Taroha Goro mana Usuusu Maea

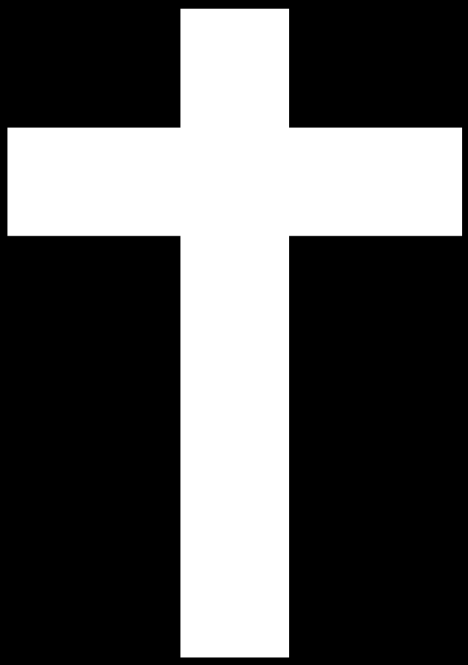

The New Testament in the Arosi language of the Solomon Islands

Taroha Goro mana Usuusu Maea
The New Testament in the Arosi language of the Solomon Islands
Niu Testament long langguis Arosi

copyright © 2005 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Arosi

Translation by: SITAG

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-No Derivatives license 4.0.
You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:
You include the above copyright and source information.
You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.
Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents.
For other uses, please contact the respective copyright owners.

2017-11-09

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 13 Jun 2025 from source files dated 13 Dec 2023
444a3934-0a25-5ce9-b53e-5049851eb3b5

Contents

St. Matiu 1
St. Mak 62
St. Luk 101
St. Jon 167
Buka Tatau'aro 211
Rom 264
1 Korin 291
2 Korin 316
Galesia 333
Efesas 342
Pilipae 351
Kolosae 357
1 Tesalonaeka 363
2 Tesalonaeka 369
1 Timoti 373
2 Timoti 381
Taetas 386
Pilimon 390
Hibru 392
Jems 412
1 Pita 419
2 Pita 426
1 Jon 430
2 Jon 437
3 Jon 439
Jiud 441
Buka Ha'ata'i 444
Diksonari 470
Topical Index 474

Na Taroha Goro 'Onaai Usua Ana
St. Matiu

Gere Mamaani 'Iniai Bukani

'A 'ua? Tara'i 'oha 'o arungana do'ia God 'a agoheta'i hadahada tarai'o? 'A he'ua i 'iraraa amuai taha na 'ia God 'a rabasia do'oi haua 'anai ha'a-wa'ewa'ea?

Naasi ta'i mareho na 'iraaui saeni Jiu na'i madoraana Jisas rau 'adoma'inia do'a to'iraau. Na'i 'ohasi, 'e hai 'arangi harisi murinai hadahada ana God tanaraau beiai rarabea Malakae. Rau to'oraai Usu-usu Maea ana God beiraau, ma 'e ta'i mareho nagu taritari'a 'inia, rau ai'a raba araisuria. Tabu'a na 'ia God naagu ai'a ha-hadahada tarairaau'a 'inia.

Na'i madoraasi, ni gaumani na'i Rom 'a marungiraaui Jiu mana ano na 'ia God na duruduru tanaraau 'inia. Rau 'adoma'inia do 'iia 'ai ha'ataaria mai ta mwaeraha hehei'oi 'anai ha'a-hura'ahiraau baaniai heimarungi 'anai gaumani anai Rom.

Na'i 'oha na 'ia Jisas 'a boi na'i marewana 'a ha'a-arotaha'i taha na 'iraaui rarabea ra 'unu'i 'abaiai Ha'atahi. Ma'ata rei'uaa na o'asi, 'a rago i saeni Jiu narau ai'a hinihinia do 'iia naasi nai ha'atahiraau. Rau ai'a raba hinihini'i ma'ua araisuri'i taha na 'ia Jisas na maani'i tanaraau.

Tara'i 'oha 'ia God 'a mamarota'i hadahada tanagia na'i 'oha na 'iia 'a bwane 'unu'i tanagiai taha 'anai haa'i ma mamasigaau do gai araisuria. Naasi na'i 'oha na 'oi 'oha'iniai Taroha Goro ana St. Matiu, 'oi rongorongo 'iniai taha na 'ia God nai 'unua tana'o.

Mamaani 'Iniai Burungana Jisas Kraest
(Luk 3:23-38)

1 Naani mamaani 'iniai burungana Jisas Kraest na huta mai baaniai burungana Deved mea Ebraham.

2 'Ia Ebraham naasi amana Aisak,
'ia Aisak amana Jekop,
'ia Jekop amana Jiuda miraaui do'orana'i,
3 'ia Jiuda amana Peres mia Sira (inadarua 'ia Tama).
'Ia Peres amana Hesron,
'ia Hesron amana Ram,
4 'ia Ram amana Aminadab,
'ia Aminadab amana Nason,
'ia Nason amana Salmon,
5 'ia Salmon amana Boas ('ia Rehab naasi inana).
'Ia Boas amana Obed (inana 'ia Rut),
'ia Obed amana Jesi,
6 'ia Jesi amana Mwaeraha Deved.
'Ia Deved amana Solomon (inana 'ia Batsiba, nararu ha'iwai ga'u a Uraea).
7 'Ia Solomon amana Rehobom,
'ia Rehobom amana Abaeja,
'ia Abaeja amana 'Asa,
8 'ia 'Asa amana Jehosofat,
'ia Jehosofat amana Joram,
'ia Joram amana Usaea,
9 'ia Usaea amana Jotam,
'ia Jotam amana Ehas,
'ia Ehas amana Hesikaea,

10 'ia Hesikaea amana Manase,
'ia Manase amana Amon,
'ia Amon amana Josaea,
11 'ia Josaea amana Jekonaea miraaui do'orana'i. Rau huta gaarangiai madoraa ra
wairaaui Israel 'ari na'i Babilon 'anai ha'i slev 'iniraau.
12 Na'i murinai wairaau ada i Israel 'ari Babilon
'ia Jekonaea amana Saltiel,
'ia Saltiel amana Serababel,
13 'ia Serababel amana Abiud,
'ia Abiud amana Elaeakim,
'ia Elaeakim amana Aso,
14 'ia Aso amana Sadok,
'ia Sadok amana Akim,
'ia Akim amana Eliud,
15 'ia Eliud amana Eleasa,
'ia Eleasa amana Matan,
'ia Matan amana Jekop,
16 'ia Jekop amana Josep, mwane ana Meri. 'Ia Meri inana Jisas nara 'unua 'iniai
Ha'atahi.

17 'E ta'i tangahuru mana hai ugui inoni tahamora beia Ebraham tari beia Deved, ma'e ta'i tangahuru mana hai ro'u tahamora beia Deved tari madoraa ra wairaaui Israel 'ari Babilon. Mana tahamora na'i 'ohasi tari 'oha na huta i Ha'atahi 'e ta'i tangahuru mana hai ugui inoni ro'u.

Huta Ana Mai a Jisas Kraest
(Luk 2:1-7)

18 Naani mamaani 'iniai huta ana mai a Jisas Kraest. 'Ia Meri inana Jisas, ra durua tanaa i mwane na atana 'ia Josep. Na'i na'o ma rarugu ha'iwai, ra sadoia do'a to'ora 'iniai mena anai Hi'ona Maea.
19 'Ia Josep nara duruduru tanaa 'anai waina Meri, 'e sae odo-odo. 'A 'adoma'inia do'ai horosiai duruduru ana ma ai'a raba haua beiai rongo raha, 'inia 'a ai'a raba ha'animaia Meri na'i maadaaui noni.
20 Na'i 'oha na wai'ado'ado mau suriai mahosi, 'e enjel ana God 'a ha'ata'i tanaa na'i mauru'aa. 'A o'ani 'inia, "Josep baaniai burungana Deved, 'oi abui ha'ata'aiai 'adoma'imu 'anai waina Meri. 'Inia ni rurua na haua 'iniai gare, 'a to'o 'iniai mena anai Hi'ona Maea.
21 Mana'i 'oha nai huta mai garesi, 'oi ha'a-atana 'inia Jisas,* 'inia 'iia 'ai ruhasiraaui sae ana'i baani'i ora-ora'a adaa'i."
22 Naasi duruduru ana God 'a to'o ha'a-momori'a 'onaai taha na ha'ateenga'inia Araha God na'i ngoonai rarabea o'ani,
23 "'E gere urao na ai'a mauru goni mau beia ta mwane nai rurua, ma'ai ha'ahutaa ta gare mwane marai 'unua 'inia Imanuel. Ni 'ado'ado 'anai ata naasi, 'ia God 'a awa beigia."†
24 'Oha 'ia Josep 'a rarai baaniai mauru, 'a haua 'onaai 'unua anai enjel ana Araha God. 'A waina Meri,
25 ma'ata 'a ai'a mauru goni beia tari 'oha na ha'ahutaa i gare mwane ana. Mia Josep 'a ha'a-atana 'inia Jisas.

2

'Iraau Sae Madoma Baaniai Dora

* **1:21** ***Jisas:*** Ni 'ado'ado 'anai Jisas naasi "'Ia God 'ai ruhasigia." † **1:23** 1:23 Aisaea 7:14; 8:8; 8:10

Na Ara'a Iei Sina

1 'Ia Jisas 'a huta na'i Betlehem, 'e 'omaa na'i Provensi Jiudea 'oha na mwaeraha
Herod. Ai'a orea mau ma ra'i sae madoma ra boi baaniai dora na ara'a iei sina ra ada
na'i Jerusalem
2 mara heisonga'i o'ani, “Na'i hei na huta iei mwaeraha adaaui Jiu? Meu re'iai hee'u
na'i dora na ara'a iei sina na ha'ata'iniai huta ana, mameu boi 'anai ha'arahesia.”
3 Na'i 'oha 'ia Herod 'a rongoa o'asi, 'a ta'aa di'u i 'adoma'ina, beiraau ro'u hakoi sae
na'i Jerusalem.
4 Ma 'unu goniraau mai Na'ohadaa'i Piriisi mana Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses
maagu songa'iniraau o'ani, “Na'i hei nai huta iei Ha'atahi?”
5 Miraau o'ani, “Na'i Betlehem na'i Provensi Jiudea. 'Inia naasi maho na 'ia God na
'unua na'i ngoonai Rarabea o'ani,
6 ‘Betlehem, 'o ororiu di'u na'i Jiudea,
'inia baani'o nai hura'a mai mwaeraha
nai marungiraaui noni agu'i, 'iraau Israel.’ ”*
7 Mia Herod 'a 'unuraau girugiru moi sae madoma magu songa'iniraau 'iniai 'oha
he'ua narau tahamora re'iai hee'u.
8 'A o'ani 'iniraau maagu ha'a-taariraau wou, “Moi 'ari Betlehem mamoi sibaniai
garesi. 'Oha moi sadoia, moi aho'i mai 'ini 'anai ha'arangasia tanaau mawaigu 'ari
ro'u wou 'anai ha'arahesia.”
9 Marau 'ari, rau re'ia ro'u mau ta'i hee'u narau re'ia ga'u ani, 'a na'otaradaau. 'Agu
papaku na'i ahoranai dora na awa iei gare.
10 Rau wa'ewa'e raha di'u 'oha rau re'iai hee'u.
11 Rau siri ruma marau re'iai gare beia inana 'ia Meri. Rau topira'i ruru marau
ha'arahesia. Rau rahi'i hura'a i bane adaa'i marau banea tanaa i gol mana rua mareho
si'ini goro nara 'unua 'inia franginsens mana myrrh.
12 Na'i muri, 'ia God 'a ha'abasuraau na'i mauru do rai abu aho'i 'ari beia Herod.
Miraau aho'i wou na'i 'omaa adaau na'i tara he'ete'i.

'Ia Josep Mia Meri Raru Hora

Beiai Gare 'Ari Ijip

13 Murinai aho'i adaaui sae madoma, 'e enjel ana Araha God 'a ha'amaranga tanaa
Josep na'i mauru. 'A o'ani 'inia, “Josep, 'oi rarai ma'oi waiai gare mia inana mamoi
hora 'ari Ijip, 'inia Herod 'ai sibaniai gare 'anai ha'amaesia. Moi awa 'isi tari 'oha wai
'unua tana'o do moi aho'i mai 'ini.”
14 Mia Josep 'a rarai ma waiai gare mia inana na'i rodosi marau hano 'anai Ijip.
15 Rau awa 'isi tari 'oha na mae a Herod. Rau haua o'asi 'anai ha'ato'oa ha'a-momori
taha na 'unua Araha God na'i ngoonai Rarabea o'ani, “'Au 'unua hura'a i gare agua
baaniai Ijip.”†

Ra Ngahu Ha'amaesiraaui

Mwani Garemwane

16 'Oha 'ia Herod 'a sadoia do 'iraaui sae madoma rau pwari'ia'a, 'a taesu'a di'u
i ahuna, ma atenga'inia dorai ngahu ha'amaesi'i hako mwane garemwane na'i
Betlehem, taraawa'a na'i rua harisi ma dio, mana garemwane suri'i ro'u i 'omaa
gaarangiai Betlehem. 'Ia Herod 'a haua o'asi suria 'iraaui sae madoma rau 'unua
do 'e rua harisi na bwane hako murinai ha'ata'i na haa i hee'usi.
17 Na'i 'oha na haua o'asi a Herod, 'a to'o ha'a-momori'a i taha na 'unua Rarabea
Jeremaea na o'ani,
18 “'E angi uru-uru ra rongoa na'i 'omaai Ramaa. 'Ia Resel 'a angisiraaui gare ana'i
ma ai'a 'irisia dorai ha'a-aroahuna, 'inia 'iraaui gare ana'i ra mae'a.”‡

---

* **2:6** 2:6 Maeka 5:2 † **2:15** 2:15 Hosea 11:1 ‡ **2:18** 2:18 Jeremaea 31:15

Ra Waia Aho'i a Jisas Baaniai Ijip

'Ari Nasaret

19 Murinai mae ana Herod, 'e enjel ana Araha God 'a ha'ata'i tanaa Josep na'i mauru
na'i Ijip.
20 'A o'ani 'inia, “'Oi rarai ma'oi waiai gare mia inana mamoi aho'i 'ari Israel. 'Inia
'iraaui nei ra sibania 'anai ha'amaesia ra mae'a.”
21 Mia Josep 'a rarai ma waiai gare mia inana marau aho'i 'ari Israel.
22 Na'i 'oha na 'ia Josep 'a rongoa do 'ia Akeleas 'a mwaeraha orisia amana 'ia Herod
na'i Provensi Jiudea, 'a mamaa'uta'i aho'i 'ari Jiudea. Mana nata maho na 'omesia ro'u
na'i nata mauru, ra 'unua wetewete tanaa do'ai 'ari Provensi Galili.
23 Naasi rau 'ari marau awa na'i Nasaret ma ha'a-momori'a i taha nara 'unua i
Rarabea o'ani, “Rai 'unua 'iniai ai Nasaret.”

3

Heitaroha'i Ana Jon Bwareomaea
(Mak 1:1-8; Luk 3:1-18; Jon 1:19-28)

1 Muridi tara'i harisi ra hako, 'ia Jon Bwareomaea 'a taraawa'a taroha'inia hura'ai
ha'atee ana God na'i dora mangasara na'i Provensi Jiudea.
2 'A o'ani, “Moi rihosi baani'i ora-ora'a amoo'i, 'inia ni madoraa na 'ia God 'ai
marungiraaui noni ana'i 'a gaarangi'a.”
3 'Ia Jon naasia mo'o na 'ia rarabea Aisaea 'a ha'ateenga'inia mau mai o'ani na'i 'oha
bwani,
“'E nei nai totoro hura'a na'i dora mangasara. 'Ai ha'atee o'ani,
‘Moi ha'aagau! 'Ia Araha 'a gaarangi boi'a. Moi ha'a-odoodoai tara tanaa.’ ”*
4 'Ia Jon 'a awa 'onaai huunai rarabea. 'A ho'owa'a 'ini'i bwana ra tau'arodi 'ini'i
warihui kamel, ma rorowa'a 'iniai rorowa'a nara tau'arona 'iniai uri-uri mwamwaa
mana mahoingau ana'i naasi ngabo mana modi'o ni hasimou.
5 'Iraau saenai Jerusalem, ma ra'i sae baaniai Provensi Jiudea mana 'omaa
gaarangiai wai rahai Jodan rau boi beia Jon
6 'anai ha'arangasi'i ora-ora'a adaa'i ma bwareomaearaau na'i wai Jodan.
7 Na'i 'oha 'ia Jon 'a re'iraaui Farisei miraaui Sadiusi rau boi beia 'anai bwareo-
maearaau, 'a o'ani 'iniraau, “'I'amou mwane mwaa ta'a'i! 'A 'ua? Mou 'adoma'inia
doni bwareomaea moi nai 'a'auhi'amou 'anai bainihu baaniai ha'a-mama'ai na 'ia God
'ai ha'ataaria mai?
8 'Onaa namou raba bwareomaea mamoi nugasi'i barongamoo'i nara ta'a'i, mamoi
hau'i mareho goro nai ha'ata'inia domou rihosi baani'i ora-ora'a amoo'i.
9 Mou gasigu 'adoma'inia do'ia God 'a bwa'i ha'a-mama'ai'amou do 'iniai huta amoou
mai 'onaai warowarona'i a Ebraham. 'Inau wai 'unua tana'amou, 'ia God 'a matai
ha'a-aho'ita'ini'i hau 'ini, marai ha'i warowarona'i a Ebraham.
10 'Ia God 'a ha'aagau'a 'anai ha'a-mama'airaaui nei nara ai'a 'adoma'i orisi. 'A 'onaai
nei na ha'aagau 'anai arai'i dioi mwane hasi'ei. 'Onaa nara bwa'i hungu 'ini'i hua goro,
'ai ara dio suri'i raridi mai gaasi'i ara'ai 'eu 'anai suu gata'ini'i.
11 “'Inau 'au bwareomaea'amou 'inia moi wai 'anai ha'ata'inia domou orisi. 'Ia mo'o
nai boi murigu 'ai bwareomaea'amou 'iniai Hi'ona Maea mana 'eu. 'Iia 'a ororiu
di'uau. 'Inau ai'a arari 'anai daa'i tanaa i sandol ana'i 'onaai sae tatau'aro ana.
12 'Iia 'a ha'aagau 'anai hoairaaui noni goro baaniraaui nei ta'a'i, 'onaai nei na hoai'i
koradi wiit ana'i baani'i kahokahodi. 'Iia 'ai nugaraaui noni goro na'i dora goro,
ma'ai ha'a-mama'airaaui noni ta'a'i, 'onaai nei na nuga ha'agorohi'i koradi wiit ana'i
na'i dora 'ada'i mana kahokahodi 'a suu gata'ini'i na'i 'eu na bwarai kuru.”

---

* **3:3** 3:3 Aisaea 40:3

'Ia Jon 'A Bwareomaea Jisas
(Mak 1:9-11; Luk 3:21-22)

13 Mia Jisas 'a hano baaniai Galili ma 'ari wai Jodan do'ia Jon 'ai bwareomaeaa
na'iei.
14 'Ia Jon 'a ai'a 'irisia o'asi ma o'ani, “Ni 'uaana na'ogu boi beiau 'inia 'anai
bwareomaea? I'oe na'o ga'i bwareomaeau!”
15 Mia Jisas 'a o'ani 'inia, “Nugaa mai 'onaai 'unua agua. 'Igaraa garai haua ma'ata
i hei'irisina God.” Naasi mia Jon 'agu bwareomaeaa Jisas.
16 Na'i 'oha na 'ia Jisas 'a ara'a baaniai wai, i aro 'a heihoa ma 'omesiai Hi'ona Maea
ana God 'a dio na'i hungana 'onaai waibora.
17 Ma'e ringe na ao mai baaniai aro 'a o'ani, “Naani gare agua nau ta'ahia ororiu
mau ahugoro 'inia.”

4

'Ia Saetan 'A Ohongia Jisas
(Mak 1:12-13; Luk 4:1-13)

1 Mana Hi'ona Maea 'a waia Jisas 'ari dora mangasara do'ia Saetan 'ai ohongia.
2 'Ia Jisas 'a ai'a ngau suriai hai tangahurui dangi mana hai tangahurui rodo magu
hioro.
3 Mia Saetan 'a boi beia ma o'ani 'inia, “'Onaa i'oe garena God, 'oi ha'atee tana'i hau
'ini marai aho'ita'i bredi.”
4 Mia Jisas 'a o'ani 'inia, “Na'i Usu-usu Maea ra usu o'ani, ‘I sae 'a bwa'i tahi moi
'iniai huai bredi, ma'ata 'inia ro'u i ha'atee ana God.’ ”*
5 Mia Saetan 'a waia Jisas 'ari Jerusalem, 'i 'omaa nara 'unua ro'u 'iniai 'omaa maea.
'A ha'a-urasia na'i dora ahaaha na'i hunganai Ruma Maea ana God
6 ma o'ani 'inia, “'Onaa i'oe garena God 'oi rege auru, 'inia ra usua na'i Usu-usu
Maea o'ani, ‘'Ia God 'ai ha'a-taariraaui enjel ana'i 'anai 'a'auhi'o. Rai dau bwarasi'o
'ini'i rimadaa'i mana uwamu'i ra bwa'i maara 'ini'i hau.’ ”†
7 Mia Jisas 'a aramia o'ani, “Mana Usu-usu Maea 'a 'unua ro'u o'ani, ‘Moi abui
ha'imaania Araha God amoou.’ ”‡
8 Mia Saetan 'a waia Jisas ara'a na'i hunganai hungahunga ahaaha ma ha'ata'ini'i
tanaai mwani kantri hako na'i marewana mana toto'ora adaa'i,
9 ma o'ani 'inia, “Wai haa'i hako tana'o i mwane mareho 'ini 'onaa 'oi topira'i ruru
tanaau ma'oi ha'arahesiau.”
10 Mia Jisas 'a o'ani, “'Ariwou baaniau Saetan! Ra usua na'i Usu-usu Maea o'ani,
‘Moi ha'arahesia moi Araha God amoou, me 'iia moi namoi tau'aro tanaa.’ ”§
11 Mia Saetan 'a 'arita'inia Jisas miraaui enjel rau boi marau 'a'auhia.

'Ia Jisas 'A Taraawa'a Hauai Tau'aro Ana
(Mak 1:14-15; Luk 4:14-15)

12 Na'i 'oha na 'ia Jisas 'a rongoa do'ia Jon 'a awa na'i rumaniho'o, 'a aho'i 'ari
Provensi Galili.
13 Ma'ata 'a ai'a awa na'i Nasaret, 'a 'ari na awa na'i Kapaniam na'i bobonai kae
bwera i Galili, na'i dorai ano anai burungana Sebiulan mea Naftali.
14 'A haua o'asi ma to'o ha'a-momori'a i taha na 'unua Rarabea Aisaea o'ani,
15 “'A ragoi nei nara ai'a Jiu narau awa na'i Galili,
na'i dora nara 'unua ro'u 'iniai ano ana Sebiulan mea Naftali
na'i gaarangiai kae bwera i Galili mana'i nata batarau 'iniai wai Jodan.
16 'Iraaui sae 'isi rau awa na'i kuhi,
ma'ata ra re'ia'a i bewaa.

---

* **4:4** 4:4 Diutronomi 8:3 † **4:6** 4:6 Psalm 91:11-12 ‡ **4:7** 4:7 Diutronomi 6:16 § **4:10** 4:10 Diutronomi 6:13

Rau awa na'i mamaru ni mae,
ma'ata i bewaa 'ai bewaasiraau.”*
17 Mia Jisas 'a taraawa'a ha'ausuriraaui sae. 'A o'ani, “Moi rihosi, na heimarungi
ana God na awa na'i aro, 'a gaarangi'a!”

'Ia Jisas 'A Soiai Hai Sae Ahuahuasi
(Mak 1:16-20; Luk 5:1-11)

18 Na'i 'oha 'ia Jisas 'a hahano na'i bobonai kae bwera i Galili, 'a 'omesiai rua
ha'ido'orada, 'ia Saemon, nata ata 'ia Pita, mia Andru. Na'i 'ohasi, raru ahuasi 'iniai
hu'o, suria 'iraruasi ra'i sae ahu-ahuasi.
19 Mia Jisas 'a o'ani, “Murui suriau! 'Onaai rau'i amuru'i ii'a na'i wai, 'a o'asi ro'u,
wai ha'ausuri'amurua 'anai wai'i mai sae beiau.”
20 Na'i mau 'ohasi, raru nugasi'i hu'o adaru'i ma raru suria.
21 Mia Jisas 'a 'ariwou ma re'ia Jems mia Jon na'i ora beia amadarua 'ia Sebedi. Rau
orima'ini'i hu'o adaa'i ma o'ani 'inirarua, “Murui suriau.”
22 Mararu 'arita'iniai amadarua beiai ora mararu hano beia Jisas.

Ni Tau'aro Ana Jisas Na'i Galili
(Luk 6:17-19)

23 'Ia Jisas 'a 'ari suri'i 'omaa na'i Galili ma ha'ausurirai sae suri'i rumani ha'arahesi
adaa'i Jiu. 'A taroha'inia tanaraaui taroha goro 'iniai heimarungi ana God na awa na'i
aro, ma ha'agorohiraau aho'i nei na to'iraau i mwane daoha he'ete'i hairiu.
24 I tarohana 'a 'adarara 'ari suriai mwane dora na'i Galili, tari 'ari na'i Provensi
Siria. 'Iraaui sae na to'iraau i mwane daoha he'ete'i hairiu ma'ua ra rongomaata'i di'u,
ra wairaau mai tanaa. Tara'i sae ra bwaunira i adaro, ma tara'i sae ra manumanu'a,
ma tara'i sae ra mae hakoi uwadi. Ma'ata 'ia Jisas 'a ha'agorohiraau hako aho'i.
25 'E kae ruruha narau hano suria Jisas baani'i mwane dora he'ete'i hairiu. Tara'i
nei baaniai Galili, mana'i Dekapolis, na'i Jerusalem mei Jiudea mana'i nata bataraui
wai rahai Jodan.

5

'Ia Jisas 'A Ha'ausuriraaui Rongoiusuri

Na'i Hungahunga
(Luk 6:20-23)

1 'Oha 'ia Jisas 'a re'iai rago di'u adaaui sae nara hano suria, 'a hane ara'a na'i gere
hungahunga ma heinagu auru. 'Iraaui rongoiusuri ana'i rau heinagu garigaria
2 ma ha'ausuriraau o'ani,
3 “'Ia God 'ai ha'agorohiraaui nei ra 'u'uria suri'i mwani maho 'onaai sae na pohara.
'Iraau rai awa na'i bahainai heimarungi ana God na awa na'i aro.
4 'Ia God 'ai ha'agorohiraaui nei ra ahutotou.
'Ia God 'ai ha'a-aro'i ahudaa'i.
5 'Ia God 'ai ha'agorohiraaui nei ra awa manego.
Rai daa'i mwani mareho goro na duruduru 'inia God.
6 'Ia God 'ai ha'agorohiraaui nei nara huunai raba awa odo-odo na'i maana,
'inia 'ia God 'ai haua tanaraau i taha nara 'irisiasi.
7 'Ia God 'ai ha'agorohiraaui nei rau ahu ta'ahira i nei nara awa ha-ha'aroha'a,
'inia 'ia God 'ai ahu ta'ahiraau ro'u.
8 'Ia God 'ai ha'agorohiraaui nei na tahingadaa'i ra odo-odo,
'inia rai re'ia God.
9 'Ia God 'ai ha'agorohiraaui nei nara ha'a-hagugoniraau goro i noni.
'Ia God 'ai 'unuraau 'ini'i gare ana'i.

* **4:16** 4:15-16 Aisaea 9:1-2

10 'Ia God 'ai ha'agorohiraaui nei ra nora ta'airaau 'iniai haua adaaui taha na 'irisia God.
'Iraau rai awa na'i bahainai heimarungi ana God na awa na'i aro.
11 "'Ia God 'ai ha'agorohi'amou na'i 'oha ra ha'atee ha'a-ta'ai'amou, mara nora ta'ai'amou mara 'unu'i mwane maho pwari'i 'ini'amou, suria 'i'amou ra'i rongoiusuri agu'i.
12 'Oha na o'asi, moi abui ahutotou, ma'ata moi wa'ewa'e, 'inia 'e heitahari na raha na 'ia God 'a ha'aagau mamasi'amou 'inia na'i aro. Mamoi abui kaku'aa do ra bwane nora ta'airaau o'asi'a ro'u i rarabea na'i 'ohabwani."

Solt Mana Marewa
(Mak 9:50; Luk 14:34-35)

13 "'I'amou mou 'onaai solt tanaraaui inoni nai marewana. 'Onaa i solt 'agu bwa'i ngau asi'a'a, 'agu bwa'i here'a ro'u naraigui haua 'anai ha'a-asi'aa aho'i ro'u! 'A goro dorai rasaha'inia hura'a i 'omaa marai buu hunia.
14 "'I'amou mou 'onaai raita na bewaasiraaui inoni nai marewana na 'iraau hako i sae ra re'ia 'onaai 'omaa nara tau'arona na'i hunganai hungahunga.
15 Bwa'i sae nai suungiai raita maigui nugaa na'i bahainai rabo'o. 'Ai nugaa ma'ata na'i dora 'ana mai marewasiraau hakoi sae na'i raronai ruma.
16 'A o'asi ro'u, moi abui giru'i baaniraaui noni here goro namou haa'i. Ma'ata moi ha'ata'ini'i hura'a 'onaai marewa marai re'i'i marai ha'a-aneanea Amamoou ara'ai aro 'inia."

Ringe Ana'ia Moses

17 "Moi abui 'adoma'inia do 'inau 'au boi 'anai ha'a-ai'a'i Ringe ana'ia Moses mana ha'ausuringa'i adaa'i Rarabea. 'Au boi 'anai ha'ato'o'i huunai 'ado'ado 'ada'i.
18 Aro mana ano 'ai anoro ma bwa'i ta gere dora na'i Ringe ana'ia Moses nai ai'aa. Mwane maho nara usu'i na'iei rai to'o hako.
19 'Onaa 'oi raesia ta gere dora na'i Ringe ana'ia Moses ma'oi ha'ausuriraau ro'u tara'i nei 'anai haua 'onaai haua amua, 'o bwa'i ororiu moe'a na'i hourana ni aro. Ma 'onaa 'oi ha'isuri'i hako ma'oi ha'ausuriraaui sae 'anai haua 'onaai haua amua, 'ia God 'ai ha'a-ororiu'o na'i hourana ni aro.
20 'Iraaui Farisei miraaui Ha'ausuri 'anai Ringe rau 'adoma'inia dorau odo-odo na'i maana God 'iniai suri'i adaa'i Ringe ana'ia Moses. Me 'onaa mou bwa'i odo-odo di'u baaniraau, mou bwa'i siri mwada'u na'i hourana ni aro."

Ha'ausuringa'i 'Abaiai Taesu'a

21 Mia Jisas 'a o'ani ro'u, "'I'amou mou bwane 'iraraai Ringe ana Moses na o'ani, 'Abui heingahu,* 'inia 'ia mo'o nai heingahu 'ai siri na'i hihiiri.'
22 Ma'ata, 'inau wai 'unua tana'amou, 'iatei nai taesu'a 'ana ta sae 'ai siri na'i hihiiri. Ma 'onaa 'iatei nai 'unu bweu 'inia ta sae, rai waia na'i Kansol† 'anai 'i'ia. Ma 'iatei nai 'unu bwau kuhi 'inia ta sae 'a ta'isada dorai gaasia siri na'i 'eu na'i dora ni rongomaata'i.
23 "Naasi 'onaa 'o waai bane amua 'anai nugaa na'i hunganai dorani ho'asi na'i Ruma Maea ana God ma'ogu aidangisia do'e sae na taesu'a mumua,
24 'oi nugaa ga'u i bane amua, ma'oi aho'i 'anai hagu aho'i beia mo'o na taesu'a mumua ma'oigui aho'i ro'u 'anai hauai bane amua tanaa God.
25 Ma 'onaa na sae na taesu'a mumua 'a raba wai'o na'i kooti, 'oi bonasia ha'a-arataraa raurau beia. 'A gasi taranga'ini'o tanaai sae hihiiri, mana sae hihiiri 'ai taranga'ini'o tanaai sae hehei'oi mai gaasi'o na'i rumaniho'o.
26 Wai 'unua ha'a-momori tana'o, 'oi awa 'isi tari 'oha 'oi horia hakoi siha ha'a narai 'unua tana'o do'oi horia."

---

* **5:21** 5:21 Eksodas 20:13; Diutronomi 5:17 † **5:22** ***Kansol:*** Wanasia na'i Diksonari

Ha'ausuringa'i 'Abaiai Ha'iwai

27 Mia Jisas 'a o'ani ro'u, “'I'amou mou bwane 'iraraa i Ringe ana Moses na o'ani,
‘'Oi abui taritari'a baaniai urao amua ma'ua mwane amua.’‡
28 Ma'ata 'inau wai 'unua tana'amou, 'iatei na re'iai urao ma 'adoma'i sisiwa 'inia,
'iia 'a bwane taritari'a beia na'i 'adoma'ina.
29 Naasi 'onaa na maa odomu nai haai maho na'o ora-ora'a 'inia, 'oi suki gaasia
hura'a moi. 'A goro do'oi ha'a-ai'aa ta ta'i dorai abe moi, baaniai abemu hako nai siri
na'i 'eu na'i dora ni rongomaata'i.
30 Ma 'onaa na rima odomu nai haai maho na'o ora-ora'a 'inia, 'oi horosia ma'oi
gaasia. 'A goro do'oi ha'a-ai'aa ta ta'i dorai abe moi, baaniai abemu hako nai siri na'i
'eu na'i dora ni rongomaata'i.”

Ha'ausuringa'i 'Abaiai Haigaasi
(Matiu 19:9; Mak 10:11-12; Luk 16:18)

31 Mia Jisas 'a o'ani ro'u, “'I'amou bwane 'iraraai Ringe ana Moses na o'ani, ‘'Iatei
nai gaasiai urao ana 'ai haua moi ta usu-usu ni haigaasi tanaa ma nugasia'a.’§
32 Ma'ata 'inau wai 'unua tana'amou, 'oi abui gaasiai urao amua 'onaa na ai'a
taritari'a baani'o. 'Onaa 'oi gaasia ma'ai waina ta saemwane he'ete'i, naia na gaasia
amua nagu taritari'a 'inia beiai sae nagu waina ro'u. I sae nagu waina ro'u 'a taritari'a
beiai urao anai sae he'ete'i.”

Ha'ausuringa'i 'Abaiai Herehere

'Anai Hauai Duruduru

33 Mia Jisas 'a o'ani ro'u, “'I'amou mou 'iraraa do ra ha'a-aburaaui wauwa agaa'i
'anai horosi'i duruduru narau haa'i tanaa Araha God narau tohe 'ini'i na'i atana 'anai
haa'i. Ra 'unua tanaraau do 'oha rai duruduru, rai araisuri'i ma'ata!*
34 Mawai 'unua tana'amou, 'oha moi hauai duruduru, moi abui tohe 'inia ta maho.
Moi abui tohe 'iniai aro, 'inia naasi dora ni heimarungi ana God,
35 ma'ua tohe 'iniai marewana, 'inia marewana 'iia ana God, ma'ua tohe 'iniai
Jerusalem 'inia naasi 'omaa ana God, i mwaeraha hauasa.
36 Abu tohe o'ani ro'u, ‘'Onaa wai horosiai duruduru agua, ni warihugu 'ai
mamaahui.’ 'Inia i'oe ai'a to'o mena 'anai ha'amamahuia ma'ua ha'a-buruburu'aai
warihumu.
37 Naasi 'onaa 'oi hauai duruduru, 'oi 'unua odo-odo moi 'io ma'ua bwa'i ma hako'a.
'Onaa 'oigui tohe 'inia ta maho ro'u, ma naasi neisi 'a boi'a baania Saetan.”

Ha'ausuringa'i 'Iniai Heisu'usu'u

'Iniai Ta'aa

38 Mia Jisas 'a o'ani ro'u, “'I'amou mou bwane 'iraraai Ringe ana Moses na o'ani,
‘'Iatei nai kaaniai maana ta sae, rai kaania ro'u i maana. Mia tei nai rubu husiai
rihona ta sae, rai rubu husia ro'u i rihona.’†
39 Ma'ata, 'inau wai 'unua tana'amou, moi abui heisu'usu'u 'iniai ta'aa. 'Onaa ta sae
na hidariai baba odomu, 'oi rihota'i mai hida ro'u na'i nata baba.
40 'Onaa ta sae nai raba wai'o na'i kooti 'anai rahia i to'oni abe amua 'anai su'uai
mareho na'o ha'atari'aa tanaa, 'oi haua ro'u wou tanaa i to'oni tewa amua.
41 'Onaa ta sae hehei'oi nai ha'a-'usu'usu'o 'anai suru'ia tanaa i anga ana suria ta ta'i
kilomita, 'oi waia suria ta rua kilomita.
42 Na'i 'oha na sae ra ha'angoni mareho, 'oi hisu. 'Oha ra raba waia ga'u ta mareho
amua suria moi ta gere madoraa, 'oi abui ruia.”

---

‡ **5:27** 5:27 Eksodas 20:14; Diutronomi 5:18 § **5:31** 5:31 Diutronomi 24:1 * **5:33** 5:33 Levitikas 19:12; Nambas 30:2; Diutronomi 23:21 † **5:38** 5:38 Eksodas 21:24; Levitikas 24:20; Diutronomi 19:21

Ha'ausuringa'i 'Abaiai Heita'ahi
(Luk 6:27-28, 32-36)

43 Mia Jisas 'a o'ani ro'u, “'I'amou mou bwane 'iraraai Ringe ana Moses na o'ani,
‘Moi ta'ahirai sae amoo'i, mamoi 'utairaaui maerongamoo'i.’‡
44 Ma'ata, 'inau wai 'unua tana'amou, moi ta'ahiraaui maerongamoo'i mamoi
ha'arahesi taradaaui nei ra nora ta'ai'amou.
45 'Onaa moi haua o'asi, naasi 'a ha'ata'inia do 'i'amou ra'i gare ana'ia Amamoou
ara'ai aro. 'Inia 'iia 'a hauai sina tanaraau hakoi sae goro mana sae ta'a'i, ma haa'i
rangi tanaraau hakoi sae odo-odo mana sae ora-ora'a.
46 'A 'ua? 'Onaa mou ta'ahiraau moi nei ra ta'ahi'amou, mou 'adoma'inia do'ia God 'ai
tahari'amou goro 'inia? Rei'uaa 'iraau sae ha-ha'atakisi namou wana bodio 'iniraausi,
marau haa moi ro'u o'asi.
47 Ma 'onaa mou goro moi 'iniraaui nei ra goro 'ini'amou, naa 'i'amou mou ai'a
he'ete'ita baania namoiwou ta sae. 'Inia 'iraaui sae ahurodo ra goro moi ro'u 'iniraaui
nei ra goro 'iniraau.
48 Naasi 'i'amou moi goro tatarasi 'onaaia Amamoou na goro tatarasi.”

6

Ha'ausuringa'i 'Iniai Hisu

1 Mia Jisas 'a o'ani ro'u, “Moi wai'ado'ado goro na'i 'oha moi haa'i here goro. Mou
gasi haa'i beiai ha'a-ta'eta'e na'i maadi noni rago. 'Onaa moi haua o'asi, mamou bwa'i
dau heitahari beia Amamoou ara'ai aro.
2 'Oha 'oi hisungiraaui pohara 'oi abu haua beiai rongoo raha, 'inia naasi here rau
haa'i sae pwapwaari'i suri'i rumani ha'arahesi mei suri'i tara raha, 'inia rau 'irisia do
rai ha'atee ha'a-ta'eta'eraau. Wai 'unua ha'a-momori tana'amou, na'i 'oha nara ha'atee
ha'a-ta'eta'eraau, naasi'a i heitahari adaau.
3 'Oha 'oi hisungiraaui sae pohara 'oi abui ha'ata'inia hura'a tanaraaui sae taha na'o
haa,
4 ma'ata 'oi haua na'i dora bainihu. Taha na'o haua na'i dora bainihu, 'ia Amamu
ara'ai aro 'a 'iraraa. 'Iia naigui tahari'o 'iniai taha na'o haua.”

Ha'ausuringa'i 'Iniai Ha'arahesi
(Luk 11:2-4)

5 “'Oha moi ha'arahesi moi abui 'onaairaaui sae nara here 'onaa dora odo-odo narau
raba ura na'i rumani ha'arahesi mana'i tara raha 'anai ha'arahesi dorai re'iraau.
Wai 'unua ha'a-momori tana'amou, na'i 'oha nara ha'atee ha'a-ta'eta'eraau, naasi'a
i heitahari adaau.
6 Naasi 'oha 'oi ha'arahesi 'oi siri ahii amua ma'oi honosiai maraaruma ma'oigui
ha'arahesi tanaa Amamu na'o bwa'i re'ia. 'Iia na 'iraraai taha na'o haua na'i dora
bainihu, 'iia naigu tahari'o.
7 “Mana'i 'oha moi ha'arahesi, moi abui 'onaairaaui sae ahurodo nara 'unu ori-ori'i
ha'atee nara ai'a rongo ha'amadomaahu. Ra 'adoma'inia doni hi'ona adaau 'ai arami'i
ha'arahesi adaa'i 'ini'i mwane ha'atee nara haa'i.
8 'I'amou moi abui 'onaairaaui sae o'asi. 'Ia Amamoou 'a bwani 'iraraai taha mou
'irisia mamougu ha'angoni.
9 Naasi 'oha moi ha'arahesi, moi ha'arahesi o'ani:
Amameeu na'i aro,
na atamu 'ai maea.
10 Na houramu 'ai boi.
Na hei'irisimu rai haua na'i anoi bahai
'onaai haua ada na'i aro.
11 Haua tana'ameu i mahoingau 'anai dangini.

‡ **5:43** 5:43 Levitikas 19:18

12 'Oi 'adoma'i nugasi'ameu 'ini'i ora-ora'a amee'i
'onaai 'adoma'i nugasi'i amee'i nei ra haa'i 'ino bwarasi'ameu.
13 Ma'oi 'a'auhi'ameu 'anai ura bwarasi'i heiohongi
ma'oi taatahi bwarasi'ameu baania Saetan.
14 "'Onaa moi 'adoma'i nugasi'i ora-ora'a adaa'i nei ra haa'i here ra ai'a goro tana'amou, 'ia Amamoou ara'ai aro 'ai 'adoma'i nugasi'i ora-ora'a amoo'i ro'u.
15 Ma 'onaa mou bwa'i, 'ia Amamoou 'a bwa'i 'adoma'i nugasi'i ro'u i ora-ora'a amoo'i."

Ha'ausuringa'i 'Iniai Ha'ariri

16 "'Oha moi ha'aririta'i ngau, moi abui 'ome ahutotou beia 'onaai haua adaaui sae ra here 'onaa dora odo-odo. Rau 'ome ha'ata'ata'ahi beia do nei narai re'iraau. Wai 'unua ha'a-momori tana'amou, na'i 'oha nara ha'atee ha'a-ta'eta'eraau, naasi'a i heitahari adaau.
17 Naasi 'oha 'oi ha'ariri, 'oi aromaa ma'oi 'aha'aha goro
18 neina bwa'i sae nai 'ome 'iraraa do'o ha'ariri. Ma'ata 'ia Amamu na 'iraraai taha na'o haua na'i dora bainihu, 'iia naigui tahari'o."

Ha'ausuringa'i 'Iniai Toto'ora Na'i Aro

19 "Moi abui boribori'i toto'ora 'anai marewanani, 'inia he'a mana 'adi ra mata'i ha'ata'ai'i, mana sae beriberi ra matai siri na'i ruma 'anai beri'i.
20 Ma'ata moi haa'i mwani mareho goro neina 'a 'onaa domou nuga'i toto'ora amoo'i na'i aro, dora i he'a mana 'adi ra bwa'i matai ha'ata'ai'i na'iei mana sae beriberi ra bwa'i matai beri'i.
21 Moi haua o'asi, 'inia na 'adoma'imu 'ai awa tarau na'i dora na toto'ora amu'i ra awa na'iei."

Ha'ausuringa'i 'Iniraaui Nei Nara Naga

'Ini'i Mwani Maho
(Luk 11:34-36)

22 "I maa 'a 'onaai raita anai abemu. Na'i 'oha na maamu'i ra goro hako, na abemu 'a honura'i marewa.
23 Ma 'onaa na maamu'i ra ta'a'i, na abemu hako 'a honura'i kuhi. 'Onaa 'o 'adoma'inia do 'o awa na'i marewa ma'ogu awa na'i kuhi, i'oe 'o huunai awa na'i kuhi."

Ha'ausuringa'i 'Iniai Ha'a
(Luk 16:13; 12:22-31)

24 "'A bwa'i sae nai tau'aro goro tanaai rua bwauodo. 'Onaa nai o'asi, me 'iia 'ai 'itaa ta nei mai ta'ahiai nata nei. Ma'ua 'ai 'adoma'i ha'ahoua tanei mana nata nei 'a bwa'i. Naasi 'a bwara 'anai tau'aro tanaa God ma do'oigui ta'ahia ro'u i ha'a.
25 "Naasi, wai 'unua tana'amou, 'ai abui ta'aabemu 'iniai tahingamu 'ado dangi, 'iniai taha 'anai ngaua mana gono mana bwana na'oi ho'osia. 'Inia na tahingamu, ai'a moi 'anai ngaa'i mahoingau, mana abemu ai'a moi 'anai ho'osiai bwana.
26 Moisui 'omesiraaui manu na'i ahoasara, rau ai'a hasi mahoingau mana 'e'eri ma'ua nuga taguma'ini'i mahoingau na'i hare. Mia Amamoou ara'ai aro 'a hanganiraaui manu 'isi. Mi'amou tanaa God, mou ororiu di'u baani'i manu 'isi.
27 Ma rei'uaa na towa'i ta'aabemoou, me mareho nara ta'aabemoou 'ini'isi, ra bwa'i 'a'auhi'amou 'anai ha'atewaa 'ari tahi namou haa na'i marewana.
28 "'A 'ua na ta'aabemoou 'iniai bwana 'anai abemoo'i? Moisu 'adoma'i suri'i tagai raraaua ni hasimou. Rau ai'a haua ta tau'aro ma'ua tata nadaau bwana.
29 Mawai 'unua tana'amou, rei'uaa 'ia Mwaeraha Solomon 'a toto'ora, ma'ata ai'a ta ta'i bwana ana nai 'ome goro ta'isada beia ta ta'i tagai raraaua.

30 Hinihinimoou 'a kekerei di'u! 'Onaa 'ia God na ha'a-'omegoro'i tagai raraaua nara
ahurara moi gere madoraa maraigui suungi'i, ni 'ua ana na bwa'i haa'i bwana 'inia
tana'amou?
31 “Naasi, moi abui o'ani, ‘'E taha gaigui ngaua, ma'ua 'e taha gaigu gonohia, ma'ua
ho'osia?’
32 Na'isi mareho na 'iraaui sae narau ai'a aidangisia God rau 'adoma'i raha 'ini'i.
Naasi 'ai abui ta'aabemoou, 'inia 'ia Amamoou ara'ai aro 'a 'iraraa domou 'irisi'i
mareho 'isi.
33 Maho na ororiu di'u domoi haua, naasi 'anai awa tarau na'i bahainai heimarungi
ana God mana awa suriai hei'irisina. 'Onaa moi haua o'asi, mia God 'ai haua
tana'amoui mwani mareho 'isi.
34 Naasi 'ai abui ta'aabemu 'iniai ho'oa. Dangini 'a to'oraai mareho 'ana haaria 'anai
ta'aabemu 'inia.”

7

Abui Hiiriai Nata Sae
(Luk 6:37-38, 41-42)

1 “'Oi abui hiiriai nata sae, ma naasi nara bwa'i hiiri'o ro'u.
2 'Inia rai hiiri'o 'iniai ta'i hihiiri na'o haua tanaai nata sae. Mana ta'i herehere na'o
haua 'anai hiiriai nata sae, naia ro'u narai haua tana'o.
3 “Ni 'uaana na'o bonasiai rahia 'inia i gere mamamo na'i maanai nata sae, ma'ogu
ai'a aidangisiai kae mamamo na'i maamu haari'o?
4 'A he'ua na'ogu matai 'unua 'inia tanaai nata sae do'oi 'a'auhia 'anai rahiai gere
mamamo baaniai maana, mi'oe 'e kae mamamo na awa na'i maamu!
5 Pwari'i ta'aa! Na'i na'o 'oi rahia ga'u i kae mamamo baaniai maamu haari'o neina
'oi matai wana goro 'anai rahiai mamamo baaniai maanai nata sae.”
6 Mia Jisas 'a hauai heiha'auu 'iniraaui nei nara 'itaai ha'atee ana God. 'A o'ani,
“Moi abui haua tanaai misu i maho na maea, 'inia 'ai rihota'i aho'i mumua 'anai here
ha'ata'ai'o. 'A o'asi ro'u, moi abui gaasi'i maho ra ororiu tanaai boo, 'inia 'ai buu huni'i
moi mai rihota'i mumua 'anai here ha'ata'ai'o.”

Ha'ausuringa'i 'Ini Ha'arahesi
(Luk 11:9-13)

7 “Naasi, wai 'unua tana'amou, moi abui agoheta'i ha'angoni. Ma naasi na mareho
namoi ha'angonia, 'ia God 'aigui watea tana'amou. Moi abui agoheta'i siba. Ma naasi
na mareho namou sibania, moigui sadoia. Moi abui agoheta'i pwepwee. Ma naasi 'ia
God 'aigui tahangiai maraaruma tana'amou.
8 'Inia 'iatei nai ha'angonia God 'ini'i taha na 'irisi'i, 'ai hau'i tanaa. Mia tei nai siba,
'ia God 'ai haua tanaai taha na sibania. Mia tei nai pwepwee, 'ia God 'ai tahangia
tanaai maraaruma.
9 “'Iatei 'ini'amou nai matai haua tanaai gare ana ta hau 'onaa 'ai ha'angoni bredi?
10 Ma'ua 'ai haua tanaa ta mwaa 'onaa 'ai ha'angoni ii'a?
11 Rei'uaa na'o ta'aa he'ua, ma'ata 'o 'irara'i maho goro 'anai haa'i tana'i gare amu'i.
'Onaa na o'asi, mamoi 'iraraa ha'agorohia doni Amamoou ara'ai aro 'ai haa'i mwani
mareho goro tanaraaui nei narau ha'angonia.
12 “Ni here na'oi haua tanaai nata nei, 'ai suriai here na'o 'irisia dorai haua tana'o.
Naasi 'ado'ado 'anai Ringe ana'ia Moses mana ha'ausuringa'i adaa'i Rarabea.”

Maraaruma Na 'Ogo
(Luk 13:24)

13-14 “Na maraaruma anai dora ni mae 'a bwabwahora mana tara 'ana 'a mwada'u
'anai suria. Ma ragoi nei ra suriai tarasi. Na maraaruma anai tahi tarau 'a 'ogo
mana tara 'ana 'a bwara 'anai suria, magu ai'a ragoi nei ra suria. Naasi, moi siri na'i
maraaruma na 'ogo.”

Ha'atee Ha'abasu

'Iniraaui Rarabea Pwapwaari'i
(Luk 6:43-44)

15 “Moi 'ome'ome goro 'iniraaui rarabea pwapwaari'i. Ra 'ome mamahu 'onaai siip
mana'i raromada ra 'onaai misu hahaingau.
16 Moi 'ome 'irara'i moi na'i herengada 'onaai 'ome 'irara'i amoo'i hasi'ei suri'i huadi.
'O bwa'i matai husia ta huai memeapu ma'ua ta huai 'aai baaniai waroraraki.
17 Hasi'ei goro ra hungu 'ini'i hua goro, mana hasi'ei ta'a'i ra hungu 'ini'i hua ta'aa.
18 Hasi'ei goro 'a bwa'i haa'i hua ta'aa mana hasi'ei ta'aa 'a bwa'i haa'i hua goro.
19 'Adonai hasi'ei nara hungu 'ini'i hua ta'a'i, 'ia mo'o na to'ora'i 'ai ara gata'ini'i
marai gaasi'i ara'a na'i 'eu.
20 Naasi, moi matai 'ome 'irara'i rarabea pwapwaari'i na'i taha na ha'ata'inia hura'a
na'i barongana.
21 “Ai'a do 'iraau hakoi nei rau 'unuau 'iniai Araha adaau narai siri na'i heimarungi
ana God ara'ai aro. 'Iraau moi nei rau ha'isuri'i hei'irisina Amagu na'i aro narai siri
na'iei.
22 Na'i dangi ni hihiiri 'ai ragoi nei narai o'ani, ‘Araha, 'i'ameu meu taroha'ini'i
ha'atee amu'i, ma 'iniai atamu meu taari'i adaro mameu hau'i 'ini'i mwane
ha'abu'oahu.’
23 Minau wai o'ani 'iniraau, ‘Arai sae ora-ora'a, moi 'ariwou! 'Inau ai'a
matai'amou.’ ”

Rua Sae Tatau'aro Ruma
(Luk 6:47-49)

24 Mia Jisas 'agu o'ani ro'u, “Hoita naasi, 'iatei na rongo'i ha'ausuringa'i agu'i ma
ha'isuri'i 'a 'onaai sae madoma na tau'aronai ruma na'i hunganai hau.
25 'A dio i rangi raha mana wai ra ahe. I ro'a 'a uuhira'i wetewete mana ruma 'a
ai'a arobo 'inia 'a ura baabau na'i hunganai hau.
26 'Iatei na rongo'i ha'ausuringa'i agu'i ma ai'a ha'isuri'i 'a 'onaai sae bweu na
tau'aronai ruma na'i hunganai nu'unu'u.
27 'Oha na dio i rangi raha mana wai ra ahe, i ro'a 'a uuhira'i wetewete mana ruma
'a arobo auru na maguru na'i ano.”
28 Na'i 'oha 'ia Jisas 'a haa'i hako i mamaani 'ini, 'iraaui sae rago rau heimwaota'i
di'u 'ini'i ha'ausuringa'i ana'i.
29 'Inia 'a huunai 'irara'i mareho na maani'i, 'a ai'a 'onaairaaui Ha'ausuri 'anai Ringe
ana'ia Moses.

8

'Ia Jisas 'A Ha'agorohia Aho'i Sae Lepa
(Mak 1:40-45; Luk 5:12-16)

1 'Oha na 'ia Jisas 'a dio aho'i baaniai hungahunga, 'iraaui sae rago rau suria.
2 Raugu 'ome ma'e sae lepa na boi ma topira'i ruru auru tanaa Jisas ma o'ani, “Araha,
'onaa 'o mwa'emwa'e, ma'o ga'i ha'agorohiau aho'i baaniai daoha na to'iauni.”
3 'Ia Jisas 'a taranga'inia hura'ai rimana, 'a dau wou beia ma o'ani, “'Io, 'au
mwa'emwa'e moi, 'oi goro'a aho'i.” Na'i mau 'ohasi mana abena 'agu goro aho'i.
4 Mia Jisas 'a o'ani 'inia, “'Oi abu maania ga'u tanaa ta sae i maho na to'o bei'o. 'Oi
'ari odo-odo beiai Piriisi mai 'iraraa haaria do i'oe 'o goro aho'i. Naasi ma'oi hauai
bane amua tanaai Piriisi mai ho'asi 'inia 'onaai 'unua ana Moses, 'anai ha'ata'inia
tanaraaui noni do'o goro'a.”

Hinihininai Ta'i Na'ohadaaui Hehei'oi
(Luk 7:1-10)

5 Na'i 'oha 'ia Jisas 'a ada na'i 'omaai Kapaniam, 'e ai Rom, 'e na'ohadaaui hehei'oi,
'a boi beia ma o'ani 'inia,
6 “Araha, i sae tatau'aro agua 'a daoha raha. 'Iia 'ari ruma agua. 'A rongomaata'i
di'u maagu ai'a ririhota'i'a.”
7 Mia Jisas 'a o'ani, “'Io. Wai 'ari ha'agorohia aho'i baaniai daohasi.”
8 Mana saemauasi 'a o'ani, “Araha, 'oi abui 'ari, 'inia 'inau 'au ai'a arari do'oi boi
na'i ruma agua. 'Oi ha'atee moi mana sae tatau'aro agua 'ai goro'a aho'i.
9 'Au 'iraraa o'asi, suria 'inau 'au to'oraai nei na marungiau nawai ha'isuri'i
heiatenga'i ana'i, minau ro'u 'au to'ora'i sae hehei'oi na 'iraau rai ha'isuri'i ro'u i
heiatenga'i agu'i. Na'i 'oha nawai o'ani 'inia ta ta'i 'iniraau, ‘'Oi 'ariwou 'isi,’ 'iia 'ai
ha'isuria'a ma'ata. Ma 'onaa nawai o'ani 'inia ta nei 'iniraau, ‘'Oi boi 'ini,’ 'iia 'ai boi'a
ro'u ma'ata. Ma 'onaa wai o'ani 'iniai sae tatau'aro agua, ‘'Oi hauai tau'aroni,’ 'iia 'ai
haua'a ma'ata.”
10 Na'i 'oha na 'ia Jisas 'a rongoai ha'atee o'asi anai saemauasi, 'a heimwaota'i di'u,
ma o'ani 'iniraaui nei rau hano suria, “Nau wai 'unua ha'a-momori tana'amou, ai'a ta
ta'i saeni Israel nawai 'omesia do'ai hinihini tari 'onaaia mo'oni.
11 Wai 'unua tana'amou, 'ai ragoi nei ra ai'a Jiu rai boi baaniai mwane dora hako
na'i marewana 'anai ngaugoni beia Ebraham, Aisak, mia Jekop na'i hourana ana God
ara'ai aro.
12 Ma'ai ragoi saeni Israel nara ga'i awa na'i hourana God na'i aro naragu bwa'i'a!
Rai gaasiraau hura'ai dora kuhi, dora rai angi marai 'ara ha'angingita'i rihodaa'i
na'iei.”
13 Mia Jisas 'a o'ani 'iniai na'ohadaaui hehei'oi, “'Oi aho'i 'ari ruma amua, i sae
tatau'aro amua 'ai goro'a 'onaai hinihinia amua.” Mau na'i 'ohasi, mana sae tatau'aro
anasi 'a goro'a aho'i.

Jisas 'A Ha'agorohiraau Aho'i

Mwane Sae Daoha
(Mak 1:29-34; Luk 4:38-41)

14 'Ia Jisas 'a 'ari ruma ana Pita ma re'ia do na hungona Pita 'a awa moi na'i be'ana,
'inia 'a mata'i ma raorao i abena.
15 'A dau wou na'i rimanai uraosi mana mata'i 'a rigisia. Ma suruta'e ma ha'aagau
mahoingau 'ana Jisas.
16 Na'i moi su'urahi mara wairaau'a mai tanaa Jisas nei ra bwaunira i adaro. 'Agu
ha'atee moia Jisas mana adaro ra hura'a baaniraau, ma ha'agorohiraau hako aho'i nei
ra daoha.
17 Ni haua ana o'asi 'a to'o ha'a-momori'a i taha na 'unua Rarabea Aisaea o'ani, “'A
ha'a-ai'a'i daoha ra to'igia.”*

Rua Sae Nararu Raba Suria Jisas

Magu Bwara
(Luk 9:57-62)

18 Mia Jisas 'a re'iraaui sae rago i ruru adaau mai ma 'unua tanaraaui rongoiusuri
ana'i do rai ta'e 'ari nata batarau 'iniai kae bwera i Galili.
19 Ma'e Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses 'a boi beia Jisas ma o'ani 'inia, “Ha'ausuri,
'inau wai suri'o rei'uaa ta dora na'oi 'ari iei.”
20 Mia Jisas 'a o'ani 'inia, “Na mwane mwamwaa wasi ra to'o dora ni mauru, mana
manu ra to'ora'i nu'i. Minau na Garei Inoni, 'au ai'a to'o dora ni mono.”
21 Ma'e ta'i nei 'iniraaui nei rau suria Jisas 'a o'ani, “Araha, wai 'ari ga'u mawai
toringia amagu.”

---

* **8:17** 8:17 Aisaea 53:4

22 Mia Jisas 'a o'ani 'inia, “'Oi suriau'a! 'Oi nugasiraaui nei ra suriai tara 'anai mae
tarau marai toringiraaui nei nara mae.”

'Ia Jisas 'A Ha'apapakuai Ro'a Raha
(Mak 4:35-41; Luk 8:22-25)

23 Mia Jisas 'a ta'e ara'a na'i ora beiraaui rongoiusuri ana'i marau 'ari nata batarau
'iniai kae bwera i Galili.
24 Raugu 'asu'a na'i 'oha rau 'a'ari mau ma'e kae ro'a na to'iraau'a. I tabaosi ra
abwao ta'eha na'i raronai ora. 'Ia Jisas 'a mauru na'i 'ohasi.
25 Miraaui rongoiusuri rau 'ariwou ha'araia Jisas, marau ha'atee o'ani, “Araha, 'oi
ha'atahigaau! Gai dodo'a naani!”
26 Mia Jisas 'a o'ani, “'A 'ua mou mamaa'u 'inia? Hinihinimoou 'a kekerei di'u!” 'Ia
Jisas 'a ura ara'a ma ha'atee wetewete tanaai ro'a mana tabaosi do rarui papaku. Mau
na'i 'ohasi ma biowaa'a.
27 'Iraau rongoiusuri rau heimwaota'i, rau o'ani, “'E sae he'ua naani? Rei'uaa ro'a
mana tabaosi ra araisuria.”

'Ia Jisas 'A Taari Adaro

Baaniraruai Rua Sae
(Mak 5:1-20; Luk 8:26-39)

28 Na'i 'oha 'ia Jisas mana rongoiusuri ana'i rau tarau 'ari nata batarau na'i kae
bwera i Galili, rau 'oto na'i dora ra 'unua 'iniai Gadara.† Rau 'ari wou marau haisuara'i
beiai rua saemwane na bwaunirarua i adaro. Raru hura'a mai baani'i wabwa ra
toringi'i ei sae mae. 'A ha'amagugu abe do ta sae nai taha wou na'i dorasi 'inia raru
here 'onaai adaro wawauru.
29 'Oha raru re'ia Jisas raru awara o'ani, “Jisas, garena God, 'o raba 'uamiria? 'A
'ua? Ai'a madoraa mau 'anai hihiiri, ma'o bwane boi'a 'anai ha'a-mama'ai'amiria?”
30 Gere ha'atau wou baaniai dorasi 'e kae wareai boo nara suasua 'isi.
31 Mana adaro ra bonga'inia wetewete Jisas o'ani, “'Onaa 'oi taari'ameu hura'a ma'o
watea mei siri suri'i boo.”
32 Mia Jisas 'a o'ani, “Moi 'ari!” Mana adaro ra hura'a baaniraruai rua saesi mara
siri suri'i boo. Mana mwani boo 'isi ra 'eba dio suriai ahana mara rege dio na'i wai
mara mae hako.
33 'Iraaui nei ra 'omesuri'i boo 'isi rau 'eba 'ari 'omaa narau maaniai taha na to'o
beiraaui boo mana rua sae na bwaunirarui adaro.
34 Mana sae na'i 'omaasi rau hura'a mai 'anai heisadoi beia Jisas marau bonga'inia
do'ai hano daara'i baaniai dora adaau.

9

'Ia Jisas 'A Ha'agorohia Aho'i Sae

Na Nugu i Abena
(Mak 2:1-12; Luk 5:17-26)

1 'Ia Jisas mana rongoiusuri ana'i rau ta'e ara'a na'i ora marau aho'i 'ari na'i 'omaa
na awa-awa iei.*
2 'Oha rau ada, ra'i sae rau suru'ia mai sae na abena 'a nugu tanaa Jisas na'i
be'ana. 'Oha 'ia Jisas 'a 'ome 'iraraai hinihinidaau, 'a o'ani 'iniai saesi, “Garegu, 'ai
abui ta'aabemu. Na ora-ora'a amu'i 'au 'adoma'i nugasi'i hako.”
3 Tara'i nei 'iniraaui Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses ra 'ado'ado o'ani, “'Ia mo'oni
'a 'adoma'inia gasi do 'a ta'isada beia God. 'Iia 'a ha'atee ha'ata'aia God!”
4 Ma'ata 'ia Jisas 'a 'iraraai 'adoma'idaau ma o'ani 'iniraau, “'A 'ua namou to'oraa
'iniai 'ado'ado ta'aasi?

† **8:28** ***Gadara:*** Tara'i Baebol bwani ra 'unua Garasa.

* **9:1** ***'Omaa na awa-awa iei:*** Kapaniam (Wanasia 4:13)

5 Taha na mwada'u? 'Anai 'unua tanaai saesi do'au 'adoma'i nugasi'i ora-ora'a ana'i,
ma'ua 'anai 'unua tanaa do'ai ura maai hahano? 'Anai 'unua tanaa mo'osi do'au
'adoma'i nugasi'i ora-ora'a ana'i 'a mwada'u, 'inia 'a bwarai 'iraraa 'onaa ra 'adoma'i
nugasi'i ora-ora'a ana'i ma'ua ai'a.
6 Naasi, 'inau i Garei Inoni, wai hauai maho namou 'adoma'i ha'abwaraa ma moigu'i
'iraraa do 'au to'oraa ro'u i mena 'anai 'adoma'i nugasi'i ora-ora'a na'i marewanani."
Naasi maagu o'ani 'iniai sae na abe nugusi, "'Oi ura ara'a ma'oi suru'iai be'amu
ma'oi 'ari ruma amua!"
7 Mana saesi 'a ura ara'a ma 'ari ruma ana.
8 'Oha 'iraaui inoni hunga rau re'iai maho na to'osi rau mamaa'u marau ha'a-
aneanea God 'iniai haua ana i mena o'asi tanaai noni.

'Ia Jisas 'A Soia Matiu
(Mak 2:13-17; Luk 5:27-32)

9 Na'i 'oha 'ia Jisas 'a hano baaniai 'omaasi 'a re'iai sae ha-ha'atakisi, atana 'ia Matiu,
'a heinagu na'i dorani tatau'aro ana. Mia Jisas 'a o'ani 'inia, "'Oi boi suriau 'onaai
rongoiusuri agua." 'Ia Matiu 'a ura ara'a ma suria'a.
10 Mia Jisas mana rongoiusuri ana'i rau ngau na'i ruma ana Matiu. 'A ragoi sae
ha'atakisi mana sae ta'a'i narau ngau beiraau.
11 Ma tara'i Farisei rau re'iai haua o'asi ana Jisas marau songa'iniraau'a i rongoiusuri
ana'ia Jisas o'ani, "Ni 'uaana na Ha'ausuri amoou 'a ngau 'inia beiraaui sae ha-
ha'atakisi mana sae ta'a'isi?"
12 Mia Jisas 'a rongoa ma o'ani 'iniraau, "Na sae nara goro moi abedi ra bwa'i
rabasiai hei'a'auhi baaniai sae na matai ha'agorohi'i daoha, me 'iraau moi nei nara
daoha nara rabasiai hei'a'auhi.
13 'A o'asi ro'u, 'inau boi na'i marewana, ai'a do 'anai 'a'auhiraaui noni odo-odo,
ma'ata 'au boi 'anai 'a'auhiraaui noni ora-ora'a. Moi 'ari mamoi sibaniai 'ado'ado anai
usu-usu na'i Usu-usu Maea na o'ani, 'E ta'i maho na ororiu domoi haua, naasi goro
'iniraaui nata sae. Ni mahosi 'a ororiu di'u'i ho'asi namou haa'i tanaau.' "†

Ha'ausuringa'i Bwani 'A Bwa'i 'Ari Goni

Beia Mwada'u i Ha'ausuringa'i Haoru
(Mak 2:18-22; Luk 5:33-39)

14 'Iraaui rongoiusuri ana'ia Jon Bwareomaea rau boi beia Jisas marau songa'inia
o'ani, "'I'ameu miraaui Farisei meu matai ha'aririta'i ngau. Ni 'uaana na rongoiusuri
amu'i rau ai'a haua o'asi 'inia?"
15 Mia Jisas 'a aramiraau o'ani, "'A 'ua? Mou 'adoma'inia do 'iraaui nei ra awa
na'i rongo-ni-ha'iwai rai ahutotou na'i 'oha na awa beiraau a mo'o ra ha'aha'iwaia?
'Abwa'i! Ma'ata na'i 'oha rai waiai nei nara ha'aha'iwaia baaniraau, ma raigui matai
nuga ngau aho'ita.‡
16 "'Abwa'i nei nai haa ta maakari bwana haoru 'anai tai bwarasiai dora na maakari
na'i bwana bwani. 'Onaa 'ai haua o'asi, na'i 'oha raigui wasiai bwanasi, na maakari
bwana haorusi 'ai niniro, mai haua'a ta kae maakari nai raha di'u ro'u wou na'i bwana
bwanisi. 'Inia na maakari bwana haoru ai'a ta'isada beiai bwana bwani.
17 "Nata mareho ro'u, 'abwa'i nei nai matai nuga waen haoru suri'i bei uri-uri
mwamwaa bwani, 'inia na bei bwani ra bwane 'a'asi. Na'i 'oha na waen haoru 'ai
su'u, na bei bwani rai pusu. Naasi mana waen rai ahe gata'ini'i, mana bei rai maakari
ta'a'i. Na waen haoru rai niga'i ma'ata na'i bei haoru mararui awa goro hako."

Gare Urao Na Mae

---

† **9:13** 9:13 Hosea 6:6 ‡ **9:15** 9:15 Ni 'ado'ado 'anai heiha'auuni 'a o'ani: Ai'a ta'isada do'iraaui rongoiusuri ana'i Jisas rai nuga ngau 'oha 'ia Jisas 'a awa mau beiraau. Na'i 'oha 'ia God 'ai waia Jisas baaniraau, naasi madoraa goro 'anai nuga ngau.

Mana Urao Na To'iai Abu Raha
(Mak 5:21-43; Luk 8:40-56)

18 Na'i 'oha 'ia Jisas 'a mamaani mau, 'e saemaua adaaui Jiu na boi ma topira'i ruru
bwarasia Jisas ma o'ani 'inia, “Gare urao agua 'a bura'i mae moi. 'Oi boi karohia maai
tahi aho'i.”
19 Mia Jisas mana rongoiusuri ana'i rau ura ara'a marau suriai saesi.
20 Ma'e urao na to'iai 'abu raha suriai ta'i tangahurui harisi mana rua na awa ro'u
na'i 'ohasi. 'A 'ariwou na'i murina Jisas ma karohia wou na'i gaonai to'oni tewa ana
Jisas.
21 'A 'iraraa haaria do 'onaa 'ai karohia moi na'i to'oni ana Jisas ma 'a ga'i goro aho'i
baaniai daoha na to'iasi.
22 Mia Jisas 'a rihota'i ma o'ani 'inia, “Ina, 'oi wa'ewa'e. Na hinihinimu na
ha'agorohi'o aho'i.” Na'i mau i 'ohasi mana uraosi 'a goro'a.
23 Na'i 'oha nagu siri a Jisas na'i ruma anai saemaua adaaui Jiu ani, 'a re'iraaui sae
ra ada'imae ra ago-ago mara rongo raha ma ra'i nei nara uuhi'i gana suri'i 'au 'ini
ahutotou.
24 Ma o'ani 'iniraau, “Moi hura'a baaniai ruma! I gare uraosi 'a ai'a mae, 'iia 'a
mauru moi.” Miraau da'ata'inia.
25 'Oha rau ha'a-taariraau hako hura'a, 'ia Jisas 'a siri wou na'i ahii anai garesi ma
dau na'i rimana ma ha'a-urata'ea ara'a.
26 Na'i muri na taroha 'a 'adarara 'ari suriai dorasi.

'Ia Jisas 'A Ha'a-wanawanaa Rua Sae Kuru

27 Na'i 'oha 'ia Jisas 'a hano baaniai dorasi 'e rua sae kuru raru suria, raru awaawara
o'ani, “Pwirana Deved, 'oi arunga ta'ahimiria ma'oi 'a'auhimiria.”
28 Na'i 'oha na siri ruma, raru siri suria ma songa'inirarua o'ani, “'A 'ua? Muru
hinihini do 'inau 'au matai ha'a-wanawana'amurua?”
Ma raru ha'atee o'ani, “Araha, miri hinihini.”
29 Ma dau wou suri'i maadaru'i ma o'ani, “Suriai hinihini amurua, murui goro'a.”
30 Ma raru taraawa'a wanawana'a. Mia Jisas 'a ha'abasurarua wetewete o'ani,
“Murui abui maaniai mahosi tanaa ta sae.”
31 Me raru 'ari nararu taroha'inia Jisas 'ari suria hakoi dorasi.

'Ia Jisas 'A Ha'agorohiai Sae Baanguu

32 Ai'a orea mau hura'a adarua i rua sae kurusi mara waia ro'u mai tanaa Jisas sae
na baanguu, 'inia 'a sirihia i adaro.
33 Mia Jisas 'a taaria i adaro hura'a baania mana saesi 'a taraawa'a ha-hadahada
aho'i ro'u. 'Iraaui noni hunga rau heimwaota'i marau o'ani, “Taraawa'a mau mai, ai'a
ta maho o'ani nai to'o na'i Israel.”
34 Miraaui Farisei rau o'ani, “I mwaeraha adaaui adaro na haua tanaa i mena 'anai
taariraau hura'ai adaro.”

'Ia Jisas 'A Ahu Ta'ahiraaui Inoni

35 'Ia Jisas 'a 'ari suri'i 'omaa raha mana gere 'omaa na'i dorasi 'anai ha'ausuriraaui
sae suri'i rumani ha'arahesi, ma taroha'inia tanaraaui Taroha Goro 'iniai heimarungi
ana God, mana ha'agorohi'i aho'i sae nara to'iraaui mwani taraani daoha mana riunga
he'ete'i hairiu.
36 'Oha na re'iraaui inoni hunga 'a ahu ta'ahiraau, 'inia rau awa ha'aroha'a marau
'ome ha'ata'ata'ahi 'onaai siip nara ai'a to'o sae 'anai 'omesuri'i.
37 Mia Jisas 'a o'ani 'iniraaui rongoiusuri ana'i, “Na nei nara ha'aagau 'anai
hinihiniau ra rago di'u'a 'onaai mwane hua nara maua'a suri'i hasi'ei. Mara ai'a
rago i nei 'anai husi'i.
38 Naasi, moi ha'arahesi tanaa God maai ha'ataari'i hura'a tara'i mwane sae tatau'aro
'anai 'a'au na'i mou hasi'eisi.”

10

'Ia Jisas 'A Ha'ataariraau Hura'a

i Tangahuru Mana Rua Ha'ataari
(Mak 3:13-19; Luk 6:12-16)

1 'Ia Jisas 'a soi goniraaui ta'i tangahuru mana rua rongoiusuri ma haua tanaraaui
mena 'anai taari adaro mana ha'agorohi'i aho'i nei na sadoira i mwani daoha mana
riunga he'ete'i hairiu.
2 Nara 'ini atadaa'i ta'i tangahuru mana rua ha'ataari:
'Ia Saemon, nata atana 'ia Pita,
mea do'orana 'ia Andru,
'ia Jems mea Jon, rua gare ana'ia Sebedi.
3 'Ia Pilip,
'ia Batolomiu,
'ia Tomas,
'ia Matiu i sae na ha-ha'atakisi,
'ia Jems garena Alfias,
'ia Tadias,
4 'ia Saemon baaniai ruruha narau raba taaria hura'ai heimarungi adaaui Rom,
mea Jiudas Iskariot, 'ia mo'o na usuha'inia Jisas tanaraaui maerongana'i.
5 Na'i 'oha 'ia Jisas 'a ha'aagau 'anai ha'a-taariraau hura'ai ta'i tangahuru mana rua
ha'ataari, 'a heiatenga'i o'ani tanaraau, "'Oha moi hura'a 'anai 'ari 'anai tau'aro, moi
abui taha suri'i 'omaa adaa'i Samaria mei beiraaui nei ra ai'a Jiu.
6 Moi 'ari moi beiraaui saenai Israel narau 'onaai siip ra teha baaniai 'omesuri siip.
7 'Oha moi hura'a, moi maania doni heimarungi ana God na awa na'i aro 'a
gaarangi'a.
8 Moi ha'agorohi'i aho'i nei ra daoha ma'ua nei ra lepa. Moi taari adaro baanirai
sae mamoi ha'atahi'i aho'i nei ra mae. 'Inau 'au hisu dadara'a tana'amou 'ini'i mareho
'isi, naasi moi hisu aho'i dadara'a ro'u tanaraaui noni.
9-10 "I sae ra tau'aro 'a arari dorai taguma'iniraau 'iniai tau'aro adaau. Naasi 'oha
moi hano, moi abu waiwai ha'a ma'ua anga ni 'aariha ma'ua sandol ma'ua 'a'abi ma'ua
do ta bwana ro'u.
11 'Oha moi ada ta 'omaa moi siba 'inia ta sae goro nai ha'a-awahi'amou na'i ruma
ana. Moi awa beia tari 'oha moi hano baaniai 'omaasi.
12 'Oha moi 'ari ta ruma, moi ha'atee o'ani, 'Gooroha ana God 'ai awa bei'amou.'
13 'Onaa 'iraaui rumasi rai ha'amaoto'amou, 'ia God 'ai ha'agorohiraau, ma 'onaa rai
'itamou ma bwa'i ha'agorohiraau'a.
14 'Onaa 'e 'omaa na ai'a raba ha'amaoto'amou, ma'ua ai'a raba rongo'i heitaroha'i
amoou, moi tarohi'i kahua baani'i uwamoo'i mamoi hano baaniai 'omaasi. Naasi 'e
ha'abasu tanaraau do'ia God 'ai ha'a-mama'airaau.
15 Wai 'unua ha'a-momori tana'amou, na'i madoraa ni hihiiri, ha'a-mama'ai nai haua
God tanaai 'omaasi 'ai ta'aa di'u baaniai ha'a-mama'ai nai haua tanaraaui Sodom
mana Gomora."

Ha'atee Ha'abasu

'Iniai Madoraa Ni Rongomaata'i
(Mak 13:9-13; Luk 21:12-17)

16 Mia Jisas 'a ha'atee o'ani, "Moi 'ome'ome goro, suria 'i'amou mou 'onaai'i siip nau
ha'ataari'i hura'a na'i 'uruhadi misu hahairete. Naasi moi hihinano'a 'onaai mwaa
mamoi manego 'onaai waibora.
17 Moi 'ome'ome goro, 'inia tara'i nei rai wai'amou 'anai 'i'i'amou marai ro-
horoho'amou suri'i rumani ha'arahesi adaa'i.

18 Suria 'i'amou ra'i rongoiusuri agu'i, rai wai'amou tanaraaui Primia mana
Mwaeraha 'anai hiiri'amou. Naasi 'oha goro amoou 'anai taroha'inia hura'a i Taroha
Goro tanaraau mei tanarai nei ra ai'a Jiu.
19 Na'i 'oha rai wai'amou 'anai hiiri'amou, moi abui 'adoma'i raha 'iniai taha moi
maani'i, 'inia moi 'iraraai taha moi maani'i na'i madoraasi.
20 Na maho na moi maani'i, ai'a 'ado'adomoo'i haarimoou mei baaniai Hi'ona Maea
nai ha'ataaria mai a Amamoou.
21 "Na'i 'ohasi, sae rai usuha'ini'i do'oradaa'i mana gare adaa'i nara hinihiniau
tanaraaui nei nara raba ha'amaesiraau. Mana gare rai ha'imae bei'i amadaa'i mana
inadaa'i marai usuha'iniraau ro'u tanaraaui nei rai ha'amaesiraau.
22 'Iraaui noni rai 'utai'amou, suria 'i'amou ra'i rongoiusuri agu'i. Ma 'onaa moi ura
baabau tari ha'ahakonai madoraa ta'aasi, moigu daua namooui tahi tarau.
23 'Onaa rai nora ta'ai'amou ta 'omaa, moi 'eba 'ari na'i nata 'omaa. Wai 'unua ha'a-
momori tana'amou, mou bwa'i ada hako mau suri'i 'omaani Israel minau Garei Inoni
wai aho'i'a mai.
24 "Ni rongoiusuri 'a bwa'i ahaaha di'uai ha'ausuri ana, mana sae tatau'aro 'abwa'i
ahaaha di'uai bwauodo ana.
25 'A arari do ni rongoiusuri 'ai awa 'onaaia moi ha'ausuri ana, mana sae tatau'aro 'ai
awa 'onaaia moia mo'o na bwauodo 'inia. 'Inau 'au 'onaai bwauodonai ruma mi'amou
moi 'onaai nei nara awa na'i ruma agua. Naasi 'onaa rai 'unuau 'iniai Mwaeraha
adaaui adaro,* rai matai 'unu'i maho nara ta'aa di'u ro'u wou 'ini'amou."

Moi Abui Mamaa'usiraaui Sae,

Me Moi Mamaa'usia God
(Luk 12:2-7)

26 "Moi abui mamaa'usiraaui nei narau raba ha'a-mama'ai'amou. 'Inia mwane
maho hako narau awa bainihu suri'i tahingadaa'i mana taha narau giru'i, rai
ha'ata'ini'i hura'a.
27 Na tarana naasi, maho nau maani'i tana'amou haari'amou, moi maani'i hura'a
tanaraau hakoi mwani sae.
28 Moi abui mamaa'usiraaui sae, 'inia 'iraaui sae ra matai ha'amaesia moi abemu,
mara bwa'i matai ha'amaesiai aungamu. Moi mamaa'usia moia God na matai ha'a-
mama'aiai abemu mana aungamu na'i dora ni ha'a-mama'ai.
29 'A 'ua? Mou 'iraraai rua gere manu nara raonga'i ta'i sereni moi 'ini'i na'i maketi?
Rei'uaa nara hori mwada'u o'asi, ma 'abwa'i ta nei 'ai mae 'onaa Amamoou 'a bwa'i
'irisia o'asi.
30-31 Naasi moi abui mamaa'u, 'inia 'i'amou namou ororiu di'u'i mwani manu rago.
Na rei'uaa warihu suri'i bwaumoo'i, 'ia God 'a uduma'ini'i hako."

Ha'arangasia Hura'ai Hinihinia Amua Jisas
(Luk 12:8-9)

32 "'Ia tei nai ha'arangasia tanaraaui sae do 'iia 'e rongoiusuri agua, 'inau ro'u wai
ha'arangasia tanaa Amagu ara'ai aro do'iia 'e rongoiusuri agua.
33 Ma 'onaa 'iatei nai gagata'iniau, 'inau wai gagata'inia o'asi ro'u na'i maana Amagu
na'i aro."

Na Ha'ausuringa'i Ana'ia Jisas

'A Ha'a-haihoaraaui Noni
(Luk 12:51-53; 14:26-27)

34 "Moi abui 'adoma'inia do 'inau 'au boi 'anai ha'a-awagorohiraau goni inoni na'i
marewana. Ai'a! Nau waa mai heihoa.

---

* **10:25** ***Mwaeraha adaaui adaro:*** Na'i ha'ateeni Grik ra 'unua Bielsebul. 'Ado'ado 'ana, 'ia Saetan ma'ua Mwaeraha adaaui adaro.

35 'Au boi 'anai ha'ahaihoai gare mwane beia amana, mana gare urao beia inana,
mana urao ha'iwai beiai hungona.
36 Ha'amomori, huunai maerongamu 'e sae moi na'i ruma amua.
37 'Onaa 'o ta'ahia amamu ma'ua inamu, ma'ua gare mwane amua ma'ua gare urao
amua di'uau, 'o ai'a arari 'anai ha'i rongoiusuri agua.
38 'Onaa 'o bwa'i suru'iai dadaahoro amua,† ma'oi suriau, 'o ai'a arari 'anai ha'i
rongoiusuri agua.
39 'Onaa 'o raba dau baabau na'i tahingamu na'i marewanani, 'o bwa'i dauai huunai
tahi. Ma 'onaa 'oi mwa'emwa'e 'anai ha'a-ai'aai tahingamu 'iniau, 'oi sadoiai huunai
tahi."

Heitahari
(Mak 9:41)

40 "'Iatei na ha'amaoto'amou, 'a 'onaa do'a ha'amaotoau ro'u. Mia tei na
ha'amaotoau, 'a 'onaa do'a ha'amaotoa ro'u a mo'o na ha'ataariau mai.
41 'Iatei na ha'amaotoai rarabea 'inia 'a 'iraraa do'e rarabea, 'ai daua nana i ta'i
heitahari na 'ia God 'ai haua tanarai rarabea. Mia tei na ha'amaotoai sae odo-odo
'inia 'a 'iraraa do'e sae odo-odo, 'ai daua nana i ta'i heitahari na 'ia God 'ai haua
tanarai sae odo-odo.
42 'Ia tei nai haua moi ta panikeni wai wauni tanaa ta nei 'iniraaui nei narau suriau
nara 'adoma'i heiheiraau, 'ia God 'ai taharia."

11

'Ia Jon Bwareomaea
(Luk 7:18-35)

1 'Oha 'ia Jisas 'a heiatenga'i hako tanaraaui ta'i tangahuru mana rua rongoiusuri
ana, 'a hano ma ha'ausuri ma heitaroha'i suri'i 'omaa gaarangiai dorasi.
2 Na'i 'ohasi, 'ia Jon Bwareomaea 'a awa na'i rumaniho'o ma rongo tarohanai
Ha'atahi. Ma ha'a-taariraau 'ari tara'i rongoiusuri ana'i beia Jisas
3 marau songa'inia Jisas o'ani, "I'oe naasi nei nara 'unua do'ai boi 'anai
ha'atahi'ameu, ma'uasi 'e nei he'ete'i namei mamasia ro'u mau?"
4 Mia Jisas 'a o'ani, "Moi aho'i 'ari mamoi 'unu'i tanaa Jon i mareho namou rongo'i
mana mareho namou 'omesi'i nau haa'i.
5 Nei ra kuru ra wanawana'a, nei ra pwaki ra hahano'a, nei nara lepa ra goro
aho'i, nei ra pwarongo ra rongorongo'a, na nei ra mae ra suruta'e aho'i baaniai mae,
miraaui pohara ra bahurongoai Taroha Goro.
6 'Ia God 'ai ha'agorohiai nei na 'omesi'i mareho nau haa'i, ma ai'a 'adoma'i
heiruarua'a 'iniau."
7 'Oha 'iraaui rongoiusuri ana'ia Jon rau hano'a, 'ia Jisas 'a taraawa'ai maania Jon
tanaraaui sae rago. 'A o'ani, "'A 'ua? Na'i 'oha namou 'ari na'i dora mangasara 'anai
bahurongoa Jon, 'e taha namou 'adoma'inia domoi 'omesia? 'E sae na orisia tarau i
'adoma'ina 'onaai ade na gegewao?
8 'A 'ua? 'E sae he'ua namou hura'a 'anai re'ia? 'E sae na siri suri'i bwana 'ome goro?
Na sae ra siri suri'i bwana o'asi, ra awa suri'i ruma adaa'i mwaeraha, ai'a suri'i dora
mangasara.
9 Ma'e tahata namou hura'a 'anai 'omesia na'i dora mangasara? 'E rarabea?
Ha'amomori, 'e rarabea, ma'ata 'iia ai'a do'e rarabea moi.
10 'Ia Jon naasi nei na 'ia God na taroha'i 'abaia o'ani na'i Usu-usu Maea,
'Nau wai ha'ataaria wou i noni heitaroha'i agua na'i na'o 'ini'o,
'iia nai ha'aagauraaui noni 'anai boi amua.'*

† **10:38** ***Suru'iai dadaahoro amua:*** Ni 'ado'ado 'ana 'a o'ani. Gai mwa'emwa'e 'anai rongomaata'i ma'ua mae 'onaa gau raba suria Jisas.

* **11:10** 11:10 Malakae 3:1

11 “Wai 'unua ha'a-momori tana'amou, 'ia Jon naasi na ororiu di'u'i hakoi mwane
inoni nara huta mai na'i marewanani. Ma'ata, namoiwou ta sae na ai'a taraa ororiu
na awa na'i heimarungi ana God ara'ai aro, 'a ororiu di'ua Jon Bwareomaea.
12 Taraawa'a na'i madoraa na heitaroha'i a Jon tari 'ohani ra rago i nei ra bonasia
di'u dorai siri na'i heimarungi ana God.
13 I buka ra usu'i Rarabea mana Ringe ana'ia Moses ra mamaani nga'iniai taha ra
to'o tari na'i madoraa ana Jon.
14 Ma 'onaa mou hinihini'i mamaani 'isi, 'ia Jon naasia Elaija, i rarabea namou
mamasia 'anai boi aho'i ta'oha.
15 Tei na to'o karinga 'anai rongo, 'ai bahurongoa mai aidangi tarihana.
16 “'E taha nawai heiha'auu 'inia nai ta'isada beiraaui noni nai 'ohani? 'Iraau rau
'onaai'i gare haha'ariaria nara hainonora na'i dorani maketi. 'E ta'i ruruha nara awara
o'ani 'ari tanaai nata ruruha,
17 ‘'Ei, meu uuhi'i gana ni hainonora mamou ai'a raba mao, mameu ganari'i gana
ni heitori mamou ai'a raba angi.’
18 'I'amou mou ha-ha'ariaria o'asi ro'u! 'Oha na boia Jon 'a ai'a gonohi'i waen ma
matai ha'aririta'i ngau mamou 'unua do 'e adaro na bwaunia.
19 Ma na'i 'oha nau boi, Garei Inoni, mou re'ia do 'au matai gono waen mau matai
ngaungau, mamou 'unua do'au ngangaura'a mau bweu 'ini gonohiai waen, ma do
'inau 'e saegoro adaaui inoni ha-ha'atakisi miraaui inoni ta'a'i. Ma'ata, na awaha
odo-odo adaa'i nei narau hinihini'i ha'ausuringa'i amiria Jon 'ai ha'ata'inia hura'ai
madoma nara haa'i ha'ausuringa'i 'isi.”

Oru 'Omaa Narau Ai'a Hinihini
(Luk 10:13-15)

20 Suri'i 'omaa na 'ia Jisas 'a haa'i ei mwani ha'abu'oahu rago, 'iraaui sae ra ai'a
rihosi baani'i herengadaa'i nara ai'a goro. 'Oha 'ia Jisas 'a aidangisia o'asi, 'a taesu'a
i ahuna ma ha'atee o'ani,
21 “'I'amoui Koresin mi'amoui Betsaeda, 'ai ta'aa di'u tana'amou! 'Onaa ha'abu'oahu
nau haa'i tana'amou ra ga'i haa'i tanaraaui sae ta'a'i na'i 'omaai Taea mei Saedon, rau
ga'i bwane rihosi orea mau tanaa God. Ra ga'i bwane ho'osi'i bwana do'odo'o'a mana
nuga dohu 'ada'i bwaudaa'i 'anai ha'ata'inia do rau ahutotou 'ini'i ora-ora'a adaa'i.
22 Wai 'unua tana'amou, na'i 'oha na 'ia God 'ai hiiriraaui noni hako, na ha'a-mama'ai
nai haua tana'amou 'ai di'ua ro'u wou i ha'a-mama'ai nai haua tanaraaui Taea mei
Saedon.
23 “Mi'amoui Kapaniam, mou 'adoma'inia do'ia God 'ai wai'amou ara'ai aro 'anai
ha'a-ahaaha'amou? 'A bwa'i! 'Iia 'ai gaasi'amou auru na'i 'eu na'i dora ni rongomaata'i.
'Onaa ha'abu'oahu nau haa'i tana'amou ra ga'i haa'i tanaraaui sae ta'a'i na'i Sodom, i
'omaasi 'a ga'i ura mau tari na'i dangini.
24 Naasi wai 'unua tana'amou, na'i dangi ni hihiiri, 'i ha'a-mama'ai God nai haua
tana'amou 'ai di'ua ro'u wou i ha'a-mama'ai nai haua tanaraaui saenai Sodom.”

Moi Boi Beia Jisas Mamoi Mamaro
(Luk 10:21-22)

25 Na'i 'ohasi 'ia Jisas 'a ha'atee o'ani, “Ama, i'oe na'o marungiai aro mana ano.
'Au ha'atee ha'agorohi'o suria 'o giru'i mareho 'isi ta'iniraaui nei nara madoma mara
aidangi, ma'o ha'ata'ini'i tanaraaui nei 'ini nara 'onaai gare.
26 'Io Ama, 'a o'asi 'inia naasi huunai hei'irisimu.”
27 Ma o'ani ro'u, “Na mwane mareho hako 'ia amagu 'a hau'i hako tanaau. Ai'a
tanei nai huunai aidangisiai garena God, me 'iia moia Amagu. Ma ai'a tanei nai
huunai aidangisiai Ama, ma'ata 'iia moi garena, miraaui nei na 'inau 'au sigihiraau
'anai ha'a-aidangisiraau 'inia.

28 “'I'amoui nei namou wai'ate'a mamou magare 'iniai suri'i amoo'i mareho nara
ha'ahihi'amou 'ini'i, moi boi beiau mawai ha'a-mamaro'amou.
29 Moi araisuri'i Ha'atora agu'i minau wai ha'ausuri'amou, 'inia 'inau 'au manego
mawai 'abenga'i bei'amou. Moi matai mamaro,
30 'inia ni Ha'atora agu'i rai 'a'auhi'amou mara ai'a hihi'a.”

12

'Iraaui Sae Rau Ororiu

Di'ua i Dangi ni Mamaro
(Mak 2:23-28; Luk 6:1-5)

1 Na'i dangi ni mamaro 'ia Jisas mana rongoiusuri ana'i rau tahahoro na'i 'ubutadi
mou wiit. 'Iraaui rongoiusuri rau rahi'i tara'i kora marau ngaa'i 'inia rau hioro.
2 Tara'i nei 'iniraaui Farisei rau re'iraau marau o'ani 'inia Jisas, “'Ei! 'Iraau
rongoiusuri amu'i rau ga'i bwa'i husi'i wiit 'isi. Na Ringe ana'ia Moses 'a ha'aabuai
tau'aro na'i dangi ni mamaro!”
3 Mia Jisas 'a ha'atee o'ani, “'A 'ua? Mou ai'a 'oha'iniai mamaani 'inia Mwaeraha
Deved mana nei rau ta'i hano na'i 'oha narau hioro?
4 'Ia Deved 'a siri na'i Ruma Maea Saira ana God marau ngaai bredi nara ha'amaeaa.
Na bredi 'isi 'iraau moi Piriisi narau ga'i matai ngaa'i. Naasi rau horosia ro'u i Ringe
mia God 'a ai'a taesu'a 'adaau.
5 'A 'ua? 'I'amou mou ai'a 'oha'inia na'i Ringe ana'ia Moses do 'iraaui Piriisi ra matai
tau'aro moi na'i dangi ni mamaro? Rei'uaa narau haua o'asi, ma ai'a ta sae nai 'unua
dorau taritari'a.
6 Mawai 'unua tana'amou, 'e ta'i maho na ororiu di'uai Ruma Maea na awa'a.
7 'I'amou mou ai'a 'iraraai huunai 'ado'ado 'anai maho ra maaniai na'i Usu-usu
Maea 'oha ra o'ani, ‘Rei'uaa namou bwa'i suu ho'asi tanaau ma goro moi. Maho moi
nau rabasia domoi haua, naasi goro 'iniraaui sae.’* 'Onaa moi 'iraraai 'ado'ado 'anai
mahosi, mou ga'i bwa'i ha'ahuniraaui rongoiusuri agu'i 'iniai maho narau haua na
ai'a taritari'a.
8 Hoita naasi, 'inau na Garei Inoni, nau matai 'unu'i maho 'iraaui sae ra matai haa'i
na'i dangi ni mamaro, 'inia 'inau naasi Araha 'anai dangi ni mamaro.”

Sae Na Mae i Rimana
(Mak 3:1-6; Luk 6:6-11)

9 'Ia Jisas 'a hano baaniai dorasi ma siri na'i rumani ha'arahesi adaaui Jiu.
10 'A sadoia ei sae na rima mae. Tara'i Farisei rau raba sadoia ta maho 'anai subunia
Jisas 'inia. Naasi rau songa'inia o'ani, “'A 'ua? 'A odo-odo moi na'i Ringe ana'ia Moses
'anai ha'agorohi'i aho'i sae daoha na'i dangi ni mamaro?”
11 Mia Jisas 'a aramiraau o'ani, “'Onaa 'oi to'oraa ta ta'i siip, mana siipisi 'ai ahoda
na'i waumu na'i dangi ni mamaro. 'A 'ua? 'O bwa'i rahia ta'eha?
12 I sae 'a ororiu di'uai siip. Naasi 'a ha'ata'inia doni Ringe ana'ia Moses 'a
ha'awategaau 'anai hauai maho na goro tanaai sae na'i dangi ni mamaro.”
13 Mia Jisas 'a o'ani 'iniai sae na rima mae, “'Oi taranga'inia hura'ai rimamu.” Ma
taranga'inia hura'a mana rimana 'a goro aho'i 'onaai nata rima.
14 Miraaui Farisei rau hura'a marau haai ha'aradorado 'anai ngahu ha'amaesia Jisas.

Sae Tatau'aro Na 'Ia God Na 'Ome Sigihia

15 Na'i 'oha na 'ia Jisas 'agu 'iraraai taha na 'iraaui Farisei rau 'adoma'inia 'inia, ma
hano'a baaniai dorasi. 'Iraaui sae rago rau hano suria, ma ha'agorohiraau hako aho'i
nei ra daoha.
16 Ma'ata 'a ha'a-aburaau dorai abui maania tanaa ta sae do 'iia 'iatei.

---

* **12:7** 12:7 Hosea 6:6

17 'A haua o'asi ma ha'a-momori'a i taha na 'unua Rarabea Aisaea o'ani,
18 “Naani sae tatau'aro agua nau 'ome sigihia,
'au ta'ahia mau wa'ewa'e 'inia.
Wai haua tanaai Hi'ona Maea agua,
ma'ai taroha'inia tanaraaui sae suri'i 'ado marau i hihiiri odo-odo nawai haua.
19 'Iia 'a bwa'i heitohetohe ma bwa'i awaawara,
ma bwa'i ha'atee raha suri'i tara.
20 'A bwa'i raesiai ade na mwa'o'o
ma bwa'i kuruiai raita na gaarangi kuru.†
'Ai haua o'asi tari 'oha 'ai ha'ahehoa hako i ta'aa.
21 'Iraau hakoi saenai marewana rai wana tanaa 'anai ha'atahiraau.”

Jisas 'A Mena Di'ua Saetan
(Mak 3:20-30; Luk 11:14-23)

22 Tara'i sae ra waa mai tanaa Jisas sae na kuru ma baanguu 'inia 'e adaro na bwaunia. 'Ia Jisas 'a ha'agorohia aho'i saesi mana saesi 'a taraawa'a ha-ha'atee ma 'ome'ome aho'i ro'u.
23 'Iraaui sae rago rau heimwaota'i 'inia, marau heisosonga'i o'ani, “Romwane, 'iia'a gasi naani Ha'atahi nai hura'a mai baaniai burungana Mwaeraha Deved?”
24 'Oha 'iraaui Farisei rau rongoa, rau ha'atee o'ani, “'Iia 'a taari'i hura'ai adaro 'iniai mena ana Saetan,‡ i mwaeraha adaaui adaro.”
25 'Ia Jisas 'a 'iraraai 'adoma'idaau ma o'ani 'iniraau, “'Onaa 'e kantri na 'iraaui inoni rai hei'oi hairiu, na kantrisi 'ai ai'aa. Ma 'onaa 'e 'omaa ma'ua 'e ruruha na'i ruma narai awa heheihoa'a moi, i 'omaasi ma'ua ruruhasi 'a bwa'i ura.
26 Naasi 'onaa 'ia Saetan na haua tanaaui mena 'anai taari adaro ma 'anai ha'ata'aiai ruruha ana haaria, ni ruruha ana 'ai hako raurau moi.
27 Hoita, ma 'onaa na ga'i ha'a-momori do 'inau taari adaro hura'a 'iniai mena ana Saetan, mana mena ana tei na 'iraaui rongoiusuri amoo'i narau taari adaro 'inia? Ni mena ro'u ana Saetan? Ai'a! 'Iraaui rongoiusuri amoo'i rau haua 'onaai haua agua, ma ha'ata'inia do 'i'amou mou taritari'a.
28 Ma 'onaa nau taari adaro 'iniai mena ana Hi'ona Maea na boi baania God 'a ha'ata'inia doni heimarungi ana God 'a taha'a bei'amou.”
29 Mia Jisas 'a haua ro'u i ha'atee heiha'auu. 'A ha'atee o'ani, “'Onaa 'e nei na raba taari'i hura'ai adaro, i mena ana 'ai wetewete ma'ata'a di'ua Saetan. 'A 'onaai sae na raba sirihiai ruma anai sae wetewete 'anai haa'i mareho ana'i, 'ai wetewete ma'ata'a di'ua ro'u i sae wetewetesi. Naasi 'aigu mwada'u tanaa 'anai siri tosiai saesi, maigui haa'i bori ana'i.
30 “'Iatei na ai'a aba beiau, 'a ha'imae beiau. Mia tei na ai'a 'a'auhiau 'anai wai'i inoni tanaa God, 'a adara'iniraau inoni baania God.
31-32 “Mawai 'unua tana'amou, mwane maho ta'a'i na'o haa'i ma'ua 'unu'i 'ia God 'a matai 'adoma'i nugasi'o moi 'ini'i. Rei'uaa na 'oi ha'atee ha'ata'aiau i Garei Inoni 'a matai 'adoma'i nugasi'o ro'u. Ma'ata 'onaa 'oi ha'atee ha'ata'aiai Hi'ona Maea, 'a bwa'i matai 'adoma'i nugasi'o mwada'u, na'i 'ohani mana'i ta 'oha ro'u.”

Hasi'ei Mana Huana'i
(Luk 6:43-45)

33 “Mou ga'i 'iraraa doni hasi'ei goro 'a ha'i hua goro, mana hasi'ei ta'aa 'a ha'i hua ta'aa. 'O matai 'ome 'iraraai hasi'ei 'iniai huana.
34 'I'amoui mwane mwaa ta'a'i! 'Iniai ta'aa di'u amoou, 'a bwara he'ete'i domoi 'unu'i tara'i maho goro. Ni ngoo naasi na ha'arangasia hura'ai taha na honu 'inia i raromanai noni.

---

† **12:20** ***Bwa'i kuruiai raita na gaarangi kuru:*** 'Ia Jisas 'ai 'abenga'iniraaui sae ha-ha'aroha'a. 'Ai wa'ewa'e 'anai awa beiraau ma bwa'i 'itaraau. ‡ **12:24** ***Saetan:*** Na'i ha'atee ni Grik ra 'unua Saetan 'inia Belsabul.

35 Ni sae goro ra hura'a mai mareho goro baaniai ngoona, suria ni raromana 'a honu 'iniai goro. Mana sae ta'aa, ra hura'a mai mareho ta'a'i baaniai ngoona, suria ni raromana 'a honu 'iniai ta'aa.
36 Wai 'unua tana'amou, na'i dangi ni hihiiri 'ia God 'ai hiiriraau hakoi sae 'ini'i hadahadangadaa'i nara ai'a goro narau ai'a 'adoma'inia do 'ai matai ha'a arungata'aiai nata sae.
37 'Onaa ni hadahadangamu 'a goro, 'ia God 'ai 'unua do i'oe 'e sae odo-odo. Ma 'onaa na ta'aa, 'iia 'ai 'unua do i'oe 'e sae ta'aa.”

Ra Raba 'Omesia Ta Ha'abu'oahu 'Anai

Ha'ata'inia Do 'Ia Jisas Naasi Ha'atahi
(Mak 8:11-12; Luk 11:29-32)

38 Tara'i Farisei mana Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses rau o'ani 'inia Jisas, “Ha'ausuri, 'i'ameu meu rabasia do'oi haua tana'ameu ta ha'abu'oahu.”
39 Mia Jisas 'a o'ani 'iniraau, “'Iraaui inoni na'i 'ohani rau ta'aa di'u marau ai'a bonasia suria tarau a God. Rau raba 'omesiai ha'abu'oahu magu 'a bwa'i nei nawai haua tanaraau. 'E ta'i ha'abu'oahu moi narai re'ia, naasi ha'abu'oahu 'onaaiai nei na to'o tanaa Rarabea Jona.
40 'Iia 'a awa na'i ahunai kae ii'a suriai oru dangi mana oru rodo. 'Inau, i Garei Inoni, wai o'asi ro'u. Wai awa na'i hera suria ta oru dangi ma ta oru rodo ro'u.
41 Na'i dangi ni hihiiri, 'iraaui saeni Ninive rai ura ara'a 'anai 'unua hura'a do 'i'amoui inoni 'ohani mou taritari'a mora. 'Inia na'i 'oha na 'ia Jona 'a heitaroha'i tanaraau, 'iraau rau rihosi baani'i ora-ora'a adaa'i. Mawai 'unua tana'amou, 'e nei na ororiu di'ua ro'ua Jona na ataha'a bei'amou, mi'amou ai'a raba rihosi baani'i ora-ora'a amoo'i.
42 Na'i dangi ni hihiiri, ni urao mwaeraha baaniai Shiba 'ai ura ara'a mai 'unua do 'i'amoui inoni 'ohani mou taritari'a mora. 'Inia rei'uaa na awa ha'atau 'ari nata aba 'iniai marewana, me 'iia 'a boi 'anai bahurongo'i mwane ha'ausuringa'i ana'ia Mwaeraha Solomon. Minau wai 'unua tana'amou, 'e nei na ororiu di'ua ro'ua Solomon na ataha'a bei'amou mamou ai'a raba bahurongoa.”

Heiha'auu 'Iniai Herenganai Adaro
(Luk 11:24-26)

43 Mia Jisas 'a o'ani ro'u, “Na'i 'oha na adaro 'a hura'a baaniai noni, 'iia 'a hano 'ari suriai dora mangasara 'anai siba dorani mono. Ma 'onaa na bwa'i sadoia ta dora,
44 'iia 'aigui o'ani 'inia haaria, ‘Wai aho'i 'ari mawai siri aho'i na'i sae nau hano baania ani.’ Na'i 'oha na aho'i wou 'a re'ia dona tahinganai saesi 'a 'onaai ruma na bwaranga nara tatara 'orima'inia goro mara nuga ha'a-odoodo'i goroi mwane mareho na'i rarona.
45 Na'i 'oha na 'omesia o'asi, 'agu 'ari 'anai waia ro'u mai beia i biu adaro narau ta'aa di'u ro'u wou baania. Na'i 'oha narau siri 'anai mono na'i raronai saesi, ni saesi 'a ta'aa di'u ro'u wou baaniai na'o. 'I'amou moi o'asi ro'u, 'i'amoui sae ta'aa na'i madoraani.”§

Inana Jisas Mana Do'orana'i
(Mak 3:31-35; Luk 8:19-21)

46 'Oha 'ia Jisas 'a mamaani mau tanaraaui sae rago, 'ia inana miraaui do'orana'i rau boi marau ura na'i abau 'omaa, 'inia rau raba hadahada beia Jisas.
47 Ma'e ta'i sae na o'ani 'inia Jisas, “'Ia inamu miraaui do'oramu'i neiraau hura'asi, rau raba hadahada bei'o.”
48 Mia Jisas 'a o'ani, “'Iatei inagu miraaua tei do'oragu'i?”

---

§ **12:45** 12:43-45 'Onaa 'iraaui sae ta'a'i rau bwa'i ha'ahonu'i tahingadaa'i 'ini'i mareho goro na maani'i a Jisas, rai ta'aa di'u baaniai na'o. Rai 'onaaiai sae na'i mamaanini. Ni saesi 'a ai'a ha'ahonuai tahingana 'ini'i tara'i mareho goro ma ai'a orea mana mwani adaro rago ra boi aho'i 'anai sirihia.

49 Ma usuraaui rongoiusuri ana'i ma o'ani, “Niraauni inagu mana do'oragu'i.
50 'Iatei na hauai taha Amagu na'i aro na 'irisia do 'ai haa, naasi huunai do'oragu
mana asigu mana inagu.”

13

Mamaani 'Iniai Sae Na Rarasa
(Mak 4:1-9; Luk 8:4-8)

1 Mana'i maui dangisi 'ia Jisas 'a hura'a baaniai ruma ma hura'ai bobonai bwera i
Galili. 'A heinagu auru 'anai ha'ausuriraaui noni.
2 Miraaui sae rago rau ruru mai garigaria. Ma ta'e ara'a na'i ora ma heinagu na'iei
miraau sae rago rau ura na'i one 'anai bahurongoa.
3 Ma haa'i ha'atee heiha'auu 'anai ha'ausuriraau. 'A o'ani, “'E 'oha na 'e ta'i sae na
hura'a 'anai hasi korai wiit na'i mou ana.
4 Ma na'i 'oha na rarasanga'ini'i kora, ra'i nei nara to'o na'i tara mana gere manu ra
dio mara ngaa'i.
5 Tara'i nei ra to'o na'i dora hauhau'a, dora na ano 'a ai'a raha mara tahi. Mana
'oha ra tahi, ra tahi goro ga'u moi.
6 Mana 'oha na sina 'a raorao di'u, ra nugu mara mae aho'i moi, 'inia raridi ra ai'a
ganu dio.
7 Ma tara'i kora ra to'o na'i dora ra tahi bei'i waroraraki. Ma na'i 'oha ra tahi ara'a,
na waroraraki 'a agu ha'amaesi'i.
8 Mana kora ra to'o na'i ano goro, ra tahi goro mara hungu. Tara'i nei ra'i 'arangi
hua, tara'i nei ra'i ono tangahuru, ma tara'i nei ra'i oru tangahuru.”
9 Maagu o'ani ro'u, “Tei na to'o karinga 'anai rongo 'ai bahurongoa mai aidangi
tarihana.”

Taranai Taha Jisas Na Haa'i 'Ini'i

Ha'atee Heiha'auu
(Mak 4:10-12; Luk 8:9-10)

10 'Iraaui rongoiusuri ana'ia Jisas rau boi beia marau o'ani, “Ni 'uaana na'ogu haa'i
'ini'i ha'atee heiha'auu na'i 'oha na'o ha'ausuriraaui sae?”
11 Mia Jisas 'a aramiraau o'ani, “Na'i na'o, 'ia God ara'ai aro ai'a ha'arangasia he'uai
marungiraau nai haa i noni ana'i. Me na'i 'ohani 'a ha'ata'inia tana'amou. Mei
tanaraaui nei nara ai'a hinihinia God, 'a ai'a haua o'asi tanaraau.
12 'Iatei na raba aidangisia God, 'ia God 'ai a'oia tanaai aidangi na bwane to'oraa
mai aidangisia goro. Mia mo'o na ai'a raba aidangisia God, na gere aidangi na to'oraa,
'ia God 'ai rahia baania.
13 'Inau 'au haa'i ha'atee heiha'auu tanaraaui sae 'isi neina rei'uaa narai towa'i
'ome'ome, marau bwa'i matai 'ome 'iraraa, ma'uasi rai towa'i bahurongo, marau bwa'i
rongo 'iraraa ma'ua aidangisia.
14 'Au haua o'asi ma ha'a-momori'a i maho na 'unua Rarabea Aisaea o'ani,
“'Iraaui sae rai bahurongo marai bahurongo
marau bwa'i aidangisia ta maho,
rai 'ome marai 'ome
marau bwa'i 'ome 'iraraa ta maho.
15 Rau ha'ababau'i 'adoma'idaa'i,
marau ai'a rongorongo goro 'ini'i karingadaa'i,
marau kuruha'ini'i maadaa'i.
'Onaa 'a ga'i bwa'i o'asi, rau ga'i 'ome 'irara'i mareho 'ini'i maadaa'i,
marau ga'i rongo 'irara'i mareho 'ini'i karingadaa'i,
marau ga'i aidangisi'i mareho 'ini'i 'adoma'idaa'i,
marau ga'i rihota'i tanaau,

mawai ha'agorohiraau baaniai taha na sadoiraau.' "*
16 Mia Jisas 'agu o'ani 'iniraaui rongoiusuri ana'i, "'Ia God 'a ha'agorohi'amou 'inia
mou aidangisi'i taha namou re'i'i 'ini'i maamoo'i mamou aidangisi'i taha mou rongo'i
'ini'i karingamoo'i.
17 Ha'amomori! Wai 'unua tana'amou, 'a ragoi rarabea mana sae odo-odo nara
mae hako'a narau raba 'omesi'i taha namou re'i'i, maraugu ai'a 'omesi'i. Marau raba
rongo'i mareho namou rongo'i, maraugu ai'a rongo'i."

'Ia Jisas 'A Maani Ruhasiai 'Ado'ado

'Anai Sae Na Rarasa
(Mak 4:13-20; Luk 8:11-15)

18 "'Ohani moi bahurongo mamoi rongoai taha naasi 'ado'ado 'anai mamaani 'iniai
sae na rarasanga'ini'i kora.
19 I kora ra to'o na'i tara ra ura 'iniraaui nei ra rongoai taroha 'abaiai heimarungi
ana God maraugu ai'a aidangisia. 'Agu boi moia Saetan ma ha'a-ai'aa'a baani'i
'adoma'idaa'i.
20 I kora ra to'o na'i ano na hauhau'a 'a ura 'iniraaui nei ra rongoai ha'atee ana God
marau daua raurau ha'i wa'ewa'e.
21 Marau ai'a daua orea 'inia na ha'atee 'a ai'a ganu dio na'i tahingadaa'i 'onaai
hasi'ei nara ai'a ganu auru i raridi. 'Oha na mwani maho ra bwara mara ha'a-
mama'airaau 'iniai suria adaau i ha'atee ana God, raugu rihota'i aho'i.
22 I kora ra to'o na'i 'uruhanai waroraraki 'a ura 'iniraaui nei ra rongoai ha'atee ana
God maagu tahingadaau 'a ta'aabedaau 'ini'i maho rai tahi 'ini'i na'i marewanani,
marau bweu suriai toto'ora ni marewana. Tarana naasi, ni ha'atee ana God 'a ai'a
tahi na'i tahingada ma ai'a ha'i hua.
23 I kora ra to'o na'i ano goro 'a ura 'iniraaui nei ra rongoai ha'atee ana God marau
aidangisia goro. Mana mwane maho goro ra hura'a baani'i tahingadaa'i 'onaai hungu
goro ra hahaa'i hasi'ei. Tara'i nei ra'i 'arangi hua, tara'i nei ra'i ono tangahuru, ma
tara'i nei ra'i oru tangahuru."

Ha'atee Heiha'auu 'Iniai Hahaarisi Ta'aa

24 Mia Jisas 'a haua ro'u i mamaani heiha'auu o'ani, "Ni heimarungi ana God na
awa na'i aro 'a 'onaai taha na to'o tanaai sae na rarasanga'ini'i kora goro na'i mou.
25 Na'i rodo, 'oha ra mauru hakoi sae, 'e maeronga na boi ma rarasanga'ini'i ro'u i
korai hahaarisi ta'aa ma hano'a.
26 Na'i 'oha na korai wiit ra tahi ara'a mara hungu, ra'i hahaarisi ta'a'i ra tahi ro'u
ara'a bei'i.
27 'Iraaui sae tatau'aro ana'i rau boi marau o'ani, 'Saemaua, i'oe 'o rarasanga'ini'i
moi korai wiit na'i mou amua. Na'i hei naragu boi ro'u ei hahaarisi he'ete'i 'isi?'
28 "Mia aramiraau o'ani, ''E maeronga nagu boi rarasanga'ini'i ro'u i hahaarisi ta'aa
'isi.'
"Miraau o'ani 'inia, ''O 'irisia domei rangu gata'ini'i hahaarisi ta'a'i 'isi?'
29 "Mia o'ani 'iniraau, 'Moi abu, mou gasi rangu goni'i wiit.
30 Nugaa moi marai tahi goni. Na'i 'oha 'anai ha'igoni'i nawaigui 'unua tanaraaui
sae tatau'aro agu'i marai rangu'i'i ga'u i hahaarisi ta'a'i. Rai ha'abobo'i marai suungi'i
maraigui ha'igoni'i ro'u i wiit 'anai nuga taguma'ini'i na'i ruma.' "

Rago Anai Sae Narai Awa Bahainai

Heimarungi Ana God
(Mak 4:30-32; Luk 13:18-21)

---

* **13:15** 13:14-15 Aisaea 6:9-10

31 Mia Jisas 'a haua ro'u i nata ha'atee heiha'auu. 'A o'ani, “Na heimarungi ana God
na awa na'i aro 'a 'onaai koranai hasi'ei nara 'unua 'iniai mastad nara hasia na'i mou.
32 Rei'uaa na kekerei baani'i hakoi mwani taraani kora, 'oha na tahi ara'a 'a kae raha
di'u'i hakoi mwane mareho nara hasi'i na'i mou. 'A aho'ita'i hasi'ei mana raraana ra
raha 'ohadi manu 'anai nu'i suri'i.”
33 'Ia Jisas 'a haua ro'u i ha'atee heiha'auuni, “Na heimarungi ana God na awa na'i
aro 'a 'onaai urao na dorariai gere dorai draebam beiai ta'i baegi flaoa bubu. Na'i
muri, na gere dorai draebamusi 'a ha'asu'uai flaoa ma ha'arahaa'a.”
34 'Ado mamaani na haa'ia Jisas tanaraaui noni hunga, 'a hau'i 'ini'i ha'atee
heiha'auu. Ai'a ta mamaani nai haua do'a bwa'i haua 'iniai ha'atee heiha'auu.
35 Naasi ma to'o'a i ha'atee rarabea na o'ani, “Wai mamaani tana'amou 'iniai
ha'atee heiha'auu mawai maani ruhasi'i taha ra awa bainihu mau mai taraawa'anai
ha'apwa'araa adai marewana.”†

'Ia Jisas 'A Maani Ruhasiai 'Ado'ado

'Anai Hahaarisi Ta'aa

36 Mia Jisas 'a hano baaniraaui noni hunga ma siri ruma. Miraaui rongoiusuri ana'i
rau boi beia marau o'ani 'inia, “'Oi mamaani ha'a-aidangisi'ameu 'iniai 'ado'ado 'anai
hahaarisi ta'aa nara tahi na'i moui wiit.”
37 'Ia Jisas 'a o'ani 'iniraau, “'Ia mo'o na rarasanga'ini'i kora goro, naasi 'inau na
Garei Inoni.
38 I mou naasi marewana. Kora goro naasi 'iraaui nei narau awa bahainai
heimarungi ana God. Hahaarisi ta'aa neiraausi nei ana'ia Saetan.
39 I maeronga na rarasanga'ini'i korai hahaarisi ta'a'i na'i moui wiit, naasia Saetan.
Madoraa ni ha'igoni naasi ha'ahakonai dangi. 'Iraaui nei 'anai ha'igoni neiraausi enjel.
40 “'Onaai rahi'i adaa'i hahaarisi ta'a'i mara suu gata'ini'i, 'ai o'asi ro'u na'i
ha'ahakonai dangi.
41 'Inau na Garei Inoni, wai ha'ataari'i hura'ai enjel agu'i marai rahi'i hura'a baaniai
heimarungi agua 'i sae ora-ora'a mana nei narau ha'atehaai nata nei.
42 Marai gaasiraau siri na'i 'eu ngarungaru na raorao. Na'isi naraigu angiangi na'i
ei marai 'ara-ngingita'i rihodaa'i 'iniai maata'i.
43 Miraaui sae odo-odo rai rara 'onaai sina na'i hourana ana Amadaau. 'Ia tei na'o
to'o karinga 'oi bahurongo ma'oi aidangi tarihana.”

Ra'i Ha'atee Heiha'auu

'Iniai Heimarungi Ana God

44 'Ia Jisas 'a o'ani, “I heimarungi ana God na awa na'i aro 'a 'onaai mareho ororiu
na awa na'i ano. I sae na sadoia, 'a wa'ewa'e di'u ma ahunia aho'i ma 'ari raonga'ini'i
hakoi mwane mareho ana'i do'ai to'ora ha'a arari, ma'ai horiai dorai ano na awai
mareho ororiusi ma do'ai to'oraa nana.
45 “I heimarungi ana God 'a 'onaa ro'u i sae raoraonga'i buri magu sibasiba 'ini'i nei
goro 'anai hori'i.
46 'Oha na sadoiai nei na goro di'u na bwara di'ui horihorina, 'a aho'i ma raonga'ini'i
hakoi bori ana'i ma 'ari 'anai horiai burisi.
47 “Ma ro'u i heimarungi ana God 'a 'onaai hu'o na 'iraaui sae ahu-ahuasi rau arasia
na'i asi, na namoiwou ta taraani ii'a he'ete'i hairiu nara to'o na'i ei.
48 Mana 'oha na honu, ra ogea tarau na'i one, mara heinagu 'anai hoai'i nei goro
baani'i nei ta'a'i. Na nei goro ra nuga taguma'ini'i suri'i abira, mana nei ta'a'i ra gaasi'i.
49 'Ai o'asi ro'u i here rai hauai enjel na'i ha'ahakonai dangi. Rai hoairaaui sae
odo-odo baani'i sae ta'a'i.
50 'Iraaui sae ta'a'i rai gaasiraau siri na'i 'eu ngarungaru na raorao. Na'i 'isi rai
angiangi marai 'ara ngingita'i rihodaa'i 'iniai maata'i.”

---

† **13:35** 13:35 Psalm 78:2

51 'Ia Jisas 'agu songa'iniraaui rongoiusuri ana'i o'ani, “Mou 'irara'i 'ado'ado 'ada'i
ha'atee heiha'auu 'ini?” Miraau o'ani, “Meu 'irara'i.”
52 Maagu o'ani 'iniraau, “Hoita, 'iatei sae na aidangisi'i Ringe ana'ia Moses ma
aidangisia ro'u i ha'ausuringa'i haoru 'iniai heimarungi ana God na awa na'i aro,
'a 'onaai sae na matai rahi'i hura'a baaniai ruma ana i mwane mareho goro he'ete'i
hairiu. I mareho haoru mana nei bwani.”

'Iraaui Saeni Nasaret

Rau Ai'a Hinihinia Jisas
(Mak 6:1-6; Luk 4:16-30)

53 Na'i 'oha 'ia Jisas 'a haa'i hakoi mwani ha'atee heiha'auu 'ini, 'a hano baaniai dorasi
54 ma aho'i 'ari 'omaa ana na'i Nasaret. 'A siri na'i rumani ha'arahesi
'anai ha'ausuriraaui noni hunga, mana 'oha rau rongoai ha'ausuringa'i ana rau
heimwaota'i di'u. Miraau o'ani, “'A 'ua na madoma di'u 'inia mo'oni? 'Iatei na haua
tanaa i mena na haa'i 'ini'i mwani ha'abu'oahu 'isi?
55 Gau 'iraraa do'ia mo'osi 'e gare ana moi kapentaa. 'Ia Meri naasi inana, mana
do'orana'i 'iraaua Jems, Josep, Saemon mia Jiudas.
56 Mana asina'i ra awa ro'u na'i 'omaani. 'A he'ua na 'irara'i 'ini'i maho 'isi a mo'osi?”
57 Naasi rau 'itaa Jisas marau ai'a raba hinihinia. Mia Jisas 'a o'ani 'iniraau, “I
rarabea ra ha'ahoua suri'i mwani 'omaa hako. Ta'i moi, na'i 'omaa ana miraau huudi
sae ana'i naraugu ai'a.”
58 Na'i 'omaa anasi ai'a ha'abu'oahu rago naigui haua, 'inia rau ai'a hinihinia.

14

'Ia Herod 'A Ngahu Ha'amaesia

Jon Bwareomaea
(Mak 6:14-29; Luk 9:7-9)

1 Na'i 'oha 'ia Herod Antipas, 'i Mwaeraha 'anai Galili, 'a rongo tarohana Jisas,
2 'a o'ani 'iniraaui sae tatau'aro ana'i, “'Iia gasi a Jon Bwareomaea na tahi aho'isi
baaniai mae. Naia na haa'i 'ini'i mwane ha'abu'oahu rago 'isi.”
3-4 Na'i na'o wou, 'oha na tahi mau a Jon, 'ia Herod 'a waina Herodias, urao ana
ga'u a Pilip, mia Pilip 'e do'orana Herod. 'Oha 'ia Jon 'a 'unua tanaa Herod do 'a ai'a
odo-odo do'ai wainai urao na waina ga'u i do'orana, 'ia Herod 'a taesu'a ma 'unua
tanaraaui sae hehei'oi dorai daua Jon. Rau ho'osia 'iniai arihau marau nugaa na'i
rumaniho'o.
5 'Ia Herod 'a raba ha'amaesia Jon magu magugu 'iniraaui noni hunga, rau gasi
ha'ato'oa ta ha'agogoru 'inia rau aidangisia do 'ia Jon 'e rarabea.
6 Hoita, na'i dangi ra ngaugoni 'anai 'adoma'i aho'isiai dangi na huta Herod, 'e gare
urao ana Herodias 'a siri mai mao 'anai ha'a-reirei'araau, mia Herod 'a wa'ewa'e di'u
'anai reireia.
7 'A hauai duruduru na wetewete tanaa do'ai haua tanaa namoiwou ta mareho nai
'irisia.
8 Me suriai hei'irisinai inana, i gare uraosi 'a o'ani, “'Au 'irisia dorai haua tanaau i
bwauna Jon Bwareomaea na'i ta rabo'o papaheta'a.”
9 'Ia Herod 'a ahutotou ma 'adoma'i aho'i, ma bwara'a 'inia 'a bwane haua'a i
duruduru ma bwara'a ro'u do'aigui horosia na'i maadaaui sae na ari'ahuraausi. Mia
Herod 'a ha'atoraraaui sae hehei'oi dorai ha'a-'osia'a.
10 Naasi rau 'ari rumaniho'o marau o'iai 'u'una Jon Bwareomaea.
11 Rau waia mai bwauna na'i rabo'o tanaai gare urao ana Herodias maagu waia 'ari
tanaa inana.

12 'I abena Jon 'iraaui rongoiusuri ana'i naraugu boi waia narau 'ari toringia. Na'i
muri naraugu taroha'inia tanaa Jisas 'i mareho na to'osi.

Jisas 'A Hanganiai Rima Merui Mwane
(Mak 6:30-44; Luk 9:10-17; Jon 6:1-14)

13 Na'i 'oha na 'ia Jisas 'a rongoai mae ana Jon Bwareomaea, 'a ta'e haaria na'i ora
ma 'ari na'i dora bwaranga na ai'a ta sae nai awa iei. 'Oha na 'iraaui sae rago raugu
'iraraai dora na 'ari iei a Jisas, rau hano baani'i 'omaa adaa'i marau hatare haisuri.
14 'Oha nagu 'oto wou na'i one ma re'iraaui sae rago rau heimamasi, 'a ta'ahiraau
ma ha'agorohiraau aho'i nei ra daoha.
15 'Oha na gaarangi suu'a i sina, 'iraaui rongoiusuri rau boi beia Jisas marau o'ani
'inia, "'A gaarangi rodo'a naani! 'Oi ha'ahanoriraau aho'i sae 'ini marai 'ari suri'i
'omaa 'anai hori 'adaau mahoingau. 'Inia dorani 'a ai'a ruma'a."
16 Mia Jisas 'a o'ani, "'A ai'a goro dowai ha'ahanoriraau, 'i'amou namoi ha'i 'adaau
mahoingau."
17 Miraaui rongoiusuri rau o'ani, "'E rima gere huai bredi mana rua ii'a moi na
bei'ameuni."
18 Mia Jisas 'a o'ani, "Moi haa'i mai tanaau."
19 'A ha'a-heinagusiraaui sae 'isi na'i mwane hahaarisi maagu dauai rima huai bredi
mana rua ii'a. 'A wana ara'ai aro ma ha'atee ha'agorohia God 'inia. Ma uubi'i bredi
'isi maagu haa'i tanaraaui rongoiusuri naraugu ha'atora'ini'i tanaraaui sae rago.
20 'Iraau hako rau ngau masu mana mahoingau narau ngau tahi'i rau si'o ha'ahonua
'iniai ta'i tangahuru mana rua abira.
21 'A 'onaai rima merui saemwane narau ngau masu hako ha'atai na'i dangisi. Ni
urao mana gare ra ai'a uduma'iniraau.
22 Na'i muri 'ia Jisas 'a o'ani 'iniraaui rongoiusuri ana'i, "Moi ta'e na'i ora ma moi
gagaau 'ari nata batarau. 'Inau wai awa ga'u." Naasi mia Jisas 'a awa moi beiraaui
kae ruruhai saesi tari 'oha na ha'ahanoriraau aho'i 'ari suri'i 'omaa adaa'i.
23 'Oha na ha'ahanoriraau hakoi sae, 'a ta'eha haaria na'i hungahunga 'anai
ha'arahesi. Ma su'urahi'a. Mia Jisas 'a awa mau haaria na'isi.

'Ia Jisas 'A Hahano Na'i Hunganai Wai
(Mak 6:45-52; Jon 6:15-21)

24 Na'i 'ohasi 'iraaui rongoiusuri rau hano ha'atau'a na'i ora baaniai one. Na tabaosi
ra raha di'u mara abwao ta'eha huniraau na'i ora 'inia rau hano suaai ro'a raha.
25 Na'i wa'aria 'ia Jisas 'a boi beiraaui rongoiusuri ana'i, 'a hahano na'i hunganai
wai.
26 'Oha rau 'omesia rau 'adoma'inia do'e anoa. Rau mamaa'u di'u marau awaawara.
27 Mia Jisas 'a o'ani 'iniraau, "'Ai abui ta'aabemoou! 'Inau moia Jisas na! Moi abui
mamaa'u."
28 Mia Pita 'a o'ani, "Araha, 'onaa i'oe ha'a-momori ma'oi 'unuau mawai 'ariwou
bei'o na'i hunganai wai."
29 Mia Jisas 'a o'ani, "'Oi boi."
Mia Pita 'a dio baaniai ora ma hahano 'ari beia Jisas na'i hunganai wai.
30 'Oha 'ia Pita 'agu 'omesi'i tabaosi, naasi ma mamaa'u ma taraawa'a dodo'a. Mia
Pita 'a awara, "Araha, 'oi 'a'auhiau!"
31 Na'i mau 'ohasi mia Jisas 'a ta'ara wou ma daua ara'a Pita, 'a o'ani 'inia,
"Hinihinimu 'a kekerei! 'A 'ua na'o 'adoma'i heiruarua'a 'inia?"
32 Na'i 'oha 'ia Pita mia Jisas rarugu ta'e ara'a na'i ora, mana ro'a 'a papaku'a.
33 'Iraaui rongoiusuri narau awa na'i ora raugu re'ia o'asi marau ha'arahesia Jisas,
rau o'ani, "Ha'amomori, i'oe garena God."

'Ia Jisas 'A Ha'agorohiraau Aho'i

Sae Daoha Na'i Genesaret
(Mak 6:53-56)

34 Jisas mana rongoiusuri ana'i rau haruta 'ari nata batarau ma rau 'oto na'i dora
ra 'unua 'iniai Genesaret.
35 Na'i 'oha na 'iraaui sae rau 'ome 'iraraa Jisas, 'a ai'a orea mana taroha 'iniai ada
rau haa 'a 'adarara'a 'ari suriai dorasi. Miraaui sae ra wairaau'a mai sae daoha tanaa
Jisas 'anai ha'agorohi'i aho'i.
36 'Iraaui sae daoha rau bonga'inia Jisas dorai karohia moi gaonai to'oni tewa ana.
'Iraaui nei rau haua o'asi rau goro aho'i baani'i daoha nara to'iraau.

15

Ha'ausuringa'i Baaniraaui Jiu 'Ohai Na'o
(Mak 7:1-13)

1 Tara'i Farisei mana Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses rau boi baaniai Jerusalem
'anai songa'inia Jisas.
2 Rau o'ani 'inia, “Ni 'uaana na 'iraaui rongoiusuri amu'i rau horosia 'inia i
ha'ausuringa'i narau ha'adiohi'i mai tanagaau i wauwa agaa'i na'i 'ohai na'o? Rau
ai'a suriai huunai herehere 'anai dorima maraigu ngau.”
3 Mia Jisas 'a aramiraau o'ani, “Mi'amou, ni 'uaana namou horosia 'iniai Ha'atora
ana'ia God mamougu suri'i moi 'inia i ha'ausuringa'i amoo'i haari'amou?
4 Mou 'iraraa do 'ia God 'a bwane 'unua o'ani, ‘'Oi ha'ahoua amamu mea inamu’
ma o'ani ro'u, ‘Tei na 'unu ha'ata'aia amana mea inana rai ha'amaesia.’
5-6 Me'imoou mou 'unua dona 'a odo-odo moi 'onaa tanei 'ai o'ani 'inia inana mia
amana, ‘Ha'a-arohai'amurua, 'au ga'i 'a'auhimurua 'ini'i maho nau to'ora'i. Me 'au
bwa'i 'a'auhimurua'a. Suria maho nau to'ora'i ra maea'a. 'Inia 'au bwane wate'i tanaa
God.’ Ma naasi mou here 'onaa do ha'ausuringa'i amoo'i ra ororiu di'uai Ha'atee ana
God.
7 “Mou here 'onaa domou goro, ma'ata ai'a! Maho na 'ia Aisaea 'a ha'atee
rarabeanga'inia, 'a to'i'amou ha'a-momori'a.
8 'A 'unua o'ani,
‘'Iraau sae 'ini rau ha'ahouau 'ini'i ngoodaa'i,
magu 'adoma'idaa'i ra awa ha'atau di'u baaniau.
9 I ha'arahesi adaa'i ra 'ari pwaranga,
'inia rau orisi'i Ha'atora ana'ia God 'ini'i ha'ausuringa'i adaa'i haraariraau na inoni
moi na haa'i.’ ”*

Ha'ausuringa'i 'Iniai Maho Na Matai

Ha'ado'o'aai Sae Na'i Maana God
(Mak 7:14-23)

10 Mia Jisas 'a 'unuraaui noni hunga magu o'ani 'iniraau, “Moi bahurongo goro
mamoi aidangisiai taha nawai 'unua tana'amou.
11 I mahoingau na'oi ngaua 'a bwa'i matai ha'ado'o'a'o na'i maana God. Naia na
maho na'o 'unu'i nara hura'a baaniai ngoomu na matai ha'ado'o'a'o.”
12 'Iraaui rongoiusuri ana'ia Jisas rau boi beia marau o'ani, “'Iraaui Farisei rau
arunga ta'aa 'iniai maho na'o 'unua ani.”
13 Mia aramiraau o'ani, “'Adonai hasi'ei na ai'a hasi'i a Amagu, 'ia Amagu 'ai rangu
gata'ini'i.
14 Naasi 'ai abui ta'aabemoou 'iniraaui Farisei. 'Iraausi rau 'onaai sae kuru na uruai
nata sae kuru, 'irarua hako rarui ahoda dio na'i giru.”

---

* **15:9** 15:8-9 Aisaea 29:13

15 'Ia Pita 'a 'unua tanaa Jisas o'ani, “'Oi maania tana'ameui 'ado'ado 'anai maho
na'o 'unua ani, do sae 'a bwa'i matai do'o'a na'i maana God 'inia moi mahoingau na
ngaua.”
16 Mia Jisas 'a o'ani 'inia Pita, “'A 'ua? 'O ai'a aidangisia mau?
17 'O ai'a 'iraraa do maho na'o ngaua 'a dio na'i bwahurimu ma hura'a aho'i baaniai
abemu?
18 'I maho ta'aa na 'unua i sae 'a hura'a baaniai raromana, ma naia na matai
ha'ado'o'aa na'i maana God.
19 Baaniai raromana na hura'a mai ei 'ado'ado ta'aa, 'onaai heingahu, taritari'a
baaniai urao amua ma'ua mwane amua, wawaasua'a, beri, pwapwaari'i, mana 'unu
ha'ata'aiai nata sae.
20 Nara 'isi mareho na matai ha'ado'o'aai sae na'i maana God, ai'a do 'iniai ngau ha'i
ai'a dorima.”

'E Urao Na Ai'a Jiu Na Hinihinia Jisas
(Mak 7:24-30)

21 'Ia Jisas 'a hano baaniai dorasi, 'a 'ari suriai dora gaarangiai kae 'omaai Taea
mana Saedon.
22 Ma 'e urao na ai'a Jiu na awa 'isi. 'Iia baaniai burungana Kenan. 'A boi beia Jisas
ma o'ani, “Araha, pwirana Deved. 'Oi arunga ta'ahiau ma'oi 'a'auhiau! Gare urao
agua, 'i adaro 'a bwaunia. 'A here ha'ata'aia di'u ma rongomaata'i raha.”
23 'Ia Jisas 'a ai'a aramia 'inia ta ta'i ha'atee. Miraaui rongoiusuri rau ha'ata'u'ua
Jisas o'ani, “'Oi ha'ataaria aho'i mai hano'a wou. 'Inia 'iia 'a surigaau moe'a magu
wamoi ta'i awara.”
24 Mia Jisas 'a o'ani 'iniai uraosi, “'Ia God 'a ha'ataariau mai 'anai 'a'auhiraau moi
Jiu narau 'onaai siip nara tari baaniai 'omesuri siip. 'Au ai'a boi 'iniraaui nei narau
ai'a ha'i saeni Jiu.”
25 Mana uraosi 'a boi ma topira'i ruru na'i maana Jisas ma o'ani 'inia, “'Oi boi ma'oi
'a'auhiau Araha.”
26 Mia Jisas 'a o'ani 'inia, “'A ai'a arari dorai haa'i mahoingau adaa'i gare ma do
raigui gaasi'i 'ada'i misu.”†
27 Mana uraosi 'a ha'atee o'ani, “'O ha'atee ha'a-momori. Ma'ata 'iraaui misu rau
matai ngaa'i ro'u moi mamamo i mahoingau nara ahoda baaniai hunganai dora
ngaungau adaa'i sae nara to'oraraau.”
28 Mia Jisas 'a o'ani 'inia, “Urao, 'i hinihinimu 'a wetewete di'u! 'I mareho na'o
'irisiasi wai haua tana'o.” Na'i mau na'i 'ohasi mana gare anai uraosi 'a goro'a aho'i.

Jisas 'A Ha'agorohi'i Aho'i

Mwani Sae Daoha

29 'Ia Jisas 'a hano baaniai dorasi ma aho'i 'ari suriai bobonai kae bwera i Galili. 'A
ta'eha na'i hungahunga ma heinagu na'iei.
30 Kae ruruhai sae rau boi beia, rau waa'i mai tanaa i sae pwaki, 'iraaui sae kuru,
'iraaui sae ta'ata'a'i, 'iraaui sae baanguu mana nei haru daoha hehe'ete'i ro'u na
to'iraau. Rau ha'adaohiraau na'i gaarangiai uwana'i a Jisas mia Jisas 'a ha'agorohiraau
aho'i hako.
31 'Iraaui sae rago rau 'omesiai haua ana o'asi a Jisas marau heimwaota'i di'u. 'Iraaui
nei ra baanguu ga'u rau ha-hadahada'a, 'iraaui sae ta'ata'a'i ra goro'a, 'iraaui nei ra
pwaki ra hahano hairiu, miraaui nei ra kuru ga'u rau wanawana'a. 'Iraaui sae rago
rau ha'a-aneanea God adaau Israel.

---

† **15:26** 15:26 Ni 'ado'ado 'anai tatarani 'a o'ani: 'Iraaui gare ra ura 'iniraaui Jiu. Mana misu 'a ura 'iniraaui nei ra ai'a Jiu. 'Ia Jisas 'a 'unua do 'a raba 'a'auhiraau moi Jiu. 'A ai'a arari do 'ai nugasiraaui Jiu mai 'a'auhiraaui nei ra ai'a Jiu.

'Ia Jisas 'A Hanganiai Hai Merui Saemwane
(Mak 8:1-10)

32 'Ia Jisas 'a 'unuraaui rongoiusuri ana'i ma o'ani 'iniraau, "'Au ta'ahiraaui sae 'ini,
'inia 'e oru dangi narau awa'a 'ini beigaau ma na'i 'ohanisi raugu ai'a to'o mahoingau'a
'anai ngau. Maugu ai'a raba ha'a-taariraau ha'i hioro 'ari suri'i 'omaa adaa'i. Rau gasi
dionga'i suri tara."
33 'Iraaui rongoiusuri rau o'ani 'inia Jisas, "Na'i hei na'i dora mangasarani nagau
ga'i ha'i mahoingau arari 'ada'i mwane sae 'ini?"
34 Mia Jisas 'a songa'iniraau o'ani, "'E siha huai bredi na bei'amou?" Ma rau aramia
o'ani, "'E biu hua moi ma ra'i gere ii'a."
35 'Ia Jisas 'agu 'unua tanaraaui sae 'anai heinagu dio na'i ano
36 ma dauai biu hua bredi mana ii'a 'isi. Mana 'oha na ha'atee ha'agorohia hako
a God 'ini'i, 'a uubi'i ma haa'i tanaraaui rongoiusuri ana'i naraugu ha'atora'ini'i
tanaraaui sae.
37 'Iraau hako rau ngau masu. Rau si'ohi'i dora i mahoingau narau ngau tahi'i, rau
ha'ahonuai biu abira.
38 'Iraaui sae narau ngau na'i 'ohasi 'e hai merui saemwane. Ra ai'a uduma'ini'i
urao mana gare.
39 'Ia Jisas 'a ha'ahanoriraau aho'i sae 'isi, maagu ta'e na'i ora beiraaui rongoiusuri
ana'i. Rau 'ari na'i dora ra 'unua 'iniai Magadan.

16

'Iraaui Saemaua Adaa'i Jiu

Rau Raba 'Omesia Ta Ha'abu'oahu
(Mak 8:11-13; Luk 12:54-56)

1 Tara'i Farisei mana Sadiusi rau boi beia Jisas do rai ha'imaania. Rau ha'angonia
do 'ai haua ta ha'abu'oahu ma'uasi ta ha'ara ma dorai 'iraraa do'ia God na ha'ataaria
mai.
2 Mia Jisas 'a o'ani 'iniraau, "'I'amou mou 'iraraai ha'ara na'i aro. Na'i su'urahi 'oha
na aro 'a wangawanga, mou ha'arangasia do ho'oa 'ai dangi goro.
3 Mana'i haho'oa, 'oha na aro 'a wangawanga ma waikuhi'a, mamou ha'arangasia
do'ai dangi ta'aa. Mou aidangisi'i moi ha'ara ni aro mamougu ai'a aidangisiai 'ado'ado
'ada'i mareho nau haa'i na'i madoraa 'ini!
4 'Iraaui inoni na'i 'ohani rau ta'aa di'u marau ai'a bonasia suria tarau a God. Rau
raba 'omesiai ha'abu'oahu magu 'a bwa'i nei nawai haua tanaraau. 'E ta'i ha'abu'oahu
moi narai re'ia, naasi ha'abu'oahu 'onaaiai nei na to'o tanaa Jona." 'Ia Jisas 'agu 'unua
o'asi moi tanaraau ma hano'a baaniraau.

Ni Ha'ausuringa'i Adaa'i Farisei

Mana Sadiusi 'A 'Onaai Draebam
(Mak 8:14-21)

5 'Oha narau 'a'ari mau 'anai nata bataraui kae bwera i Galili miraau rongoiusuri
raugu aidangisia dorau kaku'aai waa'i tadaa'i bredi.
6 'Ia Jisas 'a ha'atee ha'abasuraau o'ani, "Moi 'ome'ome goro mamoi 'omesuri'amou
baaniai draebam adaaui Farisei mana Sadiusi."
7 'Iraaui rongoiusuri rau hasi hadanga'i haraariraau, rau o'ani, "Gau ai'a to'o bredi
na 'unua o'asi 'iniasi."
8 'Ia Jisas 'a 'iraraai taha rau maania ma o'ani 'iniraau, "Hinihinimoo'i ra kekerei
di'u. 'A 'ua namou hadanga'inia 'inia i ai'a to'o bredi amoou?
9 Mou ai'a aidangisia mau? 'A 'ua? Mou kaku'aai rima merui sae nau ha'angaua
'inia moi rima huai bredi, mana abira namou ha'ahonu'i 'ini'i mahoingau nara ngau
tahi'i?

10 Mamou kaku'aa ro'u i hai merui sae nau ha'angaua 'inia moi biu huai bredi mana
siha abira namou ha'ahonu'i 'ini'i mahoingau nara ngau tahi'i?
11 'A 'ua namou 'adoma'inia 'inia do'au hadanga'iniai ai'a to'o bredi amoou? Wai
'unua aho'i ro'u tana'amou. Moi 'omesuri'amou baaniai draebam adaaui Farisei mana
Sadiusi."
12 Na'i 'ohasi raugu aidangisia do'ia Jisas 'a ai'a hadanga'iniai draebam anai bredi,
ma'ata 'a rabasia dorai 'omesuriraau baaniai ha'ausuringa'i adaaui Farisei mana
Sadiusi.

'Ia Pita 'A Ha'arangasia

Do 'Ia Jisas Naasi Ha'atahi
(Mak 8:27-30; Luk 9:18-21)

13 'Oha 'ia Jisas mana rongoiusuri ana'i rau ada wou gaarangiai 'omaai Sisaria
Pilipae, 'ia Jisas 'a songa'iniraaui rongoiusuri ana'i o'ani, "'Iraaui sae rau 'unuau i
Garei Inoni 'inia tei?"
14 Miraau o'ani, "Tara'i sae ra 'unua do i'oe a Jon Bwareomaea, tara'i nei ra 'unua do
i'oe a Elaija, ma tara'i nei do i'oe a Jeremaea, ma tara'i nei ro'u do i'oe 'e ta'i 'iniraaui
haru rarabea ni 'oha bwani."
15 Mia Jisas 'a o'ani 'iniraau, "Mi'amou, mou 'adoma'inia do 'inau atei?"
16 Mia Saemon Pita 'a o'ani 'inia, "I'oe naasi Ha'atahi na 'ia God na duruduru 'inia
'anai ha'ataaria mai. I'oe garena God tahitahi."
17 'Ia Jisas 'a o'ani 'inia Pita, "Ha'amwani'o Saemon garena Jona, 'iniai taha na'o
ha'arangasiani, 'ia Amagu ara'ai aro na ha'ata'inia tana'o, ai'a inoni.
18 Ni 'ado'ado 'anai atamusi 'e hau, mana'i hunganai hauni wai tau'aronai heisoi
agua. I mena anai mae 'a bwa'i ha'ahehoa mwada'u i heisoi.
19 Ma wai haua tana'o i kii anai hourana ana God na'i aro. Taha na'oi ha'aabua na'i
ano, 'ia God 'ai 'adoma'i aratara bei'o 'inia na'i aro. Mana taha na'oi ha'awatea na'i
ano, 'ai 'adoma'i aratara ro'u bei'o 'inia na'i aro."
20 Ma ha'atee ha'abasuraaui rongoiusuri dorai abu taraa to'o maania do'iia naasi
Ha'atahi.

'Ia Jisas 'A Maaniai Mae Nai Haua
(Mak 8:31-33; Luk 9:22)

21 Taraawa'a na'i 'ohasi ma 'ari'a, 'ia Jisas 'a taraawa'a maani ha'arangasia tanaraaui
rongoiusuri ana'i 'ari nai haua na'i Jerusalem mana taha nai to'o tanaa na'i 'isi. 'A
'unua tanaraau do 'iraaui Na'ohadaa'i Piriisi miraaui Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia
Moses ma tara'i na'otara ro'u rai ha'a-rongomaata'ia marai ha'amaesia. Ma'ata 'e rua
dangi nai hako mana'i oruna 'aigui suruta'e aho'i.
22 Mia Pita 'a waia beira'i a Jisas 'anai ha'atee ha'abwarasia magu o'ani 'inia, "Araha,
'abwa'i! 'Ia God 'a bwa'i ha'awatea do'ai to'o tana'o i maho na'o maaniasi."
23 Mia Jisas 'a rihota'i tanaa Pita ma o'ani 'inia, "Saetan, hora wou baaniau! 'O
bonasiai ha'atehaau baaniai hei'irisina God. Na maho na 'o 'unu'i 'isi ai'a 'ado'adona
God, ma'ata ra'i 'ado'ado ni noni moi!"

'Iatei Nai Suria Jisas 'Ai Mwa'emwa'e

'Anai Rongomaata'i Mana Mae
(Mak 8:34—9:1; Luk 9:23-27)

24 'Ia Jisas 'a o'ani 'iniraaui rongoiusuri ana'i, "'Iatei na raba ha'i rongoiusuri agua,
'ai nugasiai hei'irisina haaria, 'ai mwa'emwa'e 'anai suru'iai dadaahoro ana, maai
suriau.
25 'Iatei na raba dau baabau na'i tahingana na'i marewanani, 'a bwa'i to'oraai huunai
tahi. Me 'iatei na mwa'emwa'e 'anai ha'a-ai'aai tahingana 'iniai suriau ana, 'ai sadoia
nana i tahi.

26 'A 'ua? 'Onaa tanei 'ai daa'i hako nana i marehoni marewana, ma ai'a daua nana
i huunai tahi, mareho 'isi rai 'a'auhia? 'A bwa'i! 'Onaa 'ai mae, 'a bwa'i maho naigu
haa 'anai horia aho'i tahingana.
27 'Inaui Garei Inoni wai aho'i ro'u mau mai bei'i enjel ana'i Amagu ma beiai mena
mana raraha na ta'isada beia 'anai tahariai 'adonai nei suriai taha na haua.
28 Tara'i nei 'ini'amoui sae 'ini mou bwa'i mae mau minau i Garei Inoni wai aho'i'a
mai 'anai marungiraau hako i mwani noni."

17

'Ia Jisas 'A Orisi 'Omeha
(Mak 9:2-13; Luk 9:28-36)

1 'E ono dangi na hako, 'ia Jisas 'a waia Pita, Jems mea Jon, i rua ha'ido'orada, 'anai
ta'eha haariraau na'i hunganai hungahunga ahaaha.
2 Raugu 'ome mana 'omehana Jisas 'a orisi'a. I hauraena tari auru na'i 'u'una 'a
wadora'i 'onaai sina mana bwana ana'i ra mamaahui 'onaai marewa.
3 Raugu 'asu'a mia Moses mia Elaija raru ha'amaranga mararu mamaani beia Jisas.
4 Mia Pita 'a o'ani 'inia Jisas, "Araha, 'a goro nagau awa 'ini. 'Onaa 'o 'irisia, 'inau
wai tau'arona ta oru hare, tanei tana'o, tanei tanaa Moses, ma tanei tanaa Elaija."
5 Na'i 'oha na ha'atee o'asi mau a Pita, 'e rorodo na wadora'i na dio huniraau ma
marumarusiraau. Ma'e ringe na ao mai baaniai rorodosi, 'a o'ani, "Naani gare agua
nau ta'ahia mau huunai wa'ewa'e 'inia. Moi rongosuria."
6 'Oha 'iraau oru rongoiusurisi rau rongoa o'asi, rau kae mamaa'u di'u marau abwa
dioi ano.
7 Mia Jisas 'a boi ma dau wou beiraau ma o'ani, "Moi abui mamaa'u, moi ura ara'a."
8 Raugu wana wou mia moi haaria Jisas nagu awa beiraau.
9 'Oha 'ia Jisas mana oru rongoiusuri ana rau didio mau na'i hungahunga, 'ia Jisas 'a
ha'atoraraau o'ani, "Moi abui maania tanaa ta sae i taha namou re'ia, tari 'oha 'inau
i Garei Inoni wai suruta'e aho'i baaniai mae."
10 'Iraaui rongoiusuri rau songa'inia o'ani a Jisas, "'A 'ua na 'iraaui Ha'ausuri
'anai Ringe ana'ia Moses rau 'unua 'inia do'ia Elaija 'ai boi ga'u na'i na'o maigu boi
Ha'atahi?"
11 Mia aramiraau o'ani, "'A ha'a-momori. 'Ia Elaija 'ai boi na'i na'o 'anai ha'a-
agauhiraaui mwani noni 'anai boi anai Ha'atahi.
12 Ma'ata wai 'unua tana'amou, 'ia Elaija 'a bwane ada'a magu 'iraaui sae rau ai'a
'ome 'iraraa. Rau haa'i moi mwane here nara ai'a goro tanaa suriai 'adoma'ida. 'Inaui
Garei Inoni rai haua o'asi ro'u tanaau."
13 Na'i 'ohasi 'iraaui rongoiusuri raugu aidangisia do'ia Jisas 'a hadanga'inia Jon
Bwareomaea.

'Ia Jisas 'A Ha'agorohia Aho'i

Gare Na Bwauniai Adaro
(Mak 9:14-29; Luk 9:37-43a)

14 'Oha 'ia Jisas mana oru rongoiusuri ana rau ataha dioi gaonai hungahunga, 'iraaui
sae rago rau bwane mamasi 'isi. 'E sae na boi ma topira'i ruru auru tanaa Jisas ma
o'ani 'inia,
15 "Araha, 'oi ta'ahiai gare mwane agua ma'oi 'a'auhia. 'A manumanu'a, daohasi 'a
here ha'ata'aia di'u. 'A rago'a i 'oha na ahuge'a ara'ai 'eu mana'i wai ro'u.
16 'Au waia tanaraaui rongoiusuri amu'i dorai ha'agorohia aho'i magu bwara
tanaraau."
17 Mia Jisas 'a o'ani, "'I'amou inoni na'i 'ohani mou ha'i sae ta'a'i mamou bwarai
hinihini! 'Ai orea he'uai maratanoa nawai haua bei'amou, ma'ua wai awa orea tari
he'ua bei'amou mamoigu hinihini? Waia mai garesi."

18 Mia Jisas 'a taaria hura'ai adaro mana garesi 'a goro aho'i mau na'i 'ohasi.
19 Na'i muri 'iraaui rongoiusuri raugu boi haariraau beia Jisas marau o'ani 'inia, “'A
'ua na bwara 'inia tana'ameu 'anai taaria hura'ai adaro ani?”
20 Mia Jisas 'a o'ani, “Hinihinimoo'i ra ai'a wetewete arari. Wai 'unua ha'a-momori
tana'amou: 'Onaa namoi to'oraai gere hinihini na kekerei moi 'onaai korai mastad,
mou ga'i ha'atee o'ani moi 'iniai hungahunga wouni, ‘'Oi sara wou,’ mai matai sara
ha'atau moi. 'A bwa'i maho nai bwara tana'amou 'onaa namoi hinihini.
21 Ma'ata adaro 'onaai neini 'a bwarai hura'a, naia moi ha'ariri mana ha'arahesi na
matai hura'a 'inia.”*

Jisas 'A Hadanga'inia Ro'u i Mae Nai Haua
(Mak 9:30-32; Luk 9:43b-45)

22 'E ta'i dangi, 'oha rau awa na'i Galili, 'iraau rongoiusuri ana'ia Jisas rau rurugoni
mai beia. Mia Jisas 'a o'ani 'iniraau, “'E nei nai usuha'iniau i Garei Inoni tanaraaui
nei narau ha'imae beiau
23 marai ha'amaesiau. Ma'ata 'e rua dangi nai hako mana'i oruna, wai suruta'e aho'i
baaniai mae.” Miraaui rongoiusuri rau arunga ta'aa di'u 'iniai mareho na maaniasi.

Jisas 'A Hori Takisi Tanaai Ruma Maea

24 'Oha 'ia Jisas mana rongoiusuri ana'i rau ada na'i Kapaniam, 'iraaui sae ha'atakisi
'anai Ruma Maea rau boi beia Pita marau songa'inia 'inia, “'I ha'ausuri amoou 'a matai
hori takisi ro'u tanaai Ruma Maea, ma'ua ai'a?”
25 Mia Pita 'a o'ani, “'Io, 'a matai hori takisi ro'u.” Mia Pita 'a siri ruma narau awa
iei. Ai'a ta maho mau nai 'unua Pita mia Jisas 'a o'ani'a 'inia, “Saemon Pita, 'e taha
na'o 'adoma'inia? 'O 'adoma'inia do 'iraaui mwaeraha nai marewanani rau matai
ha'atakisi'i ro'u i gare adaa'i ma'ua 'iraau moi sae he'ete'i?”
26 Mia Pita 'a o'ani, “'Iraau moi sae he'ete'i.”
Mia Jisas 'a o'ani 'inia, “'A o'asi'a. 'Iraaui gare adaa'i mwaeraha rau ga'i bwa'i hori
takisi.
27 Ma'ata rei'uaa na o'asi, gai abu ha'a-taesu'araaui sae ha-ha'atakisi. Naasi 'oi
hura'ai one ma'oi gaasia hura'ai 'aro amua. Ii'a tahamora na'oi raua, 'oi tetesiri na'i
ngoona ma'oi rahia hura'ai sereni na awa na'iei ma'oi 'ari hori takisi taragaraa.”

18

Nei Nai Ororiu Di'u Na'i Hourana Ni Aro
(Mak 9:33-37; Luk 9:46-48)

1 Na'i maui 'ohasi 'iraaui rongoiusuri rau boi beia Jisas marau o'ani, “'Iatei nai
ororiu di'u na'i hourana ni aro?”
2 Mia Jisas 'a 'unua mai gare kekerei ma ha'a-urasia na'i maadaau magu o'ani,
3 “'Onaa 'o bwa'i orisi ma'oi ha'a-anoano'o 'onaai gare, 'o ai'a arari 'anai siri na'i
hourana ni aro.
4 Ma'ata 'onaa na'oi ha'a-anoano'o 'onaai gareni, 'oi ororiu di'u na'i hourana ni aro.
5 'Onaa 'o ha'amaotoa ta nei 'onaai gareni suria 'o ta'ahiau, 'o ha'amaotoau ro'u.”

Abui Ha'atehaai Nata Sae
(Mak 9:42-48; Luk 17:1-2)

6 “'Onaa 'ia tei sae nai raba ha'atehaa tanei 'iniraaui nei kekerei 'ini narau
hinihiniau, 'a goro do ra ga'i ho'osia ta kae hau na'i 'u'una. Ma rai waia hura'ai
asi su'u ma rai ha'adodohia dio. 'Inia na ha'a-mama'ai na 'ia God nai haua tanaai nei
nai ha'atehaa tanei 'iniraau, 'ai ta'aa di'u ro'u wou.
7 Ha'arohairaau di'u i noni nai marewanani. 'Inia ra rago i mareho nara matai
ha'ateharaau 'anai hauai ora-ora'a. Ha'amomori, i mareho narai hauai ora-ora'a

* **17:21** 17:21 Tara'i Baebol bwani ra ai'a to'oraai tatara 'e 21.

tanaai inoni rai to'o. Ma'ata 'ai ta'aa di'u ro'u wou tanaa mo'o nai ha'atehaai nata sae 'anai hauai ora-ora'a.
8 “'Onaa na rimamu ma'ua uwamu nai haai maho na'o ora-ora'a 'inia, 'oi horo gaasinga'inia moi. 'A goro do'oi dauai tahi tarau beia moi ta'i rima mana ta'i uwa, baaniai siri na'i 'eu na bwarai kuru beiai rua uwamu mana rua rimamu hako.
9 Ma 'onaa ta maamu nai haai maho na'o ora-ora'a 'inia, 'oi kaania ma'oi gaasia. Ai'a goro dorarui awa hakoi rua maamu maraigui gaasi'o na'i 'eu na'i dorani rongomaata'i. 'A goro baania do'oi dauai tahi tarau beia moi ta'i maa.”

Ha'atee Heiha'auu 'Iniai Garei Siip

Na Teha Baaniai Tara
(Luk 15:3-7)

10 Mia Jisas 'a o'ani ro'u, “Moi 'ome'ome goro. Mou gasi 'adoma'i ha'a-auruhia moi ta nei 'ini'i gare kekerei 'ini. Wai 'unua tana'amou, ni enjel adaa'i ra awa tarau beia Amagu na'i aro.
11 'Inaui Garei Inoni, 'au boi 'anai ha'atahiraaui nei nara teha.”*
12 “'A 'ua? 'Onaa ta sae nai to'oraa ta ta'i 'arangi siip ma ta nei 'ini'i 'ai teha baaniai tara ma ai'aa'a, 'e taha nai haua? 'Ai nugasiraaui siwa tangahuru mana siwa na'i hungahunga nara ngaungau iei ma'ai sibaniai nei na ai'aasi.
13 Wai 'unua ha'a-momori tana'amou, na'i 'oha nai sadoia 'ai wa'ewa'e di'u 'inia. Mana wa'ewa'e ana 'ai di'uai wa'ewa'e nai haua 'iniraaui siwa tangahuru mana siwa na ai'a ai'araau.
14 'A o'asi ro'ua Amamoou ara'ai aro. 'A ai'a 'irisia do ta ta'i nei 'iniraaui gare kekerei 'ini nai teha mai ai'aa.”

Herehere 'Anai Ha'a-odoodoai Heihoa

Na'i Ahoaanai Rua Sae Hinihini

15 Mia Jisas 'a o'ani ro'u, “'Onaa ta do'oramu 'ai haua ta hereta'aa tana'o, 'oi 'ari haari'o beia ma'oi ha'a-aidangisia 'iniai taritari'a ana. 'Onaa 'a 'adoma'i aratara bei'o 'iniai maho na'o 'unua tanaa, ma kae goro 'inia naasi mamurui awa goro'a aho'i.
16 Ma 'onaa 'a ai'a 'adoma'i aratara bei'o, 'oi aho'i 'ari beia ro'u ta 'oha he'ete'i, ma'ata 'oi 'unua ta ta'i ma'ua rua sae hinihini ma rarui hano bei'o. 'Inia ni Usu-usu Maea 'a 'unua o'ani, ‘'Onaa 'oi rangasia ta abe, ta rua ma'ua oru sae narai awa 'anai bahurongoai taha na'oi maania. 'O gasi pwari'i.’
17 Hoita, 'onaa mo'osi 'a ai'a 'adoma'i aratara ro'u mau bei'amou 'ini'i taha mou maani'i, naasi 'oigui ha'arongoraaui sae maua na'i heisoi na'i 'omaa amua. Ma 'onaa 'a bwa'i 'adoma'i aratara ro'u mau beiraau, ma 'oi here mara sae ahurodo 'inia ma'ua 'onaai sae ta'a'i nara ha-ha'atakisi.
18 “Mawai 'unua ha'a-momori tana'amou, 'e taha namoi ha'aabua na'i ano, 'ia God 'ai 'adoma'i aratara bei'amou 'inia na'i aro. Mana taha namoi ha'awatea na'i ano, 'ai 'adoma'i aratara ro'u bei'amou 'inia na'i aro.
19 “Wai 'unua tana'amou ro'u, 'onaa ta rua sae hinihini na'i marewanani rarui 'adoma'i aratara 'anai ha'angonia Amagu 'anai haua ta maho, 'ia Amagu ara'ai aro 'ai hauai taha nararui ha'angonia.
20 'Ai haua, 'inia namoiwou ta dora ta rua ma'ua ta oru sae rai awagoni na'iei suria 'iraau ra'i sae agu'i, 'inau wai awa beiraau.”

Mamaani 'Iniai Sae Na Ai'a Raba

'Adoma'i Nugasiai Do'orana

21 Mia Pita 'a boi beia Jisas ma o'ani 'inia, “Araha, wai 'adoma'i nugasia ha'asiha i do'oragu na awa moi 'anai here ha'ata'aiau? Ha'abiu?”
22 Mia Jisas 'a o'ani, “'A bwa'i ha'abiu, 'ai biu tangahuru ha'abiu.

---

* **18:11** 18:11 Tara'i Baebol bwani ra ai'a to'oraai tatarani.

23 'Au ha'atee o'asi suria na heimarungi ana God na awa na'i aro 'a 'onaai mwaeraha
na siba suri'i kaoni nara haa'i sae tatau'aro ana'i beia.
24 Na'i 'oha na taraawa'a siba suri'i kaoni, ra waia mai ta'i sae tatau'aro ana na
kaoni beia 'ini'i tara'i milion
25 na bwara'a tanaa 'anai su'ua. Naasi mwaeraha 'a 'unua dorai waia beiai urao ana
mana gare ana'i marai raonga'iniraau bei'i ro'u i bori adaa'i 'anai su'ua aho'i kaoni
ana.
26 “Mana saesi 'a topira'i ruru auru tanaai mwaeraha ma ha'angonia wetewete o'ani,
‘'Oi nugaa ta gere madoraa tanaau mawai su'u'i hako aho'i tana'o i ha'a nau kaoni
'ini'i.’
27 Mana mwaeraha 'a ta'ahia ma 'adoma'i nugasia tanaai kaoni ana ma
ha'ahura'ahia dadara'a.
28 “'Oha na saesi 'agu hura'a, ma heisadoi beiai sae na kaoni beia 'ini'i tara'i 'arangi.
'A 'ariwou ma here baabau na'i konokonona ma 'unua tanaa do'ai su'ua'a i kaoni ana.
29 Mia mo'osi 'a topira'i ruru auru tanaa ma ha'angonia wetewete do'ai nugaa tanaa
ta gere madoraa 'anai su'ua aho'i tanaa i kaoni ana.
30 Mia 'a ai'a 'irisia o'asi ma 'unua dorai gaasia siri na'i rumaniho'o. 'Ai awa 'isi tari
'oha nai su'ua aho'i kaoni ana.
31 “Na'i 'oha na 'iraau tara'i sae tatau'aro ro'u rau re'iai here na haua mo'osi, rau
arunga ta'aa 'iniai here na haua mo'osi marau rangasia'a tanaai mwaeraha.
32 Mana mwaeraha 'a 'unua mai saesi ma o'ani 'inia, ‘I'oe 'o ha'i sae tatau'aro ta'aa!
'Iniai ha'angoniau wetewete na'o haua, 'inau 'au 'adoma'i nugasia tana'o i kae kaoni
na'o haa beiau.
33 'A 'ua na'o ai'a ta'ahia ro'ua mo'o na kaoni bei'o 'onaai haua agua tana'o?’
34 I mwaeraha 'a taesu'a raha 'ana mo'osi, ma 'unua dorai gaasia siri na'i rumaniho'o
marai ha'a-rongomaata'ia. 'Ai awa 'isi tari 'oha nai su'ua hako aho'i ha'a na kaoni
'inia.”
35 Mia Jisas 'agu 'unua o'ani, “'Ai o'asi ro'u i here nai haua Amagu na'i aro tana'o
'onaa 'o bwa'i huunai 'adoma'i nugasiai do'oramu beiai tahingamu hako.”

19

Ha'ausuringa'i 'Abaiai Haigaasi
(Mak 10:1-12)

1 Na'i murinai mamaani hako ana Jisas, 'a hano baaniai Provensi Galili ma tarau
'ari nata bataraui wai rahai Jodan ma ada na'i Provensi Jiudea.
2 'A rago i sae narau hano suria ma ha'agorohiraau aho'i nei ra daoha.
3 Tara'i Farisei rau boi beia Jisas 'inia rau raba ha'imaania 'onaa na heiarami ana
'ai odo-odo beiai Ringe ana'ia Moses. Ma rau songa'inia o'ani, “'A 'ua? Na Ringe ana'ia
Moses ra wateai sae 'ai matai gaasia moi urao ana 'inia namoiwou ta maho?”
4 Mia Jisas 'a o'ani 'iniraau, “Mou ai'a 'oha'inia gasi taha na 'unua i Usu-usu Maea.
'A 'unua do mau mai taraawa'anai marewana, 'ia God 'a ha'apwa'araa i saemwane
mana urao.
5 Ma o'ani ro'u, ‘Na tarana naasi, na saemwane 'ai nugasia amana mea inana maai
hasi beiai urao ana mararui ha'i ta'i abe.’
6 Naasi, 'irarua rarugu ai'a 'onaaia'a i rua abe, ma'ata 'e ta'i abe moi. Tarana naasi,
na noni 'ai abui hoaiai taha na 'ia God na ho'ogonia.”
7 Miraau Farisei raugu songa'inia Jisas o'ani, “'Onaa na o'asi, ma 'ua na 'ia Moses
'agu 'unua 'inia do 'ia tei sae nai raba gaasiai urao ana 'ai haua ga'u ta usu-usuni
haigaasi tanaai urao ana maigu gaasia?”
8 Mia Jisas 'a aramiraau o'ani, “'Ia Moses 'a ha'awateai haigaasi suria 'imoou
saemwane mou rongoasa mamou ai'a raba araisuriai Ha'atora ana God, me na'i
taraawa'a ai'a o'asi hei'irisina God.

9 Ma wai 'unua tana'amou, 'iatei nai gaasiai urao ana ma'ai waina ro'u ta urao
he'ete'i, 'a taritari'a baaniai urao ana. Ma'ata 'onaa ni urao ana 'a bwane taritari'a
baania, naasi 'a matai gaasia moi uraosi."
10 Miraaui rongoiusuri rau o'ani, "'Onaa namoisi ta'i maho nara matai haigaasi 'inia,
ma 'a goro do ra ga'i bwa'i ha'iwai."
11 Mia Jisas 'a o'ani 'iniraau, "Ai'a do 'iraau hakoi mwane sae rai wa'ewa'e 'anai
suriai mareho namou 'unuasi. 'Iraau moi nei na 'ia God na 'irisia dorai awa o'asi
narai wa'ewa'e 'anai suria.
12 Tara'i mwane ra ai'a ha'iwai suria ra 'amara, ma tara'i mwane ra ai'a ha'iwai
ro'u 'iniai here na tara'i sae nara haa tanaraau 'ada'i abedaa'i.* Ma tara'i sae ra ai'a
ha'iwai suria ra 'adoma'i ororiu 'iniai heimarungi ana God. 'Ia tei nai matai suriai
ha'ausuringa'isi, ma'ai suria."

'Ia Jisas 'A Ha'arahesi Huniraaui Gare
(Mak 10:13-16; Luk 18:15-17)

13 Tara'i sae ra waa'i mai gare tanaa Jisas mia Jisas 'ai dau hungadi bwaudaa'i mai
ha'arahesi huniraau. Maagu 'iraaui rongoiusuri raugu ha'a-aburaau.
14 Naasi mia Jisas 'a o'ani, "Moi abui ha'a-bwarasiraau. Moi wateraaui gare marai
boi beiau. 'Inia 'iraaui nei ra 'onaairaausi, naasi nei nara arari 'anai awa bahainai
heimarungi ana God na awa na'i aro."
15 Ma dau na'i bwaudaa'i ma ha'agorohiraau. Na'i muri 'agu hano baaniai dorasi.

Sae Toto'ora
(Mak 10:17-31; Luk 18:18-30)

16 'E sae na boi beia Jisas ma songa'inia o'ani, "Ha'ausuri, 'e mareho goro taha nawai
haua mawaigui daua 'inia i tahi tarau?"
17 Mia Jisas 'a aramia o'ani, "'Iniai 'uaana na'o songa'iniau 'iniai mareho na goro?
I'oe 'o bwane 'iraraa, 'ia moia God na goro. Ma'ata 'onaa 'o raba dauai tahi tarau ma'oi
araisuri'i Ha'atora."
18 Mana saesi 'a songa'inia ro'ua Jisas o'ani, "Ra'i Ha'atora he'ua na'o 'unu'isi?"
Mia Jisas 'a o'ani 'inia, "Abui heingahu, abui taritari'a baaniai urao amua ma'ua
mwane amua, abu beri, abui pwari'i na'i kooti,
19 ha'ahoua amamu mia inamu, ma'oi ta'ahiai sae 'etea 'onaai ta'ahi'o amua haari'o."
20 Mana saesi 'agu o'ani 'inia Jisas, "'Au ha'isuri'i hako'a i Ha'atora 'isi, 'e taha ro'u
nawai haa mau?"
21 Mia Jisas 'a o'ani, "'Onaa 'o raba odo-odo na'i maana God, 'oi 'ari ma'oi raonga'ini'i
hakoi toto'ora amu'i ma'oi hauai ha'a tanaraaui pohara. 'Onaa 'oi haua o'asi, 'oi
toto'ora na'i aro. Na'i muri 'oigui boi suriau."
22 'Oha nagu rongoa o'asi, ma hano'a ha'i ahutotou 'inia 'iia 'e sae na toto'ora di'u.
23 Naasi mia Jisas 'agu o'ani 'iniraaui rongoiusuri ana'i, "Wai 'unua ha'a-momori
tana'amou. 'A 'ome bwara do sae toto'ora 'ai siri na'i heimarungi ana God na awa na'i
aro.
24 Wai 'unua ro'u o'ani. 'A 'ua? I mwamwaa nara 'unua 'iniai kamel 'a matai siri
daara'i na'i maanai nila? 'A bwara! Ma bwara di'u ro'u wou tanaai nei na toto'ora
'anai siri na'i heimarungi ana God."
25 'Oha 'iraau rongoiusuri rau rongoai ha'atee o'asi ana Jisas, rau heimwaota'i di'u
marau o'ani, "Romwane! 'Onaa na o'asi, ma 'ome 'onaa do 'a bwa'i ta sae nai dauai
tahi tarau!"
26 Mia Jisas 'a wanasiraau ma o'ani, "Beiai noni 'a bwarai daua haariraaui tahi
tarau, mei tanaa God mwane maho ra mwada'u moi."

---

* **19:12** 19:12 I here nara haa tanaraau 'ada'i abedaa'i naasi hoe. 'Iraau sae nara hoeraausi, ra'i sae narau tau'aro tanaai mwaeraha maraugu raba awa maea do nei narai abui 'adoma'i ta'a'i 'ini'i urao.

27 Naasi mia Pita 'a o'ani 'inia Jisas, “'Ome! 'I'ameu meu nugasi'i hakoi mwane
mareho amee'i mameu suri'o. 'E heitahari he'ua na 'ia God 'ai haua tana'ameu?”
28 Mia Jisas 'a o'ani, “'Oha 'inau i Garei Inoni wai heinagu na'i dorani mwaeraha
agua 'anai heimarungi beiai mena mana raraha na'i marewana haoru, 'i'amoui
rongoiusuri agu'i moi heinagu ro'u na'i ta'i tangahuru mana rua dorani mwaeraha
'anai marungiraaui ta'i tangahuru mana rua burungai noni nai Israel.
29 'Iatei na nugasiai ruma ana, ma'ua do'orana'i, ma'ua asina'i, ma'ua amana mea
inana, ma'ua gare ana'i, ma'ua dorai ano ana 'inia 'a suriau, 'ia God 'ai ha'arago'i
tanaai mareho na nugasi'i 'isi. Ma'ai daua ro'u i tahi tarau.
30 Na'i madoraasi, 'a ragoi nei nara ororiu na'i 'ohani, rai ha'i sae haari'i moi. Ma
ragoi nei nara ai'a ororiu na'i 'ohani, 'ia God 'ai ha'a-ororiuraau.”

20

Ha'atee Heiha'auu 'Iniraaui Sae

Rau Tau'aro Na'i Mou

1 Naasi 'ia Jisas 'agu o'ani ro'u, “Ni heimarungi ana God na awa na'i aro 'a 'onaai
sae na hura'a na'i haho'oa ta'aa ma siba sae 'anai tau'aro na'i moui grep ana.
2 'Oha na sadoi'i tara'i nei, rau 'adoma'i aratara beia 'anai dauai ta'i korai ha'a 'anai
ta'i dangi, ma ha'a-taariraau hura'a 'anai tau'aro.
3 “Na'i angi siwa haho'oa 'a hura'a ma re'iraau ro'u i sae ra awa pwaranga moi na'i
dorani maketi.
4 Ma o'ani 'iniraau, ‘'Onaa moi 'ari mamoi tau'aro na'i moui grep agua, wai
hori'amou 'iniai taha na arariai tau'aro namoi haua.’
5 Marau 'ari narau tagora.
“Na'i atoaa mana'i angi oru na'i abai dangi 'a hura'a ro'u 'anai siba sae.
6 Na'i angi rima su'urahi 'a hura'a ma re'i'i ro'u tara'i sae ra poru agohe ro'u moi
ma o'ani 'iniraau, ‘'A 'ua namou poru agohe moi 'inia na'i dangi bubuni?’
7 “Miraau o'ani 'inia, ‘Ai'a ta sae nai ha'atagoraameu.’
“Mia o'ani 'iniraau, ‘Moi 'ari mamoi tagora beiraaui sae rau tagora na'i mou agua.’
8 “Na'i ha'ahakonai dangisi 'a 'unua tanaa mo'o na 'omesuriraaui sae ra tagora
do'ai 'unuraau mai, mai horiraau. 'Ai taraawa'a beiraaui ruruha rau tagora ha'ahako
maigui hako beiraaui ruruha rau tagora tahamora.
9 “'Oha ra horiraaui ruruha ra taraawa'a tagora moi na'i angi rima su'urahi ra ha'a
'ado ta'i korai ha'araau.
10 Mana 'oha ra horiraaui ruruha rau taraawa'a tau'aro na'i haho'oa ta'aa, rau
'adoma'inia do 'iraau rai dau ha'a raha magu ai'a, 'iraau ro'u rau 'ado ta'i korai ha'a
moi.
11 'Agu haa marau taesu'a'a, rau o'ani,
12 ‘'Iraaui ruruha narau tagora ta'i 'aoa moi 'o horiraau 'iniai ta'i korai ha'a. Mi'ameu
i ruruha nameu tagora raha tanaai sina suriai dangi bubu, 'o hori ha'a-ta'isada'ameu
ro'u moi 'onaairaau.’
13 “'Ia mo'o na to'oraai mou 'a o'ani 'iniai ta'i abe 'iniraau, ‘Gere sae agua, 'inau ai'a
ha'a-bweubweu'a'o. I'oe na'o 'adoma'i aratara 'anai tau'aro maenai ta'i korai ha'a ta'i
dangi.
14 'Oi dauai horihorimu ma'oi hano. Na'i 'adoma'igu haariau, 'au 'adoma'inia do
'inau wai hori ha'a-ta'isada'amou hako.
15 'A 'ua? 'A taritari'a 'onaa wai raba hisu 'ini'i ha'a agu'i suriai 'adoma'igu? 'O ga'i
bwa'i taesu'a 'iniai haua aguai mareho na goro 'oha nau here ha'agorohiraau.’ ”
16 Mia Jisas 'agu 'unua o'ani ro'u, “Naasi, na'i heimarungi ana God 'iraaui nei ra
muri na'i 'ohani, rai na'o. Miraaui nei ra na'o na'i 'ohani, rai muri.”

Orunai 'Oha 'Ia Jisas

'A Maaniai Mae Nai Haua
(Mak 10:32-34; Luk 18:31-34)

17 'Oha 'ia Jisas 'a hano 'anai Jerusalem, 'a wairaau beira'i ta'i tangahuru mana rua rongoiusuri ana maagu mamaani tanaraau. 'A o'ani,
18 "Moi bahurongo goro. Na'i 'ohanisi gau hahano'a 'anai Jerusalem. Maagu na'i 'isi 'e nei nai usuha'iniau i Garei Inoni tanaraaui Na'ohadaa'i Piriisi mana Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses marai hiiriau 'anai ha'amaesiau.
19 Rai usuha'iniau ro'u tanaraaui nei ra ai'a Jiu. Rai haikou 'iniau, rai rorohoau marai rabuau na'i dadaahoro 'anai ha'amaesiau. Ma'ata 'e rua dangi nai hako mana'i oruna wai suruta'e aho'i baaniai mae."

Ha'ausuringa'i 'Iniai Na'otara Goro
(Mak 10:35-45)

20 Na'i muri, urao ana Sebedi mana rua gare ana, 'ia Jems mia Jon, rau boi beia Jisas. Mana urao ana Sebedi 'a topira'i ruru tanaa Jisas 'anai ha'angoni beia 'iniai ta'i maho.
21 Mia Jisas 'a o'ani, "'E taha na'o rabasia?"
Mia o'ani, "'Oha 'oi heimarungi na'i hourana amua, 'au 'irisia do 'oi ha'awaterarua i rua gare aguani 'anai heimarungi bei'o. Tanei nai heinagu na'i dora ni mwaeraha na'i aba odomu ma tanei na'i maha."
22 Mia Jisas 'a o'ani, "'I'amurua muru ai'a aidangisiai maho na muru ha'angoniasi! 'A 'ua? Muru ga'i siri moi na'i rongomaata'i na 'inau wai siri iei?"
Miraru aramia o'ani, "Miri ga'i haa moi!"
Mia Jisas 'a o'ani, "Ha'amomori di'u. Murui rongomaata'i ha'a-momori 'onaai rongomaata'i na 'inau wai haa.
23 Ma'ata 'inau 'au bwa'i sigihia 'iatei nai heinagu na'i odogu ma'ua na'i mahagu. 'Iia moi Amagu nai 'unua 'iatei nai heinagu beiau. 'Inia 'iia 'a bwani 'ome sigihiraau."
24 'Oha 'iraaui ta'i tangahurui rongoiusuri rau rongoai taha nararu ha'angonia Jems mea Jon, rau taesu'a 'adarua.
25 'Ia Jisas 'a 'unu goniraau mai rongoiusuri ana'i ma o'ani 'iniraau, "'I'amou bwani 'iraraa do 'iraaui mwaeraha mana na'otara adaa'i sae ra ai'a Jiu, rau ha'aba'o 'iniai heimarungi narau haua ma goro adaau i haa'i mwani heiatenga'i tanaraaui noni.
26 Ma'ata 'i'amou moi abui haua o'asi tana'amou hairiu. 'Iatei nai raba na'otara tana'amou 'ai ha'i sae tatau'aro tana'amou.
27 Mia tei na raba bwauodo, 'ai ha'i slev tana'amou.
28 Moi ha'isuriai herehere agua. 'Inaui Garei Inoni 'au ai'a boi do 'irai sae rai tau'aro tanaau. Me 'inau 'au boi do 'inau wai tau'aro tanaraau, ma 'anai wateai tahingagu 'anai ha'atahiraau baaniai ora-ora'a."

'Ia Jisas 'A Ha'a-wanawana i Rua Sae Kuru
(Mak 10:46-52; Luk 18:35-43)

29 'Oha 'ia Jisas mana rongoiusuri ana'i rau hano baaniai 'omaai Jeriko, ragoi sae rau haisuri.
30 'E rua sae kuru raru heinagu na'i bobonai tara, raru rongoa do'ia Jisas 'a boi suriai tara. Raru awara o'ani, "Araha, pwirana Deved, 'oi arunga ta'ahimiria ma'oi 'a'auhimiria!"
31 'Iraau sae rago rau 'unua do rarui papaku. Mirarua rarugu awaawara raha baaniai na'o. Raru o'ani, "Araha, pwirana Deved, 'oi arunga ta'ahimiria ma'oi 'a'auhimiria!"
32 Jisas 'a ura papaku ma 'unurarua mai ma songa'inirarua, "'E taha na muru 'irisia dowai haua tana'amurua?"
33 Miraru o'ani, "Araha, miri raba wanawana."
34 Mia Jisas 'a ta'ahirarua, ma dau wou suri'i maadaru'i. Na'i maui 'ohasi mararu wanawana'a mararu hano'a suria Jisas.

21

'Ia Jisas 'A Ta'e Na'i Dongki

Siri Na'i Jerusalem
(Mak 11:1-11; Luk 19:28-40; Jon 12:12-19)

1 'Oha 'ia Jisas mana rongoiusuri ana'i rau gaarangia wou i Jerusalem, rau 'omesia
'ari 'omaai Betfeis gaarangiai hungahungai 'Oliv. Mia Jisas 'a ha'a-taarirarua i rua
rongoiusuri 'anai 'ari na'o na'i 'omaasi.
2 'A o'ani, "Murui hano mamurui 'ari nai 'omaa 'ariani ma murui re'iai dongki nara
ho'osia na'i 'isi beiai gare ana. Murui wagasirarua mamurui wairarua mai.
3 'Onaa ta sae nai songa'inimurua ma murui o'ani, 'Ia Araha na rabasirarua.'
Maagu bwa'i maho'a ro'u nai 'unua."
4 Marehonisi 'a to'o o'asi ma to'o ha'a-momori'a taha na 'ia God 'a ha'atee
rarabeanga'inia beiai Rarabea. 'A 'unua o'ani,
5 "Naani mareho na'oi 'unua tanaraaui noni nai Jerusalem na awa na'i hungahungai
Saeon.
'Ome, na mai mwaeraha amoou.
'Iia 'a manego, 'a ta'e mai na'i hunganai dongki.
Ha'amomori, 'a ta'e na'i hunganai gare dongki."*
6 Hoita, mana rua rongoiusuri raru haua 'onaai 'unua ana Jisas.
7 Raru waa mai dongki mana gare ana mararu haari'i to'oni bo hura'a adaru'i na'i
hungana mia Jisas 'a heinagu ara'a na'i iei.
8 Ma ragoi sae rau 'ari na'o marau haari'i bwana adaa'i suriai tara, ma tara'i sae ra
tabari'i hasi'ei nara hahaa'a mara haari'i hahaadi na'i tara.
9 Mana sae ra na'o mana nei na'i murina Jisas rau awaawara. Rau o'ani,
"Ha'a-aneaneai pwirana Deved.
Araha God, 'oi ha'agorohia mo'o na'o ha'ataaria mai!
Ha'a-aneanea God na'i aro."
10 'Oha na siri a Jisas na'i Jerusalem, 'iraaui saenai 'omaa rau wa'ewa'e di'u ma tara'i
nei rau o'ani, "'Ia tei naasi!"
11 Miraau sae rago rau o'ani, "'Ia Jisas, i rarabea baaniai Nasaret na'i Provensi
Galili."

'Ia Jisas 'A Taariraau Hura'a i Sae

Baaniai Ruma Maea
(Mak 11:15-19; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22)

12 Mia Jisas 'a siriwou na'i dora a'ora na'i maanai Ruma Maea ana God ma taraawa'a
taariraau hura'ai sae ra horihori mara raoraonga'i na'iei. Ma rihota'ini'i tebol 'anai
ori-orisi ha'a mana baba heheinagu adaa'i nei ra raoraonga'i waibora.
13 Ma o'ani 'iniraau, "I Usu-usu Maea 'a 'unua o'ani, 'Na ruma agua 'e ruma 'anai
ha'arahesi.' Mi'amou mou ha'i dorani bainihu 'inia nadaaui sae beriberi."†
14 Na'i muri tara'i sae kuru mana sae pwaki ra boi beia na'i 'isi ma ha'agorohiraau
aho'i.
15 'Iraaui na'ohadaaui Piriisi miraaui Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses rau taesu'a
'oha rau re'i'i ha'abu'oahu na haa'i marau rongoraaui gare rago narau totoro o'ani,
"Ha'a-aneaneai pwirana Deved!"
16 Marau o'ani 'inia Jisas, "'O rongoai taha narau 'unua i gare 'isi? 'O ga'i ha'atee
ha'a-bwarasiraau!"

---

* **21:5** 21:5 Sakaraea 9:9 † **21:13** 21:13 Aisaea 56:7, Jeremaea 7:11

Mia Jisas 'a o'ani, “'Au rongoa. Ma 'ua? Mou ai'a 'oha'iniai dorai Usu-usu Maea
na 'unua do 'ia God 'ai 'a'auhiraaui gare kekerei miraaui gare ra bura'i huta marai
huunai ha'a-aneanea?”‡
17 Mia Jisas 'a hura'a baaniai Jerusalem ma 'ari na'i Betani nagu mauru na'iei.

'Ia Jisas 'A Ha'atee Murisiai Hasi'ei

Nara 'Unua 'Iniai Fig
(Mak 11:12-14, 20-24)

18 Na'i haho'oa, 'oha 'ia Jisas 'a aho'i mai 'anai Jerusalem, 'a hioro.
19 Ma re'iai hasi'ei nara 'unua 'iniai fig na ura na'i bobonai tara ma 'ariwou do'ai
re'ia 'onaa 'a hungu. Magu ai'a, nai'i moi na rawa nara awa. Mia Jisas 'a ha'atee o'ani,
“'A bwa'i ta 'oha'a ro'u na'oigui hungu.” Mau 'ohasi mana hasi'eisi 'a nugu'a.
20 'Iraau rongoiusuri rau heimwaota'i di'u, rau o'ani, “'A he'ua na nugu raurau moi
'inia i hasi'eini.”
21 Mia Jisas 'a o'ani 'iniraau, “Wai 'unua ha'a-momori tana'amou. 'Onaa moi hinihini
mamou bwa'i 'adoma'i heiruarua'a, mou ga'i matai ha'atee murisia ro'u i hasi'eisi.
Mamou ga'i matai haa'i tara'i ha'abu'oahu ro'u nara raha baaniai nei nau hauasi. 'O
ga'i 'unua moi tanaai hungahungani o'ani, ‘'Oi sara baaniai dorani ma'oi hura'ai asi!’
Ma'ai matai 'onaaia moi 'unua amua.
22 'Oha 'oi ha'arahesi tanaa God 'anai ha'angonia ta maho, 'ai matai haua moi tana'o,
'onaa 'oi hinihini.”

Heisonga'i 'Inia Tei Na Hauai Mena

Tanaa Jisas
(Mak 11:27-33; Luk 20:1-8)

23 Na'i 'oha 'ia Jisas 'a ada na'i Jerusalem, 'a siri na'i Ruma Maea ana God ma
ha'ausuriraaui sae. 'Iraaui Na'ohadaa'i Piriisi ma tara'i saemaua adaa'i Jiu rau boi
beia marau o'ani, “'Oi 'unua tana'ameu, 'iatei na 'unua tana'o do'oi matai haa'i mareho
'isi?”
24 Mia Jisas 'a 'unua o'ani, “Wai matai aramiai heisonga'i amoou 'onaa moi aramia
ro'u i heisonga'i nawai haua tana'amou.
25 'Iatei na 'unua tanaa Jon 'anai bwareomaearaaui noni? 'Ia God ma'ua inoni?”
Rau hadahada haariraau hairiu o'ani, “'Onaa nagai 'unua do 'ia God, me 'iia 'ai
o'ani, ‘Ma 'ua namou ai'a hinihinia 'inia Jon?’
26 Ma 'onaa nagai 'unua do 'iraau moi inoni nara 'unua tanaa, miraaui sae rago rai
taesu'a marai haua ta here gagaau. 'Inia rau hinihinia do'ia Jon 'e rarabea.”
27 Ma rau o'ani 'inia Jisas, “Meu ai'a 'iraraa.”
Mia Jisas 'agu o'ani 'iniraau, “Nau bwa'i rangasia ro'u tana'amou 'iatei na 'unua
tanaau do wai matai haa'i mareho 'isi.”

Ha'atee Heiha'auu 'Iniai Rua Gare Mwane

28 Mia Jisas 'a o'ani ro'u 'iniraau, “Moisu rongoa ga'u i heiha'auu nawai hauani
mawaigui rongoai 'adoma'imoo'i 'inia. 'E ta'i sae na to'oraai rua gare mwane, ma
o'ani 'iniai gare na hutai na'o, ‘Mama, na'i dangini 'oi 'ari ma'oi tagora na'i moui
grep.’
29 Mia o'ani, ‘'Inau 'au 'age.’ Na'i muri 'a orisiai 'adoma'ina ma hano na tagora.
30 Mia amadarua 'a 'ariwou beiai nata abe na hutai muri ma 'unua ro'u tanaa. Mia
o'ani, ‘'Io, 'a goro moi.’ Ma'ata na'i muri magu ai'a hano'a.”
31 Mia Jisas 'agu songa'iniraau o'ani, “Mou 'adoma'inia do'ia tei 'iniraruai rua garesi
na araisuriai amadarua?” Miraau o'ani, “I gare tahamora.” Mia Jisas 'agu o'ani

‡ **21:16** 21:16 Psalm 8:2

'iniraau, “Wai 'unua ha'a-momori tana'amou. 'Iraaui sae ha-ha'atakisi nara beriraaui noni miraaui urao horihori raai siri na'i na'o 'ini'amou na'i heimarungi ana God.
32 'Inia 'oha na 'ia Jon Bwareomaea 'a boi 'anai ha'ata'inia tana'amoui awaha odo-odo namou ga'i awasuria, 'iraau narau hinihinia, 'i'amou mou ai'a. Rei'uaa namou 'omesia dorau rihosi, me 'a bwara mau ro'u tana'amou i rihosi ma'ua 'anai hinihinia Jon.”

Ha'atee Heiha'auu 'Iniraaui Sae Ta'a'i

Narau 'Omesuriai Moui Grep
(Mak 12:1-12; Luk 20:9-19)

33 Mia Jisas 'a o'ani ro'u, “Moi rongoa ro'u i nata ha'atee heiha'auuni. 'E ta'i sae na hasiai moui grep. 'A bara garia ma tagoraai dora 'anai rosirosi grep na'iei 'anai tagora waen. Ma ha'a-urasia ro'u i ruma ahaaha 'anai 'ome'ome 'ini'i maeronga. Na'i muri 'agu sadoi'i sae 'anai tau'aro maedi hua 'anai 'omesuriai mou ma hano na awa na'i kantri he'ete'i.
34 Na'i madoraa 'anai husi'i grep 'a ha'ataari'i wou sae tatau'aro ana'i 'anai waa aho'i tanaai wadui grep ana.
35 Miraaui sae narau 'omesuriai mousi, rau dauraau marau ngahu ngahuai ta'i abe, rau ngahu ha'amaesiai nata nei marau buta ha'amaesiai nata abe ro'u 'iniai hau.
36 Na'i muri 'agu ha'ataari'i ro'u tara'i sae tatau'aro ana'i. Na'i 'ohani rau rago di'uai ruruha na'i na'o. Miraau sae narau 'omesuriai mou, rau haua ro'u mau i ta'i herehere nara haua 'adaaui ruruha na'i na'o.
37 “Ha'ahakona 'a ha'ataaria 'ari huunai gare ana. 'Iia 'a 'adoma'inia dorai ha'ahoua.
38 Na'i 'oha rau re'ia rau o'ani, ‘Naasia mo'o naigu to'oraai mousi na'i 'oha nai mae amana. Gau magai ngahu ha'amaesia magai to'oraa nagaau i mou.’
39 Rau 'ariwou marau daua. Rau waia hura'a na'i murinai mou naraugu ngahu ha'amaesia na'iei.”
40 Mia Jisas 'agu o'ani 'iniraaui Na'ohadaaui Piriisi miraaui saemaua adaa'i Jiu, “Mou 'adoma'inia do'e taha nai haua mo'o na to'oraai moui grep naasi 'adaaui sae 'isi na'i 'oha 'ai aho'i mai?”
41 Miraau o'ani, “'Ai ngahu ha'amaesiraaui sae ta'a'i 'isi, mai nuga'i tara'i sae he'ete'i ro'u 'anai 'omesuriai mou nei narai matai haa'i tanaai hua na ga'i to'ora'i na'i 'oha narai mauai grep.”
42 Naasi mia Jisas 'agu o'ani ro'u 'iniraau, “Mou ai'a 'oha'inia gasi taha na 'unuai Usu-usu Maea na o'ani,
‘Na hau na 'iraaui sae tatau'aro ruma rau 'itaa,
naia naagu ha'i hau na ororiu di'u na'i bani anai ruma.
'Ia Araha God na haua do'ai o'asi,
magau wa'ewa'e di'u 'inia.’§
43 “Na tarana naasi nawai 'unua tana'amou. Na'i na'o 'ia God 'a 'ome sigihi'amoui ai Jiu 'anai awa bahainai heimarungi ana. Ma na'i 'ohani 'ai orisi'amou mai ha'awateraaui noni he'ete'i narai matai hungu 'ini'i huudi hua goro 'anai awa na'i bahainai heimarungi ana.
44 'Ia tei nai agusu na'i hausi, 'ai maara ta'aa. Mia tei na hausi 'ai ahoda hunia, 'ai meme'a.”
45 Na'i 'oha 'iraau Na'ohadaa'i Piriisi miraau saemaua adaa'i Jiu rau bahurongoa Jisas, rau aidangisia do ni ha'atee heiha'auu na haa'i ra to'iraau.
46 Marau raba daua'a Jisas dorai ha'a-mama'aia, maraugu magugu do ra gasigu ha'agogoru i sae rago. 'Inia ra hinihinia do 'ia Jisas 'e rarabea.

---

§ **21:42** 21:42 Psalm 118:22-23

22

Ha'atee Heiha'auu 'Abaiai Ngaugoni

Na'i Ha'aha'iwai
(Luk 14:15-24)

1 'Ia Jisas 'a haa'i ro'u tara'i mamaani heiha'auu tanaraaui sae rago.
2 'A o'ani, "I heimarungi ana God na awa na'i aro 'a 'onaai mwaeraha na hauai
ngaugoni 'oha na ha'iwai gare mwane ana.
3 'A ragoi sae na ari'ahuraau. Ma na'i 'oha na agau hakoi mwane maho, 'a ha'a-
taariraau hura'a hakoi sae tatau'aro ana'i 'anai 'unuraau mai sae na ari'ahuraau,
maagu 'iraaui sae 'isi, ra kakawata'i boi 'anai ngaugonisi.
4 Na'i muri 'a ha'ahanori'i tara'i sae tatau'aro he'ete'i ro'u ma o'ani 'iniraau, 'Moi 'ari
mamoi 'unuraau mai sae nagau ari'ahuraau marai boi raurau. 'Inia na mwani maho
ra agau'a, na mwani kau pwapwanato'a agu'i nara ngahui'i ra ha'amatota'i hako'a!'
5 "Mana'i 'oha narau 'ariwou, ni sae ra ari'ahuraausi raugu da'ata'inia moi
mwaeraha marau poru agohe moi 'ini'i taha rau haa'i. Tara'i abe rau 'ari moi suri'i
mou adaa'i, ma tara'i abe rau 'ari dora narau tau'aro suri'i.
6 Ma tara'i abe rau dau'i sae tatau'aro ana'i mwaerahasi marau here ha'ata'airaau
mara ngahu ha'amaesiraau.
7 "Mana mwaeraha 'a taesu'a di'u ma ha'ataariai ruruha hehei'oi ana narau ngahu
gata'iniraaui sae hahaingahu 'isi mara suungiai 'omaa adaau.
8 Naasi mwaeraha 'agu o'ani 'iniraau tara'i sae tatau'aro ana'i ro'u, 'I sae nau
ari'ahuraau, rau ai'a arari 'anai boi, maagu mwane maho 'anai ngaugoni ra agau
hako'a.
9 Naasi moi 'ari suri'i tara raha suriai 'omaa mamoi ari'ahua namoiwou ta sae namoi
sadoia marai boi 'anai ngaungauni.'
10 "Miraau sae tatau'aro ana'i mwaeraha rau 'ari marau waa'i mai mwane sae. Tara'i
nei ra'i sae hehere ta'aa ma tara'i nei ra'i sae goro. I ruma 'anai ngaungau na'iei 'a
honu ha'atai 'iniai sae.
11 'Oha na mwaeraha 'a boi 'anai re'iraaui sae narau boi, 'a re'ia'a i ta'i sae na ho'osiai
bwana he'ete'i na ai'a arari 'anai ho'osia na'i ha'aha'iwai.
12 Ma o'ani'a 'inia, 'Gere sae agua, 'a he'uai siri mai amua na'i 'ini? 'Inia i'oe 'o
ai'a ho'osiai bwana na 'ome marasinai ha'aha'iwai.' Mia mo'osi 'a ai'a aramia 'inia ta
mareho.
13 Mana mwaeraha 'a o'ani 'iniraaui sae tatau'aro ana'i, 'Moi daua mamoi ho'osi'i
uwana'i mana rimana'i mamoi gaasia hura'ai dora kuhi. Na'i 'isi rai angi marai 'ara
ha'angingita'i rihodaa'i na'iei.' "
14 Mia Jisas 'agu o'ani, "'A ragoi nei na 'ia God 'a ari'ahuraau ma'e taringai nei moi
na 'ome sigihiraau."

Heisonga'i 'Abaiai Hori Takisi
(Mak 12:13-17; Luk 20:20-26)

15 'Iraau Farisei narau awa 'isi rau hano baaniai dorasi marau ha'aradorado 'anai
sadoia ta here narai ha'a-bweubweu'aa Jisas 'inia, neina 'ai 'unua ta maho taritari'a
narai ha'a-mama'aia 'inia.
16 Na'i muri, rau soigoniraau mai tara'i rongoiusuri adaa'i bei'i tara'i ai Jiu nara
wa'ewa'e 'iniai heimarungi ana Herod.* Rau ha'a-taariraau 'anai taha beia Jisas
marau songa'inia o'ani, "Ha'ausuri, meu 'iraraa dona mwane maho na'o 'unu'i ra
ha'a-momori hako ma'o ha'ausuriraaui noni 'ini'i taha 'ia God na 'irisiai noni 'anai
haa. Ma na'i 'oha na'o ha'ausuriraau, rei'uaa na 'e sae he'ua na bahurongo'o, mana
ha'ausuringa'i amu'i ra ta'isada moi.

---

* **22:16** ***Herod:*** 'Ia Herod 'e ai Rom. 'Iraau Farisei rau 'itaa di'u i heimarungi adaaui Rom. Naasi, 'oha rau mwa'emwa'e 'anai tau'aro goni beiraaui Jiu nara aba beia Herod, 'a ha'ata'inia dorau huunai 'itaa Jisas.

17 Naasi, meu raba rongoai 'ado'adomu. 'A 'ua? Na'i ringeringe agaau, 'a odo-odo
dogai hori takisi tanaai mwaeraha raha na'i Rom ma'ua ai'a?"
18 'Ia Jisas 'a bwani 'iraraai 'ado'ado ta'aa na awa na'i 'adoma'idaau na'i 'oha narau
hauai heisonga'isi ma o'ani 'iniraau, "'I'amou ra'i sae pwapwapwaari'i! 'A 'ua namou
raba ha'a-bweubweu'aau 'anai 'unuai maho na taritari'a?
19 Moisu waa mai ta korai ha'a nara matai haa 'anai hori takisi." Miraau haua
tanaa.
20 Mia o'ani 'iniraau, "Na atana tei mana nununa tei na awa na'i korai ha'ani?"
21 Miraau o'ani, "Na atana Mwaeraha adaaui Rom mana nununa."
Maagu o'ani 'iniraau, "'Onaa na o'asi, mamoi haua tanaai Mwaeraha i taha 'iia na
to'oraa, mamoi haua tanaa God taha 'ia God na to'oraa."
22 'Oha rau rongoai ha'atee ana o'asi, rau heimwaota'i di'u marau hano'a baania.

Heisonga'i 'Abaiai Suruta'e Aho'i
(Mak 12:18-27; Luk 20:27-40)

23 Na'i maui dangisi tara'i Sadiusi ra boi beia Jisas. 'Iraausi rau ai'a hinihinia do
'irai noni rai suruta'e aho'i baaniai mae, miraau songa'inia Jisas o'ani,
24 "Ha'ausuri, 'Ia Moses 'a 'unua do 'onaa ta sae nai waina ta urao maigu mae baania
ha'i ai'a to'o gare, 'i do'orana mo'osi 'ai waina ro'u i uraosi. Mana gare na rarui to'ora'i,
rai 'unu'i 'ini'i gare ana'i do'orana na maesi, neina burungana 'a bwa'i hako.
25 "Hoita, na'i na'o, 'e biu ha'ido'orada nara awa na'i 'omaa ameeuni. Nei tahamora
'a ha'iwai ma mae ha'i ai'a to'o gare, mana do'orana na hutai muri 'a waina ro'u i
urao na mae baania do'orana na hutai na'o.
26 Ma mae ro'u ha'i ai'a to'oraa ta gare, mana uraosi 'a waina ro'u i nata do'oradarua
i rua ha'ido'orada nararu maesi. Ma o'asi moe'a tari 'oha na biu ha'ido'oradasi raugu
buna waina hako i ta'i uraosi.
27 Ha'ahakona mana uraosi 'a mae ro'u.
28 "Hoita, na'i 'oha ni suruta'e aho'i, 'iatei 'iniraaui ha'ido'orada 'isi naigui to'oraai
uraosi? 'Inia 'iia 'a waidaau hako i biu ha'ido'oradasi."
29 Mia Jisas 'a aramiraau o'ani, "Mou taritari'a ha'atai! 'I'amou ai'a aidangisiai Usu-
usu Maea mamou ai'a aidangisia ro'u i taha na mena ana God 'ai matai haua. Naia
namou to'oraa 'inia 'ado'ado bweubweu'asi.
30 Na'i 'oha 'iraaui sae rai suruta'e aho'i, 'a bwa'i sae nai ha'iwai. 'Iraau rai
'onaairaaui enjel na'i aro nara ai'a ha'iwai.
31 'Io, ma wai ha'a-aidangisi'amou ro'u 'iniai suruta'e aho'i. 'A 'ua? Mou ai'a 'oha'iniai
taha na 'ia God 'a 'unua tana'amou na'i Usu-usu Maea 'abaiai suruta'e aho'i? 'A 'unua
o'ani,
32 "'Inau naasi God ana Ebraham, mia Aisak mia Jekop.'† Mana God naasi, ai'a God
adaaui nei ra mae, me 'e God adaaui nei ra tahi. Naasi 'a ha'ata'inia doni waira orusi
rau tahi mau, rei'uaa narau bwane mae."
33 'Oha na mwani sae rago 'isi ra rongoai taha na 'unua Jisas, rau heimwaota'i di'u
'ini'i ha'ausuringa'i ana'i.

Heisonga'i 'Abaia Ha'atora Na Ororiu Di'u
(Mak 12:28-34; Luk 10:25-28)

34 'Oha 'iraau Farisei rau rongoa do'ia Jisas 'a ha'a-papakuraau Sadiusi, rau ruru
goni 'anai ha'aradorado maraugu 'ariwou beia Jisas.
35 'E ta'i 'iniraau 'e Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses, 'a hauai ta'i heisonga'i 'anai
ha'imaania Jisas.
36 'A o'ani, "Ha'ausuri. I Ha'atora he'ua na ororiu di'u baani'i hako i mwane
Ha'atora."
37 Mia Jisas 'a o'ani, "'Oi ta'ahiai Araha God amua 'iniai tahingamu hako mana
ahumu hako mana 'adoma'imu hako.‡

† **22:32** 22:32 Eksodas 3:6 ‡ **22:37** 22:37 Diutronomi 6:5

38 Naasi Ha'atora na ororiu baani'i hakoi mwane Ha'atora.
39 Nata nei na ororiu ro'u, ‘'Oi ta'ahiai nata sae 'onaai ta'ahi'o amua haari'o.’§
40 I Ringe hako ana'ia Moses mana ha'ausuringa'i adaa'i Rarabea ra awa hako na'i bahainai rua Ha'atorasi.”

Heisonga'i 'Inia Mo'o Nai Ha'atahiraaui Jiu
(Mak 12:35-37; Luk 20:41-44)

41 Na'i 'oha na 'iraaui Farisei rau awa mau beia Jisas, 'ia Jisas 'a songa'iniraau o'ani,
42 “Mou 'adoma'inia do Ha'atahi 'e pwirana tei?”
Miraau o'ani, “'E pwirana Mwaeraha Deved.”
43 Mia Jisas 'a o'ani ro'u, “Ma 'ua na Hi'ona Maea 'agu haua 'inia tanaa Deved i 'ado'ado nagu 'unua 'inia do 'i Ha'atahi naasi 'ia Araha ana? 'Ia Deved 'a 'unua o'ani,
44 ‘'Ia Araha God 'a ha'atee o'ani 'inia Araha agua,
'Oi heinagu na'i aba odogu
'anai heimarungi beiau,
tari 'oha wai nugaraau i maerongamu
na'i bahainai heimarungi amua.’*
45 Na'i 'oha na 'ia Deved 'a 'unua do 'ia Ha'atahi 'e Araha ana, 'a ha'ata'inia do 'ia Araha ai'a do'e pwirana moi, ma'ata 'iia Araha ro'u ana.”
46 Na'i 'ohasi ai'a ta ta'i nei 'iniraau Farisei nai aramia. Taraawa'a mau na'i 'ohasi ai'a ta ta'i nei 'iniraau'a ro'u naigui raba haua ro'u ta ta'i heisonga'i.

23

Ha'abasu 'Iniai Barongadi

Saemaua adaa'i Jiu
(Mak 12:38-40; Luk 11:37-52; 20:45-47)

1 Mia Jisas 'a o'ani 'iniraaui noni hunga mana rongoiusuri ana'i,
2 “I tau'aro adaaui Ha'ausuri 'anai Ringe miraau Farisei naasi 'anai mamaani ruhasi'i 'ado'ado 'ada'i taha ra awa na'i Ringe ana'ia Moses.
3 Mareho rai maani'i, moi araisuri'i mamoi ha'isuri'i. Ma'ata moi abu 'onaairaau. 'Inia rau ai'a ha'isuri'i taha narau ha'ausuri'amou 'ini'i!
4 Rau ha'ahihi'amou 'ini'i mwani ringeringe nara bwara 'anai ha'isuri'i maraugu ai'a gere 'a'auhi'amou 'anai araisuri'i.
5 “Mwani maho rau haa'i rau haa'i do 'iraaui sae rai wanasiraau marai ha'a-ta'eta'eraau 'ini'i. Rau ha'araha'i gere anga narau ho'osi'i na'i rimadaa'i ma na'i hauraedaa'i nara awaiei tara'i tatara i Usu-usu Maea. Mana'i gaodi to'oni tewa adaa'i rau ha'atewa'i ro'u aurui gere hasiwaro* nara kurukuru suri'i.
6 Na'i suri'i ngaugoni mei suri'i rumani ha'arahesi rau raba heinagu moe'a suri'i dora ororiu.
7 'Oha rau 'ari suri'i dorani maketi, rau 'irisia di'u dorai ha'a-ta'eta'eraau mana 'unuraau 'inia ha'ausuri.
8 “'I'amou moi abui 'irisia dorai 'unu ha'ausuri 'ini'amou, 'inia 'e ta'i sae moi na ha'ausuri'amou, 'inau. 'I'amou hako ra'i ha'ido'orada.
9 Moi abui 'unu Ama ro'u 'inia ta sae ni marewanani. 'Ia moia God naasi Amamoou na awa na'i aro.
10 Moi abui 'irisia dorai 'unu bwauodo 'ini'amou 'inia 'e ta'i bwauodo moi, 'iia naasi Ha'atahi.
11 'Iatei nai bwauodo 'ini'amou, 'iia naasi nai ha'i sae tatau'aro namoou.

---

§ **22:39** 22:39 Lev 19:18 * **22:44** 22:44 Psalm 110:1 * **23:5** ***Gere hasiwaro:*** I hasiwaro 'isi ra ha'ata'inia do ra ha'ahoua God. Rau suriai ringe na 'ia God na 'unua na'i Nambas 15:37-41. Ma'ata, 'iraau Farisei ra raba ha'atewa'i 'anai ha'ata'inia do 'iraau rau ha'ahoua di'u a God baaniraaui mwani sae hako.

12 'Iatei nai ha'a-ara'ahia haaria, 'ia God 'ai ha'a-auruhia. Mia tei nai ha'a-auruhia
haaria, 'ia God 'ai ha'a-ara'ahia.
13 “'Ai ta'aa di'u tana'amoui Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses mi'amou Farisei!
Mou here 'onaa domou goro, ma'ata ai'a! Mou ai'a raba siri na'i heimarungi ana God
mamougu ha'a-bwarasiraau ro'u i nei nara bonasiai siri na'iei.
14 “'Ai ta'aa di'u tana'amoui Ha'ausuri 'anai Ringe mi'amou Farisei! Mou here 'onaa
domou goro, ma'ata ai'a! Mou ha'a-bweubweu'araaui nao 'ini'i ruma adaa'i mana
mareho narau to'ora'i. Mana 'oha mou ha'arahesi, mou pwari'i ha'amaesiraaui noni
'anai haa'i rihunga'i tewa. Moi aidangisia do na ha'a-mama'ai, 'ia God 'ai ha'arahaa
ro'u wou tana'amou.
15 “'Ai ta'aa di'u tana'amoui Ha'ausuri 'anai Ringe mi'amou Farisei! Mou here 'onaa
domou goro, ma'ata ai'a! Mou tau'aro raha 'iniai 'ari suriai mwane dora, na'i asi
mana'i toro 'anai sadoia ta sae 'anai rihosia ma do'ai awasuri'i ha'ausuringa'i amoo'i.
'Oha nagu suri'amou, na barongana'i ra ta'aa di'u ro'u wou mana ha'a-mama'ai na 'ia
God 'ai haua tanaa na'i dora ni rongomaata'i, 'ai raha di'ua i ha'a-mama'ai nai haua
tana'amou.
16 “'Ai ta'aa di'u tana'amou, 'inia mou 'onaai sae kuru na na'otaradaaui noni. Mou
ha'ausuriraaui sae do 'onaa rai tohe na'i atanai Ruma Maea ana God beiai duruduru
nara haua, 'a ai'a 'ua 'anai horoosiai durudurusi. Me 'onaa rai tohe na'i gol na awa
na'i Ruma Maea, 'a ororiu di'u dorai abu horosia.
17 “'I'amou kuru mora mamou bweu! Ni Ruma Maea ana God 'a ororiu di'u baani'i
gol, suria naasi maho na ha'amaea'i gol 'isi
18 Mou 'unua ro'u do 'onaa rai tohe na'i dora ni suu ho'asi beiai duruduru nara
haua, ai'a 'ua 'anai horoosiai durudurusi. Me 'onaa rai tohe na'i ho'asi na awa na'i
hunganai dora ni suu ho'asi, 'a ororiu di'u dorai abu horosia.
19 Mou kuru! Ni dora ni suu ho'asi 'a ororiu di'u baaniai ho'asi, suria naasi maho
na ha'amaeaa i ho'asi.
20 Naasi, 'iatei na tohe na'i dora ni suu ho'asi beiai duruduru na haua, 'a tohe ro'u
na'i ho'asi na awa na'i hungana.
21 Mia tei na tohe na'i atanai Ruma Maea beiai duruduru na haua, 'a tohe'a ro'u
na'i atana God, 'inia 'iia 'a awa na'i Ruma Maea.
22 'Iatei na tohe na'i aro beiai duruduru na haua, 'a tohe ro'u na'i dora ni mwaeraha
ana God ma tohe ro'u na'i atana God, 'inia 'ia God 'a heinagu na'i dora ni mwaerahasi.
23 “'Ai ta'aa di'u tana'amoui Ha'ausuri 'anai Ringe mi'amou Farisei. Mou here 'onaa
domou goro, ma'ata ai'a! 'Inia rei'uaa namou wate'i tanaa God tangahurudi gere
mareho rawa kekerei ta'a'i nara ha'angaugoro i mahoingau, ma'ua tara'i mareho
ro'u suri'i mou amoo'i, mi'amou mou ai'a araisuri'i mareho raha nara awa na'i
ha'ausuringa'i anai Ringe ana Moses. Mareho 'onaai haa'i here ra odo-odo tanaraaui
sae, 'a'auhiraaui sae ha-ha'aroha'a ma 'anai ha'a-momori suri'i mwani maho namou
haa'i. 'A goro i wate'i moi mareho kekerei o'asi tanaa God, ma'ata 'a ta'i kaeni goro
di'u 'onaa mou ga'i haa'i ro'u i mareho raha.
24 'I'amou naasi sae 'anai na'otara mamougu 'onaai sae kuru. 'Oha mou bonasiai
suri'i mwani gere ringe nara ai'a taraa ororiu, mamougu kaku'a'i mwani nei nara
ororiu, mou here 'onaai sae na tau'aro raha 'anai rahiai gere abei nono baaniai
panikeni wai, magu ai'a aidangisia do 'a gonohiai abei kamel.
25 “'Ai ta'aa di'u tana'amoui Ha'ausuri 'anai Ringe mi'amou Farisei. Mou here 'onaa
domou goro, ma'ata ai'a! Mou 'onaai sae na wasi ha'a-wadiwadi'i abedi panikeni
mana abedi rabo'o, mana rarodi ra do'o'a moi. 'Inia 'omehamoou 'a kae goro na'i
maadaaui sae, ma na'i raromamoo'i, naia haariai hairaurau mana 'ado'ado 'anai ha'a-
wa'ewa'e'amou haarimoou.
26 'I'amou Farisei mou 'onaai sae kuru. Moi wasi ha'a-wadiwadia ga'u i raronai
panikeni mana raronai rabo'o, maigu wadiwadi ro'u i abena.

27 “'Ai ta'aa di'u tana'amoui Ha'ausuri 'anai Ringe mi'amou Farisei. Mou here 'onaa
domou goro, ma'ata ai'a! Mou 'onaai hera nara here ha'a-'omegoroa. 'A 'ome goro
moi na'i abau 'omaa, mana'i rarona 'a honu 'ini'i surisuri mana sae mae ra ngabo.
28 Marehosi 'a to'i'amou, 'inia 'omehamoou 'a kae goro na'i maadaaui sae, ma na'i
raromamoo'i, 'a honu 'iniai pwari'i mana ora-ora'a.
29 “'Ai ta'aa di'u tana'amoui Ha'ausuri 'anai Ringe mi'amou Farisei. Mou here
'onaa domou goro, ma'ata ai'a! Mou tau'aro ha'agorohi'i barabaradaa'i rarabea na
'iraaui wauwa amoo'i rau ngahu ha'amaesi'i 'oha bwani mamou here ha'a-'omegoro'i
barabaradaa'i sae odo-odo na 'iraau ro'u narau ha'amaesi'i.
30 Mamou 'unua do 'onaa moi awa na'i madoraasi mou ga'i bwa'i 'a'auhiraaui wauwa
amoo'i 'anai ngahu ha'amaesiraaui rarabea 'isi.
31 'Oha namou 'unua do 'iraau ra'i wauwa amoo'i, mou rangasia ha'a-momori'a do
'i'amou ra'i pwiradaa'i sae narau ngahu ha'amaesiraaui rarabea.
32 Naasi, moi ha'a-arosia wou i here ta'aa rau hauai wauwa amoo'i 'oha bwani.
33 'I'amou mwani mwaa ta'a'i! 'Ai he'ua namoigu hora 'inia baaniai ha'a-mama'ai
na 'ia God 'a nuga mamasi'amou 'inia na'i dora ni rongomaata'i?
34 “Naasi, wai 'unua tana'amou. Wai ha'ataari'i rarabea mana sae madoma mana
ha'ausuri tana'amou. Moi taritariraau suri'i mwani 'omaa 'anai here ha'ata'airaau.
Tara'i nei 'iniraau moi ngahu ha'amaesi'i, tara'i nei moi rabu ahita'ini'i na'i dadaahoro,
ma tara'i nei moi rorohoraau suri'i ruma ni ha'arahesi.
35 Suriai haua amoou o'asi, 'i'amou namoigui dau ha'a-mama'ai 'ini'i sae odo-odo
ana'ia God nara bwani ngahu ha'amaesiraau mau mai, taraawa'a mau na'i 'oha 'ia
Kein 'a ngahu ha'amaesia Ebol tari beia Sakaraea, gare ana Barakaea na 'i'amou ai
Jiu mou ngahu ha'amaesia na'i ahoaanai dora ni ho'asi mana Ruma Maea ana God.
36 Wai 'unua ha'a-momori tana'amou, 'i'amou inoni na'i 'ohani naigu auru
hunimoou i ha'a-mama'ai nai haua God 'ini'i mae nara haa'i sae 'isi.”

'Ia Jisas 'A Angisiai Jerusalem
(Luk 13:34-35)

37 Mia Jisas 'a ha'atee o'ani, “'Ei Jerusalem, Jerusalem. 'I'amou namou ngahu
ha'amaesi'i rarabea mamou buta ha'amaesi'i sae heitaroha'i ana'ia God 'ini'i hau. 'A
rago i 'oha nau rabasia domoi boi beiau 'anai 'omesuri'amou 'onaai bi'a i kua na abwa
bwarasi'i gare ana'i. Mi'amou ai'a rabasia.
38 Naasi moi rongoa! 'Ia God 'a hano'a baaniai 'omaa mana Ruma Maea amoou.
39 Mawai 'unua tana'amou, 'a bwa'i ta 'oha namoigu 'omesiau tari 'oha namoi ha'atee
o'ani, ‘Araha God, 'oi ha'agorohia mo'o na'o ha'ataaria mai.’ ”

24

'Ia Jisas 'A Ha'arangasia Hura'a

Do Ruma Maea Rai Kaia
(Mak 13:1-2; Luk 21:5-6)

1 'Oha 'ia Jisas 'a hano baaniai Ruma Maea ana God, 'iraau rongoiusuri ana'i rau
'ariwou beia marau maania tanaa i 'ome goro na haa i Ruma Maea mana mwani gere
ruma garigaria.
2 Mia Jisas 'a o'ani 'iniraau, “Mou re'i'i mwani ruma 'isi? 'E 'oha nai boi mau na
bwa'i ta ta'i hau 'ini'i hau 'isi naraigui awa suri'i dora nara heinagu suri'isi. Na mwane
hau 'isi rai gaasi'i dio. 'E mareho ha'a-momori nau maania tana'amounisi.”

Ha'abasu 'Ini'i Maho Ta'a'i Narai Siri Mai
(Mak 13:3-13; Luk 21:7-19)

3 Na'i muri 'ia Jisas 'a heinagu na'i hungahungai 'Oliv. Miraaui rongoiusuri ana'i
rau boi haariraau beia marau o'ani 'inia, “'Oi maania tana'ameu i 'oha he'ua nai to'o

i mareho na'o maania ani? Ma 'e ha'ara he'ua na mei re'ia na meigu 'iraraa 'inia do
'a gaarangi'a i ha'ahakonai dangi mana madoraa na'oi aho'i mai?”
4 Mia Jisas 'a aramiraau o'ani, “Moi 'ome'ome goro. Ra gasi ha'ateha'amou tara'i
sae.
5 'Inia 'ai ragoi nei narai boi heitaroha'i na'i atagu narai o'ani, ‘'Inau naasi Ha'atahi.’
Ma'ai ragoi nei narai ha'ateharaau 'ini'i ha'ausuringa'i adaa'i nara ai'a ha'a-momori.
6 Moi rongo'i rongo raha suri'i hei'oi nara to'o gaarangi mana taroha 'ini'i nei ra to'o
ha'atau. Ma'ai abui ta'aabemoou. 'Inia mareho 'isi rai to'o o'asi'a, ma ai'a do naasi'a i
ha'ahakona dangi.
7 'Iraaui sae na'i ta'i kantri rai 'ari marai heingahui beiraaui sae na'i nata kantri. I
hioro raha 'ai to'iraaui sae suri'i tara'i dora mana nunu raha rai 'ihara'ini'i tara'i dora
na'i marewana.
8 Maho 'isi 'e taraawa'adi moi rongomaata'i, 'onaai urao nagu taraawa'a maesi ahu
'anai ha'ahutaai gare.
9 “Na'i madoraasi, sae suri'i mwani dora hako na'i marewana rai 'utai'amou suria
'i'amou ra'i rongoiusuri agu'i. Rai dau'amou 'anai nora ta'ai'amou marai ngahu
ha'amaesi'amou.
10 'Ai ragoi sae hinihini naraugu bwa'i raba hinihiniau'a. 'Iraau rai 'itaraau hairiu
marai usuha'iniraau tanaraaui maerongadaa'i.
11 Na'i 'ohasi 'ai ragoi rarabea pwapwaari'i rai ta'eha mai, ma'ai ragoi sae narai
ha'ateharaau 'ini'i ha'ausuringa'i adaa'i nara ai'a ha'a-momori.
12 Suriai haa'i moe'a adaa'i here ra ta'a'i, gaarangi 'iraau hakoi sae ra bwa'i to'oraa'a
i heita'ahi.
13 Ma 'onaa moi ura baabau tari ha'ahakonai madoraa ta'aasi, moigu daua namooui
tahi tarau.
14 Mana Taroha Goro 'abaiai heimarungi ana God rai taroha'inia hura'a 'ari suriai
marewana hako neina mwani noni hako rai rongoa, maigui boi ha'ahakonai dangi.”

'Ia Jisas 'A Ha'arangasiai Taha

Nai To'o Na'i Jiudea
(Mak 13:14-23; Luk 21:20-24)

15 Mia Jisas 'agu o'ani ro'u, “Ta 'oha, 'i'amou moi re'iai mareho na ta'aa di'u na 'ia
God na 'itaa. Naia naasi mareho na 'ia Rarabea Daniel 'a ha'atee rarabeanga'inia na'i
'oha bwani. 'Ai ura na'i Ruma Maea mai ha'ata'aiai dorasi na'i maana God. 'Iatei na'oi
'oha'iniai ha'ateeni, 'oi ha'imaania aidangisia ma'ata'a i 'ado'ado 'ana.
16 Hoita, 'onaa 'oi awa na'i Provensi Jiudea na'i madoraasi, 'oi hora ta'eha suri'i
hungahunga 'anai bainihu.
17 'Onaa 'oi awa hura'a i buriinai ruma amua, 'oi hora'a! 'Oi abui siri aho'i na'i ruma
'anai rahi'i tara'i mareho amu'i.
18 'Onaa 'oi awa na'i mou amua, 'oi abu aho'i 'ari ruma 'anai hauai bwana amua.
19 Ha'a-arohai'araau di'u i urao ra pote mana hasuuri'i, 'inia 'ai bwara tanaraaui
hora.
20 Moi ha'arahesi mana madoraasi 'ai abui to'o na'i 'oha na rangi ro'aro'a ma'ua na'i
dangi ni mamaro.
21 'Inia ni rongomaata'i na'i madoraasi, 'ai ta'aa di'u baani'i mwane rongomaata'i
nara taraawa'a mau na'i madoraa na ha'apwa'araa God i marewana tari dangini. Ma
na'i muri, 'a bwa'i ta madoraa ta'aa o'asi'a ro'u naigu to'o.
22 'Onaa 'ia God 'ai abui ha'apwakuai madoraasi, 'a bwa'i sae nai tahi. Me
suriai ta'ahiraau ana i sae na bwani 'ome sigihiraau, naia naigui ha'apwakua 'inia
i madoraasi.
23 “Na'i 'ohasi 'onaa ta sae nai o'ani, ‘Moisu wana mai. Naani Ha'atahi,’ ma'uasi 'ai
o'ani, ‘Na 'ariani.’ Moi abui hinihinia.

24 Ra'i sae pwapwaari'i rai boi ma rai o'ani, ‘'Inau naasi huunai Ha'atahi,’ ma'uasi rai
o'ani, ‘'Inau naasi huunai Rarabea ana God.’ Rai haa'i ha'ara raha mana ha'abu'oahu
'anai ha'ateharaaui sae. Rau raba ha'ateharaau ro'u i nei na 'ia God 'a bwani 'ome
sigihiraau maagu bwara.
25 Naasi moi mamataihere goro 'iniraau. Naia nau ha'abasu'amou 'inia na'i na'o
'ini'i mareho 'ini.
26 “'Onaa ta sae 'ai o'ani, ‘Moi bahurongoau! 'I Ha'atahi na 'ari dora mangasarasi,’
moi abui 'ari. Ma 'onaa 'ai o'ani, ‘'Iia na moi siriwou rumani,’ mamoi abu hinihiniai
taha na 'unuasi.
27 'Inia na'i 'oha na 'inau i Gare i Noni wai aho'i mai, wai ha'ata'i goro hura'a 'onaai
mararea na marewa raha na'i ahoaa na marewasiai rua aba hairiu.
28 Ma gau 'iraraa, na'i dora na awaiei maho na mae, rai ruru wou iei manu nara
matai ngaa'i maho mae.”*

'Ia Jisas 'A Ha'arangasia

i Aho'i Mai Mau Nai Haa
(Mak 13:24-27; Luk 21:25-28)

29 Mia Jisas 'a o'ani ro'u, “Na'i moi murinai madoraa ta'aasi,
‘I sina 'a bwa'i marewa,
mana hura 'ai o'asi ro'u.
I hee'u rai ahoda
mana taraani maho na'i ahoasara rai 'iha'iha.’†
30 “Na'i muri 'iraau hakoi saenai marewanani rai re'ia na'i ahoasara i ha'ara na
ha'ata'iniai aho'i mai agua, i Garei Inoni. Na'i 'ohasi rai awara tau ta'aa 'iniai mamaa'u.
Maraigui 'omesiai boi aho'i agua suri'i rorodo beiai mena mana raraha na wetewete.
31 'E enjel nai uuhia wetewete i ahuri mawai ha'a-taariraau hura'ai enjel agu'i suriai
mwani dora na'i marewana 'anai wairaau goni mai nei nau bwani 'ome sigihi'i. Rai
taraawa'a na'i nata aba i marewana marai tari 'ari na'i nata aba.”

Ha'ausuringa'i Baaniai Hasi'ei

Nara 'Unua 'Iniai Fig
(Mak 13:28-31; Luk 21:29-33)

32 Mia Jisas 'agu o'ani ro'u, “Moisu 'adoma'iniai fig mai ha'ausuri'amou. Na'i 'oha
na'o re'iai raraanai fig ra taraawa'ai asuru mana rawa ra pwira, ma'o 'iraraa do
madoraa raorao 'a gaarangi'a.
33 'A o'asi ro'u. 'Oha na maho ta'a'i 'isi rai to'o, mamou 'iraraa do 'inau gaarangi
aho'i mai'a.
34 Mawai 'unua ha'a-momori tana'amou, mareho 'isi rai to'o, miraaui sae nara awa
na'i madoraani ra bwa'i mae mau.
35 I ahoasara mana ano rarui anoro mana ha'atee agu'i rai awa tarau.”
36 Mia Jisas 'a o'ani, “Na dangi mana madoraa he'ua nawai aho'i mai, ai'a ta sae nai
'iraraa. Rei'uaa 'inau i Garei Inoni miraaui enjel na'i aro mameu ai'a 'iraraa ro'u. 'Ia
moia Amagu na 'iraraa.
37 Ni mareho na 'iraaui sae ra hahaa'i na'i madoraa ana Noa rai to'o ro'u na'i 'oha
'inau i Gare Inoni wai aho'i maisi.
38 'Oha na ai'a boi mau i ruarua, 'iraaui sae rau poru moi 'iniai ngaungau mana
gonogono mana ha'aha'iwai tari na'i 'oha na 'ia Noa 'agu buna siri na'i haka.
39 Rau ai'a 'adoma'inia do ta maho nai to'o. Raugu 'asu'a mana ruarua 'a to'o'a ma
taresiraau'a. 'Ai o'asi taha nai to'o na'i madoraa na 'inau i Garei Inoni wai aho'i mai.

---

* **24:28** 24:28 Ta'i 'ado'ado 'anai tatarani 'a o'ani: Na'i 'oha na 'ia Jisas 'ai aho'i mai, na mwani inoni hako rai 'omesia 'onaai 'omesi'i adaa'i manu narau roho garigariai dora na awa iei maho na mae. † **24:29** 24:29 Aisaea 13:10; 34:4

40 “Na'i 'ohasi ta rua sae rarui tau'aro goni na'i mou. 'Iraau enjel agu'i rai waia ta
nei mana nata nei 'ai awa mau.
41 'E rua urao rarui tagora mahoingau goni, 'e ta'i rai waia mana nata nei 'ai awa
mau.
42 Naasi moi 'ome'ome goro, 'inia mou ai'a 'iraraai madoraa he'ua 'inau Araha
amoou wai aho'i mai.
43 “Moisu 'adoma'iniai taha nau maaniani. 'Onaa sae na to'oraai ruma 'ai 'iraraai
'oha na sae beriberi 'ai siri na'i ruma ana, 'a bwa'i mauru. 'Ai 'ome'ome goro ma bwa'i
ha'awatea doni saesi 'ai siri 'anai beri na'i ruma ana.
44 Naasi 'i'amou ro'u moi ha'aagau tarau, 'inia 'inau i Garei Inoni wai aho'i mai na'i
madoraa namou bwa'i 'iraraa ro'u.”

Sae Tatau'aro Na Ha'aagau Tarau

'Iniai Boi Aho'i Ana Araha
(Luk 12:41-48)

45 Naasi mia Jisas 'agu o'ani ro'u, “Sae tatau'aro he'ua ni saemaua 'ai ha'a-'omesuria
'ini'i mwane mareho na'i ruma ana, ma 'anai ha'atora'ini'i hura'ai mahoingau
tanaraaui sae tatau'aro na'i madoraa 'ana? Naia i sae tatau'aro na madoma ma here
goro suri'i mwane mareho nara ha'a-'u'uria 'ini'i.
46 Ha'amwaniai sae tatau'arosi na'i 'oha na saemaua ana 'ai boi sadoia do 'iia 'a here
ha'agorohiai tatau'aro ana.
47 Ma wai 'unua ha'a-momori tana'amou, 'i saemauasi 'ai ha'a-'u'uria mo'osi 'ini'i
mwane mareho na to'ora'i.
48 “Ma 'onaa 'ia mo'osi 'e sae tatau'aro ta'aa, 'iia 'ai matai haua moi 'ado'ado o'ani,
‘I saemaua agua 'a bwa'i aho'i raurau.’
49 Naasi ma taraawa'a ngahu ngahuraaui sae tatau'aro na 'omesuri'i, ma awa moi
'anai ngau mana gonogono raha 'ini waini bweu beiraaui sae nara gono raha.
50 'Aigu 'asu'a mana saemaua ana 'ai ataha na'i madoraa na saesi 'a bwa'i 'adoma'inia
do 'a ga'i ataha.
51 Na'i 'oha nai ataha, 'ai ha'a-mama'aia di'u i sae tatau'arosi, mai nugaa 'anai
mamaa'a beiraaui sae narau here 'onaa dorau goro maraugu ai'a. Na'i 'isi naraigui
angiangi na'i ei marai 'ara ngingita'i rihodaa'i 'iniai rongomaata'i.”

25

Ha'atee Heiha'auu

'Iniai Ta'i Tangahurui Gere Urao

1 Mia Jisas 'agu o'ani ro'u, “Ni heimarungi ana God na awa na'i aro 'a 'onaai
mamaani 'inia tangahuru gere urao narau waa'i raita adaa'i 'anai 'ari ruma anai
gere urao na ha'aagau 'anai heisadoi beiai sae na dorarui ha'iwai.
2 Mana ta'i tangahurui uraosi, 'e waira rima 'iniraau narau madoma mana nata
waira rima rau ai'a.
3 'Iraau waira rima narau ai'a madomasi, raugu ha'ahonu'i moi raita adaa'i 'iniai
rumu maraugu ai'a waiwai rumu ha'araroa'a ro'u.
4 Miraau waira rima narau madoma rau ha'ahonu'i raita adaa'i 'iniai rumu marau
waiwai rumu ha'araroa.
5 'Ohasi na mwane na dorarui ha'iwai uraosi 'a gere boi poruporu'a. Rau mamasi
wou miraaui ta'i tangahurui gere uraosi rau mamauru'a marau mauru'a.
6 Raugu 'asu'a na'i 'ubutanai rodo marau rongo'i'a i sae ra awaawara. Ra o'ani, ‘'Ia
mo'o nai ha'iwai 'a gaarangi ada'a. Moi hura'a mai 'anai ha'amaotoa.’
7 “'Iraaui ta'i tangahurui uraosi rau rarai marau ha'aagau'i raita adaa'i.
8 Mana rima urao narau ai'a waiwai rumu rau ha'angoni rumu beiraaui nata rima
urao, 'inia raita adaa'i ra gaarangi mamata'a.

9 Mana rima urao narau madoma rau o'ani 'iniraau, ‘Rumu nameu to'oraa 'a araria
moi raita amee'i. Moi 'ari dora 'anai hori rumu mamoi hori namoou rumu.’
10 “'Oha raugu hano 'anai hori rumu, mana sae narau mamasia 'a ada'a. Mana rima
urao narau ha'aagau rau hano'a beia. 'Oha naraugu siri na'i dora ni ngaugoni mara
honosia'a i maraaruma.
11 Na'i muri, 'oha naraugu boi nata rima urao, mana maraaruma 'a bwani
honohono'a. Miraau awara o'ani, ‘Saemaua, 'oi tahangiai maraaruma tana'ameu
mamei siriwou.’
12 Mia mo'o nara ha'aha'iwaia 'agu o'ani moi, ‘Wai 'unua tana'amou ha'a-momori.
'Inau ai'a 'irara'amou.’ ”
13 Na'i ha'ahakonai mamaani ana Jisas 'agu o'ani ro'u, “Moi awa ha'aagau tarau,
'inia mou ai'a 'iraraai dangi mana madoraa nawai aho'i mai.”

Mamaani Heiha'auu

'Iniai Oru Sae Tatau'aro
(Luk 19:11-27)

14 Mia Jisas 'a o'ani ro'u, “Wai haua ta heiha'auu ro'u 'iniai madoraa naigui boi i
heimarungi ana God. 'Io, 'e ta'i 'oha 'e saemaua na ha'aagau 'anai hano ha'atau. 'A
'unuraau mai sae tatau'aro ana'i ma ha'a-'u'uriraau 'ini'i toto'ora ana'i.
15 'A haa'i ha'a tanaraau, mana ha'i ha'a na haua 'a suriai mataihere narau ha'ata'inia
hura'a suri'i tatau'aro adaa'i. 'E ta'i abe na haua tanaai rima meru, nata abe 'e rua
meru, mana nata abe 'e ta'i meru. Na'i muri maagu hano.
16 “'Ia mo'o nara haua tanaai rima meru 'a hano ma ha'atau'aroai ha'a ma sadoia
ro'u i nata rima meru 'anai a'oia ara'a i ha'asi.
17 'Ia mo'o ra haua tanaai rua meru 'a haua o'asi ro'u. 'A sadoiai nata rua meru ma
nuga a'oia ara'a ro'u 'inia.
18 Mia mo'o nara haua tanaai ta'i meru, 'a hano ma dehiai giru ma ahunia'a na'iei.
19 “'A orea'a magu aho'i mai saemaua adaau ma 'unuraau mai 'anai re'i'i ha'a na
haa'i tanaraau.
20 Na sae tatau'aro nara haua tanaai rima meru 'a waa mai ha'a ana ma o'ani 'iniai
saemaua ana, ‘Saemaua, 'inau 'o haua tanaaui rima meru, ma naani ro'u i nata rima
meru nau to'oana 'inia.’
21 “Mia mo'osi 'a o'ani 'inia, ‘Goro di'u! I'oe 'e sae tatau'aro goro na 'o here goro
suri'i mwani mareho nau ha'a-'u'uri'o 'ini'i. Suriai here goro amua na'i gere tagora
nau haua tana'o, naasi na'i 'ohani wai ha'a-'u'uri'o 'ini'i mareho raha. 'Oi boi ma'oi
wa'ewa'e tarau beiau.’
22 “Mia mo'o nara haua tanaai rua meru 'a boi ma o'ani 'inia, ‘Saemaua, 'e rua meru
na'o haua tanaau. Ma naani ro'u i nata rua meru nau to'oana 'inia.’
23 Mana saemauasi 'a o'ani, ‘Goro di'u! I'oe 'e sae tatau'aro goro na 'o here goro suri'i
mwani mareho nau ha'a-'u'uri'o 'ini'i. Suriai here ha'agorohia amua i gere tagora
nau haua tana'o, na'i 'ohani wai ha'a-'u'uri'o 'ini'i mareho raha. Naasi 'oi boi ma'oi
wa'ewa'e tarau beiau.’
24 “Na'i muri, na sae tatau'aro nara haua tanaai ta'i meru 'a boi ma o'ani 'inia,
‘Saemaua, nau 'iraraa do i'oe 'e sae here bwara. 'Au 'iraraa do rei'uaa na i'oe 'o ai'a
tau'aro suri'i mou amu'i, ma'o 'adoma'iniai dau ha'a 'ini'i mahoingau na 'iraau sae
tatau'aro amu'i ra hasi'i.
25 Suriai o'asi ana, 'inau mamaa'usi'o mau giru'i'a i ha'a amu'i na'i ano. 'Ome! Nara
mau 'ini ha'a amu'i.’
26 “Mana saemauasi 'a o'ani 'inia mo'osi, ‘I'oe 'e sae tatau'aro ta'aa! 'O 'age'age!
'O bwane 'iraraa do 'inau 'au 'adoma'iniai dau ha'a 'ini'i mahoingau na 'iraau sae
tatau'aro agu'i ra hasi'i.
27 Naasi, 'o ga'i ha'atagoraai ha'a agua na'i rumani niga ha'a! Neina na'i 'oha nawai
aho'i mai, wai matai daa goni beia ta gere ha'a narai a'oia ara'a ro'u na'i hungana.’

28 “Mana saemauasi 'a o'ani 'iniraaui sae tatau'aro ana'i, ‘Moi rahia baania mo'osi
ha'asi mamoi haua tanaa mo'o na to'oraai tangahurui meru.
29 'Ia mo'o na here ha'agorohiai taha nau haua tanaa, 'inau wai ha'arago'a ro'u wou
tanaa mai to'o nei rago. Mia tei na ai'a here ha'agorohiai mareho nau haua tanaa,
rei'uaa gere mareho na to'oraa, wai rahia aho'i baania.
30 Hoita, moi daua mo'osi mamoi gaasia siri na'i dora kuhi. Na'i 'isi naigui angiangi
na'iei mai 'ara ngingitai rihona.’ ”

Garei Inoni 'Ai Hiiriraaui Sae

31 Mia Jisas 'a o'ani ro'u, “Na'i 'oha 'inau i Garei Inoni wai aho'i mai 'onaai
mwaeraha, wai boi beiai raraha ma beiraaui enjel agu'i mawai heinagu na'i dorani
mwaeraha agua.
32 'Iraau hakoi sae na'i mwane marau rai goni mai na'i maagu mawai hoairaau
'onaai sae 'omesuri siip na hoai'i siip baaniraaui gout.
33 Wai nugaraaui siip na'i aba odo, miraaui gout na'i aba maha.
34 “Minau mwaeraha waigu o'ani 'iniraaui nei na'i aba odo, ‘Moi boi, 'i'amoui nei
na ha'agorohi'amou a Amagu. Moi boi 'anai awa wa'ewa'e na'i heimarungi ana God
na bwani ha'aagaua tana'amou mau mai na'i taraawa'anai marewana.
35 Mou matai siri, 'inia na'i 'oha nau hioro mou hanganiau. 'Oha nau raba gono
mou ha'agonoau. 'Au mahuara mamou ha'amaotoau suri'i ruma amoo'i.
36 Na'i 'oha nau ai'a to'o bwana, mou ha'aho'owa'aau. 'Oha nau daoha mou
'omesuriau. 'Oha nau awa na'i rumaniho'o mou garihiau.’
37 “Miraaui sae nara odo-odo na'i maana God rai o'ani, ‘Araha, na'i 'oha he'ua na'o
hioro mameu hangani'o, ma'ua 'oha he'ua na'o raba gono mameu ha'agono'o?
38 'Oha he'ua na'o mahuara mameu ha'amaoto'o, ma'ua 'oha he'ua 'o ai'a ho'owa'a
mameu ha'aho'owa'a'o?
39 'Oha he'ua na'o daoha ma'ua awa na'i rumaniho'o mameu garihi'o?’
40 “Minau mwaeraha waigu o'ani, ‘Wai 'unua ha'a-momori tana'amou. Na'i 'oha 'o
'a'auhia tanei 'iniraaui do'oragu'i ma'ua asigu'i nara ai'a ororiu na'i marewanani, 'a
'onaa do'o 'a'auhiau ro'u.’
41 “Na'i muri waigu rihota'i tanaraaui nei na'i aba maha, mawai o'ani 'iniraau,
‘'I'amou nei nai ha'a-mama'ai'amou a God, moi 'ariwou baaniau. Dora amoou na'i
'ari 'eu na bwa'i kuru'a ro'u ta'oha na 'ia God 'a bwani ha'aagaua tanaa Saetan mana
enjel ana'i.
42 'Inia 'inau 'au hioro mamou ai'a hanganiau. 'Au maesiai gono mamou ai'a
ha'agonoau.
43 'Au mahuara mamou ai'a 'unuau siri suri'i ruma amoo'i, 'au ai'a to'o bwana
mamou ai'a ha'aho'owa'aau. 'Au daoha mau awa na'i rumaniho'o mamou ai'a
garihiau.’
44 “Ma rai o'ani, ‘Araha, na'i 'oha he'ua nameu re'i'o na'o hioro, ma'ua 'o raba
gono, ma'ua 'o mahuara, ma'ua 'o ai'a to'o bwana, ma'ua 'o daoha, ma'ua 'o awa
na'i rumaniho'o mameu ai'a 'a'auhi'o?’
45 “Mawai o'ani, ‘Wai 'unua ha'a-momori tana'amou, na'i 'oha na'o ai'a raba 'a'auhia
tanei 'iniraaui do'oragu'i ma'ua asigu'i nara ai'a ororiu na'i marewanani, 'a 'onaa do'o
ai'a raba 'a'auhiau ro'u.’
46 “'Iraaui sae 'isi rai siri na'i ha'a-mama'ai na bwa'i hako'a ta 'oha. Miraaui nei ra
odo-odo na'i maana God rai dauai tahi tarau.”

26

I Ha'aradorado 'Anai Ha'amaesia Jisas
(Mak 14:1-2; Luk 22:1-2; Jon 11:45-53)

1 Na'i murinai mamaani hako ana Jisas tanaraaui rongoiusuri, 'a o'ani 'iniraau,

2 “Mou 'iraraa do na'i ho'oa wou 'ai taraawa'a i rongo 'anai 'adoma'i aho'isiai Roho
Aharau. 'Inau i Garei Inoni, 'e nei nai usuha'iniau tanaraaui nei rai ha'amaesiau na'i
hunganai dadaahoro.”
3 Hoita, na'i maui 'ohasi 'iraaui Na'ohadaaui Piriisi ma 'iraau tara'i saemaua adaa'i
Jiu ro'u rau rurugoni na'i ruma ana Kaeafas. 'Iia naasi bwauodo nadaaui Piriisi na'i
madoraasi.
4 Rau hadanga'iniai here narai haua narau bwa'i rongo raha 'inia na'i 'oha rai daua
Jisas 'anai ha'amaesia.
5 Rau 'adoma'i aratara dorai abui daua suri'i dangi narau haa i rongo, 'a gasi to'o ta
ha'agogoru.

'E Urao Na Ringisiai Rumu

Na'i Bwauna Jisas Na'i Betani
(Mak 14:3-9; Jon 12:1-8)

6 'Ia Jisas 'a awa na'i Betani na'i ruma ana Saemon, 'e sae na lepa ga'u.
7 Na'i 'oha 'ia Jisas 'a ngau, 'e urao na sirimai beiai gere bei 'ome goro na awa iei
rumu na hori bwara ma si'ini goro. 'A boi ma ringisia na'i bwauna Jisas.
8 Na'i 'oha 'iraaui rongoiusuri rau re'iai haua o'asi anai uraosi, rau taesu'a 'ana
marau o'ani, “'A 'ua na ha'agata'inia 'iniai rumu na hori bwarasi?
9 'Onaa 'a ga'i raonga'inia, 'e kae ha'a nara ga'i horia 'inia, mana ha'a 'a ga'i
hisungiraau 'ini'i sae pohara.”
10 'Ia Jisas 'a 'iraraa moi taha rau 'unua ma o'ani 'iniraau, “'A 'ua namou ha'atee
ha'ata'aia 'inia? 'Iia 'a haua tanaau i here na goro.
11 'Iraaui sae pohara rai awa tarau bei'amou. 'Inau na bwa'i.
12 Ni mareho na haua tanaausi 'a ha'aagauai abegu 'anai 'oha rai toringiau.
13 Mawai 'unua ha'a-momori tana'amou. Suri'i mwane dora na'i marewana narai
taroha'inia ei Taroha Goro, rai maaniai taha na haua i uraosi, marai 'adoma'i aho'isia
'inia.”

'Ia Jiudas 'A Raba Usuha'inia Jisas

Tanaraaui Na'ohadaaui Piriisi
(Mak 14:10-11; Luk 22:3-6)

14 Mia Jiudas Iskariot, 'e ta'i 'iniraau i ta'i tangahuru mana rua rongoiusuri, 'a 'ari
beiraaui Na'ohadaa'i Piriisi.
15 Ma o'ani, “'E siha ha'a namoi haua tanaau 'onaa nawai haua tana'amou ta ha'a-
aratara namoi matai daua 'inia Jisas?” Miraau haua tanaa i oru tangahuru korai
silva.
16 Na'i 'ohasi 'a taraawa'a sibasiba madoraa goro 'anai usuha'inia Jisas tanaraau.

Ha'aagau 'Anai Ha'ato'oai Roho Aharau
(Mak 14:12-21; Luk 22:7-13; Jon 13:21-30)

17 Na'i dangi tahamora 'ini'i dangi nara ha'ato'oai Rongo 'ini Bredi nara ai'a dorari'i
beiai draebam, 'iraaui rongoiusuri rau boi beia Jisas marau songa'inia o'ani, “Na'i hei
na'o 'irisia domei ha'aagaua iei ngaugoni 'anai 'adoma'i aho'isiai Roho Aharau?”
18 Mia Jisas 'a o'ani, “Moi siri na'i 'omaai Jerusalem mamoi taha beiai sae nau 'unua
tana'amou ani. Moi o'ani 'inia, ‘I ha'ausuri ameeu 'a 'unua doni madoraa ana 'a
gaarangi'a. 'Ai ngau beiraaui rongoiusuri ana'i na'i ruma amua 'anai 'adoma'i aho'isiai
Roho Aharau.’ ”
19 Na'i 'ohasi 'iraaui rongoiusuri rau haa 'onaai 'unua ana Jisas tanaraau marau
ha'aagauai ngaugoni 'anai 'adoma'i aho'isiai Roho Aharau na'i rumasi.
20 Na'i su'urahi, 'ia Jisas mana rongoiusuri ana'i rau heinagu 'anai ngau.

21 Na'i 'oha rau ngau, 'ia Jisas 'a o'ani 'iniraau, “Wai 'unua ha'a-momori tana'amou.
'E ta'i abe 'ini'amou nai usuha'iniau tanaraaui maerongagu.”
22 Na'i 'oha rau rongoa o'asi, 'iraaui rongoiusuri rau arunga ta'aa di'u. 'E nei ma
o'ani 'inia Jisas, “'A 'ua Araha? 'O 'adoma'inia do 'inau gasi?”
23 Mia o'ani, “'Ia mo'o miri ta'i toha'iniai dorai bredi na'i ta'i rabo'oni nai usuha'iniau
tanaraaui maerongagu.
24 'Inau i Garei Inoni wai mae 'onaai ha'arangasia ada na'i Usu-usu Maea. Ma'ata
ha'arohaia di'u a mo'o nai usuha'iniau tanaraaui maerongagu. 'A ga'i goro tanaa 'onaa
'a ga'i bwa'i huta.”
25 Na'i 'ohasi 'ia Jiudas, sae na duruduru 'inia do'ai usuha'inia Jisas tanaraaui
maerongana 'a o'ani, “Ha'ausuri, 'o 'adoma'inia do 'inau gasi?” Mia Jisas 'a o'ani
'inia, “I'oe haari'o na'o 'unua o'asi.”

'Ia Jisas

'A Ha'a-ngaumaearaaui Rongoiusuri
(Mak 14:22-26; Luk 22:14-23; 1 Korin 11:23-25)

26 Na'i 'oha rau ngau, 'ia Jisas 'a dauai huai bredi. 'A ha'atee ha'agorohia God 'inia
ma uubia. 'A haua tanaraaui rongoiusuri ma o'ani, “Naani abegu. Moi daua mamoi
ngaua.”
27 Ma dauai panikeni waen. 'A ha'atee ha'agorohia God 'inia ma haua tanaraau ma
o'ani, “'I'amou hako moi gonohia.
28 Naani 'abugu 'anai ha'a-'o'oriai duruduru haoru ana God. 'Ai ahe 'iniraaui mwani
noni rago neina 'ia God 'ai 'adoma'i nugasi'i 'inodaa'i.
29 Wai 'unua tana'amou. 'Augu bwa'i gonohia'a ro'u ta waen tari 'oha wai gonohiai
waen haoru bei'amou na'i dora ni heimarungi ana Amagu.”
30 Rau suru'iai gana marau hura'a 'anai hungahungai 'Oliv.

Jisas 'A 'Unua Do 'Ia Pita 'Ai Tohea
(Mak 14:27-31; Luk 22:31-34; Jon 13:36-38)

31 Mia Jisas 'a o'ani 'iniraaui rongoiusuri ana'i, “Na'i rodoni, 'e mareho nai to'o
tanaau. Mi'amou hako moi nugasiau mamoi hora hako baaniau 'iniai marehosi. 'Ai
'onaai 'unua ada na'i Usu-usu Maea o'ani,
‘'Ia God 'ai ha'amaesiai 'omesuri siip
miraaui siip ana'i rai 'adarara.’*
32 Ma'ata na'i 'oha wai suruta'e aho'i, wai 'ari na'i na'o 'ini'amou na'i Galili. Na'i 'isi
nagaigui heito'oi ei.”
33 Na'i 'ohasi 'ia Pita 'a o'ani 'inia Jisas, “Rei'uaa na 'iraau rongoiusuri amu'isi rai
nugasi'o, minau 'au bwa'i moe'a!”
34 Mia Jisas 'a o'ani 'inia, “Pita, wai 'unua tana'o ha'a-momori. Na'i de'eni rodo, i
kua 'a bwa'i tataraoke mau mi'oe 'oi bwani tohe ha'a-oru do i'oe 'o ai'a mataiau.”
35 Mia Pita 'a o'ani, “Rei'uaa nawai mae bei'o, mau bwa'i 'unua moe'a do 'au ai'a
matai'o!” Miraau hakoi rongoiusuri rau ha'atee o'asi ro'u.

'Ia Jisas 'A Ha'arahesi Na'i Getsemanii
(Mak 14:32-42; Luk 22:39-46)

36 Mia Jisas 'a wairaaui rongoiusuri 'ari na'i dora ra 'unua 'iniai Getsemanii. Ma
o'ani 'iniraau, “Moi heinagu mamasi 'ini. 'Inau wai 'ari 'ani 'anai ha'arahesi.”
37 Ma waia Pita mana rua gare ana Sebedi, 'ia Jems mia Jon. Na'i 'ohasi 'ia Jisas 'a
ahutotou di'u mana 'adoma'ina 'a kuhi.
38 Ma o'ani 'iniraau i waira orusi, “Na ahutotou nau haa 'a raha di'u, mau gaarangi
maesia. Moi awa na'i 'ini mamoi rarai beiau.”

* **26:31** 26:31 Sakaraea 13:7

39 Ma gere sara 'ari wou baaniraau. 'A topira'i ruru ma abwa auru dioi ano
ma ha'arahesi o'ani, “Amagu, 'onaa 'ai mwada'u 'oi abu ha'awateau 'anai siri na'i
rongomaata'ini. Ma'ata 'ai abu suriai hei'irisigu, ma 'ai suriai hei'irisimu.”
40 'A aho'i mai ma re'iraaui waira oru, rau poru mauru moi. Mia Jisas 'a o'ani 'inia
Pita, “'A 'ua namou mauru moi 'inia? Mou bwa'i matai rarai beiau suria moi ta ta'i
'aoa?
41 Moi rarai mamoi ha'arahesi neina moi abui ahoda na'i 'oha moi siri na'i heiohongi.
Ra wetewete i 'adoma'imoo'i 'anai ha'isuri'i maho ra odo-odo, mana abemoo'i naragu
maemae'a.”
42 'A aho'i ma ha'arahesi ro'u. Naasi ruanai 'oha. 'A o'ani, “Ama, 'onaa 'a bwara
do'oi ha'abwarasiau baaniai rongomaata'ini, ma 'ai o'asi'a 'onaai 'irisia amua.”
43 'Oha na aho'i ro'u ma re'iraaui waira oru rau poru mauru moi. Ni maadaa'i ra
hihi'a di'u 'iniai mamauru'a.
44 Ma aho'i 'anai ha'arahesi ro'u. Naasi orunai 'oha. 'A 'unua ro'u mau ta'i mareho
ani.
45 'Oha nagu aho'i ro'u mai ma o'ani'a 'iniraau, “'A 'ua? Mou mauru mamou mamaro
mau? 'A tari'a i madoraa narai usuha'iniau i Garei Inoni tanaraaui noni ta'a'i.
46 'Ome, 'ia mo'o nai usuha'iniau tanaraaui maerongagu 'a boi'a. Moi ura ara'a
magai 'ari beiraau.”

Ra Boi 'Anai Daua Jisas
(Mak 14:43-50; Luk 22:47-53; Jon 18:3-12)

47 Na'i madoraa na hadahada mau a Jisas, mia Jiudas 'e ta'i 'iniraaui rongoiusuri, 'a
ada'a beiai ruruha raha narau ha'ataaria 'i Na'ohadaa'i Piriisi mana saemaua adaa'i
Jiu. Rau boi bei'i naihi mana hasi'ei 'anai heingahu.
48 'Ia Jiudas 'a bwani hauai ha'a-aratara tanaraau o'ani, “'Ia mo'o nawai ngoonia,
naasi na moi daua.”
49 Ma 'ari odo-odo beia Jisas ma o'ani 'inia, “Maia Ha'ausuri” ma ngoonia.
50 Mia Jisas 'a o'ani 'inia, “Gere sae agua, 'oi hauai mareho na'o boi 'ana.” Na'i mau
'ohasi mara daua'a Jisas 'anai waia.
51 Ma'e ta'i 'iniraaui rongoiusuri ana'ia Jisas 'a dau wou na'i naihi ana. 'A rahia ma
taba taahiai karinganai sae tatau'aro anai Na'ohadaaui Piriisi.
52 Mia Jisas 'a o'ani 'inia, “'Oi nugaa aho'i naihi amua na'i dora 'ana. 'Iatei nai
heingahui 'iniai naihi, 'ai mae ro'u 'iniai naihi.
53 'A 'ua? 'O ai'a 'iraraa do 'onaa wai ha'angonia Amagu 'anai 'a'auhiau, 'a ga'i bwa'i
hasi ha'ataari'i mai ta taringai merui enjel 'anai boi taatahi bwarasigaau?
54 Me 'onaa nawai haua o'asi, me 'agu bwa'i to'o'a i taha na Usu-usu Maea na 'unua
'iniai mareho naagu to'o na'i 'ohanisi.”
55 Ma o'ani 'iniraaui mwani sae 'isi, “'A 'ua? Mou 'adoma'inia do 'inau 'e sae hehere
ta'aa namou boi 'inia bei'i naihi mana hasi'ei 'anai heingahu 'anai dauau? 'A 'ua
namou ai'a bwani dauau 'inia na'i Ruma Maea ana God? 'Ado dangi na'i 'isi'a nau
ha'ausuri na'iei.
56 Ma'ata mareho namougu hauanisi, 'e ha'ato'oa moi mareho narau bwani usua 'i
rarabea na'i Usu-usu Maea.”
Na'i 'ohasi miraaui rongoiusuri rau nugasia Jisas marau hora hako baania.

Ra Waia Jisas 'Ari Tanaraaui Kansol
(Mak 14:53-65; Luk 22:54-55, 63-71; Jon 18:13-14, 19-24)

57 'Iraaui Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses miraau tara'i saemaua ro'u rau bwane
goni mai hako na'i ruma ana Kaeafas, i Na'ohadaaui Piriisi. Miraaui nei rau daua
Jisas rau waia 'ari na'i dorasi.

58 Mia Pita 'a haisuri ha'atau moi. 'A siri na'i raronai dora a'ora na'i maanai ruma
anai Na'ohadaaui Piriisi. Ma heinagu beiraaui sae hehei'oi ra 'omesuriai Ruma Maea
ana God 'anai re'iai taha nai to'o tanaa Jisas.
59 Hoita, na'i raronai ruma, 'iraau Na'ohadaa'i Piriisi miraaui haru saemaua narau
awa ro'u na'i Kansol rau bonasia do rai sadoia ta mamaani pwari'i 'anai subunia 'inia
Jisas marai hiiri ha'amaesia 'inia.
60 'A rago i sae ra ura ara'a mara haa'i mamaani pwari'i 'ana Jisas. Ma rei'uaa
na o'asi, rau ai'a sadoia ta maho 'anai ha'ahunia 'inia. 'Ari wou ma 'e rua sae ro'u
nararugu boi
61 mararu o'ani, “'Ia mo'oni 'a 'unua do 'ai kaiai Ruma Maea ana God ma 'ai matai
ha'a-urasia aho'i ro'u moi na'i raronai oru dangi.”
62 'I Na'ohadaaui Piriisi 'a ura ara'a ma o'ani 'inia Jisas, “'A 'ua? 'O bwa'i haua ta
heiarami 'ini'i mareho ra ha'ahuni'o 'ini'isi?”
63 Mia Jisas 'a ai'a aramia. Mana Na'ohadaaui Piriisi 'a o'ani ro'u, “'Oi tohe na'i atana
God tahitahi ma'oi ha'arangasia tana'ameu, i'oe naasi Ha'atahi, i garena God?”
64 Mia Jisas 'a o'ani, “'A 'onaai 'unua amuasi. Mawai 'unua tana'amou. Na'i 'oha nai
boi mau, moi re'iaui Garei Inoni, wai heinagu na'i dora ororiu na'i aba odona God
huunai mena. Wai aho'i mai hungadi rorodo na'i aro.”
65 'Oha naagu rongo o'asi Na'ohadaaui Piriisi, 'a karia haaria i to'oni tewa ana 'anai
ha'ata'iniai 'ado'adona doni mareho na haua Jisas 'a ta'aa di'u. Ma o'ani, “'Iia 'a ha'atee
ha'ata'aia God! Gaugu bwa'i sibania'a ro'u ta sae 'anai ha'ahunia 'inia ta maho ro'u.
Naia mou rongoa'a haarimoousi, 'a ha'atee ha'ata'aia God!
66 Naasi 'e taha namou 'adoma'inia?”
Miraau o'ani, “'A arari 'anai mae.”
67 Naasi raugu ngisuhiai bwauna marau hidaria ma tara'i nei ra rubu'ia 'ini'i
rimadaa'i.
68 Rau o'ani, “'Onaa i'oe naasi Ha'atahi, ma 'oi 'unua 'ia tei na ngahui'o. 'Inia i'oe 'e
rarabea, nita?”

'Ia Pita 'A Tohe Do 'A Ai'a 'Iraraa Jisas
(Mak 14:66-72; Luk 22:56-62; Jon 18:15-18, 25-27)

69 Na'i mau 'oha ra hiiria Jisas, 'ia Pita 'a heinagu na'i dora a'ora na'i maanai ruma
anai Na'ohadaaui Piriisi. Ma'e gere urao na tau'aro na'i rumasi 'a boi ma o'ani 'inia,
“I'oe ro'u 'o awa beia Jisas, 'i ai Galilisi.”
70 Mia Pita 'a tohe na'i maadaau hako, 'a o'ani, “'Inau ai'a 'iraraai taha na'o 'unuasi.”
71 Ma hura'a na heinagu na'i maanai bara. Mana nata gere urao ro'u 'a boi ma o'ani
'iniraaui sae narau awa na'i 'isi, “'Ia mo'oni 'a awa ro'u beia Jisas ni Nasaret.”
72 Mia Pita 'a tohe ro'u o'ani, “Ha'amomori ara'ai aro, 'inau ai'a 'iraraa mo'osi.”
73 'A ai'a orea miraaui sae rau ura na'isi rau boi marau o'ani 'inia Pita, “Ha'amori,
i'oe 'e ta'i ro'u 'iniraau. Meu rongo 'iraraai hadahadangamu do i'oe 'e sae ni Galili.”
74 Mia o'ani, “Ha'amori beia God, 'inau ai'a 'iraraa mo'osi. 'Onaa wai pwari'i 'ia God
'ai ha'a-mama'aiau.” Na'i mau madoraasi mana kua 'a tataraoke'a.
75 Mia Pita 'agu 'adoma'i aho'isiai taha na 'unua Jisas. Na o'ani, “I kua 'a bwa'i
tataraoke mau mi'oe 'oi bwane tohe ha'a-oru do'o ai'a 'iraraau.” Maagu hura'a na'i
maanai bara 'anai rumasi ma ru'uhiai angi.

27

Ra Waia Jisas Tanaa Paelat
(Mak 15:1; Luk 23:1-2; Jon 18:28-32)

1 Na'i mau haho'oa ta'aa, 'iraau Na'ohadaa'i Piriisi miraaui saemaua adaa'i Jiu rau
ruru goni aho'i 'anai ha'aradorado 'iniai mamaani he'ua narai haua tanaai Primia
neina 'ai mwa'emwa'e 'anai ha'amaesia tanaraau a Jisas. 'Oha narau mamaani hako

2 rau ho'osi'i rimana marau waia 'ari tanaa Paelat. 'Iia naasi ai Rom na Primia na'i
'ohasi.

Mae Na Haua Jiudas
(Buka Tatau'aro 1:18-19)

3 'Oha na'ia Jiudas, mo'o ma ha'awatea Jisas tanaraaui maerongana'i, 'a rongoa
do rau hiiria Jisas 'anai mae, 'a ahutotou di'u. Ma 'ari ma ha'a-aho'isia aho'i oru
tangahurui korai silva ani tanaraaui Na'ohadaa'i Piriisi miraaui saemaua adaa'i Jiu.
4 'A o'ani, "'Ia mo'o nau usuha'inia tana'amou ani, 'a ai'a haua ta maho taritari'a.
Mareho nau haua ani, naasi na taritari'a na'i maana God."
Miraau o'ani 'inia, "'I'ameu 'a ai'a ta'aabemeeu 'iniai mareho na'o 'unuasi. Aba
amua na."
5 Mia Jiudas 'a rasaha'ini'i moi wou ha'a na'i Ruma Maea ana God ma hura'a na 'ari
ri'o haaria.
6 'Iraaui Na'ohadaa'i Piriisi rau si'ohi'i ha'a 'isi marau o'ani, "Ha'ani 'a ai'a arari
dorai nugaa goni beiai ha'a anai Ruma Maea, 'inia 'e ha'a ra horia 'anai ha'amaesiai
sae. 'Onaa gai nugaa goni beiai ha'a anai Ruma Maea magai horosiai ringe."
7 Rau hadanga'inia wou maraugu 'adoma'i aratara 'anai hauai ha'asi 'anai horiai
dorai ano baaniai sae na tatagora rabo'o 'iniai mwago. Mana anosi rai haua 'inia ta
hera nadaaui sae boboi.
8 Tari dangini, anosi ra 'unua mau 'iniai ano ni 'abu.
9 Ma to'o'a i taha na 'unua Rarabea Jeremaea na'i 'oha bwani na o'ani,
"'Iraaui saeni Israel rau dauai oru tangahurui korai silva.
Naasi horihori nara nugaa 'anai ta'i sae.
10 Mana ha'asi rau horia 'iniai dorai ano baaniai sae tatagora rabo'o,
'onaai 'unua ana Araha God tanaau."*

'Ia Paelat 'A Songa'inia Jisas
(Mak 15:2-5; Luk 23:3-5; Jon 18:33-38)

11 Hoita, 'ia Jisas 'a ura na'i maanai Primia, 'ia Paelat, mia Paelat 'a songa'inia o'ani,
"'A 'ua? I'oe naasi mwaeraha adaaui Jiu?"
Mia Jisas 'a aramia o'ani, "Naia na'o 'unuasi."
12 'Iraaui Na'ohadaa'i Piriisi miraaui saemaua rau taraawa'ai subunia Jisas, mia Jisas
'a ai'a 'unua ta maho.
13 Mia Paelat 'a o'ani 'inia, "'A 'ua? 'O rongo'i mwani maho rau ha'ahuni'o 'ini'isi?"
14 Mia Jisas 'a ai'a haua ta ta'i heiarami. 'Ia Paelat 'a heimwaota'i 'iniai haua o'asi
ana Jisas.

'Ia Paelat 'A Hiiria Jisas
(Mak 15:6-15; Luk 23:13-25; Jon 18:39—19:16)

15 'Ado harisi, 'oha 'iraaui Jiu rai ha'ato'oai rongo 'anai 'adoma'i aho'isiai Roho
Aharau, 'ia Paelat 'a matai ha'awatea tanaraau ta ta'i nei 'iniraaui sae na'i rumaniho'o
narau rabasia 'anai ha'ahura'ahia baaniai rumaniho'o.
16 Mana'i 'ohasi, 'e sae na atana 'ia Barabas 'a awa ro'u na'i rumaniho'o na 'iraaui
sae rau 'iraraa goro.
17 Na'i 'oha 'iraau sae rago rau ruru wou na'i maanai ruma ana Paelat, 'a
songa'iniraau o'ani, "'Iatei namou 'irisia dowai ruhasia tana'amou mai hano dadara'a?
'Ia Barabas ma'ua Jisas ra 'unua 'iniai Ha'atahi?"
18 'Ia Paelat 'a ha'atee o'asi suria 'a bwane 'iraraa do 'iraaui saemaua adaa'i Jiu rau
waia maia Jisas suria rau kakawa 'omesia 'iniai rago anai sae nara ta'ahia.

---

* **27:10** 27:9-10 Sakaraea 11:12-13; Jeremaea 19:32-69

19 Na'i 'oha 'ia Paelat 'a heinagu mau na'i dorani hihiiri 'anai hiiria Jisas, mana urao
ana 'a ha'ataari hadahada'a mai. 'A o'ani, "'Oi abu haua ta here tanaai sae odoodosi.
'Inia nabongi 'au mauru'aa i mareho 'abaia nau arunga ta'aa di'u 'inia."
20 Miraaui Na'ohadaa'i Piriisi beiraaui saemaua adaa'i Jiu rau bonasiraaui sae rago.
Miraau 'adoma'i aratara beiraau dorai ha'abonga'inia Paelat mai ruhasia Barabas
tanaraau mai ha'amaesia Jisas.
21 Mia Paelat 'a songa'iniraau o'ani, "'Iatei 'inirarua i rua mwaneni namou 'irisia
dowai ruhasia tana'amou?" Miraau awara o'ani, "'Ia Barabas!"
22 Mia Paelat 'a o'ani ro'u, "'Onaa wai ruhasia Barabas tana'amou, ma wai
ha'ahe'uaa Jisas nara 'unua 'iniai Ha'atahi?"
Miraau awara o'ani, "Rabua na'i dadaahoro!"
23 Mia Paelat 'a o'ani, "'Ini 'uaana? 'E 'ino he'ua na haua?"
Miraau awara raha ro'u o'ani, "Rabu ahita'inia na'i dadaahoro!"
24 Na'i 'ohasi 'ia Paelat 'a 'omesia do 'ai bwarai ha'a-auruhi'i 'ado'adodaa'i ma 'omesia
do 'a ga'i bwa'i orea mai to'o'a i ha'agogoru. Naasi ma 'unua dorai waa mai rabo'oi wai
ma dorima na'i maadaau. 'A o'ani, "I mae nai haua mo'oni, 'a auru na'i hungamoou.
'Inau 'au dadara'a."
25 Miraau o'ani, "'A goro moi. Nugaa mai auru na'i hungameeu mana'i hungadi
pwira amee'i."
26 Mia Paelat 'a ruhasia Barabas, ma 'unua tanaraaui sae hehei'oi ana'i dorai rohoa
Jisas 'iniai hasiwaro baabau marai waia hura'a 'anai rabua na'i dadaahoro.

'Iraau Sae Hehei'oi

Rau Ha'i Maho Ha'ada'ada'a 'Inia Jisas
(Mak 15:16-20; Jon 19:2-3)

27 'Iraaui sae hehei'oi ana'ia Paelat rau waia Jisas siri na'i kae ruma ana Paelat.
Miraaui mwani sae hehei'oi hako na'i ruruha adaau rau goni wou beiraau marau ura
garigaria Jisas.
28 Rau rahi'i bwana ana'i marau ha'ato'onia 'onaai mwaeraha 'iniai to'oni tewa
wangawanga.
29 Rau tagoraai hihiiri bwau waroraraki marau nugaa na'i bwauna. Rau ha'adaua
'iniai 'a'abi ni mwaeraha na'i rima odona. Rau topira'i ruru tanaa, rau ha'ada'ada'a
'inia marau o'ani, "Ha'aasaai mwaeraha adaaui Jiu."
30 Rau ngisuhia marau rahiai 'a'abi baania marau ruburubuai bwauna 'inia.
31 Na'i 'oha rau ha'ada'ada'a hako 'inia rau rahia aho'i to'oni wangawanga narau
ha'ato'onia 'inia marau ha'ato'onia aho'i 'iniai to'oni ana maraugu waia 'ari 'anai rabua
na'i dadaahoro.

Ra Rabu Ahita'inia Jisas Na'i Dadaahoro
(Mak 15:21-32; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27)

32 Na'i 'oha 'iraau hehei'oi rau waia Jisas hura'a, rau 'ariwou marau heisadoi beiai
sae ni Saerin na atana 'ia Saemon. Miraaui sae hehei'oi rau ha'a-'usu'usua do 'ai
suru'iai dadaahoro ana Jisas.
33 Rau 'ariwou ro'u marau ada na'i dora ra 'unua 'iniai Golgota. 'Ado'ado 'ana naasi
"Dora ni Korai Bwau Sae."
34 Mara haua tanaa Jisas i waen ra doraria 'iniai maho mahai. 'Oha na gono maania
'a 'ageta'i gonohia.
35 'Iraau sae hehei'oi rau rabua'a Jisas na'i dadaahoro. Na'i muri, rau gaasi ha'ara
'anai sadoia tei nai to'ora'i to'oni ana'i.
36 Na'i muri rau heinagu marau boresuria Jisas, ra gasi 'a'auhia tara'i sae.
37 Marau usuai usu-usu na'i baba marau rabua na'i bwaunai dadaahoro 'anai
ha'ata'iniai taha na ta'aa narau 'adoma'inia do 'a haua. Rau usua o'ani,

NAANI A JISAS, MWAERAHA ADAAUI JIU

38 Mara rabua ro'u i rua sae beriberi beia Jisas. 'E ta'i na'i aba odo mana nata nei
na'i aba maha.
39 Miraaui sae ra taha horo 'isi rau ha'atee ha'ata'aia Jisas. Rau arabwau 'ini
ha'atotooa.
40 Rau o'ani, “Mmm naasi, i'oe na'o 'unua ani do'oi kaiai Ruma Maea ana God ma'oi
matai ha'a-urasia aho'i ro'u moi na'i raronai oru dangi? 'Onaa i'oe garena God ha'a-
momori, 'oi ha'atahi'o haari'o ma'oi dio mai baaniai dadaahoro.”
41 'Iraau Na'ohadaa'i Piriisi mana Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses miraau tara'i
saemaua ro'u rau ha'ada'ada'a ro'u 'inia Jisas.
42 Rau o'ani, “'Ome, sae he'ete'i 'a matai ha'atahi'i ma bwa'i ha'atahia haaria. 'A
'ua? 'Iia naasi mwaeraha adaau Israel? 'Onaa 'ai dio baaniai dadaahoro, naasi gai
hinihinia.
43 'A 'unua tarau do'a 'u'uria God ma 'unua do 'iia 'e Garena. Naasi, 'onaa 'ia God 'a
'adoma'inia magai re'ia God 'ai ha'atahia na'i 'ohani.”
44 Mana rua sae beriberi nara rabua beia Jisas raru ha'atee ha'ata'aia ro'u o'asi.

Jisas 'A Mae
(Mak 15:33-41; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30)

45 Ma na'i angi ta'i tangahuru mana rua na'i dangisi, 'a kuhi bwarasiai kantri hako
tari na'i angi oru.
46 Mana'i angi oru abaidangi 'ia Jisas 'a totoro o'ani, “'Elai, 'Elai, lama sabaktani.”
'Ado'ado 'ana, “God agua, God agua, 'ini 'uaana na'o gagata'iniau 'inia?”
47 Tara'i sae narau ura gaarangi rau rongoai awara o'asi ana marau o'ani, “'Ei, 'a
kukua Elaija.”
48 'E ta'i abe 'iniraau na 'eba wou ma rahiai mareho na matai omi'i wai. 'A ha'abunia
'iniai waen mahai ma nugaa na'i hasi'ei ma taranga'inia ara'a na'i ngoona Jisas do 'ai
gono.
49 Ma tara'i sae rau o'ani, “Gai 'ome'ome ga'u magai re'ia 'onaa 'ia Elaija 'ai boi 'anai
ha'atahia.”
50 Mia Jisas 'a totoro raha ro'u maagu nuga manawa.
51 Mana bwana ubu-ubu'a ra rohe bwarasia 'iniai dora maea na'i Ruma Maea ana
God, 'a maakari heihoa taraawa'a bo ta'eha ma dio. Mana nunu 'a 'ihara'iniai ano. I
hau ra makasa
52 mana wabwa suri'i hera ra wawaa'a. Ragoi sae nara odo-odo na'i maana God
nara bwani mae ra suruta'e aho'i.
53 'Oha na suruta'e a Jisas baaniai mae, rau hura'a baani'i hera marau 'ari na'i 'omaa
maea i Jerusalem. 'A rago i sae narau re'iraau.
54 Hoita, na na'otara adaaui hehei'oi mana sae hehei'oi narau 'omesuriai abena Jisas,
rau mamaa'u di'u 'oha rau arunganai nunu raha marau re'i'i mwani mareho nara to'o
'isi. Rau o'ani, “Ha'amomori. 'Ia mo'oni huunai garena God.”
55 'A ragoi urao narau ta'i boi a Jisas baaniai Galili narau 'a'auhia na'i 'aariha na
haasi. 'Iraausi rau gere ura ha'atau moi maraugu wanawana 'ari 'inia Jisas.
56 Tara'i nei 'iniraau naasia Meri ni Magdala, Meri inana Jems mia Josep, mana
inana Jems mia Jon, gare ana'ia Sebedi.

Ra Rahia Dio i Abena Jisas

Baaniai Dadaahoro
(Mak 15:42-47; Luk 23:50-56; Jon 19:38-42)

57 'E sae toto'ora ni 'Arimatea na awa na'i Jerusalem, atana 'ia Josep. 'Iia 'e ta'i sae
na suria ro'u a Jisas. Na'i 'oha na gaarangi suu'a i sina
58 'a 'ari beia Paelat ma ha'angoniai abena Jisas. 'Ia Paelat 'a ha'awatea dorai rahia
dio i abena Jisas tanaa Josep.
59 Mia Josep 'a 'ari ma hauai abena. 'A ho'ua 'iniai bwana mamaahui haoru

60 ma aoraa na'i wabwa ana haaria nara 'eria na'i abenai kae hau. Ai'a ta sae ga'u
narai toringia na'i wabwasi. Ma hugesiai kae hau 'anai honosiai maanai wabwa ma
hano'a.
61 'Ia Meri ni Magdala mia nata Meri raru heinagu gaarangiai maanai wabwa na'i
'ohasi.

'Iraau Sae Hehei'oi Rau 'Omesuriai Wabwa

62 Dangi ahora naasi dangi ni mamaro adaaui Jiu. 'Iraau Na'ohadaa'i Piriisi miraau
Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses rau 'ari beia Paelat
63 marau o'ani, "Saemaua, meu 'adoma'i aho'isiai mareho na 'unua i sae pwap-
waari'isi. Na'i 'oha na tahi mau 'a 'unua do 'e rua dangi nai hako mana'i oruna 'ai
tahi aho'i.
64 Naasi meu rabasia do'oi 'unua tanaraaui sae hehei'oi amu'i marai 'omesuri na'i
wabwa tari oru dangi. 'Iraaui rongoiusuri ana'i rau gasi beriai abena maraigu
pwari'iraaui noni do 'a tahi aho'i. 'Onaa rai haua o'asi, mai ta'aa di'u baaniai pwari'i
na haua ga'u na'i na'o."
65 Mia Paelat 'a o'ani 'iniraau, "Moi waa'i tara'i sae hehei'oi agu'i mamoi 'ari 'omesuri
na'i wabwa suriai here namou 'adoma'inia do 'a ga'i goro."
66 Marau 'ari narau pono ha'ababauai maanai wabwa marau nuga'i sae hehei'oi
'anai 'omesuria. Marau nugaai maho na'iei 'anai 'iraraa do 'onaa ta sae nai raba
tahangia.

28

Jisas 'A Tahi Aho'i
(Mak 16:1-8; Luk 24:1-12; Jon 20:1-10)

1 Murinai dangi ni mamaro, na'i wa'aria i dangi sade, 'ia Meri ni Magdala mia nata
Meri, raru 'ari 'anai 'omesiai wabwa.
2 Rarugu 'asu'a ma to'o'a i kae nunu raha, 'inia 'e enjel ana Araha God 'a dio mai
baaniai aro ma hugesiai hau baaniai maanai wabwa ma heinagu na'i hungana.
3 Ni hauraena tari auru na'i 'u'una 'a wadora'i 'onaai mararea mana bwana ana 'a
mamaahui di'u 'onaai tagai 'abe.
4 'Iraau sae hehei'oi narau 'omesuri na'i wabwa rau mamaa'u marau 'idi'idi marau
dionga'i narau dadao 'onaai sae na mae.
5 Mana enjel 'a o'ani 'inirarua rua urao, "Murui abu mamaa'u. 'Au 'iraraa muru boi
siba 'inia Jisas nara rabua na'i dadaahoro.
6 'Iia 'a ai'a awa 'ini, 'a bwani suruta'e aho'i 'onaai 'unua ana mau na'i na'o. Murui
boi mamurui re'iai dora na dadao ga'u iei.
7 Hoita, murui aho'i raurau mamurui maania tanaraaui rongoiusuri ana'i o'ani, ''Ia
Jisas 'a tahi'a aho'i. 'Iia 'ai na'o 'ari Galili 'ini'amou. Na'i 'isi namoigu sadoia na'iei.'
Naasi maho nau boi 'inia 'anai 'unua tana'amurua."
8 Mararu 'eba aho'i raurau ha'i mamaa'u. Ma'ata raru wa'ewa'e di'u ro'u. Raru 'eba
'ari 'anai maaniai tarohasi tanaraaui rongoiusuri.
9 Rarugu 'asu'a mararu heito'oi beia Jisas mia o'ani 'inirarua, "Maia." Raru 'ari wou
mararu topira'i ruru auru mararu dau na'i uwana mararu ha'arahesia.
10 Mia Jisas 'a o'ani, "Murui abu mamaa'u. Murui 'ari mamurui maania tanaraaui
do'oragu'i, rai 'ari Galili. Na'i 'isi naraigu sadoiau na'iei."

Saemaua Adaa'i Jiu Rau Haa i Pwari'i

11 Na'i 'oha na rua uraosi raru 'ari 'anai 'omaa, tara'i nei 'iniraaui sae hehei'oi narau
'omesuri na'i wabwa rau 'ari beiraaui Na'ohadaa'i Piriisi marau maania tanaraau i
taha na to'o.
12 Miraau Na'ohadaa'i Piriisi ma tara'i saemaua ro'u, rau rurugoni. Rau 'adoma'i
aratara 'anai ha'a-karekareraaui sae hehei'oi narau 'omesuriai wabwa 'iniai kae ha'a.

13 Rau 'unuraau mai sae hehei'oi 'isi 'anai horiraau marau o'ani, “Moi ha'arangasia
do 'iraau rongoiusuri ana'ia Jisas rau boi waa i abena na'i rodo 'oha mou mauru.
14 'Ai abui ta'aabemoou. 'Onaa 'ia Paelat 'ai rongoa domou mauru na'i 'ohasi, 'i'ameu
nameigu mamaani ha'a-odoodoa tanaa neina bwa'i taesu'a momoou.”
15 Miraaui sae hehei'oi rau daa i ha'a marau 'ari narau maaniai mamaanisi 'onaai
'unua ada tanaraau. I mamaanisi 'a 'adarara 'ari beiraaui Jiu. Tari dangini ra
mamaania mau.

'Ia Jisas 'A Ha'a-'u'uriraaui

Rongoiusuri 'Iniai Kae Tagora
(Mak 16:14-18; Luk 24:36-49; Jon 20:19-23; Buka Tatau'aro 1:6-8)

16 'Iraaui ta'i tangahuru mana ta'i rongoiusuri rau hano 'anai Galili. Rau 'ari na'i
hungahunga na 'ia Jisas 'a 'unua dorai 'ari na'iei.
17 Na'i 'oha rau re'ia Jisas, rau ha'arahesia. Ma'ata tara'i nei 'iniraau rau ai'a taraa
hinihini do 'ia Jisas naasi.
18 Mia Jisas 'a boi beiraau ma o'ani, “'Ia God 'a 'unua do 'inau wai marungi'i mwani
mareho hako na'i aro mana ano.
19 Naasi moi hura'a suria hako i marewana mamoi taroha'iniau tanaraaui sae marai
ha'i rongoiusuri agu'i. Moi bwareomaearaau na'i atana Ama mana Gare mana Hi'ona
Maea.
20 Moi ha'ausuriraau marai araisuri'i hako i Ha'atora nau haa'i tana'amou. Mamoi
'iraraa do 'inau wai awa tarau bei'amou tari 'oha nai hakoi marewana.”

Na Taroha Goro 'Onaai Usua Ana St. Mak

Gere Mamaani 'Iniai Bukani

'O 'adoma'inia do 'e taha na goro di'u 'inia Jisas? 'Onaa 'o ga'i usua ta mamaani 'inia, 'e taha na'o ga'i maania 'inia?

'Ia Matiu, Mak, Luk mea Jon rau sigihi'i mwane mamaani he'ete'i hairiu 'inia Jisas 'oha rau usu'i Taroha Goro adaa'i. 'Ia Mak 'a goro ana di'u 'anai maani'i ha'abu'oahu na haa'i mana 'a'auhiraaui na haa i noni. 'Ai ragoi dora na'i bukani na'oi sadoia do 'ia Mak 'a mamaani wetewete tarau 'ini'i mareho 'isi. 'Ia Mak 'a rabasia do 'iraaui noni rai aidangisia do 'ia Jisas 'a ha'ata'inia hura'a i heita'ahi ana suri'i mareho na haa'i.

'Ia Mak 'a ha'ata'inia goro tanagaau do 'ia Jisas 'a boi 'onaai sae tatau'aro. 'Inia 'ia Jisas naasi na Ha'atahi, 'iia 'a matai haua namoiwou ta maho nai 'adoma'inia. Mana mareho na 'adoma'inia 'anai haua, naasi 'anai 'a'auhiraaui noni na'i tahitahi adaa'i. 'Iia ai'a do 'ai ura ha'atau ma do 'aigui hadahada tanaraau, ma'ata 'a 'ariwou gaarangiraau ma heinagu beiraau na'i dora na 'iraau rai matai hataria, nei narai hei'irara'i beia.

'E taha na'o 'adoma'inia do'o ga'i usua 'abaia Jisas? Na'i 'oha na 'oi 'oha'iniai bukani, 'oi 'ome'ome 'ini'i herengana'i a Jisas na'o 'adoma'ini'i dora goro di'u.

Na Heitaroha'i Ana Jon Bwareomaea
(Matiu 3:1-12; Luk 3:1-18; Jon 1:19-28)

1 Naani Taroha Goro 'inia Jisas Kraest, Garena God.
2 Na'i buka ana Rarabea Aisaea, 'ia God 'a o'ani,
"'Inau wai ha'ataariai sae heitaroha'i agua na'i na'o 'ini'o,
'iia nai ha'aagauraaui noni 'anai boi amua.*
3 'Ai totoro hura'a na'i dora mangasara.
'Ai ha'atee o'ani,
'Moi ha'aagau! 'Ia Araha 'a gaarangi boi'a. Moi ha'a-odoodoai tara tanaa.' "†
4-6 Hoita, 'ia Jon Bwareomaea naasi sae heitaroha'isi. 'A boi ma awa na'i dora mangasara. Bwana ana ra tau'arona 'iniai warihui kamel mana rorowa'a ana, 'e uri-uri mwamwaa. Na mahoingau ana, naasi ngabo mana modi'o ni hasimou.

'A bwareomaearai sae ma 'unua tanaraau o'ani, "Moi rihosi baani'i mwani baronga ta'a'i amoo'i mamoi bwareomaea, mia God 'ai 'adoma'i nugasi'i 'inomoo'i."

Ma na'i 'ohasi, ragoi sae na'i Jerusalem mana tara'i 'omaa na'i Provensi Jiudea nara boi 'anai bahurongoa Jon. Marau ha'arangasi'i ora-ora'a-daa'i ma bwareomaearaau na'i wai Jodan.

7 Ma naani maho na maania tanaraaui sae, "Na nei nai boi na'i murigu, 'a ororiu di'uau. 'Inau ai'a arari 'anai mwaoro auru 'anai wagasi'i sandol ana'i.
8 'Inau 'au bwareomaea'amou 'inia moi wai, me 'iia 'ai bwareomaea'amou 'iniai Hi'ona Maea."

Na Bwareomaea Mana Heiohongi Ana Jisas
(Matiu 3:13-17; 4:1-11; Luk 3:21-22; 4:1-13)

9 Na'i muri 'ia Jisas 'a hano baaniai Nasaret, 'e 'omaa ni Provensi Galili, ma 'ari na 'ia Jon 'agu bwareomaeaa Jisas na'i wai Jodan.
10 Ma na'i 'oha 'ia Jisas 'a ara'a baaniai wai, 'a 'omesiai aro 'a heihoa mana Hi'ona Maea 'a dio na'i hungana 'onaai waibora.

---

* **1:2** 1:2 Malakae 3:1 † **1:3** 1:3 Aisaea 40:3

11 Mana aohanai ringe na ao dio mai baaniai aro 'a o'ani, “I'oe na garegu nau ta'ahi'o ororiu, mau ahugoro 'ini'o.”
12 Na'i mau 'ohasi, mana Hi'ona Maea 'a ha'ataaria Jisas 'ari na'i dora mangasara.
13 Ma na'i ro'u 'isi, 'iraaui mwamwaa wasi rau awa na'iei. 'A awa 'isi suriai hai tangahurui dangi, mia Saetan 'a ohongia iei a Jisas. 'Iraaui enjel rau boi marau taguma'inia.

Jisas 'A Soiraaui Hai Sae Ahuahuasi
(Matiu 4:12-22; Luk 4:14-15; 5:1-11)

14 'Ia Jisas 'a 'ari na'i Provensi Galili na'i 'oha 'ia Herod 'a bwane nugaa'a Jon Bwareomaea na'i rumaniho'o. 'A 'ari 'anai taroha'iniai Taroha Goro na boi baania God.
15 'A ha'atee o'ani, “Na heimarungi ana God 'a gaarangi'a. Moi rihosi baani'i ora-ora'a amoo'i mamoi hinihiniai Taroha Goro!”
16 Ma na'i 'oha 'ia Jisas 'a hatare na'i one i Galili, 'a re'ia Saemon mana do'orana 'ia Andru. Na'i 'ohasi, raru ahuasi 'iniai hu'o, 'inia 'iraruasi ra'i sae ahu-ahuasi.
17 Mia Jisas 'a o'ani 'ini'ararua, “Murui suriau! 'Onaai rau'i amuru'i ii'a na'i wai, 'a o'asi ro'u, wai ha'ausuri'amurua 'anai wairaau mai sae beiau.”
18 Na'i mau 'ohasi, raru nugasi'i hu'o adaru'i ma raru suria.
19 Ma gere 'ari ro'u wou baaniai dorasi ma re'irarua Jems mea Jon, rua garena Sebedi. Raru awa na'i ora adaau, rau orima'ini'i hu'o adaa'i.
20 Ma na'i 'oha 'ia Jisas 'a re'irarua, 'a soirarua. Me'irarua raru hano baania amadarua miraaui sae tatau'aro narau awa na'i ora. Ma raru hano beia Jisas.

'E Sae Na Adaro 'A Bwaunia
(Luk 4:31-37)

21 Mia Jisas mana rongoiusuri ana'i rau taha na'i 'omaai Kapaniam. Ma na'i dangi ni mamaro adaaui Jiu, 'ia Jisas 'a siri na'i ruma ni ha'arahesi ma ha'ausuriraaui sae.
22 Miraaui nei narau rongo'i mareho na maani'i rau heimwaota'i di'u 'ini'i ha'ausuringa'i ana'i, 'inia rau 'iraraa do 'a aidangisi'i goro i mareho na maani'i. 'Iia 'a ai'a 'onaairaaui Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses.
23 Ma na'i 'ohasi 'e sae na adaro 'a bwaunia 'a awara raha o'ani,
24 “Jisas, saeni Nasaret, 'o raba 'uaameuni? 'O boi 'anai ha'a-ta'ai'ameu? 'Inau 'au 'iraraa ha'agorohi'o! I'oe nei na maea na'o boi baania God.”
25 Mia Jisas 'a ha'atee hurasi o'ani, “'Oi papaku, ma'oi hura'a mai baania mo'osi!”
26 Mana adarosi 'a 'ihara'iniai saesi ma awara raha ro'u maagu hura'a baania.
27 Miraau mwane sae rau heimwaota'i ro'u marau ha'atee hairiu o'ani, “Romwane! 'E tahasi? 'E ha'ausuringa'i haoru naasi, 'inia na ha'atee ana'i ra wetewete 'onaai sae na to'o mena! Rei'uaa adaro ma ra araisuria ro'u.”
28 Mana taroha 'inia Jisas 'a 'adarara 'ari suri'i 'omaa hako na'i Galili.

Jisas 'A Ha'agorohira Aho'i

Mwani Sae Ra Daoha
(Matiu 8:14-17; Luk 4:38-44)

29 Ma na'i 'ohasi 'ia Jisas beia Jems mea Jon, rau hano baaniai ruma ni ha'arahesi marau 'ari na'i ruma ana Saemon mea Andru.
30 Ma na'i 'oha rau siri wou i ruma, 'ia Jisas 'a rongoa do na hungona Saemon 'a awa moi na'i be'ana, 'inia 'a mata'i ma raorao i abena.
31 Mia Jisas 'a 'ari wou beia, 'a dau na'i rimana ma ha'a-suruta'ea ara'a. Na'i 'ohasi mana mata'i 'a rigisia'a. Naasi mana uraosi 'a ha'aagau mahoingau 'adaau.
32 Mana'i su'urahisi 'oha na sina 'a bura'i suu, mana dangi ni mamaro 'a hako'a, ra waa'i mai inoni nara daoha tanaa Jisas mana nei na ra bwaunira i adaro.
33 Miraau hakoi inoni na'i 'omaasi narau rurugoni mai na'i rumasi.

34 Mia Jisas 'a ha'agorohi'i mwane daoha he'ete'i hairiu, ma taari'i hura'ai mwane
adaro baani'i sae. Ma'ata 'a ai'a waterai adaro do rai 'unua hura'a do 'iia naasi garena
God, 'inia 'a ai'a rabasia do rai taroha'inia tanaraaui inoni.‡
35 Ma na'i mau i wa'aria, 'ia Jisas 'a rarai mai ma 'ari dora 'etea 'anai ha'arahesi.
36 Ma na'i 'oha na rarai a Saemon miraaui nei narau ta'i awa, maraugu ai'a re'ia'a
Jisas, raugu sibania.
37 Ma na'i 'oha rau sadoia, rau o'ani 'inia, "'Iraau hakoi sae rau sibani'o!"
38 Mia Jisas 'a ha'atee tanaraau o'ani, "'Au 'iraraa. Ma'ata 'au raba taroha'iniai
Taroha Goro tanaraaui sae suri'i ro'u i 'omaa 'isi. 'Inia naasi taranai taha nau boi
'inia."
39 Mia Jisas 'a 'ari suri'i ruma ni ha'arahesi suri'i mwani 'omaa na'i Galili ma
taroha'iniai Taroha Goro ma taari'i hura'ai adaro baaniraaui sae.

Jisas 'A Ha'agorohia Aho'i Sae Lepa
(Matiu 8:1-4; Luk 5:12-16)

40 Hoita, 'e sae lepa 'a boi ma topira'i ruru dio tanaa Jisas ma ha'angonia o'ani,
"'Onaa 'o mwa'emwa'e, ma'o ga'i ha'agorohiau baaniai daoha na to'iauni."
41 'Ia Jisas 'a ta'ahia. 'A taranga'inia hura'ai rimana, 'a dau wou beia ma o'ani, "'Io,
'au mwa'emwa'e moi, 'oi goro'a aho'i!"
42 Na'i mau 'ohasi mana abena 'agu goro aho'i.
43-44 Na'i 'ohasi 'ia Jisas 'a ha'aabua wetewete a mo'osi, 'a o'ani 'inia, "'Oi abu maania
ga'u tanaa ta sae i maho na to'o bei'o. 'Oi 'ari odo-odo beiai Piriisi mai 'iraraa haaria
do i'oe 'o goro aho'i. Naasi ma'oi hauai bane amua tanaai Piriisi mai ho'asi 'inia 'onaai
'unua ana Moses, 'anai ha'ata'inia tanaraaui noni do'o goro'a." Na'i 'ohasi 'ia Jisas 'a
ha'ataaria 'ari.
45 Mia mo'osi 'a ai'a araisuria Jisas ma taroha'inia moe'a 'ari tanarai mwani sae,
tarana naia na 'ia Jisas 'a ai'a 'ari ha'ata'i 'inia suri'i 'omaa. Ma awa moi hura'a suri'i
dora na ai'a ta sae nai awa iei. Rei'uaa na o'asi, sae suri'i 'omaa rago rau sadoia marau
rurugoni mai beia.

2

Jisas 'A Ha'agorohia Aho'i

Sae Na Nugu i Abena
(Matiu 9:1-8; Luk 5:17-26)

1 Ma hako i taringai dangi, 'ia Jisas 'a aho'i 'ari na'i Kapaniam. Miraaui inoni rau
'iraraa do'a awa na'i ruma na bwani awa-awa iei ga'u ani.
2 Ma ragoi nei ra boi beia Jisas ma ai'a dora taradaau na'i ruma ma'ua na'i abau
'omaa. Mia Jisas 'a ha-ha'ausuri 'ini'i ha'atee ana'ia God.
3 Ma'e waira hai rau suru'ia mai sae na nugui abena mana saesi 'a dadao na'i be'ana.
4 Me 'iniai rago di'u anai sae, 'a bwara tanaraaui suru'ia siri saesi tanaa Jisas. Naasi
marau suru'ia ta'eha suriai tara hanehane 'anai ta'eha na'i hunganai rumasi. Na
hunganai rumasi 'a sada moi. 'Oha narau taha ta'eha, rau tahangiai dora na'i goroi
odohana Jisas, marau toto'oa dio a mo'osi na'i 'ubutadaa'i sae nara awa na'i rumasi.
5 Mia Jisas 'a 'ome 'iraraai hinihinidaau magu ha'atee o'ani 'inia mo'o narau toto'oa
diosi, "Gare agua, na ora-ora'a amu'i 'au 'adoma'i nugasi'i hako."
6 Na'i 'ohasi ra'i Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses rau awa ro'u 'isi. Miraau 'ado'ado
o'ani,

‡ **1:34** 1:34 'Ia Jisas 'a ha'aabu'i adaro 'inia rau gasi rangasia do 'iia naasi, garena God, me 'iraaui sae ririhunga'i rai taesu'a marai ha'abwarasiai tau'aro ana.

7 “Ni 'uaana nagu 'unua 'iniai marehosi? 'A ga'i bwa'i o'asi! 'A 'adoma'inia do 'iia naasia God? 'Ia moia God na matai 'adoma'i nugasi'i ora-ora'a! 'Iia 'a ha'atee ha'ata'aia God!”
8 'Ia Jisas 'a 'iraraai 'adoma'idaau ma ha'atee o'ani 'iniraau, “'A 'ua namou to'oraa 'iniai 'adoma'isi bei'amou?
9 Taha na mwada'u? 'Anai 'unua tanaai saesi do'au 'adoma'i nugasi'i ora-ora'a ana'i, ma'ua 'anai 'unua tanaa do'ai ura maai suru'iai be'ana maai hahano? 'Anai 'unua tanaa mo'osi do'au 'adoma'i nugasi'i ora-ora'a ana'i 'a mwada'u, 'inia 'a bwarai 'iraraa 'onaa ra 'adoma'i nugasi'i ora-ora'a ana'i ma'ua ai'a.
10 Naasi, 'inau i Garei Inoni, wai hauai maho namou 'adoma'i ha'abwaraa mamoigu'i 'iraraa do 'au to'oraa ro'u i mena 'anai 'adoma'i nugasi'i ora-ora'a na'i marewanani.”
Naasi magu o'ani 'iniai sae na abe nugusi,
11 “Nau wai 'unua tana'o, 'oi ura ara'a, 'oi suru'iai be'amu, ma'oi 'ari ruma amua!”
12 Na saesi 'a ura odo-odo ara'a, 'a suru'iai be'ana ma hura'a. Miraaui inoni hako rau wanasia marau heimwaota'i di'u. Rau ha'aasaa God 'inia marau ha'atee o'ani, “'I'ameu meu ai'a 'omesia ga'u ta mareho o'ani!”

Jisas 'A 'Ome Sigihia Livae
(Matiu 9:9-13; Luk 5:27-32)

13 'E ta'i 'oha ro'u, 'ia Jisas 'a 'ari bobonai kae bwera i Galili. Mana ruruhai sae rago rau rurugoni mai beia magu ha'ausuriraau.
14 Ma na'i 'oha na gere hahano sara wou, 'a re'ia Livae, 'e sae ha-ha'atakisi. 'Iia 'e garena Alfias. 'A heinagu na'i dora-ni-horihori takisi mia Jisas 'a ha'atee o'ani 'inia, “'Oi boi suriau 'onaai rongoiusuri agua!” 'Ia Livae 'a ura ara'a ma suria'a.
15 'Ari wou mia Jisas mana rongoiusuri ana'i rau ngau na'i ruma ana Livae. 'A ragoi sae ha'atakisi ta'aa mana sae ta'aa rau suria Jisas marau ngau beiraau.
16 Tara'i Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses nara aba beiraaui Farisei rau re'i'i sae 'isi 'oha rau ngau beia Jisas. Marau songa'iniraaui rongoiusuri ana'i o'ani, “Ni 'uaana na ngau 'inia beiraaui sae ha-ha'atakisi miraaui sae ta'a'isi?”
17 'Ia Jisas 'a rongoraau ma aramiraau o'ani, “Na sae nara goro moi abedi ra bwa'i rabasiai 'a'au baaniai sae na matai ha'agorohi'i daoha, me 'iraau moi nei nara daoha nara rabasiai 'a'au. 'A o'asi ro'u, 'inau boi na'i marewanani, ai'a do 'anai 'a'auhiraau inoni odo-odo, ma'ata 'au boi 'anai 'a'auhiraaui inoni ora-ora'a.”

Ha'ausuringa'i Bwani 'A Bwa'i 'Ari Goni

Beiai Ha'ausuringa'i Haoru Ana Jisas
(Matiu 9:14-17; Luk 5:33-39)

18 Ma tara'i 'oha na rongoiusuri ana'ia Jon Bwareomaea miraau na Farisei rau ha'ariri 'ini ngau 'anai ha'arahesi. Ma'e ta'i 'oha ra'i sae ra boi beia Jisas 'anai songa'inia, rau ha'atee o'ani, “'Iraaui rongoiusuri ana'ia Jon Bwareomaea miraaui rongoiusuri adaa'i Farisei ra suriai ringe 'ini nuga ngau. Ni 'uaana na 'iraaui rongoiusuri amu'i rau ai'a?”
19 Mia Jisas 'a aramiraau, 'a ha'atee o'ani, “'A 'ua? 'I'amou mou 'adoma'inia do 'iraaui nei ra awa na'i rongo-ni-ha'iwai rai ha'aririta'i ngau 'oha na awa beiraau a mo'o ra ha'aha'iwaia? 'Abwa'i! 'Oha na nei na ha'iwai 'a awa beiraaui sae 'isi, raugu bwa'i 'asu'ani awa ha'i hioro moi.
20 Ma'ata tari 'oha na nei na ha'iwai rai waia baaniraau, ma raigui matai ha'aririta'i ngau 'iniai ahutotou adaau.*

---

* **2:20** 2:19-20 Ni 'ado'ado 'anai heiha'auuni 'a o'ani. 'A ai'a ta'isada do'iraaui rongoiusuri agu'i rai nuga ngau 'oha na 'ia Jisas 'a awa mau beiraau. Na'i 'oha na 'ia God 'ai waia Jisas ara'ai aro, 'a arari dorai ha'aririta'i ngau 'iniai ahutotou adaau.

21 “Mana nata maho ro'u, 'a bwa'i nei nai haa ta maakari bwana haoru 'anai tai
bwarasiai dora na maakari na'i bwana bwani. 'Onaa nai haua o'asi, na'i 'oha raigui
wasiai bwanasi, na maakari bwana haorusi 'ai niniro. Mai haa ta kae maakari nai
raha di'u ro'u na'i bwana bwanisi. 'Inia na maakari bwana haoru ai'a ta'isada beiai
bwana bwani.
22 “Nata mareho ro'u, 'abwa'i nei nai matai nuga waen haoru suri'i bei bwani nara
tagora'i 'ini'i uri-uri mwamwaa, 'inia na bei bwani ra bwane 'a'asi. Na'i 'oha na waen
haoru 'ai su'u, na bei bwani rai pusu. Naasi mana waen rai ahe gata'ini'i, mana bei
rai maakari ta'a'i. Na waen haoru rai niga'i ma'ata na'i bei haoru ro'u. 'Inia ni waen
haoru ai'a ta'isada beiai bei bwani.”

Sae Ra Ororiu Di'uai Dangi ni Mamaro
(Matiu 12:1-8; Luk 6:1-5)

23 Ma'e ta'i dangi ni mamaro adaaui Jiu, 'ia Jisas miraaui rongoiusuri ana'i rau
tahahoro na'i 'ubutadi mou wiit. Me 'iraaui rongoiusuri raugu rahi'i tara'i kora.
24 'Oha 'iraau na Farisei rau re'iraau, raugu ha'atee o'ani 'inia Jisas, “'Ei! Rau ga'i
bwa'i husi'i wiit 'isi. Na Ringe ana'ia Moses 'a ha'aabuai tau'aro na'i dangi ni mamaro!”
25-26 Mia Jisas 'a ha'atee o'ani, “'A 'ua? Mou ai'a 'oha'iniai mamaani 'inia Mwaeraha
Deved mana nei rau ta'i hano na'i 'oha narau hioro? 'A to'o na'i madoraa ana 'Abaeata,
i Na'ohadaaui Piriisi. 'Ia Deved 'a siri na'i Ruma Maea Saira ana God ma ngaai bredi
maea ra haa tanaa God, ma ha'angauraau ro'u 'ini'i sae ana'i. Na'i Ringe ana'ia Moses
'a 'unua do'iraau moi na Piriisi na rau matai ngaai bredisi. 'Omena, 'ia Deved 'a
horosia ro'u i ringeringe!”
27 Mia Jisas 'a 'unua tanaraau o'ani, “Na dangi ni mamaro, 'ia God 'a haua 'anai
'a'auhiraau moi sae, ma ai'a 'anai ha'abwara'i maho tanaraau.
28 Me 'inau, na Garei Inoni, 'inau 'au matai 'unu'i maho 'iraaui sae ra matai haa'i
na'i dangi ni mamaro. 'Inia 'inau naasi Araha 'anai dangi ni mamaro.”

3

Sae Na Mae i Rimana
(Matiu 12:9-14; Luk 6:6-11)

1 'E ta'i 'oha ro'u, 'ia Jisas 'a siri na'i ruma ni ha'arahesi. Ma'e sae na mae i rimana,
'a awa na'isi.
2 Miraau na Farisei rau 'ome'ome 'onaa 'ia Jisas 'ai ha'agorohia aho'i sae na mae i
rimanasi, do nei narai subunia do'a hauai tau'aro na'i dangi ni mamaro.
3 'Ia Jisas 'a 'unua tanaai saesi do 'ai ara'a urai na'o.
4 Ma songa'iniraau o'ani, “'A 'ua? 'E taha na Ringe ana'ia Moses 'a ha'awategaau
'anai haua na'i dangi ni mamaro? 'Anai haa'i mareho goro, ma'uasi 'anai haa'i mareho
ta'a'i? 'Anai ha'atahiai noni ma'ua 'anai ha'amaesia?” Ai'a ta ta'i 'iniraau nai aramia
'inia ta ta'i ha'atee.
5 'Ia Jisas 'a wanasiraau ma taesu'a di'u 'adaau suria rau ai'a ta'ahiai mwaeta'aasi.
Rei'uaa na o'asi, 'a ahutotou ro'u suria na tahingadaau 'a baabau. Ma 'unua tanaai
saesi, “'Oi taranga'inia hura'ai rimamu.” Mana 'oha na taranga'inia hura'a, na rimanai
saesi 'agu goro aho'i.
6 Ma na'i 'ohasi 'iraau na Farisei raugu hura'a baaniai ruma ni ha'arahesi, rau 'ari
beiraaui sae ana'ia Herod marau 'adoma'i sibasiba 'iniai here he'ua na rai ngahuia
'inia Jisas.

Kae Ruruhai Sae Na'i Kae Bwerai Galili

7 'Ia Jisas miraaui rongoiusuri ana'i rau dioi bobonai kae bwera i Galili. 'A ragoi sae
ra suriraau baani'i 'omaa na'i Provensi Galili mana Jiudea mana 'Idumea,

8 mana kae 'omaai Jerusalem ma tara'i 'omaa na'i aba bo ara'a 'iniai wai Jodan ma
ra'i 'omaa gaarangiai 'omaai Taea mana Saedon. 'Iraau mwani sae 'isi ra boi beia Jisas
'iniai rongo'i adaa'i taha 'iia na haa'i.
9 Ma 'iniai rago di'u anai sae, 'ia Jisas 'a o'ani 'iniraaui rongoiusuri ana'i, “Moi
ha'aagau 'inia ta ora tanaau. 'A gasi 'idi marai ragoi sae maragu haisu'isu'i di'u.”
10 'A ragoi nei ra daoha nara heisu'usu'u 'ari wou beia Jisas 'anai hatariai abena,
'inia ra re'i'i mwani sae na 'ia Jisas 'a bwane ha'agorohi'i'a aho'i.
11 Ma ra'i nei na adaro 'a bwaunira ra boi beia Jisas. Ra topira'i ruru dioi ano tanaa
Jisas ma ra awara, “I'oe na garena God!”
12 Mia Jisas 'a ha'atee wetewete, 'a ha'abasuraaui adaro 'isi ma o'ani, “'Abu ha'a-
'irararaaui sae do 'inau atei!”

Jisas 'A 'Ome Sigihiai Waira Ta'i

Tangahuru Mana Rua Ha'ataari
(Matiu 10:1-4; Luk 6:12-16)

13 Mia Jisas 'a ta'eha na'i hungahunga ma 'unuraaui nei na 'irisiraau 'anai tau'aro
beia. Mana 'oha rau boi beia,
14 'a sigihiai waira ta'i tangahuru mana rua ma ha'a-atadaau 'iniai Ha'ataari.
Mia Jisas 'a ha'atee tanaraau o'ani, “'Au 'ome sigihi'amou 'anai awa beiau ma wai
ha'ataari'amou hura'a 'anai hadanga'ini'i ha'atee ana'ia God,
15 ma moigui to'oraai mena 'anai taari'i adaro.”
16 Nara 'ini atadaa'i waira ta'i tangahuru mana rua 'ia Jisas na 'ome sigihiraau:
Saemon, mo'o na 'ia Jisas 'a ha'a-atania ro'u 'inia Pita;
17 mea Jems mea Jon rua garena Sebedi, waira rua na 'ia Jisas 'a 'unurarua 'iniai
Boanejis ma'ua Sae ni Hita, 'inia raru matai taesu'a mwada'u;
18 mea Andru,
Pilip,
Batolomiu,
Matiu,
Tomas,
mea Jems garena Alfias,
mea Tadias,
mea Saemon, baaniai ruruha ra raba taaria hura'ai gaumani ni Rom,
19 mea Jiudas Iskariot, 'ia mo'o na usuha'inia Jisas tanaraaui maerongana'i.

Jisas 'A To'oraai Mena

Na Wetewete Di'ua Saetan
(Matiu 12:22-32; Luk 11:14-23; 12:10)

20 Mia Jisas 'a aho'i 'ari ruma ana. Ma na'i ro'u i 'ohasi, 'a ragoi sae ra rurugoni mai
beia. Mana rago di'u 'anai sae, 'ia Jisas mana rongoiusuri ana'i rau bwarabwara'a di'u
marau ai'a to'o madoraa 'anai ngau ma'ua haa'i tara'i maho he'ete'i ro'u.
21 'Oha 'iraaui do'orana'i mana inana Jisas rau rongo'i maho 'isi, rau 'ari wou 'anai
waia 'ari ruma adaau. 'Inia tara'i sae rau 'unua do ai'a odo-odo i 'adoma'ina.
22 Hoita, ma tara'i Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses narau boi baaniai Jerusalem,
rau awa ro'u marau ha'atee o'ani, “Na mwaeraha adaaui adaro, 'ia Saetan,* 'a
bwaunia Jisas. 'Iia na haa tanaai mena 'anai taari'i hura'ai adaro baaniraaui sae.”
23 Mia Jisas 'a soiraau mai sae 'anai boi gaarangia, ma haa'i ha'atee heiha'auu 'anai
ha'ausuriraau, 'a o'ani, “'A 'ua? Mou 'adoma'inia do'ia Saetan 'ai matai taaria hura'a
haaria? 'A bwara!
24 'Onaa 'e kantri na 'iraaui sae ra hei'oi hairiu, na kantrisi 'a bwa'i ura.

---

* **3:22** ***Saetan:*** Na'i ha'atee ni Grik ra 'unua Saetan 'inia Belsabul.

25 Ma 'onaa 'e ta'i ruruha na'i ruma ra awa heheihoa'a moi, na ruruhasi 'a bwa'i ura ro'u.
26 Hoita, 'onaa ruruha ana Saetan rai awa heheihoa'a, 'a o'asi ro'u. 'A bwa'i ura mwada'u, ma'ai ahoda mai ai'aa."
27 Mia Jisas 'a haa ro'u i ha'atee heiha'auu. 'A ha'atee o'ani, "'Onaa 'e nei na raba taari'i hura'ai adaro, 'ai wetewete ma'ata di'ua Saetan. 'A 'onaai sae na raba sirihiai ruma anai sae wetewete 'anai haa'i maho ana'i, 'ai wetewete ma'ata di'ua ro'u i sae wetewetesi. Naasi 'aigu mwada'u tanaa 'anai siri tosiai saesi, maigui haa'i bori ana'i.
28 "'Inau wai 'unua ha'a-momori tana'amou. 'Ia God 'a matai 'adoma'i nugasi'i moi mwane ora-ora'a na sae 'a haa'i mana mwane maho ta'a'i na 'unu'i 'inia God.
29 Ma'ata 'ia tei nai ha'atee ha'ata'aiai Hi'ona Maea, 'ia God 'a bwa'i 'adoma'i nugasia 'inia. Ni ora-ora'asi 'ai awa tarau beia."
30 'Ia Jisas 'a 'unua o'asi tanaraau 'inia tara'i nei 'iniraaui Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses ra 'unua do'e adaro na bwaunia, naia na to'o mena 'inia 'anai taari'i hura'ai adaro. Ai'a do 'iniai mena ana Hi'ona Maea.

Huunai Inana Mana Do'orana Jisas
(Matiu 12:46-50; Luk 8:19-21)

31 Mana inana Jisas miraau do'orana'i rau ataha mai na'i ruma na 'ia Jisas 'a awa iei. Marau ura moi hura'ai abau 'omaa. Maraugu ha'ataaria siri taroha tanaa Jisas do'ai hura'a.
32 Me na'i 'ohasi, 'a ragoi sae na rau heinagu garigaria Jisas marau o'ani 'inia, "'Ei, 'ia inamu miraaui do'oramu'i, neiraau hura'asi. Rau raba re'i'o."
33 'Ia Jisas 'a ha'atee o'ani 'iniraau, "'Iatei inagu miraaua tei do'oragu'i?"
34 Mia Jisas 'a wanasiraau hairiui sae ra heinagu garigaria. Maagu ha'atee o'ani, "'Ome! Neiraauni inagu mana do'oragu'i!
35 'Ia tei na hauai taha God na 'irisia do 'ai haa, naasi huunai do'oragu mana asigu mana inagu."

4

Mamaani 'iniai Sae Na Rarasa
(Matiu 13:1-9; Luk 8:4-8)

1 Mia Jisas 'a taraawa'a ha'ausuriraau ro'u i sae na'i bobonai kae bwera i Galili. Me suriai rago 'anai sae nara goni na'i dorasi, 'ia Jisas 'a heinagu ara'a na'i ora ma ta'e hura'a baaniai one. Me 'iraaui sae ra ura moi one 'anai bahurongoa.
2 Ma haa'i ha'atee heiha'auu 'anai ha'ausuriraau. 'Agu ha'atee o'ani 'iniraau,
3 "Moi bahurongo goro. 'E 'oha na 'e ta'i sae na hura'a 'anai hasi korai wiit na'i mou ana.
4 Ma na'i 'oha na rarasanga'ini'i kora, ra'i nei nara to'o na'i tara mana gere manu ra dio mara ngaa'i.
5 Tara'i nei ra to'o na'i dora hauhau'a, dora na ano 'a ai'a raha mara tahi'a. Mana 'oha ra tahi, ra tahi goro ga'u moi.
6 Mana 'oha na sina 'a raorao di'u, ra nugu mara mae aho'i moi, 'inia raridi ra ai'a ganu dio.
7 Ma tara'i kora ra to'o na'i dora ra tahi bei'i waroraraki. Ma na'i 'oha ra tahi ara'a, na waroraraki 'a agu ha'amaesi'i maragu ai'a hungu'a.
8 Mana kora ra to'o na'i ano goro, ra tahi goro mara hungu. Tara'i nei ra'i ta'i oru tangahuru hua, tara'i nei ra'i ono tangahuru, ma tara'i nei ra'i 'arangi.
9 Tei na to'o karinga 'anai rongo 'ai bahurongoa mai aidangi tarihana."

'Ado'adona Jisas 'Anai Ha'ausuri

'Ini'i Ha'atee Heiha'auu
(Matiu 13:10-17; Luk 8:9-10)

10 'Oha na awa haaria Jisas, 'iraau na ta'i tangahuru mana rua rongoiusuri ana ma
tara'i sae ro'u beiraau, rau boi marau songa'inia 'ini'i 'ado'ado 'ada'i mamaani 'isi.
11 Mia Jisas 'a ha'atee o'ani 'iniraau, “Na'i na'o, 'ia God ai'a ha'arangasia he'uai
marungiraau nai haa i noni ana'i. Me na'i 'ohani 'a ha'ata'inia tana'amou. Mei
tanaraaui nei nara ai'a hinihinia God, wai ha'ausuriraau moi suri'i ha'atee heiha'auu.
12 'Au haua o'asi do,
‘Rei'uaa rai 'ome marai 'ome
marau bwa'i 'ome 'iraraa ta maho,
ma'ua rai bahurongo marai bahurongo
marau bwa'i aidangisia ta maho.
Ma 'onaa rai 'ome 'iraraa marai aidangisia,
rau ga'i rihosi,
mea God 'ai 'adoma'i nugasi'araau.’ ”*

'Ado'ado 'Anai Nei Na Rarasa
(Matiu 13:18-23; Luk 8:11-15)

13 Mia Jisas 'a songa'iniraau ro'u o'ani, “'A 'ua? Mou ai'a aidangisiai ha'atee
heiha'auusi? 'Onaa mou ai'a, 'ai he'ua namoigu aidangisi'i ro'u 'ini'i tara'i heiha'auu
na wai maani'i ro'u?
14 Hoita, 'i nei na rarasa kora 'a 'onaai sae na taroha'ini'i ha'atee ana'ia God tanaraaui
sae.
15 Na kora ra to'o suriai tara nara ngaa'i manu, 'a ura 'iniraaui sae ra rongo'i moi
ha'atee. Mia Saetan 'a boi ma ha'akaku'araau aho'i 'ini'i.
16 Na kora ra to'o na'i ano hauhau'a 'a ura 'iniraaui sae ra rongo'i mara daa'i raurau
i ha'atee ha'i wa'ewa'e.
17 Mara ai'a daa'i orea 'inia na ha'atee ra ai'a ganu dio na'i tahingadaa'i 'onaai hasi'ei
ra ai'a ganu i raridi. 'Oha na mwani maho ra bwara mara ha'a-mama'airaau 'ini suri'i
adaa'i ha'atee ana'ia God, raugu rihota'i aho'i.
18 Na kora ra to'o na'i dora ra awa iei waro raraki 'a ura 'iniraaui sae ra rongo'i
ha'atee ana'ia God.
19 Ma 'ari wou maraugu 'adoma'i raha moi 'ini'i taraani maho. Mara ta'ahi'i ro'u
i toto'ora ni marewana, mana taraani maho ni marewana moi. Tarana naasi, na
ha'atee 'a bwa'i matai tahi ma ai'a ha'i hua.
20 Mana kora ra to'o na'i ano goro, 'a ura 'iniraaui sae ra rongo'i ha'atee ana'ia
God marau huunai hinihini'i. Mana mwane maho goro ra hura'a baani'i tahingadaa'i
'onaai hungu goro ra hahaa'i hasi'ei. Tara'i nei ra'i oru tangahuru hua, tara'i nei ra'i
ono tangahuru, ma tara'i nei ra'i ta'i 'arangi.”

Maho Nara Bainihu Ga'u,

Rai Ha'ata'i Hura'a
(Luk 8:16-18)

21 'Ia Jisas 'a ha'atee o'ani ro'u 'iniraau, “'A 'ua? Ta sae 'a ga'i suungia ta raita 'anai
nugaa moi na'i bahainai rabo'o ma'ua na'i bahainai bwea? 'A bwa'i! 'Iia 'ai tokia
ma'ata'a na'i dora 'ana.
22 Taha na awa bainihu 'ai ha'ata'i hura'a.
23 Tei na to'o karinga 'anai rongo 'ai bahurongoa mai aidangi tarihana.”
24 Mia Jisas 'a ha'atee o'ani ro'u 'iniraau, “Moi wai'ado'ado goro suri'i maho nau
maani'i tana'amou. 'Ia God 'ai haua tana'amoui aidangi suriai araisuri'i amoo'i taha
nau 'unu'i.
25 'Ia tei na raba aidangisia God, 'ia God 'ai a'oia tanaai aidangi na to'oraa. Mia mo'o
na ai'a raba aidangisia God, na gere aidangi na to'oraa, 'ia God 'ai rahia baania.”

God Moi Na Matai Ha'a-urasiai

* **4:12** 4:12 Aisaea 6:9-10

Heimarungi Ana

26 Mia Jisas 'a haa ro'u i ha'atee heiha'auu, “Na heimarungi ana God 'a 'onaai kora
na sae 'a rarasa-nga'ini'i na'i moou ana nara tahi haari'i.
27 Saesi 'a mauru na'i rodo, 'a rarai na'i dangi ma poru haa'i tagora ana'i. 'Ado dangi
'a haua o'asi moe'a. Ma na'i 'ohasi, na kora ra raboa mara tahi ara'a. Mia mo'osi 'a
ai'a 'iraraai taha na ha'atahi'i kora 'isi.
28 Hoita, naia na ano na ha'atahi'i 'isi na ragu hungu 'ini'isi. Na maho tahamora na
re'ia, naasi rawadi, ruana tagadi mana oruna nai'i huadi.
29 Mana 'oha na hua ra maua, 'a hauai naihi ana ma tabari'i, 'inia 'a tari'ai madoraa
'anai haa'i.”

Raha Nai Hauai Heimarungi Ana God
(Matiu 13:31-32; Luk 13:18-19)

30 Mia Jisas 'a songa'iniraau ro'u o'ani, “'A he'uai 'adoma'imoou 'iniai heimarungi
ana God? 'E taha wai heiha'auu 'inia na moi aidangisia 'inia?
31 'Io, 'a 'onaai koranai hasi'ei ra 'unua 'iniai mastad nara hasia na'i mou. Na koranai
hasi'eisi 'a kekerei di'u'i koradi mwane hasi'ei.
32 Ma na'i 'oha na tahi ara'a, 'e kae hasi'ei na raha di'u'i hakoi maho ra hasi'i na'i
mousi, mana raraana ra raha 'ohadi manu 'anai nu'i suri'i.”

'Ado'adona Jisas 'Anai Ha'ausuri

'Ini'i Ha'atee Heiha'auu
(Matiu 13:34)

33 'Ia Jisas 'a haa'i tanaraaui inoni ha'ausuringa'i na rau matai aidangisi'i.
34 'A haa'i moi suri'i ha'atee heiha'auu. Ma na'i 'oha nai awa haaria beiraaui
rongoiusuri ana'i 'aigui ha'atee wagasi'i tanaraau.

Jisas 'A Ha'apapakuai Ro'a Mana Tabaosi
(Matiu 8:23-27; Luk 8:22-25)

35 Na'i dangisi, 'oha na gaarangi su'urahi, 'ia Jisas 'a ha'atee o'ani 'iniraaui
rongoiusuri ana'i, “Gau magai 'ari nata batarau i bwera.”
36 Miraaui rongoiusuri ana'i rau hano baaniraaui inoni 'isi. Rau ta'e ara'a na'i ora
na 'ia Jisas na heinagu iei marau ta'i 'ari nata batarau. Ma tara'i ora ro'u narau ta'i
'ari goni.
37 Raugu 'asu'a marau hano suaai kae ro'a beiai tabaosi. Mana ora narau ta'e iei 'a
gaarangi mai dodo 'inia ni tabaosi ra abwao aharau siri na'i raronai ora.
38 Na'i 'ohasi 'ia Jisas 'a borunga na'i pilo auru na'i muri, 'a poru mauru. Miraaui
rongoiusuri ana'i rau ha'araia marau o'ani 'inia, “Ha'ausuri, 'a ai'a ta'aabemu 'iniai
gaarangi dodo'a agaauni?”
39 'Ia Jisas 'a ura ara'a ma ha'atee wetewete o'ani tanaai ro'a mana wai, “Papaku!”
Ma na'i mau 'ohasi na ro'a 'a papaku mana wai 'agu biowaa.
40 'Ia Jisas 'agu songa'iniraaui rongoiusuri ana'i, “Ni 'uaana mou mamaa'u 'inia? 'A
'ua? Mou ai'a hinihiniau mau?”
41 Na'i 'ohasi rau mamaa'u ro'u wou baaniai na'o marau ha'atee hairiu o'ani, “'E sae
he'ua naani? Rei'uaa ro'a mana tabaosi mara araisuria moi!”

5

Ra'i Adaro Nara Bwauniai Sae
(Matiu 8:28-34; Luk 8:26-39)

1 'Ia Jisas miraaui rongoiusuri ana'i rau taha wou na'i nata bataraui bwera i Galili
marau 'oto na'i dora ra 'unua 'iniai Gerasa.
2-3 Ma na'i 'oha rau dio baaniai ora, 'e sae na adaro 'a bwaunia 'a boi 'anai heisadoi
beia Jisas. Saesi 'agu hura'a mai baaniai dora na awa iei, suri'i wabwa nara toringi'i ei

sae mae. Me 'iniai wetewete di'u ana, rei'uaa ra ho'osia 'ini'i arihau mara ai'a bwara
tanaai mosi'i.
4 'A ragoi 'oha ra ho'osiai uwana mana rimana 'ini'i arihau ma momosi'i moi. Ma
ai'a ta sae ro'u 'ai wetewete 'anai ha'amanataa.
5 Dangi mana rodo 'a hano hairiu suri'i wabwa mana hungahunga. 'A awaawara
ma ha'amaaraai abena 'ini'i hau.
6 Hoita, saesi 'a bwane re'ia mau hura'a Jisas sisiri mai adaau ma bwane 'eba 'anai
heisadoi beia. 'A taha wou beia ma topira'i ruru tanaa.
7-8 Mia Jisas 'a ha'atee o'ani, "Adaro, 'oi hura'a baaniai saeni!" Mana saesi 'agu
awara raha o'ani, "'Ei Jisas, garena God ororiu ara'a! 'O raba 'uaauni? Na'i atana God
'au ha'angoni'o, 'oi abui ha'a-mama'aiau!"
9 Mia Jisas 'a songa'iniai saesi, "'Iatei atamu?"
Mia aramia, 'a o'ani, "Atagu 'ia Kae Ruruha, 'inia meu rago di'u."
10 Mia ha'angonia wetewete a Jisas do 'ai abui taariraau hura'a baaniai dorasi.
11 Ma na'i bobonai abaaba gaarangiraau, ra'i mwane boo nara suasua 'isi.
12 Miraaui adaro 'isi ra bonga'inia Jisas o'ani, "'Oi ha'ataari'ameu siri suri'i boo 'isi
'anai awa suri'i."
13 Mia Jisas 'a ha'awateraau mana adaro 'isi ra hura'a baaniai saesi mara siri'a suri'i
mwani boo 'isi. Mana boo 'isi ra 'eba dio suriai ahana mara rege dio na'i wai mara
dodo hako.
14 Miraaui nei ra 'omesuri'i boo 'isi rau 'eba 'ari na'i 'omaa ma na'i suri'i mwani dora
ro'u 'anai taroha'iniai tarohasi. Mana mwani sae hako ra boi 'anai 'omesiai maho na
to'o.
15 Mana 'oha ra boi beia Jisas, ra re'iai sae na adaro ra bwaunia ga'u. 'A goro'a
mana aidangina 'a odo-odo aho'i ma ho'o bwana'a, 'a heinagu papaku moi. Miraaui
sae ra mamaa'u hako.
16 Miraaui nei rau re'i'i maho 'isi, rau maania 'ari taha na to'o tanaai saesi mana
boo 'isi.
17 Miraaui saenai dorasi rau bonga'inia Jisas do'ai hura'a baaniai dora adaau.
18 'Oha 'ia Jisas 'a ta'e aho'i na'i ora, na sae na adaro ra bwaunia ga'u ani 'a
ha'angonia wetewete do rarui ta'i hano.
19 Mia Jisas 'a ha'atee o'ani 'iniai saesi, "'Au ai'a rabasia do'oi hano beiau, ma'ata
'oi 'ari 'omaa amua beiraaui sae amu'i. Ma'oi 'unua tanaraau taha 'ia Araha God na
haua tana'o mana heita'ahi ana tana'o."
20 Naasi mana saesi 'a hura'a ma 'ari na'i Provensi Dekapolis. 'A maania tanaraau
hakoi mwani sae taha na 'ia Jisas 'a haua tanaa mana mwani sae 'isi ra heimwaota'i
di'u 'inia.

'E Gare Urao Ana Jaeras

Mana Urao Na Adoiai 'Abu Raha
(Matiu 9:18-26; Luk 8:40-56)

21 'Ia Jisas miraaui rongoiusuri ana'i rau ta'e aho'i 'ari nata aba 'iniai bwera i Galili.
'Oha na siri wou na'i one, 'a ragoi sae ra rurugoni mai beia.
22 Ma'e sae na boi 'anai re'ia Jisas na atana 'ia Jaeras. 'Iiasi 'e na'otara na'i ruma ni
ha'arahesi 'anai 'omaasi. 'A boi ma topiruru auru tanaa Jisas.
23 'A ha'angonia wetewete, 'a ha'atee o'ani, "Jisas, ni gare urao agua 'a gaarangi
mae'a. 'Oi boi karohia maai goro aho'i."
24 Mia Jisas 'agu hano beia Jaeras 'anai 'ari ruma ana. Ma'e kae ruruhai sae ra hano
haisuri mara ha'asu'isu'ia.
25 Ma na'i ruruhasi, 'e urao na awa iei na adoiai 'abu raha, ma'e ta'i tangahuru mana
rua harisi na hako'a.

26 'A rongomaata'i di'u suri'i 'oha 'iraaui dokita ra bonasiai ha'ahakoa baania i
daohasi. Mana uraosi ai'a gere goro moe'a, 'agu daoha raha di'u wou. Mana gere
ha'a ana'i ra hako mamata 'iniai tahariraau.
27 Na uraosi 'a bwane rongoai taroha 'inia Jisas. Naasi ma 'ariwou na'i murina na'i
'uruhanai kae ruruhasi ma karohiai to'oni ana.
28 'A 'iraraa haaria do 'onaa 'ai karohia moi to'oni ana Jisas ma 'a ga'i goro aho'i
baaniai daoha na adoiasi.
29 Ma na'i 'oha na karohia na 'abu 'a papaku ma arunga 'iraraa do 'iia 'a goro'a.
30 Ma na'i ro'u 'ohasi, 'ia Jisas 'a 'iraraa do ni mena ni ha'atahi 'a hura'a baania. Ma
rihota'i ma songa'iniraaui mwane sae 'isi o'ani, "'Ia tei 'ini'amou na karohiai to'oni
agua?"
31 Miraaui rongoiusuri ana'i rau ha'atee o'ani 'inia, "'A 'ua na'o songa'inia 'inia mo'o
na karohiai to'oni amuasi? 'A bwarai 'iraraa tei na karohi'o! 'O ai'a 'iraraai rago anai
sae na ra ha'a-su'isu'i'osi?"
32 Mia Jisas 'a wanawana hairiu 'anai re'ia tei na karohiai to'oni ana.
33 Mana uraosi 'a 'iraraai maho na to'o tanaa. 'A boi ha'i-'idi'idi 'inia 'a mamaa'u, 'a
topira'i ruru auru tanaa Jisas ma maania hako tanaai daoha na sadoia ma 'inia ro'u
i karohia anai to'oni ana.
34 Mia Jisas 'a ha'atee o'ani 'iniai uraosi, "Ina, i hinihinimu na ha'agorohi'o aho'i! 'O
bwa'i rongomaata'i'a. 'Oi 'ariwou dadara'a!"
35 Na'i 'oha na 'ia Jisas 'a ha-hadahada mau, ra'i sae ra boi baaniai ruma ana Jaeras
marau o'ani 'inia Jaeras, "Ni gare amua 'a hako'a. 'Oigu abu 'unua'ai ha'ausurisi 'anai
'ari!"
36 'Ia Jisas 'a rongo'i mareho narau maani'isi ma o'ani 'inia Jaeras, "'Oi abui
mamaa'u, 'oi hinihini moi!"
37 'Ia Jisas 'a ai'a rabasia do tanei ro'u 'anai hano beia, ma'ata 'ia moia Pita, 'ia Jems,
mea Jon do'orana Jems.
38 Rau 'ari wou ruma ana Jaeras marau rongoraaui sae nara boi 'anai ada'imae 'iniai
garesi.
39 Na'i 'oha 'ia Jisas 'a siriwou na'i ruma 'a ha'atee o'ani 'iniraau, "Ni 'uaana namou
angi 'inia? Na garesi ai'a mae, 'iia 'a mauru moi."
40 Mana mwane sae hako ra da'ata'inia Jisas. 'Ia Jisas 'a 'unua tanaraaui mwane sae
'isi do rai hura'a baaniai ruma. Maagu wairaruai amana mana inanai garesi, beiraaui
oru rongoiusuri anasi marau 'ari na'i ahii na awa iei garesi.
41-42 Mia Jisas 'a dau na'i rimanai garesi ma ha'atee o'ani na'i ha'atee ana, "Talitha,
koum!" I 'ado'ado 'anai ha'ateesi 'a o'ani, "Gere urao, suruta'e!" Ma na'i moi 'ohasi,
na garesi 'a suruta'e magu hahano. Miraau hako rau heimwaota'i di'u.
43 'Ia Jisas 'a ha'atee wetewete tanaraau do rai abui taroha'inia ro'u tanaa ta nei
'iniai mahosi. Ma ha'atee o'ani, "Moi haua tanaa ta mahoingau." Mana gare uraosi,
ni harisina 'e ta'i tangahuru mana rua.

6

Ra 'Utaia Jisas Na'i 'Omaai Nasaret
(Matiu 13:53-58; Luk 4:16-30)

1 'Ia Jisas 'a hura'a baaniai 'omaasi bei'i rongoiusuri ana'i marau 'ari Nasaret, 'omaa
na raha ara'a iei.
2 Ma na'i dangi ni mamaro 'a siri na'i ruma ni ha'arahesi ma ha'ausurirai noni. Ma
ragoi noni ra goni mai 'anai bahurongoa. Ma na'i 'oha ra rongo'i ha'ausuringa'i ana'i,
rau heimwaota'i di'u maraugu ha'atee heiheia o'ani, "Romwane! 'A he'ua na 'irara'i
'ini'i maho 'inia mo'osi? 'E sae haaria moi na'i 'omaani naasi, ma 'a he'ua na aidangi
di'u 'iniasi? Ma to'oraa he'uai mena na haa'i 'ini'i ha'abu'oahu 'isi?

3 'Iia 'e kapentaa moi, gare ana Meri, do'oradaau a Jems, Josep, Jiudas mea Saemon.
Me 'iraaui asina'i rau awa ro'u moi 'ini."
Naasi rau 'itaa Jisas marau ai'a raba hinihinia.
4 Mia Jisas 'a ha'atee o'ani 'iniraau, "I rarabea ra ha'ahoua suri'i mwani dora hako.
Na'i moi 'omaa ana miraaui sae ana'i naraugu ai'a."
5 Ma 'ini ai'a hinihinia adaau a Jisas, ai'a ragoi ha'abu'oahu na haa'i na'i 'omaasi.
Mia nugaai rimana moi hungadaau taringai nei ra daoha mara goro aho'i baani'i
daoha nara sadoira.
6 'Ia Jisas 'agu heimwaota'i di'u 'iniraaui sae na'i 'omaa ana, 'inia rau ai'a hinihinia.

Jisas 'A Ha'ataariraau Hura'a Ta'i Tangahuru

Mana Rua Ha'ataari Ana
(Matiu 10:5-15; Luk 9:1-6)

Ma na'i muri, 'ia Jisas 'a hano hairiu suri'i 'omaa 'anai ha'ausurirai noni.
7 Ma'e ta'i 'oha, 'a soiraau goni ta'i tangahuru mana rua rongoiusuri ana. Ma ha'atee
o'ani 'iniraau, "'E waira rua ma wai ha'ataaria hura'a 'ari suri'i 'omaa. Ma wai haa
tana'amoui mena 'anai taari'i hura'ai adaro baanirai sae.
8 Na'i 'oha moi hura'a, abu tanei 'ini'amou 'ai waa ta huai bredi ma'ua anga ni
'aariha, ma'ua ha'a. Moi matai waa'i 'a'abi amoo'i
9 mamoi siri suri'i sandol amoo'i. Ma'ata mou abui waa'a ro'u ta to'oni.
10 'Oha moi siri wou na'i ruma nara ha'a-maoto'amou na'iei, moi awa hatara'i na'iei
tari 'oha moi hura'a baaniai dorasi.
11 Mana 'oha moi taha wou ta dora na rau bwa'i raba ha'amaoto'amou mana rongo'i
taha mou hadanga'ini'i, moi hura'a baaniai 'omaasi. Ma moi tarohi'i kahua baani'i
uwamoo'i, 'e ha'abasu tanaraau do'ia God 'ai ha'a-mama'airaau."
12 Me 'iraaui rongoiusuri rau hura'a marau taroha'iniai ha'atee ana God tanaraaui
mwane sae, rau o'ani, "Mou rihosi baani'i ora-ora'amoo'i."
13 Marau taari'i hura'a mwani adaro marau tarohiraau mwani nei ra daoha 'iniai
rumu mara goro aho'i baani'i daoha nara sadoira.

Na Mae Na Haa Jon Bwareomaea
(Matiu 4:1-12; Luk 9:7-9)

14 Na'i 'ohasi, 'ia Herod Antipas na Mwaeraha na'i Galili, 'a rongo'i mwani taroha
'ini'i taha 'ia Jisas mana rongoiusuri ana'i rau haa'i. 'Inia na taroha 'a 'adarara hako
'ari suriai mwane dora. Tara'i sae ra 'unua do 'ia Jisas naasi 'ia Jon Bwareomaea na
tahi aho'i baaniai mae. 'Inia do naia na to'o mena 'inia 'anai haa'i ha'abu'oahu.
15 Ma tara'i nei ro'u ra 'adoma'inia do 'ia Elaija ma'ua 'e ta'i 'iniraaui Rarabea ni
'ohaani mau.
16 Ma na'i 'oha 'ia Herod 'a rongo'i maho ra 'unu'i 'inia Jisas, 'a o'ani, "'Ia Jon
Bwareomaea nara horosia'ai 'u'una ani, na suruta'e aho'i baaniai maesi."
17-20 'Inia na'i na'o, 'ia Herodias raru ha'iwai a Pilip, do'orana Herod. 'A 'ari wou mia
Herod 'agu asihura moi ma waina'a Herodias. Naasi 'ia Jon Bwareomaea 'a taringai
'unua tanaa Herod do 'a ai'a odo-odo do'ai wainai urao ana do'orana!
Hoita, mia Herodias 'a taesu'a di'u 'ana Jon ma raba ngahuia maagu bwara tanaa.
'Inia 'ia Herod 'a maguguta'i ngahuia 'inia 'a 'iraraa do 'ia Jon 'e sae na maea ma
odo-odo na'i maana God. Naasi 'ia Herod 'a 'unua tanaraaui sae hehei'oi do rai waia
Jon marai nugaa na'i rumaniho'o, 'inia 'a raba ha'atahia baania Herodias. 'Ia Herod
'a wa'ewa'e 'oha na bahurongo'i mamaani na haa'i a Jon, rei'uaa na ha'a-heingahui'i
maho 'isi na'i 'adoma'ina.
21 'E ta'i 'oha, 'ia Herod 'a hauai kae ngaungau 'anai 'adoma'i aho'isiai 'oha na huta.
Ma ari'ahuraau hako mai saemaua ana'i, 'iraaui na'otara na'i ruruhai hehei'oi, miraau
hakoi na'otara na'i Galili. Na'i 'ohasi, 'ia Herodias 'agu sadoiai 'oha goro 'anai ngahuia
Jon.

22 Na'i 'oha na to'o i ngaungau, 'e gere urao, garena Herodias, 'a siri mai mao 'anai
ha'a-reirei'araau. Mia Herod miraau hakoi sae na'i rumasi rau wa'ewa'e 'anai reireia.
Mia Herod 'agu o'ani 'iniai gere uraosi, “Wai haua tana'o namoiwou ta mareho 'oi
'irisia.
23 Wai duruduru tana'o 'inia ta aba 'iniai dora nau marungia 'onaa 'o 'irisia.”
24 Mana gere uraosi 'a hura'a, ma 'ari songa'inia inana, 'a o'ani, “Nanae, 'e taha wai
ha'angonia?”
Mana inana 'a o'ani, “Ni bwauna Jon Bwareomaea!”
25 Mana gere urao 'a hasi hura'a ma 'ari aho'i beia Herod ma ha'atee o'ani, “'Inau 'au
rabasia do'oi haua'a mai tanaaui bwauna Jon Bwareomaea na'i ta rabo'o papaheta'a.”
26 Na Mwaeraha 'a ahutotou di'u. Ma ha'a-heingahuia na'i 'ado'adona, 'inia 'a ai'a
raba horosiai 'u'una Jon. Ma bwara'a ro'u tanaai ura bwarasiai taha na gere uraosi
'a ha'angonia na'i maadi sae rago.
27 Naasi 'ia Herod 'a ha'ataariai sae hehei'oi moi 'ohasi 'ari rumaniho'o 'anai horosiai
'u'una Jon.
28 Mana sae hehei'oi 'a horosiai 'u'una, 'a nugaai bwauna na'i rabo'o papaheta'a ma
haua tanaai gere urao, mana gere uraosi 'a waa 'ari tanaa inana.
29 'Oha 'iraaui rongoiusuri ana'ia Jon ra rongoa, raugu boi waai abena marau nugaa
na'i wabwa.

Jisas 'A Hanganiai Rima Merui Mwane
(Matiu 14:13-21; Luk 9:10-17; Jon 6:1-14)

30 'Oha 'iraaui Ha'ataari rau aho'i mai baaniai 'aariha adaau, rau maani'i tanaa Jisas
mwani maho rau haa'i mana mwani maho rau ha'ausuriraaui sae 'ini'i.
31 Me 'iniai rago anai sae nara boi beia Jisas ma ra aho'i, 'ia Jisas mana ha'ataari
ana'i rau bwarabwara'a di'u marau ai'a to'o madoraa 'anai ngau mana haa'i tara'i
maho he'ete'i ro'u. Mia Jisas 'a ha'atee o'ani 'iniraau, “Gau ma gai 'ari ta dora na
bwa'i ta sae nai awa na'iei ma gai gere mamaro ga'u.”
32 Naasi, marau ta'e na'i ora, rau 'ari na'i dora na ai'a sae awa iei.
33 Miraaui sae rau 'irararaau'ai hano adaausi, marau hano baani'i 'omaa adaa'i. Rau
'eba hatare 'anai dora na 'ia Jisas mana rongoiusuri ana'i narau hano 'ana, marau
ataha na'i na'o 'iniraau.
34 'Oha 'ia Jisas 'a dio baaniai ora, 'a re'iai kae ruruhai saesi ma ta'ahiraau di'u, 'inia
rau 'ome ha'a-ta'ata'ahi 'onaai'i siip nara ai'a to'o sae 'anai 'omesuri'i. Ma ragoi maho
na ha'ausuriraau 'ini'i.
35 Ma su'urahi'a 'iraaui rongoiusuri ana'i rau boi beia marau o'ani 'inia, “'A orea
di'u'a naani, mana dorani, 'a ai'a ruma'a.
36 Ni 'uaana na'o ai'a ha'a-taariraaui sae 'ini marai hura'a suri'i 'omaa 'isi 'anai hori
'adaau mahoingau?”
37 Mia Jisas 'a aramiraau o'ani, “'I'amou namoi ha'i 'adaau mahoingau!” Marau
o'ani 'inia, “'E taha na mei hanganiraau 'inia? Horihorinai ta'i sae na'i ta'i harisi
maigui arari 'anai hori bredi 'ada'i mwani sae 'ini!”
38 'Ia Jisas 'a ha'atee o'ani 'iniraau, “Moi sadoiai siha huai bredi na beiraaui sae 'isi.”
Mana 'oha rau 'iraraa, rau 'unua tanaa o'ani, “'E rima gere huai bredi ma'e rua ii'a.”
39 Mia Jisas 'a 'unua tanaraaui rongoiusuri 'anai ha'a-heinaguraaui sae na'i mwani
hahaarisi marai hoairaau suri'i ruruha.
40 Miraaui sae ra heinagu suri'i ruruha, tara'i ruruha ra'i ta'i 'arangi sae, ma tara'i
nei rima tangahuru.
41 Mia Jisas 'a dauai rima huai bredi mana rua ii'asi. 'A wana ara'ai aro ma ha'atee
ha'agorohia God 'inia. Ma uubi'i bredi 'isi mana ii'a ma haa'i tanaraaui rongoiusuri
ana'i 'anai ha'atora'ini'i tanaraaui sae.
42 'Iraau hako rau ngau masu

43 mana mahoingau narau ngau tahi'i rau si'o ha'ahonua 'iniai ta'i tangahuru mana
rua abira.
44 'A 'onaai rima merui saemwane narau ngau masu hako na'i dangisi.

Jisas 'A Hahano Na'i Hunganai Wai
(Matiu 14:22-33; Jon 6:15-21)

45 Na'i moi muri 'ia Jisas 'a o'ani 'iniraaui rongoiusuri ana'i, “Moi ta'e na'i ora mamoi
gaau na'i na'o 'ari nata batarau, mamoi siri na'i 'omaai Betsaeda. 'Inau wai awa ga'u.”
Naasi mia Jisas 'a awa moi beiraaui sae 'isi tari 'oha na ha'ahanoriraau aho'i hako 'ari
suri'i 'omaa adaa'i.
46 'Oha na ha'a-taariraau hakoi sae, 'a ta'eha na'i hungahunga 'anai ha'arahesi.
47 Ma su'urahi'a mia Jisas 'a awa mau na'i hungahunga mana rongoiusuri ana'i rau
'ari wou taha na'i 'ubutanai wai.
48 'Ia Jisas 'a re'iraaui rongoiusuri ana'i do rau tau'aro raha di'u 'anai haruta suaai
ro'a raha. 'Ari wou me 'iia 'a 'ari beiraau na'i wa'aria, 'a hahano na'i hunganai wai
ma gaarangi hano di'uraau'a.
49 Ma na'i 'oha 'iraaui rongoiusuri ana'i rau re'iai hahano ana Jisas na'i hunganai
wai rau 'adoma'inia do 'e anoa marau awaawara.
50 Rau kae mamaa'u di'u 'oha rau re'ia, mia Jisas 'a o'ani 'iniraau, “'Ai abui
ta'aabemoou! 'Inau moia Jisas na! Moi abui mamaa'u.”
51 Ma ta'e ara'a beiraau na'i ora mana ro'a 'a papaku'a. Miraau na rongoiusuri ra
kakuta'aai ahudaa'i.
52 Ra pwapwakui 'adoma'idaa'i 'inia rau ai'a raroma-tarihana do'a to'o mena 'anai
haa'i ha'abu'oahu, 'onaai 'oha na hanganiraau ani rima merui mwane.

Jisas 'A Ha'agorohira Aho'i Sae

Ra Daoha Na'i Genesaret
(Matiu 14:34-36)

53 'Ia Jisas mana rongoiusuri ana'i rau haruta 'ari nata batarau marau 'oto na'i dora
ra 'unua 'iniai Genesaret marau ha'ahunaai ora adaau na'i 'isi.
54 'Oha rau dio baaniai ora, 'iraaui sae ra 'ome 'iraraa Jisas.
55 Naasi, marau 'eba 'ari suri'i mwani 'omaa na'i dorasi marau taroha'iniai boi ana
Jisas. Marau suru'i'i sae ra daoha suri'i bwea marau waa'i 'ari na'i dora na 'ia Jisas
'ai taha suri'i.
56 Ta 'omaa he'ua nai 'ari ei, 'iraaui sae ra waa'i mai moe'a i sae adaa'i nara daoha
mara nuga goni'i na'i ta'i dora a'ora. 'Iraaui sae daoha rau bonga'inia Jisas dorai
karohia moi gaonai to'oni tewa ana. 'Iraaui nei rau haua o'asi rau goro aho'i baani'i
daoha ra to'iraau.

7

Ha'ausuringa'i Ni 'Oha Bwani
(Matiu 15:1-9)

1 Tara'i Farisei mana Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses nara boi baaniai Jerusalem,
ra goni mai beia Jisas.
2 Rau re'ia do tara'i rongoiusuri ana'ia Jisas rau ngau maraugu ai'a dorima suriai
herehere 'iraaui Farisei rau 'unua.
3 'Iraaui Jiu, ororiu 'iraaui Farisei, ra suri'i mau i ringe adaa'i na'i 'oha bwani, 'onaai
herehere 'anai dori ha'agorohi'i rimadaa'i maraigu ngau.
4 Ma na'i 'oha rai 'ari suri'i dora-ni-horihori mahoingau, ra bwa'i ngaa'i mahoingau
rai hori'i tari 'oha rai hauai herehere 'anai dori ha'agorohi'i rimadaa'i. Marau suri'i
ro'u tara'i ringe adaa'i, 'onaai here 'anai dori panikeni mana kuki mana rabo'o.
5 Hoita, miraaui Farisei mana Ha'ausuri rau songa'inia o'ani a Jisas, “Ni 'uaana
na'iraaui rongoiusuri amu'i ra ai'a ha'isuri'i 'ini'i ha'ausuringa'i narau ha'adiohi'i mai

tanagaau i wauwa agaa'i na'i 'oha bwani? 'I'ameu meu re'ia do rau ai'a suriai huunai
herehere 'anai dorima, marau ngau moi!”
6 Mia Jisas 'a ha'atee o'ani 'iniraau, “Mou pwapwaari'i! Maho na 'unu'ia God tanaa
Aisaea 'anai usu'i 'iniraaui wauwa amoo'i ra to'i'amou ro'u. 'Ia Aisaea 'a usu 'oniaa,
‘'Iraaui noni 'ini ra ha'ahouau moi 'ini'i ngoodaa'i,
magu tahingadaa'i ra awa ha'atau di'u baaniau.
7 I ha'arahesi adaa'i ra 'ari pwaranga,
'inia rau orisi'i Ha'atora ana'ia God
'ini'i ha'ausuringa'i adaa'i haariraau na inoni moi na haa'i.’ ”*
8 Mia Jisas 'a o'ani ro'u, “'I'amou mou gagata'ini'i Ha'atora ana God, ma mou suri'i
moi ha'ausuringa'i adaa'i noni.
9 Mou mataihere di'u 'anai gagata'iniai Ha'atora ana God 'anai suri'i moi
ha'ausuringa'i amoo'i haarimoou.
10 Mou 'iraraa do 'ia Moses 'a bwane 'unua o'ani, ‘'Oi ha'ahoua amamu mea inamu’
ma o'ani ro'u, ‘'Iatei na 'unu ha'ata'aia amana mea inana rai ha'amaesia.’†
11 Me'imoou mou 'unua dona 'a odo-odo moi 'onaa ta sae 'ai o'ani 'inia inana mea
amana, ‘Ha'a-arohai'amurua, 'au ga'i 'a'auhimurua 'ini'i maho nau to'ora'i. Me 'au
bwa'i 'a'auhimurua'a. Suria maho nau to'ora'i ra maea'a. 'Inia 'au bwane wate'i tanaa
God.’
12 'I'amou mou 'adoma'i ha'agorohia moi heresi!
13 Na'i 'oha mou ha'ausurirai noni 'anai haua o'asi, mou here 'onaa do ha'ausuringa'i
amoo'i ra ororiu di'uai Ha'atee ana God. Mara rago ro'u i maho na mou here hiosi'i
o'asi.”

Taha Na Matai Ha'ado'o'aai Sae
(Matiu 15:10-20)

14 'Ia Jisas 'a soi goniraau ro'u mai kae ruruhai sae ma o'ani 'iniraau, “Moi
bahurongo goro mamoi aidangisiai taha na wai 'unu'i.
15 Maho na siri na'i ngoonai sae, 'a ai'a ha'ado'o'aai sae na'i maana God. Naia na
taha na hura'a baaniai ngoona na ha'ado'o'aa.
16 Tei na to'o karinga 'anai rongo 'ai bahurongoa mai aidangi tarihana.”
17 'Ia Jisas miraaui rongoiusuri ana'i rau hano baaniraaui sae marau siri na'i ruma.
Miraaui rongoiusuri rau ha'angonia 'anai ha'a-aidangisiraau 'iniai ha'atee heiha'auusi.
18 Mia Jisas 'a o'ani 'iniraau, “Mwane! Mou ai'a aidangisia mau? Na 'adoma'imoo'i ra
kuhi 'inia? Mou ai'a 'iraraa dona mahoingau na siri na'i ngoonai sae 'a ai'a ha'ado'o'aai
sae na'i maana God?
19 Suria na mareho naasi 'a ai'a siri na'i raromana, 'a siri moi na'i ngoona, ma dio
na'i ahuna ma hura'a aho'i moi baaniai abena.” 'Ia Jisas 'a ha'atee o'asi 'iniraau ma
dorai 'iraraa dona mwane mahoingau ra goro na'i maana God.
20 Ma ha'atee o'ani ro'u 'iniraau, “Ni taha na hura'a baaniai raromanai sae, naasi
na ha'ado'o'aa na'i maana God.
21 'Inia na'i raromanai sae nara hura'a i 'adoma'i ta'a'i, 'onaai wawaasua'a, taritari'a
beiai nata nei, heingahu mana beri,
22 hairaurau, haa'i maho ta'a'i mana pwapwaari'i, 'adoma'i sisiwa 'iniai nata nei,
hai'ubwani, 'unu ha'ata'aia nata nei, ha'a-ta'eta'e mana here to'o bweubweu'a.
23 Nara 'isi mareho nara ha'ado'o'aai noni na'i maana God. 'Inia ni mareho 'isi ra
hura'a mai baaniai raromanai inoni.”

'E Urao Na Ai'a Jiu Na Hinihinia Jisas
(Matiu 15:21-28)

---

* **7:7** 7:6-7 Aisaea 29:13 † **7:10** 7:10 Eksodas 20:12; 21:17; Levitikas 20:9; Diutronomi 5:16

24 Mia Jisas 'a hano baaniai dorasi, 'a 'ari suri'i 'omaa gaarangiai kae 'omaai Taea.
Ma 'ari wou na'i 'omaa ma siri na'i ruma 'inia 'a ai'a rabasia do 'iraaui sae rai 'iraraa.
Ma rei'uaa na o'asi, 'iraaui sae rau 'iraraa moi do'a awa 'isi.
25-26 Ma'e urao na rongoai dora na awa iei a Jisas. Uraosi ai'a urao ni Israel, 'iia
'a huta na'i Ponisia, 'e aba 'iniai kantri ra 'unua 'iniai Siria. 'A 'ari beia Jisas 'inia na
adaro 'a bwauniai gare urao ana. 'A 'ari wou beia ma topiruru ma mwaoro dio na'i
ano. Ma ha'angonia wetewetea Jisas 'anai taaria hura'ai adaro baaniai gare ana.
27 Mia Jisas 'a ha'atee heiha'auu o'ani, “Ni gare narai hangani'i na'i na'o. 'A ai'a goro
dorai hau'i mahoingau adaa'i gare ma do raigui gaasi'i 'ada'i misu.”‡
28 Mana uraosi 'a o'ani 'inia, “Ha'amomori di'u Araha! Ma'ata na misu ra matai
ngaa'i ro'u moi mamamo i mahoingau adaa'i gare na rau ahoda baaniai dora
ngaungau.”
29 Mia Jisas 'a o'ani 'inia, “'Iniai heiarami odo-odo amua, na adaro 'a nugasia'ai gare
amua. 'Oi aho'i 'ari 'omaa.”
30 Mana 'oha na uraosi 'a aho'i 'ari ruma ana, 'a re'ia dona gare ana 'a goro'a aho'i
ma dadao hatara'i moi na'i be'a. 'Inia na adaro 'a nugasia'a.

Jisas 'A Ha'agorohia Aho'i Sae

Na Pwarongo Ma Ai'a Hadahada Goro

31 'Ia Jisas miraaui rongoiusuri ana'i rau hano baani'i 'omaa gaarangiai 'omaai Taea.
Rau 'ari wou rau riutaha na'i 'omaai Saedon mana Provensi Dekapolis maraugu taha
aho'i mai na'i kae bwera i Galili.
32 Ma ra'i sae rau waa mai sae na pwarongo ma ai'a hadahada goro. Marau
ha'angonia wetewete a Jisas do 'ai karohia maai goro aho'i.
33 Mia Jisas 'a waia beira'i saesi baaniraaui mwani sae maagu siwi siri suri'i
karingana'i saesi. Ma ngisuhiai kaka'una maagu karohiai meameanai saesi 'iniai
kaka'una.
34 'A wana ara'ai aro ma osimaro ma o'ani, “Efata!” Mana 'ana 'ado'ado i ha'ateesi,
“Ai'a pono'a!”
35 Na'i 'ohasi saesi 'a rongorongo ma ha-ha'atee goro'a aho'i.
36 'Ia Jisas 'a ha'a-aburaau wetewetei sae do rai abui maaniai ha'agorohia anai saesi.
Rei'uaa na towa'i ha'a-aburaau, miraugu here raorao 'anai taroha'inia hura'a.
37 'Ira hakoi nei rau rongoa, rau heimwaota'i di'u marau o'ani, “Romwane, maho na
haa'i a mo'osi ra goro di'u! 'A ha'agorohiraau aho'i ro'u i pwarongo mana baanguu.”

8

Jisas 'A Hanganiai Hai Merui Sae
(Matiu 15:32-39)

1 Tara'i dangi ahora, ra ragoi sae narau goni ro'u mai beia Jisas. 'Ari wou ma na'i
'oha na rau ai'a to'o mahoingau'a, 'ia Jisas 'agu soiraau mai rongoiusuri ana'i ma o'ani
'iniraau,
2 “'Au ta'ahiraaui sae 'ini, 'inia 'e oru dangi'a narau awa be'inigaau ma na'i 'ohanisi
raugu ai'a to'o mahoingau 'anai ngau.
3 Ma'au gasi ha'a-taariraau 'ari suri'i 'omaa adaa'i ha'i hioro, maraugu dionga'i moi
suri tara. 'Inia tara'i nei 'iniraau rau boi ha'atau di'u.”
4 Me 'iraaui rongoiusuri ana'i rau o'ani, “'Igaau gau awa na'i dora mangasara. 'A
bwa'i dora na gaigui sadoia ta mahoingau nai arariraaui mwane sae 'ini.”

‡ **7:27** 7:27 Ni 'ado'ado 'anai tatarani 'a o'ani: 'Iraaui gare ra ura 'iniraaui Jiu. Mana misu 'a ura 'iniraaui nei ra ai'a Jiu. 'Ia Jisas 'a 'unua do 'a raba 'a'auhiraau moi Jiu. 'A ai'a arari do 'ai nugasiraaui Jiu mai 'a'auhiraaui nei ra ai'a Jiu.

5 'Ia Jisas 'a songa'iniraau o'ani, “'E siha huai bredi na bei'amou?” Marau aramia
o'ani, “'E biu.”
6 'Ia Jisas 'agu 'unua tanaraaui sae 'anai heinagu dio na'i ano ma dauai biu hua
bredisi. Mana 'oha na ha'atee ha'agorohia hako a God 'ini'i, 'a uubi'i ma haa'i
tanaraaui rongoiusuri ana'i 'anai hatora'ini'i tanaraaui sae.
7 Ma ra'i gere ii'a ro'u narau to'ora'i. Mia Jisas 'a ha'atee ha'agorohia God 'ini'i ma
haa'i tanaraaui rongoiusuri 'anai hatora'ini'i ro'u tanaraaui sae.
8-9 Mana nei ra ngau 'a 'onaai hai merui sae. Rau ngau marau masu goro. Na'i muri
raugu ha'ahonuai biu abira raha 'ini'i dorai mahoingau ra ngau tahi'i. Naasi mia Jisas
'agu ha'a-taariraau aho'i sae.
10 Ma ta'e ara'a na'i ora beiraaui rongoiusuri ana'i marau 'ari na'i distrik ra 'unua
'iniai Dalmanuta.

'Iraaui Farisei Ra Ha'angoniai Ha'abu'oahu (Matiu 16:1-4)

11 Ra'i Farisei ra boi beia Jisas marau taraawa'a heiraeraesi beia 'inia rau raba
ha'imaania. Rau 'unua tanaa Jisas 'anai haa ta ha'abu'oahu 'anai ha'ata'inia tanaraau
'onaa 'ia God ha'a-momori na haa tanaai mena.
12 'Ia Jisas 'a osimaro ma o'ani, “'Ini 'uaana na 'imoou mou raba re'ia ta ha'abu'oahu
'anai ha'ata'inia do'inau 'au boi baania God? Wai 'unua ha'a-momori tana'amou, 'a
bwa'i ha'abu'oahu na wai haa tana'amou!”
13 Ma hano baaniraau, 'a ta'e ara'a aho'i na'i ora marau tahamora aho'i 'ari nata
bataraui kae bwera i Galili.

Jisas 'A Ha'abasuraaui Rongoiusuri Ana'i Do Rai Abui Heitohe 'Onaairaaui Farisei (Matiu 16:5-12)

14 'Oha rau 'ari wou mau suriai wai, 'iraaui rongoiusuri raugu 'iraraa do rau
kaku'aai waa'i tadaa'i bredi. 'E ta'i huai bredi moi na rau to'oraa.
15 'Ia Jisas 'a ha'abasuraau o'ani, “Moi 'ome'ome goro mamoi 'omesuri'amou baaniai
draebam adaaui Farisei mea Mwaeraha Herod.”
16 'Iraaui rongoiusuri rau maania haariraaui mahosi marau o'ani, “Gau ai'a to'o
bredi na 'unua o'asi 'iniasi.”
17 'Ia Jisas 'a 'iraraai taha na rau maania ma ha'atee o'ani 'iniraau, “'A 'ua mou
hadanga'inia 'iniai ai'a to'o bredi amoou? Mou ai'a aidangisia mau? Mou ai'a
aidangisia 'inia ra baabaui tahingamoo'i!
18-19 Mou to'o maa, ma 'ua namou ai'a 'ome 'iraraa 'inia? Ma mou to'o karinga, ma
'ua namou ai'a rongo 'iraraa 'inia? 'A 'ua? Mou kaku'aa'a i 'oha nau uubiai rima huai
bredi tanaai rima merui sae ani? 'E siha abira na mou ha'ahonua 'ini'i dora na rau
ngau tahi'i?”
Marau aramia o'ani, “'E ta'i tangahuru mana rua.”
20 Maagu songa'iniraau ro'u o'ani, “Ma na'i 'oha nau uubiai biu huai bredi tanaai
hai merui sae ani, 'e siha abira na mou ha'ahonua 'ini'i dora na rau ngau tahi'i?”
Marau aramia o'ani, “'E biu abira.”
21 Ma o'ani 'iniraau, “'A 'ua? Mou ai'a aidangisia ro'u mau? Hoita, moi wai'ado'ado
goro 'ini'i maho nau 'unu'i 'isi!”

Jisas 'A Ha'agorohia Aho'i Sae Na Kuru Na'i Betsaeda

22 Rau ataha mai na'i Betsaeda, ma ra'i sae rau waia mai sae na kuru. Marau
bonga'inia Jisas do'ai karohiai saesi mai 'ome'ome aho'i.
23 'Ia Jisas 'a dau na'i rimana ma urua hura'a baaniai 'omaasi. Ma ngisuhi'i maanai
saesi, 'a karohi'i ma o'ani 'inia, “'A 'ua? Ra'i maho na'o re'i'i?”

24 Mana saesi 'a wana ara'a ma o'ani, “'Au re'i'i sae maragu 'ome 'onaai'i hasi'ei nara
hahano hairiu.”
25 'Ia Jisas 'a karohi'i ro'u i maanai saesi. Mana saesi 'a wanawana wetewete. Ma
na'i 'ohasi, 'agu 'ome'ome aho'i ma matai 'ome 'irara'i goro hako aho'i mwani maho.
26 Mia Jisas 'a ha'atee wetewete tanaa o'ani, “'Oi 'ari odo-odo aho'i ruma amua.
'Oigu abui siri aho'i'a i 'omaa 'anai to'o taroha'inia 'ari taha na to'o tana'o.”

Pita 'A Ha'arangasia Hura'a

Do 'Ia Jisas Na Ha'atahi
(Matiu 16:13-20; Luk 9:18-21)

27 Mia Jisas mana rongoiusuri ana'i rau 'ari suri'i gere 'omaa gaarangiai 'omaa raha
i Sisaria Pilipae. 'Oha rau 'ari wou mau suriai tara, 'ia Jisas 'agu songa'iniraau o'ani,
“'A 'ua? 'Iraaui sae, rau 'unua do 'inau 'iatei?”
28 Marau ha'atee o'ani, “Rau 'unua do i'oe 'e nei na mae na suruta'e aho'i. Tara'i nei
ra 'unua do i'oe a Jon Bwareomaea. Ma tara'i nei ra 'unua do i'oe naasi a Rarabea
Elaija ma tara'i nei ro'u ra 'unua do i'oe 'e Rarabea mau mai na'i na'o.”
29 Mia Jisas 'a o'ani 'iniraau, “Mi'amou mou 'adoma'inia do 'inau 'iatei?”
Mia Pita 'a o'ani, “I'oe naasi Ha'atahi na 'ia God na duruduru 'inia 'anai ha'ataaria
mai.”
30 Mia Jisas 'a o'ani, “Moi abui 'unua'a ro'u tanaa ta sae do 'inau a tei!”

Jisas 'A Maania Hura'ai Rongomaata'i

Mana Mae Nai Haa
(Matiu 16:21-28; Luk 9:22-27)

31 Na'i 'ohasi 'ia Jisas 'a taraawa'a ha'ausuriraau ro'u i rongoiusuri ana'i. 'A
o'ani, “'Inau, i Garei Inoni, rai ha'a-rongomaata'iau di'u. 'Iraaui Na'ohadaa'i Piriisi
miraaui Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses ma tara'i saemaua ro'u rai 'utaiau marai
ha'amaesiau. Ma 'e rua dangi nai hako mana'i oruna, waigu suruta'e aho'i.”
32 'Oha 'ia Jisas 'a mamaani tanaraau, ai'a girua ta ta'i maho baaniraau.
Mia Pita 'a waia beira'i a Jisas ma ha'atee ha'abwarasia.
33 Mia Jisas 'a rihota'i ma wanasiraaui rongoiusuri ana'i magu ha'atee wetewete
o'ani tanaa Pita, “Saetan, hora wou baaniau! Maho na'o 'unu'i 'isi, ai'a 'ado'adona
God, ma'ata ra'i 'ado'ado ni noni moi!”
34 'Ia Jisas 'a 'unuraau mai sae rago miraaui rongoiusuri ana'i ma ha'atee o'ani
'iniraau, “'Iatei na raba ha'i rongoiusuri agua, 'ai nugasiai hei'irisina haaria, 'ai
mwa'emwa'e 'anai suru'iai dadaahoro ana,* maai suriau.
35 'Ia tei na raba dau baabau na'i tahingana na'i marewanani, 'a bwa'i to'oraai
huunai tahi. Me 'ia tei na mwa'emwa'e 'anai ha'a-ai'aai tahingana 'iniai suriau ana
mana Taroha Goro, 'ai to'oraa nana i tahi.
36 'A 'ua? 'Onaa tanei 'ai to'ora'i hako nana i mwani maho na'i marewana, ma bwa'i
daua nana i huunai tahi, mareho 'isi rai 'a'auhia? 'A bwa'i!
37 'Onaa 'ai mae, 'a bwa'i maho 'isi naigu haua 'anai horia aho'i tahingana.
38 “'Inau na Garei Inoni, wai boi aho'i mau ta 'oha beiraaui enjel ana'ia God beiai
mena mana raraha na ta'isada beia amagu. Mana 'oha wai boi, waigui 'utairaaui nei
ra ora-ora'a nara ninimata'iniau na'i 'ohani. Ma wai 'utairaau ro'u i nei ra ninimata'i
taroha'ini'i ha'atee agu'i.”

---

* **8:34** ***Mwa'emwa'e 'anai suru'iai dadaahoro:*** Ni 'ado'ado 'ana 'a o'ani. 'Onaa 'o mwa'emwa'e 'anai suru'iai dadaahoro amua, 'a minimua do 'o mwa'emwa'e 'anai rongomaata'i ma'ua mae 'onaai rongoiusuri ana Kraest. 'Inia na'i madoraa ana Jisas, 'iraaui sae nara suru'iai dadaahoro, ra hano 'anai mae.

9

1 Mia Jisas 'a ha'atee o'ani ro'u 'iniraau, “Wai 'unua ha'a-momori tana'amou: Tara'i
nei 'ini'amou 'ini moi awa tari mau 'anai 'omesia God 'oha nai marungiraaui noni
beiai mena.”

Jisas 'A Aho'ita'i Raraha
(Matiu 17:1-13; Luk 9:28-36)

2 'E ono dangi na hako, 'ia Jisas 'a waia Pita, Jems, mea Jon, 'anai ta'eha haariraau
na'i hunganai hungahunga ahaaha. 'Oha narau awa 'isi, raugu 'asu'a i waira orusi
mana 'omehana Jisas 'a orisi'a,
3 mana to'oni ana 'a mamaahui wadowado.
4 Na'i 'ohasi, rau 'omesiai ha'amaranga ana Moses mea Elaija, mararu mamaani
beia Jisas.
5 Mia Pita 'a ha'atee o'ani 'inia Jisas, “Saemaua, 'a goro nagau awa 'ini! Mei ha'a-
urasia ta oru hare, 'e ta'i tana'o, 'e ta'i tanaa Moses, ma ta ta'i tanaa Elaija.”
6 'Ia Pita 'agu to'o ha'atee o'asi moi, suria rau kae mamaa'u di'u.
7 Raugu 'ome ma'e rorodo na dio huniraau ma marumarusiraau. Na'i 'ohasi rau
rongoai ringe na ao mai baaniai rorodosi, 'a o'ani, “Naani garegu nau ta'ahia. Moi
rongosuria!”
8 Raugu 'ome'ome hairiu, mia Moses mea Elaija raugu ai'a 'omesirarua'a, 'iia moia
Jisas naraugu re'ia.
9 'Oha 'ia Jisas mana oru rongoiusuri ana rau dio mau na'i hungahunga, 'ia Jisas 'a
ha'atee wetewete tanaraau. 'A o'ani, “Moi abu maani'i tanaa ta sae i mareho na mou
re'i'i, tari 'oha 'inau, na Garei Inoni, wai suruta'e aho'i baaniai mae.”
10 Miraau araisuriai taha na 'unu'i tanaraau. Ma'ata ra kakui ahudaa'i 'iniai 'ado'ado
'anai suruta'e aho'i. Maraugu taraawa'a heisonga'i hairiu 'inia.
11 Rau songa'inia o'ani a Jisas, “'A 'ua na 'iraaui Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses
rau 'unua 'inia do'ia Elaija 'ai boi na'i na'o, maigui boi Ha'atahi?”
12-13 Ma aramiraau o'ani, “'A ha'a-momori. 'Ia Elaija 'ai boi na'i na'o 'anai
ha'aagauraaui mwani noni 'anai boi anai Ha'atahi. Ma'ata 'inau wai 'unua tana'amou.
'Ia Elaija 'a bwane boi'a, miraaui sae rau haa'i here nara ai'a goro tanaa 'onaai 'unua
ada na'i Usu-usu Maea. 'Onaa na Usu-usu Maea 'a 'unua o'asi, moi wai'ado'ado goro
'ini'i maho na wai 'unu'ini. 'A 'unua ro'u do 'inau, na Garei Inoni, wai rongomaata'i
di'u marai 'utaiau.”

Jisas 'A Ha'agorohia Aho'i Garemwane

Na Adaro 'A Bwaunia
(Matiu 17:14-21; Luk 9:37-43a)

14 'Oha 'ia Jisas mana oru rongoiusuri rau taha dio mai baaniai hungahunga,
rau 'omesiai kae ruruhai noni ra garigariraaui rongoiusuri. Ma tara'i nei 'iniraaui
Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses ra heitohetohe be'iniraaui rongoiusuri.
15 'Oha 'iraaui sae 'isi rau re'ia Jisas, rau heimwaota'i di'u marau 'eba 'anai heito'oi
beia.
16 'Ia Jisas 'agu songa'iniraaui rongoiusuri ana'i o'ani, “'E taha mou heitohetohe-
nga'inia?”
17 Ma'e ta'i nei 'iniraau na'i ruruhasi 'a aramia o'ani, “Ha'ausuri, 'au waia mai tana'o
i garemwane agua na adaro 'a bwaunia maagu ai'a ha-ha'atee'a.
18 'Oha na adaro 'a bwaunia, 'a 'onaai sae na manumanu'a. 'A ha'a-ngadingadi'i
rihona ma ngadia hakoi abena. 'Au 'unua tanaraaui rongoiusuri amu'i dorai taariai
adaro baania maraugu bwarai taaria hura'a.”

19 Naasi mia Jisas 'a o'ani 'iniraau, “'I'amou inoni 'ohani, mou bwarai hinihini! 'Ai
orea he'uai maratanoa nawai haua bei'amou, ma'ua wai awa orea tari he'ua bei'amou
mamoigu hinihini? Mou waia mai garesi!”
20 Marau waia 'ari tanaa Jisas.
Ma na'i 'oha na adaro 'a re'ia Jisas 'a 'idira'iniai garesi, ma ahoda dioi ano. Ma
buriburi 'ari na'i ano mana hutohuto ra hura'a na'i ngoona.
21 Mia Jisas 'a songa'iniai amanai garesi, “'A orea he'ua'a i bwaunia na haua i adaro?”
Mia amanai garesi 'a aramia o'ani, “Taraawa'a mau mai 'oha na kekerei'a.
22 Rago'a i 'oha na adarosi 'a gaasia ara'a na'i 'eu mana ha'adodohia na'i wai 'anai
ha'amaesia. 'Onaa 'ai mwada'u, Araha, 'oi 'a'auhi'ameu.”
23 Mia Jisas 'a o'ani 'inia, “Ni 'uaana na'o 'unua 'inia dona ‘'Onaa 'ai mwada'u?’
Mwane maho rai mwada'u tanaai nei na hinihinia God!”
24 Ma na'i mau 'ohasi, na amanai garesi 'a ha'atee raha ma o'ani, “'Inau 'au hinihini
moi, maagu ai'a raha i hinihinigu. 'Oi 'a'auhiau mai wetewete i hinihinigu!”
25 'Ia Jisas 'a 'ome 'irararaaui sae ra taraawa'a ruru mai beia, maagu ha'atee hurasi
o'ani tanaai adaro, “Adaro na'o ha'apwarongo'i mo'o ha'abanguu'i sae, 'oi hura'a
baaniai gareni ma'oi abui siri'a ro'u beia ta'oha!”
26 Mana adaro 'a awara raha ma 'idira'inia ha'atai garesi maagu hura'a baania.
'Iraaui sae ra 'unua'a dona garesi 'a mae'a 'inia 'a dadao hatara'i moi.
27 Mia Jisas 'a dau wou na'i rimana ma ha'a-suruta'ea maagu ura ara'a.
28 Na'i murina, 'ia Jisas mana rongoiusuri ana'i rau 'ari aho'i ruma. Ma na'i 'oha
rau awa haariraau raugu songa'inia Jisas o'ani, “'A 'ua na bwara 'inia tana'ameu 'anai
taaria hura'a i adaro ani?”
29 Mia Jisas 'a o'ani 'iniraau, “Ha'arahesi moi na matai taari'i hura'a i adaro ta'a'i
o'asi.”

Jisas 'A Maania Ro'u i Mae Nai Haa
(Matiu 17:22-23; Luk 9:43b-45)

30 'Ia Jisas miraaui rongoiusuri ana'i rau hano baaniai dorasi marau 'ari daara'i
suri'i 'omaa na'i Galili. 'Ia Jisas 'a ai'a rabasia tanei nai 'iraraai dora na awa iei,
31 'inia 'a ha'ausuriraaui rongoiusuri ana'i 'iniai taha na rai to'o tanaa. 'A
ha'ausuriraau o'ani, “'E nei nai usuha'iniau i Garei Inoni tanaraaui nei narau ha'imae
beiau marai ha'amaesiau. Ma 'e rua dangi nai hako mana'i oruna, wai suruta'e aho'i
baaniai mae.”
32 Miraau ai'a 'adoma'i tarihanai 'ado'ado 'anai mamaani ana, marau maguguta'i
songa'inia ro'u 'anai ha'a-aidangisiraau 'inia.

'Iatei Nai Ororiu?
(Matiu 18:1-5; Luk 9:46-48)

33 Rau taha mai 'omaai Kapaniam ma na'i 'oha rau siri na'i ruma, 'ia Jisas 'a
songa'iniraaui rongoiusuri ana'i o'ani, “'E taha mou hadanga'inia ani, 'oha gau boi
suriai tara?”
34 Miraau ai'a aramia, 'inia na'i 'oha rau boi suriai tara, rau hadanga'inia tei 'iniraau
na ororiu di'u.
35 'Ia Jisas 'a heinagu auru ma 'unuraau mai gaarangi rongoiusuri ana'i ma
ha'atee o'ani 'iniraau, “'Ia tei na raba ha'i sae ororiu 'ini'amou, 'ai ha'a-anoanoa mai
mwa'emwa'e 'anai 'a'auhia namoiwou tanei 'ini'amou.”
36 Mia Jisas 'a waia mai gare kekerei, 'a ha'a-urasia na'i maadaau hako ma abea
maagu ha'atee o'ani,
37 “'Onaa 'o ha'amaotoa ta nei 'onaai gareni suria 'o ta'ahiau, i'oe 'o ha'amaotoau
ro'u. Ma 'onaa 'o ha'amaotoau, 'o ai'a ha'amaotoau moi, mia ro'ua God na ha'ataariau
mai.”

'Iatei Na Aba Beia Jisas?
(Luk 9:49-50)

38 Mia Jon 'a ha'atee o'ani 'inia, “Ha'ausuri. Meu re'iai sae na taari'i adaro hura'a baani'i sae 'iniai atamu mameu ha'aabua, 'inia 'iia ai'a ta'i 'iniai ruruha agaau.”
39 Mia Jisas 'a o'ani 'iniraau, “Moi abui ha'aabua. 'Onaa 'e nei nai haa'i ha'abu'oahu 'iniai atagu, 'agu bwa'i 'asu'ani ha'atee ha'ata'aiau moi.
40 'Inia 'ia tei na ai'a ura bwarasigaau, 'iiasi 'e aba 'iniai ruruha agaau.
41 Ha'amomori! Wai 'unua tana'amou: 'Ia tei na 'a'auhi'amou 'inia ta gere maho, 'onaai ha'a-gonohi'amou, 'inia 'a 'iraraa do 'imoou mou ta'ahiau, 'ai daua nana i heitahari.”

'A Ororiu Di'u Do Gai Dauai Tahi Tarau
(Matiu 18:6-9; Luk 17:1-2)

42 Mia Jisas 'a ha'atee o'ani ro'u, “'Onaa 'ia tei sae nai raba ha'atehaa ta nei 'iniraaui nei kekerei 'ini narau hinihiniau, 'a goro do ra ga'i ho'osia ta kae hau na'i 'u'una marai hura'a ha'adodohia na'i asi rodo. 'Inia na ha'a-mama'ai na 'ia God nai haua tanaai nei nai ha'atehaa tanei 'iniraau, 'ai ta'aa di'u ro'u wou.
43-44 Hoita, 'onaa na rimamu nai haai maho na'o ora-ora'a 'inia, 'oi horo gaasinga'inia. 'O gasi to'oraai rua rimamu ma'ogui siri na'i dora-ni-rongomaata'i. Na'i dorasi na uro ra bwarai mae mana 'eu 'a bwarai kuru. 'A goro baania do'oi dauai tahi tarau beia moi ta'i rima.
45-46 Ma 'onaa na uwamu nai haai maho na'o ora-ora'a 'inia, 'oi horo gaasinga'inia. 'O gasi to'oraai rua uwamu maraigui gaasi'o na'i dora-ni-rongomaata'i. Na'i dorasi na uro ra bwarai mae mana 'eu 'a bwarai kuru. 'A goro baania do'oi dauai tahi tarau beia moi ta'i uwa.
47-48 Ma 'onaa na maamu nai haai maho na'o ora-ora'a 'inia, 'oi suki gaasia hura'a. 'O gasi to'oraai rua maamu ma ragui gaasi'o na'i dora-ni-rongomaata'i. Na'i dorasi na uro ra bwarai mae mana 'eu 'a bwarai kuru. 'A goro i awa tarau na'i heimarungi ana God beia moi ta'i maa baaniai siri na'i dora-ni-rongomaata'i beiai rua maa hako.
49 “Naasi, 'ia God 'ai ha'ausuriraaui sae ana'i 'ini'i rongomaata'i nara siri suri'i na'i marewana. Mia God 'ai ha'a-mama'airaaui nei nara ai'a suria na'i 'eu na bwa'i kuru'a ro'u ta 'oha.
50 “'Io, solt 'a goro 'anai ha'angaugoroai mahoingau. Me 'onaa 'aigu ai'aa i asi'ahana, ma naasi 'agu bwa'i here'a ro'u naraigui haua 'anai ha'a-asi'aa ro'u. 'A o'asi ro'u, 'onaa mou awa heihoa na'i tahingamoo'i 'a 'onaai solt na ai'aai gorohana. Naasi moi awa hagu goni goro!”

10

Haigaasi Na'i Ha'iwai
(Matiu 19:1-12; Luk 16:18)

1 Mia Jisas mana rongoiusuri ana'i rau hano baaniai Kapaniam. Rau ataha wou na'i Provensi Jiudea marau 'ari 'anai nata bataraui wai Jodan. Ma ra rago ro'u i sae nara boi beia Jisas, maagu ha'ausuriraau ro'u 'onaai bwane hahaua ana.
2 Tara'i Farisei ra boi beia Jisas, 'inia rau raba ha'imaania 'onaa na heiarami ana 'a ta'isada beiai Ringe ana'ia Moses. Marau songa'inia o'ani, “'Oi 'unua tana'ameu. 'A 'ua? Na Ringe ana'ia Moses ra ha'awatea moi dona sae 'ai matai gaasiai urao ana?”
3 Mia Jisas 'a aramiraau ro'u 'iniai heisonga'i. 'A o'ani, “'E taha na ringeringe ana Moses 'a 'unua 'iniai haigaasi?”
4 Miraau o'ani 'inia, “'Ia Moses 'a ha'awatea moi sae ha'iwai 'anai gaasiai urao ana, 'onaa 'ai haua ga'u na'i na'o ta usu-usu ni haigaasi.”*

* **10:4** 10:4 Diutronomi 24:1

5 Mia Jisas 'a o'ani, “'Ia Moses 'a haua tana'amoui ringeringesi suria mou rongoasa
mamou ai'a raba araisuriai Ha'atora ana God.
6 Na Usu-usu Maea 'a o'ani, “'Oha 'ia God 'a ha'apwa'araai marewana, 'a
ha'apwa'araai mwane mana urao.†
7 Na tarana naasi, na mwane 'ai nugasia amana mea inana maai hasi beiai urao
ana,
8 mararui ha'i ta'i abe. Naasi, 'irarua rarugu ai'a 'onaaia'a i rua abe, ma'ata 'e ta'i
abe moi.’‡
9 Na tarana naasi, na noni 'ai abui hoaiai taha na 'ia God na ho'ogonia.”
10 'Ia Jisas mana rongoiusuri ana'i rau aho'i 'ari ruma. Miraaui rongoiusuri rau
songa'inia ro'ua Jisas 'ini'i 'ado'ado 'ada'i maho 'isi.
11 Mia o'ani 'iniraau, “'Onaa ta mwane nai gaasiai urao ana ma waina ro'u i urao
he'ete'i, 'iia 'a taritari'a baaniai urao ana.
12 Ma ro'u, 'onaa 'e urao na gaasiai mwane ana ma waina ro'u i mwane he'ete'i, 'iia
'a taritari'a ro'u baaniai mwane ana.”

Jisas 'A Ha'agorohirai Gare Kekerei
(Matiu 19:13-15; Luk 18:15-17)

13 Ra'i sae ra waa'i mai gare tanaa Jisas do'ai karohiraau maai ha'atee
ha'agorohiraau. Me 'iraaui rongoiusuri ana'i rau ha'a-aburaaui sae 'isi.
14 'Oha 'ia Jisas 'a 'iraraa o'asi, 'a taesu'a 'adaaui rongoiusuri ana'i ma o'ani 'iniraau,
“Moi abui ha'a-bwarasiraau. Moi wateraaui gare marai boi beiau. 'Inia 'iraaui nei ra
'onaairaausi, naasi nei nara arari 'anai siri na'i heimarungi ana God.
15 'Inau wai 'unua ha'a-momori tana'amou: 'Ia tei na bwa'i 'u'uria God 'onaai gare,
'a bwa'i awa bahainai heimarungi ana God.”
16 Mia Jisas 'a wairaau mai gare beia ma aberaau. 'A nugaai rimana na'i hungadaau
ma ha'atee ha'agorohiraau.

'E Sae Na Toto'ora
(Matiu 19:16-30; Luk 18:18-30)

17 'Oha na taraawa'a hano ro'ua Jisas mana rongoiusuri ana'i, 'e sae na 'eba mai ma
topira'i ruru tanaa Jisas ma o'ani, “Ha'ausuri! I'oe 'e sae goro! 'E taha nawai haua
nawai daua 'inia i tahi tarau?”
18 'Ia Jisas 'a aramia o'ani, “Ni 'uaana na'o 'unua 'inia do 'inau 'au goro? Ai'a tanei
do 'ai goro, me 'iia moi a God.
19 I'oe 'o bwane aidangisi'i'a i Ha'atora: Abui ngahu ha'amaesiai sae; abui taritari'a
baaniai urao amua ma'ua mwane amua; abui beri; abui pwari'i na'i kooti; abui ha'a-
bweubweu'aai sae 'iniai maho na to'oraa; ma'oi ha'ahoua amamu mea inamu.”§
20 Mana saesi 'a o'ani, “Ha'ausuri, na mwane mareho 'isi 'au bwane ha'isuri'i mau
mai na'i 'oha nau kekerei.”
21 Mia Jisas 'a wana to'obuu 'inia ma ta'ahia maagu o'ani, “'E ta'i mareho na i'oe 'o
ai'a haua mau. 'Oi 'ari ma'oi raonga'ini'i hakoi mareho na'o to'ora'i ma'oi hauai ha'a
tanaraaui sae pohara. 'Onaa 'oi haua o'asi, 'oi toto'ora na'i aro. Na'i muri 'oigui boi
suriau.”
22 'Oha na rongoa, maagu 'ome ahutotou'a. Ma hano'a ha'i ahutotou, 'inia 'iia 'e sae
na toto'ora di'u.
23 'Ia Jisas 'a wanasiraau hairiu i sae ma o'ani 'iniraaui rongoiusuri ana'i, “'Ai bwara
di'u tanaraaui sae ra toto'ora 'anai siri na'i heimarungi ana God.”
24 'Iraaui rongoiusuri ana'i rau heimwaota'i di'u 'ini'i maho na 'unu'isi. Mia Jisas 'a
o'ani ro'u 'iniraau, “Mwani sae agu'i, 'a bwara di'u 'anai siri na'i heimarungi ana God!

---

† **10:6** 10:6 Jenesis 1:27; 5:2 ‡ **10:8** 10:7-8 Jenesis 2:24 § **10:19** 10:19 Eksodas 20:12-16; Diutronomi 5:16-20

25 'A 'ua? I mwamwaa nara 'unua 'iniai kamel 'a matai siri daara'i na'i maanai nira?
'A bwara! Ma bwara di'u ro'u wou tanaai nei na toto'ora 'anai siri na'i heimarungi
ana God."
26 Na'i 'oha rau rongoa o'asi rongoiusuri, raugu heimwaota'i di'u marau ha'atee
o'ani, "Romwane, 'onaa na o'asi, 'a 'ome 'onaa do 'a bwa'i ta sae nai dauai tahi tarau!"
27 Mia Jisas 'a wanasiraau ma o'ani, "Beiai noni 'a bwarai daua haariraaui tahi
tarau, mei beia God 'a ai'a maho i bwara tanaa, 'inia tanaa God mwane maho ra
mwada'u moi."
28 Mia Pita 'a o'ani 'inia, "'Ome! 'I'ameu meu nugasi'i hakoi mwane maho amee'i
mameu suri'o!"
29-30 Mia Jisas 'a o'ani 'iniraau, "'Au 'iraraana. 'Inau wai 'unua ha'a-momori
tana'amou: 'Ia tei na nugasi'i mwane mareho ana'i 'inia 'a suriau mana Taroha Goro,
'iia 'ai dau'i mwani mareho di'u'i mareho na nugasi'i 'isi. 'Onaa 'ai nugasiai ruma
ana ma'ua do'orana'i, asina'i, amana, inana, gare ana'i ma'uai dorai ano ana, 'ia God
'ai huunai ha'agorohia. Ma na'i marewana 'ai ha'arago'i tanaai mwani maho 'isi. Me
'iraaui sae rai ha'a-mama'aia ro'u! Ma'ata na'i madoraa nai boi mau, 'aigui daua nana
i tahi tarau.
31 Ma naasi, 'a ragoi nei nara ororiu na'i 'ohani, rai ha'i sae haari'i moi. Ma ragoi
nei ra ai'a ororiu na'i 'ohani, 'ia God 'ai ha'a-ororiu'araau."

Orunai 'Oha Na 'Ia Jisas

'A Hadanga'iniai Mae Nai Haua
(Matiu 20:17-19; Luk 18:31-34)

32 'Oha rau suriai tara na ta'eha 'anai Jerusalem, 'ia Jisas 'a hano na'i na'o 'iniraaui
rongoiusuri ana'i. 'Iraaui rongoiusuri ana'i rau heimwaota'i di'u 'inia, miraaui sae ra
haisuri ra mamaa'u. Jisas 'a wairaau haariraau ro'u i rongoiusuri ana'i ma maani'i
tanaraaui taha na rai to'o mau tanaa.
33 'A o'ani 'iniraau, "Moi bahurongo goro. Na'i 'ohanisi gau hahano'a 'anai
Jerusalem. Maagu na'i 'isi, 'e nei nai usuha'iniau i Garei Inoni tanaraaui Na'ohadaa'i
Piriisi mana Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses. Rai hiiriau 'anai ha'amaesiau marai
usuha'iniau ro'u tanaraaui nei ra ai'a Jiu.
34 Rai haikou 'iniau marai ngisuai abegu marai rorohoau maraigu ngahu
ha'amaesiau. Ma'ata 'e rua dangi nai hako mana'i oruna, wai suruta'e aho'i baaniai
mae."

Na Hei'irisina Jems Mea Jon
(Matiu 20:20-28)

35 'Ia Jems mea Jon rua garena Sebedi, raru boi beia Jisas ma raru ha'atee o'ani
'inia, "Ha'ausuri, 'e ta'i maho na miri 'irisia do'oi haua tana'amiria."
36 Mia Jisas 'a songa'inirarua o'ani, "'E taha muru rabasia?"
37 Ma rarugu aramia o'ani, "Na'i madoraa na'oi mwaeraha ma'oi marungiraaui noni,
miri raba heimarungi bei'o. Tanei nai heinagu na'i dora ni mwaeraha na'i aba odomu
ma tanei na'i maha."
38 Mia Jisas 'a o'ani 'ini'ararua, "'I'amurua muru ai'a aidangisiai maho na muru
ha'angoniasi. 'A 'ua? Muru ga'i siri moi na'i rongomaata'i na 'inau wai siri iei? Ma
muru ga'i matai mae moi 'onaai mae na wai haua?"
39 Miraru aramia Jisas o'ani, "Miri ga'i haa moi!"
Mia Jisas 'a o'ani ro'u, "Ha'amomori di'u. Murui rongomaata'i ha'a-momori 'onaai
rongomaata'i na 'inau wai haa ma murui mae moi 'onaai mae na wai haua.
40 Ma'ata 'inau 'au bwa'i sigihia 'iatei nai heinagu na'i odogu ma'ua na'i mahagu.
'Iia moi a God nai 'unua 'iatei nai heinagu beiau. 'Inia 'iia 'a bwane 'ome sigihiraau."
41 'Oha 'iraaui nata tangahurui rongoiusuri ana'ia Jisas rau rongoai mahosi, rau
taesu'a di'u 'ana Jems mea Jon.

42 Mia Jisas 'a 'unuraau hako mai beia, ma o'ani 'iniraau, “Mou bwani 'iraraa doni
mwaeraha mana na'otara adaa'i sae ra ai'a Jiu, rau ha'aba'o 'iniai heimarungi narau
haua ma goro adaau i haa'i mwani heiatenga'i tanaraaui noni.
43 Ma'ata 'ai abui o'asi bei'amou. 'Ia tei nai raba na'otara tana'amou, 'iia 'ai ha'i sae
tatau'aro tana'amou.
44 Mia tei na raba bwauodo, 'ai ha'i slev tana'amou hako.
45 Moi ha'isuriai herehere agua. 'Inaui Garei Inoni 'au ai'a boi do 'irai sae rai tau'aro
tanaau. Me 'inau 'au boi do 'inau wai tau'aro tanaraau, ma 'anai wateai tahingagu
'anai ha'atahiraau baaniai ora-ora'a.”

Jisas 'A Ha'a-wanawanaa Aho'i a Batimeas
(Matiu 20:29-34; Luk 18:35-43)

46 Jisas mana rongoiusuri ana'i rau tahai 'omaai Jeriko. Ma na'i muri, 'oha rau
hura'a baaniai 'omaasi, 'a ragoi sae ra suriraau. Ma'e sae na kuru na atana 'ia
Batimeas 'a heheinagu na'i bobonai tara, 'iiasi 'e garena Timias. 'Iia 'a heinagu 'isi'a
'anai ha'angoni ha'a beiraaui noni rau tatahahoro na'i tarasi.
47 Na'i 'oha na 'iraraa do 'ia Jisas, 'e sae ni Nasaret na boi na'i tarasi, 'agu taraawa'a
awara raha o'ani, “Jisas, warowarona Deved. 'Oi arunga ta'ahiau ma'oi 'a'auhiau!”
48 Ragoi sae ra 'unua do 'ai papaku, mia awara raha ro'u baaniai na'o, “Jisas,
warowarona Deved, 'oi arunga ta'ahiau ma'oi 'a'auhiau!”
49 Jisas 'a ura papaku ma o'ani 'iniraau, “Moi 'unua mai.”
Maraugu o'ani 'inia Batimeas, “'Ai abui ta'aabemu. 'Ia Jisas 'a 'unu'o, 'oi ura ara'a!”
50 'Ia Batimeas 'a rege ara'a ma gaasiai to'oni bo-hura'a ana, ma 'ari beia Jisas.
51 Jisas 'a songa'inia o'ani, “'E taha na'o 'irisia do wai haua tana'o?”
Mia aramia Jisas o'ani, “Ha'ausuri, 'au raba wanawana aho'i!”
52 Mia Jisas 'a ha'atee o'ani tanaa, “'Io, na hinihinimu na ha'agorohi'o. 'Oi 'ari'a.”
Na'i mau 'ohasi na sae kurusi 'agu wana. Ma hano beia Jisas suriai tara.

11

Jisas 'A Taha Siri Na'i Jerusalem
(Matiu 21:1-11; Luk 19:28-40; Jon 12:12-19)

1 'Oha 'ia Jisas mana rongoiusuri ana'i rau gaarangia wou i Jerusalem, rau 'omesia
'ari 'omaai Betfeis mana Betani gaarangiai hungahungai 'Oliv. Mia Jisas 'a ha'a-
taarirarua i rua rongoiusuri 'anai 'ari na'o.
2 'A o'ani 'inirarua, “Murui hano mamurui 'ari nai 'omaa 'ariani. Ma na'i 'oha murui
taha siri wou, murui re'iai garei dongki nara ho'osia. Na garei dongkisi ai'a ta sae
mau nai ta'e na'i hungana. Naasi murui wagasia ma murui waia mai tanaau.
3 Ma 'onaa ta sae nai songa'ini'amurua 'inia tei na 'unua tana'amurua do murui
waiai mwamwaasi, murui o'ani 'inia, ‘'Ia Araha na rabasia ma'ai ha'ataaria aho'i
raurau moi mai.’ ”
4 'Oha raru ataha wou, raru re'iai dongki ra ho'osia na'i bobonai maraaruma. Raru
'ariwou ma raru tahamora wagasia,
5 ma ra'i sae nara ura 'isi ra o'ani 'ini'ararua, “Eei! 'A 'ua na muru wagasia 'inia i
mwamwaasi?”
6 Mararu 'unu'i maho 'ia Jisas 'a 'unu'i tanararua, maraugu watea tanararuai dongki
ma raru hano beia.
7 'Oha raru ataha aho'i beia Jisas, raru rahi'i tara'i to'oni bo hura'a adaru'i ma raru
nuga'i na'i hunganai mwamwaasi. Mia Jisas 'a heinagu ara'a na'i hungana.
8 Ragoi sae ra haa'i bwana bo hura'a adaa'i mara haari'i 'ari suriai tara. Ma tara'i
sae ra 'ari mara tabari'i hasi'ei nara hahaa'a mara haari'i hahaadi na'i tara.
9 Mana sae ra na'o mana nei na'i murina Jisas raugu awaawara, rau o'ani,
“Ha'a-aneanea God!

Araha God, 'oi ha'agorohia mo'o na'o ha'ataaria mai!
10 God 'oi ha'agorohia mo'oni na boi 'anai mwaeraha agaau
'onaai wauwa ameeu a Deved!
Ha'a-aneanea God na'i aro!”*
11 'Ia Jisas 'a taha wou i Jerusalem ma siri na'i Ruma Maea ana God ma wanasi'i hako 'ari mwane maho na'i rarona. 'Iia ai'a awa orea, ma 'ari'a i Betani beiraaui rongoiusuri ana'i, 'inia 'a su'urahi'a.

Jisas 'A Ha'atee Orohuniai Hasi'ei

Nara 'Unua 'Iniai Fig
(Matiu 21:18-19)

12 'Oha rau aho'i mai baaniai Betani na'i nata dangi, 'ia Jisas 'a hioro.
13 Ma re'ia 'ari urunai hasi'ei ra 'unua 'iniai fig. Rei'uaa na 'iraraa do'a ai'a tari mau i madoraa 'adaaui fig 'anai hungu, 'a 'ariwou 'anai 'ome'ome hua na'iei. 'Inia 'a 'iraraa do na fig 'ai hungu ma'ata'a 'onaa na to'o rawa. Ma na'i 'oha na 'ariwou gaarangi, 'a 'omesia do nai'i moi rawa na re'i'i.
14 Naasi mia Jisas 'a ha'atee orohuniai hasi'eisi, 'a o'ani, “'Ogu bwa'i hungu'a ro'u ta 'oha!” Miraaui rongoiusuri ana'i rau rongo'i hakoi maho na 'unu'isi.

Jisas 'A Taariraaui Sae

Baaniai Ruma Maea Ana God
(Matiu 21:12-17; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22)

15 'Oha rau ataha wou i Jerusalem, 'ia Jisas 'a siriwou na'i dora a'ora na'i maanai Ruma Maea ma taraawa'a taariraau hura'a i sae ra horihori mara raoraonga'i na'iei. 'A rihota'ini'i tebol 'anai ori-orisi ha'a mana baba ni heheinagu adaa'i nei ra raoraonga'i waibora.
16 Mia Jisas 'a ha'a-abu'i sae nara raba tahahoro bei'i maho na'i kae dora a'ora na'i maanai Ruma Maea.
17 Maagu ha'ausuriraaui sae o'ani, “Ra usua o'ani na'i Usu-usu Maea, 'ia God 'a o'ani, ‘Na ruma agua 'e ruma ni ha'arahesi adaau hakoi mwane noni suriai marewana.’ Mi'amou mou ha'i dorani bainihu 'inia nadaaui sae beriberi!”†
18 Miraau na Na'ohadaaui Piriisi mana Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses, rau rongo to'oana marau taraawa'a siba herehere 'anai ngahuia Jisas. Ma'ata rau magugu ro'u, 'inia ra ragoi sae ra heimwaota'i di'u 'iniai ha'ausuringa'i ana'i.
19 Ma na'i su'urahi, 'ia Jisas miraaui rongoiusuri ana'i raugu hura'a aho'i baaniai Jerusalem.

Hinihini Mana Ha'arahesi
(Matiu 21:20-22)

20 'Oha rau 'ari wou suriai tara na'i haho'oanai nata dangi, rau re'iai hasi'ei na ha'atee orohunia ania Jisas 'a nugu'a.
21 Mia Pita 'a hasi 'adoma'i aho'isia ma o'ani 'inia Jisas, “Ha'ausuri, 'ome! Na hasi'ei na'o ha'atee orohunia 'ani 'a nugu'a!”
22 Mia Jisas 'a o'ani, “Moi hinihinia God!
23 'Inau wai 'unua ha'a-momori tana'amou: 'Ia tei nai hinihini ma bwa'i 'adoma'i heiruarua'a, 'ai matai o'ani 'iniai hungahungani, ‘'Oi sara baaniai dorani ma'oi hura'ai asi!’ Na maho nai 'unuasi 'ai to'o'a 'onaai 'irisia anasi.
24 Tarana naasi nau 'unua 'inia tana'amou, do 'oha moi ha'angonia ta maho na'i ha'arahesi, moi hinihini do 'ia God 'a bwane haua'a tana'amou. Maigu haua tana'amoui taha mou 'irisia.

---

* **11:10** 11:9-10 Psalm 118:25-26; 148:1 † **11:17** 11:17 Aisaea 56:7; Jeremaea 7:11

25 Ma na'i 'oha moi ha'arahesi, 'onaa mou taesu'a 'ana tanei, moi 'adoma'i nugasia
ga'u, neina Amamoou na'i aro 'ai 'adoma'i nugasi'amou ro'u 'ini'i maho ta'a'i na mou
haa'i.
26 Ma 'onaa mou bwa'i 'adoma'i nugasia, 'ia God na awai aro 'a bwa'i 'adoma'i
nugasi'i ro'u i ora-ora'a amoo'i."

'Iraaui Saemaua Adaa'i Jiu Ra Ai'a

Hinihinia Do 'Ia Jisas 'A Boi Baania God
(Matiu 21:23-27; Luk 20:1-8)

27 Mana 'oha rau ataha ro'u mai na'i Jerusalem, 'ia Jisas 'a taha ro'u siri na'i Ruma
Maea ana God. 'Iraaui Na'ohadaa'i Piriisi miraau Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses
ma tara'i saemaua ro'u rau boi beia,
28 marau songa'inia, "'Oi 'unua tana'ameu, 'iatei na 'unua tana'o do'oi matai haa'i
mareho 'isi?"
29 Mia Jisas 'a aramiraau o'ani, "Wai matai aramiai heisonga'i amoou 'onaa moi
aramia ro'u i heisonga'i nawai haua tana'amou.
30 'Ia tei na 'unua tanaa Jon 'anai bwareomaearaaui noni? 'Ia God ma'ua inoni?"
31 Miraau hadahada haariraau hairiu o'ani, "'E taha nagai 'unua? 'Inia 'onaa nagai
'unua do'ia God, 'iia 'ai 'unua o'ani, 'Ma 'ua namou ai'a hinihinia 'inia Jon?'
32 Ma 'onaa nagai 'unua do 'iraau moi inoni nara 'unua tanaa, ra gasi taesu'a inoni."
Rau 'unua o'asi, 'inia rau mamaa'usiraaui sae na rau hinihinia do'ia Jon 'e huunai
rarabea.
33 Miraau aramia o'ani, "Meu ai'a 'iraraa."
Mia Jisas 'a o'ani 'iniraau, "Nau bwa'i rangasia ro'u tana'amou 'iatei na 'unua tanaau
do wai matai haa'i mareho 'isi."

12

Ha'atee Heiha'auu 'Iniraaui Sae Ta'a'i

Nara 'Omesuriai Moui Grep
(Matiu 21:33-46; Luk 20:9-19)

1 Na'i 'ohasi, 'ia Jisas 'a maania ro'u tanaraaui saemaua adaa'i Jiu i ha'atee
heiha'auuni. 'A o'ani 'iniraau, "'E sae na hasiai moui grep. 'A bara garia ma tagoraai
dora 'anai rosirosi grep na'iei 'anai tagora waen. Ma ha'a-urasia ro'u i ruma ahaaha
'anai 'ome'ome 'ini'i maeronga. Na'i muri 'agu sadoi'i sae 'anai tau'aro maedi hua
'anai 'omesuriai mou ma hano na awa na'i kantri he'ete'i.
2 "Ma na'i 'oha na tari madoraa 'anai husi'i hua, na saesi 'agu ha'ataaria 'ari noni
tatau'aro ana 'anai waa mai hua narau ga'i haa'i tanaa baaniai moui grep anasi.
3 Na'i 'oha na ataha wou, 'iraaui mwane narau 'omesuriai mousi rau daua marau
ngahu ngahua moi, marau ha'ataaria aho'i 'ari ha'i pwaranga.
4 'Ari wou mana nei na to'oraai mou 'a ha'ataaria ro'u i ta'i sae tatau'aro ana 'anai
waa mai tanaai hua ana'i. Miraaui sae 'isi rau ngahuia ro'u. Rau ha'amaaraai bwauna
mara here ha'ata'aia di'u ro'u.
5 'Ari wou mana nei na to'oraai mou, 'a ha'ataaria ro'u 'ari ta'i sae tatau'aro ana.
Miraau sae 'isi rau ngahu ha'amaesia moi. Mwane sae tatau'aro ana'i na ha'ataari'i
ra here osia'i hako. Ra'i nei ra ngahu ha'ata'ai'i ma ra'i nei ra ngahu ha'amaesi'i.
6 "Na nei nagu awa mau 'anai ha'ataaria, naasi huunai gare ana'a na ta'ahia di'u.
Naasi'a i sae ha'ahako 'anai ha'ataaria 'ari. Ma 'adoma'inia do 'iia rai ha'ahoua. Naasi,
maagu ha'ataaria 'ari.
7 "'Oha narau re'ia, rau ha'atee hairiu o'ani, 'Naasia mo'o naigu to'oraai mousi na'i
'oha nai mae amana. Gau magai ngahu ha'amaesia magai to'oraa nagaau i moui
grepisi.'

8 Marau daua, rau ngahu ha'amaesia marau gaasia hura'a baaniai mou."
9 'Ia Jisas 'agu songa'iniraau o'ani, "Mou 'adoma'inia do'e taha naigu haa i sae na
to'oraai mousi. 'Iia 'ai boi, mai ngahu ha'amaesiraau hakoi sae 'isi mai wateai mousi
tanaraau tara'i nei ro'u.
10 Mou ai'a 'oha'inia gasi taha nara usua na'i Usu-usu Maea na o'ani,
'Na hau na 'iraaui sae tatau'aro ruma rau 'itaa,
naia naagu ha'i hau na ororiu di'u na'i bani anai ruma.
11 'Ia Araha God na haua do 'ai o'asi,
magau wa'ewa'e di'u 'inia!' "*
12 Na ha'atee heiha'auu ana Jisas 'a to'iraaui saemaua adaa'i Jiu. Rau raba daua Jisas
dorai ha'a-mama'aia. Maraugu ai'a haua, suria rau magugu do ra gasigu ha'agogoru
i noni. Naasi raugu hano'a baania.

Ra Hauai Heisonga'i 'Iniai Hori Takisi
(Matiu 22:15-22; Luk 20:20-26)

13 Na'i muri, 'iraaui Farisei mana sae ana'ia Herod ra ha'a-taariraau wou tara'i sae
'anai songa'inia Jisas do neina 'ai ha'atee ha'ata'aiai mwaeraha raha adaaui Rom.
14 Rau 'ari wou beia marau o'ani 'inia, "Ha'ausuri, meu 'iraraa dona mwane maho
na'o 'unu'i ra odo-odo mara ha'a-momori hako. Ma'o ha'ausuriraaui noni 'ini'i taha
'ia God na 'irisiai noni 'anai haa. Ma na'i 'oha na'o ha'ausuriraau, rei'uaa na 'e sae
he'ua nara bahurongo'o, mana ha'ausuringa'i amu'i ra ta'isada moi. Hoita, 'oi 'unua
tana'ameu, 'A 'ua? Na'i ringeringe agaau, 'a odo-odo dogai hori takisi tanaai mwaeraha
raha na'i Rom ma'ua ai'a?"
15 'Ia Jisas 'a bwane 'iraraa do rau raba ha'imaania, maagu o'ani, "Ni 'uaana na mou
raba ha'a-bweubweu'aau 'anai 'unuai maho na taritari'a? Moisu waa mai ta korai ha'a
ma wai re'ia!"
16 Marau waa wou tanaai korai ha'a, maagu songa'iniraau o'ani, "I atana tei mana
nununa tei na awa na'i korai ha'ani?" Miraau aramia o'ani, "Na atanai Mwaeraha
adaaui Rom mana nununa."
17 Mia Jisas 'a o'ani 'iniraau, "'Onaa na o'asi mamoi haua tanaai Mwaeraha i taha
'iia na to'oraa, mamoi haua tanaa God taha 'ia God na to'oraa." Miraaugu heimwaota'i
di'u 'inia Jisas.

Heisonga'i 'Iniai Suruta'e Aho'i

'Anai Ohongia Jisas
(Matiu 22:23-33; Luk 20:27-40)

18 Ma na'i muri, ra'i Sadiusi ra boi beia Jisas. 'Iraausi rau ai'a hinihinia do 'iraaui
noni rai suruta'e aho'i baaniai mae, miraau songa'inia Jisas o'ani,
19 "Ha'ausuri, 'ia Moses 'a nugaai Ha'atora tanagaau do 'onaa 'e sae ha'iwai nai
mae baaniai urao ana mararu ai'a to'o gare, na do'orana 'ai orisia, maai waina ro'u i
uraosi. Mana gare na rarui to'ora'i, rai 'unu'i 'ini'i gare ana'i do'orana na maesi, neina
burungana 'a bwa'i matai hako."†
20 "'E heiha'auu naani. 'E ta'i 'oha 'e biu ha'ido'orada narau awa wou, mana gare
na hutai na'o 'a ha'iwai. Raru ai'a to'o gare mau i urao anasi ma mae'a baania.
21 Na'i muri, do'orana na huta haisuri, 'a waina ro'u i naosi. Ma raru ai'a to'o gare
mau ro'u, ma mae'a ro'u i saesi. Mana ta'i maho mausi, 'a to'o ro'u tanaai orunai
do'oradaau.
22 'Ari wou, 'iraaui biu ha'ido'oradasi, rau waina hakoi uraosi. Ma ai'a ta ta'i 'iniraau
naigu to'oraa ta gare beia, marau mae hako'a. Na'i muri mana uraosi 'a mae ro'u.

---

* **12:11** 12:10-11 Psalm 118:22-23 † **12:19** 12:19 Diutronomi 25:5-6

23 Hoita, na'i 'oha na 'iraaui biu ha'ido'oradasi rau waina hako o'asi uraosi, 'iatei
'iniraau nararugui ha'iwai uraosi na'i 'oha na 'ia God 'aigui ha'a-suruta'eraau aho'i
baaniai mae?”
24 Mia Jisas 'a aramiraau o'ani, “Mou taritari'a ha'atai! 'I'amou ai'a aidangisiai Usu-
usu Maea mamou ai'a aidangisia ro'u i taha na mena ana God 'ai matai haua. Naia
namou to'oraa 'inia 'ado'ado bweubweu'asi.
25 'Oha 'ia God 'ai ha'a-suruta'erai noni baaniai mae, 'a bwa'i sae nai ha'iwai. 'Iraau
rai 'onaairaaui enjel na'i aro nara ai'a ha'iwai.
26 'Io, ma wai ha'a-aidangisi'amou ro'u 'iniai suruta'e aho'i. Mou bwani 'iraraa do
na'i mamaani 'inia Moses mana gere hasi'ei na noroi uruna ani, 'ia God 'a ha'atee
o'ani 'inia Moses, ‘'Inau God ana Ebraham, mia Aisak, mia Jekop.’‡
27 Mana God naasi, ai'a God adaaui nei ra mae, me 'e God adaaui nei ra tahi. Naasi 'a
ha'ata'inia doni waira orusi rau tahi mau, rei'uaa narau bwane mae. 'I'amoui Sadiusi
mou taritari'a di'u 'oha mou 'unua do gau bwa'i suruta'e aho'i.”

Ha'atora Na Ororiu Di'u
(Matiu 22:34-40; Luk 10:25-28)

28 'Oha 'iraaui Sadiusi rau heitohetohe mau beia Jisas, 'e nei 'iniraaui Ha'ausuri 'anai
Ringe ana'ia Moses, 'a boi ma rongoa dona heiarami ana Jisas 'a odo-odo. Maagu
songa'inia ro'u o'ani, “Ha'atora he'ua na ororiu di'u?”
29 Mia Jisas 'agu aramia o'ani, “'Ia Moses 'a 'unua o'ani, ‘'I'amou sae ni Israel, moi
bahu-bahurongo goro! 'Ia God naasi Araha agaau, me 'iia moi naasi ta'i God.
30 Moi ta'ahiai Araha God amoou 'ini'i tahingamoo'i hako mana ahumoo'i hako me
'ini'i 'adoma'imoo'i hako mana wetewete amoo'i hako.’ Naasi nei na ororiu di'u.
31 Mana ruanai Ha'atora na ororiu 'a o'ani, ‘'Oi ta'ahiai nata sae 'onaai ta'ahi'o amua
haari'o.’§ 'Agu ai'a Ha'atora'a ro'u naigu ororiu di'uai rua Ha'atorasi.”
32 Mana saesi 'a o'ani, “Ha'ausuri, 'O ha'a-momori di'u 'oha na i'oe 'o 'unua do'e ta'i
God moi.
33 Ma'o ha'a-momori ro'u do gai ta'ahia God 'ini'i tahingagaa'i hako mana ahugaa'i
hako me 'ini'i 'adoma'igaa'i hako mana wetewete agaa'i hako. Ma mei ta'ahiraau ro'u
i mwane sae hako 'onaai ta'ahigaau haarigaau nagau haua. Na rua Ha'atorasi, raru
ororiu di'u'i tara'i Ha'atora nagau suri'i, 'onaai'i ho'asi nagau hahaa'i na'i Ruma Maea
ana God.”
34 'Oha 'ia Jisas 'a rongoa dona saesi 'a heiarami odo-odo, 'agu o'ani 'inia, “Wai 'unua
tana'o: I'oe 'o gaarangi ha'awatea God 'anai marungiai tahingamu.” Na'i muri, 'agu
ai'a ta sae'a ro'u naigu raba haa ta heisonga'i.

Heisonga'i 'Iniai Ha'atahi
(Matiu 22:41-46; Luk 20:41-44)

35 Na'i muri, 'oha 'ia Jisas 'a ha'ausuriraaui noni na'i Ruma Maea ana God, 'a o'ani
'iniraau, “'A he'ua na 'iraaui Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses rau 'unua dona
Ha'atahi 'e warowarona Mwaeraha Deved?
36 'Inia 'e ta'i 'oha, na Hi'ona Maea 'a haua tanaa Deved i 'ado'ado, mia Deved 'a
o'ani,
‘'Ia Araha God 'a ha'atee tanaai Araha agua o'ani:
'Oi heinagu na'i aba odogu
'anai heimarungi beiau,
tari 'oha wai nugaraaui maerongamu
na'i bahainai heimarungi amua.’*
37 Na'i 'oha na 'ia Deved 'a 'unua do 'ia Ha'atahi 'e Araha ana, 'a ha'ata'inia do 'ia Araha
ai'a do'e warowarona moi, ma'ata 'iia Araha ro'u ana.”
Miraaui nei na ha'ausuriraau, rau wa'ewa'e di'u 'anai bahurongo'i maho na maani'i.

‡ **12:26** 12:26 Eksodas 3:6 § **12:31** 12:31 Levitikas 19:18 * **12:36** 12:36 Psalm 110:1

Jisas 'A 'Unu Ha'ata'airaaui Farisei

Miraaui Ha'ausuri 'Anai Ringe
(Matiu 23:1-36; Luk 20:45-47)

38 Mana 'oha na ha'ausuriraaui noni 'a o'ani, “Moi 'ome'ome goro 'iniraaui Ha'ausuri
'anai Ringe ana'ia Moses! 'A goro adaau hano hairiu na'i maketi bei'i to'oni ororiu
adaa'i do neina 'iraaui inoni rai 'ome 'irararaau marai ha'ahouraau.
39 Na'i 'oha narau siri suri'i ruma ni ha'arahesi, mei suri'i ngau goni nara haa'i, rau
'irisia dorai heinagu moe'a suri'i dora ororiu.
40 Marau matai ha'a-bweubweu'araaui nao 'ini'i ruma adaa'i mana maho na rau
to'ora'i. Mana 'oha rai rihunga'i, rau pwari'iraaui sae 'anai haa'i rihunga'i tewa. Moi
'iraraa dona ha'a-mama'ai 'ia God 'ai ha'arahaa ro'u wou tanaraau.”

Jisas 'A Ha'ata'eta'eai

Wawate Anai Nao Na Pohara
(Luk 21:1-4)

41 Mia Jisas 'a heinagu gaarangiai bakosi 'anai wawate na'i Ruma Maea ana God. 'A
wana suriraaui sae nara sisiri mai 'anai nuga'i bane adaa'i. 'A 'omesia do'a ragoi sae
toto'ora na rau nuga'i mwane ha'a.
42 'Agu 'ome, ma 'e ta'i nao pohara na boi ma nugaa dioi rua gere korai ha'a. 'Onaa
rai ha'igoni'i 'a ga'i arariai ta'i sereni.
43 Mia Jisas 'agu 'unuraau mai rongoiusuri ana'i ma o'ani, “'Inau wai 'unua ha'a-
momori tana'amou: Na naosi 'a nuga ha'a di'uraau hako i mwane sae 'isi.
44 'Inia 'iraaui mwane sae 'isi rau hisu 'ini'i taha nara madara suri'i toto'ora adaa'i.
Mana uraosi, 'oha na wateai ha'a na to'oraa, 'agu ai'a to'oraa'a ro'u tanei.”

13

Jisas 'A 'Unua Dona Ruma Maea Ana God Rai Ha'ata'aia
(Matiu 24:1-2; Luk 21:5-6)

1 'Oha Jisas 'a hura'a baaniai Ruma Maea ana God, 'e ta'i 'iniraaui rongoiusuri ana'i
'a boi beia ma o'ani 'inia, “Ha'ausuri, 'osui re'i'i kae hau suri'i bani 'anai kae Ruma
Maea 'omegorosi.”
2 Mia Jisas 'a o'ani 'inia, “'O 'iraraa? 'E 'oha nai boi mau na bwa'i ta ta'i hau 'ini'i
hau 'isi naraigui awa suri'i dora nara heinagu suri'isi. Na mwane hau 'isi rai gaasi'i
dio.”

Ha'abasu 'ini'i Maho Ta'a'i Narai Siri Mai
(Matiu 24:3-14; Luk 21:7-19)

3 Na'i muri, 'ia Jisas 'a heinagu na'i hungahungai 'Oliv. Na'i dorasi ra matai wanasia
moi 'ari Ruma Maea ana God. Mia Pita, Jems, Jon, mea Andru rau boi haariraau beia,
marau songa'inia o'ani,
4 “Na'i 'oha he'ua na rai kaiai Ruma Maeasi? 'E ha'ara he'ua na mei re'ia na meigu
'iraraa 'inia do 'a tari'a i madoraa 'ana?”
5 Mia Jisas 'a aramiraau o'ani, “Moi 'ome'ome goro, ra gasigu ha'ateha'amou tara'i
sae!
6 'Inia 'ai ragoi sae rai boi heitaroha'i na'i atagu narai o'ani, ‘'Iia'a ninauni,’ ma 'ai
ragoi nei narai ha'ateharaau 'ini'i ha'ausuringa'i adaa'i nara ai'a ha'a-momori.
7 Moi rongo'i rongo raha suri'i hei'oi nara to'o gaarangi mana taroha 'ini'i nei ra to'o
ha'atau. Ma 'ai abui ta'aabemoou. 'Inia mareho 'isi rai to'o o'asi'a, ma ai'a do naasi'a
i ha'ahakona dangi.
8 'Iraaui sae na'i ta'i kantri rai 'ari marai heingahui beiraaui sae na'i nata kantri.
Ra'i nunu rai to'o suri'i tara'i dora, ma tara'i dora na inoni rai mae 'iniai hioro. Maho

'isi 'e taraawa'adi moi rongomaata'i, 'onaai urao naagu taraawa'a maesi ahu 'anai
ha'ahutaai gare.
9 “Moi 'ome'ome goro! 'Inia rai boi wai'amou 'anai 'i'i'amou marai rohoroho'amou
suri'i ruma ni ha'arahesi adaa'i. Suria 'i'amou ra'i rongoiusuri agu'i, rai wai'amou
'anai ha'a-urasi'amou na'i maadi Primia mana Mwaeraha. Naasi madoraa amoou
'anai taroha'inia hura'a i Taroha Goro tanaraau.
10 Na Taroha Goro rai 'adara'inia hako 'ari suriai marewana, maigu tari ha'ahakonai
dangi.
11 Hoita, 'oha rai wai'amou 'anai 'i'i'amou, moi abui 'adoma'i raha 'ini'i taha na moi
maani'i. 'Inia na maho namoi 'unu'i rai ha'ata'ini'i tana'amou suri'i 'adoma'imoo'i na'i
madoraa na moi ha'atee. Na maho na moi maani'i, ai'a 'ado'adomoo'i haarimoou mei
baaniai Hi'ona Maea.
12 “Na'i 'ohasi, sae rai usuha'ini'i do'oradaa'i mana gare adaa'i nara hinihiniau
tanaraaui nei nara raba ha'amaesiraau. Mana gare rai ha'imae bei'i amadaa'i mana
inadaa'i marai usuha'iniraau ro'u tanaraaui nei rai ha'amaesiraau.
13 'Iraaui noni rai 'utai'amou, suria 'i'amou ra'i rongoiusuri agu'i. Ma 'onaa moi ura
baabau tari ha'ahakonai madoraa ta'aasi, moigu daua namooui tahi tarau.”

Jisas 'A Maaniai Taha Nai To'o

Na'i Jerusalem
(Matiu 24:15-28; Luk 21:20-24)

14 Mia Jisas 'a o'ani ro'u 'iniraau, “'I'amou moi re'iai maho ta'aa di'u na 'ia God
'a 'itaa. 'Ai ha'ata'aiai Ruma Maea ana God, 'inia 'a ga'i bwa'i awa iei. 'Ia tei na'oi
'oha'iniai ha'ateeni, 'oi ha'imaania aidangisia ma'ata'a i 'ado'ado 'ana! Hoita, 'onaa
'oi awa na'i Provensi Jiudea na'i madoraasi, 'oi hora ta'eha suri'i hungahunga 'anai
bainihu.
15 'Onaa 'oi awa hura'ai buriinai ruma amua, 'oi hora'a. 'Ogui abu siri ro'u i ruma
'anai waa'i tara'i maho amu'i.
16 'Onaa 'oi awa na'i mou amua, 'oi abui aho'i 'ari ruma 'anai hauai bwana amua.
17 Ha'a-arohai'araau di'u i urao ra pote mana hasuuri'i, 'inia 'ai bwara tanaraaui
hora.
18 Moi ha'arahesi mana mahosi 'ai abui to'o na'i 'oha na rangi ro'aro'a.
19 'Inia ni rongomaata'i na'i madoraasi, 'ai ta'aa di'u baani'i mwane rongomaata'i
nara taraawa'a mau na'i madoraa na ha'apwa'araa God i marewana tari dangini. Ma
na'i muri, 'a bwa'i ta madoraa ta'aa o'asi'a ro'u naigu to'o.
20 'Onaa 'ia Araha God 'ai abui ha'apwapwakuai madoraa 'anai rongomaata'i 'isi, 'a
bwa'i nei 'aigu tahi. Me 'iniai ta'ahiraau ana 'i sae ana'i na bwane 'ome sigihiraau,
naia naigui ha'apwakua 'inia i madoraasi.
21 'Onaa ta sae nai o'ani, ‘Moisu wana mai. Naani Ha'atahi!’ Ma'uasi 'ai o'ani, ‘Na
'ariani!’ Moi abui hinihinia.
22 Ra'i sae pwapwaari'i rai boi marai o'ani, ‘'Inau naasi huunai Ha'atahi,’ ma'uasi rai
o'ani, ‘'Inau naasi huunai Rarabea.’ Rai haa'i mwani ha'abu'oahu 'anai ha'ateharaaui
sae. Rau raba ha'ateharaau ro'u i nei na 'ia God 'a bwane 'ome sigihira maagu bwara.
23 Moi 'ome'ome goro 'iniraau! Naia nau 'unu'i'a 'ini'i maho 'isi tana'amousi.”

Jisas 'A Maaniai Boi Aho'i Nai Haa
(Matiu 24:29-31; Luk 21:25-28)

24 'Ia Jisas 'a ha'atee o'ani ro'u, “Na'i murinai madoraa ta'aasi,
‘I sina 'a bwa'i marewa,
mana hura 'ai o'asi ro'u.
25 I hee'u rai ahoda,
mana taraani maho na'i ahoasara rai 'iha'iha.’*

* **13:25** 13:24-25 Aisaea 13:10; 34:4; Joel 2:10

26 Miraaui noni raigu re'iau i Garei Inoni. Wai boi aho'i suri'i rorodo beiai raraha
mana mena na wetewete.
27 Me 'inau waigu ha'a-taariraaui enjel agu'i 'ari suri'i mwani dora hako na'i
marewana 'anai taragoniraau mai nei na 'ia God 'a bwane 'ome sigihiraau."

Ha'ausuringa'i Baaniai Hasi'ei

Nara 'Unua 'Iniai Fig
(Matiu 24:32-44; Luk 21:29-33)

28 Mia Jisas 'a o'ani ro'u, "Moisu 'adoma'iniai fig mai ha'ausuri'amou. Na'i 'oha na'o
re'iai raraanai fig ra taraawa'ai asuru mana rawa ra pwira, ma'o 'iraraa do madoraa
raorao 'a gaarangi'a.
29 'A o'asi ro'u. 'Oha na maho ta'a'i 'isi rai to'o, mamou 'iraraa do 'inau gaarangi
aho'i mai'a.
30 'Inau wai 'unua ha'a-momori tana'amou, mareho 'isi rai to'o, miraaui sae nara
awa na'i madoraani ra bwa'i mae mau.
31 I ahoasara mana ano rarui anoro mana ha'atee agu'i rai awa tarau.
32 "Na dangi mana madoraa he'ua nawai aho'i mai ai'a ta sae nai 'iraraa. Rei'uaa
'inau i Garei Inoni miraaui enjel na'i aro mameu ai'a 'iraraa ro'u. 'Ia moia Amagu na
'iraraa.
33 Naasi, moi 'ome'ome mamoi ha'aagau goro, 'inia mou ai'a 'iraraai madoraa na
wai aho'i mai.
34 Na boi aho'i na wai haua, 'a 'onaai sae na ha'aagau 'anai 'aariha ana. Na saesi
'a ha'a-'u'uriraaui sae tatau'aro ana'i 'ini 'omesuriai ruma ana. 'A 'unu'i tanaraaui
tau'aro narai haa'i ma nugaai sae na'i maraaruma 'anai 'ome'ome goro 'iniai madoraa
nai aho'i mai.
35-36 Naasi moi 'ome'ome goro! 'Inia mou ai'a 'iraraai madoraa wai boi aho'i 'onaai
ai'a 'iraraa adaaui 'oha nai boi aho'i anai sae na to'oraai ruma. Mou gasi mauru ma
moigu 'asu'a 'oha wai boi aho'i. Na'i gasi su'urahi, ma'ua na'i 'ubutanai rodo, ma'ua
na'i gasi wa'aria ma'ua haho'oa.
37 Taha nau 'unua tana'amou 'au 'unua ro'u tanaraau hakoi mwani noni. Moi
'ome'ome goro!"

14

'E Ha'aradorado 'Anai Ngahuia Jisas
(Matiu 26:1-5; Luk 22:1-2; Jon 11:45-53)

1 Ma'e rua dangi na mau maraigu ha'ato'oa 'e rua rongo. 'Etana 'anai 'adoma'i
aho'isiai Roho Aharau mana ruanai rongo ra 'unua 'iniai Rongo 'ini Bredi nara ai'a
dorari'i beiai draebam.
Hoita, 'iraau na Na'ohadaa'i Piriisi miraaui Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses,
rau siba herehere do neina 'iraaui sae rai abui 'iraraai madoraa rai daua Jisas 'anai
ha'amaesia.
2 Rau o'ani, "Gai abui daua suri'i dangi nagau haai rongo, 'inia 'iraau sae ra gasi
ha'ato'oa ta ha'agogoru."

'E Urao Na Ringisiai Rumu

Na'i Bwauna Jisas Na'i Betani
(Matiu 26:6-16; Luk 22:3-6; Jon 12:1-8)

3 'Ia Jisas 'a awa na'i 'omaai Betani na'i ruma ana Saemon. 'Ia Saemon 'e sae na
adoia ga'ui daoha ra 'unua 'iniai lepa. Na'i 'oha rau ngau, 'e urao na siri mai beiai
gere huai wai 'ome goro na honu 'ini rumu na hori bwara ma si'ini goro. 'A tahangia
ma ringisia na'i bwauna Jisas.

4 Mana haru tara'i sae na'i rumasi rau taesu'a 'anai uraosi marau ha'atee hairiu
o'ani, "'Ei, 'a 'ua na ha'agata'inia 'inia i rumusi?
5 'A ga'i raonga'inia, mana ha'a 'ana 'a ga'i 'a'auhiraau 'inia i pohara. Na rumusi ra
ga'i horia 'iniai oru 'arangi korai ha'a madara!" Maraugu taraawa'a ha'atee ha'ata'aiai
uraosi.
6 Mia Jisas 'agu o'ani 'iniraau, "Nigaa! 'A 'ua na mou ha'atee ha'ata'aia 'inia? 'Iia 'a
haua tanaau i here na goro.
7 'Iraaui pohara rai awa tarau moi bei'amou, mamoi matai 'a'auhiraau na moi wou
ta madoraa. Me 'inau 'au bwa'i awa tarau bei'amou.
8 Na uraoni 'a hauai here na goro tanaau. 'A ha'aagauai abegu 'anai 'oha rai
toringiau.
9 Wai 'unua ha'a-momori tana'amou: Suri'i mwane dora na'i marewana narai
taroha'inia ei Taroha Goro, rai maaniai taha na haua i uraoni, marai 'adoma'inia
aho'i."
10 Mia Jiudas Iskariot, 'e ta'i 'iniraaui rongoiusuri ana'ia Jisas, 'a 'ari beiraaui
Na'ohadaa'i Piriisi ma 'unua do 'iia 'ai 'a'auhiraau 'anai sadoia ta here narai matai
daua 'inia Jisas.
11 Na'i 'oha narau rongoa do'ai 'a'auhiraau, rau wa'ewa'e di'u. Marau duruduru
tanaa dorai taharia. Ma na'i 'ohasi, 'ia Jiudas 'a taraawa'a sibasiba madoraa goro
'anai usuha'inia Jisas tanaraau.

Jisas 'A Ngau Beiraaui Rongoiusuri Ana'i
(Matiu 26:17-30; Luk 22:7-23; Jon 13:21-30)

12 Na'i dangi tahamora 'ini'i dangi nara ha'ato'oai Rongo 'ini Bredi nara ai'a dorari'i
beiai draebam, ra ngahui'i tara'i garei siip 'anai 'adoma'i aho'isiai Roho Aharau. Ma
na'i dangisi, 'iraaui rongoiusuri ana'ia Jisas rau boi songa'inia o'ani, "Na'i hei na'o
rabasia do mei ha'aagaua iei ngaugoni 'anai 'adoma'i aho'isiai Roho Aharau?"
13 Mia Jisas 'agu o'ani 'iniai waira rua 'ini'i rongoiusuri ana'i, "Murui hano ma murui
'ari na'i kae 'omaai Jerusalem. Ma na'i 'oha na murui ataha wou, murugui heisadoi
beia ta sae nai suru'iai bei wai. Ma na'i 'oha murui re'ia, murui suria na'i dora nai
'ari iei.
14 Na'i 'oha nai siri na'i ruma, murui songa'iniai sae na to'oraai rumasi. Murui o'ani,
'I Ha'ausuri ameeu 'a raba 'iraraa, na hei ahii nai matai ngau iei beiraaui rongoiusuri
ana'i 'anai 'adoma'i aho'isiai Roho Aharau?'
15 Na sae na to'oraai rumasi, 'aigu wai'amurua ta'eha 'anai 'omesiai ahii nara bwane
ha'a-arataraa mana mwani maho ra bwane agau. Na'isi na murui ha'aagauhi'i ei
mwane mareho."
16 Miraruai rua rongoiusuri raru 'ari ma raru 'omesia dona mwani maho ra to'o
'onaai bwane 'unua ana Jisas tanararua. Mararu ha'aagauai ngaugoni 'anai 'adoma'i
aho'isiai Roho Aharau na'i rumasi.
17-18 'Oha 'ia Jisas miraaui rongoiusuri ana'i rau ngau goni na'i su'urahisi, 'ia Jisas 'a
o'ani 'iniraau, "'Inau wai 'unua ha'a-momori tana'amou: 'E ta'i abe 'ini'amou namou
ngau beiau 'ini, nai usuha'iniau tanaraaui maerongagu."
19 'Oha na 'ia Jisas 'a 'unua o'asi, 'iraaui rongoiusuri rau arunga ta'aa. 'E nei ma
o'ani 'inia Jisas, "'A 'ua? 'O 'adoma'inia do 'inau gasi?"
20 Mia Jisas 'a aramiraau o'ani, "'E abe 'ini'amou moi, 'ia mo'o miri ta'i toha'iniai
dorai bredi na'i ta'i rabo'oni.
21 Ha'amomori. 'Inau i Garei Inoni, wai mae 'onaai ha'arangasia ada na'i Usu-usu
Maea. Ma'ata, ha'arohaia di'u a mo'o nai usuha'iniau tanaraaui maerongagu! 'A ga'i
goro tanaa 'onaa 'a ga'i bwa'i huta!"
22 Na'i 'oha na rau ngau, 'ia Jisas 'a dauai huai bredi. 'A ha'atee ha'agorohia God
'inia ma uubia. 'A haua tanaraaui rongoiusuri ana'i ma o'ani, "Naani abegu. Moi
daua mamoi ngaua."

23 Mia Jisas 'a dauai panikeni waen. 'A ha'atee ha'agorohia God 'inia ma haua
tanaraaui rongoiusuri ana'i ma o'ani, “Moi gonohia.” Miraau hako rau gono.
24 Maagu o'ani ro'u 'iniraau, “Naani 'abugu 'anai ha'a-'o'oriai duruduru haoru ana
God. 'Ai ahe 'iniraaui mwani noni rago.
25 Nau wai 'unua ha'a-momori tana'amou: 'Augu bwa'i gonohia'a ro'u ta waen tari
'oha wai gonohiai waen haoru na'i dora ni heimarungi ana God.”
26 Miraau suru'iai gana marau hura'a 'anai hungahungai 'Oliv.

Pita 'A Duruduru Tanaa Jisas
(Matiu 26:31-35; Luk 22:31-34; Jon 13:36-38)

27 Mia Jisas 'a o'ani 'iniraaui rongoiusuri ana'i, “'I'amou hako moi nugasiau mamoi
hora baaniau. 'Ai 'onaai 'unua ada na'i Usu-usu Maea o'ani,
“Ia God 'ai ha'amaesiai 'omesuri siip,
miraaui siip rai 'adarara!”*
28 Ma'ata na'i 'oha wai suruta'e aho'i, wai 'ari na'i na'o 'ini'amou na'i Galili. Na'i 'isi
nagaigui heito'oi ei.”
29 'Ia Pita 'agu ha'atee raha o'ani, “Rei'uaa na 'iraau rongoiusuri amu'isi rai nugasi'o,
me 'inau 'au bwa'i moe'a!”
30 Mia Jisas 'a aramia o'ani, “Pita, wai 'unua tana'o ha'a-momori: De'eni rodo i kua
'a bwa'i tataraoke ha'arua mau, mi'oe 'oi bwani tohe ha'a-oru do'o ai'a mataiau.”
31 Mia Pita 'a tohe baabau ma o'ani, “'Inau, rei'uaa nawai mae bei'o, mau bwa'i
'unua moe'a do'au ai'a matai'o!” Miraau hakoi rongoiusuri rau ha'atee o'asi ro'u.

Jisas 'A Ha'arahesi Na'i Getsemanii
(Matiu 26:36-46; Luk 22:39-46)

32 'Ia Jisas mana rongoiusuri ana'i rau taha na'i dora nara 'unua 'iniai Getsemanii,
maagu o'ani 'iniraau, “Moi heinagu mamasi 'ini 'oha wai ha'arahesi.”
33 Ma waia Pita, Jems mea Jon. Na'i 'ohasi 'ia Jisas 'a arunga ta'aa mana 'adoma'ina
'a kuhi,
34 maagu o'ani 'iniraaui waira orusi, “Na ahutotou nau haa 'a raha di'u, mau
gaarangi maesia. Moi awa na'i 'ini mamoi rarai beiau.”
35-36 Ma gere sara wou baaniraau ma topira'i ruru aurui ano ma ha'arahesi, “Ama,
'onaa 'ai mwada'u, ma'ai abui to'o o'asi tanaau! Mama, bei'o ai'a maho nai bwara
tana'o, 'oi abui wateau 'anai siri na'i rongomaata'ini. Ma'ata 'ai abui suriai hei'irisigu,
me 'ai suriai hei'irisimu.”
37 'A aho'i mai ma re'iraaui waira oru, rau poru mauru moi. Mia Jisas 'a o'ani 'inia
Pita, “Saemon, i'oe 'o mauru moi? 'O bwa'i gere matai rarai beiau suria ta ta'i 'aoa
moi?
38 Moi rarai mamoi ha'arahesi neina moi abui ahoda na'i 'oha moi siri na'i heiohongi.
Ra wetewete i 'adoma'imoo'i 'anai ha'isuri'i maho ra odo-odo, mana abemoo'i naragu
maemae'a.”
39 Mia Jisas 'a aho'i 'ari ma haa ro'u mau i ta'i ha'arahesi.
40 'Oha na aho'i ro'u ma re'iraaui waira oru rau poru mauru moi. Ni maadaa'i ra
hihi'a di'u 'iniai mamauru'a. 'A ha'arairaau ma kakui ahudaau 'iniai taha rai 'unua
tanaa.
41 'Ia Jisas 'a aho'i 'ari ro'u 'ini ha'arahesi ma na'i 'oha na boi aho'i beiraau, 'a o'ani
'iniraau, “Mou mauru mamou mamaro mau? 'A goro'a ga'u! Na madoraa na rai
usuha'iniau i Garei Inoni tanaraaui noni ta'a'i, naani'a!
42 'Ome, 'ia mo'o nai usuha'iniau tanaraaui maerongagu 'a boi'a. Moi ura ara'a
magai 'ari beiraau.”

---

* **14:27** 14:27 Sakaraea 13:7

Ra Boi 'Anai Daua Jisas
(Matiu 26:47-56; Luk 22:47-53; Jon 18:3-12)

43 'Oha na 'ia Jisas 'a ha-hadahada mau, 'ia Jiudas, 'e ta'i 'iniraaui rongoiusuri ana'ia
Jisas, 'a taha mai beiai ruruhai sae. Ra waa'i mai naihi mana hasi'ei 'anai heingahu.
'Iraaui Na'ohadaa'i Piriisi mana Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses ma tara'i saemaua
ro'u ra ha'a-taariraau mai.
44 Mia Jiudas 'a bwane hauai ha'a-aratara tanaraau o'ani, "'Ia mo'o nawai ngoonia,
naasi na moi dau ha'agorohia mamoi waia."
45 Naasi, mia Jiudas 'a 'ari odo-odo beia Jisas ma ha'atee o'ani tanaa, "Ha'ausuri"
ma ngoonia.
46 Miraaugu daua 'anai waia.
47 Ma na'i 'ohasi, 'e ta'i 'iniraaui rongoiusuri na awa gaarangiraau, 'a rahiai naihi
ana ma taba taahiai karinganai sae tatau'aro anai Na'ohadaaui Piriisi.
48 Mia Jisas 'a ha'atee o'ani tanaraau, "'A 'ua? Mou 'adoma'inia do 'inau 'e sae hehere
ta'aa na mou boi 'inia bei'i naihi mana hasi'ei 'anai heingahu 'anai dauau?
49 'A 'ua namou ai'a bwani dauau 'inia na'i Ruma Maea ana God? 'Ado dangi na'i
'isi'a nau ha'ausuri na'iei. Ma'ata, mareho namougu hauanisi, 'e ha'ato'oa moi mareho
nara bwane usua 'iniau na'i Usu-usu Maea! Naia na mou boi dauau o'ani 'iniani."
50 Miraaui rongoiusuri rau nugasia'a Jisas marau hora hako baania.
51 Ma'e sae haoru, na suria Jisas. 'Iia 'a ho'owa'a 'iniai tahangai bwana mamae.
Mana 'oha rau bonasiai daua,
52 'a ahodai bwana ana ma hora ha'i wa'aroko.

Jisas Ra Waia Tanaai Na'ohadaaui Piriisi
(Matiu 26:57-68; Luk 22:54-55, 63-71; Jon 18:13-14, 19-24)

53 Marau waia Jisas 'ari na'i ruma anai Na'ohadaaui Piriisi. Miraaui Na'ohadaa'i
Piriisi miraaui Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses ma tara'i saemaua ro'u na rau awa
na'i Kansol, rau goni mai hako na'i dorasi.
54 Mia Pita 'a haisuri ha'atau moi. 'A siri na'i raronai dora a'ora na'i maanai rumasi
ma heinagu na'i bobonai 'eu. 'A waari'u beiraaui sae hehei'oi nara 'omesuriai Ruma
Maea ana God.
55 Hoita, na'i raronai ruma, 'iraaui Na'ohadaa'i Piriisi miraaui haru saemaua narau
awa ro'u na'i Kansol ra bonasia do rai sadoia ta mamaani 'anai subunia 'inia Jisas
marai hiiri ha'amaesia 'inia. Miraau ai'a sadoia ta maho 'anai ha'ahunia 'inia.
56 'Inia, rei'uaa nara ragoi nei ra haa'i mamaani pwari'i 'ana Jisas, me ni mamaani
adaa'i ra ai'a ta'isada.
57 Ra ura ara'a ro'u tara'i nei ma ra haua ro'u i pwari'i. Rau o'ani,
58 "'I'ameu meu rongoa do 'ai kaiai Ruma Maea ana God 'iraaui sae rau tau'aronasi.
Ma 'unua do 'ai ha'a-urasia aho'i ta nei haoru na'i moi oru dangi, 'e nei na bwa'i sae
nai matai tau'arona!"
59 Ma'ata na mamaani adaa'i ra he'ete'i hairiu mau.
60 Mana Na'ohadaaui Piriisi 'a ura ara'a na'i maadaaui sae 'isi, ma ha'atee o'ani
tanaa Jisas, "'A 'ua? 'O bwa'i haua ta heiarami 'ini'i mareho ra ha'ahuni'o 'ini'isi?"
61 'Ia Jisas 'a papaku ma ai'a 'unua ta ta'i ha'atee. Mana Na'ohadaa'i Piriisi 'a
songa'inia o'ani ro'u, "'A 'ua? I'oe naasi Ha'atahi, garena God?"
62 Jisas 'a aramia o'ani, "'Io. 'Inau! 'Inau, na Garei Inoni, moi re'iau mau, 'oha wai
heinagu na'i dora ororiu na'i aba odona God† huunai mena. Wai aho'i mai hungadi
rorodo na'i aro!"
63 Mana Na'ohadaaui Piriisi 'a karia i to'oni ana haaria 'anai ha'ata'iniai 'ado'adona
doni mareho na haua Jisas 'a ta'aa di'u. Ma o'ani, "Gaugu bwa'i sibania'a ro'u ta sae
'anai ha'ahunia 'inia ta maho ro'u.

† **14:62** ***Aba odona God:*** Dorasi 'a ha'ata'inia do 'ia Jisas 'ai heimarungi goni beia God. Beiraaui sae ni Jiu "aba odo" 'e dora hauasa ma ra ha'ahouai sae na awa ei.

64 Naia mou rongoa'a haarimoousi, 'a ha'atee ha'ata'aia God! Mou 'adoma'i he'ua?”
Marau aramia o'ani, “'A arari do rai ha'amaesia!”
65 Maraugu ngisuai abena, ma tara'i nei rau bibii bwarasiai maana marau rubu'ia
'ini'i rimadaa'i marau ha'atee o'ani, “'Oi 'unua tana'ameu mo'o na rubu'i'osi! 'Inia i'oe
'e rarabea, nita?” Ma na'i 'ohasi na sae hehei'oi nara 'omesuriai Ruma Maea ana God
rau waia marau hidaria ro'u.

Pita 'A Tohea Jisas
(Matiu 26:69-75; Luk 22:56-62; Jon 18:15-18, 25-27)

66 Na'i mau 'oha ra hiiria Jisas, 'ia Pita 'a heinagu mau na'i dora a'ora na'i maanai
ruma. Na'i 'ohasi 'e gere urao na tau'aro tanaai Na'ohadaaui Piriisi 'a boi.
67 'Oha na 'omesiai wawaari'u ana Pita na'i 'eu, 'a wana wetewete 'inia ma o'ani,
“I'oe ro'usi beia Jisas ni Nasaret!”
68 Me 'iia 'a o'ani 'inia, “'O pwari'i na! Nau ai'a 'iraraai maho na'o 'unuasi!” Mia
Pita 'a suruta'e ma gere hura'a wou na'i maanai bara, mana kua 'a tataraoke.
69 Mana gere uraosi 'a 'omesia ro'ua Pita, ma ha'atee o'ani tanaraaui sae rau awa
'isi, 'a o'ani, “'E ta'i abe 'iniraau ro'u naasi!”
70 Mia Pita 'a o'ani ro'u, “Ai'a, 'inau ai'a!”
'A ai'a orea miraaui sae rau ura na'isi rau o'ani ro'u 'inia Pita, “Ha'amomori, i'oe 'e
ta'i ro'u 'iniraau. Meu 'iraraa do i'oe 'e sae ni Galili ro'u.”
71 'Ia Pita 'a tohe baabau 'a o'ani, “Ha'amomori beia God! 'Inau ai'a 'iraraa mora a
mo'o namou 'unuasi! 'Onaa wai pwari'i 'ia God 'ai ha'a-mama'aiau!”
72 Na'i mau madoraasi mana kua 'a ruana'ai tataraoke. Mia Pita 'agu 'adoma'i
aho'isi'i ha'atee na 'unu'i a Jisas tanaa, 'a o'ani, “Na kua 'a bwa'i tataraoke ha'arua
mau, ma'oi 'unua ha'a-oru'a do 'o ai'a 'iraraau.” 'A 'adoma'i aho'isia magu angi.

15

Ra Waia Jisas Tanaa Paelat
(Matiu 27:1-2, 11-14; Luk 23:1-5; Jon 18:28-38)

1 Na'i mau haho'oa ta'aa, 'iraaui saemaua na'i Kansol rau goni aho'i hako marau
hauai ta'i 'ado'ado 'iniai here rai haa 'ana Jisas. Naasi marau ho'osi'i rimana Jisas
marau waia 'ari tanaa Paelat, na Primia 'anai Provens.
2 Mia Paelat 'a songa'inia Jisas o'ani, “'A 'ua? I'oe naasi mwaeraha adaaui Jiu?”
Jisas 'a aramia o'ani, “Naia na'o 'unuasi.”
3 Miraaui Na'ohadaa'i Piriisi rau subunia 'ini'i mwani maho ta'a'i.
4 Naasi mia Paelat 'a songa'inia aho'i ro'ua Jisas, 'a o'ani “'O rongo'i maho rau
subuni'o 'ini'isi? 'A 'ua? 'A bwa'i maho na'oi 'unua?”
5 Mia Jisas 'agu ai'a 'unua'a ta ta'i ha'atee mia Paelat 'a heimwaota'i di'u.

Paelat 'A Hiiria Jisas
(Matiu 27:15-26; Luk 23:13-25; Jon 18:39—19:16)

6 'Ado harisi, 'oha 'iraaui Jiu ra ha'ato'oai rongo 'anai 'adoma'i aho'isiai Roho Aharau,
'ia Paelat 'a matai ha'awatea tanaraau ta sae narai 'irisia ma'ai ha'ahura'ahia baaniai
rumaniho'o.
7 Hoita, na'i madoraa narau hiiria Jisas, ra'i sae nara awa na'i rumaniho'o, 'inia rau
ngahu ha'amaesi'i sae na'i madoraa na rau bonasia ha'ahakoai heimarungi adaaui
Rom. Ma'e ta'i 'iniraau naasia Barabas.
8 Miraaui Jiu rau boi 'anai ha'angonia Paelat do'ai ruhasia ta sae 'onaai bwane
hahaua ana.
9 Mia Paelat 'a o'ani 'iniraau, “'A 'ua? Mou 'irisia dowai ruhasiai mwaeraha amooui
Jiu?”
10 'Ia Paelat 'a ha'atee o'asi suria 'a bwane 'iraraa do 'iraaui Na'ohadaa'i Piriisi rau
waia maia Jisas suria rau kakawa 'omesia 'iniai rago anai sae nara ta'ahia.

11 Miraaui Na'ohadaa'i Piriisi rau ha'angoniraau wetewete inoni dorai 'unua tanaa
Paelat 'anai ruhasia Barabas, 'ia Jisas 'ai abu.
12 Mia Paelat 'a songa'iniraau hakoi noni o'ani, “Mawai ha'ahe'uaa mo'o na mou
'unuasi do 'iia 'e mwaeraha amooui Jiu?”
13 Marau awara o'ani, “Rabu ahita'inia na'i dadaahoro!”
14 Mia Paelat 'a songa'iniraau o'ani, “'Iniai 'uaana? 'E 'ino he'ua na haa?”
Marau awara raha ro'u o'ani, “Rabu ahita'inia na'i dadaahoro!”
15 Mia Paelat 'a ruhasia Barabas, suria 'a rabasia do 'ai aroi ahudaa'i. Ma 'unua
tanaraaui sae hehei'oi ana'i dorai rohoa Jisas 'iniai hasiwaro baabau marai waia
hura'a 'anai rabua na'i dadaahoro.

'Iraaui Hehei'oi Ra Haikou 'Inia Jisas
(Matiu 27:27-31; Jon 19:2-3)

16 Miraaui hehei'oi rau waia Jisas siri na'i kae ruma raha ana Paelat. Marau
'unuraau ro'u hako mai sae hehei'oi na'i ruruha adaau.
17 Marau ha'ato'onia Jisas 'onaai mwaeraha 'iniai to'oni tewa wangawanga. Marau
nugaa na'i bwauna i hihiiri bwau nara haa 'iniai waroraraki.
18 Marau ha'atotooa, rau o'ani, “Ha'aasaai mwaeraha adaaui Jiu!”
19 Rau rubu'iai bwauna 'iniai hasi'ei, rau ngisuai abena marau topira'i ruru tanaa
do rau ha'ahoua.
20 Na'i 'oha rau ha'ada'ada'a hako 'inia rau rahia aho'i to'oni wangawanga narau
ha'ato'onia 'inia marau ha'ato'onia aho'i 'iniai to'oni ana maraugu waia 'ari 'anai rabua
na'i dadaahoro.

Ra Rabu Ahita'inia Jisas Na'i Dadaahoro
(Matiu 27:32-44; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27)

21 'Oha rau 'ari wou suriai tara na'i Jerusalem, rau heisadoi beiai sae na atana 'ia
Saemon. 'Iia 'e sae ni 'omaai Saerin me 'iiasi 'e amana Aleksanda mea Rufas. 'Agu boi
baaniai dora na gere ha'atau baaniai 'omaasi ma riutaha mai ro'u na'i tarasi. 'Iraau
hehei'oi rau ha'a-'usu'usua do 'ai suru'iai dadaahoro baania Jisas.
22 Rau waia Jisas 'ari na'i dora ra 'unua 'iniai Golgota mana 'ado'ado 'ana, “'E Dora
ni Korai Bwau Sae.”
23 Marau haua tanaai waen ra doraria 'iniai merisini na ra 'unua 'inia “myrrh” 'anai
ha'amaadidi'i dora ra maata'i. Mia Jisas 'a ai'a raba gonohia.
24 Miraaui sae hehei'oi rau rabu ahita'inia Jisas na'i dadaahoro. Rau gaasi ha'ara
'anai sadoia tei 'iniraau nai to'ora'i to'oni ana'i.
25 Mana'i madoraa 'onaai angi siwa na'i haho'oa na rau rabu ahita'inia Jisas na'i
dadaahoro.
26 Mara usuai usu-usu na'i baba mara nugaa na'i bwaunai dadaahoro 'anai
ha'ata'iniai taha na ha'atari'aa. Rau usua o'ani,

MWAERAHA ADAAUI JIU

27 Ma'e waira rua sae beriberi narau rabu ahita'inirarua ro'u suri'i dadaahoro. Ta
nei na'i aba odo 'inia Jisas ma ta nei na'i aba maha.
28 'A to'o o'asi do 'ai to'o ha'a-momori taha na ra usua na'i Usu-usu Maea, “'Iraaui
sae ra 'unua do 'iia 'e ta'i abe 'iniraaui sae hehere ta'aa.”*
29 Miraaui sae ra taha horo 'isi rau ha'atee ha'ata'aia, rau arabwau 'ini ha'atotooa
marau o'ani, “Mmm naasi, i'oe na'o 'unua ani do'oi kaiai Ruma Maea ana God ma'oi
matai ha'a-urasia aho'i na'i raronai oru dangi.
30 'Onaa 'o to'o mena o'asi, 'o ga'i ha'atahi'o haari'o ma 'oi dio mai baaniai
dadaahorosi.”

---

* **15:28** 15:28 Tara'i Baebol bwani ra'a ai'a to'oraai tatara 'e 28.

31 'Iraau ro'u na Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses miraau Na'ohadaa'i Piriisi rau haikou 'inia. Rau ha'atee hairiu o'ani, “Sae he'ete'i 'a matai ha'atahi'i, me 'iia 'a bwa'i matai ha'atahia haaria.
32 'A 'ua? Naia naasi Ha'atahi, mwaeraha adaaui Jiu? 'Onaa gai 'omesiai dio mai ana baaniai dadaahoro ma gaigu hinihini'i ha'atee ana'i.”
Mana waira rua ra rabu ahita'ini'ararua beia Jisas, raru ha'atee ha'ata'aia ro'u.

Na Mae Ana Jisas
(Matiu 27:45-56; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30)

33 Ma na'i angi ta'i tangahuru mana rua na'i dangisi, 'a kuhi bwarasiai kantri hako tari na'i angi oru.
34 Na'i angi oru abaidangi 'ia Jisas 'a totoro o'ani na'i ha'atee ana, “'Elai, 'Elai, lama sabaktani?” Na 'ado'ado 'anai ha'ateesi, 'a o'ani, “God agua! God agua! 'Ini 'uaana na'o gagata'iniau 'inia?”
35 Ma tara'i nei nara ura gaarangi, rau rongoai awara o'asi ana marau o'ani, “'Ei, 'a kukua Elaija.”
36 Ma 'eba i ta'i sae ma dauai mareho na matai omi'i wai, ma ha'ahonua 'iniai waen mahai. 'A nugaa na'i hasi'ei ma taranga'inia ara'a tanaa Jisas do 'ai gonohia. Mana saesi 'a o'ani, “Gai 'ome'ome ga'u 'onaa na 'ia Elaija 'ai boi 'anai ha'adiohia baaniai dadaahoro.”
37 Mia Jisas 'a totoro magu mae.
38 Mana bwana ubu-ubu'a nara rohe bwarasia 'iniai dora maea na'i Ruma Maea ana God, 'a maakari heihoa, taraawa'a bo ta'eha ma dio.†
39 Na'i 'ohasi 'e na'otara adaaui sae hehei'oi na ura na'i maanai dadaahoro ana Jisas. Mana 'oha na re'iai mae na haua, 'agu ha'atee o'ani, “Ha'amomori, 'ia mo'oni huunai garena God!”
40-41 Ma tara'i urao ra suria Jisas ara'a mai na'i Jerusalem. Rau awa gere ha'atau moi baaniai dadaahoro maraugu wanawana 'ari. Tara'i nei beiraau, 'ira a Meri ni Magdala, 'ia Salome, mea Meri inana gere Jems mea Joses. Waira orusi rau bwane suria mau mai a Jisas 'anai 'a'auhia na'i madoraa na tatariori na'i Galili.

Josep Ni 'Arimatea 'A Aoraa Jisas

Na'i Wabwa
(Matiu 27:57-61; Luk 23:50-56; Jon 19:38-42)

42 Ma 'ari wou 'anai su'urahi'a mana dangi ni mamaro 'a gaarangi. Miraau na Jiu rau ha'aagau 'anai dangi hauasa adaausi.
43 Naasi ma'e sae na atana 'ia Josep ni 'Arimatea, 'a taha beia Paelat. 'Iiasi 'e ta'i sae na'i Kansol na rau hiiriasi a Jisas. Me 'iia 'e sae nara ha'ahoua. 'Iia 'a to'oraai 'adoma'i heitotori 'iniai madoraa na 'ia God 'ai marungiraaui inoni ana'i. Ma rei'uaa na mamaa'u, me 'iia 'a taha beia Paelat ma o'ani 'inia, “Mwaeraha, 'inau 'au raba rahia dioi abena Jisas baaniai dadaahoro. 'A 'ua? 'A goro moi?”
44 Mia Paelat 'a o'ani, “'A 'ua? 'Ia Jisas 'a mae'a?” Ma soiai bwauodo adaaui sae hehei'oi na re'iai mae ana Jisas ma songa'inia.
45 Na'i 'oha na sae hehei'oisi 'a 'unua tanaa do'ia Jisas 'a mae'a, 'ia Paelat 'agu ha'awatea Josep 'anai rahia dioi abena Jisas baaniai dadaahoro.
46 Mia Josep 'a horiai bwana mamaahui, ma rahia dioi abena Jisas. Naasi 'a ho'ua 'iniai bwana, magu aoraa na'i wabwa ra 'eria na'i abenai kae hau. Naasi mara hugesia ro'u wou i kae hau bwarasiai maanai wabwasi.
47 Ma na'i 'ohasi, 'ia Meri ni Magdala mea Meri inana Joses raru awa ro'u 'isi ma raru re'iai dora na ra aoraa na'iei abena Jisas.

---

† **15:38** 15:38 Bwanasi ra rohea bwarasiraaui sae baaniai ahii na maea di'u. Ta'i 'iraau Piriisi moi nara matai siri na'iei.

16

Jisas 'A Tahi Aho'i
(Matiu 28:1-8; Luk 24:1-12; Jon 20:1-10)

1 Murinai dangi ni mamarosi, 'ia Meri ni Magdala, 'ia Salome mea Meri inana Jems
rau 'ari hori'i waiwai nara dorari'i 'iniai hasi'ei sisi'ini 'anai nuga'i na'i abena Jisas.
2 Mana'i wa'aria na'i dangi sade, na'i 'oha na sina 'agu taraawa'a ara'a, rau 'ari na'i
wabwa nara aoraa ieia Jisas.
3 Na'i 'oha narau 'a'ari wou mau, rau heisosonga'i hairiu o'ani, "'Ia tei nai 'a'auhigaau
'anai hugesiai hau baaniai maanai wabwa?"
4 Na'i 'oha naraugu ataha wou na'i dorasi, rau 'omesia doni kae hau raha di'usi ra
bwane hugesia'a.
5 Na'i 'oha naraugu siri wou na'i wabwa, rau re'iai sae na heinagu na'i aba odo.
Mana saesi 'e sae haoru na to'oni 'iniai to'oni mamaahui. Miraau kae mamaa'u di'u.
6 Mana saesi 'a o'ani 'iniraau, "Moi abu mamaa'u! 'Au 'iraraa mou 'ome 'inia Jisas ni
Nasaret nara rabua na'i dadaahoro. 'Agu ai'a awa'a 'ini, 'inia 'ia God 'a ha'a-suruta'ea
aho'i baaniai mae. 'Ome! Naani dora ra aoraa iei abena.
7 Moi aho'i 'ari mamoi maania tanaa Pita miraaui haru tara'i rongoiusuri ro'u o'ani,
"'Ia Jisas 'ai na'o 'ari Galili 'ini'amou ma moigui sadoia na'iei 'onaai bwane 'unua ana
tana'amou.' "
8 'Oha rau hura'a baaniai wabwa, rau hora ha'i 'idi'idi 'iniai mamaa'u. Rau ai'a
maania ro'u tanaa ta nei, 'inia rau mamaa'u di'u.*

Jisas 'A Ha'ata'i Tanaraaui Nei Ra Suria
(Matiu 28:9-10, 16-20; Luk 24:13-49; Jon 20:11-23; Buka Tatau'aro 1:6-8)

9 Na'i haho'oa na'i dangi sadesi, 'oha 'ia Jisas 'a suruta'e aho'i baaniai mae, 'a ha'ata'i
tanaa Meri ni Magdala na'i na'o, i urao na 'ia Jisas 'a taariai biu adaro baania ani.
10 'Ia Meri 'a 'ari beiraaui sae haguhagu goro ana'ia Jisas, na rau ahutotou marau
angi. 'A maania tanaraaui ha'ata'i ana Jisas tanaa.
11 Ma na'i 'oha rau rongoa do 'ia Meri 'a re'ia Jisas, do 'a suruta'e aho'i baaniai mae,
rau ai'a hinihinia.
12 'E ta'i 'oha ro'u 'ia Jisas 'a ha'ata'i tanaai rua rongoiusuri 'oha raru bwabwahe
ha'atau baaniai 'omaa. Na'i 'ohasi raru ai'a 'ome 'iraraa Jisas 'inia na 'omehana 'a
orisi.
13 'Oha raru aho'i mai, raru maania tanaraaui tara'i rongoiusuri ro'u, me 'iraau ai'a
hinihinirarua ro'u.
14 Ma ha'ata'i ha'ahako tanaraaui ta'i tangahuru mana waira ta'i rongoiusuri ana
na'i 'oha rau ngau goni. Ma ha'atee wetewete tanaraau 'inia ra baabaui tahingadaa'i.
'Inia rau ai'a hinihini'i mamaani adaa'i sae na ra re'ia Jisas do 'a tahi aho'i.
15 Miagu o'ani ro'u 'iniraau, "Moi hura'a suri'i mwane dora na'i marewana, mamoi
taroha'inia hura'ai Taroha Goro tanarai mwani noni hako.
16 'Iatei nai hinihiniai Taroha Goro maai bwareomaea, 'ai to'oraai tahi tarau beia
God. Mana nei na bwa'i hinihini, 'ia God 'ai hiiri ha'a-mama'aia marai gaasia na'i
dora ni rongomaata'i.
17 'Irai sae ra hinihini, 'ia God 'ai haua tanaraaui mena 'anai hau'i mwani
ha'abu'oahu. Ma rai taari'i adaro 'iniai atagu, marai matai ha'atee 'ini'i mwani ha'atee
he'ete'i hairiu na ra ai'a 'irara'i mau.
18 Rei'uaa rai daa'i mwaa ta'a'i ma'ua gonohi'i maho mamaesi'i ma ra bwa'i maesi'i.
Ma rai nuga'i rimadaa'i na'i hungadi sae daoha marai goro aho'i."

Jisas 'A Ara'ai Aro
(Luk 24:50-53; Buka Tatau'aro 1:9-11)

---

* **16:8** 16:8 Tara'i kopi bwani 'iniai bukani ra hako moi na'i tatara 'e waru. Na'i muri ra a'oia wou tatara 'e siwa 'ari tari tatara 'e 20.

19 'Oha 'ia Jisas 'a maani'i hako tanaraaui rongoiusuri mareho 'isi, mia God 'a waia'a
ara'ai aro ma heinagu na'i aba odona God.
20 Miraaui rongoiusuri ana'i rau hura'a suri'i mwani 'omaa 'anai taroha'iniai Taroha
Goro. Mia Araha 'a awa beiraau 'anai 'a'auhiraau. Rau hau'i mwani ha'abu'oahu 'iniai
mena ana, ma naasi 'a ha'ata'inia doni mareho narau taroha'ini'i ra ha'a-momori.

Na Taroha Goro 'Onaai Usua Ana St. Luk

Gere Mamaani 'Iniai Bukani

Tara'i 'oha gai wai'ado'ado suria gasi 'onaa na Taroha Goro 'a maani'i mora i mareho ha'a-momori 'inia Jisas ma'ua ai'a. Na Taroha Goro ana Luk naasi nai maani ha'agorohia tanagaau neina gai aidangisia do mareho 'isi ra ha'a-momori.

'I sae nara 'unu Luk 'iniasi 'e dokita ma'e sae na matai usu-usu 'abai'i taha nara to'o na'i 'oha bwani. 'Iiasi 'e geresae goro ana Pol mea Mak ma tara'i abe ro'u 'iniraau na'i madoraa ana Jisas. Na'i 'oha na 'ia Luk 'a ha'aagau 'anai usuai Taroha Goro ana, 'a hura'a ma siba suri'i taha nara ha'a-momori 'inia Jisas. Taha na 'irisia naasi do 'ai maani'i goro hura'a tanaai gere sae ana, 'ia Tiofilas, i huudi mamaani 'inia Jisas. Na taha na maani'i ma nuga'i dio 'a ha'ata'inia hura'a do'a mamaani ga'u beiraau i nei narau aidangisia goro a Jisas maagu usu'i. 'Ia Luk 'a mamaani ruhasi'i ro'u i ringeringe adaa'i Jiu na 'igaau mana geresae ana nai bwara 'anai aidangisi'i.

'Ia Luk 'a rabasia do 'ia Tiofilas 'ai aidangisia goro 'iatei naasia Jisas ma'e taha na boi 'ana. Mia Luk haraaria 'a aidangisia ma hinihinia ha'a-momori taha na usu-usu 'abaia.

Gasi 'a rago i mareho na 'o bwani aidangisia 'abaia Jisas. Rei'uaa na o'asi, 'oha na 'oi 'oha'iniai bukani, 'oi 'ome'ome 'ini'i taha na'o ai'a aidangisi'i mau nara haoru tana'o na'i tahingamu.

1 Tana'o Tiofilas:
'A ragoi nei ra bwane usu'i mamaani 'ini'i mwane maho na hau'ia Jisas na'i madoraa na awa bei'ameu.
2 Mana mareho narau usu-usu 'abai'i, ra'i mareho nameu bwane rongo'i beiraaui nei narau wanara'i maa 'ini'i. 'Iraau naasi inoni tatau'aro ana'ia God narau maania hura'a i tarohasi tanaraaui inoni.
3 Hoita, suria 'inau ro'u naasi ta'i abe nau bonasiai siba ha'agorohia ro'u i mamaani 'inia Jisas mau mai na'i taraawa'ana, 'inau nau raba usua ro'u ta buka tana'o. Mwanemaua Tiofilas, 'au haua o'asi
4 do neina 'oi 'irara ha'agorohia doni mareho nara ha'ausuri'o 'ini'i ra'i mareho ha'a-momori.

Enjel Gebrel 'A 'Unua Hura'a

Do 'Ia Jon Bwareomaea 'Ai Huta

5 Na'i 'oha 'ia Herod 'a mwaeraha na'i Jiudea, 'e Piriisi na atana 'ia Sakaraea na awa ro'u na'i madoraasi. 'Iia 'e ta'i 'iniraaui ruruhai Piriisi nara 'unuraau 'iniai Abaeja. Mana urao ana Sakaraea 'ia Elisabet. 'Ia Elisabet 'e urao baaniai burungana Eron. Mia Eron 'e 'etanai Na'ohadaaui Piriisi na'i 'oha bwani.
6 'Ia Sakaraea mea Elisabet ra'i inoni odo-odo na'i maana God nararu awa suri'i tarau i Ha'atora mana heiatenga'i ana'ia God.
7 Ma'ata, raru ai'a to'o gare, suria 'ia Elisabet 'a 'amara, mirarua raru wari hako'a ro'u.
8 Hoita, ta'i 'oha, 'ia Sakaraea 'a tau'aro na'i Ruma Maea ana God, 'inia 'a tari mai 'oha anai ruruha ana 'anai hauai tatau'aro adaau.
9 Ma suriai ringeringe adaaui Piriisi na'i 'ohasi. 'Iraau rau gaasi ha'ara 'anai sadoia tei naasi nai siri na'i Ruma Maea 'anai suungiai insens. Naasi ni ha'ara 'a auru hunia Sakaraea magu siri 'anai suungiai insens.
10 Na'i madoraasi, 'a ragoi noni nara goni mai na'i maanai Ruma Maeasi 'anai ha'arahesi.

11 Ma na'i 'oha na 'ia Sakaraea 'a suungiai insens, 'e enjel ana Araha God 'a
ha'amaranga tanaa. 'A ura na'i aba odo 'iniai dora maea nara susuungiai insens.
12 Na'i 'oha na 'ia Sakaraea 'a 'omesia, 'a kaku ta'aa i ahuna, ma mamaa'u di'u.
13 Mana enjel 'a ha'atee o'ani 'inia, "'Oi abui mamaa'u Sakaraea! 'Ia God 'a rongoai
ha'arahesi amua mana urao amua 'ai ha'ahutaai gare mwane ma'oi ha'a-atana 'inia
Jon.
14 'I'amurua murui wa'ewa'e di'u 'inia, mai rago ro'u i nei narai wa'ewa'e 'iniai huta
ana,
15 suria 'iia 'ai ha'i inoni hauasa na'i 'ado'adona Araha God. 'Iia 'ai abui gonohia ta
waen, ma'ua gonohia ta wai ni bweu he'ete'i ro'u moi wou. Na Hi'ona Maea 'ai awa
beia taraawa'a mau na'i ahuna inana.
16 'Ai rago inoni ni Israel nai wairaau aho'i mai 'anai aho'isia Araha God adaau.
17 'Iia 'ai to'o mena nai wetewete 'onaaia rarabea Elaija. 'Ai boi na'i na'o 'inia Araha
'anai ha'aagauraaui inoni 'anai boi ana. 'Ai ha'ahaguraau aho'i ama bei'i gare adaa'i
ma'ai rihosi'i 'adoma'idi nei ra hairaesi beia God marai awa 'onaai nei nara awa odo-
odo."
18 Mia Sakaraea 'agu songa'i o'ani, "'Ai he'uai 'iraraa agua doni marehosi 'a ha'a-
momori? 'Inia 'inau 'au wari'a, mana urao agua 'a wari'a ro'u."
19 Mana enjel 'a aramia o'ani, "'Inaua Gebrel, minau 'au ura na'i maana God 'ado
dangi. 'Ia God na ha'ataariau mai 'anai ha'atee bei'o 'anai maania tana'o i taroha
gorosi.
20 Ma'ata suriai ai'a hinihini'i amu'i ha'atee agu'i, i'oe 'oi baanguu tari dangi nai
huta i gare amua. Ni ha'atee agu'i rai to'o ha'a-momori na'i huunai madoraa 'ana."
21 Na'i 'ohasi 'iraaui mwane inoni ani narau awa 'anai ha'arahesi na'i abau 'omaa rau
mamasia Sakaraea do'ai hura'a mai. Rau wai'ado'ado 'iniai orea na haa siri raronai
Ruma Maea.
22 Ma na'i 'oha nagu hura'a mai, 'a ai'a ha'atee tarairaau ma haa'i moi ha'ara
tanaraau 'iniai rimana'i. Na'i 'ohasi rau 'iraraa do'e mareho na ha'amaranga tanaa
na'i Ruma Maea.
23 Ma na'i 'oha na hako i sade ana 'anai tagora, 'ia Sakaraea 'agu aho'i 'ari ruma
ana.
24 Na'i gere muri moi mai, 'ia Elisabet 'a to'ora 'iniai gare, ma'e rima hura na awa
hatara'i moi na'i ruma.
25 Mia Elisabet 'a ha'atee o'ani, "Naasi 'ia Araha God 'agu goro 'iniau ma rahia
baaniaui ninima na awa beiau 'iniai ai'a to'ora gare."

Enjel 'A 'Unua Hura'a Do 'Ia Jisas 'Ai Huta

26 Na'i ononai hura ana Elisabet na to'ora 'iniai gare, 'ia God 'a ha'ataaria enjel
Gebrel 'ari na'i 'omaai Nasaret na'i Provensi Galili.
27 I enjel 'a taha beiai gere urao haoru ta'aa na ai'a 'ari mau beia ta mwane. Na
atanai gere uraosi 'ia Meri. Mia Meri 'a haguhagu beiai sae na atana 'ia Josep. 'Ia
Josep 'a huta mai baaniai burungana Deved i mwaeraha.
28 Mana enjel 'a 'ariwou ma ha'atee o'ani, "Wa'ewa'e raha di'u tana'o Meri! 'Ia God
'a awa bei'o ma ha'agorohi'o."
29 'Ia Meri 'a torakoke i 'adoma'ina ma kakui ahuna 'ini'i 'ado'ado 'ada'i ha'atee 'isi.
30 Mana enjel 'a ha'atee o'ani, "Abui mamaa'u Meri! 'Ia God 'a 'ome taeni'o.
31 I'oe 'oi to'ora 'inia ta gare mwane, ma na'i 'oha nai huta 'oi ha'a-atana 'inia Jisas.
32 'Iia 'ai ha'i inoni hauasa marai 'unua 'iniai garena God na ororiu ara'a. 'Ia Araha
God 'ai ha'amwaerahaa 'onaai wauwa ana, 'ia Deved.
33 Mana garesi 'ai marungiraau tarau i saeni Israel mana heimarungi ana 'a bwa'i
'oha nai hako."
34 Mia Meri 'a ha'atee o'ani, "Ma'ai to'o he'ua i marehosi, na'i 'oha nau ai'a awa mau
beia ta mwane?"

35 Mana enjel 'a aramia o'ani, “Na Hi'ona Maea 'ai boi na'i hungamu, mana mena
ana God na ororiu ara'a 'ai awa bei'o. Tarana naasi na garesi 'ai maea, marai 'unua
'iniai garena God.
36 'O 'iraraai gere inamu a Elisabet? Ra 'adoma'inia do'iia 'agu bwa'i to'o gare'a. Ma
na'i 'ohani 'iia 'a to'ora 'iniai gare, rei'uaa na wari, me naani'a i ononai hura ana.
37 'Ia God 'a bwa'i mareho nai bwara tanaa.”
38 Mia Meri 'a o'ani, “'Inau 'e inoni tatau'aro ana Araha God. 'A goro do'ai to'o o'asi
tanaau 'onaai 'unua amua.” Naasi mana enjel 'agu hano baania.

Meri 'A Garihia Elisabet

39 Na'i murina moi 'ohasi, 'ia Meri 'a ha'ataura'i ma raurau 'ari 'anai 'omaa na'i toroi
Jiudea.
40 Na'i 'oha na ataha wou na'i 'omaasi, 'a siri na'i ruma ana Sakaraea ma ha'atee
wa'ewa'e tanaa Elisabet.
41 Na'i 'oha 'ia Elisabet 'a rongoai ha'atee wa'ewa'e na haua Meri tanaa, na gare na'i
ahuna Elisabet 'a 'ihara'i, mia Elisabet 'a rabe beiai Hi'ona Maea.
42 Ma na'i ringe raha 'a ha'atee hurasi o'ani, “'Ia God 'a ha'agorohi'o di'u'i mwane
urao hako, mai ha'agorohiai kakae na'oi ha'ahutaa.
43 'A 'ua gasi na 'ia God 'a ha'agorohiau o'asi 'inia, 'oha i'oe, inana Araha agua 'o boi
'anai garihiau?
44 I'oe 'e inana Araha, 'au 'iraraa o'asi, 'inia na'i moi 'oha nau rongoai ha'atee
wa'ewa'e amua tanaau, na gare na'i raronai ahuguni 'a 'ihara'i 'iniai wa'ewa'e.
45 'Ia God 'ai ha'agorohi'o 'iniai hinihinia amua do'ai to'o ha'a-momori tana'o i taha
na duruduru 'inia.”

Gana ni Ha'aasa Ana Meri

46 Mia Meri 'a o'ani,
“Ni tahingagu 'a ha'aasaa Araha God.
47 Mau wa'ewa'e,
'inia 'iia na ha'atahiau.
48 'Iia 'a 'adoma'iniau i inoni tatau'aro ana,
rei'uaa nau ai'a ororiu.
Na'i 'ohani ma 'ari'a, na mwane ugui inoni
rai ha'arangasia hura'a i ha'agorohiau na haua God,
49 'iniai mareho hauasa na haua tanaau 'iniai mena ana.
Na atana na maea.
50 'Iia 'a ahu ta'ahirai nei nara ginagina 'inia,
suri'i mwane ugui inoni he'ete'i hairiu.
51 'Iia 'a hau'i mwane tatau'aro hauasa 'iniai mena ana.
'Iia 'a taari 'adara'iniraaui nei nara 'adoma'i ha'ata'eraau haariraau.
52 'A ha'a-hura'ahiraaui mwaeraha baani'i dora ni heimarungi adaa'i,
ma ha'a-ororiuraaui nei rau heiheiraau aho'i.
53 'Iia 'a hanganiraau 'ini'i mwane mareho goro 'i nei ra hioro,
ma ha'a-taariraau beira'i kongari nei ra toto'ora.
54-55 'Iia 'a 'a'auhigaaui Israel, i inoni tatau'aro ana'i,
ma ahu ta'ahia tarau a Ebraham mana warowarona'i,
'onaai durua ana tanaraaui wauwa agaa'i.”
56 Mia Meri 'a ga'i 'onaai oru hura na awa beia Elisabet, maagu aho'i 'ari 'omaa ana
na'i Nasaret.

Na Huta Ana Jon Bwareomaea

57 Na'i 'oha nagu tari mai madoraa ana Elisabet 'anai ha'ahuta, 'a ha'ahutaai gare
mwane.
58 'Iraaui noni ana'ia Elisabet, miraaui nei narau mono goni ta'i 'omaa rau rongoai
heita'ahi 'ia Araha God na haua tanaa, marau wa'ewa'e beia 'inia.

59 Ma na'i warunai dangi, rau goni mai 'anai hauai ringei aha ha'ara tanaai kakae,
ma 'anai ha'a-atana 'inia Sakaraea, 'e ha'amarahu suriai amana.
60 Mana inanai garesi 'a ha'atee wetewete tanaraau o'ani, “Ai'a. Na atana 'ia Jon!”
61 Miraau inoni rau o'ani 'inia, “Mi'oe ai'a tanei na'i burungamu nai to'oraai atasi.”
62 Naasi marau haai ha'ara tanaai amanai garesi 'anai 'unua ta ata nai 'irisia nana.
63 Mia Sakaraea 'a hauai ha'ara tanaraau dorai haua tanaa ta mareho 'anai usu-usu
na'iei. Ma na'i 'oha narau haua tanaa, 'a usua o'ani, “Na atana 'ia Jon.” Na'i 'ohasi na
mwane inoni hako ra heimwaota'i di'u.
64 Ma na'i mau 'ohasi 'a matai hadahada aho'i ma taraawa'a ha'aasaa God.
65 Na mwane inoni na'i 'omaasi 'a kakui ahudaau hako, mana marehosi ra
hadanga'inia suri'i mwani 'omaa na'i toroi Jiudea.
66 Miraau hakoi nei rau rongoa rau wai'ado'ado surisuria, rau o'ani, “Romwane, 'ai
ha'i sae he'ua na'i 'oha nai raha ara'a?” Rau ha'atee o'asi, suria rau aidangisia doni
mena ana God 'a awa beiai garesi.

'Ia Sakaraea 'A Gana Ha'aasaa God

67 Mia Sakaraea, amana Jon, 'a rabe beiai Hi'ona Maea ma ha'atee rarabeanga'ini'i
taha 'ia God na 'unu'i tanaa.
68 “Gau magai ha'atee ha'agorohia Arahaga, i God agaaui Israel,
'inia 'iia 'a boi 'anai ruhasiraaui inoni ana'i.
69 'A haua tanagiai Ha'atahi na wetewete
na hura'a baaniai burunganai inoni tatau'aro ana, 'ia Mwaeraha Deved.
70 Naasi taha na duruduru 'inia na'i ngoodaa'i rarabea ana'i 'oha bwani.
71 'A durua do 'ai ha'atahigia baani'i maerongaga,
mei baani'i hakoi mena adaa'i nei ra 'utaigia.
72 'Iia 'a ha'ata'iniai ahu heita'ahi ana tanaraaui wauwa agaa'i,
suria 'a ai'a kaku'aai duruduru ana tanaraau na wetewete ma maea.
73 Na durudurusi 'a haua tanaa Ebraham, i wauwa agaau.
74 'A 'unua do 'ai ha'atahigia baaniraaui maerongaga,
magai abui mamaa'u na'i 'oha gai tau'aro tanaa God,
75 beiai awaha na maea mana odo-odo na'i maana suri'i mwane dangiga.
76 Mi'oe gare agua, rai 'unu'o 'e rarabea ana God ororiu ara'a,
suria i'oe 'oi na'otara tanaai Araha 'anai ha'aagauraaui noni 'anai boi ana.
77 'Oi taroha'inia tanaraaui inoni i tahi tarau na 'ia God 'ai matai haua tanaraau
'oha nai 'adoma'i nugasi'i ora-ora'a adaa'i.
78 Ma'ai o'asi 'iniai ahu heita'ahi ana God tanagaau.
'Onaai sina na ara'a, i Ha'atahi aga 'ai boi baaniai aro
79 'anai bewaasiraaui nei narau awa na'i kuhi,
mara awa na'i bahainai heimarungi anai mae.
'Iia 'ai na'otaragia 'anai hagu goro aho'i beia God.”
80 Mia Jon 'a raha ara'a ma ha'i sae raroma goro. 'A 'ari ma awa na'i dora mangasara,
tari 'oha na taraawa'a heitaroha'i tanaraaui inoni nai Israel.

2

Na Huta Ana Jisas
(Matiu 1:18-25)

1 Na'i madoraa na kekerei maua Jon, 'ia Ogastas na mwaeraha adaaui Rom, 'a ha'a-
urasiai ringe 'anai usu ata tanaraau hakoi mwane inoni suri'i 'ado dora narau awa
na'i bahainai heimarungi ana.
2 (Naasi 'etanai usu ata naigui to'o na'i madoraa na 'ia Kuirinias na Primia 'anai
Provensi Siria.)

3 Na mwane inoni hako ra hano baani'i 'omaa nara awa suri'i mara 'ari 'anai usu
ata suri'i huudi 'omaa adaa'i.
4 Naasi 'ia Josep 'a hano baaniai 'omaai Nasaret na'i Provensi Galili, ma 'ari na'i
Betlehem, 'omaa ana Deved, na'i Provensi Jiudea. 'Ia Josep 'a 'ari Betlehem, suria
'iiasi 'e burungana Deved.
5 Mia Meri nara durua tanaa Josep 'anai waina, raru ta'i hano ro'u 'anai usu ata.
Mia Meri 'a bwane to'ora 'iniai gare.
6 Ma na'i 'oha narau awa na'i Betlehem, 'a tari mai madoraa anai gare 'anai huta.
7 Mia Meri 'a ha'ahutaai 'etanai gare ana, 'e gare mwane. 'A ho'ua 'ini'i bwana,
ma ha'adadaoa na'i dora ni hangani mwamwaa, suria na'i ruma ni mahuara 'a ai'a
taradarua.

Enjel 'A Taroha'inia Hura'a

Do 'Ia Jisas 'A Huta

8 Ma na'i rodosi, ra'i sae nara awa hura'a baaniai 'omaasi narau 'omesuri'i siip
adaa'i.
9 Raugu 'asu'a mana enjel ana Araha God 'a ha'ata'i tanaraau, mana rarahana Araha
God 'a bewaasiraau. Miraau mamaa'u di'u.
10 Mana enjel 'a ha'atee o'ani tanaraau, “Mou abui mamaa'u! 'Inau 'au boi beiai
taroha na goro tana'amou 'anai ha'a-wa'ewa'eraaui mwane inoni hako.
11 Na de'eni, i nei 'anai ha'atahi'amou na huta mai na'i 'omaa ana Deved. 'Iia naasi
Kraest i Araha.
12 Ma naani ha'ara 'inia tana'amou. Moi 'omesiai gare nara ho'ua 'ini bwana nara
ha'adadaoa na'i dora ni hangani mwamwaa.”
13 Raugu 'asu'a ma'e kae ruruhai enjel rau rurugoni mai beiai nata enjel ani marau
ha'atee ha'agorohia God o'ani,
14 “Ha'ahauasaa God na'i aro,
mana gooroha ana 'ai awa beiraaui nei na'i marewana na 'ia God 'a ahugoro
'iniraau.”
15 'Iraaui enjel rau aho'i ara'ai aro, miraaui 'omesuri siip raugu o'ani 'iniraau hairiu,
“Gaau magai 'ari 'omesiai taha na to'o na'i Betlehem, na 'ia Araha God na ha'arangasia
tanagaau.”
16 Marau raurau 'ari Betlehem, rau sadoia Josep mea Meri mana kakae na dadao
na'i raronai dora ni hangani mwamwaa.
17 Na'i 'oha narau 'omesiai kakae, rau maani'i mwane mareho na enjel 'a maani'i
tanaraau 'iniai kakaesi.
18 Miraaui nei narau rongo'i, rau heimwaota'i di'u 'ini'i mareho narau maani'i.
19 Mia Meri 'a nuga'i mareho 'isi na'i 'adoma'ina ma wai'ado'ado suri'i tarau.
20 Miraau na 'omesuri siip rau aho'i. Rau ha'aasaa marau ha'atee ha'agorohia God
'ini'i mwane mareho narau rongo'i marau 'omesi'i. Ra to'o 'onaaiai taha i enjel na
maani'i tanaraau.

Jisas Ra Ha'a-atana

21 Na'i 'oha na gare 'a tari warunai dangi, ra haua tanaai ringei aha ha'ara marau
ha'a-atana 'inia Jisas. Naasi ata na enjel 'a bwane 'unua mau na'i 'oha na ai'a toto
mau na'i ahuna inana.

Josep Mea Meri Raru Waia Jisas

'Ari Ruma Maea Na'i Jerusalem

22 'Agu tari mai madoraa ana Josep mea Meri 'anai ha'a-wariwarirarua aho'i na'i
maana God 'onaai Ringe ana'ia Moses na 'unua 'anai haua murinai huta anai gare.*
Raru waiai kakae 'ari Ruma Maea ana God na'i Jerusalem 'anai wateai gare tanaa
Araha God,
23 'inia na Ringe ana'ia Moses 'a o'ani, “Na 'adodi 'etadi gare mwane rai wate'i tanaa
Araha God.”†
24 Miraru haua ro'u i ho'asi tanaa God suriai ringe na 'ia Moses na 'unua dorai ho'asi
'inia ta rua abei 'ao ma'ua ta rua garei waibora.
25 Na'i 'ohasi 'e sae atana 'ia Simion 'a awa na'i Jerusalem. 'Iia 'e sae odo-odo na
awa suriai hei'irisina God. 'Ia Simion 'a mamasiai 'oha na 'ia God 'ai ha'ataaria mai
ta nei 'anai ruhasiraaui inoni nai Israel. Mana Hi'ona Maea 'a rabe beia,
26 ma bwane 'unua tanaa do 'iia 'a bwa'i mae tari 'oha 'ai 'omesiai Ha'atahi na 'ia
Araha God 'a duruduru 'inia 'anai ha'ataaria mai.
27 Mana Hi'ona Maea 'a tau'aro na'i raromana Simion, ma 'ari na'i Ruma Maea. Ma
na'i muri, 'ia Josep mea Meri raru ataha mai 'anai watea Jisas tanaa Araha God 'onaai
Ringe ana'ia Moses na 'unua.
28 Mia Simion 'a suru'iai kakae ma ha'atee ha'agorohia 'inia God. 'A o'ani,
29 “Araha God, na duruduru amua 'a to'o ha'a-momori'a.
Naasi, 'au wa'ewa'e'a mau ha'aagau 'anai mamaro baaniai marewanani.
30-31 'Inia 'inau wanara'i maa 'iniai nei na'o ha'aagaua
'anai ha'atahiraaui mwane inoni hako.
32 Na kakaeni 'ai 'onaai raita nai ha'ata'iniai huunai tara tanaraaui nei narau ai'a Jiu,
ma'ai ha'a-ororiu'ameu inoni amu'i nai Israel.”
33 Mia Josep mea Meri raru heimwaota'i 'ini'i mareho na 'ia Simion na 'unu'i 'iniai
gare adarua.
34 Ma na'i 'oha 'ia Simion 'a ha'agorohiraau hako, magu ha'atee o'ani 'inia Meri,
“Ni gareni, 'ai ragoi noni nai Israel nai ha'a-auruhiraau, ma'ata 'ai rago ro'u i nei nai
ha'a-ara'ahiraau. 'Inia naasi maho na 'ia God 'a 'ome sigihia 'anai haua. 'Iia 'e ha'ara
'anai ha'ata'inia God tanaraaui noni. Ma'ata 'ai ragoi nei narai ura bwarasia,
35 mana mwane mareho nara bainihu suri'i 'adoma'idaa'i rai ha'ata'i hura'a. Mei
tana'o Meri, na ahutotou 'ai maata'i 'onaai naihi na ganu tahuraga na'i to'ohunumu.”
36 Na'i ro'u i 'ohasi 'e urao rarabea nara 'unua 'inia 'Aana na awa beiraau na'i Ruma
Maea ana God. 'Iia 'e gare ana Panuel baaniai burungana 'Asa. 'Ia 'Aana 'a wari
di'u'a, me 'iia 'e nao. 'E biu harisi nararu ha'iwai mwane ana, mana mwane ana 'a
mae baania.
37 'Iia 'a awa 'ari, mana harisina 'agu buna tari na'i waru tangahuru mana hai. 'Ado
dangi mana rodo 'a siri Ruma Maea ana God 'anai ririhunga'i. 'A ha'aririta'i ngau ma
awa moi 'anai ha'arahesi.
38 Na'i 'oha na hadahada maua Simion beia Josep mea Meri, 'ia 'Aana 'a 'ariwou
beiraau ma ha'atee ha'agorohia God 'iniai gare adarua. Ma na'i muri, 'a maania Jisas
tanaraaui nei narau mamasiai boi anai Ha'atahi 'anai ha'atahiraaui inoni nai Israel.
39 Na'i 'oha 'ia Josep mea Meri raru hau'i hako i taha na Ringeringe ana God na
'irisia, rarugu aho'i 'ari 'omaa adarua i Nasaret na'i Provensi Galili.
40 Mia Jisas 'a raha ara'a beiai wetewete mana madoma, mia God 'a ha'agorohia
di'u.

Jisas 'A Awa Na'i Ruma Maea Ana God

41 Ha'atai na'i 'ado harisi i amana mana inana Jisas raru 'ari Jerusalem 'anai
ha'ato'oai rongo 'anai 'adoma'i aho'isiai Roho Aharau.

---

* **2:22** 2:22 Levitikas 12:1-8 Na'i murinai huta nai hauai gare, na urao 'a do'o'a na'i maana God ma na'i 'ohasi 'ai awa hatara'i na'i ruma. Murinai oru tangahuru mana oru dangi, ni uraosi 'ai hauai ho'asi tanaa God 'anai ha'a-wariwaria aho'i. † **2:23** 2:23 Eksodas 13:2

42 Ma'e ta'i 'oha, na taha mai madoraa 'anai 'ari ro'u 'anai rongosi, 'ia Jisas harisina
'a tari ta'i tangahuru mana rua. 'Ia amana mia inana raru waia ro'u 'ari 'anai dangi
hauasa naasi.
43 Na'i 'oha na ngaugoni 'a hako, 'ia amana mia inana Jisas raru hano 'anai aho'i
'ari 'omaa adaau, mia Jisas 'a awa mau na'i Jerusalem. Mirarua raru ai'a 'iraraa o'asi,
44 'inia raru 'adoma'inia do'a ga'i awa ta dora beiraau na'i kae ruruha narau ta'i
hanosi. Ma naasi raru hano'a suriai dangi bubu. Ma na'i su'urahi, rarugu taraawa'a
siba suria beiraaui nei ana'i, mei beiraaui sae narau hei'irara'i.
45 Na'i 'oha nararu ai'a sadoia, rarugu aho'i 'ari Jerusalem 'anai 'ome 'inia.
46 'E rua dangi na hako'a ma rarugu to'oanai heinagu ana beiraaui Ha'ausuri adaa'i
Jiu na'i dora a'ora na'i maanai Ruma Maea ana God. 'A bahurongo suri'i taha narau
maani'i ma sosonga'iniraau.
47 Miraaui nei narau rongoa rau heimwaota'i di'u 'iniai aidangi ana mana heiarami
ana'i.
48 Na'i 'oha 'ia inana mia amana raru 'omesia, raru kae heimwaota'i di'u ro'u 'inia.
Mia inana 'a ha'atee o'ani 'inia, “Garegu, ni 'uaana na'o haua o'asi 'inia tana'amiria?
'I'amiria amamu 'a kae ta'aabemiria di'u 'ini'o, 'ini bonasiai sadoi'o.”
49 Mia Jisas 'a o'ani 'inirarua, “Ni 'uaana muru sibaniau 'inia suri'i mwani dora?
Muru ga'i 'iraraa do 'inau wai awa na'i ruma ana Amagu!”
50 Mia Josep mea Meri raru ai'a aidangisiai taha 'ia Jisas na 'unua tanararua.
51 Naasi 'ia Jisas 'a aho'i beirarua 'ari Nasaret ma awa bahainai heimarungi adarua.
Mia inana 'a nuga'i mareho nara to'o 'isi na'i 'adoma'ina ma wai'ado'ado tarau suri'i.
52 Naasi mia Jisas 'a raha ara'a beiai madoma mia God miraaui inoni rau wa'ewa'e
'inia.

3

Na Heitaroha'i Ana Jon Bwareomaea
(Matiu 3:1-12; Mak 1:1-8; Jon 1:19-28)

1 Na'i ta'i tangahuru mana rimanai harisi na 'ia Taebirias na mwaeraha 'anai Rom,
'ia Pontias Paelat naasi na Primia 'anai Provensi Jiudea, mia Herod Antipas naasi na
heimarungi na'i Provensi Galili. 'Ia Pilip, do'orana Herod naasi na heimarungi na'i
Provensi 'Ituria mana'i Trakonaetis mia Lisanias na heimarungi na'i Abilin.
2 Ma na'i ro'u i 'ohasi, 'ia 'Anas mea Kaeafas nararu Na'ohadaaui Piriisi adaa'i Jiu.
Hoita, na'i 'ohasi 'ia God 'a haa'i ha'atee ana'i tanaa Jon, garena Sakaraea, na'i 'oha na
'ia Jon 'a awa na'i 'omaa mangasara.
3 Mia Jon 'a 'ari suri'i 'omaa gaarangiai wai Jodan 'anai taroha'ini'i ha'atee ana'ia
God tanaraaui inoni. 'A o'ani 'iniraau, “Moi rihosi baani'i mwane baronga ta'a'i amoo'i
mamoi bwareomaea, mia God 'ai 'adoma'i nugasi'i 'inomoo'i.”
4 Na'i 'oha bwani 'ia rarabea Aisaea 'a usu taroha'iniai boi ana Jon. 'A o'ani,
“'E nei nai totoro hura'a na'i dora mangasara. 'Ai ha'atee o'ani,
‘Moi ha'aagau! 'Ia Araha 'a gaarangi boi'a.
Moi ha'a-odoodoai tara tanaa.
5 Moi anoi'i mwane marawai,
mana mwane bo'obo'o, mana hungahunga moi ha'a-auruhi'i.
Na tara mwakirukiru'a moi ha'a-odoodo'i,
mana tara nara kokekoke'a moi ha'a-aratara'i.
6 Mana mwane inoni hako raigui 'omesia
do 'ia God 'ai ha'atahiraau.’ ”*
7 Hoita, 'a ragoi inoni nara boi do'ia Jon 'ai bwareomaearaau. Me tara'i nei 'iniraau
ra ai'a boi beiai huunai 'ado'ado 'anai rihosi. Mia Jon 'a ha'atee o'ani 'iniraau, “'I'amou

* **3:6** 3:4-6 Aisaea 40:3-5

mwane mwaa ta'a'i! 'A 'ua? Mou 'adoma'inia doni bwareomaea moi nai 'a'auhi'amou
'anai bainihu baaniai ha'a-mama'ai na 'ia God 'ai ha'ataaria mai?
8 'Onaa namou 'irisiai bwareomaea mamoi nugasi'i barongamoo'i nara ta'a'i, mamoi
hau'i mareho goro nai ha'ata'inia domou rihosi baani'i ora-ora'a amoo'i. Mou gasigu
'adoma'inia do'ia God 'a bwa'i ha'a-mama'ai'amou do 'iniai huta amoou mai 'onaai
warowarona'i a Ebraham. 'Inau wai 'unua tana'amou, 'ia God 'a matai ha'a-aho'ita'ini'i
hau 'ini, marai ha'i warowarona'i a Ebraham.
9 'Ia God 'a ha'aagau'a 'anai ha'a-mama'airaaui nei nara ai'a 'adoma'i orisi. 'A 'onaai
nei na ha'aagau 'anai arai'i dioi mwane hasi'ei. 'Onaa nara bwa'i hungu 'ini'i hua
goro, 'ai ara dio suri'i raridi mai gaasi'i ara'ai 'eu 'anai suu gata'ini'i."
10 Miraau inoni rau songa'inia Jon o'ani, "'Onaa na o'asi, ma'e taha namei haua 'anai
ha'ata'inia domeu rihosi baani'i ora-ora'a amee'i?"
11 Mia aramiraau o'ani, "'Iatei 'ini'amou na to'o rua to'oni abe, 'ai hisungia mo'o na
pohara 'inia ta ta'i nei, mia mo'o na to'o mahoingau 'ai hisungia mo'o na ai'a to'ora
mahoingau."
12 Ma ra'i sae haha'a takisi nara boi do'ai bwareomaearaau, rau o'ani 'inia,
"Ha'ausuri, me 'imeeu 'e taha namei haa?"
13 Mia Jon 'a aramiraau o'ani, "Moi abui ha'angoni di'uai siha ha'a na gaumani na
soia baaniraaui inoni 'anai takisi 'inia."
14 Ma tara'i hehei'oi ra boi beia mara o'ani 'inia, "Me 'imeeu 'a 'ua? 'E taha namei
haa?"
Mia aramiraau o'ani, "Moi abui ha'a-mamaa'usiraaui inoni 'anai ha'i ha'a
tana'amou, ma'ua to'o haisubuni 'anai rahi ha'a baaniraau. Moi wa'ewa'e 'iniai siha
ra horimou 'inia."
15 Na 'ado'adodaaui inoni hako ra wetewete 'anai 'omesiai Ha'atahi, marau
'adoma'inia do 'ia Jon naasi gasi na 'ia God na 'ome sigihia.
16 Mia Jon 'a aramiraau o'ani, "'Inau 'au bwareomaea'amou 'iniai wai, mia mo'o
nai boi na'i murigu, 'ai bwareomaea'amou 'iniai Hi'ona Maea mana 'eu. 'Iia 'a ororiu
di'uau minau ai'a arari 'anai mwaoro auru 'anai wagasi'i sandol ana'i.
17 'Iia 'a ha'aagau 'anai hoairaaui noni goro baaniraaui nei ta'a'i, 'onaai nei na hoai'i
koradi wiit ana'i baani'i kahokahodi. 'Iia 'ai nugaraaui noni goro na'i dora goro, ma'ai
ha'a-mama'airaaui noni ta'a'i, 'onaai nei na nuga ha'agorohi'i koradi wiit na'i dora 'ana
mana kahokahodi 'a suu gata'ini'i na'i 'eu na bwarai kuru."
18 Ma ra'i mwane mamaani he'ete'i hairiu o'asi na 'ia Jon na hau'i 'anai taroha'iniai
Taroha Goro tanaraaui inoni. Ma ha'ata'u'uraau wetewete 'anai orisi'i barongadaa'i
nara ta'a'i.
19 Ma'e ta'i 'oha, 'ia Jon 'a raongia Herod Antipas 'iniai waina ana Herodias, 'e urao
ana ga'u a do'orana, ma 'ini'i ro'u i mwane mareho ta'a'i na haa'i.
20 Mana ta'i mareho na ta'aa di'u ro'u wou na haua, naasi i 'unua ana tanaraaui sae
hehei'oi 'anai gaasia Jon Bwareomaea na'i rumaniho'o.

'Ia Jon 'A Bwareomaeaa Jisas
(Matiu 3:13-17; Mak 1:9-11)

21 Na'i 'oha na 'ia Jon 'a bwareomaearaaui inoni, 'oha narau ai'a nugaa mau na'i
rumaniho'o, 'iia 'a bwareomaeaa ro'ua Jisas. Ma na'i 'oha 'ia Jisas 'a ha'arahesi, na
aro 'a heihoa,
22 mana Hi'ona Maea 'a dio na'i hungana na'i 'omehanai waibora. Ma'e ringe na
ao diomai baaniai aro 'a o'ani, "I'oe naasi garegu nau ta'ahi'o ororiu, mau ahugoro
'ini'o."

Burungana Jisas
(Matiu 1:1-17)

23 'Oha na 'ia Jisas 'a tari oru tangahurui harisi, nagu taraawa'a hura'a 'anai hauai
tatau'aro ana 'anai ha'ausuriraaui inoni. Na'i 'ado'adodaaui inoni, rau 'adoma'inia
do'ia Jisas 'e gare ana Josep.
Mia Josep 'e garena Hilae,
24 mia Hilae 'e garena Matat,
'ia Matat 'e garena Livae,
mia Livae 'e garena Melkae.
'Ia Melkae 'e garena Janai,
mia Janai 'e garena Josep.
25 'Ia Josep 'e garena Matataeas,
'ia Matataeas 'e garena 'Emos.
'Ia 'Emos 'e garena Neham,
mia Neham 'e garena 'Eslae.
'Ia 'Eslae 'e garena Nagai,
26 mia Nagai 'e garena Maat.
'Ia Maat 'e garena Matataeas,
mia Matataeas 'e garena Semein.
'Ia Semein 'e garena Josek,
mia Josek 'e garena Joda.
27 'Ia Joda 'e garena Joanan,
mia Joanan 'e garena Risa.
'Ia Risa 'e garena Serababel,
mia Serababel 'e garena Saltiel.
'Ia Saltiel 'e garena Nerae,
28 mia Nerae 'e garena Melkae.
'Ia Melkae 'e garena Adae,
mia Adae 'e garena Kosam.
'Ia Kosam 'e garena Elmadam,
mia Elmadam 'e garena 'Eri.
29 'Ia 'Eri 'e garena Josua,
mia Josua 'e garena 'Eliesa.
'Ia 'Eliesa 'e garena Jorim,
mia Jorim 'e garena Matat.
'Ia Matat 'e garena Livae,
30 mia Livae 'e garena Simion.
'Ia Simion 'e garena Jiuda,
mia Jiuda 'e garena Josep.
'Ia Josep 'e garena Jonam,
mia Jonam 'e garena Elaeakim.
31 'Ia Elaeakim 'e garena Milia,
mia Milia 'e garena Mena.
'Ia Mena 'e garena Matata,
mia Matata 'e garena Netan.
'Ia Netan 'e garena Deved,
32 mia Deved 'e garena Jesi.
'Ia Jesi 'e garena Obed,
mia Obed 'e garena Boas.
'Ia Boas 'e garena Salmon,
mia Salmon 'e garena Nason.
33 'Ia Nason 'e garena Aminadab,

mia Aminadab 'e garena Admin.
'Ia Admin 'e garena Anae,
mia Anae 'e garena Hesron.
'Ia Hesron 'e garena Peres,
mia Peres 'e garena Jiuda.
34 'Ia Jiuda 'e garena Jekop,
mia Jekop 'e garena Aisak.
'Ia Aisak 'e garena Ebraham,
mia Ebraham 'e garena Tera.
'Ia Tera 'e garena Neho,
35 mia Neho 'e garena Sirag.
'Ia Sirag 'e garena Riu,
mia Riu 'e garena Peleg.
'Ia Peleg 'e garena Eba,
mia Eba 'e garena Sila.
36 'Ia Sila 'e garena Keinan,
mia Keinan 'e garena Afaksad.
'Ia Afaksad 'e garena Siem,
mia Siem 'e garena Noa.
'Ia Noa 'e garena Lamek,
37 mia Lamek 'e garena Metusala.
'Ia Metusala 'e garena Inok,
mia Inok 'e garena Jered.
'Ia Jered 'e garena Mahelalel,
mia Mahelalel 'e garena Kenan.
38 'Ia Kenan 'e garena Enos,
mia Enos 'e garena Set.
'Ia Set 'e garena Adam,
mia Adam 'e garena God.

4

Saetan 'A Ohongia Jisas
(Matiu 4:1-11; Mak 1:12-13)

1 'Ia Jisas 'a bwareomaea hako, magu hano baaniai wai Jodan. Na'i 'ohasi na Hi'ona Maea 'a rabe beia. Mana Hi'ona Maea 'a waia 'ari na'i dora mangasara.
2 Ma'e hai tangahurui dangi na awa na'i dorasi na 'ia Saetan 'a ohongia na'iei. Na'i madoraasi 'a ai'a ngau, ma na'i ha'ahakona 'ia Jisas 'agu hioro.
3 Mia Saetan 'a ha'atee o'ani 'inia, "'Onaa i'oe garena God, 'oi ha'atee tanaai hauni mai aho'ita'i bredi."
4 Mia Jisas 'agu ha'atee o'ani 'inia, "Na'i Usu-usu Maea ra usu o'ani, 'I sae 'a bwa'i tahi moi 'iniai huai bredi.' "*
5 Mia Saetan 'agu waia ara'a na'i dora ahaaha. Ma na'i moi gere madoraa, 'a ha'ata'ini'i hako tanaai mwane kantri na'i marewana hako,
6-7 magu ha'atee o'ani 'inia, "'Onaa na'oi topira'i ruru ma'oi ha'arahesiau, 'oi marungi'i mwane kantri 'isi mana toto'ora adaa'i wai hau'i hako tana'o. 'Inia na mwane mareho 'isi ra hau'i hako tanaau, ma 'inau wai matai hau'i tanaa mo'o nawai raba hau'i tanaa."
8 Mia Jisas 'agu aramia o'ani, "Ra usua na'i Usu-usu Maea o'ani, 'Moi ha'arahesia moi Araha God amoou, me 'iia moi namoi tau'aro tanaa.' "†

* **4:4** 4:4 Diutronomi 8:3 † **4:8** 4:8 Diutronomi 6:13

9 Mia Saetan 'a waia 'ari Jerusalem ma ha'a-urasia na'i dora ahaaha na'i hunganai
Ruma Maea ana God, magu o'ani 'inia, “'Onaa i'oe garena God, 'oi rege auru.
10 'Inia ra usua na'i Usu-usu Maea o'ani, ‘'Ia God 'ai ha'a-taariraaui enjel ana'i 'anai
'a'auhi'o.
11 Rai dau bwarasi'o 'ini'i rimadaa'i mana uwamu'i ra bwa'i maara 'ini'i hau.’ ”
12 Mia Jisas 'a aramia o'ani, “Na Usu-usu Maea 'a o'ani, ‘Moi abui ha'imaania Araha
God amoou.’ ”‡
13 'Oha 'ia Saetan 'a ohongia hakoa Jisas 'ini'i heiohongi 'isi, 'iia 'agu nugasia 'ana ta
'oha goro naigui sadoia 'anai ohongia ro'u.

Taraawa'anai Tatau'aro Ana Jisas
(Matiu 4:12-17; Mak 1:14-15)

14 Mia Jisas 'a aho'i 'ari Provensi Galili, mana mena ana Hi'ona Maea 'a awa beia.
Na tarohana 'a 'adarara hako 'ari suriai mwane 'omaa na'i Provens naasi, mei suri'i
tara'i dora he'ete'i ro'u wou.
15 Ma na'i 'oha na ha'ausuri suri'i ruma ni ha'arahesi adaa'i Jiu, na mwane inoni
hako ra ha'a-aneanea.

Jisas Ra 'Itaa Na'i 'Omaai Nasaret
(Matiu 13:53-58; Mak 6:1-6)

16 Mia Jisas 'a aho'i 'ari Nasaret, i 'omaa na raha ara'a iei. Ma na'i dangi ni mamaro
adaaui Jiu 'a siri na'i ruma ni ha'arahesi 'onaai bwane hahaua ana. Mia Jisas 'a ura
ara'a ma 'oha'i baaniai Usu-usu Maea.
17 Mana usu-usu nara haua tanaa 'anai 'oha'iniasi, 'e dorai usu-usu na 'ia rarabea
Aisaea na usua. 'A kehasiai bukasi, ma sadoiai dora 'anai 'oha'i ma 'oha'inia hura'a
o'ani,
18 “Na Hi'ona Maea ana Araha God 'a awa beiau,
suria 'iia na 'ome sigihiau
'anai taroha'iniai Taroha Goro tanaraaui pohara.
'Iia 'a ha'ataariau 'anai taroha'inia hura'a
do 'iraaui nei nara hunasiraau na'i rumaniho'o rai ha'a-hura'ahiraau dadara'a,
mana nei ra kuru rai 'ome'ome aho'i,
mana nei nara awa ha'ata'airaau rai dadara'a.
19 Mia Araha God 'a ha'ataariau mai 'anai taroha'inia hura'a
do 'a bwa'i orea mai ha'ata'iniai heita'ahi ana tanaraaui inoni ana'i.”§
20 Mia Jisas 'a honosiai buka ma haua aho'i tanaai nei na na'otaranai rihunga'i
ma heinagu auru 'anai ha'ausuriraaui inoni. Na mwane inoni na'i rumasi rau wana
to'obuu 'inia.
21 Mia Jisas 'agu ha'atee o'ani 'iniraau, “Na dorai Usu-usu Maea namou rongoa nau
'oha'inia ani, 'a to'o ha'a-momori na'i 'ohani.”
22 Miraau hakoi nei narau awa 'isi, ra ha'atee wa'ewa'e 'inia Jisas marau heimwaota'i
'ini'i mwane mareho rongo goro na maani'i. Miraaugu ha'atee o'ani, “'E gare moi ana
Josep naasi.”
23 Jisas 'a o'ani 'iniraau, “'Au 'iraraa domou raba 'unuai dora i ha'atee na o'ani
'iniau, ‘Na nei na matai ha'agorohi'i inoni baani'i daoha, 'ai ha'agorohia ga'u haaria
'anai ha'ata'iniai mena ana.’ 'Ado'ado 'ana, ‘'Onaa i'oe naasi Ha'atahi, 'oi haa'i na'i
'omaa amua haari'o i ha'abu'oahu nameu rongoa na'o hau'i na'i Kapaniam.’ ”
24 Mia Jisas 'a o'ani ro'u, “Wai 'unua ha'a-momori tana'amou, ai'a rarabea'a do 'iraaui
inoni na'i 'omaa ana rai ha'ahoua.
25 Na'i madoraa ana rarabea Elaija na'i 'oha bwani, 'a ragoi nao na'i Israel narau
rongomaata'i. Na'i madoraasi, 'e oru harisi mana aba na ai'a rangi ma 'e hioro raha
na to'o 'ari hako suri'i 'omaa hako na'i dorasi.

‡ **4:12** 4:12 Diutronomi 6:16 § **4:19** 4:18-19 Aisaea 61:1-2

26 Rei'uaa na towa'i o'asi, 'ia God 'a ai'a ha'ataaria Elaija 'anai 'a'auhia ta ta'i nao na'i
kantri ana haaria, ma'ata 'e nao na'i 'omaai Sarefat na'i dora ra 'unua 'iniai Saedon
na 'ia God na ha'ataaria Elaija do'ai 'a'auhia.
27 Ma na'i madoraa ana rarabea Elaesa, 'a ragoi inoni na'i Israel na sadoiraau i
daoha nara 'unua 'iniai lepa. Ma ai'a ta ta'i nei 'iniraau 'ia God 'ai ha'agorohia, ma'ata
'e inoni ni Siria moi na atana 'ia Neman, na 'ia God nagu ha'agorohia."
28 Na'i 'oha na 'iraaui inoni na'i ruma ni ha'arahesi rau rongo'i mareho 'isi, rau
taesu'a di'u 'ana Jisas.
29 Naasi rau suruta'e 'anai tariha'inia hura'a Jisas baaniai 'omaasi. Ni 'omaasi 'a awa
ta'eha na'i hungahunga. Naasi rau waia 'ari na'i bwaunai rihua na awa gaarangiai
'omaa dorai gaasia dio.
30 Mia Jisas 'a siri hokahoka na'i 'uruhadaau ma hano baaniraau.

Mamaani 'Iniai Sae Na Bwaunia i Adaro
(Mak 1:21-28)

31 Mia Jisas 'a 'ari Kapaniam, 'e 'omaa na'i Provensi Galili. Ma na'i dangi ni mamaro
adaaui Jiu, 'a ha-ha'ausuriraaui inoni na'i ruma ni ha'arahesi.
32 Mana inoni hako rau heimwaota'i di'u 'ini'i ha'ausuringa'i ana'i, 'inia rau 'ome
'iraraa do'iia 'a huunai 'irara'i mareho na maani'i.
33 Ma na'i ruma ni ha'arahesi na'i madoraasi, 'e sae na bwauniai adaro na awa 'isi,
mana saesi 'a awara raha ara'a o'ani,
34 "'Eii! Jisas, saeni Nasaret! 'O raba 'uaameuni? 'O boi 'anai ha'a-ta'ai'ameu? 'Inau
'au 'iraraa ha'agorohi'o! I'oe nei na maea na'o boi baania God."
35 Mia Jisas 'a ha'atee hurasi tanaai adarosi. 'A o'ani, "'Oi papaku, ma'oi hura'a mai
baania mo'osi!" Mana adarosi 'a 'idira'inia mo'osi dio na'i ano huniraau, magu hura'a
baania, ma'ata 'a ai'a ha'amaaraai saesi.
36 Na mwane inoni hako ra heimwaota'i di'u mara heisosonga'i hairiu o'ani,
"Romwane! 'E tahasi? Ni ha'atee ana'i ra to'o mena mara wetewete di'u! 'A ha'atee
moi tanaraaui adaro 'anai hura'a mara hura'a'a."
37 Mana tarohana Jisas 'a 'adarara hako 'ari suri'i mwane 'omaa he'ete'i ro'u wou
gariai Kapaniam.

Jisas 'A Ha'agorohi'i Mwani Daoha

He'ete'i Hairiu
(Matiu 8:14-17; Mak 1:29-34)

38 Mia Jisas 'a hura'a baaniai ruma ni ha'arahesi ma 'ari ruma ana Saemon. Ma na'i
rumasi 'e urao na mata'i raha di'u na awa iei ma raorao di'u i abena. Mana uraosi 'e
hungona Saemon. Miraaugu ha'angonia Jisas 'anai 'a'auhia.
39 Jisas 'a 'ariwou na'i bobonai be'anai uraosi, ma ha'atee wetewete tanaai mata'isi
do'ai hura'a baania. Na'i mau 'ohasi, mana mata'i 'a rigisia'a, ma suruta'e ma ha'aagau
mahoingau 'adaau.
40 Na'i 'oha na aurui sina, ra ragoi nei nara waa'i mai inoni nara sadoi'i mwane
daoha he'ete'i hairiu. Mia Jisas 'a dau wou na'i hungadi, mara goro aho'i.
41 Mia Jisas 'a taari'i hura'a i adaro baaniraau tara'i sae, mana adaro ra ha'atee
hurasi o'ani, "I'oesi garena God."
Mia Jisas 'a ha'a-aburaau wetewete dorai abui ha'atee'a ro'u, suria 'a 'iraraa dorau
aidangisia do'iia naasi Ha'atahi.

Jisas 'A Taroha'iniai Ha'atee Ana God

Suri'i Mwane Ruma ni Ha'arahesi
(Mak 1:35-39)

42 Ma na'i mau i haho'oa ta'aa na'i nata dangi, 'ia Jisas 'a 'ari haaria na'i dora
bwaranga. Miraaui inoni rau siba suria naraugu buna sadoia. Na'i 'oha narau sadoia,
raugu ha'atee ha'abwarasia, marau 'unua tanaa do'ai awa ga'u beiraau na'i Kapaniam.
43 Mia Jisas 'a o'ani 'iniraau, "Nau wai taroha'inia ma'ata i Taroha Goro 'iniai
heimarungi ana God 'ari suri'i tara'i 'omaa ro'u wou, 'inia naasi tarana na 'ia God
'a ha'ataariau mai 'inia."
44 Naasi, mia Jisas 'a 'aariha hairiu 'anai taroha'iniai Taroha Goro suri'i ruma ni
ha'arahesi na'i Provensi Jiudea.

5

Jisas 'A 'Ome Sigihiraaui

Rongoiusuri Tahamora Ana'i
(Matiu 4:18-22; Mak 1:16-20)

1 'E ta'i 'oha 'ia Jisas 'a ura na'i one na'i bobonai kae bwera i Galili,* mana inoni rau
goni mai hunia 'anai bahurongo'i ha'atee ana'ia God, rau ha'asu'isu'ia di'u.
2 Ma 'omesiai rua ora na'i wai, gaarangiai one. Miraaui sae ahu-ahuasi narau nuga'i
ora 'isi, rau poru wasi orima'ini'i hu'o adaa'i.
3 Miagu ta'e ara'a na'i ora ana Saemon, ma 'unua tanaa do'ai gere usuha'inia hura'a
baaniai bobonai one, mia Jisas 'agu heinagu na'i ora 'anai ha'ausuriraaui inoni narau
goni wou beia.
4 Ma na'i 'oha na mamaani hako tanaraaui inoni, 'agu o'ani 'inia Saemon, "'Oi saraa
hura'a i ora amua na'i dora su'u mamoi gaasia dioi hu'o, mamoi to'oi'i tara'i mwane
ii'a."
5 Mia Saemon 'a o'ani 'inia, "Saemaua, meu bona matoo suriai rodo bubu nabongi
ani, ma ai'a ta ta'i ii'a namei to'oia. Ma'ata mei haua ro'u suriai 'unua amua."
6 'Oha naraugu haua 'onaai 'unua ana Jisas tanaraau, mana hu'o 'a honu'a 'iniai ii'a,
'a gaarangi moi maai ohogao.
7 Miraau booriraau tara'i abe adaa'i na'i nata ora 'anai boi 'a'au. 'Oha narau ataha
mai beiraau, raugu buna ha'ahonua ro'u i rua ora 'ini'i ii'a, mana ora ra gaarangi
marai dodo.
8 Na'i 'oha 'ia Pita 'a 'omesia o'asi, 'a topiruru auru tanaa Jisas ma o'ani, "'Oi 'ari
wou baaniau Araha, 'inau 'e inoni ora-ora'a!"
9 'Ia Pita 'a ha'atee o'asi suria 'a bu'o i ahudaa'i 'ini'i mwane ii'a narau ngahui'i.
10 Mirarua rua garena Sebedi, 'ia Jems mea Jon nararu 'a'auhia Pita, raru
heimwaota'i di'u ro'u.
Mia Jisas 'a o'ani 'inia Pita, "'Oi abui mamaa'u! Taraawa'a na'i 'ohani ma 'ari'a, 'oi
wairaau mai sae beiau 'onaai rau'i amu'i ii'a na'i wai."
11 Miraaugu usu'i ora ara'ai dora mamata. Rau nugasi'i mwane mareho marau suria
Jisas.

Jisas 'A Ha'agorohia Aho'i Sae Lepa
(Matiu 8:1-4; Mak 1:40-45)

12 Mia Jisas 'a 'ariwou ma taha na'i 'omaa na awa iei sae na to'ia i daoha nara 'unua
'iniai lepa. Ni abena 'a 'ome ta'aa hako 'iniai lepa. Mana 'oha na saesi 'a 'omesia Jisas,
'a boi beia ma topiruru ma mwaoro auru na'i ano. Ma ha'angonia wetewetea Jisas
o'ani, "Araha, 'onaa 'o mwa'emwa'e, ma'o ga'i ha'agorohiau aho'i baaniai daoha na
to'iauni."
13 Mia Jisas 'a taranga'inia hura'a i rimana, 'a dau wou beia ma o'ani, "'Io, 'au
mwa'emwa'e moi, 'oi goro'a aho'i!" Na'i mau 'ohasi, na abena 'agu goro aho'i.

---

* **5:1** 5:1 Suri'i mwani Baebol ra ai'a 'unua "kae bwera i Galili," ra 'unua moi "kae bwera i Geneserat." Ma'ata raru ta'isada moi. Geneserat 'e dora na'i bobonai kae bwera i Galili.

14 Mia Jisas 'a ha'aabua wetewete o'ani, “'Oi abu maania ga'u tanaa ta sae i maho na
to'o bei'o. 'Oi 'ari odo-odo beiai Piriisi mai 'iraraa haaria do i'oe 'o goro aho'i. Naasi
ma'oi hauai bane amua tanaai Piriisi maai ho'asi 'inia 'onaai 'unua ana Moses, 'anai
ha'ata'inia tanaraaui noni do'o goro'a.”
15 Ma rei'uaa na ha'aabua mo'osi, na taroha 'inia Jisas 'agu 'adarara ro'u wou
baaniai na'o. Ma ragoi nei ra boi 'anai bahurongo'i ha'ausuringa'i ana'i, ma 'anai
ha'agorohiraau baani'i daoha adaa'i.
16 Ma'ata 'a ragoi 'oha 'ia Jisas 'a nugasiraaui inoni 'anai 'ari haaria na'i dora
bwaranga 'anai ha'arahesi.

Jisas 'A Ha'agorohiai Nei Na Nugui Abena
(Matiu 9:1-8; Mak 2:1-12)

17 Ma'e ta'i dangi na 'ia Jisas 'a ha-ha'ausuri, ra'i Farisei ma tara'i Ha'ausuri ro'u 'anai
Ringe ana'ia Moses narau heinagu na'i dorasi. Rau boi baani'i 'omaa na'i Provensi
Galili mei Jiudea mei baaniai 'omaa raha i Jerusalem. Mana mena ana Araha God 'a
awa beia Jisas 'anai ha'agorohirai nei ra daoha.
18 Ma na'i 'ohasi, ra'i inoni ra suru'ia mai sae na sadoiai abe nugu mana saesi 'a
dadao na'i be'ana. Rau ha'imaania dorai waia siri tanaa Jisas,
19 magu bwara 'iniai rago di'u anai inoni. Mei suriai bwara ana tanaraau, rau
suru'ia ta'eha suriai tara hanehane 'anai ta'ehai hunganai rumasi. Hunganai rumasi
'a sada moi. Rau tahangiai dora na'i hunganai ruma, marau toto'oa dioi saesi na'i
'uruhadaaui inoni na'i gaarangiai dora na 'ia Jisas na ura iei.
20 'Oha 'ia Jisas 'a 'ome 'iraraai hinihinidaau, 'agu o'ani 'inia, “Geresae agua, na
ora-ora'a amu'i 'au 'adoma'i nugasi'i hako tana'o.”
21 Miraau na Farisei mana Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses narau awa 'isi raugu
'adoma'i o'ani haariraau, “I sae he'ua naasi? 'A 'adoma'inia do 'iia naasia God? 'Ia
moia God nagau 'iraraa na matai 'adoma'i nugasi'i ora-ora'a! 'Iia 'a ha'atee ha'ata'aia
God!”
22 Jisas 'a aidangisiai taha na awa suri'i 'adoma'idaa'i, magu o'ani 'iniraau, “'A 'ua
namou to'oraa 'iniai 'adoma'isi?
23 Taha na mwada'u? 'Anai 'unua tanaai saesi do'au 'adoma'i nugasi'i ora-ora'a
ana'i, ma'ua 'anai 'unua tanaa do'ai ura maai hahano? 'Anai 'unua tanaa mo'osi do'au
'adoma'i nugasi'i ora-ora'a ana'i 'a mwada'u, 'inia 'a bwarai 'iraraa 'onaa ra 'adoma'i
nugasi'i ora-ora'a ana'i ma'ua ai'a.
24 Naasi, 'inau i Garei Inoni wai hauai maho namou 'adoma'i ha'abwaraa ma moigu'i
'iraraa do 'au to'oraa ro'u i mena 'anai 'adoma'i nugasi'i ora-ora'a na'i marewanani.”
Naasi magu o'ani 'iniai sae na abe nugusi, “Nau wai 'unua tana'o, 'oi ura ara'a, 'oi
suru'iai be'amu, ma'oi 'ari ruma amua!”
25 Na'i mau 'ohasi na saesi 'a ura ara'a na'i maadaau hakoi inoni. 'A rahiai be'ana
na dadao iei ma aho'i 'ari 'omaa ana, 'a ha'aasaa God.
26 Miraaui mwane inoni narau 'omesiai marehosi ra bu'o hakoi ahudaa'i, marau
ha'aasaa God. Rau honu 'iniai mamaa'u marau ha'atee o'ani, “'E kae mareho raha
di'u nagau 'omesia na'i dangini.”

Jisas 'A Soia Livae
(Matiu 9:9-13; Mak 2:13-17)

27 Na'i muri 'ia Jisas 'agu hura'a wou ma 'omesiai sae na heinagu na'i dora ni horihori
takisi. Na atanai saesi 'ia Livae. 'Iiasi 'e sae na tatau'aro tanaai gaumani 'anai si'ogoni'i
takisi. Jisas 'agu o'ani 'inia, “Livae, 'oi boi suriau 'onaai rongoiusuri agua.”
28 Na'i mau 'ohasi, mia Livae 'a ura ara'a ma nugasi'i mwane mareho ana'i ma
suria'a Jisas.

29 Naasi 'ia Livae 'agu hauai kae ngaugoni tanaa Jisas na'i ruma ana. Ma ragoi inoni
ha-ha'atakisi mana taraani inoni moi nara boi na'i ngaugonisi.
30 Miraau na Farisei, ma tara'i Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses nara aba beiraaui
Farisei raugu ha'atee ha'a-ta'airaaui rongoiusuri ana'ia Jisas o'ani, “Ni 'uaana namou
ngau 'inia beiraaui sae ha-ha'atakisi miraaui sae ta'a'isi?”
31 Mia Jisas 'agu aramiraau o'ani, “Na sae nara goro moi abedi ra bwa'i rabasiai
'a'au baaniai sae na matai ha'agorohi'i daoha, me 'iraau moi nei nara daoha nara
rabasiai 'a'au.
32 'A o'asi ro'u, 'inau boi na'i marewanani, ai'a do 'anai 'a'auhiraau inoni odo-odo,
ma'ata 'au boi 'anai 'a'auhiraaui inoni ora-ora'a dorai rihosi baani'i ora-ora'a adaa'i.”

Ha'ausuringa'i Bwani 'A Bwa'i 'Ari Goni

Beiai Ha'ausuringa'i Haoru
(Matiu 9:14-17; Mak 2:18-22)

33 Ma tara'i inoni ra ha'atee o'ani 'inia Jisas, “'Ado 'oha 'iraaui rongoiusuri ana'ia
Jon Bwareomaea mana rongoiusuri adaa'i Farisei ra ha'aririta'i ngau 'anai ha'arahesi.
Mi'oe na rongoiusuri amu'i rau ai'a ha'aririta'i ngau moe'a, rau ngau mara gono moi.”
34 Mia Jisas 'a aramiraau o'ani, “'A 'ua? 'I'amou mou 'adoma'inia do 'iraaui nei
ra awa na'i rongo ni ha'iwai rai ha'aririta'i ngau 'oha na awa beiraau a mo'o ra
ha'aha'iwaia? 'Abwa'i!
35 Ma'ata tari 'oha na nei na ha'iwai rai waia baaniraau maraigui matai ha'aririta'i
ngau 'iniai ahutotou adaau.”†
36 Mia Jisas 'agu ha'ausuriraau ro'u o'ani, “'Abwa'i nei 'ai karia mwada'u ta maakari
na'i to'oni haoru ana 'anai tata ponosia 'iniai dora na maakari na'i to'oni bwani. 'Onaa
nai haua o'asi, 'ai here ha'ata'aiai to'oni haoru ana, mana maakari to'oni haorusi, 'a
bwa'i 'ome ta'isada beiai to'oni bwanisi.
37 “Nata mareho ro'u, 'abwa'i nei nai matai nuga waen haoru suri'i bei bwani nara
tagora'i 'ini'i uri-uri mwamwaa, 'inia na bei bwani ra bwane 'a'asi. Na'i 'oha na waen
haoru 'ai su'u, na bei bwani rai pusu. Naasi mana waen rai ahe gata'ini'i, mana bei
rai maakari ta'a'i.
38 Na waen haoru rai niga'i ma'ata na'i bei haoru ro'u.
39 Na nei na gonohiai waen bwani na'i na'o, 'agu ai'a rabasia'a ro'u i waen haoru.
'Ai 'unua doni waen bwani na goro di'uai waen haoru.”

6

'Iraaui Sae Rau Ororiu Di'uai

Dangi ni Mamaro
(Matiu 12:1-14; Mak 2:23—3:6)

1 Ma'e ta'i dangi ni mamaro adaaui Jiu, na'i 'oha 'ia Jisas mana rongoiusuri ana'i
rau tahahoro na'i 'ubutadi moui wiit, 'iraaui rongoiusuri raugu rahi'i tara'i nei marau
rogaroga'i baani'i kahokahodi marau ngaa'i dora ngaungau.
2 Ma tara'i Farisei rau o'ani 'iniraau, “Mou ga'i bwa'i husi'i wiit 'isi. Na'i dangi ni
mamaro, i Ringe ana'ia Moses 'a ha'aabuai tau'aro na'i dangisi!”
3 Mia Jisas 'a aramiraau o'ani, “'A 'ua? Mou ai'a 'oha'iniai mamaani 'inia Mwaeraha
Deved mana nei narau ta'i hano na'i 'oha narau hioro?
4 'Ia Deved 'a siri na'i Ruma Maea Saira ana God ma ngaai bredi nara ha'amaeaa
ma hanganiraau ro'u i nei rau ta'i hano. Na bredisi 'iraau moi na Piriisi narau matai
ngaa. Naasi 'ia Deved 'a horosia ro'u i Ringe mia God 'a ai'a taesu'a 'ana.”

† **5:35** 5:34-35 Ni 'ado'ado 'anai heiha'auuni 'a o'ani: Ai'a ta'isada do 'iraaui rongoiusuri ana'ia Jisas rai ha'aririta'i ngau 'oha 'ia Jisas 'a awa mau beiraau. Na'i 'oha 'ia God 'ai waia Jisas baaniraau, naasi madoraa goro 'anai ha'aririta'i ngau 'iniai ahutotou adaau.

5 Mia Jisas 'a o'ani ro'u 'iniraau, “'Inau Garei Inoni, 'inau 'au matai 'unu'i maho
'iraaui sae ra matai haa'i na'i dangi ni mamaro. 'Inia 'inau naasi Araha 'anai dangi ni
mamaro.”

Sae Na Mae i Rimana
(Mak 3:1-6; Matiu 12:9-14)

6 Ma'e ta'i dangi ni mamaro ro'u, 'ia Jisas 'a siri na'i ruma ni ha'arahesi adaaui Jiu
ma ha'ausuriraaui inoni. Ma na'i 'ohasi 'e sae na mae i rima odona na awa ro'u 'isi.
7 Miraau na Farisei mana Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses rau 'ome'ome 'onaa
'ia Jisas 'ai ha'agorohia aho'i sae na mae i rimanasi, do nei narai subunia do'a hauai
tau'aro na'i dangi ni mamaro.
8 'Ia Jisas 'a 'iraraai 'adoma'idaa'i ma o'ani 'iniai sae na mae i rimanasi, “'Oi suruta'e
ma'oi ara'a mai na'i na'o.” Mana saesi 'a ura ara'a ma ara'a ura na'i dora na mwane
inoni rai matai 'omesia.
9 Mia Jisas 'agu o'ani 'iniraau, “Wai songa'ini'amou. 'E taha na Ringe ana'ia Moses
'a ha'awategaau 'anai haua na'i dangi ni mamaro? 'Anai haa'i mareho goro, ma'uasi
'anai haa'i mareho ta'a'i? 'Anai ha'atahiai noni ma'ua 'anai ha'amaesia?”
10 Mia Jisas 'a wanasiraau hakoi inoni magu o'ani 'iniai saesi, “'Oi taranga'inia hura'a
i rimamu.” 'Oha na taranga'inia hura'a i rimana, na rima na ta'aasi 'a goro aho'i.
11 Na'i 'oha na 'iraaui Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses miraau na Farisei rau
'omesia o'asi, rau kaeni taesu'a di'u marau ha'aradorado 'inia ta here narai haua 'ana
Jisas.

Jisas 'A 'Ome Sigihiai Waira Ta'i Tangahuru

Mana Rua Ha'ataari
(Matiu 10:1-4; Mak 3:13-19)

12 'E ta'i dangi ro'u, 'ia Jisas 'agu ta'eha ara'a na'i hungahunga 'anai ha'arahesi. Ma'e
rodo bubu na ha'arahesi suria tanaa God.
13 Na'i haho'oa 'a 'unuraau mai rongoiusuri ana'i beia, ma 'ome sigihiai waira ta'i
tangahuru mana rua, na 'unuraau 'iniai Ha'ataari.
14 'Ia Saemon (na 'ia Jisas na 'unua 'inia Pita),
'ia Andru, do'orana Saemon,
'ia Jems,
'ia Jon,
'ia Pilip
'ia Batolomiu,
15 'ia Matiu,
'ia Tomas,
mana nata Jems gare ana Alfias,
'ia Saemon baaniai ruruha ra raba taaria hura'a i gaumani adaaui Rom baania
Israel,
16 'ia Jiudas gare ana Jems,
mea Jiudas Iskariot, 'ia mo'o na usuha'inia Jisas tanaraaui maerongana'i.

Ni Tatau'aro Ana Jisas Na'i Galili
(Matiu 4:23-25)

17 'Ia Jisas 'a dio wou baaniai hungahunga beiraaui Ha'ataari ana'i marau ura na'i
dora sada. Ma na'i 'ohasi 'a ragoi rongoiusuri ana'i ma tara'i inoni na'i Jerusalem mei
suria hako 'ari i Provensi Jiudea nara rurugoni mai na'i dorasi. Ma ra'i nei ra boi ro'u
baaniai rua kae 'omaai Taea mana Saedon nararu awa na'i bobonai asi.
18 Rau boi goni 'anai rongo'i ha'ausuringa'i ana'ia Jisas, ma 'anai ha'agorohiraau
baani'i daoha nara sadoiraau. Miraaui nei na adaro 'a bwauniraau, 'ia Jisas 'a taari'i
hura'a baaniraau.

19 Na mwane inoni hako rau bonasia dorai hataria, suria na mena ana God na awa
beia 'a ha'agorohiraaui nei rau daoha.

Wa'ewa'e Mana Ahutotou
(Matiu 5:1-12)

20 Mia Jisas 'a wanasiraaui rongoiusuri ana'i ma o'ani,
"'Ia God 'ai ha'agorohi'amou i nei namou pohara,
'inia 'i'amou moi awa na'i bahainai heimarungi ana God.
21 'Ia God 'ai ha'agorohi'amou i nei namou hioro,
'inia 'i'amou moi dauai taha namou 'irisiasi.
'Ia God 'ai ha'agorohi'amou i nei namou angi,
'e madoraa nai boi mau namoi da'a ha'i wa'ewa'e.
22 'Ia God 'ai ha'agorohi'amou i nei ra 'utai'amou
mara dingai'amou mara 'isi'isi'amou mara ha'atee ha'a-ta'ai'amou,
suria 'i'amou ra'i rongoiusuri agu'i, 'inau i Garei Inoni.
23 "'Oha na o'asi, moi honu 'iniai wa'ewa'e mamoi maomao. 'Inia 'e heitahari na
raha na 'ia God 'a ha'aagau mamasi'amou 'inia na'i aro. Mamoi abui kaku'aa doni
wauwa adaa'i ra here ha'ata'airaau o'asi ro'u i rarabea na'i 'oha bwani.
24 Ma'ata 'ai ta'aa di'u tana'amoui nei namou toto'ora,
suria mou bwane awa na'i tahitahi na mwada'u
mana madoraa ni pohara tana'amou 'ai boi mau.
25 'Ai ta'aa di'u tana'amoui nei namou ngaungau goro 'ohani,
'inia ni madoraa ni hioro tana'amou 'ai boi mau.
'Ai ta'aa di'u tana'amoui nei namou da'a 'ege'ege'amou,
'inia ni madoraa ni angi mana ahutotou tana'amou 'ai boi mau.
26 'Ai ta'aa di'u tana'amoui nei na 'iraaui noni rau ha'atee ha'agorohi'amou do 'i'amou
ra'i sae goro.
'Inia na wauwa adaa'i ra ha'atee o'asi ro'u
'iniraaui rarabea pwapwaari'i na'i 'oha bwani.
Ma rei'uaa na o'asi, mia God 'a ha'a-mama'airaau moi."

Ha'ausuringa'i 'Anai Ta'ahiraaui

Maerongamu'i
(Matiu 5:38-48; 7:12a)

27 Mia Jisas 'a o'ani ro'u, "Nau wai 'unua tana'amoui nei namou bahurongoau! Moi
ta'ahiraaui maerongamoo'i mamoi goro tanaraaui nei ra 'itamou.
28 Moi ha'angonia God maai ha'agorohiraaui nei ra 'uaasi'amou, mamoi ha'arahesi
'iniraaui nei ra here ha'a-ta'ai'amou.
29 'Onaa 'ia tei nai hidariai babamu, 'oi rihota'i maai hida ro'u na'i nata aba, ma
'onaa 'iatei nai rahia baani'o i to'oni bohura'a amua, nugasia mai rahia ro'u i to'oni
bo siri.
30 'Iatei nai ha'angoni'o 'inia ta mareho, 'oi haua tanaa. Ma 'onaa ra'i mareho amu'i
nara rahi'i baani'o, 'oi abu bonasiai rahi'i aho'i.
31 Ni here na'oi haua tanaai nata sae, 'ai suriai here na'o 'irisia dorai haua tana'o.
32 "'Onaa na'oi ta'ahiraau moi nei narau ta'ahi'o, 'a bwa'i heitahari na'oi daua 'inia.
Rei'uaa inoni ta'a'i, mara heita'ahi ro'u moi o'asi.
33 Ma 'onaa 'o goro moi 'iniraaui nei nara goro 'ini'o, 'a bwa'i heitahari na'oi daua
'inia. 'Iraaui inoni ta'a'i mara matai haua ro'u moi o'asi.
34 Ma 'onaa na'oi hisuhisu moi tanaraaui nei na'o 'iraraa dorai hisu aho'i tana'o, 'a
bwa'i heitahari na'oi daua 'inia. Rei'uaa 'iraaui sae ta'a'i mara matai hisuhisu ro'u
moi o'asi, 'iniai 'irisia adaau dorai su'u'i hako tanaraau aho'i taha narau hisu 'ini'i.
35 "Mi'amou moi ta'ahiraaui maerongamoo'i mamoi goro 'iniraau. Moi hisu
tanaraau, mamoi abui 'adoma'inia dorai su'u'i aho'i tana'amou i taha namoi hisu
'ini'i. Naasi na heitahari amoou 'ai raha, marai 'ome 'iraraa do 'i'amou ra'i garena

God na ororiu ara'a. 'Inia 'ia God 'a goro 'iniraaui inoni, rei'uaa na 'iraaui inoni rau ai'a ha'atee ha'agorohia ma'ua rau haa'i mwane here ta'a'i.
36 Moi ta'ahiraaui inoni 'onaa God na ta'ahiraau hako mwane inoni."

Ha'ausuringa'i 'Iniai Hiiriai Nata Nei
(Matiu 7:1-5)

37 'Ia Jisas 'a o'ani ro'u 'iniraau, "'Oi abui hiiriai nata nei, mara bwa'i hiiri'o ro'u. 'Oi abui hiiri ha'a-mama'aiai nata nei, maragu bwa'i hiiri ha'a-mama'ai'o ro'u. 'Oi 'adoma'i nugasiai 'inonai nata nei maraigui 'adoma'i nugasi'i ro'u i 'inomu'i.
38 Moi hisuhisu maraigui hisu ro'u tana'amou. 'Inia 'onaa moi hi-hisuhisu, na hisu narai haua tana'amou 'ai di'u ro'u wou, mai honu aharau 'onaai baegi nara ha'aburu ha'agorohia mara ha'ahonua ro'u mau. Na hisu narai haa tana'amou, 'ai suriai hisu namou haua tanaai nata nei."
39 Mia Jisas 'a haa'i ro'u tara'i ha'atee heiha'auu tanaraau o'ani, "Na nei na kuru 'a bwa'i matai uruai nata sae kuru. 'Onaa 'ai urua, 'irarua rarui ahoda hako dio na'i giru.
40 Mana rongoiusuri 'a ai'a ahaaha di'uai ha'ausuri ana. Ma'ata na'i 'oha nai daa'i hakoi mwane ha'ausuringa'i ana'i, naasi 'aigui ta'isada beiai ha'ausuri ana.
41 "Ni 'uaana na'o bonasiai rahia 'iniai gere mamamo na'i maanai nata nei, ma'ogu ai'a aidangisiai kae mamamo na'i maamu haari'o?
42 'A he'uai 'unua amua tanaai nata nei do'oi 'a'auhia 'anai rahiai gere mamamo baaniai maana, na'i 'oha na i'oe 'o ai'a wana goro 'iniai kae mamamo na'i maamu haari'o? 'O pwari'i ta'aa! 'Oi rahia ga'u na'i na'o i kae mamamo baaniai maamu neina 'oi matai wana goro 'anai rahiai mamamo baaniai maanai nata nei."

Na Hasi'ei Mana Huana'i
(Matiu 7:16-20, 24-27; 12:33-35)

43 Mia Jisas 'a ha'atee ro'u o'ani, "Na hasi'ei goro 'a bwa'i matai hungu 'ini'i hua ta'a'i, mana hasi'ei ta'aa 'a bwa'i matai hungu 'ini'i hua goro.
44 Na hasi'ei goro mana hasi'ei ta'aa 'oi matai 'iraraa 'iniai huadi. 'A bwa'i nei nai matai husiai huai 'aai mana memeapu suri'i wororaraki, ma'ua suri'i taraani hasi'ei ta'a'i moi.
45 'A o'asi ro'u, ni sae goro ra hura'a mai mareho goro baaniai ngoona, suria ni raromana 'a honu 'iniai maho goro. Mana sae ta'aa, ra hura'a mai mareho ta'a'i baaniai ngoona, suria ni raromana 'a honu 'iniai maho ta'aa. 'Inia ni ngoo, naasi na ha'arangasia hura'a i taha na honu 'inia 'i raromanai noni.
46 "Ni 'uaana namou 'unu Araha 'iniau mamougu ai'a ha'isuri'i taha nau 'unu'i tana'amou?
47 'Iatei na boi na bahurongo ma ha'isuri'i mareho nau 'unu'i, wai ha'ata'inia tana'amou i 'omehana.
48 'Iia 'a 'onaai sae na tagoraai ruma. 'A 'e'eri ganu dio tarana na'i hunganai hau. Na'i 'oha na to'o i rangi raha mana ahe 'a to'iai rumasi, ni rumasi 'a ai'a 'iha'iha, suria 'ia mo'o na tagoraa 'a tagora ha'ababaua goro.
49 Mia mo'o na rongo'i ha'atee agu'i magu ai'a ha'isuri'i taha nau 'unu'i, 'a 'onaai sae na tagoraai ruma ana moi na'i ano na ai'a 'e'eri ganu dio tarana. Na'i 'oha na rangi mana wai 'a ahe to'iai rumasi, mana rumasi 'a arobo ma 'adarara!"

7

Hinihininai Ta'i Sae Mwanemaua

Adaaui Hehei'oi
(Matiu 8:5-13)

1 'Ia Jisas 'a ha'ausuriraau hako inoni na'i dorasi, maagu aho'i 'ari Kapaniam.

2 Ma na'i 'omaasi 'e sae na daoha iei 'a gaarangi mae, 'ia mo'osi 'e sae tatau'aro anai
ta'i saemaua na'i ruruhani hehei'oi adaaui Rom. Mana sae tatau'arosi 'e sae na ta'ahia
di'u.
3 Ma na'i 'oha na saemauasi 'a rongo tarohana Jisas, 'agu ha'a-taariraau tara'i
saemaua adaa'i Jiu 'anai 'unua tanaa do'ai boi 'anai ha'agorohia aho'i sae tatau'aro
ana.
4 Miraau 'ariwou beia Jisas marau ha'abonga'inia wetewete o'ani, "'Ia mo'o na
ha'ataari'ameu maini, 'a arari do'oi 'a'auhia, suria 'iia 'e sae goro.
5 'A ta'ahigaau i Jiu ma 'a'au 'anai ha'a-urasiai ruma ni ha'arahesi tana'ameu."
6 Mia Jisas 'agu hano beiraau 'anai 'ari na'i ruma anai saemauasi. Na'i 'oha na
gaarangia wou i ruma, ni saemauasi 'a ha'ataari'i ro'u wou tara'i sae 'anai heisadoi
beia Jisas 'anai o'ani 'inia, "Araha, 'oi abui tau'aro raha 'anai hano ha'atau, 'inia 'inau
'au ai'a arari do'oi boi na'i ruma agua.
7 Minau ai'a ta'isada ro'u 'anai heisadoi bei'o. Ma'ata 'au 'iraraa do 'onaa na'oi
ha'atee moi mana sae tatau'aro agua 'ai matai goro'a aho'i.
8 'Au 'iraraa o'asi, suria 'inau 'au to'oraai nei na marungiau na 'inau wai ha'isuri'i
heiatenga'i ana'i, minau ro'u 'au to'ora'i ro'u i sae hehei'oi na 'iraau rai ha'isuri'i ro'u
i heiatenga'i agu'i. Na'i 'oha nawai o'ani 'inia ta ta'i 'iniraau, ''Oi 'ariwou 'isi,' 'iia 'ai
ha'isuria'a ma'ata. Ma 'onaa nawai o'ani 'inia ta nei 'iniraau, ''Oi boi 'ini,' 'iia 'ai boi'a
ro'u ma'ata. Ma 'onaa wai o'ani 'iniai sae tatau'aro agua, ''Oi hauai tau'aroni,' 'iia 'ai
haua'a ma'ata."
9 Na'i 'oha na 'ia Jisas 'a rongo'i mareho na 'unu'ia mo'osi, 'a heimwaota'i di'u ma
rihota'i ma o'ani 'iniraaui noni hunga rau surisuria, "Romwane! Nau wai 'unua
tana'amou, ai'a ta ta'i saeni Israel nawai 'omesia do'ai hinihini tari 'onaaia mo'osi."
10 Na'i 'oha narau aho'i wou na'i ruma, i mwane nara ha'a-taariraau wou beia Jisas
ani, rau 'omesia doni sae na daohasi 'a goro'a aho'i.

Jisas 'A Ha'atahia Aho'i

Gare Mwane Anai Nao

11 Na'i muri, 'ia Jisas 'a 'ari 'omaa ra 'unua 'iniai Nein, 'iraaui rongoiusuri mana
mwane inoni rago rau ta'i hano beia.
12 Na'i 'oha na gaarangia wou i maanai bara 'anai 'omaasi, 'a 'omesiai suru'ia ada
hura'a mai bwea na awa iei sae na mae na'i 'omaasi, mana sae na maesi 'e gare
mwane ana 'e nao. Mana garesi, na'asi'a i ta'i gare ana. Ma ragoi inoni na'i 'omaasi
narau awa beiai naosi.
13 Na'i 'oha na 'ia Araha 'a 'omesiai naosi, 'a kae ahutotou di'u ma o'ani 'inia, "'Oi
abui angi."
14 Naasi 'a 'ariwou ma dau na'i bwea. Miraaui nei narau suru'iai bweasi rau ura
papaku. Mia Jisas 'a o'ani 'iniai gare na maesi, "Geresae, 'oi suruta'e!"
15 Na'i 'oha nagu ha'atee o'asi moia Jisas, na gare na maesi 'a heinagu ara'a ma
ha'atee. Mia Jisas 'a waia aho'i wou tanaa inana.
16 Mana mwane inoni hako rau mamaa'u, rau ginata'inia God marau ha'aasaa.
Rau ha'atee o'ani, "'E rarabea hauasa na ha'ata'i mai beigaau na'i 'ohani. 'Ia God
'a ha'ataaria mai 'anai 'a'auhiraaui inoni ana'i."
17 Mana taroha 'inia Jisas 'a 'adarara hako 'ari suri'i mwane dora na'i Provensi
Jiudea, mei suri'i mwane dora hura'a wou gariai Provensisi.

Na Tatau'aro Ana Jisas

Mea Jon Bwareomaea
(Matiu 11:1-19)

18 Miraaui rongoiusuri ana'ia Jon rau mamaani tanaa 'ini'i mareho na 'ia Jisas na
haa'i. Mia Jon 'a soirarua mai waira rua 'ini'i rongoiusuri ana'i

19 'anai ha'a-taarirarua 'ari beia Araha 'anai songa'inia o'ani, “I'oe naasi nei nara
'unua do'ai boi 'anai ha'atahi'ameu, ma'uasi 'e nei he'ete'i namei mamasia ro'u mau?”
20 Na'i 'oha nararu ataha wou beia Jisas raru o'ani 'inia, “'Ia Jon na ha'ataarimiria
mai do 'anai songa'ini'o o'ani, ‘'A 'ua? I'oe naasi nei nara 'unua do'ai boi 'anai
ha'atahi'ameu, ma'uasi 'e nei he'ete'i namei mamasia ro'u mau?’ ”
21 Na'i ro'u mau madoraa nararu 'ari wousi, na 'ia Jisas 'a ha'agorohi'i mwane inoni
nara sadoi'i mwane daoha he'ete'i hairiu, ma taari'i hura'a i adaro baani'i tara'i nei,
ma ragoi nei ra kuru na ha'a-'ome'omeraau ro'u.
22 'Ia Jisas 'agu o'ani 'iniraruai rua rongoiusuri ana Jon, “Murui aho'i 'ari ma murui
'unu'i tanaa Jon i mareho namuru rongo'i mana mareho na muru 'omesi'i nau haa'i.
Nei ra kuru ra wanawana'a, nei ra pwaki ra hahano'a, nei nara lepa ra goro aho'i,
nei ra pwarongo ra rongorongo'a, nei ra mae ra suruta'e aho'i baaniai mae, miraaui
pohara ra bahurongoai Taroha Goro.
23 'Ia God 'ai ha'agorohiai nei na 'omesi'i mareho nau haa'i, ma ai'a 'adoma'i
heiruarua'a 'iniau.”
24 Na rua rongoiusuri ana'ia Jon raru aho'i 'ari, mia Jisas 'agu mamaani tanaraaui
inoni 'inia Jon. 'A o'ani, “'A 'ua? Na'i 'oha namou 'ari na'i dora mangasara 'anai
bahurongoa Jon, 'e taha namou 'adoma'inia domoi 'omesia? 'E sae na orisia tarau i
'adoma'ina 'onaai ade na gegewao?
25 'E sae he'ua namou hura'a 'anai re'ia? 'E sae na siri suri'i to'oni goro nara 'ome
goro di'u? Ai'a! 'Iraaui nei ra siri suri'i bwana goro miraaui sae toto'ora ra awa suri'i
ruma adaa'i mwaeraha, ai'a suri'i dora mangasara.
26 Ma'e tahata namou hura'a 'anai 'omesia na'i dora mangasara? 'E rarabea?
Ha'amomori, 'e rarabea, ma'ata 'iia ai'a do'e rarabea moi.
27 'Ia Jon naasi nei na 'ia God na taroha'i 'abaia o'ani na'i Usu-usu Maea,
‘Nau wai ha'ataaria wou i noni heitaroha'i agua na'i na'o 'ini'o.
'Iia nai ha'aagauraaui noni 'anai boi amua.’*
28 Nau wai 'unua tana'amou, 'ia Jon naasi na ororiu di'u'i hakoi mwane inoni nara
huta mai na'i marewanani. Ma'ata, namoiwou ta sae na ai'a taraa ororiu na awa na'i
heimarungi ana God, 'a ororiu di'ua Jon.”
29 Na'i 'oha na 'iraaui mwane inoni, goni beiraaui nei 'anai si'ogoni takisi, rau rongo'i
ha'atee ana'ia Jisas, rau 'adoma'i aratara doni ha'a-aratara ana God 'a odo-odo. 'Iraausi
na 'ia Jon na bwareomaearaau ani.
30 Miraaui Farisei mana Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses rau 'itaa i taha
God na 'irisia tanaraau, suria rau ai'a raba rihosi marau ai'a 'irisia do'ia Jon 'ai
bwareomaearaau.
31 Mia Jisas 'a o'ani ro'u, “'E taha nawai heiha'auu 'inia nai ta'isada beiraaui inoni
na'i 'ohani? 'Iraau rau 'ome he'ua?
32 'Iraau rau 'onaai'i gare na matai ha'ariaria nara hainonora na'i dora ni maketi
nara awara o'ani 'ari tanaai nata ruruha, ‘'Ei, meu uuhi'i gana ni hainonora mamou
ai'a raba mao, mameu ganari'i gana ni heitori mamou ai'a raba angi.’
33 'I'amou mou haha'ariaria o'asi ro'u! Na'i 'oha na 'ia Jon 'a boi na ha'aririta'i ngau
bredi mana gono waen, mou 'unua do 'e adaro na bwaunia.
34 Ma na'i 'oha nau boi, Garei Inoni, mou re'ia do 'au matai gono waen mau matai
ngaungau, mamou 'unua do'au ngangaura'a mau bweu 'ini gonohiai waen, ma do
'inau 'e sae goro adaaui inoni ha-ha'atakisi miraaui inoni ta'a'i.
35 Ma'ata, na awaha odo-odo adaa'i nei narau hinihini'i ha'ausuringa'i amiria Jon
'ai ha'ata'inia hura'a i madoma nara haa'i ha'ausuringa'i 'isi.”

Jisas 'A 'Adoma'i Nugasiai

---

* **7:27** 7:27 Malakae 3:1

'Inonai Urao Ora-ora'a

36 Ma'e ta'i 'iniraaui Farisei na ari'ahua Jisas 'anai ngau beia na'i ruma ana. Mia
Jisas 'a siri wou na'i rumasi ma heinagu auru 'anai ngau.
37 Ma na'i 'omaasi 'e urao na ora-ora'a di'u na awaiei. Na'i 'oha na uraosi 'a 'iraraa
do'ia Jisas 'a awa na'i rumasi, 'a siri mai beiai gere bei 'ome goro na honu 'iniai rumu
na si'ini goro di'u.
38 'A siriwou ma ura na'i odohanai uwana Jisas ma angi. Na'i 'oha na angi, 'a
ha'abunibuniai uwana'ia Jisas 'iniai wainai maana, ma ha'amaahaa 'iniai warihuna.
'A ngooniai uwana'i, ma ringisiai rumusi na'i uwana'i.
39 Ma na'i 'oha na Fariseisi 'a 'omesiai mareho na haua i uraosi, 'agu 'adoma'i o'ani
haaria, "'Onaa 'e rarabea naasi, 'a ga'i 'iraraa moia mo'o na daai uwanasi, ma ga'i
'iraraa doni uraosi 'e urao ta'aa."
40 'Ia Jisas 'a o'ani 'iniai Farisei, "Saemon, 'e mareho nau raba 'unua tana'o."
Mia Saemon 'a o'ani, "'E taha ha'ausuri?"
41 Mia Jisas 'agu o'ani 'inia, "'E waira rua nararu kaoni ha'a beiai noni toto'ora na
matai wate'i ha'a tanaraaui nei narau raba kaoni 'iniai siha ha'a narau 'irisi'i. 'E ta'i
na kaoni 'iniai rima merui korai silva, ma'e ta'i 'e rima 'arangi.
42 'Iraruai waira ruasi, ai'a ta ta'i 'inirarua naigui su'ua aho'i kaoni ana, suria raru
ai'a to'o ha'a arari. Mana mareho na hauai noni toto'orasi, 'a kaku'a'i kaoni adaru'i
ma 'adoma'i nugasirarua. Hoita, 'o 'adoma'inia do 'iatei 'iniraruai waira ruasi nai
ta'ahia di'ua mo'o nararu kaoni beiasi?"
43 Mia Saemon 'a o'ani, "'Inau 'au 'adoma'inia do'ia mo'o na kaoni raha."
Mia Jisas 'agu o'ani 'inia Saemon, "'O odo ha'atai."
44 Mia Jisas 'a rihota'i wou, 'a wanasiai uraosi ma o'ani 'inia Saemon, "'O 'iraraai
uraoni? I'oe 'o ai'a haa ta wai tanaau 'anai wasi'i uwagu na'i 'oha nau sirimai na'i
ruma amua, me'iia 'a ha'abunibuni'i uwagu 'iniai wainai maana, ma ha'amaha'i 'iniai
warihuna.
45 Mi'oe 'o ai'a ha'amaotoau 'inia ta haingoni. Me'iia 'a ai'a mamarota'i ngoonia
moe'a mau i uwagu'i, taraawa'a mau na'i 'oha nau sirimai.
46 Ma ai'a rumu na'oi haua 'anai bwaugu, me uraoni 'a hauai rumu na si'ini goro
di'u 'anai uwagu'i.
47 Mawai 'unua tana'o, na mwane ora-ora'a ana'i ra 'adoma'i nugasi'i hako tanaa.
Naia na ta'ahiau di'u 'iniasi. Mana nei na ai'a to'ora'i mwane ora-ora'a rago 'anai
'adoma'i nugasi'i, na heita'ahi ana 'ai kekerei moi."
48 Mia Jisas 'agu o'ani 'iniai uraosi, "Na ora-ora'a amu'i ra 'adoma'i nugasi'i hako
tana'o."
49 Miraaui nei narau heinagu na'i dora ngaungau raugu o'ani haariraau, "'E sae
he'ua naani na matai 'adoma'i nugasi'i 'ini'i ora-ora'a adaa'i inoni?"
50 Mia Jisas 'agu o'ani 'iniai uraosi, "I hinihinimu na 'ia God na ha'atahi'o 'inia. 'Oi
'ariwou dadara'a."

8

Urao Narau Matai Hano Beia Jisas

'Anai 'A'auhia

1 Na'i muri, 'ia Jisas 'agu 'aariha ro'u 'ari suri'i 'omaa raha mei gere 'omaa na'i
Provensi Galili 'anai taroha'iniai Taroha Goro 'iniai heimarungi ana God. Mana waira
ta'i tangahuru mana rua Ha'ataari ana'i rau ro'u beia.
2 Ma ro'u ra'i urao na 'ia Jisas 'a taari'i adaro baaniraau, ma ra'i nei na
ha'agorohiraau ro'u baani'i daoha. Tara'i nei 'iniraau naasia Meri ni Magdala na
'ia Jisas 'a taariai biu adaro baania,

3 mia Susana, mia Joana, i urao anai sae ra 'unua 'inia Kusa. 'Ia Kusa 'e sae na
tatau'aro tanaa Herod 'anai 'omesuri'i mwane toto'ora ana'i. 'Iraaui urao 'isi beiraau
tara'i urao ro'u narau wate'i ha'a adaa'i 'anai 'a'auhia Jisas mana rongoiusuri ana'i
'ini'i taha narau 'irisi'i.

Ha'atee Heiha'auu 'Iniai Sae

Na Rarasanga'ini'i Korai Wiit
(Matiu 13:1-9; Mak 4:1-9)

4 'E ta'i dangi, 'e kae ruruhai inoni baani'i mwane 'omaa he'ete'i hairiu rau boi 'anai
bahurongoa Jisas. Mia Jisas 'agu haua tanaraaui ha'atee heiha'auu na o'ani,
5 "'E ta'i 'oha na 'e ta'i sae na hura'a 'anai hasi korai wiit na'i mou ana. Ma na'i 'oha
na rarasanga'ini'i kora, ra'i nei nara to'o na'i tara na sae ra buuri'i, mana gere manu
ra dio mara ngaa'i.
6 Ra'i kora ra to'o na'i ano hunganai hau. Ma na'i 'oha nara tahi ara'a nagu raongi'i
sina, mana kora nara tahi ra mae moi aho'i, suria 'a maamaha i dora ra tahi ei.
7 Ra'i kora ra to'o suri'i dora nara tahi suri'i waroraraki. Naasi na'i 'oha nara tahi
ara'a, ra mae aho'i moi suria ni waroraraki ra agu ha'amaesi'i.
8 Ma ra'i nei ra to'o na'i ano goro, mara tahi goro ara'a mara hungu. Mana hungu
nara haa'i ra rago di'u'i ro'u wou i siha korai wiit na hasi'i." Jisas 'agu ha'ahakoai
hadahada ana o'ani, "Tei na to'o karinga 'anai rongo 'ai bahurongoa, mai aidangi
tarihana."

Taranai Taha Jisas Na Haa'i

'Ini'i Ha'atee Heiha'auu
(Matiu 13:10-17; Mak 4:10-12)

9 Miraau na rongoiusuri ana'ia Jisas rau songa'inia 'iniai 'ado'ado 'anai ha'atee
heiha'auu na hauasi.
10 Mia Jisas 'agu o'ani 'iniraau, "Na'i na'o, 'ia God ai'a ha'arangasia he'ua i
marungiraau nai haai noni ana'i. Me na'i 'ohani 'a ha'ata'inia tana'amou. Mei
tanaraaui nei narau ai'a hinihini mau, wai hau'i ha'atee heiha'auu tanaraau. Wai
haua o'asi neina rei'uaa narai towa'i 'ome'ome marau bwa'i matai 'ome 'iraraa,
ma'uasi rai towa'i bahurongo marau bwa'i aidangisia."*

Jisas 'A Ha'atee Ruhasiai Heiha'auu

'Iniai Sae Na Hasi Korai Wiit
(Matiu 13:18-23; Mak 4:13-20)

11 "Naani 'ana 'ado'ado i ha'atee heiha'auu 'iniai sae na hasi korai wiit: Ni korai
wiit, naasi ha'atee ana'ia God.
12 Mana kora na'i tara, naasi 'iraaui nei ra rongo'i ha'atee ana'ia God, mia Saetan 'a
boi ma ha'akaku'araau aho'i 'ini'i, dorau gasi hinihini marau tahi.
13 Ni kora na'i hunganai hau, naasi 'iraaui nei ra dau'i ha'i wa'ewa'e i ha'atee ana'ia
God. Mara ai'a daa'i orea 'inia na ha'atee ra ai'a ganu dio na'i tahingadaa'i 'onaai
hasi'ei ra ai'a ganu i raridi. Tari 'oha raugu siri sadoi'i moi mareho bwara suri'i
tahingadaa'i, marau gagata'ini'i hako aho'i mwane ha'atee.
14 Ni kora nara awa suri'i waroraraki, naasi 'iraaui nei rau rongo'i ha'atee ana'ia
God ma ai'a orea mana 'adoma'idaa'i ra torakoke 'ini taraani mareho marau 'adoma'i
riu 'iniai toto'ora mana mwane hei'irisi anai abe. Tarana naasi, 'a ai'a ta mareho nai
goro do'ai hura'a mai baani'i tahingadaa'i.
15 Mana kora na'i ano goro, 'a ura 'iniraaui nei ra rongo'i ha'atee ana'ia God
mara nuga ha'agorohi'i suri'i tahingadaa'i nara goro mara odo-odo. Rau dau baabau
tarau suri'i ha'atee ana'ia God mana mwane mareho goro ra hura'a mai baani'i
tahingadaa'i."

---

* **8:10** 8:10 Aisaea 6:9

Marewa 'Ai Rara Hura'a
(Mak 4:21-25)

16 Mia Jisas 'a o'ani ro'u, "'A bwa'i nei nai suu raita moi 'anai nugaa na'i bahainai
rabo'o ma'ua bahainai bwea, 'ai nugaa ma'ata na'i dora ni toki raita 'anai bewaasiraaui
inoni nara sirimai na'i ruma.
17 'A o'asi ro'u. Na mwane mareho nara awa bainihu suri'i ha'atee agu'i, raigui
ha'ata'i hura'a mau.
18 Naasi moi bahubahu rongo goro suri'i taha namou rongo'i. Suria 'iatei na
aidangisi'i mareho nau maani'i ma araisuri'i, 'ia God 'ai a'oia tanaai aidangi na bwane
to'oraa. Mia mo'o na 'adoma'inia do 'a aidangisi'i mareho nau maani'i magu ai'a
araisuri'i, na gere aidangi na to'oraasi, 'ia God 'ai rahia baania."

Huudi Nei Ana'ia Jisas
(Matiu 12:46-50; Mak 3:31-35)

19 'Ia inana Jisas miraaui do'orana'i rau 'ariwou 'anai 'omesia, mei suriai rago anai
inoni, 'a bwara tanaraaui taha beia na'i ruma na awa iei.
20 Ma'e ta'i sae na o'ani 'inia Jisas, "Inamu miraaui do'oramu'i neiraau hura'asi,
maraugu raba re'i'o."
21 'Ia Jisas 'agu ha'atee o'ani, "Na huunai inagu mana do'oragu'i naasi 'iraaui nei
nara bahurongo'i ha'atee ana'ia God marau ha'isuri'i."

Jisas 'A Ha'apapaku'i Tabaosi
(Matiu 8:23-27; Mak 4:35-41)

22 Ma'e ta'i dangi 'ia Jisas miraaui rongoiusuri ana'i rau ta'e ara'a na'i ora ma ha'atee
o'ani 'iniraau, "Gaau magai 'ari nata batarau 'iniai bwera." Miraaugu tahamora
ha'aro'asi 'ari.
23 Na'i 'oha narau 'a'ari mau, 'ia Jisas 'a dadao moi auru ma mauru'a. Raugu 'asu'a
ma'e ro'a mana tabaosi raha na to'iraau'a na'i bwerasi, mana ora 'a gaarangi moi
maai dodo suria 'a honu 'iniai wai.
24 Miraaui rongoiusuri rau 'ariwou ha'araia Jisas, rau ha'atee o'ani, "Saemaua,
Saemaua! Gai dodo'a naani."
'Ia Jisas 'a suruta'e ara'a ma ha'atee wetewete tanaai ro'a mana tabaosi do rarui
papaku. Na'i 'ohasi, na ro'a mana tabaosi raru araisuria, ma biowaa goro aho'i.
25 Mia Jisas 'agu ha'atee o'ani 'iniraaui rongoiusuri ana'i, "'A 'ua? Nahei
hinihinimoo'i?"
Miraaugu mamaa'u marau kae heimwaota'i di'u, rau heisonga'i hairiu o'ani,
"Romwane, 'e sae he'ua naasi? Na'i 'oha na ha'atee tanaai ro'a mana tabaosi, raru
araisuria."

Sae Na Ragoi Adaro Ra Bwaunia
(Matiu 8:28-34; Mak 5:1-20)

26 'Ia Jisas miraaui rongoiusuri ana'i raugu taha wou na'i dora ra 'unua 'iniai Gerasa,
na'i nata batarau 'iniai kae bwera i Galili.
27 Na'i 'oha na 'ia Jisas 'a siriwou na'i one, 'a heisadoi beiai sae ni dorasi na ragoi
adaro na bwaunia. 'Iia 'a awa ha'i wa'aroko mai orea'a, ma ai'a awa na'i ruma, 'a awa
moi suri'i wabwa nara toringi'i ei sae mae.
28-29 'A ragoi 'oha na adaro 'isi ra ha'a-bweubweu'aa. Ma rei'uaa narai ho'osi'i
uwana'i mana rimana'i 'ini'i arihau marai nuga'i sae 'anai 'omesuria, 'iia 'ai 'idira'i
mosi'i moi arihau, mana adaro 'isi rai ha'a-'usu'usua 'anai 'ari 'anai awa na'i dora
mangasara. Hoita, na'i 'oha na 'ome to'oana Jisas, 'a boi ma topiruru auru tanaa.
Mia Jisas 'a o'ani, "Adaro, 'oi hura'a baaniai saeni!" Mana saesi 'a awara raha ma
o'ani, "Jisas garena God ororiu ara'a, 'o raba 'uaauni? Nau ha'angoni'o, 'oi abui ha'a-
mama'aiau!"
30 Mia Jisas 'a songa'iniai saesi o'ani, "'Iatei atamu?"

Mia aramia Jisas o'ani, “Ni atagu 'ia Kae Ruruha.” 'A 'unua o'asi suria 'e kae ruruhai adaro narau bwaunia.
31 Marau ha'anongia wetewetea Jisas do'ai abui ha'a-taariraau 'ari na'i dora ni rongomaata'i 'anai ha'a-mama'airaau.
32 Ma na'i bobonai abaaba gaarangiraau, ra'i mwane boo nara suasua 'isi. Mana adaro 'isi rau bonga'inia Jisas 'anai ha'a-taariraau 'anai siri suri'i boo 'isi. Mia Jisas 'agu ha'awateraau.
33 Na'i 'oha na adaro 'isi ra hura'a baaniai saesi, rau siri suri'i boo 'isi. Mana mwani boo 'isi ra 'eba dio suriai ahana mara rege dio na'i wai mara dodo hako.
34 Na'i 'oha 'iraaui nei nara 'omesuri'i boo 'isi rau 'omesia o'asi, rau 'eba 'ari 'anai taroha'inia tanaraaui inoni na'i 'omaa, mei tanaraaui nei narau awa hura'a wou baaniai 'omaa.
35 Na mwane inoni ra 'ari 'anai 'omesiai taha na to'o. Na'i 'oha narau ataha wou beia Jisas, rau 'omesiai sae na taari'i hura'a baania i adaro 'isi, 'a heheinagu gaarangia Jisas. 'A ho'o bwana aho'i mana aidangina 'a odo-odo aho'i. Na'i 'ohasi na inoni rau mamaa'u hako.
36 Miraaui nei narau 'omesiai maho na hauasi a Jisas, rau taroha'inia hura'a hako tanaraaui noni i he'ua nagu goro aho'i 'inia i saesi.
37 Miraaui saenai dorasi rau 'unua tanaa Jisas do 'ai hura'a baaniai dorasi, 'inia rau mamaa'u raha di'u. Mia Jisas 'a ta'e ara'a na'i ora ma ha'aagau 'anai hano baaniai dorasi.
38 Mana nei na 'ia Jisas 'a taari'i adaro baania, 'a ha'angonia wetewete 'anai hano beia, mia Jisas 'a o'ani 'inia,
39 “Abu, ma'ata 'oi 'ari 'omaa ma'oi taroha'inia tanaraau inoni taha na 'ia God na haua tana'o.”
Naasi 'ia mo'osi 'agu aho'i 'ari 'omaa ma taroha'inia tanaraaui mwane inoni hako i mareho na 'ia Jisas 'a haa'i tanaa.

'E Gare Urao Na Mae

Mana Urao Na Adoiai 'Abu Raha
(Matiu 9:18-26; Mak 5:21-43)

40 Na'i 'oha 'ia Jisas 'a ta'e ataha aho'i mai, 'e kae ruruhai inoni narau ha'amaotoa, suria rau 'iraraa do'iia 'ai aho'i mau mai.
41 Ma'e ta'i 'iniraaui na'otara na'i ruma ni ha'arahesi na'i 'omaasi 'a boi ma topiruru auru tanaa ma bonga'inia do rarui ta'i 'ari na'i ruma ana. Atanai saesi 'ia Jaeras.
42 'Iia 'a bonga'inia Jisas, suria na gare urao ana na harisina 'e ta'i tangahuru mana rua, 'a gaarangi mae maagu naasi'a i ta'i gare urao'a ana.
Na'i 'oha na 'ia Jisas 'a hano 'anai 'ari na'i ruma ana Jaeras, rau ha'asu'isu'ia di'u 'iniai rago anai inoni.
43 Ma'e urao na to'ia i 'abu raha suriai ta'i tangahurui harisi mana rua na awa ro'u na'i 'ohasi. Mana daohasi 'a bwara dona ta sae 'ai ha'agorohia baania.†
44 Na uraosi 'a 'ariwou na'i murina Jisas ma karohiai gaonai to'oni tewa ana. Ma na'i 'oha na karohia mau wou, na'i mau i 'ohasi na 'abu 'a papaku.
45 Mia Jisas 'a ha'atee o'ani, “'Ia tei 'ini'amou na karohiau?”
Miraaui noni rau tohe hako, mia Pita 'a ha'atee o'ani, “Araha, 'a bwarai 'iraraa, 'inia na inoni ra rago mara ha'asu'isu'i di'u!”
46 Mia Jisas 'a ha'atee o'ani, “Magu 'e sae na karohiau 'inia 'au arungana do mena agua, 'e sae na goro aho'i 'inia baaniai daoha.”
47 Na'i 'oha na uraosi 'a 'iraraa do 'a bwa'i matai bainihu mwada'u, 'a 'idi'idi 'iniai mamaa'u. 'A boi ma topira'i ruru auru tanaa Jisas. Ma na'i maadaau hako inoni 'a

† **8:43** 8:43 Tara'i kopi bwani 'iniai Baebol ra 'unua doni uraosi 'a gaasi'i hakoi ha'a ana'i 'anai horiraaui sae nara bonasiai ha'agorohia.

ha'arangasia hura'a i taranai taha nagu karohia 'inia i to'oni ana Jisas, ma taroha'inia tanaraau i hasi goro aho'i ana moi na'i 'ohasi baaniai daoha.
48 Mia Jisas 'a o'ani 'inia, “Ina, na hinihinimu na ha'agorohi'o aho'i. 'Oi 'ariwou dadara'a.”
49 Mau na'i 'oha na 'ia Jisas 'a ha-hadahada mau, 'e sae na ataha mai baaniai ruma ana Jaeras na o'ani, “Jaeras, ni gare amua 'a hako'a. 'Oigu abu 'unua'a i ha'ausurisi 'anai 'ari!”
50 'Oha na 'ia Jisas 'a rongoa o'asi, 'a ha'atee o'ani 'inia Jaeras, “'Oi abui mamaa'u, 'oi hinihini moi mana gare amua 'ai goro aho'i.”
51 Na'i 'oha na ataha wou na'i ruma ana Jaeras, 'agu ai'a 'irisia'a do mwane sae rago rai siri ruma. Naasi 'a waia moia Pita, 'ia Jems mea Jon, mirarua'a i amana mana inanai gare uraosi.
52 Na'i 'ohasi na inoni ra angi mara ago-ago. Mia Jisas 'a ha'atee o'ani 'iniraau, “Moi abui angi, na garesi 'a ai'a mae, 'iia 'a mauru moi.”
53 Na'i 'ohasi na inoni ra da'ata'inia, suria rau 'iraraa doni garesi 'a bwane mae.
54 Mia Jisas 'a siriwou, 'a dau na'i rimana ma ha'atee o'ani, “Garegu, 'oi suruta'e!”
55 Na'i mau 'ohasi mana garesi 'a manawa aho'i ma ura ara'a. Mia Jisas 'a 'unua tanaa amana mia inana do rarui haua tanaa ta mahoingau.
56 Na'i 'ohasi, 'ia amana mana inanai garesi raru kae heimwaota'i di'u. Mia Jisas 'a ha'atee wetewete tanararua do rarui abui taroha'inia'a ro'u tanaa ta sae i marehosi.

9

Jisas 'A Ha'ataariraau Hura'a

i Ha'ataari Ana'i
(Matiu 10:5-15; Mak 6:7-13)

1 Mia Jisas 'a soi goniraau mai Ha'ataari ana'i ma haua tanaraaui tatau'aro mana mena 'anai taari'i hura'a i adaro ma 'anai ha'agorohi'i mwani daoha.
2 Ma ha'a-taariraau hura'a 'anai taroha'iniai heimarungi ana God ma 'anai ha'agorohiraau aho'i nei ra daoha.
3 'A o'ani 'iniraau, “Na'i hano namoi haua, abu tanei 'ini'amou nai waia ta mareho. Abu ta 'a'abi, ma'ua ta anga ni 'aariha, ta huai bredi, ta ha'a, ma'ua do ta to'oni madara ro'u.
4 'E ruma rai ha'amaoto'amou na'iei 'oha moi ataha wou ta 'omaa, moi mauru iei tari 'oha moi hano baaniai 'omaasi.
5 Me 'onaa 'iraaui inoni rau bwa'i ha'amaoto'amou 'anai rongo'i taha namoi hadanga'ini'i, moi hura'a baaniai 'omaasi. Ma na'i 'oha moi hura'a, moi tarohi'i kahua baani'i uwamoo'i. Naasi 'e ha'abasu tanaraau do'ia God 'ai ha'a-mama'airaau.”
6 Miraau na Ha'ataari raugu hura'a marau 'ari suri'i 'omaa 'anai taroha'iniai Taroha Goro, ma 'anai ha'agorohiraau aho'i nei ra daoha.

Herod 'A Rongo Tarohana Jisas
(Matiu 14:1-12; Mak 6:14-29)

7 Ma na'i 'ohasi 'ia Herod Antipas 'a rongo'i mwane mareho na 'ia Jisas 'a haa'i. Ma kae kakui ahuna, 'inia tara'i nei ra 'unua do'ia Jon Bwareomaea 'a suruta'e aho'i baaniai mae,
8 ma tara'i nei ra 'unua do'ia rarabea Elaija na ha'amaranga, ma tara'i nei ro'u rau 'adoma'inia do'e nei 'iniraaui rarabea nara mae mau na'i 'oha bwani na tahi aho'i.
9 Mia Herod 'a o'ani, “'Ia Jon Bwareomaea 'a mae'a, 'inia 'inau bwane 'unua dorai horosiai 'u'una! Naasi 'iatei ro'u nagu hau'i mareho nara rongo o'asi ro'u 'isi?” Na'i 'ohasi 'ia Herod 'a bonasiai heisadoi beia Jisas.

Jisas 'A Hanganiai Rima Merui Mwane
(Matiu 14:13-21; Mak 6:30-44; Jon 6:1-14)

10 Na'i 'oha na 'iraaui Ha'ataari rau aho'i mai, rau maani'i tanaa Jisas mwane mareho
narau haa'i. Mia Jisas 'agu wairaau marau 'ari na'i dora na gaarangiai 'omaa nara
'unua 'iniai Betsaeda, dora rai matai awa haariraau na'iei.
11 Miraaui inoni rau 'iraraa moi marau 'ari haisuri. Mia Jisas 'a ha'amaotoraau ma
taroha'inia tanaraaui heimarungi ana God, ma ha'agorohiraaui nei nara daoha.
12 Na'i 'oha na sina 'a abari'i'a, i Ha'ataari ana'ia Jisas rau boi beia marau o'ani, "'Oi
ha'a-taariraau hako inoni hura'a, marai 'ari suri'i 'omaa 'isi mana ruma suriai dorasi,
marai siba 'adaau mahoingau mana dora ni mauru, 'inia 'igaau gau awa na'i dora na
bwarai mwane mareho naani."
13 Mia Jisas 'agu aramiraau o'ani, "'I'amou namoi ha'i 'adaau mahoingau."
Miraaugu ha'atee o'ani 'inia Jisas, "'E rima huai bredi ma'e rua ii'a moi na bei'ameu.
'O 'irisia domei 'ari 'anai hori mahoingau 'anai kae ruruhasi?"
14 Ma 'onaai rima merui mwane nara goni na'i dorasi.
Mia Jisas 'agu o'ani 'iniraaui rongoiusuri ana'i, "Moi 'unua tanaraaui inoni marai
heinagu suri'i ruruha, 'a ga'i rima tangahuru ta'i ruruha."
15 Naasi miraaui rongoiusuri rau haua 'onaai 'unua ana tanaraau. Ma na'i 'oha
'iraaui inoni rau heinagu hako auru,
16 'ia Jisas 'a dauai rima huai bredi mana rua ii'a. 'A wana ara'ai aro ma ha'atee
ha'agorohia God 'inia. Naasi ma uubi'i magu hau'i tanaraaui rongoiusuri ana'i 'anai
ha'atora'ini'i tanaraaui inoni.
17 Rau ngau hako, marau masu. Miraaui rongoiusuri ana'i rau ha'ahonuai ta'i
tangahuru mana rua abira 'ini'i taha narau ngau tahi'i.

'Ia Pita 'A 'Unu Ha'arangasia Hura'a

Do'ia Jisas Na Ha'atahi
(Matiu 16:13-20; Mak 8:27-30)

18 Ma'e ta'i dangi 'oha 'ia Jisas 'a ha'arahesi haaria, 'iraaui rongoiusuri ana'i rau boi
beia. Miagu songa'iniraau o'ani, "'Iraaui inoni rau 'unua do 'inau atei?"
19 Miraau aramia o'ani, "Tara'i nei ra 'unua do i'oe a Jon Bwareomaea, ma tara'i nei
ra 'unua do i'oe a rarabea Elaija, na ha'amaranga. Tara'i nei ra 'unua do'e rarabea ni
'oha bwani na suruta'e aho'i baaniai mae."
20 Mia Jisas 'agu songa'iniraau ro'u o'ani, "Mi'amou, mou 'adoma'inia do 'inau atei?"
Mia Pita 'a aramia o'ani, "I'oe naasi Ha'atahi na 'ia God na duruduru 'inia 'anai
ha'ataaria mai."
21 Mia Jisas 'agu ha'abasuraau wetewete dorai abui maania ro'u tanaa tanei
marehosi.

Jisas 'A Maania Hura'a i Rongomaata'i

Mana Mae Ana
(Matiu 16:21-28; Mak 8:31—9:1)

22 Mia Jisas 'a 'unua ro'u o'ani, "'Inau, Garei Inoni, rai ha'a-rongomaata'iau di'u.
'Iraaui Na'ohadaa'i Piriisi miraaui Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses ma tara'i
saemaua ro'u rai 'utaiau marai ha'amaesiau. Ma 'e rua dangi nai hako mana'i oruna,
waigu suruta'e aho'i."
23 Mia Jisas 'a ha'atee tanaraau ro'u o'ani, "'Iatei na raba ha'i rongoiusuri agua, 'ai
nugasiai hei'irisina haaria, 'ai mwa'emwa'e 'ado dangi 'anai suru'iai dadaahoro ana,*
maai suriau.

---

* **9:23** ***Mwa'emwa'e 'anai suru'iai dadaahoro:*** Ni 'ado'ado 'ana 'a o'ani. Gai mwa'emwa'e 'anai rongomaata'i mana mae. 'Inia ni sae na suru'iai dadaahoro 'a hano 'anai mae.

24 'Iatei na raba dau baabau na'i tahingana na'i marewanani, 'a bwa'i to'oraai huunai
tahi. Me 'iatei na mwa'emwa'e 'anai ha'a-ai'aai tahingana 'iniai suriau ana, 'ai to'oraa
nana i tahi.
25 'A 'ua? 'Onaa ta sae 'ai daa'i hako nana i mwani mareho na'i marewana, mana
saesi 'ai mae ma'ai siri na'i dora ni rongomaata'i, ni mareho 'isi rai 'a'auhia? 'A bwa'i!
26 'Inau na Garei Inoni, wai boi aho'i mau ta 'oha ha'i raraha beiraaui enjel ana'ia
God beiai mena na ta'isada beia amagu. Mana 'oha wai boi, waigui 'utairaaui nei
nara ninimata'iniau na'i 'ohani. Ma wai 'utairaau ro'u i nei ra ninimata'i taroha'ini'i
ha'atee agu'i.
27 Nau wai 'unua ha'a-momori tana'amou, ra'i nei 'ini'amou 'ini moi awa tari mau
'anai 'omesiai heimarungi ana God.”

Jisas 'A Aho'ita'i Raraha
(Matiu 17:1-8; Mak 9:2-8)

28 'A ga'i 'onaai ta'i sade na hako, 'ia Jisas 'a waia Pita, 'ia Jon, mia Jems marau ta'eha
ara'a na'i hungahunga 'anai ha'arahesi.
29 Na'i madoraa na ha'arahesi, ni 'omeha na'i hauraena tari auru na'i 'u'una 'a orisi,
mana bwana ana'i ra mamaahui wadora'i.
30 Na'i 'ohasi 'e waira rua sae nararu mamaani beia, na rua saesi 'ia Moses mia
Elaija.
31 'Irarua raru ha'amaranga 'iniai raraha nara to'oraa i enjel na'i aro, mararu
maania tanaa Jisas i mae nai haa na'i Jerusalem 'anai ha'ato'oai i ha'a-aratara na
haua God na bwani awa.
32 Na'i madoraasi 'ia Pita mana nata rua rongoiusurisi, rau mauru. Na'i 'oha narau
rarai, rau 'omesiai rarahana Jisas mana rua sae nararu ura beia.
33 Na'i 'oha na rua saesi raru taraawa'a hano baania Jisas, 'ia Pita 'a ha'atee o'ani
'inia Jisas, “Saemaua, 'a goro nagau awa 'ini! Mei ha'a-urasia ta oru hare, 'e ta'i tana'o,
'e ta'i tanaa Moses, ma ta ta'i tanaa Elaija.” 'Ia Pita 'agu to'o ha'atee o'asi moi.
34 Na'i 'oha 'ia Pita 'a ha-hadahada mau, 'e rorodo na dio huniraau ma maru-
marusiraau. Na oru rongoiusurisi rau mamaa'u raha di'u na'i 'oha na rorodosi 'a
dio huniraau.
35 Na'i 'ohasi rau rongoai ringe na ao mai baaniai rorodosi, 'a o'ani, “Naani garegu
nau 'ome sigihia, moi rongosuria.”
36 Na'i 'oha narau rongoa hakoi ringesi, raugu 'ome mia moia Jisas nagu ura 'isi.
Na'i 'ohasi rau papakunga'inia moi haariraaui marehosi. 'Ariwou na orea'a maraugu
tano maani'i mareho rau 'omesi'i tanaraau tara'i nei.

Jisas 'A Taariai Adaro

Baaniai Gare Mwane
(Matiu 17:14-18; Mak 9:14-27)

37 Na'i nata dangi, 'oha narau aho'i dio baaniai hungahunga, rau heisadoi beiai kae
ruruhai inoni nara goni mai 'anai mamasia Jisas.
38 Ma'e ta'i 'iniraau na ha'atee hura'a o'ani, “Ha'ausuri, 'au 'irisia do'oi 'a'auhiai gare
agua, naasi'a i ta'i gare agua.
39 'E adaro ta'aa na bwaunia. Na'i 'oha 'ai hurasia, na gare agua 'ai awara raha
mana abena 'ai 'idi'idi. 'Ai rahuta'i dio na'i ano, mana hutohuto ra hura'a mai na'i
ngoona. Ni marehosi 'a bwarai hako baania, ma here ha'ata'aia di'ui abena.
40 'Au bonga'iniraaui rongoiusuri amu'i dorai taaria hura'a, magu bwara.”
41 Mia Jisas 'agu ha'atee o'ani 'iniraau, “'I'amou inoni na'i 'ohani mou ha'i sae ta'a'i,
mamou bwarai hinihini! 'Ai orea he'uai maratanoa nawai haua bei'amou, ma'ua wai
awa orea tari he'ua bei'amou mamoigu hinihini?”
Mia Jisas 'a o'ani 'iniai amanai garesi, “'Oi waia mai gare amua.”

42 Na'i 'oha na garesi 'agu boboi mau beia Jisas, mana adarosi 'a ha'a-ahugea dio
na'i ano ma 'idi'idi na'iei. Mia Jisas 'a ha'atee wetewete tanaai adarosi do'ai hura'a,
magu hura'a baaniai garesi. Mia Jisas 'agu haua aho'i garesi tanaa amana.
43 Na'i 'oha na 'iraaui inoni rau 'omesiai ha'abu'oahu na 'ia Jisas na hauasi, rau ta'i
kaeni heimwaota'i di'u 'iniai mena ana God na ha'agorohiai garesi.

Ruanai 'Oha Na 'Ia Jisas

'A Hadanga'iniai Mae Nai Haua
(Matiu 17:22-23; Mak 9:30-32)

Na'i 'oha 'iraaui inoni rau heimwaota'i mau 'ini'i mareho na haa'ia Jisas, 'ia Jisas 'a
o'ani 'iniraaui rongoiusuri ana'i,
44 "Moi bahurongoai taha nawai maania tana'amou. 'Inaui Garei Inoni, ta nei nai
usuha'iniau tanaraaui nei narau ha'imae beiau."
45 Miraaui rongoiusuri ana'i rau ai'a aidangisiai 'ado'ado 'anai maho na maania
tanaraausi. 'Ia God 'a girua baaniraau neina rai abui 'irara'i taha narai to'o, miraau
ro'u i rongoiusuri rau maguguta'i songa'inia Jisas 'inia.

'Iatei Nai Ororiu?
(Matiu 18:1-5; Mak 9:33-37)

46 'E heitohetohe na to'o beiraaui rongoiusuri 'inia tei 'iniraau nai ororiu di'u.
47 'Ia Jisas 'a 'irara'i 'ado'adodaa'i ma soia mai gare kekerei, 'a ha'a-urasia na'i bobona
48 magu o'ani 'iniraau, "'Onaa 'o ha'amaotoa ta nei 'onaai gareni suria 'o ta'ahiau,
'a damana ro'u moi do'o ha'amaotoau. Ma 'onaa 'o ha'amaotoau, 'o ai'a ha'amaotoau
moi, mia ro'ua God na ha'ataariau mai. Naasi, 'iatei na ha'a-anoanoa haaria, naasia
mo'o na ororiu di'u 'ini'amou."

Tei Na Ai'a Ura Bwarasi'amou,

'Ia Mo'osi 'Iaamoou
(Mak 9:38-40)

49 Mia Jon 'a ha'atee o'ani 'inia Jisas, "Saemaua, 'i'ameu meu 'omesiai sae na taari'i
adaro baaniraaui inoni 'iniai atamu mameu ha'aabua, suria 'iia 'a ai'a awa na'i ruruha
agaau."
50 Mia Jisas 'agu o'ani 'inia, "Moi abui ha'aabua, 'inia 'iatei na ai'a ura bwarasigaau,
'iiasi 'e nei 'iniai ruruha agaau."

Ra'i Sae ni Samaria Rau Ai'a Raba

Ha'amaotoa Jisas

51 Na madoraa na 'ia God 'ai waia Jisas ara'a aho'i aro 'a raumwadu. Mia Jisas 'a
'irisia wetewete 'anai 'ari taha na'i Jerusalem.
52 Naasi 'ia Jisas 'a ha'ataari'i 'ari na'i na'o tara'i sae na'i 'omaa adaaui sae ni Samaria
'anai ha'aagau tarana Jisas.
53 Miraaui sae na'i 'omaasi rau ai'a 'irisia Jisas 'anai awa na'i 'omaa adaau, suria rau
'iraraa dorau hano 'anai ha'arahesi na'i Jerusalem, ai'a na'i Samaria.
54 Na'i 'oha na 'ia Jems mea Jon raru rongoa do'iraaui inoni nai 'omaasi rau
kakawata'inia Jisas, rarugu o'ani 'inia Jisas, "'A 'ua Araha? Mirii ha'angonia God
'anai ha'adiohiai 'eu 'anai suu gaasinga'iniraau?"
55 Mia Jisas 'a rihota'i ma ha'a-aburarua wetewete,
56 maraugu hano daara'i baaniai 'omaasi 'anai 'ari nata 'omaa.

Ra'i Sae Narau Raba Suria Jisas

Magu Bwara
(Matiu 8:19-22)

57 Na'i 'oha 'ia Jisas mana rongoiusuri ana'i rau 'ariwou suriai tara, 'e sae na o'ani
'inia Jisas, “'Inau wai suri'o rei'uaa ta dora na'oi 'ari iei.”
58 Mia Jisas 'agu ha'atee o'ani 'inia, “Na mwane mwamwaa wasi ra to'o dora ni
mauru, mana manu ra to'ora'i nu'i. Minau, na Garei Inoni, 'au ai'a to'o dora ni mono.”
59 Mia Jisas 'agu ha'atee o'ani ro'u 'iniai nata sae, “'Oi suriau 'onaai rongoiusuri
agua.”
Mana saesi 'agu o'ani, “Araha, wai 'ari ga'u mawai toringia amagu.”
60 Mia Jisas 'agu ha'atee o'ani 'inia, “Nugasiraaui nei ra suriai tara 'anai mae tarau
marai toringiraaui nei nara mae. Mi'oe 'oi hura'a ma'oi taroha'iniai heimarungi ana
God.”
61 Ma'e ta'i sae na o'ani 'inia Jisas, “'Inau nawai suri'o Araha, ma'ata wai 'ari gau
mawai haiha'ari beiraaui sae agu'i.”
62 Mia Jisas 'agu ha'atee o'ani, “'Iatei na taraawa'a suriau, ma na'i muri 'a 'adoma'ini'i
aho'i moi mareho na bwani nugasi'i, 'a ai'a arari 'anai awa na'i bahainai heimarungi
ana God.”

10

Jisas 'A Ha'ataariraau Hura'a

i Biu Tangahuru Mana Rua Rongoiusuri

1 Na'i muri 'ia Araha 'agu 'ome sigihia ro'u i biu tangahuru mana waira rua 'anai
tatau'aro suri'i 'omaa nai ataha suri'i. 'E waira rua ma ha'a-taarirarua hura'a 'ari na'i
ta'i 'omaa.
2 Na'i na'o magu ha'a-taariraau hura'a, 'a ha'atee o'ani 'iniraau, “Na nei nara
ha'aagau 'anai hinihiniau ra rago di'u'a 'onaai mwane hua nara maua'a suri'i hasi'ei.
Ma ai'a rago i nei 'anai husi'i. Naasi, moi ha'arahesi tanaa God maai ha'ataari'i hura'a
tara'i mwane sae tatau'aro 'anai 'a'au na'i mou hasi'eisi.
3 Moi 'ari'a, ma'ata moi mamataihere, suria 'i'amou mou 'onaai'i garei siip nau
ha'ataari'i hura'a na'i 'uruhadi misu hahairete.
4 'A bwa'i tanei 'ini'amou nai waa ta pwaosi, ma'uasi ta anga ni 'aariha, ma'ua ta
sandol. Na'i 'oha namoi 'ariwou, moi abui mamaani orea bei'i sae namoi heito'oi bei'i
suriai tara.
5 “Na'i 'oha namoi siriwou ta ruma moi ha'atee o'ani, ‘Gooroha ana God 'ai awa
bei'amou na'i rumani.’ Naasi mareho namoi 'unua tahamora.
6 'Onaa 'ia mo'o na to'oraai rumasi 'ai ha'amaoto'amou goro, na ha'agorohi ana God
'ai awa tarau na'i rumasi, ma 'onaa 'a bwa'i, mana ha'agorohisi 'a bwa'i awa ro'u.
7 Suri'i mwane 'omaa namoi taha suri'i, moi mauru na'i ruma tahamora narai
ha'amaoto'amou na'iei. Moi abui mauru ta ruma he'ete'i ro'u. Mana taha narai hau'i
tana'amou 'anai ngaa'i mana gonohi'i, moi ngaa'i mamoi gonohi'i. Suria na inoni
tatau'aro 'a arari dorai taharia 'iniai tau'aro na haua.
8 “'Onaa namoi 'ariwou ta 'omaa marai ha'amaoto'amou, taha narai ha'aagauhia
tana'amou 'anai ngaua, moi ngaua.
9 Moi ha'agorohirai nei ra daoha, mamoi taroha'inia tanaraaui inoni dona
heimarungi ana God 'a raumwadu.
10 Ma 'onaa namoi ataha wou ta 'omaa mana inoni na'i 'omaasi rau bwa'i
ha'amaoto'amou, moi hura'a suri'i tara raha na'i 'omaasi mamoi o'ani,
11 ‘Rei'uaa na kahuanai 'omaa amoouni nara awa suri'i uwamee'i, meu tarohi'i
hunimoou. 'E ha'ara ni ha'abasu tana'amou. Ma'ata, moi aidangisia do na heimarungi
ana God 'a raumwadu'a.’
12 Wai 'unua tana'amou, na'i dangi ni hihiiri na ha'a-mama'ai na 'ia God 'ai haua
tanaai 'omaasi 'ai di'u ro'u wou baaniai ha'a-mama'ai nai haua tanaraaui sae ni
Sodom.”*

* **10:12** 10:12 'Oi 'ome na'i Jenesis 19 'anai 'oha'iniai mamaani 'inia Sodom.

Oru 'Omaa Narau Ai'a Hinihini
(Matiu 11:20-24)

13 Mia Jisas 'agu ha'atee o'ani ro'u, “'I'amoui Koresin mi'amoui Betsaeda, 'ai ta'aa di'u tana'amou! 'Onaa ha'abu'oahu nau haa'i tana'amou 'au ga'i haa'i tanaraaui sae ta'a'i na'i 'omaai Taea mei Saedon, rau ga'i bwane rihosi orea mau tanaa God. Ra ga'i bwane ho'osi'i bwana do'odo'o'a mana nuga dohu 'ada'i bwaudaa'i 'anai ha'ata'inia do rau ahutotou 'ini'i ora-ora'a adaa'i.
14 Ma na'i 'oha na 'ia God 'ai hiiriraaui inoni hako, na ha'a-mama'ai nai haua tana'amou 'ai di'ua ro'u wou i ha'a-mama'ai nai haua tanaraaui Taea mei Saedon.
15 'A 'ua? 'I'amoui Kapaniam, mou 'adoma'inia do'ia God 'ai wai'amou ara'ai aro 'anai ha'a-ahaaha'amou? 'A bwa'i! 'Iia 'ai gaasi'amou auru na'i 'eu na'i dora ni rongomaata'i.”
16 Mia Jisas 'agu o'ani ro'u 'iniraaui rongoiusuri ana'i, “'Iatei na bahurongo'amou ma daa'i ha'atee amoo'i, 'iia 'a bahurongoau ma daa'i ro'u ha'atee agu'i. Mia tei na gagata'ini'amou, 'iia 'a gagata'iniau beia mo'o na ha'ataariau mai.”

Aho'i Wa'ewa'e Narau Haua

i Biu Tangahuru Mana Rua Rongoiusuri

17 'Ia Jisas 'agu ha'a-taariraau hura'a i biu tangahuru mana rua rongoiusuri ani. Ma na'i muri, rau aho'i mai ha'i wa'ewa'e marau ha'atee o'ani, “Araha, ni adaro mara araisuri'ameu ro'u na'i 'oha nameu taari'i hura'a 'iniai atamu.”
18 Mia Jisas 'a ha'atee o'ani, “Ha'amomori. 'Inau 'au 'omesiai ahoda ana Saetan 'onaai mararea na dio baaniai aro.
19 'Inau 'au haa tana'amoui mena 'anai ha'ahehoai mena ana Saetan, ma rei'uaa namoi buu hungadi mwaa mamaesi'i ma'ua suhari, mara bwa'i ha'amaesi'amou. 'A bwa'i mareho nai ha'a-ta'ai'amou.
20 Naasi moi abui wa'ewa'e 'inia moi do 'iraaui adaro rau araisuri'amou, ma'ata moi wa'ewa'e ro'u 'iniai usu'i ana God atamoo'i na'i aro.”

Jisas 'A Honu 'Iniai Wa'ewa'e
(Matiu 11:25-27; 13:16-17)

21 Na'i madoraasi 'ia Jisas 'a honura'i wa'ewa'e na boi baaniai Hi'ona Maea ma ha'atee o'ani, “Ama, i'oe na'o marungiai aro mana ano. 'Au ha'atee ha'agorohi'o suria 'o giru'i mareho 'isi ta'iniraaui nei nara madoma mara aidangi, ma'o ha'ata'ini'i tanaraaui nei 'ini nara 'onaai gare. 'Io Ama, 'a o'asi 'inia naasi huunai hei'irisimu.”
22 Na'i 'oha na 'ia Jisas 'a ha'arahesi hako tanaa God, magu ha'atee o'ani 'iniraaui inoni, “Na mwane mareho hako 'ia Amagu 'a hau'i hako tanaau. Ai'a tanei nai huunai aidangisiai garena God, me 'iia moia Amagu. Ma ai'a tanei nai huunai aidangisiai Ama, ma'ata 'iia moi garena, miraaui nei na 'inau 'au sigihiraau 'anai ha'a-aidangisiraau 'inia.”
23 'Ia Jisas 'agu rihota'i ma ha'atee o'ani 'iniraaui rongoiusuri ana'i haariraau, “Ha'amwaniraaui nei narau 'omesi'i taha namou re'i'i.
24 Mawai 'unua tana'amou, 'a ragoi rarabea mana mwaeraha nara mae hako'a narau raba 'omesi'i taha namou re'i'i, maraugu ai'a 'omesi'i. Marau raba rongo'i taha namou rongo'i, maraugu ai'a rongo'i.”

Ha'atee Heiha'auu 'Iniai

Sae Raroma Goro ni Samaria

25 Ma'e ta'i 'oha 'e Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses na ura ara'a 'anai raba ha'imaania Jisas. 'A o'ani, “Ha'ausuri, 'e taha nawai haua nawai to'oraa 'inia i tahi tarau?”
26 Mia Jisas 'a songa'inia aho'i o'ani, “'E taha nara usua na'i Ringe ana'ia Moses? 'A he'ua i aidangisia amua?”

27 Mana ha'ausurisi 'a aramia o'ani, “'Oi ta'ahia Araha God 'iniai tahingamu hako
mana ahumu hako, me 'iniai 'adoma'imu hako mana wetewete amua hako. Ma'oi
ta'ahiraaui noni amu'i 'onaai ta'ahi'o amua haari'o.”
28 Mia Jisas 'a o'ani 'inia, “'A goro i heiarami na'o haua. 'Onaa na'oi haua o'asi, 'oi
to'oraa 'inia namua i tahi tarau.”
29 Mana saesi 'a rabasia dorai 'unua do 'iia 'e inoni odo-odo. Naasi ma o'ani, “'Ira
tei inoni agu'i?”
30 Mia Jisas 'a aramia 'iniai ta'i mamaani. “'E ta'i ai Jiu na hano baaniai Jerusalem
'anai aurui Jeriko. Na'i 'oha na auru wou suriai tara, 'iraaui sae heingahu beri rau
daua marau rahi'i hakoi bwana mana mwane mareho ana'i. Rau ha'amaara ha'ata'aia
marau hano baania o'asi moi ha'i mae horo na'i bobonai tara.
31 “Ma na'i 'ohasi, 'e Piriisi na hano ro'u suriai tarasi, 'iia ro'u 'e ai Jiu. Na'i 'oha na
ataha wou na'i dorasi, 'a re'iai sae nara ngahuiasi ma tariri baania 'ari nata abai tara.
32 Ma na'i ro'u moi muri, 'e sae tatau'aro na'i Ruma Maea ana God na auru mai ro'u
suriai tarasi. Ma na'i 'oha na ataha na'i dorasi, 'a re'iai sae nara ngahuiasi, ma taha
beira'i ro'u moi baania 'ari nata abai tara.
33 Ma na'i muri, 'e ta'i sae ro'u na auru ro'u wou suriai tarasi. 'Iia 'e sae ni Samaria,
'e sae ni dora nara wana bodio 'iniraau. Ma na'i 'oha na ataha wou na'i dorasi, 'a
'omesiai sae ni Jiu nara ngahuiasi, ma kae ahutotou di'u suria.
34 Naasi 'a 'ariwou ma ringi rumu mana waen 'ada'i dora ra maara 'anai hunu'i, ma
bibii bwarasi'i 'iniai bwana. 'A suru'ia ara'a na'i dongki ana ma waia 'ari na'i ruma
ni mahuara nagu taguma'inia iei.
35 Na'i nata dangi 'a rahia hura'a i rua korai ha'a na arari 'anai tahariai ruma 'anai
rua dangi. 'A haua tanaa mo'o na 'omesuriai rumasi, ma o'ani 'inia, “'Oi 'omesuria
mo'oni. 'Onaa 'oi gaasi ha'a di'uai siha nau haua tana'osi, mawaigui orisia aho'i tana'o
i siha ha'a na'i 'oha nawaigui aho'i mai.’ ”
36 Mia Jisas 'agu songa'iniai ha'ausurisi o'ani, “'A 'ua? 'O 'adoma'inia do 'iatei
'iniraaui waira orusi na here 'onaa do na to'oraa mo'o nara ngahuiasi?”
37 Mia aramia Jisas o'ani, “'Ia mo'o na 'a'auhia.”
Mia Jisas 'agu ha'atee o'ani 'inia, “'Oi 'ariwou ma'oi haua o'asi ro'u.”

Jisas 'A Garihia Maata Mea Meri

38 Na'i 'oha naraugu hano ro'u a Jisas mana rongoiusuri ana'i, rau taha na'i 'omaa
na awaiei urao ra 'unua 'inia Maata. Mia Maata 'a ha'amaotoa siri na'i ruma ana.
39 Ma'e do'orana Maata na awa na'i rumasi, atana 'ia Meri. 'Ia Meri 'a heinagu auru
na'i gaarangiai uwana Jisas ma bahurongo'i mareho na 'ia Jisas 'a maani'i.
40 Mia Maata 'a torakoke i 'adoma'ina 'ini'i mareho 'anai ha'aagau'i. Naasi 'a boi
beia Jisas ma ha'atee o'ani 'inia, “Araha, 'a ai'a 'ua tana'o i nugasiau ana do'oragu
'anai haa'i mwane tagora 'ini haariau? 'Oi 'unua mai, maai 'a'auhiau.”
41 Mia Jisas 'agu ha'atee o'ani 'inia, “Maata, Maata. I'oe 'a torakoke i 'adoma'imu,
ma ta'aabemu 'ini'i mwane mareho rago.
42 Ma'ata 'e ta'i maho moi na ororiu, mia Meri na sigihia nana. Mana marehosi ra
bwa'i rahia mwada'u baania.”†

11

Jisas 'A Ha'ausuriraaui Rongoiusuri Ana'i

'Iniai Ha'arahesi
(Matiu 6:9-13; 7:7-11)

† **10:42** 10:42 Ni mareho na 'ia Meri na sigihia, naasi 'anai bahurongo'i ha'atee ana'ia Jisas.

1 'E ta'i dangi 'ia Jisas 'a 'ari ha'arahesi na'i ta'i dora. Na'i 'oha na ha'arahesi hako,
'e rongoiusuri ana na boi ma o'ani 'inia, “Araha, 'oi ha'ausuri'ameu 'anai ha'arahesi
'onaai ha'ausuriraau ana Jon i rongoiusuri ana'i.”
2 Mia Jisas 'a o'ani 'iniraau, “Na'i 'oha moi ha'arahesi moi ha'atee o'ani:
Amameeu,
na atamu 'ai maea.
Na houramu 'ai boi.
3 Haa tana'ameu i mahoingau 'anai 'ado dangi.
4 'Oi 'adoma'i nugasi'ameu 'ini'i ora-ora'a amee'i,
'onaai 'adoma'i nugasi'i amee'i nei ra haa'i 'ino bwarasi'ameu.
Ma'oi 'a'auhi'ameu 'anai ura bwarasi'i heiohongi.”
5 Mia Jisas 'agu hauai mamaani 'anai ha'ausuriraau ro'u 'iniai ha'arahesi. 'A o'ani,
“'Onaa tanei 'ini'amou nai 'ari ataha beiai geresae goro amua na'i 'ubutanai rodo 'anai
ha'angoni mahoingau. Gasi 'oi o'ani 'inia, ‘Geresae, 'oi hasi waa mai ga'u ta oru huai
bredi.
6 'E geresae agua na boi ha'atau na ataha beiau 'anai mauru na'i ruma agua, magu
ai'a mahoingau nai agau 'anai hangania 'inia.’
7 'Ariwou mia mo'o na awa siri raronai rumasi 'ai ha'atee hurasi o'ani, ‘'Oi abui
ha'ata'aabe, 'au bwane ha'ababauai honohono, minau bei'i gare agu'i meu dadao
hako'a 'anai mauru. 'Au bwa'i suruta'e 'anai haua tana'o ta mareho.’
8 “Wai 'unua tana'amou, rei'uaa na 'iia 'e geresae goro amua, 'iia 'ai 'ageta'i suruta'e
'anai haua tana'o ta mahoingau. Ma'ata 'onaa 'o bwa'i agoheta'i ha'angoni, 'aigui buna
suruta'e 'anai hau'i hako tana'o i mareho na'o 'irisi'i.
9 “Naasi, wai 'unua tana'amou, moi abui agoheta'i ha'angoni. Ma naasi na mareho
namoi ha'angonia, 'ia God 'aigui watea tana'amou. Moi abui agoheta'i siba. Ma naasi
na mareho namou sibania, moigui sadoia. Moi abui agoheta'i pwepwee. Ma naasi 'ia
God 'aigui tahangiai maraaruma tana'amou.
10 'Inia 'iatei nai ha'angonia God 'ini'i taha na 'irisi'i, 'ai hau'i tanaa. Mia tei nai siba,
'ia God 'ai haua tanaai taha na sibania. Mia tei nai pwepwee, 'ia God 'ai tahangia
tanaai maraaruma.
11 “'Iatei 'ini'amoui ama, na'i 'oha na gare amua 'ai ha'angoni'o 'inia ta ii'a, 'oi haua
tanaa ta mwaa.
12 Ma'ua 'ai ha'angoni popoui kua ma'oi haua tanaa ta suhari.
13 Rei'uaa na'o ta'aa he'ua, me ma'ata 'o 'irara'i taha na goro 'anai haua tana'i gare
amu'i. 'Onaa na o'asi, 'a ha'ata'inia goro'a hura'a doni Amamoou ara'ai aro 'ai hauai
Hi'ona Maea tanaraaui nei narau ha'angonia.”

Jisas 'A Mena Di'ua Saetan
(Matiu 12:22-30; Mak 3:20-27)

14 'E ta'i 'oha 'ia Jisas 'a taaria hura'a i adaro baaniai sae na baanguu. Na'i 'oha
na adarosi 'a hura'a, na saesi 'agu ha-hadahada aho'i. Na'i 'oha na 'iraaui inoni rau
'omesia o'asi, rau kae heimwaota'i di'u.
15 Ma tara'i nei 'iniraau rau 'unua doni mwaeraha adaaui adaro 'ia Saetan,* na
hauai menasi tanaa Jisas 'anai taari'i hura'a i adaro.
16 Ma tara'i nei ra raba ha'imaania Jisas. Ra ha'angonia 'anai haua ta ha'abu'oahu
ma dorai 'iraraa do'ia God na hauai mena tanaa.
17 Jisas 'a 'iraraai 'adoma'idaa'i inoni ma o'ani 'iniraau, “'Onaa 'e kantri na 'iraaui
inoni rai hei'oi haariraau, na kantrisi 'ai ai'aa. Ma 'onaa na 'e ta'i ruruha na'i ruma
ra awa heheihoa'a moi, ni ruruhasi 'ai 'adarara.
18 'I'amou mou 'unua do 'inau 'au taari'i hura'a i adaro 'iniai mena ana Saetan. Me
'onaa 'ia Saetan na haua tanaaui mena 'anai ha'ata'aiai ruruha ana haaria, ni ruruha
ana 'ai hako raurau moi.

---

* **11:15** ***Saetan:*** Na'i ha'atee ni Grik ra 'unua Saetan 'inia Belsabul.

19 Hoita, ma 'onaa na ga'i ha'a-momori do 'inau taari'i adaro hura'a 'iniai mena ana
Saetan, naasi mena ana tei na 'iraaui rongoiusuri amoo'i narau taari'i adaro 'inia? Ni
mena ro'u ana Saetan? Ai'a! 'Iraaui rongoiusuri amoo'i rau haua 'onaai haua agua,
ma ha'ata'inia do 'i'amou mou taritari'a.
20 Ma 'onaa nau taari'i adaro hura'a 'iniai mena ana God, ma 'a ha'ata'inia doni
heimarungi ana God 'a taha'a bei'amou."
21 Mia Jisas 'a o'ani ro'u, "'Ia Saetan 'a 'onaai sae wetewete nai ha'aagau 'ini'i mwane
mareho hehei'oi ana'i 'anai 'omesuriai ruma ana mana mwane toto'ora ana'i, ma
'adoma'inia doni toto'ora ana'i ra awa goro.
22 Ma'ata 'onaa tanei nai wetewete di'ua nai hei'oi beia maai ha'ahehoa, 'iia 'ai waa'i
mwane mareho hehei'oi na 'ia mo'osi 'a 'u'uri'i, mai hoai'i bori ana'i beiraaui geresae
ana'i.
23 "'Iatei na ai'a aba beiau, 'a ha'imae beiau. Mia tei na ai'a 'a'auhiau 'anai wai'i
inoni tanaa God, 'a adara'iniraau inoni baania God."

Ni Awanganai Adaro
(Matiu 12:43-45)

24 Mia Jisas 'a ha'atee o'ani ro'u, "Na'i 'oha na adaro 'a hura'a baaniai inoni, 'iia 'a
hano 'ari suriai dora mangasara 'anai siba dora ni mono. Ma 'onaa na bwa'i sadoia
ta dora, 'iia 'aigui o'ani 'inia haaria, 'Wai aho'i 'ari mawai siri aho'i na'i sae nau hano
baania ani.'
25 Na'i 'oha na aho'i wou 'a re'ia doni tahinganai saesi 'a 'onaai ruma nara tatara
'orima'inia goro mara nuga ha'a-odoodo'i goro i mareho na'i rarona.
26 Na'i 'oha na 'omesia o'asi, 'agu 'ari 'anai waia ro'u mai beia i biu adaro narau
ta'aa di'u ro'u wou baania. Na'i 'oha narau siri 'anai mono na'i raronai saesi, ni saesi
'a ta'aa di'u ro'u wou baaniai na'o."
27 Na'i 'oha na 'ia Jisas 'a maani'i mareho 'isi, 'e urao na'i raronai kae ruruha narau
bahurongoa Jisas 'a ha'atee raha ara'a o'ani, "Ha'amwania di'u i urao na ha'ahuta'o,
ma ha'asuuhi'o."
28 Mia Jisas 'agu ha'atee o'ani, "Ha'amomori, ma'ata 'a ha'amwania di'u ro'u woua
mo'o na bahurongo'i ha'atee ana'ia God ma ha'isuri'i."

Ra Raba 'Omesia Ta Ha'abu'oahu 'Anai

Ha'ata'inia Do 'Ia Jisas Naasi Ha'atahi
(Matiu 12:38-42)

29 'Ia Jisas 'a ha'atee o'ani 'oha nara goni moe'a mai inoni beia, "'I'amou inoni nai
'ohani mou ta'aa di'u. Mou raba 'omesia ta ha'abu'oahu magu 'a bwa'i nei nawai haua
tana'amou. 'E ta'i ha'abu'oahu moi namoi re'ia, naasi ha'abu'oahu 'onaaiai nei na to'o
tanaa Jona.
30 Ni taha na to'o tanaa Jona 'e ha'ara tanaraaui inoni na'i Ninive do'ia God na
ha'ataaria mai. Ma o'asi ro'u, ni taha nai to'o tanaau, i Garei Inoni, 'e ha'ara tana'amou
do 'inau 'au boi baania God.
31 Na'i dangi ni hihiiri, ni urao mwaeraha baania Shiba 'ai ura ara'a mai 'unua do
'i'amoui noni na'i 'ohani mou taritari'a mora. 'Inia rei'uaa na awa ha'atau 'ari nata
aba 'iniai marewana, me 'iia 'a boi 'anai bahurongo'i mwane ha'ausuringa'i ana'ia
Mwaeraha Solomon. Minau wai 'unua tana'amou, 'e nei na ororiu di'ua ro'ua Solomon
na ataha'a bei'amou mamou ai'a raba bahurongoa.
32 Na'i dangi ni hihiiri, 'iraaui saeni Ninive rai ura ara'a 'anai 'unua hura'a do
'i'amoui noni 'ohani mou taritari'a mora. 'Inia na'i 'oha na 'ia Jona 'a heitaroha'i
tanaraau, 'iraau rau rihosi baani'i ora-ora'a adaa'i. Mawai 'unua tana'amou, 'e nei na
ororiu di'ua ro'ua Jona na ataha'a bei'amou, mi'amou ai'a raba rihosi baani'i ora-ora'a
amoo'i."

Ni Ha'ausuringa'i Ana Jisas 'A 'Onaai Raita
(Matiu 5:15; 6:22-23)

33 “'A bwa'i tanei nai suungia ta raita 'anai girua, ma'ua 'ai nugaa na'i bahaina ta
rabo'o. Ma'ata 'ai nugaa na'i dora ni toki raita 'anai bewaasiraaui inoni nara sirimai
na'i ruma.
34 Ni maamu ra 'onaai raita tanaai abemu. Na'i 'oha na maamu ra goro, na abemu
'a honura'i marewa. Ma 'onaa na maamu ra ta'a'i, na abemu hako 'a honura'i kuhi.
35 'Oi herehere goro, 'o gasi 'adoma'inia do'o awa na'i marewa, me ni kuhita na awa
bei'o.
36 'Onaa na tahingamu 'a honu 'iniai marewa ma ai'a kuhi na'iei, i'oe 'oi 'onaai nei
na awa na'i dora na bewaasia i raita.”

Jisas 'A Ha'atee Ha'ata'airaaui

Saemaua Adaa'i Jiu
(Matiu 23:1-36; Mak 12:38-40)

37 Na'i 'oha na hadahada hakoa Jisas tanaraaui inoni, 'e Farisei na 'unua do rarui
'ari ngau na'i ruma ana. Na'i 'oha nararu siriwou 'anai heinagu auru 'anai ngau'a,
38 na Farisei 'a heimwaota'i di'u na'i 'oha na 'omesia do'ia Jisas 'a ai'a dorima suriai
ringe adaau.
39 Mia Jisas 'a ha'atee o'ani 'inia, “'I'amou Farisei, mou 'onaai sae na wasi ha'a-
wadiwadi'i abedi panikeni mana abedi rabo'o, mana rarodi ra do'o'a moi. 'Inia
'omehamoou 'a kae goro na'i maadaaui sae, ma na'i raromamoo'i, naia haaria moi
hairaurau mana 'ado'ado ta'a'i.
40 Oru bweu! Mou ai'a 'iraraa do'ia God na hauai abega, ma haua ro'u i raromaga?
'A rabasia do 'irarua hako rarui 'ome goro.
41 Naasi, moi 'adoma'i ororiu 'iniraaui pohara baani'i mwane ringe namou suri'isi,
mamoigui wadiwadi hako na'i maana God.
42 “'Ai ta'aa di'u tana'amoui Farisei. 'Inia rei'uaa namou wate'i tanaa God
tangahurudi gere mareho rawa kekerei ta'a'i nara ha'angaugoroi mahoingau, ma'ua
tara'i mareho ro'u suri'i mou amoo'i, mi'amou mou ai'a ta'ahia God mamou ai'a hauai
here na odo-odo tanaraaui inoni. 'A goro domou wate'i mareho kekerei 'isi tanaa God,
me mou ga'i ta'ahia ro'ua God mamou ga'i hauai here na odo-odo tanaraaui noni.
43 “'Ai ta'aa di'u tana'amoui Farisei! 'Inia 'i'amou domoi heinagu moe'a suri'i dora
ororiu na'i 'oha mou siri suri'i ruma ni ha'arahesi. Ma na'i 'oha namou 'ari suri'i dora
ni maketi, mou 'irisia moe'a dorai ha'atee ha'a-ahaaha'amou.
44 “'Ai ta'aa di'u tana'amou! 'I'amou mou 'onaai hera nara ai'a ha'ara'i, na 'iraaui
inoni rau buu suri'i mareho ta'a'i ha'i ai'a 'iraraa.”
45 Ma'e ta'i 'iniraaui Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses na ha'atee o'ani 'inia,
“Ha'ausuri, i'oe 'o ha'a-ta'ai'ameu ro'u 'oha na'o 'unu'i mareho 'isi.”
46 Mia Jisas 'agu aramia o'ani, “'Ai ta'aa di'u ro'u tana'amoui Ha'ausuri 'anai Ringe
ana'ia Moses! 'Inia 'i'amou mou ha'ausuriraaui inoni 'ini'i taha nara bwara tanaraau
'anai ha'isuri'i, mamougu bwa'i gere 'a'auhiraau moe'a.
47 “'Ai ta'aa di'u tana'amou! Suria 'i'amou mou tau'aro ha'agorohi'i barabaradaa'i
rarabea na 'iraaui wauwa amoo'i rau ngahu ha'amaesi'i na'i 'oha bwani. Mou haua
o'asi domou ha'ahouraau mamougu ai'a awasuri'i mareho ra 'unu'i.
48 Naasi 'a ha'ata'inia do 'i'amou mou ahu aratara 'iniai heingahu narau haasi. 'Iraau
narau ngahu ha'amaesiraau, mi'amou namougu tau'aro ha'agorohi'i barabaradaa'i.
49 Tarana naasi, 'ia God na madoma 'a ha'atee o'ani, “'Inau wai ha'a-taariraau 'ari
rarabea mana Ha'ataari tanaraaui noni. Ra'i nei rai ngahu ha'amaesiraau, ma ra'i nei
rai norata'airaau.’
50 'Iniai o'asi ana, 'i'amoui inoni na'i 'ohani namoigui dau ha'a-mama'ai 'ini'i rarabea
nara ngahu ha'amaesiraau mau mai na'i taraawa'anai marewana,

51 taraawa'a mau na'i 'oha 'ia Kein 'a ngahu ha'amaesia Ebol, tari mai na'i 'oha
nara ngahu ha'amaesia Sakaraea na'i ahoaanai dora ni ho'asi mana Ruma Maea ana
God. Ha'amomori! Wai 'unua tana'amou, 'i'amoui inoni na'i 'ohani namoigui dau
ha'a-mama'ai 'ini'i heingahu nara to'o 'isi.
52 "'Ai ta'aa di'u tana'amoui Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses! 'I'amou mou
girua baaniraaui noni i tara 'anai aidangisia God. 'I'amou mou ai'a hano ro'u na'iei,
mamougu ha'a-bwarasiraaui nei narau bonasiai hano na'iei."
53 Mia Jisas 'a hano baaniai dorasi. Ma taraawa'a na'i 'ohasi, 'iraaui Ha'ausuri 'anai
Ringe ana'ia Moses mana Farisei rau taraawa'a ura bwarasia Jisas marau songa'inia
'ini'i mwane heisonga'i bwara.
54 Rau bonasia do'ai 'unua ta mareho taritari'a nei narai here ha'ata'aia 'inia.

12

Ha'abasu 'Iniai Ringei Pwari'i
(Matiu 10:26-27)

1 Na'i mau 'ohasi, 'e taringai merui inoni narau goni mai 'anai bahurongoa Jisas.
Me 'iniai rago di'u adaau, rau haisu'isu'i di'u. Mia Jisas 'a ha'atee o'ani tahamora
tanaraaui rongoiusuri ana'i, "Moi 'omesuri'amou haarimoou baaniai herehere adaa'i
Farisei narau ai'a awa suriai taha ra ha'ausuriraaui noni 'inia.
2 Mwane maho hako nara awa bainihu suri'i tahingamoo'i mana taha namou giru'i,
rai ha'ata'ini'i hura'a.
3 Taha namou maani'i na'i dora kuhi, rai rongo'i na'i dora marewa, mana taha
namou ha'a-natanga'ini'i na'i ahii rai totoronga'ini'i hura'a tanaraaui inoni 'anai
rongo'i."

Gai Mamaa'usia God, Ai'a Inoni
(Matiu 10:28-31)

4 Mia Jisas 'a ha'atee o'ani ro'u, "'Inau wai 'unua tana'amou mwani sae goro agu'i,
moi abui mamaa'usiraaui nei narai ngahu ha'amaesia moi abe mara bwa'i matai haua
ta mareho 'anai ha'ata'ai'o na'i muri.
5 'Inau wai ha'ata'inia tana'amou a mo'o namoi mamaa'usia. 'Ia God namoi
mamaa'usia, 'inia 'iia 'a to'o mena 'anai ha'amaesiai abe, mai matai gaasi'o ro'u na'i
dora ni ha'a-mama'ai. Ma wai 'unua aho'i tana'amou, 'ia God namoi mamaa'usia."
6 "Mou 'iraraai rima gere manu nara raonga'i rua sereni moi 'ini'i na'i maketi?
Rei'uaa nara hori mwada'u o'asi, 'ia God 'a ai'a tanei 'ini'i garei manu 'isi nai kaku'aa.
7 Naasi moi abui mamaa'u, 'inia 'i'amou namou ororiu di'u'i mwani manu rago. Na
rei'uaa warihu suri'i bwaumoo'i, 'ia God 'a uduma'ini'i hako."

Taroha'inia Kraest
(Matiu 10:32-33; 12:32)

8 Mia Jisas 'a o'ani ro'u, "'Iatei nai ha'arangasia tanaraaui inoni do'iia 'e rongoiusuri
agua, 'inau na Garei Inoni wai ha'arangasia ro'u na'i maadi enjel ana'ia God do'iia 'e
rongoiusuri agua.
9 Ma 'onaa 'iatei nai gagata'iniau, 'inau wai gagata'inia o'asi ro'u na'i maadi enjel
ana'ia God.
10 "'Onaa 'iatei nai ha'atee ha'ata'aiau i Garei Inoni, 'ia God 'a matai 'adoma'i nugasia.
Ma 'onaa na ha'atee ha'ata'aiai Hi'ona Maea, 'iia ra bwa'i 'adoma'i nugasia mwada'u.
11 "Ta 'oha rai wai'amou suri'i ruma ni gonigoniha agaa'i Jiu 'anai 'i'i'amou mamoi
ura na'i maadi na'otara miraaui Primia. Na'i 'ohasi moi abui 'adoma'i raha 'ini'i taha
namoi 'unu'i 'anai arami'i taha rai subuni'amou 'ini'i.
12 'Inia na'i 'ohasi na Hi'ona Maea nai 'unu'i tana'amoui mareho 'anai 'unu'i."

'E Sae Toto'ora Bweu

13 Ma'e ta'i 'iniraaui sae narau ura 'anai bahurongoa Jisas na o'ani 'inia, “Ha'ausuri,
'oi 'unua tanaai do'oragu mai hoai'i na'i ahoaamiria i toto'ora na maeta'ini'i
amamiria.”
14 Mia Jisas 'agu ha'atee o'ani 'inia, “'Ei, ai'a aba agua 'anai ha'a-arataraai mahosi
na'i ahoaamurua i do'oramu.”
15 Magu o'ani 'iniraaui inoni, “Moi 'ome'ome goro! Mou gasi naga 'ini'i mwani
toto'ora ni marewana. 'Inia na huunai tahitahi anai inoni ra ai'a awa suri'i mareho
na to'ora'i, rei'uaa na towa'i toto'ora he'ua.”
16 Magu hauai ha'atee heiha'auu tanaraau, “'E sae toto'ora na to'oraai ano nara
hungu goro hakoi mwane mareho na hasi'i na'iei.
17 'Ariwou ma o'asi 'inia haaria, ‘'E taha gasi nawai haua? 'Inau 'au ai'a to'o dora
arari'i mahoingau nau to'ora'i.’
18 Naasi ma o'ani, 'Oo, 'augu 'iraraa, wai kaiai ruma ni niga mahoingau agua mawai
torai'i ara'a tara'i kae ruma narai arari 'anai nuga'i hako siri mwane mareho nau
to'ora'i.
19 Naasi ma waigui o'ani, ‘Mwaniau! 'Au to'o mwane mareho goro 'ada'i harisi narai
boi mau. Wai mamarota'i tau'aro'a! Wai heinagu moi 'anai gono mana ngau, ma 'anai
hauai taha nawai wa'ewa'e 'ini'i.’
20 Mia God 'a o'ani 'inia, ‘Bweubweu'a! Na'i rodoni 'oi mae, mia tei naigui to'ora'i
mwane mareho na'o ha'aagau 'ini'isi?’ ”
21 Mia Jisas 'a o'ani ro'u, “Naasi taha nai to'o tanaraaui mwane narau nuga goni'i
toto'ora nadaa'i haariraau maraugu ai'a toto'ora beia God.”

'U'uria God
(Matiu 6:25-34)

22 'Ia Jisas 'agu o'ani 'iniraaui rongoiusuri ana'i, “Naasi taranai taha nau 'unua 'inia
do 'ai abui ta'aabemoou 'iniai tahingamu 'ado dangi, 'iniai taha 'anai ngaa mana
bwana na'oi ho'osia.
23 'Inia na tahingamu, ai'a moi 'anai ngaa'i mahoingau, mana abemu, ai'a moi 'anai
ho'osiai bwana.
24 Moisu 'adoma'i suri'i manu. Raau ai'a hasi mahoingau ma'ua ai'a 'e'eri, marau
ai'a to'o ruma 'anai nuga mahoingau na'iei, me 'ia God 'a hanganiraau. Mi'amou tanaa
God, mou ororiu di'u baani'i manu 'isi.
25 Ma rei'uaa na towa'i ta'aabemoou, me mareho nara ta'aabemoou 'ini'isi, ra bwa'i
'a'auhi'amou 'anai ha'atewaa 'ari tahi namou haa na'i marewana.
26 Ma 'onaa na bwara tana'amou 'anai ha'atewaa 'ari tahitahi amoou, ma'ua na
ta'aabemoou 'ini'i mwani mareho he'ete'i hairiu 'isi?
27 “Moisu 'adoma'i suri'i raraaua ni hasimou nara 'ome goro di'usi. Rau ai'a haua
ta tau'aro ma'ua tata nadaau bwana. Mawai 'unua tana'amou, rei'uaa 'ia Mwaeraha
Solomon 'a toto'ora, ma'ata ai'a ta ta'i bwana ana nai 'ome goro ta'isada beia ta ta'i
tagai raraaua.
28 Na hinihinimoo'i ra kekerei! 'Onaa 'ia God na ha'a-'omegoro'i tagai raraaua nara
ahurara moi gere madoraa maraigui suungi'i, ni 'ua ana na bwa'i haa'i bwana 'inia
tana'amou?
29 “Naasi moi abui 'adoma'i raha 'iniai taha namoi gonohia mana taha namoi ngaa.
'Ai abui ta'aabemoou 'ini'i mareho 'isi.
30 Na'isi mareho na 'iraaui inoni nara ai'a hinihini na'i marewanani rau 'adoma'i
raha 'ini'i. Naasi 'ai abui ta'aabemoou, 'inia 'ia Amamoou 'a 'iraraa do 'i'amou mou
'irisi'i mareho 'isi.
31 Maho na ororiu di'u domoi haua, naasi 'anai awa tarau bahainai heimarungi ana
God mia God 'aigui haua tana'amoui mwane mareho 'isi.”

Ha'ausuringa'i 'Iniai Toto'ora Na'i Aro
(Matiu 6:19-21)

32 'Ia Jisas 'agu o'ani ro'u 'iniraau, “Moi abui mamaa'u, rei'uaa mou gere ruruha
moi, me 'ia Amamoou 'a 'ome sigihi'amou 'anai heimarungi beia na'i hourana ana.
33 Moi raonga'ini'i mareho namou to'ora'i, mamoi haa'i ha'a 'ada'i tanaraaui pohara.
'Onaa moi haua o'asi, 'ai 'onaa domoi nuga'i toto'ora amoo'i ara'ai aro na'i anga na
bwa'i 'oha nai ta'aa. Na toto'ora amoo'i rai awa na'i dora na bwa'i 'oha rai hako, 'inia
'a bwa'i sae nai beri'i, mana 'adi ra bwa'i here ha'ata'ai'i.
34 Moi haua o'asi, 'inia na 'adoma'imu 'ai awa tarau na'i dora na toto'ora amu'i ra
awa na'iei.”

Sae Tatau'aro Na Ha'aagau Tarau

'Iniai Boi Aho'i Ana Araha

35-36 “Moi ha'aagau tarau. Moi 'onaai'i sae tatau'aro nara totoriai saemaua adaau
'anai aho'i mai baaniai ha'aha'iwai. Rau suungiai raita marau ho'osi'i agaaui bwana
adaa'i. Ma na'i 'oha na ataha aho'i mai, 'a pwepwee na'i maraaruma marau tahangia
raurau tanaa.
37 Ha'amwaniraau di'ui sae tatau'aro narau rarai marau ha'aagau na'i 'oha ni
saemaua adaau 'a aho'i mai. Wai 'unua tana'amou, na saemaua adaau 'ai siri suri'i
bwana ni tagora, maai 'unua tanaraau 'anai heinagu, maai waa'i mai mahoingau
tanaraau.
38 Ha'amwaniraau di'ui sae tatau'aro narai ha'aagau rei'uaa na saemaua 'aigui boi
na'i 'ubutanai rodo ma'ua gaarangiai wa'aria.
39 “Moisu 'adoma'iniai taha nau maaniani. 'Onaa sae na to'oraai ruma 'ai 'iraraai
'oha na sae beriberi 'ai siri na'i ruma ana, 'a bwa'i mauru. 'Ai awa ha'aagau ma bwa'i
ha'awatea doni saesi 'ai siri 'anai beri na'i ruma ana.
40 Naasi 'i'amou ro'u moi ha'aagau tarau, 'inia 'inau na Garei Inoni wai aho'i mai
na'i madoraa namou bwa'i 'iraraa ro'u.”

Sae Tatau'aro Goro
(Matiu 24:45-51)

41 Mia Pita 'a songa'inia Jisas o'ani, “Araha, ni ha'atee heiha'auusi 'o haua tana'ameu
moi rongoiusuri, ma'ua tanaraau ro'u hakoi inoni?”
42 Mia Jisas 'a aramia o'ani, “Sae tatau'aro he'ua ni saemaua 'ai ha'a-'omesuria 'ini'i
mwane mareho na'i ruma ana, ma 'anai ha'atora'ini'i hura'a i mahoingau tanaraaui
sae tatau'aro na'i madoraa 'ana? Naia i sae tatau'aro na madoma ma here goro suri'i
mwane mareho nara ha'a-'u'uria 'ini'i.
43 Ha'amwaniai sae tatau'arosi na'i 'oha na saemaua ana 'ai boi sadoia do'iia 'a here
ha'agorohiai tatau'aro ana.
44 Mawai 'unua ha'a-momori tana'amou, ni saemauasi 'ai ha'a-'u'uria mo'osi 'ini'i
mwane mareho na to'ora'i.
45 Ma 'onaa ni sae tatau'arosi 'ai 'adoma'i o'ani, ‘Ni saemaua agua 'a bwa'i aho'i
raurau.’ Naasi ma taraawa'a ngahu ngahuraaui urao mana saemwane narau ta'i
tau'aro, ma awa moi 'anai ngau mana gonogono raha 'ini wai ni bweu.
46 'Aigui 'asu'a mana saemaua ana 'ai ataha na'i madoraa na saesi 'a bwa'i
'adoma'inia do 'a ga'i ataha. Na'i 'oha nai ataha, 'ai ha'a-mama'aia di'ui sae tatau'arosi,
mai nugaa 'anai mamaa'a beiraaui inoni hahairaesi.
47 “Ni sae tatau'aro na 'iraraa moi taha na saemaua ana 'a 'irisia do'ai haa magu
ai'a ha'aagau ma'ua hauai taha na ga'i haa, 'iia rai ha'a-mama'aia di'u.
48 Mana sae tatau'aro na ai'a 'iraraai taha na saemaua ana 'a 'irisia magu hauai
maho na taritari'a, 'iia 'a bwa'i raha tanaai ha'a-mama'ai. Mana nei nara ha'aragoa
tanaa, ni saemaua 'a 'irisia do'ai ha'aragoa ro'u wou, mana nei nara ha'a-'u'uria 'ini'i
mwane mareho rago, ni saemaua 'a 'irisia do'ai haa'i mwane mareho goro 'ini'i.”

Na Ha'ausuringa'i Ana'ia Jisas

'A Hoahoa'ai'araaui Inoni
(Matiu 10:34-36)

49 Mia Jisas 'a ha'atee o'ani ro'u, “'Inau 'au waa mai tanaai marewana i hihiiri ana
God na 'onaai 'eu, mau 'irisia doni 'eusi 'a ga'i taraawa'a noro'a.
50 Ma'ata na'i na'o wai siri ga'u na'i rongomaata'i. 'Ado 'oha moi na ta'aa 'inia i
'adoma'igu, tari 'oha nai di'uai madoraa nai to'o i marehosi.
51 'A 'ua? 'I'amou mou 'adoma'inia do 'inau 'au boi 'anai ha'a-awagorohiraau goni
inoni na'i marewana? Ai'a! Nau waa mai heihoa.
52 Taraawa'a na'i 'ohani ma 'ari'a, na heihoa 'ai ta'eha mai suri'i ruruha 'ado ruma.
'Onaa na'i ta'i ruma 'e waira rima, 'e waira rua nararui ta'ahiau ma'e waira oru narau
bwa'i, ma'ua waira oru narai ta'ahiau ma'e waira rua nararu bwa'i.
53 Ni ama 'ai heihoa beiai gare mwane ana, mana ina 'ai heihoa beiai gare urao
ana, mana ha'ihungo adai urao rai o'asi ro'u.”

Ra Ga'i Aidangisia Do'ia Jisas

Naasi Ha'atahi
(Matiu 16:2-3)

54 Ma o'ani ro'u 'iniraaui inoni, “Na'i 'oha mou re'iai rorodo na ara'a na'i dora na
susuu iei sina, mou o'ani, ‘'Oo, 'a bwa'i orea mai rangi'a.’ Naasi 'a bwa'i hasi orea
maai rangi'a.
55 Ma na'i 'oha na ro'a siri mai, mou 'iraraa do'ai raorao. Ma o'asi mora.
56 Oru pwari'i ta'aa! 'I'amou mou matai aidangisiai 'ari na haai dangi. Ni 'uaana
namou ai'a aidangisiai 'ado'ado 'ada'i mareho nau haa'i na'i madoraa 'ini?”

Ha'a-odoodoai Taha Na'o Ha'atari'aa
(Matiu 5:25-26)

57 'Ia Jisas 'a o'ani ro'u 'iniraau, “Ni 'uaana namou ai'a raba hiiria ro'u moi 'inia
haarimoou i taha na odo-odo 'anai haua?
58 'Onaa 'e nei na raba wai'o na'i kooti, 'oi bonasiai ha'a-odoodoa beia i taha na'o
ha'atari'aa na'i 'oha na'o ai'a taha mau na'i dora ni hihiiri. 'Onaa 'o bwa'i, mea mo'o
na hihiiri 'ai wate'o tanaai pulis 'anai gaasi'o na'i rumaniho'o.
59 'Inau wai 'unua tana'amou, 'oi awa 'isi tari 'oha 'oi horia hakoi siha ha'a narai
'unua tana'o do'oi horia.”

13

Rihota'i Baaniai Ora-ora'a

1 Ma ra'i nei 'iniraaui inoni narau awa 'isi rau maania tanaa Jisas 'iraaui ai Galili
na 'ia Paelat 'a ha'amaesiraau na'i 'oha narau hau'i ho'asi adaa'i tanaa God.
2 'Ia Jisas 'a o'ani 'iniraau, “'A 'ua? Mou 'adoma'inia doni mae ta'aa narau haasi, 'a
ha'ata'inia do 'iraau rau ta'aa di'u baaniraau tara'i sae ni Galili?
3 Ai'a! Mou ai'a 'iraraa do 'i'amou moi mae ro'u 'onaa namou bwa'i rihosi baani'i
ora-ora'a amoo'i?
4 Ma 'ua i waira ta'i tangahuru mana warui sae narau mae na'i 'oha na kokohu
huniraaui kae ruma ahaaha na'i Saeloam? Mou 'adoma'inia do 'iraau rau ta'aa di'u'i
tara'i nei ro'u narau ta'i awa ro'u na'i Jerusalem na'i madoraasi?
5 Ai'a! Wai 'unua tana'amou. 'I'amou moi mae ro'u mau 'onaa namou bwa'i rihosi
baani'i ora-ora'a amoo'i!”

Ha'atee Heiha'auu 'Iniai Fig

Na Bwarai Hungu

6 Mia Jisas 'agu haua ro'u i ha'atee heiha'auuni, “'E sae na hasiai hasi'ei nara 'unua
'iniai fig na'i mou ana. 'Ado 'oha 'a 'ari 'anai garihia, ma bwa'i hua nai sadoia na'iei.

7 Naasi ma o'ani 'inia mo'o na 'omesuriai mousi, ‘'E oru harisi na hako'a ma ai'a
hua mau nai haua i hasi'eisi. 'Oi ara gata'inia baaniai dorasi, 'ai abui ura 'isi 'anai
ha'agata'iniai gorohanai ano.’
8 Mana nei na 'omesuriai mou 'a o'ani, ‘Abu ga'u saemaua. Gai gere ha'atoria ga'u
suria ta ta'i harisi ro'u mawai ha'imaaniai taguma'inia. Wai 'e'eri garigaria mawai
nuga 'ana ano goro i wa'ana.
9 'Onaa 'ai hungu na'i harisi haoru, ma goro! Ma 'onaa 'a bwa'i, ma naasi waigui
ara gata'inia.’ ”

Jisas 'A Ha'agorohiai Urao

Na'i Dangi ni Mamaro

10 Ma'e ta'i dangi ni mamaro, 'ia Jisas 'a ha'ausuriraaui inoni na'i ruma ni ha'arahesi.
11 Ma'e ta'i urao na awa 'isi, 'e adaro na ha'adaohaa suriai ta'i tangahurui harisi
mana waru. Ni uraosi 'a rorosu, ma bwarai ura arasi.
12 Na'i 'oha na 'ia Jisas 'a 'omesia 'a 'unua do'ai ara'a mai beia ma o'ani 'inia, “Urao,
'o dadara'a baaniai daoha na here ha'ata'ai'o.”
13 Ma dau wou beia. Na'i mau 'ohasi mana uraosi 'a goro'a aho'i. 'A ura arasi ara'a
ma ha'aasaa God.
14 Mana na'otara 'anai ruma ni ha'arahesi na'i 'omaasi 'a taesu'a di'u na'i 'oha na
'omesia do'ia Jisas 'a ha'agorohiai uraosi na'i dangi ni mamaro, ma ha'atee tanaraaui
inoni o'ani, “'E ono dangi tatau'aro na'i ta'i sade. Na'isi dangi namoi boi bei'i daoha
amoo'i neina rai ha'agorohi'i, ma 'ai abu na'i dangi ni mamaro.”
15 Mia Araha 'agu ha'atee o'ani, “Oru pwari'i ta'aa! Rei'uaa na'i dangi ni mamaro
mi'amou matai ruhasi'i kau mana dongki amoo'i baani'i dora namou hunasi'i suri'i,
'anai waa'i 'anai ha'agonohi'i.
16 Naasi 'a ga'i goro ro'u 'anai ruhasiai uraoni na'i dangi ni mamaro baaniai daoha
na ha'ata'aia! 'Inia 'iiani 'e warowarona ro'u a Ebraham, mia Saetan 'a ha'adaohaa
orea'a mai suriai ta'i tangahurui harisi mana waru.”
17 Na'i 'oha na 'ia Jisas 'a ha'atee o'asi, 'a ha'a-ninimairaaui nei narau ha'imae beia,
ma'ata 'iraaui noni hunga rau wa'ewa'e 'ini'i mwane mareho goro na hau'i.

Raha Nai Hauai Heimarungi Ana God
(Matiu 13:31-33; Mak 4:30-32)

18 Mia Jisas 'a songa'iniraau ro'u o'ani, “'A he'uai 'adoma'imoou 'iniai heimarungi
ana God? 'E taha nawai heiha'auu 'inia namoi aidangisia 'inia?
19 'Io, na heimarungi ana God 'a 'onaai koranai hasi'ei nara 'unua 'iniai mastad nara
hasia na'i mou. Rei'uaa na korasi 'a kekerei ta'aa na'i na'o, ma na'i 'oha na tahi ara'a,
'a ha'i hasi'ei mana manu ra matai boi 'anai tagora nu'i suri'i raraana.”
20 'Ariwou ma heisonga'i ro'u, “'E taha nawai heiha'auu 'inia namoi aidangisia 'inia
i heimarungi ana God?
21 Na heimarungi ana God 'a 'onaai urao na dorariai gere dorai draebam beiai
ta'i baegi flaoa bubu. Na'i muri, na gere dorai draebamusi 'a ha'asu'uai flaoa ma
ha'arahaa'a.”

Maraaruma Na 'Ogo
(Matiu 7:13-14, 21-23)

22 Na'i 'oha na 'ia Jisas 'a hano mau 'anai Jerusalem, 'a ha-ha'ausuriraaui inoni suri'i
'omaa na taha horo suri'i.
23 Naasi ma'e ta'i sae na songa'inia o'ani, “Araha, 'e taringai sae moi nai dauai tahi
tarau?”
Mia Jisas 'a aramia o'ani,
24 “Moi bonasiai siri na'i heimarungi ana God 'inia na maraaruma ana 'a 'ogo. Wai
'unua tana'amou, 'ai ragoi nei narai bonasiai siri maraugu bwa'i mwada'u.

25 Na'i 'oha na nei na to'oraai ruma 'ai ura 'anai honosiai maraaruma, 'i'amou
moi ura hura'a i abau 'omaa 'anai pwepwee mamoi o'ani siri, ‘Araha, 'oi tahangiai
maraaruma tana'ameu mamei siriwou!’ Mia mo'o na to'oraai ruma 'ai ha'atee o'ani
hura'a mai, ‘'Inau ai'a matai'amou, mau ai'a 'iraraai dora namou boi eisi.’
26 Mi'amou moigui o'ani, ‘'I'ameu meu ngau mameu gono bei'o, ma'o ha-ha'ausuri
suri'i 'omaa amee'i.’
27 Me'iia 'aigui arami'amou o'ani, ‘'Inau ai'a matai'amou, moi su'a wou baaniau, oru
hehere ta'aa.’
28 “Moi angiangi mana rihomoo'i rai ngadingadi 'iniai taesu'a na'i 'oha moi 'omesia
Ebraham, 'ia Aisak, mea Jekop, miraaui mwane rarabea na'i heimarungi ana God.
Mi'amou 'ia God 'ai gaasi'amou hura'a.
29 Na inoni rai boi baani'i mwani dora hako na'i marewana 'anai hauai ngaugoni
na'i heimarungi ana God.
30 Mawai 'unua tana'amou, 'iraaui nei nara ai'a 'adoma'i ororiu 'iniraau na'i
marewanani, 'ia God 'ai ha'a-ororiuraau, miraaui nei nara 'adoma'i ororiu 'iniraau,
'ia God 'ai ha'a-auruhiraau.”

Heita'ahi Ana Jisas Tanaai Jerusalem
(Matiu 23:37-39)

31 Na'i 'ohasi ra'i Farisei ra boi mara o'ani 'inia Jisas, “'Onaa na'o raba tahi ma'oi
hano baaniai dorani, 'inia 'ia Herod Antipas 'a siba suri'o 'anai ngahu ha'amaesi'o.”
32 Mia Jisas 'a aramiraau o'ani, “Mou 'ari mamoi 'unua tanaa mo'o na 'onaai
misu tarisi, do 'inau wai tau'aro mau 'anai taari'i adaro baaniraaui inoni, ma 'anai
ha'agorohiraau baani'i daoha. Ma bwa'i orea mawaigui ha'ahakoa goro i tau'aro agua.
33 Na'i dangini mana'i ho'oa ma tara'i dangi ro'u, wai haua mau i 'aariha agua tari
'oha waigui ataha na'i Jerusalem. Suria 'a ai'a ta'isada dorai ha'amaesiai rarabea ta
dora he'ete'i, ma'ata na'i Jerusalem.”
34 Mia Jisas 'a ha'atee o'ani, “'Ei, Jerusalem, Jerusalem! 'I'amou namou ngahu
ha'amaesi'i rarabea mamou buta ha'amaesi'i sae heitaroha'i ana'ia God 'ini'i hau. 'A
ragoi 'oha nau rabasia domoi boi beiau 'anai 'omesuri'amou 'onaai bi'ai kua na abwa
bwarasi'i gare ana'i. Mi'amou ai'a rabasia.
35 Naasi moi rongoa! 'Ia God 'a hano'a baaniai 'omaa mana Ruma Maea amoou.
Ma wai 'unua tana'amou, 'a bwa'i ta 'oha namoigui 'omesiau tari 'oha namoi ha'atee
o'ani, ‘Araha God, 'oi ha'agorohia mo'o na'o ha'ataaria mai!’ ”

14

Jisas 'A Ha'agorohiai Sae Daoha

Na'i Dangi ni Mamaro

1 Ma'e ta'i dangi ni mamaro adaaui Jiu na 'ia Jisas 'a 'ari ngau na'i ruma anai ta'i
bwauodo adaa'i Farisei. Miraaui inoni rau wanawana surisuria goro,
2 'inia na'i 'ohasi 'e sae na uwana mana rimana ra su'u na boi beia Jisas.
3 Mia Jisas 'agu songa'iniraaui Farisei miraaui Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses
o'ani, “'A 'ua? Na Ringe ana'ia Moses 'a ha'awategaau 'anai ha'agorohiai sae na daoha
na'i dangi ni mamaro?”
4 Ai'a ta ta'i nei 'iniraau nai 'unua ta ta'i maho. Mia Jisas 'a dau wou beiai saesi ma
ha'agorohia baaniai daoha na to'ia magu ha'ahanoria.
5 Mia Jisas 'agu songa'iniraau ro'u o'ani, “'A 'ua? 'O ga'i rahia moi hura'a i gare
amua, ma'ua ta kau amua nai ahoda dio ta girui wai na'i dangi ni mamaro?”
6 Na'i 'ohasi rau nuga nguu hako, ma ai'a ta nei 'iniraau nai 'unua ta ta'i maho tanaa
Jisas.

Ha'atee Ha'ausuringa'i 'Iniai Ha'a-anoano

7 Mia Jisas 'a 'omesia do 'iraaui sae nara boi 'anai ngau rau rabasia dorai heinagu
moe'a suri'i dora ni heheinagu adaa'i saemaua. Ma haua tanaraaui ha'atee heiha'auu
na o'ani,
8 “'Onaa tanei nai ari'ahu'o 'inia ta rongo ni ha'iwai, 'oi abui bonasiai heinagu suri'i
dora heheinagu adaa'i saemaua, 'inia 'a gasi 'idi ma'e sae nai ororiu di'u'o nara bwane
ari'ahua ro'u mai.
9 'Inia 'onaa nai o'asi, ni sae na hauai rongosi 'ai matai o'ani 'ini'o, ‘'Oi su'a baaniai
dorasi maai heinagu 'isi a mo'oni.’ Na'i 'ohasi i'oe 'oi kae arunga ta'aa di'u na'i 'oha
na'oi su'a auru 'anai heinagu na'i dora ha'ahako.
10 “Ma'ata naani taha na'o ga'i haua na'i 'oha narai ari'ahu'o. 'Oi heinagu na'i dora
heheinagu ha'ahako, neina 'oha nai boi sae na hauai rongosi, 'iia 'ai o'ani 'ini'o, ‘'Ei
geresae agua, 'oi ara'a mai heinagu na'i na'o, na'i dora goro.’ Na'i 'ohasi 'ai ha'a-
ara'ahi'o na'i maadi inoni.
11 'Au ha'atee o'asi 'anai ha'a-aidangisi'amou do 'iatei nai ha'a-ara'ahia haaria, 'ia
God 'ai ha'a-auruhia, mia tei nai ha'a-anoanoa haaria, 'ia God 'ai ha'a-ara'ahia.”
12 'Ia Jisas 'agu ha'atee o'ani 'iniai Farisei na ngau beiasi, “Na'i 'oha na'oi haua ta
ngaugoni, 'oi abui ari'ahuraaui geresae goro amu'i, ma'ua 'iraaui do'oramu'i mana sae
amu'i, ma'ua sae toto'ora namou awa heigaarangi'i. 'Inia 'iraau rai matai ari'ahu'o
aho'i 'anai orisia aho'i tana'o.
13 Ma'ata na'i 'oha na'oi haua ta ngaugoni, 'oi ari'ahuraaui pohara, miraaui sae
ta'ata'a'i, 'iraau na pwaki, miraau na kuru.
14 Naasi 'ia God 'aigui ha'agorohi'o, 'inia 'a bwa'i tanei 'iniraau nai matai orisia aho'i
tana'o. Ma'ata 'ia God naigui orisia tana'o na'i 'oha 'iraaui inoni odo-odo rai suruta'e
aho'i baaniai mae.”

Ha'atee Heiha'auu 'Iniai Kae Rongo
(Matiu 22:1-10)

15 Ma'e ta'i beiraaui nei narau heinagu 'isi na ha'atee o'ani, “Ha'amwania di'ua mo'o
nai heinagu 'anai ngauai rongo na'i heimarungi ana God.”
16 Mia Jisas 'a ha'atee o'ani, “'E sae na hauai rongo, ma ari'ahuraau mai inoni 'anai
boi na'i rongosi.
17 Na'i 'oha na mwane mareho ra agau, 'a ha'ataaria hura'a i inoni tatau'aro ana
'anai 'unuraau mai sae na ari'ahuraau. 'A hura'a wou ma o'ani, ‘Moi boi! Na mwane
mareho ra agau'a.’
18 Na'i 'ohasi 'e nei ma 'unua ta mareho. Ma 'etanai sae na o'ani, ‘'Inau 'e dorai
ano nau bura'i horia moi, naasi wai 'ari 'anai 'omesia ga'u. Ha'arohaia di'u! 'Inau 'au
bwa'i boi, 'oigui 'unua moi tanaa.’
19 Mana nata sae 'a o'ani, ‘'Inau 'au bura'i horia moi ta'i tangahurui kau 'anai tagora.
Naasi wai 'ari 'anai ha'atagora'i mawai 'omesia 'onaa narai tagora goro ma'ua 'a bwa'i.
Naasi 'oigui 'unua moi tanaa, ha'arohaia di'u, 'inau 'au bwa'i boi.’
20 Mana nata sae na o'ani, ‘'Inau 'au bura'i ha'iwai moi, tarana naasi nau bwa'i boi
'inia.’
21 “Na'i 'oha na aho'i wou i sae tatau'arosi, 'a maani'i mareho 'isi tanaai saemaua
ana. Na'i 'oha na rongoa o'asi, 'a kaeni taesu'a di'u, ma o'ani 'iniai sae tatau'aro ana,
‘'Oi raurau 'ari suriai tara raha mei suri'i gere tara suriai 'omaa, ma'oi wairaau mai
pohara, miraaui sae ta'ata'a'i, miraaui nei nara kuru mara pwaki.’ Mana sae tatau'aro
'a hura'a ma haua 'onaai 'unua ana tanaa. Ma na'i 'oha na aho'i mai 'a o'ani,
22 ‘Saemaua, ni mareho na'o 'unua 'au bwane ha'ahakoa, magu na ruma 'a ai'a honu
mau.’
23 Mana saemaua 'agu o'ani ro'u 'inia, ‘'Oi 'ari ma'oi 'unuraau mai nei nara awa
beira'i baaniai 'omaa, ma'oi 'ari suri'i mwane gere tara suriai hasimou, ma'oi 'unu'i
hako mai inoni, neina 'ai honu i ruma agua.

24 'Inau wai 'unua tana'o, 'a bwa'i tanei 'iniraaui nei nau ari'ahuraau ga'u na'i na'o
ani naigui ngau mania ta mahoingau 'ini'i mahoingau nau ha'aagau'i tanaraau.' "

Wai'ado'ado Goro Ma'oigui

Ha'i Rongoiusuri Ana Jisas
(Matiu 10:37-38)

25 'E ta'i 'oha na 'e kae ruruhai inoni narau surisuria Jisas. Mia Jisas 'a rihota'i ma
ha'atee o'ani 'iniraau,
26 "'Iatei na suriau ma raba ha'i rongoiusuri agua, 'ai ta'ahiau di'uai inana mana
amana. 'Ai ta'ahiau di'uai urao ana mana gare ana'i, ma'ua koana'i mana do'orana'i,
ma'uasi tahingana haaria.
27 Ma 'onaa 'iatei na bwa'i suru'iai dadaahoro ana maai suriau, ai'a arari ro'u 'anai
ha'i rongoiusuri agua.
28 "'Onaa tanei nai raba tagoraa ta ruma. Ni mareho tahamora nai haua, naasi
'ai heinagu mai wai'ado'ado suriai siha ha'a na matai arariai rumasi mana siha na
bwane to'oraa.
29 Ma 'onaa na bwa'i haua o'asi, rei'uaa na ha'a-urasi'i mwane auu, ma 'a bwa'i
ha'aagaua mwada'u i rumasi, suria 'a pwapwaku 'iniai ha'a. Me'iraaui nei narai
'omesia rai da'ata'inia, marai o'ani,
30 ''Ome, 'ia mo'osi 'a taraawa'ana moi ruma, ma bwara'ai ha'ahakoa.'
31 "Ma 'onaa 'e mwaeraha na ha'aagau 'anai hura'a beiai ta'i tangahuru merui sae
hehei'oi ana, 'anai hei'oi beiai nata mwaeraha na to'oraai rua tangahuru merui sae
hehei'oi. Ni mareho tahamora nai haua ga'u, 'ai heinagu mai wai'ado'ado goro suria,
'onaa ni ruruha ana 'a matai ha'ahehoai nata ruruha anai nata mwaerahasi ma'ua 'a
bwa'i.
32 'Onaa nai 'iraraa do'a bwara, ma'ai ha'ataari'i 'ari tara'i inoni heheitaroha'i ana'i
na'i na'o 'oha narau awa ha'atau mau 'anai ha'a-aratarai taha na taritari'a na'i
ahoaadaau marai abui hei'oi.
33 'A o'asi ro'u, moi wai'ado'ado goro suria mamoigui ha'i rongoiusuri agua. 'Inia 'a
bwa'i nei nai ha'i rongoiusuri agua 'onaa na bwa'i nugasi'i mwani mareho na to'ora'i."

Ni Rongoiusuri Na Murisia Jisas

'A 'Onaai Solt Ta'aa

34 "Solt 'a goro 'anai ha'angaugoroai mahoingau. Me ma'ata 'onaa nagu ai'aai
asi'ahana, ma naasi 'agu bwa'i here'a ro'u naraigui haua 'anai ha'a-asi'aa ro'u.
35 'A bwa'i goro'a 'anai haa 'inia ta mareho'a ro'u, rei'uaa 'anai doraria beiai ano
na'i mou ma'ua bei'i ha'aro'a 'anai ha'agorohiai ano ma bwa'i goro'a ro'u. 'A ta'isada
dorai rasaha'inia moi. 'Iatei na to'o karinga 'anai rongo 'ai bahurongo, maai aidangi
tarihana."

15

Ha'atee Heiha'auu 'Iniai Siip Na Ai'aa
(Matiu 18:12-14)

1 Miraaui inoni si'ogoni takisi, ma tara'i inoni ta'a'i ro'u rau goni mai beia Jisas 'anai
bahurongo'i mareho na maani'i.
2 Miraau na Farisei miraaui Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses rau ha'atee ha'ata'aia
Jisas, rau o'ani, "'Ia mo'osi 'a wa'ewa'e 'anai awa beiraaui inoni ta'a'i ma ngau ro'u
beiraau."
3 Mia Jisas 'a hauai ha'atee heiha'auu tanaraau o'ani,
4 "'Onaa ta ta'i 'ini'amou nai to'oraa ta ta'i 'arangi siip, ma'e ta'i nai ai'aa, 'e taha
nai haua? 'Ai nugasiraaui siwa tangahuru mana siwa na awa mausi na'i dora narau
ngaungau ei, ma'ai hano 'anai sibaniai ta'i na ai'aasi tari 'oha nai sadoia.

5 Ma na'i 'oha nai to'oana, 'ai wa'ewa'e di'u 'inia. 'Ai suru'ia ara'a na'i 'aba'abana,
6 maai waia aho'i 'ari na'i 'omaa. Na'i 'oha nai ataha aho'i wou na'i 'omaa, 'ai
'unuraau mai geresae ana'i miraaui inoni narau mono goni na'i ta'i dora mai o'ani
'iniraau, ‘Naani 'au kaeni wa'ewa'e di'u suria 'au sadoia aho'i siip agua na ai'aa. Gaau
magai wa'ewa'e goni 'inia.’
7 “'Inau wai 'unua tana'amou, 'a o'asi ro'u na'i 'oha na'e ta'i inoni ta'aa nai rihosi
baani'i ora-ora'a ana'i. 'Iraaui nei ara'ai aro rai wa'ewa'e raha di'u 'inia mo'osi. Na
wa'ewa'e narai haua 'ai raha di'uai wa'ewa'e narau haua 'iniai siwa tangahuru mana
siwa sae narau odo-odo na ai'a ororiu dorai rihosi.”

Ha'atee Heiha'auu

'Iniai Korai Ha'a Na Ai'aa

8 “Ma 'onaa 'e urao nai to'oraa ta ta'i tangahurui korai ha'a, maigui ha'a-ai'aa ta ta'i,
'e taha nai haua? 'Iia 'ai suungiai raita maai tatara 'orima'inia goro hako ha'atai ruma
ana maigu sibania tari 'oha nai to'oana.
9 Ma na'i 'oha nai to'oana, 'ai soi goniraau hako mai gere urao ana'i miraaui nei
narau mono goni na'i ta'i dora mai o'ani 'iniraau, ‘Naani 'au kaeni wa'ewa'e di'u suria
'au sadoia aho'i korai ha'a agua na ai'aa. Gaau magai wa'ewa'e goni 'inia.’
10 “Mawai 'unua ro'u tana'amou. Na'i beiraaui enjel ana'ia God na'i aro, 'e wa'ewa'e
na raha di'u ro'u wou 'iniai ta'i inoni ta'aa na rihosi baani'i ora-ora'a ana'i.”

Ha'atee Heiha'auu 'Iniai Geresae Na Ai'aa

11 'Ia Jisas 'a ha'atee o'ani ro'u, “'E ta'i sae na to'oraai rua gare.
12 'A 'ariwou mana gare na hutai muri 'a o'ani 'iniai amadarua, ‘Ama, 'au 'irisia do'oi
haua tanaaui aba 'ohagu 'ini'i toto'ora amu'i na'o ga'i hoai'i tana'amiria i do'oragu.’
Mana amadarua 'a hoai'i toto'ora ana'i tanararua i rua gare anasi.
13 “Na'i muri, na gare na hutai murisi 'a raonga'ini'i mwane mareho na to'ora'i
ma waa'i ha'a ana'i ma hano 'anai awa na'i dora ha'atau. Na'i 'oha na awa 'isi, 'a
ha'agata'ini'i ha'a ana'i suri'i mwane here to'o bweubweu'a nara ai'a goro.
14 Na'i 'oha na ha'agata'ini'i hakoi ha'a ana'i, 'e kae hioro raha na to'o hako 'ari suriai
dorasi, maagu taraawa'a toho 'iniai ha'a 'anai hori nana mahoingau.
15 Naasi 'a 'ari ma ha'angoni tagora beiai ta'i sae toto'ora na'i dorasi. Mana saesi 'a
ha'ataaria 'ari 'anai 'omesuri'i boo ana'i.
16 I geresaesi 'a naga di'u 'anai ngaa'i mareho na hangani boo 'ini'i, 'inia ai'a tanei
nai haua tanaa ta mahoingau.
17 “Na'i muri 'agu boi aho'i 'adoma'ina magu o'ani, ‘Mwane! 'Iraaui sae tatau'aro
ana'ia amagu rau to'ora mahoingau di'u maugu awa moi 'anai hioroni.
18 Wai suruta'e mawai 'ari aho'i beia amagu mawai o'ani 'inia, “Ama, 'inau 'au here
ta'aa. 'Au hairaesi beia God, mau hairaesi bei'o ro'u!
19 Ai'a arari do'oigui 'unuau ro'u 'iniai garemu. 'Oi here mara sae tatau'aro moi
'iniau.” ’
20 “Naasi na geresaesi 'a suruta'e ma hano 'anai 'ari aho'i beia amana. Ma na'i 'oha
na amana 'a 'omesia ha'atau mau, 'a kae ahutotou di'u suria, 'inia 'a 'ome ha'ata'ata'ahi.
Naasi ma 'eba 'anai heisadoi beia, 'a 'agoia ma ngoonia.
21 Mana gare anasi 'agu o'ani 'inia amana, ‘Ama, 'inau 'au here ta'aa. 'Au hairaesi
beia God, mau hairaesi bei'o ro'u. 'A ai'a ta'isada do'oigui 'unuau 'iniai gare amua.’
22 “Mana amanai garesi 'a o'ani 'iniraaui sae tatau'aro ana'i, ‘Moi 'ari raurau na'i
ruma mamoi waa mai ta to'oni nai 'omeegoro di'u mamoi ha'asirihia 'inia. Moi haua
ta ringi mamoi daraha'inia na'i kaka'una mana sandol 'anai uwana.
23 Naasi moi 'ari mamoi sigihia ta garei kau nagau hangani ha'arahaa ani magai
ngahuia 'anai ngau goni, magai wa'ewa'e beiai gare agua.

24 'Inia na gare aguani 'a 'onaa do'a mae ga'u, magu tahi aho'i ro'u. 'A 'onaa do'a
ai'aa ma na'i 'ohani 'au adoia aho'i.' Na'i 'oha ra agau hakoi mwane maho, mana
ngaugoni 'agu taraawa'a.
25 "Ma na'i 'ohasi na gare na hutai na'o 'a awa mau 'ari na'i mou. Na'i 'oha na
gaarangiai ruma 'iniai aho'i'a ana mai baaniai mou, 'a rongo'i mareho nara ha'a-
angiangi'i mana sae ra mao.
26 Naasi ma soia mai ta'i 'iniraaui sae tatau'aro ma songa'inia 'iniai taha na to'o na'i
ruma.
27 Mana sae tatau'arosi 'a o'ani 'inia, 'I do'oramu na hano ani 'a ataha aho'i mai, mia
amamu 'a 'unua dorai ngahuiai garei kau nara hangani ha'arahaa ani 'anai ngaugoni
beia 'inia, suria 'iia 'a hano ma ataha aho'i mai dadara'a.'
28 "Na'i 'ohasi ni gare na hutai na'osi 'a kaeni taesu'a di'u, ma kakawata'i siri ruma.
Mana amana 'a hura'a wou ma bonga'inia do rarui siri.
29 Miagu o'ani 'inia amana, ''O 'iraraa, 'ado harisi 'inau 'au tau'aro raha di'u tana'o,
ma ai'a do ta ta'i 'oha nawai hairaesi bei'o. Ma ai'a do ta gere garei gout ro'u moi na
do'oi haua tanaau 'anai ngau wa'ewa'e bei'i geresae agu'i!
30 Ma na'i 'oha na ataha i gare amua na ha'agata'ini'i toto'ora amu'i 'ini'i urao
horihori, 'o ngahuia tanaa i garei kau nara hangani ha'agorohia 'anai ngaugoni beia.'
31 "Mana amana 'a o'ani, 'Mama, 'o 'iraraa, i'oe 'o awa tarau beiau mana mwane
mareho nau to'ora'i 'iaamu'i.
32 Ma'ata 'a goro dogai ngau wa'ewa'e beiai do'oramu. 'Inia 'a 'onaa do'a mae ga'u
magu tahi aho'i ro'u, ma 'onaa do'a ai'aa ma na'i 'ohani 'au sadoia aho'i.' "

16

Ha'atee Heiha'auu

'Iniai Sae Tatau'aro Na Aidangi

1 'Ia Jisas 'a hauai mamaani tanaraaui rongoiusuri ana'i o'ani, "'E ta'i sae toto'ora
na rongoa doni sae na 'omesuri'i tanaa i toto'ora ana'i 'a here ha'ata'ai'i ha'a ana'i.
2 'Ariwou mana sae toto'orasi 'a 'unua mai sae tatau'aro anasi ma o'ani 'inia, ''A
ha'a-momori gasi mareho nau rongoa 'ini'o? 'Oi usu'i dio i 'omesuri na'o haa mai
'ada'i ha'a mana toto'ora agu'i. 'Inia na'i 'ohani 'oi hako baaniai tau'aro amua.'
3 "Mana sae tatau'arosi 'a wai'ado'ado ma o'ani 'inia haaria, ''E taha gasi nawai
haua? 'Inia ni bwauodo agua 'a 'unua do'ai ha'ahakoau baaniai tau'aro agua, minau
'au ai'a wetewete arari 'anai 'e'eri tarea suri'i mou, mau ninimata'i ha'angoni ha'a
ro'u.
4 'Oo, 'au 'iraraai mareho nawai haa neina rei'uaa nawai hako baaniai tau'aro agua
me 'iraaui noni rai matai ha'amaotoau siri moi suri'i ruma adaa'i.'
5 "Naasi ma 'unuraau mai mwane narau kaoni ha'a beiai bwauodo ana ma o'ani
'iniai sae tahamora, ''E siha na'o kaoni 'inia beiai bwauodo agua?' Mia aramia o'ani,
6 ''E waru 'arangi galon rumui 'oliv.' Mana sae tatau'arosi 'a o'ani 'inia, 'Naani pepa
na ha'ata'iniai kaoni amua. 'Oi kaia ma'oi hasi usua auru do'e hai 'arangi moi.'
7 "Naasi ma songa'inia ro'u i nata abe, 'Mi'oe 'e siha na'o kaoni 'inia?' Mia aramia
o'ani, ''Inau 'au kaoni 'iniai ta'i 'arangi baegi wiit.' Mana sae tatau'arosi 'a o'ani
'inia, 'Naani pepa na ha'ata'iniai kaoni amua. 'Oi kaia ma'oi hasi usua dio do'e waru
tangahuru moi.'
8 "'Agu 'ariwou mana bwauodo 'agu 'iraraai mareho ta'aa na haua i sae tatau'aro
anasi. Me ma'ata 'a ha'atee ha'agorohia mo'osi, 'inia 'a madoma di'u 'anai hau'i
mwane here o'asi 'anai 'a'auhia haaria. 'A ha'a-momori do 'iraaui inoni ahurodo
rau aidangisi'i mwane here o'asi di'uraaui inoni nara awa na'i bewaa."

9 Mia Jisas 'agu o'ani, “Naasi, 'inau wai 'unua tana'amou. Moi 'a'auhiai nata nei 'ini'i
toto'ora amoo'i, neina na'i 'oha narai hako, raigui ha'amaoto'amou na'i dora ni tahi
tarau.
10 'Onaa ra matai 'u'uri'amou suri'i gere mareho, ra matai 'u'uri'amou ro'u suri'i kae
mareho. Me 'onaa ra bwa'i 'u'uri'amou suri'i gere mareho, 'ai bwara ro'u tanaraau
'anai 'u'uri'amou suri'i kae mareho.
11 Naasi 'onaa ra bwa'i 'u'uri'amou 'anai 'omesuri'i toto'ora na'i marewanani, 'ai
he'ua igui 'u'uri'amou ada suri'i huudi toto'ora ana'ia God?
12 Ma 'onaa ra bwa'i 'u'uri'amou 'anai 'omesuri'i toto'ora adaa'i sae he'ete'i na'i
marewanani, ra bwa'i haua tana'amou i toto'ora namou ga'i to'oraa na'i aro.
13 “'A bwara doni sae tatau'aro 'ai tau'aro goro tanaai rua bwauodo. 'Onaa nai o'asi,
me 'iia 'ai 'itaa ta nei maai ta'ahiai nata nei. Ma'ua 'ai 'adoma'i ha'ahoua tanei mana
nata nei 'a bwa'i. Naasi 'a bwara 'anai tau'aro tanaa God ma do'oigui ta'ahia ro'u i
ha'a.”
14 Miraau na Farisei narau rongoa Jisas rau haikou 'inia, suria rau ta'ahia di'u i ha'a.
15 Mia Jisas 'a ha'atee o'ani 'iniraau, “'I'amou mou here 'onaa domou goro na'i
maadaaui inoni, mia God 'a aidangisi'i hakoi taha nara awa suri'i tahingamoo'i. Moi
'ome'ome goro! 'Inia 'a ragoi mareho na 'iraaui inoni ra 'adoma'i ha'agorohi'i, me
tanaa God ra'i mareho ta'a'i moi.”

Ha'ausuringa'i 'Iniai Ringe Ana'ia Moses
(Matiu 11:12-13; 5:31-32; Mak 10:11-12)

16 Mia Jisas 'agu o'ani ro'u, “Na'i na'o, gau suri'i Ringe ana'ia Moses bei'i
ha'ausuringa'i adaa'i Rarabea. Me taraawa'a beia Jon Bwareomaea nara taraawa'a
'anai taroha'inia ro'u i heimarungi ana God, mana mwane inoni rau bonasia di'u
dona rai siri na'iei.
17 Ma'ata ai'a do ta gere dora 'iniai Ringe ana'ia Moses do'ai ai'aa. Ni aro mana ano
rarui hako, ma'ata na Ringeringe 'isi ra bwa'i hako ta'oha.
18 “'Iatei na gaasiai urao ana ma wainai urao he'ete'i, 'iia 'a ora-ora'a 'inia 'a taritari'a
baaniai urao ana. Ma 'onaa 'e sae na wainai urao ha'iwai na mwane ana 'a gaasia,
na sae na wainai uraosi 'a ora-ora'a, 'inia 'a taritari'a beiai urao ha'iwai.”

Ha'atee Heiha'auu 'Inia Lasarus

Mana Sae Toto'ora

19 'Ia Jisas 'a o'ani ro'u, “'E sae toto'ora na ho'o bwana 'ome goro tarau, ma ngaungau
goro, mana mwane mareho ra mwada'u tanaa na'i awa na haa na'i marewanani.
20 Ma'e mwaeta'aa keokeo'a na atana 'ia Lasarus, ra waia wou 'ado 'oha 'anai
ha'adaohia na'i maanai baraaruma anai saesi.
21 'Ia Lasarus 'a maesia ngaa'i dorai mahoingau nara ahoda baaniai dora ngaungau
anai sae toto'orasi. I misu ra boi ro'u 'anai namiri'i keona Lasarus.
22 “Na'i 'oha na mwaeta'aasi 'a mae, 'iraaui enjel rau waia 'anai awa beia Ebraham.
'Ariwou mana sae toto'orasi 'a mae ro'u mara toringia.
23 'Iia 'a awa 'anai rongomaata'i na'i dora nara awaiei inoni ta'a'i nara mae. Na'i
'oha na wana ara'a 'a 'omesia Ebraham ha'atau ma re'ia Lasarus na'i bobona.
24 Mana sae toto'orasi 'a totoro tanaa Ebraham o'ani, ‘'Ei, Ama Ebraham, 'oi ta'ahiau.
'Oi ha'ataaria maia Lasarus maai ha'abuniai kaka'una mai boi ha'abunibuniai
meameagu, 'inia 'au kaeni rongomaata'i di'u 'iniai 'euni.’
25 “Mia Ebraham 'a aramiai sae toto'orasi o'ani, ‘'O 'iraraa garegu, I'oe 'o to'ora
mwane mareho goro na'i 'oha na'o awa na'i marewana. Na'i 'ohasi 'ia Lasarus
'a to'ora'i mwane mareho ta'a'i. Ma na'i 'ohani 'iia 'a wa'ewa'e di'u mi'oe 'ogu
rongomaata'i moe'a.
26 Mana nata mareho ro'u, 'e kaeni marawai ganu na awa hoaigaau, ma bwara do
tanei 'ai tarau wou ma'ua tarau mai bei'amiria.’

27 “Mana sae toto'orasi 'agu o'ani 'inia Ebraham, ‘Na o'asi ana Ebraham, 'au
ha'angoni'o, 'oi ha'ataaria 'aria Lasarus 'ari na'i ruma ana amagu.
28 'Ai 'ariwou maai ha'abasuraaui rima do'oragu neina rai abui boi na'i dora ni
rongomaata'ini.’
29 “Mia Ebraham 'a o'ani, ‘Ni usu-usu na haa'ia Moses miraaui Rarabea ra bwani
awa 'anai ha'abasuraau. 'Iraau rau ga'i rongo'i marai ha'isuri'i.’ ”
30 “Mana sae toto'orasi 'a aramia Ebraham o'ani, ‘Ai'a Ama Ebraham, rau bwa'i orisi
'onaa 'a bwa'i sae nai tahi aho'i baaniai mae nai 'ari 'anai mamaani tanaraau.’
31 “Mia Ebraham 'a o'ani, ‘'Onaa narau bwa'i ha'isuri'i taha na 'ia Moses miraaui
Rarabea narau 'unu'i, ma'ai bwara tanaraau ro'u i orisi rei'uaa nai 'ari mamaani
tanaraau ta sae nai suruta'e aho'i baaniai mae.’ ”

17

Ora-ora'a
(Matiu 18:6-7, 21-22; Mak 9:42)

1 Mia Jisas 'agu ha'atee ro'u o'ani 'iniraaui rongoiusuri ana'i, “Ni mareho narai hauai
ora-ora'a tanaai inoni rai to'o. Ma'ata ha'arohaia di'ua mo'o nai ha'a-ahodariai sae na'i
ora-ora'a.
2 'Onaa 'iatei nai raba ha'atehaa tanei 'iniraaui nei kekerei 'ini, 'a goro do ra ga'i
ho'osia ta kae hau na'i 'u'una marai hura'a ha'adodohia dio na'i asi rodo. 'Inia na
ha'a-mama'ai na 'ia God nai haua tanaai nei nai ha'atehaa tanei 'iniraau, 'ai ta'aa di'u
ro'u wou.
3 Naasi, moi 'ome tarihadi mareho namoi haa'i!
“'Onaa 'e nei muru hei'irara'i na hauai maho na ta'aa tana'o, 'oi ha'a-aidangisia 'iniai
taritari'asi. Ma 'onaa 'a 'adoma'i orisi, ma'oi 'adoma'i nugasia.
4 'Onaa na here ha'ata'ai'o ha'abiu na'i rarona moi ta'i dangi, ma na'i 'ado 'oha, 'a
'ariwou bei'o 'anai o'ani 'ini'o, ‘'Au aidangisia do 'inau 'au taritari'a, 'ohani 'au orisi.’
I'oe 'oi 'adoma'i nugasiai taritari'a ana.”

Hinihini

5 Miraau na Ha'ataari rau o'ani 'inia Araha, “'Oi ha'araha'i hinihinimee'i.”
6 'Ia Jisas 'agu aramiraau o'ani, “'Onaa na hinihinimoo'i 'ai kekerei ta'aa 'onaai gere
korai hasi'ei nara 'unua 'iniai mastad, na kae hasi'ei 'ariani 'a ga'i araisuri'o moi 'onaa
na'oi 'unua tanaa 'anai rangu'ia ara'a haaria maai hasia haaria hura'a i asi.”
7 Mia Jisas 'a o'ani ro'u 'iniraau, “'Onaa tanei 'ini'amou nai to'oraa ta sae tatau'aro
na tau'aro na'i mou ana, ma'ua 'omesuri'i mwamwaa ana'i. 'A 'ua? Na'i 'oha na bura'i
aho'i mai baaniai tagora 'o 'adoma'inia do'oi o'ani 'inia? ‘'Oi heinagu auru ma'oi ngau.’
8 'A bwa'i! Na mareho na'oi 'unua tahamora tanaa 'ai o'ani, ‘'Oi ha'aagaua ga'u i
mahoingau agua. 'Oha nai agau, 'oi ha'a-orisi goro ma'oi waa mai tanaau. Na'i 'oha
nawai ngau hako ma 'oigui ngau ro'uta.’
9 Mana sae tatau'arosi 'a bwa'i 'adoma'inia do'oi tagio tanaa, 'inia 'iia 'a suri'i moi
heiatenga'i amu'i.
10 'Ai o'asi ro'u tana'amou. Na'i 'oha namou araisuri'i taha nau 'unua tana'amou
'anai haa'i, moi o'ani, ‘'I'ameu ra'i inoni tatau'aro moi. 'A ai'a ta'isada do'oi ha'atee
ha'agorohi'ameu, suria 'i'ameu meu uranga'ini'i moi taha na'o ha'atora'ameu 'ini'i.’ ”

Jisas 'A Ha'agorohiraau Aho'i

Ta'i Tangahurui Sae Lepa

11 Na'i 'oha na 'ia Jisas 'a hano mau 'anai Jerusalem, 'a ataha wou na'i tarihanai
Provensi Samaria mei Galili.
12 Ma na'i 'oha na siri wou na'i ta'i 'omaa na'i raronai dorasi, 'a heisadoi beiai ta'i
tangahurui sae lepa. Rau gere ura ha'atau

13 marau totoro o'ani tanaa Jisas, “Jisas, saemaua, 'oi ahu ta'ahi'ameu ma'oi
'a'auhi'ameu!”
14 Mia Jisas 'a 'omesiraau ma o'ani 'iniraau, “Moi 'ari beiraaui Piriisi marai 'iraraa
domou goro'a aho'i.” Na'i 'oha naraugu hano 'anai 'ari, rau 'omesia dona abedaa'i ra
goro'a.
15 Ma'e ta'i 'iniraau 'a hasi aho'i mai 'oha na 'ome 'iraraa do'a goro aho'i. 'A ha'atee
ha'agorohia God beiai ringe raha.
16 'A topira'i ruru auru tanaa Jisas, ma tagio tanaa. Mana sae na aho'i maisi 'e sae
ni Samaria.
17 Mia Jisas 'agu ha'atee o'ani, “'E waira ta'i tangahurui sae nau ha'agorohia ani,
neiraau hei nata waira siwa?
18 Ni 'uaana na 'ia mo'o na ha'i sae mahuara moi nagu boi 'anai ha'aasaa God?”
19 Mia Jisas 'agu ha'atee o'ani 'inia, “'Oi suruta'e ara'a ma'oi 'ari, na hinihinimu 'a
ha'agorohi'o baaniai daoha.”

Heimarungi Ana God
(Matiu 24:23-28, 37-41)

20 Ma ra'i Farisei rau songa'inia Jisas 'iniai 'oha he'ua na 'ia God 'ai taraawa'ai
marungiraaui noni ana'i. Mia Jisas 'a aramiraau o'ani, “Na heimarungi ana God gau
bwa'i 'omesia 'ini'i maagaa'i.
21 Ma bwa'i sae do'ai o'ani, ‘Naani'a’ ma'uasi ‘'Ome, na 'ari ani!’ Suria na
heimarungi ana God na bei'amou.”
22 Magu o'ani ro'u 'iniraaui rongoiusuri ana'i, “'E 'oha nai boi mau na 'i'amou moi
raba 'omesiau i Garei Inoni rei'uaa ta ta'i dangi moi. Ma'ata na'i 'ohasi mou bwa'i
'omesiau mau.
23 Ra'i nei rai o'ani, ‘'Ome, na 'ari ani!’ Ma'ua rai o'ani, ‘Na maini!’ Rei'uaa na o'asi
ma'oi abui suriraau 'anai wanasia.
24 'Inia na'i 'oha na 'inau i Garei Inoni wai aho'i mai, wai ha'ata'i goro hura'a
tanaraau hako inoni 'onaai mararea na 'ora ma marewasia hakoi ahoasara.
25 Ma'ata na'i na'o na Garei Inoni 'ai siri na'i rongomaata'i na raha, miraaui inoni
na'i 'ohani rai gagata'inia.
26 “Ni mareho na 'iraaui inoni ra hahaa'i na'i madoraa ana Noa rai to'o ro'u na'i
'oha 'inau i Garei Inoni wai aho'i mai.
27 Mou 'iraraai 'oha ana Noa, 'iraaui sae rau poru ahuare moi 'iniai ngaungau mana
gonogono mana ha'aha'iwai tari na'i 'oha na 'ia Noa 'agu buna siri na'i raronai haka.
'Agu haa mana rangi raha 'a dio, mana ahe 'a ngahuiraau hako.
28 “Ma 'ai 'onaa ro'u i madoraa ana Lot. Na'i 'ohasi, na inoni ra ngau mara gono, ra
horihori, mara raoraonga'i, ra hasihasi mahoingau, mara tatagora ruma.
29 Ma na'i 'oha na 'ia Lot 'a hora hura'a baaniai Sodom, ni 'eu mana memei hau
ngarungaru ra rasaha'i dio baaniai aro mara suungia hakoi 'omaasi goni bei'i inoni.
30 'Ai o'asi ro'u na'i 'oha 'inau i Garei Inoni nawai aho'i mai. 'Iraaui noni nara bwa'i
ha'aagau rai 'asu'a 'inia.”
31 “Na'i 'ohasi 'ia mo'o nai awa hura'a na'i abau 'omaa baani'i mareho ana'i na'i
raronai ruma, 'ai abui siri aho'i'a ro'u 'anai waa'i bori ana'i. Ma'ua 'ia mo'o nai awa
na'i mou ana, 'aigu abui 'ari'a ro'u aho'i ruma do'aigui waa'i bori ana'i 'anai hora bei'i.
32 Moi wai'ado'ado suriai urao ana Lot. 'Iia 'a poruporu'a ma wana aho'i, mia God
'a ha'a-ai'aa.
33 “'Iatei na raba dau baabau na'i tahingana na'i marewanani, 'a bwa'i to'oraai
huunai tahi. Mia tei na mwa'emwa'e 'anai ha'a-ai'aai tahingana 'iniau, 'iia 'ai to'oraa
nana i huunai tahi.
34 Mawai 'unua tana'amou, na'i madoraa nawai aho'i mai, 'onaa 'e waira rua nararui
mauru na'i rodo na'i ta'i be'a, 'iraau enjel agu'i rai waia ta nei mana nata nei 'ai awa
mau.

35 'E rua urao nararui tau'aro mahoingau goni, 'e ta'i narai waia ma'e ta'i nai awa mau.
36 'E waira rua nararui tau'aro goni na'i mou, 'e ta'i narai waia ma'e ta'i nai awa mau."
37 Miraaui rongoiusuri ana'i raugu songa'inia o'ani, "Araha, na'i hei narai to'o i mareho 'isi?"
Mia Jisas 'a aramiraau o'ani 'iniai heiha'auu, "Na'i dora na awaiei mareho mae, rai ruru wou ei manu nara matai ngaa'i mareho mae."*

18

Mamaani 'Iniai Nao Na Taha

Beiai Sae Haha'akooti

1 Mia Jisas 'a hauai ha'atee heiha'auu tanaraaui rongoiusuri ana'i do nei narai abui maemae'a 'anai ha'arahesi.
2 'A o'ani, "'E sae haha'akooti na awa na'i 'omaa. 'Ia mo'osi 'a ai'a 'adoma'i ha'ahoua God ma ai'a rongo suriraaui noni.
3 Ma'e ta'i nao na'i dorasi na boi tarau beia ma ha'angonia wetewete do'ai 'a'auhia na'i kooti mai ha'ahehoai sae na here ha'ata'aia.
4 Na'i na'o 'a kakawa ga'u, 'agu towa'i 'a'ariwou mana sae haha'akootisi 'a o'ani'a 'inia haaria, 'Rei'uaa nau ai'a ha'ahoua God, mau ai'a rongo suriraaui noni,
5 me ma'ata wai hauai taha na 'unua tanaaui naosi 'inia 'a ha'ata'aabegu di'u'a. 'Inia 'onaa nau bwa'i ha'a-odoodoa tanaa, me 'aigui buna ha'abweuau 'iniai here na haa guguasi.' "
6 Mia Araha 'agu ha'atee o'ani, "Moisu 'adoma'i suriai mahosi. 'Onaa na sae haha'akooti ta'aasi
7 'agu buna 'a'auhiai naosi, 'ia God 'ai 'a'auhiraau ma'ata i nei na bwane 'ome sigihiraau mau mai narau ha'angonia tarau i hei'a'auhi baania. Mou 'adoma'inia do 'ai poruporu'a 'anai 'a'auhiraau?
8 'Inau wai 'unua tana'amou, 'iia 'ai raurau 'anai 'a'auhiraau. Ma 'ua? Na'i 'oha nawai aho'i mai, 'inau i Garei Inoni, 'e waira siha nawai sadoiraau narai hinihiniau?"

Ha'atee Heiha'auu 'Iniai Farisei

Mana Sae Haha'atakisi

9 Mia Jisas 'a haua ro'u i ha'atee heiha'auu tanaraaui nei narau 'adoma'inia dorau odo-odo na'i maana God, maraugu 'adoma'i ha'a-auruhiraaui inoni. Magu o'ani 'iniraau,
10 "'E waira rua nararu 'ari 'anai ha'arahesi na'i Ruma Maea ana God. 'E ta'i 'inirarua 'e Farisei, ma'e ta'i, 'e sae ha-ha'atakisi.
11 Na Farisei 'a ura haaria na'i na'o ma ha'arahesi o'ani, 'God 'au ha'atee ha'agorohi'o, 'inia 'inau 'au ai'a 'onaai'i tara'i sae nara beriberi mara taritari'a baaniai urao adaa'i, ma'ua haa'i tara'i here ta'a'i ro'u. Mau ha'atee ha'agorohi'o di'u do 'inau 'au ai'a 'onaaiai sae ha-ha'atakisi 'ariani.
12 'Inau 'au ha'aririta'i ngau rua dangi na'i ta'i sade, mau matai wate'i tana'o i tangahurudi ha'a 'iniai horihorigu.'
13 "Mana sae ha-ha'atakisi 'a ura gere ha'atau moi baaniai Farisei ma totopwau auru, suria 'a 'iraraa haaria do'a ai'a ta'isada 'anai wana ara'ai aro. 'A hidai waiburuna 'inia 'a ahutotou 'ini'i taritari'a ana'i, ma ha'arahesi o'ani, 'God 'oi ahu ta'ahiau! 'Inau 'e inoni ora-ora'a.' "
14 Mia Jisas 'agu ha'atee o'ani, "'Inau wai 'unua tana'amou, na'i 'oha nararu ha'arahesi hako, ai'a Farisei, ma'ata na sae ha-ha'atakisi ani na 'ia God na ahugoro

* **17:37** 17:37 Ta'i 'ado'ado 'anai tatarani 'a o'ani: Na'i 'oha na 'ia Jisas 'ai aho'i mai, na mwani inoni hako rai 'omesia 'onaai 'omesi'i adaa'i manu narau roho garigariai dora na awa iei maho na mae.

'inia. 'Onaa na'oi ha'a-ororiu'o di'uraaui inoni, 'ia God 'ai ha'a-auruhi'o, ma 'onaa na'oi ha'a-anoano'o haari'o, 'ia God 'ai ha'a-ororiu'o."

Jisas 'A Ha'agorohiraaui Gare Kekerei
(Matiu 19:13-15; Mak 10:13-16)

15 Ma ra'i sae ra waa'i mai kakae adaa'i do'ia Jisas 'ai karohiraau maai ha'agorohiraau. Na'i 'oha na 'iraaui rongoiusuri rau 'omesia o'asi, rau ha'a-aburaaui sae.
16 Mia Jisas 'a 'unuraaui gare mai beia ma o'ani 'iniraaui rongoiusuri, "Moi abui ha'a-bwarasiraau. Moi wateraaui gare marai boi beiau. 'Inia 'iraaui nei ra 'onaairaausi, naasi nei nara arari 'anai awa bahainai heimarungi ana God.
17 'Inau wai 'unua ha'a-momori tana'amou: 'Iatei na bwa'i 'u'uria God 'onaai gare, 'a bwa'i siri na'i heimarungi ana God."

'E Sae Na Toto'ora
(Matiu 19:16-30; Mak 10:17-31)

18 'E saemaua na boi ma songa'inia Jisas o'ani, "Ha'ausuri. I'oe 'e sae goro. 'E taha nawai haua nawai daua 'iniai tahi tarau?"
19 Mia Jisas 'a aramia o'ani, "Ni 'uaana na'o 'unua 'inia do 'inau 'au goro? Ai'a tanei do 'ai goro, me 'iia moia God.
20 I'oe 'o bwani aidangisiai Ha'atora: Abui taritari'a baaniai urao amua ma'ua mwane amua, abui ngahu ha'amaesiai sae, abui beri, abui pwari'i na'i kooti, ma'oi ha'ahoua amamu mea inamu."
21 Mana saemauasi 'a o'ani, "Na mwane mareho 'isi 'au bwane ha'isuri'i mau mai na'i 'oha nau kekerei."
22 Na'i 'oha 'ia Jisas 'a rongoa o'asi, 'agu o'ani 'inia, "'E ta'i mareho na i'oe 'o ai'a haua mau. 'Oi raonga'ini'i hakoi mareho na'o to'ora'i. Mana ha'a 'ada'i, 'oi hisungiraau 'ini'i pohara. 'Onaa 'oi haua o'asi, 'oi toto'ora na'i aro. Na'i muri 'oigui boi suriau."
23 Na'i 'oha na saesi 'a rongoa o'asi, 'a kaeni ahutotou raha di'u, 'inia 'iia 'a toto'ora di'u.
24 Mia Jisas 'a wanasia ma ha'atee o'ani, "'Ai bwara di'u tanaraaui sae ra toto'ora 'anai siri na'i heimarungi ana God.
25 'A 'ua? I mwamwaa nara 'unua 'iniai kamel 'a matai siri daara'i na'i maanai nira? 'A bwara! Ma bwara di'u ro'u wou tanaai nei na toto'ora 'anai siri na'i heimarungi ana God."
26 Miraaui inoni narau rongoai marehosi rau ha'atee o'ani, "Romwane, 'onaa na o'asi, ma 'ome 'onaa do 'a bwa'i ta sae nai dauai tahi tarau!"
27 Mia Jisas 'agu aramiraau o'ani, "I taha na bwara tanaai inoni 'anai haua, 'a mwada'u moi tanaa God."
28 Mia Pita 'a o'ani 'inia, "'Ome Araha, 'i'ameu meu nugasi'i hakoi mareho nameu to'ora'i mameu suri'o."
29 Jisas 'agu o'ani 'iniraau, "Wai 'unua ha'a-momori tana'amou, 'iatei na 'adoma'i ororiu 'iniai heimarungi ana God ma nugasiai ruma ana, mana urao ana, mana do'orana'i, inana mana amana, ma'ua gare ana'i,
30 'ai dau'i mwane mareho na'i marewanani di'u'i mareho na nugasi'i. Ma na'i marewana nai boi ta'oha, 'ai daua nana i tahi tarau."

Orunai 'Oha Na 'Ia Jisas 'A Mamaani

Suriai Mae Nai Haua
(Matiu 20:17-19; Mak 10:32-34)

31 'Ia Jisas 'a wairaaui ta'i tangahuru mana rua rongoiusuri ana beia ma o'ani 'iniraau, "Moi bahurongo goro. Na'i 'ohanisi gau hahano'a 'anai Jerusalem. Ma na'i 'oha nagai ataha wou, na mwane ha'atee duruduru narau haa'i rarabea na'i 'oha bwani, rai to'o ha'a-momori tanaau i Garei Inoni.

32 Rai usuha'iniau tanaraaui nei narau ai'a Jiu 'anai haikou 'iniau. Rai 'isi'isiau, marai ngisuai abegu.
33 Rai rorohoau marai ha'amaesiau. Ma'ata 'e rua dangi nai hako mana'i oruna wai suruta'e aho'i baaniai mae."
34 Miraaui rongoiusuri ana'i rau ai'a aidangisi'i moe'a i mareho 'isi. Na 'ado'ado 'ada'i ha'atee na haa'isi ra bainihu, marau ai'a aidangisi'i taha na 'ia Jisas 'a hadanga'ini'i.

Jisas 'A Ha'a-wanawanaai Sae Na Kuru
(Matiu 20:29-34; Mak 10:46-52)

35 Na'i 'oha 'ia Jisas 'a 'ariwou gaarangiai 'omaai Jeriko, 'e sae na kuru na heinagu na'i bobonai tara 'anai haha'angoni ha'a.
36 Na'i 'oha na rongoai tahahoro adaaui inoni, 'agu heisonga'i o'ani, "'E taha na to'o?"
37 Rau 'unua tanaa do'ia Jisas ni Nasaret 'a tahahoro.
38 Miagu totoro ara'a o'ani, "Jisas, warowarona Deved, 'oi arunga ta'ahiau ma'oi 'a'auhiau!"
39 Miraaui nei narau na'o 'inia Jisas rau 'unua tanaai sae na kurusi do'ai papaku, miagu awaawara raha baaniai na'o. "I'oe warowarona Deved, 'oi arunga ta'ahiau ma'oi 'a'auhiau!"
40 Mia Jisas 'a ura papaku, ma 'unua dorai urua maia mo'o na kurusi tanaa. Na'i 'oha na boi gaarangia, 'ia Jisas 'agu o'ani 'inia,
41 "'E taha na'o 'irisia dowai haua tana'o?"
Mana sae na kurusi 'a o'ani, "Araha, 'au raba 'ome'ome."
42 Mia Jisas 'a o'ani 'inia, "'Oi wana, na hinihinimu na ha'agorohi'o."
43 Na'i mau 'ohasi mana sae kurusi 'a wana'a. 'A suria Jisas ma 'unu ha'aasaa God. Ma na'i 'oha na 'iraaui inoni rau 'omesia o'asi, rau 'unu ha'aasaa ro'ua God 'inia.

19

Sakias 'A 'Omesia Jisas

1 Na'i 'oha 'ia Jisas 'a tahahoro wou na'i 'omaai Jeriko,
2 'e sae na atana 'ia Sakias na awa 'isi. 'Ia Sakias 'e bwauodo adaaui ruruha narau si'ogoni takisi, me 'iiasi 'e sae to'ora ha'a.
3 'Ia Sakias 'e sae pwapwaku, magu raba 'omesia di'u a Jisas. Me suriai pwapwaku di'u ana 'a bwara tanaa do 'ai 'omesia, 'inia 'a rago di'ui sae narau surisuria Jisas.
4 Hoita, mia Sakias 'a 'eba na'i na'o ma hane ara'a na'i hasi'ei nara 'unua 'iniai Sikamo, do neina 'ai 'omesia goro a Jisas 'oha nai taha wou.
5 Na'i 'oha 'ia Jisas 'a ataha wou na'i marunai hasi'eisi, 'a wana ara'a ma o'ani 'inia Sakias, "Sakias, 'oi dio mai'a, 'inia na'i dangini wai awa'a ma'ata'a na'i ruma amua."
6 Mia Sakias 'a dio raurau baaniai hasi'eisi, ma waia Jisas 'ari ruma ana ha'i wa'ewa'e.
7 Miraaui nei narau 'omesia o'asi rau taesu'a marau o'ani, "'Ome! 'Ia Jisas 'ai siri awa na'i ruma anai sae ora-ora'a na!"
8 Hoita, 'ia Sakias 'a ura ma ha'atee o'ani, "'Ome Araha. Naani 'au duruduru doni aba 'ini'i mareho hako nau to'ora'i wai haa'i tanaraaui pohara, ma 'onaa 'e sae nau ha'a-bweubweu'aa, 'inau wai su'ua ha'ahai aho'i tanaai siha ha'a nau ha'a-bweubweu'aa 'inia."
9 Mia Jisas 'a o'ani 'inia, "Dangini 'ia God 'a ha'atahi'o beiraau hakoi nei na'i ruruha amua, suria i'oe 'o to'oraai hinihini na 'onaai hinihinina Ebraham.
10 'Inau Garei Inoni, 'au boi 'anai sibaniraaui nei nara teha ma 'anai ha'atahiraau."

Na Ha'atee Heiha'auu 'Iniraaui

Sae Tatau'aro Mana Ha'a Adaa'i
(Matiu 25:14-30)

11 'Iraaui inoni rau bahurongo'i mau i ha'atee ha'ausuringa'i ana'ia Jisas. Me 'iniai gaarangi ataha wou adaau na'i Jerusalem, 'ia Jisas 'a haua ro'u tanaraaui ha'atee heiha'auu 'anai ha'a-odoodoai 'ado'adodaau. 'Inia 'iraaui inoni rau 'adoma'inia dona heimarungi ana God 'ai taraawa'a na'i 'oha 'ia Jisas 'ai ada na'i 'omaasi.
12 Naasi ma o'ani, "'E saemaua na ha'aagau 'anai hano ha'atau 'ari na'i marau raha dorai ha'amwaerahaa, maigui aho'i mai.
13 Ma na'i na'o magu hano, 'a soiraau mai waira ta'i tangahurui sae tatau'aro ana, ma ha'a-'u'uriraau 'ini'i kae ha'a* ma o'ani 'iniraau, 'Moi ha'atagora'i ha'a 'isi mamoi ha'arago'i tari 'oha wai aho'i mai.'
14 Miraaui noni na'i dora ana rau 'itaai saemauasi. Naasi marau ha'ataari'i 'ari haisuri tara'i sae 'anai 'unua tanaai mwaeraha do'ai abui ha'amwaerahaai saemauasi, 'inia rau 'itaa do 'ai mwaeraha tanaraau.
15 "Ma'ata rei'uaa na o'asi, ni mwaeraha 'a ha'amwaerahaai saemauasi do'ai heimarungi na'i dora na ha'a-'omesuria 'inia. Na'i 'oha na aho'i mai na'i 'omaa, 'a soiraau mai sae tatau'aro ana'i 'anai sadoiai siha ha'a narau sadoi'i 'ini'i ha'a na haa'i tanaraau 'anai ha'atagora'i.
16 Mana sae tahamora 'a boi ma o'ani, 'Saemaua, ni ha'a amua nau ha'atau'aroa, 'au a'oia ara'a ha'atangahuru.'
17 Mana mwaeraha 'agu o'ani, ''A goro ha'atai sae tatau'aro agua. Suria 'o mangudisi'i gere mareho, 'inau wai ha'a-'omesuri'o 'inia ta ta'i tangahurui kae 'omaa.'
18 "Na ruanai sae 'a boi ma o'ani, 'Saemaua, na ha'a amua nau ha'atau'aroa, 'au a'oia ara'a ha'arima.'
19 Mana mwaeraha 'agu aramia o'ani, 'I'oe 'o kae here goro di'u ro'u. I'oe wai ha'a-'omesuri'o 'inia ta rima kae 'omaa.'
20-21 "Mana nata sae 'a boi ma o'ani, 'Saemaua, naani ha'a amua. 'Au mamaa'usi'o, mau giru ha'agorohia na'i hangete, suria i'oe 'e sae hahaungarimu. 'Au 'iraraa do 'oi rahi'i ha'a na 'iraaui sae tatau'aro amu'i nara a'oi'i ara'a 'ini'i ha'a na'o ha'a-'u'uriraau 'ini'i, ma'o 'adoma'iniai dau ha'a baani'i mahoingau na 'iraau sae tatau'aro amu'i ra hasi'i.'
22 "Mana mwaeraha 'a o'ani, 'I'oe 'e sae tatau'aro ta'aa! Na ha'atee na'o haa'i wai hiiri'o aho'i 'ini'i! Ni 'iraraa amua do 'inau 'e sae o'asi,
23 'o ga'i ha'atagoraai ha'a agua na'i ruma ni niga ha'a! Neina na'i 'oha nawai aho'i mai, wai matai daa goni beia ta gere ha'a narai a'oia ara'a ro'u na'i hungana.'
24 Naasi magu o'asi 'iniraaui nei narau ura 'isi, 'Moi rahiai ha'asi baania mamoi haua tanaai sae tatau'aro nara rago di'u i ha'a ana'isi.'
25 "Miraau aramia o'ani, 'Saemaua, 'iia ha'a ana'i ra bwani rago'a.'
26 "Mana saemauasi 'a o'ani 'iniraau, ''Inau wai 'unua tana'amou, tanaa mo'o na here ha'agorohiai taha nau haua tanaa, 'inau wai ha'arago'a ro'u wou tanaa. Mei tanaa mo'o na ai'a here ha'agorohiai mareho nau haua tanaa, rei'uaa mareho kekerei he'ua na to'oraa, wai rahia aho'i baania.
27 Mei tanaraaui nei narau ha'imae beiau ani narau ai'a 'irisia dowai mwaeraha 'anai marungiraau, moi wairaau mai, mamoi ngahu ha'amaesiraau 'ini na'i maagu.' "

Jisas 'A Ha'ata'inia Haaria

Do 'Iia Na Mwaeraha
(Matiu 21:1-11; Mak 11:1-11; Jon 12:12-19)

28 Na'i 'oha na 'ia Jisas 'a maani'i hakoi mareho 'isi, 'agu hano 'anai na'o 'ari 'anai Jerusalem.

---

* **19:13** ***Kae ha'a:*** Na ha'a nara haua tanaraau 'a ta'isada 'onaa ra ga'i tagora maena suria ta oru hura.

29 Ma na'i 'oha na 'ia Jisas 'a gaarangia wou i 'omaai Betfeis mei Betani gaarangiai
hungahungai 'Oliv, 'a ha'a-taarirarua 'ari na'i na'o i rua rongoiusuri ana. 'A o'ani
'inirarua,
30 "Murui hano mamurui 'ari nai 'omaa nagau 'ari wou 'ana. Na'i 'oha namurui
tahawou na'i 'omaa, murui 'omesiai garei dongki nara ho'osia. Na dongkisi 'a ai'a ta
sae mau nai ta'e na'iei. Naasi murui wagasia mamurui waia mai tanaau.
31 Ma 'onaa ta sae nai songa'inimurua 'iniai taranai taha namuru wagasia 'inia i
mwamwaasi, murui 'unua tanaa do'ia Araha na 'irisia."
32 Hoita, na'i 'oha na raru 'ariwou na'i 'omaasi, raru 'omesiai dongki 'onaai 'unua
ana Jisas tanararua.
33 Na'i 'oha nararu wagasiai mwamwaasi, ni sae narau to'oraa rau o'ani 'inirarua,
"'E taha na muru wagasia 'ana i mwamwaasi?"
34 Miraru o'ani, "'Ia Araha na 'irisia."
35 Naasi ma rarugu waa mai dongkisi tanaa Jisas, raru nuga'i to'oni bo hura'a adaru'i
na'i hungana, marau ha'ata'ehahia Jisas 'anai heinagu na'i hungana.
36 Na'i 'oha na ta'e 'anai 'ari Jerusalem, 'iraaui inoni rau haari'i to'oni adaa'i na'i
tara.
37 Na'i 'oha narau gaarangia wou i Jerusalem narau taraawa'ai dio suriai
hungahungai 'Oliv, na kae ruruhai sae narau rongosuria Jisas rau ha'atee ha'agorohia
ha'i wa'ewa'e marau ha'aasaa God beiai ringe raha 'ini'i mwane ha'abu'oahu na 'ia
Jisas 'a haa'i narau 'omesi'i.
38 Rau o'ani,
"Araha God, 'oi ha'agorohia mo'o na'o ha'ataaria mai 'anai mwaeraha!
Goroha 'ai awa na'i aro.
Gau magai ha'aasaa God na awa ara'ai aro!"
39 Ma tara'i Farisei narau awa na'i 'ohasi, rau ha'atee o'ani 'inia Jisas, "Ha'ausuri, 'oi
ha'a-papakuraaui sae narau suri'osi."
40 Mia Jisas 'a o'ani 'iniraau, "Wai 'unua tana'amou, 'onaa 'iraaui rongoiusuri agu'i
rai papaku, na mwane hau hako suriai tarasi naraigu ha'atee ha'aasaa God."

Jisas 'A Angisiai Jerusalem

41 Na'i 'oha na gaarangia wou i Jerusalem, 'a wanasia 'ari 'omaa ma angi, 'inia 'a
ahutotou di'u suria.
42 Ma ha'atee ha'i angiangi o'ani, "'Onaa namou ga'i aidangisiai taha na matai
ha'ahagumou aho'i beia God, 'a ga'i goro, me na'i 'ohani ra girua baani'amou.
43 'E 'oha nai boi mau na 'iraaui maerongamoo'i rai hei'oi bei'amou. Rai haa'i ariari
ara'a na'i bara 'anai 'omaa amoou 'anai ta'eha suri'i marai siri wou na'i raronai 'omaa.
Rai raroi'amou na bwa'i nei 'ini'amou nai matai hora.
44 Rai ngahu ha'a-ai'a'amou goni bei'i mwane mareho na'i raronai 'omaa amoousi
mana mwane ruma amoo'i rai kokohu ro'u. 'Ai o'asi suria mou ai'a 'ome 'iraraa do
'ia God 'a boi 'anai ha'atahi'amou!"

Jisas 'A Taariraau Hura'a i Sae

Baaniai Ruma Maea Ana God
(Matiu 21:12-17; Mak 11:15-19; Jon 2:13-22)

45 Ma na'i 'oha 'ia Jisas 'a ataha wou, 'a siri wou na'i dora a'ora na'i maanai Ruma
Maea ana God ma taariraau hura'a i noni nara raoraonga'i na'i rarona.
46 Ma o'ani 'iniraau, "Na'i Usu-usu Maea 'ia God 'a o'ani, 'Na ruma agua 'e ruma
'anai ha'arahesi.' Mi'amou mou ha'i dora ni bainihu 'inia nadaaui sae beriberi."
47 'Ado dangi 'ia Jisas 'a ha-ha'ausuri na'i Ruma Maea. Miraaui Na'ohadaa'i Piriisi,
miraaui Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses, ma tara'i saemaua adaa'i Jiu rau bonasia
dorai sadoia ta here narai ngahu ha'amaesia 'inia.

48 Magu 'a bwara tanaraau, suria ra ragoi inoni narau goni wou 'anai bahurongo'i
ha'ausuringa'i ana'i, 'inia rau ai'a rabasia dorai adarahia ta ta'i ha'atee.

20

Heisonga'i 'Iniai Mena Na To'oraa Jisas
(Matiu 21:23-27; Mak 11:27-33)

1 Ma'e ta'i dangi na 'ia Jisas 'a ha-ha'ausuri raaui noni na'i Ruma Maea ana God, ma
taroha'iniai Taroha Goro tanaraau. Miraau na Na'ohadaa'i Piriisi, miraaui Ha'ausuri
'anai Ringe ana'ia Moses ma tara'i saemaua'a ro'u, rau boi beia marau o'ani 'inia,
2 "'Oi 'unua tana'ameu, 'iatei na 'unua tana'o do'oi matai haa'i mareho 'isi?"
3 Mia Jisas 'a o'ani 'iniraau, "'Inau wai songa'ini'amou ga'u. Moi 'unua tanaau,
4 'ia tei na 'unua tanaa Jon 'anai bwareomaearaaui inoni? 'Ia God ma'ua inoni?"
5 Miraaugu hadahada haariraau hairiu o'ani, "'Onaa nagai 'unua do'ia God, me'iia
'ai o'ani, 'Ma 'ua namou ai'a hinihinia 'inia Jon?'
6 Ma 'onaa nagai 'unua do 'iraau moi inoni nara 'unua tanaa, ma 'iraaui inoni rai
buta ha'amaesigaau 'iniai hau, 'inia 'iraau hakoi inoni rau hinihini wetewete do'ia Jon
'e rarabea."
7 Miraaugu o'ani 'inia, "Meu ai'a 'iraraa mo'o na 'unua tanaa."
8 Mia Jisas 'agu o'ani 'iniraau, "Nau bwa'i rangasia ro'u tana'amou 'iatei na 'unua
tanaau do wai matai haa'i mareho 'isi."

Ha'atee Heiha'auu 'Ini'i Sae Ta'a'i

Nara 'Omesuriai Moui Grep
(Matiu 21:33-46; Mak 12:1-12)

9 Mia Jisas 'a haa ro'u i ha'atee heiha'auu o'ani tanaraaui inoni, "'E ta'i sae na hasiai
moui grep. Na'i 'oha na hasia hako, 'agu raonga'inia hura'a tanaraau tara'i sae narau
raba 'omesuria 'anai haa'i nadaa'i hua. Na'i 'oha na ha'a-'omesuriraau 'inia, 'iia 'a
hano ma 'ari awa orea na'i kantri he'ete'i.
10 Na'i 'oha na tari mai madoraa 'anai husi, ni sae na to'oraai mousi 'a ha'ataaria
'ari ta'i 'iniraaui inoni tatau'aro ana'i 'anai 'ari waa'i mai hua narau ga'i haa'i tanaa
baaniai moui grep anasi. Na'i 'oha na ataha wou, 'iraaui mwane narau 'omesuriai
mousi rau ngahu ngahua moi, marau ha'ataaria aho'i 'ari ha'i pwaranga.
11 "Naasi 'a 'ariwou ma ha'ataaria ro'u 'ari ta'i inoni tatau'aro ana. Na'i 'oha na
'ariwou, 'iraaui sae 'isi rau ngahu ngahua ro'u marau here ha'ata'aia marau ha'ataaria
aho'i ro'u 'ari ha'i pwaranga.
12 Naasi ma ha'ataaria ro'u 'ari orunai sae tatau'aro ana, mana sae 'isi rau
ha'amaaraa marau gaasia hura'a baaniai dorasi.
13 "Hahakona mia mo'o na to'oraai mousi 'a o'ani, ''E taha gasi nawai haua? Wai
ha'ataaria 'ari gare agua nau huunai ta'ahia ororiu, 'iia gasi narai ha'ahoua.'
14 "Na'i 'oha na 'ariwou i gare ana, 'iraau sae ta'a'i 'isi rau hadanga'inia hairiu o'ani
na'i ahoaadaau, 'Naasia mo'o naigu to'oraai mousi na'i 'oha nai mae amana. Gau
magai ngahu ha'amaesia magai to'oraa nagaau i moui grepisi.'
15 Rau 'ariwou marau daua. Rau waia hura'a na'i murinai mou naraugu ngahu
ha'amaesia na'iei.
"Hoita, 'e taha nai haua mo'o na to'oraai mou 'adaaui mwane narau 'omesuriasi?
16 'Iia 'ai boi, maai ngahu ha'amaesiraau hako maai wateai mou tanaraau tara'i nei
he'ete'i ro'u."
Na'i 'oha na 'iraaui inoni rau rongoai ha'atee o'asi ana, raugu ha'atee o'ani, "'Ai abui
to'o o'asi!"
17 Mia Jisas 'a wana wetewete 'iniraau ma ha'atee o'ani, "'Onaa 'a bwa'i o'asi, ma 'e
taha naasi 'ado'ado 'anai dorai Usu-usu Maea na o'ani,
'Na hau na 'iraaui sae tatau'aro ruma rau 'itaa,

naia naagu ha'i hau na ororiu di'u na'i bani anai ruma.'*
18 Mia tei nai agusu na'i hausi, 'ai maara ta'aa. Mia tei na hausi 'ai ahoda hunia, 'ai
meme'a."†
19 Na'i 'ohasi 'iraaui Na'ohadaa'i Piriisi, miraaui Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses,
rau siba herehere 'anai daua dorai ha'a-mama'aia, 'inia rau 'iraraa do na ha'atee
heiha'auu na haua 'a to'iraau. Maraugu ai'a buna daua suria rau magugu do ra gasigu
ha'agogoru i noni.

Heisonga'i 'Iniai Hori Takisi
(Matiu 22:15-22; Mak 12:13-17)

20 'Iraau na saemaua adaa'i Jiu rau bonasia moe'a mau 'anai sadoia ta here narai
matai daua 'inia Jisas. Naasi rau ha'ataari'i sae tanaa Jisas dorai here 'onaai sae
goro marai ha'imaania Jisas 'ini'i heisonga'i adaa'i. Rau bonasia do'ia Jisas 'ai 'unua
ta mareho narai taarai waia 'inia 'ari tanaai sae ni Rom na Primia na'i 'ohasi, maai
ha'a-mama'aia.
21 Miraaui nei nara raba ha'imaania Jisas rau 'ariwou beia marau o'ani,
"Ha'ausuri, meu 'iraraa dona mwane ha'ausuringa'i amu'i ra ha'a-momori hako ma'o
ha'ausuriraaui noni 'ini'i taha 'ia God na 'irisiai noni 'anai haa. Ma na'i 'oha na'o
ha'ausuriraau, rei'uaa na 'e sae he'ua nara bahurongo'o, mana ha'ausuringa'i amu'i
ra ta'isada moi.
22 Naasi, 'oi 'unua tana'ameu. 'A 'ua? Na'i ringeringe agaau, 'a odo-odo dogai hori
takisi tanaai mwaeraha raha na'i Rom ma'ua ai'a?"
23 'Ia Jisas 'a 'iraraa dorau raba pwari'ia, ma o'ani 'iniraau,
24 "Moisu waa mai ta korai ha'a." Rau haua tanaa, magu o'ani 'iniraau, "Na atana
mana nununa tei na awa na'i korai ha'ani?"
25 Miraaugu aramia o'ani, "I atana mana nununai Mwaeraha adaaui Rom."
Miagu o'ani 'iniraau, "'Onaa na o'asi, mamoi haua tanaai Mwaeraha i taha 'iia na
to'oraa, mamoi haua tanaa God taha 'ia God na to'oraa."
26 Naasi, 'a bwara tanaraau dorai ha'aagauhia Jisas, rei'uaa narau bonasia do'ai
'unua ta maho taritari'a na'i maadaa'i noni. Raugu bahu moi 'iniai heimwaosi hako
adaau 'iniai heiarami na haua.

Heisonga'i 'Iniai Suruta'e Aho'i
(Matiu 22:23-33; Mak 12:18-27)

27 Ma na'i muri, ra'i Sadiusi ra boi beia Jisas. 'Iraausi rau ai'a hinihinia do 'irai noni
rai suruta'e aho'i baaniai mae, miraau songa'inia Jisas o'ani,
28 "Ha'ausuri, 'ia Moses 'a nugaai Ha'atora tanagaau do 'onaa 'e sae ha'iwai nai
mae baaniai urao ana mararu ai'a to'o gare, na do'orana 'ai orisia, mai waina ro'u i
uraosi. Mana gare na rarui to'ora'i, rai 'unu'i 'ini'i gare ana'i do'orana na maesi, neina
burungana 'a bwa'i hako.
29 Hoita, 'e heiha'auu naani. 'E ta'i 'oha 'e biu ha'ido'orada narau awa wou, mana
gare na hutai na'o 'a ha'iwai. Raru ai'a to'o gare mau i urao anasi ma mae'a baania.
30 'Ariwou mana gare na hutai muri 'a waina ro'u i naosi. Raru ai'a to'o gare mau
ma mae'a ro'u baaniai uraosi.
31 'Ariwou mana orunai do'oradaau 'a waina ro'u. Raru ai'a to'o gare ro'u mau ma
mae'a ro'u baaniai uraosi. 'A o'asi moe'a naraugu buna mae hakoi biu ha'ido'oradasi
ha'i ai'a to'o gare beiai uraosi.
32 Na'i muri mana uraosi 'a mae ro'u.

---

* **20:17** 20:17 Psalm 118:22 † **20:18** 20:17-18 Ni hau na ororiu di'usi, 'a ura 'inia Jisas. 'Iraaui Jiu rau 'itaa Jisas marau ai'a raba hinihinia. Ma rei'uaa na o'asi, 'ia Jisas naasi nei na ororiu di'u. 'Iraaui Jiu 'a 'onaa dorau agusu na'i hausi, 'inia 'a bwara tanaraau 'anai hinihinia do 'ia Jisas naasi Ha'atahi 'inia 'iia 'e noni moi 'onaairaau.

33 Hoita, na'i 'oha na 'iraaui biu ha'ido'oradasi rau waina hako o'asi uraosi, 'iatei
'iniraau nararugui ha'iwai uraosi na'i 'oha na 'ia God 'aigui ha'a-suruta'eraau aho'i
baaniai mae?”
34 Mia Jisas 'a aramiraau o'ani, “Na'i marewanani na mwane mana urao ra matai
ha'iwai.
35 Mei tanaraaui nei nara arari 'anai suruta'e aho'i baaniai mae 'anai awa na'i
marewana nai boi ta'oha, ra bwa'i ha'iwai
36 mara bwa'i mae'a ro'u. 'Inia 'iraau rai 'onaairaaui enjel nara bwa'i mae. 'Iraau
ra'i garena God, 'inia 'ia God a ha'a-suruta'eraau baaniai mae.
37 'Ia Moses 'a ha'ata'inia goro moi hura'a tanagaau dona sae 'ai suruta'e aho'i
baaniai mae. Na'i dora nara maaniai gere hasi'ei na ngarungaru ani, 'ia Moses 'a
'unua do 'ia Araha God 'e God ana Ebraham, Aisak, mea Jekop.‡
38 Mana God naasi, ai'a God adaaui nei ra mae, me 'e God adaaui nei ra tahi. Naasi
'a ha'ata'inia doni waira orusi rau tahi mau, rei'uaa narau bwane mae. 'Inia na'i beia
God, na mwane inoni ra tahi.”
39 Ma tara'i Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses raugu o'ani, “Ha'ausuri, 'o heiarami
goro ha'atai!”
40 Ma ai'a ta ta'i nei 'iniraau'a ro'u naigui raba haua ro'u ta ta'i heisonga'i.

Heisonga'i 'Iniai Ha'atahi
(Matiu 22:41-46; Mak 12:35-37)

41 Mia Jisas 'a o'ani 'iniraau, “'Iniai 'uaana naragu 'unua 'inia do ni Ha'atahi 'e
warowarona moia Deved?
42 Na'i buka Psalm 'ia Deved 'a 'unu ha'arangasia hura'a o'ani,
‘'Ia Araha God a ha'atee tanaai Araha agua o'ani:
'Oi heinagu na'i aba odogu
'anai heimarungi beiau,
43 tari 'oha wai nugaraaui maerongamu
na'i bahainai heimarungi amua.’§
44 Na'i 'oha na 'ia Deved 'a 'unua do 'ia Ha'atahi 'e Araha ana, 'a ha'ata'inia do 'ia Araha
ai'a do'e warowarona moi, ma'ata 'iia Araha ro'u ana.”

Ha'abasu 'Iniai Barongadi

Saemaua Adaa'i Jiu
(Matiu 23:1-36; Mak 12:38-40; Luk 11:37-54)

45 Na'i 'oha na 'iraaui inoni rau bahurongo, 'ia Jisas 'a o'ani 'iniraaui rongoiusuri
ana'i,
46 “Moi hehere goro 'iniraaui Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses. 'A goro adaau hano
hairiu na'i maketi bei'i to'oni ororiu adaa'i do neina 'iraaui inoni rai 'ome 'irararaau
marai ha'ahouraau. Na'i 'oha narau siri suri'i ruma ni ha'arahesi, mei suri'i ngau goni
nara haa'i, rau 'irisia dorai heinagu moe'a suri'i dora ororiu.
47 Rau matai ha'a-bweubweu'araaui nao 'ini'i ruma adaa'i mana mareho narau
to'ora'i. Mana 'oha rai ha'arahesi, rau pwari'i ha'amaesiraaui inoni 'anai haa'i
rihunga'i tewa. Moi 'iraraa do na ha'a-mama'ai, 'ia God 'ai ha'arahaa ro'u wou
tanaraau.”

21

Jisas 'A Ha'atee Ha'ata'eta'eai

Nao Na Pohara
(Mak 12:41-44)

‡ **20:37** 20:37 Eksodas 3:6 § **20:43** 20:42-43 Psalm 110:1

1 Na'i 'oha na 'ia Jisas 'a awa mau na'i Ruma Maea ana God, 'a wana ara'a ma 'omesi'i
sae toto'ora nara 'ariwou nuga ha'a na'i bakosi ni wawate.
2 Naasi ma 'omesia ro'u i nao pohara na 'ariwou gaasia dioi rua gere korai ha'a.
3 Mia Jisas 'agu ha'atee o'ani, "'Inau wai 'unua ha'a-momori tana'amou, na naosi 'a
nuga ha'a di'uraau hakoi mwane sae 'isi.
4 'Iraaui mwane sae 'isi rau hisu moi 'ini'i taha nara madara suri'i toto'ora adaa'i.
Mana uraosi, 'oha na wateai ha'a ana, 'agu ai'a to'oraa'a ro'u tanei."

Jisas 'A 'Unua Hura'a

Do Na Ruma Maea Ana God Rai Kaia
(Matiu 24:1-2; Mak 13:1-2)

5 Miraau tara'i rongoiusuri rau hadanga'iniai 'ome goro na haai Ruma Maea, mana
hau 'ome goro ra tagorahia 'ini'i ma 'ini'i mwane mareho 'ome goro na 'iraaui noni
ra wate'i 'anai ha'araunia 'ini'i.
6 Mia Jisas 'a o'ani, "Mou 'omesi'i mwane mareho 'isi? 'E 'oha nai boi mau na bwa'i
ta ta'i hau 'ini'i hau 'isi naraigui awa suri'i dora nara heinagu suri'i. Na mwane hau
'isi rai gaasi'i dio."

Ha'abasu 'Ini'i Maho Ta'a'i Narai Siri Mai
(Matiu 24:3-21; Mak 13:3-19)

7 Miraau ha'atee o'ani 'inia, "Araha, na'i 'oha he'ua narai to'o i mareho 'isi? 'E ha'ara
he'ua namei re'ia nameigu 'iraraa 'inia do 'a tari'a i madoraa 'ana?"
8 Mia Jisas 'agu aramiraau o'ani, "Moi 'ome'ome goro, ra gasigu ha'ateha'amou
tara'i sae. 'Ai ragoi nei narai boi heitaroha'i na'i atagu narai o'ani, ''Iia'a ninauni.
Ni ha'ahakonai dangi naani'a.' 'Oha nai o'asi, moi abui araisuriraau.
9 Moi abui mamaa'u na'i 'oha namoi rongo'i tarohani hei'oi ma'ua taroha 'iniai
marau nara hei'oi haariraau. Rei'uaa narai to'o i mareho o'asi, ma'ata ai'a do na
ha'ahakonai dangi naasi'a."
10 Ma o'ani 'iniraau, "'Iraaui sae na'i ta'i kantri rai 'ari 'anai heingahui bei'i sae na'i
nata kantri.
11 Ra'i nunu raha mana mwane riunga ta'a'i rai to'o suri'i tara'i dora, ma tara'i dora
na inoni rai mae 'iniai hioro. Mwane mareho ha'amamaa'u mana mwane mareho
ha'abu'oahu rai to'o na'i ahoasara.
12 "Ma'ata na'i na'o maraigui to'o i mareho 'isi, rai dau'amou 'anai nora ta'ai'amou.
Rai 'i'i'amou suri'i ruma ni ha'arahesi marai gaasi'amou siri na'i rumaniho'o. 'Iniai
hinihiniau amoou, rai wai'amou tanaraaui Primia mana Mwaeraha 'anai hiiri'amou.
13 Ma naasi madoraa goro 'anai taroha'inia hura'a i Taroha Goro tanaraau.
14 Na'i na'o maraigui hiiri'amou, 'ai abui ta'aabemoou 'iniai taha moi 'unua 'anai
taatahi bwarasi'amou.
15 'Inia 'inau nawai haa'i tana'amoui heiarami nara madoma na 'a bwa'i ta ta'i nei
'iniraaui maerongamoo'i naigu ura bwarasi'i ma'ua tohe'i.
16 Ai'a do 'iraau moi narai here ha'a-ta'ai'amou, me ni ama mana ina mana
do'oramoo'i, miraaui sae amoo'i, ma'ua geresae amoo'i moi, narai usuha'ini'amou
tanaraaui maerongamoou. Miraaui na'otara rai ngahu ha'amaesi'i tara'i nei 'ini'amou.
17 Na mwane inoni rai 'utai'amou, suria 'i'amou ra'i rongoiusuri agu'i.
18 Ma'ata 'a bwa'i do ta ta'i warihu suri'i bwaumoo'i nai ai'aa ha'atai.
19 'Onaa namoi ura baabau, moi daua namooui huunai tahi.
20 "Na'i 'oha namoi 'omesia do'iraaui sae hehei'oi rai ura garigariai Jerusalem, 'a
ha'ata'inia do naasi'a i 'oha narai here ha'ata'aiai 'omaasi.
21 Na'i 'ohasi, 'i'amou inoni namou awa na'i Provensi Jiudea moi hora ta'eha suri'i
hungahunga 'anai bainihu. 'I'amoui nei namou awa na'i Jerusalem moi hora hura'a
baania, mi'amoui nei namou awa hura'a baaniai 'omaasi, moi abui siriwou.

22 'Inia naasi madoraa na 'ia God 'ai ha'a-mama'airaaui inoni na'i dorasi, mana
mareho na 'iraaui rarabea rau usu'i rai to'o ha'a-momori.
23 Ha'a-arohai'araau di'ui urao ra pote mana hasuuri'i, 'inia 'ai bwara tanaraaui
hora. 'E kae rongomaata'i nai raha di'u nai boi hungadaaui inoni nai Israel, mana
taesu'a ana God 'ai boi hungadaau.
24 Tara'i nei rai ngahui'i 'ini'i naihi, tara'i nei rai dauraau 'anai wairaau 'ari suri'i
marau he'ete'i 'anai ha'a-tau'aroraau. 'Iraaui nei nara ai'a Jiu rai here ha'ata'aiai
Jerusalem 'aigui tari na'i ha'ahakonai madoraa adaau."

Jisas 'A 'Unua Hura'a Do'ai Aho'i Mai
(Matiu 24:29-31; Mak 13:24-27)

25 Mia Jisas 'a o'ani ro'u, "Mwane mareho ha'amamaa'u rai to'o na'i sina, ma na'i
hura, mana'i bei'i hee'u. Mana mwane inoni hako na'i marewana rai mamaa'usiai
aohanai asi mana mwane tabaosi raha ma'ai kakui ahudaa'i 'inia.
26 Na inoni 'ai sadoi'i 'oi'oimae 'ini mamaa'usia adaa'i mareho narai boi 'anai
ha'ata'aiai marewana. 'Inia na mwane mareho na'i ahoasara rai 'iha'iha.
27 Miraaui inoni raigui 'omesiau i Garei Inoni na'i 'oha nawai aho'i mai na'i rorodo
beiai mena mana raraha na wetewete.
28 Na'i 'oha narai taraawa'a to'o i mareho 'isi, moi ura arasi mamoi wana ara'a! 'Inia
na Ha'atahi amoou 'a gaarangi'a."

Ha'ausuringa'i Baaniai Hasi'ei

Nara 'Unua 'Iniai Fig
(Matiu 24:32-35; Mak 13:28-31)

29 Mia Jisas 'agu hauai ha'atee heiha'auu tanaraau o'ani, "Moisu 'adoma'i surisuriai
hasi'ei nara 'unua 'iniai fig, ma'ua taraani hasi'ei moi.
30 Na'i 'oha namou 'omesia dora asuru, mou 'iraraa do madoraa raorao 'a gaarangi'a.
31 'A o'asi ro'u, na'i 'oha namoi 'omesi'i mareho ha'amamaa'u o'asi, 'a ha'ata'inia do
na madoraa na 'ia God 'ai marungiraaui inoni 'a gaarangi.
32 'Inau wai 'unua ha'a-momori tana'amou, maho 'isi rai to'o, miraaui sae nara awa
na'i madoraani ra bwa'i mae mau.
33 I ahoasara mana ano rarui anoro mana ha'atee agu'i rai awa tarau."

Jisas 'A Ha'abasuraaui Rongoiusuri Ana'i

'Anai Ha'aagau

34 "Moi herehere goro. Moi abui gono raha 'iniai wai ni bweu namoi here 'ome
to'obweubweu'a 'inia. Mamoi abui 'ado'ado raha 'ini'i mareho namou 'irisi'i 'anai
tahitahi amoou na'i marewanani. 'Onaa moi o'asi, moi 'asu'a 'iniai boi aho'i agua. 'Ai
'onaai mwamwaa na 'asu'a 'iniai huna na to'o na'iei.
35 'Inia na boi nawai haa, 'ai ha'a-'asu'araau hakoi mwane inoni nai marewanani.
36 Moi 'ome'ome goro mamoi ha'arahesi tarau neina moi matai tahi dadara'a suri'i
mareho ha'amamaa'u abe narai to'o, ma ro'u do na'i 'oha namoi ura gaarangiau na'i
maagu, 'inau i Garei Inoni, wai wa'ewa'e 'ini'o."
37 Suri'i dangi 'ia Jisas 'a ha-ha'ausuriraaui noni na'i Ruma Maea ana God, ma
su'urahi mai ma ta'eha 'anai mauru na'i hungahungai 'Oliv.
38 'Ado dangi na'i haho'oa ta'aa, 'irai inoni ra goni wou na'i Ruma Maea 'anai
bahurongo'i taha na 'ia Jisas 'a maani'i.

22

Jiudas 'A 'Adoma'i Aratara 'Anai Watea

Jisas Tanaraaui Na'ohadaa'i Piriisi
(Matiu 26:1-5; Mak 14:1-2; Jon 11:45-53)

1 Mana Rongo 'iniai Bredi nara ai'a doraria 'iniai draebam nara 'unua ro'u 'iniai
Rongo ni Roho Aharau 'a raumwadu.
2 Miraaui Na'ohadaa'i Piriisi mana Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses, rau bonasia
siba 'inia ta here na bwa'i sae rago nai 'iraraa narai ha'amaesia 'inia Jisas. Rau 'irisia
o'asi, suria rau magugu do 'a gasigu to'o ta ha'agogoru na'i 'oha narai daua.
3 Naasi mia Saetan 'a tau'aro na'i 'adoma'ina Jiudas Iskariot, 'e ta'i 'iniraaui ta'i
tangahuru mana rua Ha'ataari ana'ia Jisas.
4 'Ia Jiudas 'a taha beiraaui Na'ohadaa'i Piriisi miraaui na'ohadaaui hehei'oi narau
'omesuriai Ruma Maea ana God 'anai ha'aradorado beiraau 'iniai here nai haua narai
daua 'inia Jisas.
5 Miraau wa'ewa'e di'u na'i 'oha narau rongoa do'ia Jiudas 'ai 'a'auhiraau, marau
'adoma'i aratara 'anai horia.
6 Mia 'a 'adoma'i aratara beiraau, magu sibasiba madoraa goro 'anai usuha'inia Jisas
tanaraau, na'i 'oha na 'iraaui inoni ra bwa'i awa.

Ha'aagau 'Anai Ha'ato'oai Roho Aharau
(Matiu 26:17-25; Mak 14:12-21; Jon 13:21-30)

7 Na'i 'ohasi, 'a tari mai madoraa 'anai ha'ato'oai Rongo 'ini'i Bredi nara ai'a dorari'i
'ini'i draebam. Ma na'i dangisi ra ngahui'i tara'i garei siip 'anai 'adoma'i aho'isiai Roho
Aharau.
8 Mia Jisas 'a 'unua mai Pita mia Jon ma o'ani 'inirarua, “Muru 'ari mamurui
ha'aagau tanagaau 'anai ngauai Rongo ni Roho Aharau.”
9 Miraru songa'inia o'ani, “Na'i hei na'o 'irisia do miri ha'aagauhia iei?”
10 Mia o'ani 'inirarua, “Na'i 'oha namurui siriwou na'i Jerusalem, 'e sae na suru'iai
bei wai nai heisadoi bei'amurua. Murui suria, ma murui siri suria na'i ruma nai siri
na'iei.
11 Na'i 'oha namurui siriwou, murui songa'iniai sae na to'oraai rumasi. Murui o'ani,
‘I Ha'ausuri ameeu 'a raba 'iraraa, na hei ahii nai matai ngau iei beiraaui rongoiusuri
ana'i 'anai 'adoma'i aho'isiai Roho Aharau?’
12 'Ia mo'osi 'aigui wai'amurua ta'eha 'anai ha'ata'inia tana'amuruai kae ahii nara
bwane ha'a-aratara ha'agorohia. Na'i 'isi namurui ha'aagauhi'i ei mwane mareho.”
13 Na'i 'oha raru 'ariwou, raru 'omesia do na mwane mareho ra to'o 'onaai bwane
'unua ana Jisas tanararua. Mararu ha'aagauai ngaugoni 'anai 'adoma'i aho'isiai Roho
Aharau na'i rumasi.

Ngau 'Anai 'Adoma'i Aho'isiai

Roho Aharau
(Matiu 26:26-30; Mak 14:22-26; 1 Korin 11:23-25)

14 Na'i 'oha na tari mai madoraa 'anai ngau, 'ia Jisas mana rongoiusuri ana'i rau
heinagu auru ha'aagau 'anai ngau.
15 Mia Jisas 'agu ha'atee o'ani 'iniraau, “'A orea'a mai 'adoma'i raorao agua dowai
ngau bei'amou 'anai ha'ato'oai Roho Aharau mawaigu rongomaata'i.
16 'Inia wai 'unua tana'amou, 'a bwa'i ta'oha ro'u na waigui awa 'anai ngaa i Roho
Aharausi bei'amou, tari 'oha na huunai 'ado'ado 'ana 'ai to'o ha'a-momori na'i hourana
ana God.”
17 Mia Jisas 'a dauai panikeni waen. Na'i 'oha na ha'atee ha'agorohia God 'inia 'a
o'ani, “Moi daua mamoi gono hasura'i 'inia.
18 Wai 'unua tana'amou, 'a bwa'i ta'oha ro'u nawai gonohiai waen, 'ai tari 'oha nai
boi heimarungi ana God.”
19 Naasi ma dauai huai bredi, ma ha'atee ha'agorohia God 'inia. 'A uubia ma haua
tanaraaui rongoiusuri ana'i, 'a o'ani, “Naani abegu nawai watea 'ini'amou, moi haua
o'ani 'anai 'adoma'i aho'isiau.”

20 Ma o'asi ro'u na'i murinai ngau. 'A dauai panikeni waen ma o'ani, “Ni waen naani 'e duruduru haoru ana God nawai ha'a-'o'oria 'iniai 'abugu nai ahe 'anai ha'atahi'amou.
21 Ma moisui 'ome, 'e ta'i abe na ngau goni beigaau 'ini nai usuha'iniau tanaraaui maerongagu.
22 'Inau i Garei Inoni wai mae 'onaai 'irisia ana God, ma'ata 'a ha'arohaia di'u a mo'osi nai usuha'iniau!”
23 Miraau na rongoiusuri raugu heisosonga'i hairiu 'inia tei 'iniraau nai hauai heresi.

Tei Nai Ororiu

24 Ma'e heitohetohe na to'o ro'u na'i ahoaadaaui rongoiusuri 'inia tei nai ororiu 'iniraau.
25 Mia Jisas 'a ha'atee o'ani 'iniraau, “'Iraaui mwaeraha 'anai marewanani, ni heimarungi nara haa 'a bwara tanaraaui inoni. Ma rei'uaa na towa'i o'asi, miraau rau 'unua do rau 'a'auhiraaui inoni.
26 Mei bei'amou 'a ga'i bwa'i o'asi. 'Iatei na ororiu 'ini'amou, naasi nai ha'i sae haraaria, mia tei na na'otara 'ini'amou 'ai ha'i sae tatau'aro tana'amou.
27 Na'i 'ado'adomoou, 'ia tei na ororiu di'u? 'Ia mo'o na heinagu 'anai ngau moi, ma'ua 'ia mo'o na ha'aagau mahoingau tanaa? Mou 'adoma'inia do'ia mo'o na heinagu moi 'anai ngau, nita? Me 'inau 'au awa bei'amou 'onaai inoni tatau'aro.
28 “'I'amou bwane ura wetewete beiau suri'i madoraa bwara nau siri suri'i.
29 'Ia Amagu 'a haua tanaaui mena 'anai heimarungi, ma naasi 'inau wai haua ro'u o'asi tana'amou.
30 Neina 'i'amou moi heinagu 'anai ngau mana gono na'i dora ngaungau na'i dora ni heimarungi agua, mamoi heinagu suri'i dora ni mwaeraha 'anai marungiraaui ta'i tangahuru mana rua burungai inoni nai Israel.”

Jisas 'A 'Unua Do 'Ia Pita 'Ai Tohea
(Matiu 26:31-35; Mak 14:27-31; Jon 13:36-38)

31 Mia Jisas 'a o'ani 'inia Saemon Pita, “Saemon, Saemon, 'oisui rongo! 'Ia Saetan 'a ha'angonia God 'anai ohongi'amou 'anai 'iraraa tei 'ini'amou na wetewete i hinihinina.
32 Ma'ata Saemon, 'au bwane ha'arahesi doni hinihinimu 'a bwa'i ai'aa ha'atai. Ma na'i 'oha na'oi rihota'i aho'i mai tanaau, 'oi ha'a-'o'oriraaui do'oramu'i 'ini marai wetewete ro'u suri'i hinihinidaa'i.”
33 Mia Pita 'a ha'atee o'ani, “Araha, 'inau 'au ha'aagau 'anai 'ari bei'o na'i rumaniho'o, ma 'anai mae bei'o.”
34 Mia Jisas 'a o'ani 'inia, “Wai 'unua tana'o Pita, na kua 'a bwa'i tataraoke mau na'i wa'aria, mi'oe 'oi bwane tohe ha'a-oru do'o ai'a 'iraraau.”

Jisas 'A 'Unua Tanaraau 'Anai Ha'aagau

35 Mia Jisas 'a songa'iniraaui rongoiusuri o'ani, “'A 'ua? Na'i 'oha nau ha'ataari'amou hura'a ani nau 'unua domoi abui waiwai anga mana pwaosi mana sandol, ra'i mareho he'ua namou toho 'ini'i?”
Miraau o'ani, “Ai'a ta mareho namei toho 'inia.”
36 Magu o'ani 'iniraau, “Me na'i 'ohani 'iatei na to'o pwaosi 'ai waa, ma 'onaa 'o to'o anga ma'oi waa ro'u, 'onaa 'iatei na ai'a to'o naihi ni hei'oi, 'ai raonga'iniai to'oni ana mai horia tana naihi.
37 'Inia wai 'unua tana'amou: 'Ai to'o ha'a-momori mareho nara usua 'iniau na'i Usu-usu Maea na o'ani, ‘'Iia ra 'unugonia beiraaui inoni hehereta'a'i.’* Ha'amomori, ni mwane mareho na Usu-usu Maea na 'unu'i 'iniau, rai to'o ha'a-momori.”
38 Miraaui rongoiusuri rau o'ani 'inia, “'Ome Araha, 'e rua naihi ni hei'oi naani.”
Mia Jisas 'a o'ani, “'Io, 'a goro'a!”

---

* **22:37** 22:37 Aisaea 53:12

Jisas 'A Ha'arahesi Na'i Hungahungai 'Oliv
(Matiu 26:36-46; Mak 14:32-42)

39 Mia Jisas 'a hura'a baaniai 'omaa ma ta'eha i hungahungai 'Oliv 'onaai bwane hahaa ana. Mana rongoiusuri ana'i 'iraau ro'u beia.
40 Mia Jisas 'agu o'ani 'iniraaui rongoiusuri ana'i, “Moi ha'arahesi neina moi abui ahoda na'i 'oha moi siri na'i heiohongi.”
41 Ma gere hano beira'i baaniraau. 'A topiruru auru ma ha'arahesi o'ani,
42 “Ama, 'onaa 'ai suriai hei'irisimu, ma'oi abui wateau 'anai siri na'i rongomaata'ini. Me 'ai abu 'onaai 'irisia agua, ma'ata 'ai suriai hei'irisimu.”
43 Ma'e enjel na diomai baaniai aro na ha'amaranga tanaa 'anai ha'a-wetewetea.
44 Beiai ahutotou raha na'i tahingana, 'a ha'arahesi wetewete ro'u wou, mana mada'a na haua 'a 'onaai 'abu na udu dio na'i ano.
45 'A suruta'e ara'a 'oha na ha'arahesi hako, ma 'ari aho'i wou beiraaui rongoiusuri ana'i. Ma sadoia dorau mauru hako, suria rau rahe 'ini ahutotou raha adaau.
46 Mia Jisas 'a o'ani 'iniraau, “'A 'ua namou mauru 'inia? Moi suruta'e mamoi ha'arahesi, neina moi abui ahoda na'i 'oha moi siri na'i heiohongi.”

Ra Boi 'Anai Daua Jisas
(Matiu 26:47-56; Mak 14:43-50; Jon 18:3-11)

47 Na'i 'oha na ha-hadahada mau, ma ataha'a mai kae ruruhai inoni. 'Ia Jiudas 'e ta'i 'iniraaui Ha'ataari ana'ia Jisas na na'otaradaau. Mia Jiudas 'a 'ariwou odo-odo beia Jisas 'anai ngoonia.
48 Mia Jisas 'a o'ani 'inia, “Jiudas, naia naasi here na'oi haa 'anai ha'ahaingahu 'iniau, 'inau i Garei Inoni?”
49 Na'i 'oha na 'iraaui rongoiusuri nara awa 'isi rau 'ome 'iraraai taha nai to'o, rau o'ani 'inia Jisas, “'A 'ua Araha, mei haa'i naihi?”
50 Ma'e ta'i 'iniraau na rahiai naihi ana ma taba taahiai karinga odonai sae tatau'aro anai Na'ohadaaui Piriisi.
51 Mia Jisas 'a ha'atee o'ani, “Abu'a!” Ma dau wou na'i karinganai inoni tatau'arosi ma ha'agorohia aho'i.
52 Mia Jisas 'a o'ani 'iniraaui Na'ohadaa'i Piriisi miraaui sae hehei'oi nara 'omesuriai Ruma Maea ana God, miraaui hakoi saemaua narau boi 'ana Jisas, “'A 'ua? Mou 'adoma'inia do 'inau 'e sae hehere ta'aa namou boi 'inia bei'i naihi mana hasi'ei 'anai heingahu 'anai dauau?
53 'Ado dangi 'au awa bei'amou na'i Ruma Maea ana God mamou ai'a raba dauau. Ma'ata naani 'oha na mena anai adaro 'a marungi'amou. Moi hauai taha namou 'adoma'inia.”

Pita 'A Tohe Ha'a-oru Do Ai'a 'Iraraa Jisas
(Matiu 26:57-58, 69-75; Mak 14:53-54, 66-72; Jon 18:12-18, 25-27)

54 Miraau na hehei'oi rau daua Jisas mara waia 'ari na'i ruma anai Na'ohadaaui Piriisi. Mia Pita 'a susuriraau ha'atau moi.
55 Na'i 'oha narau taha wou, 'e 'eu ni waari'u nara togaa na'i 'ubutanai dora a'ora hura'a i abau 'omaa anai rumasi. Miraau heinagu totoa 'anai waari'u, mia Pita ro'u beiraau.
56 Ma'e gere urao na tatau'aro na'isi 'a 'ome 'iraraa Pita ma wana wetewete 'inia. 'A o'ani, “'Ia mo'oni 'au re'ia ro'u beia Jisas.”
57 Mia Pita 'a tohea, 'a o'ani, “Gere urao, 'inau ai'a 'iraraa mo'osi.”
58 Ai'a orea mau ma'e ta'i abe 'iniraau na 'ome 'iraraa ro'u, 'a o'ani 'inia, “I'oe 'e ta'i 'iniraau ro'u i rongoiusuri ana'i.”
Mia Pita 'a o'ani 'inia, “'Ei mwane, 'inau 'au ai'a.”
59 'A ga'i 'onaai ta'i 'aoa ro'u moi na'i muri ma'e ta'i nei 'iniraau na ha'atee wetewete o'ani ro'u 'inia, “Ha'amomori di'u, 'ia mo'oni 'e ta'i ro'u 'iniraau, 'inia 'iaani 'e ai Galili.”

60 Mia Pita 'a ha'atee o'ani, “Ai'a ha'a-momori moe'a i maho na 'o 'unuasi.” Na'i 'oha
na ha-hadahada mau, na kua 'a tataraoke.
61 Mia Jisas 'a rihota'i ma wana wetewete 'inia Pita. Mia Pita 'agu 'adoma'i aho'isiai
maho na 'ia Jisas 'a 'unua tanaa na o'ani, “'A bwa'i tataraoke mau i kua na'i wa'aria,
mi'oe 'oi bwane tohe ha'a-oru do'o ai'a 'iraraau.”
62 Maagu hura'a na'i maanai bara anai rumasi ma ru'uhiai angi.

Jisas Ra Haikou 'Inia

63 Miraaui nei narau awa beia Jisas 'anai 'omesuria, ra haikou 'inia. Ra hidaria
mara rubu'ia 'ini'i rimadaa'i.
64 Rau hiri ha'abwarasiai maana 'iniai bwana marau hidaria maragu o'ani 'inia, “'Oi
'unua 'iatei na ngahui'o! 'Inia i'oe 'e rarabea, nita?”
65 Miraau 'unu'i ro'u i mwane mareho ta'a'i 'ana Jisas 'anai here ha'ata'aia.

Jisas Ra Waia 'Ari Tanaraaui Kansol
(Matiu 26:59-66; Mak 14:55-64; Jon 18:19-24)

66 Na'i haho'oa ta'aa, 'iraaui saemaua beiraaui Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses
mana Na'ohadaa'i Piriisi rau goni na'i ta'i dora. Naasi ruruha nara 'unuraau 'iniai
Kansol. Maragu waia Jisas mai tanaraau.
67 Miraaugu o'ani 'inia, “'Oi 'unua tana'ameu: 'A 'ua? I'oe naasi Ha'atahi?”
Magu aramiraau o'ani, “Rei'uaa nawai 'unua tana'amou, mamou bwa'i hinihini,
68 ma 'onaa nawai songa'ini'amou, mamou bwa'i matai aramiau ro'u.
69 Ma na'i 'ohani ma 'ari'a, na Garei Inoni 'ai heinagu na'i dora ororiu na'i odona
God huunai mena.”
70 Miraaugu songa'inia ro'u o'ani, “'A 'ua? I'oe naasi garena God?”
Miagu aramiraau o'ani, “Naia namou 'unua'asi.”
71 Naasi maraugu o'ani 'iniraau haariraau, “'A goro'a! Gaugu bwa'i bonasiai
sibania'a ro'u tanei 'anai 'unua ta mareho 'anai subunia 'inia. 'Inia 'igaau haarigaau
gau rongoa'a i 'unua ana do'iia naasi garena God!”

23

Jisas Ra Waia 'Ari Tanaa Paelat
(Matiu 27:1-2, 11-14; Mak 15:1-5; Jon 18:28-38)

1 Miraau hakoi ruruha rau suruta'e ara'a marau waia Jisas 'ari tanaai Primia, 'ia
Paelat, do'ai hiiria.
2 Miraaugu taraawa'a ha'ahunia 'ini'i mareho, rau o'ani, “'Ia mo'osi meu sadoia
do'a na'otaradaaui inoni 'anai ura bwarasiai Gaumani anai Rom. Ma 'unua ro'u
tanaraau dorai abui hori takisi tanaai Mwaeraha, ma 'unua do'iia naasi mwaeraha
mana Ha'atahi.”
3 Mia Paelat 'agu songa'inia Jisas o'ani, “'A 'ua? I'oe naasi Mwaeraha adaaui Jiu?”
Mia Jisas 'a aramia o'ani, “Naia na'o 'unuasi.”
4 Mia Paelat 'a rihota'i ma o'ani 'iniraaui Na'ohadaa'i Piriisi mana ruruha nara boi
'anai bahurongo, “Ai'a ta mareho wai to'oana beia mo'oni na do'ai horosia 'inia ta
ringe.”
5 Miraaugu ha'atee wetewete ro'u ara'a o'ani, “'Ia mo'osi 'a ha'a awata'airaaui inoni
suri'i mwane dora hako na'i Jiudea 'ini'i ha'ausuringa'i ana'isi. 'A taraawa'a na'i
Provensi Galili, nagu buna boi tari 'ini beigaau.”

Jisas Ra Waia 'Ari Tanaa Herod

6 Na'i 'oha na 'ia Paelat 'a rongoa do 'a taraawa'a na'i Galili, 'agu songa'iniraau ro'u
o'ani, “'A 'ua? 'Ia mo'osi 'e ai Galili?”

7 Miraau aramia do'ia Jisas baaniai Galili. Na'i 'oha na 'iraraa o'asi do'ia Jisas 'a
boi baaniai aba na heimarungi ieia Herod, 'agu ha'ataaria 'ari tanaa Herod. Na'i
madoraasi 'ia Herod 'a awa ro'u 'isi na'i Jerusalem.
8 'Ia Herod 'a rongo tarohana Jisas mau mai orea magu kaeni raba 'omesia. Ma
raba 'omesia ro'u 'oha na 'ia Jisas 'ai hau'i tara'i ha'abu'oahu. Naasi na'i 'oha na 'ia
Paelat 'a ha'ataaria woua Jisas tanaa, 'a kaeni wa'ewa'e di'u.
9 'A hau'i mwane heisonga'i tanaa Jisas, mia Jisas 'a ai'a raba arami'i.
10 Miraaui Na'ohadaa'i Piriisi mana Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses, rau ura
gaarangi marau ha'ahunia wetewete a Jisas 'ini'i mwane mareho ta'a'i.
11 Mia Herod miraaui sae hehei'oi ana'i rau heiheia marau haikou 'inia. Rau
ha'ato'onia Jisas 'onaai mwaeraha 'iniai to'oni tewa 'ome goro, maraugu ha'ataaria
aho'i 'ari tanaa Paelat.
12 Taraawa'a mau mai, 'ia Paelat mia Herod raru ha'imae hairiu, tari mai na'i
madoraa nagu to'o i marehosi, ma rarugu haguhagu goro'a.

Jisas Ra Hiiria 'Anai Mae
(Matiu 27:15-26; Mak 15:6-15; Jon 18:39—19:16)

13 Mia Paelat 'a 'unuraau goni Na'ohadaa'i Piriisi, 'iraaui saemaua adaa'i Jiu miraaui
inoni,
14 ma o'ani 'iniraau, "'I'amou mou waia mai a mo'oni mamou 'unua do'a
na'otaradaaui inoni 'anai ura bwarasiai Gaumani anai Rom. Hoita, minau 'au songa'i
hegahegaa na'i maamoou hako ma ai'a ta ta'i maho 'ini'i mareho namou subunia 'ini'i
nawai to'oana beia.
15 'Ia Herod ma 'unua ro'u do 'a ai'a to'oana ta mareho taritari'a beia, tarana naasi
na ha'ataaria aho'i 'inia mai. Ai'a ta mareho na 'ia mo'oni nai haua na ta'isada do'ai
mae 'inia.
16 Tarana naasi wai 'unua tanaraaui sae hehei'oi marai rohoa, mawai ha'ahura'ahia
dadara'a."
17 'E ringe na awa do na'i 'ado 'oha nara ha'ato'oai Rongo ni Roho Aharau, 'iraaui
inoni rau matai ha'angonia Paelat anai ha'ahura'ahia baaniai rumaniho'o tanei na
'iraau rai rabasia.*
18 Miraau hakoi inoni raugu totoro aratara o'ani, "Ngahu ha'amaesia mo'osi! 'Ia
Barabas nameu 'irisia do'oi ha'ahura'ahia baaniai rumaniho'o!"
19 'Ia Barabas 'e sae ra gaasia na'i rumaniho'o 'iniai taraawa'ana ana i ha'agogoru
na'i Jerusalem, ma 'ini ngahu ha'amaesiai sae.
20 'Ia Paelat 'a 'unua ro'u tanaraau do'ai ha'ahura'ahia Jisas.
21 Miraau hako rau totoro aho'i tanaa Paelat o'ani, "Rabu ahita'inia na'i dadaahoro!
Rabu ahita'inia na'i dadaahoro!"
22 Mia Paelat 'a o'ani 'iniraau, "'Iniai 'uaana? 'E 'ino he'ua na haa? 'Inau ai'a to'oana
ta mareho nai haua na ta'isada do'ai mae 'inia! Wai 'unua tanaraaui sae hehei'oi marai
rohoa, mawai ha'ahura'ahia dadara'a." Naasi orunai 'oha na 'ia Paelat 'a ha'atee o'asi.
23 Miraaugu totoro raha ara'a ro'u baaniai na'o dorai rabu ahita'inia ma'ata Jisas
na'i dadaahoro. 'Ariwou naraugu buna ha'ahehoa Paelat.
24 Naasi 'ia Paelat 'agu 'adoma'i aratara beiraau.
25 'A ha'ahura'ahia Barabas 'onaai 'irisia adaau, 'ia mo'o nara gaasia ani na'i
rumaniho'o 'iniai heingahu ma 'iniai ha'ato'oa na haa i ha'agogoru na'i Jerusalem.
Ma watea Jisas tanaraau 'anai haua tanaa i maho narau 'irisiasi.

Jisas Ra Rabu Ahita'inia Na'i Dadaahoro
(Matiu 27:32-44; Mak 15:21-32; Jon 19:17-27)

26 Na'i 'oha na 'iraau hehei'oi rau waia Jisas, rau 'ariwou marau heisadoi beiai ai
Saerin na atana 'ia Saemon. 'Agu boi baaniai dora na gere ha'atau baaniai 'omaasi

* **23:17** 23:17 Tara'i Baebol bwani ra ai'a to'oraai tatarani.

ma riutaha mai ro'u na'i tarasi. 'Iraau hehei'oi rau ha'a-'usu'usua do'ai suru'iai dadaahoro, mai suria Jisas.

27 'E kae ruruha raha narau surisuria Jisas. Ma na'i ruruhasi tara'i urao nara ahutotou 'inia Jisas. Rau ago-ago marau angi hahano.

28 Mia Jisas 'a rihota'i, ma ha'atee o'ani 'iniraau, “Mwane urao ni Jerusalem, mou abui angisiau. Moi angisi'amou haari'amou miraaui gare amoo'i.

29 'Inia 'e madoraa nai boi mau narai o'ani, ‘Ha'amwaniraau di'u i urao nara 'amara, mana nei nara ai'a to'ora gare mara ai'a matai ha'asusu gare.’

30 Na'i 'ohasi na inoni hako rai totoro, marai o'ani 'ini'i hungahunga mana bo'obo'o, ‘Moi ahoda auru hunimeeu, mamoi anoiameu!’

31 Hoita, 'onaa narau here 'oniau, 'aigui he'ua tana'amou? 'Inia 'onaa ni 'eu 'ai noro ha'ata'aiai hasi'ei mamarewa'a, 'ai noro ha'ata'aia ro'u wou i hasi'ei na maria!”

32 Ma'e rua inoni hehere ta'aa nara wairarua ro'u 'anai ha'amaesirarua beia Jisas.

33 Na'i 'oha narau ataha wou na'i dora ra 'unua 'iniai Korai Bwau Sae raugu rabu ahita'inia ieia Jisas na'i dadaahoro, beiraruai rua inoni hehere ta'aasi. 'E ta'i na'i dadaahoro na'i odona, mana nata abe na'i dadaahoro na'i mahana.

34 Mia Jisas 'a ha'atee o'ani, “Ama, 'oi 'adoma'i nugasiai maho ra haua tanaauni, 'inia rau ai'a aidangisiai taha narau haua.”

Miraaui sae hehei'oi rau gaasi ha'ara 'anai sadoia tei nai to'ora'i to'oni ana'i.

35 'Iraau inoni rau ura maraugu boresuria, miraaui saemaua adaa'i Jiu rau haikou 'inia. Rau o'ani, “'Iia na ha'atahi'i tara'i sae he'ete'i ani. Nugaa mai ha'atahia haaria 'onaa 'iia naasi Ha'atahi na 'ia God na 'ome sigihia!”

36 Miraaui hehei'oi rau haikou ro'u 'inia. Rau haua tanaai waen mahai,

37 marau o'ani 'inia, “'Onaa i'oe naasi Mwaeraha adaaui Jiu, ma'oi ha'atahi'o haari'o.”

38 Mara usuai usu-usu na'i baba ma rau nugaa na'i bwaunai dadaahoro. Rau usua o'ani:

NAANI MWAERAHA ADAAUI JIU

39 Ma'e ta'i 'iniraruai rua inoni hehere ta'aasi na ha'atee ha'ata'aia Jisas 'a o'ani, “'Onaa i'oe naasi Ha'atahi, ma'oi ha'atahigaau!”

40 Mana nata abe 'a ha'atee wetewete tanaa mo'osi, 'a o'ani, “'Ei. 'O ga'i ha'ahoua God, 'iniai mae amua ro'u 'onaaia mo'osi!

41 'Igaraa 'a arari do garai mae, suria 'igaraa ra'i sae hehereta'a'i. Mia mo'oni, ai'a ta ta'i mareho nai ha'atari'aa.”

42 'A ha'atee o'asi hako magu o'ani 'inia Jisas, “Jisas, 'oi 'adoma'iniau na'i 'oha 'oi mwaeraha!”

43 Mia Jisas 'a ha'atee o'ani 'inia, “Wai 'unua tana'o, de'eni 'oi awa beiau na'i paradaes.”

Jisas 'A Mae
(Matiu 27:45-56; Mak 15:33-41; Jon 19:28-30)

44 Ma na'i angi ta'i tangahuru mana rua na'i dangisi, 'a kuhi bwarasiai kantri hako tari na'i angi oru.

45 'Inia na sina 'a ai'a rara. Mana kae bwana ubu-ubu'a nara rohe bwarasia 'iniai dora maea na'i Ruma Maea ana God, 'a maakari heihoa.

46 Mia Jisas 'a totoro 'ini ringe raha o'ani, “Ama, na'i rimamu 'au nugaai tahingagu!” 'A ha'atee o'asi hako magu mae.

47 Na'i 'oha na na'ohadaaui hehei'oi 'a 'omesi'i mareho 'isi, 'a ha'aasaa God ma o'ani, “Ha'amomori, 'ia mo'oni 'e inoni odo-odo!”

48 Miraaui inoni nara goni wou na'i 'isi narau 'omesi'i taha nara to'o na'i madoraasi, rau hida suri'i waiburudaa'i 'iniai ahutotou, marau aho'i 'ari suri'i ruma adaa'i.

49 Me 'iraau hakoi nei narau hei'irara'i goro beia Jisas, goni bei'i urao narau ta'i boi
beia baaniai Galili, rau ura ha'atau moi marau 'omesi'i 'ari taha nara to'o na'i 'ohasi.

Josep Ni 'Arimatea 'A Toringia Jisas
(Matiu 27:57-61; Mak 15:42-47; Jon 19:38-42)

50-51 Ma'e ta'i sae na awa na'i Kansol na atana 'ia Josep. 'Iia 'e saeni 'Arimatea, 'e
'omaa na'i Jiudea. 'Ia Josep 'e sae goro ma odo-odo, me 'iia 'a totoriai 'oha na 'ia God
'ai boi na'i marewana 'anai marungiraaui inoni. Mia Josep 'a ai'a 'adoma'i aratara
beiraaui Kansol 'iniai mareho narau haua tanaa Jisas.
52 'Iia 'a ada beia Paelat ma ha'angoniai abena Jisas.
53 'A rahia dioi abena Jisas, ma ho'ua 'iniai bwana mamaahui. 'A aoraa na'i wabwa
nara 'eria na'i abenai kae hau. Ma na'i wabwasi, 'a ai'a ta sae mau narai toringia iei.
54 Ni dangisi 'e rimanai dangi. Naasi dangi na 'iraaui Jiu ra ha'aagau 'anai dangi ni
mamaro adaau, 'inia 'aigui taraawa'a na'i su'urahi.
55 Miraaui urao narau ta'i boi beia Jisas baaniai Galili, rau suria Josep. Rau 'omesiai
wabwasi, marau 'omesiai nuga ra haa 'anai abena Jisas na'iei.
56 Maraugu aho'i 'ari 'omaa 'anai ha'aagau'i tara'i rumu si'ini goro 'anai roga'i na'i
abena Jisas. Ma na'i dangi ni mamaro rau mamaro 'anai suriai taha na Ha'atora na
'unua.

24

Jisas 'A Suruta'e Baaniai Mae
(Matiu 28:1-10; Mak 16:1-8; Jon 20:1-10)

1 Na'i wa'aria i dangi sade, 'iraaui mwani urao 'ani rau ho'orai 'ari wabwa bei'i
rumu si'ini goro narau bwane ha'aagauhi'i.
2 Na'i 'oha narau ataha wou, rau 'omesia dona hau nara ha'abwarasia 'iniai maanai
wabwa ra bwane burusia beira'i.
3 Na'i 'oha naraugu siri wou, maraugu ai'a 'omesia'ai abena Araha Jisas.
4 Ma na'i 'oha narau wai'ado'ado mau suriai marehosi, raugu 'asu'a ma'e rua enjel
nararu siri suri'i to'oni mamaahui wadowado raru ura na'i bobodaau.
5 Na'i 'ohasi, rau mamaa'u di'u marau topira'i ruru marau mwaoro dio aurui ano.
Mana enjel raru o'ani, "'A 'ua namou sibania 'inia na'i dora ni mae, 'ia mo'o na tahi'a
aho'i?
6 'Iia 'a ai'a awa 'ini. 'Iia 'a suruta'e aho'i baaniai mae. Moi 'adoma'inia aho'i taha
na maania tana'amou na'i 'oha na awa bei'amou na'i Galili. 'A 'unua do
7 na Garei Inoni rai watea tanaraaui inoni ora-ora'a 'anai rabu ahita'inia na'i
dadaahoro, ma na'i orunai dangi murinai mae na haa, 'ai suruta'e aho'i baaniai mae."
8 Na'i 'ohasi, na urao 'isi raugu 'adoma'ini'i aho'i ha'atee 'isi.
9 Rau aho'i 'ari baaniai wabwa, ma rau maani'i mwane mareho 'isi tanaraaui ta'i
tangahuru mana ta'i Ha'ataari, mei tanaraau ro'u i haru nei.
10 Mana atadaa'i urao narau 'ari heitaroha'i tanaraaui Ha'ataari, 'ia Meri ni Magdala,
'ia Joana, mia Meri inana Jems, ma tara'i urao ro'u.
11 Na'i 'oha na 'iraaui Ha'ataari rau rongo, rau ai'a hinihiniraau 'inia rau 'adoma'inia
dora'i mamaani to'obweubweu'a moi.
12 Mia Pita 'a suruta'e ma 'eba 'ari wabwa. Na'i 'oha na mwaoro 'anai wana siri, 'a
'omesia doni bwana moi nara ho'ua 'iniai abena Jisas naragu awa. 'Oha na 'omesia
o'asi, 'a aho'i 'ari 'omaa ma wai'ado'ado suriai mareho na to'osi.

'Ia Jisas 'A Ha'ata'i Tanararuai Wairarua

Nararu 'Ari 'Anai 'Omaai Emeas
(Mak 16:12-13)

13 Mau na'i dangisi 'e rua rongoiusuri ana Jisas nararu auru 'anai 'omaai Emeas,
mana ha'atau na hauai 'omaasi baaniai Jerusalem 'a ga'i 'onaai ta'i tangahuru mana
ta'i kilomita.
14 'Oha nararu auru wou, raru maani'i hahano i mareho nara to'o 'isi.
15 Na'i 'oha nararu ma-mamaani mau, 'ia Jisas 'a 'ariwou gaarangirarua ma hano
beirarua.
16 Ma'ata 'ia God 'a ha'abwaraa tanararua 'anai 'ome 'iraraa Jisas.
17 Mia songa'inirarua o'ani, "'E taha namuru maania mai suriai tarasi?" Miraru ura
sua ha'i 'ome ahutotou'a.
18 Ma'e ta'i 'inirarua na atana 'ia Kleopas na o'ani, "Gasi i'oe moi naasi ta'i sae na
boi na'i Jerusalem na'o ai'a 'irara'i kae mareho nara to'o suri'i dangi nara hako'a 'ani."
19 Mia Jisas 'a o'ani, "Mareho he'ua?"
Miraru aramia o'ani, "Here nara haua 'ana Jisas ni Nasaret! 'Iia 'e Rarabea, mana
ha'atee ana'i mana mwane mareho na hau'i ra mena di'u na'i maadaaui inoni ma na'i
maana God.
20 Me 'iraaui Na'ohadaa'i Piriisi miraaui saemaua agaa'i rau daua marau haua
tanaai Gaumani 'anai Rom dorai hiiria 'anai ha'amaesia. Ma rau rabu ahita'inia na'i
dadaahoro.
21 'I'ameu meu 'adoma'inia do 'iia naasi Ha'atahi na ga'i boi 'anai ha'atahiraaui Israel
baaniraaui maeronga. Mana nata mareho ro'u na ai'a goro, naani'a i orunai dangi
murinai to'o na hauai marehosi.
22 Mameu ta'i kaeni heimwaota'i 'iniai mareho narau maania i urao narau awa na'i
ruruha ameeu. Nade'eni wa'aria rau 'ari wabwa nara nugaa iei a Jisas.
23 Ma na'i 'oha narau ataha wou na'i wabwasi, rau sadoia do ni abena Jisas 'a bwane
ai'aa baaniai dora nara nugaa iei. Marau 'unua dora'i enjel narau re'i'i, nara 'unua
tanaraau do'ia Jisas 'a tahi aho'i!
24 'Ariwou ma tara'i abe ro'u na'i ruruha ameeu, rau 'ari ro'u na'i muri marau
'omesia do ni abena Jisas 'a bwane ai'aa 'onaai 'unua nara haa i urao 'isi."
25 Mia Jisas 'agu o'ani 'inirarua, "Muru bweu, ma muru ai'a raurau 'anai hinihini'i
taha na 'iraaui rarabea ra 'unu'i!
26 'A 'ua? Muru ai'a aidangisia do na Ha'atahi 'ai mamaa'a ga'u, maigui heimarungi
ara'ai aro beiai mena na raha?"
27 Mia Jisas 'a hadanga'i ha'agorohi'i tanararuai taha nara usu'i 'abaia na'i Usu-usu
Maea. 'A taraawa'a bei'i buka na usu'ia Moses tari bei'i buka adaa'i Rarabea.
28 Na'i 'oha narau 'ariwou ada na'i 'omaa na 'iraruai rua mwanesi raru hano 'ana,
'ia Jisas 'a 'ome 'onaa do'ai hano daara'i.
29 Miraru bonga'inia wetewete, raru o'ani 'inia, "'Ei, 'a su'urahi'a, gai mauru ga'u
moi." Miagu surirarua 'anai mauru beirarua.
30 Na'i 'oha narau ha'aagau 'anai ngau, 'ia Jisas 'a rahiai bredi, ma ha'atee
ha'agorohia God 'inia. 'A uubia ma ha'atora'inia tanararua.
31 Na'i 'ohasi 'ia God 'agu ha'awatea dorarui aidangisia do 'ia Jisas ma rarugu 'ome
'iraraa'a. Mia Jisas 'a hasi ai'aa baanirarua moi na'i 'ohasi.
32 Naasi mararu o'asi 'inirarua hairiu, "Na'i 'oha na 'unu tahanga'ini'i tanagaraai
mareho nara usua na'i Usu-usu Maea 'oha gau boi suri tara ani, 'a 'onaai 'eu na noro
suri'i tahingagara'i."
33 Raru suruta'e mau 'ohasi, mararu aho'i 'ari Jerusalem. Raru 'ariwou mararu
sadoiraaui ta'i tangahuru mana waira ta'i rongoiusuri ana Jisas beiraau ro'u tara'i nei
nara goni wou beiraau.
34 Miraau o'ani 'inirarua, "Ha'amomori! 'Ia Araha 'a suruta'e aho'i baaniai mae ma
ha'ata'i tanaa Pita."
35 Mirarua maania ro'u tanaraaui taha na to'o na'i tara 'oha nararu hano 'anai
Emeas, mararu maania ro'u tanaraaui 'oha nararugu 'ome 'iraraa do'ia Jisas 'oha na
uubia tanararua i bredi.

Jisas 'A Ha'ata'i

Tanaraaui Rongoiusuri Ana'i
(Matiu 28:16-20; Mak 16:14-18; Jon 20:19-23; Buka Tatau'aro 1:6-8)

36 Raugu 'asu'a 'oha nararu ma-mamaani mau, mia Jisas 'a ura beiraau na'i
'ubutadaau ma o'ani 'iniraau, “Na gorohana God 'ai awa bei'amou.”
37 Na'i 'ohasi rau kaeni 'asu'a marau mamaa'u, suria rau 'adoma'inia do'e anoa.
38 Mia o'ani 'iniraau, “'A 'ua mou mamaa'u mana 'adoma'imoo'i ra heiruarua'a?
39 'Inau moina, moisu 'omesiai rimagu'i mana uwagu'i. Moi hatariau, mamoi 'iraraa
do 'inau ha'a-momori, 'inia na anoa ra ai'a to'o abe mana surisuri 'onaaiauni.”
40 Maagu ha'ata'ini'i tanaraaui rimana'i mana uwana'i.
41 Miraau kae wa'ewa'e di'u, ma'ata beia mau i 'adoma'i heiruarua'a. 'Ia Jisas 'a
'iraraa o'asi, magu o'ani, “'E mahoingau matota na bei'amou?”
42 Marau o'ani, “'Io.” Marau taranga'inia tanaai dorai ii'a matota.
43 Mia Jisas 'a rahia ma ngaa na'i maadaau hako.
44 Ma o'ani 'iniraau, “Ni mareho na to'o tanaausi, 'au bwane 'unua mau na'i 'oha
nau awa bei'amou doni mwane mareho nara usu'i 'iniau suri'i buka ana'ia Moses,
mei suri'i buka adaa'i rarabea, ma na'i buka ni Psalm, rai to'o hako ma'ata.”
45 Miagu tahangi'i 'adoma'idaa'i dorai aidangisi'i goro i usu-usu na'i Usu-usu Maea.
46 'A o'ani, “Naani mareho na Usu-usu Maea 'a 'unua 'iniau. Ni Ha'atahi 'ai
rongomaata'i maai mae. Ma 'e rua dangi nai hako mana'i oruna 'ai suruta'e aho'i
baaniai mae.
47 Ma na'i atagu, rai taroha'inia do'ia God 'ai 'adoma'i nugasi'i 'inodaa'i nei narau
rihosi baani'i ora-ora'a adaa'i. Rai taraawa'a heitaroha'i na'i Jerusalem marai 'adarara
'ari suri'i 'ado marau na'i marewana hako.
48 'I'amou namoi hura'a taroha'ini'i mareho 'isi tanaraaui inoni suria 'i'amou namou
re'i'i.
49 “'Inau waigui ha'ataaria mai tana'amoui nei na 'ia Amagu 'a duruduru 'inia do'ai
ha'ataaria tana'amou. Naasi moi awa hatara'i 'ini na'i Jerusalem, tari 'oha na Hi'ona
Maea 'ai diomai hungamoou mamoi honu 'iniai mena na boi baaniai aro.”

'Ia Jisas 'A Ara'ai Aro
(Mak 16:19-20; Buka Tatau'aro 1:9-11)

50 'Ia Jisas 'a wairaau hura'a baaniai Jerusalem marau 'ari Betani. Mia Jisas 'a
taranga'ini'i ara'ai rimana'i ma ha'agorohiraau.
51 Na'i 'oha na ha'agorohiraau mau, 'ia God 'a waia baaniraau ara'ai aro.
52 Na'i 'ohasi, rau taraawa'ai ha'arahesia. Marau aho'i 'ari Jerusalem beiai wa'ewa'e
na raha di'u.
53 'Ado dangi rau siri awa na'i Ruma Maea 'anai ha'a-aneanea God.

Na Taroha Goro 'Onaai Usua Ana
St. Jon

Gere Mamaani 'Iniai Bukani

Ra'i taha nara awa na'i 'adoma'imu na'ogu taarai hinihinia 'inia Jisas? 'A 'ome he'ua i hagu na'o haua beia. 'Ia Jon 'a usuai Taroha Goro ana 'anai 'unu'i hura'a i taha na ororiu na'i hinihinia Jisas. 'Ia Jon naasi ta'i 'iniraaui ta'i tangahuru mana rua rongoiusuri ma'e ta'i 'ini'i geresae goro ana'i na'i 'oha na 'ia Jisas 'a tahi mau na'i marewanani. 'Ia Jon 'a hinihinia do 'iraaui nei narai 'oha'iniai bukani ra bwane aidangisi'i taha nara ha'a-momori 'inia Jisas. 'Ia Jon 'a ai'a raba 'unu'i hako hura'ai mwane mareho na haa'ia Jisas, ma'ata 'a maania hura'a atei naasia Jisas. Na tarana naasi, 'ia Jon 'a 'adoma'i hihi'a 'anai usu'i dio i taha na 'ia Jisas 'a 'unu'i 'inia haaria ma'e taha na boi 'ana na'i marewanani.

'Ia Jisas 'a haa'i mwane ata he'ete'i 'inia haaria 'anai 'a'auhiraaui noni 'anai aidangisia ma 'anai hinihinia. 'Ia Jon 'a usu'i dio hako i mwane ata 'isi, 'onaai Jisas naasi na bredi ni tahi, 'iia na bewaa 'anai marewana, 'iia na sae 'omesuri siip goro mana maanai bara 'ada'i siip, 'iia naasi na tara, me 'iia naasi ha'a-momori, mana tahi, me 'iia naasi 'i abe odonai hasi'ei.

Tana'o haari'o, 'o 'adoma'inia do'ia tei naasi a Jisas? Na'i 'oha na 'oi 'oha'iniai bukani 'oi 'ome'ome 'ini'i mareho narai ha'ababauai hinihinimu.

'Ia Kraest Naasi Ha'atee

1 Na'i taraawa'ana maragu pwa'ara i mwani mareho, ni Ha'atee 'a bwani awa'a. 'Iia
'a awa beia God, me 'iia naasi God.
2 Na'i na'o maragu pwa'ara i mwani mareho, 'iia 'a bwani awa beia God.
3 'Ia God 'a hauai Ha'atee 'anai ha'apwa'ara'i mwane mareho hako. Ha'amomori, 'ia
God 'a ha'apwa'ara'i mwane mareho hako 'iniai Ha'atee naasi.
4 Na huunai tahi 'a hura'a mai na'i Ha'atee naasi, mana tahi naasi 'e bewaa tanaraaui
mwani noni.
5 Na bewaasi 'a marewa na'i kuhi, mana kuhi 'a bwa'i matai ha'a-ai'aa mwada'u.
6 'Ia God 'a ha'ataaria maia Jon Bwareomaea 'onaai noni heheitaroha'i ana,
7 'anai taroha'iniai bewaasi tanaraaui sae do neina rai rongo marai hinihini.
8 Ai'a do 'iia Jon naasi bewaa, ma'ata 'iia 'a boi 'anai ha'arangasia hura'ai bewaa
naasi.
9 Na bewaasi, naasi huunai bewaa na boi na'i marewana anai bewaasiraau hakoi
noni nai marewanani.
10 Ni Ha'ateesi 'a awa na'i marewana, ma rei'uaa na 'ia God na ha'apwa'araai
marewana 'iniai Ha'ateesi, ma'ata 'iraaui noni nai marewana rau ai'a 'ome 'iraraa
do 'iia naasi Ha'atahi.
11 'A boi beiraaui noni ana'i, 'iraaui ai Jiu, miraau inoni ana'i rau ai'a ha'amaotoa.
12 Mei tanaraaui nei narau ha'amaotoa marau hinihinia, 'iraau rau ha'i arai gare
ana'ia God.
13 Ai'a dorau huta 'onaai hutahuta adai noni, ma'ua suriai 'adoma'inai noni. Ma'ata
rau huta haoru 'onaai gare ana'ia God suriai 'adoma'ina.
14 Na Ha'ateesi 'a ha'i noni, ma awa na'i 'uruhagaau na'i marewanani. 'Iia 'a honu
'iniai heita'ahi mana mwane mareho na 'unu'i ra ha'a-momori hako. Meu 'omesiai
mena ana mana gorohana, 'inia 'iia naasi ta'i gare otohuu ana God.
15 'Ia Jon 'a ha'arangasia hura'a tanaraaui noni na'i 'oha na totoro o'ani, “Naani'a a
mo'o nau bwane 'unua tana'amou ga'u na'i 'oha nau o'ani ani, ‘'Iia 'ai boi na'i murigu,
ma'ata 'iia 'a ororiu di'uau, 'inia 'iia 'a bwani awa maugu huta.’ ”

16 Ni Ha'ateesi 'a ha'agorohigia ma bane waiori tanagia, 'inia 'iia 'a honu 'iniai heita'ahi.
17 'Ia Moses 'a waa'i mai ringe ana'ia God tanaraaui noni, ma'ata ni heita'ahi mana ha'a-momori 'a boi baania Jisas Kraest.
18 Ai'a tanei nai 'omesia God. Ma'ata na garena otohuu na awa beia ma 'iia haaria 'e God, na ha'ata'inia tanagia 'a he'uai barongana God.

Jon Bwareomaea 'A Taroha'inia

Hura'a Jisas Tanaraaui Noni
(Matiu 3:1-12; Mak 1:1-8; Luk 3:1-18)

19 'E ta'i 'oha 'iraaui saemaua adaa'i Jiu na'i Jerusalem rau ha'a-taariraaui Piriisi ma tara'i sae ro'u nara 'a'auhiraaui Piriisi 'anai songa'inia Jon 'onaa 'iia naasi Ha'atahi.
20 Mia Jon 'a tohe ma o'ani, "'Inau ai'a Ha'atahi."
21 Miraaugu o'ani 'inia, "Me i'oe atei, 'ia Elaija?"
Mia aramiraau o'ani, "'Inau ai'a."
Miraaugu o'ani ro'u 'inia, "Mi'oea teita? I'oe naasi Rarabea nameu mamasia?"
Mia o'ani 'iniraau, "'Inau ai'a."
22 Miraaugu ha'atee o'ani 'inia, "'Oi 'unua tana'ameu, i'oe 'iatei? Mamei 'unua tanaraaui mwane narau ha'ataari'ameu maini. 'E taha na'oi 'unu'o 'ini'o haari'o?"
23 Mia Jon 'a aramiraau 'ini'i ha'atee ana'ia rarabea Aisaea. 'A o'ani, "'Inau nei na totoro na'i dora mangasara o'ani. Moi ha'aagau! 'Ia Araha 'a gaarangi boi'a. Moi ha'a-odoodoai tara tanaa!"
24-25 Miraaui nei na 'iraau Farisei rau ha'a-taariraau mai raugu songa'inia ro'u a Jon o'ani, "'Onaa i'oe ai'a naasi Ha'atahi, ma'ua ai'a Elaija, ma'ua ni Rarabea nameu mamasia, ma 'iatei na 'unua tana'o 'anai bwareomaearaaui noni?"
26 Mia Jon 'a aramiraau o'ani, "'Inau 'au bwareomaearaaui noni 'iniai wai. Ma'ata 'e nei namou ai'a 'iraraa na awa beigaau 'ini na'i 'ohani.
27 'Iia 'a boi na'i murigu, ma'ata 'inau 'au ai'a arari ro'u do 'anai mwaoro auru 'anai wagasi'i sandol ana'i."
28 Na marehosi 'a to'o na'i dora nara 'unua 'iniai Betani, na'i nata batarau 'iniai wai raha Jodan, dora na 'ia Jon 'a bwa-bwareomaearaau iei sae.

Jisas 'A 'Onaai Garei Siip Ana God

29 Na'i dangi ahora 'ia Jon 'a 'omesiai boi ana Jisas ma ha'atee o'ani, "'Ome, naasi garei siip ana God na wai'i beira'i 'inodai noni nai marewana.
30 Naasia mo'o nau 'unua na'i 'oha nau ha'atee o'ani, '"E nei nai boi mau na'i muri, 'a ororiu di'uau, 'inia 'iia 'a bwani awa, maugu huta mai.'
31 Na'i na'o, nau ai'a 'iraraa 'iatei, ma'ata 'inau 'au bwareomaearaaui saenai Israel 'iniai wai 'anai ha'ata'inia hura'a mo'osi tanaraau."
32 Mia Jon 'a taroha'i ha'arangasia hura'a o'ani, "'Inau 'au 'omesiai Hi'ona Maea na dio mai baaniai aro 'onaai waibora, ma awa na'i hungana Jisas.
33 Na'i na'o magu to'o i marehosi, 'inau 'au ai'a aidangisia mau do 'iia naasi Ha'atahi. Ma na'i 'oha na 'ia God na ha'ataariau mai 'anai bwareomaea 'iniai wai, nagu 'unua tanaau o'ani, 'Na'i 'oha na 'oi re'iai Hi'ona Maea 'ai dio mai nai awa na'i hungana tanei, 'iia naasia mo'o na boi 'anai bwareomaea'amou 'iniai Hi'ona Maea.'
34 'Inau 'au 'omesia, ma wai 'unua tana'amou, 'iia naasi Garena God."

Rongoiusuri Tahamora Ana'ia Jisas

35 Mana'i nata dangi ro'u murinai dangisi, 'ia Jon 'a ura beiai waira rua 'ini'i rongoiusuri ana'i.
36 'Oha na 'omesiai taha horo ana Jisas, 'a o'ani, "'Ome, naasi garei siip ana God."
37 Na'i 'oha na 'iraruai rua rongoiusuri anasia Jon rarugu rongo o'asi moi, mararu suria'a Jisas.

38 'Ia Jisas 'a rihota'i ma 'omesirarua, raru suria, ma o'ani 'inirarua, “'E taha muru rabasia?”
Miraru aramia o'ani, “Rabae, na'i hei na'o awaiei?” (Ni 'ado'ado 'anai Rabae naasi Ha'ausuri.)
39 Mia o'ani 'inirarua, “Murui boi ma murui 'omesia.” Na'i 'ohasi 'a ga'i 'onaai angi hai na'i dangisi. Naasi raru hano beia 'anai 'omesiai dora na awaiei, mararu awa beia na'i dangisi.
40 Ma'e ta'i 'inirarua naasia Andru, do'orana Saemon Pita.
41 Mana mareho tahamora na 'ia Andru 'a haua, 'a sibaniai do'orana, 'ia Saemon ma o'ani 'inia, “'I'ameu meu 'omesiai Ha'atahi.” (Ni 'ado'ado 'anai Ha'atahi naasi Kraest.)
42 Magu waia 'aria Saemon tanaa Jisas.
'Ia Jisas 'a wanasia Saemon ma o'ani, “Atamu 'ia Saemon, garena Jon. Mana'i 'ohani rai 'unu'o 'inia Keifas.” ('Ado'ado 'ana, naasi hau. Ai'a he'ete'i baania Pita.)

Jisas 'A Soia Pilip Mea Nataniel

43 Mana'i ro'u i nata dangi, 'ia Jisas 'a 'adoma'inia do'a raba 'ari Provens i Galili. Ma to'oana Pilip ma o'ani 'inia, “Pilip, 'oi suriau.”
44 'Ia Pilip 'e saeni Betsaeda, 'onaaia Andru mea Pita.
45 Na'i 'ohasi 'ia Pilip 'a sibania Nataniel ma o'ani 'inia, “Na nei na 'ia Moses miraaui Rarabea rau usu-usu 'abaia na'i 'ohabwani, meu to'oana'a. 'Ia Jisas naasi atana, 'iia 'e garena Josep ni Nasaret.”
46 Mia Nataniel 'agu ha'atee o'ani, “Na'i Nasaret! 'A bwa'i mareho goro nai hura'a mai baaniai 'omaasi!”
Mia Pilip 'a aramia o'ani, “'Oi boi ma'oi 'omesia.”
47 Na'i 'oha na 'ia Nataniel 'a boboi gaarangia Jisas, 'ia Jisas 'a o'ani, “'Ia mo'osi 'e huunai saeni Israel, me 'iia 'e sae na ha'a-momori tarau.”
48 Mia Nataniel 'a o'ani 'inia Jisas, “'A he'uai 'iraraa amua i barongagu?”
Mia Jisas 'a aramia o'ani, “'Inau 'au bwane 'omesi'o na'i marunai fig, 'oha na 'ia Pilip 'a ai'a soi'o mau.”
49 'Ia Nataniel 'agu o'ani 'inia, “Ha'ausuri, i'oe naasi garena God! Mi'oe naasi mwaeraha 'anai Israel!”
50 Mia Jisas 'a o'ani 'inia, “'A 'ua? 'O hinihini 'iniai 'unua agua do'au 'omesi'o na'i marunai fig ani? 'Ai ragoi mareho ha'abu'oahu na'oi 'omesi'i narai di'u ro'u mau wou.”
51 Magu ha'atee o'ani ro'u 'iniraaui noni, “'I'amou moi 'omesiai aro 'ai heihoa ro'u, mana enjel ana'ia God rai tataa'eha marai didio mai na'i ahoranai Garei Inoni.”*

2

Ha'aha'iwai Na To'o Na'i Kena

1 Murinai rua dangi, 'ia inana Jisas 'a 'ari 'anai ngau goni 'iniai ha'iwai na to'o na'i Provens i Galili na'i 'omaa ra 'unua 'iniai Kena.
2 'Ia Jisas miraaui rongoiusuri ana'i ra ari'ahuraau ro'u wou 'anai ngaugonisi.
3 'A 'ariwou mana waen 'a hakota'iniraau 'oha na ai'a hako mau i ngaugonisi. Mia inana Jisas 'a ha'atee o'ani 'inia, “'Ei, na waen 'a hako'a.”
4 Mia Jisas 'agu ha'atee o'ani 'inia, “Ina, ai'a aba amua, 'iaagua. 'A ai'a tari mau i madoraa agua.”
5 Mana inana Jisas 'a ha'atee o'ani 'iniraaui nei nara tau'aro na'i ngaugonisi, “Moi ha'isuriai taha nai 'unua tana'amou.”
6 Suri'i ringe adaa'i Jiu rau to'ora'i herehere 'anai dorima. Tarana naasi nara nugaa 'iniai ono kae bei tataruwai na'i 'isi, ma na'i ta'i bei 'a matai awaiei rua tangahuru ma'ua oru tangahurui galon. Na bei 'isi ra tagoradi 'ini'i hau.

---

* **1:51** 1:51 Jenesis 28:12

7 Naasi 'ia Jisas 'a o'ani 'iniraaui nei narau tau'aro na'i ngaugonisi, “Moi ha'ahonu'i
bei 'isi 'ini'i wai.” Na'i 'oha narau ha'ahonu ha'agorohi'i hako,
8 'ia Jisas 'agu o'ani 'iniraau, “Moi waa 'ari ta gere dora 'iniai waisi tanaa mo'o na
bwauodo 'iniai ha'aha'iwaisi.” Naasi maraugu haua 'onaai 'unua ana tanaraau.
9 Na'i 'oha na bwauodo 'anai ha'aha'iwai 'a gono maaniai wai ani, ma bwani aho'ita'i
waeni'a. 'Iia 'a ai'a aidangisia na'i hei na boi waenisi, ma'ata 'iraaui nei narau waa
mai waisi rau aidangisia moi. Miagu soia maia mo'o nara ha'aha'iwaiasi magu o'ani
'inia,
10 “'Ado 'oha, ni waen na goro nara ha'agonohiraau ga'u 'iniai noni. Na'i 'oha nara
gono ha'ahakoa wou, maragu haua tanaraau i waen na ai'a taraa goro na'i muri.
Mi'oe, na waen na goro di'u na'ogu nugaa 'anai muri!”
11 Hoita, na'i 'omaai Kena na'i Provens i Galili'a na 'ia Jisas 'agu hauai 'etanai
ha'abu'oahu ana, ma ha'ata'iniai mena ana na hauasa, miraaui rongoiusuri ana'i
raugu hinihinia.
12 Na'i murinai ha'aha'iwaisi, 'ia Jisas mea inana miraaui do'orana'i mana
rongoiusuri ana'i rau 'ari 'omaai Kapaniam marau awa 'isi suriai taringai dangi.

'Ia Jisas 'A Taariraau Hura'ai Sae

Baaniai Ruma Maea Ana God
(Matiu 21:12-13; Mak 11:15-17; Luk 19:45-46)

13 Ma gaarangi mai madoraa 'anai ha'ato'oai rongo 'ini 'adoma'i aho'isiai Roho
Aharau, mia Jisas 'a ta'ehai Jerusalem.
14 Mana'i 'oha na siriwou na'i dora a'ora na'i maanai Ruma Maea ana God, 'a
re'iraaui noni narau raoraonga'i kau mana siip mana waibora, miraaui sae 'anai orisi
ha'a rau heinagu suri'i dora ni ori-orisi ha'a adaa'i.
15 Naasi mia Jisas 'a hau'i hasiwaro ma tagorahiai roroho ma taariraau hako hura'ai
mwamwaa baaniai dorasi. 'A rihota'ini'i tebol 'anai ori-orisi ha'a mana ha'a ra asira'i
'ari suriai dorasi.
16 Ma ha'atee wetewete o'ani 'iniraaui nei narau raoraonga'i waibora, “Moi waa'i
hura'a baaniai dorani. Moi abui ha'i dora ni raoraonga'i 'iniai ruma ana Amagu!”
17 Na'i 'oha na 'iraaui rongoiusuri ana'i rau 'omesia o'asi, raugu 'adoma'i aho'isiai
dorai Usu-usu Maea na o'ani, “Ni ta'ahia nau haua i ruma amua God, 'a 'onaai 'eu na
noro na'i tahingagu.”*
18 Miraaui saemaua adaa'i Jiu rau songa'inia Jisas o'ani, “'E ha'abu'oahu he'ua na'oi
haua namei 'omesia, mameigui 'iraraa do'ia God na 'unua tana'o 'anai hauai heresi?”
19 Mia Jisas 'agu o'ani 'iniraau, “'Onaa namoi kaiai Ruma Maeani, 'e oru dangi moi
mau ha'a-urasia'a aho'i.”
20 Na'i 'oha narau rongoa o'asi, rau o'ani 'inia, “'O ga'i ha'a-urasia moi na'i raronai
oru dangi? 'E hai tangahuru mana ono harisi ha'atai nara tagoraa suriai rumanisi!”
21 Mana taha na 'ia Jisas na hadahada 'abaiasi, 'a hadanga'inia haariai abena.
22 Hoita, na'i murinai 'oha na 'ia Jisas 'agu suruta'e aho'i baaniai mae na 'iraaui
rongoiusuri ana'i raugu 'adoma'ini'i aho'i taha na 'unu'i. Na'i 'ohasi raugu hinihini'i
ha'atee ana'ia Jisas mana taha na Usu-usu Maea ra 'unu'i 'abaia Jisas.

Jisas 'A Aidangisiai 'Ado'adonai Noni

23 Na'i 'oha na 'ia Jisas 'a awa mau na'i Jerusalem na'i 'oha nara ha'ato'oai Roho
Aharau, 'a ragoi nei nara hinihinia 'iniai 'omesi'i adaa'i ha'abu'oahu na haa'i.
24 Ma'ata 'ia Jisas 'a ai'a taraa 'u'uriraau goro suria 'iia 'a aidangisi'i goroi
'adoma'idaa'i.
25 'A ai'a ta'isada do tanei nai ha'a-aidangisia Jisas 'ini'i barongadi noni, 'inia 'a
bwane 'iraraa ha'agorohi'i.

---

* **2:17** 2:17 Psalm 69:9

3

Jisas Mea Nikodimas

1 Ma'e ta'i na'otara adaaui Jiu na atana 'ia Nikodimas, 'iia 'e ta'i 'iniraaui ruruha
nara 'unuraau 'iniai Farisei.
2 'E ta'i rodo 'a boi beia Jisas ma o'ani, “Ha'ausuri, meu 'iraraa do'ia God na
ha'ataari'o do 'anai ha'ausuri'ameu. Na mwani ha'abu'oahu na'o haa'i 'a ha'ata'inia
do'ia God 'a awa bei'o.”
3 Mia Jisas 'a ha'atee o'ani 'inia, “'Inau wai 'unua tana'o ha'a-momori, na inoni 'a
bwa'i siri na'i heimarungi ana God 'onaa 'a bwa'i huta haoru.”
4 Mia Nikodimas 'agu o'ani 'inia Jisas, “'A bwara do 'oha na mwanemaua i noni
do'aigu siri aho'i ro'u na'i ahuna inana ma do'aigu huta haoru aho'i ro'u.”
5 Mia Jisas 'a o'ani ro'u 'inia, “'Inau wai 'unua tana'o ha'a-momori, na inoni 'a bwa'i
siri na'i heimarungi ana God 'onaa na bwa'i huta 'iniai wai mana mena ana Hi'ona
Maea.
6 I nei na huta beiai urao 'a huta 'onaai noni, ma'ata i nei na huta haoru 'iniai mena
anai Hi'ona Maea, 'iia 'a huta 'onaai garena God.
7 Abui heimwaota'i 'iniai 'unua agua tana'o do'oi huta haoru.
8 Na'i 'oha na ro'a 'a uhi 'ari na'i dora na 'adoma'iniai uhi 'ariei, 'o matai rongoai
aohana. Ma'ata 'o bwa'i matai 'iraraai dora na boi iei mana dora na hano 'ana. Naasi
'a o'asi ro'u beiraaui nei nara huta haoru 'iniai mena anai Hi'ona Maea.”
9 Mia Nikodimas 'a o'ani, “'A he'ua naasi?”
10 Mia Jisas 'a aramia o'ani, “I'oe 'e kae ha'ausuri bwarabwara na'i Israel. Ma 'ua
na 'o ai'a aidangisi'i 'ini'i mareho 'isi?
11 'Inau wai 'unua tana'o ha'a-momori, 'i'ameu meu hadanga'ini'i taha nameu
aidangisi'i mameu 'omesi'i, magu ai'a tanei 'ini'amou nai mwa'emwa'e 'anai hinihini'i.
12 Ma 'onaa mou ai'a hinihiniau 'oha nau maani'i mareho nara to'oto'o na'i
marewanani, 'aigui he'uai hinihini'i amoo'i mareho ni aro nawai maani'i?
13 'Inaui Garei Inoni, nau aidangisi'i mareho ni aro, 'inia 'inau nau dio mai baaniai
aro. Ai'a tanei'a ro'u naigui dio mai baaniai aro.
14 “Na'i 'oha na 'ia Moses miraaui Jiu rau awa na'i dora mangasara, 'ia Moses 'a
ha'a-urasia ara'ai hasi'ei na awa iei mwaa nara tagorahia 'iniai bras.* 'A o'asi ro'u,
'inau na Garei Inoni rai ha'a-urasiau ro'u ara'a,
15 neina 'irai nei narai hinihiniau rai daua nadaaui tahi tarau.
16 Suria 'ia God 'a ta'ahiraau hakoi noni nai marewana, 'a hisu 'iniai ta'i garena
otohuu, neina 'iraaui nei narai hinihinia rau bwa'i siri na'i mae tarau, ma'ata rai
daua nadaaui tahi tarau.
17 'Ia God 'a ai'a ha'ataaria mai garena 'anai hiiri ha'a-mama'airaau inoni nai
marewana, ma'ata 'anai ha'atahiraau baaniai ha'a-mama'ai.
18 “'Iatei nai hinihiniai garena God, 'ia God 'a bwa'i hiiri ha'a-mama'aia. Ma 'onaa
'iatei na bwa'i hinihinia, 'ia God 'a bwane hiiria, suria 'iia 'a ai'a hinihiniai ta'i gare
otohuu ana.
19 Mana taranai maho na 'ia God 'ai hiiriraaui noni 'inia 'a o'ani. Na marewa 'a
boi na'i marewana, maagu 'iraaui noni nai marewanani ra ta'ahia di'u i kuhi baaniai
marewa, suria na barongadaa'i ra ta'a'i.
20 Na sae hehere ta'aa 'a 'itaai marewa ma bwa'i gaarangia wou, suria 'a ai'a 'irisia
doni ta'aa ana'i rai ha'ata'i.
21 Me 'ia mo'o na hau'i mareho nara odo-odo 'a wa'ewa'e 'anai gaarangia woui
marewa, do neina 'ai ha'ata'inia hura'a do na mwane mareho na haa'i ra suriai taha
na 'ia God na 'irisia.”

Jisas Mea Jon Bwareomaea

---

* **3:14** 3:14 Nambas 21:4-9

22 Ma na'i moi muri, 'ia Jisas miraaui rongoiusuri ana'i rau 'ari Provens i Jiudea.
Rau awa 'isi ga'u marau bwareomaea'i tara'i sae.
23 Mia Jon 'a bwa-bwareomaearaaui sae ro'u na'i 'omaai Aenon, gaarangiai Salim,
suria na'i 'isi 'a ragoi hurahurai wai ma ragoi noni nara boboi 'anai bwareomaea.
24 Ma na'i 'ohasi 'ia Herod 'a ai'a nugaa maua Jon na'i rumaniho'o.
25 Hoita, 'ohasi 'e ai Jiu na heita'ia beiraaui rongoiusuri ana'ia Jon. Rau heita'ia
suriai ringe adaaui Jiu 'iniai mwa'anu narau haua 'anai ha'a-arariraau na'i maana
God.
26 Naasi miraaui rongoiusuri ana'ia Jon rau 'ariwou beia marau o'ani 'inia,
"Ha'ausuri, 'o 'iraraa mo'o namuru heisadoi ani na'i nata batarau 'iniai wai rahai
Jodan na'o hadanga'inia ani? Na'i 'ohanisi 'a bwa-bwareomaea'a ro'u, mana mwane
inoni ra 'ari hako beia!"
27 Mia Jon 'agu aramiraau o'ani, "'A bwa'i nei nai matai haua o'asi 'onaa na 'ia God
'a bwa'i 'ome sigihia.
28 'I'amou mou rongoa hakoi 'unua agua tana'amou do 'inau ai'a i Ha'atahi, ma'ata
'inau ra ha'ataariau mai 'anai ha'aagauraaui noni tanaa.
29 Na'i ha'aha'iwai, ni urao na ha'aagau 'anai ha'iwai, 'iia anai mwane na ha'aagau
'anai waina. Ma rei'uaa na o'asi, na geresae anai mwane na ha'aagau 'anai ha'iwaisi,
'a wa'ewa'e moi 'anai 'a'auhia ma 'anai bahurongo'i ha'atee ana'i. Minau 'au wa'ewa'e
o'asi ro'u 'anai bahurongo'i ha'atee ana'i Ha'atahi.
30 'Au 'irisia do'iia rai ha'a-ororiua, minau wai ano-ano moi."

Na Nei Na Dio Mai Ara'ai Aro

31 "Na nei na boi baaniai marewana, 'iia anai marewana me 'iia 'a hadanga'ini'i
taha nara to'oto'o na'i marewana. Ma'ata 'ia mo'o na dio mai baaniai aro naasi na
ororiu di'u.
32 'Iia 'a maani'i taha na rongo'i ma 'omesi'i, magu ai'a rago i nei narai mwa'emwa'e
'anai hinihini'i taha na maani'i.
33 Miraaui nei narau hinihini, rau ha'ata'inia doni mareho na 'ia God na 'unu'i ra
ha'a-momori.
34 Na nei na 'ia God 'a ha'ataaria 'a ha'arangasi'i ha'atee ana'ia God, suria 'iia 'a honu
'iniai Hi'ona Maea ana God.
35 'Ia Ama 'a ta'ahiai garena, ma hauai mena tanaa 'anai marungi'i mwane mareho
hako.
36 'Iraaui nei narau hinihiniai garena God rau daua'a i tahi tarau. Mei tanaraaui nei
nara bwa'i hinihinia, ra bwa'i dauai tahi tarau mia God 'ai hiiri ha'a-mama'airaau."

4

Jisas Mana Urao Ni Samaria

1-3 'Ia Jisas 'a 'iraraa do 'iraaui Farisei rau rongoa do 'iia 'a bwareomaearaaui sae,
ma waiwai rongoiusuri di'ua ro'ua Jon. Na'i 'oha na 'ia Jisas 'a rongoai mareho
narau 'unua 'inia, 'a hano baaniai Jiudea ma aho'i 'ari Galili. Ma'ata 'ia Jisas 'a ai'a
bwareomaeaa tanei, 'iraau moi rongoiusuri ana'i narau bwa-bwareomaearaaui sae.
4 'Oha na aho'i 'anai Galili, 'a taha horo na'i Provensi Samaria.
5 Mana'i Samaria 'a taha na'i 'omaa nara 'unua 'iniai Saeka, gaarangiai dorai ano
na 'ia Jekop na haua nanai gare ana 'ia Josep.
6 Mana giruiwai ana Jekop 'a awa mau 'isi. Mia Jisas 'a 'ariwou heinagu na'i bobonai
giruiwaisi 'iniai rahe ana 'iniai hahano, mana madoraa i dangi 'a 'onaai atoaa.
7-8 'Ariwou ma'e uraoni Samaria na boi do'ai taru wai na'i giruiwaisi. Na'i 'ohasi
'iraaui rongoiusuri ana'ia Jisas rau 'ari 'omaa 'anai hori nadaau mahoingau. Mia Jisas
'a o'ani 'iniai uraosi, "'A 'ua? 'O ga'i taru gugua wai mawai gono?"

9 Na'i 'ohasi, na uraosi 'a kaeni heimwaota'i di'u, suria 'iraaui Jiu rau ai'a matai hagu
goro beiraaui Samaria. Mana uraosi 'agu o'ani 'inia Jisas, “I'oe 'e ai Jiu me 'inau 'e ai
Samaria. Ni 'uaana na'ogu 'unua 'iniasi dowai taru mumua waini gono?”
10 Mia Jisas 'agu o'ani 'inia, “I'oe 'o ai'a 'ome 'iraraai bane ana God tana'o, ma'o
ai'a aidangisia tei na ha'atora'o 'anai taru 'ana wai. 'Onaa na'oi aidangisia, 'o ga'i
ha'angoniau mawai haua tana'o i wai nai hauai tahi tana'o.”
11 Mana uraosi 'a o'ani 'inia Jisas, “Saemaua, na wai 'a awa ha'atau dio magu i'oe 'o
ai'a to'oraa ta mareho 'anai taru wai hunia. Na'i hei na'oi taruhiai waini tahi naasi?
12 Ma ro'u, i'oe 'o 'adoma'inia do i'oe 'o ororiu di'uai wauwa agaaua Jekop na haua
tanagaaui girui wainisi? Naani'a 'i wai na 'ia Jekop mana gare ana'i, mana mwamwaa
adaa'i narau gogonohiasi.”
13 Mia Jisas 'a o'ani 'inia, “'Iatei nai gono na'i waisi 'ai matai maesiai gono ro'u mau
aho'i.
14 Ma'ata 'iatei nai gonohiai wai na 'inau wai haua tanaa, 'agu bwa'i maesiai gono'a
ro'u ta'oha. 'Inia na wai nawai haua tanaa 'ai 'onaai hurahura nai haua tarau tanaa
i waini tahi, mana waisi 'ai haua tanaai tahi tarau.”
15 Mana uraosi 'a o'ani 'inia Jisas, “Ha'ausuri, 'oi haua tanaaui waisi nei nawai abui
maesi gono'a ro'u ta'oha, ma'ua boi'a ro'u na'i 'ini 'anai taru wai.”
16 Mia Jisas 'agu o'ani 'inia, “'Oi 'ari ma'oi waa mai mwane amua.”
17 Mana uraosi 'a ha'atee o'ani, “'Inau ai'a ha'iwai.”
'Ia Jisas 'agu o'ani 'inia, “Ha'amomori, i'oe 'o ai'a ha'iwai 'ohani,
18 ma'ata 'e rima mwane na'o bwane waina'a ga'u, mana mwane na'o awa beia
'ohanisi ai'a mwane amua.”
19 Mana uraosi 'a ha'atee o'ani, “Ha'ausuri, nau 'iraraa'a do i'oe 'e rarabea.
20 Hoita, 'i'ameui Samaria meu ha'arahesi na'i hungahungai Gerisim 'onaairaaui
wauwa amee'i, mi'amoui Jiu mou 'unua do na'i Jerusalem, naasi huunai dora 'anai
ha'arahesi. 'Oi 'unua tanaau, nei he'ua na ha'a-momori?”
21-24 Mia Jisas 'agu o'ani 'inia, “'Oi hinihiniai mareho nawai 'unuani! Na madoraa
'ai boi ma naani'a i madoraasi na 'iraaui noni ra bwa'i ha'arahesia God na'i
hungahungani ma'ua na'i Jerusalem. 'Inia 'ia God 'e hi'ona. Tarana naasi 'iraaui huudi
noni ana'i rai ha'arahesia beiai hei'a'auhi anai Hi'ona Maea ma beiai ha'a-momori.
Neiraausi nei na 'ia Amagu 'a 'irisia dorai ha'arahesia. 'I'amou sae ni Samaria mou
haha'arahesi, mamou ai'a aidangisia goro atei namou ha'arahesia. Me 'i'ameui Jiu
meu aidangisia goro, suria na'i bei'ameui Jiu na hura'a mai nei 'anai ruhasiraaui
noni.”
25 Mana uraosi 'a o'ani, “'Inau 'iraraa doni Ha'atahi 'ai boi, ni nei nara 'unua 'inia
Kraest. Mana'i 'oha nai boi 'ai mamaani ruharuhasi'i hako hura'ai mwane mareho
tana'ameu.”
26 Mia Jisas 'a o'ani 'inia, “'Ia mo'o na ha-hadahada bei'o 'ohanisi naasi Ha'atahi!”
27 Na'i moi 'ohasi miraaui rongoiusuri rau ataha aho'i mai. Rau kaeni heimwaota'i
di'u na'i 'oha narau 'omesia do'ia Jisas 'a mamaani beiai urao ni Samariasi. Ma ai'a
do tanei 'iniraau na do'ai songa'inia 'iniai taranai taha, ma'ua taha nararu maani'i.
28 Mana uraosi 'a hanota'iniai bei tataruwai ana ma 'ari 'omaa 'anai soiraaui noni.
'A o'ani,
29 “Moi boi mamoi 'omesiai sae na 'unu'i hako hura'ai mwane mareho na 'inau 'au
haa'i. 'Iia gasi naasi Ha'atahi?”
30 Na'i 'ohasi 'iraaui noni rau hura'a baaniai 'omaa, marau 'ari 'anai heisadoi beia
Jisas.
31 Na'i 'oha na uraosi 'a hano 'anai 'ari 'unua tanaraaui noni nai 'omaasi, 'iraaui
rongoiusuri ana'ia Jisas rau o'ani 'inia, “Araha, 'oi ngau'a!”
32 Mia Jisas 'a o'ani 'iniraau, “Ai'a tanei 'ini'amou nai 'iraraa gugua mahoingau.”
33 Miraaui rongoiusuri ana'i raugu heisosonga'i hairiu o'ani, “Nii? 'Iatei na ha'i nana
mahoingau?”

34 Mia Jisas 'a o'ani 'iniraau, “Gugua mahoingau, naasi 'anai hauai hei'irisina God,
ma 'anai ha'ahakoai tau'aro na ha'ataariau mai 'ana.
35 'I'amou 'iraraai ha'atee nara hahaa na o'ani, ‘'E hai hura namau maraigui mauai
wiit 'anai ha'igoni'i.’ 'Inau wai 'unua tana'amou, moi 'ome'ome goro na'i mou, 'inia
na mou 'a bwane maua 'anai ha'igoni'i hua.
36 'Iraaui nei nara tagora 'anai ha'igoni'i hua na'i mousi rai dauai heitahari, mana
hua narau ha'igoni'i 'isi, naasi 'iraaui noni nara wai'i mai 'anai dauai tahi tarau. Naasi
'ia mo'o na hasiai mou, mea mo'o na ha'igoni'i hua na'i mousi rarui wa'ewa'e goni!
37 Mana ha'atee na o'ani, 'a ha'a-momori 'ohani, ‘'E nei na hasi mana nata nei nagu
ha'igoni'i hua.’
38 'Inau 'au 'onaai nei na ha'ataari'amou 'ari 'anai ha'igoni'i hua na'i mou na 'i'amou
mou ai'a hasia. Ra'i sae he'ete'i nara hasiai mou, mi'amou namoigui dau maenai
tau'aro raha adaau.”
39 Ma ragoi noni Samaria na'i 'omaasi nara hinihini 'iniai 'unua anai uraosi do'ia
Jisas 'a 'unu'i hako hura'a mwane mareho na haa'i.
40 Na'i 'oha narau hura'a 'anai 'omesia Jisas, rau ha'angonia wetewete do'ai awa
beiraau na'i 'omaa adaau. Mia Jisas 'a awa beiraau suriai rua dangi.
41 Ma rago ro'u i nei nara hinihini na'i 'oha ra rongo'i mamaani ana'i.
42 Miraaugu o'ani 'iniai uraosi, “Naasi meugu hinihini, suria meu rongorongo'a
haarimeeu, ai'a do 'ini'i moi mareho na'o 'unu'i tana'ameu. Ha'amomori, 'iia'a naasi
nei na boi 'anai ha'atahiraaui noni nai marewana.”

Jisas 'A Ha'agorohia Aho'i Baaniai Daoha

i Gare Anai Sae Mwanemaua

43 Na'i muri, na'i 'oha na 'ia Jisas 'a ha'ahakoai rua dangi na'i 'omaasi, 'iia 'a hano
ma 'ari Galili.
44 'Ia Jisas 'a bwane 'unua mau do na rarabea ra ai'a ha'ahoua na'i huunai kantri
ana.
45 Na'i 'oha na ataha wou na'i Provensi Galili, 'iraaui noni rau ha'amaotoa, suria
rau bwane 'omesi'i ha'abu'oahu na haa'i na'i Jerusalem na'i 'oha narau 'ari 'isi 'iniai
ngaugoni 'anai 'adoma'i aho'isiai Roho Aharau.
46 Mana 'ariwou na haa na'i Provensi Galili, 'ia Jisas 'a taha na'i 'omaai Kena, i 'omaa
na ha'a-aho'ita'iniai wai ani 'iniai waen. Hoita, na'i 'omaa raha na'i Kapaniam, 'e sae
mwanemaua na'i gaumani na awa iei. Mana gare anai saemauasi 'a daoha.
47 Na'i 'oha na saemauasi 'a rongoa do'ia Jisas 'a hano baaniai Jiudea ma bwane ada
aho'i na'i Galili, 'iia 'a 'ari na'i Kena. Na'i 'oha na ada beia Jisas, 'a bonga'inia dorai
ta'i 'ari Kapaniam mai ha'agorohia aho'i gare ana na gaarangi mae.
48 Mia Jisas 'a o'ani 'inia, “'A 'ua? Domoi 'omesia moe'a ta ha'abu'oahu mamoigui
hinihini?”
49 Mana saemauasi 'a ha'a-osaosaa di'u, 'a o'ani, “'Oi boi, na gare agua 'ai mae'a!”
50 Mia Jisas 'agu o'ani 'inia, “'Oi aho'i 'ari 'omaa, na gare amua 'ai tahi moi!” Mana
saesi 'a hinihinia Jisas ma aho'i 'ari 'omaa.
51 Na'i 'oha na 'a'ariwou mau suriai tara, ra'i sae tatau'aro ana'i rau boi 'anai heisadoi
beia, marau 'unua tanaa doni gare ana 'a bwane 'awaa, ma awa goro'a aho'i.
52 Mia songa'iniraau 'iniai madoraa he'ua na taraawa'a 'awaa, miraau o'ani 'inia,
“'A taraawa'a 'awaa mau na'i angi ta'i na'i atoaa nanora.”
53 Mana amanai garesi 'agu 'iraraa do naasi madoraa na 'ia Jisas 'a o'ani 'inia, “Na
gare amua 'ai tahi moi.” Na'i 'ohasi, ni sae mwanemauasi mana ruruha ana hako rau
hinihinia'a Jisas.
54 Naasi ruanai ha'abu'oahu na 'ia Jisas 'agu haua na'i Galili. Mana rua ha'abu'oahusi
'a haua na'i 'oha na hano baaniai Jiudea magu taha aho'i na'i Galili.

5

Jisas 'A Ha'agorohiai Nei Na Pwaki

1 Na'i muri 'ia Jisas 'a 'ari Jerusalem 'anai ta'i dangi ororiu adaaui Jiu.
2 Hoita, mana'i raronai 'omaa rahasi 'e oboi wai na awa iei nara 'unua 'iniai Betsata
na'i ha'ateeni Jiu. Mana obosi 'a awa na'i dora ra 'unua 'iniai "Maanai barai Siip."
Na'i bobonai obosi, 'e rima ruma ni bwebwero na awa na'iei.
3 'A ragoi sae nara to'iraau i mwani daoha he'ete'i hairiu narau dadao suri'i ruma
'isi. Tara'i nei ra kuru, tara'i nei ra pwaki, ma tara'i nei abedaa'i hako ra nugu. Ra
mamasiai 'oha na 'iha'iha i wai.
4 'Inia tara'i 'oha 'e enjel ana Araha 'ai boi 'anai ha'a-'iha'ihaa. Mana 'etanai sae
'anai buu dio na'i raronai wai 'ai goro aho'i baaniai daoha na to'ia.*
5 Ma'e ta'i 'iniraaui sae nara dadao 'isi, 'a daoha suriai oru tangahuru mana waru
harisi.
6 'Oha na 'ia Jisas 'a re'ia, 'a bwane aidangisia do'a bwane daoha orea'a mai. Mia
Jisas 'a songa'inia o'ani, "'O 'irisia do 'ai goro aho'i i abemu?"
7 Mia aramia Jisas o'ani, "Saemaua, 'a bwara di'u, 'inia ai'a sae 'anai waiau dio na'i
obo na'i madoraa na 'iha'iha i wai. Na'i 'oha nawaigui bonasia dio, ma'e sae nai bwane
dio'a na'i na'o baaniau."
8 Mia Jisas 'a o'ani 'inia, "'Oi ura ara'a ma'oi suru'iai be'amu ma'oi hahano!"
9 Na saesi 'a goro mau na'i 'ohasi! 'A suru'iai be'ana ma hahano'a!
Mana dangi na to'o i ha'abu'oahusi, 'e dangi ni mamaro adaaui Jiu.
10 Miraaui saemaua adaa'i Jiu rau haungaridaau, marau o'ani 'inia mo'o na goro
baaniai daohasi, "Ra ha'aabua 'anai waiwai hi'o na'i dangini, 'inia dangini 'e dangi ni
mamaro!"
11 Mia mo'osi 'a o'ani, "'Ia mo'o na ha'agorohiau baaniai daoha na 'unua tanaausi
dowai rahiai hi'o agua mawai hahano."
12 Miraau ha'atee haungaridaau o'ani, "'Iatei na 'unua tana'o 'i marehosi?"
13 Mia mo'osi 'a ai'a 'iraraai atana mo'o na ha'agorohia baaniai daoha, suria 'a ragoi
sae, mia Jisas 'a bwane hano'a.
14 Na'i muri, na 'ia Jisas 'agu to'oana ro'u na'i Ruma Maea ana God ma o'ani 'inia,
"'Ome, i'oe 'o goro'a. Naasi 'oigui abui haua'a ro'u ta ora-ora'a. 'A gasigu to'i'o ta
mareho nai ta'aa di'u ro'u wou."
15 Mia mo'osi 'a 'ari ma maania tanaraaui saemaua adaa'i Jiu do'ia Jisas na
ha'agorohia aho'i baaniai daoha.
16 Na'i 'ohasi, 'iraaui saemaua adaa'i Jiu raugu taraawa'a here ha'ata'aia Jisas, 'iniai
hahaa'i ana'i mareho o'asi na'i dangi ni mamaro.
17 Mia Jisas 'a o'ani 'iniraau, "I Amagu ai'a dangi do'ai agoheta'i tagora. Tarana
naasi 'inau 'au o'asi ro'u."
18 Na'i 'oha naraugu rongoa o'asi, raugu 'adoma'i wetewete ro'u wou 'anai
ha'amaesia, ai'a do 'inia moi horosia ana i ringe anai dangi ni mamaro, me 'inia
ro'u i 'unua anasi do'ia God naasi amana, mana'i 'oha na 'unua o'asi, 'a here 'onaa do
'iia 'a ta'isada beia God.

Ni Mena Anai Garena God

19 Mia Jisas 'a ha'atee o'ani, "'Inau wai 'unua tana'amou ha'a-momori, na Gare
'abwa'i haua mwada'u ta mareho suria moi 'adoma'ina haaria, ma'ata 'a ha'isuriai
taha na Amana 'a haua. Ni taha na Ama 'ai haa, ni Gare 'ai haua ro'u.
20 'Ia Ama 'a ta'ahiai Gare, ma ha'ata'ini'i hako tanaa i mwane mareho na 'iia 'a
haa'i. Mana Ama 'ai ha'ata'inia tanaai Gare tara'i kae mareho raha 'anai haua narai
di'u ro'u wou baaniai ha'agorohia na haa i saeni baaniai daoha. Mana mareho nai
haa'i, moi heimwaota'i hako 'ini'i.

* **5:4** 5:4 Tara'i kopi bwani 'iniai Baebol ra ai'a to'oraai tatarani.

21 'Ia Ama 'a matai ha'a-suruta'eraau aho'i nei nara mae maai haua tanaraaui tahi.
I Gare 'ai o'asi ro'u. 'Iia 'ai hauai tahi tanaraaui nei na 'ome sigihiraau.
22 Mana Ama 'a ai'a hiiria tanei, suria 'iia 'a bwane haua'a tanaai Gare 'i mena 'anai
hiiriraau inoni.
23 'A haua o'asi do neina 'iraaui noni rai ha'ahouai Gare, 'onaai ha'ahoua adaaui
Ama. 'Iatei na ai'a ha'ahouai Gare, 'a ai'a ha'ahouai Ama na ha'ataaria mai.
24 “Wai 'unua tana'amou ha'a-momori, 'iatei nai hinihini'i ha'atee agu'i mai
hinihinia ro'ua God na ha'ataariau mai, 'ai dauai tahi tarau. 'Iia 'au bwa'i hiiria
'ini'i ora-ora'a ana'i, suria 'iia 'a 'onaai nei na hano baaniai mae na 'ari na'i tahi.
25 Ha'amomori. 'Inau wai 'unua tana'amou, ni madoraa 'ai boi ma naani'a i
madoraasi na 'iraaui nei ra hano 'anai mae tarau rai rongoai ringenai garena God.
'Iraaui nei narai bahurongoa rai dauai tahi tarau.
26 'Inia i Ama naasi na to'o mena 'anai hauai tahi tanaraaui noni. Me 'iia 'a watea
ro'u i menasi tanaai garena neina garena 'ai haua ro'u i tahi tanaraaui noni.
27 Ma haua ro'u tanaai garena 'i mena 'anai hiirirai noni, 'inia 'iia naasi Garei Inoni.
28 Moi abui heimwaota'i. 'E madoraa nai boi mau, 'iraaui nei nara mae nara awa
na'i hera rai rongoai ringenai garena God.
29 Na'i 'ohasi raigu suruta'e baani'i hera. 'Iraaui nei narau haa'i mwani mareho
goro rai siri na'i tahi tarau, miraaui nei ra haa'i mwani mareho ta'a'i rai siri na'i mae
tarau.”
30 'Ia Jisas 'a ha'atee o'ani ro'u 'iniraau, “'Inau 'au bwa'i matai haua mwada'u ta
maho suriai 'adoma'igu haariau. 'Inau 'au hihiiri suriai 'unua ana God tanaau. Naasi
na hihiiri nau haa 'a odo-odo, suria 'inau ai'a ha'isuriai 'adoma'igu haariau, ma'ata
'au hihiiri suriai 'adoma'ina God na ha'ataariau mai.”

Nei Na Ha'arangasia Hura'a Jisas

31 “'Onaa na 'inau moi wai ha'arangasiau haariau hura'a, na mareho nawai 'unu'i
hura'a 'iniau haariau 'ai gere bwara tana'amou 'anai hinihini'i.
32 Ma'ata 'e sae he'ete'i ro'u na ha'arangasiau hura'a tana'amou, ma wai 'unua
tana'amou, na mwane mareho na maani'i hura'a 'iniau ra ha'a-momori.
33 'I'amou mou bwani ha'ataari'i 'ari tara'i sae 'anai bahurongoa Jon Bwareomaea,
mana mareho na maani'i hura'a 'iniau ra ha'a-momori.
34 Ai'a do 'a ororiu tanaau dorai ha'arangasiau hura'a, ma'ata 'au ha'a-'adoma'i
aho'isi'amou moi 'iniai heitaroha'i ana Jon nei namoi 'iraraai here namoi daua 'inia i
tahi tarau.
35 'Ia Jon 'a 'onaai raita na ha'amarewa'i 'adoma'imoo'i. Mi'amou mou wa'ewa'e moi
'inia, suriai gere 'oha.
36 Minau, 'e mareho na ha'ata'inia hura'a ha'a-momori do'ia God na ha'ataariau
mai. Naia naasi tatau'aro nau haua na 'ia Amagu 'a 'irisia dowai haua. Marehosi 'a
ha'arangasiau goro hura'a di'u'i ro'u i taha na 'ia Jon 'a maani'i 'iniau.
37 Mia Amagu na ha'ataariau mai 'a bwane 'unu'i hako hura'ai mwane mareho
'iniau. 'I'amou mou ai'a rongoai ringena, mamou ai'a wanara'i maa 'inia,
38 mamou ai'a hinihini'i ha'atee ana'i. 'Au 'iraraa o'asi suria mou ai'a hinihiniau, i
nei na 'ia God na ha'ataariau mai.
39 Mou siba suri'i usu-usu na'i Usu-usu Maea, 'inia mou hinihinia do na'i suri'i namoi
sadoiai tahi tarau. Na'i 'isi nara ha'arangasiau hura'a suri'i!
40 Mia mougu ai'a raba boi beiau mawai haua tana'amoui tahi tarau.
41 “'Au ai'a bonasia domoi ha'a-ta'eta'eau,
42 'inia 'au aidangisia do 'i'amou mou ai'a ta'ahia God suri'i tahingamoo'i.
43 'Inau 'au boi bei'i ha'atee ana'ia Amagu, mi'amou ai'a ha'amaotoau. Ma 'onaa
tanei he'ete'i nai boi hadanga'ini'i mareho 'inia moi haaria, 'i'amou ga'i mwa'emwa'e
goro 'anai ha'amaotoa.

44 To'oana moi mou bwarai hinihini! Mou 'irisia do'iraaui noni rai ha'a-
ta'eta'e'amou, mamougu ai'a 'irisiai ha'a-ta'eta'e baania God.
45 Moi abui 'adoma'inia do 'inau nawai ha'ahuni'amou na'i maana Amagu. 'A bwa'i!
'Ia Moses namou 'u'uria gorosi do 'iia nai 'a'auhi'amou, 'iia nai ha'a-huni'amousi.
46 Ma 'onaa namou hinihinia mora Moses, 'i'amou ga'i hinihiniau ro'u, 'inia na
mareho na usu'i, 'a usu'i 'iniau.
47 Ma 'onaa namou ai'a hinihini'i mareho na usu'i, moigui hinihini'i he'uai mareho
nau maani'i?"

6

Jisas 'A Hanganiai Rima Merui Mwane
(Matiu 14:13-21; Mak 6:30-44; Luk 9:10-17)

1 Mana'i muri, 'ia Jisas miraaui rongoiusuri ana'i rau ta'e horo 'ari na'i nata batarau
'iniai kae bwera i Galili, na tara'i 'oha ra 'unua 'iniai bwera i Taebirias.
2 Ma'e kae ruruhai noni narau susuria tarau 'inia rau 'omesi'i ha'abu'oahu na haa'i
na'i 'oha na ha'agorohiraau aho'i nei nara daoha.
3 Mana'i 'oha narau ataha 'ari nata batarau, 'ia Jisas mana rongoiusuri ana'i rau
ta'eha ara'a na'i gere hungahunga marau heinagu.
4 Mana'i 'ohasi na dangi hauasa adaaui Jiu 'anai ha'ato'oai Roho Aharau 'a gaarangi.
5 'Ia Jisas 'a wana 'ari ma 'omesia 'ari goni adaau mai mwane noni beia, ma rihota'i
tanaa Pilip ma o'ani 'inia, "Na'i hei nagai matai hori bredi arari'i mwane sae 'ini?"
6 'A 'unuai marehosi, do 'a raba ha'imaania moia Pilip, me 'ia Jisas 'a bwane 'iraraai
taha nai haua 'anai hanganiraaui noni.
7 Mia Pilip 'a o'ani 'inia, "'Ei! Rei'uaa nagai to'oraa ta kae ha'a* ma bwa'i arari mau
ro'u."
8 Ma'e ta'i rongoiusuri ro'u na atana 'ia Andru, 'e do'orana Saemon Pita, na o'ani,
9 "'Ei! Ni gere gare mwaneni 'e rima huai bredi ma'e rua ii'a na beia. Magu 'a bwa'i
arariraau hakoi mwane inoni 'ini."
10 Mia Jisas 'agu o'ani 'iniraaui rongoiusuri, "Moi 'unua tanaraau inoni marai
heinagu." Mana hahaarisi 'a rago na'i dorasi, miraaui noni raugu heinagu auru hako.
Mana goni nara haasi 'a gaarangi 'onaai rima merui mwane.
11 Mia Jisas 'a dauai rima huai bredisi ma ha'atee ha'agorohia God 'ini'i ma haa'i
tanaraaui noni. Ma haa o'asi ro'u 'ini'i ii'a. Na'i 'ohasi rau ngau, marau masu hako.
12 Mia Jisas 'agu o'ani 'iniraaui rongoiusuri ana'i, "Moi si'o goni'i mareho na 'iraaui
noni rau ngau tahi'i neina abu ta mahoingau nagai ha'agata'inia."
13 Na'i 'oha narau si'o goni'i dora narau ngau tahi'i baaniai rima huai bredi moi na
'ia Jisas na ha'atora'ini'i ani, rau ha'ahonuai ta'i tangahuru mana rua abira.
14 Na'i 'oha na 'iraaui noni rau 'omesiai ha'abu'oahusi, raugu ha'atee o'ani,
"Ha'amomori, naia'a naasi rarabea nagau mamasiasi!"
15 'Ia Jisas 'a 'omesia do 'iraaui noni rai waia 'anai ha'a-'usu'usua do'ai mwaeraha
tanaraau. Naasi ma hano ma ta'eha bo ta'eha ro'u na'i hungahunga haaria.

Jisas 'A Hahano Na'i Hunganai Wai
(Matiu 14:22-33; Mak 6:45-52)

16 Na'i su'urahi 'iraaui rongoiusuri ana'i rau dio mamasia dioi bobonai bwera.
17 Ma hanoria woui kuhi 'ohasi mia Jisas ai'a ataha mau beiraau. Naasi marau ta'e
baania ara'a na'i ora, marau haruta 'ari 'anai 'omaai Kapaniam.
18 Raugu 'asu'a ma diohiraaui ro'a raha mana wai 'a taraawa'a abwao.

---

* **6:7** ***Kae ha'a:*** Na'i ha'ateeni Grik ra 'unua "200 denari." Mana ta'i denari 'a 'onaai horihorinai ta'i sae 'anai ta'i dangi.

19 Na'i 'oha na 'iraaui rongoiusuri rau bwane su'ara'i ha'atau hura'a 'onaai rima
ma'ua ono kilomita, maraugu 'omesia Jisas hahano ana mai gaarangiraau na'i
hunganai wai. Na'i 'ohasi rau kae mamaa'u di'u.
20 Mia Jisas 'a ha'atee 'ari tanaraau o'ani, "'Inau moi! Mou abui mamaa'u."
21 Na'i 'ohasi ragu wa'ewa'e do'ai ta'e ara'a beiraau na'i ora. Raugu 'asu'a marau 'oto
siriwou na'i dora narau hano 'ana.

'Iraaui Noni Rau Siba Surisuria Jisas

22-23 Na'i haho'oa, 'iraaui noni 'ari nata batarau 'iniai bwerasi rau goni na'i one 'anai
totoria Jisas, 'inia rau 'adoma'inia do 'a awa mau na'i 'isi. Dorasi 'a awa gaarangiai
dora narau ngau iei na'i 'oha na 'ia Araha 'a ha'atee ha'agorohia God 'ini'i huai bredi
mana ii'a 'ani. Rau 'iraraa do'ia Jisas 'a ai'a hano beiraaui rongoiusuri ana'i, 'inia ta'i
ora'a na awa 'isi na 'iraaui rongoiusuri rau bwane ta'e na'iei 'anai 'ari nata batarau.
Hoita, na'i 'ohasi, tara'i ora ni Taebirias nara 'oto gaarangiraau.
24 Na'i 'oha na 'iraaui noni hunga rau 'ome 'iraraa do'ia Jisas mana rongoiusuri ana'i
raugu ai'a awa'a 'isi, rau ta'e suri'i ora marau 'ari Kapaniam 'anai sibania Jisas.

Jisas Na Bredi Ni Tahi

25 Na'i 'oha narau ataha wou nata batarau, rau sadoia Jisas marau songa'inia o'ani,
"Ha'ausuri, 'oha he'ua na'o boi 'ini?"
26 Mia Jisas 'a aramiraau o'ani, "Ai'a! Wai 'unua ha'a-momori tana'amou, 'i'amou
mou raba suriau 'inia 'au hangani'amou mamou masu, ai'a domou aidangisi'i
ha'abu'oahu nau haa'i.
27 Moi abui bona 'iniai mareho na bwa'i matai awa orea 'onaai mahoingau, ma'ata
moi bonasiai mareho nai matai awa tarau na 'inau i Garei Inoni nau matai haua
tana'amou. 'Inia 'ia Amagu na haua tanaaui mena 'anai haua o'asi."
28 Miraau ha'atee o'ani 'inia, "Ra'i taha na 'ia God 'a 'irisia domei haa'i?"
29 Mia Jisas 'a aramiraau o'ani, "Naani taha na 'ia God 'a 'irisia domoi haua. Moi
hinihiniai nei na 'iia na ha'ataaria mai."
30-31 Miraau ha'atee o'ani ro'u 'inia, "'Onaa na'o 'irisia domei hinihini'o, ma'oi haua
ta ha'ara mamei 'omesia ta. 'Ia Moses 'a hauai ha'abu'oahu tanaraaui wauwa agaa'i
'ohabwani na'i madoraa narau hano 'ari suriai dora mangasara. 'A hanganiraau 'iniai
mahoingau nara 'unua 'iniai Mana na dio mai baaniai aro! 'Onaai usua ada na'i Usu-
usu Maea o'ani, 'Ni mahoingau na dio mai baaniai aro, naasi mahoingau na haua
tanaraau 'anai ngaa.'† 'E ha'abu'oahu he'ua na'oi haua tana'ameu?"
32 Mia Jisas 'a o'ani 'iniraau, "'Inau wai 'unua ha'a-momori tana'amou, 'ia Moses 'a
ai'a hauai mahoingau tanaraaui wauwa agaa'i dio mai baaniai aro. I Amagu naasi na
haua tanaraau. Mana'i 'ohani 'a haua tana'amoui huunai bredi na dio mai ara'ai aro.
33 Mana huunai bredi ana God naasi 'ia mo'o na dio mai ara'ai aro 'anai hauai
huunai tahi tanaraau hakoi noni nai marewana."
34 Miraau o'ani 'inia Jisas, "Saemaua, 'oi haua tarau tana'ameu i bredisi."
35 Mia Jisas 'a o'ani 'iniraau, "'Inau naasi bredi ni tahi. 'Iatei nai boi beiau, 'agu
bwa'i hioro'a ro'u ta'oha. Mia tei na hinihiniau 'agu bwa'i raba gono'a ro'u.
36 'Onaai bwane 'unua agua tana'amou, rei'uaa namou 'omesiau, me mou ai'a
hinihini mau ro'u.
37 Ma'ata 'iraaui nei na 'ia Amagu na hau'i tanaau, rai boi beiau, mau bwa'i 'itaraau.
38 'Inia 'inau 'au dio mai 'anai hauai taha na Amagu 'a ha'ataariau mai 'ana, ai'a
'anai suria moi 'adoma'igu haariau.
39 Ma naani hei'irisina God, do abu ta ta'i nei 'iniraaui nei na haa'i mai tanaau nawai
ha'a-ai'aa, ma'ata na'i ha'ahakonai dangi wai ha'a-suruta'eraau hako baaniai mae.
40 I Amagu 'a 'irisia do 'iraaui nei ra 'ome 'iraraai garena marau hinihinia, rai
to'oraai tahi tarau. Mana'i hahakonai dangi wai ha'a-suruta'eraau baaniai mae."

† **6:30-31** 6:31 Eksodas 16:4

41 Na'i 'ohasi 'iraaui Jiu raugu taraawa'a mangurunguru 'iniai 'unua ana do'iia naasi
bredi na dio mai baaniai aro.
42 Marau o'ani ro'u, “'Iia moia Jisas garena Josep naasi! 'Igaau mataia amana mia
inana. 'A he'ua na 'unua 'inia do 'iia 'a dio mai baaniai aro?”
43 Mia Jisas 'a o'ani 'iniraau, “'Ei! Mou abui mangurunguru 'iniai marehosi!
44 'A bwa'i nei nai boi beiau 'onaa na 'ia Amagu na ha'ataariau mai 'a bwa'i waia
mai tanaau. Mia mo'o nai boi beiau, wai ha'a-suruta'ea baaniai mae na'i ha'ahakonai
dangi.
45 Na'i buka adaa'i rarabea ra usua o'ani, ‘'Ia God 'ai ha'ausuriraau hako.’‡ Naasi
'iraaui nei narau bahurongo marau ha'isuri'i taha na Ama na ha'ausuriraau 'ini'i,
naasi narau boi beiau.
46 Ai'a do ta nei nai re'iai Ama. Ta'i, 'inau moi na 'ia Ama na ha'ataariau mai nau
re'ia.
47 Ma wai 'unua ha'a-momori tana'amou, 'iatei na hinihiniau 'a daua'a i tahi tarau.
48 'Inau naasi bredi ni tahi!
49 'Iraau na wauwa agaa'i na'i 'oha bwani, rau ngau Mana na'i dora mangasara
maraugu buna mae mau.
50 Ma'ata 'iraaui nei narai ngauai bredi na dio mai baaniai aro, rai daua nadaaui
tahi tarau.
51 'Inau naasi bredi ni tahi nau dio mai baaniai aro. 'Iatei nai ngauai bredisi 'ai awa
tarau, mana bredisi naasi abegu nau haua tanaraaui mwane inoni nai marewana
hako do 'iraau rai tahi 'inia.”
52 Miraaui noni raugu heitohetohe hairiu 'iniai 'ado'ado 'anai mareho na 'unuasi.
Marau o'ani, “'Ai he'ua nai haa 'inia tanagaaui abena 'anai ngaua?”
53 Mia Jisas 'agu o'ani 'iniraau, “'Inau wai 'unua ha'a-momori tana'amou, 'onaa
namou bwa'i ngauai abena mana gonohiai 'abunai Garei Inoni, mou bwa'i dauai
tahi tarau.
54 'Irai nei ra ngauai abegu mara gonohiai 'abugu, rau daua'a i tahi tarau, minau
wai ha'a-suruta'eraau na'i ha'ahakonai dangi.
55 Suria na abegu naasi huunai mahoingau, mana 'abugu naasi huunai waini gono.
56 'Iraaui nei nara ngauai abegu mara gonohiai 'abugu rau ha'i ta'i beiau minau 'e
ta'i beiraau.
57 'Ia Ama na tahitahi na ha'ataariau mai, me'iia na haua tanaaui tahi. 'A o'asi ro'u,
'iraaui nei narau ngauai abegu wai hauai tahi tanaraau.
58 'Inau naasi bredi na dio mai baaniai aro. 'Iatei nai ngauai bredi naasi, 'ai dauai
tahi tarau. 'A bwa'i 'onaairaaui wauwa agaa'i narau ngauai Mana na'i dora mangasara
maraugu mae ro'u mau.”
59 Ni mareho 'isi 'ia Jisas 'a maani'i na'i 'oha na ha'ausuriraaui noni na'i ruma ni
ha'arahesi na'i Kapaniam.

I Ha'ausuringa'i 'Iniai Tahi Tarau

'A Bwara 'Anai Aidangisia

60 'A ragoi nei 'iniraaui nei rau araisuria Jisas narau o'ani, “Araha, ni ha'ausuringa'i
'isi ra bwara di'u 'anai aidangisi'i. Bwa'i ta sae naigui mwa'emwa'e 'anai araisuri'i!”
61 'Ia Jisas 'a aidangisia do 'iraaui rongoiusuri rau mangurunguru hairiu 'iniai
marehosi, ma o'ani 'iniraau, “'A 'ua? Na mamaani nau hau'isi ra ha'awauni'i
tahingamoo'i?
62 'Onaa na o'asi, ma'ai he'ua 'onaa namoi 'omesiau 'i Garei Inoni wai aho'i ara'ai
dora na 'inau 'au boi baania?
63 Na Hi'ona Maea moi na matai hauai tahi tarau, inoni 'a bwa'i matai haua. Mana
mwane mareho nau hadanga'ini'i tana'amou 'isi, ra boi baaniai Hi'ona Maea mara
matai hauai tahi tarau tana'amou.

‡ **6:45** 6:45 Aisaea 54:13

64 Ma'ata rei'uaa na o'asi, me tara'i nei 'ini'amou mou ai'a hinihiniau ro'u mau.”
'Ia Jisas 'a bwane aidangisiraau mau na'i na'o i nei narau bwa'i hinihinia mia tei nai
usuha'inia tanaraaui maerongana.
65 Mia Jisas 'a o'ani ro'u 'iniraau, “Namoisi mareho nau bwane 'unua 'inia do 'a
bwa'i nei nai matai boi beiau 'onaa na 'ia Amagu 'a bwa'i waia mai tanaau.”
66 Na'i 'ohasi 'a ragoi nei rau suria ga'u a Jisas narau rihota'i aho'i maraugu ai'a raba
suria'a ro'u.
67 Mia Jisas 'a rihota'i wou tanaraaui ta'i tangahuru mana rua rongoiusuri ana ma
o'ani 'iniraau, “'A 'ua? 'I'amou moi nugasiau o'asi ro'u?”
68 Mia Saemon Pita 'a aramia o'ani, “Araha, 'iatei ro'u nameigui suria, 'inia suri'i
ha'atee amu'i'a naasi namei matai sadoiai tahi tarau.
69 Meu hinihini mameu 'iraraa do i'oe naasi noni maea na'o boi baania God.”
70 Naasi mia Jisas 'a o'ani 'iniraau, “'A ha'a-momori, 'e waira ta'i tangahuru mana
rua rongoiusuri nau 'ome sigihi'amou. Magu 'e ta'i 'ini'amou 'e adaro.”
71 Na'i 'oha na ha'atee o'asi, 'a hadanga'inia Jiudas garena Saemon Iskariot. 'Iia
'e ta'i 'iniraaui ta'i tangahuru mana rua rongoiusuri nai usuha'inia Jisas tanaraaui
maerongana.

7

Jisas Mana Do'orana'i

1 Ma na'i muri 'ia Jisas 'a awa na'i Provensi Galili, ma 'a'aariha 'ari suri'i 'omaa.
'Iia 'a ai'a raba 'ari na'i Provensi Jiudea suria 'iraaui saemaua adaa'i Jiu rau bonasiai
ngahu ha'amaesia.
2 Mana rongo 'anai 'adoma'i aho'isiai 'oha na 'iraaui wauwa adaa'i rau awa suri'i
ruma saira na'i dora mangasara 'a gaarangi.
3 Miraaui do'orana'i a Jisas rau ha'ata'u'ua 'anai 'ari na'i Jiudea 'anai ha'ato'oai
rongosi. Rau o'ani, “'Oi hano ma'oi 'ari Jiudea miraaui rongoiusuri amu'i rai 'omesi'i
ha'abu'oahu na'oi haa'i!
4 'Onaa 'oi awa hatara'i moi 'ini, ma 'a bwa'i taro i atamu. 'Iniai to'oraa amua i
mena 'anai hau'i mareho ha'abu'oahu o'asi, ma'oi ha'ata'ini'i tanaraaui mwani noni
hako marai 'iraraa!”
5 Rau ha'atee o'asi, 'inia rei'uaa na 'iraau ra'i huunai do'orana'i, me 'iraau rau ai'a
hinihinia.
6 Mia Jisas 'agu aramiraau o'ani, “Na'i 'ohani ai'a huunai madoraa goro tanaau 'anai
'ari Jiudea. 'I'amou rei'uaa namoi 'ari namoiwou ta madoraa, ma bwa'i 'ua tana'amou.
7 'Iraaui noni nai marewanani ra bwa'i 'itamou, me 'inau rai 'itaau suria 'au 'unua
tanaraau doni barongadaa'i ra ta'a'i.
8 Moi 'ari mamoi ha'ato'oai rongosi. 'Inau 'au bwa'i 'ariwou mau 'inia 'a ai'a tari
mau i madoraa agua.”
9 Na'i 'oha na 'ia Jisas 'a 'unu'i hakoi mareho 'isi, 'agu awa suriai taringai dangi na'i
Provens i Galili.

Jisas 'A Ha'ausuriraaui Noni

Na'i Ruma Maea Ana God

10 Mana'i murinai 'oha na 'iraaui do'orana'ia Jisas rau 'ari 'anai ha'ato'oai rongosi,
'ia Jisas 'a 'ari ro'u, ma'ata 'iia 'a hano haaria do 'iraau sae rau gasi 'omesia.
11 Miraau na saemaua adaa'i Jiu rau 'ome sibasiba 'inia marau heisosonga'i 'inia.
12 Mei beiraaui noni hunga, ra ragoi nei nara hadanga'inia Jisas. Tara'i nei rau o'ani,
“'E sae goro naasi.” Ma tara'i nei rau o'ani, “Ai'a na! 'Ia mo'osi 'a pwari'iraaui noni.”
13 Ma bwara do tanei nai ramoramo 'anai ha'atee ha'a-aneanea Jisas na'i maadaau
hakoi noni, suria rau mamaa'usiraaui saemaua adaa'i Jiu.

14 Murina tara'i dangi, 'oha narau gaarangi tari wou na'i 'ubutanai rongo narau
hauasi, 'ia Jisas 'a 'ari na'i Ruma Maea ana God ma ha'ausuriraaui noni.
15 Mana'i 'oha na 'iraaui saemaua adaa'i Jiu rau rongo'i ha'ausuringa'i na haa'i, rau
kaeni heimwaota'i di'u marau ha'atee o'ani, "'A he'ua na aidangi di'u 'inia, 'inia 'iia
ai'a ha'ausuringa'ini'i beigaaui mareho na 'igaau gau ha'ausuringa'ini'i?"
16 Mia Jisas 'a o'ani 'iniraau, "Ni taha nau maani'i ai'a mareho na dowai 'adoma'ini'i
moi haariau, ma'ata ra'i 'adoma'ina'i a God na ha'ataariau mai.
17 'Iatei na mwa'emwa'e 'anai ha'isuriai hei'irisina God nai matai aidangisia 'onaa
ha'ausuringa'i nau haa'i 'isi ra boi baania God, ma'uasi ra'i mareho na 'inau 'au
'adoma'ini'i moi haariau.
18 'Iatei na hadanga'ini'i taha na 'adoma'ini'i moi haaria, 'a 'irisia moi do 'iraaui noni
rai ha'a-aneanea. Ma'ata 'iatei na haa'i mareho 'anai ha'a-aneanea mo'o na ha'ataaria
mai, ni ha'atee ana'i ra ha'a-momori, ma ai'a ta pwari'i na'i beia.
19 'Ia Moses 'a haa'i ringeringe tana'amou, magu ai'a ta ta'i nei 'ini'amou na do'ai
araisuri'i hako. Naasi, ni 'uaana namou raba ngahu ha'amaesiau 'inia!"
20 Miraaui noni raugu o'ani 'inia, "I'oe 'e adaro na bwauni'o gasi! Ai'a ta nei nai
'unua do'a raba ngahu ha'amaesi'o!"
21 Mia Jisas 'a o'ani 'iniraau, "'E ta'i ha'abu'oahu moi nau haua na'i dangi ni mamaro
namou 'omesia ani, mamou heimwaota'i di'u'a 'iniai tau'aro nau hauasi.
22 Me 'i'amou mou haua ro'u i tau'aro na'i dangi ni mamaro na'i 'oha namou suriai
ringei aha ha'ara 'onaai 'unua ana Moses. (Na ringesi 'a ai'a huunai boi baania Moses.
'A taraawa'a mau mai na'i madoraa ana Ebraham.)
23 'Onaa na taha mai madoraa 'anai hauai ringei aha ha'ara tanaai gare ma to'o na'i
dangi ni mamaro, moi haua'a 'onaai ringe ana Moses na 'unua. Hoita, 'onaa namou
hauai ringei aha ha'ara na'i dangi ni mamaro, ma'ua mou haungarimoou 'inia na'i
'oha nau ha'agorohia aho'i noni na'i dangi ni mamaro?
24 'A ai'a goro 'anai hiiria raurau i noni na'i 'oha namou ai'a aidangisia goroi taha
na haua, ma'ata 'a goro domoi sadoia ha'agorohia, neina 'ai odo-odo i hihiiri namoi
haua."

Jisas i Nei Na 'Ia God Na 'Ome Sigihia

25 Miraau tara'i saeni Jerusalem rau o'ani, "Naasia mo'o nara raba ngahu
ha'amaesiasi?
26 'Ome, 'iia 'a ha-hadahada hurasi tanaraaui noni magu ai'a ta nei 'iniraaui na'otara
agaa'i naigui heitohetohe beia. Gasi raugu 'iraraa do 'iia naasi Ha'atahi?
27 'A ga'i bwa'i o'asi, 'inia 'igaau hako gau 'iraraai dora na 'ia mo'osi 'a boi baania.
'Inia na Ha'atahi 'ai ha'amaranga moi, ma 'abwa'i tanei nai 'iraraai dora na boi iei."
28 Mia Jisas 'a ha'atee raha ara'a na'i 'oha na ha-ha'ausuri raaui noni na'i Ruma
Maea ana God, 'a o'ani, "Ha'amomori! Mou 'adoma'inia domou 'iraraau mamou
'iraraai dora nau boi iei. Ma'ata, 'inau 'au ai'a boi suriai 'adoma'igu haariau, 'e nei na
ha'ataariau mai me 'iia naasi na ha'a-momori tarau.
29 'Inau 'au aidangisia mo'osi suria 'inau 'au boi baania, me 'iia na ha'ataariau mai
tana'amou."
30 Miraau tara'i sae rau bonasiai daua 'anai ha'a-mama'aia magu bwara tanaraau
suria 'a ai'a tari mau i madoraa.
31 Me 'a ragoi noni nara goni na'i 'isi narau hinihinia'a na'i 'ohasi marau ha'atee
o'ani, "'Iia gasi Ha'atahi! 'Inia 'abwa'i ta sae'a ro'u naigui haa'i tara'i mwani
ha'abu'oahu di'ua ro'ua mo'osi!"

Ra Bonasiai Daua Jisas

'Anai Ha'amama'aia

32 Na'i 'oha na 'iraaui Farisei rau rongoa do 'e mareho o'asi na 'iraaui noni rau
hahaanata nga'inia 'inia Jisas, 'iraau Farisei beiraaui Na'ohadaa'i Piriisi rau ha'a-
taariraaui hehei'oi narau 'omesuriai Ruma Maea 'anai daua Jisas.
33 Mia Jisas 'a o'ani 'iniraau, "'Inau wai awa gere madoraa moi bei'amou mawai 'ari
aho'i'a beia mo'o na ha'ataariau maini.
34 Moi towa'i sibaniau mamou bwa'i to'oagu, mana dora nawai awa iei, mou bwa'i
matai taha iei."
35 Miraaui saemaua adaa'i Jiu ra kakui ahudaau hako marau o'ani, "Na'i hei gasi
naigui 'arieisi nai bwara 'inia tanagaau 'anai sadoia? Gasi 'ai 'ari beiraau tara'i ai Jiu
ta marau he'ete'i? 'Onaa 'abwa'i, ma'ai hanoriai awa beiraaui nei narau ai'a Jiu 'anai
ha'ausuriraau!
36 'E taha gasi 'ado'ado 'anai mareho na 'unuasi, do gai towa'i sibania magau bwa'i
matai to'oana, mana dora nai awa iei, gau bwa'i matai taha na'iei?"

Waini Tahi

37 Na'i ha'ahakonai dangi anai rongosi, ma naasi dangi na ororiu di'u, 'ia Jisas 'a
ura ara'a ma totoro tanaraaui noni o'ani, "'Onaa namou raba gono mamoi boi beiau!
38 'Inia i Usu-usu Maea 'a o'ani, ''Iatei nai hinihiniau, na hurahurai waini tahi 'ai
hurahura hura'a baania.' "
39 (Na'i 'oha na hadanga'iniai waini tahi, 'iia 'a hadanga'iniai Hi'ona Maea narai
haua tanaraaui nei narau hinihinia. Na Hi'ona Maeasi ra ai'a haua mau tanaraau,
suria 'ia Jisas ai'a mae mau ma ai'a suruta'e 'anai ara'a mau i aro.)

Mwane Inoni Ra Ai'a To'oraai

Ta'i 'Ado'ado 'Inia Jisas

40 Na'i 'oha na 'iraaui noni rau rongoa o'asi, raugu ha'atee o'ani, "Ha'amomori, 'ia
mo'osi naasi rarabea nagau mamasia."*
41 Tara'i nei rau o'ani, "'Iia naasi Ha'atahi." Ma tara'i nei 'iniraau rau heitohe ro'u
mau, marau o'ani, "Mou 'adoma'inia do ni Ha'atahi 'ai hura'a mai baaniai Galili?
42 'Inia na'i Usu-usu Maea ra 'unu ha'agorohia do ni Ha'atahi 'ai huta mai baaniai
burungana Deved i mwaeraha. Mana'i Betlehem naasi 'omaa na 'ia Deved na huta
iei."
43 Mana mwane inoni ra ai'a to'oraai ta'i 'ado'ado 'inia Jisas.
44 Ra'i nei rau raba daua 'anai ha'a-mama'aia maraugu ai'a ha'aagauhia.

'Iraau Na'otara Ra 'Utaia Jisas

45 Na'i 'oha narau aho'i mai sae hehei'oi na 'iraaui Piriisi mana Farisei ra ha'a-
taariraau 'ari 'anai daua maia Jisas, ra songa'iniraaui sae hehei'oi o'ani, "Ni 'uaana
namou ai'a waia mai 'inia?"
46 Miraau aramiraau o'ani, "'Ei, ai'a ta sae namei rongoa mau do'ai mamaani tari
o'asi."
47 Miraau haikou o'ani 'iniraaui sae hehei'oi, "'A 'ua? 'A rihota'ini'i ro'u
'adoma'imoo'i mamou hinihinia'a?
48 'A 'ua? 'E nei 'ini'ameu i na'otara ma'ua Farisei na hinihinia mo'osi? Ai'a na!
49 Na kaeni ruruha hako rau hinihinia 'inia rau ai'a huunai aidangisiai ringe ana'ia
Moses. Nigaraau mia God 'ai ha'a-mama'airaau!"
50 Ma'e ta'i 'iniraaui saemaua adaa'i Jiu, naasi 'ia Nikodimas, 'ia mo'o na boi ga'u
haaria ani beia Jisas. 'Iia 'a ha'atee o'ani 'iniraau,
51 "Na ringe agaau 'a 'unua do gau bwa'i matai hiiriai noni na'i 'oha nagau ai'a
rongo ha'agorohia mau ta mamaani beia."
52 Miraaugu ha'atee o'ani 'inia, "I'oe 'e ai Galili ro'u? 'Onaa 'oi 'ome riariaa goroi
Usu-usu Maea, 'o ga'i 'omesia do ai'a do ta rarabea nai boi baaniai Galili."

---

* **7:40** 7:40 'Oha'inia Diutronomi 18:15-19

53 Miraaugu hano 'anai aho'i 'ari suri'i ruma adaa'i.†

8

Urao Na Horosiai Ringei Ha'iwai

1 Mia Jisas 'a 'ari aho'i hungahungai 'Oliv,
2 mana'i haho'oa ta'aa na'i nata dangi 'a aho'i 'ari Ruma Maea. Miraau mwane inoni
rau goni hako mai. Mia Jisas 'a heinagu auru ma ha'ausuriraau.
3 Na'i 'oha na ha-hadahada mau, 'iraaui Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses, miraaui
Farisei rau waia mai urao ha'iwai narau sadoia na'i 'oha na taritari'a beiai sae he'ete'i,
marau ha'a-urasia na'i maadaau hako inoni.
4 Naasi marau o'ani 'inia Jisas, “Ha'ausuri, na uraoni ra sadoia na'i 'oha na taritari'a
beiai sae he'ete'i.
5 Na'i ringe ana Moses, 'a 'unua do ra ga'i buta ha'amaesia mo'o nai haua o'asi. I'oe
'o 'adoma'i he'ua?”
6 Rau hauai heisonga'isi suria rau raba sadoia ta maho dorai subunia Jisas 'inia.
Mia Jisas 'a mwaoro auru ma usu-usu na'i ano 'iniai kaka'una.
7 Na'i 'ohasi rau songa'inia wetewete moe'a, mia Jisas 'a ura arasi ara'a ma o'ani,
“Hoita, moi buta'ia, ma'ata 'iatei na 'iraraa do 'a ai'a haua ta ta'i ora-ora'a, nai buta'ia
'iniai hau tahamora.”
8 Mia Jisas 'a mwaoro aho'i auru ma usu-usu ro'u 'iniai kaka'una na'i ano.
9 Na'i 'oha na 'iraaui mwane 'ani raugu rongoa o'asi, marau haihanori hako baaniai
dorasi, taraawa'a beiraaui sae wari. 'Iia moia Jisas mana uraosi nararugu awa 'isi.
10 'Ia Jisas 'a ura arasi aho'i ara'a ma o'ani 'iniai uraosi, “Neiraau hei mwane 'ani?
'A 'ua? Ai'a tanei 'iniraau naigui ha'a-mama'ai'o?”
11 Mana uraosi 'a o'ani, “'Agu ai'aa'a Araha.” Mia Jisas 'a o'ani 'inia, “'Inau bwa'i
ha'a-mama'ai'o ro'u. 'Oi 'ariwou ma'oigu abui ora-ora'a'a ro'u.”

Jisas Na Bewaa 'Anai Marewana

12 'Ia Jisas 'a o'ani 'iniraaui noni, “'Inau naasi bewaa tanaraaui saenai marewana.
'Onaa namoi suriau, mou bwa'i matai awa na'i kuhi, suria moi hano na'i bewaa nai
wai'amou 'ari 'anai tahi tarau.”
13 Miraaui Farisei rau ha'atee o'ani, “Na mwane mareho na'o 'unu'i 'ini'o 'o 'unu'i
moi haari'o, naasi meu bwa'i hinihini'o!”
14 Mia Jisas 'a o'ani 'iniraau, “Rei'uaa na mareho nau 'unu'i 'isi 'au 'unu'i 'iniau
haariau, ma'ata na mareho 'isi ra ha'a-momori. 'Inia 'inau 'au aidangisia na'i hei nau
boi iei mana'i hei nau hano 'ana. 'I'amou ai'a 'iraraai dora nau boi iei, mana dora
nawai 'ariei.
15 'I'amou mou hiiriai noni na'i wanawana 'onaai noni ni marewana moi. 'Inau ai'a
hihiiri o'asi.
16 Ma 'onaa 'inau wai hihiiri, na hihiiri agua 'a ga'i ha'a-momori, 'inia 'inau ai'a
hiiriai noni haariau, ma'ata 'ia Amagu na ha'ataariau mai 'a awa beiau.
17 Ni ringeringe amoou 'a o'ani, “'Onaa 'e waira rua rarui maaniai ta'i mamaani na'i
kooti, ni marehosi 'a mena ma ha'a-momori.’
18 'Inau 'au 'unu'i mareho 'iniau haariau, mana ruana naasi 'i Amagu na ha'ataariau
mai.”
19 Miraaugu songa'inia o'ani, “Nahei'a amamu?”
Mia Jisas 'a aramiraau o'ani, “Mou ai'a aidangisiau, me mou ai'a aidangisia ro'ua
Amagu, 'inia 'onaa namoi aidangisiau, ma naasi moigui aidangisia ro'ua Amagu.”
20 'Ia Jisas 'a 'unu'i mareho 'isi na'i 'oha na ha-ha'ausuri na'i raronai Ruma Maea
ana God, gaarangiai dora ra nuga iei bakosi ni nuga ha'a. Ma ai'a tanei nai daua Jisas
'anai ha'amaesia, suria 'a ai'a tari mau i madoraa 'ana.

† **7:53** 7:53-8:11 Tara'i Baebol bwani ra ai'a to'ora'i mwani tatara 'ini.

Jisas 'A Ha'atee Ha'abasuraau

i Saemaua Adaa'i Jiu

21 Mia Jisas 'a o'ani ro'u 'iniraau, “'Inau wai hano. 'I'amou moi sibaniau mamou
bwa'i sadoiau mamoigui buna mae bei'i ora-ora'a amoo'i. Na dora na 'inau wai 'ariei
mou bwa'i matai ataha na'iei.”
22 Miraau na saemaua adaa'i Jiu raugu o'ani 'iniraau haariraau, “'A 'ua gasi? 'Ai
ngahuia haaria? 'E taha gasi na 'adoma'inia na'i 'oha na 'unua do gau bwa'i matai
ataha na'i dora na 'iia 'ai 'ariei.”
23 Mia Jisas 'a o'ani 'iniraau, “'I'amou baaniai ano, 'inau baaniai aro. 'I'amou anai
marewana, 'inau ai'a anai marewana.
24 Naasi tarana nau 'unua 'inia do 'i'amou moi mae bei'i ora-ora'a amoo'i. 'Onaa
namou bwa'i hinihinia do 'inau 'iatei nau 'unua 'iniau, moi mae bei'i ora-ora'a amoo'i.”
25 Miraau ha'atee o'ani 'inia, “'Oi 'unua tana'ameu, i'oe atei?”
Mia Jisas 'a aramiraau o'ani, “'Inaua mo'o nau bwane 'unua tana'amou ani.
26 'A ragoi mareho na 'inau 'au ga'i 'unu'i 'ini'amou, ma 'anai hiiri'amou 'ini'i, ma'ata
'au bwa'i. 'Inia 'inau wai 'unu'i moi tanaraaui noni i taha nau rongo'i beia mo'o na
ha'ataariau mai. Mana taha na 'iia na 'unu'i ra ha'a-momori hako.”
27 Miraau ai'a aidangisia do'ia Jisas 'a mamaani 'abaiai Amana tanaraau.
28 Mia Jisas 'a o'ani, “Na'i madoraa namoi nugaau ara'a i Gare Inoni na'i dadaahoro
mamoigui aidangisia do 'inau i nei nau 'unua do 'inau, mamoigui aidangisia ro'u do
'inau ai'a ha'isuri'i 'adoma'igu haariau 'ini'i mareho nau haa'i. Mana mareho nau
maani'i ra'i mareho na 'ia Amagu na 'unu'i tanaau.
29 Mana nei na ha'ataariau mai 'a awa tarau beiau, 'iia 'a ai'a nugasiau. 'Inia 'inau
'au haa'i tarau i taha na rabasia dowai haa'i.”
30 Mara ragoi nei narau hinihini na'i 'oha narau rongo'i mareho na 'ia Jisas 'a
maani'i.
31 Mia Jisas 'a o'ani 'iniraaui Jiu narau hinihinia, “'Onaa namoi ha'isuri'i tarau i
ha'ausuringa'i agu'i, 'i'amou ra'i rongoiusuri ha'a-momori agu'i.
32 Moi aidangisiai taha na ha'a-momori, mana taha na ha'a-momori 'ai ha'a-
dadara'amou.”
33 Miraaugu o'ani 'inia Jisas, “'I'ameu ra'i warowarona'i a Ebraham, ma ai'a ta nei
na'i marewanani namei ha'i slev tanaa. 'E taha na'o 'adoma'inia na'i 'oha na'o 'unua
do'ai ha'a-dadara'ameu?”
34 Mia Jisas 'a aramiraau o'ani, “'Inau wai 'unua ha'a-momori tana'amou, 'iatei na
hauai ta'aa, 'iia 'e slev tanaai ora-ora'a.
35 Ni slev ra ai'a 'unua do 'iia 'e huunai gare anai bwauodo, ma'ata ni gare anai sae
na bwauodo ra 'unua 'iniai huunai gare ana tarau'a.
36 Naasi 'onaa ni Garena God 'ai ha'a-dadara'amou, 'i'amou moi dadara'a tarau'a.
37 Ha'amomori! 'Au 'iraraa do rei'uaa na 'i'amou ra'i warowarona'i a Ebraham, me
tara'i abe 'ini'amou mou raba ngahu ha'amaesiau, suria mou ai'a dau'i ha'ausuringa'i
agu'i.
38 'Inau 'au maani'i tana'amou i mareho nau 'omesi'i na'i 'oha nau awa beia Amagu.
Mi'amou mou suri'i ha'ausuringa'i ana amamoou.”
39 Miraaugu 'unu ha'arangasia hura'a o'ani, “'Ia Ebraham naasi amameeu.”
Mia Jisas 'agu o'ani 'iniraau, “'Onaa 'ia Ebraham naasi amamoou, mou ga'i ha'isuri'i
herehere goro ana'i.
40 'Inau 'au 'unu'i tana'amoui mareho nara ha'a-momori nau rongo'i beia Amagu,
mamougu raba ngahu ha'amaesiau. 'Ia Ebraham 'a bwa'i haa'i here o'asi.
41 Naasi 'a ha'ata'inia domou suria amamoou na'i 'oha namou hau'i here 'isi.”
Miraau ha'atee o'ani 'inia, “'Ia God moi naasi huunai amameeu, mi'ameu ra'i huudi
gare ana'i.”

42 Mia Jisas 'a o'ani 'iniraau, “'Onaa 'ia God naasi Amamoou, 'i'amou mou ga'i
ta'ahiau, suria na dio mai nau haa bei'amou, 'au boi baania God. 'Inau ai'a boi suriai
'adoma'igu haariau, ma'ata 'ia Ama na ha'ataariau mai.
43 Ni 'uaana namou ai'a aidangisi'i 'ini'i mareho nau hadanga'ini'i? 'A o'asi suria
mou ai'a raba ha'isuri'i ha'ausuringa'i agu'i!
44 'I'amou amamoou 'ia Saetan. Na mareho ta'a'i na haa'i, na'isi mareho namou raba
haa'i. Taraawa'ana mau mai, 'iia 'e inoni hahaingahu ma 'itaai taha na ha'a-momori
suria 'iia 'a honu 'iniai pwari'i. Mana'i 'oha nai pwari'i, 'e mareho goro moi tanaa,
suria 'iia 'e sae 'anai pwari'i, me 'iia 'e amadaaui mwane pwari'i hako.
45 Naasi na'i 'oha nau hadanga'ini'i taha nara ha'a-momori, 'i'amou ai'a hinihiniau,
suria 'i'amou ra'i gare ana'i!
46 'Iatei 'ini'amou nai matai ha'ata'inia hura'a do 'inau 'au ora-ora'a? Ma 'onaa nau
ha'a-momori, ma 'ua namou ai'a hinihiniau 'inia?
47 'Iatei na ha'i garena God, 'a wa'ewa'e 'anai bahurongo'i ha'atee ana'ia God, mana'i
'oha namou ai'a, 'a ha'ata'inia do 'i'amou ai'a gare ana'ia God.”

Jisas Mea Ebraham

48 Miraaui saemaua adaa'i Jiu raugu o'ani 'inia, “'Agu ai'a 'ome bwara'a! I'oe 'e sae
ni Samaria ma'e adaro na bwauni'o!”
49 Mia Jisas 'a o'ani 'iniraau, “'Inau ai'a adaro nai bwauniau. 'Inau 'au ha'ahoua
Amagu me 'i'amou mou ai'a ha'ahouau.
50 'Inau ai'a bonasia dorai ha'ahauasaau, ma'ata 'e nei na raba ha'ahauasaau, mia
mo'osi naasia mo'o na hihiiri odo-odo.
51 'Inau wai 'unua ha'a-momori tana'amou, 'iatei nai ha'isuri'i ha'ausuringa'i agu'i,
'a bwa'i mae!”
52 Miraaui noni raugu o'ani, “Naasi meugu 'iraraa goro do'e adaro mora na
bwauni'o. 'Ia Ebraham miraaui rarabea rau mae, mi'oe 'o 'unua do tanei nai ha'isuri'i
ha'ausuringa'i amu'i, 'a bwa'i mae!
53 'O 'adoma'inia do i'oe 'o ororiu di'uai wauwa agaaua Ebraham, miraaui rarabea
narau bwane mae'a? I'oe 'o 'adoma'inia do i'oe atei?”
54 Mia Jisas 'a o'ani 'iniraau, “'Onaa na 'inau haariau moi nau ha'ahauasaau haariau,
ma ni mareho nau hauasi 'e mareho haaria moi. Me 'ia mo'o na ha'ahauasaau naasi
Amagu, 'ia mo'o namou 'unua do 'iia naasi God amoou.
55 Ma rei'uaa namou 'unua do 'iia naasi God amoou, me 'i'amou ai'a gere aidangisia
moe'a. 'Inau nau aidangisia goro. Ma 'onaa nawai 'unua do 'inau ai'a aidangisia,
ma naasi 'inau wai pwari'i 'onaaiamou'a na. Me 'inau 'au aidangisia Amagu, mau
araisuri'i ha'atee ana'i.
56 I amamoou a Ebraham 'a wa'ewa'e 'oha na 'adoma'iniai 'oha do 'inau wai boi.
Mana 'oha na 'omesiai boi agua, 'a wa'ewa'e 'inia.”
57 Miraaugu o'ani 'inia, “Na harisimu ai'a gere tari moe'a i rima tangahuru ma'o
'unua'asi do muru hairee'i!”
58 Mia Jisas 'a o'ani, “Ha'amomori, 'inau wai 'unua tana'amou, 'oha 'ia Ebraham ai'a
awa mau, 'inau bwani awa!”*
59 Na'i 'ohasi 'iraaui noni raugu si'o hau 'anai buta'ia. Mia Jisas 'a bainihu ta'iniraau,
ma kumusi hura'a baaniai Ruma Maea ana God.

9

Jisas 'A Ha'a-wanawanaai Sae Kuru

1 Na'i 'oha na 'ia Jisas 'a 'ari wou, 'a 'omesiai sae na huta ha'i kuru.

---

* **8:58** ***'Inau bwani awa:*** 'Oha na 'ia Jisas 'a 'unua do “'inau bwani awa,” 'iraaui Jiu rau aidangisia do 'iia 'a 'unua haaria do 'iia naasi God. 'Inia na'i ha'ateeni Jiu, ni atana God na maea di'u, naasi “Iawe.” Mana 'ado'ado 'anai Iawe, naasi “'Inau awa.” Wana na'i Diutronomi 32:39.

2 Miraaui rongoiusuri ana'ia Jisas raugu songa'inia o'ani, “Ha'ausuri, ni 'uaana nagu
huta ha'i kuru 'inia mo'osi? 'E 'inona haaria nagu o'asi 'iniasi, ma'ua 'e 'inona amana
mea inana?”
3 Mia Jisas 'a aramiraau o'ani, “Ni kuru na to'iasi, ai'a do 'a kuru 'iniai 'inona, ma'ua
'inona amana mia inana. 'Iia 'a kuru do neina 'ia God 'ai ha'ata'iniai mena ana na'i
tau'aro goro nai haua tanaa na'i tahitahi ana.
4 Na'i 'oha na ai'a rodo mau, gai haa'i tatau'aro ana'ia mo'o na ha'ataariau mai, 'inia
na rodo 'a raumwadu na bwa'i sae naigui haa ta tau'aro.
5 Na'i 'oha na 'inau awa mau na'i marewanani, 'inau naasi bewaa tanaraaui noni
nai marewana.”
6 Mana'i 'oha na 'ia Jisas 'a ha'atee o'asi hako, 'a ngisu dioi ano. 'A dorariai mwagiro
beiai ngisungisuna, ma tarohiai maana'i mo'osi 'iniai mwagirosi.
7 Naasi ma o'ani 'inia, “'Oi 'ari ma'oi aromaa na'i oboi wai ra 'unua 'inia Saeloam.”
(Mana 'ado'ado 'anai Saeloam naasi “ra ha'ataaria 'ari.”)
Na'i 'oha na 'ia mo'osi 'a 'ari ma aromaa hako na'i oboi waisi, 'agu aho'i mai na'i
'omaa ana ma wanawana'a.
8 Miraaui nei rau mono gaarangia mo'osi, ma tara'i nei narau 'iraraa do 'iia naasi
sae kuru na haha'angoni ha'a ani, raugu heisosonga'i hairiu o'ani, “Naasi sae na kuru
na heheinagu 'anai ha'angoni ha'a ani?”
9 Tara'i nei rau 'unua do 'iia, ma tara'i nei rau o'ani, “Ai'a, 'e sae he'ete'i na, magu
'ome 'onaaia moi!”
Mana nei na haha'angonisi 'agu o'ani, “'Inau na, 'inau moi!”
10 Maraugu songa'inia o'ani, “Ma 'a he'ua na'ogu wanawana 'inia? 'Iatei na ha'a-
wanawana'o?”
11 Mia o'ani 'iniraau, “'E sae nara 'unua 'inia Jisas na hauai mwagiro ma tarohia
suri'i maagu, ma 'unua tanaau 'anai 'ari arohiai maagu na'i oboi wai na'i Saeloam.
Hoita, na'i 'oha nau 'ari naugu aromaa na'i waisi, naasi mau wanawana'asi!”
12 Miraaugu songa'inia ro'u o'ani, “Ma naheia mo'osi?”
Miagu aramiraau o'ani, “'Inaugu ai'a 'iraraa'a.”

'Iraau Farisei Rau Mamaani Beiai Sae Na Kuru Ga'u

13 Naasi maraugu waia mo'osi 'ari tanaraaui Farisei.
14 Mana'i dangi na 'ia Jisas 'a ha'agorohiai saesi, 'e dangi ni mamaro.
15 Miraau na Farisei raugu sosonga'inia 'iniai taha na to'o. Mia o'ani 'iniraau, “Na'i
'oha na tarohi'i maagu hako 'iniai mwagiro, 'a 'unua dowai 'ari arohiai maagu na'i
oboi wai na'i Saeloam. Na'i 'oha nau 'ariwou mau aromaa hako, mau wanawana'asi.”
16 Ma tara'i Farisei rau o'ani, “'Ia mo'osi 'a ai'a boi baania God, suria 'a tau'aro na'i
dangi ni mamaro.” Ma tara'i nei ra o'ani, “'Onaa 'e sae ora-ora'a moi, ma'ua na haua
'inia i ha'abu'oahu o'asi?”
Na'i 'ohasi, 'e kae heihoa na to'o na'i ahoaadaau hairiu.
17 Miraaugu songa'inia ro'ua mo'o na huta ha'i kurusi o'ani, “I'oe 'o 'unua do 'ia
mo'osi na ha'a-wanawana'o. I'oe 'o 'adoma'i he'ua 'inia mo'osi?”
Miagu aramiraau o'ani, “'Inau 'au 'adoma'inia do 'iia 'e rarabea.”
18 Naasi miraaui saemaua adaa'i Jiu raugu ai'a raba hinihini'a ro'u do'ia mo'osi 'a
kuru ga'u. Naasi marau soia inana mana amana,
19 rau songa'inirarua o'ani, “'A ha'amori do'e gare amurua na huta ha'i kuru naanisi?
Ma'ua nagu wanawana 'inia?”
20 Mia inana mana amana mo'osi raru o'ani, “Miria miri 'iraraa do'e gare amiria na
huta ha'i kuru.
21 Mana 'iraraai taha nagu taarai wanawana 'inia, ma'ua 'iatei nagu ha'agorohia,
na miri ai'a mataia. 'Iia 'a mwanemaua'a, 'a matai hadahada haaria. Moi songa'inia
mai mamaani haaria.”

22 Raru ha'atee o'asi, suria raru mamaa'usiraaui saemaua adaa'i Jiu, 'inia 'iraau rau
bwani 'unua do 'onaa tanei nai 'unua do'ia Jisas naasi Ha'atahi, rai ha'aabua 'anai siri
suri'i ruma ni ha'arahesi 'anai rihunga'i.
23 Tarana naasi nararu 'unua 'inia dorai songa'inia maai mamaani haraaria.
24 Naasi marau 'unua aho'i ro'u siri maia mo'o na huta ha'i kurusi marau o'ani 'inia,
"'Oi duruduru na'i maana God doni mareho na'oi 'unu'i rai ha'a-momori, 'inia 'i'ameu
meu 'iraraa do 'ia Jisas 'e inoni ora-ora'a."
25 Mia o'ani 'iniraau, "'Inau ai'a 'iraraa gasi 'e inoni ora-ora'a ma'ua ai'a. Ni mareho
moi nau 'iraraa naasi, 'inau 'au huta ha'i kuru, mana'i 'ohani 'au matai wanawana'a!"
26 Miraau o'ani 'inia, "'E taha na haua, ma here he'ua 'oha na ha'agorohi'o?"
27 Mia mo'osi 'a o'ani 'iniraau, "Mou ai'a bwane rongoai 'unua agua ani? Ni 'uaana
namougu raba rongoa ro'u 'inia? 'A 'ua? Mou raba ha'i rongoiusuri ana ro'u?"
28 Naasi marau ha'atee ha'ata'aia mo'osi, marau o'ani, "I'oe naasi rongoiusuri ana,
'i'ameu ai'a! 'I'ameu ra'i rongoiusuri ana'ia Moses.
29 'I'ameu 'iraraa do'ia Moses naasia mo'o na 'ia God na hadahada beia, me 'ia mo'osi,
ai'a ta ta'i maho namei 'iraraa 'inia. Rei'uaa dora na boi baania, meu ai'a 'iraraa ro'u."
30 Mana saesi 'a ha'atee o'ani, "'Ini 'uaana? 'Au kaeni heimwaota'i di'u 'ini'amou!
'Iia na ha'a-wanawanaausi, mamougu 'unua domou ai'a 'iraraai dora na boi baania!
31 'Igaau gau 'iraraa do'ia God 'a bwa'i matai arami'i ha'arahesi adaa'i noni ora-ora'a,
ma'ata 'a wa'ewa'e 'anai aramiraaui nei ra ha'ahoua marau ha'isuriai hei'irisina.
32 Na'i taraawa'a na haua mai marewana, ai'a do ta sae nagai rongoa do'ai ha'a-
wanawanaa aho'i tanei nai huta ha'i kuru.
33 Naasi 'ia mo'osi 'a bwa'i matai haua o'asi 'onaa na ai'a boi baania God."
34 Miraaugu o'ani 'inia, "Taraawa'a mau mai 'oha na'o huta 'o honu 'ini ora-ora'a,
ma'ogu raba ha'ausuri'ameu aho'i!" Naasi rau asihura marau taaria hura'a baaniai
ruma ni ha'arahesi.

Kuru Ha'i Hi'ona

35 'Oha na 'ia Jisas 'a rongoai mareho na to'osi, 'a heisadoi beia mo'osi ma songa'inia
o'ani, "'A 'ua? 'O hinihiniai Garei Inoni?"
36 Mia mo'osi 'agu o'ani 'inia, "Saemaua, 'oi ha'a-aidangisiau 'inia mo'osi mawai
hinihinia."
37 Mia Jisas 'agu o'ani 'inia, "'Iia na'o 'omesia'asi, 'iia namuru ta'i ha-hadahada na'i
'ohanisi."
38 Na'i mau 'ohasi mana saesi 'a topira'i ruru auru tanaa Jisas ma o'ani, "Araha,
'inau hinihini'a!"
39 Mia Jisas 'a o'ani 'inia, "'Inau 'au boi 'anai hiiriai marewana. 'Iraaui nei ra kuru
rai 'ome'ome, miraaui nei narau 'adoma'inia dorau 'ome'ome, raigui aidangisia do
'iraau rau kuru."
40 Miraaui Farisei narau ura 'isi na'i 'ohasi raugu o'ani 'inia, "'A 'ua? I'oe 'o 'unua
do 'i'ameu meu kuru ro'u?"
41 Mia Jisas 'a o'ani 'iniraau, "'Onaa namou ga'i kuru, mou ga'i bwa'i haai ora-ora'a
namou hauasi.* Mana 'unua amoou domou 'ome'ome nagu ha'ata'inia 'inia doni ora-
ora'a amoo'i ra awa mau bei'amou."

10

Na 'Omesuri Siip Bei'i Siip Ana'i

1 Mia Jisas 'a ha'atee o'ani, "'Inau wai 'unua ha'a-momori tana'amou, 'iatei nai hane
aharau na'i barai siip, ma ai'a siri na'i maanai bara, 'iia 'e sae beriberi!
2 'Inia na nei na huunai 'omesuri siip, 'ai siri ma'ata'a na'i maanai bara.

* **9:41** ***Ora-ora'a namou haasi:*** Ni ora-ora'a narau haua, naasi 'anai kakawata'i hinihinia Jisas.

3 Na nei na 'omesuriai bara 'ai tahangiai maanai bara tanaa, miraaui siip rau rongo
'iraraai ringena marau boi beia. 'A 'unu'i atadi siip ana'i ma wairaau hura'a.
4 Na'i 'oha na soi goniraau hakoi siip ana'i, 'a na'otaradaau, miraau suria 'inia rau
rongo 'iraraai ringena.
5 Me 'onaa ta sae he'ete'i nai 'unuraau mai, rai horata'inia. 'Inia rau bwa'i taraa to'o
suria moi sae he'ete'i narau ai'a matanga'i rongoai ringena."
6 'Ia Jisas 'a hauai heiha'auusi tanaraau, miraaui noni rau ai'a aidangisiai taha na
bonasiai ha'ausuriraau 'inia.
7 Naasi magu ha'atee o'ani ro'u, "'Inau wai 'unua ha'a-momori tana'amou, 'inau
naasi maanai barai siip.
8 Tara'i nei nara boi na'o 'iniau rau 'onaai sae beriberi, 'inia rau here ha'a-ta'airaaui
noni 'ini'i ha'ausuringa'i pwapwaari'i adaa'i. Me ni siip agu'i rau ai'a araisuriraau.
9 'Inau naasi maanai barai siip. 'Iatei nai boi beiau 'anai siri na'i raronai bara wai
ha'atahia. 'Iia 'ai dadara'a 'onaai siip na matai hano hairiu 'anai siba 'ana mahoingau.
10 Na sae beriberi 'a boi moi 'anai beri, heingahu, ma 'anai hereta'aa. 'Inau 'au boi
'anai hauai huunai tahi tanaraaui noni, tahitahi na honu 'ini'i mwane mareho goro.
11 "'Inau naasi 'omesuri siip goro. 'I nei na 'omesuri siip goro 'a mwa'emwa'e 'anai
mae 'ini'i siip.
12 Na nei nara horia moi 'anai 'omesuri, 'a matai hora moi na'i 'oha nai 'omesiai
misu tari na boi 'anai ngaa'i siip. 'Iia 'a matai hora moi baani'i, suria 'iia ai'a to'ora'i
siip 'isi, me 'iia 'a ai'a huunai sae 'omesuri siip. Mana'i 'oha nai hora, na misu tari 'ai
tariha'ini'i siip, mana siip rai 'adarara.
13 Na nei nara horia 'anai 'omesuri 'a hora suria 'iia ra horia moi 'anai 'omesuri,
ai'a do 'a huunai 'adoma'i ororiu 'ini'i siip.
14-15 "'Inau naasi 'omesuri siip goro minau mwa'emwa'e 'anai mae 'ini'i siip agu'i.
'Inau 'au 'irara'i siip agu'i, mana siip agu'i ra 'iraraau ro'u. 'A 'onaai 'iraraau ana
Amagu, minau 'iraraa ro'u a Ama.
16 Na'i raronai bara, ra'i siip agu'i ra ai'a awa mau na'iei na 'inau wai wairaau ro'u
mau mai. 'Iraau rai rongo 'iraraai ringegu. Rai ha'i ta'i ruruhai siip, marai to'oraai
ta'i 'omesuri.
17 "'Ia Amagu 'a huunai ta'ahiau suria 'au mwa'emwa'e 'anai wateai tahingagu 'anai
mae. 'Au wateai tahingagu neina 'inau wai matai tahi aho'i ro'u.
18 'A bwa'i nei nai matai ha'amaesiau 'onaa 'inau 'au bwa'i wateau. 'Inau 'au wateai
tahingagu dadara'a. 'Inau nau to'oraai mena 'anai watea, mau to'oraai mena 'anai
tahi aho'i, 'inia naasi taha na 'ia Amagu 'a ha'atoraau 'inia."
19 Na'i 'oha na 'unu'i mareho 'isi, 'iraaui Jiu 'a heiruarua'a i 'ado'adodaa'i 'ini'i.
20 Tara'i nei 'iniraau rau o'ani, "'Ia mo'osi 'e adaro na bwaunia ma bweu'asi. Moi
abui bahurongo'i mareho na maani'i."
21 Ma tara'i nei 'iniraau rau o'ani, "Ra ai'a rongo o'asi sae ra bwaunira i adaro. Ni
adaro 'a bwa'i matai ha'a-'ome'omeai sae na huta ha'i kuru!"

'Iraaui Jiu Rau Bonasiai

Ngahu Ha'amaesia Jisas

22 Ma tari mai madoraa ni wanusi. 'Ia Jisas 'a awa na'i Jerusalem na'i 'oha nara
hauai rongo 'anai 'adoma'i aho'isiai 'oha nara tahangiai Ruma Maea ana God.
23 Mana'i raronai Ruma Maea, 'ia Jisas 'a 'ariwou na'i dora nara 'unua 'iniai Abaihare
ana Solomon.
24 Miraaui saemaua adaa'i Jiu rau goni wou hunia marau o'ani 'inia, "'I'ameu 'a
kakui ahumeeu orea'a mai 'ini'o. 'Onaa i'oe naasi Ha'atahi, ma'oi 'unua ha'a-momori
tana'ameu."

25 Mia Jisas 'a o'ani 'iniraau, “'Inau bwane 'unua tana'amou memou ai'a hinihiniau.
Ni mwane mareho nau hau'i beiai mena ana Amagu naasi nara ha'ata'inia hura'a do
'inaua tei.
26 Mou ai'a hinihiniau suria mou ai'a aba 'ini'i siip agu'i.
27 Na siip agu'i ra rongo 'iraraai ringegu. 'Inau 'irararaau, miraau rau suriau.
28 'Inau 'au hauai tahi tarau tanaraau, miraau rau bwa'i siri na'i mae tarau. 'A bwa'i
nei nai hasuiraau baaniau,
29 'inia 'ia Amagu na wateraau mai tanaau, me 'iia 'a wetewete ma mena di'u'i
mwane mareho hako. Naasi, 'a bwa'i nei nai matai hasuiraau hura'a baania Amagu.
30 'Inau mea Amagu 'e ta'i.”
31 Na'i 'ohasi, 'iraaui saemaua adaa'i Jiu rau si'o hau ro'u dorai buta ha'amaesia.
32 Mia Jisas 'a o'ani 'iniraau, “'Inau 'au hau'i mwane mareho goro na 'ia Amagu na
'unu'i tanaau. 'E nei he'ua 'ini'i tatau'aro goro 'isi namou raba ha'amaesiau 'inia?”
33 Miraau o'ani 'inia, “'I'ameu ai'a raba buta'i'o 'ini'i mareho goro na'o haa'i, me 'o
hadahada ha'ata'aia God. I'oe 'e taraani noni moi ma'ogu 'unua haari'o do i'oe God!”
34 Mia Jisas 'a o'ani ro'u 'iniraau, “Na'i Usu-usu Maea agaau ra usua dio do'ia God
'a o'ani 'iniraau tara'i na'otara, ‘'I'amou ra'i god.’*
35 Mana mareho na awa dio na'i Usu-usu Maea 'a ha'a-momori tarau. Naasi, 'onaa
'iraaui nei narau dau'i ha'atee ana'ia God ra 'unu god 'iniraau,
36 ni 'uaana namou 'unua 'inia do'au ha'atee ha'ata'aia God na'i 'oha na 'inau 'au
'unua do 'inau 'e gare ana moi? 'Inia 'inau naasi nei na 'ia God na 'ome sigihiau ma
ha'ataariau mai na'i marewana.
37 'Onaa na 'inau ai'a hau'i taha na 'ia Amagu na haa'i, mamoi abui hinihiniau.
38 Ma 'onaa nau haa'i taha 'ia Amagu na hau'i, rei'uaa namou ai'a hinihini'i ha'atee
agu'i, me moi hinihini'i taha nau haa'i mamoigui tano aidangisia do 'ia Ama 'e ta'i
beiau, me 'inau 'e ta'i beiai Ama.”
39 Na'i 'ohasi rau raba daua ro'u 'anai hiiria magu bwara, 'ia Jisas 'a hano moi
baaniraau.
40 Mia Jisas 'a aho'i 'ari nata bataraui wai rahai Jodan, ma awa na'i dora na 'ia Jon
na bwa-bwareomaearaau ga'u i sae.
41 Ma ra ragoi noni ra boi beia. Miraaugu o'ani 'iniraau hairiu, “'Ia Jon 'a ai'a haa'i
tara'i ha'abu'oahu, ma'ata na mwane mareho na 'unu'i 'inia mo'oni ra ha'a-momori
hako.”
42 Mana'i 'ohasi, rau ragoi nei narau hinihinia.

11

Lasarus 'A Mae

1 Ma'e sae na atana 'ia Lasarus 'a daoha. 'Iia 'a awa na'i Betani beiraruai rua asina,
'ia Meri mea Maata.
2 'Iiasi a Meri, naasi Meri na erisiai bei rumu na si'ini goro na'i uwana'ia Jisas, ma
ha'amaha'i 'iniai warihuna.
3 Mia Meri mea Maata raru ha'ataari hadahada 'ari tanaa Jisas o'ani, “Araha, na nei
na'o ta'ahia di'u 'a daoha.”
4 Na'i 'oha na'ia Jisas 'a rongoa, 'a o'ani, “Ni daoha na to'ia Lasarus 'a bwa'i maesia.
'Iia 'a daoha neina mena ana God 'ai ha'ata'i marai ha'a-aneaneai Garena 'inia.”
5 Ma rei'uaa na 'ia Jisas 'a ta'ahia Maata mea Meri mea Lasarus,
6 'iia 'a awa ro'u mau suriai rua dangi na'i dora na awa 'ieisi.
7 Ma o'ani 'iniraaui rongoiusuri ana'i, “Gau magai aho'i 'ari Jiudea.”
8 Miraaui rongoiusuri ana'i rau ha'atee ha'abwarasia o'ani, “Ha'ausuri, na'i moi
dangi ani narau raba buta ha'amaesi'o i saemaua adaa'i Jiu, ma'o 'unua'a do gai 'ari
aho'i ro'usi?”

* **10:34** 10:34 Psalm 82:6

9 Mia Jisas 'a o'ani 'iniraau, “Na dangi 'a marewa suriai ta'i tangahuru mana rua
'aoa. Naasi 'onaa 'iatei nai hahano na'i dangi, 'a bwa'i tora'i, 'inia na sina 'a bewaasia.
10 Me 'onaa nai hano na'i rodo, 'iia 'a matai tora'i suria 'a ai'a marewa.”*
11 Naasi ma ha'atee o'ani, “I geresae agaaua Lasarus 'a mauru'a, ma'ata 'inau wai
'ari mawai ha'araia.”
12 Miraaui rongoiusuri ana'i rau o'ani 'inia, “Araha, 'onaa na mauru moi, me 'a
ha'ata'inia do 'iia 'ai goro moi.”
13 Rau ha'atee o'asi suria rau 'adoma'inia do 'ia Lasarus 'a mauru mora moi, ma'ata
'ia Jisas 'a 'iraraa do'a mae'a.
14 Naasi magu 'unu ha'agorohia o'ani tanaraau, “'Ia Lasarus 'a mae'a.
15 Me 'ini'amou, 'a goro do'au ai'a awa 'oha na mae, 'inia naani'a i madoraa goro
tana'amou 'anai nugaai hinihinimoou beiau. Boi, magai 'ari 'omesia.”
16 Mia Tomas, 'ia mo'o nara 'unua 'iniai 'Iu, 'a o'ani 'iniraau hakoi rongoiusuri, “Gau
magai 'ari, magai mae ro'u beia Jisas.”
17 Na'i 'oha na 'ia Jisas 'a ataha woui Betani, rau 'unua tanaa do'e hai dangi na
hako'a murinai aoraa ada Lasarus na'i wabwa.
18 I Betani 'a ga'i 'onaai oru kilomita moi baaniai Jerusalem.
19 Ma naasi ra ragoi Jiu nara boi 'anai ada'imae mara bonasiai ha'a-aro'i ahudaru'i
a Meri mea Maata 'iniai koadarua na mae.
20 Na'i 'oha na 'ia Maata 'a 'iraraa do'ia Jisas 'a gaarangi ataha, 'a hura'a 'anai
heisadoi beia. Na'i 'ohasi 'ia Meri 'a awa moi siri na'i ruma.
21 Mia Maata 'a o'ani 'inia Jisas, “Araha, 'onaa na'o ga'i bwane awa 'ini, ni koagua
Lasarus 'a ga'i bwa'i mae.
22 Ma'ata rei'uaa na'i 'ohani, 'au 'iraraa do'ia God 'ai matai haua tana'o i taha na'oi
ha'angonia 'inia.”
23 Mia Jisas 'a o'ani 'inia Maata, “'Ia koamu 'ai suruta'e aho'i.”
24 Mia Maata 'a o'ani 'inia, “'Io, 'au 'iraraa do'ai suruta'e aho'i beiraaui nei narai
suruta'e aho'i na'i ha'ahakonai dangi.”
25 Mia Jisas 'a 'unua tanaa, 'a o'ani, “'Inau naasi nei 'anai ha'a-suruta'eraau aho'i
noni ma 'anai haua tanaraau i tahi tarau. 'Iatei nai hinihiniau, rei'uaa nai mae, 'iia
'ai tahi mau.
26 Mia tei na tahi ma hinihiniau, 'ai dauai tahi tarau. 'O hinihiniai mareho nau
'unuasi Maata?”
27 Mia Maata 'a o'ani 'inia Jisas, “'Io Araha, 'inau 'au hinihini do i'oe naasi Ha'atahi,
'i garena God nameu 'adoma'inia do'ai boi marewana.”

Jisas 'A Angi

28 Naasi mia Maata 'a hano baania Jisas, ma aho'i 'ari beia Meri. 'A siriwou na'i
ruma ma waia beira'i a Meri ma o'ani 'inia, “Na ha'ausuri 'a ada'a magu raba re'i'o.”
29-30 Na'i 'ohasi 'ia Jisas 'a awa mau bohura'a 'iniai 'omaa na'i dora na 'ia Maata 'a
heisadoi beia ei. Hoita, 'ia Meri 'a suruta'e raharaha moi ma hura'a 'anai 'ari heisadoi
beia Jisas.
31 Na'i 'oha narau re'ia o'asi, 'iraaui sae narau awa beia 'anai bonasiai ha'a-
aroahuna, rau suruta'e ro'u marau suria hura'a, 'inia rau 'adoma'inia do 'ai 'ari hera
'anai angi na'iei.
32 'Ia Meri 'a hura'a ma 'ari odo-odo na'i dora na 'ia Jisas 'a awa iei. Mana'i 'oha
na 'omesia Jisas, 'a 'ariwou ma topiruru auru tanaa ma o'ani, “Araha, 'onaa na'o ga'i
bwane awa 'ini, ni koagua Lasarus 'a ga'i bwa'i mae!”

---

* **11:10** 11:9-10 Ni 'ado'ado 'anai dorasi, 'iia God 'a sigihiai madoraa na 'ia Jisas 'ai mae. Ma na'i 'oha na ai'a tari mau madoraasi, 'a bwa'i maho nai ha'ata'aia Jisas. 'A 'onaai nei na hahano na'i dangi na bwa'i maara, 'inia 'a bwa'i tora'i.

33 Mia Jisas 'a re'iai 'omehana Meri 'oha na angiangi, miraau ro'u i sae narau suria
rau angi ro'u. 'Ia Jisas 'a ahutotou di'u, ma ta'aai tahingana,
34 ma o'ani, “Na'i hei namou nugaa ieia Lasarus?”
Miraau o'ani 'inia, “Araha, gai 'ari ma'oi 'omesia.”
35 Mia Jisas 'a angi.
36 Miraaui nei narau ura gaarangi rau o'ani, “Moisu 'omesiai ta'ahia na haua.”
37 Ma tara'i nei ra o'ani, “'Ia mo'osi 'a ha'a-'ome'omeai sae kuru. Ni 'uaana na ai'a
boi 'inia 'anai ha'agorohia aho'i a Lasarus neina 'ai abui mae?”

Jisas 'A Ha'asuruta'ea Lasarus Baaniai Mae

38 Mia Jisas 'a ataha na'i dora nara toringia iei abena Lasarus ma ahutotou di'u.
Mana dorasi, 'e wabwa nara ha'abwarasiai maana 'iniai hau.
39 Mia Jisas 'a o'ani 'iniraau, “Moi rahia baira'i hausi baaniai maanai wabwa.”
Mia Maata, asina mo'o na maesi, 'a ha'atee o'ani, “Araha, 'ai si'ini ta'aa di'u'a, 'inia
'e hai dangi na hako'a murinai mae ana.”
40 Mia Jisas 'a o'ani 'inia, “Nau bwane 'unua tana'o do'oi 'omesiai mena ana God,
'onaa na'oi hinihini!”
41 Naasi maraugu rahia baira'i hau baaniai maanai wabwa. Mia Jisas 'a wana ara'ai
aro ma o'ani, “Ama, 'au ha'atee ha'agorohi'o 'ini rongoau amua.
42 Mau 'iraraa do 'ado 'oha 'o rongoau. Ma'ata 'iniraau mwane inoni 'ini, nau ha'atee
raha 'inia hura'a, marai hinihini do i'oe na'o ha'ataariau mai.”
43 Mia Jisas 'agu totoro o'ani, “Lasarus, 'oi hura'a mai!”
44 Mia Lasarus 'a hura'a mai bei'i mau i bwana ra ho'ua 'ini'i rima mana uwana'i
mana bwana nara kukuhaia 'iniai bwauna. Mia Jisas 'a o'ani 'iniraau, “Moi rahi'i
baania i bwana ra ho'ua 'ini'i maai hahano a'ora!”

'E Ha'aradorado 'Anai

Ngahu Ha'amaesia Jisas
(Matiu 26:1-5; Mak 14:1-2; Luk 22:1-2)

45 'A ragoi nei 'iniraaui Jiu nara boi beia Meri narau hinihinia Jisas 'oha narau re'ia
do 'a ha'a-suruta'ea Lasarus baaniai mae.
46 Ma tara'i nei he'ete'i, rau 'ari ataha beiraaui Farisei marau rangasia tanaraaui
taha na 'ia Jisas 'a haua.
47 Miraaui Na'otara adaa'i Piriisi, miraaui Farisei rau soiraau goni ruruha adaau
nara 'unua 'iniai Kansol 'anai hadanga'iniai marehosi. Rau songa'iniraau hairiu o'ani,
“'E taha nagai haua? Ra'i mwane ha'abu'oahu na bwane haa'i a mo'osi.
48 Ma 'onaa nagai nugasia moi o'asi, mana mwane inoni hako rai suria. 'Aigu
'ariwou miraaui bwauodo anai Gaumani anai Rom rai matai boi 'anai here ha'ata'aiai
Ruma Maea ana God mana inoni agaa'i!”
49-50 Ma'e ta'i 'iniraau na atana 'ia Kaeafas 'a o'ani, “Oru bweu! Ai'a goro do rai
urumota'iniraau hakoi noni. Nigasia mo'osi mai mae dingadaau hako.” Na'i harisisi,
'ia Kaeafas na Na'ohadaaui Piriisi.
51 'Ia Kaeafas ai'a do 'a 'unuai marehosi suriai 'adoma'ina haaria. Na'i tatau'aro ana
'onaai Na'ohadaaui Piriisi, 'ia God na tau'aro na'i 'adoma'ina 'anai ha'arangasia hura'a
do'ia Jisas 'a ga'i mae dingadaau hakoi noni.
52 Mana ha'atee duruduru naasi, ai'a do'ia Jisas 'ai mae 'iniraau moi garenai Israel.
Me 'ai mae ro'u 'iniraaui nei ana'ia God nara awa 'adarara 'ari suriai marewana marai
boi goni beiraaui Jiu marai awa 'onaai ta'i ruruha.
53 Taraawa'a na'i dangisi 'iraaui saemaua adaa'i Jiu rau taraawa'a ha'aradorado 'anai
ha'amaesia Jisas.

54 Naasi suriai o'asi ana, 'ia Jisas 'a mamaro 'anai haai tau'aro ana beiraaui Jiu ma
hura'a baaniai Jerusalem. 'A hano beiraaui rongoiusuri ana'i marau 'ari awa na'i
Efrem, 'e 'omaa gaarangiai kae dora mangasara.
55 Mana madoraa 'anai 'adoma'i aho'isiai Roho Aharau 'a gaarangi'a. Ra ragoi noni
baani'i mwane 'omaa he'ete'i hairiu nara 'ari Jerusalem 'anai hauai ringe 'anai ha'a-
arariraau na'i maana God maigui taraawa'a i rongosi.
56 'Iraaui noni 'isi rau wanawana sibasiba 'inia Jisas. Ma na'i 'oha ra goni mai na'i
Ruma Maea rau songa'i hairiu o'ani, "Mou 'adoma'i he'ua? Mou 'adoma'inia do 'a ga'i
boi na'i 'oha nagai ha'ato'oa i Roho Aharau?"
57 Rau 'unua o'asi suria 'iraaui Na'ohadaa'i Piriisi, rau bwane 'unua tanaraaui noni
do 'onaa tanei 'iniraau nai 'ome sadoia Jisas, 'ai 'unua raurau tanaraau marai daua.

12

Meri 'A Ringisiai Rumu

Na'i Uwana'i a Jisas
(Matiu 26:6-13; Mak 14:3-9)

1 'E ono dangi namau maraigui ha'ato'oai rongo 'anai 'adoma'i aho'isiai Roho
Aharau. 'Ia Jisas 'a aho'i 'ari na'i Betani, i 'omaa na 'ia Lasarus na awaiei, 'ia mo'o na
'ia Jisas 'a ha'a-suruta'ea aho'i baaniai mae.
2 Miraau ha'aagauai mahoingau tanaa Jisas na'isi, 'ia Maata naasi na 'a'au 'anai
ha'atora'iniai mahoingau tanaraau. Mia Lasarus naasi ta'i 'iniraaui nei narau heinagu
na'i dora ngaungau.
3 Mia Meri 'a siri mai beiai gere bei na honu 'ini rumu na hori bwara di'u.* 'A
ringisia na'i uwana'i a Jisas 'anai ha'ahoua, magu ha'amaha'i 'iniai warihuna. Mana
si'inihanai rumusi 'a adaahusia hako i rumasi.
4 Mia Jiudas Iskariot, 'e ta'i 'iniraaui rongoiusuri ana'i na awa ro'u 'isi. 'Ia Jiudas
naasia mo'o nai usuha'inia Jisas tanaraaui maerongana. Mia Jiudas 'a ha'atee o'ani,
5 "'Ei, 'a ga'i raonga'iniai rumusi, mana ha'a 'ana 'a ga'i 'a'auhiraau 'iniai pohara. Na
rumusi ra ga'i horia 'iniai oru 'arangi korai ha'a."†
6 Rei'uaa na ha'atee o'asi a Jiudas, ai'a do'a huunai ta'aabena 'iniraaui pohara, me
suria 'iia 'e sae beri. 'Iia naasi na 'omesuriai ha'a adaaui rongoiusuri, magu tara'i 'oha
'a rahi ha'a moi nana haaria.
7 Mia Jisas 'agu ha'atee o'ani, "Nigaa! 'Ia Meri 'a haua o'asi 'anai ha'aagauau 'anai
'oha narai toringiau.
8 'Iraaui nei pohara rai awa tarau moi bei'amou. 'Inau na bwa'i."
9 Na'i 'oha na 'iraaui noni rau 'iraraa do'ia Jisas 'a ataha, rau goni hako mai 'anai
'omesia, ma 'anai 'omesia ro'ua Lasarus, mo'o na 'ia Jisas 'a ha'a-suruta'ea aho'i baaniai
mae.
10-11 Na'i 'ohasi 'a ragoi Jiu naraugu ai'a raba suriraau'a i Na'ohadaa'i Piriisi marau
hinihinia Jisas 'iniai maho na to'o beia Lasarus. Naasi miraaui Na'ohadaa'i Piriisi rau
hauai ha'aradorado 'anai ha'amaesia ro'ua Lasarus.

Jisas 'A Ha'ata'inia Do 'Iia Na Mwaeraha
(Matiu 21:1-11; Mak 11:1-11; Luk 19:28-40)

12 Mana'i nata dangi, 'iraaui noni nara boi 'anai ha'ato'oai Roho Aharau na'i
Jerusalem rau rongoa do'ia Jisas 'a boi'a 'anai Jerusalem.
13 Naasi rau hano marau haa'i hahaai niu, marau 'ari suri tara 'anai heisadoi beia
Jisas. Na'i 'oha narau 'ariwou suri tara, rau totoro o'ani,
"Ha'aasaa God!

---

* **12:3** 12:3 Ni beisi, 'e ta'i abai lita na awai rarona. † **12:5** 12:5 Oru 'arangi korai ha'a 'a ta'isada beiai horihorinai ta'i sae na tagora suriai ta'i harisi.

Araha God, 'oi ha'agorohia mo'o na'o ha'ataaria mai!
'Oi ha'agorohiai mwaeraha ameeui Israel!”‡
14 Jisas 'a hauai dongki ma heinagu na'i hungana, 'a 'onaai taha na Usu-usu Maea
na 'unua na o'ani,
15 “Mou abui mamaa'u i noni nai Jerusalem.§
'Ome, na mwaeraha amoou 'a ta'e mai
na'i hunganai garei dongki.”*
16 Na'i 'ohasi 'iraaui rongoiusuri ana'i rau ai'a aidangisia do ni mareho 'isi ra'i
mareho na 'iraaui rarabea rau bwane 'unu'i na'i Usu-usu Maea. Mana'i 'oha na 'ia
Jisas 'a suruta'e aho'i ma ara'ai aro, naraugu aidangisia doni mareho nara usu'i dio
na'i Usu-usu Maea ra to'o ha'a-momori.
17 'Iraaui nei narau 'omesia Jisas 'oha na ha'a-suruta'ea Lasarus baaniai mae, rau
taroha'inia ro'u tanaraau tara'i noni.
18 Ma ragoi noni narau 'ariwou 'anai heisadoi beia Jisas 'iniai rongoa ada i
ha'abu'oahu na hauasi.
19 Miraaui Farisei raugu ha'atee o'ani hairiu, “'Ome, gau heho'a! 'A bwa'i maho na
gaigui haua. 'Inia 'a 'ome 'onaa doni mwane inoni hako rau suria'a!”

Jisas 'A Hadanga'iniai Mae Nai Haa

20 Ma tara'i ai Grik narau boi 'anai ha'ato'oai Roho Aharau na'i Jerusalem,
21 rau 'ari ataha beia Pilip, 'e rongoiusuri na boi baania 'omaai Betsaeda na'i Galili.
Rau o'ani 'inia, “Saemaua, meu raba 'omesia Jisas.”
22 Mia Pilip 'a 'unua tanaa Andru mararu 'ari 'anai 'unua tanaa Jisas.
23 Na'i 'oha nararu 'unua tanaa, 'ia Jisas 'a ha'atee o'ani, “'Ohani 'a tari'a i madoraa
'anai Garei Inoni 'anai mae, neina 'ai ara'ai aro 'anai ha'ahoua.
24 Ha'amomori, wai 'unua ha'a-momori tana'amou, ni korai wiit 'ai ahoda aurui ano
maai mae ma'ata'a, ma ta wiit haoru nai raboa ara'a maigui haa'i mwane kora haoru.
Ma 'onaa na bwa'i mae, na korai wiitisi 'ai tara tata'isada moi.
25 'Iatei nai ta'ahia di'u haariai tahingana na'i marewanani, 'ai ha'a-ai'aai huunai
tahi. Mia mo'o na ai'a ta'ahia di'ui tahingana na'i marewanani, 'ai daua nana haariai
tahi na bwa'i hako.
26 'Iatei na raba ha'i noni tatau'aro agua, 'ai boi suriau, 'inia na inoni tatau'aro agua
'ai awa tarau na'i dora na 'inau wai awaiei. Ma 'onaa narai suriau, 'ia Amagu 'ai
ha'ahouraau.”
27 Maagu o'ani ro'u, “Na 'adoma'igu 'a ha'a-arungata'aiau di'u. Wai 'ua? Wai
ha'arahesi o'ani gasi? ‘Ama, 'oi abui watea dowai rongomaata'i o'asi!’ Ma'ata naasi
taranai taha nau boi 'inia!
28 Wai ha'arahesi o'ani. ‘Ama, 'oi hauai taha narai ha'aasaa 'inia i atamu.’ ”
Ma'e ringe na ao dio mai baaniai aro, 'a o'ani, “'Au bwane hauai taha narai ha'aasaa
'inia i atagu, mawai haua ro'u mau.”
29 Na'i 'oha 'iraaui noni rau rongoai ringe, tara'i nei rau 'adoma'inia do'e hita, ma
tara'i nei rau 'unua hura'a do'e enjel na ha'atee tanaa.
30 Mia Jisas 'agu o'ani 'iniraau, “Na ringe nagau rongoa, ai'a do 'anai 'a'auhiau, me
'anai 'a'auhi'amou 'anai hinihiniau.
31 Na'i 'ohani 'ia God 'ai hiiriraau hakoi noni nai marewana, mai ha'ahehoa Saetan
na marungiai marewanani.
32 Mana'i 'oha narai nugaau ara'a, wai taragoni'i mwane inoni hako tanaau.”
33 'A ha'atee o'asi 'anai ha'a-aidangisiraau 'iniai here narai ha'amaesia 'inia na'i
dadaahoro.

---

‡ **12:13** 12:13 Psalm 118:25-26 § **12:15** 12:15 Na'i ha'ateeni Grik ra usuai Saeon, ai'a Jerusalem. Ma'ata raru ta'isada moi. * **12:15** 12:15 Sakaraea 9:9

34 Miraaui noni rau o'ani, “'I'ameu meu 'omesia na'i Usu-usu Maea doni Ha'atahi
'a bwa'i mae. Ni 'uaana na'o 'unua 'inia dorai nugaa ara'ai Garei Inoni? 'Iatei Garei
Inoni na'o hadanga'iniasi?”
35 Mia Jisas 'a o'ani 'iniraau, “Ni bewaa 'ai awa bei'amou ta gere madoraa moi. Naasi
moi hahano na'iei na'i 'oha na awa mau bei'amou, neina mou bwa'i suapou, mana
kuhi 'a bwa'i kuhisi'amou. 'Inia 'onaa namoi awa na'i kuhi, mou bwa'i aidangisiai
dora namou hahano 'ana.
36 Moi hinihiniai bewaa na'i madoraa na awa mau bei'amou, naasi mamoigui ha'i
gare ni bewaa.” Na'i 'oha na ha'atee o'asi hako tanaraau, 'ia Jisas 'a hano ma awa
baira'i baaniraau.

'Iraaui Jiu Rau Ai'a Hinihinia Jisas

37 Ma rei'uaa na 'ia Jisas 'a hau'i mwane ha'abu'oahu na'i maadaaui noni, me 'a
ragoi nei narau ai'a hinihinia ro'u mau.
38 Ma naasi taha na 'ia Rarabea Aisaea 'a bwane 'unua do'ai to'o. 'A o'ani,
“Araha God, 'e taringai sae moi nara hinihiniai taroha nameu maania.
Ma ai'a ragoi nei nara 'ome 'iraraai mena amua na'o ha'ata'inia!”†
39 Mana taranai taha narau ai'a hinihini 'inia, 'ia Aisaea 'a 'unua hura'a o'ani,
40 “'Ia Araha God 'a ha'akuru'i maadaa'i,
ma ha'ababau'i 'adoma'idaa'i.
'Onaa 'a ga'i bwa'i o'asi, rau ga'i 'ome 'irara'i mareho 'ini'i maadaa'i,
marau ga'i aidangisi'i mareho 'ini'i 'adoma'idaa'i,
marau ga'i rihota'i tanaau
mawai ha'agorohiraau baaniai taha na to'iraau.”‡
41 Na ha'atee duruduru na 'ia Aisaea na hauasi, 'a haua 'abaiai Ha'atahi, 'inia 'ia Aisaea
'a 'omesia na'i na'o i ha'ahou na 'ia Jisas 'ai daua 'oha nai tahi aho'i baaniai mae.
42 Hoita, rei'uaa rau ragoi nei narau ai'a hinihinia Jisas, me rau rago ro'u i nei narau
hinihinia. Tara'i saemaua adaa'i Jiu rau hinihinia ro'u, maraugu ai'a ha'arangasia
hura'a 'iniai mamaa'usiraau ada i Farisei, dora gasigu ha'a-aburaau 'anai siri suri'i
rumani ha'arahesi 'anai rihunga'i.
43 Rau ta'ahia di'u i ha'atee ha'a-ta'eta'e baaniraaui noni, marau ai'a ta'ahiai ha'atee
ha'a-ta'eta'e baania God.
44 Mia Jisas 'a totoro o'ani tanaraaui noni, “'Onaa namou hinihiniau, mou ai'a
hinihiniau moi, memou hinihinia ro'ua God na ha'ataariau mai.
45 Na'i 'oha namou re'iau, 'i'amou re'ia ro'u a mo'o na ha'ataariau mai.
46 'Inau 'au boi 'onaai raita na marewa na'i marewanani, neina 'iraaui nei ra
hinihiniau rai abui taraa awa-awa na'i kuhi.
47 'Onaa 'iatei na rongo'i ha'atee agu'i ma bwa'i ha'isuri'i, 'inau 'au bwa'i hiiria. 'Inia
'inau ai'a boi 'anai hiirirai noni nai marewana me 'au boi 'anai ha'atahiraau.
48 Me 'iraaui nei nara 'itaau bei'i ha'atee agu'i, ni ha'a-momori nara haa'i ha'atee
agu'i naasi narai hiiriraau na'i ha'ahakonai dangi.
49 Na mareho na 'inau 'au maani'i, ai'a do ra'i 'ado'adogu haariau, me ra'i
ha'ausuringa'i baania mo'o na ha'ataariau 'anai 'unu'i tana'amou.
50 Mau 'iraraa doni ha'ausuringa'i ana'i rai wai'amou 'anai tahi tarau. Naasi, nau
maani'i moi mwane mareho na 'ia Amagu na 'unu'i tanaau 'anai maani'i.”

13

Jisas 'A Wasi'i Uwadaa'i Rongoiusuri

1 Na'i na'o magu to'o i rongo 'anai 'adoma'i aho'isiai Roho Aharau, 'ia Jisas 'a 'iraraa
do madoraa ana 'a gaarangi 'anai hano baaniai marewanani 'anai aho'i 'ari beia

† **12:38** 12:38 Aisaea 53:1 ‡ **12:40** 12:40 Aisaea 6:10

Amana. Mana heita'ahi ana tanaraaui nei narau suria na'i marewanani, 'a 'ari tari
na'i mae ana.*
2 Ma tari madoraa 'anai ngau su'urahi. Na'i 'ohasi 'ia Saetan 'a bwane tau'aro na'i
'ado'adona Jiudas, garena Saemon Iskariot, 'anai ha'ato'oai 'ado'adona 'anai usuha'inia
Jisas tanaraaui maerongana.
3 'Ia Jisas 'a 'iraraa do ni Ama 'a hau'i hako tanaai mena 'anai marungi'i mwane
mareho hako, ma 'iraraa do'iia 'a boi baania God, ma'ai aho'i ro'u 'ari beia God.
4 Naasi mia Jisas 'a ura ara'a na'i 'oha narau ngau ma rahiai to'oni bohura'a ana. 'A
daai mamango ma hiri'ia na'i wa'ana.
5 Naasi ma ringisiai wai auru na'i raronai rabo'o magu taraawa'a dori'i uwadaa'i
rongoiusuri ana'i, ma ha'amamaha 'iniai mamango na hiri'ia na'i wa'ana.
6 Na'i 'oha na tari mai beia Saemon Pita, 'ia Pita 'a o'ani 'inia, “Araha, ni 'uaana
na'oigui dori'i 'iniai uwagu?”
7 Mia Jisas 'a o'ani 'inia, “Na'i 'ohani 'o ai'a aidangisia mau taranai taha naugu haa
o'asi 'inia, ma'ata ta 'oha 'oigui aidangisia mau.”
8 Mia Pita 'agu ha'atee ha'abwarasia o'ani, “Ai'a, 'inau 'o bwa'i dori'i uwagu!”
Mia Jisas 'a o'ani 'inia, “'Onaa 'au bwa'i dori'i uwamu, i'oe ai'a ta'i 'iniraaui noni
agu'i.”
9 Mia Saemon Pita 'a o'ani, “Araha, na'oi abui dori'i moi uwagu'i, 'oi dori'i ro'u i
rimagu, mana bwaugu ro'u.”
10 Mia Jisas 'agu o'ani 'inia, “'Ia mo'o na bwane mwa'anu wadiwadi'a, ai'a ta'isada
do'aigui mwa'anu aho'i ro'u, ma'ata ni uwana'i moi naigu dori'i. 'I'amou mou
wadiwadi, ma ai'a do 'i'amou hako.”
11 'A ha'atee o'asi, suria 'a 'iraraa do'e ta'i 'iniraau nai usuha'inia tanaraaui
maerongana. Naasi taranai taha na o'ani 'inia, “Ai'a do 'i'amou hako namou
wadiwadi.”
12 Na'i 'oha na wasi'i hakoi uwadaa'i, 'a siri aho'i na'i to'oni ana ma heinagu auru,
magu songa'iniraau o'ani, “Mou aidangisiai mareho nau hauasi?
13-14 'I'amou mou 'unuau 'iniai ha'ausuri mana Araha. Ma ha'a-momori, 'inia
'inau naasi Araha mana ha'ausuri amoou. Tarana naasi, 'i'amou moi wasi'i hairiu
i uwamoo'i haari'amou, suria 'inau 'au wasi'i uwamoo'i.
15 'Inau 'au ha'ata'inia tana'amoui heiha'auu 'anai suria. Moi haua 'onaai haua agua
tana'amou.
16 Wai 'unua ha'a-momori tana'amou, 'a bwa'i sae tatau'aro do'ai ororiu di'uai
bwauodo ana, ma bwa'i sae heheitaroha'i nai ororiu di'ua mo'o na ha'ataaria hura'a.
17 Na mareho 'isi mou bwane aidangisi'i hako. Naasi 'ia God 'ai ha'agorohi'amou
'onaa namoi ha'isuri'i.
18 “Na mareho nau 'unu'i 'isi, ai'a do'au hadanga'ini'amou hako. 'Inau 'au
aidangisi'amoui nei nau 'ome sigihi'amou. Na Usu-usu Maea 'a ha'arangasia hura'a
o'ani, ‘Na nei na ngau hasura'i beiau, 'iia nagu ha'imae beiau.’†
19 'Inau 'au 'unua agau tana'amou do neina 'oha nai to'o, moigu 'iraraa do 'inau
naasi Ha'atahi.
20 'Inau wai 'unua ha'a-momori tana'amou, 'iatei na ha'amaotoraaui noni
heheitaroha'i agu'i, 'a ha'amaotoau ro'u. Ma 'onaa 'iatei na ha'amaotoau, 'iia 'a
ha'amaotoa ro'u a mo'o na ha'ataariau mai.”

Jisas 'A Ha'arangasia Hura'a Do 'Ia Jiudas

'Ai Usuha'inia Tanaraaui Maerongana
(Matiu 26:20-25; Mak 14:17-21; Luk 22:21-23)

---

* **13:1** 13:1 'E nata herehere 'anai orisiai tatarani 'a o'ani. “Taraawa'a mau mai, 'ia Jisas 'a ta'ahiraaui nei narau suria na'i marewanani. Ma na'i 'ohani, 'a ha'ata'inia tanaraaui raha na haua i heita'ahi ana tanaraau.” † **13:18** 13:18 Psalm 41:9

21 'Ia Jisas 'a ha'atee o'asi, mana 'adoma'ina 'a ha'a-arungata'aia di'u ma ha'atee
hura'a o'ani, “'Inau wai 'unua ha'a-momori tana'amou, 'e ta'i 'ini'amou nai usuha'iniau
tanaraaui maerongagu!”
22 Miraaui rongoiusuri rau wanasiraau hairiu marau 'ado'ado sibasiba 'inia tei
'iniraau gasi na 'ia Jisas na 'unuasi.
23 Ma'e ta'i 'iniraaui rongoiusuri na 'ia Jisas 'a ta'ahia di'u.‡ Mana rongoiusurisi 'a
heinagu na'i bobona Jisas na'i dora ngaungau.
24 Mia Saemon Pita 'a hauai ha'ara 'iniai rimana tanaai rongoiusurisi do'ai
songa'inia Jisas 'inia tei nai hauai heresi.
25 Mana rongoiusurisi 'a abesua wou beia Jisas ma o'ani 'inia, “Araha, 'iatei nai
hauai heresi?”
26 Mia Jisas 'a aramia o'ani, “'Ia mo'o na wai haua tanaai dorai bredi nawai toha'inia
dio na'i rabo'o, naasia mo'o nai usuha'iniau tanaraaui maerongagu.” Mia Jisas 'a dauai
dorai bredi ma toha'inia dio na'i rabo'o, magu haua tanaa Jiudas garena Saemon
Iskariot.
27 Na'i 'oha na 'ia Jiudas 'agu dauai bredisi, 'ia Saetan 'a rabe'a beia. Mia Jisas 'a
o'ani 'inia, “'Oi raurau beiai taha na'o 'adoma'iniasi.”
28 Na'i 'oha na 'unua o'asi, ai'a ta ta'i 'iniraaui nei narau awa 'isi nai 'iraraai taranai
taha nagu ha'atee o'asi 'inia tanaa Jiudas.
29 Tara'i nei 'iniraau rau 'adoma'inia do'ia Jisas 'a 'unua tanaa Jiudas 'anai 'ari hori'i
ro'u tara'i mahoingau, ma'ua 'anai ha'i ha'a tanaraaui pohara. 'Inia 'ia Jiudas naasi
na 'omesuriai ha'a adaau.
30 Na'i 'oha na ngaua hakoi bredi, 'ia Jiudas 'a hasi suruta'e ma hura'a baaniraau.
'Ohasi 'a rodo'a.

Ha'atora Haoru

31 Murina moi hura'a na haa Jiudas baaniraau, 'ia Jisas 'a o'ani 'iniraau, “Naasi
'a tari'a i madoraa narai ha'ahauasaau 'i Garei Inoni, mia God rai ha'ahauasaa 'ini'i
mwane mareho nara to'o tanaau.
32 Ma na'i 'oha narai ha'ahauasaa God 'iniai garena, 'ia God 'a bwa'i mamasi orea
'anai ha'ahauasaa o'asi ro'u i garena.”
33 Magu o'ani ro'u 'iniraau, “Arai garegu, 'inau bwa'i awa orea bei'amou. Moi
sibaniau mamou bwa'i to'oagu. 'Onaai bwane 'unua agua tanaraaui Jiu, mawai 'unua
tana'amou ro'u. Na dora nawai 'ariei, mou bwa'i matai taha na'iei.
34 Naasi 'au haua tana'amou i ha'atora haoru. Moi ta'ahi'amou hairiu. 'Onaai
ta'ahi'amou agua, 'i'amou mou ga'i ta'ahi'amou hairiu o'asi ro'u.
35 Na heita'ahi namou haua tana'amou hairiu, 'ai ha'ata'inia tanaraaui mwane inoni
nai marewana hako do 'i'amou ra'i rongoiusuri agu'i.”

Jisas 'A 'Unua Tanaa Pita Do 'Ai Tohea
(Matiu 26:31-35; Mak 14:27-31; Luk 22:31-34)

36 'Ia Saemon Pita 'a songa'inia Jisas o'ani, “Araha, na'i hei na'oi 'ariei?”

Mia Jisas 'a aramia o'ani, “Na'i 'ohani 'o bwa'i matai suriau na'i dora na 'inau wai
'ari na'iei, ma'ata 'oigui haisuri mau na'i muri.”
37 Mia Pita 'a ha'atee o'ani, “Ni 'uaana na'o 'unua 'inia do'au bwa'i suri'o 'ohani?
'Inau 'au ha'aagau 'ohani 'anai mae taramu!”
38 Mia Jisas 'a o'ani 'inia, “Nii? 'Oi mae mora taragu? Wai 'unua ha'a-momori tana'o,
na kua 'a bwa'i tataraoke mau na'i de'eni wa'aria mi'oe 'oi bwane tohe ha'a-oru do'o
ai'a 'iraraau.”

‡ **13:23** 13:23 Na'i Jon 21:24 'a 'unua do ni rongoiusuri na 'ia Jisas na ta'ahia di'u, naasi a mo'o na usuai bukani, ma rago i nei ra 'unua do 'iia naasi St. Jon.

14

Jisas Na Tara 'Anai Ama

1 Mia Jisas 'a o'ani ro'u, “Mou abui ahutotou mai abui ta'aabemoou, ma'ata moi
'u'uria God, mamoi 'u'uriau.
2 Na'i raronai ruma ana Amagu ra ragoi ahii, minau wai 'ari 'anai ha'aagau'i dora
taramoou. 'Onaa na ga'i bwa'i o'asi, 'au ga'i bwa'i 'unua o'asi tana'amou.
3 Na'i 'oha na mwane mareho rai agau, 'inau wai boi 'anai wai'amou 'ari neina moi
awa tarau beiau na'i dora na 'inau awaiei.
4 'I'amou 'iraraai dora na 'inau wai 'ari na'iei, mana tara he'ua namou ga'i ataha
'inia na'iei.”
5 Mia Tomas 'a o'ani, “Ai'a Araha, 'i'ameu ai'a aidangisiai dora na'oi 'ariei! 'Ai
he'uaigu 'iraraa ameeui tara?”
6 Mia Jisas 'a o'ani, “'Inau na tara, 'i ha'a-momori, mana tahi. 'A bwa'i nei nai taha
beiai Ama 'onaa na bwa'i suriau.
7 Tari 'ohani, mou ai'a aidangisia Amagu, 'inia mou ai'a huunai aidangisiau. Me
taraawa'a na'i 'ohani ma 'ari'a, mou aidangisia mamou 'omesia'a.”
8 Mia Pilip 'a o'ani 'inia, “Araha, 'oi ha'ata'inia tana'ameu i Ama, maigu aro i
ahumee'i.”
9 Mia Jisas 'a o'ani, “Pilip, 'inau 'au awa orea'a bei'amou, ma'o ai'a aidangisiau
mau? 'Iatei na 'omesiau, 'iia 'a 'omesiai Ama! Hoita, ni 'uaana na'o 'unua 'inia do
wai ha'ata'inia tana'amou?
10 Ma 'ua Pilip? 'O ai'a hinihini do 'inau mia Amagu 'e ta'i? Taha nau maani'i
tana'amou, ai'a do ra'i 'ado'adogu haariau, ma'ata ra'i 'adoma'ina'i a Amagu na awa
beiau.
11 Mou ga'i hinihiniau na'i 'oha nau 'unua do 'inau 'e ta'i be'inia Ama, mia Ama 'e
ta'i beiau. 'Onaa bwa'i, mamoi hinihini 'ini'i mareho nau haa'i.
12 Wai 'unua ha'a-momori tana'amou, na nei na hinihiniau, 'ai matai hau'i mareho
na 'inau haa'i, maai matai haa'i maho raha di'u'i ro'u wou, 'inia 'inau wai 'ari 'anai
awa beia Ama.
13 'Iniai suriau amoou, 'inau wai 'a'auhi'amou 'anai haua ta mareho namoi
ha'anongia, neina 'iraaui noni rai ha'ahauasaa Ama 'iniai tatau'aro anai garena.
14 Ha'amomori, 'iniai suriau amoou, 'inau wai 'a'auhi'amou 'anai haua ta mareho
namoi ha'anongia.”

Jisas 'A Duruduru 'Iniai Hi'ona Maea

15 “'Onaa mou ta'ahiau, mamoi araisuri'i ha'atora agu'i.
16 Minau wai ha'anongia Ama mai haua tana'amou ta hei'a'auhi nai awa tarau
bei'amou.
17 'Iia naasi Hi'ona Maea, 'ia mo'o na ha'ata'ini'i hura'ai mwane mareho ha'a-
momori. 'Iraaui nei nara ai'a hinihiniau rau bwa'i dauai Hi'ona Maea, suria rau
ai'a 'ome 'iraraa marau ai'a aidangisia. Mi'amou mou aidangisia. 'Ohani, 'iia 'a awa'a
bei'amou, ma 'ai mono na'i raromoou tarau.
18 “'Inau bwa'i nugasi'amou mamoi awa 'onaai gare a'osi, 'inia 'inau wai 'ari mawai
aho'i ro'u mau mai bei'amou.
19 'A bwa'i orea miraaui nei narau ai'a hinihiniau ra bwa'i 'omesiau'a, ma'ata 'i'amou
moi 'omesiau, suria 'inau wai tahi aho'i. Mi'amou moi tahi aho'i ro'u.
20 Na'i 'oha nawai suruta'e aho'i baaniai mae, namoigui 'iraraa do 'inau 'e ta'i be'inia
Ama. Mamoigui 'iraraa ro'u do 'inau 'e ta'i bei'amou, mi'amou ta'i beiau.
21 “'Iraaui nei narau ha'isuri'i ha'atora agu'i, naasi narau ta'ahiau, ma suria rau
ta'ahiau, 'ia Amagu 'ai ta'ahiraau ro'u. 'Inau wai ta'ahiraau, mawai ha'a-aidangisiraau
'iniau.”

22 Mia Jiudas, ai'a Jiudas Iskariot, ma'ata 'i nata Jiudas 'a o'ani, “Araha, ni 'uaana na
'i'ameu moi na 'oi ha'a-aidangisi'ameu 'ini'o, ma bwa'i tanaraaui noni nai marewana
hako?”
23 Mia Jisas 'a o'ani, “'Iatei na ta'ahiau, 'ai araisuri'i ha'atee agu'i. Mia Amagu 'ai
ta'ahia, me 'imiria miri boi 'anai awa beia.
24 Miraaui nei narau ai'a ta'ahiau, rau bwa'i raba araisuri'i ha'atee agu'i. Mamoi
'iraraa do ni mareho nau 'unu'i ai'a ha'atee agu'i haariau. Ni mareho nau maani'i ra
boi baania Ama na ha'ataariau mai.
25 “Nau 'unu'i tana'amoui mareho 'isi na'i 'oha nau awa mau bei'amou.
26 Ma'ata na'i 'oha nawai hano baani'amou, ni Hei'a'auhi 'ai boi 'anai ha'a-
aidangisi'amou 'ini'i mwane maho, mai ha'a 'adoma'i aho'isi'amou tarau 'ini'i taha nau
'unu'i tana'amou. Mana Hei'a'auhisi naasi 'i Hi'ona Maea na 'ia Amagu 'ai ha'ataaria
mai 'anai ura 'iniau.
27 'Ai abui ta'aabemoou ma'ua moi abu mamaa'u. 'Inia 'inau wai ha'apapaku'i
'adoma'imoo'i nara torakoke. 'Iraaui noni nai marewana ra bwa'i matai ha'apapaku'i
o'asi 'adoma'imoo'i.
28 Moi 'adoma'i aho'isiai taha nau 'unua tana'amou do 'inau wai 'ari baani'amou,
ma'ata wai aho'i ro'u mau mai bei'amou. 'Onaa namou huunai ta'ahiau mou ga'i
wa'ewa'e 'iniai hano nawai haua 'ari beia Ama, 'inia 'iia 'a ororiu di'u ro'u baaniau.
29 'Inau 'unu'i agau tana'amou i mareho 'isi, do nei namoi hinihini na'i 'oha narai
to'o.
30 'Augu ai'a to'oraa'a ro'u ta madoraa tewa 'anai 'unu'i tara'i mareho ro'u tana'amou,
'inia na mwaeraha ta'aa anai marewanani 'a gaarangi'a. 'Iia ai'a to'o mena 'anai
marungiau,
31 ma'ata 'inau wai hauai mareho na 'ia Amagu 'a 'irisia dowai haua, miraaui noni
rai aidangisia do 'inau 'au ta'ahia. Hoita, moi suruta'e magai hano.”

15

Jisas Na Huunai Abe Odonai Hasi'ei

1 Mia Jisas 'a ha'atee o'ani ro'u tanaraaui rongoiusuri ana'i, “'Inau naasi huunai abe
odonai hasi'ei nara 'unua 'iniai grep, me 'ia Amagu naasi na odora'iniai mou.
2 'Iia 'a ruhuusi'i raraa nara ai'a hungu ma taapuru orima'ini'i raraa nara matai
hungu marai hungu goro ro'u wou.
3 'I'amou, ni tahingamoo'i ra wadiwadi hako'a 'iniai dau'i amoou i ha'atee agu'i.
4 Moi hasi tarau beiau, minau wai hasi tarau bei'amou. 'Inia na raraai hasi'ei 'a
bwa'i matai hungu haaria 'onaa na bwa'i hasi wou na'i abe odo. 'A matai hungu moi
'oha na hasi wou na'i abena. Hoita, 'i'amou bwa'i matai hungu ro'u 'onaa namou
bwa'i hasi mai beiau.
5 “'Io, 'inau naasi abe odonai hasi'ei, me 'i'amou naasi raraa. 'Iatei na hasi beiau
minau hasi beia, 'ai hungu rago goro. 'Inia 'a bwa'i maho namoi matai haua ta'iniau.
6 'Onaa 'iatei na ai'a hasi beiau, 'iia 'a 'onaai raraa nara taba gata'inia ma maria'a.
'Inia na raraa o'asi, rai gaasi goni'i na'i robo 'anai suu gata'ini'i.
7 Ma 'onaa na'oi hasi tarau beiau, mana ha'atee agu'i rai awa tarau bei'o, 'ia God 'a
matai haua tana'o ta maho na i'oe 'oi ha'anongia.
8 'Onaa moi hungu goro, rai ha'ahauasaa i Amagu marai aidangisia do 'i'amou ra'i
huudi rongoiusuri agu'i.
9 “'Inau 'au ta'ahi'amou 'onaai ta'ahiau na haa Amagu. Naasi moi hasi tarau beiau
neina moi awa tarau na'i heita'ahi agua.
10 'Inau 'au araisuri'i ha'atora ana'ia Amagu, mana heita'ahi ana 'a awa tarau beiau.
'A o'asi ro'u, 'onaa namoi araisuri'i ha'atora agu'i, na heita'ahi agua 'ai awa tarau ro'u
bei'amou.

11 “'Inau 'au 'unua o'asi tana'amou, do neina moi honu 'iniai wa'ewa'e 'onaaiau,
mana wa'ewa'e amoou 'ai honu aharau.
12 Naani ha'atora agua tana'amou—moi ta'ahi'amou hairiu 'onaai ta'ahi'amou agua.
13 'Oha na 'e sae na mae dingadi geresae ana'i, ai'a ta here'a ro'u naigui goro di'uai
heresi 'anai ha'ata'iniai heita'ahi ana tanaraau!
14 'I'amou ra'i geresae agu'i 'onaa namoi araisuri'i ha'atora agu'i.
15 'Ohani 'au bwa'i 'unu noni tatau'aro agu'i 'ini'amou. 'Inia na bwauodo 'a bwa'i
ha'a-aidangisiraaui noni tatau'aro ana'i 'ini'i mwani mareho na haa'i. Naasi 'inau
wai 'unu'amou 'ini'i geresae agu'i, 'inia ni mareho na 'ia Amagu 'a 'unu'i tanaau, 'au
ha'a-aidangisi'amou hako 'ini'i.
16 'I'amou ai'a 'ome sigihiau. 'Inau nau 'ome sigihi'amou, mau haua tana'amou i
tau'aro domoi hura'a 'anai hungu 'ini'i hua narai awa tarau. Naasi 'ia Amagu 'aigui
haua tana'amoui taha namoi ha'anongia, 'iniai suriau amoou.
17 Naani ha'atora agua tana'amou—moi ta'ahi'amou hairiu.”

Jisas 'A Ha'abasuraaui Rongoiusuri Ana'i

18 “'Onaa 'iraaui nei narau ai'a hinihiniau ra 'utai'amou, moi 'iraraa do 'inau naasi
nara 'utaiau na'i na'o maragu 'utai'amou ro'u na'i muri.
19 'Onaa namoi awa moi 'onaairaausi, rau ga'i ta'ahi'amou, magu ai'a. 'Inau 'au
sigihi'amou 'anai sigi baaniraau, neina moi abui awa 'onaairaau. Naasi tarana narau
'utai'amou 'inia.
20 Moi aidangisiai taha nau bwane 'unua tana'amou. Na inoni tatau'aro 'a ai'a
ororiu di'uai bwauodo ana. Naasi 'onaa namou 'iraraa do ra norata'aiau, 'ai o'asi ro'u
tana'amou. Ma 'onaa nara araisuri'i ha'ausuringa'i agu'i, 'ai o'asi ro'u tana'amou!
21 'Iraaui nei narau ai'a hinihiniau rai haua o'asi, suria 'i'amou ra'i noni agu'i,
miraau ai'a aidangisia God na ha'ataariau mai.
22 'Onaa nau ga'i bwa'i boi 'anai hadahada tanaraau ani, 'iraau rau ga'i bwa'i arunga
'ino'a na'i maana God 'iniai 'utaiau narau haa. Me na'i 'ohani rau 'utaiau'a, maigu
bwara tanaraau 'anai 'unua do rau ai'a taritari'a.
23 'Iatei na 'utaiau, 'iia 'a 'utaia ro'ua Amagu.
24 'Onaa nau ga'i bwa'i hau'i ha'abu'oahu na ai'a tanei'a ro'u nai haa'i, rau ga'i
bwa'i arunga 'ino'a ro'u. Me na'i 'ohani, rei'uaa narau 'omesi'i ha'abu'oahu nau hau'i,
miraau 'utaimiria moe'a mau i Amagu.
25 Ma'ata 'a o'asi do neina 'ai to'o ha'a-momori Usu-usu Maea na o'ani, ‘Ra to'o
'utaiau moi.’*
26 'Inau wai ha'ataaria mai hei'a'auhi baaniai Ama. 'Iia naasi Hi'ona Maea, 'ia mo'o
na ha'ata'ini'i hura'ai mwane mareho ha'a-momori. Mana'i 'oha nai boi, 'ai 'unu'i
tana'amou i mwane mareho 'iniau.
27 Mi'amou moigui hura'a 'anai taroha'iniau ro'u tanaraaui noni, 'inia 'i'amou
namou awa mau mai beiau 'oha nau taraawa'a hauai tatau'aro agua tari mau na'i
'ohani.”

16

1 “'Inau 'au 'unu'i mareho 'isi tana'amou, do neina 'i'amou moi abui 'adoma'i wanusi
'iniau na'i 'oha narai here ha'a-ta'ai'amou.
2 'Iraaui noni rai ha'a-abu'amou 'anai siri suri'i rumani ha'arahesi 'anai ha'arahesi,
mana'i 'oha nai boi mau, 'iraaui nei narai ngahu ha'amaesi'amou rai 'adoma'inia do
here narau hauasi rau haa tanaa God.
3 Rai haa o'asi, suria rau ai'a aidangisia Ama, marau ai'a aidangisiau.
4 'Inau 'au 'unu'i tana'amoui mareho 'isi, do na'i 'oha naraigui to'o, moigui aidangisia
do 'inau 'au bwane ha'abasu'amou 'ini'i. Nau ai'a bwane 'unu'i tana'amou mau na'i
na'o, 'iniai awa agua orea mau bei'amou.”

---

* **15:25** 15:25 Psalm 35:19; 69:4

Na Tatau'aro Anai Hi'ona Maea

5 “Mana'i 'ohani, wai 'ari aho'i'a beia mo'o na ha'ataariau mai, ma ai'a ta ta'i abe
'ini'amou nai songa'iniau 'iniai dora na 'inau wai 'ariei.
6 'Au 'iraraa do mou ahutotou di'u 'ini'i mareho nau 'unu'i tana'amousi.
7 Ma'ata 'a goro di'u do 'inau wai hano, 'inia 'onaa nau bwa'i hano, na Hi'ona Maea
'a bwa'i boi 'anai 'a'auhi'amou. Me 'onaa nawai hano, naasi nawai ha'ataaria mai.
8 Mana'i 'oha nai boi, 'ai ha'a-'ome 'irararaaui noni nai marewana 'ini'i ora-ora'a
adaa'i, ma he'ua i awaha na odo-odo ma 'iniai hihiiri nai boi ta'oha.
9 'Ai ha'a-'ome 'irararaau 'ini'i ora-ora'a adaa'i suria rau ai'a hinihiniau.
10 'Ai ha'a-aidangisiraau 'iniai awaha na odo-odo, 'inia 'inau wai 'ari beia Ama
mamougu bwa'i 'omesiau'a ro'u.
11 Ma'ai ha'a-aidangisiraau 'iniai hihiiri, 'inia 'ia God 'a bwani hiiria Saetan na
heimarungi na'i marewanani.
12 “'A rago di'u i mareho 'anai maani'i tana'amou, maigui bwara tana'amou 'anai
aidangisi'i hako.
13 Ma'ata, na'i 'oha na Hi'ona Maea ni ha'a-momori 'ai boi, 'iia 'ai ha'a-aidangisi'amou
'ini'i mwane mareho nara ha'a-momori. 'Iia 'a bwa'i maani'i mareho moi suriai
'adoma'ina, ma'ata 'ai maani'i taha na rongo'i beia God. 'Iia 'ai maani'i tana'amoui
taha naraigui to'o mau.
14 'Iia 'ai ha'ahauasaau, 'inia 'iia 'ai maani'i tana'amoui taha na 'inau 'au maani'i
tanaa.
15 Na mwane mareho na 'ia Ama na to'ora'i, 'iia agu'i. Naasi mareho nau 'unua 'inia
do ni Hi'ona Maea 'ai maani'i tana'amoui taha na 'inau 'au maani'i.”

Ahutotou 'Ai Aho'ita'i Wa'ewa'e

16 Mia Jisas 'a o'ani ro'u 'iniraaui rongoiusuri ana'i, “'A bwa'i orea mamou bwa'i
'omesiau ga'u, ma bwa'i orea mamoi 'omesiau aho'i ro'u.”
17 Ma tara'i nei 'iniraaui rongoiusuri ana'i raugu heisosonga'i hairiu o'ani, “'Ini
'uaana na 'unua 'inia do ta gere madoraa gau bwa'i 'omesia ga'u, ma na'i muri gaigui
'omesia aho'i ro'u? Ma'ua na 'unua 'inia do 'iia 'ai 'ari beia Amana?
18 'Igaau gau ai'a aidangisiai 'ado'ado 'anai gere madoraasi.”
19 'Ia Jisas 'a 'iraraa do 'iraau rau raba songa'inia, magu o'ani 'iniraau, “'A 'ua, 'a
kakui ahumoou 'ini 'unua agua do 'a bwa'i orea mamou bwa'i 'omesiau ga'u, ma
bwa'i orea mamoi 'omesiau ro'u aho'i?
20 Wai 'unua ha'a-momori tana'amou, 'i'amou moi angi mamoi ahutotou di'u 'iniai
here narai haua gugua, ma'ata 'iraaui noni nara ai'a hinihiniau rai wa'ewa'e 'inia.
Moi ahutotou, ma'ata ni ahutotou namoi haa 'ai aho'ita'i wa'ewa'e 'ini 'omesia amoou
i boi aho'i agua.
21 'Ai 'onaai urao na maesi ahu 'anai ha'ahutaai gare. Mana'i 'oha na gare ana 'a
huta, 'a kaku'aai mata'i, ma wa'ewa'e, 'inia i gare 'a huta mai na'i marewana.
22 'Ai o'asi ro'uta tana'amou. Na'i 'ohani mou ahutotou. Ma'ata na'i 'oha nagai
hairee'i ro'u, 'i'amou moigui wa'ewa'e di'u ro'u wou, mana wa'ewa'e namoi to'oraa
'a bwa'i tanei nai ha'a-ai'aa baani'amou.
23 Na'i 'ohasi, 'a bwa'i mareho namoi ha'anongia beiau. Wai 'unua ha'a-momori
tana'amou, 'ia Ama 'ai haua tana'amou taha namoi ha'angonia, 'inia 'i'amou ra'i
rongoiusuri agu'i.
24 Tari mai 'ohani, ai'a ta mareho mau namoi ha'anongia mau 'onaai rongoiusuri
agu'i. Moi ha'anongi, naasi mamoigui dauai taha namoi ha'anongia, mamoigui honu
'iniai wa'ewa'e.”

Jisas 'A Ha'aheho'i Hakoi Mwane Mena

Anai Marewanani

25 Mia Jisas 'a o'ani ro'u 'iniraaui rongoiusuri ana'i, “'Inau 'au maani'i mareho 'isi
tana'amou 'ini'i heiha'auu. Ma 'e 'oha nai boi mau 'au bwa'i hau'i heiha'auu, ma'ata
wai mamaani odo-odo moi tana'amou 'iniai Ama.
26 Naasi mamoigui ha'anongia haarimoou 'iniai hagu amoou beiau. 'Inau 'augu
bwa'i ha'anongi'a tana'amou,
27 'inia 'ia Ama 'a ta'ahi'amou suria 'i'amou mou ta'ahiau mamou hinihinia do'inau
'au boi baania God.
28 'Inau 'au boi baania Ama mau boi na'i marewana, mana'i 'ohani wai hano baaniai
marewana mawai aho'i 'ari beia Ama.”
29 Miraaui rongoiusuri ana'i rau o'ani 'inia, “Na'i 'ohani meugu aidangisi'i goro i
mareho na'o 'unu'i, 'inia 'o ai'a haa'i ha'atee heiha'auu suri'i mamaani amu'i.
30 Naasi meu 'iraraa do i'oe 'o aidangisi'i mwane mareho hako, ma rei'uaa nameu
ai'a songa'ini'o mau 'inia ta maho, me i'oe 'o bwane aidangisi'i 'adoma'imee'i. Naasi
meugu hinihini do i'oe 'o boi baania God.”
31 'Ia Jisas 'agu songa'iniraaui o'ani, “Nii? Naasi mougu hinihiniau ha'a-momori'a?
32 'E madoraa nai boi, mana madoraasi naani'a na 'i'amou hako moi 'adarara, 'e nei
ma hano baaniau 'ari 'omaa ana. Ma'ata 'inau bwa'i awa haraariau, 'inia 'ia Ama na
awa beiau.
33 'Inau 'au 'unu'i o'asi tana'amou mareho 'isi, neina 'iniai hagu amoou beiau, rai
abui torakoke 'adoma'imoo'i. Na'i marewanani moi to'oadi mwane mareho bwara.
Ma'ata moi ura baabau! Suria 'inau bwane ha'ahehoai mena anai marewanani.”

17

Jisas 'A Ha'arahesi 'Iniraaui Noni Hinihini

1 'Oha 'ia Jisas 'a 'unu'i hakoi mareho 'isi, 'a wana ara'ai Aro ma ha'atee o'ani,
“Ama, ni madoraa naani'a. 'Oi ha'ahauasaai Garemu, neina 'inau, 'i Garemu, waigui
ha'ahauasa'o ro'u.
2 I'oe na'o ha'awateau 'anai marungiraau hakoi noni neina wai hauai tahi tarau
tanaraaui noni na'o hauraau mai tanaau.
3 Mana tahi tarau naani, do 'iraaui noni rai aidangisi'o, 'i ta'i huunai God ha'a-
momori, marai aidangisiau ro'ua Jisas Kraest na'o ha'ataariau mai.
4 'Inau 'au ha'ahauasa'o na'i marewanani, 'inia 'au haa'i'a i tatau'aro na'o ha'ataariau
mai 'anai haa'i.
5 Ama, na'i 'oha nawai awa aho'i bei'o, 'au 'irisia do'oi ha'ahauasaau 'onaai
ha'ahauasaau ga'u amua na'i 'oha na 'inau awa ga'u bei'o mau mai maagu pwa'ara i
marewana.
6 'Inau 'au ha'ata'ini'o tanaraaui mwane 'ini. Rau awa ga'u 'onaairaaui noni nai
marewanani, ma'o hauraau mai tanaau. 'Iraau ra'i noni amu'i ma'o hau'i mai tanaau.
'Iraau rau araisuri'i ha'atee amu'i.
7 Naasi rau aidangisia do ni mwane mareho hako nau 'unu'i mau haa'i, ra boi
baani'o.
8 Ni mwane ha'ausuringa'i na'o hau'i mai tanaau 'au hau'i hako tanaraau, marau
dau'i. Rau aidangisia goro do 'inau 'au boi baani'o, me i'oe na'o ha'ataariau mai.
9 Ni ha'arahesi aguani, 'au ai'a haua 'iniraaui noni nara ai'a hinihiniau. Me 'au
ha'arahesi 'iniraaui nei na'o hau'i mai tanaau, suria 'iraau ra'i nei amu'i.
10 Miraaui nei amu'i 'iia agu'i, mana nei agu'i 'iia amu'i. Mei suri'i tahingadaa'i, na
mena mana gorohagu ra ha'ata'inia hura'a tanaraaui noni.
11 Naani wai hano'a baaniai marewana maugu bwa'i awa'a ro'u na'iei. Wai aho'i
'ariwou bei'o miraaui nei amu'i rai awa mau. Ama Maea, 'oi taatahi bwarasiraau
ma'oi 'omesuriraau 'iniai mena amua, 'i ta'i mena na'o haua mai tanaau. 'Oi haua
o'asi neina rai ha'i ta'i 'onaaigaraa.

12 Na'i 'oha na 'inau 'au awa beiraau, 'au taatahi bwarasiraau 'iniai mena amua. 'Au
'omesuriraau goro ma 'e ta'i nei moi 'iniraau na ai'aa baaniau. Naasia mo'o na ta'aasi*
na ta'isada do'ai siri na'i mae tarau, do neina 'i Usu-usu Maea 'ai to'o ha'a-momori.
13 Naani wai 'ari'a wou bei'o. 'Inau 'unu'i mwane mareho 'ini tanaraau na'i 'oha
nau awa mau beiraau, do neina rai honu 'iniai wa'ewa'e 'onaai wa'ewa'e nau haa.
14 'Au hau'i tanaraaui ha'ausuringa'i amu'i, miraaui nei narau ai'a hinihiniau ra
'itaraau suria 'iraau ai'a ha'isuri'i barongadaa'i, 'onaaiau nau ai'a ha'isuri'i ro'u.
15 Nau ai'a ha'anongia do'oi wairaau baaniai marewana, ma'ata 'au ha'angoni'o do'oi
'omesuriraau baania mo'o na ta'aa di'usi, 'ia Saetan.
16 'Iraau ai'a anai marewanani, 'onaaiau nau ai'a anai marewanani.
17 'Oi ha'amaearaau 'ini'i ha'ausuringa'i amu'i neina rai hauai tau'aro amua. 'Inia
na ha'ausuringa'i amu'i ra ha'ata'iniai taha na ha'a-momori.
18 'Inau 'au ha'a-taariraau hura'a na'i marewana hako 'onaai ha'ataariau amua mai
na'i marewanani.
19 'Inau 'au wateau haariau tana'o 'anai 'a'auhiraau, do neina 'iraau rai wateraau
haraariraau hako tana'o 'anai hauai tau'aro amua.
20 Hoita. Nau ai'a ha'arahesi 'iniraau moi rongoiusuri 'ini, me 'iniraau ro'u i nei
narai hinihiniau na'i 'oha rai maaniai tarohagu tanaraau.
21 Ama! 'Au ha'arahesi do 'iraau hakoi nei narai hinihiniau rai ta'i, 'onaa 'inau mi'oe
gara ta'i, i'oe na'i beiau minau na'i bei'o. Mau ha'arahesi do'iraau rai ha'i ta'i beigaraa,
neina inoni nai marewana hako raigui hinihinia do i'oe na'o ha'ataariau.
22 'Au haua tanaraaui mena mana goroha na'o haua tanaau. 'Au haua tanaraau do
neina rai ha'i ta'i, 'onaai ha'i ta'i agaraa.
23 'Inau na'i beiraau, mi'oe na'i beiau, neina 'iraau rai ha'i ta'i ha'a-momori. Naasi
na mwane inoni nai marewana hako rai aidangisia do i'oe na'o ha'ataariau mai, ma'o
ta'ahiraaui noni hinihini ta'isada moi 'onaai ta'ahiau na'o haa.
24 Ama. 'Au 'irisia do 'iraaui nei na'o hau'i mai tanaau rai awa beiau na'i dora na
wai awa iei, neina rai 'omesiai rarahagu mana hauasa nau haua, ni raraha mana
hauasa na'o haua tanaau 'iniai ta'ahiau mai mau amua maagu pwa'ara i marewana.
25 Ama! I'oe 'o odo-odo. 'Iraaui noni narau ai'a hinihiniau, rau ai'a aidangisi'o.
Ma'ata 'inau 'au aidangisi'o, miraaui nei agu'i rau 'iraraa do i'oe na'o ha'ataariau mai.
26 'Inau 'au ha'a-aidangiraau 'ini'o, mau bwa'i agohe 'anai haua o'asi, neina heita'ahi
amua tanaau 'ai awa beiraau, minau ro'u beiraau."

18

Jisas Ra Daua
(Matiu 26:47-56; Mak 14:43-50; Luk 22:47-53)

1 'Oha na 'ia Jisas 'a ha'arahesi hako, 'a wairaaui rongoiusuri ana'i 'ari na'i nata
batarau 'iniai marawai Kidron. Marau 'ariwou awa na'i dora ra hasi 'ana hasi'ei 'oliv.
2 Mia Jiudas, 'ia mo'o na hano ani 'anai usuha'inia Jisas tanaraaui maerongana, 'a
'iraraai dorasi, suria na'i dorasi 'ia Jisas 'a wairaau tarau 'ariei rongoiusuri ana'i.
3 Hoita, na'i 'ohasi 'ia Jiudas 'a wairaau mai ruruhai hehei'oi ni Rom beiraau
ro'u tara'i sae hehei'oi narau 'omesuriai Ruma Maea na 'iraaui Na'ohadaa'i Piriisi
mana Farisei rau ha'ataari'i. Rau waa'i mareho hehei'oi adaa'i, mana mareho ni
ha'amarewa, marau ataha wou na'i dorasi.
4 Jisas 'a bwane aidangisi'i hakoi taha narai to'o tanaa. Naasi ma 'ariwou 'anai
heisadoi beiraau, ma o'ani, "'Iatei namou sibania?"
5 Miraau o'ani, "'Ia Jisas ni Nasaret."
Mia Jisas 'a o'ani, "Nei nauni."
Mana'i 'ohasi, 'ia Jiudas 'a ura ro'u moi beiraaui sae hehei'oi.

* **17:12** ***Mo'o na ta'aasi:*** 'Ia Jiudas Iskariot

6 Hoita, mana'i 'oha na o'ani 'iniraau, “Nei nauni,” rau su'a marau ahurenga hako aurui ano!
7 Magu songa'iniraau ro'u o'ani, “'Iatei namou sibania?”
Miraau o'ani ro'u 'inia, “'Ia Jisas ni Nasaret.”
8 Mia Jisas 'agu o'ani 'iniraau, “'Au bwane 'unua tana'amou niani do neinauni. Ma 'onaa na 'inau namou sibaniau, mamoi nugasiraaui rongoiusuri agu'i 'ini marai hano.”
9 'A haua o'asi neina 'ai to'o ha'a-momori mareho na 'unua na'i 'oha na o'ani, “Ai'a ta ta'i 'iniraaui nei na'o hau'i tanaau nai ai'aa.”*
10 Mia Saemon Pita na awa beiai naihi. 'A rahia hura'a ma taba taahiai karinga odonai sae tatau'aro anai Na'ohadaaui Piriisi. Na atana 'ia Malkas.
11 Mia Jisas 'a o'ani 'inia Pita, “'Oi nugaa aho'i naihi amua na'i dora 'ana! 'O ai'a 'iraraa do 'inau wai rongomaata'i 'onaai 'irisia ana Amagu?”

Jisas Ra Waia 'Ari Tanaa 'Anas

12 Naasi miraaui hehei'oi mana bwauodo adaa'i, beiraaui sae hehei'oi narau 'omesuriai Ruma Maea ana God, rau daua Jisas marau ho'o goni'i rimana'i.
13 Na'i na'o rau waia ga'u tanaa 'Anas, i amana urao ana Kaeafas. 'Ia Kaeafas naasi Na'ohadaaui Piriisi 'anai harisi naasi mia 'Anas na Na'ohadaaui Piriisi ga'u na'i na'o.
14 Mia Kaeafas naasia mo'o na bwane 'unua tanaraaui saemaua adaa'i Jiu do 'a ga'i goro do 'onaa ta ta'i nei 'ai mae dingadaaui mwane inoni hako.

'Etanai Tohe Na Haua Pita
(Matiu 26:69-70; Mak 14:66-68; Luk 22:55-57)

15 'Ia Pita beiai ta'i rongoiusuri ro'u raru hano suria Jisas. Mana nata rongoiusurisi, raru haimatai'i Na'ohadaaui Piriisi naasi. Na tarana naasi 'iia ra ha'awatea 'anai siri na'i dora a'ora na'i maanai ruma anai Na'ohadaaui Piriisi nara waia siri eia Jisas.
16 Mia Pita 'a ura moi hura'a na'i maanai bara. Mana nata rongoiusurisi 'a siri ma aho'i hura'a ma hadahada beiai gere urao na 'omesuriai maanai barasi magu waia siri a Pita.
17 'Oha nararu siri, na uraosi 'a wanasia Pita ma o'ani 'inia, “Ni'oe ro'usi ta'i rongoiusuri ana Jisas gasi!”
Mia Pita 'a tohe ma o'ani 'inia, “Ai'a, 'inau ai'a.”
18 Miraaui noni tatau'aro na'i rumasi, miraaui sae hehei'oi narau 'omesuriai Ruma Maea ana God rau ura garigariai 'eu narau togaa na'isi 'anai waari'u, 'inia na'i 'ohasi 'e madoraa na rodo 'a wanusi. Mia Pita 'a 'ariwou 'anai waari'u ro'u beiraau.

'Ia 'Anas 'A Sosonga'inia Jisas
(Matiu 26:59-66; Mak 14:55-64; Luk 22:66-71)

19 Mia 'Anas 'agu songa'inia Jisas 'iniraaui rongoiusuri ana'i, ma 'ini'i ro'u i ha'ausuringa'i ana'i.
20 Mia Jisas 'a aramia o'ani, “Ni mareho nau maani'i 'au maani'i hako hura'a tanaraaui noni. Suria 'ado 'oha 'au mamaani suri'i dora ni rurugoni agaa'i 'onaai ruma ni ha'arahesi, mana'i Ruma Maea ana God. Ai'a ta ta'i maho nawai girua ta'iniraau.
21 Ni 'uaana na'ogu hau'i 'iniai heisonga'i 'isi tanaau? 'Oi songa'iniraaui nei narau rongo'i taha nau maani'i. 'Iraau narau 'irara'i mareho nau maani'i.”
22 Ma'e ta'i 'iniraaui sae hehei'oi na 'omesuriai Ruma Maea ana God 'a boi ma hidariai babana Jisas ma o'ani, “I'oe 'o ga'i bwa'i hadahada o'asi tanaai Na'ohadaaui Piriisi!”
23 Mia Jisas 'a o'ani, “'Onaa 'e maho ta'aa nau 'unua hura'a ma'oi 'unua hura'a magai rongoa. Ma 'onaa 'a odo-odo i mareho nau 'unua, ma 'e taranai taha na'o hidariau 'inia?”
24 Mia 'Anas 'a ha'ataaria Jisas 'ari tanaa Kaeafas bei'i mau i ho'oho'o na'i rimana'i.

---

* **18:9** ***Ai'aa:*** Wanasiai koment na'i Jon 17:12

Ruana Mana Orunai Tohe Na Haua Pita
(Matiu 26:71-75; Mak 14:69-72; Luk 22:58-62)

25 'Oha na 'ia Pita 'a ura mau 'isi 'anai waari'u, 'e ta'i 'iniraaui sae 'isi na o'ani 'inia, “'A 'ua? I'oe ro'u ta'i 'iniraaui rongoiusuri ana'ia mo'osi?”

Mia Pita 'a tohe, 'a o'ani, “Ai'a, 'inau ai'a.”

26 Ma'e ta'i 'ini'i noni tatau'aro anai Na'ohadaaui Piriisi, 'e sae na heito'oranga'i beia mo'o na 'ia Pita na taba taahiai karingana ani, 'a o'ani, “'Inau 'au 'omesi'o ro'u beia mo'osi na'i 'oha nara daua 'ari moui hasi'ei ani.”

27 Mia Pita 'a tohe ro'u mau. Raugu rongo mana kua 'a tataraoke'a.

Jisas Ra Waia 'Ari Tanaa Paelat
(Matiu 27:1-2, 11-31; Mak 15:1-20; Luk 23:1-25)

28 Na heisonga'i narau haa'i tanaa Jisas na'i ruma ana Kaeafas 'a wairaau tari 'ari na'i haho'oa ta'aa. Naasi maraugu waia 'ari na'i kae ruma raha anai ai Rom na Primia 'anai Provensi naasi. Miraaui ai Jiu 'isi rau ai'a siri na'i rumasi, 'inia 'onaa narai siri na'i ruma anai nei na ai'a Jiu, rau 'adoma'inia dorai do'o'a na'i maana God marau bwa'igui ha'i ta'i'a beiraaui noni 'oha rai ha'ato'oai rongo ni Roho Aharau.

29 Mana Primia, 'ia Paelat, 'a hura'a wou na'i abau 'omaa beiraau ma o'ani 'iniraau, “'E taha namou ha'ahunia 'inia mo'oni?”

30 Naasi marau aramia o'ani, “'I'ameu ga'i bwa'i waia mai tana'o 'onaa na ga'i bwa'i ha'i sae hehere ta'aa!”

31 Mia Paelat 'agu o'ani 'iniraau, “Namoi waia mamoi hiiria suriai ringe amoou.”

Miraaugu aramia Paelat o'ani, “'I'amoui Rom mou ai'a ha'awatea domei ngahu ha'amaesia ta sae.”

32 Naasi 'a to'o ha'a-momori'a 'i mareho 'ia Jisas na 'unua 'iniai he'uai mae nai haa.

33 Mia Paelat 'a siri aho'i ruma ma 'unua dorai waia siri a Jisas, ma o'ani 'inia, “'A 'ua? I'oe naasi Mwaeraha adaaui Jiu?”

34 Mia Jisas 'a aramia o'ani, “'A 'ua? I'oe na'o 'adoma'inia haari'o i heisonga'i na'o haua tanaausi, ma'ua 'e sae moi na 'unua tana'o?”

35 Mia Paelat 'a o'ani, “'Eii, 'inau ai'a ai Jiu! 'Iraau haariraaui nei amu'i narau wai'o maini nara raba 'iraraai mahosi. 'E taha na'o ha'atari'aa?”

36 Mia Jisas 'agu aramia o'ani, “'Inau ai'a mwaeraha anai marewanani. 'Onaa nawai mwaeraha anai marewana, 'iraaui nei agu'i rau ga'i heingahui beiraaui saemaua adaa'i Jiu narau boi 'anai dauau. Ma'ata ni dora ni heimarungi agua ai'a na'i marewanani.”

37 'Ia Paelat 'a o'ani 'inia Jisas, “Naasi, i'oe 'e mwaeraha? Nita?”

Mia Jisas 'agu aramia o'ani, “I'oe na'o 'unua do 'inau 'e mwaeraha, ma'o ha'a-momori. Naasi tarana nau huta mai 'inia. 'Au boi na'i marewana 'anai taroha'iniai taha na ha'a-momori, miraaui nei narau ta'ahiai taha na ha'a-momori, rau araisuriau.”

38 Mia Paelat 'a songa'inia ro'u o'ani, “'E taha naasi ha'a-momori?”

Magu aho'i ro'u hura'ai abau 'omaa beiraaui Jiu ma o'ani 'iniraau, “'Inau ai'a to'oana ta mareho taritari'a nai haua.

39 Ma'ata 'i'amou mou to'oraai ringe 'anai ha'anongiau 'anai ha'ahura'ahia ta sae baaniai rumaniho'o 'ado harisi na'i madoraa ni Roho Aharau. Ma 'ua? Mou 'irisia dowai ruhasiai Mwaeraha amoou i Jiu?”

40 Miraau kae awara aho'i tanaa o'ani, “'Ia mo'osi 'oi abui ruhasia, ma'ata 'ia Barabas nameu 'irisia!” ('Iiasia Barabas 'e sae hehere ta'aa na awa na'i rumaniho'o).

19

1 Mia Paelat 'a 'unua tanaraaui noni hehei'oi dorai waia Jisas marai rohoa 'iniai hasiwaro baabau.

2 'Oha narau rohoa hako, rau tau'aronai hihiiri bwau waroraraki marau darasia
na'i bwauna. Naasi marau ha'asirihia 'iniai bwana ni mwaeraha. Bwanasi 'a tewa
magu raba 'ome wangawanga.
3 Naasi marau boi gaarangia marau haikou 'inia, rau o'ani, “Ha'aasaai Mwaeraha
adaaui Jiu!” Maraugu awanga'i hidaria.
4 Mia Paelat 'a hura'a ro'u i abau 'omaa ma o'ani 'iniraaui noni, “Na'i 'ohani wai
waia hura'a mai tana'amou, ma'ata moi aidangisia do 'inau ai'a to'oana ta mareho
nai ha'atari'aa.”
5 Mia Jisas a hura'a mai beiai hihiiri bwau waroraraki na'i bwauna, mei beiai bwana
tewa nara ha'asirihia 'inia. Mia Paelat 'a o'ani, “Naani'a mo'o ani!”
6 Mana'i 'oha na 'iraaui Na'ohadaaui Piriisi miraaui sae hehei'oi nara 'omesuriai
Ruma Maea ana God rau 'omesia, raugu totoro ara'a o'ani, “Rabu ahita'inia na'i
dadaahoro! Rabu ahita'inia na'i dadaahoro!”
Mia Paelat 'a o'ani, “'I'amou namoi waia mamoi rabu ahita'inia na'i dadaahoro, 'inia
'inau ai'a to'oana ta maho nai ha'atari'aa.”
7 Miraaui saemaua adaa'i Jiu raugu ha'atee o'ani, “Na'i ringeringe ameeu, 'iia 'a
ta'isada do'ai mae, suria 'a 'unua haaria do'iia garena God.”
8 Na'i 'oha nagu rongoa o'asi ro'ua Paelat, 'agu mamaa'u ro'u di'u wou baaniai na'o.
9 Naasi ma waia Jisas aho'i siri na'i ruma ma o'ani 'inia, “Na'i dora he'ua na'o boi
baania?” Mia Jisas 'a ai'a aramia.
10 Mia Paelat 'a ha'atee wetewete o'ani, “'Oi aramiau! 'A 'ua? 'O ai'a 'iraraa do'inau
nau to'o mena 'ini'o 'anai ruhasi'o ma 'anai rabu ahita'ini'o na'i dadaahoro?”
11 Mia Jisas 'agu ha'atee o'ani 'inia, “Ni mena moi na'o to'oraa 'iniau naasi mena na
'ia God na haua tana'o. Naasi 'ia mo'o na waiau mai tana'osi, 'a haai ora-ora'a na raha
di'u baaniai ora-ora'a amua.”
12 Na'i 'oha na 'ia Paelat 'a rongoa o'asi, 'a bonasia do'ai sibania ta here nai ruhasia
'inia Jisas mai hura'a dadara'a. Miraaui saemaua adaa'i Jiu raugu totoro raha ro'u
o'ani, “'Onaa na'oi ruhasia mo'osi mai hura'a dadara'a, ma ha'ata'inia do i'oe 'o ai'a
aba beiai mwaeraha anai Rom. 'Inia 'iatei na 'unua hura'a haaria do'iia 'e mwaeraha,
'a ha'imae beiai mwaeraha anai Rom.”
13 Na'i 'oha na 'ia Paelat 'a rongoai 'unu o'asi adaau, 'a waia aho'i hura'a maia Jisas,
ma heinagu auru na'i dorani heihiiri nara 'unua 'iniai dorani hau bubuu. (Na'i ha'atee
ni Jiu ra 'unua 'iniai Gabata.)
14 Ma 'ariwou'a 'anai atoaa na'i dangi 'anai ha'aagau 'anai rongo ni Roho Aharau.
Mia Paelat 'a o'ani 'iniraaui Jiu, “Naani mwaeraha amoou!”
15 Miraaugu awara aho'i wou tanaa o'ani, “Waia beira'i! Waia beira'i! Rabu
ahita'inia na'i dadaahoro!”
Mia Paelat 'a o'ani, “'A 'ua? Mei rabu ahita'iniai mwaeraha amoou?”
Miraau na Na'ohadaaui Piriisi raugu totoro aho'i ro'u o'ani tanaa, “Ai'a ta mwaeraha
he'ete'i'a ro'u nameigui to'oraa, 'iia moi 'etea Mwaeraha anai Rom.”
16 Mia Paelat 'agu watea Jisas tanaraaui hehei'oi 'anai rabua na'i dadaahoro.

Jisas Ra Rabu Ahita'inia Na'i Dadaahoro
(Matiu 27:32-44; Mak 15:21-32; Luk 23:26-43)

Miraau waia Jisas marau hano beira'i beia.
17 Na'i 'ohasi 'ia Jisas 'a suru'ia haariai dadaahoro ana, marau ta'eha ara'a na'i gere
hungahunga nara 'unua 'iniai dora ni Korai Bwau Sae. (Na'i ha'ateeni Jiu, ra 'unua
'iniai Golgota.)
18 Na'i 'isi naraugu rabu ahita'inia iei na'i dadaahoro. Ma'e wairarua nara raburarua
ro'u na'i dadaahoro adaru'i. Raru 'ado bobo 'inia Jisas.
19 Mia Paelat 'a 'unua dorai usuai usu-usu na'i baba 'anai nugaa ara'a na'i bwaunai
dadaahoro ana Jisas. 'A o'ani,

JISAS NI NASARET, MWAERAHA ADAAUI JIU

20 Mana usu-usu naasi 'a usua 'iniai ha'atee ni Jiu, Rom, mana Grik. Ma ragoi Jiu
narau 'oha'iniai usu-ususi, 'inia ni dorasi 'a gaarangia moi 'omaa rahai Jerusalem.
21 Mana 'oha na Na'ohadaaui Piriisi 'a 'omesia o'asi, 'a o'ani 'inia Paelat, "'Oi orisia
ma'oi usu 'oniaa, 'Iia 'a 'unua do 'iiani 'e mwaeraha adaaui Jiu.' "
22 Mia Paelat 'a o'ani, "Ni taha nau usua dio, ragu bwa'i matai orisia'a."
23 'E waira hai hehei'oi nara rabu ahita'inia Jisas na'i dadaahoro. 'Oha rau rabua
hako, rau 'adodi bwana ana'i. Marau rahia ro'u i to'oni tewa ana nara tagoraa 'inia
ta'i kae tahangai bwana.
24 Marau o'ani, "Gai abui karia. Ma'ata gai gaasi ha'ara 'ana, magai 'omesia tei nai
to'oraa." Naasi ma to'o ha'a-momori'a i taha na Usu-usu Maea na 'unu 'oniaa, "Ra
hatora'ini'i bwana agu'i, mana to'oni tewa agua ra gaasi ha'ara 'ana."* Naasi taha na
'iraaui noni hehei'oi rau haua.
25 Hoita, neiraauni nei narau ura gaarangiai dadaahoro ana Jisas. Ni inana, mana
do'orana inana, mea Meri urao ana Klopas, mea Meri ni Magdala.
26 'Oha na 'ia Jisas 'a 'omesia inana mana rongoiusuri ana na ta'ahia 'a o'ani 'inia
inana, "'Iiasi 'a 'onaa do 'e garemu."
27 Magu o'asi ro'u 'iniai rongoiusurisi, "'Iiasi 'a 'onaa do 'e inamu." Ma taraawa'a
na'i 'ohasi, na rongoiusuri naasi 'agu ha'a-awahia inana Jisas na'i ruma ana.

Na Mae Ana Jisas
(Matiu 27:45-56; Mak 15:33-41; Luk 23:44-49)

28 'Ia Jisas 'a aidangisia do ni mwane mareho na boi 'anai haa'i 'a ha'a-arotaha'i goro
hako, me ma'ata 'anai ha'a-ha'a-momoriai taha na Usu-usu Maea na 'unua, 'ia Jisas 'a
o'ani, "'Inau raba gono."†
29 Ma'e bei wai na honu 'iniai waen mahai na awa na'isi. Rau hauai mareho na
matai omiai wai marau ha'ahonua 'iniai waen. Naasi maraugu ha'ababaua na'i raraai
hasi'ei nara 'unua 'iniai Hisop, marau taranga'inia ara'a tanaai ngoona Jisas do'ai
gono.
30 Na'i 'oha na gono hako, 'a o'ani, "'A agaau'a!" Na'i 'oha na ha'atee o'asi hako, 'a
arabwau auru ma nuga manawa.
31 Miraaui saemaua adaa'i Jiu rau ai'a rabasia doni abedaa'i waira orusi do raigui
awa ro'u mau hunganai dadaahoro tari nata dangi, 'inia ni nata dangi naasi dangi ni
mamaro. (Na dangi ni mamarosi 'a ororiu di'u suria 'a to'o na'i sade nara 'adoma'i
aho'isiai Roho Aharau.) Naasi rau ha'angonia Paelat do'ai 'unua tanaraaui hehei'oi
'anai raesi'i uwadaa'i marai rahi'i dioi abedaa'i baani'i dadaahoro.
32 Miraaui hehei'oi rau 'ariwou marau raesi'i uwadaru'i rua mwane nararu 'ado
bobo 'iniasi a Jisas.
33 Mana'i 'oha naraugu boi beia Jisas, rau sadoia do'iia 'a bwani mae, naasi marau
ai'a raesi'i uwana'i.
34 Ma'ata 'e ta'i 'iniraaui hehei'oi na 'ariwou ma rubu'iai rageragena 'iniai oo'o, mana
'abu mana wai ra ahe hura'a.
35 Ni mareho na to'osi 'a ha'a-momori, 'inia 'ia mo'o na 'ome'ome haraaria 'iniai
maana na taroha'inia hura'a do neina moi hinihini.
36 Ni mareho 'isi ra to'o neina 'ai ha'a-ha'a-momoriai Usu-usu Maea na o'ani, "'A
bwa'i ta ta'i susuri na'i abena nai bwaro,"‡
37 "marau bore suria mo'o nara rubu'ia 'iniai oo'o."§

Jisas Ra Toringia
(Matiu 27:56-61; Mak 15:42-47; Luk 23:50-56)

38 Na'i muri 'ia Josep ni 'Arimatea 'a taha beia Paelat ma songa'inia 'onaa 'a ga'i
wateai abena Jisas 'anai rahia dio baaniai dadaahoro. ('Iiasia Josep 'e ta'i sae na suria

---

* **19:24** 19:24 Psalm 22:18 † **19:28** 19:28 Psalm 22:15; 69:21 ‡ **19:36** 19:36 Eksodas 12:46; Nambas 9:12; Psalm 34:20 § **19:37** 19:37 Sakaraea 12:10

Jisas, magu ai'a raba ha'ata'inia haaria, suria 'a mamaa'usiraaui saemaua adaa'i Jiu.)
'Ia Paelat 'a watea, mia Josep 'a 'ari ma rahia dioi abena Jisas ma waia.
39 Mia Nikodimas, 'ia mo'o na ataha ga'u beia ani a Jisas na'i rodo, 'a hano ro'u
beia Josep. Mia 'a waai bibii nara awaiei merisini nara 'unua 'iniai "Myrrh" mana
"Alos" 'anai nuga'i na'i abena Jisas na'i 'oha rai ha'aagauai abena 'anai toringia. Mana
hihi'adi mareho 'isi ra ga'i 'onaai oru tangahurui kilo.
40 Miraruai rua mwanesi raru haa'i tahangai bwana mamaahui mararu ho'u'i 'iniai
abena bei'i merisini 'isi. Naasi here adaaui Jiu 'anai ha'aagau'i abedi sae adaa'i nara
mae 'anai toringi'i.
41 Ni dora nara rabua eisia Jisas na'i dadaahoro 'a awa gaarangiai moui hasi'ei.
Mana'i moui hasi'eisi, 'e wabwa na awa 'isi, mana wabwasi ai'a ta sae mau narai
aoraa ei.
42 Hoita, me suria ra ha'a-osaosa 'iniai tari'a ana i 'oha 'anai ha'aagau 'anai dangi
ni mamaro ma naasi'a i wabwa na gaarangiai dorasi, rau waiai abena Jisas marau
aoraa na'i wabwasi.

20

Na Suruta'e Aho'i Ana Jisas
(Matiu 28:1-8; Mak 16:1-8; Luk 24:1-12)

1 Mana'i 'oha na kuhi mau na'i haho'oai Sade, 'ia Meri ni Magdala 'a ho'orai 'ari
hera, ma 'omesia do ni hau nara ha'abwarasia 'iniai maanai wabwa ra bwane nigaa
baira'i.
2 Naasi ma 'eba aho'i ma sadoia Saemon Pita mana nata rongoiusuri na 'ia Jisas 'a
ta'ahia. Mia Meri 'a o'ani 'inirarua, "'Ei, ra rahiai abena Araha baaniai wabwa, maugu
ai'a 'iraraai dora ra nugaa iei!"
3 Na'i 'oha nararugu rongo o'asi, mararu 'eba moe'a 'anai 'ari 'omesiai wabwa.
4 Na'i 'oha raru 'eba mau wou, mana nata rongoiusurisi 'a 'eba di'ua Pita ma ataha
'ari na'i na'o na'i wabwa.
5 'Oha na 'ariwou na'i maanai wabwa 'a mwaoro dio magu wana siri na'i dora ra
ha'adaohia eia Jisas. 'A 'omesi'i bwana ra ho'ua 'ini'i, ma'ata 'a ai'a siri.
6 Na'i 'oha na 'ia Saemon Pita 'agu ataha, 'a siri daara'i ma re'i'i dadao ada'i bwana,
7 ma 'omesia doni bwana ra bibiia 'iniai bwauna 'a awa sigi haaria, ma 'ome 'onaa
dora roku taguma'inia goro.
8 Naasi mana nata rongoiusurisi na ada na'i na'o 'inia Pita 'agu siri ro'u haisuri. Na'i
'ohasi 'a 'ome ma hinihini do 'ia Jisas 'a suruta'e'a aho'i.
9 Rei'uaa tari mai 'ohasi raru ai'a aidangi tarihanai Usu-usu Maea na 'unua hura'a
do'ia Jisas 'ai suruta'e aho'i baaniai mae.
10 Naasi ma rarugu aho'i 'ari ruma.

Jisas 'A Ha'ata'i Tanaa Meri Ni Magdala
(Matiu 28:9-10; Mak 16:9-11)

11 Mia Meri 'a awa mau hura'ai maanai wabwa, magu angiangi. Mana'i mau i 'oha
na angiangisi 'a mwaoro auru do'ai wana siri raronai wabwa.
12 Na'i 'oha nagu wana siriwou na'i dora ra nuga iei abena Jisas, 'a 'omesiai
heheinagu adaruai rua enjel nararu siri suri'i to'oni mamaahui, 'e ta'i tanaai dora
na awai bwauna, ma'e ta'i tanaai dora ra awaiei uwana.
13 Mana rua enjelisi raru songa'inia Meri o'ani, "'E taha na'o angi 'inia?"
Mia Meri 'a o'ani, "Ra waiai abena Araha agua, maugu ai'a 'iraraai dora ra nugaa
iei."
14 Na'i 'oha nagu agario aho'i, ma re'iai sae na ura na'i murina. Na saesi 'ia Jisas,
ma'ata 'a ai'a 'ome 'iraraa do'ia Jisas.

15 Mia Jisas 'a ha'atee o'ani 'inia, “'E taha 'o angi 'inia? 'Iatei na'o sibania?”
'Ia Meri 'a 'adoma'inia do'ia mo'o na 'omesuriai moui hasi'eisi, magu o'ani 'inia,
“Saemaua, 'onaa i'oe na'o waia, ma'oi 'unua tanaaui dora na'o nugaa iei, mawai
'arihia.”
16 Mia Jisas 'agu o'ani, “Meri!”
Mia Meri 'a rihota'i wou tanaa ma o'ani, “Raboni!” Ni 'ado'ado 'anai ha'ateesi naasi,
“Ha'ausuri.”
17 Mia Jisas 'a o'ani 'inia, “'Oi abui dau mai beiau, suriai 'inau ai'a ara'a mau beia
Amagu. Ma'ata 'oi 'ari beiraaui rongoiusuri agu'i ma'oi 'unua tanaraau do 'inau wai
ara'a beia Amagu, 'e Amamoou ro'u, i God agua, ma'e God amoou ro'u.”
18 Mia Meri ni Magdala 'a aho'i 'ari ma o'ani 'iniraaui rongoiusuri, “'Inau 'omesia
Araha!” Ma maani'i hakoi mwane mareho na 'unu'ia Jisas.

Jisas 'A Ha'ata'i Tanaraaui

Rongoiusuri Ana'i
(Matiu 28:16-20; Mak 16:14-18; Luk 24:36-49)

19 Mwane mareho 'isi ra to'o na'i dangi sade. Mana'i mau su'urahinai dangisi,
'iraaui rongoiusuri rau awa na'i raronai ruma narau honohono ha'ababaua, suria
rau mamaa'usiraaui saemaua adaa'i Jiu. Raugu 'asu'a mia Jisas 'a ura beiraau ma
o'ani 'iniraau, “Na gooroha ana God 'ai awa bei'amou!”
20 'Oha na ha'atee o'asi, 'a taranga'ini'i hura'ai rimana'i dorai 'omesi'i, ma ha'ata'inia
tanaraaui rageragena. 'Oha na 'iraaui rongoiusuri rau 'ome 'iraraai Araha adaau, rau
honu 'iniai wa'ewa'e.
21 Magu ha'atee aho'i ro'u o'ani 'iniraau, “Na gooroha ana God 'ai awa bei'amou.
'Onaai ha'ataariau mai ana Ama, 'inau 'au ha'ataari'amou ro'u.”
22 Ma manawasiraau magu o'ani, “Moi dauai Hi'ona Maea.
23 'Onaa namoi 'unua tanaa tanei domou 'adoma'i nugasi'i ora-ora'a ana'i, 'ia God
'ai 'adoma'i nugasi'i ma'ata'a. Ma 'onaa namou bwa'i 'unua, 'ia God a bwa'i 'adoma'i
nugasi'i.”

Jisas 'A Ha'ata'inia Haaria Tanaa Tomas

24 Ma'e ta'i 'iniraaui rongoiusuri na atana 'ia Tomas nara 'unua ro'u 'iniai 'Iu, na
ai'a awa na'i 'oha na 'ia Jisas 'a ha'ata'i tanaraau.
25 Na'i 'oha nagu boi aho'i, 'iraaui rongoiusuri rau o'ani 'inia, “'I'ameu meu 'omesia
Araha!”
Mia Tomas 'a o'ani 'iniraau, “'Inau ai'a hinihinimoou. Wai hinihini 'onaa wai re'i'i
ma'ua karohi'i dora ra maara na'i rimana'i, ma 'onaa wai karo siri na'i dora na maara
na'i rageragena.”
26 Mana'i nata sade haisuri, 'iraaui rongoiusuri ana'ia Jisas rau goni na'i ta'i
ruma ro'u mausi, mia Tomas 'a awa ro'u beiraau na'i 'ohasi, mana maraaruma rau
honohono ha'ababau'i goro. Raugu 'asu'a mia Jisas 'a ura ro'u na'i beiraau ma o'ani
'iniraau, “Na gooroha ana God 'ai awa bei'amou.”
27 Naasi ma o'ani 'inia Tomas, “'Oi nugaai kaka'umu na'i 'ini, ma'oi 'omesi'i rimagu.
'Oi karo siri na'i dora na maara na'i rageragegu. 'Oi hinihini, ma'oi abui 'adoma'i
heiruarua'a!”
28 Mia Tomas 'a o'ani, “I'oe Araha agua, mana God agua!”
29 Mia Jisas 'agu o'ani 'inia, “I'oe 'o hinihini suria 'o re'iau. Ma'ata ha'amwaniraau
di'u i nei ra hinihini ha'i ai'a 'omesiau.”

'Ado'adona Jon Nagu Taarai

Usua 'Inia i Bukani

30 Ra rago di'ui ha'abu'oahu na 'ia Jisas na haa'i na 'iraaui rongoiusuri rau 'omesi'i,
maragu ai'a nuga'i dio na'i bukani.
31 Ma'ata ni mareho nara nuga'i dio 'isi, ra nuga'i dio do neina moi hinihini do'ia
Jisas naasi Ha'atahi, me 'iia naasi Garena God. Ma 'onaa moi hinihini o'asi, moi daua
namooui tahi tarau.

21

Jisas 'A Ha'ata'i Tanaraaui

Biu Rongoiusuri

1 Na'i muri, 'ia Jisas 'a ha'ata'i ro'u tanaraaui rongoiusuri ana'i na'i bobonai kae
bwera i Galili.* Ma to'o o'ani.
2 Ra'i nei 'ini'i rongoiusuri ana'i narau awa 'ohasi. 'Ia Saemon Pita, 'ia Tomas nara
'unua ro'u 'iniai 'Iu, 'ia Nataniel baaniai 'omaai Kena na'i Provensi Galili, mana rua
garena Sebedi, beiai nata rua rongoiusuri ro'u.
3 Mia Pita 'a o'ani 'iniraau, "'Inau wai hanoriai ahuasi."
Miraau hako raugu o'ani 'inia, "Gai ta'i hano." Rau hano marau ta'e hura'a na'i ora.
Na'i rodo bubusi ai'a ta ta'i ii'a narai ngahuia.
4 Mana'i 'oha na dangi 'a hane mai, rau 'omesia Jisas ura-ura ana na'i one, ma'ata
rau ai'a 'ome 'iraraa do'ia Jisas.
5 Mia Jisas 'agu awara hura'a o'ani 'iniraau, "Mwane geresae, ra'i ii'a namou
ngahui'i?"
Miraau o'ani 'inia, "Ai'a."
6 Miagu o'ani ro'u 'iniraau, "Moi gaasia aurui hu'o na'i aba odo 'iniai ora mamoi
to'i'i tara'i nei!" Na'i 'oha naraugu gaasia auru 'onaai 'unua ana, ma naasi ma bwara'a
tanaraaui raua aho'i 'iniai honu'a ana 'iniai ii'a.
7 Naasi mana rongoiusuri na 'ia Jisas na ta'ahia 'a o'ani 'inia Pita, "'Ia Araha naasi!"
'Oha na rongoa o'asi a Pita, 'a hasi siri aho'i na'i bwana bo hura'a ana ma rege dioi
wai, ma arasi siri one.
8 Miraaui haru rongoiusuri rau awa moi na'i ora 'anai ogea siri one 'i hu'o na honu
'iniai ii'a. Mana'i dora narau awaieisi ai'a taraa ha'atau, 'a ga'i 'onaa moi ta'i 'arangi
mita baaniai one.
9 Na'i 'oha narau ataha siriwou, rau 'omesiai ii'a matota na awa na'i hunganai
mwagaraha na'i 'eu. Ma ra'i bredi ra awa ro'u.
10 Mia Jisas 'a o'ani 'iniraau, "Moi waa'i mai tara'i ii'a namougu bura'i ngahui'i 'isi."
11 Mia Saemon Pita 'a ta'eha na'i ora ma 'a'auhiraau 'anai ogea siri one 'i hu'o na
honu 'iniai ii'a. Rau ngahuiai ta'i 'arangi rima tangahuru mana oru kae ii'a, mana
hu'o ai'a do'ai ohogao.
12 Mia Jisas 'a o'ani 'iniraau, "Mou boi mamoi ngau." Ma ai'a do ta ta'i 'iniraau naigui
songa'inia o'ani, "'Iatei nei'oesi?" Suria rau bwane aidangisia hako do 'ia Araha.
13 Jisas 'a haua tanaraaui bredi 'anai ngaa, ma haua ro'u i ii'a tanaraau.
14 Naasi orunai 'oha na 'ia Jisas 'a ha'ata'i tanaraaui rongoiusuri ana'i murinai
suruta'e aho'i ana baaniai mae.

Jisas 'A Ha'atee Wetewete Tanaa Pita

15 Na'i 'oha narau ngau hako, 'ia Jisas 'a ha'atee o'ani 'inia Pita, "Saemon, garena
Jon. 'A 'ua? I heita'ahi amua tanaau 'a raha di'uai heita'ahi narau haua i mwane 'ini
tanaau?"
Mia Pita 'a aramia o'ani, "'Io Araha, 'o 'iraraa do'au ta'ahi'o."
Mia Jisas 'a o'ani 'inia, "'Oi hangani'i garei siip agu'i."

---

* **21:1** ***Galili:*** Tara'i 'oha ra 'unua Galili 'iniai Taebirias.

16 Mia Jisas 'a songa'inia ro'u aho'i a Pita o'ani, “Saemon, garena Jon. 'A 'ua? 'O ta'ahiau?”
Mia Pita 'a aramia ro'u o'ani, “'Io Araha, 'o 'iraraa do'au ta'ahi'o.”
Mia Jisas 'a o'ani 'inia, “'Oi 'omesuri ha'agorohi'i siip agu'i.”
17 Mia Jisas 'a songa'inia aho'i ro'ua Pita o'ani, “Saemon, garena Jon. 'A 'ua? 'O ta'ahiau?”
Na'i 'ohasi mia Pita 'a arunga ta'aa'a, suria 'ia Jisas 'a songa'inia ha'a-oru 'iniai ta'i heisonga'i moi. Mia Pita 'agu o'ani 'inia, “Araha, ni mwane mareho 'o aidangisi'i hako'a, 'o 'iraraa do 'inau 'au ta'ahi'o.”
Mia Jisas 'a o'ani 'inia, “'Oi hangani'i siip agu'i.
18 Wai 'unua ha'a-momori tana'o, na'i 'oha 'o haoru, 'o matai ho'osia haari'o i bwana amua, ma'o matai 'ari na'i dora na'oi raba 'ari na'iei. Ma'ata na'i 'oha 'oi wari, 'oi taranga'ini'i rimamu'i hura'a ma ra'i sae he'ete'i narai tosi'o marai wai'o 'ari na'i dora na'o bwa'i raba 'ari na'iei.”
19 'Ia Jisas 'a hadahada o'asi 'inia Pita, do neina 'ia Pita 'ai aidangisiai mae he'ua nai haua 'anai ha'ahauasaa God. Mia Jisas 'agu o'ani 'inia, “'Oi suriau tarau.”

Na Rongoiusuri Na 'Ia Jisas

Na Ta'ahia Di'u

20 'Ia Pita 'a rihota'i ma 'omesiai haisuri anai rongoiusuri na 'ia Jisas na ta'ahia. (Naasi ni rongoiusuri na abesua wou beia Jisas na'i 'oha narau ngau ani ma songa'inia 'inia mo'o nai usuha'inia tanaraaui maerongana.)
21 Hoita, mia Pita 'a songa'inia Jisas o'ani, “Mia mo'osi 'ai 'ua Araha?”
22 Mia Jisas 'a aramia o'ani, “'Onaa na wai 'irisia do'ai tahi tari na'i 'oha nawai aho'i mai, 'e taha na ta'aabemu 'inia? I'oe 'oi suriau.”
23 Na maho na 'unuasi 'a 'adarara 'ari tanaraaui noni hinihini marau 'adoma'inia doni rongoiusurisi 'agu bwa'i mae'a. Ma'ata 'ia Jisas 'a ai'a 'unua o'asi. Ni mareho na 'unua Jisas 'a o'ani, “'Onaa nawai 'irisia do'ai tahi tari na'i 'oha nawai aho'i mai, 'e taha na ta'aabemu 'inia?”

Ha'ahakona

24 'Inau naasi rongoiusuri nau re'i'i mwane mareho nau usu'i dio 'ini. Mi'ameu hako meu 'iraraa doni mareho nau usu'isi ra ha'a-momori.
25 'A rago di'u i mareho na haa'ia Jisas nau ai'a usu'i dio na'i bukani. Ma 'onaa nawai usu'i hako dio, 'au 'adoma'inia do ni marewana hako 'a bwa'i 'ohadi buka nawai usu'i 'ini'i mwane mareho 'isi.

Na Tatau'aro Adaa'i Ha'ataari

Gere Mamaani 'Iniai Bukani

'Ira tei nara 'a'auhi'o 'anai aidangisiai ha'atee ana God ma 'anai raha ara'a na'i tahitahi amua beia Jisas Kraest. 'Oi 'adoma'i surisuriai he'ete'i naga'i haa i tahitahi amua 'onaa nara ga'i bwa'i ha'ausuri'o ma'ua 'a'auhi'o.

Na'i Buka Tatau'aro 'a mamaani 'abai'i ha'ausuri 'anai heisoi. 'A hadanga'iniraaui noni hinihini tahamora, miraaui na'otara tahamora, miraaui sae tahamora narau hura'a 'anai taroha'iniai Taroha Goro. 'Iraau rau haa'i hako i madoraa adaa'i mana ha'a adaa'i mana wetewete adaa'i 'anai tau'aro tanaa God, 'anai 'a'auhiraaui nei narau rabasiai hei'a'auhi, ma 'anai maania tanaraaui haru sae i taha na 'ia Jisas 'a hau'i tanaraau.

'Iraaui sae hinihini na'i madoraasi rau wa'ewa'e di'u ana'i taroha'inia Jisas. Tara'i sae 'onaaia Pol mia Banabas raru hano ha'atau 'anai waa i Taroha Goro. 'Iraaui nei narau awa hatara'i moi na'i 'omaa 'onaaia Pita mia Jems raru heitaroha'i suri'i 'omaa bobodaau.

'Igaau ro'u gau to'o madoraa 'anai taroha'inia Jisas tanaraaui haru nei. Na'i 'oha na 'oi 'oha'iniai Buka Tatau'aro adaaui Ha'ataari 'oi 'adoma'i suriraaui mwane narau ha'ausuri'o 'inia Jisas, ma 'oi 'adoma'i suriraaui nei na 'o ga'i taroha'inia Jisas tanaraau.

1 Tana'o Tiofilas:
Na'i buka tahamora agua, 'au usu'i mwani maho na 'ia Jisas 'a haa'i ma
ha'ausuringa'ini'i, na'i madoraa na taraawa'a hauai tau'aro ana
2 tari dangi nara waia ara'ai aro. Na'i na'o maragu waia ara'ai aro, 'a heiatenga'i
'iniai mena anai Hi'ona Maea tanaraaui Ha'ataari ana'i na 'ome sigihiraau.
3 Na'i murinai mae ana, 'e hai tangahurui dangi na ha'ata'inia haaria tanaraau na'i
'ado herehere 'anai ha'ata'inia mora do'iia 'a tahi aho'i ha'a-momori. Rau re'ia ma
hadanga'inia tanaraaui heimarungi ana God.
4 Na'i 'oha na awa mau beiraau, 'a o'ani, “Moi abu hano baaniai Jerusalem. Moi
mamasiai Hi'ona Maea na 'ia Amagu na duruduru 'inia, me'inau ro'u 'au bwane
maania tana'amou.
5 'Ia Jon 'a bwareomaea'amou 'iniai wai, ma bwa'i orea mia God 'ai bwareo-
maea'amou 'iniai Hi'ona Maea.”

'Ia Jisas 'A Ara'ai Aro

6 'Oha 'iraau Ha'ataari rau awa goni beia Jisas, rau songa'inia o'ani, “Araha. 'A 'ua?
I'oe 'oi haua aho'i heimarungi na'i 'ohani tanagaaui ai Jiu?”
7 Mia Jisas 'a o'ani, “'Iia moi Amagu na to'oraai mena 'anai ha'a-arataraai madoraa
'ana. Ma ai'a 'iaamoou 'anai 'iraraa 'oha he'ua nai to'o.
8 Ma'ata 'i'amou moi honu 'iniai mena anai Hi'ona Maea na'i 'oha nai dio maai
sirihi'amou. Ma moi taroha'iniau na'i Jerusalem, ma na'i hakoi Provensi Jiudea ma
na'i Provensi Samaria mana 'ari suria hakoi marewana.”
9 'Agu ha'atee hako mia God 'a waia ara'a 'oha rau wanasia maua Jisas. Mana rorodo
'a kukuha bwarasia maraugu ai'a re'ia'a.
10 Miraau rau wana to'o buu mau ara'ai aro. Raugu 'asu'a ma'e rua sae raru to'oni
'ini to'oni mamaahui raru ura na'i bobodaau.
11 Raru o'ani, “'A 'ua na 'i'amou saeni Galili mou ura 'inia na'i 'ini mamougu wana
ara'ai aro? 'Ia Jisas nara waia ara'ai aro ani, 'ai boi aho'i ro'u mau 'onaai herehere
namou re'ia na'i 'oha 'iia 'a aho'i ara'ai aro.”

Sae 'Anai Orisia Jiudas

12 Na'i muri 'iraaui Ha'ataari rau hano baaniai hungahungai 'Oliv marau 'ari aho'i
'omaai Jerusalem. I hungahungai 'Oliv 'a ga'i 'onaa moi ta'i kilomita baaniai Jerusalem.
13 Rau ta'eha na'i ahii na'i ruma ahaaha narau bwane awa-awa na'iei. 'Iraaui
Ha'ataari narau awa 'isi, 'ia Pita, Jon, Jems, Andru, Pilip, Tomas, Batolomiu, Matiu,
Jems garena Alfias, Saemon—'ia mo'o na raba ha'ahakoai Mwaeraha adaaui Rom,
mea Jiudas garena Jems.
14 'Iraaui Ha'ataari rau boi goni tarau na'i 'isi beiai ta'i 'ado'ado 'anai ha'arahesi.
'Iraau tara'i urao ro'u beia Meri inana Jisas, miraau do'orana'ia Jisas, rau matai boi
goni ro'u beiraau.
15 'E ta'i 'oha, 'a gaarangi 'onaai ta'i 'arangi mana rua tangahuru 'iniraaui noni
hinihini rau rurugoni ro'u. Mia Pita 'a ura ara'a ma ha'atee tanaraau.
16-17 'A o'ani, "Arai do'ora, na'i 'oha bwani 'ia Deved 'a ha'atee 'iniai mena anai Hi'ona
Maea 'anai 'unuai maho 'abaia Jiudas. Mana maho na 'unua 'a to'o'a. 'Ia Jiudas 'e ta'i
'inigaau ma tau'aro beigaau miagu waia mai ruruha 'anai daua Jisas.
18 "Mia Jiudas 'agu horiai dorai ano 'iniai ha'a nara haua tanaa 'iniai hereta'aa na
haua. Ma na'i 'isi nagu ahoda abwa-abwa na'iei mana ahuna 'a pusu mana mwane
maho na'i rarona ragu teteho hura'a.
19 Ma na'i 'oha 'iraaui sae na'i Jerusalem rau sadoia o'asi, rau 'unua 'iniai dorasi
Akeldama. 'Ado'ado 'ana 'e Ano ni 'Abu.
20 "Na'i buka ni Psalm, 'ia Deved 'a usua o'ani,
'Ruma ana 'ai awa bwaranga moi mamoi abu watea ta sae nai mono na'iei.'*
Ma o'ani ro'u,
''A goro 'onaa ta sae he'ete'i naigu tagora orisiai saesi.'†
21-22 "Naasi gau rabasia ta sae he'ete'i nai 'a'auhigaau 'anai taroha'inia do 'ia Jisas
'a suruta'e aho'i baaniai mae. Tarana naasi gai 'ome sigihia ta ta'i 'iniraaui nei narau
bwane awa-awa beigaau taraawa'a mau na'i madoraa 'ia Jon 'a bwareomaeaa Jisas
tari madoraa 'ia God 'a waia aho'i ara'ai aro."
23 Hoita, 'e rua sae narau wai'ado'ado 'inia, 'ia Mataeas mia Josep Basabas, nata
atana 'ia Jastas.
24 Marau ha'arahesi o'ani, "Araha, i'oe 'o aidangisi'i 'ado'ado adaa'i mwani noni
hako. 'Oi ha'ata'inia tana'ameui nei na'o 'ome sigihia
25 'anai ha'i Ha'ataari orisia Jiudas, 'ia mo'o na rihota'i baanigaau ma 'ari na'i huunai
dora na araria."
26 Maraugu gaasi ha'ara ma auru na'i hungana Mataeas. 'Iia ro'u naagu siri beiraaui
ta'i tangahuru mana ta'i Ha'ataari.

2

Boi Anai Hi'ona Maea

1 Ma na'i dangi na 'iraaui Jiu ra ha'ato'oai Rongo nara 'unua 'iniai Pentikos,* 'iraau
hakoi sae hinihini rau rurugoni na'i ta'i dora.
2 Raugu 'asu'a marau rongoa'ai maho na rongo raha na dio mai baaniai aro. 'A
rongo 'onaai kae ro'a raha. Mana aohanai ro'asi 'a rongo raha hako 'ari raronai ruma
narau awa 'ieisi.
3 Miraau re'i'i maho ra 'ome 'onaai gere ngarungarui 'eu ra 'adarara na'i raronai
rumasi. Ra dio na'i hungadaau hako.
4 Mana Hi'ona Maea 'agu sirihiraau maraugu taraawa'a hadahada 'ini'i mwani
hadahada he'ete'i hairiu na Hi'ona Maea na hau'i tanaraau.

---

* **1:20** 1:20 Psalm 69:25 † **1:20** 1:20 Psalm 109:8 * **2:1** ***Rongo nara 'unua 'inia Pentikos:*** Wanasia na'i Diksonari.

5 Ma na'i 'ohasi, 'a ragoi saeni Jiu na'i Jerusalem narau boi baani'i mwani kantri
he'ete'i hairiu na'i marewana narau ai'a aidangisia maua Jisas, ma'ata ra 'adoma'i
ha'ahihi'aa God.
6 Na'i 'oha rau rongoai maho na rongo 'onaai ro'a rahasi, rau goni ro'u mai beiraaui
noni hinihini. Marau heimwaota'i, 'inia 'iraaui noni hinihini rau hadahada 'ini'i
hadahada adaa'i.
7 Rau heimwaota'i ma bu'o i ahudaa'i marau o'ani, “Romwane! Sae 'inisi ra'i saeni
Galili moi neiraaunisi!
8 'A he'ua naraugu 'irara'i 'ini'i hadahada agaa'isi?
9 Tara'i sae gau boi baaniai Patia, Midia, ma na'i Elam. Tara'i abe baaniai
Mesopotemia, Jiudea, Kapadosia, Pontas, Eisia,
10 Frijia, Pamfilia, Ijip, mana'i Libia gaarangiai Saerin. Ma tara'i abe gau boi ro'u
baaniai Rom.
11 Tara'i nei ra'i sae ni Jiu ha'a-momori ma tara'i nei ra awa suria moi ringeringe
agaaui Jiu. Tara'i sae gau boi baaniai Krit mana'i Araibia. Me'igaau hako gau rongoai
hadahada adaau 'ini'i hadahada agaa'i 'abai'i kae maho na hau'ia God.”
12 Rau heimwaota'i ma kakui ahudaau ro'u, marau taraawa'a songa'iniraau hairiu
o'ani, “'E taha gasi naasi romwane?”
13 Tara'i abe rau ha'ada'ada'a 'iniraau, rau o'ani, “Rau gonogono gasi marau bweu'a.”

Hadahada Ana Pita

14 Miraau hakoi ta'i tangahuru mana rua Ha'ataari rau ura ara'a mia Pita 'a ha'atee
raha tanaraaui sae narau goni mai 'isi o'ani, “'I'amoui sae ni Jiu me 'i'amou ro'u i sae
namou awa na'i Jerusalem, moi bahurongo goro mawai ha'a-aidangisi'amou 'iniai
maho na to'o na'i 'ohanisi.
15 'I'amou mou 'adoma'inia do 'iraaui sae 'ini rau gonogono marau bweu'a. Magu
ai'a! 'Agu angi siwa moi haho'oa 'ohanisi.
16 Ma'ata maho namou re'ia na to'o na'i 'ohanisi, 'ia Rarabea Joel 'a bwane
taroha'inia mai ga'u na'i 'oha bwani.
17 'Ia God 'a o'ani,
‘Na'i 'oha nai raumwadu mai hahakonai dangi,
wai ha'ataaria dio i Hi'ona Maea agua maai sirihiai tahinganai 'ado sae.
Miraau gare amoo'i rai haa'i ha'atee rarabea.
'Iraau sae haoru amoo'i rai re'i'i ha'amaranga,
miraau noni wari amoo'i rai re'i'i ha'amaranga na'i mauru.
18 Ha'amomori! Na'i 'ohasi wai ha'ataaria dio i Hi'ona Maea agua
maai sirihiraaui noni tatau'aro agu'i, rei'uaa sae mwane ma'ua urao,
marai haa'i ha'atee rarabea.
19 Mamoi re'i'i ha'ara mana ha'abu'oahu nawai haa'i na'i ahoasara mana'i ano.
I 'abu, ma 'eu mana kaeni asuasu raha rai ha'ata'i.
20 Na sina 'abwa'i rara, mana hura 'ai wangawanga 'onaai 'abu,
maigu to'o i dangina Araha na ororiu di'u ma hauasa.
21 Miraaui nei rau ha'arahesia God rai tahi.’†
22 “Moi rongo'i ha'atee 'ini noni nai Israel! Mou 'iraraa goro do 'ia Jisas ni Nasaret 'a
haa'i mwani ha'abu'oahu mana ha'ara, 'inia mareho 'isi ra to'o na'i kantri agaauni. Ni
mwani ha'abu'oahu na haa'isi, ra ha'ata'inia goro hura'a do'ia God naasi na ha'ataaria
mai.
23 Me suriai hei'irisina mau mai, 'ia God 'a ha'awatea do moi daua Jisas. Mamou
ha'amaesia 'oha mou taranga'inia tanaraaui noni ta'a'i 'anai rabu ahita'inia na'i
dadaahoro.
24 Mia God 'a ruhasia baaniai mena anai mae ma ha'atahia aho'i. 'Iniai mae, 'abwa'i
ha'abwarasia baaniai tahi aho'i.

† **2:21** 2:17-21 Joel 2:28-32

25 Na'i buka ni Psalm, 'ia Deved 'a hadanga'iniai mae ana Jisas o'ani,
‘'A bwa'i ta 'oha'a ro'u nawaigu mamaa'usia ta maho,
'inia i'oe a Araha God na'o awa tarau beiau. I'oe 'o na'otaragu.
26 Naasi, 'au wa'ewa'e raha,
mau hadahada ha'i wa'ewa'e ro'u.
'Inau 'au 'iraraa dowai tahi aho'i,
27 'inia 'o bwa'i wateai abenai noni maea amua 'anai ngabo na'i ano,
mana aungagu do'ai awa tarau na'i dora adaaui nei nara mae.
28 I'oe 'o ha'ata'inia tanaau i tara 'anai tahi tarau,
minau wa'ewa'e 'iniai awa amua beiau.’‡
29 “'Inau raba 'unua tana'amou mwani sae agu'i, 'abaiai wauwa agaau na'i 'oha bwani, 'ia Mwaeraha Deved. 'Iia 'a bwani mae mara bwani toringia orea mana barabarana 'a awa mau tari dangini.
30 'Ia Deved 'e Rarabea, ma 'iraraa do 'ia God 'a haua tanaa i duruduru hihi'a do baaniai burungana haaria nai ha'amwaeraha iei ta sae 'onaaia haaria.
31 'Ia Deved 'a bwane 'iraraai maho na'ia God nai haua. Naia na ha'atee rarabeanga'iniai suruta'e nai haa Ha'atahi ma ro'u do 'iia 'a bwa'i awa tarau na'i dora adaa'i nei nara mae, mana abena 'a bwa'i ngabo.
32 “'Ia God 'a ha'a-suruta'ea ha'a-momori a Jisas baaniai mae. 'I'ameu hako meu re'ia 'ini'i maamee'i.
33 'Ia Godi Ama 'a waia ara'a ma ha'aheinagua na'i aba odona 'anai ha'a-ororiua. Mana Ama 'a ha'awatea Jisas 'anai ha'ataariai Hi'ona Maea tana'ameu 'onaai bwane durua ana God. Ma naasi maho namou rongoa mamou re'ia na'i 'ohanisi.
34 Ma'ata 'ia Deved 'a ai'a ara'ai aro 'anai heinagu na'i aba odona God, me 'iia 'a o'ani,
‘'Ia Araha God 'a o'ani 'inia Araha agua,
“'Oi heinagu na'i aba odogu,
35 tari 'oha wai nugaraau dio i maerongamu
na'i bahainai heimarungi amua.” ’§
36 “Ma naasi 'i'amou hakoi sae ni Israel, mou ga'i aidangisia dona 'ia Jisas na mou ngahu ha'amaesia na'i dadaahoro ani, 'ia God 'a 'ome sigihia na Araha mana Ha'atahi.”
37 Na'i 'oha raugu rongoa o'asi, rau ta'i kaeni arunga ta'aa di'u marau songa'inia Pita miraau tara'i Ha'ataari ro'u o'ani, “Romwane! 'E taha meigu haua?”
38 Mia Pita 'a aramiraau, 'a o'ani, “Moi rihosi baani'i ora-ora'a amoo'i mamoi bwareomaea 'iniai atana Jisas Kraest. Mia God 'a duruduru 'inia do 'ai 'adoma'i nugasi'i ora-ora'a amoo'i maai watea mai Hi'ona Maea tana'amou.
39 Na durudurusi, 'a haua tana'amou beiraaui gare amoo'i, miraau ro'u i nei rau awa ha'atau. Ha'amomori, na durudurusi 'a haa tanaraau hako ro'u i nei na 'ia God na 'unuraau.”
40 'Ia Pita 'a hadahada orea tanaraau ma ha'ata'u'uraau wetewete o'ani, “Moi 'ome'ome goro, mou gasigu siri na'i ha'a-mama'ai na'i dangi ni hihiiri 'onaairaaui sae ta'a'i na'i 'ohanisi.”
41 Naasi 'iraaui nei rau rongo'i ha'atee ana'ia Pita marau hinihini, ra bwareomaearaau na'i 'ohasi. Na'i madoraasi, 'a ga'i 'onaai oru merui sae narau aho'ita'i sae hinihini.
42 Miraausi rau mwa'emwa'e goro 'anai bahurongo'i ha'ausuringa'i adaa'i Ha'ataari marau 'a'auhiraau hairiu. Marau matai boi goni ro'u 'anai ngau* mana ha'arahesi.

Tahingadaaui Noni Hinihini

43 'Iraaui Ha'ataari rau haa'i mwani ha'ara mana ha'abu'oahu 'iniai mena na'ia God 'a haua tanaraau. Miraaui noni hunga rau heimwaota'i di'u.

---

‡ **2:28** 2:25-28 Psalm 16:8-11 § **2:35** 2:34-35 Psalm 110:1 * **2:42** ***Ngau:*** Rau boi goni 'anai ngau mana'i muri rau hauai ngau maea.

44 Me 'iraaui noni hinihini rau ruru goni tarau marau taraawa'a hisu hairiu 'ini'i
bori adaa'i 'ini'i 'ado maho rau rabasi'i.
45 Marau raonga'ini'i ro'u i toto'ora adaa'i, ma tara'i maho ro'u 'anai 'a'auhiraau ro'u
i nei rau awa ha-ha'aroha'a.
46 Rau boi goni 'anai ha'arahesi 'ado dangi na'i Ruma Maea ana God marau
mwa'emwa'e goro 'anai 'ari goni ro'u suri'i ruma adaa'i 'anai ngaugoni beiai ahu
wa'ewa'e.
47 'Ado 'oha moi narau 'unu ha'aasaa God, miraaui noni rau 'adoma'i ha'ahouraau.
Mana ruruha adaau 'a rago hanehane ara'a moe'a 'ado dangi 'iniraaui nei na 'ia God
'a ruhasiraau baani'i ora-ora'a adaa'i.

3

Sae Pwaki

1 'E ta'i dangi na'i angi oru abaidangi, 'ia Pita mea Jon raru 'ari Ruma Maea ana
God, 'inia naasi madoraa nara matai ririhunga'i.
2 'Ado dangi 'e sae na pwaki mau mai 'oha na huta, ra suru'ia mai 'anai ha'aheinagua
na'i bobonai maraaruma anai bara na'i Ruma Maeasi 'anai ha'angoni ha'a beiraaui sae
rai siri 'anai ha'arahesi. Na maraarumasi ra 'unua 'iniai "Maanai Bara 'Ome Goro."
3 Ma na'i 'oha na re'ia Pita mea Jon raru boi 'anai siri Ruma Maea, ma ha'angoni
ha'a beirarua'a.
4 Mia Pita mea Jon raru wanasia mia Pita 'a o'ani, "'Osu wana ga'u mai 'ini."
5 Mia mo'osi 'a wanasirarua ma 'adoma'inia do rarui hisungia 'inia ta maho.
6 Mia Pita 'agu o'ani moi 'inia, "'Inau ai'a to'o ha'a. Ma'ata 'e maho he'ete'i moi
nau to'oraa, ma naia nawai haua tana'o. Wai 'unua tana'o na'i atana Jisas Kraest ni
Nasaret, 'oi ura ara'a ma'oi hahano!"
7 Ma dau na'i rima odona ma ha'a-suruta'ea. Na'i mau 'ohasi na rua uwana rarugu
wetewete aho'i,
8 ma ura ara'a ma taraawa'a hahano. Marau ta'i siri wou na'i Ruma Maea mia
mo'osi 'a regerege ma 'unu ha'aasaa God.
9 Ma na'i 'oha 'iraaui sae rau re'iai hahano ana ma 'unu ha'aasaa God,
10 rau 'ome 'iraraa do'ia mo'osi na heinagu tarau na'i bobonai maraaruma anai bara
na'i Ruma Maea 'anai ha'angoni ha'a ani. Ra bu'o hakoi ahudaa'i 'iniai hahano aho'i
na haa mo'osi.

Hadahada Na Haua Pita

Na'i Ruma Maea ana God

11 'Iraaui sae rau heimwaota'i di'u marau 'eba mai beiraau na'i Ruma Maea na'i
dora ra 'unua 'iniai "Abaihare ana Solomon." Na'i 'ohasi, na sae na pwaki ga'u ani, 'a
dau mau wou beia Pita mea Jon.
12 Ma na'i 'oha 'ia Pita 'a re'ia do rau goni mai beia, 'a o'ani 'iniraau, "Mwani noni ni
Israel, 'a 'ua namou heimwaota'i mamou wana wetewete 'ini'amiria? Mou 'adoma'inia
do miri ha'ahahanoa mo'oni 'iniai mena amiria haarimiria ma'uasi mou 'adoma'iniai
do miri odo-odo na'i maana God na miri ha'ahahanoa 'inia mo'oni? Ai'a!
13 God adaaui wauwagaa'i, 'iraaua Ebraham mea Aisak mea Jekop, na hauai
maho namou re'iani, neina 'igaau gai ha'aasaai atanai noni tatau'aro ana, 'ia
Jisas. Mi'amougu taranga'inia Jisas tanaraaui saemaua adaa'i Rom 'anai ha'amaesia.
Rei'uaa na'ia Paelat 'a raba ruhasia dadara'a mi'amou mou ai'a rabasia o'asi.
14 'I'amou mougu ha'angonia do'ai ruhasia dadara'a i sae hahaingahu. Mamougu
'itaai sae na awa maea ma odo-odo.
15 Mougu ha'amaesia mo'o na matai haua tana'amoui huunai tahi. Ma'ata 'ia God
'a ha'a-suruta'ea aho'i baaniai mae. 'I'ameu nameu 'omera'i maa 'iniai mahosi.

16 'I'amou mou re'iai sae pwakini mamou aidangisia ro'u. 'I'amiria miri ha'ahahanoa mo'oni 'iniai mena ana Jisas. Meu hinihiniai atana Jisas ma naia nagu hahano aho'i 'inia i sae pwakini.
17 “Mwani sae agu'i, 'au 'iraraa do 'imoou mana na'otara amoo'i mou hauai maho ta'aa tanaa Jisas 'inia mou ai'a aidangisia do'ia God na ha'ataaria mai.
18 Ma'ata 'ia God 'a bwane ha'ateenga'inia tanaraaui Rarabea doni Ha'atahi 'ai rongomaata'i, ma naanigu ha'ato'oanai maho na bwane ha'atee duruduru 'inia ani.
19 Naasi moi orisi mamoi rihota'i tanaa God mia God 'ai ha'a-ai'a'i ora-ora'a amoo'i.
20 'Onaa moi haua o'asi, 'ia Araha God 'ai ha'a-'o'ori'i 'adoma'imoo'i maigui ha'ataaria aho'i maia Jisas Kraest tana'amou. 'Ia naasia mo'o na 'ome sigihia 'anai Ha'atahi aga.
21 Ma'ata 'ia Jisas 'ai awa ga'u na'i aro tari madoraa na'ia God 'ai ha'ahaoru'i hakoi mwani maho, 'onaai bwani 'unua adaaui Rarabea maea na'i 'oha bwani.
22 Ma 'onaai bwani 'unua ana Moses. 'A o'ani, “'Ia God 'ai 'ome sigihia ta Rarabea 'onaaiau baaniraaui sae amoo'i, 'iraaui Jiu. Moi rongosuri'i mwani mareho nai 'unu'i.
23 Mia tei na bwa'i rongosuriai Rarabeasi, 'a bwa'i awa bei'amou na'i ta'i ruruha mia God 'ai ha'a-ai'aa.’
24 “Maho naragu to'oto'o na'i madoraanisi, 'ia Samiuel miraau Rarabea naraugu awa ro'u na'i muri, rau bwani maani'i hako'a.
25 'I'amou ra'i gare adaa'i Rarabea 'isi, ma naasi ni duruduru na'ia God 'a haua tanaraaui wauwa amoo'i 'ai 'ari ro'u tana'amou. 'Inia God 'a duruduru tanaa Ebraham do 'iraau hakoi sae ni marewana rai dauai ha'agorohi baaniai burungana Ebraham.
26 Ma naasi, 'ia God 'a 'ome sigihiai sae tatau'aro ana, 'ia Jisas, ma ha'ataaria mai neina moi dauai ha'agorohi ana mamoi rihosi mamoi nugasi'i baronga ta'a'i amoo'i.”

4

'Ia Pita Mea Jon Raru Ura

Na'i Maadaaui Kansol

1 'Ia Pita mea Jon raru hadahada mau tanaraaui noni hunga, me 'iraau tara'i Piriisi beiai bwauodo adaaui sae hehei'oi nara 'omesuriai Ruma Maea ana God, miraau ro'u tara'i Sadiusi rau ada'a.
2 Rau taesu'a di'u 'ana Pita mea Jon 'iniai maania adarua doni suruta'e aho'i ana Jisas 'a ha'ata'inia do 'iraau sae rai matai suruta'e aho'i ro'u baaniai mae.
3 Raugu ha marau daurarua'a. Ma 'inia 'a su'urahi'a marau nugararua na'i rumaniho'o tari haho'oa.
4 Ma ragoi nei rau bahurongorarua rau aho'ita'i sae hinihini. Ma naasi goni beiraaui nei narau bwani hinihini, 'a 'onaai rima merui sae.
5 Na'i moi nata dangi, me 'iraaui bwauodo miraaui saemaua adaa'i Jiu, beiraaui Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses rau goni'a mai na'i Jerusalem.
6 'Ia 'Anas, i Na'ohadaaui Piriisi, mea Kaeafas, mea Jon, mea Aleksanda miraau ro'u tara'i nei na'i burungana 'Anas rau boi ro'u.
7 Marau waia maia Pita mea Jon. Rau ha'a-urasirarua na'i 'ubutadaau maraugu songa'inirarua o'ani, “Mena ana tei mana mena he'ua namuru haua 'anai ha'agorohia aho'i a mo'oni?”
8 Mia Pita i Hi'ona Maea 'a rabe beia ma aramiraau o'ani, “Tana'amou bwauodo adaa'i Jiu, mi'amou tara'i saemaua ro'u,
9 na'i 'ohani mou raba kootimiria 'iniai haua amiriai maho na goro tanaai sae na pwaki uwana. Mamou raba aidangisia ro'u i here miri haua nagu goro aho'i 'inia.
10 Mawai rangasia tana'amou miraau hako ro'u sae ni Israel do sae na ura na'i maamoou nisi, 'a goro aho'i 'iniai mena ana Jisas Kraest ni Nasaret namou ngahu ha'amaesia na'i hunganai dadaahoro ani, mia God 'a ha'atahia aho'i ro'u moi.
11 Mia Jisas naasi na Usu-usu Maea 'a hadanga'inia o'ani,

‘Na hau 'i'amou sae tatau'aro ruma mou 'itaa,
'agu buna ha'i hau ororiu di'u na'i bani anai ruma.’*
12 'Iia moia Jisas na matai ruhasigia baaniai ora-ora'a. 'A bwa'i ta sae'a ro'u na'i
marewana nagaigui 'u'uria!”
13 'Iraaui sae rau ha'akootia Pita mea Jon, rau heimwaota'i, 'inia raru ai'a
mamaa'usiraau, rei'uaa raru ai'a sae ororiu mararu ai'a skuru goro. Ma'ata 'iraau
sae 'isi, raugu 'adoma'i aho'isia do 'iraruasi raru matai 'aariha beia Jisas.
14 Mana sae na goro aho'isi, rau ta'i ura ro'u. Ma bwara'a 'anai 'unua ro'u ta maho.
15 Raugu bairaau moi wera orusi hura'a, 'iniai dorasi 'iaadaaui Kansol† 'Iraau moi
haariraau naraugu tara mamaaniai mahosi.
16 Rau o'ani, “Gaigu ha'ahe'uararua rua mwanesi? 'Inia 'iraau hakoi sae ni
Jerusalem rau bwane 'iraraa'ai haua adaruai ta'i ha'abu'oahu ani, rau bwa'i
hinihinigaau 'onaa gai 'unua do 'a ai'a ha'a-momori.
17 Magu ai'a goro i ha'ausuringa'i 'osi, rau gasi rongoa ro'u tara'i sae. Gai ha'atee
ha'abasurarua wetewete mararui abu taroha'inia'a a Jisas.”
18 Miraau 'unurarua aho'i mai marau ha'atee wetewete tanararua do rarui abu
maania ma'uasi ha'ausuria ro'u ta sae 'inia Jisas.
19 Mia Pita mea Jon raru aramiraau o'ani, “Moi wai'ado'ado goro. Nei he'ua na
odo-odo? Mirii araisuri'amou ma'uasi araisuria God?
20 'I'amiria miri bwa'i agoheta'i maani'i maho namiri re'i'i mamiri rongo'i.”
21 Miraaui saemaua na'i Kansol rau ha'abasurarua wetewete di'u ro'u wou.
Maraugu nugasirarua. 'Inia 'a bwara di'u 'anai ha'a-mama'airarua, 'inia rau 'ome
'iraraa do 'iraaui noni hunga rau ha'aasaa moe'a God 'iniai maho narau re'ia ani.
22 Mana sae pwaki na to'o tanaa i ha'abu'oahusi, na harisina 'a di'ua'ai hai
tangahuru.

Ha'arahesi Adaaui Sae Hinihini

23 Rau nugasirarua woua Pita mea Jon mararu 'ari aho'i beiraaui sae hinihini
mararu maani'i mwani maho 'iraaui Na'ohadaa'i Piriisi miraaui saemaua rau 'unu'i
tanararua.
24 Ma na'i 'oha rau rongoai maho raru maaniasi, 'iraau hako rau ha'arahesi goni
o'ani, “God, i'oe na'o Mwaeraha, mi'oe na'o ha'apwa'araai ahoasara mana ano mana
asi mana mwani maho na'i rarodi.
25 Mana Hi'ona Maea amua na ha'atee hura'a na'i ngoonai wauwa ameeu, i sae
tatau'aro amua Deved. 'A ha'atee o'ani,
‘Ni 'uaana 'iraaui sae rau ai'a Jiu rau taesu'a 'inia?
Ni 'uaana narau hau'i 'inia i ha'aradorado nara bwa'i uranga'ini'i?
26 'Iraau mwaeraha ni marewanani rau ha'aagau 'anai hei'oi.
Miraau nei rau marungiai marewanani rau hauai ta'i ruruha
marau ha'aagau 'anai hei'oi beia God
mana nei na 'ome sigihia 'anai Ha'atahi.’‡
27 “Ma naasi taha na to'o na'i 'omaanisi! 'Ia Herod Antipas mea Pontias Paelat raru
hauai ta'i ruruha beiraaui nei rau ai'a Jiu mei beiraau ro'u i Israel 'anai ura bwarasia
Jisas, sae tatau'aro maea amua na'o 'ome sigihia 'anai Ha'atahi.
28 Ni here raugu hauasi, 'a 'ari moi suriai maho na'o bwane ha'arangasia mau mai
'oha bwani do 'ai o'asi suriai hei'irisi mana mena amua.
29 God, 'oi 'ome riariaa goro na'i 'ohani hadahada wetewete adaaui saemaua
tana'ameu. 'Oi 'a'auhi'ameu sae tatau'aro amu'i, mei abui mamaa'u 'anai taroha'iniai
ha'atee amua.
30 'Oi ha'ata'iniai mena amua mamei ha'agorohi'i aho'i nei ra daoha, mamei haa'i
ha'abu'oahu mana ha'ara ro'u 'iniai atana Jisas, sae tatau'aro maea amua.”

---

* **4:11** 4:11 Psalm 118:22 † **4:15** ***Kansol:*** Wanasia na'i Diksonari. ‡ **4:26** 4:25-26 Psalm 2:1-2

31 Raugu ha'arahesi hako moi wou, mana ruma narau awa na'ieisi 'a 'ihara'i'a. Mana Hi'ona Maea 'agu sirihiraau hako ma na'i muri raugu wetewete 'anai taroha'iniai Taroha Goro 'inia Araha.

'Iraau Noni Hinihini Rau Hisu Hairiu

32 Na'i 'ohani, 'iraaui sae hinihini rau to'oraai ta'i 'ado'ado, ma ai'a ta ta'i nei beiraau nai 'adoma'inia 'anai to'oraa haaria ta maho. Na maho rau to'ora'i 'iaadaa'i goni hako.
33 'Iraaui Ha'ataari rau wetewete di'u 'anai maaniai suruta'e aho'i ana Araha Jisas baaniai mae. Mia God 'a ha'agorohiraau di'u.
34 Ma ai'a ta nei ro'u beiraaui noni hinihini nai pwapwaku 'inia ta maho. 'Inia 'iraaui nei rau to'o dorai ano ma'ua to'o ruma rau matai raonga'ini'i ro'u mana ha'a ra hori'i 'ini'i
35 raugu haa'i tanaraaui Ha'ataari. 'Iraau naraugu ha'atora'ini'i tanaraau i nei narau 'irisiai hei'a'auhi.
36 Ma 'e ta'i sae baaniai burungana Livae na huta na'i maraui Saepras na atana 'ia Josep. Ma'ata 'iraaui Ha'ataari rau matai 'unua ro'u 'inia Banabas, ni 'ado'ado 'anai atasi "Sae na ha'a-'o'oriai 'ado'adonai sae."
37 'Iia ro'u 'a raonga'iniai dorai ano ana mana ha'a 'a haua tanaraaui Ha'ataari.

5

'Ia Ananaeas Mea Safaera Raru Pwari'iraaui Ha'ataari

1 'E ta'i 'oha, 'e sae na atana 'ia Ananaeas beiai urao ana, 'ia Safaera, raru raonga'inia ro'u ta'i dorai ano adarua.
2 Raru 'adoma'i aratara 'anai pwari'iraaui Ha'ataari mararu giruai dora 'iniai ha'asi do raruigu to'oraa haarirarua. Mana nata dora raru haua tanaraau.
3 Mia Pita 'a o'ani 'inia Ananaeas, "'Iniai 'uaana na'o ha'awatea 'inia Saetan 'anai tau'aro na'i 'adoma'imu? 'Iniai 'uaana na'o pwari'ia 'iniai Hi'ona Maea, na'ogu girua 'iniai nata aba 'iniai ha'a nara horia 'iniai dorai ano na'o raonga'iniasi?
4 Na'i 'oha 'o ai'a raonga'inia mau i dorai anosi, dorai anosi 'iaamua haari'o. Ma rei'uaa no'o raonga'inia mana ha'a ra horia 'inia 'iaamua ro'u mau. Naasi, ni 'uaana no'ogu raba pwari'i 'inia? I'oe 'o ai'a pwari'iraau moi inoni, ma'ata 'o pwari'ia ro'ua God."
5 Na'i 'oha 'ia Ananaeas 'agu rongoa moi 'unu o'asi ana Pita, ma rahuta'i dioi ano ma mae'a. Miraaui nei rau rongoai maho na to'osi rau mamaa'u raha di'u.
6 Tara'i gere sae rau siri mai marau hiri ho'uai abena Ananaeas marau waia hura'a wou marau 'ari toringia.
7 'A gaarangi 'onaai oru 'aoa na hako maagu siri mai ro'u urao ana Ananaeas na'i rumasi. 'Iia 'a ai'a 'iraraai maho na to'o beiai mwane ana.
8 'Ia Pita 'a o'ani 'inia, "'A 'ua? Naia hako'ai ha'a nara horia 'iniai dorai ano amurua ani naanisi?"
Mia aramia o'ani, "Naia moi naasi."
9 'Ia Pita 'agu o'ani 'inia, "Ni 'uaana namuru 'adoma'i aratara 'inia 'anai pwari'iai Hi'ona Maea ana God 'anai sadoia 'onaa 'ai ha'a-mama'ai'amou ma'ua bwa'i? 'Ome, 'iraau gere sae narau toringiai mwane amua neiraau'a hura'a wou maraarumasi. 'Iraau rai suru'i'o hura'a ro'u'ana!"
10 Na'i moi 'ohasi 'a rahuta'i dio na'i maana Pita ma mae'a. Miraaui gere sae rau siri mai marau 'omesia do 'a mae'a ro'u. Rau suru'ia hura'a marau toringia na'i bobonai mwane ana.
11 Miraau sae hinihini beiraaui nei rau rongoai maho na to'osi, rau mamaa'u hako.

Mwani Ha'abu'oahu Mana Ha'ara

12 'Iraau sae hinihini rau matai boboi goni na'i "Abaihare ana Solomon," 'e ta'i dora na'i Ruma Maea ana God. Miraaui Ha'ataari rau haa'i mwani ha'abu'oahu mana ha'ara na'i maadaaui noni hunga.

13 'Iraaui nei rau ai'a noni hinihini rau mamaa'u 'anai boi goni beiraau. Rei'uaa na
o'asi, 'iraau sae 'isi rau 'adoma'i ha'a-hihi'araaui nei hinihini.
14 Ma rago ro'u i sae mwane mana urao rau aho'ita'i sae hinihini marau siri wou
'anai ha'i ta'i ruruha beiraaui sae hinihini.
15 Suriai re'ia adaau mwani ha'abu'oahu narau haa'i Ha'ataari, 'iraau sae rago rau
waa'i mai sae daoha marau ha'adaohi'i suri'i hi'o mana be'a na'i bobonai tara. Na'i
'adoma'idaa'i do na'i 'oha 'ia Pita 'ai tahahoro mai mana nununa 'ai marumarusiraaui
sae daoha 'isi marai goro'a aho'i.
16 'A rago di'u i sae suri'i gere 'omaa gariai Jerusalem narau goni mai ro'u. Rau
waa'i mai sae daoha mana nei ra bwauni'i adaro marau goro hako aho'i.

Ra Kootiraaui Ha'ataari

17 I Na'ohadaaui Piriisi miraau nei rau tau'aro beia na'i ruruha adaaui Sadiusi, rau
taesu'a di'u 'iniai rago anai sae nara boi 'ado 'oha beiraaui Ha'ataari.
18 Marau dauraau mara nugaraau na'i rumaniho'o.
19 Ma na'i moi rodo, 'ia God 'a ha'ataariai enjel ana ma tahangiai maraaruma anai
rumaniho'o tanaraaui Ha'ataari. 'A na'otaradaau hura'a ma o'ani,
20 “Moi 'ari Ruma Maea ana God mamoi maani'i mwani maho hako 'abaiai tahinga
haorusi tanaraaui sae.”
21 Na'i mau haho'oa ta'aa miraau Ha'ataari rau 'ari'a na'i Ruma Maea 'onaai 'unua
anai enjel tanaraau marau ha'ausuriraau'a i noni hunga.

Mana Na'ohadaaui Piriisi miraau nei rau tau'aro beia, rau 'unuraau mai hakoi sae
mwanemaua ni Jiu narau awa na'i ruruha nara 'unua 'iniai Kansol. Marau ha'a-
taariraaui sae hehei'oi nara 'omesuriai Ruma Maea 'ari rumaniho'o 'anai wairaau
aho'i mai Ha'ataari.
22 Raugu 'ari wou marau ai'a sadoiraau'a. Marau aho'i mai marau heimaani o'ani,
23 “Meu ada wou na'i rumaniho'o mana maraaruma ra honohono baabau mau,
miraau hehei'oi narau 'omesuri'i maraaruma rau ura-ura mau ro'u. Ma na'i 'oha
meugu tahangi'i maraaruma nameugu siri wou 'ome, ma ai'a ta sae nameigu re'ia.”
24 Na'i 'oha na bwauodo adaaui sae hehei'oi nara 'omesuriai Ruma Maea miraaui
Na'ohadaa'i Piriisi raugu rongoa o'asi, ma kakui ahudaau marau wai'ado'ado 'iniai
taha naigu to'o ro'u na'i muri.
25 Ma na'i 'ohasi, 'e ta'i sae na boi ma o'ani 'iniraau, “Romwane! 'Iraau sae namou
nugaraau na'i rumaniho'o ani, na'i 'ohanisi raugu ha'ausuriraau moe'ai sae na'i Ruma
Maea!”
26 Mana bwauodo adaaui sae hehei'oi nara 'omesuriai Ruma Maea beiraaui sae
tatau'aro ana'i rau 'ari marau 'abenga'i wairaau moi hura'a i Ha'ataari, 'inia rau
mamaa'usiraaui noni hunga. Rau gasigu buta'iraau 'ini'i hau.
27 Mara wairaau mai Ha'ataari mara ha'a-urasiraau na'i maadaau Kansol. Mana
Na'ohadaaui Piriisi 'agu o'ani,
28 “Meu bwane 'unua tana'amou domoi abu ha'ausuri 'iniai ha'ausuringa'i ana Jisas,
mana ha'ausuringa'isi 'a garia hako'ai Jerusalem. Mamou subuni'ameu ro'u 'iniai mae
na haua ani a Jisas.”
29 Mia Pita na heiarami tanaraaui Ha'ataari, 'a o'ani, “'I'ameu mei araisuriai taha
'ia God na 'irisia, meu bwa'i araisuriai hei'irisidai inoni.
30 'I'amou namou rabu ahita'inia Jisas na'i dadaahoro mamou ha'amaesia, mia God
adaaui wauwa agaa'i, 'a ha'atahia aho'i baaniai mae.
31 Ma waia ara'a ma ha'aheinagua na'i aba odona 'anai marungigaau mana
ruhasigaau inoni nai Israel baaniai ora-ora'a. 'A haua o'asi do 'igaau gai nugasi'i
baronga ta'a'i agaa'i maai 'adoma'i nugasi'i ora-ora'a agaa'i.
32 'I'ameu naasi 'anai ha'arangasi'i maho 'ini tana'amou, mana Hi'ona Maea 'a
ha'arangasia ro'u do ra ha'a-momori. Mana Hi'ona Maeasi, 'ia God 'a haua tanaraaui
nei rau araisuria.”

33 Na'i 'oha 'iraau Kansol rau rongoai ha'atee o'asi ana Pita, rau kae taesu'a di'u
marau raba ha'amaesiraaui Ha'ataari.
34 Ma'e ta'i beiraaui Kansol na atana 'ia Gamaliel, 'a ura ara'a ma 'unua dorai ha'a-
hura'ahiraau ga'u i Ha'ataari. 'Iiani 'e Farisei ma'e ta'i 'iniraaui Ha'ausuri adaa'i Ringe
nara ha'ahoua.
35 Maagu ha'atee tanaraau o'ani, "'Igaau saeni Jiu, gai wai'ado'ado goro ga'u suriai
maho mou raba hauasi!
36 'E ta'i 'oha, 'e sae nara 'unua 'inia Tiudas 'a 'adoma'inia do 'iia 'e ta'i sae ro'u,
ma gaarangi 'onaai hai 'arangi sae narau suria. Ma na'i moi murinai ngahuia ada,
miraaui sae ana'i rau 'adarara'a aho'i mana ruruha ana 'a ai'aa moi.
37 Na'i muri, 'oha na to'o i usu ata, 'ia Jiudas saeni Galili, 'a rago ro'u i nei na ogeraau
'anai suria. Ma na'i 'oha ragu ngahuia, 'iraaui sae ana'i raugu ha marau 'adarara'a
aho'i ro'u moi.
38 "Naasi gai nugasiraau wou. 'Onaa ni maho rau hauasi 'a suria moi 'adoma'idaau
haariraau, mana mahosi 'a bwa'i orea mai ai'aa'a aho'i ro'u.
39 Ma 'onaa rau hauai hei'irisina God, ma mou bwa'i matai ha'a-bwarasiraau
mwada'u. Mou gasi ura bwarasia God."
40 Miraau hako rau 'adoma'i aratara 'iniai maho na 'unua Gamaliel. Rau 'unuraau
aho'i sirimai Ha'ataari, mara 'unua tanaraaui sae tatau'aro adaa'i dorai rohoraau'a.
Marau ha'abasuraau wetewete dorai abu maania'a ro'ua Jisas. Naasi maraugu ha'a-
hura'ahiraau.
41 Na'i 'oha rau hura'a rau wa'ewa'e di'u, 'inia 'ia God 'a ha'ata'inia do'a arari rai
here ha'a-ninimairaau o'asi 'iniai suria adaaua Jisas.
42 'Ado dangi rau ai'a agoheta'i ha'ausuriraaui noni hunga na'i Ruma Maea ana
God ma na'i ro'u suri'i moi ruma adaa'i. Rau maaniai Taroha Goro 'inia Jisas, 'iia na
Ha'atahi.

6

Biu Sae 'Anai 'A'au Na'i Heisoi

1 Rau rago hanehane moe'a ara'a i nei rau hinihinia Jisas. Miraaui Jiu hinihini narau
boi baani'i dora nara mamaramara Grik rau taraawa'a 'ubwa tanaraaui Jiu hinihini
narau huta na'i Israel. Rau o'ani, "'Ado 'oha mou 'a'auhiraaui nei ra pwapwaku 'iniai
mahoingau, ma'ata 'i'amou mou ai'a 'a'auhiraau goroi nao amee'i."
2 Naasi 'iraau ta'i tangahuru mana rua Ha'ataari rau 'unuraau goni mai noni
hinihini marau o'ani 'iniraau, "'A ai'a goro domei mamarota'i ha'ausuriraaui noni
'iniai ha'atee ana God, mameigu poru moi 'iniai 'omesuriraaui pohara.
3 Naasi arai do'ora, 'a ga'i goro 'onaa moi 'ome sigihia ta biu sae madoma namou
ha'ahouraau. Me'iraau mwane 'isi na Hi'ona Maea 'ai rabe ro'u beiraau, mamei
nugasia tau'arosi tanaraau.
4 'I'ameu mei matai awa moi 'anai ha'arahesi mana taroha'iniai Taroha Goro 'inia
Araha."
5 'Iraau hako rau 'adoma'i aratara beiraaui Ha'ataari. Rau 'ome sigihia Stivin, 'ia
mo'o na hinihinina 'a wetewete di'u ma rabe beiai Hi'ona Maea. Marau 'ome sigihia
ro'ua Pilip, mea Prokoras, mea Nikeno, mea Timon, mea Pamenas mea Nikolas. 'Ia
Nikolas 'e saeni Antiok ma awa suriai ringeringe adaa'i Jiu.
6 Rau ha'a-urasiraau wera biusi na'i maadaaui Ha'ataari, maragu dau'i bwaudaa'i
marau ha'arahesi 'adaau.
7 Mana tarohana Araha 'a 'adarara'a 'ari suri'i mwani 'omaa. Miraaui noni hinihini
na'i Jerusalem rau rago hanehane ro'u moe'a ara'a. Ma rago ro'u i Piriisi narau
taraawa'a hinihiniai ha'ausuringa'i 'inia Jisas.

Ra Daua Stivin

8 Mia God 'a ha'agorohia Stivin mana mena ana God 'a awa beia. 'Ia Stivin 'a haa'i
mwani ha'abu'oahu mana ha'ara rago na'i maadaaui sae.
9 Ma tara'i sae baaniai ruma ni ha'arahesi nara 'unua 'iniai "Ruma ni ha'arahesi
adaaui Slev nara Awa Dadara'a," rau taraawa'a ura bwarasia Stivin. 'Iraaui sae 'isi
rau boi baaniai 'omaai Saerin mana Aleksandria, mana'i Provensi Silisia mana Eisia.
Rau heita'ia beia Stivin.
10 Maragu ai'a gere arari moe'a 'anai heiraeraesi beia, 'inia 'iia 'a madoma di'u mana
Hi'ona Maea 'a 'a'auhia.
11 Rau 'unuraau girugiru tara'i sae marau bonasiraau dorai pwari'i 'ana o'ani, "Meu
rongoa mo'oni na ha'atee ha'ata'aia Moses ma ha'atee ha'ata'aia ro'ua God."
12 Suriai haua adaau o'asi, 'iraau sae rago miraau saemaua adaa'i Jiu miraau
Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses, rau taesu'a di'u 'ana Stivin. Rau daua marau
waia 'ari na'i rurugoni adaaui Kansol.
13 Rau waa'i mai tara'i abe 'anai pwari'i 'ana o'ani, "'Ia mo'oni 'ado 'oha'a na ha'atee
ha'ata'aiai Ruma Maea agaau mana ringeringe ana'ia Moses.
14 Meu rongoa ro'u na 'unua do'ia Jisas ni Nasaret 'ai kaiai Ruma Maea agaau, mai
orisi'i ringeringe agaa'i na haa'ia Moses."
15 Miraau hakoi ruruhai Kansol, rau wana wetewete 'inia Stivin marau re'iai
hauraena auru tari na'i 'u'una, 'a 'ome 'onaai enjel.

7

Hadahada Ana Stivin

1 Mana Na'ohadaaui Piriisi 'a songa'inia Stivin o'ani, "'A 'ua? Maho rau maani'isi,
ra ha'a-momori ma'ua ai'a?"
2 Mia Stivin 'a o'ani, "Mwani sae agu'i mana mwani sae mwanimaua, moisu rongoai
maho wai maaniani. 'Ia wauwa agaaua Ebraham 'a awa mau na'i Mesopotemia na'i
madoraa 'ia God, na hauasa, 'a ha'ata'inia haaria tanaa. Na'i muri 'agu sara 'ari 'omaai
Haran.
3 'Ia God 'a o'ani, '"Oi hano baaniraaui sae amu'i mana dorani, ma'oi 'ari na'i dora
nawaigu ha'ata'inia tana'o.'
4 Naasi, 'ia Ebraham 'a hano baaniai Mesopotemia, dora adaaui Kaldia, ma hano
ma awa ga'u na'i Haran. Ma na'i murinai mae na haua amana, 'ia God 'agu 'unua
tanaa do'ai sara mai na'i dora nagaugu mono na'iei 'ohanisi.
5 Na'i madoraasi, 'ia God 'a ai'a haua ta dorai ano tanaa Ebraham, rei'uaa ta gere
dora ma ai'a ro'u. Ma'ata 'ia God 'a duruduru tanaa do na'i muri, 'ia Ebraham 'ai
to'oraai dorasi. Rei'uaa na 'iia 'a ai'a to'oraa mau ta gare, mia God 'a bwane duruduru
tanaa do 'iraaui warowarona'i narai to'oraai dorasi.
6 'Ia God 'a ha'atee o'ani ro'u, '"Iraau warowaromu'i rai 'ari marai awa na'i dora
narau ai'a to'oraa. Miraau sae na'i dorasi rai ha'i slev 'iniraau. Rai awa ha'ata'airaau
suria ta hai 'arangi harisi.
7 Minau wai ha'a-mama'aiai kantrisi 'iniai ha'i slev adaau 'iniraaui burungamu. Na'i
muri raigu hura'a baaniai kantrisi maraigu boi 'anai ha'arahesiau na'i 'ini.'
8 "Hoita, 'ia God 'a 'unua ro'u tanaa Ebraham 'anai aha ha'araraaui gare mwane, 'e
ha'ara 'iniai duruduru na haua tanaraaui warowarona'i. Naia na 'ia Ebraham 'a aha
ha'araa 'inia Aisak na'i warunai dangi murinai huta ana. Mia Aisak 'a aha ha'araai
garena, 'ia Jekop, mia Jekop 'a aha ha'araraau ro'u i ta'i tangahuru mana rua gare
ana. 'Iraau naasi ta'i tangahuru mana rua wauwa agaau.
9 "Miraau gare ana'ia Jekop rau kakawa 'omesiai do'oradaau 'ia Josep marau
'ubwania. Marau raonga'inia tanaraau tara'i sae maraugu waia aurui Ijip 'anai ha'i
slev 'inia. Mia God 'a awa beia Josep

10 ma taatahi bwarasia suri'i madoraa bwara na siri suri'i. 'Ia God 'a ha'amadomaa
Josep mana mwaeraha na'i Ijip 'a 'ome taenia ma ha'abwauodoa 'anai 'omesuriraaui
saeni Ijip bei'i toto'ora ana'i.
11 Ma'e ta'i kaeni hioro raha na to'o 'ari suria hakoi Ijip tari Kenan. 'A bwara hako
tanaraaui sae rago. 'Iraau wauwa agaa'i rau ai'a to'o mahoingau ro'u na'i madoraasi.
12 Mia Jekop 'a rongoa do ra'i mahoingau ra awa na'i Ijip ma ha'a-taariraaui wauwa
agaa'i 'ari 'isi.
13 Na'i ruanai boi adaau mia Josep 'a ha'arangasia'a haaria do'iia naasi do'oradaau
ani. Na'i 'ohasi 'ia Mwaeraha adaaui Ijip 'agu 'irararaaui sae ana'ia Josep.
14 'Ia Josep 'a ha'ataariai taroha tanaa amana miraaui sae ana'i ma 'unua dorai auru
hako na'i Ijip. 'Iraausi 'a tari biu tangahuru mana rima goni adaau hako.
15 Naasi 'ia Jekop 'a auru ma awa na'i Ijip. 'Iia goni beiraaui gare ana'i rau awa
marau mae na'i 'isi.
16 Mana'i 'oha rau mae, na abedaa'i ra wai'i aho'i 'ari na'i Sekem naragu aora'i na'i
wabwa na'ia Ebraham 'a horia baaniraaui gare ana'ia Hamo.
17 “'Ari wou mana madoraa na 'ia God 'a duruduru 'inia tanaa Ebraham 'anai
ruhasiraaui Jiu baania Ijip 'a gaarangi'a. Na'i 'ohasi, 'iraau sae agaa'i na'i Ijip rau
kaeni rago hanehane moe'a ara'a.
18 Ma na'i 'ohasi 'e sae he'ete'i na mwaeraha na'i Ijip. Sae na ai'a 'iraraa Josep.
19 'A ha'a-bweubweu'araaui wauwa agaa'i ma here ha'ata'airaau di'u 'oha na ha'a-
'usu'usuraau dorai nuga'i gere gare adaa'i hura'ai abau 'omaa marai mae.
20 “Na'i madoraasi na huta maia Moses, 'iia 'e gare na 'ome goro di'u. 'E oru hura
narau 'omesuria moi na'i ruma.
21 Raugu nugaa hura'ai abau 'omaa mana gare urao anai mwaeraha ni Ijip 'a waia'a
ma 'omesuria 'onaai huunai gare ana.
22 Rau ha'ausuri ha'agorohia 'ini'i maho rau 'irara'i ma here goro di'u suri'i mwani
maho na hadanga'ini'i ma haa'i.
23 “Na'i 'oha na tari hai tangahurui harisi, 'a raba 'ari garihiraaui saeni Israel, 'iraau
sae ana'i.
24 Na'i madoraasi, 'a re'iai saeni Ijip na ngahu ha'ata'aiai saeni Israel ma 'a'auhiai
saeni Israel ma ngahu ha'amaesiai saeni Ijip.
25 'Ia Moses 'a 'adoma'inia do 'iraau sae ana'i rai 'ome 'iraraa do 'ia God 'a 'ome
sigihia 'anai ruhasiraau maraugu ai'a 'ome 'iraraa moe'a.
26 “Na'i nata dangi ma re'ia ro'u rua saeni Israel nararu heingahui ma bonasia
do rarui abu heingahui. 'A o'ani 'inirarua, ‘'I'amurua ra'i saeni Israel hako moi
neimuruasi. Ni 'uaana namurugu heingahui 'inia?’
27 Mia mo'o na taraawa'anai heingahuisi 'a burusia beira'i a Moses ma o'ani 'inia,
‘'Iatei na niga'o 'anai saemaua ma'ua 'anai hiiri'amiria?
28 'A 'ua? 'O raba ngahu ha'amaesiau 'onaai saeni Ijip na'o ngahu ha'amaesia nanora
ani?’
29 Na'i 'oha 'ia Moses 'agu rongoa o'asi, ma hora'a baaniai Ijip ma 'ari na awa 'onaai
mahuara na'i Midia ma ha'iwai na'iei na to'oraai rua gare mwane.
30 “'E hai tangahurui harisi na hako mana enjel 'a ha'amaranga tanaa na'i dora
mangasara gaarangiai hungahungai Saenai. 'A ha'amaranga na'i urunai gere hasi'ei
na noro.
31 'Oha 'ia Moses 'a re'iai 'eusi, 'a heimwaota'i di'u ma 'ari wou gaarangi 'anai wana
ha'agorohia. Ma rongoai ringena Araha God na o'ani,
32 ‘'Inau God adaau wauwa amu'i. God ana Ebraham mea Aisak mea Jekop.’ 'Ia
Moses 'a 'idi'idi ma mamaa'uta'i wanasiai 'eu.
33 “Mia God 'a o'ani 'inia, ‘'Oi rehi'i sandol amu'i baaniai uwamu, 'iniai dora na'o
awa 'ieisi, 'e dora maea.

34 'Inau re'iai rongomaata'i narau haai noni agu'i na'i Ijip mau rongoai ohooho
adaau mau dio mai 'anai ruhasiraau. Naasi wai ha'ataari'o aho'i 'ari Ijip.' "
35 Mia Stivin 'a o'ani ro'u, "'Ia God 'a ha'ataariai enjel ana 'anai hadahada beia
Moses baaniai gere hasi'ei na norosi. Ma 'unua tanaa do'ia God 'ai ha'ataaria 'anai
ruhasiraau ma 'anai marungiraaui inoni ana'i. 'Iia mau a Moses narau 'itaa ani
naanisi nararu 'unua do 'iatei na nigaa 'anai saemaua ma'ua 'anai hiirirarua.
36 Mia Moses 'a aho'i 'ari ma na'otaradaaui sae ana'i hura'a baaniai Ijip ma haa'i
mwani ha'abu'oahu mana ha'ara rago na'i Ijip ma na'i asi meramera'a ma na'i 'omaa
mangasara suriai hai tangahurui harisi.
37 "'Ia Moses na 'unua tanaraaui Israel do'ia God 'ai 'ome sigihia ta Rarabea 'onaaia
baani'i warowarodaa'i.
38 Ma na'i 'oha 'iraau wauwa agaa'i rau awa na'i 'omaa mangasara na'i hungahungai
Saenai, 'ia Moses 'a awa beiraau me 'iia naasi i enjel na ha'atee tanaa ma haa'i tanaai
ha'atee ni tahi nagu haa'i mai tanagia.
39 "Me 'iraau wauwa agaa'i rau ai'a raba araisuria Moses. Rau 'itaa moi marau raba
aho'i 'ari Ijip.
40 Na'i 'oha 'ia Moses 'a awa mau ta'eha na'i hungahunga, rau 'unua tanaa Eron
do'ai tagora'i tadaa'i god 'anai na'otaradaau. 'Inia raugu ai'a 'iraraa'ai taha na to'o
beia Moses na wairaau hura'a baaniai Ijip.
41 Na'i madoraasi narau araaranununai garei kau marau suu ho'asi tanaa. Marau
hauai kae ngaugoni wa'ewa'e 'iniai god adaau narau tagorahia.
42 Mia God 'a rihota'i beira'i baaniraau ma ha'awateraau rai ha'arahesi'i hee'u mana
hura mana sina 'onaai ha'arangasia ana na'i Usu-usu Maea adaaui Rarabea na o'ani,
"'I'amou saeni Israel, na'i raronai hai tangahurui harisi namou awa na'i 'omaa
mangasara, mou ai'a suu ho'asi tanaau.
43 'Ado 'oha mougu suru'ia moi ruma saira ana god Molek
mana araaranununai god hee'u 'ia Refan.
'I'amou namou tagoradi araaranunu 'isi 'anai ha'arahesi'i.
Ma naasi 'inau wai ha'awatea dorai wai'amou ha'atau 'ari di'uai Babilon 'anai ha'a-
rongomaata'i'amou.'*
44 "Na'i madoraa 'iraau wauwa agaa'i rau awa na'i 'omaa mangasara rau waa ro'u
i ruma saira na awa ieia God. Naia mau i rumu saira na'ia God 'a 'unua tanaa Moses
'anai tagoraa, mia Moses 'a tagorahia ma suria goro i nunu na'ia God na ha'ata'inia
tanaa.
45 Na'i muri 'oha nagu na'otara Josua, 'iraau wauwa agaa'i rau saguai dorai ano na'ia
God 'a tariha'iniraaui sae he'ete'i baania. Ma na'i 'oha narau siri wou na'i dorasi, rau
waia mau i ruma sairasi na wauwa adaa'i rau haua mai tanaraau. Na ruma sairasi
rau ha'arahesia moe'a mau a God na'iei tari madoraa ana Mwaeraha Deved.
46 "'Ia God 'a 'ome taenia Deved. Mia Deved 'a ha'angonia God do 'ai watea tanaa
maai tagoraa ta Ruma Maea tanaraaui saeni Israel.
47 Mia God 'a ai'a ha'awatea. 'Ia Solomon nagu tagorahiai Ruma Maea ana God na'i
'oha 'iia nagu mwaeraha.
48 "Ma'ata, 'ia God na ororiu ara'ai aro, 'a ai'a matai awa suri'i ruma ra tagorahi'i
sae. 'Onaai Rarabea na 'unua o'ani,
49 "'Ia Araha God 'a ha'atee o'ani,
"I aro naasi dora heheinagu agua 'anai heimarungi
mana ano naasi dora ni buubuu agua.
Naasi 'e ruma taha namoi tagorahia naigu marasigu?
'A bwara tana'amou 'anai tagorahia ta dora nawai mamaro iei.
50 'Inia 'inau nau ha'apwa'ara'i mwani mareho hako." ' "†

* **7:43** 7:42-43 Amos 5:25-27 † **7:50** 7:49-50 Aisaea 66:1-2

51 Mia Stivin 'a o'ani ro'u, “Romwane! 'I'amou mou rongoasa di'u. 'Adoma'imoo'i
ra 'onaairaaui ahurodo mamou ai'a raba araisuri'i ha'atee ana'ia God. Mou hairaesi
tarau beiai Hi'ona Maea 'onaairaau wauwa amoo'i na'i 'oha bwani.
52 Gaarangi 'iraau hakoi Rarabea na'i 'oha bwani, 'iraau wauwa amoo'i rau
norata'airaau. Rau ngahu ha'amaesi'i sae ana'ia God narau taroha'iniai boi nai haua
mo'o na odo-odo hako na'i maana God. 'Iia naasi Ha'atahi namou ha'awatea tanaraaui
maeronga, mamou ngahu ha'amaesia.
53 'Onaai 'iraraa amoou, 'iraaui enjel rau waa'i mai ringeringe agaa'i Jiu tanaa Moses
nagu haa'i ro'u tana'amousi. Ma rei'uaa na o'asi, 'i'amou mou ai'a araisuri'i.”

Ra Ngahu Ha'amaesia Stivin

54 Na'i 'oha 'iraaui saemaua adaa'i Jiu rau rongoai ha'atee o'asi ana Stivin, rau 'ara
ha'a-ngadingadi'i rihodaa'i 'inia na ahudaa'i 'a honu 'iniai taesu'a.
55 Mia Stivin na Hi'ona Maea 'a rabe beia. 'A wana ara'ai aro ma re'iai rarahana
God, ma re'ia Jisas na ura na'i aba odona God.
56 Mia Stivin 'a o'ani, “'Au re'iai aro 'a heihoa mana Garei Inoni 'a ura na'i aba odona
God.”
57 Miraau saemaua rau awaawara marau here ponopono'i karingadaa'i marau 'eba
wou 'anai daua.
58 Rau ogea hura'a na'i murinai 'omaa mara taraawa'ai buta ha'amaesia na'iei. 'Iraau
mwane narau ha'ahunia ania Stivin, rau rahi'i to'oni bohura'a adaa'i marau haa'i
tanaai geresae ra 'unua 'inia Sol maraugu buta'ia ro'ua Stivin.
59 Na'i 'oha rau buta'ia Stivin, 'a ha'atee o'ani, “Araha Jisas, 'oi waia woui aungagu
bei'o.”
60 Ma topira'i ruru dioi ano ma awara o'ani, “Araha, 'oi abu su'ua tanaraaui ora-
ora'a rau hauani,” maagu mae.

8

1 'Ia Sol 'a 'adoma'inia do 'a goro moi ngahuia ada Stivin.

'Ia Sol 'A Norata'airaaui Saeni Heisoi

Taraawa'a na'i madoraa na 'ia Stivin 'a mae, ra taraawa'a norata'airaaui sae ni
heisoi na'i Jerusalem. Miraau hako rau hora 'ari suri'i tara'i dora na'i Jiudea ma na'i
Samaria. 'Iraau moi Ha'ataari naraugu awa na'i Jerusalem.
2 Tara'i sae narau 'adoma'i ha'ahihi'aa God rau waai abena Stivin marau toringia.
Rau angisia marau ahutotou di'u 'inia.
3 Mia Sol 'a bonasia do'ai ha'a-ai'aai heisoi. 'A siri suri ruma ma daa'i sae mwane
mana urao ni heisoi ma nuga'i na'i rumaniho'o.

Taroha Goro 'A Taha

Na'i Provensi Samaria

4 'Iraau sae hinihini narau hora baaniai Jerusalem rau 'adara'inia 'ari tarohana
Araha suri'i mwani 'omaa narau taha suri'i.
5 'Ia Pilip 'a 'ari ro'u na'i 'omaa raha i Samaria, ma taroha'inia ro'u ieia mo'o na
Ha'atahi.
6 'Iraau sae rau raba bahurongoa di'u na'i 'oha rau rongo'i maho na maani'i marau
re'i'i ha'abu'oahu na haa'i.
7 'Iraau nei na bwauniraau adaro, 'iraau adaro rau awaawara marau hura'a. 'Iraau
nei ra pwaki mana nei ra ngadi abedi ra goro aho'i ro'u.
8 'Iraau sae rau awa na'i kae 'omaasi rau wa'ewa'e di'u.
9 Na'i 'omaasi, 'e ta'i sae na awa iei, atana 'ia Saemon. 'Ia mo'osi 'a matai haa'i
ha'abu'oahu 'iniai mena anai adaro miraau saeni Samaria rau heimwaota'i di'u 'ini'i.
'Ia mo'osi 'a 'unua ro'u haaria do'iia 'e saemaua.

10 'Iraau hakoi sae na'i 'omaasi goni beiraaui saemaua rau bahurongo'i maho na
'unu'i a mo'osi, marau 'unua do'iia 'a to'oraai mena. I menasi rau 'unua 'iniai ta'i
kaeni mena ana God.
11 Rau suria 'inia 'a orea mai haa'i ana'i mwani maho rau heimwaota'i 'ini'i.
12 Na'i 'oha 'ia Pilip 'a maaniai Taroha Goro 'inia Jisas Kraest mana tahinga 'ia
God na marungia, 'iraau sae mwane mana urao rau hinihinia marau 'ari wou ma
bwareomaea'araau.
13 Mia Saemon ro'u 'a hinihini ma 'ari ro'u wou na bwareomaea. 'Ado 'oha 'a awa
beia Pilip ma heimwaota'i di'u 'ini'i ha'abu'oahu mana ha'ara na haa'i.
14 'Iraau Ha'ataari na'i Jerusalem rau rongoa do 'iraau Samaria rau hinihinia'ai
tarohana Araha. Naasi marau ha'ataaria Pita mea Jon 'anai garihiraau.
15 Na'i 'oha raru taha beiraau nei ra hinihini, raru ha'arahesi 'adaau neina Hi'ona
Maea 'ai sirihiraau.
16 Rei'uaa narau bwane bwareomaea 'iniai atana Araha Jisas, mana Hi'ona Maea 'a
ai'a awa mau beia tanei 'iniraau.
17 Naasi 'ia Pita mea Jon raru dau'i bwaudaa'i mana Hi'ona Maea 'a sirihiraau'a.
18 Na'i 'oha 'ia Saemon 'a re'ia dona Hi'ona Maea 'a sirihiraaui sae na'i 'oha 'ia Pita
mia Jon raru dau'i bwaudaa'i, 'agu ha ma waia'a mai ha'a tanararua ma o'ani,
19 “Murui haua ro'u tanaaui mena, neina 'iatei sae nawai dau na'i bwauna, na
Hi'ona Maea 'ai sirihia ro'u.”
20 Mia Pita 'a ha'atee wetewete tanaa o'ani, “I'oe 'adoma'inia do'o ga'i matai horia
moi maho na watea dadara'a God tanaraaui sae? 'A goro do'o ga'i mae na'i dora ni
rongomaata'i bei'i ha'a amu'isi.
21 I'oe 'o bwa'i aba 'iniai ruruha ameeu na'i tau'aroni, suria na 'adoma'imu 'a ai'a
odo-odo na'i maana God.
22 'Oi rihosi ma'oi nugasi'i herehere amu'i nara ai'a goro, ma'oi ha'arahesi tanaa
God maai 'adoma'i nugasiai 'ado'adomu na ta'aa.
23 'Inau 'iraraa 'o ta'i kaeni naga di'u 'iniai to'oraai menasi, me ni ora-ora'a 'a
marungi'o.”
24 Mia Saemon 'a 'unua tanaa Pita mea Jon do rarui ha'arahesi 'a'auhia mana maho
raru 'unu'i rai abu to'ia.
25 Na'i 'oha 'ia Pita mea Jon raru taroha'inia hakoi tarohana Araha mararu maani'i
taha nararu re'i'i na haa'i, naasi ma rarugu aho'i 'ari Jerusalem. Na'i 'oha nararu hano
'anai 'ari Jerusalem, raru taroha'inia mau ro'u i Taroha Goro suri'i tara'i 'omaa na'i
Samaria.

'Ia Pilip 'A Mamaani Beiai Saeni Itiopia

26 'E ta'i 'oha, i enjel ana God 'a ha'atee tanaa Pilip o'ani, “'Oi hura'a suriai tara na
tahamora na'i Jerusalem ma dio na'i dora mangasara ma 'ari 'anai Gasa.”
27 Mia Pilip 'a hura'a suria ma re'iai saeni Itiopia. 'Ia mo'osi 'e sae mwanemaua na
'omesuri'i ha'a anai urao mwaeraha na'i Itiopia. 'Iia 'a 'ari Jerusalem 'anai ha'arahesi
28 ma aho'i 'ari 'omaa ana. 'A heinagu na'i bwea na'e hoosi na ogea, magu 'oha'iniai
buka anai rarabea Aisaea.
29 Mana Hi'ona Maea 'a o'ani 'inia Pilip, “'Oi 'ari wou beia mo'osi ma'oi hahano na'i
bobona.”
30 Na'i 'oha nagu 'eba wou gaarangia ma rongoai 'oha'inia anai Usu-usu Maea ana
Aisaea, mia Pilip 'a o'ani 'inia, “'A 'ua? 'O aidangisiai maho na'o 'oha'iniasi?”
31 Mia mo'osi 'a o'ani 'inia Pilip, “'Ai he'ua nawai aidangisia 'inia 'onaa na ai'a ta
sae nai ha'a-aidangisiau 'inia?” Ma 'unua tanaa Pilip do'ai hane ta'eha maai heinagu
beia na'i bwea.
32 Maho na 'oha'inia mo'osi na'i Usu-usu Maea 'a o'ani,
“Ra waia 'onaai siip nara waa 'anai ngahuia.
Ma 'onaaiai garei siip na ai'a angi na'i 'oha ra taapuruai warihuna, 'iia 'a agohe moi.

33 Ra ha'atee ha'ata'aia ma na'i 'oha ra hiiria
ra ai'a haua beiai here na odo-odo.
'Abwa'i ta sae nai hadanga'ini'i gare ana'i,
'inia na tahingana ra ha'a-ai'aa moi baania 'oha 'iia 'a ai'a to'o gare mau.”*
34 Mana saemauasi 'a songa'inia Pilip o'ani, “'Iatei na 'ia Aisaea na hadanga'iniasi? 'A hadanga'inia haaria ma'uasi 'e sae he'ete'i?”
35 Mia Pilip 'a taraawa'a maania tanaai Taroha Goro 'inia Jisas. 'A maania ga'u tanaa i gere dora baaniai buka ana Aisaea, magu maani'i tanaa ro'u tara'i dora he'ete'i ro'u.
36 Rarugu ha mararu taha'a na'i wai mana saesi 'a o'ani'a 'inia Pilip, “Wai naani'a, 'e taha na ha'abwarasiau nau bwa'i matai bwareomaea 'inia?”
37 Mia Pilip 'a aramia o'ani, “'Onaa na'o hinihini beiai tahingamu hako, ma'oi bwareomaea.” Mana saemauasi 'a o'ani, “'Au hinihini do'ia Jisas Kraest naasi Garena God.”†
38 Mana saemauasi 'a 'unua dorai ha'apapakuai maho raru ta'e na'ieisi, mararu dio na'i wai mea Pilip 'agu bwareomaeaai saesi.
39 Na'i 'oha raru tarau baaniai wai, na Hi'ona Maea ana God 'a waia Pilip mana saemauasi 'agu ai'a re'ia'a. 'Agu haa ma hano'a ro'u ma wa'ewa'e raha di'u.
40 'Agu 'asu'a Pilip ma ada na'i 'omaai Asotas. 'A maaniai Taroha Goro na'i 'omaasi ma ro'u suri'i mwani 'omaa na taha suri'i tari 'oha na ada na'i 'omaai Sisaria.

9

'Ia Sol 'A Aho'ita'i Sae Hinihini

1 Mana'i 'ohasi, 'ia Sol 'a 'unua wetewete moe'a mau 'anai ngahu ha'amaesiraaui nei narau suria Araha. 'A 'ari beiai Na'ohadaaui Piriisi
2 ma ha'angonia do'ai usu'i tara'i usu-usu tanaraaui bwauodo suri'i ruma ni ha'arahesi adaa'i Jiu na'i 'omaai Damaskas. 'A haua o'asi marai aidangisia do'ia Sol ra haua tanaa i mena 'anai dauraaui urao mana sae mwane nara hinihinia Jisas 'anai wairaau 'ari na'i Jerusalem.
3 Mia Sol 'a 'ari Damaskas ma na'i 'oha na gaarangia wou i 'omaa, 'e raraha na boi baaniai aro na raangia.
4 Ma ahoda aurui ano ma rongoai ha'atee na o'ani, “Sol, Sol, 'iniai 'uaana na'o norata'aiau 'inia?”
5 Mia Sol 'a o'ani, “Saemaua, i'oe atei?”
Mia o'ani, “'Inaua Jisas na'o norata'aiausi.
6 Ma'ata, 'oi ura ara'a ma'oi 'ari 'omaa 'ariani. 'E sae na'iei naigui 'unua tana'o i maho na'oi haua.”
7 'Iraau hakoi mwane rau hano beia Sol, 'a bu'o i ahudaau marau ai'a 'unua ta mareho. Rau rongoa moi ha'atee marau ai'a re'ia ta sae.
8 Mia Sol 'a ura ara'a ma ragata'iniai maana ma ai'a 'omesia'a ta maho. Rau dau na'i rimana marau urua 'ari Damaskas.
9 'E oru dangi na ai'a 'ome'ome ma ai'a ngau mana gono.
10 Na'i Damaskas 'e ta'i sae hinihini na awa na'iei na atana 'ia Ananaeas. Ma na'i 'omesia na haua Araha 'a 'onaai maho na mauru'aa. 'Ia Araha 'a o'ani, “Ananaeas!”
Mia Ananaeas 'a o'ani 'inia, “'Inau neinauni Araha.”
11 Mia Araha 'agu o'ani, “'Oi 'ari suriai tara nara 'unua 'iniai Tara Odo-odo ma'oi taha na'i ruma ana Jiudas ma'oi songa'i 'iniai saeni Tasas na atana 'ia Sol. 'Iia 'a ha'arahesi na'i madoraanisi.
12 Mia Sol 'a 'onaa do 'a mauru'aai maho. 'A re'iai saena 'ome 'onaaiai sae ra 'unua 'inia Ananaeas na boi ma nugaai rimana hungana do'ai 'ome'ome aho'i.”
13 Mia Ananaeas 'a o'ani 'inia, “Araha, 'inau bwane rongo'i mwani mamaani 'inia mo'osi 'iniai here ha'ata'airaau 'anai sae amu'i na'i Jerusalem.

* **8:33** 8:32-33 Aisaea 53:7-8 † **8:37** 8:37 Suri'i tara'i kopi bwani 'iniai Baebol, ra ai'a nugaai tatarani.

14 Ma na'i 'ohani 'iraaui Na'ohadaa'i Piriisi rau ha'awatea 'anai daa'i sae ra hinihini'o.”
15 Mia Araha 'a o'ani, “'Oi 'ari! 'Inau nau 'ome sigihia 'anai hauai tau'aro agua, 'anai taroha'iniau tanaraaui sae nara ai'a Jiu miraaui mwaeraha mei tanaraau ro'u i Jiu.
16 Mawai ha'a-aidangisia 'iniai rongomaata'i nai to'o tanaa na'i 'oha nai taroha'iniai atagu.”
17 Mia Ananaeas 'a 'ari ma siri wou na'i ruma ma nugaai rimana hungana Sol ma o'ani, “Do'oragu Sol, 'ia Araha Jisas na ha'ataariau mai. 'Iia na ha'ata'i tana'o ani na'i tara. 'A ha'ataariau do'oi wanawana aho'i mana Hi'ona Maea 'ai sirihi'o.”
18 Na'i mau 'ohasi, ra'i maho nara 'ome 'onaai una-unai ii'a ra ahoda baaniai maana maagu wanawana aho'i. Ma ura ara'a mara bwareomaeaa.
19 Na'i muri 'agu ngau mana abena 'a wetewete aho'i.

'Ia Sol 'A Heitaroha'i Na'i Damaskas

'A ga'i 'onaai rua ma'ua oru dangi na'ia Sol 'a awa na'i Damaskas beiraaui sae hinihini.
20 Ma siri odo-odo suri'i ruma ni ha'arahesi adaa'i Jiu na heitaroha'i tanaraaui sae do'ia Jisas naasi huunai Garena God.
21 'Iraau nei rau bahurongoa rau heimwaota'i di'u marau o'ani, “'Ia mo'oni gasi na norata'airaaui nei rau hinihinia Jisas na'i Jerusalem? Magu boi 'ini 'anai dauraaui sae hinihini 'anai wairaau tanaraaui Na'ohadaaui Piriisi! 'Agu he'ua naani?”
22 Hadahada ana'ia Sol 'inia Jisas ra wetewete di'u ro'u wou. Ma rei'uaa narau bwarai hinihini, 'iraaui Jiu na'i Damaskas ra bwarai tohea 'inia ta maho, 'inia Sol 'a ha'ata'inia goro tanaraau do 'ia Jisas naasi huunai Ha'atahi.
23 'A rago'ai dangi ra hako miraau saemaua adaa'i Jiu raugu rurugoni 'anai siba herehere narai matai ha'amaesia 'inia Sol.
24 'Ado rodo mana dangi rau matoo 'ana suri'i maadi bara na'i barahau anai 'omaasi. Mia Sol 'a rongoai ha'aradorado adaau
25 ma na'i ta'i rodo 'iraaui rongoiusuri ana'i rau ha'ahura'ahia na'i riwa na'i abenai barahau na'i 'omaasi. Rau toto'oa dio hura'ai abau 'omaa na'i kae abira.

'Ia Sol 'A Awa Na'i Jerusalem

26 Na'i 'oha na ada aho'i a Sol na'i Jerusalem, 'a bonasia do 'iraau sae hinihini na'i 'isi rai aidangisia do'iia 'e ta'i'a ro'u beiraau, maraugu ai'a hinihinia marau mamaa'usia.
27 Mia Banabas, 'e ta'i 'iniraaui noni hinihini, 'a waia 'aria Sol beiraaui Ha'ataari ma maania tanaraaui re'ia na haua Araha na'i tara. Mia Banabas 'a maania ro'u i taha na 'unua Araha tanaa Sol mana ramoramo na haua Sol 'anai taroha'inia Jisas na'i Damaskas.
28 Naasi maraugu hinihinia, mia Sol 'agu awa tarau beiraau. 'A 'ari suri'i mwani dora na'i Jerusalem. 'Iiasi 'a ramoramo 'anai taroha'inia Araha.
29 Ma heiraeraesi beiraaui Jiu narau matai maramara Grik, marau bonasia dorai sadoia ta herehere narai ha'amaesia 'inia Sol.
30 Na'i 'oha 'iraaui noni hinihini rau rongo sadoiai ha'aradorado narau hauasi, rau waia'a Sol dio na'i Sisaria naraugu ha'ataaria 'ari Tasas.
31 Na'i 'ohasi, na mwani mareho ragu papaku mara goro tanaraaui sae hinihini na'i Provens na'i Jiudea mei Galili ma na'i Samaria mara ragoi nei nara hinihinia Jisas. Rau ha'ahoua Araha mana Hi'ona Maea 'a ha'a-'o'ori'i 'adoma'idaa'i.

Pita 'A Ha'agorohia Aho'i Sae Na Daoha

32 Na'i 'oha 'ia Pita 'a 'aariha suri'i 'omaa, 'a ada beiraaui sae ni heisoi na'i Lida.
33 Ma na'i 'omaasi 'a sadoia iei sae na nugu i abena. Suriai waru harisi 'a taraa dadao moi na'i be'a. Na atanai saesi, 'ia Aenias.
34 Mia Pita 'a o'ani 'inia Aenias, “'Ia Jisas Kraest 'ai ha'agorohi'o aho'i. 'Oi ura ara'a mo'oi ha'a-arataraai be'amu!” Mia Aenias 'agu haa ma ura ara'a.

35 Miraau saeni Lida mei Saron rau taraawa'a hinihinia Araha na'i 'oha rau re'iai
taha na to'o tanaa Aenias.

Pita 'A Ha'atahia Aho'i Urao Na Mae

36 Ma na'i Jopa 'e ta'i urao hinihini na awa na'iei na atana 'ia Tabita, atani Grik ana
'ia Dokas. Ni uraosi 'a haa'i mwane herehere goro ma 'a'auhiraau tarau ro'u i pohara.
37 Na'i 'ohasi, 'a daoha raha ma mae'a. Mara taguma'iniai abena mara nugaa na'i
ta'i ahii na'i ruanai bwea anai rumasi.
38 I 'omaai Jopa 'a gaarangia moi Lida. 'Oha 'iraaui sae hinihini rau rongoa do'ia
Pita 'a awa na'i Lida, rau ha'ataariai rua sae 'anai bonga'inia do'ai raurau mai.
39 Mia Pita 'a 'ari beirarua na'i Jopa. Na'i 'oha rau ada wou na'i 'omaa, rau waia
ta'eha na'i ahii na awa iei urao maesi. 'A ragoi nao rau ura garia Pita marau ago-ago
marau ha'ata'ini'i tanaai bwana na tai'i a Tabita na'i 'oha na tahi mau.
40 Mia Pita 'a ha'a-hura'ahiraau baaniai ahii. Magu topira'i ruru ma ha'arahesi. Ma
rihota'i wou tanaai urao maesi ma 'unuai atana, “Tabita, 'oi ura ta'e!” 'Agu haa ma
ragata'iniai maana ma re'ia Pita ma heinagu ara'a.
41 Mia Pita 'a dau na'i rimana ma ha'a-urasia maagu 'unuraau aho'i siri mai nao
miraau ro'u i sae hinihini. 'Ia Pita 'a ha'ata'inia tanaraaua Tabita na tahi aho'i baaniai
mae.
42 Taroha 'iniai maho na to'osi 'a 'adarara 'ari suriai 'omaai Jopa ma ragoi nei raugu
hinihinia ro'ua Araha.
43 'Ia Pita 'a gere awa orea na'i ruma ana Saemon na'i 'omaasi. 'Iiasi 'e sae na matai
tatau'arodi mareho 'ini uri-uri mwamwaa.

10

Pita Mea Konilias

1 Na'i Sisaria 'e ta'i saeni Rom na atana 'ia Konilias, 'iiani 'e na'ohadaaui ruruha
hehei'oi ni Itali.
2 'Ia Konilias mana urao ana beiraaui gare adaru'i rau 'adoma'i ha'ahihi'aa marau
ha'arahesia God. Ma hisungiraau tarau i Jiu pohara ma ha'arahesia tarau a God.
3 Ta'i 'oha na gaarangia mai angi oru na'i abaidangi, 'a re'iai maho na 'onaa do 'a
mauru'aa moi. 'A re'iai enjel ana God na araiai atana. 'A o'ani, “Konilias!”
4 Mia Konilias 'a mamaa'u raha ma wana wetewete 'inia ma o'ani, “'E taha
saemaua?”
Mana enjel 'a o'ani, “'Ia God 'a rongo'i ha'arahesi amu'i ma re'iai 'a'auhiraau amuai
pohara ma wa'ewa'e 'inia.
5 'Oi ha'ataari'i 'ari tara'i sae na'i Jopa marai 'unua mai sae na atana 'ia Saemon Pita.
6 'Iia 'a awa beiai sae nara 'unua ro'u 'inia Saemon na ruma ana 'a awa na'i bobonai
asi. Saesi 'a tatau'arodi mareho 'ini uri-uri mwamwaa.”
7 Na'i 'oha nagu ha'atee hako o'asi moi enjel ma ai'aa'a. Naasi mia Konilias 'a 'unua
mai rua sae tatau'aro ana beiai ta'i sae hehei'oi. Ni sae hehei'oisi, 'a tau'aro 'a'auhia
Konilias mana saesi 'a 'adoma'i ha'ahihi'aa ro'ua God.
8 'Ia Konilias 'agu 'unua hako moi tanaraaui maho na to'osi ma ha'a-taariraau'a 'ari
Jopa.
9 Na'i nata dangi na'i atoaa, 'iraau wera orusi rau gaarangi ada'a wou na'i Jopa. Na'i
madoraasi, 'ia Pita 'a ta'ehai hunganai ruma 'anai ha'arahesi. Hunganai rumasi 'a
sada moi.
10 'Ohasi 'ia Pita 'a hioro ma raba ngau. Ma'ata na mahoingau ana ra tau'arodi
moe'a na'i 'ohasi, mia re'iai maho na ha'amaranga tanaa.
11 'A 'omesiai aro na heihoa ma re'iai maho na 'ome 'onaai kae bwana bwabwana-
hora. Ma na'i hai di'una hairiu bwanasi, ra toto'oa dio baaniai aro ma dio tari na'i
ano.
12 Na'i hunganai bwanasi, 'a re'i'i mwani taraani mwamwaa he'ete'i, ra'i mwaa
mana popo'usuri mana mwani manu hehe'ete'i.

13 Ma rongoai ha'atee na o'ani, “Ura ara'a Pita, 'oi ngahui'i ma'oi ngaa'i.”
14 Mia Pita 'a o'ani, “Araha, 'a bwa'i. Ai'a ta 'oha mau wai ngaa ta mareho na ai'a
arari 'anai ngaua.”
15 Ma rongoa ro'u i ha'atee na o'ani, “Ni maho 'ia God 'a 'unua dora arari 'anai
ngaua, 'ogu bwa'i 'unua'a ro'u do ra ai'a arari.”
16 'A rongoa ha'a-oru i ha'ateesi mana bwana kakasi na re'iasi 'agu ara'a aho'i aro.
17 'Ia Pita 'a wai'ado'ado suriai maho na ha'ata'i tanaasi, taha huunai 'ado'ado 'ana.
Ma na'i 'ohasi, i waira oru na ha'a-taariraausi a Konilias raugu sadoiai ruma ana
Saemon marau ura na'i maanai bara anai ruma.
18 Marau awara siri, rau songa'iniraaui sae na'i rumasi 'inia Saemon Pita, 'onaa 'a
awa 'isi ma'ua ai'a.
19 'Ia Pita 'a wai'ado'ado mau suriai taha naasi 'ana 'ado'ado i maho na re'iasi, mana
Hi'ona Maea 'a o'ani'a 'inia Saemon, “'E wera oru rau sibani'o.
20 'Oi dio raurau ma'oi abu 'adoma'i heiruarua'a 'anai hano beiraau, suria 'inau nau
ha'a-taariraau mai.”
21 Mia Pita 'a dio wou ma o'ani 'iniraau, “'Inau naasi namou sibaniausi. 'E taha
namou rabasia?”
22 Miraau wera orusi rau o'ani, “'E na'ohadaaui hehei'oi ra 'unua 'inia Konilias na
ha'ataari'ameu. 'Ia mo'osi 'e sae odo-odo ma ha'arahesia God miraau Jiu rau ha'ahoua
di'u ro'u. 'E enjel ana God na 'unua tanaa do'ai 'unu'o 'ari na'i ruma ana maai rongo'i
maho no'oi maani'i.”
23 Mia Pita 'a 'unuraau siri na'i ruma ma dorai mauru ga'u na'i rodosi. Na'i nata
dangi, 'iia ma tara'i sae hinihini ro'u ni Jopa rau ta'i hano beiraau waira orusi.
24 Mana'i nata dangi'a ro'u, naraugu ataha na'i Sisaria. 'Ia Konilias 'a 'unuraau hako
mai na'i ruma ana 'iraaui nei narau heito'oranga'i, beiraaui gere sae goro ana'i narau
totoria Pita.
25 'Oha na ataha Pita, 'ia Konilias 'a 'ari wou ma topira'i ruru tanaa 'anai ha'a-
ororiua.
26 Mia Pita 'a ha'aurata'ea ara'a ma o'ani, “'Inau 'e sae ro'u moi 'onaai'osi.”
27 Mararu mamaani hahano siri na'i ruma. Mia Pita 'a re'i'i mwani sae rau goni
mai na'i rumasi
28 ma o'ani 'iniraau, “'I'amou bwani 'iraraa do'a horosiai ringeringe amee'i Jiu do
mei garihiraaui nei ra ai'a Jiu ma'uasi haguhagu beiraau. Ma'ata 'ia God 'a ha'ata'inia
tanaau do 'a odo-odo 'anai haguhagu beiraaui mwani sae hako.
29 Tarana naasi, na'i 'oha 'o ha'ataari'i wou sae 'anai 'unuau mai, 'au ai'a kakawa,
'au boi moi. Hoita, mau raba songa'ini'o. Ni 'uaana na'o rabasia 'inia dowai boi?”
30 Mia Konilias 'a o'ani, “Naani hainai dangi murinai 'oha nau ha'arahesi na'i ruma
agua na'i angi oru 'onaai 'ohanisi. 'Augu 'asu'a mana sae na ho'osiai bwana na
wadowado di'u 'a ura'a na'i maagu.
31 Ma o'ani, ‘Konilias, 'ia God 'a rongo'i ha'arahesi amu'i ma re'iai 'a'auhiraau amuai
pohara.
32 'Oi ha'ataaria 'ari tara'i sae na'i Jopa marai 'unua mai sae ra 'unua 'inia Saemon
Pita. 'Iia 'a awa beiai sae nara 'unua ro'u 'inia Saemon na ruma ana 'a awa na'i
bobonai asi. Saesi 'a tatau'arodi mareho 'ini uri-uri mwamwaa.’
33 Ma naasi naugu ha'ataari'i raurau wou 'ini'i sae 'ani ma goro di'u na'o boi. Na'i
'ohanisi, 'i'ameu sae nameu goni 'ini na'i maana God, meu ha'aagau 'anai rongo'i taha
'ia Araha na 'unu'i tana'o do'oi maani'i tana'ameu.”

Hadahada Ana Pita

34 'Ia Pita 'a o'ani, “Naasi 'augu aidangisia do mwani sae hako ra ta'isada moi na'i
maana God.
35 'Iatei nai ha'ahoua maai haa'i maho ra odo-odo, 'ia God 'ai wa'ewa'e 'inia, rei'uaa
dora he'ua na'i marewana na boi baania.

36 Mou bwane 'iraraai taroha goro na 'unua tanaraau Israel do gau matai hagu goro
beia God 'iniai hinihinia agaaua Jisas Kraest, i Araha aga hako.
37 'Au 'iraraa domou aidangisiai taha na to'o na'i Jiudea. 'A taraawa'a na'i Galili
murinai 'unua ana Jon tanaraaui sae dorai bwareomaea.
38 Ni mareho na to'osi, 'a o'ani: 'Ia God 'a hauai Hi'ona Maea mana mena tanaa Jisas
ni Nasaret. 'Ia God 'a awa beia mia Jisas 'a 'ari suri'i mwani dora 'anai haa'i tau'aro
goro mana ha'agorohiraau aho'i nei ra awa na'i bahainai mena ana Saetan.
39 "'I'ameu Ha'ataari meu re'iai taha na haua na'i Israel ma na'i 'omaai Jerusalem.
Ra ha'amaesia na'i hunganai dadaahoro.
40 Ma'ata 'e rua dangi mana'i oruna 'ia God 'a ha'a-suruta'ea aho'i ma ha'a-
'omesiraaui sae 'inia.
41 Ma ai'a 'iraau hakoi sae rau re'ia, 'i'ameu moi nei na 'ome sigihi'ameu a God,
nameu ngau mameu gono beia na'i murinai suruta'e aho'i ana.
42 'Ia God 'a 'unua wetewete tana'ameu domei maania tanaraaui noni do'ia Jisas
naasi nei na 'ome sigihia 'anai hiiriraaui nei ra tahi mau mana nei ra mae.
43 Miraau rarabea rau bwani ha'arangasia do 'iatei nai hinihinia Jisas rai 'adoma'i
nugasi'i ora-ora'a ana'i."

Na Hi'ona Maea 'A Sirihiraaui Nei

Ra Ai'a Jiu

44 'Ia Pita 'a mamaani mau mana Hi'ona Maea 'a sirihiraau'ai sae rau bahurongoa.
45 Miraau ai Jiu hinihini narau ta'i boia Pita, rau heimwaota'i di'u 'iniraaui sae ra
ai'a Jiu, i daua adaau ro'u i Hi'ona Maea.
46 Rau rongoraau, rau haa'i ha'atee hehe'ete'i hairiu marau 'unu ha'aasaa God. Mia
Pita 'a o'ani,
47 "'Iraau sae 'ini, 'ia God 'a haua'a tanaraaui Hi'ona Maea 'onaai haua ana tanagaau.
'A bwa'i sae naigu ha'aabua dorai abu bwareomaearaau."
48 Mia Pita 'a 'unua tanaraau dorai bwareomaea 'iniai hinihinia adaaua Jisas Kraest.
Miraau ha'angonia Pita do'ai awa ro'u ga'u beiraau suria ta taringai dangi.

11

'Ia Pita 'A Mamaani Na'i Jerusalem

1 'Iraau Ha'ataari mana sae hinihini na'i Jiudea rau rongoa do tara'i sae ra ai'a Jiu
rau hinihinia'ai tarohana Araha.*
2 Na'i 'oha na ataha Pita na'i Jerusalem, 'iraau tara'i Jiu hinihini narau 'adoma'i
ororiu 'iniai aha ha'ara rau 'unu'unu ha'ata'aia.
3 Marau o'ani, "I'oe 'o awa beiraaui nei narau ai'a aha ha'ara ma'o ngau ro'u
beiraau!"
4 Mia Pita 'a maania goro tanaraaui maho na to'o. 'A o'ani,
5 "'Inau awa na'i Jopa, ma na'i madoraa nau ha'arahesi, 'e mareho na ha'amaranga
tanaau. 'Au 'omesiai aro na heihoa mau re'iai maho na 'ome 'onaai kae bwana
bwabwanahora. Ma na'i hai di'una hairiu bwanasi, ra toto'oa dio baaniai aro ma
tari dio na'i bobogu.
6 'Au wanawana mau 'omesi'i mwani mwamwaa, nei wasi mana mwaa mana
popo'usuri mana manu na'i hungana.
7 Mau rongoai ha'atee na o'ani, 'Ura ara'a Pita, mo'oi ngahui'i ma'oi ngaa'i.'
8 "Minau o'ani, 'Araha, 'au bwa'i matai haua o'asi. Ai'a ta 'oha mau wai ngaa ta
mareho na ai'a arari 'anai ngaa.'

---

* **11:1** ***Tarohana Araha:*** Na'i ha'ateeni Grik ra 'unua moi "Ha'atee ana God." Ma'ata ni huunai 'ado'ado 'ana na'i bukani, naasi Taroha Goro 'inia Jisas.

9 “Mana ha'atee na boi baaniai aro 'a o'ani ro'u, ‘Ni maho 'ia God 'a 'unua dora arari
'anai ngaa, 'ogu bwa'i 'unua'a ro'u do ra ai'a arari.’
10 “'Au rongoa ha'a-oru i ha'ateesi maragu ara'a aho'i aroi maho 'isi.
11 'Augu 'asu'a ma'e oru saeni Sisaria rau ataha na'i ruma nau awa na'ieisi.
12 Mana Hi'ona Maea 'a 'unua dowai abu 'adoma'i heiruarua'a, wai hano beiraau.
'Iraau waira ono do'oragu'i beia Kraest 'ini, nameu ta'i 'ari ruma ana Konilias.
13 Mia Konilias 'a maania tana'ameu do'e enjel na ha'ata'i tanaa na'i ruma ana. Mana
enjel 'a o'ani 'inia, ‘'Oi ha'ataaria 'ari tara'i sae na'i Jopa marai 'unua mai sae ra 'unua
'inia Saemon Pita,
14 maai maania tana'o miraaui sae na'i ruma amua i herehere moi tahi 'inia.’
15 “Hoita, 'augu taraawa'a hadahada moi, mana Hi'ona Maea 'a sirihiraau'a 'onaai
here na to'o tanagaau na'i na'o ani.
16 Mau 'adoma'i aho'isiai ha'atee na haua Araha o'ani, ‘'Ia Jon 'a bwareomaearaaui
inoni 'iniai wai mi'amou rai bwareomaea'amou 'iniai Hi'ona Maea.’
17 Na'i 'ohasi naugu aidangisia do 'ia God 'a banea ro'u tanaraaui nei ra ai'a Jiu i ta'i
bane na haua tanagaau na'i 'oha gau hinihinia Araha aga Jisas Kraest. Naasi, 'inau
'au bwa'i ura bwarasiai hei'irisina God tanaraau.”
18 Na'i 'oha 'iraau Jiu 'isi rau rongoai mamaani na haua Pita rau haa marau agoheta'i
heiraeraesi'a beia, marau taraawa'a 'unu ha'aasaa God. Rau o'ani, “'Ohani, 'ia God 'a
ha'awatea do 'iraaui nei ra ai'a Jiu rai rihosi marai dauai tahi tarau.”

Heisoi Na'i Antiok

19 Murinai ngahuia ada Stivin ani, ra taraawa'a norata'airaau di'u i sae hinihini na'i
Jerusalem. Me ni 'adarara rau haa i sae hinihini na'i madoraasi, 'a taha na'i Ponisia
ma na'i maraui Saepras ma na'i 'omaa rahai Antiok. Rau taroha'iniai Taroha Goro,
ma'ata rau heitaroha'i moi tanaraaui Jiu.
20 Ma'ata tara'i sae hinihini ni Saepras mei Saerin naraugu 'ari 'omaai Antiok marau
taroha'iniai Taroha Goro 'inia Araha Jisas tanaraaui sae ra ai'a Jiu.
21 Na mena ana God 'a awa beiraau, mara rago i sae narau hinihini marau rihota'i
tanaa Araha.
22 Na'i 'oha na taroha 'iniai mahosi 'a tari beiraaui saeni heisoi na'i Jerusalem, rau
ha'ataaria Banabas 'ari Antiok.
23 Na'i 'oha na ada wou 'a re'ia do'ia God 'a goro di'u 'iniraau ma wa'ewa'e raha
'inia. Ma ha'ata'u'uraau dorai ura baabau na'i tahingadaa'i beia Araha.
24 'Ia Banabas 'e sae goro na hinihinina 'a wetewete di'u, mana Hi'ona Maea 'a rabe
beia. Na tarana naasi, 'a rago ro'u i nei rau hinihinia Araha na'i madoraasi.
25 'Ia Banabas 'a 'ari sibania Sol na'i Tasas
26 ma waia mai na'i Antiok mararu awa beiraaui sae hinihini na'isi. Suriai ta'i harisi
bubu raru awa 'isi ma ragoi nei nararu ha'ausuriraau. Antiok naasi 'omaa tahamora
narau 'unuraaui sae hinihini 'ini'i “Kristin.”
27 Na'i madoraasi tara'i rarabea rau boi na'i Antiok baaniai Jerusalem.
28 'E ta'i 'iniraau naasia Agabas. 'Iniai mena anai Hi'ona Maea 'a 'unua hura'a do'e
hioro raha nai to'o suria 'ari hakoi marewana.† (Ni hioro rahasi 'a to'o na'i madoraa
na heimarungi a Klodias.)
29 Miraaui sae hinihini na'i Antiok rau 'adoma'inia dorai haua ta gere hei'a'auhi
tanaraaui nei hinihini na'i Jiudea. 'E nei ma hisu 'iniai ha'a tari dora na matai hisu
tari na'iei.
30 Naasi 'ia Banabas mia Sol nararugu waiai wawate adaau tanaraaui bwauodonai
heisoi na'i Jerusalem.

---

† **11:28** 11:28 Mwani sae madoma ra 'adoma'inia do na'i 'oha nara 'unuai marewana hako, ai'a do naia hako i marewana, ma'ata na'i moi dora na Gaumani anai Rom na marungia.

12

Herod 'A Here Ha'ata'aiai Heisoi

1 Na'i madoraasi, i Mwaeraha Herod 'a daa'i tara'i sae ni heisoi 'anai ha'a-
rongomaata'iraau.
2 'Ia Herod 'a 'unua tanaraaui hehei'oi dorai ha'amaesia Jems, do'orana Jon, 'iniai
naihi.
3-4 Na'i 'oha 'ia Herod 'a re'ia do 'iraau sae mwanemaua adaa'i Jiu rau wa'ewa'e
'iniai maho na hauasi, ma daua ro'ua Pita ma nugaa na'i rumaniho'o. ('A haua na'i
'oha 'iraau Jiu ra ha'ato'oai rongo ni Roho Aharau.)* 'E hai ruruhai hehei'oi narau
'omesuria Pita. 'E hai sae hehei'oi ta'i ruruha. 'Ia Herod 'a 'adoma'inia do 'aigui hiiria
Pita na'i maadaaui noni hunga na'i murinai rongo ni Roho Aharau.
5 Na'i 'oha na awa Pita na'i rumaniho'o, na heisoi 'a ha'arahesi 'a'auhia wetewete.

Pita 'A Hura'a Baaniai Rumaniho'o

6 'E ta'i dangi moe'a namau mia Pita 'ai siri'a na'i hihiiri. Na'i rodo 'a mauru mana
rua hehei'oi raru 'omesuria, raru 'ado bobo 'inia. Raru 'ado arihau nararu tosi'i
suri'i rimadaru'i ma rarugu tosi'i beia Pita. Ma tara'i hehei'oi ro'u rau 'omesuriai
maraaruma anai rumaniho'o.
7 Mana enjel ana Araha 'a boi mana rarahana 'a marewa hako 'ari suriai ahiisi. 'A
tatakiriai 'aba'abana Pita ma ha'araia, 'a o'ani, "'Urata'e! Raurau!" Mana arihau ra
tosi'i beia ra ahoda baaniai rimana'i
8 mana enjel 'a o'ani, "'Oi siri na'i to'oni amua ma'oi nuga'i sandol amu'i na'i
uwamu." Mia Pita 'a haua 'onaai 'unua anai enjel mana enjel 'a o'ani ro'u, "'Oi siri
ro'u na'i to'oni bohura'a amua mo'oi boi suriau."
9 Ma suria mana maho na to'osi 'a 'onaa moi do'a mauru'aa. 'A ai'a 'iraraa 'onaa 'a
to'o ha'a-momori ma'ua ai'a.
10 Raru di'ua hura'ai rua dora nara matai ura-ura iei sae hehei'oi mararu ataha na'i
honohono 'aean na'i maanai bara anai rumaniho'osi. Na'i 'oha nararu ataha wou, na
honohono 'a wawaa haaria mararu hura'a'a wou i abau 'omaa. Raru 'ari suri tara
mana enjel 'agu ai'aa baania Pita.
11 Mia Pita 'agu aidangisiai maho na to'o ma o'ani, "Naani 'augu 'iraraa, 'ia God 'a
ha'ataariai enjel ana 'anai ruhasiau baania Herod mei baani'i maho 'iraaui na'otara
adaa'i Jiu rau bonasia haa'i tanaau."
12 'A wai'ado'ado wou ma 'ari ruma ana Meri, inana Jon Mak. Ma ragoi nei hinihini
rau awa na'i rumasi, rau ha'arahesi.
13 Mia Pita 'a boi ma pwepwee na'i honohono anai bara nara bara garia 'iniai
rumasi. Mana urao na tagora na'i rumasi, 'a hura'a wou 'anai tahangiai honohono.
Atanai uraosi 'ia Roda.
14 'Oha na rongoai ringena Pita, 'a wa'ewa'e di'u ma kaku'aai tahangiai maraaruma.
Ma 'eba aho'i siri ruma ma o'ani, "'Ia Pita na ura hura'asi!"
15 Miraau hako rau o'ani, "I'oe 'o bweu gasi!" Mia 'unua moe'a do'ia Pita. Miraau
'unua do ni enjel na 'omesuria gasia Pita na pwepweesi.
16 Mia Pita 'a pwepwee moe'a tari 'oha narau tahangia tanaa i maraaruma. Ma na'i
'oha narau re'ia, rau heimwaota'i di'u.
17 Mia Pita 'a haai ha'ara 'iniai rimana 'anai ha'a-papakuraau ma maania tanaraaui
here na haua Araha tanaa ma ha'ahura'ahia baaniai rumaniho'o. Ma 'unua tanaraau
dorai maania tanaa Jems mei tanaraau hakoi sae hinihini 'abaiai maho na to'osi.
Miagu hura'a ma 'ari dora he'ete'i.
18 Na'i haho'oa, 'iraaui sae hehei'oi na'i rumaniho'o, 'a ta'aabedaau ma kakui
ahudaau 'iniai maho na to'o tanaa Pita.

---

* **12:3-4** 12:3-4 Na'i ha'ateeni Grik ra o'ani, "'A haua na'i 'oha 'iraau Jiu ra ngau goni 'inia i bredi nara ai'a ha'asu'ua."

19 'Ia Herod 'a 'unua tanaraaui sae hehei'oi ana'i dorai sibania Pita maraugu
ai'a sadoia. Ma songa'iniraaui sae hehei'oi rau 'omesuria Pita magu 'unua dorai
ha'amaesiraau.
Mia Herod 'a hano baania Jiudea ma 'ari na awa ga'u na'i Sisaria.

'Ia Herod 'A Mae

20 'Ia Herod 'a taesu'a di'u 'adaau saeni Taea mei Saedon. 'Iraau sae 'isi, mahoingau
adaa'i ra boi baaniai dora na heimarungi ieia Herod. Naasi rau ha'ataariai ruruhai
sae 'ari beia Herod 'anai ha'a-arataraai heihoa na awa na'i ahoaadaau neina rai matai
to'oraa mahoingau aho'i. Ma na'i na'o, rau ataha beia Blastas, 'e saemaua na tatau'aro
tanaa Herod. Rau mamaani beia ma 'adoma'i aratara 'anai 'a'auhiraau.
21 Marau duruai dangi beia Blastas 'anai hauai ha'a-aratara beia Herod. Ma na'i
dangisi, 'ia Herod 'a siri suri'i to'oni hauasa ana'i ma heinagu na'i dora ni mwaeraha
ana magu hadahada.
22 Miraaui sae rau awara o'ani, “I'oe 'o ai'a hadahada 'onaai inoni, 'o rongo hauasa
'onaai hi'ona.”
23 Mana enjel ana God 'a ha'adaohaa Herod suria 'a wa'ewa'e 'iniai ha'a-ta'eta'e
ada magu ai'a rabasia dorai ha'aasaa God. 'Ari wou mana mwamwaa ni ahu ra
ha'amaesia.
24 Na tarohana Araha 'a 'adarara 'ari suriai mwani dora ma ragoi nei nara aho'ita'i
sae hinihini.
25 Hoita, 'ia Banabas mia Sol raru haua hakoi wawate tanaraaui sae hinihini na'i
Jerusalem, mararu aho'i 'ari Antiok. Raru waia Jon Mak beirarua.

13

Ra 'Ome Sigihia Banabas Mia Sol

Mara Ha'ataarirarua

1 I heisoi na'i Antiok, ra'i rarabea mana ha'ausuri ra awa na'iei. 'Ia Banabas mia
Simion nara 'unua ro'u 'inia mo'o na abeburu, mia Lusias baaniai Saerin, mia Sol mia
Manaen. 'Ia Manaen 'a raha ara'a goni beia Herod Antipas na'i ruma adaau.*
2 Hoita, 'e ta'i 'oha na'i madoraa rau ha'arahesi marau ha'aririta'i ngau, i Hi'ona
Maea 'a 'unua tanaraau dorai 'ome sigihia Banabas mea Sol 'anai hauai tau'aro na
'unurarua 'ana.
3 'Oha na ha'arahesi mana ha'ariri 'a hako, marau dau na'i bwaudaru'i a Banabas
mia Sol marau ha'a-taarirarua hura'a 'anai hauai tau'aro adarua.

'Ia Banabas Mea Sol Na'i Marau i Saepras

4 Ma naasi na Hi'ona Maea 'a ha'a-taarirarua Banabas mea Sol mararu 'ari Selusia.
Na'i 'isi nararugu ta'e iei 'anai maraui Saepras.
5 Na'i 'oha raru taha na'i 'omaai Salamis raru taraawa'a taroha'iniai tarohana
Araha suri'i ruma ni ha'arahesi adaa'i Jiu. 'Ia Jon Mak 'a hano ro'u beirarua 'anai
'a'auhirarua.
6 Rau 'ari tari na'i 'omaa rahai Pefos na'i nata ngongoo 'iniai marau. Na'isi rau
heisadoi beia ta'i ai Jiu na atana 'ia Bajisas. 'Iiasi 'e rarabea pwapwaari'i na matai
haa'i ha'abu'oahu 'iniai mena anai adaro.
7 'A hagu goro beia Sejias Polas, 'iiani 'e sae aidangi na Primia 'anai marausi. Na
Primia 'a raba rongoai tarohana Araha ma 'unua Banabas mia Sol.
8 Mia Bajisas, nata ata ro'u 'ia Elimas,† 'a ura bwarasia Banabas mia Sol, 'a ai'a
rabasia Sejias Polas do'ai hinihinia Jisas.
9 Mia Sol, 'iiasi ra 'unua ro'u 'inia Pol, i Hi'ona Maea 'a rabe beia. 'A wanasia Elimas

* **13:1** ***Herod Antipas:*** Herod Antipas, 'a he'ete'i baania Mwaeraha Herod. 'Ia Herod Antipas 'a heimarungi na'i Provensi Galili mana Paraea me 'iia na ngahuia ania Jon Bwareomaea. † **13:8** ***Elimas:*** Na 'ado'ado 'anai atasi “Sae na matai haa'i ha'abu'oahu 'iniai mena anai adaro.”

10 ma o'ani 'inia, “I'oe 'e gare ana Saetan! 'O pwari'iraau taraui noni 'anai ha'a-
bweubweu'araau, mi'oe 'e maeronga 'ada'i mwani maho goro. 'Oha he'ua na'oigui
agoheta'i hiosi'i ha'ausuringa'i odo-odo ana'ia Araha?
11 Na'i 'ohani, 'ia God 'ai ha'a-mama'ai'o! Naasi, ta madoraa 'o bwa'i wanawana.
Rei'uaa marewahanai sina, ma 'o bwa'i re'ia ro'u.”
'Agu 'asu'a Elimas mana maana ra gahu'a mara kuhi ma to'o karokaro 'inia ta sae
do'ai urua.
12 Na'i 'oha 'ia Sajias Polas 'a re'iai maho na to'osi 'a hinihinia'a Araha, 'inia 'a
heimwaota'i di'u 'iniai ha'ausuringa'i 'inia Araha.

'Ia Pol Mea Banabas Raru 'Ari Pisidia

13 'Ia Pol miraaui nei rau hano beia, rau hano baaniai Pefos marau ta'e na'i haka
'ari Provens nara 'unua 'iniai Pamfilia marau siri na'i 'omaai Paga. Na'isi nagu aho'i
eia Jon Mak baania Pol mea Banabas 'ari Jerusalem.
14 Rau hano baaniai Paga marau hatare 'anai Antiok. Antiok 'e 'omaa na'i Provensi
Pisidia. Ma na'i dangi ni mamaro rau siri heinagu na'i ruma ni ha'arahesi adaaui Jiu.
15 Na'i murinai 'oha'inia ada i Ringeringe ana'ia Moses mana Usu-usu Maea adaa'i
rarabea, 'iraaui na'otara 'anai ruma ni ha'arahesi rau ha'ataari ha'atee 'ari tanaa
Pol mea Banabas. Rau o'ani, “Rua do'ora, 'onaa muru raba maania ta maho 'anai
'a'auhiraaui sae, ma murui mamaani'a.”
16 Mia Pol 'a hauai ha'ara 'iniai rimana do'a raba 'unua ta maho ma o'ani, “'Igaau
saeni Israel mi'amou sae he'ete'i namou ha'arahesia God, moi rongobahuau.
17 I God agaaui Israel 'a 'ome sigihiraaui wauwa agaa'i ma ha'awateraau dorai tabara
na'i Ijip. 'Iniai mena ana na wetewete 'a wairaau hura'a baaniai dorasi.
18 Rei'uaa narau hau'i here nara ta'a'i di'u, me 'iia 'a oosi suriraau moi na'i 'omaa
mangasara suriai hai tangahurui harisi.
19 Ma here ha'ata'aiai biu burungai noni na awa na'i Kenan ma ha'a-to'oraraaui
wauwa agaa'i 'iniai dorasi.
20 Taraawa'a mau na'i 'oha rau ataha i wauwa agaa'i na'i Ijip, tari na'i 'oha na gare
adaa'i raugu awa goro na'i Kenan 'a 'onaai hai 'arangi mana rima tangahurui harisi.
“Na'i muri, 'a nuga'i sae hihiiri 'anai marungiraau tari mai madoraa ana Rarabea
Samiuel.
21 Miraau rabasia ta mwaeraha. Mia God 'a ha'amwaerahaa Sol, garena Kis. 'Ia Sol
baaniai burungana Benjamin, ma heimarungi suriai hai tangahurui harisi.
22 Mia God 'a nugaa dioa Sol ma orisia 'inia Deved. 'A o'ani, ‘'Ia Deved, garena Jesi,
naasia mo'o na suriai barongagu. 'Iia nai haa'i mwani mareho nau 'irisi'i.’
23 “Ma durua do ta sae baaniai burungana Deved 'ai huta, ma'ai ruhasiraaui saeni
Israel. Mana saesi naasi 'ia Jisas.
24 Na'i na'o maagu boia Jisas, 'ia Jon 'a 'unua tanaraau hakoi saeni Israel dorai rihosi
baani'i ora-ora'a adaa'i marai bwareomaea.
25 'A gaarangi ha'ahakoa'ai tagora ana maagu songa'iniraau o'ani, ‘'I'amou
'adoma'inia do'inau naasi Ha'atahi? Ai'a! 'Iia 'ai boi mau na'i muri. 'Inau ai'a arari
'anai dunasi'i sandol ana'i.’ ”
26 Mia Pol 'a 'unua o'ani ro'u, “Arai do'ora, na'i 'ohani moi bahurongo goro, 'i'amou
warowarona'i a Ebraham mi'amou ro'u i nei namou ai'a Jiu namou ha'arahesia God.
'Igaau hako na haua God 'i taroha tanagaau do'ai ruhasigaau baaniai ora-ora'a.
27 'Iraaui saeni Jerusalem miraaui bwauodo adaa'i rau ai'a 'ome 'iraraa do'ia Jisas
naasi Ha'atahi aga. Marau ai'a aidangisi'i Usu-usu Maea adaa'i Rarabea nara 'oha'ini'i
'ado dangi ni mamaro. Ma rei'uaa na o'asi, rau hiiri ha'amaesia 'onaai bwane
ha'arangasia adaaui Rarabea.
28 Ma rei'uaa rau ai'a sadoia ta maho ta'aa nai haua nai arari 'inia 'anai mae,
maraugu buna ha'angonia Paelat do'ai ha'amaesia.

29 “Na'i 'oha nara ha'ato'o'i tanaa hako i mwani mareho na Usu-usu Maea na 'unua
'inia, ra rahia dioi abena baaniai dadaahoro mara aoraa na'i wabwa.
30 Mia God 'a ha'a-suruta'ea aho'i baaniai mae.
31 'A ragoi 'oha na ha'ata'i tanaraaui nei narau bwane ta'i hano ani baaniai Galili
'anai 'ari Jerusalem 'oha na tahi mau. Ma na'i 'ohani rau taroha'inia tanaraaui sae
agaa'i.
32-33 “Miria Banabas miri boi 'ohani 'anai maaniai Taroha Goronisi tana'amou. Ni
maho na 'ia God na bwane durua tanaraaui wauwa agaa'i 'anai haua, 'a haua na'i
madoraa agaau 'oha na ha'atahia aho'i ania Jisas. 'A 'onaai 'unua ana na'i ruanai
Psalm o'ani,
‘I'oe gare agua.
Dangini wai ha'ata'inia tanaraaui noni
do 'inau naasi amamu.’‡
34 'Ia God 'a ha'a-suruta'ea Jisas baaniai mae 'inia 'a ai'a rabasia do'ai mae'a ro'u ta
'oha. 'A 'onaai 'unua anai Usu-usu Maea na o'ani,
‘Wai haua tana'amoui ha'agorohi maea nau durua tanaa Deved.’§
35 Ma na'i nata Psalm 'ia Deved 'a 'unua ro'u o'ani,
‘'Ia God 'a bwa'i wateai abenai noni maea ana nai ngabo.’*
36 Na'i Psalm naasi, 'ia Deved 'a ai'a hadanga'inia haaria. 'Oha na tahi maua Deved,
'a araisuria goro i hei'irisina God. Ma na'i 'oha na mae, ra toringia na'i hera adaaui
burungana mana abena 'a ngabo.
37 Ma'ata, 'ia mo'o na mae mia God 'a ha'a-suruta'ea aho'i, 'a ai'a ngabo i abena.
38-39 “Sae agu'i, 'inau rabasia domoi aidangisia do'ia Jisas 'a matai 'adoma'i nugasi'i
'inomoo'i. Rei'uaa namoi suri'i mwani Ringe ana'ia Moses, 'ia God 'a bwa'i matai 'unua
domou odo-odo na'i maana. Ma'ata 'iatei nai hinihinia Jisas, 'ia God 'ai 'unua do 'a
odo-odo'a na'i maana.
40 Naasi moi 'ome'ome goro, 'a gasi to'i'amou i maho rau 'unua i rarabea o'ani,
41 ‘'I'amou nei mou haikou 'inia God,
'ai bu'oi ahumoo'i mamoi mae!
'Inia na'i madoraa amoou,
'inau wai hauai maho namou bwa'i hinihinia,
rei'uaa rai maania tana'amou.’ ”†
42 Hoita, 'ia Pol mea Banabas raru taraawa'ai hura'a baaniai ruma ni ha'arahesi
miraaui sae rau ha'angonirarua 'anai aho'i mai ro'u na'i nata dangi ni mamaro 'anai
maani'i tara'i maho ro'u.
43 Na'i murinai rihunga'i, rau ragoi ai Jiu mana nei ra ai'a Jiu narau boi 'anai
ha'arahesi rau surisuria Pol mea Banabas. Mararu ha'atee ha'ata'u'uraau hako dorai
ura baabau na'i hinihinidaau beia God 'inia 'iia 'a goro 'iniraau.
44 Na'i nata dangi ni mamaro, gaarangi 'iraau hakoi sae na'i 'omaasi rau boi 'anai
rongoai tarohana Araha.
45 Na'i 'oha 'iraau bwauodo adaa'i Jiu raugu re'ia o'asi, rau taesu'a di'u 'iniai rago
anai sae nara boboi beirarua. Rau hadahada ha'ata'aia Pol marau 'unu'unu'i maho
na maani'isi.
46 Mia Pol mea Banabas raru ai'a mamaa'usiraau, raru o'ani, “'Ia God 'a 'irisia
do miri taroha'iniai tarohana Araha tana'amoui Jiu na'i na'o. Mi'amou mou 'itaa.
Naasi ha'ata'i ana do 'i'amou mou ai'a 'adoma'inia domou arari 'anai dauai tahi tarau.
'Imiria mirii 'ari'a beiraaui nei rau ai'a Jiu.
47 'Inia 'ia Araha na 'unua tana'amiria. 'A o'ani,
‘'Au nuga'o 'onaai raita na marewasiraaui nei ra ai'a Jiu,

‡ **13:32-33** 13:33 Psalm 2:7 Nata herehere 'anai orisia 'a o'ani, “I'oe gare agua. Taraawa'a na'i dangini, 'inau naasi amamu.” § **13:34** 13:34 Aisaea 55:3 * **13:35** 13:35 Psalm 16:10 † **13:41** 13:41 Habakak 1:5

ma'oi ha'ata'iniai tara 'anai tahi tarau tanaraau hako i sae suriai marewana hako.' "‡
48 Na'i 'oha 'iraaui sae ra ai'a Jiu rau rongoai tarohasi, rau wa'ewa'e di'u 'inia, marau ha'atee ha'agorohiai tarohana Araha. Miraaui nei na 'ome sigihiraaua God 'anai dauai tahi tarau, rau nugaai hinihinidaau beia.
49 Ni tarohana Araha 'a 'adarara 'ari suria hakoi mwani dora na'i 'isi.
50 Miraaui bwauodo adaa'i Jiu rau 'ari beiraau tara'i saemaua mana urao mwanemaua na'i 'omaasi narau 'adoma'i ha'ahihi'aa God. Rau mamaani ha'a-taesu'araau ma do neina rai ura bwarasia Pol mea Banabas. 'Agu haa marau taraawa'ai haa'i here ta'a'i tanararua. Marau tariha'inirarua hura'a baaniai Antiok.
51 'Ia Pol mea Banabas raru tarohi'i moi kahua baani'i uwadaru'i, 'anai ha'ata'inia tanaraau doni here narau hauasi, 'a taritari'a. Ma rarugu 'ari 'anai 'omaai Aekoniam.
52 'Iraaui sae ni heisoi na'i Antiok rau wa'ewa'e di'u mana Hi'ona Maea 'a rabe beiraau.

14

'Ia Pol Mea Banabas Na'i Aekoniam

1 'Ia Pol mea Banabas raru siri ruma ni ha'arahesi adaaui Jiu na'i Aekoniam mararu heitaroha'i na'iei 'onaai bwane haua adarua ga'u na'i Antiok. Mana hadahada nararu haua, raru mataihere mamaani di'u. Ma ragoi Jiu miraaui nei nara ai'a Jiu narau aho'ita'i sae hinihini.
2 Miraaui Jiu narau kakawata'i hinihinia Jisas, rau 'ari beiraaui nei ra ai'a Jiu nara ai'a hinihini ro'u, marau mamaani ha'a-taesu'araau, ma dorai 'itaraaui sae hinihini.
3 'Ia Pol mea Banabas raru awa orea ga'u na'i 'isi. Raru ramoramo 'anai taroha'iniai Taroha Goro tanaraaui sae 'i goro ana God tanagia. 'Ia Araha God 'a hauai mena tanararua 'anai haa'i mwani ha'abu'oahu ma 'anai ha'ata'inia doni ha'atee adaru'i ra ha'a-momori.
4 Miraaui noni hunga rau heihoa marau hauai rua ruruha. 'E ta'i ruruha rau aba beiraaui saemaua adaa'i Jiu mana nata ruruha rau aba beia Pol mea Banabas.
5 Ma tara'i Jiu mana nei ra ai'a Jiu beiraaui na'otara adaa'i, rau hauai ha'aradorado 'anai ngahuia Pol mea Banabas dorai buta'irarua 'ini'i hau.
6-7 Na'i 'oha raru rongo sadoiai ha'aradorado rau hauasi, mararu hora'a 'ari na'i Provensi Likeonia. Rarugu taroha'iniai Taroha Goro na'i Listra ma na'i Debe mei suri'i 'omaa garigariai rua 'omaasi.

Na'i Listra Mei Debe

8 Na'i Listra 'e sae na awa na'iei na huta ha'i pwaki ma ai'a hahano.
9 'A rongobahua Pol 'oha na maaniai Taroha Goro. Mia Pol 'a wanasia mo'osi ma 'ome 'iraraa do 'a hinihiniai heitaroha'i na haasi, ma ga'i matai goro aho'i moi.
10 Mia Pol 'a awara tanaa, 'a o'ani, "'Oi ura ara'a!" Mia mo'osi 'a kae suruta'e raha moi ara'a ma taraawa'ai hahano hairiu.
11 'Oha 'iraaui noni hunga rau re'iai maho na haua Pol, rau awara 'iniai ha'ateeni Likeonia o'ani, "I rua hi'ona agaau, raru aho'ita'i sae mararu dio mai'a beigaau!"
12 Rau 'unua Banabas 'iniai Sus, 'e hi'ona adaaui Grik, mia Pol 'ia Hamis, suria 'iia naasi sae 'anai 'unu'i hura'ai maho.
13 Na ruma ni suu ho'asi tanaa Sus 'a awa moi na'i gaarangiai 'omaasi. Mana Piriisi 'anai rumasi mana noni hunga rau raba suu ho'asi tanaa Banabas mea Pol. Naasi rau waa'i mai kau nara ha'arauni'i 'ini'i tagai hasi'ei marau ataha na'i maanai bara 'anai 'omaa.
14 Na'i 'oha raru rongoai mareho rau raba haua, raru kari'i to'oni adaru'i 'anai ha'ata'inia do raru ai'a 'adoma'i aratara 'iniai marehosi. Mararu 'eba wou huniraaui noni hunga mararu awara o'ani,

‡ **13:47** 13:47 Aisaea 49:6

15 “Romwane, ni 'uaana mou haua o'asi 'inia? 'Imiria ra'i sae ro'u moi 'onaaimousi!
Miri boi 'anai waa mai Taroha Goro tana'amou. Moi abui ha'arahesi'i hi'ona nara
bwa'i 'a'auhi'amou, ma'ata moi rihota'i tanaai God tahitahi na ha'apwa'araai ahoaa
mana ano mana asi mana mwani maho na'i rarodi.
16 Taraawa'a mau mai, 'ia God 'a nugasiraaui noni dorai suri'i hinihinidaa'i
haariraau.
17 Ma'ata rei'uaa na o'asi, 'iia 'a ha'ata'inia ro'u mau haaria tana'amou suri'i maho
goro na haa'i. 'A ha'adiohiai rangi baaniai aro 'anai ha'atahi'i maho mou hasi'i, ma
haa'i mahoingau tana'amou mamou wa'ewa'e 'ini'i.”
18 Rei'uaa na'ia Pol mea Banabas raru 'unu'i maho 'isi, ma rarugu buna wetewete
mau ro'u 'anai bonasia dorai abu suu ho'asi tanararua.
19 Ma tara'i na'otara adaa'i Jiu na'i Antiok ma na'i Aekoniam rau boi marau mamaani
ha'a-taesu'araaui noni hunga 'anai ura bwarasia Pol. Naasi marau buta'ia Pol 'ini'i hau
marau oge tatarasia hura'a baaniai 'omaasi. Rau 'adoma'inia do'a mae'a.
20 Na'i 'oha 'iraau sae hinihini rau boi ura garigaria Pol, mia 'a urata'e ma siri aho'i
na'i 'omaa. Ma na'i nata dangi, 'ia Pol mea Banabas raru 'ari Debe.

'Ia Pol Mea Banabas Raru Aho'i 'Ari Antiok

21 'Ia Pol mea Banabas raru taroha'iniai Taroha Goro na'i Debe ma ragoi nei ra
siri ro'u na'i heisoi. Mararu aho'i 'ari Listra mei Aekoniam mei Antiok na'i Provensi
Pisidia.
22 Raru mamaani ha'a-'o'oriraaui sae ni heisoi na'i 'isi dorai ura baabaui hini-
hinidaau beia Jisas. Mararu o'ani, “'Ai ragoi maho rai ha'abooboo abe na'i
tahingagaa'i nagai siri suri'i magaigu matai siri na'i hourana ana God.”
23 Mararu 'ome sigihi'i tara'i saemwane narau bwane hinihinia Araha 'anai
bwauodo na'i heisoi suri'i 'omaa 'isi. Rau ha'aririta'i ngau marau ha'arahesi maraugu
wate'i woui sae 'isi tanaa Araha 'anai na'otara na'i heisoi.
24 'Ia Pol mea Banabas raru hano baaniai Antiok na'i Provensi Pisidia mararu 'ari
Provensi Pamfilia
25 mararu taroha'iniai Taroha Goro na'i 'omaai Paga. Raru dio 'anai Atalia
26 ma na'i 'isi nararugu ta'e iei 'anai 'omaa ra 'unu Antiok ro'u 'inia. 'A awa na'i
Provensi Siria. Na'i Antiok na'i Provensi Siria, naasi dora ra waterarua ani na'i
bwabwahenai rimana God, 'anai hauai tau'aro nararu bura'i ha'ahakoasi.
27 'Oha raru ada na'isi, raru soigoniraau mai sae ni heisoi, mararu maani'i tanaraaui
mwane mareho na haa'ia God suri'i mwane 'aariha nararu bwane haa'i. Mararu
maania ro'u do'ia God 'a ha'awateraaui nei nara ai'a Jiu do 'anai hinihinia ro'ua Jisas.
28 Raru awa orea na'i 'omaasi beiraaui sae hinihini.

15

Gonigoniha Adaaui Bwauodo

Na'i Heisoi Na'i Jerusalem

1 Tara'i Jiu hinihini na'i Jiudea rau boi na'i Antiok marau maania tanaraaui sae ni
heisoi na'isi do 'onaa rau bwa'i dauai ringei aha ha'ara 'onaai 'unua ana Moses, 'ia
God 'a bwa'i ruhasiraau baani'i ora-ora'a adaa'i.
2 Pol mea Banabas raru ai'a 'adoma'i aratara beiraau 'iniai mahosi mararu hauai
kaeni heiraeraesi beiraau. Naasi mara 'ome sigihirarua bei'i tara'i sae ro'u 'anai 'ari
aho'i Jerusalem 'anai hadanga'iniai mahosi beiraaui Ha'ataari ma tara'i na'otara ro'u
na'i heisoi.
3 'Iraaui sae hinihini na'i Antiok rau ha'a-taariraau 'ari, marau riuhoro na'i Ponisia
mana Samaria. Rau maania tanaraaui sae ni heisoi 'isi, do tara'i nei nara ai'a Jiu
rau hinihinia'a Jisas. Miraaui sae ni heisoi rau wa'ewa'e di'u 'iniai tarohasi 'oha rau
rongoa.

4 Na'i 'oha 'iraau ruruha ana Pol rau ada na'i Jerusalem, 'iraaui sae ni heisoi na'isi
goni beiraaui Ha'ataari miraaui na'otara rau ha'amaotoraau. Mia Pol mea Banabas
raru maani'i mwani maho na haa'ia God suri'i mwane 'aariha nararu bwane haa'i.
5 Tara'i Farisei nara siri mai na'i heisoi rau ura ara'a marau o'ani, "'Iraaui sae ra
ai'a Jiu narau siri mai na'i heisoi rai daua ma'ata 'i ringei aha ha'ara, marai ha'isuri'i
Ringe ana'ia Moses."
6 Miraaui Ha'ataari mana na'otara rau rurugoni marau hadanga'iniai haiu'au'a na
to'o beiraaui nei ra ai'a Jiu.
7 Rau hadanga'inia orea di'u i mahosi. Mia Pita 'a ura ara'a ma o'ani, "Arai do'ora,
mou aidangisia do'ia God 'a bwane 'ome sigihiau mau mai baaniai ruruhani 'anai
taroha'iniai Taroha Goro tanaraaui nei ra ai'a Jiu. 'Ia God 'a haua o'asi dorai rongoai
Taroha Goro marai hinihinia.
8 Mia God 'a 'ome 'iraraa do rau hinihinia ha'a-momori, 'inia 'iia 'a 'irara'i hakoi
'adoma'igaa'i. Ma ha'ata'inia do'a 'ome sigihiraau ro'u i nei ra ai'a Jiu na'i 'oha na
banea tanaraaui Hi'ona Maea 'onaai banea ana ro'u tanagia.
9 Mana here na haua tanaraau 'a ta'isada beiai here na haua nagaau. 'Inia 'oha
raugu hinihinia ma ha'a-ai'a'i ora-ora'a adaa'i 'onaai bwane haua ana beigaau.
10 Naasi, ni 'uaana namou raba ha'ataesu'aa 'inia God na'i 'oha namou ha'a-
'usu'usuraaui nei nara ai'a Jiu 'anai suri'i mwane ringe ana'ia Moses? Ai'a odo-odo
'anai ha'a-hihi'araaui sae hinihini nara ai'a Jiu 'ini'i ringe na 'igaau miraaui wauwa
agaa'i rau bwara ro'u 'anai ha'isuri'i!
11 'Igaau gau hinihinia do 'ia Araha aga Jisas 'a ruhasigia 'iniai goro ana 'inigia,
'onaai ruhasiraau ana ro'u i nei narau ai'a Jiu."
12 'Iraau hako rau ngotoburu marau rongobahua Banabas mea Pol, maania adaruai
mena na haua God tanararua nararugu haa'i 'ini'i mwani ha'abu'oahu mana ha'ara
tanaraaui nei ra ai'a Jiu.
13 'Oha raru mamaani hako, mia Jems 'a o'ani, "Arai do'ora, moisu rongoai maho
wai maaniani.
14 'Ia Saemon Pita 'a bura'i maania moi tanagaau do'ia God 'a ta'ahiraaui nei narau
ai'a Jiu ma 'ome sigihi'i tara'i nei 'anai ha'i noni ana'i.
15 'A ta'isada 'onaai maho narau usuai rarabea o'ani,
16 ''Inaua God wai aho'i mai
mawai ha'a-urasia aho'i ruma ana Deved* na kokohu.
Wai tagoraa aho'i 'ini'i hau 'ana nara 'adarara.
17 Wai haua o'asi neina 'iraaui nei narau ai'a Jiu rai matai rihosi mai tanaau,
marai ha'i inoni agu'i.
'Ia God na ha'atee o'asi,†
18 'iia 'a bwane 'unu'i mau mai doni mwane mareho 'isi rai to'o.' "
19 Mia Jems 'a o'ani ro'u, "Naasi, na'i 'ado'adogu, gai abu ha'a-hihi'araaui nei narau
ai'a Jiu narau rihota'i tanaa God 'anai araisuri'i hakoi ringe agaa'i Jiu.
20 Gai usu-usu moi tanaraau magai 'unua tanaraau dorai abui wawaasua'a ma'ua
ngaa'i mahoingau ra ho'asi'i 'iniai araaranunu. Marai abu ngaa'i 'abudi mwamwaa
ma'uasi ngaa'i hasi'odi mwamwaa nara ri'oi'i.
21 Rai abui hau'i mareho o'asi, suria na ringe 'isi, ra'i ringe ana'ia Moses nara bwane
maani'i tarau suri'i mwani 'omaa hako mara 'oha'ini'i 'ado 'oha gau boi goni suri'i
dangi ni mamaro."

Usu-usu Baaniai Heisoi Na'i Jerusalem

---

* **15:16** ***Ruma ana Deved:*** 'Oha ra 'unua "ruma ana Deved," 'ana i 'ado'ado 'iraau i sae na'ia Mwaeraha Deved na marungiraau. † **15:17** 15:16-17 Amos 9:11-12

22 'Iraaui Ha'ataari miraaui na'otara miraau hakoi sae hinihini na'i Jerusalem, rau
'adoma'inia dorai ha'ataari'i tara'i sae beia Pol mea Banabas 'ari Antiok. Rau 'ome
sigihia Saelas mea Jiudas Basabas, 'irarua 'e rua na'otara na'i heisoi.
23 Ra hauai usu-usu 'anai ha'ataaria beirarua. Ma na'i raronai usu-ususi 'a o'ani,

'I'ameui Ha'ataari miraaui na'otara, meu haua woui ha'atee wa'ewa'e ameeu
tana'amoui nei mou ai'a Jiu na'i 'omaai Antiok mei Siria mana'i Silisia namou
aho'ita'i sae hinihini.
Arai do'oramee'i na'i Kraest,
24 meu rongoa do ra'i sae nara hano 'ini, rau 'ari wou marau maani'i mareho
tana'amou nara torakoke 'ini'i 'adoma'imoo'i. 'I'ameu meu ai'a ha'ataari'i sae 'isi.
25 Meu rurugoni mameu 'adoma'i aratara hako 'anai 'ome sigihi'i sae 'anai
ha'ataari'i wou tana'amou. Rai hano beiraruai rua gere sae goro ameeu, 'ia Banabas
mea Pol,
26 nararu bwane siri'a ga'u na'i maemaeha 'iniai tau'aro adarua tanaa Araha aga
Jisas Kraest.
27 Naasi mei ha'ataaria woua Jiudas mea Saelas, 'irarua rarui maani'i ro'u mau
tana'amoui maho nameu maani'i na'i usu-usuni.
28 I Hi'ona Maea 'a ha'ata'inia tana'ameu mameu 'adoma'i aratara beia domei abu
ha'ahihi'amou 'ini'i mwani ringeringe. Ma'ata 'a ga'i goro do moi ha'isuri'i mareho
'ini.
29 Moi abui ngaa'i mahoingau nara ho'asi'i 'iniai araaranunu, mana ngaa'i 'abudi
mwamwaa, ma'uasi ngaa'i hasi'odi mwamwaa nara ri'oi'i, mamoi abui wawaasua'a.
'Onaa moi ha'isuri'i ringeringe 'ini, 'i'amou mou suriai taha na odo-odo.
'Io, moigui mauru goro'a.

30 Miraaui waira haisi rau hano baaniai Jerusalem marau ada na'i Antiok. Rau
soigoniraau mai sae hinihini marau taranga'inia tanaraaui usu-usu.
31 'Oha rau 'oha'iniai usu-usu, rau wa'ewa'e di'u, 'inia 'a ha'a-'o'ori'i tahingadaa'i.
32 'Ia Jiudas mea Saelas 'e rua sae nararu matai ha'arangasi'i hura'a i 'ado'adona'i
a God, raru hadahada orea tanaraaui sae hinihini mararu ha'a-weteweteai hini-
hinidaau.
33 Raru awa gere orea ga'u na'i Antiok. Mana'i 'oha raru ha'aagau 'anai 'ari aho'i
Jerusalem, 'iraau sae hinihini rau hauai ha'atee ha'agorohi mana haiha'ari adaau
tanararua.
34 Mia Saelas 'agu 'adoma'inia do'ai awa moi.‡
35 Mia Pol mea Banabas raru awa mau na'i Antiok. 'Iraau goni tara'i sae ro'u, rau
ha'ausuri marau taroha'iniai Taroha Goro ana Araha tanaraaui sae.

'Ia Pol Mea Banabas Raru Heihoa

36 Na'i muri, mia Pol 'a 'unua tanaa Banabas do rarui 'ari gaariri suri'i 'omaa raru
bwane taroha'iniai tarohana Araha suri'i mararui aidangisia 'a he'uai tahingadaa'i
sae hinihini.
37 Mea Banabas 'a rabasia do rarui waia Jon Mak.
38 Mia Pol 'a ai'a rabasia o'asi, 'inia Mak 'a aho'i moi baanirarua na'i 'oha rau taha
ga'u na'i Pamfilia, maagu ai'a tagora'a beirarua.
39 Raru kae heiraeraesi suria mararu heihoahoa'a. 'Ia Banabas 'a waia Mak mararu
ta'e na'i haka 'anai hura'ai Saepras.
40 Mia Pol 'a 'ome sigihia Saelas 'anai 'a'auhia. Miraaui sae hinihini rau ha'arahesi
'a'auhirarua marau ha'angonia God 'anai 'omesurirarua.
41 Naasi, raru 'ari daara'iniai Siria mei Silisia, raru hadahada ha'a-'o'oriraau sae ni
heisoi.

‡ **15:34** 15:34 Suri'i tara'i kopi bwani 'iniai Baebol, ra ai'a nugaa dio i tatarani.

16

'Ia Timoti 'A Hano Beirarua Pol Mea Saelas

1 'Ia Pol mea Saelas raru 'ari Debe mei Listra, mararu sadoiai sae hinihini na atana
'ia Timoti. 'Ia inana 'e urao hinihini ni Jiu mia amana 'e ai Grik.
2 'Iraaui sae hinihini na'i Listra mei Aekoniam rau haa'i mamaani rongo goro 'inia
Timoti.
3 Naasi mia Pol 'a rabasia dorai ta'i hanoa Timoti. Ma aha ha'ara ga'ua Timoti, 'inia
'ia Pol 'a rabasia do 'iraaui Jiu na'i dorasi rai wa'ewa'e 'anai bahurongoa Timoti. 'Iraau
Jiu 'isi rau 'iraraa do 'ia Timoti, ai'a 'oha nai aha ha'ara, 'inia amana 'e ai Grik.
4 Na'i 'oha 'iraaua Pol rau 'aariha suri'i 'omaa, rau maani'i tanaraaui sae hinihini
ringe 'iraaui Ha'ataari miraaui na'otara na'i Jerusalem rau 'unua tanaraaui sae 'anai
araisuri'i.
5 Mana hinihinidaa'i sae hinihini 'agu wetewete di'u ro'u wou. Ma ragoi nei rau
hinihinia Jisas 'ado dangi.

'Ia God 'A 'Unua Tanaa Pol

Do 'Ai 'Ari Provensi Masidonia

6 'Iraaua Pol rau riuhoro na'i Provensi Frijia mana Galesia 'iniai Hi'ona Maea 'a ai'a
ha'awateraau dorai heitaroha'i na'i Provensi Eisia na'i 'ohasi.
7 Na'i 'oha rau ada na'i tariha anai Provensi Mesia, rau taraawa'ai siri na'i Provensi
Bitinia mana Hi'ona Maea 'a ai'a ha'awateraau.
8 Marau riuhoro na'i Mesia naraugu boi na'i 'omaai Troas.
9 Na'i rodo mia Pol 'a 'omesia na'i mauru'aa do'e saeni Masidonia na ura ma
bonga'inia do'ai 'ari beiraau na'i Masidonia maai 'a'auhiraau.
10 Na'i moi murinai mauru na hauasi, mameu ha'ataura'i'a 'anai 'ari Masidonia.
'Inia meu aidangisia ha'a-momori do'ia God 'a 'irisia domei taroha'iniai Taroha Goro
na'isi.

'Ia Lidia 'A Aho'ita'i Sae Hinihini

11 Meu ta'e na'i haka na'i Troas mameu hano daara'i 'anai Samotres. Na'i nata dangi
mameu ada na'i Niapolis.
12 Meu hano na'i 'isi mameu 'ari Pilipae, 'e 'omaa ororiu na'i Provensi Masidonia na
'iraaui Rom ra tagorahia mana saemaua adaa'i ra marungia. Meu awa suriai taringai
dangi na'i Pilipae.
13 Ma na'i dangi ni mamaro adaaui Jiu, meu hano beira'i hura'a baaniai 'omaa
mameu dio na'i bobonai wai. Meu 'adoma'inia do'e dora narau matai goni ei saeni
Jiu 'anai ha'arahesi. Meu heinagu mameu mamaani beiraaui urao narau goni 'isi.
14 'E ta'i 'iniraau naasia Lidia. 'Iia 'e urao ni Taeataera na 'adoma'i ha'ahihi'aa God.
Mana tau'aro ana 'anai raoraonga'i bwana wangawanga nara hori bwara di'u. Hoita,
na'i 'oha na rongobahua Pol, 'ia God 'a ha'amarewaai 'adoma'ina ma hinihini'i maho
na maani'ia Pol.
15 Mia Lidia miraau hakoi ruma ana ra bwareomaearaau. Ma taringai 'unua
tana'ameu 'onaa meu 'adoma'inia do 'iia 'a hinihinia ha'a-momoria Araha mamei 'ari
awa na'i ruma ana. Mameugu buna 'ari mameu awa na'i ruma ana.

'Ia Pol Mea Saelas Ra Nugararua

Na'i Rumaniho'o

16 'E ta'i dangi, nameu 'ari na'i dora ni ha'arahesi ani ma meu heisadoi beiai gare
urao nara ha'i slev 'inia. 'E adaro na bwaunia ma matai maani'i maho nara ai'a to'o
mau. Ma tatari kae ha'a 'iniai mahosi tanaraaui saemaua narau ha'atau'aroa.
17 Mana gare uraosi 'a suri'ameua Pol ma awaawara o'ani, “'Iraaui sae 'ini, ra'i sae
tatau'aro ana'ia God na ahaaha. Rai maani'i tana'amoui here namoi tahi 'inia.”

18 'A hauai heresi suria'ai taringai dangi. Mia Pol 'a wai'ate'a nga'iniai here na hauasi, ma rihota'i ma ha'atee tanaai adaro o'ani, “Na'i atana Jisas Kraest, 'oi hura'a baaniai gare uraoni!” Na'i mau 'ohasi, mana adaro 'a hura'a baania.

19 Na'i 'oha 'iraaui sae narau tatari ha'a 'iniai gare uraosi raugu 'iraraa doni garesi 'agu bwa'i tatari ha'a-'a ro'u nadaau, rau taesu'a di'u marau daua Pol mea Saelas. Naasi marau wairarua 'ari tanaraaui sae hihiiri nara awa na'i dora ni rurugoni.

20 Rau o'ani, “'Iraruai rua ai Jiuni, raru ha'a-awata'airaaui noni na'i 'omaa agaauni.

21 Raru 'unu'i tanagaaui ai Rom dogai haa'i maho ra ai'a ha'awategaau 'anai haa'i.”

22 'Iraaui sae rau 'ari wou, rau goni 'ana Pol mea Saelas, rau regehirarua. Miraau sae hihiiri rau 'unua tanaraaui sae hehei'oi dorai rahi'i bwana adaru'i marai rabusirarua 'iniai hasi'ei.

23 Na'i 'oha ra roho ha'ata'airarua hako maragu nugararua na'i rumaniho'o. Rau 'unua tanaa mo'o na 'omesuriai rumaniho'o do'ai ha'a-bwarasi'ararua goro.

24 Mia araisuriraau, 'a nugararua ha'atau siri raronai rumaniho'o. Ma ha'abwarasi'i uwadaru'i suri'i riwa na'i rua kae wahidai baba hihi'a.

25 Na'i gaarangiai 'ubutanai rodo, 'ia Pol mia Saelas raru rihunga'i mararu gana ha'aasaa God. 'Iraau tara'i sae rau awa ro'u na'i rumaniho'o rau bahurongorarua.

26 Raugu 'asu'a mana ta'i kaeni nunu raha 'a 'ihara'inia'ai rumaniho'o. Ni maraaruma ra wawaa hako mana arihau nara ho'osiraau 'ini'i sae na'i rumaniho'o ra ahoda hako.

27 'Ia mo'o na 'omesuriai rumaniho'o 'a rarai ma re'ia dona honohono ra wawaa hako. Ma 'adoma'inia doni mwani sae na'i rumaniho'o ra hora hako'a ma rahiai naihi ana do'ai ngahuia haaria.

28 Mia Pol 'a awaraia, 'a o'ani, “'Oi abu ngahui'o haari'o! Ai'a ta abe nai hura'a!”

29 Mia mo'osi 'a ha'angoniai raita ma 'eba siri raronai rumaniho'o. Ma topira'i ruru tanaa Pol mea Saelas ha'i 'idi'idi.

30 Ma wairarua hura'a baaniai rumaniho'o ma songa'inirarua o'ani, “Rua saemaua, 'e taha nawai haua nawai tahi 'inia?”

31 Mirarua aramia o'ani, “'Oi hinihinia Araha Jisas, mia God 'ai ha'atahi'o baani'i ora-ora'a amu'i miraau hakoi ruma amua rai o'asi ro'u.”

32 Naasi 'ia Pol mea Saelas raru maaniai Taroha Goro 'inia Araha tanaa mo'osi miraau hakoi sae na'i ruma ana.

33 Na'i mau i rodo, mia mo'osi 'a waia Pol mea Saelas 'anai wasi ha'a-wadiwadi'i maaradaru'i. Ma na'i 'ohasi ro'u, 'iia miraau hakoi sae na'i ruma ana rau bwareomaea.

34 Marau wa'ewa'e di'u 'iniai hinihinia adaaua God. Mia mo'osi 'a waia Pol mea Saelas 'ari ruma ana ma hanganirarua.

35 Na'i muri rau aho'i 'ari rumaniho'o. Ma na'i nata haho'oa, 'iraaui sae hihiiri rau ha'ataari'i tara'i pulis 'anai 'unua tanaa mo'o na 'omesuriai rumaniho'o do'ai ha'ahura'ahia Pol mea Saelas.

36 'Ia mo'osi 'a 'unua tanaa Pol mea Saelas do 'iraaui hihiiri rau 'unua tanaa do'ai ha'a-hura'ahirarua baaniai rumaniho'o. Magu o'ani 'inirarua, “Murugui awa goro'a.”

37 Mia Pol 'a 'unua tanaraaui pulis o'ani, “'I'amiria ra'i sae auhenua ni Rom neimiriani. Ma rei'uaa na o'asi, rau ai'a 'i'i'amiria ga'u. Rau rohoamiria moi na'i maadaaui noni hunga marau nugamiria na'i rumaniho'o. Ma na'i 'ohani rau raba ha'a-hura'ahi'amiria girugiru moi! 'A bwa'i! 'Iraau sae hihiiri rai boi haariraau marai ha'a-hura'ahi'amiria.”

38 'Oha 'iraaui pulis rau maaniai mahosi tanaraaui noni hihiiri 'a rigi ahudaa'i 'iniai rongo adaau do'ia Pol mea Saelas ra'i ai Rom.

39 Rau boi marau sore tanararua, maraugu wairaau hura'a baaniai rumaniho'o. Marau ha'angonirarua do rarui hura'a baaniai 'omaasi.

40 Raru 'ari aho'i ruma ana Lidia. Raru rurugoni beiraaui sae ni heisoi mararu hadahada ha'a-'o'oriraau ma rarugu hano.

17

'E Kae Heita'ia Raha Na To'o Na'i Tesalonaeka

1 'Ia Pol mea Saelas raru riuhoro na'i 'omaai Amfipolis mana'i Apolonia 'anai Tesalonaeka. Na'i Tesalonaeka 'e ruma ni ha'arahesi adaaui Jiu na awa na'iei.
2 Ma 'onaai bwane hahaua ana, 'ia Pol 'a 'ari ruma ni ha'arahesi 'anai rihunga'i. 'E oru dangi 'ini'i dangi ni mamaro na 'oha'iniai Usu-usu Maea tanaraaui sae ma ha'ausuriraau 'inia.
3 'A ha'a-aidangisiraau 'ini'i dora ra hadanga'i ha'arawamataa na'iei doni Ha'atahi 'ai rongomaata'i ma'ai suruta'e aho'i ro'u baaniai mae. Mia Pol 'a maania ro'u tanaraau do'ia Jisas naasi Ha'atahi.
4 Tara'i Jiu rau hinihinia Jisas marau aba beia Pol mea Saelas. Ma 'e kae ruruhani ai Grik narau bwane 'adoma'i ha'ahihi'aa God, goni bei'i tara'i urao mwanimaua na'i 'omaasi, 'iraau hako rau hinihinia ro'ua Jisas.
5 'Iraau bwauodo adaa'i Jiu rau taesu'a di'u 'iniai rago anai sae nara boboi beia Pol. Rau soi goniraaui sae hehere ta'aa narau awa pwaranga moi na'i maketi 'anai taraawa'ana ta ha'agogoru. 'Iraau hako i sae 'isi rau 'ari ruma ana Jeson ma tara'i abe rau rubu tahangiai honohono marau siri wou 'anai sibania Pol mea Saelas dorai wairarua hura'a tanaraaui noni hunga.
6 Maraugu ai'a sadoirarua, raugu daua moia Jeson bei'i tara'i sae hinihini mara wairaau tanaraaui bwauodo na'i 'omaasi. Rau awara o'ani, "'Ia Pol mea Saelas raru ha'a-awata'airaaui noni suri'i mwani 'omaa. Ma na'i 'ohani raru ada'a ro'u mai 'ini.
7 Mia mo'oni, 'ia Jeson, 'a ha'awaterarua 'anai awa na'i ruma ana. 'Iraau hako rau horosiai ringeringe ana'i Mwaeraha ni Rom. Rau 'unua do 'e sae he'ete'i na huunai Mwaeraha, ma do sae naasi 'ia Jisas."
8 'Oha 'iraau saeni 'omaasi miraaui bwauodo rau rongoa o'asi, 'a ha'atorakoke'i di'u i 'adoma'idaa'i.
9 Miraaui bwauodo rau ha'agaasi ha'a* a Jeson beiraau tara'i sae hinihini ro'u maragu nugasiraau.

'Iraau Saeni Berea Rau Aho'ita'i Sae Hinihini

10 Na'i rodo miraaui sae ni heisoi rau ha'ahanoria Pol mea Saelas 'ari Berea. 'Oha raru ada na'i 'omaasi, raru 'ari ruma ni ha'arahesi adaaui Jiu.
11 'Iraau sae na'i 'omaasi rau ai'a rongoasa 'onaairaaui saeni Tesalonaeka. Rau mwa'emwa'e di'u 'anai bahurongo'i mamaani ana'ia Pol. 'Ado dangi rau sibani'i mamaani na haa'ia Pol na'i Usu-usu Maea, 'onaa ra'i mareho ha'a-momori ma'ua ai'a.
12 'A ragoi saeni Jiu rau taraawa'ai hinihinia Jisas. Miraau ro'u i Grik, 'a ragoi urao mwanimaua mana sae mwane adaa'i nara hinihini ro'u.
13 Na'i 'oha 'iraaui bwauodo adaa'i Jiu na'i Tesalonaeka rau rongoa do'ia Pol 'a taroha'iniai tarohana Araha na'i Berea, rau 'ari marau mamaani ha'a-taesu'araaui sae na'i 'isi 'anai ura bwarasia Pol.
14-15 Naasi miraaui sae ni heisoi na'i Berea rau ha'ataaria Pol dioi one 'anai ha'ahanoria 'ari 'omaai Atens. Tara'i sae hinihini narau atongia Pol, 'ia Saelas mea Timoti raru awa moi na'i Berea. Na'i 'oha narau taha wou na'i Atens, 'iraau sae 'isi raugu aho'i baania Pol 'ari Berea marau maania tanaa Saelas mea Timoti do'ia Pol 'a 'irisia do rarui ada 'ari raurau beia.

'Ia Pol Na'i Atens

---

* **17:9** ***Ha'agaasi ha'a:*** 'E duruduru tanaraaui bwauodo do 'onaa 'ia Pol mea Saelas rarugu bwa'i haua'a ta mareho mana ha'a rai ha'a-aho'isia. Ma 'onaa na rarui bwa'i agohe, mana ha'a ragu bwa'i ha'a-aho'isia'a tanaa Jeson.

16 Na'i 'oha 'ia Pol 'a mamasi 'inia Saelas mea Timoti na'i Atens, 'a arunga ta'aa di'u
'iniai re'i'i ana'i mwani araaranunu na'i 'omaasi.
17 Naasi 'a siri ruma ni ha'arahesi adaaui Jiu ma heitohetohe beiraau miraau ro'u
i nei ra ai'a Jiu nara 'adoma'i ha'ahihi'aa God. 'Ado dangi 'a hadahada tanaraaui sae
na heisadoi bei'i na'i maketi.
18 Tara'i ha'ausuri baani'i ruruha narau 'unuraau 'iniai Epikiurian mana Stoik rau
taraawa'a heitohetohe beia Pol 'ini'i hinihini adaa'i. Na'i 'oha 'ia Pol 'a maania Jisas ma
maania ro'u i suruta'e aho'i ana, tara'i nei rau o'ani, “'Ia mo'osi 'a taraa to'o hadahada
moina. 'E taha na raba maaniasi?” Ma tara'i nei rau o'ani, “Gasi 'idi 'a rabasia dogai
ha'arahesi'i tara'i hi'ona ni dora he'ete'i.”
19 Marau waia 'ari beiai ruruhai Kansol adaau nara 'unuraau 'iniai Ariopagas, rau
o'ani 'inia, “'I'ameu meu raba aidangisiai ha'ausuringa'i haoru na'o hadanga'iniasi.
20 Tara'i maho no'o maani'isi ra rongo he'ete'i di'u, meu ai'a aidangisi'i.”
21 (Rau ha'atee o'asi, 'inia 'iraau saeni dorasi miraau sae narau boi awa beiraau na'i
'omaasi, rau rabasia moi 'anai rongo'i marau raba maani'i mwani 'ado'ado haoru na'i
marewana.)
22 Mia Pol 'a ura ara'a na'i maadaaui Kansol ma o'ani, “'I'amou saeni Atens, 'au
'iraramou do 'i'amou ra'i sae namou ha'ahou'i di'u i hi'ona namou ha'arahesi'i.
23 Na'i 'oha nau hano gariai 'omaa amoouni, 'au 'omesi'i mwane araaranunu namou
ha'arahesi'i, mau sadoiai ta'i dora maea amoou nara usuai usu-usu na'iei na o'ani,
‘Tanaai hi'ona na ai'a sae nai 'iraraa.’ I hi'ona namou ha'arahesia mamou ai'a
'iraraasi, 'au raba ha'a-'irara'amou goro 'inia.
24 “'Iia na ha'apwa'araai marewana mana mwani maho na'i rarona. 'A marungi'i
mwani maho na'i aro mana ano, ma ai'a mono suri'i ruma maea nara tagorahi'i sae.
25 'Ia God 'a ai'a toho 'inia ta maho neina do gai 'a'auhia. Me 'iia haaria na hauai
tahi mana mwane mareho tanaraaui mwane noni hako.
26 Baania moi ta'i sae, na ha'apwa'ara'i hako 'ini'i mwani burungai noni 'anai awa
suri'i mwani dora hako na'i marewanani. 'Iia haaria na nugaa mau mai madoraa
'ada'i 'anai heimarungi, mana tariha 'ada'i dora ra awa suri'i.
27 'Ia God 'a haua o'asi do 'iraaui noni rai sibania. Ma 'onaa rai sibania, rai matai
sadoia, 'inia 'iia ai'a ha'atau baanigia.
28 'Iia na hauai tahi tanagia neina gai matai awa mana hahano hairiu na'i
marewana. 'A 'onaai usu ha'arangasia adaa'i tara'i sae madoma amoo'i o'ani, ‘'Igaau
ra'i warowarona'i.’
29 “Naasi, suria 'igaau ra'i warowarona'i a God, 'igaau gai abu 'adoma'inia do ai'a
tahitahi 'onaai araaranunu nara tagorana 'iniai gol ma'ua silva ma'ua huai hau. 'Iia
'a ai'a 'onaai araaranunu na 'adoma'inia moi sae ma tagorahia'a.
30 Na'i na'o, 'ia God 'a ai'a ha'a-mama'airaaui sae nara ha'arahesi'i araaranunu, suria
rau ai'a aidangisia God. Ma'ata na'i 'ohani, 'a 'unua do 'iraau hakoi sae rai rihota'i
tanaa.
31 'Inia 'iia 'a bwani nugaai madoraa nai hauai hihiiri odo-odo tanaraau hakoi noni
na'i marewana. 'A 'ome sigihia ro'ua mo'o nai hauai hihiiri naasi. 'Oha na ha'a-
suruta'ea aho'i mo'osi baaniai mae, 'a ha'ata'inia tanagia do 'iia naasi nei na'ia God
na 'ome sigihia.”
32 Na'i 'oha 'iraaui sae rau rongoai 'unua ana Pol do'e sae na suruta'e aho'i baaniai
mae, tara'i sae raugu haa marau taraawa'a da'ata'inia'a. Ma tara'i sae rau o'ani 'inia,
“'Oigu maaniai marehosi tana'ameu ta madoraa he'ete'i ro'u.”
33 'Oha nagu hanoa Pol baaniraaui Kansol,
34 marau ta'i hano'a tara'i sae, marau taraawa'ai hinihinia Araha. 'E ta'i abe naasi
'e ta'i 'iniraaui ruruhai Kansol na atana 'ia Daeonisias, ma'e ta'i 'e urao na atana 'ia
Damaris, ma tara'i sae ro'u.

18

'Ia Pol 'A 'Ari Korin

1 Na'i murinai hadahada ana Pol beiraau i Kansol, 'ia Pol 'a hano baaniai Atens ma
'ari Korin.
2 Na'i 'isi 'a heisadoi beia Akuila, 'e ai Jiu na huta na'i Provensi Pontas. 'Iia mana urao
ana, 'ia Prisila, rarugu bura'i boi baaniai 'omaai Rom na'i Itali, suria na mwaeraha
anai Rom na atana 'ia Klodias, 'a 'unua do 'iraau hakoi saeni Jiu na'i dorasi rai hura'a.
Mia Pol 'a 'ari garihia Akuila mea Prisila,
3 ma sadoia do 'iraruasi raru matai tai'i ro'u i ruma saira 'onaaia. 'Irarua raru hauai
mahosi 'anai tatari ha'a mia Pol 'a awa beirarua 'anai 'a'auhirarua.
4 'Ado dangi ni mamaro 'a 'ari ruma ni ha'arahesi adaaui Jiu ma mamaani tanaraaui
Jiu miraau ro'u i nei ra ai'a Jiu, 'a bonasia dorai hinihini.
5 Na'i murinai boi ana Saelas mea Timoti baaniai Masidonia, 'ia Pol 'a mamaro'a
'anai tau'aro beia Akuila. Ma 'ado dangi 'a awa moi 'anai maania tanaraaui Jiu do 'ia
Jisas naasi Ha'atahi.
6 Raugu haa marau ura bwarasia'a marau ha'atee ha'ata'aia. Mia kakahuru nga'ini'i
kahuadi bwana ana'i, 'e ha'ara do'ai su'amuriraau ma o'ani, "'Onaa namoi mae mamoi
'ari na'i dora ni rongomaata'i, 'e taritari'a amoou haari'amou. Moi abui ha'ahuniau
'inia. Taraawa'a na'i 'ohani ma 'ari'a, wai heitaroha'i moi tanaraaui sae ra ai'a Jiu."
7 Naasi ma sara 'ari ruma anai sae na atana 'ia Titias Jastas. 'Ia mo'osi 'a 'adoma'i
ha'ahihi'aa ro'ua God. Ni ruma ana 'a awa moi na'i bobonai ruma ni ha'arahesi adaaui
Jiu.
8 'Ia Krispas naasi bwauodo anai ruma ni ha'arahesisi. 'Ia Krispas miraau hakoi
ruma ana rau hinihinia Araha. Ma rago ro'u i nei na'i Korin narau bahurongoa Pol
marau hinihini. Naasi marau dauai bwareomaea.
9 'E ta'i rodo, 'ia Araha 'a ha'atee tanaa Pol na'i mauru'aa. 'A o'ani, "'Oi abui mamaa'u,
'oi heitaroha'i moi. 'Oi abu agohe!
10 'Inau 'au awa bei'o, 'abwa'i sae nai ha'amaara'o, 'inia rau ragoi sae agu'i na'i
'omaani narai 'a'auhi'o."
11 Naasi mia Pol 'a awa moi na'i Korin suriai ta'i harisi mana aba 'anai ha'ausuriraaui
sae 'iniai ha'atee ana God.
12 Na'i madoraasi, 'ia Galio na ha'i Primia na'i Provensi Akaea. Ma tara'i Jiu rau
'adoma'i aratara 'anai daua Pol. Rau waia 'ari tanaa Galio 'anai hiiria.
13 Rau o'ani, "'Ia mo'oni 'a bonasiraaui sae dorai ha'arahesia God na'i here na
horosiai ringeringe anai gaumani."
14 'Ia Pol 'agu raba aramiraaui Jiu mia Galio 'a o'ani'a, "'Onaa moi ha'ahunia mo'oni
'iniai maho taritari'a ma'uasi ta maho ta'aa na haua, 'au ga'i matai rongosuri'amou
moi.
15 Me mou heita'ia moi 'ini'i 'ado'ado 'ada'i ha'atee mana ata mana ringeringe
amoo'i. Naasi moi hiiria moi haari'amou. 'Inau 'au bwa'i haua."
16 Ma ha'a-hura'ahiraau baaniai ruma ni hihiiri.
17 Miraaui noni hunga rau dauai bwauodo anai ruma ni ha'arahesi adaaui Jiu, 'ia
Sostenes, marau ngahuia na'i moi maanai ruma ni hihiiri. 'Ia Galio 'a ai'a ta'aabena
'iniai maho narau hauasi.

'Ia Pol 'A Aho'i 'Ari Antiok

18 'Ia Pol 'a gere awa orea beiraaui sae ni heisoi na'i Korin, magu haiha'ari beiraau
ma hano beia Akuila mea Prisila marau 'ari Kenkria. Na'i 'isi, 'ia Pol 'a risi pou 'anai
ha'ata'inia do 'a hauai duruduru tanaa God. Na'i muri, rau ta'e na'i haka 'anai 'ari
Siria.
19 Rau siri ga'u na'i Efesas. Na'i 'omaasi 'ia Pol 'a 'adoma'inia do'ai hano baania
Akuila mea Prisila mararui awa ga'u. Ma'ata 'ia Pol 'a 'ari ga'u i ruma ni ha'arahesi
adaaui Jiu na mamaani beiraau.
20 Rau 'unua tanaa do'ai gere awa ga'u, me 'iia 'a 'unua tanaraau dona 'abwa'i.

21 'A haua moi ha'atee haiha'ari tanaraau ma 'unua do 'onaa 'ia God 'ai ha'awatea,
maai aho'i ro'u mau mai. Na'i muri, 'a sadoiai haka ma hano baania Efesas
22 ma 'ari Sisaria. Naasi 'a hano ma ta'eha i Jerusalem na garihiraaui sae ni heisoi
magu hano ro'u 'anai Antiok.
23 'A awa ga'u suriai gere madoraa maagu gaariri suri'i tara'i 'omaa na'i Galesia ma
na'i Frijia. 'A hadahada ha'a-'o'ori'i hinihinidaa'i sae ni heisoi na'isi.

Tagora Na Haua Apolos

24 Na'i mau 'ohasi, 'e ta'i ai Jiu na huta na'i Aleksandria 'a boi na'i Efesas, na atana
'ia Apolos. 'Iiani 'e sae na matai mamaani di'u ma aidangisia goroi Usu-usu Maea.
25 Ra bwane ha'ausuria 'iniai Taroha Goro 'inia Araha ma goro ana di'u 'anai
maania. Mana maho na maani'i 'inia Araha ra ha'a-momori. Na'i 'ohasi, 'a ai'a mataia
do 'iraaui noni hinihini rai bwareomaea 'iniai hinihinia adaaua Jisas. Na bwareomaea
moi ana Jon na aidangisia.
26 Na'i 'oha na mamaani na'i ruma ni ha'arahesi adaaui Jiu, 'a mamaani ramoramo'a
di'u. Mia Akuila mea Prisila raru rongobahua mararu waia 'ari ruma adarua nararu
ha'a-aidangisia ro'u di'u wou 'iniai Taroha Goro 'abaia Araha.
27 Mia Apolos 'a raba 'ari Akaea miraaui sae ni heisoi na'i Efesas rau ha'a-weteweteai
'adoma'ina 'anai hano marau hauai usu-usu tanaraaui sae hinihini na'i 'omaasi. Rau
ha'ata'u'uraau dorai ha'amaotoa Apolos. 'Iraau sae 'isi na'i Akaea rau bwane hinihinia
Jisas 'inia i goro na haua God tanaraau. Hoita, na'i 'oha na ada Apolos na'i Akaea, 'a
'a'auhiraau di'u.
28 'Inia na'i 'oha 'ia Apolos 'a heitohetohe beiraaui Jiu na'i maadaaui noni hunga, 'a
ha'ata'inia tanaraaui taha ra awa na'i Usu-usu Maea na ha'ata'inia ha'a-momori do'ia
Jisas naasi Ha'atahi.

19

'Ia Pol 'A Awa Na'i Efesas

1 Na'i 'oha na 'ia Apolos 'a awa na'i Korin, 'ia Pol 'a tahahoro na'i 'ubutanai Provensi
Eisia maagu hura'a na'i Efesas ma heisadoi bei'i tara'i sae ni heisoi na'i 'omaasi.
2 Ma songa'iniraau o'ani, “Na'i 'oha mou hinihinia Araha, mou daua ro'u i Hi'ona
Maea?”
Miraau o'ani, “Ai'a. 'I'ameu meu ai'a rongoa ro'u ta mamaani 'iniai mahosi.”
3 Mia Pol 'a o'ani, “Bwareomaea he'ua namou daua?”
Miraau o'ani, “Meu dauai bwareomaea na 'ia Jon na maania.”
4 Mia Pol 'a o'ani, “'Ia Jon 'a bwareomaearaaui nei narau rihosi baani'i ora-ora'a
adaa'i. Ma 'unua tanaraau do 'e sae nai boi mau rai hinihinia. 'Ia Jisas naasia mo'o
na 'ia Jon 'a hadanga'iniasi.”
5 Na'i 'oha rau rongo'i ha'atee ana'ia Pol maraugu bwareomaea 'anai ha'ata'inia
dorau hinihinia Araha Jisas.
6 'A dau'i bwaudaa'i mana Hi'ona Maea 'a sirihiraau. Rau hadahada 'ini'i tara'i
ha'atee he'ete'i hairiu marau ha'arangasi'i hura'a i 'ado'adona'i a God.
7 'A 'onaai ta'i tangahuru mana rua mwane na'i ruruhasi.
8 'E oru hura na'ia Pol 'a hadahada ramoramo tanaraaui Jiu na'i ruma ni ha'arahesi
adaau 'abaiai heimarungi ana God. 'A bonasia dorai hinihini.
9 Tara'i sae ra rongoasa di'u mara kakawa hinihini. Ra ha'atee ha'ata'aiai Taroha
Goro na'i maadaa'i noni hunga. Mia Pol 'a wairaau hura'ai noni hinihini 'ari rumani
skuru ana Tiranas. Na'i 'isi naagu mamaani na'iei 'ado dangi tanaraau
10 suriai rua harisi. Ma naasi, 'a gaarangi 'iraau hakoi ai Grik mana ai Jiu na'i
Provensi Eisia narau rongoai Taroha Goro 'inia Araha.

Gare Mwane Ana'ia Skiva

11 'Ia God 'a hauai mena tanaa Pol ma haa'i kae ha'abu'oahu raha.
12 Rei'uaa na hangete mana bwana na 'ia Pol 'a karohi'i, 'oha nara waa'i tanaraaui
nei ra daoha mana nei na adaro 'a bwauni'i, na daoha ra goro mana adaro ra hura'a.
13 Tara'i ai Jiu ra taraawa'a hano hairiu 'anai taari'i hura'ai adaro baanirai sae 'iniai
atana Araha Jisas. Ra o'ani 'iniai adaro, “Na'i atana Jisas na taroha'inia Pol, 'oi hura'a!”
14 Ma'e Na'ohadaaui Piriisi na atana 'ia Skiva 'a to'oraai biu gare mwane narau haua
o'asi ro'u.
15 Ma na'i 'oha rau ha'imaania taariai adaro, ni adaro 'a o'ani 'iniraau, “'Inau 'iraraa
Jisas mau rongo tarohana Pol. Mi'amou 'iatei?”
16 Mia mo'o na bwauniai adaro, 'a asihura ma diohiraau'a. Miraau hora hura'a
baaniai ruma ha'i wa'aroko, na abedaa'i ra maara hako.
17 'Oha 'iraau Jiu mana ai Grik narau awa na'i Efesas rau rongoa, rau mamaa'u di'u
marau 'adoma'i ha'ahouai atana Araha Jisas.
18 Miraaui nei raugu bura'i hinihinia Jisas rau taraawa'a ha'arangasi'i here ta'a'i
narau haa'i.
19 'Iraaui nei ra hahai'uaasi ra waa'i mai buka ni hahai'uaasi adaa'i mara suungi'i
na'i maadaa'i noni hunga. Ni horihoridi buka 'isi 'a 'onaai rima tangahurui merui
korai silva.*
20 Suriai to'o ada'i mwani maho 'isi, na tarohana Araha 'a 'adarara 'ari suriai mwani
dora mara rago i sae narau hinihini.

'E Ha'agogoru Raha Na To'o

Na'i Efesas

21 Na'i muri, 'ia Pol 'a 'adoma'i wetewete 'anai 'ari Jerusalem. Ma 'adoma'inia do 'ai
tahahoro na'i Provensi Masidonia ma na'i Provensi Akaea maigui taha na'i Jerusalem.
Ma na'i muri 'aigu 'ari ro'u i Rom.
22 Mia ha'ataariai rua hei'a'auhi ana na'i na'o 'ari Masidonia, 'ia Timoti mea Erastus.
'Iia 'a awa ga'u suriai gere madoraa na'i Eisia.
23 Na'i madoraasi, tara'i saeni Efesas rau ha'ato'oai kae ha'agogoru. Rau taesu'a
suria ra ragoi nei nara taraawa'ai hinihinia Jisas.
24 'E ta'i sae, atana 'ia Dimitrias, 'iia 'a taarai ha'a 'ini'i gere ruma na tau'arodi 'ini'i
silva, nununai ruma maea anai godi urao ra 'unua 'inia Atemis. 'Iraau nei rau tau'aro
tanaa, rau dau ha'a raha di'u.
25 Mia Dimitrias 'a 'unuraau goni mai sae tatau'aro ana'i beiraaui nei rau taarai ha'a
'iniai ta'i tagora ma o'ani 'iniraau, “Romwane! Moi aidangisia do 'igaau gau kae to'o
ha'a 'iniai tau'aro gau hauani.
26 Mi'amou mou re'ia mamou rongoai maho na haua Pol. 'A ha'ataihi'i 'adoma'idaa'i
sae rago, ai'a do na'i moi Efesas, me gaarangi hakoi mwani dora na'i Eisia. 'A 'unua
dona araaranunu na sae moi nara tagoradi ra ai'a huunai god!
27 Raigu haa marai taraawa'a ha'atee ha'ata'aiai maho gau taarai ha'a 'inia. Maragu
bwa'i ha'ahoua'ai ruma maea anai urao god Atemis nara ha'arahesia na'i 'ini na'i Eisia
ma na'i marewana hako. Ni godi urao hauasa agaausi, 'aigui 'ariwou marai 'adoma'i
mara maho haaria moe'a 'inia!”
28 Na'i 'oha 'iraaui sae tatau'aro 'isi raugu rongoai maho na 'unuasia Dimitrias,
marau taesu'a di'u'a, rau taraawa'ai awara o'ani, “'Ia Atemis, i godi urao agaau Efesas,
na ororiu di'u'i mwane god.”
29 Gaarangi 'iraau hakoi kae 'omaasi rau siri na'i ha'agogorusi. Miraau hakoi sae
rau 'eba 'ari na'i kae dora ni gonigoniha. Tara'i sae ra daua Gaeas mea Aristakas
marau wairarua ro'u 'ari. 'Iraruani rau ta'i boia Pol baaniai Masidonia.

---

* **19:19** 19:19 50,000 korai silva 'a ta'isada 'onaai taringai milion dola.

30 'Ia Pol 'a raba 'ari 'anai hadahada tanaraau i noni hunga, miraau sae ni heisoi
rau ura bwarasia.
31 Tara'i saemaua na'i Provens naasi narau haguhagu goro beia Pol, rau ha'ataari
hadahada tanaa marau ha'abasua do'ai abu 'ari na'i dora ra goni na'ieisi.
32 'Iraaui sae rau goni 'isi, rau rongo raha di'u. Ta'i ruruha ra awaranga'inia ta'i
maho mana nata ruruha ra awaranga'iniai nata maho 'etea ro'u. 'A kakui ahudaau,
'inia 'a ragoi nei ra ai'a aidangisiai maho ra goni wou 'ana.
33 Ma tara'i bwauodo adaa'i Jiu rau burusia hura'ai sae nara 'unua 'inia Aleksanda
na'i maadaaui noni hunga marau 'unua tanaa i taha nai maania. 'Oha 'iraau i noni rau
'omesia, rau 'adoma'inia do 'ia mo'osi na taraawa'anai ha'agogorusi. Mia Aleksanda
'a hauai ha'ara 'iniai rimana dorai papaku, 'inia 'a raba mamaani ruhasia tanaraau
do 'iraaui Jiu na'i Efesas rau ai'a aba beia Pol.
34 Me na'i 'oha rau 'ome 'iraraa do'iia 'e ai Jiu, rau awara o'ani suriai rua 'aoa, "'Ia
Atemis, i godi urao ameeu Efesas na ororiu di'u'i mwane god!"
35 'E ta'i sae mwanimaua ni 'omaasi nagu ha'a-papakuraau, 'a o'ani, "'I'amou saeni
Efesas, mwani sae hako rau 'iraraa doni ahuinai dora anai ha'arahesia ei godi urao
Atemis na'i 'omaa agaaunisi. Marau aidangisia ro'u doni araaranununa na ahoda
baaniai aro 'a awa na'i 'ini.
36 'A bwa'i sae nai matai tohe huniai mahosi! Naasi moi papaku mamoi abu haa'i
maho bweubweu'a.
37 'I'amou namou wairarua mai rua mwaneni, ma ai'a ta maho rarui rahia baaniai
ruma maea agaau ma'uasi rarui ha'atee ha'ata'aiai god agaau.
38 'Onaa 'ia Dimitrias miraaui sae tatau'aro ana'i rau raba ha'ahunia ta sae 'inia ta
maho, 'iraau 'irara'i moi dora agaa'i 'anai kooti miraau sae hihiiri ra awa moi 'anai
bahurongo.
39 Ma 'onaa mou raba 'unua ta maho ro'u mamoigu ha'a-aratara na'i 'oha rai hauai
gonigoniha raha 'anai 'omaani.
40 I ha'agogoru na to'o na'i danginisi, gaumani na'i Rom ra ga'i matai ha'ahunigaau
moi 'inia do 'igaau nagau taraawa'ana. Ma bwa'i maho nagaigu 'unua 'iniai taranai
taha nagau ha'agogoru 'inia."
41 'A ha'atee hako ma 'unua tanaraau do rai 'ari aho'i suri'i ruma adaa'i.

20

'Ia Pol 'A 'Ari Masidonia

1 Na'i murinai ha'agogoru, 'ia Pol 'a 'unuraau goni noni hinihini ma hadahada ha'a-
'o'oriraau. Ma hauai ha'atee haiha'ari tanaraau magu hano 'anai Provensi Masidonia.
2 Na'i Masidonia 'a haa'i mwani hadahada ha'a-'o'ori tanaraaui noni hinihini suri'i
'omaa na ada suri'i. Magu 'ari Gris
3 na awa na'i 'isi suriai oru hura. Mia raba ta'e na'i haka 'anai 'ari Siria magu
rongo sadoia moi do 'iraaui saemaua adaa'i Jiu rau ha'a-radonga'inia 'anai ngahu
ha'amaesia, ma 'adoma'inia do'ai aho'i ga'u 'ari na'i Masidonia maigui tano'i 'ari Siria.
4 Tara'i sae rau ta'i hanoa Pol, 'ia Sopata garena Piras baaniai Berea, mia Aristakas
mea Sekandas baaniai Tesalonaeka. Mia Gaeas saeni Debe rau ta'i hano ro'u, mia
Timoti mana rua saeni Eisia, 'ia Tikikas mia Trofimas.
5 'Iraausi rau na'o 'ari Troas na'i haka naraugu mamasi'ameu na'isi.
6 Mi'ameua Pol meu 'ari Pilipae. Ma na'i murinai rongo 'iniai bredi nara ai'a doraria
'iniai draebam, meu hano baaniai Pilipae na'i haka suriai rima dangi mameugu ada
ro'u beiraau na'i Troas. Meu awa na'i 'isi suriai ta'i sade.

'Ia Pol 'A Ha'atahia Aho'i a Iutikas

Na'i Troas

7 Na'i su'urahi dangi sade meu goni 'anai ngau maea na'i ta'i dora. Mia Pol 'a
taraawa'a skuru hadahada na'i su'urahi tari 'ubutanai rodo, 'inia na'i haho'oa maai
hano'a.
8 I ahii nameu goni na'iei, 'a awa na'i orunai bwea na'i ruma ahaaha. Ra'i mwani
raita ra marewa na'isi.
9 Ma 'e ta'i geresae na atana 'ia Iutikas, 'a heinagu na'i windo magu rongobahua Pol
'oha na mamaani ma mamauru'a'a. 'Agu haa ma mauru ma ahoda'a na to'o na'i ano.
Raugu suru'ia, mia bwane mae.
10 Mia Pol 'a dio ma topira'i ruru auru ma 'agoia ma o'ani, "'Ai abu ta'aabemoou, 'a
tahi'a aho'i."
11 Naasi meu ta'eha aho'i na'i ahiisi mameu hauai ngau maea mameu ta'i ngau. Mia
Pol 'agu mamaani aho'i ro'u 'ari tari haho'oa mameugu hano.
12 Miraaui noni hinihini rau waia Iutikas 'ari ruma ana mana 'adoma'idaa'i ragu
goro aho'i 'iniai tahi aho'i ana.

'Ia Pol 'A 'Ari Maelitas

13 'I'ameu meu ta'e na'i haka 'ari Asos, mia Pol 'a hatare. Na'i na'o mameugu hano,
'ia Pol 'a bwane 'unua do meigui heisadoi aho'i na'i Asos.
14 'Oha na ada magu ta'e bei'ameu mameu 'ari Mitilini.
15 Meu hura'a baaniai Mitilini mana'i nata dangi meu boi gaarangiai maraui Kios.
Mana'i nata dangi haisuri meu ada na'i maraui Samos. Na'i moi nata dangi ahora
mameu ada ro'u na'i Maelitas.
16 'Ia Pol 'a 'unua domei di'ua moi Efesas, suria 'a ai'a raba awa orea na'i Provensi
Eisia. 'A rabasia do 'onaa nai mwada'u, mei ataha na'i Jerusalem na'i dangi na 'iraaui
Jiu rau ha'ato'oai Rongo nara 'unua 'iniai Pentikos, tarana naasi na ha'a-osaosa 'inia.

'Ia Pol 'A Ha'atee Haiha'ari Beiraaui

Bwauodo Adaa'i Heisoi Na'i Efesas

17 Na'i Maelitas 'ia Pol 'a ha'ataariai taroha tanaraaui bwauodo adaa'i heisoi na'i
Efesas dorai boi re'ia.
18 'Oha rau ada, 'a o'ani 'iniraau, "'I'amou mou 'irara'i hakoi mwani maho nau haa'i
'oha nau awa bei'amou taraawa'a na'i 'oha nau ada tahamora na'i Eisia.
19 Rei'uaa na 'iraaui Jiu rau haa'i mwane ha'aradorado ta'a'i nara ha'a-
rongomaata'iau, 'inau 'au tau'aro moi tanaa Araha ha'i manego ma ragoi madoraa
na wai ra udu baaniai maagu.
20 'Onaai 'iraraa amoou, nau ha'ausuri'amou 'iniai Taroha Goro na'i maadi noni
hunga ma ro'u suri'i ruma amoo'i. Ma na'i 'oha nau haua, 'au ai'a girua ta'ini'amou
ta maho do nau ga'i maania 'anai 'a'auhi'amou.
21 Mau 'unua tanaraaui Jiu miraaui nei ra ai'a Jiu dorai rihosi baani'i ora-ora'a adaa'i
tanaa God marai hinihinia Araha aga Jisas.
22 Ni Hi'ona Maea 'a 'unua tanaau dowai 'ari Jerusalem. Ma rei'uaa nau ai'a 'iraraai
taha nai to'iau na'i 'oha wai ada 'isi, wai araisuria moi.
23 'Ado 'omaa nau gaariri suri'i, Hi'ona Maea 'a ha'abasuau moe'a do 'inau rai nugaau
na'i rumaniho'o marai ha'a-rongomaata'iau na'i 'oha wai ada na'i Jerusalem.
24 Ma'ata 'inau 'a ai'a ta'aabegu 'iniai taha nai to'iau. Maho moi nau rabasia, naasi
dowai ha'ahakoai tau'aro na ha'a-'u'uriau 'inia Araha Jisas—'anai taroha'iniai Taroha
Goro 'iniai goro ana God 'inigia.
25 "Ni maho nau awa ga'u 'inia bei'amou ani, naasi 'anai taroha'iniai heimarungi ana
God tana'amou. Mana'i 'ohani nau 'iraraa do 'a bwa'i abe 'ini'amou naigu 'omesiau'a
ro'u ta 'oha.
26 Naasi wai 'unua tana'amou, 'onaa tanei 'ini'amou na ai'a daua nanai tahi tarau,
'a ai'a taritari'a agua,
27 'inia 'inau 'au bwane maani'i hako'ai maho na 'irisia God domoi aidangisi'i.

28 “Naasi moi 'omesuri'amou haari'amou, beiraau ro'u i nei na Hi'ona Maea 'a ha'a-
'u'uri'amou 'iniraau. Moi 'onaai 'omesuri siip nara 'omesuri ha'agorohi'i siip na'i
heisoi ana God na horia 'iniai 'abunai garena.
29 'Au 'iraraa do na'i 'oha wai hano, tara'i ha'ausuri pwapwaari'i rai siri mai bei'amou
'onaai misutari marai bonasiai ha'ata'ai'i siip amoo'i.
30 Ma ro'u, tara'i sae hinihini ro'u moi na'i 'omaa amoou narai hiosiai huunai
ha'ausuringa'i neina tara'i nei rai suriraau haariraau.
31 Naasi moi 'ome'ome goro! Moi 'ado'adoai 'oha nau awa bei'amou ani. Suri rodo
mana dangi suriai oru harisi nau ha'abasu'amou ha'i angiangi.
32 “Naani 'au nuga'amou na'i bwabwahenai rimana God. Mana taroha 'iniai
goro ana God 'inigia 'ai 'a'auhi'amou ro'u. Ni tarohasi, 'ai 'a'auhi'amou 'anai ha'a-
wetewete'amou suri'i hinihinimoo'i maai haa'i tana'amoui maho goro na'ia God nai
wate'i tanaraau hakoi inoni ana'i.
33 “Ai'a 'oha nawai naga 'ini'i ha'a ma'uasi bwana ana ta sae.
34 'I'amou mou 'iraraa do 'inau 'au tau'aro 'iniai rimagu 'anai hori'i taha nau rabasi'i,
miraaui sae nameu ta'i hano.
35 'Au tau'aro raha o'asi 'anai ha'ata'inia tana'amoui herehere namou ga'i haua 'anai
'a'auhiraaui nei ra ha-ha'aroha'a. Ma moi 'ado'adoai ha'atee ana Araha Jisas na o'ani,
‘'Ia mo'o na hisu, 'a wa'ewa'e di'ua mo'o na daai mareho nara hisungia 'inia.’ ”
36 'Ia Pol 'agu ha'atee o'asi ma topira'i ruru auru beiraau ma ha'arahesi.
37 'Iraau hako rau angi marau 'agoia marau ngoonia.
38 Mana maho rau ahutotou di'u 'inia, i 'unua ana Pol do'a bwa'i ta 'oha'a ro'u raigu
re'ia. Marau ta'i hano dioi one 'anai ha'ahanoria na'i haka.

21

'Ia Pol 'A 'Ari Jerusalem

1 Meu haiha'ari mameu ta'e odo-odo 'anai maraui Kous. Na'i nata dangi meu ada
na'i maraui Rodis, mameugu hano ro'u 'anai 'omaai Patara.
2 Na'i 'isi meu adoiai haka na 'ari Ponisia mameu ta'e'a iei.
3 'Oha meu boi na'i marau Saepras, meu taha na'i aba bo hura'a 'inia mameugu siri
na'i Taea, 'e 'omaa na'i Siria. Na haka 'ai gaasi bori na'i 'isi.
4 Meu siri one mameu siba suriraaui sae ni heisoi na'i 'omaasi, mameu awa beiraau
suriai ta'i sade. Rau ha'abasua Pol do'ai abu 'ari Jerusalem, 'inia na Hi'ona Maea 'a
bwane ha'ata'inia tanaraau i taha nai to'o tanaa Pol na'i 'isi.
5 'A hakoi ta'i sade mameu hano ro'u. 'Iraau hakoi sae ni heisoi na'i 'omaasi, 'iraaui
mwane mana urao mana gare, meu ta'i hura'ai one. Meu topira'i ruru auru na'i
nunu'u mameu ha'arahesi.
6 Meu haiha'ari mameugu hura'a aho'i haka, miraau rau siri aho'i suri'i ruma adaa'i.
7 Meu hano baaniai Taea 'anai 'omaai Tolemes. 'Oha meu ada, meu bae beiraaui
sae ni heisoi na'i 'isi. 'E ta'i dangi nameu awa beiraau.
8 Na'i dangi ahora meu 'ari Sisaria mameu awa beia Pilip, 'e sae na matai taroha'inia
ro'u i Taroha Goro. 'Iia 'e ta'i 'iniraaui waira biu nara 'ome sigihia 'anai 'a'auhiraaui
Ha'ataari.
9 'A to'oraai hai gare urao nara ai'a ha'iwai mau narau matai ha'atee rarabeanga'ini'i
mareho.
10 Meu awa na'i Sisaria suriai taringai dangi. Ma'e Rarabea na atana 'ia Agabas 'a
boi bei'ameu, 'iiani baaniai Jiudea.
11 'A hauai rorowa'a ana Pol ma ho'osi'i 'iniai rimana mana uwana haaria. Ma o'ani
'ini'ameu, “I Hi'ona Maea 'a ha'arangasia do ra'i bwauodo adaa'i Jiu na'i Jerusalem rai
ho'osia mo'o na to'oraai rorowa'ani. Marai usuha'inia tanaraaui nei ra ai'a Jiu.”
12 Na'i murinai ha'atee o'asi ana Agabas, 'i'ameu miraaui sae ni heisoi na'i 'omaasi,
meu bonga'inia Pol do'ai abu 'ari Jerusalem.

13 Mia Pol 'a o'ani, “Ni 'uaana na mou angi ha'a-ahutotouau 'inia? 'Onaa rai ho'osiau
na'i rumaniho'o na'i Jerusalem 'iniai hinihinia agua Araha Jisas, 'inau 'au mwa'emwa'e
moi. Mau mwa'emwa'e ro'u moi 'onaa nawai mae.”
14 Meugu ai'a matai rihosia'ai 'adoma'ina Pol, mameu agohe'a. Mameu o'ani, “'A
goro moi. 'Oi haua suriai hei'irisina Araha.”
15 Mameu ha'aagau 'anai 'ari Jerusalem.
16 Tara'i sae hinihini na'i Sisaria meu ta'i hano ro'u. Rau wai'ameu 'ari ruma ana
Nason nameu awa na'iei. 'Ia mo'osi 'e saeni Saepras na bwane hinihinia mau mai a
Jisas.

'Ia Pol 'A Garihia Jems

17 'Iraaui sae ni heisoi na'i Jerusalem rau ha'amaoto'ameu goro.
18 Na'i nata dangi mia Pol 'a hano bei'ameu 'anai 'ari garihia Jems. 'Iraaui bwauodo
na'i heisoi ni Jerusalem rau awa ro'u na'i 'isi.
19 Mia Pol 'a bae beiraau ma maania tanaraaui mwani mareho na'ia God na haua
suri'i tahingadaa'i nei ra ai'a Jiu 'oha na'ia Pol 'a heitaroha'i tanaraau.
20 Rau ha'aasaa God 'iniai maho na maani'i Pol marau o'ani 'inia, “Do'ora, i'oe 'iraraa
do'e taringai merui Jiu narau hinihinia'a Jisas marau hinihini'i wetewete ro'u mau i
Ringe ana'ia Moses.
21 Maraugu rongo ha'atari'aa do i'oe 'o ha'ausuriraaui Jiu narau awa beiraaui nei
ra ai'a Jiu dorai abu suri'i Ringe ana'ia Moses, marau 'unua do i'oe 'o ha'aabua dorai
aha ha'ara'i gare mwane adaa'i mana suri'i ringeringe adaa'i wauwa agaa'i.
22 “Hoita naasi, 'e taha gaigu haua? 'Inia 'a bwa'i adara'a rai rongoa do 'o awa'a 'ini.
23 Naani maho nameu 'adoma'inia do'oi haua. I waira haini rau hauai duruduru
tanaa God.
24 Moi ta'i 'ari Ruma Maea ana God mamoi hauai herehere 'anai ha'a-wariwari'amou
na'i maana God* 'iniai awa namou haua beiraaui nei ra ai'a Jiu. Na'i muri, 'oigu hori'i
hakoi mareho 'anai suu ho'asi 'ini'i. Miraaui waira haisi, raigui risi pou'i bwaudaa'i.
'Oha rai re'iai haua amua o'asi, maraugu bwa'i hinihinia'ai maho ra maani'i 'ini'o do
ra ha'a-momori. Rai 'iraraa do i'oe 'o daa'i baabau mau i Ringe ana'ia Moses.
25 “Miraaui nei ra ai'a Jiu narau hinihini, meu bwane haua hura'ai usu-usu tanaraau
'ini'i ringeringe narai suri'i. Meu ha'abasuraau dorai abu ngaa'i mahoingau nara
ho'asi'i 'ini'i araaranunu. Mameu 'unua tanaraau dorai abui wawaasua'a marai abui
ngau 'abu mana ngaa'i hasi'odi mwamwaa nara ri'oi'i.”
26 Na'i nata dangi 'ia Pol 'a hano beiraaui wera hai marau hauai ringei ha'a-
wariwarisi. Na'i muri 'a siri Ruma Maea ana God ma ha'arongoraaui Piriisi 'iniai
madoraa naigu hakoi biunai dangi 'anai ha'ahakoai duruduru adaaui waira haisi,
neina rai suu ho'asi tanaraau na'i 'ohasi.

Ra Daua Pol

27 Na'i 'oha na biu dangi ni ha'ahakoai duruduru 'a gaarangi hako'a, tara'i Jiu baaniai
Eisia rau re'ia Pol na'i Ruma Maea ana God. Rau hauai ruruha raha marau daua Pol.
28 Marau awara o'ani, “'I'amou saeni Israel, moi 'a'auhi'ameu! 'Ia mo'oni 'a 'ari
suri'i mwani 'omaa rago na mamaani ha'a-ta'aigaaui Jiu mana Ringe ana'ia Moses
mana Ruma Maeani. Ma ha'ado'oa ro'u i Ruma Maea, 'a waa siri sae nara ai'a Jiu
na'iei.”
29 Rau ha'atee o'asi, 'inia tara'i abe rau 'adoma'inia do'ia Pol 'a waia Trofimas, saeni
Efesas, siri na'i Ruma Maea ana God. 'Inia rau re'iai ta'i hahano goni adarua na'i
'omaasi.

---

* **21:24** ***Ha'a-wariwari'amou na'i maana God:*** 'Iraaui Jiu ra 'unua i ringesi 'iniai “Ringei Ha'awariwari.” Ma'ata a he'ete'i baaniai Ringei Ha'awariwari narau hahaa na'i heisoi Anglican. 'Iraaui Jiu rau 'adoma'inia dorau do'o'a na'i maana God 'oha nara haigaauni beiraaui nei ra ai'a Jiu. Naasi, 'onaa rai awa ga'u beiraaui nei ra ai'a Jiu, rai hauai ringesi marai wadiwadi aho'i na'i maana God.

30 Mana 'omaa hako rau rongo raha'a, rau 'eba mai marau goni na'i dorasi. Rau daua Pol, rau oge ra'ira'i'a hura'a baaniai Ruma Maea ana God. Raugu 'asu'a mana maraaruma ra honohono'a.
31 Rau taraawa'a ngahuia Pol 'anai ha'amaesia mana na'ohadaaui hehei'oi-ni Rom 'a rongoa do 'iraau hakoi Jerusalem rau taraawa'a ha'agogoru'a.
32 Ma 'unuraau tara'i hehei'oi ma tara'i bwauodo adaa'i narau 'eba 'ari na'i dora ra goni na'iei. 'Oha rau re'iai na'ohanai hehei'oi beiraaui hehei'oi ana'i maraugu mamarota'i rubua Pol.
33 Mana na'ohanai hehei'oi 'a 'ariwou ma daua Pol ma 'unua dorai tosia 'iniai rua arihau. Ma songa'iniraaui noni 'inia 'iatei naasia mo'osi ma 'e taha na haua.
34 'E ta'i aba 'iniai ruruhasi rau awaranga'iniai ta'i maho mana nata aba rau awaranga'iniai maho he'ete'i ro'u. Rau rongo raha di'u na na'ohadaaui hehei'oi 'agu ai'a rongo taha'a. Ma 'unua tanaraaui sae hehei'oi dorai waia Pol 'ari ruma baabau adaaui hehei'oi.
35 'Oha rau waia Pol tari na'i buuhane anai dora adaaui hehei'oi, me 'iraaui noni hunga rau wetewete di'u ro'u wou. Na'i 'ohasi 'iraaui hehei'oi raugu suru'ia Pol.
36 Mana kae ruruhasi, rau haisuri rau awaawara o'ani, “Ha'amaesia, ha'amaesia!”

'Ia Pol 'A Hadahada

Tanaraaui Noni Hunga

37 Na'i 'oha ra gaarangi wai'a Pol siri ruma adaaui sae hehei'oi, 'a ha'atoho beiai na'ohadaaui sae hehei'oi do'a raba 'unua ta maho tanaa.
Mana na'ohadaaui sae hehei'oi 'a o'ani 'inia, “I'oe 'o matai maramara Grik!
38 Nau 'adoma'inia ga'u do i'oe naasi ai Ijip na taraawa'anai ha'agogoru beiai Gaumani na'i 'ohaani, ma na'otaranai hai merui sae ta'aa ana'i 'anai awa na'i dora mangasara.”
39 Mia Pol 'a aramia o'ani, “'Inau ai'a! 'Inau 'e ai Jiu baaniai Tasas, 'e 'omaa ororiu na'i Silisia. 'Oi ha'awateau mawai hadahada tanaraaui sae 'ini.”
40 Mana na'ohadaaui sae hehei'oi 'a ha'awatea do'ai hadahada. Mia Pol 'a ura ara'a na'i buuhane maagu hauai ha'ara 'iniai rimana tanaraaui noni hunga dorai papaku. 'Oha rau papaku maagu hadahada tanaraau, 'a maramara Jiu.

22

1 “Mwani sae agu'i, moisu rongobahuau mawai ha'a-aidangisi'amou 'iniai taha nau haua!”
2 Na'i 'oha rau rongoai maramara Jiu ana Pol maraugu papaku ha'atai. Magu o'ani,
3 “'Inau 'e ai Jiu nau huta na'i 'omaai Tasas na'i Silisia. Me 'au raha ara'a na'i 'ini na'i Jerusalem. 'Au awa 'anai ha'ausuringa'i baania Gamaliel ma ha'ausuriau 'ini'i mwani ringeringe adaa'i wauwa agaa'i neina wai araisuri'i. Mau ha'isuri'i ha'a-momori 'iniai rabasia agua dowai araisuria God 'onaai rabasia amoou 'anai araisuria ro'u na'i 'ohani.
4 'Au norata'airaaui nei rau hinihinia Jisas. Tara'i nei 'au ha'ahaingahu 'iniraau, ma tara'i nei 'au daa'i mau gaasi'i na'i rumaniho'o. 'Au ai'a hihiiri. Urao mana mwane ra ta'isada hako moi.
5 I Na'ohadaaui Piriisi miraaui ruruhai Kansol rau matai maania moi tana'amou do maho nau maaniasi 'a ha'a-momori. 'Inia 'iraau narau haa'i usu-usu nau waa'i tanaraaui bwauodo adaa'i Jiu na'i Damaskas neina wai matai daa'i mana ho'osi'i sae hinihini na'isi 'anai wai'i mai 'anai ha'a-mama'ai'i.”

'Ia Pol 'A Maaniai 'Oha

Na Taraawa'a Hinihini

6 “'E ta'i dangi na'i atoaa, 'au gaarangia'a wou i Damaskas. 'Augu 'asu'a mana marewa na boi baaniai aro 'a wadoriau'a.

7 Mau ahoda aurui ano mau rongoai ha'atee na o'ani, ‘Sol, Sol. 'A 'ua 'o norata'aiau
'inia?’
8 “Minau o'ani, ‘Saemaua, i'oe atei?’ Mia o'ani, ‘'Inaua Jisas ni Nasaret na'o
norata'aiausi.’
9 'Iraaui sae meu ta'i hano, rau re'ia moi marewa marau ai'a rongoa ta ha'atee.
10 “Mau o'ani, ‘Araha, 'e taha na'o rabasia dowai haua?’ Mia o'ani, ‘'Oi urata'e ma'oi
'ari Damaskas. 'E sae na'i 'isi naigu 'unua tana'oi maho nau bwane 'adoma'i nunuga
'inia tana'o 'anai haua.’
11 “Ni marewasi 'a wadora'i di'u, 'a ha'akurua'ai maagu ma bwara'a do waigu wana.
'Iraaui nei nameu ta'i hanosi, raugu uruau moe'a 'ari Damaskas.
12 Na'i Damaskas 'e sae na awa 'isi, atana 'ia Ananaeas, 'iia 'a ha'isuri'i goroi Ringe
ana'ia Moses. 'Iraaui Jiu narau awa 'isi rau ha'ahoua di'u.
13 'A boi ma ura na'i bobogu ma o'ani, ‘Do'ora Sol, 'oi wanawana aho'i.’ Na'i 'ohasi
'augu 'ome'ome aho'i, mau wanasia.
14 “Mia Ananaeas 'a o'ani 'iniau, ‘'Ia God narau ha'arahesia i wauwa agaa'i, 'a 'ome
sigihi'o 'anai aidangisiai hei'irisina. 'A 'ome sigihi'o ro'u do'oi re'iai garena na odo-odo
hako na'i maana ma'oi rongoai ringena.
15 Ma'oi maania tanaraau hakoi mwani sae i taha na'o rongoa ma'o re'ia.’
16 Ma o'ani ro'ua Ananaeas, ‘'E taha na'ogu mamasia? 'Oi ura ara'a ma'oi
bwareomaea mia Araha 'ai ha'a-ai'a'i ora-ora'a amu'i 'iniai ha'angonia amua 'anai
'adoma'i nugasi'o.’
17 “Hoita, na'i muri 'oha nau boi aho'i na'i Jerusalem, 'e ta'i dangi nau siri na'i
Ruma Maea ana God 'anai ha'arahesi. Mana'i 'omesia agua Araha 'a 'onaai maho nau
mauru'aa.
18 'A o'ani 'iniau, ‘'Oi hura'a raurau baaniai Jerusalem! 'Inia 'iraaui sae 'ini rau bwa'i
raba rongo'i maho na'oi maani'i 'iniau.’
19 “Mau o'ani 'inia, ‘Araha, 'iraaui sae 'ini rau 'iraraa do'au siri suri'i mwani ruma ni
ha'arahesi amee'i Jiu 'anai dauraaui sae ra hinihini'o 'anai gaasiraau na'i rumaniho'o
marai rohoraau.
20 Mana'i 'oha ra ha'amaesia Stivin, i sae heheitaroha'i amua, 'inau 'au awa ro'u, mau
'adoma'i aratara beiraau. 'Au 'omesuri'i bwana adaa'i mwane rau buta ha'amaesiasi.’
21 “Mia Araha 'a o'ani 'iniau, ‘'Oi hura'a! Wai ha'ataari'o hura'a ha'atau beiraaui nei
ra ai'a Jiu.’ ”
22 'Iraaui noni hunga rau rongobahua Pol tari 'oha nagu ha'atee o'asi, marau
taraawa'a awara'a 'iniai ringe raha, rau o'ani, “Ha'amaesia! 'Ia mo'osi 'a ai'a arari
'anai tahi.”
23 Rau awara marau rahi'i bwana bohura'a adaa'i marau ra'u ano narau gaasi'i 'ari
aro.
24 Mana na'ohanai sae hehei'oi adaaui Rom 'a 'unua dorai waia Pol siri ruma adaaui
sae hehei'oi marai rohoa na'iei. 'A haua o'asi do'ia Pol 'ai ha'arangasiai taranai taha
naraugu awaraia 'inia.
25 Na'i 'oha 'iraaui sae hehei'oi raugu tosia Pol 'anai rohoa, ma songa'inia'ai ta'i
saemaua adaau na ura na'i bobona. 'A o'ani, “'A 'ua? 'A odo-odo na'i ringe dorai
rohoai sae auhenua ni Rom maraigu 'i'ia?”
26 'Oha nagu rongoa o'asi ma 'ari beiai na'ohanai sae hehei'oi ma o'ani 'inia, “'E taha
na'o hauani? 'Ia mo'oni 'e sae auhenua ni Rom naani!”
27 Mia mo'osi 'a 'ari beia Pol ma songa'inia, “'Oi 'unua tanaau. I'oe 'e sae auhenua
ni Rom?”
Mia Pol 'a aramia o'ani, “'Inau 'e nei.”
28 Mana na'ohanai sae hehei'oi 'a o'ani, “'Inau 'e kae ha'a nau horia maugu ha'i sae
auhenua ni Rom.”
Mia Pol 'a o'ani, “'Inau 'au huta ha'i ai Rom.”

29 Miraaui nei rau raba songa'inia Pol 'oha rau gaarangi rohoa ani, raugu hano baania. Mana na'ohadaaui sae hehei'oi 'a mamaa'u di'u, 'iniai ho'osia ana Pol magu aidangisia na'i muri do 'iia 'e sae auhenua ni Rom.

Ra 'T'ia Pol

30 Na'i nata dangi, i na'ohanai sae hehei'oi 'a raba aidangisia goro taha na 'iraaui bwauodo adaa'i Jiu raugu ha'ahunia 'inia Pol. 'A wagasia Pol ma 'unuraau mai na'ohadaa'i Piriisi miraaui Kansol, magu waia maia Pol na ha'a-urasia na'i maadaau.

23

1 Mia Pol 'a wanasiraaui Kansol magu o'ani, “Mwani sae agu'i, 'inau 'au ai'a ninima na'i maana God, 'inia mwani 'oha tari dangini 'au haa'i moe'ai maho na 'irisia dowai haa'i.”

2 Mia Ananaeas, Na'ohadaaui Piriisi, 'a 'unua tanaraaui nei rau ura na'i bobona Pol dorai hidariai ngoona.

3 Mia Pol 'a rihota'i tanaai Na'ohadaaui Piriisi ma o'ani 'inia, “'Ia God 'ai hidari'o ro'u. I'oe 'o 'onaai bani na bwani ngabo ta'aa maragu peda ha'ahaorua moi. 'O hiiriau suriai Ringe ana Moses magu i'oe 'o horosia ro'u moi ringesi. Ni ringe 'a ha'aabua do'oi 'unua tanaraaui mwane 'ini dorai hidariau.”

4 Miraaui nei rau ura gaarangia Pol, rau o'ani 'inia, “Ni 'uaana no'o ha'atee ha'ata'aia 'iniai Na'ohadaaui Piriisi ana God?”

5 Mia Pol 'a o'ani, “'Au ai'a aidangisia do 'iia 'e Na'ohadaaui Piriisi. Ni Usu-usu Maea 'a 'unua dogai abu ha'atee ha'ata'ai'i na'otara agaa'i.”

6 Na'i 'oha 'ia Pol 'a re'ia do ra'i abe 'iniraaui Kansol ra'i Sadiusi ma ra'i nei ra'i Farisei, ma ha'atee raha'a, 'a o'ani, “Romwane! 'Inau 'e Farisei miraaui wauwa agu'i ra'i Farisei ro'u. Maragu 'i'iau 'iniai hinihinia agua do 'irai nei ra mae rai ha'a-suruta'era aho'i ro'u.”

7 Na'i 'oha naagu ha'atee o'asi a Pol, miraaui Farisei mana Sadiusi rau taraawa'a haita'ia'a. Mana Kansol 'a heihoa 'iniai rua ruruha.

8 'Iraaui Sadiusi narau ai'a hinihini'i enjel mana adaro mana aunga mana suruta'e aho'i adaa'i sae baaniai mae, miraaui Farisei narau hinihini'i hakoi maho 'isi.

9 'Iraaui rua ruruhasi, raugu haa marau awaawara'a. Tara'i ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses ra'i Farisei, rau ura marau ha'atee wetewete o'ani'a, “Ai'a maho taritari'a mei sadoia beia mo'oni. Gasi 'idi 'e aunganai sae ma'ua enjel na hadahada ga'u tanaa.”

10 Ni heita'ia narau hauasi 'agu haa ma kae raha'a. Mana na'ohanai sae hehei'oi 'a magugu'a do rau gasi 'ado dorana Pol. Ma 'unua tanaraaui sae hehei'oi dorai siri marai waia hura'a'a Pol. Marau sirihia Pol narau waia aho'i 'ari ruma baabau adaau.

11 Na'i moi rodo mia Araha 'a boi na ura na'i bobona Pol magu o'ani 'inia, “'Oi abu mamaa'u. 'Onaai taroha'iniau amua na'o haa na'i Jerusalem, i'oe 'oi haua o'asi ro'u na'i Rom.”

Ha'aradorado 'Anai Ha'amaesia Pol

12-13 Na'i haho'oa, 'a di'uai hai tangahurui sae mwane ni Jiu rau rurugoni marau duruduru dorau bwa'i ngau ma'ua gono tari 'oha rai ha'amaesia Pol.

14 Tara'i abe 'iniraau ra 'ari beiraaui Na'ohadaaui Piriisi ma tara'i saemaua ro'u marau o'ani 'iniraau, “'I'ameu meu tohe tanaa God domeu bwa'i ngau tari 'oha mei ha'amaesia Pol.

15 'I'amou hako beiraaui Kansol moi ha'ataariai taroha tanaai na'ohanai sae hehei'oi mamoi pwari'ia domou raba sadoi'i goroi maho taritari'a na haa'ia Pol. Mamoi ha'angonia marai waia mai tana'amou 'anai 'i'ia. 'I'ameu mei matoo 'ana na'i tara 'anai ngahu ha'amaesia.”

16 Ma'e ta'i gare mwane anai asina Pol 'a rongo sadoiai ha'aradoradosi ma 'ari dora adaaui hehei'oi ma maaniai mahosi tanaa Pol.

17 Mia Pol 'a o'ani 'iniai ta'i 'iniraaui na'ohadaaui hehei'oi, “'Oi waia 'ari gere saeni
tanaai bwauodo amoou. 'E maho na raba 'unua tanaa.”
18 Mana sae hehei'oisi 'a waia 'ari'a garesi ma o'ani 'iniai bwauodo ana, “'Ia Pol,
mo'o na awa na'i rumaniho'o agaau ani, 'a 'unua tanaau dowai waia maia mo'oni
tana'o. 'E mareho na raba 'unua tana'o.”
19 Mana bwauodosi 'a dauai rimana ma gere waia beira'i ma o'ani 'inia, “'E taha
na'o raba maania tanaau?”
20 Mia aramia o'ani, “Ra'i Jiu rau ha'a-radonga'inia dorai ha'angonia do'oi waia
dioa Pol tanaraaui Kansol adaau ho'oa. Rai pwari'i'o dorau raba sadoi'i goroi maho
taritari'a na haa'i.
21 Ma'ata 'oi abu araisuriraau! 'Inia 'a di'uai hai tangahurui sae rau matoo 'ana Pol
na'i tara 'anai ngahu ha'amaesia. Rau tohe tanaa God dorau bwa'i ngau ma'ua gono
tari 'oha rai ha'amaesia Pol. Na'i 'ohanisi rau mamasi moe'a, 'inia rau 'adoma'inia do
i'oe 'oi 'adoma'i aratara 'anai ha'ataaria Pol tanaraau.”
22 Mana bwauodosi 'a ha'ataaria gere saesi hura'a ma o'ani 'inia, “'Oi abu maania
tanaa ta sae do'o rangasia tanaau i mahosi.”

'Ia Pol Ra Waia 'Ari

Tanaa Primia Filiks

23 Mana bwauodonai hehei'oi 'a 'unua mai rua na'ohadaa'i hehei'oi ma o'ani
'inirarua, “Murui ha'aagaua ta rua 'arangi sae hehei'oi 'anai 'ari Sisaria na'i angi siwa
de'eni rodo. Mamoi ha'aagaua ro'u ta biu tangahurui sae hehei'oi narai ta'e suri'i
hoosi, ma ta rua 'arangi sae hehei'oi 'ini'i oo'o.
24 Mamoi ha'aagau'i tara'i hoosi ro'u tanaa Pol. Moi ha'a-adahia dadara'a beia
Primia Filiks.”
25 Mana bwauodonai hehei'oi 'a hauai usu-usu ma o'ani,

26 Tana'o Primia Filiks. 'Inau moia Klodias Lisias nau hauai usu-usuni.
27 'Io, tara'i ai Jiu rau daua mo'oni marau taraawa'a 'anai ngahu ha'amaesia. Na'i
'oha naugu aidangisia do 'iia 'e sae auhenua ni Rom, 'au wairaaui sae hehei'oi agu'i
mameugu waia Pol baaniraau.
28 Hoita, 'au waia 'ari beiai Kansol adaau 'inia 'au raba aidangisiai taha rau
ha'ahunia 'inia.
29 Mau sadoia do maho rau ha'ahunia 'ini'i ra'i maho moi 'abai'i ringeringe adaa'i
haariraau. 'A ai'a haua ta maho nai arari do mei ha'amaesia 'inia ma'uasi do mei
nugaa 'inia na'i rumaniho'o.
30 Mana'i 'oha naugu aidangisia do rau hauai ha'aradorado 'anai ha'amaesia, mau
ha'ataaria'a wousi. 'Au 'unua tanaraaui bwauodo adaa'i do taha rai ha'ahunia 'ini'i
raigu maani'i tana'o na'i madoraa na'oi 'i'ia.

31 Hoita, miraaui hehei'oi rau haa'i maho na bwauododaau 'a atenga'ini'i. Na'i mau
rodosi marau wai'a Pol 'ari 'omaai Antipatris.
32 Na'i nata dangi, 'iraaui hehei'oi narau hahano ra'i uwa-uwa rau aho'i, 'iraau moi
nei rau ta'e suri'i hoosi naraugu waia Pol daara'i 'ari.
33 'Oha rau ada na'i Sisaria rau hauai usu-usu tanaa Primia, marau waia woua Pol
tanaa.
34 'A 'oha'iniai usu-usu ma songa'inia Pol ma sadoia do'ia Pol 'e saeni Provensi Silisia.
35 Ma o'ani 'inia, “Na'i 'oha narai ada mai mwane narau ha'ahuni'osi, mawaigui
rongo'i mamaani amoo'i.” Mana Primia 'a 'unua tanaraaui hehei'oi dorai
ha'abwarasia goroa Pol na'i raronai kae ruma ana.

24

'Ia Primia Filiks 'A Bahurongoai Mareho

Nara Ha'ahunia 'Inia Pol

1 'E rima dangi na hako mana Na'ohadaaui Piriisi, 'ia Ananaeas, miraau tara'i
bwauodo adaa'i Jiu mana sae madoma 'anai hadahada na'i kooti na atana 'ia Tetalas,
rau dio mai baania Jerusalem marau ada na'i Sisaria. Rau boi 'anai 'unu'i tanaa
Primia Filiks i mareho narau ha'ahuni'i 'ini'i a Pol.
2 Ra 'unua siria Pol, mia Tetalas 'a maani'i hura'ai taha rau ha'ahunia 'ini'i. 'A o'ani
'inia Filiks,
"Saemaua ameeu, i'oe 'o madoma di'u na'i heimarungi na'o haua tana'ameu ma'o
ha'a-awagoro goni'ameu mai orea'a. 'O ha'a-aratara'i ro'u i mwani maho nara to'o
bei'ameui Jiu nara ai'a odo-odo.
3 'I'ameu hako meu kae wa'ewa'e 'iniai here na'o haua.
4 Ma'ata 'inau 'au ai'a raba ha'ata'aabemu, mau ha'angoni'o 'oi maraahutanoa beiau
ma'oi rongobahuau ta gere madoraa moi.
5 'Ia mo'oni ra sadoia do 'a awata'i ha'a-hairosiraau tarau moi ai Jiu nara awa 'ari
suriai marewana ma ragoi ha'agogoru na ha'ato'o'i. 'Iia 'e bwauodo ro'u na'i ruruha
ta'aa anai saeni Nasaret ani.
6 'Oha nagu bonasiai haa'i here ra ai'a goro tanaai Ruma Maea ana God mameu
daua'a. 'I'ameu meu raba hiiria suriai ringeringe ameeu.
7 Mia Lisias, ni na'ohanai hehei'oi, 'a boi bei'i mwani sae hehei'oi ana'i marau daua
Pol marau waia baani'ameu.*
8 Mia Lisias 'a 'unua tana'ameu doni mareho nameu raba ha'ahunia 'ini'i, mei
ha'arongo'o ga'u 'ini'i. 'Onaa 'oi songa'inia 'o ga'i sadoia haari'o doni mareho meu
ha'ahunia 'ini'i ra ha'a-momori."
9 Miraau hako ruruha adaaui Jiu rau ha'atee raha o'ani, "Ra ha'a-momori maho na
maani'ia Tetalas."

'Ia Pol 'A Ura Bwarasia Haaria

10 Mia Primia Filiks 'a hauai ha'ara tanaa Pol do'ai hadahada mia Pol 'a o'ani, "Filiks,
'au aidangisi'o, do i'oe na'o hihiiri na'i Israel suri mwani harisi'a. Naasi, 'au wa'ewa'e
'anai ura bwarasiau haariau na'i maamu.
11 'A ai'a di'ua mau i ta'i tangahuru mana rua dangi murinai 'ari agua na'i Jerusalem
'anai rihunga'i. 'Onaa 'oi siba suria 'a ai'a bwarai sadoiai mahosi.
12 'Iraau bwauodo amee'i rau ai'a sadoia do ta sae nawai heiraeraesi beia na'i Ruma
Maea ana God ma'uasi dowai taraawa'ana ta ha'agogoru suri'i ruma ni ha'arahesi
amee'i Jiu, ma'uasi ta dora moi na'i raronai 'omaa.
13 Rau bwarai ha'ata'inia tana'o doni maho ra ha'ahuniau 'ini'i ra ha'a-momori.
14 "Ma'ata wai ha'arangasia tana'o saemaua, 'inau 'au hinihinia Jisas miraaui sae
'isi rau 'adoma'inia do 'a taritari'a. Me'e ta'i God moi mau nara ha'arahesiai wauwa
amee'i na 'inau 'au ha'arahesia ro'usi. Mau hinihini'i hakoi Ringe ana'ia Moses mana
maho ra usu'i Rarabea.
15 Mau hinihinia ro'u 'onaai hinihinia adaau, do'ia God 'ai ha'a-suruta'eraaui nei ra
odo-odo mana nei ra ai'a baaniai mae.
16 Mana 'adoma'inia agua o'asi, 'au bonasia dona awangagu 'ai odo-odo tarau na'i
maana God mei maadai noni.
17 "Na'i murinai hano agua baania Jerusalem suriai taringai harisi, 'au ada aho'i
mai bei'i maho nau raba hisungiraau 'ini'i Jiu nara pohara ma 'ana ro'u i suu ho'asi.
18 Ma naasi, raugu re'iau na'i Ruma Maea ana God na'i 'oha nau hauai ringe 'anai
ha'a-wariwariau aho'i na'i maana God 'iniai awa agua beiraaui nei ra ai'a Jiu. Na'i
'ohasi, 'a ai'a ta kae ruruha nawai awa beia, ma'uasi ai'a do ta ha'agogoru nawai
ha'ato'oa.
19 Ma'ata tara'i ai Jiu narau boi baaniai Eisia, rau awa na'i 'ohasi. 'Onaa rau ga'i
ha'ahuniau 'inia ta maho rau ga'i awa ro'u 'ini na'i 'ohanisi.

---

* **24:7** 24:7 Tara'i kopi bwani 'iniai Baebol ra ai'a to'oraai tatarani.

20 Ma'ua 'onaa 'oi songa'iniraaui mwane 'ini, rau ga'i maania tana'o do ai'a ta maho
taritari'a na wai 'ino'a 'inia 'oha na Kansol adaau 'a 'i'iau.
21 'E ta'i maho moi narau ga'i ha'ahuniau 'inia nau haua naasi. 'Au awara o'ani,
'Dangini, 'i'amou mou 'i'iau suriai hinihinia agua doni nei nara mae, 'ia God 'ai ha'a-
suruta'eraau aho'i.' "
22 Mia Filiks 'a bwane aidangisia goroi hinihinidaa'i sae hinihini. Naasi 'a ha'ahakoai
'i'i narau hauasi ma o'ani, "Waigu ha'ahura'ahiai 'ado'adogu 'iniai 'i'i gau hauani na'i
'oha naigu ada a Lisias, i bwauododaaui hehei'oi."
23 Ma 'unua tanaraau tara'i sae mwanimaua na'i ruruhai hehei'oi do rai waia Pol
marai nugaa na'i rumaniho'o. Ma'ata rai abui here ha'ata'aia ma'ua ha'a-bwarasiraaui
gere sae ana'i baania marai taguma'inia.
24 Taringai dangi na'i muri, 'ia Filiks mana urao ana, 'ia Drusila, raru 'ari dora ra
'omesuria ieia Pol. 'Ia Drusila 'e ai Jiu. Hoita, raru 'unua maia Pol 'anai mamaani
tanararua 'abaiai tahingadaa'i sae nara hinihinia Jisas Kraest.
25 Mia Filiks 'a mamaa'u na'i 'oha 'ia Pol 'a maania tanaa do'iraaui sae ra ga'i awa
odo-odo mara ga'i 'omesuriraau haariraau baaniai ora-ora'a mana dangi ni hihiiri 'ai
boi mau ta 'oha. Ma o'ani 'inia Pol, "'A goro'a. 'Oi hura'a'a. Waigu 'unu'o ro'u mai ta
'oha nawai to'oraa ta madoraa."
26 Na'i muri, 'ado 'oha 'ia Filiks 'a 'unua mai a Pol 'anai mamaani beia. 'A haua o'asi
'inia 'a 'adoma'inia do'ia Pol 'ai horia, maai 'a'auhia 'iniai ha'ahunia nara haua.
27 Hoita, na'i murinai rua harisi, 'ia Posias Festas nagu Primia orisia Filiks. Me
suria Filiks 'a raba ha'a-wa'ewa'eraaui Jiu, 'agu ai'a raba ha'ahura'ahia Pol baaniai
rumaniho'o.

25

'Ia Festas 'A 'I'ia Pol

1 'E oru dangi moi murinai ada ana Primia Festas na'i Sisaria 'anai taraawa'anai
tau'aro ana, 'a hano ma 'ari Jerusalem.
2 Miraaui Na'ohadaaui Piriisi miraaui saemaua adaa'i Jiu, rau maani'i tanaa i maho
rau ha'ahunia 'ini'i a Pol.
3 Rau ha'angonia wetewete do 'onaa 'ai mwada'u ma ga'i ha'aboihia Pol na'i
Jerusalem. Rau ha'angonia o'asi 'inia rau raba matoo 'ana Pol dorai daua 'anai
ha'amaesia na'i tara na'i 'oha nai 'ari 'anai Jerusalem.
4 Mia Festas 'a o'ani, "'Ia Pol ra nugaa na'i rumaniho'o na'i Sisaria, ma bwa'i orea
mawai aho'i'a 'ari.
5 'Onaa 'e maho taritari'a na haua, miraaui saemaua amoo'i mei ta'i hano mawaigu
rongoai taha rau ha'ahunia 'ini'i a Pol 'ari 'ani."
6 'Ia Festas 'a awa ga'u na'i Jerusalem suriai waru ma'ua ta'i tangahurui dangi magu
aho'i 'ari Sisaria. Na'i nata dangi, 'a heinagu na'i dora-ni-hihiiri ana maragu waia
siria Pol tanaa 'anai 'i'ia.
7 Na'i 'oha na siri a Pol, 'iraaui saemaua adaa'i Jiu baania Jerusalem, rau ura
garigaria marau 'unua do 'a 'ino'a 'ini'i mwani maho rago ra ta'a'i di'u. Mana mwani
maho ra ha'ahunia 'ini'i, ra bwarai ha'ata'inia do ra ha'a-momori.
8 Mia Pol 'a ura bwarasia haaria, 'a o'ani, "'Inau 'au ai'a horosia ta ringe adaa'i sae
agu'i. Mau ai'a haua ta maho taritari'a tanaai Ruma Maea ana God, ma'uasi tanaai
Mwaeraha ni Rom."
9 Me suria 'ia Festas 'a raba ha'a-wa'ewa'eraaui saemaua adaa'i Jiu, 'a o'ani 'inia
Pol, "'A 'ua? I'oe 'o mwa'emwa'e moi 'anai 'ari Jerusalem mawaigu rongo'i iei taha ra
ha'ahuni'o 'ini'isi?"
10 Mia Pol 'a aramia o'ani, "Na'i 'ohanisi, 'au ura na'i dora ni 'i'i anai Mwaeraha ni
Rom ma na'i 'ini nara ga'i 'i'iau iei. I'oe 'o aidangisia goro do ai'a ta maho ta'aa nawai
haua tanaraaui Jiu.

11 'Onaa wai haua ta maho taritari'a nai arari 'inia domoi ha'amaesiau, 'au ga'i mwa'emwa'e moi 'anai mae. Ma'ata, suria 'au ai'a haua ta maho nai taritari'a, ai'a odo-odo do i'oe ma'ua ta sae he'ete'i ro'u nai taranga'iniau tanaraaui mwane 'ini. Naasi, 'au ha'angonia dona Mwaeraha ni Rom 'ai bahurongoai taha nara ha'ahuniau 'ini'i."
12 Primia Festas 'a hadanga'iniai mahosi beiraaui saemaua ana'i, magu o'ani 'inia Pol, "'Iniai rabasia amua do Mwaeraha ni Rom nai bahurongoai taha nara ha'ahuni'o 'ini'i, wai ha'ataari'o 'ari tanaa."

'Ia Mwaeraha Agripa 'A Raba Re'ia Pol

13 'E taringai dangi na'i muri, i mwaeraha ni Jiudea, 'ia Agripa, mia asina 'ia Benis, raru boi garihia Festas na'i Sisaria.
14 Raru awa 'isi suriai taringai dangi. 'Oha narau awa 'isi, 'ia Festas 'a mamaani tanaai mwaeraha 'inia Pol. 'A o'ani, "'E ta'i sae 'ia Filiks 'a nugaa na'i rumaniho'o magu hako baaniai Primia.
15 Ma na'i 'oha nau 'ari Jerusalem, 'iraaui na'ohadaa'i Piriisi miraaui saemaua adaa'i Jiu rau ha'ahunia Pol 'ini'i mwani maho marau ha'angoniau dowai hiiria 'anai ha'a-mama'aia.
16 Mau 'unua tanaraau do 'a ai'a suriai herehere adaa'i Rom 'anai ha'a-mama'aiai sae 'onaa ra ai'a 'i'ia mau. 'Ia mo'o nara ha'ahunia, 'ai to'oraa ma'ata ta madoraa 'anai ura bwarasia haaria na'i maadaa'i nei ra ha'ahunia.
17 Hoita, na'i 'oha raugu ada mai saemaua adaa'i Jiu, maugu ai'a mamasi'a. Na'i moi nata dangi, mau 'ari heinagu na'i dora-ni-hihiiri mau 'unua'a dorai waia siri maia Pol.
18 Na'i 'oha 'iraaui saemaua adaa'i Jiu raugu ura ara'a 'anai mamaani, ma ai'a ta maho ta'aa 'onaai 'adoma'inia agua dora ga'i ha'ahunia 'ini'i narai maani'i.
19 Rau heiraeraesi moi beia 'ini'i maho rau hinihini'i Jiu mana 'abaiai sae na bwane mae na atana 'ia Jisas. Mia Pol 'a 'unua do 'a tahi mau i saesi.
20 Me suria ai'a 'iraraa aguai here wai haua nawai matai 'iraraa goro 'inia do maho 'ini ra ha'a-momori, 'au songa'inia Pol do 'onaa 'ai mwa'emwa'e marai 'ari Jerusalem naraigu 'i'ia iei.
21 Mia Pol 'a ha'angonia do'ai awa na'i rumaniho'o tari 'oha na Mwaeraha ni Rom naigu hiiriai taha ra ha'ahuni'i 'inia. Naia naugu heresia 'inia na'i rumaniho'o tari madoraa nawaigu ha'ataaria 'ari tanaai Mwaeraha."
22 'Oha nagu rongo o'asi a Agripa, ma o'ani 'inia Festas, "'Au raba rongoai taha nai maania mo'osi."
Mia Festas 'a o'ani, "'Oigu bahurongoa ho'oa."
23 Na'i nata dangi, 'ia Agripa mea Benis, raru ho'osi'i mwani bwana 'ome goro nara ha'a-wanariuraau 'ini'i sae ma rarugu siri na'i kae ruma ra goni na'iei. 'Iraaui sae bwauodo na'i ruruhai hehei'oi miraaui saemaua na'i 'omaasi, rau ta'i siri mai ro'u na'i 'ohasi. Mia Festas 'a 'unua dorai waia siri a Pol.
24 Ma o'ani, "Mwaeraha Agripa mi'amou hakoi noni, moisu wanasia mo'oni! 'Iraau hakoi Jiu na'i Jerusalem mei Sisaria rau boi beiau 'anai ha'abonga'inia dowai ha'amaesia.
25 Maugu ai'a sadoia ta maho taritari'a nai haua nai arari 'inia 'anai mae. Me rabasia ana doni Mwaeraha ni Rom nai hiiria, naia naugu 'adoma'inia 'inia dowai ha'ataaria 'ari Rom.
26 Mau ga'i usu ha'arangasi'i tara'i maho 'inia mo'oni tanaai mwaeraha. Ma naani 'au waia siri mai na'i maamoou, ororiu na'i maanai mwaeraha Agripa, neina na'i murinai hadanga'iniai taha ra ha'ahunia 'inia, mau ga'igu to'oraa ta maho 'anai usu taroha'inia 'inia.
27 'A ai'a 'ome odo-odo i ha'ataariai sae na awai rumaniho'o tanaai Mwaeraha ni Rom ha'i ai'a ha'a-aidangisia 'iniai taha ra ha'ahunia 'inia."

26

'Ia Pol 'A Ura Bwarasia Haaria

Na'i Maana Agripa

1 Mia Agripa 'a o'ani 'inia Pol, “'Ohani 'au ha'awate'o 'anai ha'atee 'ini'o haari'o.”
Mia Pol 'a hauai ha'ara 'iniai rimana ma o'ani,
2 “Mwaeraha Agripa, 'au wa'ewa'e na'i 'ohani 'iniai ura agua na'i maamu 'anai taatahi bwarasiau haariau baaniai taha 'iraaui saemaua agu'i rau ha'ahuniau 'ini'i.
3 'Au wa'ewa'e raha suria i'oe 'o 'irara'i herehere amee'i Jiu mana hinihini nara hoaimeeu. 'Au ha'angoni'o, 'oi 'abenga'i bahurongo'i maho wai maani'i tana'o.
4 “'Iraaui Jiu rau aidangisiau mau mai taraawa'a na'i 'oha nau gare nau raha ara'a na'i 'omaa agua tari 'oha nau awa na'i Jerusalem.
5 'Onaa rau ga'i raba maania, rau ga'i matai maania moi tana'o do 'inau 'e Farisei. Naasi ruruha nara dau'i baabaui ringeringe di'uraau mwani ruruha.
6 Ma naani ra 'i'iau 'iniai hinihinia aguai duruduru na haua God tanaraaui wauwa amee'i na'i 'oha bwani.
7 'O 'iraraa, suriai rodo mana dangi 'iraaui ta'i tangahuru mana rua burungameeu ra ha'arahesia God, mamasia adaaui duruduru na haua tanaraau naigu ha'ato'oa. Naia na hinihinia aguai durudurusi na 'iraaui Jiu 'ini rau ura bwarasiau 'inia, Mwaeraha Agripa.
8 Ni 'uaana namou bwarai hinihinia 'inia do'ia God 'a matai ha'atahira aho'i nei ra mae?
9 “Na'i na'o ga'u, nau 'adoma'inia dowai bonasiai ura bwarasia Jisas ni Nasaret beiai 'amaua agua hako.
10 Suriai 'unua adaaui na'ohadaa'i Piriisi, 'a ragoi sae hinihini nau gaasi'i siri na'i rumaniho'o na'i Jerusalem. Ma na'i 'oha ra ha'amaesiraau, 'inau 'adoma'i aratara ro'u 'inia.
11 'A ragoi 'oha 'au 'ari suri'i ruma ni ha'arahesi 'anai ha'a-mama'ai'i sae hinihini 'isi, 'au bonasia dorai ha'atee ha'ata'aia Jisas. 'Au kae taesu'a di'u nadaau mau siba suriraau suri'i 'omaa he'ete'i ro'u wou, rei'uaa kantri he'ua.
12 “Mwaeraha Agripa, 'e ta'i dangi 'iraaui Na'ohadaaui Piriisi rau ha'ataariau 'ari Damaskas, rau ha'awatea dowai dau'i sae hinihini na'i 'omaasi.
13 Ma na'i atoaa, 'oha meu 'ariwou suriai tara, 'au re'iai marewa na wadora'i di'uai sina. 'A wadoriau mai baaniai aro beiraau ro'u i nei rau hano beiau.
14 Meu ahoda dioi ano, mau rongoai ringe na ao mai. 'A maramara Jiu, 'a o'ani, ‘Sol, Sol, 'iniai 'uaana 'o norata'aiau 'inia? 'O hereta'ai'o haari'o moi 'oha na'o bonasiai ura bwarasiau.’
15 “Mau heisonga'i o'ani, ‘Saemaua, i'oe atei?’
“Mia o'ani, ‘'Inaua Jisas na'o norata'aiausi.
16 Ma'oi ura ara'a! 'Inau 'au ha'ata'i tana'o 'inia 'au 'ome sigihi'o 'anai ha'i sae tatau'aro agua. 'Oi taroha'ini'i tanaraaui sae i maho na to'o tana'o na'i 'ohanisi mana taha waigu ha'ata'ini'i ro'u mau tana'o.’
17 Mia o'ani ro'u 'iniau, ‘Wai taatahi bwarasi'o baaniraaui Jiu miraaui nei ra ai'a Jiu nawai ha'ataari'o 'ari beiraau.
18 'Oi ha'a-ragata'ini'i maadaa'i marai rihota'i baaniai kuhi tanaai marewa, mei baaniai mena ana Saetan tanaa God. Wai 'adoma'i nugasi'i ora-ora'a adaa'i maraigui ha'i ta'i beiraaui noni na'ia God na bwane 'ome sigihiraau 'iniai hinihiniau adaau.’
19 “Ma naasi Mwaeraha Agripa, 'au araisuriai taha na ha'amaranga mai tanaau baaniai aro.
20 'Au heitaroha'i tahamora tanaraaui sae na'i Damaskas maugu 'ari Jerusalem mei suri'i 'omaa hako na'i Provensi Jiudea, maugu 'ari hahako beiraaui nei ra ai'a Jiu. 'Au

'unua tanaraau dorai abu ora-ora'a'a, rai rihosi tanaa God. Marai ha'ata'iniai rihosi
adaau na'i awahadaau na odo-odo.
21 Naia na heitaroha'i o'asi agua naraugu taarai dauau 'inia i Jiu na'i Ruma Maea
ana God marau bonasiai ha'amaesiau.
22 Ma tari mai madoraani, 'ia God 'a taatahi bwarasiau mau. Naia naugu taarai
ura 'inia na'i 'ini 'anai heitaroha'i tanaraau hakoi noni, rei'uaa saemaua ma'ua sae
haraaria moi. I maho nau taroha'inia 'a ta'isada ro'u moi beiai taha 'ia Moses miraaui
Rarabea rau maani'i dorai to'o—
23 doni Ha'atahi 'ai rongomaata'i me 'iia ro'u 'ai suruta'e aho'i tahamora baaniai
mae, mai hauai bewaa tana'ameui Jiu beiraaui nei ra ai'a Jiu."
24 Na'i na'o magu hauai hadahada ha'ahako ana Pol 'anai ura bwarasia haaria, 'ia
Festas 'a awaraia Pol, 'a o'ani, "I'oe 'o bweu'a na! Naia na 'oha'i tarau amua na'o
bweu'a 'iniasi!"
25 Mia Pol 'a o'ani, "Primia Festas, 'inau 'au ai'a bweu! Maho nau maani'ini ra
ha'a-momori mara ha'amadomaahu.
26 Mau aidangisia do'ia Mwaeraha Agripa 'a bwane rongoai tarohana Jisas. 'Inia na
mareho na 'ia Jisas na haa'i mana mae na haua na'i dadaahoro ra ai'a to'o na'i dora
bainihu. Naasi tarana nau arunga a'ora 'inia 'anai hadahada na'i 'ohani.
27 Mi'oe Mwaeraha Agripa, 'au 'iraraa do i'oe ro'u 'o hinihini'i mareho rau usu'i
Rarabea."
28 Mia Agripa 'a o'ani 'inia Pol, "'A 'ua? 'O 'adoma'inia dowai taraawa'ai hinihinia
Kraest na'i moi gere madoraani 'iniai mamaani na 'o haasi?"
29 Mia Pol 'a o'ani, "Rei'uaa na madoraa 'a pwapwaku ma'ua 'a tewa, 'au ha'arahesi
tanaa God taramu miraaui nei rau bahurongoau domoi hinihinia Kraest 'onaaiau.
Ma'ata na arihau moi 'ini nau ai'a rabasia dorai tosi'i bei'amou."
30 Mia Mwaeraha Agripa mia Primia Festas mia Benis miraau hakoi nei rau ta'i awa,
rau ura ara'a
31 marau hura'a. Marau ha'atee o'ani hairiu, "'Ia mo'oni 'a ai'a ta maho nai 'inosia.
'A ai'a arari 'anai mae ma'uasi dorai nugaa 'inia na'i rumaniho'o."
32 Mia Agripa 'a o'ani 'inia Festas, "'Ia mo'oni ra ga'i bwane ruhasia naani, 'onaa 'ai
abui raba mamasiai Mwaeraha ni Rom do'ai 'i'ia."

27

'Ia Pol Ra Waia 'Ari Rom

1 Na'i 'oha 'iraaui saemaua ra ha'awatea, meu ha'aagau 'anai ta'e na'i haka 'anai 'ari
Itali. Ra taranga'inia Pol tanaa Jiulius, i saemaua na'i ruruhai hehei'oi 'anai Mwaeraha
ni Rom. Do 'iia naasi nai 'omesuria Pol miraau ro'u tara'i sae narau ta'i awa Pol na'i
rumaniho'o.
2 Mia Aristakas baaniai 'omaai Tesalonaeka na'i Masidonia, meu ta'i ta'e ro'u na'i
haka. Ni haka nameu ta'e eisi, 'e haka nagu bura'i boi moi baaniai Adramitiam ma
ha'aagau 'anai 'ari suri'i 'omaa na'i Eisia.
3 Na'i nata dangi, meu siri na'i Saedon. 'Ia Jiulius 'a goro di'u 'inia Pol. 'A ha'awatea
moi na 'ari garihiraaui geresae ana'i na'i 'omaasi, neina rai matai 'a'auhia 'ini'i maho
nai 'irisi'i.
4 'Oha meu hano baania Saedon, meu hano suaai ro'a. Meu 'ari na'i nata aba 'iniai
maraui Saepras, dora na ai'a taraa wetewete i ro'a.
5 Meu tahahoro mameugu taha suriai bobonai marau na'i Provens na'i Silisia mei
Pamfilia mameugu siri na'i 'omaai Maera na'i Provens na'i Lisia.
6 Na'isi na saemaua 'anai hehei'oi, 'agu sadoiai haka na boi baaniai Aleksandria
na'i Ijip ma ha'aagau 'anai 'ari Itali. Na'i hakasi na saemaua 'anai hehei'oi nagu
ha'ata'e'ameu na'iei.
7 'E taringai dangi na haka 'a 'abenga'i ono moi suaai ro'a. Meu bona matoo
mameugu gaarangiai 'omaai Nidas. Na'i 'isi ma bwara di'u'a tana'ameu 'anai su'a

ro'u nameugu buna rihota'i 'anai maraui Krit. Na'i marausi meu gaira'i na'i sura'ina
nara 'unua 'iniai Salmoni, mameu 'ariwou suriai aba na ai'a taraa ro'a wetewete di'u.
8 Meu 'abenga'i hano moi suriai bobonai marau. Meu bona matoo mameugu ada
na'i su'u nara 'unua 'iniai Su'u Goro. 'A gaarangia moi 'omaai Lasea.
9 Na'i 'ohasi, 'a rago'a i dangi nameu bwane awa na'i asi. Ma na'i madoraasi, 'e
madoraa ta'aa 'anai hano na'i asi, suria 'a tari'a mai madoraa ni awarosi.*
Mia Pol 'a ha'abasuraau o'ani,
10 "Romwane! 'Inau 'ome 'iraraai hano gau raba hauani, 'a ai'a goro. Gai ha'a-ai'aai
haka mana bori nagau waa'i, ma'uasi ra gasi ai'a'i ro'u tara'i abe 'inigaau."
11 Mana saemaua 'anai hehei'oi 'a ai'a rongosuria Pol, 'a rongosuria moia mo'o na
waai haka mea mo'o na to'oraa.
12 Na'i su'usi, 'a ai'a ta dora goro ro'u 'anai ohi na'iei na'i madoraa ni awarosi.
Ma naasi, gaarangi 'iraau hakoi sae nameu ta'i ta'e, rau rabasia moe'a domei hano
daara'i moi. Rau rabasia domei ada ma'ata'a na'i 'omaai Finiks, neina mei matai ohi
goro baaniai dangi ta'aa. Suria na'i 'isi, 'e ta'i su'u na'i Krit na goro i ohi baaniai ro'a.
Suria ni maanai su'u 'a awa tanaai dora na suu ei sina.

Awarosi Raha Na'i Asi

13 'E ro'a na ai'a taraa wetewete na uhi hura'a mai miraau sae tatau'aro na'i haka
rau 'adoma'inia do naasi 'a goro 'anai ha'aro'asi na'iei. Rau raua ara'ai huna mameu
ha'aro'asia suriai maraui Krit.
14 Meugu 'asu'a ma'e ro'a raha† na hura'a mai'a baaniai marau
15 ma to'iai haka. Meu bona matoo 'anai hano suaai ro'a nameugu buna agohe hako.
Na'i 'ohasi meu mamasi do ta dora moi naigui ro'asi'ameu 'ari na'iei beiai haka.
16 'Oha meu boi gaarangiai gere maraui Kaoda, meu taha na'i aba na gere ohi. Meu
bonasia do mei nuga ha'agorohiai bwauta anai haka,
17 mameugu 'usura'i nugaa moe'a na'i dora ana. Miraaui sae tatau'aro na'i haka, rau
roro'i'i ari gariai haka. Rau magugu 'inia do 'a gasi hakaka. Rau ha'adiohiai ha'aro'asi
mameugu tare, 'inia rau magugu do 'a gasi hane i haka ara'ai hungana ta o'u too na'i
odohanai Libia.
18 Na'i nata dangi mana awarosi 'a wetewete di'u mau, marau gaasi'i bori na'i asi
baaniai haka.
19 Ma na'i nata dangi ro'u, rau gaasi'i mwani maho rau tagora 'ini'i na'i haka.
20 'E taringai dangi nameu ai'a re'i'i hee'u mana sina. Ni awarosi 'a wetewete di'u
moe'a mau, meugu ai'a 'adoma'inia'a domei tahi.
21 'A orea'a mana sae ra ai'a raba ngau, mia Pol 'a 'unuraau mai sae na'i haka ma
o'ani, "'Onaa mou ga'i rongosuriau ani, magai awa moi na'i Krit, 'a ga'i bwa'i ta'aa 'oni
haka ma bwa'i bori rai gaasia.
22 Ma'ata, moi wa'ewa'e, 'inia 'a bwa'i abe 'ini'amou nai mae. Ni haka moi nai ta'aa.
23 'Inau 'e sae ana God. Na bongi, i enjel ana Godi agua nau tau'aro tanaa 'a
ha'amaranga tanaau
24 ma o'ani 'iniau, 'Oi abu mamaa'u Pol. 'Oi ura mau na'i maanai Mwaeraha ni
Rom. Me 'iniai gorohana God, 'a bwa'i ta ta'i nei na'i hakani nai dodo.'
25 Naasi moi wa'ewa'e mwani sae! 'Au aidangisia do'ia God 'ai haua ha'a-momori
maho na duruduru 'inia.
26 Ma'ata 'igaau gai abe ta marau."

---

* **27:9** ***Madoraa ni awarosi:*** Na'i ha'atee ni Grik ra o'ani, "Mana dangi ra suu ho'asi 'ada'i ora-ora'a adaa'i Jiu 'a di'u'a." 'Iraaui Jiu ra ha'ato'oai dangi hauasa naasi na'i madoraani awarosi. Naasi 'ia Pol 'a ha'atee o'asi 'anai ha'ata'inia tanaraaui sae do 'iraau rau awa'a na'i madoraani awarosi. † **27:14** ***Ro'a raha:*** Ra 'unuai ro'a rahasi 'iniai "Iurokuila" na'i ha'atee adaau.

27 'E rua sade na ro'a hairiunga'ini'ameu moi na'i Asi Mediterenian. Na'i ta'i
tangahuru mana hainai dangi na'i 'ubutanai rodo, 'iraaui sae tatau'aro na'i haka rau
'adoma'inia'a domeu gaarangiai dora mamata.
28 Rau tohongiai dodo na haua marau sadoia do'e rua tangahuru tahanga. Meu gere
awa ro'u wou marau tohongia ro'u ma'e ta'i tangahuru mana rima tahanga moe'a.
29 Marau magugu do haka 'a gasi hane ara'a na'i hungana ta mwaro, marau
ha'adiohia'ai hai hauni huna aurui murinai haka. Maraugu ha'arahesi do'ai dangi
raurau.
30 'Iraaui sae tatau'aro na'i haka, rau raba hora baaniai haka. Rau ha'adiohiai
bwauta na'i asi maraugu ha'i nununa dorai ha'adiohia ta huna ara'ai na'o.
31 Mia Pol 'a o'ani 'inia Jiulius miraau tara'i sae hehei'oi, “'Onaa 'iraaui mwane 'ini
rau bwa'i awa hatara'i na'i haka, ma bwa'i abe 'ini'amou nai tahi.”
32 Miraaui hehei'oi rau taba mosi'i ari ra ho'osia 'iniai bwauta mana bwauta 'a
ai'aa'a wou.
33 Na'i wa'aria, mia Pol 'a ha'a-ta'u'uraaui sae dorai ngau. 'A o'ani, “'E ta'i tangahurui
dangi mana hai namou taraa awa-awa moi mamou ai'a ngau.
34 Naasi moi ngau neina mou bwa'i mae 'iniai hioro, 'inia 'a bwa'i abe 'ini'amou nai
maara ma'ua maesiai dangi ta'aasi.”
35 Mia Pol 'a dauai dorai bredi magu ha'atee ha'agorohia God 'inia na'i maadaau
hako. 'A uubia magu ngaua.
36 Miraau hako rau arunga goro 'iniai maho na hauasia Pol marau ngau ro'u.
37 'E rua 'arangi mana biu tangahuru mana ono sae nameu awa na'i haka.
38 Na'i 'oha narau masu hako, rau gaasi'i wiit dioi asi 'anai ha'a-mwaheaheai haka.

Haka 'A Abe

39 Na'i haho'oa, miraaui sae tatau'aro na'i haka rau re'ia'ai marau maraugu ai'a 'ome
'iraraa. Ma'ata rau re'ia siri su'u na awa iei nunu'u. Marau 'adoma'inia do na'i 'isi
narai ha'asirihia iei haka na'i nunu'usi.
40 Rau taba mosi'i ari ra daa'i huna mana huna ra ai'a'i wou marau ha'a-auruhi'i
baba 'ada'i ta'e muri. Rau ha'a-ara'ahiai bwana anai na'o mameugu taraawa'ai
ha'aro'asi siri 'anai one.
41 'Oha nameu siri wou mau, na haka 'a arabuu na'i o'u na too ma hasi baabau
na'iei. Na na'onai haka 'a ganu dioi nunu'u mana murinai haka 'a hakaka hako 'iniai
taraa hihidaria anai naho.
42 Miraaui hehei'oi rau 'adoma'inia dorai ha'amaesiraaui nei ra wai'i baaniai
rumaniho'o, dora gasi oro taraau siri one marai hora.
43 Mia Jiulius, suria 'a raba ha'atahia Pol, 'a ha'a-abu'araau 'iniai maho rau raba
hauasi. Ma atenga'inia do 'iraaui nei ra matai oro rai rege dioi asi marai oro siri one.
44 Miraaui nei ra bwabwae oro rai haa'i tara'i wahidai baba ma'uasi tara'i dora 'iniai
haka marai oro taraau siri one suri'i. Ma naasi here meu haa nameugu ada goro hako
'inia siri na'i one.

28

Na'i Marau i Molta

1 Na'i 'oha meu ada goro hako na'i one mameugu aidangisia doni marausi ra 'unua
'iniai Molta.
2 'Iraaui sae ni marausi, rau goro di'u 'ini'ameu. Rau ha'amaoto'ameu marau togaai
'eu tana'ameu, 'inia na'i 'ohasi 'a rangi ma wauni.
3 'Oha 'ia Pol 'a rahi'i dunga ma nuga'i ara'ai 'eu, 'e mwaa na kakaro hura'a 'iniai
arunganai raorao anai 'eu ma rete'a na'i rimana Pol.
4 Na'i 'oha 'iraaui sae ni marausi rau re'iai kurukuru anai mwaasi na'i rimana Pol,
marau o'ani 'iniraau hairiu, “'Ia mo'oni 'e sae hahaingahu naani! Magu rei'uaa na ai'a

dodo hura'ai asisi, magu i hi'ona ra 'unua 'iniai Hi'ona ni Hihiiri, 'a bwa'i ha'awatea do'ai tahi.”
5 Mia Pol 'a namuta'iniai rimana mana mwaa 'a ahoda ara'ai 'eu. Ma ai'a ta maho nai taritari'a beia Pol.
6 'Iraaui sae 'isi, rau 'adoma'inia'a do raigu 'ome moi mea Pol 'ai rahuta'i ha'i mae'a dioi ano ma'uasi 'ai su'ui abena. Raugu mamasi wou ma ai'a maho nai to'o marau 'adoma'inia'a do 'ia Pol 'e hi'ona.
7 Gaarangiai dora na gaasi taraunga'ini'ameu eisi, 'e saemaua anai marausi na atana 'ia Pablias 'a to'ora'i mwani mou na'isi. 'Ia mo'osi 'a goro di'u 'ini'ameu, 'a wai'ameu 'ari ruma ana nameu awa beia suriai oru dangi.
8 'Ia mo'osi, amana 'a awa moi na'i be'a, 'a mata'i goni beiai daraniahu. 'Ia Pol 'a 'ariwou beia ma ha'arahesi 'ana. 'A dau wou beia ma goro'a aho'i.
9 Ma taraawa'a na'i 'ohasi, 'iraau hakoi sae ni marausi nara daoha, ra boi beia Pol ma ha'agorohiraau aho'i baaniai daoha.
10 'Iraaui sae ni marausi rau ha'ahou'ameu di'u marau hisungi'ameu 'ini'i mwane maho. Ma na'i 'oha nameu ha'aagau 'anai hano baaniraau na'i haka, rau 'a'auhi'ameu 'ini'i mwane mareho nameu 'irisi'i na'i hahano ameeu.

'Ia Pol 'A Hano Baaniai Molta 'Anai Rom

11 Meu awa suriai oru hura na'i maraui Molta mameugu ta'e na'i haka. Mana haka nameu ta'e eisi 'e haka na ohi na'i Molta na'i madoraa ni awarosi. Ni hakasi 'a boi baaniai Aleksandria na'i Ijip, mara aranununai 'iu hi'ona adaau na'i na'ona.
12 Meu ada ga'u na'i Sirakius mameu awa 'isi suriai oru dangi.
13 Naasi meu hano baaniai Sirakius mameu hano 'anai dora ra 'unua 'iniai Rejiam. Na'i nata dangi ma naasi ma ro'a'a hura'a mai, na'i ruanai dangi naasi nameu ada na'i Piutiolae.
14 Na'i 'isi meu heisadoi bei'i tara'i sae hinihini marau 'unua tana'ameu do mei awa ga'u beiraau. Meu awa 'isi ta'i sade mameugu taraawa'a hatare 'anai Rom.
15 Tara'i sae hinihini na'i Rom rau rongo tarohameeu ma tara'i nei rau boi heisadoi bei'ameu na'i maketi raha na'i Apias ma tara'i nei na'i dora ra 'unua 'iniai Oru Rumani Mahuara. Ma na'i 'oha 'ia Pol 'a re'iraau, 'a ha'a-'o'oriai 'adoma'ina ma ha'atee ha'agorohia God.

'Ia Pol 'A Awa Na'i Rom

16 Na'i 'oha meu ada na'i Rom, ra ha'awatea Pol do 'ai awa na'i ruma haaria beiai sae hehei'oi na 'omesuria.
17 Na'i murinai oru dangi, 'ia Pol 'a soigoniraau tara'i saemaua adaa'i Jiu nara awa 'isi ma o'ani 'iniraau, “Mwani sae agu'i, 'inau ra ha'ahuniau 'inia do 'au here ha'a-ta'airaaui sae agaa'i ma do 'au horosi'i ringeringe adaa'i wauwa agaa'i. Maagu 'inau 'au ai'a. Naia na mahosi 'iraaui sae na'i Jerusalem raugu dauau 'inia marau taranga'iniau'a tanaraaui saemaua adaa'i Rom.
18 Me 'iraaui Rom rau wana riariaai taha ra ha'ahuniau 'ini'i marau raba ruhasiau aho'i, 'inia rau ai'a sadoia ta maho ta'aa nawai haua nau ga'i arari 'inia 'anai mae.
19 Magu 'iraaui saemaua agaa'i Jiu rau ai'a rabasia o'asi. Me suriai o'asi ana, naia naugu ha'angonia 'inia doni Mwaeraha ni Rom nai hiiriau. Ai'a do 'au raba ha'ahuniraaui sae agu'i na'i Israel 'inia ta maho.
20 Naia nau rabasia 'inia domoi boi mawai maania tana'amoui mahosi. Naia na hinihinia aguai sae na 'igaaui Israel gau hinihinia do'ai boi naragu ho'osiau 'inia 'ini'i arihau 'ini.”
21 Miraau saemaua adaa'i Jiu na'i Rom rau o'ani, “Ai'a ta maho ta'aa nameu rongoa 'ini'o ma'uasi do ta ai Jiu nai boi 'anai mamaani ha'ata'ai'o. Ma ai'a ta usu-usu ro'u 'ini'o baaniai Jiudea mei daua.

22 Ma'ata 'i'ameu meu raba rongo'i maho na'o hinihini'i. 'Inia 'i'ameu meu
aidangisia do 'a ragoi sae suri'i mwani dora hako nara ha'atee ha'ata'aiai ruruha
na'o awa na'ieisi.”
23 Naasi marau duruai madoraa naraigu boi beia Pol. Ma na'i dangisi, 'a ragoi sae
nara taha beia na'i ruma na awa iei. Taraawa'a na'i haho'oa tari su'urahi, 'ia Pol 'a
mamaani 'anai bonasia dorai hinihinia Jisas. 'A hadanga'inia tanaraaui heimarungi
ana God ma ha'ata'ini'i ro'u tanaraaui dora ra hadanga'inia ieia Jisas na'i rima buka
na usu'ia Moses ma suri'i usu-usu adaa'i Rarabea.
24 Tara'i nei 'iniraau ra hinihinia, ma'ata tara'i nei ra ai'a.
25 Marau taraawa'ai heita'ia haariraau. Ma na'i na'ona maraugu haihanori, 'ia Pol
'a hauai hadahada ha'ahako ana tanaraau, 'a o'ani, “Maho na 'unua i Hi'ona Maea
tanaa Aisaea 'anai 'unua tanaraaui wauwa agaa'i ra ha'a-momori di'u. 'A o'ani 'inia
Aisaea,
26 ‘'Oi 'ari beiraaui sae ma'oi 'unua tanaraau o'ani.
Rei'uaa moi bahurongo mamoi bahurongo,
mamou bwa'i aidangisi'i maho moi rongo'i.
Mamoi wana mamoi wana,
mamou bwa'i wana 'irara'i maho mou wanasi'i.
27 Suria 'iraaui sae 'isi, na 'ado'adodaa'i ra baabau
mana karingadaa'i ra ai'a raba rongo'i ta maho
mana maadaa'i ra kuruha'ini'i.
'Onaa nara ga'i bwa'i o'asi, rau ga'i 'ome 'irara'i maho rau re'i'i 'ini'i maadaa'i,
marau ga'i 'adoma'i tarihadi maho rau rongo'i 'ini'i karingadaa'i,
mana 'adoma'idaa'i 'a ga'i aidangisi'i,
marau ga'i rihota'i mai tanaau
mawai ha'agorohiraau aho'i.’ ”*
28 Magu o'ani a Pol, “Moi aidangisia do taroha goro 'anai tahi tarau beia God 'ai 'ari
ro'u tanaraaui nei ra ai'a Jiu, miraau rai hinihinia.”
29 'Oha 'ia Pol 'agu ha'atee o'asi, 'iraaui Jiu raugu hano marau hauai kae heita'ia
haariraau.†
30 'Ia Pol 'a awa na'i 'isi suriai rua harisi na'i ruma ra hohoria ma ha'amaotoraaui
nei ra bwabwabwahe mai beia.
31 'Iia ai'a mamaa'u 'anai hadanga'inia tanaraaui Taroha Goro 'abaiai heimarungi
ana God ma ha'ausuriraau ro'u 'inia Araha aga Jisas Kraest. Ai'a ta ta'i sae nai
ha'abwarasia.

* **28:27** 28:26-27 Aisaea 6:9-10 † **28:29** 28:29 Tara'i Baebol bwani ra ai'a to'oraai tatarani.

Na Usu-usu Ana Pol Tanaraaui Noni Hinihini Na'i Rom

Gere Mamaani 'Iniai Bukani

Ra'i heisonga'i he'ua na'o to'ora'i na'i taha na'o hinihinia? Na'i Buka Rom 'ia Pol 'a arami'i tara'i kae heisonga'i 'ini'i mareho nagau hinihini'i.

'Ia Pol 'a usuai bukani tanaraaui noni hinihini narau awa na'i Rom. Ai'a 'oha na do 'ia Pol 'ai heisadoi beiraau, ma'ata 'a kae rabasia do'ai garihiraau. Rom naasi kae 'omaa raha na awaiei mwaeraha na marungia hako i gaumani 'anai Rom. Ra ragoi saeni Rom narau hinihini'i mwane hi'ona he'ete'i hairiu. Ma'ata haru nei rau hinihinia Jisas. 'Iraau rau to'ora'i mwane heisonga'i 'iniai tahitahi adaau 'onaai sae hinihini ma 'iniai taha narai haua 'anai raha ara'a na'i tahingadaau beia Jisas Kraest.

Nara 'ini tara'i kae heisonga'i na 'ia Pol na arami'i. 'A 'ua? Na mwane sae hako 'a arari do 'ia God 'ai ha'a-mama'airaau? Ma 'ua? 'Onaa gai haa'i mwani here goro, gau matai daua i tahi tarau 'ini'i? 'E taha nai ha'ata'inia do 'igaau ra'i sae hinihini mora? 'E taha nai 'a'auhigaau 'anai ura bwarasi'i maho ta'a'i nagau 'adoma'iniai haa'i? 'A 'ua? 'Ia God 'agu bwa'i ta'ahigaau'a na'i 'oha nagau haa i maho na ta'aa di'u? 'Ai he'ua i barongagaa'i tanaai nata sae hinihini? Ma 'ai he'ua tanaai nei na ai'a hinihini?

Na'i 'oha na 'oi 'oha'iniai Buka Rom, 'oi sibani'i heiarami 'ada'i heisonga'i 'isi, ma'ua tara'i heisonga'i ro'u na 'oi to'ora'i. 'Oi ha'arahesi ma 'oi ha'angonia God mai 'a'auhi'o 'anai aidangisi'i heiarami 'ada'i heisonga'i 'isi.

Ha'atee Ha'agorohi Ana Pol

1 'Inaua Pol, sae tatau'aro ana Jisas Kraest, nau hauai usu-usuni. 'Ia God 'a sigihiau
'anai ha'i Ha'ataari, ma ha'ataariau hura'a 'anai taroha'iniai Taroha Goro.
2 Mana Taroha Gorosi naasi Taroha Goro narau bwane ha'atee duruduru mau mai
'inia na'i 'ohabwani narau ha'ateenga'inia i rarabea na'i Usu-usu Maea.
3-4 Ni Taroha Goro naasi 'e Taroha Goro 'inia Araha aga Jisas Kraest, i garena God
na huta mai 'onaai inoni na'i burungana Mwaeraha Deved. Ma 'anai ha'ata'inia do
'iia 'e garena God ha'a-momori, 'ia God 'a ha'a-suruta'ea aho'i baaniai mae 'iniai mena
'anai Hi'ona Maea na wetewete.
5 Tarana 'inia Kraest, naasi na 'ia God nagu goro 'iniau ma soiau 'inia dowai ha'i
Ha'ataari 'anai heitaroha'i tanaraaui sae suri 'ado marau, marai hinihinia mana
araisuria marai ha'aasaai atana.
6 'I'amou sae hinihini na'i Rom, 'ia God 'a sigihi'amou ro'u 'anai ha'i sae ana'ia Jisas
Kraest.
7 Hoita, i usu-usuni 'au haua tana'amou hakoi sae hinihini mou awa na'i Rom. 'Ia
God 'a huunai ta'ahi'amou ma 'ome sigihi'amou mamoi ha'i huudi sae ana'i. 'Au
ha'arahesi mia God i Amaga, mia Araha aga, 'ia Jisas Kraest, rarui ha'agorohi'amou
mararui ha'a-awa ha'agorohi'amou.

'Ia Pol 'A Raba Gaariri Na'i Rom

8 Tahamorana, 'au raba ha'arangasia ga'u tana'amou do atamoou 'a taro 'ari
suriai mwane dora na'i marewana 'iniai ha'i sae hinihini amoou. Naasi 'au ha'atee
ha'agorohia God 'iniai 'adonai nei 'ini'amou na'i atana Jisas Kraest.
9 'Inau 'au tau'aro mangudi tanaa God 'anai taroha'iniai Taroha Goro 'abaiai Garena.
Mia God naasi 'a 'iraraa do 'ado 'oha nau ha'arahesi 'au 'adoma'ini'amou tarau suri'i
ha'arahesi agu'i.
10 Ta'i maho nau ha'arahesi waiori 'inia naani, do 'ia God 'ai wateau 'anai 'ari wou
gaariri'amou.

11 'Au kaeni 'irisia dowai ada bei'amou neina wai maani'i tara'i mamaani 'inia God
tana'amou 'anai ha'arahaa hanehanea ara'a i hinihinimoou.
12 'Inau 'irisia di'u do suri'i hinihinigaa'i 'inau wai 'a'auhi'amou mi'amou moi
'a'auhiau o'asi ro'u.
13 Arai do'ora mana asigu'i, 'au rabasia domoi 'iraraa do ra rago i 'oha nau
'adoma'inia dowai gaariri bei'amou, ma 'au bwara moe'a mau tari 'ohani. 'Au raba
'ari wou bei'amou neina wai heitaroha'i tanaraaui sae 'isi marai hinihini 'onaai haua
agua ro'u suri'i tara'i 'omaa adaa'i nei ra ai'a Jiu 'onaaimousi.
14 'Ia God 'a nugaa tanaau i tau'arosi, ma naasi 'au 'adoma'i wetewete dowai
taroha'inia ma'ata i Taroha Goro tanaraau hakoi mwane noni. Wai heitaroha'i
tanaraaui nei ra maramara Grik miraaui nei ra ai'a maramara Grik, mawai
heitaroha'i ro'u tanaraaui nei ra skuru goro miraaui nei rau ai'a.
15 Tarana naasi nau 'adoma'i raorao 'inia 'anai ada bei'amou na'i Rom neina wai
taroha'inia ro'u i Taroha Goro tana'amou.
16 'Inau 'au ai'a arunga ninima 'anai taroha'iniai Taroha Goro. 'Inia naasi'a i ta'i
herehere wetewete na 'ia God 'a haua 'anai ruhasiraaui nei ra hinihini. I Taroha
naasi 'a ataha ga'u bei'ameu Jiu maagu taha wou bei'amou.
17 I Taroha Gorosi 'a ha'ata'inia tanagiai here na 'ia God na haua 'anai ha'a-
odoodoraaui noni na'i maana. I hereheresi 'a taraawa'a beiai hinihini ma ha'ahako
beiai hinihini 'onaai ha'arangasia ada na'i Usu-usu Maea o'ani, "'Iraaui nei narau
odo-odo na'i maana God suria rau hinihinia, rai to'oraa i huunai tahi."*

'Ia God 'A Taesu'a 'Adaaui Sae Ora-ora'a

18 Mia God ara'ai aro 'a ha'ata'iniai taesu'a ana 'adaaui inoni ora-ora'a mana inoni
ta'a'i narau ha'a-bwarasiraau haariraau baaniai huunai ha'ausuringa'i 'inia God.
19 'A ga'i mwada'u tanaraau 'anai 'irara'i tara'i mareho 'inia God, 'inia 'ia God 'a
bwane ha'ata'inia haaria tanaraau.
20 Taraawa'ana mau mai 'iraaui inoni rau 'omesiai aro mana ano mana ngarutanai
mareho na'i raroda na 'ia God na ha'apwa'ara'i. I mena mana barongana God nagau
bwa'i matai 'omesia, ra ha'ata'i hako suri'i mwane mareho na ha'apwa'ara'i. Naasi 'a
bwa'i sae nai pwari'i do ai'a 'iraraa God.
21 Ha'amomori, rau 'iraraa God maraugu ai'a ha'arahesia ma'ua ha'atee ha'agorohia
'ini'i bane na haa'i tanaraau. Rau hau'i mwane 'adoma'i to'obweubweu'a 'inia God.
Naasi ra kuhi wou i 'adoma'idaa'i marau bwara'a i aidangisiai taha na 'ia God 'a
rabasia dorai aidangisia.
22 Rau 'unua dorau madoma maraugu bweu.
23 Rau nugasiai huunai God na hauasa ma awa tarau maraugu ha'arahesi'i moi
mareho narau aranunudi 'ini'i sae nara matai mae moi. Rau ha'arahesi'i ro'u mareho
narau aranunudi 'ini'i manu mana mwaa mana taraani mwamwaa ro'u moi.
24 Naasi 'ia God 'a nugasiraau ma dorai ha'isuri'i 'ado'adodaa'i. Mana 'adoma'idaa'i
naasi 'anai hau'i mareho nara ha'aninimai inoni, mana hau'i mwane here wawaasua'a
moi 'ini'i abedaa'i hairiu.
25 Rau 'ita'i mareho nara ha'a-momori 'inia God maraugu hinihini'i mareho ra
pwari'i moi. Mara ha'arahesi'i mana araisuri'i mareho na 'ia God ro'u moi na
ha'apwa'ara'i. Rau ai'a ha'arahesiai huunai God na ha'apwa'ara'i mwane mareho 'isi,
na 'iia naasi na ta'isada 'anai ha'aasaa tarau. Amen.
26 Na tarana naasi na 'ia God nagu taarai nugasiraau 'inia dorai suri'i moi
hei'irisidaa'i nara ha'aninimai abe. 'Iraaui urao ra ai'a raba 'ari bei'i saemwane, rau
raba 'ari moi bei'i urao.
27 'Iraaui mwane rau o'asi ro'u, ra ai'a raba 'ari bei'i urao, ra 'adoma'i sisiwa moi
'iniraaui saemwane. Rau hau'i mareho ha'aninimai noni beiai nata saemwane. Ni
ha'a-mama'ai na to'iraausi, naasi heitahari na arariraau 'ada'i here taritari'a narau
haa'i.

---

* **1:17** 1:17 Habakuk 2:4

28 Na'i 'oha na 'ia God 'a 'iraraa do rau ai'a 'adoma'i ororiu 'anai aidangisia, 'iia 'a
nugasiraau'a. Naasi ni 'adoma'idaa'i ra honu 'iniai ta'aa marau haa'i mareho nara ai'a
ta'isada 'anai haa'i.
29 Na tahingadaa'i ra honu 'ini'i ora-ora'a mana mwani maho ta'a'i. Rau hairaurau,
rau haa'i here ra arunga ta'a'i 'ini'i nata sae, rau hai'ubwani, rau heingahu, rau awa
heheita'ia'a, rau pwapwaari'i, rau ha'ata'airaau hairiu, rau hadanga'iniai nata abe,
30 rau mamaani ha'ata'aiai nata sae, rau ha'imae beia God, rau ai'a to'oraai ha'ahou,
rau ha'a-ororiuraau haariraau di'uraaui nata sae, rau ha'a-ta'eta'eraau haariraau, rau
haa'i herehere haoru 'anai haa'i here ta'aa, rau ai'a raba rongo suriraaui amadaa'i
mana inadaa'i,
31 rau haa'i here nara 'ome to'obweubweu'a, rau hau'i duruduru maraugu ai'a
ha'isuri'i, rau ai'a ta'ahiai nata sae mana 'a'auhia ro'u.
32 Rei'uaa narau aidangisia moi doni heitahari na 'ia God na nugaa nadaa'i sae
o'asi, naasi mae tarau, miraau ai'a nugasi'i herengada nara ai'a goro, mara ha'atee
ha'a-ta'eta'eraaui sae nara haa'i mareho 'isi.

2

Hihiiri Ana God 'A Odo-odo

Tanaraau Hakoi Inoni

1 Gasi tara'i nei 'ini'amou mou 'adoma'inia do 'iraaui nei nara haa'i ora-ora'a 'isi rau
ta'aa di'u mara ga'i ha'a-mama'airaau. Ma'ata 'i'amou mou ta'aa o'asi ro'u ma bwara
tana'amou 'anai tohe 'inia. 'Oha namou hiiriai nata nei 'ini'i ora-ora'a na haa'i, na
hihiiri namou hauasi mou haua ro'u moi tana'amou haari'amou. 'Inia 'imoou mou
haa'i ro'u i ora-ora'a namou hiiria 'ini'isi.
2 Gau 'iraraa do suria 'ia God 'e God 'anai hihiiri odo-odo, 'iia 'ai ha'a-mama'airaaui
nei narau hau'i taritari'a nara tari o'asi.
3 'A 'ua? Na'i 'oha na 'ia God 'a ha'a-mama'airaaui haru nei 'ini'i taritari'a o'asi nara
haa'i, mou 'adoma'inia do 'a bwa'i ha'a-mama'ai'amou na'i 'oha namou hau'i ro'u i
taritari'a nara tari o'asi?
4 'Ia God 'a goro 'ini'amou ma 'abenga'i mamasi'amou domoi orisi magu mou
'adoma'i mara maho haaria moi 'iniai goro na haa tana'amou. 'A 'ua? Mou 'iraraai
taranai taha na 'ia God na taarai goro 'ini'amou 'inia? 'Inia 'a 'irisia domoi rihosi
baani'i ora-ora'a amoo'i!
5 Ma'ata 'i'amou mou rongoasa mamougu ai'a raba rihosi. Naasi, na'i here namou
hauasi, mou ha'araharahaa ara'a tana'amou haari'amou i ha'a-mama'ai 'anai madoraa
na 'ia God 'ai ha'ata'iniai taesu'a ana. Na'i madoraasi 'iraaui mwane inoni raigui
aidangisiai hihiiri odo-odo na 'ia God nai haa tanaraau hakoi mwane inoni.
6 'Iia 'ai taharigiai 'adonai inoni suriai taha gau haa'i.
7 'Ai hauai tahi tarau tanaraaui nei ra ura wetewete 'anai hauai taha na odo-odo.
Ra awa odo-odo o'asi suria ra rabasia do'ia God 'ai ha'a-ororiuraau maai ha'atee
ha'agorohiraau maai haua tanaraaui tahitahi nai awa tarau.
8 Miraaui nei narau 'adoma'iniraau moi haraariraau, marau 'itaai taha na odo-odo
'anai hauai taha na taritari'a, 'ia God 'ai ha'adiohiai taesu'a mana ha'a-mama'ai ana
hungadaau.
9 'Iia 'ai haa'i mwane mareho ta'a'i mana rongomaata'i tanaraaui sae ta'a'i, rei'uaa
i'oe 'e ai Jiu ma'ua ai'a.
10 Miraaui nei ra haa'i here odo-odo, 'ia God 'ai ha'a-ororiuraau ma'ai ha'atee
ha'agorohiraau ma'ai ha'a-awahiraau goro. 'Ia God 'ai haua o'asi tana'ameui Jiu ma
ro'u tana'amou ro'u i nei mou ai'a Jiu.
11 'Inia na'i maana God, gau ta'isada hako.

12 'Irai nei ra ai'a Jiu, 'ia God ai'a hauai Ha'atora tanaraau. Ma rei'uaa na o'asi, 'ia
God 'ai ha'a-taariraaui nei nara ora-ora'a na'i dora ni rongomaata'i. Ma'ai hiiriraau
ro'u i Jiu 'ini'i ora-ora'a adaa'i ma'ai hiiriraau suriai Ha'atora.
13 Na inoni 'a odo-odo na'i maana God na'i 'oha na ha'isuria hako i taha na Ha'atora
na 'unua. Ai'a do 'iraraa ana i Ha'atora na odo-odo 'inia na'i maana God.
14 'Irai nei ra ai'a Jiu ra ai'a haua tanaraau i Ha'atora 'anai awasuria. Rei'uaa na
o'asi, tara'i nei 'iniraau ra matai ha'isuria moi taha na 'unua. Naasi 'a ha'ata'inia do
ra aidangisia i goro mana ta'aa rei'uaa nara ai'a haua tanaraaui Ha'atora.
15 'A ha'ata'inia do Ha'atora ra awa na'i tahingadaa'i. Ma na'i 'adoma'idaa'i ro'u, rau
matai hiiria 'onaa maho rau haua 'a odo-odo ma'ua 'a taritari'a.
16 'Inau 'au bwane ha'arangasia tanaraaui sae na'i 'oha nau taroha'inia tanaraaui
Taroha Goro do'ia God 'ai ha'a-mama'airaaui nei ora-ora'a. 'Ai haua na'i madoraa nai
haua tanaa Jisas Kraest i mena 'anai hiiriraaui sae 'ini'i taha rau haa'i mana mareho
ta'a'i nara awa bainihu suri'i tahingadaa'i.

'Iraaui Jiu Mana Ha'atora

17 'Io. 'I'amoui ai Jiu, mou 'u'uriai Ha'atora do naasi mareho na ha'ahagu'amou beia
God. Mou ha'aba'o do mou aidangisia goroa God.
18 'I'amou mou 'unua domou aidangisiai hei'irisina mamou aidangisia i goro mana
ta'aa suria 'i'amou nara ha'ausuri'amou 'iniai Ha'atora.
19 Mou 'adoma'inia do 'i'amou naasi namoi na'otaradaaui nei narau ai'a 'iraraa God,
ma mou 'onaai marewa tanaraaui nei ra awa na'i kuhi.
20 Mou 'adoma'inia do 'i'amou naasi namoi ha'ausuriraaui nei ra ai'a aidangisia God,
miraaui nei nara ai'a aidangisi'i mwani maho 'onaai gare. 'Inia mou 'adoma'inia dona
mwane aidangi mana taha na ha'a-momori ra boi baaniai Ha'atora namou to'oraasi.
21 Hoita. 'Onaa namou ha'ausuriraaui noni o'asi, 'a 'ua namou ai'a ha'isuri'i taha
namou ha'ausuriraau 'ini'i? Mou 'unua do 'a ta'aa i beri. Ma 'ua? 'I'amou mou ai'a
beriberi?
22 Mou 'unua tanaraaui noni ha'iwai dorai abui taritari'a beia ta nei. Ma 'ua?
'I'amou mou ai'a taritari'a baani'i urao amoo'i? Mou 'unua domou 'ita'i hi'ona nara
aranunudi. Mi'amou mou 'ari beri moi suri'i ruma maea adaa'i sae ahurodo na
araaranunu 'isi ra awa suri'i!
23 Mou wa'ewa'e 'iniai Ha'atora mamougu ha'aninimaia God na'i 'oha namou ai'a
araisuria.
24 To'oana na Usu-usu Maea 'a ha'arangasia o'ani, "'I'amoui Jiu, 'iraaui nei ra ai'a
Jiu rau taarai ha'atee ha'ata'aia God 'iniai haa'i amoo'i here nara ai'a odo-odo." *
25 I aha ha'ara 'a ha'ata'inia do 'igaaui Jiu ra'i inoni ana'ia God. 'Onaa 'o ha'isuriai
Ha'atora, ni aha ha'ara 'e mareho goro na matai 'a'auhi'o. Me 'onaa 'o ai'a ha'isuria,
'o ai'a he'ete'i baaniraaui nei narau ai'a dauai ringei aha ha'ara.
26 'Onaa 'iraaui nei ra ai'a dauai aha ha'ara ra ha'isuriai Ha'atora, 'ia God 'ai 'unua
do 'iraau ra'i inoni ana'i ro'u 'onaairaaui nei rau dauai ringei aha ha'ara.
27 Naasi, ni tahingadaa'i nei ra ha'isuriai Ha'atora maraugu ai'a dauai ringei aha
ha'ara, ra ha'ata'inia do 'ia God 'ai ha'a-mama'ai'amou. 'Inia 'i'amou namou dauai
aha ha'ara mara haua tana'amoui Ha'atora, mamougu ai'a araisuria.
28 Ai'a do awa amua 'onaai ai Jiu ma'o dauai aha ha'ara na'o ha'i huunai saeni Jiu
'inia.
29 'Anai ha'i huunai saeni Jiu na'i maana God, ni tahingamu nai orisi beiai hei'a'auhi
anai Hi'ona Maea. Ma naia ro'u naasi huunai here 'anai ha'i noni ana'ia God, ai'a aha
ha'ara nara haua moi 'anai abe hasi'o. 'Iraau sae na tahingadaa'i ra orisi o'asi, ra
'irisia do 'ia God naasi nai ha'atee ha'agorohiraau; ai'a 'iraaui sae.

---

* **2:24** 2:24 Aisaea 52:5

3

'Ia God 'A Ha'amomori Tarau

Suri'i Duruduru Ana'i

1 Hoita naasi, 'e taha na goro 'iniai ha'i saeni Jiu? Ma 'e taha na goro 'iniai aha
ha'ara?
2 Ra'i mwane maho na goro 'iniai ha'i saeni Jiu. 'Etana, 'ia God 'a hau'i ha'atee ana'i
tanaraaui Jiu.
3 'A ha'a-momori do 'iraaui Jiu rau duruduru 'inia dorai araisuri'i ha'atee ana'i magu
tara'i nei ra ai'a. Ma 'ua? Ni o'asi anasi 'ia God 'agu bwa'i haua'a i taha na duruduru
'inia?
4 Ai'a do 'a o'asi! 'Ia God 'a ha'a-momori tarau suri'i duruduru ana'i rei'uaa na inoni
hako ra pwapwaari'i. I Usu-usu Maea 'a ha'ateenga'inia God o'ani, "I ha'atee amu'i,
rai aidangisia dora ha'a-momori. Ma 'onaa rai ha'ahuni'o 'inia ta maho, 'oi ha'ata'inia
goro hura'a do 'a pwari'i i mareho nara ha'ahuni'o 'inia."*
5 Gasi tara'i nei 'ini'amou rai taraa to'o ha'atee o'ani, "Na'i 'oha 'igaaui Jiu gau hau'i
mareho ta'a'i, 'a ha'ata'inia goro hura'a do 'ia God 'a odo-odo. Naasi, 'ia God 'a taritari'a
na'i 'oha na ha'a-mama'aigaau 'ini'i ora-ora'a agaa'i!"
6 Minau wai o'ani, "Ai'a o'asi! 'Onaa na bwa'i ha'a-mama'aigaaui Jiu, ma 'ai he'ua
na 'ia God 'aigui arari 'anai hiiriraaui noni nai marewana?"
7 Gasi tara'i nei 'ini'amou rai taraa to'o ha'atee o'ani ro'u, "Na pwari'i gau haa'i
'a ha'ata'inia goro tanaraaui sae do 'ia God 'a ha'a-momori tarau miraaui sae 'isi
raigui ha'atee ha'aasaa God 'inia. Naasi 'a ai'a odo-odo do 'ia God 'aigu hiiri ha'a-
mama'aigaau ro'u 'ini'i ora-ora'a agaa'i, 'inia 'e mareho goro na hura'a mai baani'i
pwari'i na gau haa'i!"
8 'Onaa 'o 'adoma'i o'asi, gasi 'oi taraa to'o ha'atee o'ani ro'u, "Gai haa'i here ta'a'i
neina maho goro 'ai hura'a mai." Tara'i sae ra subuniau do 'inau 'au ha'ausuriraaui
sae o'asi. 'A odo-odo do 'ia God 'ai ha'a-mama'airaau.

Mwani Inoni Hako Ra Ora-ora'a

9 'A 'ua? 'Igaaui Jiu gau goro baaniraaui nei nara ai'a Jiu? Ai'a do 'a o'asi! 'Onaai
bwane 'unua agua, gasi i'oe 'e ai Jiu ma'ua ai'a, 'igaau hako gau awa na'i bahainai
mena anai ora-ora'a.
10 'Onaai ha'arangasia ada o'ani na'i Usu-usu Maea,
"Ai'a ta sae nai odo-odo.
Ai'a! Ai'a ta ta'i sae!
11 Ai'a ta ta'i sae nai huunai aidangisia God,
ma'ua bonasiai aidangisia God.
12 'Iraau hakoi sae ra murisia God.
Ra ha'i sae ta'a'i.
Ai'a do ta ta'i 'iniraau na do'ai haua ta maho nai goro.
Ai'a! Ai'a ta'i nei.†
13 Maho ra 'unu'i ra ta'a'i di'u 'onaai si'ini ta'a'i nara haa'i sae mae nara ai'a ahuni'i.
Mana mamaani adaa'i, ra pwari'i hari'ete.
Ha'atee adaa'i ra matai ha'a-ta'airaaui sae,
'inia ra 'onaai maho haha'amaesi nara awa suri'i ngoodi mwaa ta'a'i.‡
14 Na ngoodaa'i ra honu 'ini'i hei'isi'isi,
mana ha'atee 'anai ha'ata'aiai nata sae.
15 Rau raurau di'u 'anai ha'amaesi'i sae.
16 Ta dora rai 'ariei rai ha'a-ta'airaaui sae,
ma'ua ha'a-arungata'airaau.
17 Rau ai'a 'iraraai here 'anai awa goro beiraaui sae.§

---

* **3:4** 3:4 Psalm 51:4 † **3:12** 3:10-12 Psalm 14:1-3; 53:1-3; Eccles. 7:20 ‡ **3:13** 3:13 Psalm 5:9; 140:3 § **3:17** 3:17 Aisaea 59:7-8

18 Rau ai'a ginata'inia God,
ma'uasi ha'ahoua.”*
19 Gau 'iraraa do mwane maho nara awa na'i Ha'atora, ra usu'i tanaraaui nei ra awa
na'i bahainai Ha'atora. Naia na odo-odo 'inia do'ia God 'ai hiiriraau hakoi mwane sae
na'i marewana ma bwara do ta sae 'ai 'unua do 'iia 'a ai'a ta'aa.
20 'Inia 'a bwa'i sae nai odo-odo na'i maana God do 'iniai suria ana i ha'ausuringa'i
'anai Ha'atora. 'Ia God 'a hauai Ha'atora 'anai ha'a-'ome 'iraraai sae 'ini'i ora-ora'a
ana'i.

Herehere Na Haua God

'Anai Ha'a-odoodoai Sae

21 Mana'i 'ohani 'ia God 'a ha'ata'iniai nata herehere 'anai ha'a-odoodoai sae na'i
maana. Ai'a 'iniai suria ana i Ha'atora, ma'ata 'e herehere nara bwani ha'arangasia
mau mai na'i Usu-usu Maea.
22 'Ia God 'a ha'a-odoodogia na'i maana na'i 'oha gau hinihinia do'ia Jisas Kraest
'a to'o mena 'anai ruhasi'i ora-ora'a agaa'i baanigia. Namoiwou ta sae nai matai
hinihinia Jisas, 'inia 'igaau gau ta'isada hako na'i maana God.
23 'Iraau hakoi mwane inoni ra ora-ora'a mana barongadaa'i ra ai'a gere gaarangi
tari beiai barongana God na hauasa.
24 Rei'uaa na o'asi, suriai goro na haua God 'inigia na 'onaai bane, 'a 'unua dogau
odo-odo na'i maana, 'inia Jisas Kraest na ruhasigaau baaniai ora-ora'a.
25-26 Mia God 'a ha'ataaria Jisas 'anai mae 'inigia neina 'ia God 'ai matai 'adoma'i
nugasi'i ora-ora'a agaa'i. 'Ia God 'a ha'a-odoodogia na'i maana na'i 'oha gau hinihinia
do'ia Jisas 'a ha'aaheai 'abuna, ma wateai tahingana 'inigia. Na'i 'oha i na'o, 'ia God
'a ahumaratanoa beiraaui sae ma ai'a ha'a-mama'airaau 'ini'i ora-ora'a adaa'i. Mana'i
'ohani 'a 'onaa do'ia God 'a ha'a-mama'aia Jisas Kraest 'ini'i ora-ora'a agaa'i. 'Ia God
'a haua o'asi 'anai ha'ata'inia doni hihiiri na haua 'a odo-odo hako ma ro'u 'anai ha'a-
odoodogia na'i maana 'iniai hinihinia agaaua Jisas.
27 Naasi 'e taha nagai matai ha'aba'o 'inia? 'A bwa'i ta maho! 'Inia 'ia God 'a ai'a
ha'atahigia baaniai ora-ora'a do 'iniai suria agaaui Ha'atora, me 'iniai hinihinia agaaua
Jisas Kraest.
28 Naia na hinihini nagau odo-odo 'inia na'i maana God, ai'a do 'iniai suria agaaui
Ha'atora.
29 'A 'ua? 'Ia God 'e God ameeu moi Jiu ma'ua 'e God agaau hako? 'Iia 'e God agaau
hako,
30 'inia 'e ta'i God moi na awa. 'A to'oraa moi ta'i herehere na'oi matai odo-odo 'inia
na'i maana, naasi hinihini, rei'uaa na i'oe 'e ai Jiu ma'ua ai'a.
31 'A 'ua? 'Iniai 'unua agaau doni hinihini moi na ha'atahigaau, gaugu bwa'i rabasia'a
i Ha'atora? 'Abwa'i! Gai ha'ahouai Ha'atora 'inia 'i Ha'atora 'a ororiu mau.

4

'Ia Ebraham 'A Hinihinia God

1 Ma naasi gai 'adoma'i surisuria Ebraham, i wauwa ameeui Jiu. 'A he'ua i herehere
nagu odo-odo 'inia na'i maana God?
2 'Onaa ni here goro na haa'i naasi na odo-odo 'inia na'i maana God, me 'iia 'a
to'o marehota 'anai ha'a-ta'eta'ea haaria 'inia. Ma'ata 'ia God 'a ga'i bwa'i matai ha'a-
ta'eta'ea 'inia.
3 'Inia ni Usu-usu Maea 'a 'unua o'ani, “'Ia Ebraham 'a hinihinia God. Naasi suriai
hinihinina 'iia 'a odo-odo na'i maana.”*
4 I ha'a nara horia 'iniai sae na tagora, ai'a ha'a narai hisu pwaranga 'inia, ma'ata
'e ha'a nara taharia 'inia 'iniai tagora na haa.

---

* **3:18** 3:18 Psalm 36:1 * **4:3** 4:3 Jenesis 15:6

5 Ma na'i beia God, 'a ai'a haua o'asi tanagaaui sae ora-ora'a. 'Inia ai'a do 'iniai
tatau'aro goro agaa'i nagu 'unua 'inia God dogau odo-odo na'i maana, me 'iniai
hinihinigaau beia. 'Inia 'ia naasi a mo'o na matai ha'a-odoodoai sae ora-ora'a.
6 'Ia Deved 'a ha'arangasia na'i Usu-usu Maea do'ia God 'a ha'a-wa'ewa'eraaui nei
ra odo-odo na'i maana, rei'uaa narau ai'a haa'i mwane tatau'aro goro 'anai ha'a-
wa'ewa'ea God 'ini'i. 'Ia Deved 'a o'ani,
7 "Wa'ewa'e tanaraaui nei na 'ia God 'a 'adoma'i nugasi'i ora-ora'a adaa'i,
ma kaku'a'i mareho taritari'a narau haa'i.
8 Ha'amomori! Wa'ewa'e di'u tanaa mo'o na 'ia God 'agu ai'a 'adoma'ini'i'a aho'i ora-
ora'a ana'i."†
9 Ma 'ua? Ni wa'ewa'e na 'ia Deved 'a hadanga'iniasi ra haua moi tanaraaui Jiu?
Ai'a! Ni wa'ewa'esi tanaraau ro'u i nei ra ai'a Jiu. Gai 'adoma'i surisuria ro'u mau i
dorai Usu-usu Maea ani na ha'arangasia do 'ia Ebraham 'a odo-odo na'i maana God
'iniai hinihinia ana God.
10 Na'i 'oha he'ua na 'ia God 'a ha'arangasia do'ia Ebraham 'a odo-odo na'i maana?
Na'i na'o magu dauai aha ha'ara ma'ua na'i muri? Mau na'i na'o, ai'a na'i muri.
11 Ni aha ha'ara nagu daua na'i murisi, 'e ha'ara moi 'anai ha'ata'inia do 'iia 'a
odo-odo na'i maana God 'iniai hinihinia ana 'oha na ai'a aha ha'ara mau. Naasi 'ia
Ebraham 'a ga'i 'onaa do'e ama ma'ua na'otara adaau hakoi nei ra ai'a dauai aha
ha'ara nara hinihinia God neina rai odo-odo na'i maana.
12 Ma'e amadaau ro'u i Jiu nara dauai aha ha'ara. Ai'a do 'iia 'e amadaau 'inia moi
daua adaaui aha ha'ara, me 'iniai hinihinia adaaua God 'onaaia Ebraham na bwani
hinihini magu tano'i dauai aha ha'ara.

Ni Duruduru Ana God 'Ai 'Ari Tanaraau Hakoi Nei Nara Hinihini

13 'Oha 'ia God 'a duruduru tanaa Ebraham 'anai hauai marewana hako tanaraaui
warowarona'i, i durudurusi ra ai'a haua tanaa Ebraham do 'iniai ha'isuria ana i
Ha'atora me 'iniai odo-odo ana na'i maana God suriai hinihinina.
14 Do 'onaa na inoni 'a dauai taha na 'ia God na duruduru 'inia suriai ha'isuria ana
i Ha'atora, naasi 'a ha'ata'inia do hinihini 'e maho haaria moi, mana duruduru ana
God 'a ai'a ororiu.
15 Ni Ha'atora 'a bwa'i waa mai tanagia i taha na 'ia God na duruduru 'inia. Me 'a
matai haua moi ha'a-mama'ai tanaraaui nei narau horosia. 'Onaa na ha'atora 'a ga'i
bwa'i awa, 'a bwa'i sae nai horosia ta ha'atora.
16 Naasi na hinihinina moi noni na matai daua 'inia i taha na 'ia God na duruduru
'inia. 'A o'asi, neina 'ai hisungigaau kongari moi 'iniai taha na duruduru 'inia.
I durudurusi 'iaadaau hako i warowarona'i a Ebraham. Ai'a do 'iaadaau moi
warowarona'i a Ebraham nara awa suri'i Ringe ana'ia Moses. 'Iaadaau ro'u i nei
narau ai'a awa na'i bahaidi ringe 'isi maraugu hinihini 'onaaia Ebraham. 'Inia 'ia
Ebraham 'e wauwa agaau hako.
17 Naasi 'ado'ado 'anai taha na Usu-usu Maea na 'unua na'i 'oha na 'ia God 'a o'ani
'inia, "'Inau wai hau'o 'anai amadaau i mwane burunga hako na'i marewana."‡ Naasi
'ia God 'a ha'a-'o'oriai duruduru ana, 'inia Ebraham 'a hinihinia God na ha'a-suruta'era
i nei ra mae, ma matai ha'apwa'ara'i mareho ra ai'a awa ga'u.
18 Na'i 'oha na 'ia God 'a duruduru tanaa Ebraham do'ai ha'i ama tanaraau hakoi
mwane burunga, 'ia Ebraham 'a hinihinia. Naasi magu o'ani ro'u 'inia Ebraham,
"Na warowaromu'i rai rago 'onaai'i hee'u."§ Rei'uaa na 'ome 'onaa do 'abwa'i to'o i
durudurusi, 'ia Ebraham 'a 'u'uria God do mareho 'isi rai to'o'a ma'ata.
19 Hinihinina Ebraham ai'a maemae'a rei'uaa na harisina 'a gaarangi tari'a i ta'i
'arangi, ma rei'uaa nagu ai'a 'ome arari'a do 'aigu matai haua'a ta gare, mana urao
ana 'ia Sera 'a 'amara.

---

† **4:8** 4:7-8 Psalm 32:1 ‡ **4:17** 4:17 Jenesis 17:5 § **4:18** 4:18 Jenesis 15:5

20 'Iia ai'a 'adoma'i heiruarua'a moe'a 'iniai duruduru na haua God tanaa. Ma'ata,
na hinihinina 'a raha hanehane ara'a ma ha'atee ha'aasaa God 'iniai duruduru ana.
21 'Inia 'ia Ebraham 'a huunai 'iraraa goro do'ia God 'ai ha'ato'oa ma'ata i durudurusi.
22 Naia naragu usua 'inia na'i Usu-usu Maea do 'iia 'a odo-odo na'i maana God.
23 Hoita, mana mareho nara usuasi, ai'a do 'anai 'a'auhia moia Ebraham,
24 me 'anai 'a'auhigaau ro'u. Ra usua 'anai ha'a-aidangisigaau do 'igaau hakoi nei
nagau hinihinia God na ha'a-suruta'ea Araha aga Jisas baaniai mae, gai odo-odo ro'u
na'i maana.
25 'Ia God 'a ha'awatea Jisas 'anai mae 'ini'i ora-ora'a agaa'i ma ha'a-suruta'ea baaniai
mae 'anai ha'a-odoodogia na'i maana.

5

Hinihini 'A Haua Tanagiai Wa'ewa'e

1 Hoita naasi, 'iniai odo-odo agaau na'i maana God 'iniai hinihinia agaau, na'i 'ohani
gau hagu goro beia 'iniai maho na 'ia Araha aga Jisas Kraest na haua 'inigia.
2 Ma suriai hinihinia agaaua Kraest, gau aidangisia'a i goro ana God 'inigia nagau
daua na'i 'ohanisi. Magau wa'ewa'e 'iniai 'adoma'i heitotori nagau haua 'anai awa
beia God na'i rarahana ta'oha.
3 Gau wa'ewa'e ro'u 'ini'i mwane mareho ha'abooboo abe mana rongomaata'i nagau
siri suri'i, 'inia baani'i mareho 'isi gau to'oraai ahumaratanoa.
4 Mana to'oraa agaaui ahumaratanoa na 'ia God naigu ahugoro 'inia 'inigia. Mana'i
'oha 'ia God 'a ahugoro 'inigia, gau to'oraai 'adoma'i heitotori 'ini'i mareho nai haa'i
tanagia.
5 Ma na'i 'oha nagau to'oraai 'adoma'i heitotori, gau bwa'i totori pwaranga. 'Inia
'a bwane ha'ata'inia goro i heita'ahi ana tanagia 'oha na ha'ataaria mai Hi'ona Maea
'anai ha'ahonusigia 'iniai heita'ahi ana.
6 Mau na'i 'oha gau ora-ora'a magau ha-ha'aroha'a na 'ia God 'a ha'ataaria maia
Kraest na'i madoraa na sigihia 'anai mae 'inigia.
7 'E mareho na bwara naasi do ta sae nai mae 'inia ta sae odo-odo, gasi 'ai matai
mae moi 'inia ta sae nai huunai odo-odo.
8 Ma'ata 'ia God 'a ha'ata'inia tanagiai heita'ahi ana na raha. 'A ha'ataariai garena
na mae 'inigiai inoni ora-ora'a.
9 Ma suriai ha'a-odoodogaau ana Kraest na'i maana God 'iniai ahe na haai 'abuna,
'agu ai'a 'ome bwara'a do 'iia 'ai ha'a-dadara'agaau baaniai ha'a-mama'ai ana God.
10 Na'i na'o, 'oha 'ia Kraest ai'a boi mau, 'igaau gau 'onaai maerongana'ia God. Mia
God 'a ha'a-hagugonigaau beia haaria 'iniai mae na haua i garena. Ma naasi, 'ia Kraest
'ai ha'a-dadara'agaau ma'ata'a baaniai ha'a-mama'ai 'iniai tahi aho'i ana.
11 Naasi gai wa'ewa'e, ai'a do 'ini'i moi mareho 'isi, ma ro'u do 'ia God 'a ha'ataaria
mai Araha aga Jisas Kraest 'anai ha'a-hagugonigaau beia God.

'Ia Adam Mia Kraest

12 I ora-ora'a 'a sirimai na'i marewana suriai here ta'aa na haua Adam. Mana'i ora-
ora'a naasi na sirimai mae. Tarana 'inia na mwane sae hako rai mae ma'ata, suria ni
'adonai sae hako ra ora-ora'a.
13 'Oha ni Ha'atora ai'a boi mau, 'iraaui sae ra bwane ora-ora'a. Mia God 'a ai'a
hiiriraau, suria na Ha'atora 'a ai'a awa mau.
14 Ma rei'uaa na o'asi, sae 'a to'i'araau moi mae, taraawa'a beia Adam tari beia
Moses, rei'uaa narau ai'a horosiai ringe na 'ia God haaria na 'unua 'onaai haua ana
Adam.
'Ia Adam, na huta na'i na'o, 'e damana maua Kraest nagu huta mai na'i muri.
15 Ma'ata raru ai'a ta'isada, 'inia i ora-ora'a ana Adam 'a he'ete'i di'u baaniai bane
ni 'adoma'i nugasi. 'Inia 'a ha'a-momori doni ora-ora'a ana Adam 'a waia mai mae

tanaraaui noni. Ma ha'a-momori di'u ro'u wou do ra rago i nei na 'ia God 'a goro
'iniraau ma hauai bane naasi tanaraau. Mia God 'a matai haua o'asi 'iniai goro ana
Jisas Kraest 'iniraau.
16 Wai 'unua ro'u, ni bane ana God 'a ai'a 'onaai ora-ora'a ana Adam. Ni ta'i ora-ora'a
ana Adam 'a haai hihiiri mana ha'a-mama'ai tanaraaui sae, mana bane ana God 'a
ha'a-odoodoraaui sae na'i maana, rei'uaa nara rago di'ui ora-ora'a narau haa'i.
17 'A ha'a-momori do ora-ora'a ana moi ta'i sae na hauai mae tanaraau hakoi noni.
Ma'ata 'a ha'a-momori di'u ro'u wou do 'iraaui nei narau wa'ewa'e 'iniai goro ana
God 'iniraau marau dauai bane anasia God naasi na ha'a-odoodoraau na'i maana, rai
dauai tahi tarau 'inia Jisas Kraest marai heimarungi beia.
18 Hoita, ora-ora'a na haua Adam 'a hauai hihiiri mana ha'a-mama'ai tanaraau hakoi
inoni. Ma'ata, i here odo-odo na haua Kraest 'a ha'a-odoodoraaui noni na'i maana God
ma haua tanaraaui huunai tahi.
19 Hairaesi na hauai ta'i sae beia God, na haua 'inia i ora-ora'a tanaraau hakoi
mwane inoni. Naasi 'a o'asi ro'u, 'inia 'e ta'i sae na araisuria God, 'a rago i nei narai
odo-odo na'i maana God.
20 'Ia God 'a haua mai Ha'atora do 'iraaui noni rai 'ome 'irara'i ora-ora'a adaa'i.
Ma'ata rei'uaa na ora-ora'a adaa'i ra rago hanehane ara'a, ni goro ana God 'iniraau 'a
raha aharau ro'u ara'a.
21 Naasi, na'i na'o, 'iraaui sae rau awa na'i bahainai mena anai ora-ora'a ma wairaau
'anai mae. Ma na'i 'ohani, gau awa na'i bahainai heita'ahi ana God nagaugu taarai
odo-odo 'inia na'i maana ma naia nagaigui taarai daua 'iniai tahi tarau. 'Ai o'asi 'iniai
here na 'ia Jisas Kraest, i Araha aga, na haua 'inigia.

6

Tahi Beia Kraest

1 Naasi, 'e taha nagai haua? 'A 'ua? Gai ora-ora'a moe'a mai raha hanehane ara'a i
goro ana God 'inigia 'oha nai 'adoma'i nugasi'i ora-ora'a 'isi?
2 'Abwa'i! 'Onaa nagaugu ai'a awa'a na'i bahainai mena anai ora-ora'a, ni 'uaana
nagaigui ora-ora'a moe'a ro'u mau 'inia?
3 'A 'ua? Mou kaku'aa doni bwareomaea nagau daua 'a ha'ata'inia dogau ha'i ta'i
beia Jisas Kraest? Ma na'i 'oha gau dauai bwareomaea, gau 'onaa dogau mae beia.
4 Ha'amomori, 'onaa gau ha'i ta'i beia na'i bwareomaea, 'a 'onaa dora toringigia
beia ro'u na'i madoraa na mae, neina rai ha'a-suruta'egia 'anai to'oraai tahinga haoru
'onaai ha'a-suruta'ea ada Kraest baaniai mae 'iniai mena na raha ana God i Ama.
5 Suria 'igaau 'e ta'i beia Kraest na'i mae na haua, 'ia God 'ai ha'a-suruta'egia ro'u
'onaai haua ana tanaa magai to'oraai tahinga haoru.
6 'Inia 'a 'onaa dora rabu'i tahinga bwani agaa'i beia na'i dadaahoro neina baronga
ta'a'i agaa'i rai ai'a'i, neina gaugu bwa'i ha'i sae tatau'aro'a tanaai ora-ora'a.
7 'Inia na'i 'oha gau mae beia Kraest, 'a ruhasigia baaniai mena anai ora-ora'a.
8 Ma gau hinihini do suriai mae agaau beia Kraest, 'igaau gai tahi ro'u beia.
9 Gau 'iraraa o'asi 'inia 'ia Kraest 'a suruta'e baaniai mae, magu bwa'i mae'a ro'u ta
'oha. I mae, 'agu ai'a to'o mena'a ro'u do 'anai marungia ro'ua Kraest.
10 'Iia 'a mae ha'atai moi magu bwa'i mae'a ro'u ta 'oha. Mana mae na haua 'a mae
'anai ha'a-ai'aai mena anai ora-ora'a, mana'i 'ohani 'a awa 'anai tau'aro tanaa God.
11 Hoita, 'i'amou mou o'asi ro'u. Mou ga'i aidangisia do 'i'amou mougu ai'a awa'a
na'i bahainai mena anai ora-ora'a, mamou awa 'anai tau'aro tanaa God 'inia Jisas
Kraest.
12 Moi abui ha'awateai ora-ora'a 'anai marungiai tahingamoou 'anai hau'i hei'irisi
ta'a'i 'anai abe hasi'o.

13 Abu ta ta'i dora na'i abemu na'oi watea 'anai haa'i here ta'a'i mana ora-ora'a. Moi
ha'awate'amou ha'ibubu tanaa God 'onaai nei na mae ma suruta'e ma dauai tahinga
haoru. Na abemoo'i hako moi wate'i tanaa 'anai hauai taha na odo-odo.
14 Ora-ora'a 'agu ai'a marungi'amou'a, suria 'i'amou mougu ai'a awa'a na'i bahaidi
Ringe ana'ia Moses nara ha'abwaraa tana'amou 'anai agoheta'i ora-ora'a. Na'i 'ohani,
mou awa na'i bahainai heita'ahi ana God mia God 'a 'a'auhi'amou 'anai awa odo-odo.

Sae Tatau'aro Nara Hauai Taha

Na Odo-odo

15 Naasi gai 'ua? Suria i ai'a marungigaau'a 'anai Ringe ana'ia Moses magau awa'a
na'i bahainai heita'ahi ana God, gai ora-ora'a moi? 'Abwa'i!
16 'A 'ua? Mou ai'a aidangisia do 'oha mou sigihiai taha 'anai ha'isuria, naasi taha
namou ha'i slev tanaa? 'Onaa mou sigihiai ora-ora'a 'anai awasuria, mamoi dauai
mae tarau. Ma 'onaa mou 'ome sigihia God 'anai awasuria, mamoi hauai awaha na
odo-odo.
17 'Au ha'atee ha'agorohia God, 'inia na'i na'o mou tau'aro 'onaai slev tanaai ora-
ora'a, mana'i 'ohani mou huunai suriai ha'ausuringa'i na haua tana'amoua God.
18 Na'i 'ohani 'ia God 'a ruhasi'amou baaniai ora-ora'a, mamou ha'i sae tatau'aro
ana'i nara tau'aro raha 'anai haa'i here nara odo-odo.
19 'Au hauai heiha'auu 'iniai slev, 'inia 'onaa nau bwa'i, 'ai bwara di'u tana'amou
'anai aidangi tarihanai mareho nau maaniani. Na'i na'o mou wate'i abemoo'i 'anai
ha'i slev tanaai ora-ora'a. Mou haa'i mwane here wawaasua'a mamou haa'i mwane
mareho ta'a'i he'ete'i hairiu. Naasi, na'i 'ohani mou ga'i wate'i abemoo'i tanaa God
'anai hau'i maho odo-odo neina moi awa maea.
20 Na'i na'o, 'oha namou 'onaai slev tanaai ora-ora'a, mou ai'a 'adoma'i raha 'anai
hauai taha na odo-odo.
21 Ma ai'a ta ta'i maho nai goro namoi daua 'ini'i mareho ta'a'i namou haa'i ga'u na'i
na'o. Na'i 'ohani mougu ninima 'ini'i mareho 'isi nara matai wai'i sae 'anai mae tarau.
22 Mana'i 'ohani 'ia God 'a ruhasi'amou baaniai mena anai ora-ora'a mamou ha'i sae
tatau'aro'a tanaa. Mou haa'i'a i mareho namou awa maea 'ini'i, mana heitahari naasi
tahi tarau.
23 I heitaharinai ora-ora'a naasi mae tarau, mana bane ana God na watea dadara'a
tanagia, naasi tahi tarau 'inia Jisas Kraest, 'ia Araha aga.

7

Heiha'auu 'Iniai Ha'iwai

1 Arai do'ora mana asigu'i, 'au 'iraraa domoi aidangisiai mareho na 'inau wai
maani'ini, suria 'i'amou hako mou aidangisi'i ringeringe 'anai gaumani. Mou 'iraraa
do na sae 'a awa na'i bahainai ringe na'i madoraa na tahi mau na'i marewana.
2 Wai haua ta heiha'auu tana'amou 'iniai ha'iwai. Na'i 'oha na urao 'a wainai mwane,
ni ringe 'a 'unua do 'ai awa tarau beiai mwane ana. Tari na'i 'oha na mwane ana 'a
mae, naasi 'agu dadara'a aho'i baaniai ringei ha'iwai.
3 Ma 'onaa na urao ha'iwaisi 'a awa beiai mwane he'ete'i 'oha na mwane ana 'a
tahi mau, 'iia 'a taritari'a baaniai mwane ana. Ma'ata 'onaa mwane ana 'a mae, 'iia
'a dadara'a baaniai ringei ha'iwai. Ma 'onaa 'ai ha'iwai he'ete'i, 'a ai'a here taritari'a
baaniai mwane ana.
4 Naasi 'a o'asi ro'u tana'amou, arai do'ora mana asigu'i. Na'i 'ohani mou dadara'a
baaniai Ringe ana'ia Moses, 'inia 'a 'onaa domou mae beia Kraest na'i dadaahoro. Ma
naasi, mou matai hasi wou beiai nata sae, 'ia Kraest nara ha'a-suruta'ea baaniai mae.
'Ia God 'a ha'a-dadara'agia neina gai haa'i mwane here goro marai ha'aasaa God 'ini'i.
5 Na'i na'o gau araisuri'i hei'irisi ta'aa agaa'i. Mana mareho na Ringe ana'ia Moses
ra ha'aabu'i, naasi mareho ta'a'i nagau 'adoma'i wetewete 'anai haa'i 'ini'i abegaa'i.
Mana mareho ta'a'i 'isi ra hoaigia baania God.

6 Me na'i 'ohani 'ia God 'a ruhasigia baani'i Ringe nara ho'osigia magau dadara'a
baani'i, 'inia ni tahinga bwani agaa'i ra mae'a. Na'i 'ohani, gau tau'aro tanaa God
suriai herehere haoru. Gau tau'aro suriai hei'irisinai Hi'ona Maea, ai'a suriai Ringe
ana'ia Moses.

Ni Ringe Ra Ha'ata'iniai Ora-ora'a

7 Naasi, 'a 'ua? Mou 'adoma'inia do 'inau 'au 'unua doni Ringe ana'ia Moses ra ta'a'i?
Ai'a do 'a o'asi! Naia na Ringe naasi na ha'ata'inia do 'inau 'e ora-ora'a nau haa. 'Au
ga'i bwa'i 'iraraa do naga 'a taritari'a 'onaa ni Ringe 'a ga'i bwa'i rangasia o'ani, "'Oi
abui naga."
8 Ma'ata, 'oha nau aidangisia do 'ia God 'a ha'aabuai naga, na'i 'ohasi 'a 'onaa doni
ora-ora'a 'a ha'asirihi'i mai mwane hei'irisi ta'a'i na'i 'adoma'igu mau naga'a. 'Onaa ni
Ha'atora 'a ga'i bwa'i awa, ni 'ado'ado 'anai hauai ora-ora'a 'a ga'i bwa'i awa ro'u.
9 Na'i na'o, 'oha nau ai'a 'iraraa mau i taha naasi Ha'atora, nau ai'a arunga 'ino'a
'inia ta maho. Ma'ata na'i 'oha naugu aidangisiai Ha'atora, ni ora-ora'a 'a taraawa'a
tau'aro wetewete na'i tahingagu ma hoaiau baania God 'onaai sae na mae.
10 Naasi Ha'atora ana God na ga'i ha'ata'inia tanaau i tara 'anai tahi tarau, nagu
hoaiau baania God.
11 'A 'onaa doni ora-ora'a 'a pwari'iau do 'inau 'au matai araisuria moi Ha'atora
rei'uaa na 'ia God 'a bwa'i 'a'auhiau. I ora-ora'a 'a ha'atau'aroai Ha'atora 'anai ha'a-
'ino'aau neina wai heihoa baania God.
12 Ma'ata, ni Ringe ana'ia Moses mana Ha'atora ra maea mara goro mara odo-odo.
13 Ma 'ua? Naia na Ha'atora gorosi na hoaiau baania God? Ai'a do 'a o'asi! Naia
na ora-ora'a na ha'atau'aroai Ha'atora naugu taarai heihoa 'inia baania God. Naasi
gau re'iai he'uai ta'aa anai ora-ora'a. 'A ha'atau'aroai Ha'atora ana God 'anai hauai
hereta'aa ma ha'ata'inia doni ora-ora'a 'e mareho na ta'aa di'u ro'u wou.

Hei'oi Beiai Ora-ora'a

14 Ni Ringe ana'ia Moses ra goro 'inia ra boi baaniai Hi'ona Maea. Me 'inau 'au matai
hauai ta'aa 'inia 'inau 'e inoni moi. 'Au awa na'i bahainai heimarungi anai ora-ora'a
mau tau'aro tanaa 'onaai slev.
15 'Inau 'au ai'a huunai aidangisia taranai taha naugu taarai hau'i 'ini'i mareho nau
haa'i, 'inia 'au 'adoma'i wetewete 'anai haa'i maho ra odo-odo maugu ai'a haa'i. Mana
here na 'inau 'au 'ita'i, naasi naugu hahaa'i.
16 'Au 'iraraa goro do here nau haa'i ra ai'a odo-odo, naasi 'a ha'ata'inia do 'inau 'au
'adoma'i aratara ro'u 'inia doni Ringe ana'ia Moses ra goro.
17 Naasi, ai'a do naia na 'adoma'igu haraariau nau haua 'inia, ma'ata naia na ora-
ora'a na awa na'i raromagu na ha'ahauau 'inia.
18 'Inau 'au 'iraraa do 'a bwa'i ta maho goro nawai haua 'oha nau suri'i hei'irisigu'i
haariau. Rei'uaa nawai raba haua ta maho goro ma 'au bwa'i matai haua mwada'u.
19 Na'i 'oha nau 'adoma'i wetewete 'anai hauai maho goro, 'a bwara di'u tanaau
'anai haua. Mana'i 'oha nau bonasia do wai abui hauai here na ta'aa, naia naugu
hahaa 'inia.
20 Ma'ata, 'onaa nau hauai here nau ai'a raba haua, ai'a do 'inau nau haua, naia na
ora-ora'a na awa beiausi na ha'ahauau 'iniasi.
21 Naasi 'e maho na o'asi'a. 'Oha nawai 'adoma'i wetewete 'anai haai maho goro
nau ga'i haua, 'augu haua moi maho ta'aa nau ga'i bwa'i haua.
22 Ni tahingagu hako 'a wa'ewa'e 'ini'i Ha'atora ana'ia God mau raba araisuri'i mora.
23 Maagu 'e mareho he'ete'i ro'u na tau'aro na'i tahingagu na ha'a-bwarabwaraai
'adoma'igu 'anai araisuri'i Ha'atora 'isi. Naia na ora-ora'a na hei'oi bwarasiai goro,
ma naia naugu taarai tau'aro 'onaai slev 'inia tanaai ora-ora'a na awa na'i tahingagu.
24 Ha'arohaiau di'u! 'Iatei naigu ruhasiau baaniai ora-ora'a na awa na'i abegu na
waiauni 'anai mae tarau?

25 'Au ha'atee ha'agorohia God, 'inia na heiarami 'anai mahosi a Jisas Kraest, Araha aga.

Naasi mou aidangi tarihana'a. Na'i 'adoma'igu hako 'au raba araisuri'i Ha'atora ana'ia God. Me 'iniai hei'irisi ta'aa nara awa beiau, naugu taarai ha'i slev 'inia tanaai ora-ora'a.

8

Awasuriai Hei'irisinai Hi'ona Maea

1 Naasi, tanagaaui nei nagau hagu beia Jisas Kraest, 'ia God 'a bwa'i hiiri ha'a-mama'aigia.

2 'Iniai hagu agaau beia Jisas Kraest, na Hi'ona Maea 'a haua tanagia i tahinga haoru ma ruhasigia baaniai mena anai ora-ora'a na waigia 'anai mae tarau.

3 I Ringe ana'ia Moses ra bwa'i ruhasigaau mwada'u suria ra ai'a wetewete arari 'anai ha'aheho'i hei'irisi ta'aa agaa'i. Ma'ata 'ia God 'a 'adoma'iniai here he'ete'i 'anai ruhasigia. 'A ha'ataaria mai ta'i garena 'ia Jisas Kraest na boi 'onaai noni. 'A watea mai do'ai mae 'onaai ho'asi 'anai ha'a-ai'a'i ora-ora'a agaa'i. Ma 'iniai heresi, 'a ha'a-ai'aai mena anai ora-ora'a na marungigia.

4 'Ia God 'a haua o'asi dogai hauai awaha na odo-odo na Ha'atora 'a atenga'inia. Na'i 'ohani gau matai awa odo-odo o'asi suria gau ai'a araisuri'i'a i hei'irisi ta'aa agaa'i, gau awasuriai Hi'ona Maea.

5 'Iraaui nei nara araisuri'i hei'irisi ta'aa adaa'i, rau 'adoma'i raorao 'anai hau'i moi mareho ta'a'i na abe hasi'o na 'irisia. Miraau nei rau awasuriai Hi'ona Maea, rau 'adoma'i raorao 'anai haa'i mareho na Hi'ona Maea na 'irisia.

6 'Iatei na wateai hei'irisi ta'aa 'anai na'otarana, i heitahari naasi mae tarau. Mia tei na wateai Hi'ona Maea 'anai na'otarana, 'ai daua nana i tahi tarau ma 'ai hagu goro aho'i beia God.

7 'Iatei na wateai hei'irisi ta'aa 'anai na'otarana, 'a ha'imae beia God, 'inia 'a kakawata'i araisuriai Ha'atora ana God. Me 'onaa naigui raba araisuriai Ha'atora ana God, 'ai bwara ro'u tanaa 'anai araisuria.

8 Tarana naasi, 'irai nei nara araisuriai hei'irisi ta'aa adaa'i, ra bwa'i matai ha'a-wa'ewa'ea God.

9 Ma'ata 'i'amou mougu ai'a araisuri'i'a i hei'irisi ta'aa amoo'i, mou awasuriai Hi'ona Maea 'onaa 'a ha'a-momori doni Hi'ona Maea ana God na awa suri'i raromoo'i. Ma moi aidangisia do 'iatei na ai'a to'oraai Hi'ona Maea na ha'ataaria maia Kraest, 'ia Kraest 'a ai'a to'oraa mo'osi.

10 Ma'ata 'i'amou, suriai to'oraa amooua Kraest suri'i tahingamoo'i, rei'uaa na abemoo'i ra mae 'iniai ora-ora'a na haua Adam, ma'ata ni aungamoo'i rai tahi mau, 'inia 'ia God 'a bwane 'unua domou odo-odo'a na'i maana.

11 'Ia God 'a ha'a-suruta'ea Jisas baaniai mae mana Hi'ona Maea ana 'a awa na'i raromoo'i. Ha'amomori, 'ia God 'a ha'atahia aho'i a Kraest baaniai mae. Ma naasi 'ai ha'atahi'i aho'i ro'u i abemoo'i nara matai mae 'iniai mena anai Hi'ona Maeasi na awa bei'amou.

12 Naasi arai do'ora mana asigu'i, 'e mareho na awa tanagaau 'anai haua tanaa God. Naasi 'anai awasuriai Hi'ona Maea, ai'a 'anai suri'i hei'irisi ta'aa agaa'i.

13 'Onaa namoi araisuriai hei'irisi ta'aa amoo'i, mamoi dauai mae tarau. Ma 'onaa moi ha'awateai Hi'ona Maea maai 'a'auhi'amou 'anai nugasi'i baronga ta'a'i amoo'i, mamoi to'oraai tahi tarau.

14 'Iraaui nei na Hi'ona Maea ana God 'a na'otaradaau, rai ha'i gare ana'ia God.

15 I Hi'ona Maea nagau daua na'i tahingaga 'a ai'a 'anai ha'a-mamaa'usigaau 'onaai sae tatau'aro na mamaa'usiai bwauodo ana. Ma'ata, na Hi'ona Maea 'a haugia 'anai ha'i gare ana'ia God. Ma 'iniai awa ana beigaau nagau matai totoro 'inia hura'a tanaa God o'ani, “Mama.”

16 I Hi'ona Maea naasi na ha'a-'o'ori'i 'adoma'igaa'i do 'igaau ra'i gare ana'ia God.

17 Ma suria 'igaau ra'i gare ana'i, gai dau'i mwane mareho goro na duruduru 'ini'i
a God tanaraaui noni ana'i. Magai daua ro'u i taha na 'ia God 'a duruduru 'inia tanaa
Kraest. Me 'iniai rongomaata'i agaau 'onaai rongomaata'i ana Kraest, 'ia God 'ai waigia
ara'a ro'u 'anai ha'ahauasagia goni beia Kraest.

Tahinga Haoru Ta'oha

18 'Au 'iraraa doni rongomaata'i nagau haua na'i 'ohanisi 'e maho haaria moi 'oha
nau 'adoma'i suria do'ia God 'aigui waigaau ara'a 'anai ha'ahauasagia ta 'oha.
19 Mwane mareho na 'ia God 'a ha'apwa'ara'i na'i marewanani ra mamasi beiai
'adoma'i wetewete moe'a mau 'anai 'omesiai 'oha na 'ia God 'ai ha'a-hauasaraaui gare
ana'i.
20 Me na'i 'ohani, mwane maho na 'ia God 'a ha'apwa'ara'i ra matai mae ma'ua ta'a'i.
Ma ai'a do 'a o'asi suriai hei'irisi adaa'i haari'i, 'ia God na 'irisia o'asi. Mana mwane
mareho 'isi ra 'adoma'i heitotori 'iniai madoraa
21 na 'ia God 'ai ruhasi'i baaniai mae mana ta'aa marai awa dadara'a 'onaai awa
dadara'a nara haa'i huudi gare ana'ia God.
22 'Onaai aidangisia aga, taraawa'a mau mai tari 'ohani, mwane maho na
ha'apwa'ara'i a God na'i marewana 'a 'onaa dora mamasi ha'i rongomaata'i, 'onaai
urao pote na mamasi ha'i rongomaata'i 'anai ha'ahutaai gare.
23 Ma ai'a do marewana moi haaria na mamasi ha'i rongomaata'i o'asi. 'Igaau ro'u
i nei nagau dauai Hi'ona Maea 'onaai 'etanai bane na duruduru 'inia God tanagia,
gau mamasi ha'i rongomaata'i ro'u. Gau 'adoma'i wetewete 'iniai madoraa 'ia God 'ai
ha'arangasia hura'a do 'igaau huudi gare ana'i, ma'ai haa'i ro'u abe haoru tanagia.
24 Ma naasi 'iniai ruhasigaau ana God, 'igaau gau to'oraai 'adoma'i heimamasi 'iniai
'oha narai to'o i mareho goro 'isi. Ma 'onaa gau ga'i bwane dauai taha gau 'adoma'i
heimamasi 'inia, naasi ai'a ta'isada do gai 'adoma'i heimamasi mau 'inia. 'Inia 'a bwa'i
nei nai 'adoma'i heimamasi 'iniai taha na 'iia 'a bwane daua.
25 Ma'ata 'igaau ai'a daua mau i taha nagau 'adoma'i heimamasi 'ana, naasi 'igaau
gai 'abenga'i mamasi moi tari 'oha nagaigui daa.
26 Mana Hi'ona Maea 'a awa 'anai 'a'auhigia ro'u suri'i maemae'a agaa'i. Rei'uaa
gau ai'a 'iraraai ha'arahesi he'ua nagai haua, ma'ua 'e taha gai ha'arahesi 'ana, me na
Hi'ona Maea nai ha'arahesi wetewete taraga. 'A bonga'inia God 'ini'i ha'atee na sae 'a
bwa'i matai haa'i.
27 'Ia God 'a aidangisi'i hako i 'adoma'igaa'i ma 'iraraa ro'u i 'adoma'inai Hi'ona
Maea. 'A 'iraraa doni Hi'ona Maea 'a ha'arahesi wetewete taragaau i noni maea ana'i,
suriai hei'irisina God.
28 Gau 'iraraa do mwane mareho nara to'o tanaraaui nei nara ta'ahia God, 'ia God
'a tatau'aro suri'i 'anai 'a'auhiraau. Neiraausi nei na 'ome sigihiraau suriai 'ado'ado
na to'oraa nadaau.
29 'Ia God 'a bwane 'irararaau mau mai nei ana'i, ma 'adoma'i nunuga 'iniraau dorai
'onaai Garena. 'A haua o'asi, neina Garena 'ai 'onaai gare tahamora 'iniraaui mwane
ha'ido'orada mana ha'iasida.
30 Ma naasi 'iraaui nei na 'ia God 'a bwane 'adoma'i nunuga 'iniraau, 'ia God 'a 'ome
sigihiraau ma ha'arangasia hura'a dorau odo-odo'a na'i maana ma durua do ta 'oha
'ai wairaau ara'ai aro 'anai ha'ahauasaraau.

'A Bwa'i Ta Maho Nai Hoaigaau

Baaniai Heita'ahi Ana God

31 'Oha gau 'adoma'i surisuri'i mwane maho goro 'isi, gau aidangisia do 'onaa 'ia
God na aba beigaau, 'a bwa'i ta sae nai matai ha'ahehogaau.
32 'Iia ai'a ha'aabuai ta'i garena otohuu, ma'ata 'a watea dadara'a 'anai mae 'inigia.
Naasi 'a ha'ata'inia do na mwane mareho goro 'a matai wate'i hako ro'u o'asi tanagia!

33 'A 'ua? 'Iatei na ga'i matai ha'ahunigaaui nei na 'ia God 'a 'ome sigihigaau 'inia ta
maho? 'A bwa'i ta sae, suria 'iia 'a bwane ha'arangasia hura'a do gau odo-odo'a na'i
maana.
34 Ma 'ua? 'Iatei na ga'i matai hiiri ha'a-mama'aigia? 'A bwa'i ta sae! 'Inia 'ia Jisas
Kraest 'a mae taraga mara ha'a-suruta'ea aho'i ma heinagu na'i dora ororiu na'i aba
odona God ma bonga'inia 'anai 'a'auhigia.
35 'E taha na matai hoaigia baaniai heita'ahi ana Kraest? 'A bwa'i ta maho! 'Ia
Kraest 'ai ta'ahigia tarau rei'uaa gau awa na'i madoraa bwara, ma'ua na'i raronai
rongomaata'i, ma'ua na'i 'oha ra norata'aigia, ma'ua na'i madoraa ni hioro, ma'ua
na'i 'oha gau pohara, ma'ua na'i 'uruhanai maemaeha ma'ua na'i 'oha ra ha'a-
mamaa'usigia 'iniai mae!
36 Rai ha'ata'aigaau o'asi, 'iniai Usu-usu Maea 'a ha'arangasia o'ani, "Tarana i'oe
nameugu waiburuhia 'iniai mae 'ado dangi, mara here 'onaai'ameu 'onaai siip nara
ha'aagau 'anai ngahuia."*
37 Na'i 'uruhanai mwane mareho ta'aa nagau siri suri'i, 'igaau gau bwa'i heho, 'inia
'ia Kraest na ta'ahigia.
38 'Inau 'au huunai 'iraraa goro do 'a bwa'i ta maho nai matai hoaigia baaniai
heita'ahi ana God. Rei'uaa gau tahi ma'ua mae ma bwa'i ro'u. 'A bwa'i do ta maho nai
to'o dangini ma'ua maho nai to'o mau nai matai hoaigia baaniai heita'ahi ana God.
Bwa'i ta enjel ma'ua adaro ma'ua mareho nara mena.
39 Bwa'i ta maho na to'o mena ara'ai aro marawa ma'ua dioi ano, ma bwa'i ta
maho'a ro'u na'i raronai ha'apwa'ara nai matai hoaigia baaniai heita'ahi ana God na
ha'ata'inia beia Araha aga 'ia Jisas Kraest.

9

'Iraaui Inoni Nai Israel

Ra Gagata'inia Kraest

1 'Inau 'au ha'a-momori, 'au ai'a pwari'i 'inia 'inau 'iaana Kraest. I Hi'ona Maea 'a
marungiai tahingagu, naasi nau 'unua 'inia do 'au ai'a pwari'i 'oha nau 'unua do
2 'au ahutotou di'u ma ta'aa di'u i 'adoma'igu 'iniraaui do'oragu'i mana asigu'i, 'iraaui
Jiu, suria ra gagata'inia Kraest.
3 'Onaa 'a ga'i mwada'u, 'au 'adoma'inia do'ia God 'a ga'i ha'a-mama'aiau ma'ua 'ai
hoaiau baania Kraest 'onaa naasi here na ga'i matai 'a'auhiraau 'inia i Jiu, 'iraau noni
agu'i, 'anai hinihinia Kraest.
4 'Iraau saeni Israel 'isi naasi na 'ia God na 'ome sigihiraau ma wairaau 'onaai huunai
gare ana'i. 'Iraau naasi narau re'iai rarahana mana mena ana God. Miraau na 'ia God
na haa'i duruduru beiraau ma hau'i Ringe ana'i tanaraau. Miraau na 'ia God 'a ha'a-
aidangisiraau 'iniai huunai herehere 'anai rihunga'i ma haa'i duruduru tanaraau do'ai
'a'auhiraau.
5 Miraau wauwa adaa'i, ra'i saemaua 'onaaiasi a Ebraham, Aisak, mia Jekop. Mia
Kraest ro'u 'a huta mai 'onaai noni na'i burungadaau. 'Iia naasi God na marungi'i
mwane mareho hako. Gaau magai ha'a-aneanea taraua God. Amen!
6 Hoita. Rei'uaa ra ragoi Jiu nara gagata'inia Kraest, 'a ai'a do 'ia God 'a kaku'aai
duruduru ana tanaraau 'anai ha'agorohiraau. 'A ha'ato'oa, ma'ata ai'a do 'iraau hakoi
nei ra huta na'i burungadaaui Jiu narau ha'i huunai Jiu.
7 Ma ai'a do 'iraau hakoi pwirana'i a Ebraham narau ha'i huunai pwirana'i. 'Inia
rei'uaa na 'ia Ebraham 'agu to'ora'i tara'i gare ro'u, 'ia God 'a o'ani 'inia, "I huudi
pwiramu'i rai hura'a mai baaniai burungana Aisak."

* **8:36** 8:36 Psalm 44:22

8 Ma naasi 'a ai'a do 'iraau hakoi nei ra huta na'i burungana Ebraham narau ha'i
huunai gare ana'ia God. 'Iraau moi nei narau to'oraai hinihini 'onaai hinihininasi a
Ebraham 'oha na hinihiniai duruduru ana God tanaa, narau ha'i huunai pwirana'i a
Ebraham.
9 Naani duruduru na 'ia God 'a haua tanaa Ebraham 'abaia Aisak. 'A o'ani, "Na'i
huunai madoraa 'ana, wai boi aho'i bei'o mia Sera 'ai to'oraa ta gare mwane."
10 Ma ai'a do namoisi ta'i mamaani na ha'arangasia hura'a i 'ome sigihi na haa God
na'i 'oha na sigihiraaui noni. Moisu 'adoma'inia ro'u i mamaani 'iniai rua 'iu anasi
wauwa agaaua Aisak mana urao ana, 'ia Rebeka.
11-12 Na'i na'o ma rarugu huta i rua gare mwanesi, 'ia God 'a o'ani 'inia Rebeka, "I
gare na hutai na'o nai tau'aro tanaai gare na hutai muri."* Na'i 'ohasi raru ai'a haua
mau ta here goro ma'ua ta here ta'aa. Naasi 'a ha'ata'inia do na nei na 'ia God 'a 'ome
sigihia, 'a 'ome sigihia suriai hei'irisina haraaria, ai'a do 'a 'ome sigihia 'iniai taha na
haua na goro ma'ua ta'aa.
13 Tarana naia na Usu-usu Maea 'a ha'arangasia o'ani 'inia, "'Inau 'au 'ome sigihia
Jekop, mau dingaia Iso."
14 'E taha nagai matai 'unua 'iniai here na hauasi a God? 'A odo-odo ma'ua 'a ai'a?
'A odo-odo ha'atai
15 'inia 'ia God 'a ha'atee o'ani 'inia Moses, "'Inau wai 'ome sigihiai nei nawai raba
sigihia, minau wai 'ome sigihiai nei nawai arunga ta'ahia."†
16 Ma naasi gau re'ia do 'ia God 'a ai'a 'ome sigihiraaui noni suri'i hei'irisidaa'i ma'ua
suri'i here nara haa'i. 'Ia God 'a 'ome sigihiraau suriai arunga ta'ahiraau na haua.
17 'Inia na'i Usu-usu Maea 'ia Moses 'a usua do'ia God 'a 'unua tanaai Mwaeraha
ni Ijip o'ani, "'Inau 'au 'ome sigihi'o 'anai mwaeraha do 'iniai rongoasa na'o haa, ni
mena agua 'ai ha'ata'i hura'a mana atagu 'ai taro 'ari suriai marewana hako."‡
18 Naasi na mwane maho hako 'a 'ari suriai hei'irisina God. 'Onaa 'ai raba arunga
ta'ahiraaui sae ma'ai arunga ta'ahiraau, ma 'onaa 'a rabasia dorai rongoasa, ma'ai
ha'a-rongoasaraau 'onaai Mwaeraha ni Ijip ani.

Heita'ahi Mana Taesu'a Ana God

19 Gasi tanei 'ini'amou 'ai taraa to'o ha'atee o'ani, "'Onaa mwane mareho hako gau
haa'i ra 'ari moi suriai hei'irisina God, 'a ga'i bwa'i hiirigaau ro'u 'ini'i taritari'a agaa'i!
'Inia taritari'a agaa'i ra 'ari moi ro'u suriai hei'irisina."
20 Wai 'unua tana'o do'ora. 'O 'adoma'inia do i'oe 'iatei na'o ha'atee o'asi 'inia tanaa
God? 'Igaau ra'i inoni moi ai'a ta'isada 'anai ha'atee o'asi. I rabo'o 'a bwa'i matai
ha'atee o'ani 'inia mo'o na tau'arona, "'A 'ua na'o ai'a tau'arogu 'onaaiai nei wou 'ani?"
21 'Ia mo'o na tau'arodi rabo'o 'a 'ari moi suriai 'adoma'ina haaria. 'Onaa 'ai raba
tau'arona ta rua rabo'o he'ete'i hairiu 'inia moi ta'i bahoroi bou ma'ai matai haua moi
'onaai 'irisia na haa. Gasi ta ta'i nei nai reoreoa maai haua 'ada'i mareho ororiu mana
nata nei 'anai here namoiwou 'inia.
22 'A ta'isada goro o'asi ro'u beia God. 'Iia 'a matai haua moi taha na 'adoma'iniai
haua. 'Iia 'a matai ha'ata'iniai taesu'a ana mana mena ana tanaraaui nei nara haa'i
here ta'a'i. Ma'ata 'iia 'a matai ahumaratanoa ro'u beiraaui nei na taesu'a 'adaau na
ha'aagau 'anai ha'a-ai'araau.
23 'A matai haua o'asi 'anai ha'ata'iniai goro ana na raha tanaraaui nei na arunga
ta'ahiraau ma bwane 'adoma'i nunuga 'iniraau do 'ai ha'ahausaraau ara'ai aro.
24 'Igaau naasi inoni na 'ia God na 'ome sigihiraausi. 'A ai'a 'ome sigihi moi
baaniraaui Jiu, me 'a 'ome sigihi baaniraau ro'u i nei nara ai'a Jiu.
25 Tana'amoui nei namou ai'a Jiu, naani taha na 'unua God na ha'arangasia Rarabea
Hosea. 'A 'unua o'ani,
"'Iraaui nei nau ai'a 'ome sigihiraau ani 'anai ha'i noni agu'i,

---

* **9:11-12** 9:11-12 Jenesis 25:23 † **9:15** 9:15 Eksodas 33:19 ‡ **9:17** 9:17 Eksodas 9:16

na'i 'ohani wai 'unuraau 'ini'i noni agu'i,
mawai ta'ahiraaui nei nau ai'a ta'ahiraau ga'u na'i na'o.”§
26 Mia Hosea 'a o'ani ro'u,
“Na'i mau i ta'i dora na 'ia God 'a 'unua ga'u do 'i'amou ai'a noni ana'i,
rai 'unua hura'a do 'i'amou ra'i gare ana'ia God na tahitahi.”*
27 Ma naani maho na 'ia Rarabea Aisaea 'a 'unua 'iniraaui saeni Israel.
“'Iraaui Israel rau rago 'onaai nunu'u ni one,
maagu 'e gere aba moi 'iniraau na 'ia God 'aigui ha'atahiraau.
28 'Inia 'ia God 'ai raurau ta'aa moi tanaa 'oha nai ha'a-mama'airaau hakoi noni nai marewana.”†
29 'Ia Aisaea 'a ha'arangasia ro'u hura'a o'ani,
“'Onaa Araha God huunai mena 'a ga'i bwa'i ha'awatea do tara'i warowarogaa'i rai tahi baaniai ha'a-mama'ai nai haua tanagaau,
'a ga'i bwane ai'agaau 'onaai 'omaai Sodom mana 'omaai Gomora.”‡

'Iraau Israel Rau Bwarai Hinihinia Kraest

30 Taha naasi 'ado'ado 'ada'i maho 'ini? 'Ado'ado 'ada'i 'a o'ani. 'Iraaui nei nara ai'a Jiu rau ai'a bonasia sadoia ta here do naraigui odo-odo 'inia na'i maana God. Me raugu ara'a mai odo-odo na'i maana God na'i 'oha naraugu to'oraai hinihini beia Kraest.
31 Miraaui Jiu narau bonasia suriai Ringe, rau ha'imaania dorai odo-odo na'i maana God maraugu ai'a.
32 Ni 'uaana naraugu ai'a odo-odo 'inia na'i maana God? Rau ai'a odo-odo na'i maana God, suria rau 'adoma'inia dorai odo-odo 'iniai taguma'inia adaaui Ringe ana'ia Moses. 'Iraau ai'a nugaai hinihinidaau beia Kraest. 'A 'onaa do rau tora'i na'i kae hau nara matai tora'i ei.
33 'Ia God 'a bwani ha'arangasia tanaraau na'i Usu-usu Maea o'ani,
“Moi bahurongo goro!
'Inau 'au nugaai huai hau na'i Jerusalem, na'i hungahungai Saeon.
Hau nara matai tora'i ei mara agusu 'inia.
Ma'ata 'iatei nai 'u'uria, 'a bwa'i ahutotou ta 'oha 'iniai 'u'uri na nugaa beia.”§

10

1 Arai do'ora mana asigu'i, 'au 'irisia di'u, mau ha'arahesi waiori tanaa God 'anai ha'atahiraaui sae agu'i na'i Israel baani'i ora-ora'a adaa'i.
2 'Au 'iraraa dorau bonasiai ha'a-wa'ewa'ea God, maraugu ai'a 'iraraai huunai here 'anai ha'a-wa'ewa'ea.
3 Suria rau ai'a aidangisiai here narai matai odo-odo 'inia na'i maana God, rau 'itaai heresi marau bonasiai ha'a-odoodoraau haariraau 'iniai araisuriai Ringe ana'ia Moses.
4 Maagu na Ringe 'isi rau bwa'i matai odo-odo 'inia na'i maana God, suria 'ia Kraest 'a bwane orisia'a. Naia moi na hinihini naasi na matai ha'a-odoodoraaui noni na'i maana God.

God 'A Raba Ruhasiraau Hakoi Sae

5 I herehere na 'ia Moses 'a 'unua tanaraaui sae 'anai odo-odo 'inia na'i maana God naasi 'anai araisuri'i ringe ana'i. 'A ha'arangasia o'asi na'i Usu-usu Maea na 'unua o'ani, “'Onaa 'o raba dauai tahi tarau, 'oi araisuri'i hakoi Ringe na hau'i maia God tanagia.”

---

§ **9:25** 9:25 Hosea 2:23 * **9:26** 9:26 Hosea 1:10 † **9:28** 9:27-28 Aisaea 10:22-23 ‡ **9:29** 9:29 Aisaea 1:9 § **9:33** 9:33 Aisaea 8:14; 28:16

6 Ma'ata, i herehere nagai odo-odo 'inia suriai hinihinia agaaua Kraest 'a ai'a bwara
o'asi. 'Inia na Usu-usu Maea 'a o'ani, “'Oi abui o'ani, ‘'Iatei nai ta'ehai Aro?’ ” 'Inia 'a
ai'a ororiu do ta sae 'ai tau'aro raha 'anai waia dioa Kraest 'anai ha'a-odoodogia.
7 Mana Usu-usu Maea 'a o'ani ro'u, “'Oi abui heisonga'i o'ani, ‘'Iatei nai 'ari dora
adaaui nei ra mae?’ ” 'Onaa do 'ai 'ari 'anai ha'atahia aho'ia Kraest.
8 I herehere nagai odo-odo 'inia suriai hinihini 'a ai'a bwara o'asi 'anai sadoia. 'Inia
ni Usu-usu Maea 'a 'unua o'ani, “I taroha baania God 'a ada'a bei'o, 'iia'a na'i ngoomu
ma awa'a na'i tahingamu.”* Ma naasi taroha 'abaiai hinihini nameu taroha'inia.
9 'Onaa na 'oi ha'arangasia 'iniai ngoomu do'ia Jisas na Araha ma'oi hinihini do'ia
God 'a ha'a-suruta'ea Jisas baaniai mae, 'oi daua namuai tahi tarau.
10 Naasi, naia moi na hinihini na 'oi matai odo-odo 'inia na'i maana God, ma naia
na ha'arangasia amua hura'ai taha na'o hinihinia na 'ia God naigui ruhasi'o 'inia.
11 I Usu-usu Maea 'a ha'arangasia o'ani tanagia, “'Iatei nai hinihinia, 'a bwa'i
ahutotou ta 'oha 'iniai 'u'uri na nugaa beia.”†
12 Rei'uaa i'oe 'e ai Jiu ma'ua 'o ai'a, 'i'amou hako mou matai hinihinia, 'inia
na'i 'adoma'ina God 'i'amou mou ta'isada hako. Mou to'oraai ta'i Araha na huunai
'a'auhi'amou na'i madoraa namou ha'angoniai hei'a'auhi.
13 'Inia ra ha'arangasia na'i Usu-usu Maea do “'Iatei nai ha'angonia Araha God 'anai
ruhasia, 'ia Araha God 'ai ruhasia.”‡
14 Marai ha'angonia he'ua God 'anai ruhasiraau 'onaa narau ai'a hinihinia? Marai
hinihini he'ua 'onaa narau ai'a rongoai tarohana? Marai rongoa he'ua i taroha 'onaa
ai'a nei 'anai taroha'inia?
15 Marai taroha'inia he'ua 'onaa ra ai'a ha'ataaria tanei 'anai taroha'inia? Ma'ata,
ai'a do ra ai'a ha'ataaria tanei 'anai heitaroha'i. Naia nara ha'arangasia o'ani 'inia na'i
Usu-usu Maea, “'A goro di'u i 'omesiraaui nei ra boi 'anai taroha'iniai Taroha Goro.”§
16 Rei'uaa na o'asi, ai'a do 'iraau hakoi saeni Israel narau mwa'emwa'e 'anai dauai
Taroha Goro 'inia Kraest suri'i tahingadaa'i. 'Onaai 'unua ana Aisaea na'i Usu-usu
Maea o'ani, “Araha God, 'a 'ome 'onaa do ai'a nei nai hinihiniai taha nameu maani'i.”*
17 Naasi, hinihini 'a boi na'i rongoai Taroha Goro, mana Taroha Goro 'a boi
baaniraaui nei narau taroha'inia Kraest.
18 Naasi wai heisonga'i. 'A 'ua? 'Iraaui noni nai Israel rau ai'a rongoai tarohana
Kraest? Ai'a! Rau rongoa! 'Inia i Usu-usu Maea 'a 'unua o'ani,
“I ha'atee adaa'i sae heheitaroha'i ana'ia God ra 'adarara hura'a suriai marewana,
mara taha 'ari suri'i mwane dora hako.”†
19 'A 'ua? 'Iraaui saeni Israel rau aidangisia hakoi tarohasi ma'ua ai'a? Rau
aidangisia moi. Naia narau taesu'a 'inia na'i 'oha na 'iraaui nei ra ai'a Jiu rau hinihinia.
Naani ha'atee ana'ia God na 'ia Moses 'a maani'i hura'a tanaraaui Jiu. 'A o'ani,
“'Inau wai 'a'auhiraaui nei nara ai'a huunai noni agu'i,
mamoi kakawa 'omesiraau 'inia,
mawai ha'agorohiraaui nei nara ai'a aidangisiau ga'u,
mamoi taesu'a 'inia.”‡
20 Ma na'i muri, 'ia Aisaea 'a ai'a mamaa'uta'i ha'arangasia ro'u hura'a do'ia God 'a
ha'atee o'ani,
“'Iraaui nei narau ai'a bonasiai aidangisiau naraugu aidangisiau,
mau ha'ata'iniai barongagu tanaraaui nei ra ai'a songa'i suriau.”§
21 Mei tanaraaui Israel 'ia God 'a ha'atee o'ani 'iniraau,
“'Ado 'oha 'au ura mamasiraaui nei ra rongoasa mara hairaesi 'anai rihota'i mai
tanaau.”*

---

* **10:8** 10:6-8 Diutronomi 30:12-14 † **10:11** 10:11 Aisaea 28:16 ‡ **10:13** 10:13 Joel 2:32 § **10:15** 10:15 Aisaea 52:7 * **10:16** 10:16 Aisaea 53:1 † **10:18** 10:18 Psalm 19:4 ‡ **10:19** 10:19 Diutronomi 32:21 § **10:20** 10:20 Aisaea 65:1 * **10:21** 10:21 Aisaea 65:2

11

'Ia God 'A Ta'ahiraaui Jiu

1 Naasi, 'a 'ua? 'Ia God 'a gagata'iniraaui Jiu? 'A ai'a, 'inia 'inau 'e ai Jiu ro'u, 'e ta'i
'iniraaui pwirana'ia Ebraham nau huta mai na'i burungana Benjamin.
2 'Ia God 'a ai'a gagata'iniraaui nei ana'i na bwane 'ome sigihiraau mau mai na'i
na'o. Mou 'iraraa ha'agorohiai dora i Usu-usu Maea na maaniai 'oha na 'ia Elaija 'a
ha'atee ha'a-ta'airaaui Israel. 'Ia Elaija 'a o'ani 'inia God,
3 "Araha God, ra ngahu ha'amaesiraau hako'a i rarabea amu'i, marau here ha'ata'ai'i
hako i dorani ho'asi amu'i. 'Inauni naasi ta'i rarabea hahako naugu tahi mau, mana'i
'ohanisi raugu ha'aagau ro'u moi 'anai ngahu ha'amaesiau."*
4 Mia God 'a aramia Elaija o'ani, "Ai'a do i'oe moi na'ogu awasi. 'Inau 'e biu merui
saeni Israel narau rongo suriau nau to'oraa mau, mana biu merui sae naasi rau ai'a
ha'arahesiai araaranunu nara 'unua 'inia Baal."†
5 Na'i 'ohani 'a o'asi ro'u. 'E gere aba moi 'iniraaui Jiu narau hinihinia Kraest.
Neiraausi nei na 'ia God na 'ome sigihiraau suriai goro ana 'iniraau.
6 Naasi 'onaa 'ia God 'a 'ome sigihiraau 'iniai goro ana 'iniraau, naasi 'a ha'ata'inia
do 'a ai'a 'ome sigihiraau 'ini'i here goro narau haa'i. 'Onaa 'a ga'i 'ome sigihiraau 'ini'i
here goro narau haa'i, me gaugu bwa'i 'unua'a do 'a 'ari suriai goro ana God 'iniraau.
7 Naasi 'a ha'ata'inia do 'iraau hakoi noni nai Israel rau bonasia sadoiai here narai
odo-odo 'inia na'i maana God, ma'e gere aba moi 'iniraau naraugu sadoia. 'Iraau moi
nei na 'ome sigihiraau a God. Nata aba 'iniraau 'ia God 'a ha'a-rongoasa'araau.
8 'Onaai ha'arangasia anai Usu-usu Maea o'ani,
"'Ia God 'a ha'akuhi'i 'adoma'idaa'i.
Ma naasi, taraawa'a mau mai tari 'ohani,
rau ai'a aidangisi'i mareho rau 'omesi'i 'ini maadaa'i,
mana mareho rau rongo'i 'ini'i karingadaa'i."‡
9 'Ia Deved 'a ha'arangasia ro'u mau i ta'i mahosi. 'A o'ani,
"God, 'au rabasia do rai 'onaai ii'a nara raua 'iniai baa nara gaasia 'ana,
ma'ua 'onaai mwamwaa na kawi na'i huna.
Na'i 'oha narai wa'ewa'e 'ini'i mwane mareho goro na'o wate'i tanaraau,
'iraau rai 'asu'a 'iniai ha'a-mama'ai narau arari 'anai daua.
10 'Au ha'arahesi marai kuru i maadaa'i,
neina rai abui aidangisia ta mareho 'ini'i,
mau ha'arahesi do neina rai arunga hihi'a tarau 'ini'i mwane mareho bwara narai
to'iraau."§
11 'A ha'a-momori do 'iraaui Jiu rau taritari'a 'oha narau gagata'inia Kraest, me ai'a
do raugu bwa'i rihota'i'a aho'i ro'u tanaa. Naia na taritari'a adaausi na 'ia God 'agu
hauai madoraa tanaraaui nei nara ai'a Jiu 'anai dauai tahi tarau, do neina 'iraaui Jiu
rai naga 'iniai tahi haorusi marai arunga rabasia ro'u.
12 'Ia God 'a haua i ha'agorohisi tanaraaui nei nara ai'a Jiu 'iniai taritari'a adaaui
Jiu ma 'iniai nugasia adaaui here narai tahi 'inia. Ma naasi, 'a bwa'i adara do 'ai
huunai ha'agorohiraau di'u i saenai marewana 'oha 'iraaui Jiu rai 'adoma'i aratara
'iniai heresi marai hinihinia.

'Ia God 'Ai Ruhasiraaui Nei Rau Ai'a Jiu

13 'Io, 'au raba hadahada tana'amoui sae mou ai'a Jiu, 'inia 'inau naasi Ha'ataari
nara ha'ataariau mai 'anai heitaroha'i tana'amou. 'Au 'adoma'i ororiu 'iniai tau'aro
aguani,
14 'inia 'au 'irisia do 'iraaui noni agu'i rai naga 'iniai tahi haoru namou to'oraa marai
matai rihosi aho'i tanaa God marai tahi.

---

* **11:3** 11:3 1 Kings 19:10-14 † **11:4** 11:4 1 Kings 19:18 ‡ **11:8** 11:8 Diutronomi 29:4; Aisaea 29:10 § **11:10** 11:9-10 Psalm 69:22-23

15 Na'i 'oha 'ia God 'a nugasiraaui Jiu, 'a hauai madoraa tanaraaui sae he'ete'i na'i
marewana 'anai hagu beia God. Ma 'ua? 'E taha na ga'i to'o 'onaa 'ia God 'a ga'i
wa'ewa'e aho'i 'iniraaui Jiu? Rau ga'i 'onaai sae na suruta'e aho'i baaniai mae.
16 'Oha ra wateai 'etanai huai bred tanaa God, 'a ha'ata'inia do mwane hua hako
'iaana'i a God. Ma 'onaa na rarinai hasi'ei ra maea, na raraa rai maea ro'u. 'A o'asi
ro'u, suria 'ia Ebraham, Aisak mea Jekop ra'i sae maea ana'ia God, na pwiradaa'i
'iaana'i God ro'u.
17 'Iraaui Jiu ra 'onaai hasi'ei nara 'unua 'iniai 'oliv na 'ia God 'a hasia. Miraaui Jiu
nara ai'a hinihini ra 'onaai raraa ra ruhuusi'i baaniai abe odonai hasi'eisi. Mi'amoui
nei namou ai'a Jiu namou 'onaai raraadi hasi'ei 'oliv na to'o tahi moi na'i hasimou.
Mia God 'a ha'a-hasira'ini'i wou suri'i dora na ruhuusi'i raraa baani'i. Naia namougu
daa'i 'ini'i bane na 'ia God na duruduru 'ini'i tanaa Ebraham miraaui warowarona'i.
18 Ma'ata moi abui 'adoma'inia domou goro di'u'i raraa ra ruhuusi'i baaniai abe
odonai 'oliv. Suria 'i'amou mou ai'a hauai tahi tanaai abenai hasi'ei, naia na abenai
hasi'ei na hauai tahi tana'amou.
19 Mamoi matai ha'atee o'ani, "'Ia God 'a ruhuusi'i raraa 'isi 'anai ha'i tarameeu 'anai
rado'ameu wou na'i abenai hasi'ei."
20 Ha'amomori! I raraa 'isi, 'ia God 'a ruhuusiraau baaniai abenai hasi'ei suria
rau ai'a hinihinia Kraest. Mi'amou na rado'amou wou na'i abenai hasi'ei 'inia moi
hinihinia amoou. Naasi moi abui ha'aba'o, ma'ata moi arunga magugu.
21 'Inia 'onaa 'ia God 'a ruhuusi'i huunai raraanai hasi'ei, mou 'adoma'inia do 'ai
bwara tanaa 'anai ruhu gata'ini'amou 'onaa namou bwa'i hinihini?
22 Naasi, moi wai'ado'ado goro 'iniai barongana God. 'Iia 'a matai goro 'iniraaui
noni ma 'a matai haua ro'u tanaraaui ha'a-mama'ai. 'A ha'a-mama'airaaui nei ra
gagata'inia, ma matai goro 'ini'amoui nei mou 'u'uria, 'onaa namoi 'u'uria tarau. Ma
'onaa namou bwa'i 'u'uria tarau, 'iia 'ai ruhuusi'amou ro'u.
23 Ma 'onaa 'iraaui Jiu rai rihosi marai hinihinia Kraest, 'ia God 'ai matai radoraau
aho'i suri'i dora na rahiraau baani'i. 'Iia 'a to'oraai mena 'anai haua o'asi.
24 'Ia God 'a rado'amou wou na'i huunai 'oliv, rei'uaa 'i'amou ra'i raraana moi 'oliv
na taraa to'o tahi moi na'i hasimou. Naasi 'a ha'ata'inia do 'a mwada'u moi tanaa 'anai
radoraau aho'i Jiu na'i abenai 'oliv na ruhuusiraau baania.

'Ia God 'A Ta'ahiraau Hakoi Mwani Inoni

25 Arai do'ora mana asigu'i, 'au rabasia domoi aidangisiai taha na ha'a-momori
na awa bainihu ga'u, neina moi abui to'oraai arunga ha'aba'o mana ha'a-ta'eta'e
na'i tahitahi amoou. 'Iraaui Jiu narau kakawata'i hinihinia Kraest ra bwa'i do rai
kakawata'i hinihinia tarau'a o'asi. Rai kakawata'i hinihinia moi tari na'i madoraa na
'iraaui sae hinihini nara ai'a Jiu rai rago tari 'onaai 'irisia ana God.
26 Ma naasi 'ia God 'aigui ruhasiraau hakoi saeni Israel. 'Inia ni Usu-usu Maea 'a
o'ani,
"'E sae 'anai ruhasiraaui noni 'ai hura'a mai baaniai dora adaaui Jiu.*
'Ai rihosiraaui warowarona'i a Jekop baani'i baronga ta'a'i adaa'i.
27 Naasi waigui ha'ato'oai duruduru nau haua tanaraau,
mawai 'adoma'i nugasi'i ora-ora'a adaa'i."†
28 'A ragoi nei 'iniraaui Jiu narau 'itaai Taroha Goro 'abaia Kraest miraau 'onaa do
ra'i maerongana'i a God. Me 'iniai o'asi ana, i nei namou ai'a ha'i saeni Jiu mou to'o
madoraa 'anai hagu beia God. Rei'uaa na o'asi, 'ia God 'a ta'ahiraau mau i Jiu suria
'iia na 'ome sigihiraau 'onaai ha'atee duruduru ana 'inia tanaa Ebraham, Aisak mea
Jekop.
29 'Ia God 'agu bwa'i orisiai 'adoma'ina 'iniraaui nei na 'ome sigihiraau ma bwa'i
matai rahi'i aho'i baaniraaui taha na bane'i tanaraau.

---

* **11:26** ***Dora adaaui Jiu:*** Na'i ha'ateeni Grik ra 'unua "baania Saeon." † **11:27** 11:26-27 Aisaea 59:20-21; 27:9

30 Na'i na'o, 'i'amou namou hairaesi beia God. Ma na'i 'ohani 'ia God 'a goro 'ini'amou
ma 'a'auhi'amou, 'inia 'iraaui Jiu rau hairaesi beia.
31 'A o'asi ro'u beiraaui Jiu. Na'i 'ohani, 'iraaui Jiu rau hairaesi beia God. Ma'ata ta
'oha 'ai goro 'iniraau mai 'a'auhiraau ro'u 'onaai 'a'auhi'amou na haa.
32 'A 'onaa do'ia God 'a ho'osiraaui mwane inoni hako na'i rumaniho'o 'iniai hairaesi
adaau beia, ma do na'i muri 'aigu goro 'iniraau mai 'a'auhiraau.
33 Ei romwane, 'igaau gau to'oraai God na huunai goro. 'A huunai madoma ma bwa'i
sae nai aidangi 'onaaia. Gau bwa'i matai 'iraraai 'adoma'ina magau bwa'i aidangi
tarihana i herengana.
34 Ra ha'arangasia o'ani na'i Usu-usu Maea,
"'Iatei na mataiai 'adoma'ina God?
'Iatei na ga'i matai ha'ausuria aho'i?
35 'Iatei na hisungia ga'ua God 'inia ta maho,
neina 'ia God 'ai su'ua aho'i tanaa?"‡
36 'Ia God na ha'apwa'ara'i mwane mareho hako, mara ura 'iniai mena ana. Mana
mareho 'isi ra awa neina gai ha'aasaa God 'ini'i. Gau magai ha'atee ha'agorohia waiori
a God. Amen.

12

Barongani Sae Hinihini

1 Naasi arai do'ora mana asigu'i, suriai goro ana God 'inigia ma ta'ahigia, wai ha'a-
ta'u'u'amou. Moi ha'awate'amou tanaa God 'onaai ho'asi tahitahi, neina moi awa odo-
odo mamoi ha'a-wa'ewa'ea. Naasi huunai here namou ga'i haua 'anai ha'a-aneanea
God.
2 Moi abu ha'isuri'i baronga ta'a'i adaa'i sae ahurodo na'i marewana. Moi ha'awatea
God mai orisi'i 'adoma'imoo'i mamoi to'oraai baronga haoru. Ma naasi namoigui
'iraraa 'iniai taha na 'irisia God domoi haua, mamoi 'irara'i maho nara goro mara
odo-odo na wa'ewa'e 'ini'i a God.
3 Suria 'ia God 'a goro 'iniau ma 'ome sigihiau 'anai ha'i Ha'ataari, 'e mareho nau raba
'unua tanaai 'adonai nei 'ini'amou. Moi abui 'adoma'i ha'ata'e'amou haraari'amou.
Ma'ata na 'adoma'i na'oi to'oraa 'ini'o haari'o 'ai suriai bane ni tatau'aro na 'ia God na
haua tana'o suriai hinihinimu.
4 I abega 'a to'ora'i mwane dora he'ete'i hairiu, mana 'ado dora 'a to'oraa haaria i
tau'aro ana.
5 'A o'asi ro'u beigaaui sae hinihini. Rei'uaa nagau rago, 'igaau 'onaai ta'i abe 'iniai
hagu agaau beia Kraest. Mana 'adonai nei 'inigaau 'a to'oraa haaria i tau'aro ana 'anai
'a'auhigaau hairiu.
6 Naasi 'ia God 'a haa'i tanagiai mwane bane ni tatau'aro he'ete'i hairiu suriai goro
ana 'inigia. 'Onaa 'ia God 'a haua tana'o i bane 'anai ha'arangasi'i hura'a i 'ado'adona'i
a God, 'oi maani'i hura'ai taha na'o hinihinia do 'ia God na 'unu'i tana'o.
7 Ma 'onaa 'ia God 'a haua tana'o i bane 'anai 'a'auhiraaui noni, 'oi 'a'auhiraau goro.
'Onaa 'o to'oraai bane 'anai ha'ausuri, 'oi ha'ausuri goro.
8 'Onaa na bane amua naasi 'anai ha'a-'o'ori, ma'oi ha'a-'o'oriraaui sae. Ma 'onaa
bane amua naasi 'anai hisuhisu, 'oi hisu raha. 'Onaa 'ia God 'a haua tana'o i bane
'anai na'otara, 'oi haua beiai mangudi, ma 'onaa 'o to'oraai bane 'anai ha'ata'iniai
heita'ahi tanaraaui sae ha'aroha'a, 'oi haua ha'i wa'ewa'e.
9 Na'i 'oha namoi ta'ahiraaui inoni, moi ta'ahiraau ha'a-momori. Mou abui haa'i moi
here na 'ome 'onaa 'inia domou ta'ahiraau mamougu ai'a. Moi 'itaa i mareho ta'aa,
mamoi dau baabau suri'i mareho ra odo-odo.
10 Moi ta'ahi'amou hairiu 'onaai ha'ido'orada mamoi 'adoma'i raorao 'anai
ha'ata'iniai ha'ahou tana'amou hairiu.
11 Moi abui wai'ate'a, moi tau'aro wetewete tanaa Araha bei'i tahingamoo'i hako.

‡ **11:35** 11:35 Job 41:11

12 Moi wa'ewa'e, 'inia mou 'iraraa do 'ia God 'ai ha'ato'o'i duruduru na haa'i
tana'amou. Moi ahumaratanoa suri'i madoraa ni rongomaata'i, mamoi ha'arahesi
tarau.
13 Moi hisu tanaraaui sae ana'ia God na'i 'oha ra rabasiai hei'a'auhi mamoi
'omesuriraau goro i sae ra boi na'i 'omaa amoou.
14 Moi abui ha'angonia God 'anai here ha'a-ta'airaaui nei ra nora ta'ai'amou. Moi
ha'arahesi 'a'auhiraau mia God 'ai ha'agorohiraau.
15 Moi wa'ewa'e na'i 'oha mou awa beiraaui nei ra wa'ewa'e, mamoi ahutotou na'i
'oha mou awa beiraaui nei ra ahutotou.
16 Moi hagu goni goro. Moi abui ha'apa'o mamoi abui to'oraai arunga ha'a-ta'eta'e
do'o aidangi di'uraaui nata nei. Ma'ata moi wa'ewa'e 'anai hagu beiraaui sae rau ai'a
ororiu.
17 Moi abui su'uai ta'aa tanaai nata sae, ma'ata moi haa'i moi maho ra odo-odo na'i
'ado'adodaa'i sae.
18 Na'i aba amoou, moi bonasiai awa hagugoni hako beiraaui mwane inoni.
19 Arai do'ora mana asigu'i, moi abu bonasiai su'uai ta'aa tanaai nata sae. Moi nugaa
tanaa God, 'iia naigu hauai aba ana. 'Inia na'i Usu-usu Maea 'ia God 'a 'unua o'ani,
“Aba agua 'anai ha'a-mama'airaaui nei nara hauai ta'aa.
'Inau nawaigui su'ua tanaraaui taha rau haua tana'amou.”*
20 Moi araisuriai dorai Usu-usu Maea na o'ani,
“'Onaa maerongamu 'a hioro, 'oi hangania.
Ma 'onaa 'a raba gono, 'oi ha'agonohia.
'Inia 'onaa 'oi haua o'asi, 'ai mae 'iniai ninima.”†
21 'Onaa moi su'uai ta'aa 'iniai ta'aa, mamou ha'awateai ta'aa 'anai ha'aheho'amou.
Me 'onaa moi su'uai ta'aa 'iniai goro, ma naasi namoi ha'ahehoai ta'aa.

13

Ha'ahou Tanaraaui Saemaua Na'i Gaumani

1 'Igaau hako gai araisuriraau ma'ata i saemaua na'i gaumani, 'inia 'iraau na 'ia God
na haua tanaraaui mena 'anai 'omesurira i noni, ma nugaraau 'anai heimarungi.
2 Naasi 'onaa tanei nai ura bwarasiraaui saemaua o'asi, 'iia 'a ura bwarasia God na
nugaraau, mia 'a arari dorai ha'a-mama'aia.
3 'Iraaui nei nara haa'i taha nara odo-odo ra ai'a ta'isada 'anai mamaa'usiraaui
saemaua na'i gaumani. 'Iraau moi sae hehere ta'aa naasi nara matai mamaa'usiraau.
Naasi 'onaa namou ai'a raba mamaa'usiraaui saemaua na'i gaumani, mamoi abui
hairaesi. Moi haa'i maho ra odo-odo neina rai ha'atee wa'ewa'e 'ini'amou.
4 'Inia 'iraau saemaua 'isi ra'i sae tatau'aro ana'ia God 'anai 'a'auhi'amou. Me 'onaa
moigu haa'i maho taritari'a, mamoi matai mamaa'usiraau'a, 'inia rau to'oraai mena
'anai hauai ha'a-mama'ai tana'amou. 'Iraau ra'i sae tatau'aro ana'ia God 'anai ha'a-
mama'ai'i sae ra haa'i here ta'a'i.
5 Naia na goro 'inia domoi araisuri'i saemaua o'asi. Ma'ata moi abui araisuriraau do
'inia moi mamaa'usi'i amoo'i ha'a-mama'ai, ma'ata moi araisuriraau 'iniai aidangisia
amoou do naasi mareho na odo-odo 'anai haua.
6 Naasi tarana 'inia namou hori takisi 'inia tanaai gaumani. 'Inia 'a ta'isada do 'iraau
rai hori'i ro'u i sae tatau'aro adaa'i. 'Inia 'iraaui sae tatau'aro na'i gaumani rau hauai
tau'aro na 'ia God na nuga'i tanaraau, me 'iraau rau tau'aro raha 'anai 'omesuriraaui
noni.
7 Mana taha na ta'isada domoi watea tanaai gaumani, moi watea. Taha narau 'unua
tana'amou 'anai gaasi ha'a 'ada'i, moi gaasi ha'a. Moi hori takisi tanaraau, mamoi
'adoma'i hihi'a mana ha'ahouraau.

* **12:19** 12:19 Diutronomi 32:35 † **12:20** 12:20 Proverbs 25:21-22

8 Abui kaoni orea beiai nata sae. Na kaoni moi na ta'isada domoi to'oraa tarau,
naasi heita'ahi amoou tanaraau hakoi mwane noni. 'Iatei na ta'ahiraau hakoi mwane
inoni, 'a araisuriai taha na 'irisia i Ha'atora ana God.
9 'Inia na Ha'atora 'a 'unua dogai abui taritari'a baani'i urao agaa'i ma'ua mwane
agaa'i, gai abui beri, abui heingahu, abui naga, ma tara'i mareho ro'u. Ma'ata, mwane
mareho 'isi ra awa hako na'i bahainai ha'atora na 'unua do'oi ta'ahiai nata sae 'onaai
ta'ahi'o amua haari'o.
10 'Iatei na to'oraai heita'ahi 'a bwa'i matai haua ta maho taritari'a tanaai nata sae.
'Inia 'oha na 'o ha'ata'iniai heita'ahi suri'i mwani maho na'o haa'i, 'o ha'isuri'i hako'a
i mwani Ha'atora.
11 Nau 'unua o'asi tana'amou 'inia mou aidangisia do 'a bwa'i orea mia Kraest
'ai aho'i mai 'anai ha'atahigaau baaniai marewanani. Na'i madoraa nagau bura'i
hinihini, ni madoraa ana 'anai aho'i mai 'a gere ha'atau. Me na'i 'ohani 'a gere
gaarangi. Naasi mou ga'i awa odo-odo mamoi 'ome'ome 'onaai sae na rarai tarau
'ado 'oha.
12 Rodo 'a gaarangi maai di'u'a mana dangi 'a gaarangi'a. Naasi gai nugasi'i tatau'aro
'anai kuhi magai awa odo-odo neina gai ura bwarasiai ta'aa.
13 Gai awa odo-odo 'onaai sae na awa na'i dora marewa. Gai abui gono raha 'ini'i
waini bweu mana haa'i ngaugoni nara hau'i mwane mareho to'obweubweu'a suri'i.
Gai abui taritari'a baani'i urao agaa'i ma'ua mwane agaa'i, ma'ua haa'i taraani here
wawaasua'a ro'u. Gai abui heita'ia ma'ua hai'ubwani.
14 Moi bonasia doni barongamoo'i rai 'onaaiai barongana Araha aga Jisas Kraest
neina moi matai ha'aagau 'anai hei'oi bwarasi'i maho ta'a'i. Moi abui 'adoma'inia moi
haa'i hei'irisi ta'aa amoo'i.

14

Abui Ha'atee Ha'ata'airaaui Nei

Nara Maemae'a i Hinihinidaa'i

1 Moi mwa'emwa'e 'anai hagu beiraaui sae hinihini nara maemae'a i hinihinidaa'i,
mamoi abui heitohetohe beiraau 'ini'i maho rau 'adoma'ini'i do ra taritari'a ma'ua ra
odo-odo.
2 'Iraaui nei nara wetewete i hinihinidaa'i, rau 'adoma'inia do mwane mahoingau
ra goro hako 'anai ngaa'i. Miraaui nei nara maemae'a i hinihinidaa'i, rau 'adoma'inia
do 'a taritari'a 'anai ngaa'i hasi'odi mwamwaa nara wate'i tanaai araaranunu nara
raonga'ini'i na'i maketi.
3 Ma'ata, 'iraaui nei ra matai ngaa'i mwane taraani mahoingau moi, rai abui wana
bodio 'iniraaui nei narau ai'a, miraaui nei ra ai'a, rai abui hiiriraaui nei narau matai
ngaa'i moi taraani mahoingau. 'Inia 'ia God 'a bwane wairaau ro'u na'i ruruha ana.
4 'O 'adoma'inia do i'oe 'iatei na'o hiiria 'inia i noni tatau'aro anai sae he'ete'i? 'Ia
moia Araha na tau'aro tanaasi nai 'iraraa dona here na haua 'a goro ma'ua 'a ta'aa.
Mana here nai haua rai goro, 'inia 'ia Araha nai 'a'auhia.
5 Tara'i sae ra 'adoma'inia do tara'i dangi ra ororiu di'u'i tara'i dangi ro'u, ma
tara'i sae ra 'adoma'inia do mwane dangi ra ta'isada hako moi. Naasi 'adonai nei
'ai wai'ado'ado suriai mahosi maai ura baabau na'i taha na 'adoma'inia.
6 'Iraaui nei narau 'adoma'inia do 'e ta'i dangi na ororiu di'u, rau haua o'asi 'anai
ha'ahoua Araha. Miraaui nei narau matai ngaa'i mwane mahoingau hako, rau haua
o'asi 'anai ha'ahoua Araha, 'inia 'iraau rau ha'atee ha'agorohia God maraugu ngau.
Miraaui nei rau ai'a matai ngaa'i hasi'odi mwamwaa, rau o'asi ro'u.
7 Na'i tahitahi agaau sae hinihini na'i marewana, gau ai'a awa 'anai ha'a-
wa'ewa'egaau haarigaau, ma o'asi ro'u na'i mae nagai haua.

8 Na'i 'oha gau tahi, gau tahitahi 'anai ha'a-wa'ewa'ea Araha. Ma na'i 'oha gai mae,
gai bonasia dogai ha'a-wa'ewa'ea ro'u Araha. Naasi 'oha gau tahi ma'ua 'oha gau mae
'igaau 'iaana'ia Araha.
9 'Ia Kraest 'a mae ma suruta'e aho'i do 'ai ha'i Araha maai marungiraaui nei ra mae
mana nei ra tahi.
10 Naasi, 'iniai 'uaana na'o hiiria 'inia i do'oramu beia Kraest? Me i'oe, 'iniai 'uaana
na'o wana bodio 'iniai do'oramu? Moi aidangisia do 'igaau hako gai ura na'i maana
God na'i 'oha nai hiiriraaui noni.
11 'Inia na'i Usu-usu Maea 'ia God 'a 'unua o'ani,
"'Inau 'au tahi ha'a-momori,
ma ha'a-momori o'asi ro'u do 'iraaui mwane sae hako rai topira'i ruru tanaau,
marai ha'arangasiau hura'a do 'inau naasi God."*
12 Naasi gau aidangisia do 'adonai nei 'inigaau 'ai ha'arangasi'i hura'a tanaa God i
taranai taha na haa'i 'ini'i mwane maho na haa'i na'i marewanani.
13 Naasi gai agohe 'anai hiiriai nata sae hinihini. Gai 'adoma'i wetewete do gai abui
hau'i mareho 'anai ha'asirihia mo'osi na'i ora-ora'a.
14 'Iniai hagu agua beia Araha Jisas, 'inau 'au aidangisia do ai'a ta ta'i mahoingau nai
taritari'a 'anai ngaa. Ma'ata 'onaa ta sae hinihini nai 'adoma'inia do tara'i mahoingau
ra ai'a goro 'anai ngaa'i, naasi 'a ha'ata'inia do'e ora-ora'a tanaa na'i 'oha nai ngaa'i.
15 Ma 'onaa 'o ha'a-arungata'aia ta sae hinihini 'iniai mahoingau na'o matai ngaua,
'a ha'ata'inia do i'oe, ai'a heita'ahi nai awa bei'o. 'Oi abui kaku'aa do'ia Kraest na mae
ro'u taranai saesi. Naasi 'oi abui ha'ata'aiai hinihinina 'inia moi mahoingau.
16 Rei'uaa na'o aidangisia doni mareho na'o haua 'a odo-odo moi, 'oi abui haua 'onaa
na nata sae hinihini 'a 'adoma'inia do 'a ta'aa. 'A gasi 'unua ta sae doni barongadi sae
hinihini ra ta'a'i.
17 'Oha na 'ia God 'a marungi'i tahingagaa'i, ni mareho na ororiu, ai'a do ni taha
nagau matai ngaa ma'ua gonohia. Ni mareho na ororiu, naasi 'anai awa odo-odo,
hagugoni goro beiraaui noni, ma 'anai to'oraai wa'ewa'e na boi baaniai Hi'ona Maea.
18 'Onaa 'oi here o'asi na'i tau'aro na'o haua tanaa Kraest, 'ia God 'ai wa'ewa'e 'ini'o,
miraaui noni rai ha'ahou'o ro'u.
19 Naasi gai bonasiai haa'i mareho nara ha'a-hagugonigaau goro mana mareho nara
ha'a-wetewete'i hinihinigaa'i.
20 Moi abui ha'ata'aiai tau'aro na haua God na'i tahinganai sae 'inia moi mahoingau.
Ai'a ta mahoingau nai taritari'a 'anai ngaa. Ma'ata 'a taritari'a 'anai ha'atehaai nata
sae hinihini 'iniai mahoingau na'o matai ngaa.
21 Naasi 'a goro domoi abui ngaa'i mwamwaa nara wate'i tanaai araaranunu mana
gono waeni mana haa'i tara'i maho ro'u nai matai ha'ateharaau 'ini'i tara'i sae
hinihini.
22 Ni 'ado'adomu 'ini'i mareho 'isi, naasi aba amua'a haari'o beia God. 'A ai'a goro
'anai to'o maani'i. Wa'ewa'e tanaraaui nei rau ai'a 'adoma'i heiruarua'a 'ini'i haa'i
adaa'i maho rau 'adoma'ini'i dora odo-odo.
23 Ma 'onaa 'ia tei sae na 'adoma'i heiruarua'a 'inia ta mahoingau magu ngaa moi,
'iia 'a taritari'a. Suria 'iia 'a ai'a hinihini wetewete doni mareho na hauasi 'a odo-odo.
'Oha nagau hauai maho nagau ai'a taraa hinihinia do 'a odo-odo, naasi gau hauai
ora-ora'a.

15

Suriai Awangana Kraest

1 'Igaaui nei na hinihinigaau 'a wetewete, 'a goro dogau ga'i 'abenga'i 'a'auhiraaui
nei nara suria Araha nara maemae'a i hinihinidaa'i. Gai abui hau'i moi taha 'anai
ha'a-wa'ewa'egaau haarigaau,

* **14:11** 14:11 Aisaea 49:18; 45:23

2 ma'ata gai hau'i maho na 'iraau rai wa'ewa'e 'ini'i mana maho narai ha'a-
wetewete'i hinihinidaa'i.
3 Rei'uaa 'ia Kraest, ma ai'a 'adoma'inia moi haraaria 'anai hauai taha nai wa'ewa'e
'inia haaria. 'Inia na'i Usu-usu Maea 'a ha'arangasia o'ani, "God, 'iraaui nei ra ha'atee
ha'ata'ai'o, 'a 'onaa do rau ha'atee ha'ata'aiau ro'u."*
4 Mwani maho na'i raronai Usu-usu Maea ra usu'i 'anai ha'ausurigia. Ma na'i 'oha
na gai 'oha'ini'i, rai 'a'auhigia 'anai ahumaratanoa marai ha'a-'o'origaau. Ma naasi,
gaigui to'oraai 'adoma'i heitotori 'ini'i taha na duruduru 'ini'i a God tanagia.
5 'Au ha'arahesi, do 'ia God na matai haua tana'amoui ahumaratanoa mana ha'a-
'o'ori, 'ai 'a'auhi'amou 'anai hagugoni beiai ta'i 'ado'ado suriai barongana Jisas Kraest.
6 Naasi 'i'amou moigui boi goni beiai ta'i 'ado'ado 'anai ha'atee ha'agorohia God i
Amana Araha aga Jisas Kraest.
7 Hoita, moi wa'ewa'e 'anai hagu bei'amou hairiu 'onaaia ro'u wa'ewa'e mana hagu
ana Kraest bei'amou. 'Onaa moi haua o'asi, 'iraaui noni rai ha'atee ha'agorohia God.
8 Wai 'unua tana'amou. Na'i 'oha na boia Kraest, 'a boi 'onaai sae tatau'aro tanaraaui
Jiu 'anai ha'ata'inia do'ia God ai'a kaku'aai duruduru na haua tanaraaui wauwa adaa'i.
9 'Ia Kraest 'a boi ro'u do 'iraaui nei ra ai'a ha'i saeni Jiu rai ha'a-aneanea God 'iniai
goro ana 'iniraau. 'Onaai ha'arangasia ada na'i Psalm o'ani,
"'Inau wai ha'a-aneane'o na'i 'uruhadaaui nei ra ai'a Jiu,
mawai gana ha'ahauasaa i atamu."†
10 Na'i nata dora ra usua o'ani ro'u,
"Moi wa'ewa'e, 'i'amoui nei namou ai'a Jiu,
moi wa'ewa'e beiraaui inoni ana'ia God; 'iraaui Jiu!"‡
11 Na'i nata dora 'a 'unua ro'u mau o'ani,
"'I'amoui nei mou ai'a Jiu,
moi ha'a-aneanea Araha God.
'I'amou hako inoni nai marewana,
moi ha'a-aneanea."§
12 Mia Aisaea 'a 'unua ro'u o'ani,
"'E nei baaniai burungana Jesi* 'ai boi,
ma'ai marungiraaui nei ra ai'a Jiu.
'Iraau rai nugaai 'u'uridaau na'i hungana."†
13 'Ia God naasi ahuinai mwani mareho nagau 'adoma'i heitotori 'ini'i. Naasi 'au
ha'arahesi mia God 'ai ha'a-wa'ewa'e'amou ma'ai haua tana'amoui gooroha 'iniai
'u'uria amoou. 'Onaa nai o'asi, na mena anai Hi'ona Maea 'ai ha'a-weteweteai
hinihinimoou 'anai dau'i taha namou 'adoma'i heitotori 'ini'i.

Tau'aro Ana Pol

14 Arai do'ora mana asigu'i, 'inau 'au 'iraraa domou goro. Mou aidangisi'i baronga
nara goro 'anai ha'isuri'i, mamou arari 'anai ha'ausuri'amou hairiu 'ini'i.
15 Rei'uaa na o'asi, na'i usu-usuni 'inau 'au ha'atee wetewete 'ini'i tara'i maho do
'anai ha'a-'adoma'i aho'isi'amou 'ini'i. 'Au matai haua o'asi, 'inia 'ia God 'a goro 'iniau
16 ma 'ome sigihiau dowai ha'i sae tatau'aro ana Jisas Kraest 'anai tau'aro tana'amoui
nei na mou ai'a Jiu. Na'i tatau'aro agua 'au tau'aro 'onaai Piriisi 'anai waia woui
Taroha Goro tana'amou mawai wate'amou tanaa God 'onaai wawate na Hi'ona Maea
na ha'amaeaa mia God 'ai wa'ewa'e 'inia.
17 Naasi, 'iniai hagu agua beia Jisas Kraest, 'a arari dowai ha'aba'o 'iniai tau'aro nau
haua tanaa God.

---

* **15:3** 15:3 Psalm 69:9 † **15:9** 15:9 Psalm 18:49 ‡ **15:10** 15:10 Diutronomi 32:43 § **15:11** 15:11 Psalm 117:1
* **15:12** ***Jesi:*** 'iia naasi amana Mwaeraha Deved. † **15:12** 15:12 Aisaea 11:10

18 'E ta'i maho moi nawai ha'a-ta'eta'eau 'inia, naia na tau'aro na 'ia Kraest na
'a'auhiau 'anai haua 'oha nau wairaaui nei ra ai'a Jiu tanaa God. Rau hinihinia God
'iniai rongoa adaaui heitaroha'i agua mana 'omesi'i adaa'i mareho nau haa'i,
19 'onaai ha'abu'oahu mana ha'ara nau haa'i 'iniai mena anai Hi'ona Maea. Ma
naasi, taraawa'a na'i Jerusalem tari Provensi Ilirikam, 'au ha'a-arosia goro i tau'aro
agua 'anai taroha'iniai Taroha Goro ana Kraest suri'i dora 'isi.
20 'Au bonasia dowai taroha'iniai Taroha Goro suri'i dora ra ai'a taroha'inia mau
iei a Kraest. Nau 'onaai sae na ai'a raba tagorahiai ruma na 'e sae he'ete'i na bwane
taraawa'ana, 'inia 'inau ai'a raba heitaroha'i suri'i dora na 'e sae he'ete'i na bwane
heitaroha'i suri'i.
21 Nau ai'a haua o'asi. Me 'au ha'isuriai taha nara ha'arangasia 'abaia Kraest na'i
Usu-usu Maea na o'ani,
"'Iraaui nei ra ai'a taroha'inia mau tanaraau, rai 'ome 'iraraa.
Miraaui nei ra ai'a rongo tarohana rai aidangisia."‡

'Ia Pol 'A Raba 'Ari Rom

22 'Aariha nau raba haua bei'amou 'au ai'a haua mau, suriai heitaroha'i agua mau
suri'i mwane dora 'ini.
23 Ma'ata, na'i 'ohani 'au ha'ahakoa'a i tau'aro nau haua suriai dorani. Suri'i harisi
nara hako'a 'au bwane raba ada wou bei'amou.
24 Naasi 'au 'adoma'inia do 'oha wai hano 'anai Spein wai garihi'amou ga'u na'i Rom.
Na'i 'oha nagai wa'ewa'e goni hairiu ga'u, mamoigui ha'ataariau ro'u 'anai Spein beiai
gere 'a'au namou matai haua tanaau.
25 Ma'ata na'i na'o mawaigui 'ari wou bei'amou, wai aho'i ga'u 'ari Jerusalem 'anai
'a'auhiraaui sae hinihini na'isi.
26 Wai waa'i 'ari ha'a narau goni'i sae hinihini na'i Provensi Masidonia mana'i Akaea.
Rau haa'i tanaraaui sae hinihini nara pohara na'i Jerusalem.
27 Rau wa'ewa'e 'anai haua o'asi me 'a marasina ro'u dorau ga'i haua o'asi. 'Inia 'a
'onaa dorau kaoni beiraaui Jiu hinihini na'i Jerusalem. 'Inia 'iraaui Jiu hinihini rau
hisungiraau 'iniai Taroha Goro ma marasina do 'iraau rau ga'i hisungiraau aho'i 'ini'i
toto'ora adaa'i.
28 Waigui ha'a-atahaa moi ha'a ra ha'a-'u'uriau 'inia, mawai 'ari wou re'i'amou'a
'oha wai hano 'anai Spein.
29 'Au 'iraraa goro do 'oha wai 'ari wou bei'amou, wai boi beiai ha'agorohi ha'ibubu
ana Kraest tana'amou.
30 Arai do'ora mana asigu'i, 'iniai hagu agaau hako beia Jisas Kraest i Araha aga, 'au
ha'angoni'amou wetewete 'anai 'a'auhiau 'ini ha'arahesi tanaa God taragu. Moi haua
o'asi 'anai ha'ata'iniai heita'ahi amoou tanaau na haua tana'amou i Hi'ona Maea.
31 Moi ha'arahesi tanaa God maai taatahi bwarasiau baaniraaui sae na'i Provensi
Jiudea narau ai'a raba araisuria God. Moi ha'arahesi 'a'auhiraau ro'u i sae hinihini
na'i Jerusalem marai wa'ewa'e 'anai dauai ha'a nawai waia tanaraau.
32 Na'i muri, 'onaa 'a suriai hei'irisina God, waigui boi ha'i wa'ewa'e bei'amou magai
ha'a-wetewete'i hairiu 'adoma'igaa'i.
33 'Au ha'arahesi tanaa God na hauai gooroha 'ai awa bei'amou hako. Amen.

16

Ha'atee Wa'ewa'e Ana Pol

1 'Au ha'atee wa'ewa'e 'iniai koagaau a Fibi, 'e urao na tau'aro 'a'auhiraaui sae ni
heisoi na'i 'omaai Kenkria. 'Iia 'a bwa'i orea mai 'ari wou gaariri'amou.
2 'Oha nai 'ari wou, moi ha'amaotoa 'onaai nei na hinihinia ro'u Araha, 'inia naasi
here na ta'isada dorai haua i noni ana'ia God. Moi 'a'auhia 'ini'i taha na 'irisi'i, 'inia
'a ragoi sae na 'iia 'a 'a'auhiraau, mia 'a'auhiau ro'u.

‡ **15:21** 15:21 Aisaea 52:15

3 Moi 'unua ro'u i ha'atee wa'ewa'e agua tanaa Prisila mia Akuila nararu 'a'auhiau
na'i tau'aro agua tanaa Kraest Jisas.
4 'E ta'i 'oha, raru gaarangi mae 'iniai 'a'auhiau adarua. Ma naasi, ai'a do 'inau moi
nau ha'atee ha'agorohirarua, me 'iraau ro'u i inoni hinihini nara ai'a Jiu, rau ha'atee
ha'agorohirarua ro'u.
5 Moi 'unua ro'u i ha'atee wa'ewa'e agua tanaraaui sae hinihini narau matai boboi
'anai ha'arahesi goni na'i ruma adarua.
Ha'atee wa'ewa'e ro'u tanaai gere sae goro agua, 'ia Epaenitas. 'Iia naasi 'etanai sae
na hinihini tahamora na'i Provensi Eisia.
6 Ha'atee wa'ewa'e tanaa Meri. 'Iia 'a tau'aro raha di'u 'anai 'a'auhi'amou.
7 Ha'atee wa'ewa'e tanaa Andronikas mana urao ana 'ia Jiunia, 'e rua ai Jiu 'onaaiau
nameu ta'i awa ga'u na'i rumaniho'o. 'Irarua raru hinihinia na'i na'o a Kraest 'iniau
me 'irarua 'e rua Ha'ataari nararu here goro di'u.
8 Ha'atee wa'ewa'e tanaa Ampliatas, 'e huunai sae goro agua na hinihinia ro'ua
Araha.
9 Ha'atee wa'ewa'e ro'u tanaa Abanas. 'Iia 'a tau'aro ro'u beigaau tanaa Kraest.
Ha'atee wa'ewa'e ro'u tanaa Stakis, 'e huunai sae goro agua.
10 Ha'atee wa'ewa'e tanaa Apelis. 'Iia 'e ta'i sae na ha'ata'inia haaria do'a mangudi
na'i tau'aro tanaa Kraest. Ha'atee wa'ewa'e tanaraaui ruruha ana Aristobiulas.
11 Ha'atee wa'ewa'e tanaa Herodion, 'iia 'e ai Jiu ro'u 'onaaiau. Ha'atee wa'ewa'e
tanaraaui sae hinihini na'i ruruha ana Nasisas.
12 Ha'atee wa'ewa'e tanaa Trefaena mia Traefosa, rua urao tatau'aro ana Araha.
Ha'atee wa'ewa'e tanaa Pesis, 'e urao goro na tau'aro raha ro'u tanaa Araha.
13 Ha'atee wa'ewa'e tanaa Rufas, 'e huunai sae ororiu na'i tau'aro ana Araha. Ha'atee
wa'ewa'e ro'u tanaai nanae ana. 'A huunai 'omesuriau goro 'onaa do 'inau 'e huunai
gare ana.
14 Ha'atee wa'ewa'e tanaa Asinkritas, 'ia Fligon, 'ia Hamis, 'ia Patrobas, 'ia Hamas,
miraau ro'u tara'i sae hinihini nara awa ro'u beiraau.
15 Ha'atee wa'ewa'e ro'u tanaa Filologas, 'ia Jiulia, 'ia Nerias mana asina, mei tanaa
Olimpas miraau tara'i sae hinihini nara awa ro'u beiraau.
16 'Oha moi awa goni noni hinihini 'onaai ta'i ruruha, moi here beiai nata nei* 'anai
ha'ata'iniai heita'ahi amoou tana'amou hairiu.
'Iraau hakoi sae na'i heisoi ana Kraest rau ha'ataari'i woui ha'atee wa'ewa'e adaa'i
tana'amou.

Hadahada Ha'ahako Ana Pol

17 Arai do'ora mana asigu'i, wai ha'a-ta'u'u'amou. Moi 'ome'ome goro 'iniraaui nei
nara raba ha'a-heita'iamou hairiu marau raba ha'ateha'amou baania God 'ini maani'i
adaa'i maho nara ai'a ta'isada bei'i ha'ausuringa'i namou bwane rongo'i. Moi abui
hagu bei'i sae o'asi.
18 Rau raba suri'i moi hei'irisidaa'i haraariraau. Rau ai'a raba suriai hei'irisina
Kraest, na Araha aga. Rau pwari'iraaui nei nara matai hinihini'i mwada'u i mamaani
rongo goro mana mamaani ha'agorogoro nara hahaa'i.
19 Ma'ata 'inau 'au wa'ewa'e raha suria 'iraau hakoi mwane sae rau 'iraraa domou
awasuriai Taroha Goro. Ma rei'uaa na o'asi, 'au 'irisia domoi aidangisi'i taha ra goro
mamoi abui hau'i taha nara ai'a goro.
20 Ma naasi, 'ia God ni gooroha, 'ai raurau 'anai 'a'auhi'amou mamoi ha'ahehoa
Saetan.
Mau ha'arahesi neina 'ia Araha Jisas 'ai goro 'ini'amou.

---

* **16:16** ***Here beiai nata nei:*** Na'i ha'atee ni Grik ra 'unua "ngooniai nata nei beiai heingooni ni heita'ahi." Na'i madoraasi, 'iraau sae mwane rau ngooniai babanai nata sae mwane, miraaui urao rau ngooniai babanai nata urao 'anai ha'ata'iniai heita'ahi tanaraau hairiu. 'A ta'isada beiai herehere agaau na'i 'ohanisi 'oha gau here beiai nata nei.

21 'Ia Timoti na tau'aro beiau 'a haua ro'u i ha'atee wa'ewa'e ana tana'amou. Mia
Lusias mia Jeson, mia Sosipata, ra'i ai Jiu ro'u 'onaaiau, rau 'unu'i wou i ha'atee
wa'ewa'e adaa'i tana'amou.
22 'Inaua Tatias, i do'oramoou beia Araha, nau usuai usu-usu anani a Pol. 'Au
ha'ataaria ro'u wou i ha'atee wa'ewa'e agua tana'amou.
23-24 'Ia Gaeas 'a 'unua ro'u i ha'atee wa'ewa'e ana tana'amou. 'Iia na ha'a-awahiau
na'i ruma ana ma ha'awateraau ro'u i sae hinihini 'anai ha'arahesi na'i ruma ana. 'Ia
Erastus, mo'o na 'omesuri ha'a 'anai 'omaani mia do'oragaaua Kuatas, raru 'unu'i ro'u
i ha'atee wa'ewa'e adaru'i tana'amou.

Ha'arahesi Ana Pol

25 Gai ha'atee ha'agorohia God, 'inia 'iia na matai ha'a-'o'oriai hinihinimoou 'iniai
Taroha Goro nau taroha'inia tana'amou, 'e taroha 'abaia Jisas Kraest. Ni tarohasi 'a
awa bainihu mau mai.
26 Ma'ata na'i 'ohani, 'a ha'ata'i goro hura'a tanagaau suri'i Usu-usu Maea adaa'i
rarabea. Mia God na awa mau mai, 'a ha'atorameu 'anai taroha'inia hura'a do neina
'iraaui mwane inoni hako rai hinihinia marai araisuria.
27 Naasi 'inia moi ta'i God na madoma, gai ha'atee ha'aasaa tarau tarau 'inia Jisas
Kraest. Amen.

Na 'Etanai Usu-usu Ana Pol Tanaraaui Noni Hinihini Na'i Korin

Gere Mamaani 'Iniai Bukani

'A 'ua? Tara'i 'oha 'o wai'ado'ado suria 'onaa na maho na'o haa'i ra odo-odo ma'ua ra ai'a? 'E kae aba na'i Buka Rom 'a maania tanagaaui taha nagai hinihinia. Ma na'i 'etanai Buka Korin 'ia Pol 'a ha'ausurigia 'iniai he'ua i here nagai haa ma'ua 'ai he'ua i barongagaa'i na'i 'oha gau hinihinia Jisas.

Korin 'e kae 'omaa ororiu na'i 'oha na 'ia Pol 'a usuai usu-usuni. Mana dorasi 'e dora na ragoi saeni dora he'ete'i hairiu, goni beiraaui sae narau boboi na'i 'isi 'anai horihori ma 'anai raoraonga'i. Ra 'unua do ni 'omaasi 'e 'omaa ta'aa suria 'iraaui sae ra hahaa'i mwani ora-ora'a ta'a'i.

'E 'aariha na 'ia Pol na haa na ura 'inia 'i heisoi na'i 'omaasi. 'Ariwou ma rongoa do 'iraau tara'i sae hinihini rau taraawa'a haa'i ro'u i mareho ta'a'i na 'iraaui sae na'i 'omaasi rau haa'i. 'Ariwou me 'iraaui sae hinihini rau usu-usu tanaa marau songa'inia 'ini'i tara'i mareho. Mia Pol 'a orisiai usu-usu adaau ma arami'i tara'i heisonga'i narau songa'inia 'ini'i, ma ha'ata'u'uraau 'anai ha'a-odoodoraaui nei narau haa'i mareho ta'a'i.

'A o'asi ro'u tanaraaui mwane noni hinihini na'i 'ohani. 'A ororiu 'anai ha'ausuringa'ini'i taha na 'ia Pol 'a ha'ausuriraau 'ini'i noni na'i Korin. Na'i 'oha na 'oi 'oha'i, 'oi wai'ado'ado suri'i mareho na 'oi matai haa'i 'anai ha'ata'inia hura'a i taha na'o hinihinia.

1 'Inaua Pol na 'ia God na sigihiau 'anai Ha'ataari ana Jisas Kraest, mea Sostenes i
do'oragaau na'i Kraest,
2 namiri hauai usu-usuni tana'amoui sae ni heisoi na'i Korin. 'Ia God 'a sigihi'amou
'anai ha'i noni maea ana'i neina mou matai hagu beia Jisas Kraest. 'Ia God 'a haua
o'asi ro'u tanaraau hakoi noni nara hinihinia Araha aga Jisas Kraest suri'i mwani
dora. 'Ia Jisas naasi Araha aga hako.
3 'Au ha'arahesi mia Godi Amaga mea Jisas Kraest, Araha aga, rarui ha'agorohi'amou
mararui ha'a-awa ha'agorohi'amou.

Pol 'A Ha'atee Ha'agorohia God

4 'Au ha'atee ha'agorohia God 'ado 'oha 'ini'i mwani bane rago na haa'i tana'amou
'iniai hagu amoou beia Kraest Jisas.
5 Suriai o'asi ana, na tahingamoo'i ra honu 'ini'i mwani mareho goro, 'onaai huunai
aidangisia amooua God ma ro'u 'iniai aidangi namou to'oraa 'anai maania ro'u
tanaraau haru nei.
6 'A ha'ata'inia doni ha'ausuringa'i amee'i tana'amou 'inia Kraest ra ha'a-momori.
7 Naasi na mwani bane ni tatau'aro tanaa God, mou dau'i hako na'i mamasia namou
haa i boi aho'i mai ana Araha aga 'ia Jisas Kraest.
8 'Iia 'ai 'a'auhi'amou 'anai ura baabau na'i hinihinimoou neina 'a bwa'i mareho
taritari'a namoi haua narai hiiri'amou 'inia na'i 'oha nai aho'i mai Araha aga, 'ia Jisas
Kraest.
9 Mia God 'ai 'a'auhi'amou 'anai ura baabau, 'inia 'iia 'a mangudi suri'i duruduru
ana'i. Me 'iia ro'u na soi'amou 'anai hagu goni beiai garena, 'ia Jisas Kraest, i Araha
aga.

Heihoa Na To'o Na'i Heisoi

10 Arai do'ora mana asigu'i, na'i atana Araha aga Jisas Kraest wai ha'a-ta'u'u'amou.
Moi 'adoma'i aratara neina heihoa 'abwa'i awa na'i ahoaamou hairiu. Moi ahu aratara
goni goro 'anai haai ta'i 'ado'ado.

11 Arai do'ora mana asigu'i, ra'i nei 'iniraaui ruruha ana Kloui narau 'unu
ha'agorohia tanaau do ra'i ha'atee heiraeraesi nara to'o na'i ahoaamou hairiu.
12 'E nei ma o'ani, “'Inau 'au suria Pol,” ma'e nei ma o'ani, “'Inau 'au suria Apolos.”
'E nei ma o'ani, “'Inau 'au suria Pita,” ma'e nei ma o'ani, “'Inau 'au suria Kraest.”
13 'I'amou mou hoahoaai abena Kraest 'iniai taringai dora. 'A 'ua? 'Inaua Pol nau
mae 'ini'o na'i dadaahoro ani? 'A 'ua? 'Inau nara bwareomaea'amou 'iniai atagu?
14 'Au ha'atee ha'agorohia God 'inia ai'a tanei 'ini'amou nawai bwareomaeaa na'i
murinai bwareomaeararua agua Krispas mea Gaeas.
15 Naasi 'a bwa'i nei nai 'unua do 'i'amou mou bwareomaea 'anai ha'i rongoiusuri
tanaau.
16 'Au 'iraraa do ruruha ana ro'u moia Stefanas nau bwareomaearaau, ma ai'a
tanei'a nawaigui 'iraraa ro'u do'au bwareomaearaau.
17 'Inia 'ia Kraest 'a ai'a ha'ataariau mai 'anai bwareomaearaaui sae, me 'anai
taroha'iniai Taroha Goro. Mau ai'a heitaroha'i 'ini'i mwani ha'atee nara rongo aidangi
di'u. Ra gasigu hinihinia Kraest 'inia moi hadahadangagu nara rongo goro di'u. 'Onaa
'ai o'asi, ni mae na haua Kraest na'i dadaahoro 'ai 'ari pwaranga moi.

Na Huunai Madoma Ana God

18 Na taroha 'iniai mae na haa Kraest 'ini'i ora-ora'a agaa'i na'i dadaahoro, 'e maho
na rongo to'obweubweu'a tanaraaui nei ra suriai tara 'anai mae. Me tanagiai nei na
'ia God na ruhasigia, ni tarohasi 'e mena 'anai ruhasigia baaniai ora-ora'a.
19 Na Usu-usu Maea 'a o'ani,
“'Inau wai ha'a-ai'a'i aidangidi nei ra madoma,
mawai ha'ata'ai'i taha nara 'adoma'iniai haa'i.”*
20 Ma naasi ragui 'ua, 'ira nei ra madoma ma'ua 'iraaui nei ra madomasi'i
Ringe ana'ia Moses ma'ua 'iraaui nei ra mataihere heitohetohe? 'Ia God 'a ha'a-
'ome to'o bweubweu'araau ma ha'ata'inia hura'a doni madomani marewana 'a to'o
bweubweu'a.
21 'Inia na'i madoma ana God 'a ha'abwarasia baaniraaui noni 'anai aidangi
tarihana God suri'i madoma adaa'i. Ma'ata tanaraaui nei ra hinihiniai taroha nameu
taroha'inia na rongo to'obweubweu'a tanarai saeni marewana, 'ia God 'ai ruhasiraau.
22 'A rongo to'obweubweu'a tanaraaui Jiu 'inia rau 'irisia di'u 'anai 'omesi'i
ha'abu'oahu miraau na Grik rau hinihinia moi maho na rongo madoma.
23 Mi'ameu meu ha'arangasia hura'a i mae na haa Kraest na'i dadaahoro. 'Iraau na
Jiu rau 'itaai taroha naasi, miraaui nei narau ai'a Jiu, rau 'adoma'inia do ra'i ha'atee
rongo to'obweubweu'a moi.
24 Ma'ata tanagaaui nei na 'ia God na soigaau 'anai ha'i noni ana'i, rei'uaa Jiu ma'ua
ai'a, 'ia Kraest 'a ha'ata'iniai mena mana madoma ana God.
25 'Inia ni 'ado'adona God na 'ome to'obweubweu'a tanaai noni, 'e aidangi na di'uai
aidanginai noni, mana taha na haa God na 'ome maemae'a tanaai noni, 'a mena di'uai
taha na noni na matai haua.
26 Arai do'ora mana asigu'i, moisu 'adoma'iniai madoraa na 'ia God na soi'amou
'anai suria Kraest. Na'i 'ado'adodaaui ahurodo, taringai nei moi 'ini'amou nara
'adoma'inia domou madoma. Taringai nei moi namou ha'i na'otara, ma'uasi huta
suri'i ruruha ororiu.
27 Mia God 'a sigihiraaui nei nara ai'a madoma do neina 'iraaui nei ra madoma rai
ninima, ma sigihiraau ro'u i nei ra 'adoma'i hunihuniraau moi, neina rai ninima i nei
narau 'adoma'inia dorau ororiu.
28 God 'a sigihiraaui nei na 'iraaui inoni na'i marewanani ra 'adoma'i hunihuniraau
moi mara 'adoma'inia do rau ta'aa, neina 'iraaui nei nara 'adoma'inia do rau ororiu,
rai ha'i inoni nara ai'a ororiu moi.
29 Naasi 'a ha'ata'inia do 'a bwa'i nei nai matai ha'a-ta'eta'ea haaria na'i maana God.

---

* **1:19** 1:19 Aisaea 29:14

30 'Ia God haaria na wai'amou 'anai hagu beia Jisas Kraest. Mia Kraest 'a ha'ata'inia
tanagiai huunai madoma ana God. 'A horigia hura'a baaniai ora-ora'a, ma 'iniai hagu
agaau beia, gau ha'i inoni ana'ia God ma ha'a-odoodogaau na'i maana.
31 Tarana naasi na Usu-usu Maea 'a o'ani,
"'Iatei na raba ha'atee ha'aba'o,
'ai ha'atee ha'aba'o moi 'iniai taha 'ia Araha na haua."†

2

Taroha 'Iniai Mae Na Haa Kraest

1 Arai do'ora mana asigu'i, na'i 'oha nau boi bei'amou 'anai taroha'iniai taroha 'inia
God tana'amou,* 'inau ai'a haa'i ha'atee bwara tana'amou, ma'uasi dowai ha'atee
'onaai sae na madoma.
2 'Inia nau 'adoma'inia do ai'a ta mareho he'ete'i'a ro'u dowaigu'i hadanga'inia, me
'iia moia Jisas Kraest mana mae na haua na'i dadaahoro.
3 Na'i 'oha nau taha bei'amou, na abegu 'a maemae'a mau mamaa'u ha'i 'idi'idi.
4 Me suri'i hadahada agu'i mana ha'ausuringa'i agu'i, 'au ai'a bonasi'amou domoi
hinihini 'ini'i mwani ha'atee nara rongo madoma di'u. Ma'ata 'oha nau hadahada,
mou re'iai mena anai Hi'ona Maea na ha'ata'inia doni taroha naasi, 'e taroha na boi
baania God.
5 'Au haua o'asi, 'inia 'au 'irisia domoi hinihini 'iniai re'ia amooui mena ana God,
ma 'ai abu do 'iniai rongoa amooui madoma anai noni.

Madoma Ana God

6 Ma'ata tanaraaui nei ra wetewete mara baabau goroi hinihinidaa'i, 'i'ameu meu
hadahada beiai madoma, mana madoma naasi, ai'a madomani marewanani, ma'ua
ai'a madoma adaa'i mwaerahani marewanani narai hako moi.
7 'I'ameu meu hadanga'iniai 'ado'ado madoma ana God na ai'a ha'ata'i ga'u tanaraaui
noni. 'Ia God na hauai 'ado'adosi 'anai 'a'auhigia dogai taha beia, ma 'adoma'inia mau
mai na'i madoraa na marewana 'a ai'a pwa'ara mau.
8 Ai'a ta ta'i mwaeraha ni marewanani nai aidangisiai 'ado'ado madoma naasi. 'Inia
'onaa narai aidangisia, rau ga'i bwa'i rabuai Araha hauasa na'i hunganai dadaahoro.
9 Na Usu-usu Maea 'a o'ani,
"Taha na ai'a noni nai re'ia ma'ua rongoa,
mana taha na ai'a noni nai 'adoma'inia do'ai to'o,
naasi taha na 'ia God na 'adoma'i ha'aagau 'inia tanaraaui nei rau ta'ahia."†
10 Ma'ata na Hi'ona Maea ana God 'a ha'ata'ini'i maho 'isi tanagia, 'inia ni Hi'ona Maea
'a 'irara'i hakoi mwani maho, rei'uaa taha ra awa bainihu na'i 'ado'adona God.
11 Na inoni haaria na aidangisia haariai taha na awa na'i 'adoma'ina. Ma o'asi ro'u,
na Hi'ona Maea ana moia God na matai aidangisiai 'adoma'ina God.
12 'Igaaui noni hinihini gau ai'a to'oraai 'adoma'idi noni ahurodo, ma'ata gau to'oraai
Hi'ona Maea na 'ia God na ha'ataaria mai. 'A nugaa beigia magai aidangisi'i mwani
mareho 'ia God na haa'i tanagia.
13 Naasi 'oha meu ha'ateenga'ini'i maho 'ini, meu ai'a ha'atee suriai madoma ni noni.
Ma'ata meu ha'atee 'ini'i ha'atee na Hi'ona Maea na haa'i tana'ameu. Meu ha'atee 'ini'i
ha'atee ni Hi'ona 'anai ha'ausuriraaui noni 'ini'i mareho ni Hi'ona.
14 Me 'iatei na Hi'ona Maea ana God 'a ai'a awa beia, 'a bwa'i raba rongo'i mareho
ni Hi'ona. Na nei nara o'asi, ra bwarai aidangi tarihadi mwane maho o'asi, 'inia
na mareho o'asi ra rongo to'obweubweu'a moi tanaraau. Ni Hi'ona Maea naasi nai
'a'auhigia 'anai aidangisi'i mareho ni Hi'ona.
15 'Igiai nei na Hi'ona Maea 'a awa beigia, gau matai aidangisi'i mwane maho, mei
tanaraaui inoni ahurodo 'a bwara tanaraaui aidangisi'i barongagaa'i.

---

† **1:31** 1:31 Jeremaea 9:24 * **2:1** 2:1 Tara'i Baebol ra o'ani, "Taroha Goro 'inia God na bainihu ga'u." † **2:9** 2:9 Aisaea 64:4

16 Na Usu-usu Maea 'a o'ani,
“'Iatei na aidangisiai 'adoma'ina Araha?
'Iatei na matai ha'ausuria?”‡
Me 'igaau gau matai aidangisi'i mareho ni Hi'ona, 'inia 'igaau naasi na awa beigia i 'adoma'ina Kraest.

3

Inoni Tatau'aro Ana'ia God

1 Arai do'ora mana asigu'i, na'i 'oha nau awa bei'amou ani, 'au ai'a ha'atee 'onaai ha-ha'atee agua tanara i nei na Hi'ona Maea na marungi'i tahingadaa'i. Ma'ata 'au ha'atee tana'amou 'onaa moi noni nara ai'a aidangisia God, 'inia na tahingamoou beia Kraest 'a 'onaa mau i gare.
2 Na ha'ausuringa'i agu'i tana'amou ra 'onaai wai susu nau hanangi'amou 'ini'i, ai'a 'iniai mahoingau baabau. 'Au haua o'asi, suria 'i'amou mou ai'a arari mau 'anai ngau mahoingau baabau. Ma rei'uaa na'i 'ohanisi mamou ai'a arari ro'u mau,
3 'inia na barongamoo'i ra ta'isada mau 'onaai barongani ahurodo. Na'i 'oha namou hai'ubwani hairiu mamou heita'ia hairiu, 'a ha'ata'inia do 'i'amou mou here ro'u mau 'onaairaaui sae ahurodo.
4 'Oha na tara'i nei 'ini'amou ra o'ani, “'I'ameu meu suria Pol,” ma tara'i nei ra o'ani, “'I'ameu meu suria Apolos,” naasi 'a ha'ata'inia domou suria mau i barongani ahurodo.
5 'A 'ua? 'Iatei naasia Apolos, mia tei 'inau? 'I'amiria ra'i noni tatau'aro moi namiri 'a'auhi'amou ani 'anai hinihinia Araha. Mamiri suriai tatau'aro na 'ia Araha na nugaa tana'amiria.
6 'Inaua Pol nau 'onaai sae na hasi'i kora na'i mou, 'inia 'inau nau maania tahamora tana'amoui Taroha Goro. 'Ia Apolos na 'onaai nei na ringi 'ada'i wai, 'inia 'iia na boi na'i murigu ma ha'a-weteweteai hinihinimoou. Ma'ata ai'a 'i'amiria, mia God moi na ha'atahi'i.
7 Naasi na nei na hasi, mana nei na ringi 'ada'i wai raru ai'a ororiu. 'Ia God naasi na ororiu di'u, suria 'iia na ha'atahi'i.
8 'Ia mo'o na hasi mea mo'o na ringi 'ada'i wai raru ta'isada moi. 'Ia God naigui taharirarua 'ohadi tatau'aro adaru'i.
9 'I'amiria hakosi ra'i noni tatau'aro ana'ia God, mi'amou namou 'onaai mou ana.
'I'amou 'onaai ro'u ruma ana God.
10 'Iniai goro ana God 'iniau, 'inau 'au 'onaai nei na goro na'i tau'aro ruma. Nau 'onaai nei na 'ome sigihiai ano goro na ha'ababauai ruma ma tara'i nei he'ete'i nara tora ha'ahakoa wou. Me 'iatei nai tau'aronai ruma na'i anosi 'ai 'ome'ome goro.
11 Ra gasi orisiai anosi 'inia ta ano he'ete'i, 'inia 'iia moia Kraest naasi ta'i ano'a na goro.
12 Hoita, na'i tau'aro nara haa'i, tara'i nei rai tau'aro 'ini'i mwani maho goro 'onaai gol, silva ma'ua mwani hau 'ome goro. Ma tara'i nei rai haa'i maho 'onaai hasi'ei, hahaarisi, ma'ua ao.
13 Mana mwani mareho narau tatau'aro 'ini'i 'isi raigui ha'ata'i hura'a na'i dangi ni hihiiri. Ni hihiiri ana God 'ai 'onaai 'eu nai ha'imaani'i, 'onaa ra goro ma'ua ra ta'a'i.
14 'Onaa tei na bwa'i noro i taha na tau'arona na'i hunganai anosi, naasi 'iia 'ai daua nana i heitahari.
15 Ma 'onaa 'iatei nai noro i taha na tau'arona, na mwani mareho ana'i rai ai'a'i ma bwa'i dau heitahari. Ma'ata rei'uaa na o'asi, 'ia God 'a bwa'i hiiri ha'amaesia. 'Ai 'onaai nei nara ha'atahia baaniai 'eu na'i ruma na noro.

Ha'abasu 'Iniai Ha'ata'aiai Ruma Maea Ana God

16 'A 'ua? Mou ai'a 'iraraa do 'i'amou naasi Ruma Maea ana God mana Hi'ona Maea 'a awa bei'amou?

‡ **2:16** 2:16 Aisaea 40:13

17 Naasi 'onaa 'ia tei nai boi maai ha'ata'aiai Ruma Maea ana God, 'ia God 'ai
ha'ata'aia. 'Inia na Ruma Maea ana God 'a maea, mi'amou naasi Ruma Maea.
18 'Oi abui pwari'i'o haari'o. 'Onaa 'o 'adoma'inia do'o madoma suri'i maho ni
marewana, 'a goro do 'o ga'i 'onaai noni haaria moi na ai'a madoma na'i marewana,
ma naasi 'oigui huunai madoma.
19 'Inia 'ia God 'a 'omesiai madoma ni marewana, 'e maho haaria moi. Na Usu-usu
Maea 'a o'ani,
"'Ia God 'a ha'ata'inia hura'ai bweu adaaui nei ra madoma suri'i madoma adaa'i
haariraau."*
20 Ma o'ani ro'u,
"'Ia Araha 'a 'iraraa doni 'adoma'idi nei ra madoma, 'e mareho haaria moi."†
21 Naasi, 'oi abui ha'apa'o 'iniai bwauodo na'o suria. 'Inia na mwani mareho hako, 'ia
God 'a haa'i tana'amou.
22 'A hauameua Apolos mea Pita 'anai 'a'auhi'amou. 'A haua tana'amoui marewanani,
'a haai tahi mana mae, 'a haa tana'amoui dangini mana mwani dangi narai boi mau.
Ni mwani maho hako 'isi 'iaamoo'i.
23 Ma'ata, 'i'amou 'ia ana'ia Kraest, mia Kraest 'ia ana God.

4

Ha'ataari Ana'ia Kraest

1 Naasi na mwani noni hako rau ga'i 'adoma'ini'ameu 'onaai inoni tatau'aro ana'ia
Kraest nara ha'a-'u'uri'ameu 'anai ha'atee ruhasi'i 'ado'adona'i a God nara ai'a ha'ata'i
ga'u hura'a.
2 Hoita, taha na ororiu na noni tatau'aro nai haua, naasi 'anai ha'isuri'i mareho na
bwauodo ana na 'unu'i.
3 'Inau, ai'a 'ua moe'a tanaau do 'i'amou ma'ua tara'i sae ro'u domoi hiiriai tau'aro
agua tanaa Kraest. 'Inau mau ai'a hiiria ro'u i tau'aro agua haariau.
4 'Inia rei'uaa nau ai'a 'ome 'iraraa ta maho nawai haua na taritari'a, gasi 'ia Araha
'a 'ome 'irara'i tara'i maho. 'Iia moi Araha aga na ta'isada 'anai hiiriau.
5 Naasi, abui hiiriai nata nei. Moi mamasia moi 'oha 'ia Araha 'ai aho'i mai. 'Iia nai
ha'ata'ini'i hura'a i taha nara awa bainihu mana 'ado'ado ta'a'i nara awa na'i tahingana
hakoi noni. Ma na'i 'ohasi 'ia God naigui hadahada taeniraaui noni suri'i tatau'aro
adaa'i.
6 Naasi 'anai 'a'auhi'amou arai do'ora mana asigu'i, 'inau 'au heiha'auu 'inimiria
Apolos tana'amou mamoi aidangisia goro i ha'atee na o'ani, "Moi ha'isuriai taha na
Usu-usu Maea na 'unua." 'Onaa moi haua o'asi, ma naasi namou bwa'i 'adoma'i ha'a-
ororiua ta na'otara di'uai nata nei.
7 Ai'a tanei 'ini'amou nai ororiu di'uai nata nei. Na mwani maho namou to'ora'i, 'ia
moia God na haa'i tana'amou. Ma 'onaa na o'asi, ma ai'a ta'isada domoi ha'aba'o 'ini'i,
'inia na mareho 'isi mou ai'a daa'i suri'i wetewete amoo'i haari'amou.
8 'A 'ua? Mou 'adoma'inia dona mwani mareho namou 'irisi'i na'i tahingamoou
beia Kraest mou daa'i hako'a? Mou 'adoma'inia domou toto'ora'a 'ini'i mwani bane ni
Hi'ona Maea? Ma 'ua? Mou 'adoma'inia doni hinihinimoo'i ra wetewete di'u 'onaai
wetewete na haa i mena na to'oraa i mwaeraha, mi'ameu ai'a? 'A ga'i goro do mou
ga'i ha'i mwaeraha moi, neina mei heimarungi goni ro'u bei'amou.
9 Ma'ata na'i 'ado'adogu, 'a 'ome 'onaa do 'ia God 'a sigihi'ameui Ha'ataari 'anai siri
suri'i mwani maho bwara. 'I'ameu meu 'onaai nei ra hiiria 'anai ha'amaesia ma 'anai
ha'areirei 'inia na'i maadaau hakoi noni mana enjel.
10 'A 'ome 'onaa do 'i'amou mou 'adoma'inia domeu bweu 'ini hinihinia ameeua
Kraest. Ma he'ua namou 'adoma'inia do 'i'amou mou madoma 'ini hinihinia amooua
Kraest? Mou 'adoma'inia domeu maemae'a, mi'amou mou 'adoma'inia domou mena
di'u! 'A he'ua nara ha'ahou'amou, mi'ameu ra 'itameu!

---

* **3:19** 3:19 Job 5:13 † **3:20** 3:20 Psalm 94:11

11 Tari mai 'ohanisi meu awa hihioro'a ma maesi'ameui gono, mameu ho'o
ngangatai bwana. Ra hidaari'ameu mameu ai'a to'ora ruma.
12 Meu tau'aro raha haarimeeu 'anai hori'i maho nameu rabasi'i. Meu
ha'agorohiraaui nei ra 'isi'isi'ameu mameu ahumaratanoa 'oha ra nora ta'ai'ameu.
13 Na'i 'oha ra ha'atee ha'a-ta'ai'ameu, meu 'abenga'i ha'atee goro tanaraau. Ma tari
mai 'ohani, 'a ragoi noni na'i marewanani ra 'adoma'i mara ha'aro'a ma'ua mareho
ta'aa 'ini'ameu.
14 Na usu-usuni 'au ai'a haua do 'anai ha'a-arungata'ai'amou, me 'anai
ha'ausuri'amou suria 'au ta'ahi'amou 'onaai ama na ta'ahi'i gare ana'i.
15 'Au ha'atee o'asi, 'inia rei'uaa na 'e tangahuru merui noni narau ha'ausuri'amou
'inia Kraest, me 'i'amou mou to'oraa moi ta'i ama. Na'i tahingamoou beia Kraest, 'inau
nau 'onaai amamoou 'iniai waia mai aguai Taroha Goro tana'amou.
16 Naasi 'au ha'a-ta'u'u'amou 'anai awasuriau.
17 Tarana naasi nawai ha'ataaria wou 'inia Timoti.* 'Iia 'ai ha'a 'adoma'i
aho'isi'amou 'ini'i ha'ausuringa'i agu'i mana awaha odo-odo nau haua 'onaai Ha'ataari
ana Jisas Kraest. Mana mareho nai ha'ausuri'amou 'ini'i, naasi mareho nau bwane
ha'ausuriraau ro'u i noni hinihini 'ini'i suri'i mwani dora hako nau taha suri'i. 'Ia
Timoti 'e noni na mangudi suri'i tatau'aro ana'i tanaau, mei tanaau 'a 'onaa do 'iia 'e
gare agua nau ta'ahia di'u.
18 'Au 'iraraa do tara'i nei 'ini'amou mou ha'aba'o na'i 'ohani, 'inia mou 'adoma'inia
do 'augu bwa'i ataha'a bei'amou.
19 Ma'ata 'onaa 'ia Araha 'a 'irisia, ma 'a bwa'i orea mawai ataha'a bei'amou ma
waigui 'iraraa 'onaa 'i'amou nei namou ha'aba'o di'usi, mou hadahada rago kongari
moi, ma'ua mou hadahada beiai mena.
20 Mou 'iraraa, 'oha 'ia God 'a marungiai tahingamu, 'a ai'a ha'ata'i moi na'i
hadahadangamu, me 'a ha'ata'i ro'u suri'i taha na'o haa'i beia i mena ana.
21 Hoita, 'e taha namou rabasia dowai haa 'oha wai ataha wou? Wai ataha wou
'anai ha'a-mama'ai'amou, ma'ua wai ataha wou beiai raromani heita'ahi mana awa
'abenga'i?

5

Here Wawaasua'a Na'i Heisoi

1 'Inau 'au heimwaota'i di'u 'iniai rongoa agua do 'e nei 'ini'amou na hauai here na
ta'aa di'u. Ni here naasi, rei'uaa nei ra ai'a hinihinia God ma bwara ro'u dorai haua!
'Au rongoa do 'e nei 'ini'amou na mamauru beiai ruanai urao ana mama ana.
2 Ai'a ta'isada domoi ha'aba'o, ma'ata mou ga'i arunga ahutotou 'iniai marehosi. Mia
mo'o na hauai heresi, 'a ta'isada domou ga'i ha'ahura'ahia baaniai ruruha amoou.
3-4 Rei'uaa nau awa ha'atau, ma'ata na'i tahingagu hako 'inau bei'amou. Naasi 'a
'onaa do 'inau 'au awa moi bei'amou, ma 'iniai mena ana Jisas, 'au bwane hiiria mo'o
na hauai heresi. Naani maho namoi haua. Moi boi goni 'onaai noni hinihini mamoi
'iraraa ro'u do 'inau 'au awa ro'u bei'amou. Hoita naasi, 'iniai mena ana Araha Jisas
5 moi watea mo'o na hauai heresi tanaa Saetan mai ha'a-rongomaata'ia na'i tahitahi
ana. Ma 'onaa 'ai rihosi, 'ia Araha 'ai ha'atahia na'i dangi nai aho'i mai 'anai hiiriraaui
noni.
6 'I'amou mou watea mo'osi 'anai awa mau na'i ruruha amoou. Ai'a ta'isada domoi
ha'aba'o 'iniai mahosi! 'I'amou bwani 'iraraai ha'atee na o'ani, "'E gere meme i
draebam kekerei ta'aa moi na matai ha'asu'ua hakoi flaoa."
7 Naasi moi nugaa hura'a i draebam baani'amou mamoi awa odo-odo. Ha'amomori
di'u, na'i 'ado'adona God, 'i'amou mou odo-odo'a na'i maana. 'A o'asi suria 'ia Kraest

* **4:17** 4:17 Tara'i Baebol ra o'ani "Tarana naasi nau ha'ataaria wou 'inia Timoti."

'a mae 'inigia 'onaai garei siip nara ho'asi 'inia ani 'anai ha'abwarasiai mae na'i Roho Aharau.
8 Naasi, 'oha gai boi goni 'anai ha'ato'oai Rongo ni Roho Aharau, gai abui boi beiai draebam ni ta'aa mana ora-ora'a, ma'ata beiai tahinga na ha'a-momori tarau.
9 Na'i usu-usu agua tana'amou ani, nau bwane usua dio domoi abui mamaani bei'i nei ra awa moi 'anai wawaasua'a.
10 Nau ai'a 'unua domoi abui mamaani beiraaui nei ra ahurodo nara wawaasua'a mara naga, ma'ua nara beri mara ha'arahesi'i araaranunu. 'Onaa 'o raba hora baani'i sae o'asi, ma'oi hanota baaniai marewana.
11 Ma'ata, 'inau 'au 'unua domoi abui mamaani beiraaui nei narau 'unuraau dora'i sae hinihini maragu awa moi 'anai wawaasua'a mara naga 'ini'i mareho adaa'i sae he'ete'i, nei ra ha'arahesi'i araaranunu mara ha'atee ha'ata'aiai nata nei, nei ra gono raha 'iniai waini bweu mara beri raha. Na inoni hinihini o'asi, moi abui haigaauni beiraau. Rei'uaa domoi heinagu moi 'anai ngau hasura'i beiraau, mamoi abu ro'u.
12-13 'Io, 'inau ai'a tanaau 'anai hiiriraaui nei nara ai'a awa na'i heisoi, 'inia 'ia God naasi 'anai hiiriraau. Mi'amou naasi 'anai hiiriraaui nei nara awa na'i heisoi. Na Usu-usu Maea 'a o'ani, "'Iatei na ta'aa bei'amou, moi ha'ahura'ahia baaniai ruruha amoou."

6

Herehere 'Anai Ha'a-aratara'i Heita'ia

1 Na'i 'oha na 'e nei 'ini'amou na heita'ia beiai nata sae hinihini, 'a 'ua namou 'irisia moe'a 'anai taranga'inia tanaraaui sae hihiiri nara ai'a hinihinia God 'anai ha'a-arataraa? Marehosi, 'e maho namou ga'i taranga'inia tanaraaui noni ana'ia God 'anai ha'a-arataraa.
2 'A 'ua? Mou ai'a 'iraraa do'igaaui noni ana'ia God nagai hiiriraau hakoi noni ni marewana na'i madoraa nai boi mau? Ma 'onaa 'i'amou namoi hiiri'i hakoi noni nai marewana, ma'ua na bwara moi 'inia tana'amou i ha'a-aratara'i gere haiu'au'a o'asi?
3 Mamou ai'a 'iraraa do'igaaui noni ana'ia God nagai hiiriraau ro'u i enjel? 'Onaa na o'asi, 'a ga'i bwa'i bwara 'anai ha'a-aratara'i haiu'au'a ni marewanani.
4 'Oha nara to'o i heita'ia bei'amou, mou ga'i bwa'i taranga'ini'i tanaraaui ahurodo na 'iraaui sae hinihini ra ai'a ha'ahouraau na'i aba 'anai ha'a-aratara'i mareho o'asi.*
5 Romwane, mou ga'i ninima suriai heresi! 'A 'ua? 'Agu ai'a ta ta'i sae'a ro'u bei'amou naigui gere aidangi goro 'anai ha'a-aratara'i haiu'au'a nara to'oto'o o'asi na'i ahoaamou?
6 'A ga'i goro 'onaa 'ai o'asi. Ma'ata mareho na to'oto'o na'i 'ohanisi, 'e noni hinihini ma waiai nata noni hinihini na'i kooti na'i maadaau hakoi ahurodo!
7 Na'i 'oha namou waiai nata noni hinihini na'i kooti, 'i'amou mou bwane heho'a na'i maana God. 'A ga'i goro 'onaa moi 'adoma'i nugasia moi here ta'aa anai nata sae, ma'ua moi nugasia moi marai ha'a-bweubweu'amou 'ini'i ha'a amoo'i.
8 Mi'amou, rei'uaa na mou ha'i inoni hinihini, mou here ha'a-ta'ai'amou moi hairiu mamou ha'a-bweubweu'amou hairiu 'ini'i ha'a amoo'i.
9 Moi aidangisia do 'iraaui nei ra ta'a'i ra bwa'i siri mwada'u na'i hourana ana God. Abu pwari'i'amou haarimoou 'iniai mahosi. 'Iraaui nei ra wawaasua'a mana nei ra ha'arahesi'i araaranunu, mana nei nara taritari'a baani'i mwane ma'ua urao adaa'i, mana mwane nara wawaasua'a bei'i ro'u moi sae mwane,
10 miraaui nei ra beriberi mana nei ra naga 'ini'i mwane maho, 'iraaui nei ra gono raha 'ini'i waini bweu mana nei ra ha'atee ha'ata'aiai nata nei mana nei ra ha'a-bweubweu'araaui noni 'anai rahi'i baaniraaui mareho narau to'ora'i, 'a bwa'i nei 'iniraaui nei o'asi nai siri mwada'u na'i hourana ana God.

---

* **6:4** 6:4 I nata herehere 'anai orisiai tatarani 'a o'ani, "Rei'uaa ta sae namoiwou 'ini'amou sae hinihini, ma 'a ga'i matai ha'a-aratara'i moi taha nara taritari'a na'i ahoaamou hairiu."

11 Tara'i nei 'ini'amou mou o'asi ga'u na'i na'o. Mana'i 'ohani, na mena ana Araha
aga Jisas Kraest mana Hi'ona Maea ana God 'a ha'a-wariwari'amou baaniai ora-ora'a
mamougu ha'i noni ana'ia God, naasi namougu odo-odo 'inia na'i maana.

Hora Baaniai Ora-ora'a Ni Wawaasua'a

12 Gasi, ra'i nei 'ini'amou moi 'adoma'i o'ani, "'Inau wai matai haua moi ta maho
nawai 'adoma'iniai haua." Ha'amomori. Ma'ata 'inau wai 'unua tana'amou, ai'a do
mwane mareho ra goro hako tanagia 'anai haa'i. Naasi 'inau 'a bwa'i mareho nawai
watea na'i tahingagu 'anai slev tanaa.
13 Mamoi o'ani ro'u, "Ni mahoingau ra haa'i 'ada'i ahugaa'i, mana ahugaa'i ra awa
'ada'i mahoingau. 'A o'asi ro'u, ni abegaa'i naasi 'anai wawaasua'a 'ini'i." Ma'ata 'inau
wai 'unua ro'u tana'amou, na'i 'oha nagai to'oraai abe haoru ara'ai aro, 'ia God 'ai
ha'a-ai'aai ahu mana mahoingau. Ni abegaa'i, 'ia God 'a ai'a haa tanagia do 'anai
wawaasua'a, ma'ata 'a haua tanagia 'anai tau'aro tanaai Araha aga. Mia Araha naasi
'anai marungiai abega.
14 Mana abegaa'i ra bwa'i ai'a'i tarau 'onaai mahoingau ani, 'inia 'ia God 'ai ha'a-
suruta'egaau baaniai mae 'iniai mena ana, 'onaai ha'a-suruta'ea ana aho'ia Araha.
15 'A 'ua? Mou ai'a 'iraraa do 'oha namou ha'i ta'i beia Kraest 'a 'onaa do abemoo'i
ra hasi beiai abena? Ma 'ua? 'A goro dowai haa ta aba 'inia Kraest mawai ha'ahasia
wou na'i abenai urao rebirebi? 'A bwa'i!
16 'Onaa 'iatei na hasi beiai urao rebirebi, 'iia 'e ta'i beia na'i abe. 'Inia na Usu-usu
Maea 'a 'unua o'ani, "'Irarua rarugui ha'i ta'i abe."
17 Ma'ata na nei na hagu beia Kraest, 'iia 'a ha'i ta'i beia na'i tahingana.
18 Naasi, moi hora baaniai ora-ora'a ni wawaasua'a. Mwane taraani ora-ora'a ra
matai ha'ata'aiai abe, ma'ata ra ai'a ha'ata'aia di'u 'onaai ora-ora'a ni wawaasua'a.
19 'A 'ua? Mou ai'a 'iraraa dona abemoo'i 'e Ruma Maea anai Hi'ona Maea na haua
tana'amou a God do 'anai awa na'i raromoou? Na abemu 'a ai'a 'iaamua, ma'ata 'iaana
God.
20 Suria ni hori'o na haua 'a di'u baani'i hakoi mwani maho. Naasi 'oi haai abemu
'anai haua moi taha 'anai ha'a-wa'ewa'ea God.

7

Ha'ausuringa'i Na'i Ringei Ha'iwai

1 'Io. 'Au raba arami'i maho namou songa'iniau 'ini'i na'i usu-usu namou haua ani,
na'i aba 'iniai ha'iwai. 'A goro moi 'onaa ni mwane 'ai abui ha'iwai.
2 Me suria 'a raha di'u i here wawaasua'a, naasi na goro 'inia do na mwane 'ai
to'oraai urao ana haaria, mana urao 'ai to'oraai mwane ana haaria.
3 Na mwane 'ai watea haaria tanaai urao ana mana urao 'ai watea haaria tanaai
mwane ana. Ma rarui wa'ewa'e suri'i hei'irisidaru'i.
4 Na abenai urao ai'a do 'iaana haaria, ma'ata 'iaana ro'u i mwane ana. Mana abenai
saemwane ai'a do 'iaana haaria, ma'ata 'iaana ro'u i urao ana.
5 Murui abui kakawata'i watemurua tana'amurua haarimurua. Ma'ata, 'a goro moi
'onaa murui 'adoma'i aratara 'anai mamarota'i mauru goni 'anai nuga madoraa 'anai
ha'arahesi. Me murui haua suriai gere madoraa moi ma murugui tano mauru goni
aho'i. 'A gasi ohongi'amurua Saetan 'anai taritari'a beiai nata nei, suria 'i'amou mou
ai'a wetewete arari 'anai ura baabau bwarasi'i 'adoma'i ta'a'i suri'i tahingamoo'i.
6 Nau 'unuai mahosi ai'a do'e ha'atora tana'amou, ma'ata 'anai ha'a-aidangisi'amou
do 'inau 'au 'adoma'i ha'agorohia 'anai haua o'asi.
7 'Au 'adoma'inia do 'a ga'i goro domou ga'i bwa'i ha'iwai 'onaaiau. Ma'ata 'ia God
'a haa'i tanagiai mwane bane he'ete'i hairiu, tara'i nei ra to'oraai bane 'anai ha'iwai
ma tara'i nei ra to'oraai bane 'anai awa o'asi moi ha'i bwa'i ha'iwai.
8 Hoita, tana'amoui nei namou ai'a ha'iwai mana nao, 'au 'adoma'inia do'a goro
domou ga'i awa o'asi moi 'onaaiau.

9 Ma'ata 'onaa na bwara tana'amou i ura bwarasi'i hei'irisi ta'a'i na'i tahingamoo'i
ma 'a goro domou ga'i ha'iwai moi. Mou gasi awa moi 'anai 'adoma'i sisiwa 'iniai nata
nei.
10 Mau raba 'unua tana'amoui nei namou ha'iwai, ai'a mareho dowai 'unua moi
suriai 'ado'adogu, ma'ata 'e ha'atora baania Araha. Na urao 'a ga'i bwa'i gaasiai mwane
ana.
11 Ma'ata 'onaa na gaasia, ma 'iia 'ai awa haaria o'asi'a 'onaa na bwa'i hagu aho'i
beiai mwane ana. Ma o'asi ro'u, na mwane 'a ga'i bwa'i gaasiai urao ana.
12-13 Mei tana'amou tara'i nei, 'e maho nawai 'unua tana'amou. Mana mahosi ai'a
ha'atora baania Araha, ma'ata 'e maho nau 'adoma'i ha'agorohia moi. 'Onaa 'e rua sae
raru ha'iwai nararu ai'a hinihini. Ma 'ari wou mana mwane 'a hinihini mana urao
'a ai'a, na mwane ana 'ai abui gaasia 'onaa uraosi 'a 'adoma'i aratara mau 'anai awa
beia. Ma 'onaa 'e urao hinihini na to'oraai mwane na ai'a hinihini mana mwanesi 'a
'adoma'i ta'isada mau 'anai awa beia, ni urao 'ai abui gaasiai mwane ana.
14 Suria na mwane na ai'a hinihini, 'a matai ha'i ta'i na'i ruruha ana God 'iniai awa
ana beiai urao ana na hinihini. Mana urao na ai'a hinihini, 'a matai ha'i ta'i ro'u na'i
ruruha ana God 'iniai awa ana beiai mwane ana na hinihini. 'Onaa na ga'i bwa'i o'asi,
na gare amoo'i ra ga'i 'onaai'i gare ahurodo. Ma'ata 'a ai'a o'asi! 'Ia God 'a wairaau
ro'u na'i ruruha ana.
15 Me ma'ata 'onaa na nata abe na ai'a hinihini 'inirarua nai raba haigaasi, nugaa
moi mai o'asi. 'Ia God 'a ha'awatea moi, 'inia 'iia ai'a soi'amou 'anai awa ta'aa me 'a
soi'amou 'anai awa goni goro.
16 Ma rei'uaa na rarui awa goni tarau, 'a bwarai 'iraraa 'onaa ni nei na ai'a hinihini
'ai hinihini mau ma'ua bwa'i.

Awa Suriai Hei'irisina God

17 'Ahutana hakoi noni ra ga'i wa'ewa'e 'iniai awa he'ua na 'ia Araha na nugaa
tanaraau na'i 'oha na 'ia God 'a soiraau 'anai hinihinia Kraest. Naasi mareho nau
ha'ausuriraau 'inia i noni hinihini suri'i mwani dora nau taha suri'i.
18 'Onaa 'e nei na bwani dauai ringei aha ha'ara maagu hinihinia Kraest, 'ai abui
torakoke i 'adoma'ina 'inia. Ma 'onaa na ai'a haua maui ringe naasi, ma'ai abui
ha'isuria.
19 'Inia 'a ai'a ororiu 'onaa na'o suriai ringei aha ha'ara ma'uasi ai'a. Taha na ororiu
di'u, naasi 'anai ha'isuri'i maho na 'ia God na 'unu'i.
20 Rei'uaa awaha he'ua ma'ua tau'aro he'ua namou awasuria na'i 'oha 'ia God na
soi'amou 'anai hinihinia Kraest, moi abu bonasiai orisi baania.
21 'Onaa na i'oe 'e slev na'i 'oha na'o taraawa'a hinihinia Kraest, ma'ai abui ta'aabemu
'iniai awa amua 'onaai slev. Ma'ata 'onaa bwauodo amua 'a raba ha'a-awa dadara'a'o,
ma'oi ha'awatea moi.
22 Mamoi aidangisia, 'onaa 'e slev na 'ia Araha na soia, 'iia 'a awa dadara'a'a baaniai
mena ni ora-ora'a. Ma 'onaa 'e sae na ai'a slev na'i 'oha nara soia, 'iia 'a ha'i slevi'a
tanaa Kraest.
23 Na mae na haua Kraest 'a hori raha 'ini'amou. Naasi mou abui bahurongoraaui
nei nara 'unua domoi orisiai awa-awa namou bwani hahaa'i.
24 Naasi arai do'ora mana asigu'i, rei'uaa awaha he'ua ma'ua tau'aro he'ua namou
awasuria na'i 'oha na 'ia God na soi'amou, moi abu bonasiai orisi baania.

Heisonga'i 'Iniraaui Nei Ra Ai'a Ha'iwai

25 'Io, 'au raba aramiai heisonga'i amoou 'iniraaui nei nara ai'a ha'iwai. 'A ai'a
ha'atora baania Araha nawai 'iraraa 'inia 'anai maania tana'amou, ma'ata wai 'unua
tana'amoui 'adoma'igu 'iniai marehosi. Mou matai 'u'uriau, 'inia 'ia Araha 'a ahu
ta'ahiau ma haua tanaau i madoma.
26 'Au 'adoma'inia do, 'iniai awa agaau inoni hinihini na'i madoraa bwara na'i 'ohani,
'a goro domoi awa moi 'onaai awa namou bwane hahaa.

27 'Onaa i'oe 'e sae na'o bwani ha'iwai, 'oi abui bonasia gaasiai urao amua, ma 'onaa
na'o ai'a ha'iwai mau, ma'oi abui bonasiai ha'iwai.
28 Me ma'ata 'onaa 'oi ha'iwai, 'o ai'a ora-ora'a bwarasia God. Ma ai'a ora-ora'a
ro'u tanaai gere urao na ai'a ha'iwai mau ma do'aigui ha'iwai. Na mareho nau
'adoma'iniasi, naasi 'anai ha'abwarasi'i baani'amou i mwane mareho bwara narai
to'o tana'amou i nei namoi ha'iwai.
29 Na mareho na ororiu domoi aidangisia, do na madoraa 'anai hau'i tau'aro ana'ia
Araha 'a pwapwaku tanagaau. Naasi, 'a goro do 'iraaui nei nara ha'iwai rai tau'aro
raha tanaa Araha 'onaai nei na ai'a ha'iwai 'onaaiau.
30 'A o'asi ro'u, ai'a goro doni ahutotou ma'ua wa'ewa'e ma'ua toto'ora amua 'ai
ha'abwarasi'o 'anai hauai tau'aro ana Araha.
31 Suri'i mwani maho nagai haa'i ma'ua to'ora'i na'i marewanani, gai abui 'adoma'i
ororiu di'u 'ini'i. 'Inia na marewanani 'a bwa'i orea mai hako.
32 'Au ai'a 'irisia domoi 'adoma'i ororiu 'inia ta maho na'i marewanani. Na nei na
ai'a ha'iwai 'a matai 'adoma'i riu 'anai ha'a-wa'ewa'ea Araha na'i tatau'aro ana na
haua tanaa.
33 Ma'ata, na nei na ha'iwai 'a 'adoma'i riu moi 'ini'i tatau'aro ana'i haaria na'i
marewanani ma 'anai ha'a-wa'ewa'eai urao ana.
34 Na 'adoma'ina 'a heiruarua'a. 'A ta'isada ro'u o'asi i urao ha'iwai. 'Iia 'a 'adoma'i
riu moi 'ini'i tatau'aro ana'i na'i marewana ma 'anai ha'a-wa'ewa'eai mwane ana.
Ma'ata, na gere urao ma'ua urao raha na ai'a ha'iwai, 'a 'adoma'i riu 'anai wateai
tahingana hako 'anai ha'a-wa'ewa'ea God na'i tatau'aro ana na haua tanaa.
35 Nau 'unu'i mareho 'isi tana'amou suria 'au raba 'a'auhi'amou, ai'a dowai ha'a-
bwarasi'amou baaniai ha'iwai. Me 'au 'irisia domoi wate'amou dadara'a 'anai tau'aro
tanaa God ma 'anai hauai taha na goro ma odo-odo.
36 'Onaa 'e mwane na 'adoma'inia do'ai taritari'a beiai urao nararu haguhagu 'anai
ha'iwai, ma 'onaa ni harisinai uraosi 'a ta'isada 'anai ha'iwai, 'a goro do'ai waina. Ai'a
mareho nai taritari'a 'inia.
37 Me 'onaa ai'a sae nai ha'a-'usu'usua do'ai ha'iwai ma 'onaa 'a matai 'omesuria
haaria baaniai ora-ora'a ma 'adoma'i wetewete do'a bwa'i ha'iwai, 'a goro do rarui
abui ha'iwai.
38 Naasi, na'i 'ado'adogu, 'a goro moi 'onaa rarui ha'iwai. Ma'ata 'a goro di'u baania
'onaa nararu bwa'i ha'iwai.
39 Na urao ha'iwai 'ai awa tarau beiai mwane ana, 'ai abui gaasia. Ma'ata na'i 'oha
na mwane ana 'ai mae, naasi 'ai matai waina ta sae he'ete'i nai 'adoma'inia, 'onaa ni
saesi 'e sae hinihini.
40 Ma'ata 'onaa na ga'i bwa'i ha'iwai aho'i, 'au 'adoma'inia do 'a ga'i wa'ewa'e di'u
ro'u wou. Naasi 'ado'adogu, me 'au 'adoma'inia doni Hi'ona Maea ana God 'a 'adoma'i
o'asi ro'u.

8

Heisonga'i 'Ini'i Mahoingau Nara Wate'i

Tanaai Araaranunu

1 'Io, nau raba aramiai heisonga'i amoou 'iniai mahoingau nara ho'asi'i 'ini'i tana'i
araaranunu. Ha'amomori, 'igaau hakoi noni gau 'adoma'inia dogau aidangisiai taha
ra ha'a-momori mana maho ra ai'a. Na 'ado'adosi 'a haua moi ha'a-ta'eta'e na'i
tahinganai noni. Ma'ata na heita'ahi 'a 'a'auhiai nata nei.
2 Tei na o'ani, “'Inau 'au aidangisia goro doni mahosi 'a odo-odo moi 'anai haua.”
Na noni o'asi 'a ai'a huunai aidangisia mau i mahosi.
3 Ma'ata 'ia God 'a aidangisiraaui nei narau ta'ahia.
4 Hoita, naani 'ado'adogu 'ini'i mahoingau nara ho'asi 'ini'i tana'i araaranunu, 'onaa
ra odo-odo moi tanagaau 'anai ngaa'i ma'ua ai'a. Gau 'iraraa doni araaranunu ai'a
huunai hi'ona. Magau 'iraraa do'e ta'i Hi'ona moi na awa.

5 Ha'amomori, 'a ragoi nei nara ha'arahesi'i maho na'i ahoasara ma na'i marewana
nara 'unu hi'ona mana araha 'ini'i. Ma'ata rei'uaa na o'asi,
6 'igaau gau hinihinia moi ta'i God. 'Iia naasi amaga hako, na ha'apwa'ara'i 'ahutadi
mareho na'i ahoasara ma na'i marewana nagau awa 'anai tau'aro tanaa. Ma'e ta'i
Araha, 'ia Jisas Kraest. 'Iia na 'a'auhia God 'anai ha'apwa'ara'i mwani mareho hako,
me 'iia na haua tanagia i huunai tahi.
7 Ma'ata ai'a dona mwani noni hinihini hako narau aidangisiai mareho naasi. 'Inia
taraawa'a mau mai 'oha rau kekerei, rau 'adoma'inia doni araaranunu 'e huunai
hi'ona. Naasi na'i 'ohani, na'i 'oha narau ngaa'i mahoingau na 'irai ahurodo ra ho'asi'i
tanaai araaranunu, rau arunga 'ino'a, suria rau 'adoma'inia dorau ngaa'i maho nara
ho'asi 'ini'i tanaai hi'ona ta'aa.
8 Na mahoingau nagau ngaa'i, 'a bwa'i ha'ata'aiai haguhagu agaau beia God. Rei'uaa
nagai ngaa'i ma'ua bwa'i, me na'i maana God, gau 'ome ta'isada moi.
9 Ma rei'uaa na o'asi, 'i'amou namou aidangisiai mahosi, moi 'ome'ome goro. Mou
gasi ngaa'i mahoingau nara ho'asi 'ini'i tanaai araaranunu, mamougu ha'ata'ai'i
hinihinidaa'i nei na hinihinidi ra maemae'a.
10 'Inia 'onaa na'oi ngau na'i ruma nara ha'arahesia iei araaranunu, mana nei nai
maemae'a i hinihinina 'ai 'omesi'o, 'aigui ha'a-weteweteai 'adoma'ina 'anai ngaa'i
mahoingau nara ho'asi 'ini'i tanaai araaranunu maai matai arunga 'ino'a 'inia.
11 Naasi na aidangi na'o to'oraa do mwani mahoingau hako ra odo-odo 'anai ngaa'i,
'ai ha'a-ai'aai hinihinina mo'o na ai'a wetewete i hinihinina beia God. Maagu 'iia ro'u
'e ta'i 'inigaaui noni na 'ia Kraest na mae 'anai ha'atahigia.
12 Naasi na'i 'oha na'o ha'a-weteweteai 'adoma'inai nata inoni hinihini 'anai hauai
maho na arunga 'ino'a 'inia, i'oe 'o here ha'ata'aia mo'osi ma'o here ha'ata'aia ro'ua
Kraest.
13 Naasi 'onaa nawai ngaa ta maho nai ha'ata'aiai hinihininai nata inoni hinihini, ma
naasi 'a bwa'i ta 'oha'a ro'u nawaigu'i ngaua ta mahoingau o'asi. 'Au gasigu taarai haua
moi ta maho tanaai do'oragu nai ha'a-wetewetea 'anai haua ta maho nai 'adoma'inia
moi do ai'a goro.

9

Pol Mana Tatau'aro Adaaui Ha'ataari

1 'Inau 'au dadara'a 'anai suriai hei'irisina Kraest, minau 'e Ha'ataari, me 'inau 'au
'omesia Araha aga 'ia Jisas Kraest. Mana huanai tatau'aro agua tanaa Araha, naia i
hinihini namou haua beia.
2 Rei'uaa ra'i nei ra 'adoma'inia do 'inau ai'a Ha'ataari, ma'ata mou 'iraraa do 'inau
'e nei. 'Inia 'oha nau rihosi'amou 'anai hinihinia Kraest, 'a ha'ata'inia do 'inau ro'u 'e
ta'i nei 'iniraaui Ha'ataari.
3 Naani heiarami nau haa tanaraaui nei narau 'unu'unuau.
4 Suria 'inau 'e Ha'ataari, 'inau 'au ta'isada 'anai ha'angoniraaui noni hinihini 'anai
'a'auhiau 'ini'i taha nau 'irisi'i, 'onaai mahoingau mana waini gono.
5 Minau matai waina ro'u moi ta urao hinihini, ma 'iia 'ai matai 'aariha ro'u beiau
na'i 'oha nau hura'a 'anai taroha'iniai Taroha Goro, 'onaai'i tara'i Ha'ataari mia Pita,
miraaui do'orana'ia Araha.
6 Ma 'ua? 'A odo-odo do 'i'amiria moia Banabas namiri haa'i tara'i tau'aro
he'ete'i 'anai siba ha'a 'anai hori'i maho namiri 'irisi'i, miraaui haru Ha'ataari, moi
hihisungiraau moi?
7 'Onaai 'iraraa amoou, ai'a tanei nai awa na'i ruruhani hehei'oi maai hori'i haariai
taha na hau'i 'anai tatau'aro ana. Mia mo'o na tau'aronai mou 'ai matai ngaa moi
taha na hasia na'i mou ana. Mia mo'o na 'omesuri siip naasi na matai rosi wai susu
baani'i siip ana'i 'anai gono.

8 Na mareho 'isi 'au ai'a 'unu'i suria moi 'adoma'inai noni. Na Ringe ana'ia Moses
'a bwane 'unu'i ro'u mareho 'isi.
9 Ra usua o'ani na'i Ringe ana'ia Moses, "'Oha na'o ha'atau'aroai kau 'anai rahi'i
kahokahodi korai wiit, 'abu hunasiai ngoona. 'Oi nugasia mai ngau." Ma 'ua? Mou
'adoma'inia doni kau moi na 'ia God na hadanga'iniasi?
10 Ai'a! 'A hadanga'inimeu ro'u i nei nameu tatau'aro tanaa. Na nei na tatau'aro
tanaa Araha 'a ga'i dauai heitahari ana baaniraaui noni hinihini. 'A 'onaaiai nei na
hasi mana nei na 'e'eri, 'irarua rarui hasura'iniai taha nararu tau'aro goni 'inia.

11 Na'i 'oha namiri taroha'iniai Taroha Goro tana'amou, miri 'onaai nei na hasiai
kora bei'amou. Naasi 'a arari do miri ga'i daa'i tara'i mareho baani'amou 'anai
'a'auhi'amiria.
12 'Onaa 'a arari domoi hauai heresi tanaraaui tara'i ha'ausuri nara 'a'auhi'amou,
me 'a arari di'u ro'u wou do mou ga'i haua o'asi ro'u tana'amiria.

Ma'ata 'i'amiria miri ai'a rabasia domoi haua o'asi tana'amiria. Rei'uaa na
mwane mareho ra bwara tana'amiria, 'i'amiria miri wa'ewa'e moi, ma miri ai'a
ha'angoni'amou 'inia ta maho. Miri gasi haua ta here na 'iraaui inoni rau bwa'i taarai
raba hinihinia 'inia i Taroha Goro 'inia Jisas Kraest.

13 'I'amou 'iraraa do 'iraaui Piriisi nara tatau'aro na'i Ruma Maea ana God na'i
Jerusalem, rau ngangaa'i mahoingau na 'iraaui noni ra waa'i mai 'anai wate'i tanaa
God. Miraaui nei ra tatau'aro na'i dora hoho'asi ana God rau hasura'ini'i taha narau
ho'asi 'ini'i tanaa God.
14 'A o'asi ro'u, 'ia Araha 'a bwane 'unua wetewete hura'a do 'iraaui nei ra
taroha'iniai Taroha Goro, rai tahariraau na'i tatau'aro adaau.

15 Ma'ata rei'uaa na o'asi, ai'a ta 'oha nawai ha'angonia ta ta'i korai ha'a. Mana
usu-usu nau usuani, 'au ai'a haua 'anai ha'angoni'amou 'inia ta maho. 'Inau 'au
arunga wa'ewa'e 'iniai here agua o'asi. Naasi 'a goro dowai mae 'iniai hioro mawaigui
ha'angoni maho bei'amou, 'inia nau ai'a 'irisia doni arunga wa'ewa'e aguasi 'ai ai'aa.
16 Nau ai'a 'unua do'au ha'ata'eau haariau 'iniai taroha'inia nau haa i Taroha Goro,
suria 'e tau'aro na 'ia Araha na ha'a-'u'uriau 'inia. Ma 'onaa nau bwa'i haua, me 'ia
Araha 'ai hiiriau 'inia.
17 'Onaa na tau'aro nau haani 'au 'ome sigihia moi haariau, naasi nau ga'i 'irisia
dorai tahariau 'inia. Me ai'a. 'Ia God na 'ome sigihiau 'anai hauai tau'aroni, ma naasi
'au haua moi maho na ha'a-'u'uriau 'inia.
18 Naasi, 'e taha i heitahari agua? Ni heitahari agua, naasi wa'ewa'e nau to'oana
'oha nau taroha'iniai Taroha Goro ha'i bwa'i 'irisia ta horihori baania tanei, rei'uaa
na 'inau matai haua moi o'asi.

19 'Inau ai'a slev ana tanei, ma'ata 'au tau'aro raha 'onaai slev 'anai 'a'auhiraaui
noni hako do neina wai matai waa ta siha inoni nawai matai waia tanaa Kraest.
20 'Oha nau awa beiraaui Jiu, 'au awa 'onaai Jiu neina rai bahurongo'i ha'ausuringa'i
agu'i mawai wairaau tanaa Kraest. Rei'uaa nau ai'a awa na'i bahaidi Ringe ana'ia
Moses, ma'ata 'inau 'au araisuri'i ringe 'isi na'i 'oha nau awa beiraaui nei narau awa
na'i bahaidi ringe 'isi, do neina wai wairaau tanaa Kraest.
21 Ma na'i 'oha nau awa beiraaui nei narau ai'a Jiu narau ai'a awa na'i bahaidi Ringe
ana'ia Moses, 'inau awa ro'u 'onaairaausi, do neina wai wairaau tanaa Kraest. Ma ai'a
do 'au ai'a suri'i Ringe ana'ia God, 'inia 'inau 'au suri'i mwane mareho na 'ia Kraest
na 'unu'i.
22 Na'i 'oha nau awa beiraaui nei ra maemae'a i hinihinidaa'i, 'inau awa 'onaairaau
ro'u do neina wai 'a'auhiraau 'anai ha'a-weteweteraau suri'i hinihinidaa'i. Nau 'au
ha'ata'isadaau bei'i mwani tahingai noni he'ete'i hairiu 'anai ha'imaaniai waa'i mai
tara'i nei tanaa Kraest.
23 Nau haua o'asi 'anai 'adara'iniai Taroha Goro hako 'ari suriai mwane dora, mia
God 'ai ha'agorohiau 'inia beiraaui nei narau hinihinia.

24 Mou 'iraraa do na'i 'eba heiohooho ra ragoi nei ra 'eba, ma'ata na nei nai ataha
na'i na'o naasi nai daua i heitahari. Naasi moi bona na'i tahingamoou beia Kraest
'onaai nei na 'eba odo-odo neina moi dauai heitahari amoou.
25 'Iraau hako na sae 'eba'eba ra ha'ausuringa'iniai ha'ahirihiri na'i ha'aagauraau
narau haa 'anai 'eba 'anai dauai heitahari na matai ai'aa moi. Ma'ata 'igaau gau 'eba
'anai dauai heitahari na bwa'i ai'aa mwada'u ta'oha.
26 Tarana naasi nau 'eba odo-odo 'inia 'onaai nei na aidangisiai taha na 'ebasia. Mau
'onaai ro'u i nei na hahai ruburubu na ai'a ha'agata'ini'i rubu na haa'i na'i 'oha na siri
'anai hainonora.
27 'Au ura bwarasi'i mwane hei'irisi ta'a'i na'i tahingagu. 'Au haua o'asi, 'inia 'au
gasigu ha'a-aidangisiraaui noni 'iniai here 'anai dauai heitahari ana God tanaraau,
minau haariau 'au bwa'i dauai nei agua.

10

Ha'abasu 'Iniai Ha'arahesi'i Araaranunu

1 Arai do'ora mana asigu'i, moi 'adoma'i aho'isiai taha na to'o tanaraaui wauwa
agaa'i na'i 'ohabwani 'oha narau suria Moses. 'Iraau hako rau hahano na'i bahainai
rorodo marau ataha dadara'a na'i nata batarau 'iniai asi nara 'unua 'iniai Asi
Meramera'a.
2 Na'i 'oha narau suria Moses bahainai rorodosi marau riu horo na'i asi 'a 'onaa
dorau bwareomaea. 'Inia rau ha'ata'inia hura'a dorau mwa'emwa'e 'anai suria Moses
'onaai rongoiusuri ana'i.
3 Rau hasura'i na'i ta'i mahoingau na haua God tanaraau,
4 marau gono na'i ta'i wai na 'ia God na ha'ahura'ahia mai baaniai hau,* mana hausi
'a ura 'inia Kraest na awa tarau beiraau.
5 Ma rei'uaa na 'a'auhiraau o'asi, 'a ragoi nei narau hairaesi moi beia God. Mia God
'a ai'a wa'ewa'e 'iniraau ma ha'awatea dorai mae 'adarara 'ari suriai dora mangasara.
6 Hoita, na mareho 'isi ra'i heiha'auu 'anai ha'abasugia dogai abui ta'ahi'i maho ta'a'i
'onaairaau.
7 Gai abui ha'arahesi'i araaranunu 'onaai haua ada tara'i nei. Ra usua 'iniraau na'i
Usu-usu Maea o'ani, "'Iraau rau heinagu auru 'anai ngaungau mana gonogono, na'i
muri rau suruta'e marau wawaasua'a."†
8 Gai abui wawaasua'a 'onaai tara'i nei 'iniraau. 'Inia 'ia God 'a ha'a-mama'airaau
ma'e rua tangahuru mana oru meru 'iniraau na mae moi na'i ta'i dangi.
9 Gai abui haa'i mareho ta'a'i 'anai bonasia 'iraraa do 'ia Araha 'a ahumaratanoa
ma'ua ai'a. Naasi here narau haua tara'i abe mana mwaa ra rete'iraau marau mae.‡
10 Gai abui mangurunguru 'onaai haua ada tara'i abe na enjel ni mae na
ha'amaesiraau.§
11 Hoita, na mareho nara to'o 'isi tanaraaui wauwa agaa'i 'ohabwani, ra'i heiha'auu
naragu usu'i 'anai ha'abasugia. 'Inia na'i 'ohani na ha'ahakonai dangi 'a raumwadu.
12 Naasi 'onaa 'o 'adoma'inia do'o ura baabau bwarasi'i heiohongi o'asi, ma'oi
herehere goro, 'o gasigu ahoda.
13 Na heiohongi na'o siri suri'i, ra'i heiohongi nara bwane to'oto'o o'asi'a tanaraaui
noni. Mia God 'a awa tarau 'anai 'a'auhi'o, 'iia 'a bwa'i wate'o dorai ohongi'o di'uai
wetewete na'o to'oraa 'anai ura bwarasi'i heiohongi. Ma na'i 'oha heiohongi 'ai sirimai
tana'o, 'ia God 'ai ha'ata'inia tana'o i here na i'oe 'oi ura baabau 'inia.
14 Naasi arai do'ora mana asigu'i, moi abui ha'arahesi'i araaranunu.
15 'I'amou ra'i noni aidangi. Naasi, moi hiiri'i haarimoou i mareho nau 'unu'i, 'onaa
ra odo-odo ma'ua ai'a.

---

* **10:4** 10:4 Eksodas 17:6 † **10:7** 10:7 Eksodas 32:6 ‡ **10:9** 10:9 Nambas 21:4-7 § **10:10** 10:10 Nambas 14:1-38, 16:1-14

16 Na'i 'oha nagau gonohiai waen na'i ngaumaea nagau ha'atee ha'agorohia God
'inia, 'a ha'ata'inia dogau ta'i beia Kraest 'iniai 'abuna na ahe 'inigia. Mana bredi
nagau uubia, 'a ha'ata'inia ro'u dogau ta'i beia Kraest 'iniai mae na haua 'inigia.
17 Naasi rei'uaa nagau rago, 'igaau 'onaai ta'i abe, 'inia 'igaau gau hasura'i na'i ta'i
bredi.
18 Moisu 'adoma'iniraau aho'i inoni ni Israel. Na'i 'oha narau ngaai taha nara
ho'asi 'inia na'i dora hoho'asi, 'a ha'ata'inia do 'iraau rau 'adoma'i aratara hako 'anai
ha'arahesia God.
19 Na'i 'oha nau 'unua o'asi, 'au ai'a 'unua do ho'asi na 'iraaui ahurodo rau haa'i
'ada'i araaranunu ra goro. Ni araaranunu ra'i mareho haari'i moi.
20 Ni mareho narau ho'asi 'ini'i sae narau ai'a hinihinia God, rau 'adoma'inia dorau
ho'asi'i moi tanaai araaranunu, ma'ata rau huunai ho'asi'i tanara i adaro, ai'a tanaa
God. 'Inau ai'a 'irisia domoi ha'i ta'i beiraaui adaro.
21 'A ai'a odo-odo domoi gono na'i o'i ana Araha mamoigu gono ro'u na'i o'i anai
adaro, ma ai'a odo-odo domoi ngaai bredi na'i ngau maea 'anai ha'a-ororiua Araha,
mamoigu ngaa ro'u i mahoingau 'anai ha'a-ororiuai adaro.
22 Gai abui haua o'asi! 'A gasi taesu'a gagaau Araha! 'A 'ua? Gau 'adoma'inia dogau
wetewete di'ua Araha maai bwara tanaa 'anai ha'a-mama'aigaau? Ai'a!
23 Tara'i sae ni heisoi ra o'ani, “Gau dadara'a 'anai haua namoiwou ta here nagau
'irisia.” Ma'ata ai'a do nai'i hako ra goro, ma ai'a do mwane herehere hako narai
'a'auhigia.
24 Naasi 'oi abui 'adoma'ini'o moi haari'o, ma'ata gai 'adoma'inia ro'u i taha nai goro
'anai 'a'auhiai nata nei.
25 Na'i 'oha na'oi hori mahoingau na'i maketi, ma'oi abui 'adoma'i rago 'ini'i 'anai
bonasiai 'iraraa 'onaa ra ho'asi 'inia tanaai araaranunu ma'ua ai'a.
26 Ai'a ta mahoingau nai taritari'a 'anai ngaa, 'inia na Usu-usu Maea 'a o'ani, “Ni
marewana mana mwane mareho hako na'i rarona, 'ia ana'ia Araha.”*
27 'Onaa 'e noni ahurodo na ari'ahu'o 'ari ruma ana 'anai ngau beia ma'o
mwa'emwa'e, 'oi ngaa'i taha nai waa'i mai tana'o 'anai ngaa'i. Ma'oi abui 'adoma'i
rago 'ini'i 'anai bonasiai 'iraraa 'onaa ra ho'asi 'ini'i tanaai araaranunu ma'ua ai'a.
28 Ma 'onaa 'e nei nai o'ani 'ini'o, “Ni mahoingausi ra ho'asi 'inia tanaai araaranunu.”
Naasi 'oi abui ngaa, suriai 'unua ana o'asi tana'o, me 'inia ro'u moi 'adoma'i nai haa
'ini'o na'i 'oha 'oi ngaa.
29 Na'i 'adoma'imu haari'o 'a ai'a 'ua, ma'ata ni 'ado'adona mo'osi na'oi abui
ha'ata'aia.
Ma 'oi o'ani, “Ni 'uaana doni 'ado'adonai sae he'ete'i naigu ha'abwarasiau 'inia 'anai
hauai taha na odo-odo 'anai haua?
30 Ma 'onaa nau matai ha'atee ha'agorohia God 'ini'i mahoingau nau ngaa'i, ni 'uaana
narai hiiriau 'iniai mahoingau nau ha'atee ha'agorohia God 'ini'i?”
31 'Oi abui 'adoma'i o'asi. Ma'ata, suri'i mwane mareho na'oi haa'i, rei'uaa ngau
ma'ua 'o gono, 'oi haa'i neina 'iraaui noni rai ha'a-aneanea God 'ini'i.
32 Na'i awangamu, 'oi abui hauai here nai here ha'ata'aiai hinihininai nata nei beia
Kraest, rei'uaa 'iia 'e ai Jiu ma'ua ai'a, ma'ua tanaraaui noni hinihini.
33 'Onaaiau, 'au ha'imaania doni mwani noni hako rai wa'ewa'e 'iniau. Nau ai'a
hauai taha nai 'a'auhiau haariau, ma'ata 'au hauai taha nai 'a'auhiraau marai daua
nadaaui tahi tarau.

11

1 Naasi moi ha'isuriai herengagu, 'onaai ha'isuria aguai herengana Kraest.

Herehere Ni Urao Ni Heisoi

* **10:26** 10:26 Psalm 24:1

2 'Au ha'atee ha'agorohi'amou suria mou 'adoma'i aho'isiau tarau, mamou ha'isuri'i
ha'ausuringa'i nau haa'i tana'amou.
3 Ma'ata, 'au 'irisia domoi aidangisia do'ia God naasi na bwauodona Kraest, mia
Kraest naasi na bwauodonai sae mwane, mana mwane naasi na bwauodonai urao
ana.
4 'Onaa 'e sae mwane nai bobohiai bwauna na'i 'oha na ha'arahesi na'i Ruma Maea
ma'ua 'oha na ha'arangasi'i hura'a 'ado'adona'i a God, 'iia 'a ai'a ha'ahoua Kraest.
5 Ma 'onaa 'e urao na ai'a bobohiai bwauna na'i 'oha na ha'arahesi, ma'ua 'oha na
ha'arangasi'i hura'a 'ado'adona'i a God, 'iia 'a ai'a ha'ahouai mwane ana. 'Iia 'a ai'a
he'ete'i baaniai urao ta'aa nara taapuru poua 'anai ha'aninimaia.
6 'Onaa 'e urao na ai'a bobohi bwau, 'a ta'isada do'ai taapurua gata'iniai warihuna.
Ma'ata, 'e mareho ni-ninima 'inia tanaai uraosi 'anai risipou ma'ua taapuru gata'iniai
warihuna. Naasi 'iia 'a ga'i bobohi bwau.
7 Na mwane 'a ai'a ta'isada 'anai bobohi bwau, 'inia 'ia God 'a ha'apwa'araa do'ai
'onaaia ma do'ai ha'ata'inia hura'a i ororiu na haua God, mana urao 'a ha'ata'iniai
ororiu na haua i mwane ana.
8 'Inia 'ia God 'a ai'a ha'apwa'araai saemwane baaniai urao, ma'ata ni urao baaniai
saemwane.
9 Ma ai'a do 'ia God na ha'apwa'araai saemwane 'anai 'a'auhiai urao, ma'ata 'a
ha'apwa'araai urao 'anai 'a'auhiai saemwane.
10 Taranai o'asi ana, na urao 'a ta'isada 'anai bobohiai bwauna miraaui enjel rai
'ome 'iraraa ro'u do'iia 'a awa na'i bahainai heimarungi anai mwane ana.
11 Ma'ata, na'i beiraaui noni ana'ia Araha, na mwane mana urao raru ororiu ta'isada
tanararua hairiu.
12 'Inia ra ha'apwa'araai urao baaniai saemwane, mana saemwane ra huta beiraaui
urao. Ma'ata, mwane mareho hako ra hura'a mai baania God.
13 Moi 'adoma'i surisuria haari'amou. 'A 'ua? 'A odo-odo doni urao 'ai abui bobohi
bwau na'i 'oha na ha'arahesi goni beiraaui mwani noni rago ma'ua 'a ai'a?
14 Na arunga nagau to'oraa 'oha gau re'iai saemwane na ha'a-agu warihu 'onaai
urao, 'a ha'ata'inia tanagia do'e mareho ni-ninima 'inia tanaai saemwane 'anai haua.
15 Ma'ata tanaraaui urao, ni warihu 'e mareho goro 'anai taeniraau 'inia, 'inia 'ia
God na haa tanaraau 'anai bobohi bwau.
16 Ma 'onaa 'iatei sae na raba heiraeraesi beiau 'ini'i mareho 'isi, naani heiarami
agua tanaa. 'I'ameu beiraaui sae ni heisoi suri'i mwani 'omaa, meugu ai'a ha'isuria'a
ro'u ta here he'ete'i'a ro'u.

Ringeringe Na'i Ngau Maea

17 'E mareho ro'u nau raba 'unua tana'amou 'ohani, me 'inau 'au bwa'i ha'atee
ha'ata'e'amou 'inia. Suria na'i 'oha na mou goni 'anai ha'arahesi, mou ai'a haa'i
mwane mareho goro. Ai'a! Mou haa'i moi mwane mareho ta'a'i!
18 Na 'etanai maho nau rongoa 'a o'ani. Na'i 'oha namou rurugoni mou awa heihoa.
Mau gere hinihini doni mahosi 'a ha'a-momori.
19 Na'i marewanani ni heihoa rai to'o ma'ata. Me ni maho nai goro 'ini'i, do gaigui
'ome 'irararaaui nei narau odo-odo.
20 Hoita, na'i 'oha namou goni 'onaai ta'i ruruha 'anai ngaugoni ma 'anai hauai ngau
maea, mou ai'a boi beiai huunai 'ado'ado 'anai 'adoma'i aho'isiai mae ana Araha.
21 Ai'a! Mou boi moi 'anai 'adoma'ini'amou haarimoou. 'Inia na'i 'oha 'anai ngau,
mou ngau 'ome ta'aa mamou ai'a mamasiraau tara'i nei. Tarana naasi tara'i nei ra
bweu 'iniai gono waen, ma tara'i nei ra hioro moi.
22 'I'amou mou ga'i ngau masu mana gono ga'u suri'i ruma amoo'i mamoigui
boi goni 'anai ngau maea. 'A 'ua? Mou ai'a aidangisia do na'i 'oha namou haua
o'asi mou ha'ata'aiai heisoi ana God mamou ha'a-arungata'airaaui mwaeta'a'i narau

pohara? Mou 'adoma'inia do'e taha nawai 'unua tana'amou? 'Inau 'au bwa'i ha'atee ha'ata'e'amou!
23 Na ha'ausuringa'i nau bwane haua tana'amousi 'iniai ngau maea, 'e ha'ausuringa'i na 'ia Araha na haua tanaau. 'A o'ani: Na'i rodo na 'ia Jiudas 'a usuha'inia Jisas tanaraaui maerongana'i, 'ia Jisas 'a dauai huai bredi,
24 ma na'i 'oha na ha'atee ha'agorohia hako a God 'inia, 'a uubia magu ha'atee o'ani, “Naani abegu nawai watea 'ini'amou. Moi haua o'ani 'anai 'adoma'i aho'isiau.”
25 Ma o'asi ro'u na'i murinai ngau. 'A dauai panikeni waen ma ha'atee o'ani, “Ni waen naani 'e duruduru haoru ana God nawai ha'a-'o'oria 'iniai 'abugu. Moi haua o'ani 'ado 'oha mou gonohia 'anai 'adoma'i aho'isiau.”
26 'Inia na'i 'oha namou ngaai bredi naasi mamou gono na'i panikeni naasi, mou ha'arangasia hura'ai mae ana Araha tari 'oha 'ai aho'i mai.
27 Naasi 'onaa 'iatei nai ngaai bredi ana Araha maai gono na'i o'i naasi ma ai'a haua beiai 'adoma'i ha'ahou, 'iia 'a ha'ata'aia Araha, 'inia 'a ai'a ha'ahouai abena mana 'abuna.
28 Tarana naasi gai siba ha'a-odoodo'i goro i tahingagaa'i magaigui boi 'anai ngaai bredi, mana gono na'i o'i naasi.
29 'Iatei na ngaai bredi ma gono na'i o'i ma ai'a 'adoma'i ha'ananaua do'e abena ma'e 'abuna Kraest na watea 'inigia, 'ia God 'ai ha'a-mama'aia.
30 Tarana naasi, 'a ragoi nei 'ini'amou namou maemae'a, mamou daoha, ma tara'i nei ra mae.
31 Ma'ata 'onaa gau siba ha'a-odoodo'i goro ga'u i tahingagaa'i, 'ia God 'a bwa'i ha'a-mama'aigia.
32 Me 'onaa 'ia Araha 'ai ha'a-mama'aigia, 'a haua 'anai ha'a-odoodogia, magai abui siri na'i ha'a-mama'ai ro'u ta'oha beiraaui inoni ahurodo nai marewana.
33 Naasi arai do'ora mana asigu'i, na'i 'oha namoi goni 'anai ha'ato'oai ngau 'anai 'adoma'i aho'isia Araha, moi totori tari 'oha moi ada hako.
34 'Onaa 'e nei na hioro, 'a goro do'ai ngau ga'u na'i ruma ana maigui tano boi 'anai ha'ato'oai ngau maea. 'A gasi hereta'aa 'oha namoi gonigoni 'anai ngau mia God 'aigui ha'a-mama'ai'amou 'inia.
'Io, ra'i mareho ro'u nau raba ha'ausuri'amou 'ini'i. Me waigui 'unu ha'agorohi'i 'oha nawai ada bei'amou.

12

Bane Ni Hi'ona Maea

1 Arai do'ora mana asigu'i, nau 'irisia domoi aidangisi'i taha ra ha'a-momori 'ini'i bane na Hi'ona Maea na haa'i tanaraaui noni hinihini.
2 Na'i 'oha mou ahurodo mau, mou 'iraraa do 'a ragoi mwani maho nara ha'ateha'amou 'anai ha'arahesi'i araaranunu na ai'a tahi nai awa suri'i.
3 Naasi 'au 'irisia domoi aidangisia do 'iatei na Hi'ona Maea na marungia, 'a bwa'i ha'atee su'amuria Jisas. Ma 'a bwa'i nei nai ha'arangasia mwada'u hura'a do'ia Jisas na Araha, 'onaa na Hi'ona Maea 'a bwa'i marungia.
4 'A ragoi mwani bane ni Hi'ona Maea nara he'ete'i hairiu, ma'ata ra hura'a mai baania moi ta'i Hi'ona Maea.
5 'A ragoi tatau'aro he'ete'i hairiu na'i heisoi, ma'ata 'e ta'i Araha moi 'anai tau'aro tanaa.
6 Ma ragoi herehere 'ada'i mwani tatau'aro 'isi, ma'ata 'e ta'i God moi na haa'i aidangi 'isi tanaraaui noni 'anai tau'aro.
7 Gau 'ome 'iraraa doni Hi'ona Maea 'a awa beigia suri'i mwani bane he'ete'i hairiu na haa'i tanagia. Mana bane 'isi, 'anai 'a'auhiraaui mwani inoni hinihini hako.
8 Tara'i nei, na Hi'ona Maea 'a haa tanaraaui bane 'anai hadahada beiai madoma, ma tara'i nei beiai aidangi.

9 Na ta'i Hi'ona Maea naasi 'a hauai hinihini na wetewete tanaa tanei, mana nata
nei, 'a haa tanaai bane 'anai ha'agorohi'i nei ra daoha.
10 Ma tara'i nei 'a haa tanaraaui bane 'anai hau'i ha'abu'oahu. Tara'i nei na Hi'ona
Maea 'a haa tanaraaui bane 'anai ha'arangasi'i hura'a 'ado'adona'i a God, ma tara'i
nei 'a haa tanaraaui bane 'anai 'ome 'iraraa 'onaa ni maho na ha'arangasi'i hura'a i
nata nei, ra boi baania God ma'ua ai'a. Tara'i nei na Hi'ona Maea 'a haa tanaraaui
bane 'anai hadahada 'ini'i mwane ha'atee he'ete'i hairiu, ma tara'i nei 'a haai bane
tanaraau 'anai ha'atee ruha-ruhasi'i hura'a.
11 Ma'e ta'i Hi'ona Maea moi na haa'i mwani bane he'ete'i hairiu 'isi tanagia suriai
hei'irisina.

Mwane Dora Na'i Ta'i Abe

12 Ni abenai noni 'a to'ora'i mwane dora he'ete'i hairiu, ma'ata 'e ta'i abe mau. 'A
ta'isada ro'u beigaaui sae hinihini nagau 'onaai abena Kraest.
13 Rei'uaa i'oe 'e ai Jiu ma'ua ai'a, rei'uaa i'oe 'e slev ma'ua 'o ai'a, 'igaau hako gau
bwareomaea 'iniai ta'i Hi'ona Maea moi na'i ta'i abe naasi. Mia God 'a haa tanagiai
ta'i Hi'ona Maea naasi suri'i tahingagaa'i.
14 Mia God 'a ai'a tau'aronai abe 'inia moi ta'i dorai abe, ma'ata 'a tau'arona 'ini'i
mwane dorai abe he'ete'i hairiu.
15 'Onaa ni uwa-uwa 'ai o'ani, “Suria 'inau ai'a rimarima, 'inau ai'a dora 'iniai abe.”
Rei'uaa na ha'atee o'asi, 'iia 'a hasi ro'u mau wou na'i ta'i abesi.
16 Ma 'onaa na karinga 'ai o'ani, “Suria 'inau ai'a ha'i maa, 'inau ai'a dora 'iniai abe.”
Ma rei'uaa na ha'atee o'asi, 'iia 'a hasi ro'u mau wou na'i ta'i abesi.
17 Na abe 'ai rongorongo he'ua 'onaa ni abe 'ai aho'ita'i maa hako moi? Ma 'ai matai
si-si'ini he'ua 'onaa 'ai aho'ita'i karinga hako moi?
18 'A ai'a o'asi! 'Ia God 'a nuga'i mwane dora he'ete'i hairiu na'i abe suriai 'adoma'ina.
19 'Inia 'onaa 'a bwa'i nuga'i mwane dora he'ete'i hairiu na'i abe, 'a bwa'i 'ome 'onaai
abenai sae'a.
20 Naasi 'anai hauai ta'i abei noni bubu, na mwane dorai abe he'ete'i hairiu rai
hasigoni.
21 Naasi ni maa 'a bwa'i matai o'ani 'iniai rimarima, “'Inau 'au 'ita'o.” Ma'uasi na
bwau 'a bwa'i matai 'unua tanararuai rua uwa-uwa do'a 'itararua.
22 Hoita naasi, rei'uaa na gau 'adoma'inia do ra'i dora suri'i abegaa'i ra maemae'a,
ma'ata ra ororiu di'u tanagia.
23 Mana dora nara ai'a taraa 'ome goro magau ni-ninima 'ini'i, nagaugu here
taguma'ini'i goro magau ha'abwarasi'i.
24 Me ni dora nagau ai'a ni-ninima 'ini'i, ra ai'a taraa ororiu 'anai ha'abwarasi'i
goro. 'Oha 'ia God 'a ha'apwa'ara'i abegaa'i, 'a haa'i tau'aro ororiu tanarai dora suri'i
abegaa'i nagau ni-ninima 'ini'i.
25 'A haua o'asi, neina na mwane dora na'i abe rai abui 'itaraau hairiu, ma'ata rai
taguma'iniraau hairiu.
26 'Onaa 'e ta'i dorai abe nai rongomaata'i, na mwani dorai abe hako rai
rongomaata'i ro'u beia, ma 'onaa 'e ta'i dorai abe narai ha'ahoua, na mwane dorai
abe hako rai wa'ewa'e ro'u beia.
27 Naasi, 'i'amou hako ra'i dora 'iniai abena Kraest.
28 Ma na'i heisoi, na 'adonai nei 'a dauai tau'aro na 'ia God na nugaa tanaa. 'Etana,
'ia God 'a nugaraaui Ha'ataari. Na'i ruana, 'a nugaraaui nei narau ha'arangasi'i hura'a
'ado'adona'i a God. Na'i oruna, 'a nugaraaui ha'ausuri. Tara'i nei 'a nugaraau 'anai
hau'i ha'abu'oahu, ma tara'i nei 'anai ha'agorohiraau aho'i nei ra daoha, ma ra'i nei
'anai hei'a'auhi. Ra'i nei 'ia God 'a nugaraau 'anai na'otaranai heisoi, ma tara'i nei
'anai ha-hadahada 'ini'i mwani ha'atee he'ete'i hairiu.

29 Ai'a nugaraau hako dorai ha'i Ha'ataari, ma'ua ha'i sae 'anai ha'arangasi'i hura'a
'ado'adona'i a God, ma'ua dorai ha'ausuri. Ma ai'a dorau to'oraa hakoi bane 'anai
hau'i ha'abu'oahu,
30 mana bane 'anai ha'agorohiraaui nei ra daoha, ma'ua bane 'anai ha-hadahada
'ini'i mwane ha'atee he'ete'i hairiu, ma'ua bane 'anai ha'atee ruha-ruhasi'i hura'a.
31 Naasi, suri'i mwani bane 'isi, moi bonasiai daa'i nei nara ororiu di'u.

Heita'ahi Na Ororiu Di'u

Ma naani mareho na ororiu di'u'i ro'u i mwane bane 'isi.

13

1 'Onaa nau matai ha-hadahada 'ini'i mwani ha'atee he'ete'i hairiu, ma'ua 'ini'i
ha'atee adaa'i enjel, minau ai'a to'oraai heita'ahi, ni hadahada agu'i ra 'onaai 'o'o
ma'ua belo nara tabatabaa na rongo raha kongari moi.
2 'Onaa wai to'oraai bane 'anai ha'arangasi'i hura'ai 'ado'adona'i a God, ma'ua wai
aidangisi'i mwane mareho hako mana mwane mareho na ai'a sae nai 'irara'i mau,
minau ai'a to'oraai heita'ahi, 'inau 'e mareho haaria moi. Ma 'onaa wai to'oraai
hinihini nai wetewete 'anai ha'atee tanaai hungahunga maai su'a, minau ai'a to'oraai
heita'ahi, 'inau 'e mareho haaria ro'u.
3 Rei'uaa nawai hisungiraaui pohara 'ini'i bori agu'i hako, ma'uasi wai ha'awatea
dorai suu ha'amaesiau na'i 'eu 'iniai suria agua Kraest, minau ai'a to'oraai heita'ahi,
'a bwa'i mareho goro nawai daua 'ini'i.
4 Na huunai heita'ahi 'a ha'ata'i hura'a na'i ahumaratanoa mana hei'a'auhi. Na
heita'ahi ai'a 'anai kakawa 'omesiai nata nei 'ini'i mareho na to'ora'i, ma ai'a 'anai
'adoma'i ha'a-ta'eta'e ma'ua ha'aba'o.
5 Na heita'ahi ai'a 'anai hauai taha nai arunga ta'aa 'inia i nata nei, ai'a 'anai
'adoma'ini'o moi haraari'o, ma'ua taesu'a mwada'u. Ni heita'ahi ai'a 'anai taraa
nunuga'i na'i 'ado'adomu i mareho ta'a'i nara hau'i tana'o.
6 Ni heita'ahi ai'a 'anai wa'ewa'e 'ini'i mareho ta'a'i, ma'ata 'anai wa'ewa'e 'ini'i
mareho nara ha'a-momori.
7 Ni heita'ahi 'anai ta'ahia taraui nata nei rei'uaa na he'ua. Ni heita'ahi ai'a 'anai
hinihini ha'ata'aiai nata nei, ma'ata 'anai hinihinia mana mangudisia rei'uaa mwani
mareho ha'abooboo abe rai sirimai.
8 Ni heita'ahi 'a ai'a to'o ha'a-arosina. Ma'ata, ra'i bane rai matai ai'a'i moi, 'onaai
bane 'anai ha'arangasi'i hura'a 'ado'adona'i a God, bane 'anai ha-hadahada 'ini'i
mwane ha'atee he'ete'i hairiu, mana bane 'iniai aidangi.
9 'Inia ni aidangi nagau to'oraa mana mareho nagau ha'arangasi'i hura'a ra ai'a tari
dora nara ga'i tari iei.
10 Ma na'i 'oha nagai awa na'i aro, 'oha na mwani mareho rai goro hako, na bane
'isi rai ai'a'i moi.
11 Na'i 'oha nau kekerei, na hadahadangagu, 'adoma'igu, mana aidangi agua 'a 'onaai
gare. Ma tari mai 'oha nau rahunimwane, na mwane here ni gare 'au nugasi'i hako.
12 Hoita, na'i 'ohani gau ai'a taraa aidangisia goro a God. 'A 'onaai wana nagau haa
na'i gilaasi iroiro na gahu. Na'i 'oha nagaigu heisadoi beia, gaigui aidangisia goro
'onaai aidangisigaau na haua.
13 Naasi 'e oru mareho narai awa tarau, na hinihini, 'adoma'i heitotori, mana
heita'ahi. Mana nei na ororiu di'u 'iniraau, naasi heita'ahi.

14

'E Mamaani 'Ini Rua Bane Ni Hi'ona Maea

1 Moi bonasiai awa tarau na'i heita'ahi, mamoi 'irisi'i ro'u i bane anai Hi'ona Maea,
ororiu i bane 'anai ha'arangasi'i hura'ai 'ado'adona'i a God.

2 'Ia mo'o na to'oraai bane 'anai ha-hadahada 'ini'i ha'atee he'ete'i hairiu, 'a ha-
hadahada moi tanaa God, ai'a tanaraaui noni. Suria na mareho na 'unu'i 'a bwa'i sae
nai aidangisi'i. Na Hi'ona Maea na haua tanaai bane 'anai hadanga'ini'i mareho nara
bwarai aidangisi'i.
3 Ma'ata na nei na ha'arangasi'i hura'ai 'ado'adona'i a God, 'a hadahada tanaraaui
noni 'anai 'a'auhiraau dorai wetewete suri'i hinihinidaa'i. 'A hadahada tanaraau 'ini'i
hadahada ha'a-'o'ori mana ha'a-aroahu.
4 Na nei na to'oraai bane 'anai ha-hadahada 'ini'i mwane ha'atee he'ete'i hairiu, 'a
'a'auhia moi hinihinina haraaria. Mia tei na to'oraai bane 'anai ha'arangasi'i hura'ai
'ado'adona'i a God, 'iia 'a 'a'auhi'i hakoi hinihinidaa'i noni na'i heisoi.

5 'Inau 'au 'irisia domoi matai ha-hadahada hako 'ini'i mwani ha'atee he'ete'i hairiu,
ma'ata 'au huunai 'irisia domoi to'oraai bane 'anai ha'arangasi'i hura'ai 'ado'adona'i
a God. 'Inia na nei na haua o'asi, 'a rago i noni hinihini na 'a'auhiraau di'uraaui nei
narau ha-hadahada 'ini'i mwani ha'atee he'ete'i hairiu. Me 'onaa 'e nei 'anai ha'a-
aidangisiraaui noni 'ini'i 'ado'ado 'ada'i ha'atee he'ete'i o'asi, ma ni marehosi 'a matai
'a'auhiraau ro'u i noni nai heisoi.
6 Naasi arai do'ora mana asigu'i, 'onaa wai boi mawai hadahada tana'amou 'ini'i
ha'atee he'ete'i nagau ai'a rongo 'irara'i, 'ai he'uaigui 'a'auhi'amou adaa'i mareho 'isi?
Ma'ata, 'onaa wai boi mawai ha'a-aidangisi'amou 'iniai maho na 'ia God na ha'ata'inia
tanaau, ma'ua wai ha'ausuri'amou 'iniai maho nau aidangisia 'abaia God, ma'ua wai
ha'arangasi'i hura'ai 'ado'ado ana'i tana'amou, ni mareho 'isi rai 'a'auhi'amou di'u.
7 Na mareho 'onaai gitaa mana 'au na ai'a tahi awa suri'i ra o'asi ro'u. 'Onaa na sae
'a to'o uuhia moi 'au, 'ai he'ua nagai rongo 'iraraa 'inia i gana na uuhia?
8 Ma 'onaa 'ia mo'o na ha'arongo 'iniai tarohani hei'oi 'a bwa'i taba ha'agorohiai
'ahai, 'a bwa'i nei nai aidangisia do'e hei'oi nai to'o.
9 'A o'asi ro'u, 'onaa na'o hadahada 'iniai ha'atee he'ete'i na ai'a sae nai rongo 'iraraa,
ma bwa'i sae nai aidangisi'i mareho na'o maani'i mana ha'atee amu'i rai hura'a
pwaranga moi.

10 Na'i marewanani ra ragoi ha'atee he'ete'i hairiu, mana 'adonai ha'atee 'a to'o 'ana
'ado'ado.
11 'Onaa 'e ha'atee nara ha-hadahada 'inia nau ai'a aidangisia, ma 'inau 'onaai sae
mahuara tanaraaui nei narau ha-hadahada 'iniai ha'atee naasi, ma'uasi 'iraau rai
'onaai mahuara tanaau.
12 Naasi, suriai 'adoma'i wetewete amoou 'anai daa'i bane anai Hi'ona Maea, moi
ha'angonia taraua God 'ini'i bane narai ha'a-weteweteai heisoi.

13 Naasi, 'iatei na to'oraai bane 'anai ha-hadahada 'ini'i mwani ha'atee he'ete'i
hairiu, 'ai ha'angonia God 'iniai bane 'anai hadahada ruhasi'i hura'ai taha na maani'i
tanaraaui noni.
14 Na'i 'oha nau ha'arahesi 'iniai ha'atee nau ai'a aidangisia, ni tahingagu na
ha'arahesi, ma'ata nau ai'a aidangisi'i taha nau 'unu'i.
15 Naasi 'e taha nawai haa? 'A goro do'au ga'i haa'i hako. Wai ha'arahesi 'iniai
ha'atee he'ete'i, mawai ha'arahesi ro'u 'iniai ha'atee nau aidangisia. Ma 'onaa nawai
gana ha'aasaa God 'iniai ha'atee he'ete'i, wai gana ha'aasaa ro'u 'iniai ha'atee nau
aidangisia.
16 Na'i 'oha na'o ha'atee ha'aasaa God na'i ha'atee he'ete'i na Hi'ona Maea na haa
tana'o, 'a bwa'i tanei 'iniraaui nei narau goni wou 'anai ha'arahesi nai matai Amen
'anai 'adoma'i aratara 'ini'i hadahada amu'i, suria rau ai'a aidangisi'i taha na'o maani'i.
17 Rei'uaa na ha'arahesi amua 'anai ha'atee ha'aasaa God 'a rongo tahitahi goro, me
na ha'arahesi naasi 'a ai'a 'a'auhiai nata nei, suria 'a ai'a aidangisia bei'o.

18 Nau 'au ha'atee ha'agorohia God, 'inia 'au matai hadahada 'ini'i ha'atee he'ete'i
di'umoou hako.

19 Ma'ata na'i 'oha 'anai ha'arahesi goni beiraaui noni, rei'uaa 'e rima ha'atee
ha'amadomaahu moi nau matai 'unua hura'a 'anai ha'ausuriraau, 'a goro baaniai
'unua hura'ai taringai merui ha'atee na'i ha'atee he'ete'i nai kakui ahudaau 'ini'i.
20 Arai do'ora mana asigu'i, na 'adoma'imoo'i rai abui 'onaai gare 'ini'i mareho 'isi.
Na 'adoma'imoo'i rai 'onaai saemaua. Ma'ata na'i aba anai ora-ora'a, moi awa odo-odo
'onaai gare mweramwera'a.
21 'Ia Araha God 'a 'unua o'ani na'i Usu-usu Maea,
"'Inau wai ha'a-taariraau woui noni mahuara nara hadahada 'ini'i mwane ha'atee
he'ete'i 'anai hadahada tanaraaui noni agu'i.
Ma rei'uaa nai o'asi, 'iraaui noni agu'i rau bwa'i raba rongo'i hadahada agu'i."*
22 Naasi ni bane 'anai ha-hadahada suri'i ha'atee he'ete'i hairiu, 'e ha'ara tanaraaui
nei narau ai'a hinihini, ai'a tanaraaui noni hinihini. Mana bane 'anai ha'arangasi'i
hura'ai 'ado'adona'i a God, 'e bane na 'a'auhiraaui noni hinihini, ai'a 'ada'i nei narau
ai'a hinihini.
23 'Onaa na noni hinihini hako rai boi goni marai hadahada 'ini'i ha'atee he'ete'i
hairiu, ma ra'i nei nara ai'a aidangisi'i ha'atee o'asi ma'ua ra'i sae ahurodo rai siri
ro'u wou, na'i 'oha rai rongo'amou, rai 'adoma'inia domou bweu.
24 Ma 'onaa 'imoou hako mou ha'arangasi'i hura'a 'ado'adona'i a God na'i 'oha narau
siriwou, 'iraau raigu 'ome 'irara'i ora-ora'a adaa'i 'ini'i taha narau rongo'i, mana
mareho rau rongo'i rai hiiri'i tahingadaa'i.
25 Na mwani mareho ta'a'i nara bainihu suri'i tahingadaa'i rai ha'ata'i hura'a.
Naasi raigui topiruru auru 'anai ha'arahesia God marai ha'arangasia hura'a o'ani,
"Ha'amomori! 'Ia God 'a awa 'ini bei'amou."

Herehere 'Anai Rihunga'i

26 Arai do'ora mana asigu'i, maho nau 'unua tana'amousi 'a o'ani. Na'i madoraa
namoi boi goni 'anai rihunga'i, 'e nei beiai gana, 'e nei 'anai ha'ausuriraaui noni, 'e
nei 'anai maani'i hura'ai taha na 'ia God na ha'ata'ini'i tanaa, 'e nei 'anai ha-hadahada
'ini'i mwani ha'atee he'ete'i hairiu, ma'e nei 'anai ha'atee ruhasi'i hura'ai taha na
'unu'i. Ma na'i 'oha namoi haa'i mareho 'isi, moi haa'i hako 'anai ha'a-wetewete'i
hinihinidaa'i sae ni heisoi.
27 Hoita, 'onaa tara'i nei narau raba hadahada 'ini'i mwane ha'atee he'ete'i hairiu,
'e waira rua ma'ua oru moi narai matai haua. Ma na'i 'oha narai hadahada, rai abui
hadahada ta'i 'oha. 'Onaa ta'i abe nai hadahada, ma ta'i nei nai ha'aagau 'anai ha'atee
ruhasi'i hura'a tanaraaui noni taha na 'unu'ia mo'o na hadahadasi.
28 Ma 'onaa na bwa'i sae 'anai orisi hadahada, me'ia mo'o na ha-hadahada na'i
ha'atee he'ete'i 'ai papaku. 'A goro do'ai hadahada haaria tanaa God.
29 Na'i aba 'anai ha'arangasi'i hura'ai 'ado'adona'i a God, 'e waira rua ma'ua oru moi
narai matai hadahada miraaui noni hinihini raigui wai'ado'ado goro suri'i mareho
narau 'unu'i.
30 Ma 'onaa 'e abe 'iniraaui nei narau bahurongo na 'ia God 'ai ha'ata'inia tanaai
mareho 'anai maania, 'ia mo'o na hadahada 'ai papaku ga'u maai ha'awateai nata abe
'anai hadahada.
31 'Onaa moi suriai heresi, 'i'amou hako moi matai to'o madoraa 'anai ha'arangasi'i
hura'a i 'ado'adona'i a God. Ma naasi moi matai ha'ausuringa'i baani'amou, mamoi
matai ha'a-'o'ori'amou hairiu.
32 'Iraaui nei narau to'oraai bane 'anai ha'arangasi'i hura'a i 'ado'adona'i a God,
rau matai ha'a-bwarasiraau haariraau 'anai hadahada na'i madoraa na nata sae 'a
hadahada.
33 'Inia 'ia God 'a 'irisia do mwani mareho rai abui sikoha'i, me dogai awa aratara
goni goro. Ma naasi herehere adaa'i noni hinihini suri'i mwane 'omaa.

---

* **14:21** 14:21 Aisaea 28:11-12

34 'Io, 'iraaui urao ra ga'i bahu na'i 'oha nara goni hako mai noni hinihini 'anai
ha'arahesi. 'A ai'a ta'isada dorai hadahada, ma 'onaai 'unua ana tanagaau na'i Ringe
ana'ia Moses, rai awa na'i bahaidi heimarungi adaa'i saemwane.
35 'Onaa 'e mareho narau raba aidangisia, 'a goro dorai songa'iniraaui mwane adaa'i
'oha narai aho'i 'ari suri'i ruma adaa'i. Ai'a 'ome arari tanaai urao do'ai 'unu'i hura'ai
taha na 'adoma'ini'i na'i 'oha nara goni mai na'i ruma maea 'anai ha'arahesi.
36 'Onaa mou ai'a 'adoma'i aratara beiau, 'a 'ua? Mou 'adoma'inia dona Taroha Goro
ana God 'a taraawa'a bei'amou ma do 'i'amou moi na taha bei'amou?
37 'Onaa 'e nei na 'adoma'inia do 'iia 'e sae 'anai ha'arangasi'i hura'a i 'ado'adona'i a
God ma'ua 'e bane anai Hi'ona Maea na daua, 'a ga'i aidangisia doni maho nau usua
dio tana'amou, ra'i ha'atora baania Araha.
38 Ma 'onaa 'a 'ageta'i rongoai ha'ateeni, 'i'amou moi abui rongo'i ro'u i taha na
maani'i.
39 Hoita naasi arai do'ora mana asigu'i, moi 'adoma'i wetewete 'anai dauai bane
'anai ha'arangasi'i hura'a i 'ado'adona'i a God. Ma'ata mou abui ha'a-bwarasiraaui
nei narau to'oraai bane 'anai ha-hadahada 'ini'i mwane ha'atee he'ete'i hairiu.
40 Ma'ata moi 'iraraa do na mwane mareho hako namoi haa'i, moi haa'i suriai
huunai herehere na goro ma odo-odo.

15

Na Suruta'e Aho'i Ana Kraest

1 Arai do'ora mana asigu'i, nau raba ha'a-'adoma'i aho'isi'amou aho'i 'iniai Taroha
Goro nau bwani taroha'inia tana'amou. Mou bwani daua'a ma naasi mareho na ha'a-
wetewete'i hinihinimoo'i.
2 Ma 'onaa mou dau baabau na'iei, moi daua namoou i tahi tarau. 'Onaa mou ai'a,
mana hinihinimoou 'ai 'ari pwaranga moi.
3 'Inau maania tana'amoui taha nara maania tanaau na ororiu di'u. Naasi mae
na haua Kraest na'i dadaahoro 'ini'i ora-ora'a agaa'i 'onaai usua ada i rarabea na'i
Usu-usu Maea na'i 'oha bwani.
4 Ra aoraa na'i wabwa, 'e rua dangi na hako mana'i oruna 'a suruta'e aho'i 'onaai
ha'arangasia ada na'i Usu-usu Maea.
5 Ma ha'ata'i tanaa Pita, ma na'i muri 'agu ha'ata'i ro'u tanaraau hakoi ta'i tangahuru
mana rua Ha'ataari.
6 Ma na'i muri 'e rima meru madara 'iniraaui noni hinihini na ha'ata'i ro'u tanaraau
moi na'i ta'i 'oha, ma ragoi nei 'iniraau nara tahi mau rei'uaa haru nei ra mae'a.
7 Naasi 'a ha'ata'i ro'u tanaa Jems, na'i muri 'agu ha'ata'i ro'u tanaraau hakoi
Ha'ataari.
8 Na'i ha'ahakona 'agu ha'ata'i ro'u tanaau, 'inia 'inau 'onaai nei nau ai'a huta na'i
huunai madoraa 'ana.
9 Nau ai'a ororiu di'u 'onaairaaui tara'i Ha'ataari, ma ai'a ta'isada dorai 'unuau 'iniai
Ha'ataari, suria 'au norata'aia heisoi ana God.
10 Ma'ata suriai goro ana God 'iniau, na hauau o'asi 'inia 'onaai Ha'ataari, mana goro
na haa 'iniau 'a ai'a 'ari pwaranga. 'Inau nau tau'aro raha di'u baaniraaui mwane
Ha'ataari hako, ma ai'a do 'inau haariau, me 'iniai hei'a'auhi ana God 'a awa beiau.
11 Ma ai'a 'ua, rei'uaa 'inau ma'ua 'iraau narau taroha'iniai Taroha Goro. Taha na
ororiu, naasi do 'i'amou mou hinihinia'a moi ta'i Taroha Goro naasi.

Na Suruta'e Aho'i Adaaui Noni Hinihini

12 'Onaa namou hinihiniai taroha'inia ameeu i suruta'e aho'i ana Kraest baaniai
mae, ma he'ua i 'unua amoou do 'iraaui nei nara mae ra bwa'i suruta'e aho'i?
13 'Onaa nara bwa'i suruta'e aho'i, ma ha'ata'inia do'ia Kraest ai'a suruta'e aho'i
ro'uta baaniai mae.
14 Ma 'onaa 'ia Kraest 'a ai'a suruta'e aho'i baaniai mae, me 'i'ameu meu heitaroha'i
pwaranga, mana hinihinimoou 'a 'ari pwaranga ro'u moi.

15-16 Mana nata mareho ro'u, 'onaa 'iraaui nei ra mae ra bwa'i suruta'e aho'i, mana maho nameu taroha'inia 'inia God do'a ha'a-suruta'ea Kraest baaniai mae 'a ai'a ha'a-momori. Ma 'onaa 'a ha'a-momori do 'iraaui sae ra mae ra bwa'i suruta'e baaniai mae, me 'ia Kraest 'a ai'a suruta'e baaniai mae.
17 Ma 'onaa 'ia God 'a ai'a ha'a-suruta'ea Kraest baaniai mae, na hinihinimoou 'a 'ari pwaranga moi mamou awa ro'u mau suri'i ora-ora'a amoo'i,
18 mana nei nara hinihinia Kraest nara bwane mae'a rau ai'a ataha beia God!
19 Ma 'onaa gau 'adoma'inia doni hinihinigaau beia Kraest do 'ana moi tahitahi agaau na'i marewanani, ma ha'arohaigaau di'u, suria na hinihinigaau 'e maho haaria moi.
20 Ma'ata 'a ai'a o'asi! 'Ia God 'a bwani ha'a-suruta'ea Kraest baaniai mae, ma ha'ata'inia do'ia God 'ai ha'a-suruta'eraau ro'u baaniai mae 'i nei nara mae.
21 Mou 'iraraa, suria ni mae 'a boi moi baaniai ta'i sae, na suruta'e aho'i 'a boi ro'u moi baaniai ta'i sae.
22 'Igaau hako gai mae suria 'igaau ra'i warowarona Adam, miraaui nei narau hinihinia Kraest rai suruta'e aho'i baaniai mae.
23 Ma'ata 'e nei ma to'oraai madoraa ana 'anai suruta'e baaniai mae. 'Ia Kraest na suruta'e na'i na'o, mana nei ana'i raigui suruta'e ro'u na'i 'oha nai aho'i mai.
24 Na'i muri 'aigui tari ha'ahakonai marewana. 'Ia Kraest 'ai hei'oi, maai ha'aheho'i mwani adaro mana mwani mareho ta'a'i nara to'o mena. Ma na'i 'ohasi, 'ia Kraest 'aigui taranga'inia tanaa Godi Amana i hourana 'anai marungia.
25 Ma na'i na'o, 'ia Kraest 'ai heimarungi tarau tari 'oha 'ai ha'ahehoraau hakoi maerongana.
26 Mana mae, naasi maeronga ha'ahako 'anai ha'a-ai'aa.
27-28 'Inia na Usu-usu Maea 'a o'ani, "'Ia God 'a nuga'i mwane mareho hako na'i bahainai heimarungi ana Kraest."* Hoita, na'i 'oha nara 'unua do mwane mareho hako 'ia God na nuga'i na'i bahainai heimarungi ana, gau aidangisia goro do'ia God 'a ai'a nugaa haaria na'i bahainai heimarungi ana Kraest. Ai'a! 'Ia God haaria na hauai mena tanaa Kraest 'anai marungi'i mwane mareho hako. Ma na'i 'oha na 'ia God 'a nuga'i mwane mareho hako na'i bahainai heimarungi anai garena 'ia Jisas Kraest, 'ia Kraest 'aigui nugaa auru haaria na'i bahainai heimarungi ana God. Ma naasi 'ia God naigui marungi'i mwani mareho hako.
29 'Onaai bwani 'iraraa amoou, tara'i nei ra bwareomaea 'anai 'a'auhiraaui sae ra mae. 'A 'ua narau daua 'iniai bwareomaea naasi, 'onaa narau 'iraraa do'iraaui sae ra mae ra bwa'i suruta'e aho'i?
30 Ma 'onaa gau bwa'i suruta'e aho'i baaniai mae, 'i'ameu meu ga'i bwa'i mwa'emwa'e 'anai taroha'inia Kraest 'ado 'oha rei'uaa namei mae!
31 'Ado dangi 'au hano suaai mae! 'A ha'a-momori naasi. 'Onaa 'a ai'a ha'a-momori, 'a ai'a ha'a-momori ro'u do 'inau 'au wa'ewa'e di'u 'iniai hagu amoou beiai Arahaga 'ia Jisas Kraest.
32 Na'i Efesas 'iraaui nei narau aba gugua rau 'onaai mwamwaa wawauru narau raba ha'ata'aiau di'u. 'E taha na goro 'iniai rongomaata'i 'onaa nagau bwa'i suruta'e aho'i baaniai mae? 'Onaa nagau bwa'i suruta'e aho'i baaniai mae, 'a goro gasi dogai ha'isuriai ha'atee na o'ani, "Gai ngaungau magai gonogono, 'inia na'i ho'oa gai mae."†
33 Ra gasi pwari'i'amou 'ini'i mwane mamaani o'asi. 'I'amou mou aidangisiai ha'atee ra 'u'unua na o'ani, "Abui hagu beiraaui nei na barongadi ra ta'a'i, rau gasi ha'ata'aiai barongamu na goro."
34 Moi wai'i aho'i mai 'adoma'imoo'i mamoi hura'a mai baaniai ora-ora'a. Ra'i nei 'ini'amou, mou ai'a huunai aidangisia God. Ni mareho nau 'unua tana'amousi 'e mareho namou ga'i ninima suria.

'Omehanai Abe 'Oha Nai Suruta'e Aho'i

---

* **15:27-28** 15:27-28 Psalm 8:6 † **15:32** 15:32 Aisaea 22:13

35 Ra'i nei rai o'ani, "'Ai he'ua ni sae ra mae raigui suruta'e aho'i ro'u baaniai mae?
Mana abeda rai 'ome he'ua?"
36 Oru bweu! Na heiarami 'oi sadoia na'i baronganai kora. Na'i 'oha na'o hasiai kora
na'i mou amua, na kora 'ai mae ga'u maigui tano'i raboa.
37-38 Na korai wiit ma'ua namoiwou ta kora na'o hasia 'a 'ome he'ete'i baaniai
mareho na raboa, suria 'ia God na haa tanaai 'omeha na'i 'oha na raboa ara'a ma
suriai 'omeha na 'ia God na 'irisia.
39 Na mwane maho nagau hasi'i, na abedaa'i ra 'ome he'ete'i hairiu na'i 'oha ra tahi
ara'a. 'A ta'isada ro'u bei'i mwane mareho tahitahi na'i marewana, 'onaaigiai noni,
ma'ua mwamwaa, manu, mana ii'a.
40 'Ia God 'a ha'apwa'ara'i mwani mareho na'i marewana ma na'i aro marawa. Mana
'ome goro ni maho ni aro 'a he'ete'i baaniai 'ome goro ni maho ni marewanani.
41 Na sina 'e 'ome goro ana haaria, na hura 'e 'ome goro ana ro'u haaria, mana hee'u
ra'i 'ome goro adaa'i ro'u haari'i. Mana hee'u ra'i 'ome goro adaa'i ro'u he'ete'i hairiu.
42 'Ai o'asi ro'u i abegaa'i na'i 'oha 'ia God 'ai ha'a-suruta'egia baaniai mae. Na abe
nagau toringia na'i 'oha nagai mae 'a bwa'i orea mai ngabo, ma'ata ni abe na 'ia God
nai ha'a-suruta'ea aho'i 'ai awa tarau.
43 Ni abe na 'ome ta'aa ma maemae'a ga'u, 'ia God 'ai ha'a-'omegoroa maai ha'a-
wetewetea na'i 'oha 'ai ha'a-suruta'ea baaniai mae.
44 Ni abe nagau toringia, 'e abe moi 'anai marewanani, mana abe nai suruta'e aho'i,
'e abe 'anai aro. 'Onaai to'oraa agaaui abe 'anai marewana, 'a o'asi ro'u, na'i nata aba
'e abe 'anai aro.
45 Na'i Usu-usu Maea ra usua dona 'etanai sae, 'ia Adam, 'ia God 'a ha'apwa'araa
ma hauai tahi tanaa. Mana ruanai Adam, 'ia Kraest, 'e Hi'ona na matai hauai tahi
tanagia.
46 Naasi mou 'omesia doni abe 'anai aro 'a ai'a boi na'i na'o, ma'ata na abe ni
marewana ga'u, maagu boi na'i muri 'i abe 'anai aro.
47 Na 'etanai Adam 'ia God 'a tau'arona mai baaniai ano, mana ruanai Adam 'a boi
baaniai aro.
48 'Igaau hako inoni nai marewanani, gau to'oraai abe 'onaai abenai nei na boi
baaniai ano. Migaaui nei nagai taha mau ara'ai aro, na abega rai 'onaai abenai nei
na boi baaniai aro.
49 Ha'amomori! Na abega na'i 'ohani 'e abe ni marewanani moi 'onaai abena Adam,
ma na'i muri na abega 'ai ta'isada mau ro'u 'onaai abena Kraest na boi baaniai aro.
50 Nau wai 'unua tana'amou arai do'ora mana asigu'i, na abe hasi'o mana 'abu 'a
ai'a arari 'anai siri na'i hourana ana God. Ni abega 'ai ngabo ai'aa moi ma ai'a ta'isada
'anai awa tarau na'i aro.
51 'Io. Wai 'unua tana'amoui mareho na bainihu namou ai'a aidangisia. 'Igaau gau
bwa'i mae hako. 'Inia na'i 'oha nagai rongoa rai uuhiai ahuri ha'ahako, na abegaa'i
rai orisi 'ini'i abe haoru
52 mana orisi nagai haua 'ai raurau di'u 'onaai maregugu anai maa. Na'i 'ohasi, ni
nei ra mae raigui suruta'e mana abedi rai orisi mara bwa'i mae'a ro'u ta 'oha, mana
nei nara tahi na'i 'ohasi na abedi rai orisi o'asi ro'u.
53 'Inia 'a ororiu doni abe na matai ngabo 'ai orisi 'iniai abe na bwa'i matai ngabo,
mana abe na matai mae 'ai orisi 'iniai abe na bwa'i matai mae.
54 Ma na'i 'oha naigui to'o o'asi, naasi 'aigui to'o ha'a-momori taha nara usua na'i
Usu-usu Maea na o'ani, "Ni mae naasi 'ia God 'a ha'a-ai'aa ma bwane ha'ahehoa'a!"‡
55 "Gaugu bwa'i mamaa'usia'a i mae,
mana mae 'agu ai'a to'o mena'a 'anai ha'ata'aigaau!"§
56 'Irai noni ra mamaa'usiai mae 'ini'i ora-ora'a adaa'i. Marau ora-ora'a suriai horosi'i
adaa'i Ringe ana'ia Moses.

‡ **15:54** 15:54 Aisaea 25:8 § **15:55** 15:55 Hosea 13:14

57 Ma'ata gau ha'atee ha'agorohia God, 'inia 'a ha'ahehoa tanagaaui mae mana ora-
ora'a 'iniai mae ana Araha aga, Jisas Kraest!
58 Naasi arai do'ora mana asigu'i, moi ura baabau mamoi abui su'a mwada'u baaniai
taha na odo-odo. Moi abui agohe 'anai hau'i tau'aro amoo'i tanaa Araha, 'inia mou
'iraraa do 'abwa'i tau'aro namoi haua tanaa Araha nai 'ari pwaranga.

16

Goni Ha'a Nadaaui Inoni Hinihini

Na'i Jerusalem

1 'Io. Na'i 'oha namoi goni ha'a 'anai 'a'auhiraaui noni ana'ia God na'i Jerusalem,
moi haai here nau 'unua tanaraaui noni hinihini na'i Provensi Galesia.
2 Suri'i 'ado dangi sade, 'ahutanai noni 'ai nuga sigiai siha ha'a na matai haa mai
taguma'inia. 'Ai suria moi siha na matai sadoia na'i sadesi. Moi haua o'asi neina 'oha
nawai ataha mai bei'amou, ni ha'asi 'ai bwane awa agau'a, mamou bwa'i bonasiai soi
ha'a ro'u'a baani'amou.
3 Na'i 'oha nawai ataha wou, 'au rabasia domoi sigihiraau tara'i sae 'anai waai bane
amoou 'ari Jerusalem. Minau wai haua ta usu-usu 'anai ha'ataaria beiraau maai ha'a-
aidangisiraaui sae hinihini na'i Jerusalem 'iniraau.
4 Ma 'onaa na 'ariwou mawai 'omesia do'a arari do 'au ga'i 'ari ro'u, me 'iraau ga'i
hano ro'u moi beiau.

'Ado'adona'i a Pol 'Anai Haa'i

5 Na'i 'aariha agua, nau 'adoma'inia dowai taha ga'u na'i Provensi Masidonia
mawaigui ataha bei'amou.
6 'A 'ome 'onaa do 'au ga'i gere awa orea bei'amou, gasi tari 'oha nai hako i
madoraani awarosi. Naasi mamoigui 'a'auhiau ro'u na'i 'aariha agua 'ari suri'i dora
nawaigui 'ari ro'u suri'i.
7 'Au ai'a rabasia dowai garihi'amou moi suriai gere madoraa mawaigui hano ro'u
'ari ta dora he'ete'i, me 'au rabasia dowai awa bei'amou gere orea 'onaa 'ia Araha 'a
'irisia.
8 Ma'ata 'inau wai awa ga'u moi 'ini na'i Efesas, tari dangi na 'iraaui Jiu rai ha'ato'oai
Rongoi Pentikos.
9 'Inia na'i 'ini 'au to'oraai kae madoraa goro 'anai hau'i mwane tau'aro goro, rei'uaa
na ragoi nei ra ura bwarasiau.
10 Na'i madoraa na 'ia Timoti 'ai ataha bei'amou, moi ha'amaotoa goro, 'inia 'iia 'e
noni tatau'aro ro'u ana Araha 'onaaiau.
11 Abu tanei 'ini'amou nai 'ome heiheia, ma'ata moi 'a'auhia maai 'ari daara'i goro
na'i 'aariha ana tari 'oha nai ataha aho'i mai beiau. 'Inia 'inau 'au totoriai aho'i mai
ana beiraau ro'u haru noni hinihini narau hano beiasi.
12 Hoita, i do'oragaaua Apolos 'au ha'ata'u'ua wetewete moe'a do'ai hano beiraau
haru noni hinihini narai 'ariwou garihi'amou, ma'ata 'a ai'a 'adoma'inia do'ai hano
beiraau na'i 'ohanisi. Ma'ata 'oha nai 'omesia ta madoraa goro, ma 'ai 'ariwou mau.

Ha'atee Ha'ahako Ana'ia Pol

13 Moi 'ome'ome goro, mamoi ura baabau suri'i hinihinimoo'i. Mou abui mamaa'u,
moi wetewete.
14 Na mwane mareho namoi haa'i moi hau'i beiai heita'ahi.
15 Mousu 'adoma'inia Stefanas miraaui nei narau ta'i awa na'i ruma ana. 'Iraau
naasi 'i noni hinihini narau rihosi tahamora na'i Akaea, marau wateraau haariraau
'anai 'a'auhiraaui noni ana'ia God. Mau ha'a-ta'u'u'amou arai do'ora mana asigu'i,
16 'anai suriraaui sae o'asi, ma'ua 'iatei na tatau'aro raha tanaai heisoi 'onaairaau.
17 'Au ta'i kae wa'ewa'e di'u 'iniai ataha mai adaaua Stefanas, Fotiunatas mea
Akaekas. Rei'uaa namou ai'a ataha mai, me 'iraau narau ataha 'ini'amou

18 marau ha'a-wetewetea di'u i 'adoma'igu, 'onaai ha'a-wetewetea adaaui
'adoma'imoo'i na'i na'o. Na inoni o'asi, moi 'adoma'i ha'ahou'i.
19 'Irai inoni hinihini suri'i 'omaa na'i Provensi Eisia rau 'unua woui ha'atee wa'ewa'e
adaau tana'amou. 'Ia Akuila mea Prisila, miraaui inoni hinihini narau goni tarau
wou 'anai ha'arahesi na'i ruma adarua, rau 'unua ro'u wou i ha'atee wa'ewa'e adaau
tana'amou na'i atana Araha aga.
20 Miraau hakoi inoni hinihini na'i 'ini rau 'unua ro'u wou i ha'atee wa'ewa'e adaau
tana'amou. 'Oha moi awa goni noni hinihini 'onaai ta'i ruruha, moi here beiai nata
nei* 'anai ha'ata'iniai heita'ahi amoou tana'amou hairiu.
21 'Inau haariau a Pol nau usu ha'ahakoai usu-usuni 'iniai rimagu 'anai 'unuai
ha'atee wa'ewa'e agua tana'amou.
22 'Iatei na ai'a ta'ahia Araha, na ha'a-mama'ai ana God 'ai auru na'i hungana.
Araha, 'oi boi raurau!
23 'Au ha'arahesi mia Araha aga 'ia Jisas 'ai ha'agorohi'amou.
24 'Au ta'ahi'amou hako i nei namou hagu beia Jisas Kraest. Amen.

* **16:20** ***Here beiai nata nei:*** Na'i ha'atee ni Grik ra 'unua "ngooniai nata nei beiai heingooni ni heita'ahi." Na'i madoraasi, 'iraau sae mwane rau ngooniai babanai nata sae mwane, miraaui urao rau ngooniai babanai nata urao 'anai ha'ata'iniai heita'ahi tanaraau hairiu. 'A ta'isada beiai herehere agaau na'i 'ohanisi 'oha gau here beiai nata nei.

Na Ruanai Usu-usu Ana Pol Tanaraaui Noni Hinihini Na'i Korin

Gere Mamaani 'Iniai Bukani

'A 'ua? Na'i 'oha na'o siri suri'i mwane mareho bwara, 'o arungana do'a goro do nata sae 'ai aidangisi'i ro'u bei'o i taha na'o siri na'iei? Na'i 'oha na 'ia Pol 'a usu'i usu-usu ana'i 'a matai ha'a-'o'oriraaui nei narau awa bwara, 'inia 'iia haaria 'a bwane siri suri'i mwane maho bwara na'i tahitahi ana.

Na'i 'oha na ha'ataariai 'etanai usu-usu ana tanaraaui noni hinihini nai Korin, gasi na'i muri 'ia Pol 'a taha ga'u beiraau. Ma na'i 'oha na aho'i, 'a hauai nata usu-usu nagu raongiraau na'iei neina rai araisuria God. Miraaui noni na'i Korin rau arunga ta'aa marau taesu'a 'iniai raongiraau ana. Ma tara'i sae hinihini na'i Korin rau pwari'i 'ana Pol do 'iia ai'a huunai Ha'ataari.

Ni buka nagau 'unua 'iniai ruanai Korin 'a ga'i 'onaa do naasi oruna'a i usu-usu na 'ia Pol na haua tanaraau noni hinihini nai Korin. Na'i raronai usu-usunisi 'ia Pol 'a raba ha'agorohi'i aho'i 'adoma'idaa'i marai aidangisiai heita'ahi na haua Pol tanaraau. Mia Pol 'a maani'i mwani mareho nara to'o na'i tahingana nara ha'ata'inia do 'iia 'e huunai ha'ataari. 'Iraaui noni nai Korin rau siri suri'i mwane madoraa bwara suri'i tahingadaa'i. Naasi 'ia Pol 'a maani'i tanaraau tara'i mareho bwara nara to'o na'i raronai tatau'aro ana 'anai ha'a-aro'i ahudaa'i.

'Oha na 'oi 'oha'iniai ruanai Korin 'oigui 'omesia doni mareho bwara na 'ia Pol na siri suri'i, ra 'a'auhia 'anai ahu ta'ahiraaui nei narau siri suri'i mareho o'asi ro'u. 'Oi wai'ado'ado suriai taha na 'oi matai haua 'anai ha'ata'iniai heita'ahi tanaraaui nei narau siri suri'i mareho bwara.

1 Tana'amoui noni ana'ia God na'i 'omaai Korin, mei tanaraau hako inoni hinihini
na'i Provens amoou na'i Akaea. 'Inaua Pol na 'ia God na sigihiau 'anai Ha'ataari ana
Jisas Kraest, mea Timoti 'i do'oragaau, namiri hauai usu-usuni.
2 Mau ha'arahesi mia God mea Araha aga 'ia Jisas Kraest, rarui goro 'ini'amou
mararui ha'a-awa ha'agorohi'amou.

Pol 'A Ha'atee Ha'agorohia God

3 Ha'atee ha'agorohia God, i amana Araha aga Jisas Kraest. 'E Ama ni heita'ahi, ma'e
God ni ha'a-'o'ori.
4 'Iia na ha'a-'o'ori'ameu suri'i madoraa nameu siri suri'i rongomaata'i, neina 'i'ameu
mei ha'a-'o'oriraau ro'u i nei narai rongomaata'i, 'onaai ha'a-'o'ori'ameu ana God.
5 'I'ameu meu rongomaata'i di'u 'ini suria ameeua Kraest, mana'i madoraa nameu
rongomaata'i di'u o'asi, na ha'a-'o'ori ana God 'a raha di'u ro'u tana'ameu 'ini hagu
ameeu beia Kraest.
6 Na rongomaata'i nameu siri suri'i, 'e mareho 'anai ha'a-'o'ori'amou ma 'e
mareho na bwane 'a'auhi'amou 'anai aidangisia Kraest. 'Ia God 'a ha'a-'o'ori'ameu
neina 'i'ameu mei ha'a-'o'ori'amou ro'u mamoi ahumaratanoa 'anai siri daara'ini'i
rongomaata'i na 'i'ameu meu siri daara'ini'i ro'u.
7 Naasi 'i'ameu meu ai'a 'adoma'i heiruarua'a 'ini'amou, suria meu 'iraraa do na'i
madoraa moi siri suri'i rongomaata'i 'onaai rongomaata'i nameu siri suri'i, moi daa'i
ro'u i ha'a-'o'ori nameu daa'i.
8 Arai do'ora mana asigu'i, 'au 'irisia domoi aidangisiai maho nameu siri sadoia na'i
Provens na'i Eisia. 'A arunga ta'aa, ma hihi'a di'u tana'ameu, mameu 'adoma'inia do
meugu bwa'i tahi'a.

9 'Ado 'oha meu arunga 'iraraa ra ha'aagau moi 'anai ha'amaesi'ameu! Ma'ata 'a o'asi
do 'i'ameu mei abui 'u'uri'ameu haari'ameu me domei 'u'uria God, 'inia 'iia naasi nai
ha'a-suruta'eraaui noni baaniai mae.
10 God 'a ha'atahi'ameu baaniai maemaeha naasi, ma'ai ha'atahi'ameu ro'u moe'a.
Meu hinihini wetewete do 'iia 'ai ha'atahi'ameu mau ro'u,
11 suriai 'a'auhi'ameu amoou suri'i ha'arahesi amoo'i. 'Ia God 'ai 'a'auhi'ameu 'ini
rago adai noni nara ha'arahesi 'a'auhi'ameu. Ma 'ai ragoi nei rai ha'atee ha'agorohia
God na'i 'oha rai 'omesiai hei'a'auhi na haua tana'ameu.

Pol 'A Orisiai Maho Na 'Adoma'inia

12 'I'ameu meu mari'ori'o, 'inia meu 'irara ha'agorohia doni barongamee'i ra odo-
odo tanaraaui mwani noni hako 'onaai 'irisia ana God, me ororiu tana'amou. Ni awa
odo-odo nameu haua, meu haua suriai goro ana God 'ini'ameu, ai'a suriai aidanginai
noni.
13-14 Suri'i usu-usu agu'i tana'amou, 'au ai'a ha'atee bibii ma'ua usu'i dio i taha narai
bwara di'u tana'amou 'anai aidangisi'i 'onaai 'unua adaau tara'i nei. 'Au 'iraraa do
mou ai'a aidangisi'i hako barongamee'i, ma'ata meu huunai rabasia domoi aidangisi'i
goro mau. Ma naasi na'i 'oha Araha Jisas 'ai aho'i mai, moigui mari'ori'o 'ini'ameu,
mi'ameu meigui mari'ori'o ro'u 'ini'amou.
15 'Iniai 'iraraa agua domoi mari'ori'o 'ini'ameu, nau 'adoma'inia 'inia ani dowai
ataha ha'arua bei'amou, neina wai 'a'auhi'amou ha'arua ro'u.
16 'Au 'adoma'inia dowai taha bei'amou na'i 'oha nawai hano 'anai 'ari Provensi
Masidonia, mana'i 'oha nawai aho'i mai. Ma na'i 'ohasi, moigui 'a'auhiau na'i 'aariha
nawai haa 'ari na'i Provensi Jiudea.
17 'A 'ua? Gasi, mou 'adoma'inia do 'inau 'au orisia raurau moi 'adoma'igu 'iniai ai'a
taha agua bei'amou 'onaai 'unua agua ani. Ai'a! 'Inau ai'a 'onaairaaui sae ahurodo
nara haa 'io maraugu orisi'i aho'i 'adoma'idaa'i na'i muri.
18 Mwane mareho nameu 'unu'i tana'amou ra ha'a-momori 'onaaia God na ha'a-
momori tarau. 'Oha nameu haa 'io tana'amou meugu bwa'i orisi'i'a i 'ado'adomee'i
'onaa na bwa'i tarana.
19 'A o'asi suria 'ia Jisas Kraest i garena God na 'i'ameu a Saelas mea Timoti nameu
taroha'inia tana'amou, 'a ai'a 'anai haa 'io na'i 'ohani ma do'aigui orisia aho'i 'ado'ado
na'i muri. 'Ia Jisas 'a haua tarau i mareho na duruduru 'inia.
20 Na mwane duruduru ana'ia God, 'ia Kraest na ha'ato'o'i. Ma naasi gau matai
ha'aasaa God o'ani, "Ha'amomori, 'ia God 'a haua tarau i maho na duruduru 'inia.
Amen."
21 'Ia God naasi na 'a'auhigia 'anai ura baabau na'i hinihinigaau beia Kraest. 'A
sigihigia 'anai ha'i inoni ana'i,
22 ma ha'ataaria mai Hi'ona Maea 'anai mono na'i raroga. 'A 'onaai ha'ara 'anai
ha'ata'inia do'ia God na to'oragia ma ha'ata'inia doni duruduru ana'i rai ha'a-momori
tanagia.
23 'Io, waigui ha'ata'inia tana'amou i taranai taha nau ai'a taha aho'i mai 'inia na'i
Korin, mia God na 'iraraa doni mareho nau maaniani 'a ha'a-momori! Nau ai'a taha
mai bei'amou ani suria 'au ai'a 'irisia domoi arunga ta'aa di'u 'oha wai hadahada
ha'a-ta'ai'amou 'ini'i barongamoo'i nara ai'a goro.
24 Ai'a domeu raba ha'a-'usu'usu'amou moi 'anai hinihini'i mareho nameu hinihini'i,
'inia meu 'iraraa do mou ura baabau na'i hinihinimoo'i. 'I'ameu meu raba
'a'auhi'amou moi 'anai ha'a-wa'ewa'e'amou.

2

1 'Oha nau awa bei'amou na'i na'o ani, 'au ha'atee wetewete tana'amou mau
ha'a-arungata'ai'amou. Na tarana naasi naugu orisia 'inia i 'adoma'igu 'anai boi
garihi'amou ro'u. 'Au gasigu ha'a-arungata'ai'amou ro'u.

2 'Inia 'onaa nawai ha'a-ahutotou'amou, ma bwa'i nei'a ro'u naigui ha'a-wa'ewa'eau. Suria 'i'amou moi namou matai ha'a-wa'ewa'eau. 'Inia 'onaa nawai ha'a-ahutotou'amou, ma'ai bwara tana'amou 'anai ha'a-wa'ewa'eau!
3 Naasi tarana nau raongi'amou 'inia na'i nata usu-usu ani. 'Au ai'a 'irisia do 'iraaui mwane narau ga'i ha'a-wa'ewa'eau, naraigui ha'a-ahutotouau na'i 'oha nawai 'ari wou. Ma'ata 'inau 'au hinihini domou araisuri'i mareho nau usu'i tana'amou ani, ma naasi 'inau wai wa'ewa'e, mi'amou ro'u moi wa'ewa'e.
4 Na usu-usu nau haua ani 'au haua beiai ahutotou. Na wainai maagu ra ahe 'iniai raha di'u anai ahutotou na'i tahingagu. Ma ai'a do 'au raba ha'a-ahutotou'amou, me 'au 'irisia domoi aidangisiai raha na haua i heita'ahi agua tana'amou.

'Adoma'i Nugasia Mo'o Na Hauai Taritari'a

5 'Io. 'Ia mo'o 'ini'amou na taritari'a ani, 'a ai'a ha'a-arungata'aiau moi ma'ata 'a ha'a-arungata'ai'amou hako. Me 'a ai'a do 'a ha'a-arungata'ai'amou di'u hako. Nau 'au 'unua o'asi, suria 'au ai'a raba mamaani ha'ata'aia di'u a mo'o na taritari'asi.
6 Ni ha'a-mama'ai na ragoi nei 'ini'amou namou haua tanaa 'a arari'a.
7 Hoita, na mareho namou ga'i haua 'ai o'ani. Moi 'adoma'i nugasiai 'inona mamoi ha'a-'o'oria na'i tahingana, 'a gasigu arunga ta'aa magu ta'aa di'u wou tanaa.
8 Naasi 'au ha'a-ta'u'u'amou 'anai ha'ata'inia tanaa domou ta'ahia mau.
9 Naani taranai taha nau usua 'iniai usu-usu ani tana'amou. 'Au usu-usu 'anai ohooho'amou mawai sadoia 'onaa namoi araisuriai heiatenga'i agua tana'amou 'anai ha'a-mama'aia mo'osi.
10 Ma naani, 'au 'iraraa domou araisuria'a, ma naasi 'iatei namou 'adoma'i nugasia 'iniai taritari'a ana, 'inau 'au 'adoma'i nugasia ro'u 'inia, 'onaa na ha'a-momori do 'a hauai mareho na ta'isada do 'au ga'i 'adoma'i nugasia 'inia. 'Ia Kraest 'a 'iraraa do 'au 'adoma'i nugasia neinai 'a'auhi'amou.
11 'Au haua o'asi, suria 'onaa nagau bwa'i 'adoma'i nugasia, 'ia Saetan 'ai siri mai 'anai ha'ata'aigaau. Migaau gau aidangisia do 'iia 'a honu 'ini'i mwane ha'aradorado ta'a'i.
12 'Io. Na'i madoraa nau 'ari na'i Troas 'anai taroha'iniai Taroha Goro 'inia Jisas Kraest, 'au 'ome 'iraraa do'ia Araha 'a haua tanaau i madoraa goro 'anai heitaroha'i na'iei.
13 Ma'ata 'a ai'a goro i 'adoma'igu 'iniai ai'a heisadoi agua beiai do'oragaau a Taetas, 'inia 'iia na ga'i waa mai taroha 'ini'amou. Naasi 'au ha'atee haiha'ari beiraaui noni hinihini na'i Troas, mau daara'i mai 'ini na'i Masidonia 'anai sibania Taetas.
14 Ma'ata meu ha'atee ha'agorohia God! 'Inia 'ia Kraest 'a 'a'auhi'ameu 'anai ha'ahehoa Saetan suri'i mwani dora na 'ia God 'a na'otarameeu 'ari suri'i. Mia God 'a ha'ataari'ameu hura'a 'anai taroha'inia Kraest suria 'ari mwane dora 'onaai 'adarara na haa i si'inihanai insens hako 'ari suriai mwani dora.
15-16 Na heitaroha'i nameu haua 'inia Kraest, 'a 'onaai insens na si'ini mamagi na ha'a-wa'ewa'ea God ma 'adarara hako 'ari si'inihana beiraaui mwani inoni. Tanaraaui nei narai tahi beia God, na Taroha Goro 'a haua tanaraaui si'ini na mamagi, ma hauai tahi tarau tanaraau. Mei tanaraaui nei nara suriai tara 'anai mae, na si'inihana 'a ta'aa tanaraau, ma haua tanaraaui mae tarau. Hoita naasi, 'a 'ome 'onaa do ai'a ta nei nai arari 'anai hauai tau'aro na ororiu di'u o'asi!
17 Ma'ata 'i'ameu ra'i inoni tatau'aro ana'ia Kraest na 'ia God na ha'ataari'ameu hura'a 'anai taroha'iniai Taroha Goro beiai huunai 'adoma'i ni heitaroha'i na odo-odo na'i maana. 'I'ameu ai'a 'onaairaaui nei nara taroha'iniai ha'atee ana God 'anai dau ha'a 'inia.

3

Duruduru Haoru Ana God

1 'A 'ua? 'Oha nau usu-usu o'asi mou 'adoma'inia do 'au ha'imaania ha'a-ta'eta'e'ameu 'iniai tatau'aro ameeu? Ai'a! Tara'i sae heitaroha'i nara huhura'a, ra to'ora'i usu-usu

baaniraaui sae hinihini suri'i 'omaa adaa'i 'anai ha'arangasia hura'a do 'iraau ra'i sae
tatau'aro goro ana'ia God. Ma na'i 'oha nara hura'a 'anai garihiraau tara'i sae hinihini
ro'u rai ha'ata'ini'i usu-usu 'isi tanaraau. 'I'ameu ai'a haua o'asi. 'I'ameu ai'a 'irisia
ta usu-usu baania tanei 'anai ha'a-aidangisi'amou 'ini'ameu ma'ua baani'amou 'anai
ha'a-aidangisiraaui inoni 'ini'ameu.
2 'Inia 'i'amou naasi namou 'onaai usu-usu 'anai hadanga'ini'ameu tanaraaui noni.
Na 'adona hakoi noni ra matai re'i'i tahingamoo'i marai aidangisia do 'i'ameu ra'i sae
tatau'aro goro ana'ia God.
3 Na hinihini amoou beia Kraest 'ohani, 'a 'onaai usu-usu na ha'ata'inia doni
tatau'aro ameeu bei'amou 'a goro. 'Ia Kraest na usuai usu-ususi, 'inia 'iia na
ha'ataari'ameu tana'amou. 'Ia Kraest 'a ai'a usu-usu 'inia ta mareho 'onaai ingki 'anai
ha'a-aidangisiraaui noni 'iniai hinihini amoou beia, ma'ata rau aidangisia 'iniai Hi'ona
Maea ana God tahitahi na awa bei'amou. Ma ai'a usu-usu na'i dorai hau papaheta'a,
me ma'ata suri'i tahingamoo'i.
4 'Ia Kraest na ha'a-'o'ori'i 'adoma'imee'i mameu 'iraraa ha'agorohia doni tatau'aro
ameeu bei'amou 'a 'a'auhi'amou, mia God 'a 'iraraa do meu ha'atee ha'a-momori.
5 Ai'a do meu 'adoma'inia domeu wetewete arari haarimeeu 'anai hauai tatau'aro
naani, ma'ata 'ia moia God na ha'a-arari'ameu 'anai haa.
6 'Iia na ha'a-arari'ameu 'anai ha'ausuriraaui noni 'iniai duruduru haoru ana. Meu
ai'a 'unua tanaraau dorai araisuri'i mwani Ha'atora ana'ia Moses 'anai dauai tahi
tarau, ma'ata na Hi'ona Maea naasi nai haua tanaraau. 'Onaa gai 'u'uri'i Ha'atora
ana'ia Moses 'anai ha'atahigia, 'ai hauai mae tanagia, ma'ata na Hi'ona Maea 'ai hauai
tahi tarau.
7 Na Ha'atora na 'ia God na usu'i dio na'i rua dorai hau papaheta'a na hauai mae
tanaraaui noni. 'Inia 'iatei na bwa'i araisuri'i hako 'ai dauai mae tarau. Ma'ata rei'uaa
na o'asi, ni Ha'atora 'a boi beiai rarahana God na wadoriai bwauna Moses. Ma rei'uaa
na bwara tanaraaui noni nai Israel 'anai wana orea 'inia Moses, ma'ata ni raraha naasi
'agu buna ai'aa mau.
8 Naasi, 'onaa 'ia God 'a ha'ata'iniai ororiu anai Ha'atora o'asi, 'e taha i 'ado'adomoo'i
'iniai ororiu na haa i duruduru haoru na boi beiai Hi'ona Maea?
9 'Onaa na mareho nai haua tanagiai mae 'a ororiu, 'a ha'ata'inia doni mareho nai
hauai tahi tanagia 'a ororiu di'u!
10 Na'i 'oha bwani na Ha'atora 'a 'ome ororiu, ma na'i 'ohani ni ororiu anai duruduru
haoru 'a di'uai ororiu anai Ha'atora.
11 Ma 'onaa na Ha'atora nara bwa'i awa tarau ra ororiu, 'a ha'ata'inia doni duruduru
haorusi 'a ororiu di'u, 'inia 'ai awa tarau.
12 Suriai 'iraraa ameeu doni duruduru haoru naasi 'a ororiu di'u, 'a ha'a-
ramoramo'ameu 'anai taroha'inia hura'a i Taroha Goro.
13 Ni heitaroha'i nameu haua, meu ai'a girua ta maho. Meu ai'a 'onaaia Moses na
ha'abwarasiai bwauna 'iniai bwana baaniraaui inoni nai Israel dorau gasi 'omesia i
'oha na rarahanai bwauna 'a hanoria wou i ai'aa.
14 Na'i 'ohasi, ni 'adoma'idaa'i ra kuhi. Ma tari mai 'ohani, na'i madoraa na 'iraaui
Jiu rau 'oha'iniai Buka Duruduru Bwani, rau bwarai aidangisia, suria na 'adoma'idaa'i
ra kuhi mau. 'A 'onaai bwana na ha'abwarasi'i. Ma'ata ni bwana naasi 'a matai ai'aa
moi 'onaa rai hinihinia Kraest.
15 Ha'amomori, rei'uaa na'i 'ohani, suri'i 'oha ra 'oha'ini'i buka na usu'ia Moses, na
bwana naasi 'a ha'akuhi'i mau i 'adoma'idaa'i.
16 Mia tei nai rihota'i tanaa Araha baani'i ora-ora'a ana'i, na bwana na ha'akuhiai
'adoma'ina, 'ai ai'aa.
17 Ni Araha nau 'unua ani, naasi Hi'ona Maea. Mia tei na Hi'ona Maea 'a awa beia,
'iia 'a awa dadara'a'a.
18 Naasi, 'igaaui noni hinihini ai'a bwana nai ha'akuhi'i 'adoma'igaa'i. 'Igaau gau
wanawana suriai raraha mana gorohana Araha, mana Hi'ona Maea 'a 'abenga'i
orisigia 'onaaia. 'Ari wou mana raraha mana gorohaga 'ai ta'isada beia.

4

Mangudi Na'i Taroha'iniai Taroha Goro

1 'Ia God 'a goro 'ini'ameu ma ha'a-'u'uri'ameu 'iniai tatau'aro ana 'anai taroha'iniai
Taroha Goro. Tarana naasi nameu ai'a wai'ate'a 'inia 'anai hauai tatau'aro naasi.
2 Mana heitaroha'i nameu haua, meu ha'imaania domei abui haua ta mareho namei
ninima 'inia ma'uasi domei girua ta maho ta'iniraaui noni dorai abui 'iraraa. Meu
bwa'i ha'a-bweubweu'aa tanei, ma'ua domei hiosi'i ha'atee ana'ia God. 'Ia God 'a
'iraraa do 'i'ameu meu taroha'inia hura'ai taha na ha'a-momori na'i ha'atee ana, neina
'iraaui noni rai matai 'u'uriai taha nameu ha'ausuriraau 'inia.
3 Ma 'onaa na Taroha Goro nameu taroha'iniasi 'a bwarai aidangi tarihana, me 'a
bwara tanaraau moi nei narau suriai tara 'anai mae tarau.
4 'A bwara tanaraaui hinihini suria na hi'ona ta'aa na'i marewanani na ha'akuhi'i
'adoma'idaa'i, ma ha'abwarasiai marewa baaniraau, do'a gasigu bewaasiraau. Na
bewaasi, naasi marewa na boi baaniai Taroha Goro 'inia Kraest na hauasa ma ta'isada
beia God.
5 Mareho nameu taroha'inia, meu ai'a taroha'ini'ameu haarimeeu, ma'ata meu
taroha'inia do'ia Jisas Kraest na Araha mi'ameu ra'i noni tatau'aro ana'i na
ha'ataari'ameu 'anai 'a'auhi'amou.
6 'Oha 'ia God 'a ha'apwa'araai marewa 'a ha'atee o'ani, "Ni marewa 'ai rara na'i
kuhi." Na ta'i God mau naasi na hauai marewa na rara suri'i tahingagaa'i, ma ha'a-
aidangisigaau 'iniai gorohana mana mena ana na gau re'ia beia Kraest.
7 'I'ameu meu 'onaai taraani huai bei moi na awa i toto'ora na'i rarona, 'inia 'ia
God 'a ha'a-'u'uri'ameu i sae haari'i moi 'iniai Taroha Goro ana. 'A haua o'asi 'anai
ha'ata'inia doni mena hauasa 'anai hauai tatau'aro naasi, ai'a 'iia ameeu me 'iia ana
God.
8 Meu hano sua'i mwane mareho ta'a'i, ma'ata meu ai'a maemae'a. Tara'i 'oha 'a
kakui ahumee'i mameu ai'a 'iraraai taha 'anai haa, ma'ata meu ai'a agohe.
9 Ra nora ta'ai'ameu, ma'ata 'ia God 'a ai'a nugasi'ameu. Ra ha'a-maata'i'ameu ma'ata
ra ai'a ngahu ha'a-ai'ameu.
10-11 'Ado madoraa na'i tahitahi ameeu, meu awa na'i bahainai maemaeha 'iniai
tau'aro ameeu tanaa Kraest, do neina tahingana 'ai ha'ata'i hura'a ro'u suri'i abemee'i
nara matai mae moi ta'oha.
12 Naasi meu hano suaa tarau i mae, ma'ata tana'amou 'e tahi tarau.
13 Ra usua o'ani na'i Usu-usu Maea, "'Au ha'atee, suria 'au 'u'uria God."* Hoita,
'i'ameu meu o'asi ro'u, meu taroha'inia moe'a ro'u i Taroha Goro, suria 'i'ameu 'u'uria
ro'ua God.
14 'Inia meu aidangisia do ni God na ha'a-suruta'ea Araha aga Jisas Kraest baaniai
mae, 'ai ha'a-suruta'e'ameu o'asi ro'u, maai wai'ameu goni bei'amou 'anai 'ari beia.
15 Na mwane rongomaata'i nara to'i'ameu, ra'i rongomaata'i 'anai 'a'auhi'amou
neina rai rago i nei narai aidangisiai heita'ahi ana God tanaraau. Ma naasi 'aigui
rago ro'u i nei 'anai ha'atee ha'agorohia ma 'anai ha'ahauasaa.
16 Naasi tarana nameu ai'a wai'ate'a 'iniasi 'anai tau'aro. Rei'uaa na abemee'i
ra hanoria woui wari'a mameu maemae'a, ma'ata na tahingani hi'ona bei'ameu 'a
wetewete raha ara'a tarau 'ado dangi.
17 Na rongomaata'i nameu siri suri'i suriai gere madoraa ra ai'a taraa ta'aa di'u na'i
'oha nameu aidangisia dorai 'a'auhi'ameu 'anai dauai mareho nai goro di'u ro'u wou.
Naasi mwane bane goro narai awa tarau namei daua ara'ai aro.
18 Naasi 'i'ameu meu ai'a 'adoma'iniai maho nameu matai 'omesia 'ohani, ma'ata
meu 'adoma'iniai maho nameu ai'a 'omesia. Ni rongomaata'i nagau siri suri'i ra bwa'i
awa ore'i, ma'ata ni maho nagau ai'a matai 'omesia 'ai awa tarau.

---

* **4:13** 4:13 Psalm 116:10

5

Abe Haoru

1 Gau 'iraraa do na'i 'oha gai mae mana abega na'i marewanani 'ai ngabo ai'aa wou,
'igaau gai awa beia God na'i aro beiai abe haoru nai haua tanagia. 'Ia God nai haua
tanagiai abe haorusi, ma ai'a abe na inoni nai tau'arona, ma'ata 'e abe na 'ia God na
tau'arona 'anai awa tarau.
2 Me na'i 'ohani gau huunai raba hano baaniai marewanani neina gai awa ara'ai
aro beiai abe haoru.
3 'Inia gau rabasia doni aungagaa'i rai to'o dora taradi marai abui 'onaai nei na
ore-ore.
4 Na'i awa nagau haa na'i marewanani, gau arunga hihi'a 'ini'i mwane mareho
magau arunga wai'ate'a 'inia. Ma ai'a dogau rabasiai mae neina gai bwa'i to'o abe.
Ai'a! Gau rabasia dogai dauai abe haoru nai tahi tarau, mana abe haoru naasi 'ai
orisiai abe na matai mae moi.
5 'E 'ado'adona ma'e hei'irisina God 'anai orisigia 'iniai abe haorusi, ma haua
tanagiai Hi'ona Maea 'anai ha'ata'inia tanagia doni taha na durua 'ai to'o ha'a-momori.
6 Naasi na 'ado'adogaa'i ra wetewete. Gau 'iraraa do na'i 'oha nagau awa beiai abe
ha'i hasi'o na'i marewanani, gau awa ha'atau baaniai 'omaa ana Araha.
7 Ma'ata gau 'iraraa dogai taha mau na'iei, suria na hinihini na na'otaragaau, ai'a
do 'e mareho nagau 'omesia.
8 Ha'amomori, na 'adoma'iga ra wetewete magau 'adoma'inia do 'a ga'i goro dogau
ga'i nugasiai abega anai marewanani, 'anai awa beia Araha ara'ai aro.
9 Naasi rei'uaa nagau awa na'i marewana ma'ua na'i aro, gai ha'imaania do'ia Araha
'ai wa'ewa'e 'ini'i mwane mareho hako nagai haa'i.
10 Suria 'igaaui mwani inoni hako gai ura na'i maana Kraest 'anai hiirigaau. 'Iia
'ai taharigia hako aho'i inoni 'ini'i mwane mareho hako nagau haa'i, rei'uaa ra goro
ma'ua ta'aa.

Hagu Beia God Na'i Garena

'Ia Jisas Kraest

11 'Onaai aidangisia ameeu doni hihiiri ana Araha 'e mareho na ha'amamaa'u,
naia nameu bonasia 'inia doni mwane inoni rai hinihiniai Taroha Goro. 'Ia God
'a aidangisia domeu heitaroha'i beiai 'adoma'i na odo-odo, ma 'au huunai 'irisia do
'i'amou moi aidangisia o'asi ro'u.
12 Ai'a domeu bonasiai ha'a-ta'eta'e'ameu ro'u na'i maamoou, ma'ata meu rabasia
domoi 'omesi'i mareho nameu haa'i mamoi mari'ori'o 'ini'ameu. Ma naasi moi matai
aramiraaui nei narau ha'atee ha'a-ta'ai'ameu. 'Inia 'iraausi, rau 'adoma'i ororiu moi
'iniai tatau'aro adaa'i nara ha'ata'i hura'a, maraugu ai'a taraa 'adoma'i ororiu 'iniai
taha na awa na'i tahingadaa'i.
13 'Onaa na meu 'ome to'o bweubweu'a 'onaai 'unua ada tara'i sae, naia i tau'aro
raha nameu haua tanaa God na ha'a-'osi'ameusi. Ma 'onaa nameu 'ome odo-odo, ma
naasi 'e goro tana'amou.
14 Na tau'aro nameu haua, meu haua 'iniai heita'ahi ana Kraest tana'ameu. Meu
aidangisia do 'iia naasia mo'o na mae 'inigia hakoi mwane inoni, ma naasi 'a 'onaa
do 'igaau hako gau mae ro'u.
15 'Ia Kraest 'a mae 'inigia, do'igaau 'i nei nagau dauai tahinga haoru, gai abui
ha'isuri'i 'adoma'igaa'i, ma'ata gai suriai nei na mae ma suruta'e aho'i 'inigia.
16 Naasi, na'i 'ohani, ni 'adoma'i nagau ga'i haua 'anai nata sae, 'a ga'i bwa'i 'ari
suriai ororiu na haua i saesi na'i marewana. Naasi 'adoma'i nagau to'oraa ga'u 'ana
Kraest, 'oha gau 'adoma'inia do 'iia 'e noni haaria moi.
17 Naasi 'a ha'ata'inia do 'iatei na hinihinia Kraest, 'iia 'e inoni haoru. Ni baronga
bwani ra ai'a'i, mana baronga haoru ra sirimai.

18 Ni baronga haoru 'isi, ra boi baania God. Me 'iia na ha'ataaria Kraest 'anai totoa
aho'i heihoa na inoni na haa beia God, do 'iraau rai matai hagu aho'i beia. 'Iia 'a haua
tana'ameui tatau'aro 'anai wairaau mai noni 'anai hagu aho'i beia.
19 Na mareho nameu taroha'inia, naasi do 'ia God 'a ha'ahaguraaui mwane inoni
beia 'inia Kraest. Mia God 'a matai 'adoma'i nugasi'i ora-ora'a adaa'i. 'Iia 'a haua
tana'ameui tatau'aro 'anai taroha'iniai marehosi tanaraaui noni.
20 Naasi 'i'ameu nameu ura 'inia Kraest, ma 'onaa do'ia God na hau'i tana'ameui
hadahada ana'i 'anai 'unu'i tana'amou. Naani maho na 'ia Kraest na 'irisia domei
'unua tana'amou, "Moi hagu aho'i beia God!"
21 'Ia Kraest 'a ai'a ora-ora'a. Ma'ata 'anai 'a'auhigia, 'ia God 'a rahi'i ora-ora'a agaa'i,
ma hau'i tanaa Jisas 'anai waa'i baanigia. Ma haua o'asi do 'igiai nei ga hagu beia
Kraest, gai ha'i inoni odo-odo na'i maana God.

6

1 Tarana i tau'aro goni ameeu beia God, meu ha'a-ta'u'u'amou i nei namou
aidangisiai heita'ahi ana God tana'amou, do mou gasi 'adoma'i mara maho haaria
moi 'inia.
2 Moi rongoai taha God na 'unua na'i Usu-usu Maea, 'a o'ani, "'Oha na tari
madoraa 'anai 'a'auhi'amou, 'au rongo'amou. Ma na'i madoraa 'anai ha'atahi'amou,
'au 'a'auhi'amou." Mou rongoa! Naani madoraa na 'ia God 'a raba 'a'auhi'amou, mana
madoraa na raba ha'atahi'amou.

'Ia Pol 'A Siri Suri'i Mwani Rongomaata'i

3 Meu ha'imaania do mei abu haua ta maho nai 'ome ta'aa na'i maadai noni, suria
meu ai'a rabasia do tanei 'ai ha'atee ha'ata'aiai tatau'aro ameeu tanaa Araha.
4 Ma'ata suri'i mwane mareho hako nameu haa'i, meu ha'ata'inia do 'i'ameu
ra'i inoni tatau'aro ana'ia God. Meu ahumaratanoa suri'i 'oha nameu siri suri'i
rongomaata'i, suri'i 'oha nameu bwara, mei suri'i 'oha nameu siri suri'i mwane
mareho ta'a'i.
5 Tara'i 'oha ra roho'ameu, ma tara'i 'oha ra nugameu na'i rumaniho'o, ma tara'i
'oha ra hauai ha'agogoru 'anai ha'a-ta'ai'ameu. Meu tau'aro raha, tara'i 'oha meu awa
ha'i hioro ma tara'i 'oha meu ai'a to'o madoraa 'anai mauru.
6 Ra'i mareho ro'u nara ha'ata'inia do 'i'ameu ra'i inoni tatau'aro ana'ia God. Meu
awa odo-odo, meu aidangisia God, meu ahumaratanoa, mameu goro 'iniraaui inoni.
Na Hi'ona Maea 'a awa bei'ameu, mana heita'ahi ameeu 'a ha'a-momori.
7 Meu taroha'iniai taha na ha'a-momori, mana mena ana God na bei'ameu.
Ni awahameeu na odo-odo 'a 'onaai naihi mana taatahi 'anai ura bwarasiraaui
maerongamee'i.
8 Na'i tau'aro ameeu tanaa God, tara'i nei ra ha'ahou'ameu, ma tara'i nei ra ai'a.
Tara'i nei ra taeni'ameu, ma tara'i nei ra ha'atee ha'a-ta'ai'ameu. Tara'i nei ra 'unua
domeu pwapwaari'i, ma'ata 'i'ameu meu taroha'iniai taha na ha'a-momori.
9 Tara'i nei ra aidangisia do 'i'ameu ra'i huudi sae tatau'aro ana'ia God, ma'ata tara'i
nei ra heitohe. Tara'i 'oha meu gaarangi mae, ma'ata meugu buna tahi mau. Ra
ha'a-mama'ai'ameu, ma'ata meu ai'a mae.
10 'Oha nameu siri suri'i rongomaata'i nameu ga'i ahutotou 'ini'i, meu wa'ewa'e moi.
Meu pohara, ma'ata 'a ragoi nei nameu ha'a-toto'oraraau. Ma rei'uaa nameu ai'a to'ora
mareho, ma'ata na mwane mareho 'iia amee'i.
11 Mwane sae goro agu'i na'i Korin, meu maani ha'agorohi'i hakoi mwane mareho
tana'amou. Na heita'ahi ameeu tana'amou 'a hura'a mai baani'i hakoi tahingamee'i.
12 'I'ameu meu ta'ahi'amou mau, 'i'amou namougu ai'a ta'ahi'ameu'a.
13 Na hadahada nau haani, 'au hadahada tana'amou 'onaa do 'i'amou ra'i gare agu'i.
Naasi 'au rabasia domoi ta'ahi'ameu aho'i 'onaai ta'ahi'amou ameeu.

Ha'abasu 'Iniai Baronga Ta'aa Adaa'i Nei

Nara Ai'a Hinihini

14 'I'amou moi abui gaguniraaui nei ra ai'a hinihini, suria na goro 'a bwa'i matai
hagu beiai ta'aa. 'A 'ua? Na marewa 'a matai hagu beiai kuhi?
15 Mou 'adoma'inia do'ia Kraest 'a matai 'adoma'i aratara beia Saetan ma'uasi na
nei na hinihinia Kraest 'a matai 'adoma'i aratara beiai nei na ai'a hinihini?
16 'A 'ua? 'A goro doni Ruma Maea ana God, 'ai aho'ita'i ruma ni araaranunu? 'Igiai
inoni hinihini naasi Ruma Maea ana God na tahitahi! 'Inia God haaria 'a ha'atee o'ani,
"'Inau wai mono beiraaui noni agu'i
mawai tatariori na'i 'uruhadaau.
'Inau wai ha'i God adaau,
me 'iraau rai ha'i inoni agu'i."*
17 Tarana naasi na 'ia God na o'ani 'inia,
"Moi sigi baaniraaui inoni o'asi,
mamoi awa beira'i baaniraau.
Mou abui hau'i here ta'a'i 'onaairaau,
ma naasi 'inau waigui wai'amou siri mai na'i ruruha agua.†
18 'Inau wai ha'i ama tana'amou,
mi'amou moigu ha'i arai garegu.
'Inau Araha God huunai mena nau 'unua o'asi."‡

7

1 Mwane sae goro agu'i, na duruduru 'isi 'ia God na hau'i tanagia. Tarana naasi
gai gaasi'i baanigiai mwane 'adoma'i ta'a'i mana mareho ta'a'i nagau matai haa'i 'ini'i
abegaa'i. Gai bonasia doni tahingagaa'i rai odo-odo hako 'iniai ha'ahoua agaau a God.

Wa'ewa'e Ana Pol

2 'Au ha'angoni'amou ma'ata'a domoi ha'ata'iniai heita'ahi amoou tana'ameu. 'Inia
ai'a ta ta'i nei 'ini'amou na 'i'ameu mei here ha'ata'aia, ma ai'a do tanei namei
ha'atehaa 'anai hauai ta'aa, ma'uasi domei ha'a-bweubweu'aa tanei 'anai rahi'i ha'a
ana'i.
3 'A ha'a-momori do tara'i nei 'ini'amou mou subuni'ameu 'ini'i mareho 'isi. Me 'au
ai'a hadanga'ini'i maho 'isi 'anai hiiriraau 'ini'i. 'Inau 'au bwane 'unua doni heita'ahi
ameeu 'a raha di'u tana'amou mamei ta'ahi'amou rei'uaa mei tahi ma'ua mei mae.
4 'Inau 'au 'iraraa ha'agorohia do mou aidangisia Kraest, mau mari'ori'o 'ini'amou!
'Oha nameu siri suri'i mwane mareho ta'a'i mou ha'a-weteweteai 'adoma'igu, mau
honu 'iniai wa'ewa'e.
5 'Io, waigui ha'ahakoa wou i mamaani 'iniai 'aariha nau maania tana'amou ani.
Na'i 'oha nameu ataha mai 'ini na'i Provensi Masidonia, meu ai'a arunga maarihu.
Mwane mareho ta'a'i ra to'i'ameu na'i dorasi. Ra rago i nei ra heiraeraesi bei'ameu
mara wairikoi ro'u i 'adoma'imee'i 'ini'amou.
6 Mia God na matai ha'a-'o'oriraaui nei nara wairikoi 'adoma'ida, 'a ha'a-'o'ori'ameu
'iniai ataha mai na haua Taetas bei'ameu.
7 Ai'a do 'inia moi boi ana na ha'a-'o'ori'ameu, ma'ata meu wa'ewa'e ro'u 'iniai
maania ana tana'ameu domou ha'a-'o'oria ro'u. 'A 'unua ro'u tana'ameu i raba
'omesiau amoou, mana arunga ahutotou namou haua 'ini'i baronga ta'a'i amoo'i,
mana heita'ahi raha amoou tanaau. 'Inau 'au kae wa'ewa'e di'u ro'u wou.
8 'Au 'iraraa domou arunga ahutotou suriai usu-usu nau haua tana'amou ani, ma'ata
ni ahutotou amoou 'a ai'a orea. Na'i na'o, 'inau 'au arunga ta'aa ga'u 'iniai usu-usu
nau haua ani.
9 Ma na'i 'ohani 'au wa'ewa'e! Ai'a do 'au wa'ewa'e 'iniai ha'a-ahutotou'amou agua,
ma'ata suriai arunga ahutotou amoou mou rihosi baani'i baronga ta'a'i amoo'i. Ni
ahutotou namou haa, 'e hei'irisina God tana'amou. Na tarana naasi, ni usu-usu nau
usua ani 'a ai'a ha'a-ta'ai'amou.

---

* **6:16** 6:16 Levitikas 26:12; Jeremaea 32:38; Esikiel 37:27 † **6:17** 6:17 Aisaea 52:11; Esikiel 20:34 ‡ **6:18** 6:18 2 Samiuel 7:14

10 'Inia na ahutotou na suriai hei'irisina God 'a hauai orisi na'i tahinganai inoni
'anai waia 'anai tahi tarau. Magau bwa'i 'itaai ahutotou o'asi. Mana ahutotou anai
noni na ai'a hinihini, 'e ahutotou na matai haua tanaai mae, suria 'e ahutotou na ai'a
matai orisiai tahingana.
11 Mousui 'omesiai 'a'auhi'amou na hauai ahutotou namou haa na suriai hei'irisina
God. 'Ohani, mou bonasiai ha'ata'ini'amou haari'amou hura'a domou odo-odo, mou
ha'ata'inia'a i taesu'a amoou tanaa mo'o na hauai taritari'a ani, mamou mamaa'usiai
ha'a-mama'ai ana God. Mou 'irisia di'u dowai 'ariwou bei'amou mamou raba
'a'auhiau tarau, mamou mwa'emwa'e 'anai ha'a-mama'aiai nei na hauai taritari'a na'i
ahoaamou. Suri'i mwane mareho 'isi, mou bwane ha'ata'inia'a do 'i'amou mou ai'a
'adoma'i aratara beia mo'o na hauai taritari'a ani.
12 Naasi, na'i 'oha nau usuai usu-usu ani tana'amou, 'au ai'a haua moi 'anai hiiria
mo'o na ha'a-taritari'aai mareho tanaa nata mo'o, ma'ua 'anai 'a'auhia mo'o nara here
ha'ata'aia. Ma'ata na usu-usu ani 'au haua ro'u 'anai ha'a-aidangisi'amou goro 'inia
doni ha'ahou mana heita'ahi amoou tana'ameu 'a kaeni raha di'u. Mia God 'a 'iraraa
o'asi ro'u.
13 Na here namou haa memeeu, mou ha'a-wa'ewa'e'ameu.
Ha'amomori. Mou ha'a-wa'ewa'e'ameu, mameu wa'ewa'e di'u ro'u wou 'iniai 'a'au
amoou 'anai ha'a-'o'oriai 'adoma'ina Taetas.
14 'Au bwani mamaani ha'a-ta'eta'e'amou tanaa Taetas, naasi mi'amou mou ai'a
ha'aninimaiau, 'inia 'a re'ia doni barongamoo'i ra goro. Na barongamoo'i ra
ha'ata'inia do na mwane mareho nameu ha'a-ta'eta'e'amou 'ini'i tanaa Taetas ra ha'a-
momori 'onaai ha'a-momori ro'u adaa'i mwane mareho nameu maani'i tana'amou
ani.
15 Na'i 'oha 'ia Taetas 'a 'adoma'i suriai mwa'emwa'e amoou 'anai ha'isuri'i mareho
na 'unu'i, mana ha'ahou mana ginagina na mou haua tanaa na'i 'oha mou 'omesuria,
na heita'ahi ana tana'amou 'a wetewete di'u ro'u wou.
16 'Au kaeni wa'ewa'e di'u, suria 'au 'iraraa ha'agorohia domoi haa'i mwani mareho
nara odo-odo 'anai haa'i.

8

Wawate Nadaaui Noni Hinihini

Na'i Jerusalem

1 Arai do'ora mana asigu'i, 'au 'irisia domoi aidangisiai here na 'ia God na haua
'anai ha'ata'iniai goro ana 'iniraaui noni hinihini na'i Provensi Masidonia.
2 Ra ragoi mwane mareho ta'a'i narau siri suri'i, marau pohara di'u. Ma'ata na
wa'ewa'e narau to'oraa 'a raha di'u marau hisu rago.
3 Ma wai 'unua tana'amou, na hisu narau haa, ai'a dorau hisu tari moi na'i dora na
arari dorau ga'i hisu tari iei. Rau hisu di'uai siha taha narau ga'i hisu 'inia ha'i ai'a
nei nai ha'a-'usu'usuraau 'inia.
4 Rau ha'anongi'ameu wetewete domei wateraau marai 'a'auhiraau ro'u inoni ana'ia
God na'i Jerusalem.
5 Mana here narau haa, rau di'uai taha nameu 'adoma'inia dorai haua. 'Inia ni
mareho tahamora narau haa, rau wateraau haariraau ga'u tanaa Araha maraugu
wateraau ro'u o'asi tana'ameu suriai hei'irisina God.
6 Naasi meu ha'ata'u'ua Taetas 'anai aho'i wou bei'amou. 'Inia 'iia naasi nei na ha'a-
wetewete'i ani 'adoma'imoo'i 'anai hisungiraaui noni hinihini na'i Jerusalem. Ma na'i
'ohani, 'ai 'a'auhi'amou mamoi ha'ahakoa goroi tau'aro goro naasi.
7 'I'amou mou goro suri'i mwane mareho. Na hinihinimoou 'a wetewete, mou
mataihere heheitaroha'i, mou to'oraai huunai aidangi, mou mwa'emwa'e 'anai
'a'auhiai nata nei, mana heita'ahi amoou tana'ameu 'a raha di'u. Hoita naasi meu
'irisia domoi goro ro'u o'asi na'i aba 'anai hisu.

8 Nau ai'a nugaa ta ringe tana'amou domoi suria ma'ata'a. Ma'ata 'au maania
tana'amou 'i tahingani hisu nara to'oraa na'i heisoi na'i Masidonia, 'inia 'au raba
'iraraa 'onaa ni heita'ahi amoou 'a matai tari o'asi ro'u.
9 'I'amou aidangisia i goro ana Araha aga 'ia Jisas Kraest 'inigia. Rei'uaa na toto'ora,
'iia 'a ha'a-poharaa haaria 'ini'amou, do 'i'amou moi toto'ora beia God.
10 Ni 'adoma'igu 'a o'ani. 'A goro domou ga'i ha'a-arotahaa goro i taha namou
'adoma'inia na'i harisi na hakoani. 'Inia 'i'amou'a naasi 'etanai ruruha namou
mwa'emwa'e 'anai hisungiraaui noni pohara, mana 'etanai ruruha namougu hasura'i
beiraau 'ini'i mareho namou to'ora'i.
11 Naasi moi 'ari daara'i beiai tatau'arosi mamoi ha'ahakoa. 'I'amou mou
mwa'emwa'e di'u 'anai hadanga'inia, mamoi mwa'emwa'e o'asi ro'u 'anai hisu suriai
taha namou to'oraa.
12 'Onaa 'o mwa'emwa'e 'anai hisu suriai taha na'o to'oraa, 'ia God 'ai wa'ewa'e 'inia.
'A bwa'i taesu'a mumua, 'onaa 'o bwa'i hisu 'iniai ai'a to'oraa mareho amua.
13-14 Mareho nau 'unuasi, ai'a do 'anai ha'ahihi'amou di'u baaniraaui tara'i sae,
do neina 'iraau rai awa goro mi'amou mou bwa'i. Me suriai to'ora mareho rago
amoou 'anai hisu, 'a goro domou ga'i 'a'auhiraaui sae ra 'irisiai hei'a'auhi. Naasi na'i
'oha namoigu rabasia ro'u i hei'a'auhi, raigu 'a'auhi'amou ro'u na'i 'oha narai to'ora
mareho. Naasi suriai heresi, 'aigu ta'isada hako tana'amou.
15 'A suriai mareho ra usua na'i Usu-usu Maea na'i 'oha bwani. 'A o'ani, "'Ia mo'o
na si'o rago, ai'a nei naigu madara, mia mo'o na ai'a si'o rago, 'a bwa'i toho."*

Pol 'A Ha'ataaria Taetas 'Ari Korin

16 'I'ameu meu ha'atee ha'agorohia God 'iniai ha'a-wetewetea ana i 'adoma'ina
Taetas 'anai 'a'auhi'amou 'onaai raba 'a'auhi'amou ameeu.
17 Ma ai'a do suriai 'unua ameeu moi, ma'ata 'iia 'a mwa'emwa'e na'i tahingana hako
'anai 'a'auhi'amou, ma bwane 'adoma'inia mau do'ai taha bei'amou.
18 Meu raba ha'ataaria ta'i do'oragaau ro'u beia Taetas. 'Ia mo'osi 'e sae nara 'adoma'i
ha'ahoua na'i heisoi 'ado 'omaa 'iniai tatau'aro ana 'anai taroha'iniai Taroha Goro.
19 Ma ai'a do namoisi, ma'ata 'iia 'iraau sae ni heisoi rau bwane sigihia mau 'anai
'aariha bei'ameu 'anai waa'i ha'a nara wawate 'ini'i 'ari tanaraaui noni hinihini na'i
Jerusalem. Meu haua i tau'aro naasi 'anai ha'aasaa Araha, ma 'anai ha'ata'iniai
wetewete adaa'i 'ado'adomee'i 'anai 'a'au.
20 Meu hano goni na'i ta'i ruruha do neina abu tanei nai subuni'ameu 'iniai 'omesuri
nameu haa 'anai kae ha'a naasi.
21 Na 'ado'adomeusi, doni taha namei haua 'ai goro na'i maana Araha, maai o'asi
ro'u na'i maadaaui inoni.
22 Mamei ha'ataaria ro'u ta'i do'oragaau beirarua, me 'iia meu bwane taringai
ha'imaania'a ga'u mameu 'iraraa do 'iia 'a 'adoma'i wetewete 'anai 'a'au. Ma na'i
'ohani, 'a wetewete di'u i 'adoma'ina 'anai 'a'au, suria 'a 'adoma'i 'u'uri'amou 'anai
hisu beiai ahu mwa'emwa'e.
23 'Onaa ta nei nai heisonga'i 'inia Taetas, 'iia 'e sae goro agua namiri bwane
tatau'aro goni 'anai 'a'auhi'amou. Na rua do'oragaau nararui hano beia Taetas, raru
hano na'i aba anai heisoi, miraaui noni ra ha'aasaa Kraest 'iniai tatau'aro adarua.
24 Naasi moi ha'ata'iniai heita'ahi amoou tanaraau 'anai ha'ata'ini'amou tanaraaui
sae ni heisoi na'i 'ini, marai 'iraraa do 'i'ameu meu ai'a ha'atee ha'a-ta'eta'emou
kongari.

9

Herehere 'Anai 'A'auhiraaui Noni Hinihini

1 'A ai'a taraa ororiu di'u dowai usu-usu ro'u tana'amou 'iniai bane nagai ha'ataaria
'ari Jerusalem 'anai 'a'auhiraaui noni ana'ia God na'isi.

---

* **8:15** 8:15 Eksodas 16:18

2 'Inau 'au aidangisia do 'i'amou mou mwa'emwa'e 'anai 'a'au, mau bwane ha'atee
ha'a-ta'eta'e'amou 'inia tanaraaui sae hinihini mai 'ini na'i Masidonia. 'Au o'ani
'iniraau, "'Iraaui do'oragaa'i na'i Provensi Akaea rau bwane ha'aagau mau na'i harisi
na hakoani 'anai hisu." Mana 'adoma'i wetewete namou to'oraa 'anai hisu, 'a
'ihara'ini'i tahingadaa'i sae hinihini na'i 'ini 'anai hisu.
3 Rei'uaa na o'asi, wai ha'a-taariraau woui waira orusi 'anai 'omesia domou
ha'aagau'a 'iniai bane amoou 'onaai bwane 'unua agua ani tanaraaui sae hinihini
na'i 'ini na'i Masidonia. Nau ai'a rabasia doni ha'atee ha'ata'e'amou nameu haua 'ai
'ari kongari.
4 Ma 'onaa ra'i saeni Masidonia rai hano beiau na'i 'oha wai boi bei'amou, marai
'omesia domou ai'a ha'aagau, 'e ninima nai raha na'i hungameeu, mi'amou moi
ninima di'u ro'u. Mei ninima, suria meu bwane 'unu'i hako tanaraau i mwane mareho
goro 'ini'amou.
5 Naia nawai ha'a-taariraau wou 'inia na'i na'o i waira orusi do 'anai 'a'auhi'amou
mamoi ha'aagau 'iniai bane amoou namou duruduru 'anai haua. Neina na'i 'oha
nawai ataha wou, moigui haua tanaau beiai ahu wa'ewa'e, ai'a beiai arunga na 'onaa
dora ha'a-'usu'usu'amou.
6 Moi 'iraraa do na nei nai hasi rago, 'ai ragoi hua nai husia, mana nei na ai'a hasi
rago, 'a bwa'i hua rago nai husia.
7 Naasi 'e nei nai hisu 'ai hisu suriai 'adoma'ina haaria. Abu beiai 'adoma'i
heiruarua'a, ma'ua do'ai hisu suriai ha'a-'usu'usua ada. 'Inia God 'a ta'ahiai nei na
hisu beiai ahu wa'ewa'e.
8 'Onaa moi hisu o'asi, 'ia God 'a matai bane ha'aruani tana'amou. Mana mwane
mareho na ta'isada domoi to'ora'i, 'ai bane'i hako tana'amou, neina 'i'amou moi matai
'a'auhiraau tarau i nei nara 'irisiai hei'a'auhi.
9 'A 'onaai taha nara usua na'i Usu-usu Maea na o'ani, "Na nei na hisungiraaui nei
ra pohara beiai ahu mwa'emwa'e, 'ia God 'a bwa'i kaku'aa i here goro na haa."*
10 Mia God na haa'i tanagiai kora 'anai hasi mana mahoingau 'anai ngau, 'ai
ha'arago'i mareho namou to'ora'i neina moi matai ha'arahaa ro'u i hei'a'auhi namou
haua tanaraaui inoni.
11 'Ia God 'ai ha'agorohi'amou mana bane ana'i rai rago tarau tana'amou 'anai hisu
'ado 'oha. Miraaui nei narai daa'i bane amoo'i namei hau'i tanaraau rai ha'atee
ha'agorohia God 'ini'i.
12 Na hisu namou haua, 'a ai'a do 'ana moi 'a'auhiraaui noni hinihini na'i Jerusalem
'ini'i mareho narau pwapwaku 'ini'i, ma'ata moi 'a'auhiraau ro'u 'anai ha'atee
ha'agorohia waiori a God.
13 Mana bane namou haua 'ai ha'ata'inia tanaraau domou suriai Taroha Goro ana
Kraest namou 'unua domou hinihinia. Rai ha'atee ha'agorohia God 'iniai mwa'emwa'e
amoou 'anai hasura'i beiraau, mei beiraau hakoi mwane inoni hinihini.
14 Miraau rai ha'arahesi 'a'auhi'amou marai 'adoma'ini'amou tarau 'ini'i mwane
mareho goro na 'ia God na hau'i suri'i tahingamoo'i.
15 Gau magau ha'atee ha'agorohia God 'iniai banea ana tanagia i Garena. Nau ai'a
to'o ha'atee goro 'ana 'anai 'unu ha'agorohia hura'a i goro na hauai bane naasi.

10

Pol 'A Taatahi Bwarasiai Tatau'aro Ana 'Onaai Ha'ataari

1-2 Ra'i nei rau 'adoma'inia do 'au ha-ha'atee wetewete moi na'i 'oha nau awa ha'atau,
mana'i 'oha nau awa bei'amou 'au mamaa'uta'i ha'atee wetewete tana'amou. Rau
'adoma'inia doni tatau'aro nameu haa, meu haua moi 'anai dau ha'a 'inia 'onaai'i
tara'i sae. 'Inau wai ha'atee ha'a-maata'iraau i nei nara 'adoma'i o'asi. Me 'ia
Kraest 'a maratanoa beiraaui noni ma ai'a raba awa ahaaha. Naasi, 'inaua Pol 'au

* **9:9** 9:9 Psalm 112:9

ha'angoni'amou beiai ta'i 'ado'adosi ro'u do moi abui haa'i mareho nawai taarai
raongi'amou 'ini'i na'i 'oha nawai ataha bei'amou.
3 Ha'amomori, 'i'ameu meu awa na'i marewana, ma'ata na'i hei'oi nameu haa na'i
marewanani, meu ai'a hei'oi suriai 'ado'ado ni marewana.
4 Na mareho ni heheingahu nameu heingahui 'ini'i, ai'a ta mareho ni marewana
na inoni nai tau'arodi, ma'ata meu heingahui 'ini'i mareho ni heheingahu ana'ia God
nara mena mara wetewete 'anai ha'aheho'i maerongagaa'i.
5 Bei'i mareho ni hehei'oi 'isi, meu matai ha'a-ai'a'i mwane 'ado'ado mana ringei
ha'a-ta'eta'e nara haa'i nara ha'abwarasiai noni 'anai aidangisia God. Mana 'ado'ado
ta'a'i adaa'i, meu 'a'auhiraau 'anai orisi'i neina rai araisuriai taha na 'ia Kraest na
'irisia.
6 Mana'i 'oha moi mwa'emwa'e 'anai araisuria taraua Kraest, 'i'ameu mei ha'a-
mama'aia tei nai hairaesi mau.
7 'I'amou mou wanawana moi na'i 'omehani abau 'omaa. Mou ga'i 'iraraa do 'i'ameu
ra'i sae nameu ura 'inia ro'ua Kraest ta'isada beia tei 'ini'amou na ha'a-ta'eta'ea haaria
do 'iia 'a ura 'inia Kraest.
8 'A 'ome 'onaa do'au ha'a-ta'eta'eau 'iniai tatau'aro na 'ia Araha na nugaa tana'ameu
i Ha'ataari. Na tatau'aro naasi, 'ia Araha 'a haua tana'ameu 'anai ha'a-wetewete'i
hinihinimoo'i, ai'a 'anai ha'a-ta'ai'amou. Naasi rei'uaa na 'ome 'onaa do'au ha'atee
'ege'egeau, me 'inau 'au bwa'i ninima.
9 'Ai abui 'onaa do 'au bonasiai ha'a-mamaa'usi'amou suri'i usu-usu agu'i.
10 'Inia tara'i nei 'ini'amou ra o'ani, “Na usu-usu ana'ia Pol ra rongo ha'a-'usu'usu
mara rongo wetewete, me na'i 'oha 'iia 'a awa beigaau, na ha'atee ana'i ra rongo to'o
maemae'a moi mara rongo 'onaa dora'i mareho haari'i moi.”
11 'Irai nei nara 'adoma'i o'asi, rai aidangisia do taha nameu usu'i na'i usu-usu, naasi
taha namei haa'i na'i 'oha namei awa bei'amou.
12 Meu ai'a raba 'unua domeu ororiu ta'isada beiraaui nei 'ini'amou narau
'adoma'inia haraariraau dorau ororiu. 'Iraausi rau wana hegahegaraau hairiu moi
marau 'adoma'inia do rau ororiu. Rau ai'a aidangisia ta maho!
13 'I'ameu meu bwa'i matai ha'a-ta'eta'e'ameu di'ua taha na arari 'anai ha'a-
ta'eta'e'ameu 'inia. Ma'ata 'a 'ari moi suriai tatau'aro na 'ia God na haua tana'ameu,
ma ro'u, na'i tatau'aro nameu haa bei'amou.
14 Naasi meu ai'a di'uai taha na arari na'i 'oha meu ha'a-ta'eta'e'ameu 'iniai tatau'aro
nameu haua bei'amou. 'Inia 'i'ameu meu taha bei'amou tahamora beiai Taroha Goro
'inia Jisas Kraest.
15 'I'ameu ai'a 'anai ha'a-ta'eta'e'ameu 'iniai tau'aro na hauai nata sae. Ma'ata meu
'irisia dona hinihinimoo'i rai wetewete di'u ro'u wou, neina moi matai 'a'auhi'ameu
'anai hau'i mwane tatau'aro goro rago.
16 Naasi meigu matai hura'a 'anai taroha'iniai Taroha Goro suri'i tara'i kantri he'ete'i
ro'u wou na'i aba bo wou 'ini'amou. Meu raba 'ari suri'i dora na ai'a sae nai taroha'inia
mau iei Taroha Goro, suria meu ai'a raba ha'a-ta'eta'e'ameu 'iniai tau'aro nara haa'i
sae he'ete'i.
17 Meu raba suriai mareho nara usua na'i Usu-usu Maea. 'A o'ani, “'Iatei na raba
ha'atee ha'aba'o, 'ai ha'atee ha'aba'o 'iniai taha na 'ia Araha na haua.”*
18 Suria na nei na 'ia Araha 'a 'adoma'i ha'agorohia, naasi nei na 'ia God na wa'ewa'e
'inia, ai'a i nei na ha'a-ta'eta'ea haaria.

11

'Ia Pol Miraau Na Ha'ataari Pwapwaari'i

1 Nau 'irisia domou ga'i ahumaratanoa beiau 'iniai gere heiha'auu rongo to'o
bweubweu'a nawai haua.

* **10:17** 10:17 Jeremaea 9:24

2 'Inau 'au ta'ahi'amou 'onaai ta'ahi'amou na haa God. Mi'amou mou 'onaai gere
urao nau bwane durua tanaa Kraest 'anai waina. Ma naasi 'au raba 'omesuri
ha'agorohi'amou neina waigui wate'amou tanaa 'onaai gere urao na awangana 'a
odo-odo tarau.
3 Ma'ata 'inau 'au magugu do ra gasigu pwari'i'amou mamoigui su'a aho'i baaniai
heita'ahi amoou na odo-odo tanaa Kraest. 'Ai 'onaai 'oha na mwaa 'a pwari'ia Iv 'ini'i
mwane ha'atee pwapwaari'i nara rongo goro.
4 Suria 'a 'ome 'onaa do 'i'amou mou mwa'eta 'anai hinihinia atei na taroha'iniai
Jisas na he'ete'i baaniai Jisas nameu taroha'inia. Ma rei'uaa ra maaniai Hi'ona Maea
ma'ua Taroha Goro na he'ete'i di'u baaniai Hi'ona Maea mana Taroha Goro namou
heresia baani'ameu, mou mwa'eta 'anai hinihinia ro'u.
5 'Iraau ha'ataari pwapwaari'i 'isi narau 'adoma'inia do ra'i Ha'ataari hauasa, nau
ai'a arungana do rau ororiu di'uau.
6 Ma rei'uaa nau ai'a goro na'i aba 'anai hadahada 'onaairaau, ma'ata 'au aidangisia
goro i huunai ha'ausuringa'i. Ma naasi mareho nameu ha'ausuri'amou tarau 'ini'i
'ado 'oha.
7 Na'i madoraa nau taroha'iniai Taroha Goro tana'amou, nau ai'a ha'angonia ta
mareho baani'amou. 'Au ha'a-anoanoau, do 'i'amou moi awa ahaaha. 'A 'ua? Na
mareho nau hauasi 'a taritari'a?
8 'Iraau sae ni heisoi suri'i tara'i 'omaa 'isi nau arunga 'onaa do'au beriraau 'iniai
dau'i agu'i ha'a narau 'a'auhiau 'ini'i, neina wai tatau'aro bei'amou.
9 Mana'i 'oha nau awa bei'amou, 'au ai'a ha'ahihi'amou 'anai hori'i tanaau i taha
nau 'irisi'i. 'Inia na mareho nau 'irisi'i, 'iraaui do'oragaa'i narau boi baaniai Masidonia
narau hau'i tanaau. Naasi 'onaai haua agua mau mai tari 'ohani ma 'ari'a, 'a bwa'i ta
mareho do 'inau wai 'irisia nawai ha'ahihi'amou 'inia.
10 Ma bwa'i tanei na'i Provens amoou na'i Akaea nai ha'apapakuai ha'atee ha'a-
ta'eta'e nau haua 'iniai haua agua o'asi. 'A ha'a-momori 'onaai ha'a-momori adaa'i
mareho nau maani'i 'inia Kraest.
11 'Au ai'a raba ha'angoni'amou 'inia ta mareho, ai'a do 'inau ai'a ta'ahi'amou. 'Ia
God 'a 'iraraa do 'inau 'au ta'ahi'amou.
12 'Inau wai haua mau moe'a i here naasi nau bwane hahaua mau mai, maai bwara
tanaraaui ha'ataari pwapwaari'i 'isi 'anai ha'a-ta'eta'eraau do na tatau'aro adaau 'a
ta'isada beiai tatau'aro nameu haua.
13 'Inia 'iraausi ai'a moranai ha'ataari. 'Iraau ra'i ha'ataari pwapwaari'i moi, narau
pwari'iraaui noni 'iniai tau'aro adaau, marau here 'ome 'onaa do ra'i huudi morai
Ha'ataari ana'ia Kraest.
14 Magau bwa'i heimwaota'i, 'ia Saetan ma here 'ome o'asi ro'u do'iia 'e huunai enjel
ni bewaa.
15 Naasi gau bwa'i heimwaota'i 'onaa 'iraaui inoni tatau'aro ana'i rai here o'asi ro'u
'onaa do 'iraau ra'i huudi inoni tatau'aro goro ana'ia God. Na'i ha'ahakonai dangi
naasi raigui daa'i ha'a-mama'ai 'ada'i here ta'a'i adaa'i.

'Ia Pol 'A Hadanga'ini'i

Rongomaata'i Na Haa'i

16 Mawai 'unua aho'i ro'u, moi abui 'adoma'inia do 'inau 'au bweu. Ma'ata 'onaa
namou 'adoma'i o'asi, mamoi bahurongo mara sae bweu moi 'iniau, mawai mamaani
ha'a-ta'eta'eau ga'u ro'u.
17 Mana ha'a-ta'eta'eau nawai haa, ai'a do'ia Araha na 'unu'i mareho nawai 'unu'i.
Ni ha'a-ta'eta'eau nawai haa, 'au morai rongo 'onaai sae bweu.
18 'Onaa 'iraau ha'ataari pwapwaari'i 'isi ra ha'a-ta'eta'eraau 'ini'i mareho narau
haa'i, 'inau wai haua o'asi ro'u.
19 Gasi moi bahurongo'i ha'atee ha'a-ta'eta'e agu'i, 'inia mou bwane bahurongo'i sae
bweu nara awa bei'amou 'isi, rei'uaa namou 'adoma'inia domou aidangi di'u.

20 'Ome! Mou wateraau 'anai here mara slev 'ini'amou, ma 'anai here ha'a-
bweubweu'amou, ma 'anai beri'amou ro'u. Ra wana bodio 'ini'amou mara pweengi'i
bwaumoo'i.
21 Ra goro di'u'ameu gasi, 'inia 'i'ameu meu ai'a wetewete arari 'anai haa'i here ta'a'i
o'asi tana'amou!
Ma'ata ni taha narau matai ha'atee ha'a-ta'eta'eraau 'ini'i, 'inau 'au matai haua o'asi
ro'u, rei'uaa nau ha'atee rongo to'o bweubweu'a.
22 'Onaa 'iraau ra'i ai Jiu, me 'inau o'asi ro'u. 'Onaa 'iraau ra'i ai Israel, me 'inau
o'asi ro'u. 'Onaa 'iraau ra'i warowarona'i a Ebraham, me 'inau o'asi ro'u.
23 Ma 'onaa 'iraau ra'i noni tatau'aro ana'ia Kraest, me 'inau naasi noni tatau'aro
ana Kraest nau goro di'u baaniraau. Rei'uaa nau rongo 'onaai sae bweu, ma'ata 'inau
nau tau'aro raha di'uraau. 'A ragoi 'oha nara gaasiau na'i rumaniho'o di'uraau. Ra
taringai rohoau ma ragoi 'oha nau gaarangi mae.
24 'E rima 'oha na 'iraaui na'otara adaa'i Jiu rau rohoau. 'Ado 'oha narau rohoau,
rau haua tanaau i oru tangahuru mana siwa roroho.
25 Oru 'oha ra tabariau 'iniai hasi'ei, ma'e ta'i 'oha ra bonasiai buta ha'amaesiau
'iniai hau. 'E oru 'oha ro'u nau hano suri'i haka nara ta'aa na'i asi, ma'e ta'i 'oha nau
tare suriai dangi mana rodo bubu na'i asi dadara'a.
26 Suri'i mwane hano nau haa'i 'au siri suri'i mwane maemaeha rago. Ra'i 'oha suri'i
wai ra ahe, tara'i 'oha beiraaui sae beriberi, ra'i 'oha beiraau moi inoni agu'i, 'iraau
na Jiu, ma ra'i 'oha beiraaui nei narau ai'a Jiu. Tara'i 'oha 'au sadoi'i maemaeha suri'i
'omaa, tara'i 'oha na'i 'omaa mangasara, tara'i 'oha na'i asi, ma tara'i 'oha beiraaui nei
narau 'unuraau dora'i sae ni heisoi maraugu ai'a.
27 'Au tau'aro raha mau rahe, ma ragoi rodo nau ai'a mauru. 'Au hioro ma maesiau
i gono tara'i 'oha. Tara'i 'oha 'au baraato'o 'oha nau mauru, ma tara'i 'oha 'au pohara
'iniai bwana.
28 Ma goni bei'i mareho nau bura'i 'unu 'isi, 'e ta'i mareho ro'u nau 'adoma'i hihi'a
suria tarau 'ado dangi, naasi 'i noni hinihini hako suri'i 'ado 'omaa.
29 'Onaa 'e nei 'ini'amou nai maemae'a na'i hinihinina, 'inau wai arunga ta'ahia. Ma
'onaa 'e nei narai ha'atehaa 'anai hauai ora-ora'a, 'inau wai taesu'a di'u.
30 'Onaa nawai raba ha'a-ta'eta'eau, 'inau wai ha'a-ta'eta'eau 'ini'i mareho narai
ha'ata'iniau do 'inau 'au ai'a wetewete 'onaai 'adoma'inia ada tara'i nei.
31-33 'Oha nau awa na'i Damaskas, ni Primia na tau'aro tanaai Mwaeraha 'Aretas
'a ha'a-'ado'i hakoi maanai bara hau 'anai 'omaasi 'ini'i sae hehei'oi 'anai dauau. Ma
rei'uaa na o'asi, 'iraau rau ai'a ha'aagauhiau. Ra'i noni hinihini narau ha'ahura'ahiau
na'i diwawa na'i kae bara hau 'anai 'omaasi. 'Au heinagu na'i kae abira marau toto'oau
dioi ano, mau hora'a. 'Ia God 'i amanai Araha aga Jisas Kraest 'a 'iraraa do 'inau ai'a
pwari'i. Na atana rai ha'a-aneanea tarau.

12

Ra'i Mareho Na 'ia God

Na Ha'ata'ini'i Tanaa Pol

1 'A ororiu dowai ha'a-ta'eta'eau mau ro'u 'ini'i maemae'a agu'i, 'inia 'i'amou na mou
ha'a-'osiausi. 'Au 'iraraa do 'abwa'i mareho nai goro na'i ha'aba'o. Ma'ata 'inau wai
ha'arangasi'i mareho na 'ia Araha na ha'ata'ini'i tanaau.
2-3 'Au 'iraraa do na'i ta'i tangahuru mana hai harisi na hako, 'inau i noni tatau'aro
ana Kraest, 'ia God 'a waiau ara'a beia na'i aro.* Ma 'au ai'a aidangisia goro 'onaa 'ia
God 'a waia moi aungagu ma'ua 'a waia ro'u i abegu. Ta'i 'iia moia God na 'iraraa.

---

* **12:2-3** ***Aro:*** Na'i ha'ateeni Grik 'ia Pol 'a 'unua "oruna heven." Tara'i 'oha 'iraaui Jiu ra hadanga'inia heven o'asi. Ra hoaia heven na'i oru ma'ua biu ma'ua tangahuru dora.

4 Mau 'iraraa do'ia God 'a waiau 'ari paradaes mau rongo'i mareho baania God nara
bwarai hadanga'ini'i suri'i ha'ateeni marewanani, mara abu di'u 'anai 'unu'i.
5 Naasi 'inau wai ha'atee ha'a-ta'eta'e 'iniai maho na to'o tanaausi, mau bwa'i ha'a-
ta'eta'eau haariau. Ma'ata wai ha'a-ta'eta'eau 'iniai taha na ha'ata'inia haariau do 'inau
'e inoni nau maemae'a.
6 Ma rei'uaa nawai ha'a-ta'eta'eau me 'inau 'au bwa'i 'ome to'o bweubweu'a, suria
na mareho nawai maani'i ra'i mareho mora. Ma'ata 'inau 'au bwa'i ha'a-ta'eta'eau,
suria 'au ai'a 'irisia do 'iraaui inoni rai 'adoma'i ha'a-aneaneau di'uai taha na arari
dorai ha'a-ta'eta'eau 'inia. 'A goro do ra ga'i ha'a-aneaneau 'ini'i taha nara rongo'i nau
hadanga'ini'i, mana mareho nara re'i'i nau haa'i.
7 Ma 'anai ha'abwarasiau do 'au gasigu honu 'iniai ha'a-ta'eta'e 'ini'i mwane mareho
goro na 'ia God na ha'ata'ini'i tanaau na'i aro, ra haua tanaaui gere mareho na
taritari'a na'i abegu. Mana marehosi 'a 'onaai noni tatau'aro ana Saetan na ha'a-
rongomaata'iau.
8 'E oru 'oha nau ha'arahesi mau ha'angonia Araha 'anai rahia baaniau i marehosi.
9 Mana heiarami ana naani, “Ni hei'a'auhi agua 'ai ohamu 'ado 'oha. 'Inia na mena
agua 'a wetewete na'i 'oha 'o maemae'a.” Ma naasi 'au wa'ewa'e 'anai ha'a-ta'eta'eau
'ini'i maemae'a agu'i, neina na mena ana Kraest 'ai awa beiau.
10 Rei'uaa nau maemae'a, ma'ua ra ha'atee ha'ata'aiau, rei'uaa ra nora ta'aiau mau
siri suri'i rongomaata'i, ma rei'uaa na bwara tanaaui mwane maho, 'inau 'au wa'ewa'e
moi na'i tau'aro nau haua tanaa Kraest. 'Inia na'i 'oha nau maemae'a, 'ia Kraest 'a
ha'a-weteweteau.

Pol 'A Ta'aabena 'Iniraaui Korin

11 Naani 'au here mora'a 'onaai sae na bweu 'oha nau ha'a-ta'eta'eau haariau. Ma'ata
'i'amou namou ha'a-'osiausi. 'Inia, 'i'amou namou ga'i ha'a-ta'eta'eau 'iniai tatau'aro
nau haa mamougu ai'a. 'Inia rei'uaa 'au ai'a 'onaa ta maho, ma'ata 'au ai'a taraa ta'aa
baabaa di'u ro'u baaniraaui nei namou 'adoma'inia do ra'i Ha'ataari hauasa.
12 Na'i madoraa nau awa bei'amou, 'au 'abenga'i bei'amou, mau haa'i mwane
ha'abu'oahu mana mwane ha'ara 'anai ha'ata'inia tana'amou do 'inau 'e Ha'ataari.
13 Mwane 'a'au nau haa'i tanaraaui sae ni heisoi suri'i mwani 'omaa, 'au bwane haa'i
ro'u tana'amou. 'E ta'i maho moi nau ai'a haua. Nau ai'a ha'ahihi'amou 'anai hori'i
tanaau i taha nau 'irisi'i. 'Onaa mou 'adoma'inia do 'au taritari'a, mamoi 'adoma'i
nugasiau 'iniai here goro nau hauasi.
14 Naani 'au 'adoma'inia dowaigui haa i orunai 'aariha agua bei'amou. Ma 'a bwa'i
mareho nawai ha'ahihi'amou 'inia, suria 'inau ai'a 'irisi'i ha'a amoo'i, ma'ata 'i'amou
nau 'irisi'amou. Na gare kekerei 'a bwa'i wate'i mareho tanaai amana, ma'ata ni ama
nai wate'i mareho tanaai gare ana. Minau 'onaai amamoou.
15 'Inau 'au wa'ewa'e di'u 'anai wateau haariau mana mwane mareho nau to'ora'i
'anai 'a'auhi'amou suri'i tahingamoo'i. 'Onaa na heita'ahi agua tana'amou 'a raha di'u
o'asi, 'a 'ua? Na heita'ahi amoou tanaau 'ai kekerei moi?
16 Hoita, 'i'amou 'iraraa'a do ai'a ta mareho nawai ha'a-hihi'amou 'inia. Ma rei'uaa
na o'asi, tara'i nei mou 'adoma'inia do 'au ha'a-gorogoro'amou suria 'au raba ha'a-
bweubweu'amou moi.
17 'A 'ua? 'Iraaui mwane nau ha'a-taariraau wou ani, rau ha'a-bweubweu'amou?
'Inau 'au 'iraraa do ai'a.
18 'Inau 'au ha'ata'u'ua ani a Taetas 'anai taha wou bei'amou mau ha'ataariai ta'i
do'oragaau beia. 'A 'ua? Mou 'adoma'inia do'ia Taetas 'a ha'a-bweubweu'amou? Moi
aidangisia do 'imiria Taetas miri to'oraa moi ta'i 'ado'ado, mana barongamiri'i ra
ta'isada moi!
19 Gasi mou 'adoma'inia domeu bonasiai 'unu'i mareho 'isi 'anai taatahi
bwarasi'ameu. Ai'a! 'I'ameu meu 'unu'i mareho 'isi na'i maana God 'onaai sae
tatau'aro ana'ia Kraest. Mana mwane mareho hako nameu haa'i, mwani sae goro
agu'i, meu haa'i 'anai ha'a-wetewete'amou!

20 'Au magugu do 'au gasigu ataha wou, mana barongamoo'i ra bwa'i goro
'onaai 'adoma'inia agua. Ma 'onaa naigui o'asi, 'inau 'augu bwa'i ha'atee goro'a
tana'amou 'onaai 'adoma'inia amoou. 'Au magugu dora gasigu to'o tara'i mareho
na'i ahoaamoou, 'onaai awa heheita'ia'a, hai'ubwani, ma'ua awa tataesu'a'a, ma'ua
ringei ha'a-ta'eta'e, ma'ua 'adoma'ini'o moi haari'o, ma'ua ha'atee ha'ata'aiai nata nei,
ma'uasi hadanga'iniai nata nei, ma'ua 'anai heita'ia hairiu suri'i 'oha mou boi goni
'ada'i ha'arahesi.
21 Mau magugu do'au gasi boi, mi'amou moigui here ha'aninimaiau na'i maana God
'ini'i here ta'a'i namou haa'i. 'Inia 'onaa nawai 'ariwou, 'inau wai angi, suria 'a ragoi
nei mou dau baabau mau suri'i ora-ora'a amoo'i 'onaai taritari'a beiai nata nei mana
here wawaasua'a ma'ua awa 'onaai mwamwaa.

13

Hadahada Wa'ewa'e Ha'ahako

Mana Ha'abasu

1 Ha'amomori, 'au 'adoma'inia dowaigui haa i orunai 'aariha agua bei'amou. Na
Usu-usu Maea 'a o'ani, "'Onaa 'e nei na ha'ahuniai nata nei 'inia ta maho, 'e waira rua
ma'ua oru narai awa 'anai maani'i taha narau 'omesi'i marau 'irara'i 'inia mo'o nara
ha'ahunia, naasi maraigui ha'a-mama'aia."*
2 Na'i ruanai 'oha nau ataha bei'amou, 'au ha'abasu'amoui nei namou bwarai rihosi
baani'i ora-ora'a amoo'i. Na'i 'ohani, rei'uaa nau awa ha'atau, 'au ha'abasu'amou ro'u
goni beiraaui nei narau ora-ora'a ro'u na'i 'ohani. Na'i 'oha nawaigui ataha bei'amou,
wai ha'a-mama'ai'amou hako na bwa'i nei 'ai dadara'a.
3 Mawai haua o'asi mamoi aidangisia do'ia Kraest na haa'i tanaau i ha'atee nawai
ha'a-odoodo'amou 'ini'i. 'Iia 'a bwa'i maemae'a na'i 'oha nai ha'a-odoodo'amou, ma'ata
'ai ha'ata'iniai mena ana bei'amou hairiu.
4 Na'i abena 'onaai inoni 'a maemae'a na'i 'oha ra rabua na'i dadaahoro. Me 'a tahi
aho'i baaniai mae 'iniai mena ana God. 'I'ameu meu maemae'a o'asi ro'u na'i abe
'onaaia Kraest, me na mena ana God 'a awa bei'ameu 'iniai hinihinia ameeu a Kraest,
ma ha'a-wetewete'ameu 'anai ha'a-odoodo'amou.
5 'Adonai nei 'ai wana riariaa i tahingana ma'ua ha'imaania haaria 'anai 'iraraa
'onaa 'a nugaai hinihinina mora beia Kraest ma'uasi ai'a. Mou ga'i 'iraraa do'ia Jisas
Kraest 'a awa suri'i tahingamoo'i. 'Onaa namou ai'a 'iraraa o'asi, ma 'a ha'ata'inia do
mou ai'a nugaai hinihinimoou beia Kraest.
6 'Au 'adoma'inia domou aidangisia'a doni hinihinimeeu meu nugaa beia Kraest.
7 Meu ha'arahesi mameu ha'angonia God maai 'a'auhi'amou, mamoi awa odo-odo.
Ai'a domei ha'arahesi domoi odo-odo neina 'iraaui inoni rai mwaosi'ameu. Ai'a! Meu
'irisia moi domoi odo-odo, rei'uaa rai mwaosi'ameu ma'ua bwa'i.
8 'I'ameu meu bwa'i matai ha'a-mama'ai'amou 'onaa moi suriai taha na ha'a-
momori, ma'ata mei hauai mareho 'anai 'a'auhi'amou.
9 Rei'uaa nameu maemae'a, ma'ata meu wa'ewa'e suria 'i'amou mou ura wetewete.
Ni mareho nameu 'irisia naasi, domoi raha ara'a wetewete suri'i tahingamoo'i beia
Kraest.
10 Naasi tarana nau usua 'iniai usu-usuni na'i 'oha nau ai'a awa mau bei'amou.
Neina 'oha nawaigui ataha bei'amou, 'inau 'au bwa'i ha'atee ha'a-maata'i'amou beiai
mena na 'ia Araha na haua tanaau. Ni mena naasi 'ia Kraest 'a haa tanaau 'anai
ha'a-wetewete'amou, ai'a do 'anai ha'a-ta'ai'amou.
11 'Io, arai do'ora mana asigu'i, moi wa'ewa'e! Moi ha'a-odoodo'i tahingamoo'i. Moi
'adoma'ini'i tarau i ha'ata'u'u nau haa'i tana'amou. Moi ahu aratara, awa goroha,
mana gooroha mana heita'ahi ana God 'aigui awa bei'amou.

---

* **13:1** 13:1 Diutronomi 19:15

12 'Oha moi awa goni noni hinihini 'onaai ta'i ruruha, moi here beiai nata nei† 'anai
ha'ata'iniai heita'ahi amoou tana'amou hairiu.
'Iraaui mwane noni hinihini na'i 'ini rau 'unua ro'u wou i ha'atee wa'ewa'e adaau
tana'amou.
13 'Au ha'arahesi mia Araha aga 'ia Jisas Kraest 'ai goro 'ini'amou, mana heita'ahi
ana God, mana hagu anai Hi'ona Maea 'ai awa bei'amou hako.

† **13:12** ***Here beiai nata nei:*** Na'i ha'atee ni Grik ra 'unua "ngooniai nata nei beiai heingooni ni heita'ahi." Na'i madoraasi, 'iraau sae mwane rau ngooniai babanai nata sae mwane, miraaui urao rau ngooniai babanai nata urao 'anai ha'ata'iniai heita'ahi tanaraau hairiu. 'A ta'isada beiai herehere agaau na'i 'ohanisi 'oha gau here beiai nata nei.

Na Usu-usu Ana Pol Tanaraaui Noni Hinihini Na'i Galesia

Gere Mamaani 'Iniai Bukani

Ni 'ua ana na'ogu taarai araisuri'i 'ini'i ha'atee ana'ia God? 'O araisuri'i suria 'i Hi'ona Maea naasi na 'a'auhi'o 'anai awasuriai barongana Jisas? Ma'ua 'o araisuri'i 'iniai 'adoma'inia amua do'ia God 'ai ta'ahi'o di'u na'i 'oha na'oi haa'i tatau'aro goro?

Na'i 'oha na 'ia Pol 'a 'aariha na'i Galesia 'anai heitaroha'i, 'a ragoi noni naraugu hinihinia Kraest na'i 'ohasi. Ra'i nei 'iniraau ra'i ai Jiu nara bwane ha'isuri'i mau mai Ringe ana'ia Moses. Na'i 'oha na 'ia Pol 'a hano baaniraau, 'iraaui Jiu hinihini 'isi rau taraawa'ai ha'ausuriraaui noni do na inoni 'a bwa'i dauai tahi tarau 'onaa na bwa'i araisuri'i ringeringe na'i Buka Duruduru Bwani. Ororiu, rau ha'ausuriraau dorai hauai ringe i aha ha'ara.

Na'i 'oha na 'ia Pol 'a rongoa o'asi 'a arunga ta'aa di'u. Naasi 'ia Pol 'a usuai usu-usuni tanaraau 'anai ha'a-aidangisiraau aho'i do 'ia God 'a bwa'i matai ha'atahiraau baaniai ora-ora'a 'iniai haua adaau i taha na goro ma'uasi 'iniai ha'isuri'i adaa'i tara'i mwane ringeringe. 'Ia Pol 'a ha'atee wetewete tanaraau, suria rau kaku'aa do 'ia God 'a bwane ha'atahiraau 'iniai hinihinia adaau a Kraest, ai'a do 'iniai araisuri'i adaa'i mwane ringeringe o'asi.

Naasi na'i 'oha na 'oi 'oha'i, 'oi sibania ma 'oi sadoiai taha nai huunai ha'a-odoodogia na'i maana God.

1 'Inaua Pol nara soiau 'anai Ha'ataari, ai'a baaniai noni mei baania God i Ama, mea
Jisas Kraest, na'ia God na ha'a-suruta'ea aho'i baaniai mae.
2 'I'ameu hakoi noni hinihini na'i 'ini, meu 'unua wou i ha'atee wa'ewa'e ameeu
tana'amoui noni hinihini na'i Galesia.
3 Mau ha'arahesi mia God i Amaga mia Araha aga, 'ia Jisas Kraest, rarui
ha'agorohi'amou ma rarui ha'a-awahi'amou goro.
4 'Ia Kraest 'a suria tarau i hei'irisina God. Na tarana naasi na mae 'ini'i 'inoga 'anai
ruhasigia baaniai ta'aa ni marewanani.
5 Naasi gai ha'a-aneanea taraua God 'inia, Amen.

Na Huunai Taroha Goro

6 'Au heimwaota'i di'u 'iniai 'asu'ani rihota'i moi amoou baania God na soi'amou
'anai awa na'i bahainai heita'ahi ana Kraest, mamou ha'isuri'i ha'ausuringa'i he'ete'i.
7 'Agu ai'a ha'ausuringa'i'a ro'u naigu 'onaaiai Taroha Goro 'inia Kraest. Ra kakui
ahumoo'i, 'inia tara'i nei nara raba hiosiai Taroha Goro narau boi bei'amou 'anai
ha'a-bweubweu'amou.
8 Wai 'unua tana'amou, 'onaa ta nei 'ini'ameu ma'ua 'e enjel baaniai aro nai
taroha'inia ta Taroha Goro na he'ete'i baaniai nei nameu taroha'inia tana'amousi,
'ia God 'ai ha'a-mama'aia tarau na'i 'eu na bwa'i kuru mwada'u.
9 Meu bwane 'unua, mawai 'unu aho'isia ro'u tana'amou. 'Onaa ta nei nai
taroha'inia tana'amou ta Taroha Goro na he'ete'i baaniai nei namou bwane hinihinia,
'ia God 'ai ha'a-mama'aia tarau na'i 'eu na bwa'i kuru mwada'u.
10 Ma 'ua? 'Au 'irisia moi do 'iraaui noni rai wa'ewa'e 'iniau? Ai'a! 'Ia God nau raba
ha'a-wa'ewa'ea. 'Onaa na ha'a-momori do 'inau 'au ha'akareraau moi inoni, naasi 'a
ha'ata'inia do 'inau 'augu ai'a noni tatau'aro'a ana Kraest.

God 'A 'Ome Sigihia Pol 'Anai Ha'ataari

11 Arai do'ora mana asimee'i na'i Kraest, 'au rabasia do moi aidangisia doni Taroha
Goro nau maania tana'amou ani, ai'a baaniai noni.

12 Ai'a tanei 'ai 'unua tanaau ma'ua 'ai ha'ausuriau 'inia, me'ia Jisas Kraest haaria
na ha'ata'inia tanaau.
13 'I'amou mou bwani aidangisiai herengagu na'i 'oha nau dau baabau mau suri'i
ringeringe amee'i Jiu. 'Au norata'airaaui noni na'i heisoi ana God mau bonasia dowai
ha'a-ai'araau.
14 Minau 'au dau baabau suri'i ha'ausuringa'i adaa'i wauwa amee'i di'uraau ro'u i
nei meu haoru ta'isada.
15-16 Mei 'iniai goro ana God 'iniau, 'iia 'a 'ome sigihiau mau mai 'oha nau toto na'i
ahuna inagu. Ma na'i madoraa 'iia na 'irisia, 'a ha'ata'inia tanaau i Garena neina wai
taroha'iniai Taroha Goro tana'amoui nei mou ai'a Jiu. Ma na'i 'ohasi, ai'a tanei 'ai
ha'ausuriau ma'ua 'a'auhiau.
17 Ma ai'a do wai 'ari ro'u i Jerusalem 'anai 'omesiraaui nei rau Ha'ataari na'i na'o
'iniau. Ma'ata 'au hano daara'i 'anai Araibia. 'Au awa-awa wou maugu aho'i 'ari
Damaskas.
18 Oru harisi na hako murinai ha'ata'i na haua Jisas tanaau, 'au taha beia Pita na'i
Jerusalem mau awa beia suriai ta'i tangahurui dangi mana rima.
19 'E ta'i Ha'ataari ro'u moi nau re'ia, 'ia Jems do'orana Araha aga.
20 Wai 'unua tana'amou na'i maana God. Na mareho nau usu'i 'isi ra ha'a-momori.
Nau ai'a pwari'i!
21 Hoita, na'i muri 'augu 'ari Provensi Siria ma na'i Provensi Silisia.
22 Na'i 'ohasi, ai'a tanei 'iniraaui noni hinihini na'i Provensi Jiudea nai 'omesiau
ga'u.
23 Rau rongoa moi taroha'inia ada 'ari do 'ia mo'o na norata'airaaui noni hinihini,
'a taraawa'a taroha'iniai Taroha Goro na raba ha'a-ai'aa ga'u.
24 Miraau hako raugu ha'atee ha'agorohia God 'iniai taha na haua na'i tahingagu.

2

'Iraau Na Ha'ataari Rau 'Adoma'i Aratara 'Inia Pol

1 Ma hakoi ta'i tangahurui harisi mana hai, 'au waia Taetas mea Banabas mameu
aho'i 'ari Jerusalem.
2 'Au aho'i 'ari, 'inia 'ia God na 'unua o'asi tanaau. Ma na'i goni nameu haua na'i
Jerusalem beiraau moi na'otara na'i heisoi, 'au maani ha'agorohia tanaraaui Taroha
Goro nau taroha'inia tana'amoui nei namou ai'a Jiu. 'Au haua o'asi suria ra gasigu
'unua doni ha'ausuringa'i agu'i ra ai'a odo-odo, mana tau'aro nau bwani haua mai
tari 'ohani ma 'ari'a 'ai 'ari pwaranga.
3 Ma'ata, 'iraau na'otara 'isi rau 'adoma'i aratara moi beiau. Rau ai'a ha'a-'usu'usua
Taetas 'anai hauai ringei aha ha'ara, rei'uaa na 'iia 'e ai Grik.
4 Meu hadanga'iniai marehosi, 'inia tara'i nei ra siri na'i heisoi ana Kraest mara
pwari'i do 'iraau ra'i noni hinihini. 'Iraausi narau ha'a-'usu'usua Taetas 'anai hauai
ringei aha ha'ara. 'Iraau rau boi 'anai bonasiai ha'ata'aiai awa dadara'a nagau haua
baani'i ringe o'asi 'iniai suria agaaua Jisas Kraest. Rau 'irisia dogai awa mau bahaidi
ringe amee'i Jiu.
5 Meu ai'a nuga madoraa tanaraau 'anai bahurongoraau, 'inia meu ai'a 'irisia tanei
'ini'amou nai kakui ahuna 'iniai huunai Taroha Goro nameu taroha'inia tana'amou.
6 Tara'i nei ra 'adoma'inia do 'iraaui na'otara agaa'i na'i Jerusalem, rau ororiu di'u.
Ai'a he'ete'i moe'a tanaau rei'uaa i'oe atei. 'Inia na'i maana God gau ta'isada hako.
Miraaui na'otara 'isi, rau ahu aratara 'iniai ha'ausuringa'i agua ma ai'a tanei do'aigu
a'oia ro'u ta maho na'iei.
7 Rau 'ome 'iraraa 'ia God na 'ome sigihiau 'anai taroha'iniai Taroha Goro tana'amoui
nei mou ai'a Jiu, 'onaai 'ome sigihia ana Pita 'anai taroha'iniai Taroha Goro tana'ameui
Jiu.

8 'Onaaia God 'a 'ome sigihia Pita 'anai Ha'ataari tana'ameui Jiu, 'a o'asi ro'u, 'a 'ome
sigihiau 'anai Ha'ataari tana'amoui nei mou ai'a Jiu.
9 'Ia Jems mea Pita mea Jon, rau 'ome 'iraraa ro'u do'ia God na 'ome sigihiau
'anai taroha'iniai ha'atee ana. 'Iraau naasi oru na'otara na 'iraaui noni hinihini ra
ha'ahouraau di'u. Ma naasi, rau here bei'amiria Banabas 'anai ha'ata'inia do 'i'ameu 'e
ta'i ruruha. Mameu 'adoma'i aratara 'inia do'imiria Banabas miri tatau'aro bei'amoui
nei namou ai'a Jiu, miraau bei'ameui Jiu.
10 Mana ta'i mareho narau ha'a-ngoni'amiria 'inia, naasi 'anai 'a'auhiraau tarau i
noni hinihini pohara na'i Jerusalem, ma naasi ta'i maho nau bonasiai haua.

'Ia Pol 'A Ha'atee Wetewete Tanaa Pita

11 'E ta'i 'oha, 'ia Pita 'a taha wou bei'ameu na'i Antiok, mau ha'atee wetewete tanaa
na'i maadaau hakoi noni hinihini. 'Inia 'au 'omesia doni mareho na haua 'a ai'a odo-
odo.
12 Na'i na'o, 'a here goro 'oha na ngau goni beiraaui nei nara ai'a Jiu. 'A haua o'asi
tari 'oha 'ia Jems 'a ha'a-taariraau tara'i Jiu 'ari na'i Antiok. 'Iraau Jiu 'isi ra 'irisia
do'igaau hakoi noni hinihini gai dauai ringei aha ha'ara. 'Ia Pita 'a mamaa'usiraau
ma sigi baaniraaui nei ra ai'a Jiu magu ai'a ngau'a beiraau.
13 Taranai haua o'asi ana Pita, 'a ragoi Jiu na'i 'omaasi narau suria Pita 'iniai here
ta'aa na hauasi, tari beia Banabas.
14 'Oha nau 'omesia doni here rau haa 'a ai'a suriai huunai ha'ausuringa'i anai
Taroha Goro, 'augu ha'atee tanaa Pita o'ani na'i maadaau hako, “I'oe 'e 'ai Jiu ma'ogu
awa 'onaairaaui sae nara ai'a Jiu. Naasi 'a ai'a odo-odo do'oi ha'a-'usu'usuraaui nei
rau ai'a Jiu 'anai suriai ringe agaaui Jiu.
15 'Igaau ra'i ai Jiu 'onaairaaui amagaa'i magau ai'a 'onaairai nei ra ai'a Jiu nara ai'a
suriai ringe agaa'i Jiu.
16 Ma'ata gau aidangisia doni noni 'a odo-odo na'i maana God, ai'a do 'iniai suri'i
ana i ringe agaa'i Jiu me 'inia moi hinihinina beia Jisas Kraest. Migaau nugaa ro'u
hinihinigaau beia Jisas Kraest, magau odo-odo'a na'i maana God. Ai'a 'iniai suri'i
agaaui ringe.
17 'Igaau gau hagu beia Kraest magau 'u'uria 'anai ha'a-odoodogaau na'i maana God.
'A 'ua? 'Ia Kraest 'a ha'a-oraora'agaau 'oha gaugu ai'a suri'i hakoi ringe? Ai'a o'asi!
18 Ma'ata na'i 'oha nau aho'i 'anai suri'i aho'i i ringe nau bwane nugasi'i, naasi 'agu
ha'ata'inia do 'inau 'au haua mora 'i ora-ora'a.
19 'Inau awa ga'u na'i bahainai heimarungi anai ringe agaa'i Jiu. Mana 'oha nau
aidangisia do ra bwarai ha'a-odoodoau na'i maana God, 'au nugasi'i hako mau suria
God.”
20 'A 'onaai 'inau 'au wateai tahingagu 'anai mae beia Kraest na'i dadaahoro. Ma
na'i 'ohani nau ai'a marungiau haariau, me'ia Kraest na awa beiau ma marungiai
tahingagu. Mana 'ado dangi, na hinihinigu 'au nugaa na'i garena God na ta'ahiau ma
watea haaria 'anai mae taragu.
21 Nau bwa'i agoheta'i hinihini do'ia God 'a ruhasiau baaniai ora-ora'a 'iniai goro ana
'iniau. 'Inia 'onaa ni ringe naasi nara ha'a-odoodoai noni beia God, naasi 'a ha'ata'inia
doni mae na haua Kraest, 'a 'ari pwaranga moi.

3

Suri'i Ringe Ana'ia Moses

Ma'ua Hinihinia Kraest

1 Oru bweu, 'i'amou ai Galesia! Nau bwane 'unua tana'amoui mae ana Jisas na'i
dadaahoro. 'Iatei na ha'a-bweubweu'amou na kuhi 'iniai 'adoma'imoou?

2 'E ta'i maho moi nau 'irisia domoi 'unua tanaau. Na'i 'oha he'ua namou dauai
Hi'ona Maea ana God? Na'i madoraa namou suri'i ringe amee'i Jiu, ma'ua na'i
madoraa mou hinihiniai Taroha Goro 'inia Jisas Kraest?
3 'A 'ua mou bweu 'inia? Na'i na'o, mou taraawa'anai tahinga haoru amoou beia
Kraest 'iniai hei'a'auhi ana Hi'ona Maea. Ma 'ua? Na'i 'ohani mou 'adoma'inia do
mou ga'i 'ari daara'i tari ha'a-arosina beiai tahinga haorusi, suri'i wetewete amoo'i
haari'amou?
4 'A rago i mareho namou bwane siri suri'i. Ma 'onaa moi aho'i 'anai suri'i aho'i
ringe, mana mareho 'isi rai 'ari pwaranga moi! Ma'ata 'au ai'a 'adoma'inia do'ai o'asi!
5 'Ia God 'a ai'a haua tana'amou i Hi'ona Maea ana mana ha'abu'oahu namou 'omesi'i
do 'iniai suri'i amoo'i ringe amee'i Jiu, me 'iniai hinihinia amooui Taroha Goro.

6 Na Usu-usu Maea 'a 'unua o'ani, "'Ia Ebraham 'a odo-odo na'i maana God, suriai
hinihinina beia."
7 Naasi mou ga'i 'iraraa do 'ira i huudi gare ana'ia Ebraham, naasi 'iraau nei ra
nugaai hinihinida beia God.
8 Mau na'i 'oha bwani, na Usu-usu Maea 'a ha'arangasia ro'u mau do 'i'amoui nei
mou ai'a Jiu, moi matai odo-odo na'i maana God 'onaa moi hinihinia. Na tarana naasi
na'ia God 'a 'unua 'iniai taroha goroni tanaa Ebraham, 'a o'ani, "Baani'o 'ia God 'ai
ha'agorohira hakoi mwani noni na'i marewana."
9 Naasi gau 'iraraa do 'iraaui nei ra hinihinia Kraest, 'ia God 'ai ha'agorohiraau
'onaai ha'agorohia ana Ebraham.

10 Mia tei na 'adoma'i 'u'uri'i ringe amee'i Jiu do naasi nai ha'a-odoodoa na'i maana
God, 'ia God 'ai ha'a-mama'aia. 'Inia na Usu-usu Maea 'a 'unua ro'u do 'onaa 'iatei na'o
bwa'i suri'i tarau i mareho ni ringe ra 'unu'i, 'ia God 'ai ha'a-mama'ai'o.
11 'A ha'ata'inia goro doni suria agaau i ringe amee'i Jiu, 'a bwa'i ha'a-odoodogaau
na'i maana God. 'Inia na Usu-usu Maea 'a 'unua dona 'iatei na hinihinia God, 'iia naasi
nei nai odo-odo na'i maana ma'ai to'oraai huunai tahi.
12 Na'i madoraa na'ia God 'a 'unu'i ringe ana'i tanaa Moses, 'a 'unua do 'iatei nai
ha'isuri'i hako 'ai tahi tarau. Ai'a 'unua do 'iatei nai hinihini'i nai tahi tarau. Naasi 'a
ha'ata'inia doni ringe ra ai'a 'ari goni beiai hinihini.

13 'A bwarai suri'i hakoi ringe 'isi. Naasi, 'ia Kraest 'a rongomaata'i na'i dadaahoro
'anai ruhasigia baaniai ha'a-mama'ai na ringe amee'i Jiu ra haua mai tanagia. Naia
na Usu-usu Maea na ha'atee o'ani 'inia, "'Iatei nara rabua na'i hasi'ei, 'a ha'ata'inia
do'ia God 'a hiiria 'anai mae."
14 'Ia Kraest 'a haua o'asi, doni ha'agorohi na 'ia God 'a haua tanaa Ebraham, 'ai
haa ro'u tana'amoui nei mou ai'a Jiu namou 'u'uria. Ma ro'u, do 'igaau nei nagau
hinihinia, gau matai dauai Hi'ona Maea na'ia God na durua tanagia.

Na Duruduru Ana God

15 Arai noni ana'ia God, wai haua ta heiha'auu 'ini'i taha ga hahaa'i moi 'ado
dangi. 'Oha na 'e wairarua nararu aratara nga'iniai duruduru, 'a bwa'i nei 'ai horosia
mwada'u, ma'ua 'ai ha'asirihia ro'u wou i 'adoma'ina.
16 Na'i 'oha bwani 'ia God 'a hauai duruduru beia Ebraham ma beia ro'u ta'i 'iniraaui
warowarona'i. Mana Usu-usu Maea ai'a hadanga'inia hakoi warowarona'i a Ebraham.
'A hadanga'inia moi ta'i 'iniraau. Na 'ado'ado 'ana, naasi 'ia Kraest.
17 Mana 'ado'adogu 'a o'ani. 'Ia God 'a hauai duruduru beia Ebraham. Ma'e hai
'arangi mana oru tangahurui harisi na hako murina, magu haa'i ringe tana'ameui
Jiu. Tarana naasi na ringe ra bwa'i ha'a-ai'aa mwada'u i taha 'ia God na bwane durua
na'i na'o 'inia.
18 'Ia God ai'a ha'agorohigaau 'iniai suri'i agaa'i ringe ana'ia Moses. 'A
ha'agorohigaau suriai duruduru ana, 'onaai ha'agorohia ana Ebraham suriai durua
ana tanaa.

19 O'asi ana, 'e taha i 'ado'ado 'ada'i ringe? Na ringe ra awa 'anai ha'a-'ome
'irararaaui noni 'ini'i taritari'a adaa'i. Mana ringe ra awa tari madoraa na 'ia God na
ha'ataaria mai i Garena, na bwane ha'atee duruduru 'inia tanaa Ebraham. Ni ringe
'isi, 'ia God 'a 'unu'i tanaraaui enjel marau haa'i tanaa Moses 'anai maani'i tanaraaui
noni.
20 Mia Moses naasi na awa i ahoaanai noni mia God. Mana'i 'oha 'ia God 'a hauai
duruduru ana beia Ebraham, 'ia God ai'a 'irisia tanei 'anai awai ahoaadarua, 'a haua
moi haaria. Naasi gau 'ome 'iraraa doni duruduru na haua beia Ebraham na ororiu
di'u.

Na 'Ado'ado 'Ada'i Ringe

21 Ma 'ua? Na ringe ra ura bwarasiai duruduru ana God? Ai'a! 'Onaa 'ia God 'a
ga'i bwane haua tanagaau ta ringe dogai tahi tarau 'inia, me'igaau gau ga'i bwane
odo-odo'a na'i maana, 'iniai suria agaau i ringesi.
22 Ma'ata, 'ia God ai'a haua o'asi. 'Inia na Usu-usu Maea 'a ha'arangasia do 'iraau
hakoi noni ra awa na'i bahainai heimarungi anai ora-ora'a. 'Iniai o'asi ana, 'ia God 'a
duruai huunai tahi tanaraaui nei narau nugaai hinihinidaau beia Jisas Kraest.
23 Ma na'i 'oha ni hinihini ai'a boi mau, 'igaau gau awa na'i bahainai heimarungi
ada'i ringe. Ma o'asi tari 'oha 'ia God 'a ha'ata'iniai huunai here 'anai dauai tahi tarau,
naasi hinihini.
24 Naasi ni ringe ra marungigaau tari 'oha na 'ia Kraest 'a boi. Ma na'i 'ohasi gau
nugaai hinihinigaau beia magau odo-odo'a na'i maana God.
25 Ha'amomori! Na madoraa 'anai hinihini naani'a, na ringe ra bwa'igui
marungigaau'a ro'u.
26 'I'amou ra'i gare ana'ia God 'iniai hinihinia amooua Jisas Kraest.
27 'I'amou mou ha'i ta'i beia Kraest na'i 'oha mou bwareomaea, mamou to'oraai
barongana bei'amou.
28 Naasi 'i'amou mou ta'isada hako na'i maana God. Rei'uaa Jiu ma'ua nei namou
ai'a Jiu, rei'uaa slev ma'ua bwauodo, rei'uaa mwane ma'ua urao, 'i'amou hako 'e ta'i
na'i ruruha ana Kraest.
29 Ma 'onaa 'i'amou 'e ta'i beia Kraest, ma 'i'amou 'e ta'i ro'u 'iniraaui warowarona'i
a Ebraham. Ma naasi moi daua ro'u i taha 'ia God na duruduru 'inia tanaa.

4

1 Mawai 'unua ro'u tana'amou o'ani. Na gare, 'oha na kekerei mau, 'a 'onaa moi
ro'u slev, rei'uaa 'iia naigui daai toto'ora ana'i amana.
2 'Inia 'oha na kekerei, 'iia mana toto'ora ana'i rau awa na'i bahainai heimarungi
adaaui nei ra 'omesuria, tari madoraa ni amana 'aigui sigihia.
3 'A o'asi ro'u, na'i 'oha gau ai'a aidangisia maua Kraest, 'igaau awa na'i bahainai
heimarungi adaa'i adaro na'i marewanani.
4 Ma tari mai madoraa 'ia God na sigihia, 'a ha'ataaria mai Garena ma huta beiai
urao. 'A huta mai ma araisuri'i ringe amee'i Jiu.
5 Tarana naasi, 'a matai ruhasigiai nei na ringe ra marungigia, neina 'igaau gau
matai ha'i arai garena God.
6 'Ia God 'a ha'ataaria mai Hi'ona Maea anai Garena tana'amou do'ai mono na'i
raromoou. Me 'iniai awa ana bei'amou namou totoro 'inia hura'a tanaa God o'ani,
“Mama” 'anai ha'ata'inia do 'imoou ra'i gare ana'i.
7 Hoita naasi 'ohani 'imoou mougu ai'a 'onaaia'a i slev, ma'ata 'imoou ra'i huunai
gare ana'ia God. Ma 'iniai o'asi ana, 'ia God 'ai wate'i tana'amoui taha na bwane
duruduru 'ini'i.

Na Heita'ahi Ana Pol

Tanaraaui Noni Hinihini Na'i Galesia

8 Na'i madoraa mou ai'a aidangisia maua God, mou awa na'i bahainai heimarungi
adaa'i hi'ona nara ai'a ha'a-momori.
9 Na'i 'ohani, mou aidangisia God, ma'uasi 'ia God 'a aidangisi'amou. Naasi, ni 'uaana
namou raba aho'isi'i mareho ta'a'i 'isi? 'A 'ua? Mou raba awa hunasia aho'i bahainai
heimarungi adaa'i?
10 'Au rongo to'oana domou ha'ato'o'i mau i dangi mana hura mana harisi hauasa
namou taguma'ini'i.
11 Mau kae magugu, 'a gasigu 'ari pwaranga moi tau'aro nau haua bei'amou.
12 Mau ha'a-ta'u'u'amou arai do'ora mana asigu'i, moi dadara'a baani'i ringe 'onaai
haua agua, 'inia 'inau 'au 'onaaimou 'oha mou dadara'a ga'u baaniai heimarungi adaa'i
ringe. Ai'a do'e mareho namou ha'atari'aa tanaau nau usu-usu o'asi 'iniani.
13 'Onaai bwane 'iraraa amoou, 'au awa bei'amou ani 'iniai daoha na to'iai abegu.
Ma 'a goro, 'inia 'a haua tanaau i madoraa 'anai taroha'iniai Taroha Goro tana'amou.
14 Na daoha na hauai abegu, 'e mareho tana'amou 'anai wana bodio 'iniau ma'ua
gagata'iniau. Ma rei'uaa na o'asi, 'i'amou mou ha'amaotoau 'onaai nei na ha'amaotoai
enjel ana God, ma'ua 'ia Jisas Kraest haaria.
15 Na'i 'ohasi mou wa'ewa'e raha 'iniau. Na wa'ewa'e namou haua, rei'uaa ni
maamoo'i mamou ga'i rahi'i moi 'anai haa'i tanaau. 'E taha na taritari'a na mougu
ha'a-ai'aa 'iniai wa'ewa'esi?
16 Ma 'ua? Mou ha'imae 'iniau'a, 'iniai taroha'inia agua tana'amoui taha na ha'a-
momori?
17 'Iraaui nei ra raba suri'i ringe amee'i Jiu, rau bonasia domoi suriraau, ma'ata ai'a
do rau haua 'anai 'a'auhi'amou. Rau 'irisia moi domoi nugasiau mamoi hagu beiraau.
18 'A goro 'onaa rau to'oraai 'adoma'i wetewete 'ini'amou na'i ringe na goro ma
odo-odo. 'A ga'i o'asi tarau, ai'a do 'inia moi awa agua bei'amou.
19 Arai noni agu'i, naani ruanai 'oha na arunga nau haa 'ini'amou 'a 'onaai arunga
na haa i urao na ha'aagau 'anai ha'ahutaai gare. Mana arunga maata'i nau haua 'ai
tari 'oha namoi huunai suriai barongana Kraest.
20 Mau 'adoma'inia do 'a ga'i goro do'au ga'i awa bei'amou 'anai 'abenga'i mamaani
bei'amou, 'inia 'a kae kakui ahugu di'u 'ini'amou.

Ha'atee Heiha'auu 'Inia Hega Mea Sera

21 'I'amoui nei mou raba dau baabau suri'i taha na ringe ra 'unu'i. 'A 'ua? Mou ai'a
aidangisiai taha na Usu-usu Maea na 'unua 'inia Ebraham?
22 'Ia Ebraham 'e rua gare na to'oraa, 'ia Ismael mea Aisak. 'Ia Ismael 'a huta beia
Hega, 'e urao na awa na'i bahainai heimarungi, 'iiasi 'e urao tatau'aro ana Ebraham.
'Ia Aisak 'a huta beia Sera. 'Ia Sera 'a dadara'a baaniai heimarungi, 'inia 'iia 'e urao
ana Ebraham.
23 Ni gare ana beia Hega, 'a huta suria moi 'ado'ado ni noni. Mana gare ana beia
Sera, 'a huta suriai duruduru na haua God tanaa.
24-25 Hoita, na mareho 'isi ra'i nunu tanagia 'iniai rua duruduru na'ia God na
haua. Ta'i nei naasi ringe na haa'i tanaa Moses na'i hungahungai Saenai na'i Araibia.
'Iraaui noni nara awa bahaidi ringe 'isi ra 'onaa ra'i garena Hega, 'inia 'iia 'a awa
ro'u bahainai heimarungi. Naasi, 'ia Hega 'a ura 'iniraaui noni narau awa na'i
hungahungai Saenai, ma ro'u 'iniai Jerusalem. 'Iniai noni nara awa iei 'ohani, rau
suri'i mau i ringe.
26 Migaau ra'i garena Sera, mana 'omaa agaau naasi Jerusalem ara'ai aro na dadara'a
baani'i ringe.
27 Na Usu-usu Maea 'a o'ani, “Mou wa'ewa'e 'i'amoui 'amara. Mou totoro raha 'ini
wa'ewa'e nei mou ai'a arunganai maata'i ni ha'ahuta gare. 'Inia na gare ana'i nei na
'amara rai rago di'u baani'i mwani urao hako.”*

* **4:27** 4:27 Aisaea 54:1

28 Arai do'ora mana asimee'i, 'i'amou naasi ra'i gare na 'ia God 'a duru'i tanaa
Ebraham ani, 'onaaia Aisak.
29 Na'i 'ohasi, na garena Hega na huta suriai hei'irisina Ebraham, 'a awa ha'ata'aiai
gare na huta suriai hei'irisi anai Hi'ona Maea. 'A ta'isada 'onaai here ha'ata'aigaau
adaaui nei ra awasuri'i ringe.
30 Ma'ata na Usu-usu Maea 'a o'ani, "Mou ha'ataaria beira'i i urao tatau'aro beiai
garena. 'Inia na garena 'a bwa'i dauai toto'ora na amana 'ai watea. Na garenai urao
na awa dadara'a naigui to'oraa."†
31 Hoita, ma naasi arai do'ora mana asigu'i, 'igaau 'onaai ra'i arai garenai urao na
awa dadara'a ma ai'a i urao na awa na'i bahainai heimarungi. 'Inia 'igaau gau awa
dadara'a baani'i ringe.

5

Kraest 'A Ruhasigia

1 'Ia Kraest 'a ruhasigia do'igaau gai awa dadara'a tarau baani'i ringe! Moi ura
baabau, abu tanei 'ini'amou 'aigui watea ro'u do'ai hunasia aho'i ro'u.
2 Moi bahurongoau! 'Inaua Pol wai 'unua tana'amou, 'onaa mou wate'amou 'anai
aha ha'ara 'anai ha'a-odoodo'amou na'i maana God, me 'a bwa'i hei'a'auhi namoi
to'oana beia Kraest.
3 Mawai 'unu ha'agorohia hura'a wou ro'u tana'amou. 'Iatei na raba dauai ringei
aha ha'ara, 'ai ha'isuri'i hako taha na ringe amee'i Jiu ra 'unu'i.
4 'I'amoui nei mou 'adoma'inia domou odo-odo na'i maana God 'iniai suri'i amoou
i ringe, mou ha'atau baania Kraest. Mou adarahiai gorohana God tana'amou.
5 Me 'i'ameu nameu 'u'uria Kraest, na Hi'ona Maea 'a ha'a-weteweteai hinihinimeeu
mameu 'iraraa ha'agorohia do'ia God 'ai ha'a-odoodo'ameu na'i maana.
6 'Anai ha'i ta'i beia Jisas Kraest, ai'a he'ete'i rei'uaa na 'o dauai ringei aha ha'ara
ma'ua ai'a. Ni mahosi ai'a ororiu. Taha na ororiu naasi, hinihinimu na ha'ata'i hura'a
na'i heita'ahi.
7 'I'amou mou here goro moe'a ga'u mai na'i tahingamoou beia Kraest. 'Iatei na siri
mai na pwari'i'amou, namougu ai'a suria'a 'iniai taha na odo-odo?
8 'Onaa na 'ia God na soi'amou, ma 'iia 'a bwa'i matai pwari'i'amou o'asi.
9 Moi herehere goro! Gere dorai ha'ausuringa'i pwapwaari'i 'ai matai ha'ata'aiai
hinihini na'i kae ruruha 'onaai gere memei draebam na ha'asu'ua hakoi flaoa.
10 Rei'uaa na o'asi, 'inau 'au hinihini wetewete do'ia Araha 'ai 'a'auhi'amou mamoi
abui suri'i ha'ausuringa'i he'ete'i o'asi. 'Ia God 'ai ha'a-mama'aia tei na siri mai 'anai
ha'ata'ai'i 'adoma'imoo'i, rei'uaa 'ia tei.
11 Arai do'ora mana asimee'i, 'onaa 'a ha'a-momori do 'inau 'au taroha'inia moe'a
mau i ringei aha ha'ara, ni 'uaana 'iraaui Jiu rau nora ta'aiau moe'a mau 'inia? 'Onaa
nau taroha'inia mau, 'a ga'i bwa'i 'ua tanaraaui Jiu. Ma'ata, nau taroha'iniai mae ana
Kraest taragaau na'i dadaahoro. Tarana naasi narau nora ta'aiau mau 'inia.
12 Mei tanaraaui nei ra ha'ata'ai'i 'adoma'imoo'i 'anai dauai ringei aha ha'ara, 'a
goro dorau ga'i aha ha'ata'airaau wou haariraau!
13 Arai do'ora mana asimee'i. Ha'amomori, 'ia God 'a soi'amou domoi dadara'a
baaniai heimarungi 'ada'i ringe. Ma'ata 'a ai'a domou dadara'a 'anai haa'i mwani
hei'irisi ta'a'i 'anai abe, ma'ata mou hari taguma'ini'amou hairiu beiai heita'ahi.
14 Na mwani ringe ana'ia Moses, ra awa hako moi bahainai ta'i ha'atora, "'Oi ta'ahiai
nata sae 'onaai ta'ahi'o amua haari'o."
15 Ma 'onaa moi awa 'onaai mwamwaa hahaingau na raba haidiohi tarau, mamoi
herehere goro, mou gasi ha'a-ta'ai'amou hairiu.

Na Hi'ona Maea Ana God

† **4:30** 4:30 Jenesis 21:10

Mana Hei'irisi Anai Abe

16 Mawai 'unua tana'amou, mou wate'amou tanaai Hi'ona Maea 'anai marungi'i
tahingamoo'i, neina moi abui ha'isuriai taha na hei'irisi ta'aa anai abe na 'irisia.
17 'Iniai hei'irisi ta'aa anai abe, 'a ai'a ta'isada beiai taha na Hi'ona Maea 'a 'irisia.
Mana taha na Hi'ona Maea 'a 'irisia, ai'a ta'isada beiai hei'irisi ta'aa anai abe. 'Iraruasi
raru ha'imae hairiu, tarana naasi 'o bwa'i haua mwada'u i taha 'o 'irisia.
18 Ma 'onaa na Hi'ona Maea na na'otaramoou, na ringe ragu bwa'i marungi'amou.
19 Na baronganai nei na suriai hei'irisi ta'aa anai abe ra ha'ata'i goro moi. Ra
ha'ata'i hura'a na'i heikamori, haa'i here wawaasua'a, 'adoma'i sisiwa mana awa
'onaai mwamwaa,
20 ho'asi'i araaranunu, mana hai'uaasi, ha'imae hairiu mana awa heheita'ia'a mana
hai'ubwani. Ma ha'ata'i hura'a ro'u na'i taesu'a mwako, 'adoma'ini'o moi haari'o, ha'a-
heihoaraaui noni,
21 naga 'iniai taha na to'oraai nata sae, mana gono raha 'ini'i waini bweu, haa'i
ngau goni nara hau'i mwani mareho to'obweubweu'a suri'i, mana taraani mareho
ta'a'i ro'u o'asi. 'Au bwane ha'abasu'amou mawai ha'abasu'amou ro'u i 'ohani. 'Ira tei
narai suri'i ringe ta'a'i o'asi, rau bwa'i taha na'i hourana ana God.
22 Ma'ata, ni Hi'ona Maea 'a ha'ata'ini'i hua goro na'i tahinganai noni. 'A 'a'auhiai
sae 'anai ta'ahirai noni hako, awa wa'ewa'e, awa goni goro beiraaui noni, 'a'auhiai
nata nei, ahumaratanoa, haa'i mwani maho goro, mangudisiai taha na 'unua,
23 awa 'abenga'i, ma 'anai 'omesuria haaria baaniai ora-ora'a. Ai'a ta ta'i ringe nai
awa nai ura bwarasi'i mareho goro 'isi.
24 'Iraaui nei ana'ia Jisas Kraest ra ha'a-ai'a'i hakoi baronga mana mwane hei'irisi
ta'aa na'i hunganai dadaahoro.
25 Ma 'onaa ni Hi'ona Maea na haua tanagiai tahinga haoru, gaau magai suria tarau
i taha na Hi'ona Maea na 'irisia.
26 Gai abui 'adoma'i ha'a-ta'eta'egia haarigia, abui ha'ataesu'aai nata nei, ma'ua
kakawa 'omesia.

6

Gai 'A'auhiraaui Noni

1 Arai do'ora mana asimee'i na'i Kraest, 'onaa tanei 'ini'amou 'ai siri na'i ora-ora'a,
'i'amou nei na baabau i hinihinimoou beia Kraest namoi 'abenga'inia 'anai ha'a-
odoodoa. Ma'ata moi herehere goro, mou gasigu ahoda ro'u na'i ta'i heiohongi.
2 'A'auhia tei na hihi'a i tahingana 'ini'i mwani mareho bwara. 'Onaa moi haua o'asi,
naasi moigui hauai taha 'ia Kraest na 'irisia.
3 'Onaa 'iatei sae na ai'a raba 'a'auhiai nata nei, 'inia 'a 'adoma'i ha'ata'ea do'iia 'a
ororiu, 'iia 'a pwari'ia haaria 'inia 'iia 'e sae haaria moi.
4 'Adonai nei 'ai 'ome hegahegaa haariai tahingana. 'Onaa 'a goro, naasi 'a goro
do'ai wa'ewa'e haaria 'inia, mai abui 'adoma'i ha'ata'ea do'iia 'a goro di'uai nata nei.
5 'Inia 'adonai noni 'ai taguma'inia haariai tahingana.
6 Ma'ata, 'iraaui nei nara ha'ausuri'amou 'ini'i ha'atee ana'ia God, 'a goro do moi
hasura'ini'i beiraaui mwani mareho goro na mou to'ora'i.
7 Mou abui 'adoma'i ha'atari'aa. 'A bwa'i sae nai matai ha'a-bweubweu'aa God.
'Adonai noni 'ai dauai taha na hasia na'i tahingana.
8 'Onaa 'a hasi'i mareho ta'a'i na'i tahingana 'anai ha'a-wa'ewa'eai abe, 'ai daua nana
i mae tarau. Ma 'onaai taha na hasia na'i tahingana 'anai ha'a-wa'ewa'eai Hi'ona Maea,
baaniai Hi'ona Maea 'ai daua nana i tahi tarau.
9 Naasi gai abui maemae'a 'anai hauai taha na goro tanaai nata nei. 'Inia 'onaa gai
wetewete moe'a, gai dauai taha na ha'aagau totorigia 'ini'i na'i huunai madoraa 'ana.
10 Tarana naasi, 'oha nagau to'o madoraa goro mau, gai 'a'auhiraau tarau i mwani
noni hako, ororiu 'ira i nei hinihini nagau awa na'i ruruha ana God.

Pol 'A Ha'abasuraau Aho'i Ro'u

11 Moisu 'omesi'i usu-usu raha nau haa'i, 'oha nau usuai usu-usuni tana'amou 'iniai
rimagu haariau.
12 'Irai nei nara ha'a-'usu'usu'amou 'anai dauai ringei aha ha'ara, rau 'irisia moi do
'iraaui Jiu rai wa'ewa'e 'iniraau. Rau ai'a taroha'iniai mae ana Kraest na'i dadaahoro,
'inia rau ai'a 'irisia do 'iraaui Jiu rai norata'airaau.
13 Ma rei'uaa narau suria mau i ringei aha ha'ara, ai'a ta ta'i 'iniraau nai ha'isuri'i
hakoi ringe amee'i Jiu. Rau 'irisia domoi dauai ringei aha ha'ara dorai ha'apa'o 'iniai
suria amoou i ringesi.
14 Mei tanaau, 'inau wa'ewa'e moi 'iniai mae na haua Araha aga, 'ia Jisas Kraest,
na'i dadaahoro. 'Iniai mae ana Kraest na'i dadaahoro, nau ai'a 'adoma'i ororiu 'ini'i
mareho ni marewanani, mana noni ni marewana ra ai'a 'adoma'i ororiu ro'u 'iniau.
15 Namoiwou 'o aha ha'ara ma'ua 'o bwa'i, taha na ororiu, naasi dauai tahinga haoru
beia Jisas Kraest.
16 Mei tanaraaui nei rau suriai 'ado'adosi na'i tahingadaa'i, 'au ha'arahesi do'ia God
'ai ha'a-awagoniraau goro ma'ai ta'ahiraau hako. 'Iraau naasi huunai noni ana'ia God.
17 Naasi, moi abui ha'a-arungata'aiau'a ro'u, 'inia na wareware 'ini'i mwari nara
awa na'i abegu 'a ha'ata'inia do'inau 'e noni tatau'aro ana Jisas.
18 Arai do'ora mana asimee'i, 'au ha'arahesi mia Araha aga, 'ia Jisas Kraest, 'ai
ha'agorohi'amou hako. Amen.

Na Usu-usu Ana Pol Tanaraaui Noni Hinihini Na'i Efesas

Gere Mamaani 'Iniai Bukani

'E taha na 'o ha'angonia 'inia God na'i 'oha na'o ha'arahesi 'a'auhiraaui haru sae? Tara'i 'oha 'a kakui ahugaau 'ini'i taha nagai 'unu'i. Gau o'ani moi, "God, 'oi awa beiraau ma 'oi 'a'auhiraau." Na'i Buka Efesas 'ia Pol 'a ha'ata'inia tanagaau i herehere goro 'anai ha'arahesi.

I mareho na 'ia Pol 'a 'irisia naasi, do 'iraaui noni nai heisoi rai taguma'iniraau hairiu. Ma 'irisia dorai aidangisiai taha narai haua 'anai ha'a-wa'ewa'ea God. 'Iia 'a 'adoma'i ororiu di'u ro'u 'iniai haguhagu hairiu narau haua i sae ha'iwai. Ma 'idi nara 'isi gasi mareho na ha'arahesi wetewete 'ini'i.

'Ia Pol 'a 'irara'i ororiu nara haa'i ha'arahesi agaa'i. 'A 'iraraa do 'ia Saetan miraaui adaro, ra'i mareho ha'a-momori. Na'i ha'arahesi, gau matai ha'aheho'i maeronga 'isi nara hei'oi beigaau. 'Ia Pol 'a usu'i dio tanagiai ha'ataura'i nagai haa 'anai hei'oisi.

Na'i 'oha na 'oi 'oha'iniai Buka Efesas 'oi wai'ado'ado suriai ororiu na haua i ha'arahesi. Ma 'oi 'ome'ome 'ini'i taha na'o matai ha'arahesi 'ada'i 'anai 'a'auhiraaui nei na'i ruruha amua ma'ua na'i 'omaa amua.

1 Tana'amoui noni ana'ia God na'i Efesas namou hagu beia Jisas Kraest mamou mangudi 'anai suria. 'Inaua Pol na'ia God na sigihiau 'anai Ha'ataari, nau hauai usu-usuni 'anai usu-usu garihi'amou wou.

2 'Au ha'arahesi mia Godi Amaga, mana Araha aga, 'ia Jisas Kraest, 'ai ha'agorohi'amou maai ha'a-awahi'amou goro.

Na Mwani Mareho Goro

Ra Boi Baania Kraest

3 Gai ha'atee ha'agorohia Godi Amana Araha aga Jisas Kraest, 'ini'i mwani bane ni aro na wate'i mai tanagiai nei gau hagu beia Jisas Kraest.

4 Mau mai 'oha God ai'a haua mau i marewana, 'iia 'a bwane sigihigaau dogai ha'i noni ana'i 'iniai hagu agaau beia Jisas Kraest. 'A haua o'asi do 'igaau gai odo-odo na'i maana mana ta'aa 'a bwa'i awa beigia.

5 Mei 'ini heita'ahi ana tanagia, 'iia 'a 'adoma'i nunuga 'inia do'igaau gai ha'i garena, 'iniai mae ana Jisas Kraest tanagia. Naasi huunai hei'irisina mana 'adoma'ina God.

6 Gau magau ha'aasaa God 'iniai goro ana 'inigia. 'A watea dadara'a tanagia i Garena na ta'ahia ororiu.

7-8 'Ia Kraest 'a watea haaria 'anai mae 'inigia. Mana 'abuna na ahe 'a ruhasigia baaniai ora-ora'a. Ha'amomori, na 'inoga hako 'a 'adoma'i nugasi'i. 'Ia God 'a goro 'inigia suriai 'adoma'ina na goro ma madoma.

9 'Ia God 'a suriai hei'irisina ma ha'ata'inia tanagiai 'adoma'ina na awa bainihu ga'u. Naasi maho na 'adoma'i nunuga 'inia mau mai 'anai haua na'i Garena, 'ia Jisas Kraest.

10 Ma naani mareho God na 'adoma'i nunuga 'anai haua. Na'i 'oha nai tari mai huunai madoraa 'ana, na mwani mareho na'i aro mana ano 'ai taragoni'i hako mai na'i bahainai heimarungi ana Kraest.

11 Mwane mareho hako 'ia God 'a haua suriai hei'irisina haaria. Mau mai, 'ia God 'a suriai hei'irisina. Na tarana naasi na 'ome sigihigaau 'inia 'anai ha'i noni ana'i suriai hagu agaau beia Kraest.

12 'A haua o'asi do 'i'ameui Jiu nameu 'u'uria na'i na'o a Kraest mei ha'aasaa God 'iniai gorohana.

13 Mi'amou ro'u i nei namou ai'a Jiu, 'i'amou ra'i noni ana'ia God na'i madoraa mou
rongoai huunai ha'ausuringa'i, naasi Taroha Goro na haua tana'amou i tahi tarau.
Na'i 'oha mou hinihinia Kraest, 'ia God 'a haua tana'amou i Hi'ona Maea na durua, 'e
ha'ara do 'i'amou ra'i arai gare ana'i.
14 'Iniai awa ana Hi'ona Maea beigia, gau 'iraraa ha'agorohia do gai daa'i mwani
mareho na'ia God na durua tanaraaui noni ana'i. Mana Hi'ona Maea 'ai awa beigia
tari madoraa God 'ai aho'isiraau mai noni ana'i marai awa dadara'a tarau. Mawai
'unua ro'u, gaau magau ha'aasaa God 'inia 'iia 'a goro.

Ha'arahesi Ana Pol

15 'Iniai o'asi ana, taraawa'a na'i 'oha nau rongoai hinihinimoou beiai Araha aga
Jisas Kraest, mana heita'ahi amoou tanaraau hakoi noni ana'ia God,
16 'au ai'a mamaro 'anai ha'atee ha'agorohia God 'ini'amou suri'i ha'arahesi agu'i.
17 Mau ha'angonia God ana Araha aga Jisas Kraest, i Ama na hauasa, 'anai haa
tana'amoui aidangi baaniai Hi'ona Maea, mai ha'ata'ini'i barongana'ia God tana'amou
mamoi aidangisia goro di'u wou.
18 Mau ha'arahesi mia God 'ai ha'amararaa i 'adoma'imoo'i mamoi 'ome 'irara'i
mwani maho goro na'ia God nai haa'i tanagia na'i aro. Mamoi aidangisi'i ro'u i bane
ororiu na'ia God na duru'i tanarai noni ana'i.
19 'Au ha'arahesi mamoi aidangisia ro'u i mena ana na hauasa na 'a'auhigaaui nei
gau hinihini. Mana ta'i mena mausi,
20 naasi na ha'a-suruta'ea Kraest baaniai mae ma ha'a-heinagua ara'ai aro na'i dora
na ororiu na'i aba odona God.
21 Na'i aro, 'ia Kraest 'a marungiraau hakoi mwani mwaeraha, mana enjel mana
mwani taraani mena hako ro'u na'i aro. Mia Kraest 'a dauai ata na ororiu di'u'i
mwani ata nara to'o mena na'i marewanani ma na'i marewana nai boi ta'oha.
22 Mwani mareho hako, God 'a nuga'i na'i bahainai heimarungi ana Kraest. Ma
nugaa Kraest na bwauodonai heisoi 'onaai bwauodo ana ada'i mwani mareho hako.
23 Na heisoi 'e abena Kraest, ma honu 'iniai mena ana Kraest na marungi'i mwani
mareho hako suri'i mwani dora 'iniai mena ana.

2

Tahinga Haoru Beia Kraest

1 Na'i na'o, tahingamoo'i ra mae, 'inia mou awa na'i ora-ora'a mamou ai'a suriai
hei'irisina God.
2 Mou suri'i baronga ta'a'i 'anai marewana mamou araisuria Saetan na marungi-
raaui adaro na'i ahoaa. Na mena ana 'a marungiraau hakoi nei ra ai'a araisuria God
na'i marewanani.
3 Na'i na'o, 'igaau gau 'onaairaau ro'u i noni 'isi. Gau suria moi hei'irisigaa'i haarigia,
gau ha'isuriai 'adoma'igaa'i mana taha na abegaa'i na 'irisia. 'Iniai o'asi ana, 'a ta'isada
'ia God 'ai ha'a-mama'aigia 'onaai haua ana tanaraau hakoi nei rau ai'a suria.
4 Ma'ata 'iia 'a ahu ta'ahigia, mei 'iniai heita'ahi ana tanagia
5 'a ha'ahaoru'i tahingaga beia Kraest, rei'uaa na tahingaga ra mae 'ini'i ora-ora'a
agaa'i. Ha'amomori, 'ia God 'a ha'atahi'amou 'iniai goro ana 'ini'amou!
6 Hoita, ma 'iniai hagu agaau beia Kraest, 'ia God 'a ha'atahigia baaniai mae
'onaai ha'atahia aho'i ana Kraest. Mei ta'oha 'ai ha'a-suruta'egia 'anai heinagu 'anai
heimarungi beia Kraest ara'ai aro.
7 'Ia God 'a haua o'asi 'anai ha'ata'inia tarau tanaraaui noni i raha na haa i goro ana
tanagia 'iniai hagu agaau beia Jisas Kraest.
8-9 God 'a ruhasi'amou, ai'a do 'ini'i tatau'aro goro amoo'i, mei 'ini hinihinimoou
beia mana goro ana na banea tana'amou. Naasi 'a bwa'i nei 'ai ha'ata'ea haaria 'inia.

10 'Ia God 'a ha'ahaoru'i'a i tahingaga 'iniai hagu agaau beia Kraest, neina gai ta'isada
'anai hau'i mwani mareho goro na bwane ha'aagau'i tanagia.

'Igaau 'E Ta'i 'Inia Kraest

11 Mou 'iraraa, 'i'ameu Jiu meu ha'a-ta'eta'e'ameu 'oha meu 'unumeeu haarimeeu
'ini'i noni aha ha'ara, 'inia na gare mwane hako meu haa tanaraaui ringei aha ha'ara.
Ma'ata, marehosi 'e mareho moi na 'i'ameu inoni meu haa'i 'ada'i abemee'i, ai'a 'ia
God. Mi'ameu 'unu'amou 'ini'i noni nara ai'a aha ha'ara, 'ini mou ai'a huta 'onaai Jiu.
12 Na'i na'o, mou ha'atau baania Kraest mamou ai'a aba 'iniai ruruha God na sigihia
'anai noni ana'i. Na'i 'ohasi, mou awa hura'a baaniai duruduru God na haa tanaraaui
noni ana'i. Mou ai'a aidangisia God mamou ai'a to'oraai 'adoma'i heimamasi 'ini'i
mwane mareho goro na'ia God na raba haa'i tana'amou.
13 Ha'amomori! Na'i na'o namou ha'atau baania God, ma'ata na'i 'ohani mou
hagu beia Kraest. God 'a wai'amou mai gaarangi 'iniai ahe anai 'abuna Kraest na'i
dadaahoro.
14 'Ia moia Kraest na ha'a-awagonigaau goro. Ni watea haaria na haa 'anai mae, 'a
daugonimeu i Jiu, mi'amoui nei namou ai'a Jiu 'onaai ta'i ruruha. 'Ia Kraest 'a gaasi'i
baanigaau i mwani 'adoma'i 'anai sigia i nata nei. Na 'ado'adogaa'i 'anai 'utaigaau
hairiu 'a 'onaai bani hau na hoaigaau.
15 Na'i 'ohani, ai'a ororiu do 'anai suri'i hakoi mwani heiatenga'i ana'ia Moses mana
mwani ringe na'i rarodi. 'Inia 'ia Kraest 'a orisiai herehere 'anai dauai tahi tarau. 'Ia
Kraest 'a haua o'asi 'anai ha'a-hagugonimeeu i nei meu suri'i heiatenga'i 'isi bei'amoui
nei mou ai'a. Naasi 'ia Kraest 'a wairaau goni mai rua ruruhai noni beia, marai awa
goni goro 'onaai ruruhai noni haoru.
16 Na mae na haua Kraest hunganai dadaahoro, 'a ha'ahakoa baaniraruai herehere
'anai 'itararua hairiu. 'A ha'ahagurarua 'onaai ta'i ruruha 'anai wairaau aho'i mai
tanaa God.
17 'Ia Kraest 'a boi 'anai maania tanaraaui noni hako dorai awa goni goro,
tana'amoui nei mou ai'a Jiu namou ha'atau ga'u baania God, mei tana'ameui Jiu
nameu gaarangia God.
18 Na'i 'ohani, 'iniai hagu agaau beia Kraest, 'agu mwada'u tanagaau hako 'anai boi
goni na'i maana Godi Amaga 'iniai hei'a'auhi anai ta'i Hi'ona Maea.
19 Tarana naasi, 'i'amou nei namou ai'a Jiu mougu ai'a mahuara'a. 'I'amou ra'i sae
auhenua anai aro 'onaairaau hakoi noni ana'ia God. Mi'amou ro'u ra'i garena.
20 'I'amou 'onaai ruma God na toraia na'i ano baabau. Mana anosi, 'ia Jisas Kraest.
Miraau na Ha'ataari mana Rarabea rau 'onaai'i auu nara ha'ababauai rumasi.
21 'Ia Kraest na daugoni'i hako mwani dora na'i rumasi, ma ha'arahaa do'ai ha'i
ruma maea ana Araha God.
22 'Iniai hagu amoou beia Kraest, 'i'amou hagu o'asi ro'u bei'ameui Jiu nameu
hinihini, magai 'onaai ruma na Hi'ona Maea ana God na awai rarona.

3

Tatau'aro Ana Pol Beiraaui Nei Ra Ai'a Jiu

1 'Inaua Pol, 'au awa na'i rumaniho'o 'iniai tau'aro nau haa tanaa Jisas Kraest 'anai
'a'auhi'amoui nei mou ai'a Jiu.
2 Mau 'iraraa, mou rongoa do'ia God 'a banea tanaaui tau'aroni 'anai 'a'auhi'amou.
3 'Onaai usua agua ga'u na'i usu-usuni, 'ia God 'a ha'ata'inia tanaaui taha na 'adoma'i
nunuga 'inia 'anai haua na 'iraaui noni nara ai'a aidangisia na'i na'o.
4 Ma 'onaa moi 'oha'inia goro i usu-usu nau haani, mou ga'i 'iraraa do 'inau
aidangisi'i mwane mareho 'inia Kraest na mwani noni nara ai'a aidangisi'i na'i na'o.

5 Na'i na'o, 'ia God 'a giruai 'adoma'ina baaniai noni. Ma na'i 'ohani, na Hi'ona Maea
'a bwane ha'ata'inia hura'a tana'ameu i Ha'ataari mana Rarabea ana'ia God.
6 Mana taha God na 'adoma'i nunuga 'inia naani. God 'a 'irisia do 'i'amou nei namou
ai'a Jiu bei'ameui Jiu gai ha'i ta'i na'i heisoi ana Kraest. Mana mwani maho 'ia God 'a
duruduru 'ini'i tana'ameui Jiu rai 'ari tanagaau hakoi nei gau hinihiniai Taroha Goro
'inia Jisas Kraest.
7 Na tau'aro nau haa 'anai taroha'iniai Taroha Goro, 'e bane na'ia God na haua
tanaau 'iniai mena ana.
8 Rei'uaa nau ano-ano di'u baanirai noni ana'ia God, 'ia God 'a banea tanaaui
tau'aroni. 'A ha'ataariau bei'amoui nei mou ai'a Jiu 'anai taroha'iniai Taroha Goro
'ini'i mwani mareho goro na bwarai uduma'i tarihadi na'ia Kraest na matai haa'i
suri'i tahingagaa'i.
9 Me 'iia 'a 'ome sigihiau ro'u 'anai ha'ata'inia tanaraaui noni i 'adoma'ina na
bainihu. 'Inia mau mai taraawa'ana, 'ia God na ha'apwa'ara'i hakoi mwani mareho,
'a giruai 'adoma'ina baanirai noni.
10 Ma'ata 'a hauai heisoi 'anai ha'ata'ini'i mwani madoma he'ete'i hairiu ana
tanaraaui enjel mana mwani mareho nara to'o mena na'i aro.
11 Naasi taha God na 'adoma'i agau 'inia 'anai haua na'i madoraa na ai'a haua mau
i marewanani. Mia God 'a ha'ato'oai mahosi, na'i 'oha na ha'ataaria maia Kraest, i
Araha aga.
12 Naasi, 'iniai hagu agaau beia Kraest ma 'ini hinihinigaau, 'a ha'a-ramoramogia
mana 'adoma'iga 'a wetewete 'anai 'ariwou na'i maana God.
13 Naasi wai 'unua tana'amou, moi abui maemae'a 'oha mou re'iai rongomaata'i nau
haa 'ini'amou, 'inia 'inau 'au haua 'anai 'a'auhi'amou mamou ga'i arunga wa'ewa'e
'inia.

Na Heita'ahi Ana Kraest

14 Tarana naasi, 'oha nau 'adoma'i suriai madoma ana God mana hei'irisina, 'au
topira'i ruru auru tanaai Amaga 'anai ha'arahesi.
15 'Inia 'iia na Amadaau i mwani ruruha hako na'i aro ma na'i ano nara hinihinia.
16 'Au ha'angonia God, na to'ora'i mwani bane rago ara'ai aro, 'ai ha'a-
wetewete'amou suri'i tahingamoo'i 'iniai mena ana Hi'ona Maea.
17 Mau ha'arahesi mia Hi'ona Maea ana Kraest 'ai mono na'i tahingamoou 'iniai
hinihinia namou haa. Mau ha'arahesi ro'u doni mwani mareho moi haa'i, moi haa'i
beiai heita'ahi na boi baania God.
18 Neina 'i'amou beiraau hakoi noni ana'ia God, moi aidangisia i bwabwahora mana
tewa ma'ua ahaaha mana ganu na haa i heita'ahi ana Kraest.
19 Ma rei'uaa na ai'a mwada'u 'anai aidangisia hakoi heita'ahisi, ma'ata 'au
ha'angonia God mamoi to'oraai heita'ahi suri'i tahingamoo'i. Ma naasi, na barong-
amoo'i rai 'onaaiai barongana God mamoi honu 'ini mena ana.
20-21 Gaau magau ha'aasaa God! 'Iniai mena ana na tau'aro na'i raroga, 'a matai
hau'i mwane mareho di'uai taha gau ha'angoni'i ma'ua 'adoma'ini'i. 'Igaau noni na'i
heisoi nagau hagu beia Jisas Kraest, gai ha'aasaa God tarau tarau! Amen.

4

Gaau 'E Ta'i 'Inia Kraest

1 'Inau nau awa na'i rumaniho'o 'iniai tau'aro agua tanaa Kraest, 'au ha'a-
ta'u'u'amou, moi awa suriai tahinga na arariraaui nei na'ia God na soiraau.
2 Moi awa ano-ano, awa 'abenga'i, moi ahumaratanoa beiraaui noni, mamoi
ta'ahi'amou hairiu.
3 Moi bonasiai haguhagu goro 'iniai mena anai Hi'ona Maea. 'Onaa 'ai o'asi, na
gooroha ana God 'ai dau goni'amou.

4 'Igaau 'e ta'i abe moi, mana Hi'ona Maea 'e ta'i. Mia God 'a soigia hako 'anai
mamasiai ta'i mareho na goro na durua tanagia 'anai daua.
5 'Igaau to'oraai ta'i Araha, ta'i hinihini, magau suriai ta'i bwareomaea.
6 'E ta'i God i Amaga hako. 'A marungigia hako, 'a awa beigia hako, ma tatau'aro
suri'i tahingagaa'i hako.
7 'Ia Kraest 'a wate'i tanagiai mwani bane ni tatau'aro hehe'ete'i hairiu suriai
'adoma'ina. Mana bane 'isi rai 'a'auhigia 'anai tau'aro tanaa God.
8 Tarana naasi na Usu-usu Maea 'a o'ani,
"'Oha na ara'a na'i dora na ahaaha,
'a wairaaui nei ra hunasiraau 'anai gawasiraau,
ma haa'i bane tanaraaui noni 'anai tau'aro tanaa."*
9 Ma'e taha naasi 'ana 'ado'ado i "ara'a na'i dora na ahaaha?" Na 'ado'ado 'ana
naani, 'ia Kraest 'a bwane dio mai'a na'i marewanani.
10 Ha'amomori! Nei na dio mai, naasi nei na ara'a na'i dora na ahaaha baani'i
mwani dora. 'A haua o'asi neina heimarungi ana 'ai 'adarara hako 'ari suriai mwani
dora.
11 'Iia naasi na haa'i tanagiai bane 'anai tau'aro tanaa God. 'A 'ome sigihi'i tara'i
nei 'anai Ha'ataari, tara'i nei 'anai ha'arangasi'i hura'a i 'ado'ado ana'ia God, tara'i
nei 'anai taroha'iniai Taroha Goro 'ari hako suri'i mwani dora, ma tara'i nei 'anai
ha'ausuriraau mana 'omesuriraaui noni hinihini.
12 'A haua o'asi 'anai ha'aagau'agau i noni ana'ia God 'anai hau'i tatau'aro ana'i,
mana heisoi ana Kraest 'ai wetewete.
13 'A 'irisia doni heisoi ana Kraest 'ai wetewete ara'a tari 'oha gai ha'i ta'i na'i
hinihiniga ma gai ha'i ta'i na'i aidangi gau to'oraa 'abaiai Garena God. Ma na'i muri,
tahingaga 'aigui 'onaai tahingana Kraest haaria.
14 Na'i 'ohasi gaugu bwa'i 'onaaia'a i gare na hinihini mwada'u. Rei'uaa rai sirimai
mwani ha'ausuringa'i pwapwaari'i ma'ua rai mamaani hiosiai taha na ha'a-momori,
gau bwa'i matai su'a beira'i baaniai tara odo-odo.
15 Ma'ata, gai maaniai mareho na ha'a-momori beiai tahinga ni heita'ahi, mana
tahingaga beia Kraest, na bwauodonai heisoi, 'ai wetewete di'u ro'u wou.
16 'Ia Kraest 'a daugoniraau hakoi noni ana'i, 'onaai'i hasi'o suri'i abega nara
daugoni'i mwani dora na'i abega 'anai haai ta'i abe. 'Onaa na mwani dora 'anai abe
rai haa'i tau'aro nara nuga'i 'ada'i, na abe 'aigu wetewete. 'A o'asi ro'u, 'onaa 'adonai
sae hinihini 'ai hauai tau'aro God na haua tanaa, na heisoi 'ai ta'eha mai wetewete
beiai heita'ahi.

Baronga Haoru 'Ai Orisiai Baronga Bwani

17 Na'i atana Araha 'au ha'atee wetewete tana'amou, moi abui awa 'onaairaaui
ahurodo na 'adoma'ida ra ai'a 'onaaia ta maho.
18 Na 'adoma'idaa'i ra kuhi, ra baabau i tahingadaa'i marau bweu. Tarana naasi rau
ha'atau baaniai huunai tahi na boi baania God.
19 Na'i 'oha ra haa'i ora-ora'a rau ai'a arunga ninima suri'i. Rau wateraau haariraau
'anai haa'i mwani maho ta'a'i mana mwani here ta'a'i naasi narau 'irisi'i.
20 Ni mareho 'isi meu ai'a ha'ausuri'amou 'ini'i na'i 'oha nameu ha'ausuri'amou 'inia
Kraest. Ai'a.
21 'I'amou bwane rongoai Taroha Goro mana mwani mareho ha'a-momori nameu
ha'ausuri'amou 'inia Jisas Kraest.
22 'I'ameu meu ha'ausuri'amou 'anai nugasi'i baronga ta'a'i amoo'i namou suri'i na'i
na'o. Mareho 'isi ra matai ha'a-ta'ai'amou 'inia ra ta'a'i di'u mara honu 'ini'i pwari'i.
23 Meu ha'ausuri'amou 'anai wate'amou tanaa God maai ha'ahaoru'i 'adoma'imoo'i
mana tahingamoo'i.

---

* **4:8** 4:8 Psalm 68:18

24 Meu ha'ausuri'amou do 'i'amou moi awa na'i tahinga haoru na suriai tahingana
God haaria. 'Onaa namoi haua o'asi, 'i'amou moi ha'ata'inia hura'ai awaha na maea
ma odo-odo.
25 'Igaau hako ra'i aba 'iniai abena Kraest. Naasi moi abui pwapwaari'i'a. Moi
ha'atee ha'a-momori moi tanaraaui sae hinihini.
26 'Onaa 'o taesu'a, 'oi abui hereta'aa. Mana sina 'ai abui suuta'ini'o beiai taesu'a
na'o haa.
27 'O gasi nuga madoraa tanaa Saetan 'anai ha'ata'ai'o.
28 'Iatei noni hinihini na awa moi 'anai beri, 'ai agoheta'i beri maai tau'aro. Neina
mareho nai to'ora'i ra'i mareho na tau'aro maedi, maai matai 'a'auhiraaui pohara
'ini'i.
29 Abui 'unu'i ha'atee nara rongo ta'a'i. Ma'ata 'oi 'unu'i moi ha'atee nara ta'isada
mara goro 'anai rongo'i, neina mareho na'oi 'unu'i rai 'a'auhi'i 'adoma'idaa'i nei narau
rongo'i.
30 'O abui ha'a-ahutotoua i Hi'ona Maea ana God. 'Inia na Hi'ona Maea 'e ha'ara ana
God bei'o, do'iia na to'ora'o, me 'ia God 'ai ha'atahi'o na'i ha'ahakonai dangi.
31 Nuga'i beira'i mwani taesu'a bwara baaniai tahingamu, abui taesu'a 'anai nata
nei, abui awa hahaungarimu, ma'ua 'unu ha'ata'aia i nata nei, ma'uasi 'itaa di'u i nata
sae.
32 Ma'ata 'a goro do'oi 'a'auhiai nata nei ma'oi awa heita'ahi. 'Oi 'adoma'i nugasia
ro'u i 'inonai nata nei 'onaa God na 'adoma'i nugasiai 'inomu 'iniai hinihinimu beia
Kraest.

5

Awa Na'i Bewaa

1 'I'amou ra'i gare ana'ia God na ta'ahi'amou. Naasi moi bonasia doni barongamoo'i
rai 'onaaiai barongana God.
2 Moi ha'ata'iniai heita'ahi suri'i mwane maho hako mou haa'i, 'onaai ha'ata'inia ana
Kraest heita'ahi ana tanagia, 'ini mae ana na'i dadaahoro. 'A wateai tahingana tanaa
God 'onaai ho'asi mia God 'a wa'ewa'e 'inia.
3 'I'amou ra'i inoni ana'ia God. Naasi 'a ai'a ta'isada domoi taritari'a beiai nata nei,
ma'ua haa'i mwani here wawaasua'a ma'ua hairaurau.
4 Ma ai'a ta'isada domoi hadanga'ini'i maho ta'a'i mana mareho ra rongo wawaa-
sua'a, mana haa'i mwane haikou ta'a'i. Ma'ata 'a goro domoi ha'atee ha'agorohia
God.
5 Moi aidangisia do nei nai taritari'a beiai nata nei ma'ua haa'i here wawaasua'a,
'abwa'i siri mwada'u na'i hourana ana God mea Jisas Kraest. Ma'ai o'asi ro'u tanaai
nei na naga 'iniai mareho anai nata sae, 'inia na mareho 'isi ra ororiu na'i tahingana
di'ua God.
6 Abu ha'awatea tanei 'ai pwari'i'amou 'ini'i maho nara ai'a ha'a-momori. 'Ia God
'ai ha'a-mama'airai nei ra ai'a araisuria mara haa'i moi here ta'a'i 'isi.
7 Naasi mou abui hagu beiraaui noni o'asi.
8 Na'i na'o, 'i'amou awa na'i kuhi, ma na'i 'ohani mou awa na'i bewaa, 'ini 'i'amou
ra'i inoni ana'ia Araha. Naasi tahingamoo'i mana here amoo'i rai 'onaai'i noni nara
awa na'i bewaa.
9 'Inia na'i 'oha gau awa na'i bewaa, na mwani mareho gai haa'i rai goro, rai odo-
odo, marai ha'a-momori.
10 Moi bonasia domoi aidangisi'i taha na'ia Araha 'ai ahugoro 'ini'i.
11 Abui hagu beiraaui nei nara awa na'i kuhi 'anai haa'i mareho ta'a'i nara ha'ata'ai'i
tahingadaa'i noni. Ma'ata moi ha'ata'inia hura'a tanaraau dona mareho narau haa'i
ra ta'a'i.
12 Gau ga'i arunga ninima moi 'anai 'unu ha'agorohi'i mareho ta'a'i nara giru'i na'i
tahingadaa'i.

13 Ma'ata, na'i 'oha 'a marewasiraaui bewaa, raigui 'ome 'irara'i mareho ta'a'i narau haa'i.
14 'Inia na bewaa 'a ha'ata'ini'i hura'ai mwani maho. Tarana naasi ra ha'atee o'ani, “Moi rarai nei namou mauru! Moi suruta'e baaniai mae mia Kraest 'ai marewasi'o.”
15 Naasi moi 'ome'ome goro 'iniai awa namou hahaa'i. Abui 'onaai noni na ai'a aidangisia ta maho, ma'ata moi 'onaai noni aidangi.
16 Na madoraa 'ini ra'i madoraa ta'a'i, naasi na mareho moi haa'i rai odo-odo tarau.
17 Moi abui bweu, ma'ata moi ha'imaania domoi sibaniai taha 'ia Araha na 'irisia domoi haua.
18 Abui gono 'anai bweu 'iniai waini bweu, 'inia 'ai ha'ata'aiai tahingamu. Ma'ata 'oi wate'o haari'o tanaai Hi'ona Maea maai marungiai tahingamu hako.
19 Ma na'i 'oha moi goni na'i ta'i dora, moi gana ha'aasaa God suri'i tahingamoo'i 'ini'i Psalm, mana hymn, ma tara'i gana ro'u na Hi'ona Maea na haa'i tana'amou.
20 Ma na'i atana Araha aga Jisas Kraest, moi ha'atee ha'agorohia taraua Godi Amaga 'ini'i mwani mareho hako.

Ha'ausuringa'i Tanaai Mwane

Mana Urao Ana

21 'Ini 'adoma'i ha'ahoua amooua Kraest, moi mwa'emwa'e 'anai awa bahaidi heimarungi amoou hairiu.
22 'I'amoui urao ha'iwai moi mwa'emwa'e 'anai awa bahainai heimarungi adaa'i mwane amoo'i, 'onaai mwa'emwa'e amoou 'anai awa bahainai heimarungi ana Araha.
23 Mou haua o'asi, 'inia na mwane naasi na bwauodonai urao ana, 'onaa Kraest na bwauodonai heisoi. Na heisoi naasi i abena Kraest, na 'ia Kraest na ruhasia baaniai ora-ora'a.
24 Naasi 'onaai mwa'emwa'e anai heisoi 'anai awa bahainai heimarungi ana Kraest, 'a o'asi ro'u bei'amoui urao ha'iwai, moi mwa'emwa'e 'anai awa bahainai heimarungi adaa'i mwane amoo'i.
25-26 Mi'amoui mwane ha'iwai, moi ta'ahi'i urao amoo'i 'onaaia Kraest na ta'ahiai heisoi. 'A wateai tahingana 'anai mae 'inigia neina gai ha'i noni ana'i, ma ro'u 'anai ha'a-wadiwadigia baaniai ora-ora'a. 'A ha'a-wadiwadigia 'iniai wai ni bwareomaea mana ha'atee ana.
27 'A mae 'anai waia mai heisoi tanaa haaria 'onaai sae na wainai urao na 'ome ha'agorohia di'u. 'A mae neina ni heisoi 'ai awa maea maai odo-odo, mai abu ta ta'i maho ta'aa nai awa na'iei.
28 Ma o'asi ro'u, na mwane 'ai ta'ahiai urao ana 'onaai ta'ahia ana haaria. Na mwane na ta'ahiai urao ana, 'a ha'ata'inia do'iia 'a ta'ahia haaria.
29 'A bwa'i nei 'ai 'itaa mwada'u haariai abena. Ma'ata gau ngaungau goro 'ada'i, magau taguma'i ha'agorohi'i. Ma naasi here na 'ia Kraest na haua 'anai heisoi
30 'inia 'igia ra'i aba 'iniai abena.
31 Na Usu-usu Maea 'a o'ani, “'Iniasi na mwane 'ai nugasia amana mea inana ma'ai hagu beiai urao ana. Ma 'iraruasi rarugui 'onaai ta'i abe.”
32 'E kae 'ado'ado na bainihu na'i raronai ha'atee naasi. Nau 'iraraa do'a hadanga'inia Kraest mana heisoi.
33 Mana ha'ateesi 'a 'ari tana'amou ro'u. Naasi, 'adonai mwane ha'iwai 'ai ta'ahiai urao ana 'onaai ta'ahia ana haaria, mana 'adonai urao ha'iwai 'ai 'adoma'i ha'ahouai mwane ana.

6

Ha'ausuringa'i Tanaai Gare

Mana Ina Mana Ama

1 'I'amoui mwane gare hako, naani here na odoni 'anai suria. Moi araisuri'i amamoo'i mana inamoo'i, suria 'i'amou 'iaana'ia Araha.

2 Na 'etanai ha'atora beiai duruduru 'a o'ani, “'Oi 'adoma'i ha'ahoua amamu mea inamu,
3 ma naasi 'oi awa orea na'i marewanani mana mwani maho rai goro tana'o.”
4 'I'amoui ama, moi abui haa'i here 'anai ha'ataesu'a'i gare amoo'i. Ma'ata moi ha'a-odoodo'i mamoi ha'ausuri'i suriai hei'irisina Araha.

Ha'ausuringa'i Tanaraaui Slev

5 'I'amoui slev, moi araisuri'i mamoi 'adoma'i ha'ahou'i bwauodo amoo'i namou tau'aro tanaraau na'i marewanani. Moi araisuriraau beiai 'adoma'i na goro 'onaai araisuria amooua Kraest.
6 Abui tau'aro wetewete moi na'i madoraa narau 'ome'ome do neina rai taeni'o. Ma'ata na'i baaniai tahingamu hako, 'oi tau'aro 'onaai sae tatau'aro tanaa Kraest na'o raba araisuria tarau i hei'irisina God.
7 'Oi hauai tau'aro amua ha'i wa'ewa'e ma'oi tau'aro 'onaa do'o tau'aro tanaa Araha, ai'a tanaai noni.
8 Mamoi 'iraraa do'ia Araha 'ai tahariraaui nei ra tau'aro goro, rei'uaa 'iia 'e slev ma'ua ai'a.
9 Mi'amoui bwauodo 'ada'i slev, moi here ha'agorohi'i ro'u sae tatau'aro amoo'i. Moi abui ha'atee ha'a-mamaa'usiraau 'anai ha'a-mama'airaau. Mou aidangisia do 'i'amou hako, 'e ta'i bwauodo moi namou to'oraa na'i aro, mana heita'ahi ana God tana'amou hako, 'a ta'isada moi.

Hei'oi Beia Saetan

10 I maho hahako nau raba 'unua naani. 'Iniai hagu amoou beia Araha, moi ura baabau ara'a beiai mena ana na wetewete.
11 'Oi ha'aagauhi'o haari'o 'ini'i mwani taura'i ni hei'oi na 'ia God na haa'i tana'o, mai mwada'u tana'o 'anai taatahi bwarasi'o baani'i mwani ha'aradorado ta'a'i ana'ia Saetan.
12 'Inia 'igaau gau ai'a hei'oi beiai noni ni marewanani, ma'ata gau hei'oi beia Saetan mana mena ana. Ha'amomori, gau hei'oi bei'i adaro mana bwauodo adaa'i nara heimarungi na'i marewanani na awa na'i kuhi.
13 Tarana naasi 'oi ha'aagauhi'o haari'o 'ini'i taura'i ni hei'oi na 'ia God na haa'i tana'o. Neina 'onaa na maeronga 'ai boi 'anai here ha'ata'ai'o, i'oe 'oi wetewete 'anai ura bwarasia. Ma na'i 'oha nai hakoi hei'oi, i'oe 'oi ura baabau mau.
14 'Oi ura baabau beiai ha'ausuringa'i na ha'a-momori. 'Ai 'onaai rorowa'a na'o roro garia 'iniai wa'amu, mana awaha odo-odo 'ai 'onaai to'oni baabau na'o ho'osia 'anai hei'oi.
15 Mana ha'aagau na'oi haua 'anai taroha'iniai Taroha Goro 'abaiai hagu goro aho'i agaau beia God, 'ai 'onaai sandol na'o siri suri'i 'anai hei'oi.
16 Na hinihinimu beia Kraest 'ai 'onaai taatahi na'o taatahi bwarasi'o 'inia baani'i higai omo ngarungaru nai hanaasi'o 'ini'i a Saetan.
17 Mana mena ni ha'atahi ana God tana'o 'ai 'onaai didimaa hau 'anai ha'abwarasiai bwaumu. Ma'oi dauai ha'atee ana God 'onaai naihi na haa mai Hi'ona Maea.
18 Mei suri'i mwani mareho 'isi, moi ha'arahesi tarau na'i mena anai Hi'ona Maea mamoi ha'angonia God 'iniai hei'a'auhi ana. Moi 'ome'ome goro mamou abui maemae'a 'anai ha'arahesi 'a'auhiraaui noni ana'ia God.
19 Moi ha'arahesi 'a'auhiau ro'u mia God 'ai ha'a-aidangisiau 'iniai taha nawai maani'i na'i madoraa nawai taroha'iniai Taroha Goro. Ma naasi 'au bwa'i mamaa'u 'anai ha'a-aidangisiraaui noni 'iniai taha na bainihu ga'u na'i rarona.
20 'Ia Kraest 'a 'ome sigihiau 'anai taroha'iniai Taroha Goro naasi. Tarana naasi nara gaasiau 'inia na'i rumaniho'o. Naasi moi ha'arahesi mawai abui mamaa'u 'anai taroha'inia ro'u i Taroha Goro 'ini, 'onaai ga'i haua agua.

Ha'atee Wa'ewa'e Ha'ahako Ana Pol

21-22 'Inau wai ha'ataaria woua Tikikas tana'amou, i do'oragaau na'i Kraest nagau ta'ahia. 'Iia 'e noni tatau'aro goro na mangudi na'i tau'aro ana Araha. 'Iia naigui maani'i tana'amoui mwani mareho ra to'o tana'ameu na'i awa nameu haa na'ini mamoigui aidangisiai awa nameu haua. Naasi tarana nau ha'ataaria wou 'iniasi, ma ro'u do 'anai ha'a-'o'ori'i 'adoma'imoo'i.
23 Mau ha'angonia Godi Amaga mea Araha aga 'ia Jisas Kraest, 'ai ha'a-awagorohi'amoui noni hinihini. Ma'ai 'a'auhi'amou mamoi ta'ahi'amou hairiu goni beiai hinihini beia Kraest.
24 Mau ha'arahesi mia God 'ai ha'agorohi'amou hakoi nei mou ta'ahia taraua Araha aga 'ia Jisas Kraest.

Na Usu-usu Ana Pol Tanaraaui Noni Hinihini Na'i Pilipae

Gere Mamaani 'Iniai Bukani

'E taha na 'oi nugasia 'anai suria Kraest? 'A 'ua? 'Oi nugasiai urao amua ma'ua mwane amua ma'ua gare amu'i? 'A 'ua? 'Oi nugasiai ha'a-ororiu'o nara hauai sae? 'Oi nugasi'i ha'a amu'i mana tau'aro amua, ma'ua tahitahi goro na'o haa na'i marewana?

'Ia Pol 'a nugasi'i hako i mwane mareho 'isi 'anai suria Kraest. 'Ia Pol 'a hura'a mai baaniai burunga na 'iraaui mwane sae hako rau wana bo ta'eha 'inia. 'Iia 'e sae na ara'a na'i skuru ahaaha me 'iia 'e ta'i sae nara ha'ahoua suri'i 'ado rumani ha'arahesi adaaui Jiu.

Mana'i madoraa na 'ia Pol 'a watea haraaria tanaa Jisas, 'iia 'a mamarota'i ha'ausuri na'i aba 'ada'i ringeringe adaa'i Jiu. 'Iraaui Jiu raugu ai'a ha'ahoua'a, mia Pol 'a aidangisia do ni mwane mareho nara wana bo ta'eha 'ini'i ra'i mareho haari'i moi. Hoita, na'i 'oha na taraawa'a ha'ausuriraaui noni 'inia Jisas, rau rohoa marau norata'aia.

'Ia Pol 'a hauai usu-usu tanaraau noni hinihini na'i Pilipae ma 'unua tanaraau do ai'a ta mareho'a ro'u naigui goro tari 'onaai hei'irara'i na haua beia Jisas. Ni huunai 'ado'ado na to'oraa na'i tahingana, naasi 'anai 'iraraa ha'agorohia Jisas, ma do 'anai 'onaaia. 'Ia Pol 'a nugasi'i hakoi mwane mareho 'anai ha'ato'oai 'ado'adosi.

'E taha na 'o raba haua na'i tahitahi amua na'i marewanani? 'O raba 'iraraa ha'agorohia Jisas 'onaaia Pol ma'ua 'o raba ha'a-wa'ewa'e'o moi haari'o? Na'i 'oha na 'oi 'oha'i na'i Buka Pilipae 'oi wai'ado'ado suriai taha na 'oi matai haua 'anai 'iraraa ha'agorohia Jisas ma 'anai tau'aro tanaa.

1 'Inaua Pol beia Timoti namiri tatau'aro tanaa Jisas Kraest, miri haua i usu-usuni tana'amou hako i noni ana'ia God namou hinihinia Jisas Kraest na'i 'omaai Pilipae. Ma ai'a do tana'amou moi, mei tana'amou ro'u i na'otara mi'amou i nei mou 'a'au suri'i tatau'aro ni heisoi na'i 'omaasi.
2 Ma miri ha'arahesi do'ia God i Amaga, mia Araha aga, 'ia Jisas Kraest, rarui ha'agorohi'amou mararui ha'a-awahi'amou goro.

Ha'arahesi Ana Pol

3 'Au ha'atee ha'agorohia God tarau 'ado 'oha nau 'adoma'ini'amou.
4 Mau honu 'inia i wa'ewa'e 'ado 'oha nau ha'arahesi 'ini'amou.
5 'Au wa'ewa'e 'ini'amou 'inia i 'a'au amoou 'anai taroha'inia i Taroha Goro mau mai na'i madoraa mou taraawa'a hinihinia Jisas Kraest ma tari mai 'ohani.
6 Mau 'iraraa ha'agorohia do na tau'aro goro God na taraawa'ana bei'amou 'ai 'ari daara'i tari 'oha naigui agaau, na'i dangi 'ia Kraest 'ai aho'i mai.
7 'A arari do 'au ga'i wa'ewa'e 'ini'amou o'asi, suria 'au ta'ahi'amou di'u mi'amou hako mou 'a'au na'i tau'aro God na banea tanagia. 'I'amou 'a'auhiau na'i madoraa nau taatahi bwarasiai Taroha Goro mau ha'ata'inia tanaraaui noni i ha'a-momori ana, rei'uaa na'i 'oha nau awa i rumaniho'o ma'ua awa dadara'a.
8 'Au kae tarisi'amou di'u 'inia 'au ta'ahi'amou 'onaai ta'ahi'amou ana Jisas Kraest. 'Ia God na 'iraraa 'onaa 'au ha'a-momori ma'ua ai'a.
9 'Au ha'arahesi dona heita'ahi amoou 'ai raha hanehane ara'a beiai huunai aidangi,
10 neina moi matai sigihiai maho na odo-odo. Naasi mougui wadiwadi baaniai ora-ora'a mara bwa'i sadoia ta maho narai hiiri'amou 'inia na'i madoraa Kraest 'ai aho'i mai.

11 'Au ha'arahesi mi'amou moi hau'i mwani maho goro nara odo-odo 'inia i hei'a'auhi
ana Jisas Kraest, mana mwani inoni rai ha'aasaa marai ha'atee ha'agorohia God 'inia.

Rongomaata'i 'A Ha'agorohiai Tatau'aro

12 Arai do'ora mana asimee'i na'i Kraest, 'au 'irisia domoi 'iraraa i madoraa bwara
nau siri na'iei 'ohani, 'a 'a'auhiau 'anai taroha'iniai Taroha Goro.
13 'Iraau na hehei'oi narau 'omesuriai ruma anai Mwaeraha adaaui Rom miraau
tara'i sae ro'u 'ini, rau aidangisia do 'inau 'au awa na'i rumaniho'o 'iniai tatau'aro
nau haua tanaa Kraest.
14 Ma 'inia i awa agua na'i rumaniho'oni, 'a rago i noni hinihini nau ha'a-wetewetea
i hinihinidaau beia Kraest. Raugu ai'a mamaa'u'a 'anai taroha'inia hura'ai Taroha
Goro na boi baania God.
15-17 'Io, tara'i nei ra taroha'inia Kraest beiai ahugoro na'i tatau'aro adaau. Rau
ta'ahiau 'inia rau aidangisia do'ia God na 'ome sigihiau 'anai ha'ata'inia i ha'a-momori
na haua i Taroha Goro. Ma'ata, 'a ha'a-momori do ra'i nei ra taroha'inia Kraest 'inia
ra kakawa 'omesiau marau rabasia moi do 'iraaui sae hinihini rai suriraau. Rau
ai'a to'oraai huunai 'ado'ado 'anai heitaroha'i, 'inia rau raba ha'a-ororiuraau moi
haariraau. Rau haua o'asi dorai ha'a-arungata'aiau 'oha nau awa na'i rumaniho'o.
18 Ma'ata ai'a 'ua! Maho moi na ororiu, 'iraau hako rau taroha'iniai Taroha Goro
'inia Kraest. 'Inau wa'ewa'e moi, rei'uaa tara'i nei ra ai'a to'oraa ma'uasi ra to'oraai
huunai 'ado'ado 'anai heitaroha'i.
Na wa'ewa'e agua 'ai 'ari daara'i,
19 'inia 'au aidangisia dona ha'arahesi amoo'i 'iniau mana hei'a'auhi anai Hi'ona
Maea ana Jisas Kraest 'ai ha'ahura'ahiau dadara'a baaniai rumaniho'o.
20 'Au rabasia mau hinihini wetewete dowai abui ninima 'anai ha'ata'inia i gorohana
Kraest na'i tahingagu tanarai noni. Ma'ata, 'onaai bwane hahaua agua, 'au 'irisia
dowai ramoramo 'ado 'oha 'anai ha'ata'inia, rei'uaa wai tahi ma'ua mae.
21 Mei tanaau, na tahi na'i marewana, naasi 'anai ha'ata'inia i gorohana Kraest, ma
na'i mae 'ai haua tanaau i mareho nai goro di'u ro'u wou.
22 'Onaa na wai awa mau, 'au ga'i hau'i mwani tatau'aro goro tanaraaui noni. Ma
'au ai'a 'iraraa 'i nei he'ua na goro. Tahi ma'ua mae?
23 Na 'adoma'igu 'a heiruarua'a. 'A goro dowai hano baaniai marewanani 'anai awa
beia Kraest na'i aro, 'inia i tahingasi 'a goro di'u ro'u wou.
24 Ma'ata, 'a ororiu ro'u dowai awa mau bei'amou 'anai 'a'auhi'amou.
25 Mau aidangisia do neisi 'a ororiu di'u. Naasi, 'au aidangisia dowai awa
mau bei'amou 'anai 'a'auhi'amou mamoi 'u'uria taraua Kraest beiai wa'ewa'e na'i
hinihinimoou.
26 Ma na'i 'oha wai aho'i mai bei'amou, moigui huunai ha'atee ha'agorohia Jisas
Kraest 'iniai awa aho'i agua bei'amou.
27 Maho na ororiu na moi 'iraraa, dona awangamou 'ai suriai ha'ausuringa'i anai
Taroha Goro 'inia Jisas Kraest. Ma naasi, rei'uaa wai ataha wou bei'amou ma'ua bwa'i,
wai rongoa do 'i'amou mou ura baabau na'i ta'i 'ado'ado, mamou tau'aro goni 'anai
'a'auhirai noni 'anai hinihiniai Taroha Goro.
28 Moi abui mamaa'usiraaui nei nara ura bwarasi'amou marai 'ome 'iraraa do 'ia
God 'ai ha'a-ai'araau me 'i'amou 'ia God haaria nai ha'atahi'amou.
29 'I'amou 'ia God 'a ha'awate'amou 'anai hinihinia Kraest, ma ha'awate'amou ro'u
'anai rongomaata'i 'inia.
30 'Oha nau awa bei'amou ani, mou 'omesiai tau'aro raha nau haa 'anai taatahi
bwarasiai Taroha Goro. Ma na'i 'ohani mou rongoa do 'au tau'aro raha ro'u mau
'anai taatahi bwarasia. Hoita, mau 'iraraa do na'i 'ohani 'i'amou mou haua o'asi ro'u.

2

Suriai Barongana Kraest

1 'A 'ua? Ni hagu agaau beia Kraest 'a matai ha'a-'o'ori'i 'adoma'igaa'i? 'A 'ua? Ni heita'ahi ana 'a matai ha'a-aro'i ahugaa'i? 'A 'ua? Gau hagu beiai Hi'ona Maea? Ma 'ua? Gau matai ta'ahiraau mana 'a'auhiraaui noni?
2 Ma 'onaa na o'asi, moi ahu aratara mamoi ta'ahi'amou hairiu. Moi ha'i ta'i na'i ahumoo'i ma na'i 'adoma'imoo'i 'anai 'adoma'i aratara, mawaigui wa'ewa'e di'u 'ini'amou.
3 Abui haa'i maho dorai ha'a-ororiu'o 'ini'i, ma'ua haa'i mareho moi beiai ahu ha'a-ta'eta'e. Ma'ata 'oi ha'a-anoano'o haari'o ma'oi 'adoma'iniraaui noni hako ra ororiu baani'o.
4 Abui 'adoma'i ororiu moi 'ini'i mareho na'o 'irisi'i haari'o. Ma'ata 'oi 'adoma'ini'i ro'u i taha nara 'irisi'i noni 'etea.
5 Na 'adoma'imoo'i mana awangamoo'i 'ai 'onaai 'adoma'i mana awahana Kraest.
6 Rei'uaa 'iia 'a ta'isada beia God,
me'iia ai'a bonasia do 'ai ura baabau na'i ta'isada na haua beia God.
7 Ma'ata 'a ha'a-anoanoa haaria 'onaai noni tatau'aro.
'A huta ha'i noni
ma boi na'i marewana 'onaai sae haaria.
8 'A ha'a-anoanoa haaria
ma araisuria God tari mae,
'a mae 'onaai sae hehere ta'aa na'i dadaahoro.
9 Tarana naasi, 'ia God 'a ha'a-suruta'ea ara'a ma nugaa na'i dora na ororiu,
ma haua tanaa i ata na ororiu baani'i hako i mwani ata.
10 Ma na'i atana Jisas 'adonai nei rai topira'i ruru tanaa,
'iraaui nei na'i aro mana ano,
ma na'i dora adaa'i nei ra mae'a.
11 'Iraau hako rai ha'arangasia hura'a do'ia Jisas Kraest na Araha
marai ha'atee ha'agorohia God i Ama.

Hauai Taha God Na 'Irisia

12 Naasi arai noni agu'i, moi bonasiai araisuria God beiai ha'ahou suriai herehere na arariraaui nei na 'ia God 'a bwani ha'atahiraau baaniai ora-ora'a. 'Onaai araisuriau amoou na'i madoraa nau awa bei'amou ani, mou abui agoheta'i araisuriau ro'u mau rei'uaa nau ai'a awa bei'amou.
13 'Ia God na tau'aro na'i ahumoo'i, 'ai ha'a-mwa'emwa'e'amou mai 'a'auhi'amou 'anai suriai hei'irisina.
14 Moi abui heitohetohe ma'ua hei'unu'unu suri'i mwani maho moi haa'i.
15 Naasi moigui wadiwadi baaniai ora-ora'a mara bwa'i sadoia ta maho narai ha'ahuni'amou 'inia. Rei'uaa mou awa 'uruhadaaui noni nara awa na'i kuhi mana ora-ora'a, 'i'amou moigui awa 'onaai ra'i garena God mana tahingamoo'i rai goro na bwa'i ta'aa nai awa suri'i. Na tahingamoo'i rai rara na'i 'uruhadaau 'onaai'i hee'u nara rara dio baaniai aro na'i kuhi,
16 'oha moi haua tanaraaui taroha rai tahi 'ini'i. 'Onaa 'ai o'asi, 'inau wai wa'ewa'e 'ini'amou na'i 'oha Kraest 'ai aho'i mai, suria na tau'aro raha nau haua, ai'a 'ari pwaranga.
17 Na tatau'aro mana hinihinimoou 'a 'onaai ho'asi namou watea tanaa God. Ma 'onaa narai ha'amaesiau, na tahingagu 'ai 'onaai ho'asi nara nuga gonia beiai ho'asi amoou. 'Onaa 'ai o'asi, 'inau wai wa'ewa'e goni bei'amou.
18 Mi'amou mou ga'i wa'ewa'e ro'u 'inia beiau.

Timoti Mea Epafrodaetas

19 'Onaa 'ai suriai hei'irisina Araha aga, 'ia Jisas Kraest, 'a bwa'i orea mawai ha'ataaria'a woua Timoti 'anai garihi'amou, neina 'ai wa'ewa'e 'i 'adoma'igu 'oha wai rongoa ta taroha goro 'ini'amou.
20 Ai'a tanei ro'u 'aigui 'adoma'i ororiu ma'ua ta'ahi'amou 'onaaia Timoti. 'Iia 'a 'adoma'i raorao 'ini'amou dona mwani mareho rai 'ari goro tana'amou.

21 'Iia ai'a 'onaai mwani nei nara 'adoma'i raha moi 'ini'i hei'irisidaa'i marau ai'a
bonasiai aidangisiai hei'irisina Jisas Kraest.
22 'I'amou mou bwane aidangisiai barongana Timoti. 'Iia 'a tau'aro beiau 'anai
taroha'iniai Taroha Goro, ma 'onaai gare na 'a'auhiai amana.
23 Hoita, na'i madoraa wai 'omesiai taha nai to'o tanaau, 'au rabasia do waigu
ha'ataaria wou.
24 Mau hinihini wetewete do 'a bwa'i orea mia Araha 'ai wateau 'anai ataha mau
wou bei'amou.
25 I do'oragaaua Epafrodaetas namou ha'ataaria mai 'anai 'a'auhiau ani, nau
'adoma'inia dowai ha'ataaria aho'i 'ariwou bei'amou na'i na'o. 'Iia 'a tau'aro beiau
ma 'a'auhiau 'anai ura bwarasiraaui maerongagaa'i.
26 'Iia 'a 'adoma'ini'amou ma kae raba 'omesi'amou. 'Iia 'a 'ado'ado raha 'ini'amou
'iniai rongoa amoou i daoha na haa.
27 Ha'amomori, na daoha na haa 'a gaarangi maesia. Ma'ata, 'ia God 'a ahu ta'ahia
ma ha'agorohia aho'i. Ma ai'a do 'iia moi, 'iia 'a ahu ta'ahiau ro'u. 'Inia 'onaa 'a ga'i
mae, ni ahutotou nawai haua 'ai raha di'u baaniai na'o.
28 Naasi 'au 'adoma'i raorao 'anai ha'ataaria aho'i wou mamoi wa'ewa'e 'oha moi
'omesia aho'i, minau wai abui 'ado'ado raha di'u'a 'inia 'onaa na'i na'o.
29 Na'i 'oha nai aho'i wou, moi wa'ewa'e 'inia mamoi ha'amaotoa 'onaai do'oramoou
beia Araha. 'A goro 'anai ha'ahou'i noni o'asi,
30 'inia 'iia 'a gaarangi mae 'oha na tau'aro tanaa Kraest. 'A siri na'i maemaeha 'inia
i 'a'au na haa tanaau 'ini'amou, 'iniai awa ha'atau amoou.

3

Odo-odo Na'i Maana God

1 Arai do'ora mana asimee'i na'i Kraest, moi wa'ewa'e 'iniai hagu amoou beia Araha.
Ai'a 'ua moe'a tanaau 'anai 'unu aho'isi'i taha nau bwane 'unu'i tana'amou, 'inia na'isi
taatahi 'ada'i hinihinimoo'i.
2 Mou 'omesuri'amou baaniraau i nei nara 'unua dogai dauai ringei aha ha'ara 'anai
ha'i noni ana'ia God. Na barongadi ra 'onaai boo wasi nara sibania moi hau'i here ra
ta'a'i.
3 Gau 'iraraa do 'igaau naasi huudi noni ana'ia God. 'Inia rei'uaa nagau ai'a aha
ha'ara, na Hi'ona Maea 'a awa na'i raroga ma 'a'auhigia 'anai ha'arahesia God. Gau
wa'ewa'e 'ini'i maho na 'ia Jisas Kraest na hau'i tanagaau magau ai'a 'u'uriai maho
nagau hau'i haarigaau 'anai ha'i noni ana'ia God.
4 'Inau 'e ta'i 'iniraaui nei nau ga'i 'u'uri'i taha nau haa'i haariau, mau ga'i di'ua ro'u
atei na matai haua o'asi. 'Inia 'inau 'a tarana do 'au ga'i haua o'asi.
5 'Inia 'inau 'e ai Jiu baaniai burungana Benjamin. Na wauwa agu'i ra'i ai Jiu, tarana
naasi 'inau 'e huunai Jiu. 'Inau 'au dauai ringei aha ha'ara na'i warunai dangi murinai
dangi nau huta. Minau ha'isuri'i goro i ringe amee'i, 'inia 'inau 'e ta'i 'iniraaui Farisei
nameu taguma'ini'i goro i ringe.
6 Minau 'au dau baabau suri'i ringe amee'i do 'ia God 'ai ahugoro 'iniau. Tarana
naasi nau ha'a-mama'airaau 'inia i nei rau suria Kraest. Mana 'adonai herehere mana
ringeringe amee'i Jiu, 'au ha'isuri'i hako. Ma bwa'i nei nai ha'ahuniau do'au horosia
ta nei.
7 Na'i na'o nau 'adoma'inia doni mareho 'isi ra'i mareho goro. Me na'i 'ohani, 'au
hinihinia Kraest, mau aidangisia dona mwani mareho 'isi, ra'i mareho haari'i moi.
8 Ha'amomori! Na'i 'ome riaria nau haa, 'au sadoia doni mwani mareho nau
haa'i na'i na'o, ra'i mareho haraari'i moi. Mana mareho na ororiu di'u, naasi 'anai
aidangisia goro i Araha agua, 'ia Jisas Kraest. Me tarana 'inia 'iia, na mwani mareho
'au nugasi'i hako mau 'adoma'i mara ha'aro'a moi 'ini'i neina 'inau wai aidangisia
Kraest

9 mawai ha'i ta'i beia. Ma naasi, ai'a 'iniai suria agu'i ringe amee'i Jiu nau odo-odo
'inia na'i maana God, ma na'i moi hinihinigu beia Jisas Kraest.
10 Taha nau 'irisia, naasi do 'inau wai aidangisia goro a Kraest mana mena na ha'a-
suruta'ea aho'i 'ai awa beiau. Mau 'irisia wai rongomaata'i 'onaai rongomaata'i na
haa mawai 'onaaia na'i mae ana.
11 Ma naasi nau 'adoma'inia dowai suruta'e aho'i ro'u baaniai mae 'onaaia.

'Eba Tari Ha'a-arosina

12 Mau ai'a 'unua do 'inau 'au aidangisia hako a Kraest ma'ua 'au tari mau na'i dora
na 'ia God na 'irisia dowai tari iei. Ma'ata 'au bonasia do 'inau wai tari 'isi, 'inia naasi
tarana na 'ome sigihiau 'inia.
13 Arai do'ora mana asimee'i, nau ai'a 'adoma'inia mau do'au ataha'a. Ma'ata ni
here nau haa, 'a 'onaai sae na 'eba hei-ohooho. Nau ai'a 'adoma'ini'i mwani maho
na'i murigu, ma'ata 'au bonasia i ataha na'i dora nau ai'a ataha mau na'iei.
14 'Au bonasia dowai dauai heitahari, 'onaaiai nei na 'eba hei-ohooho. Ma naasi
nagua heitahari, 'ia God 'ai soiau ara'a i aro 'iniai hinihinigu beia Jisas Kraest.
15 Ma 'igaau i nei na hinihinigaau 'a wetewete, 'a goro dogai to'oraa i ta'i 'ado'ado
'ini'i mareho 'isi. Ma 'onaa 'ia tei na ai'a 'adoma'i aratara beiau 'ini'i tara'i mareho, 'ia
God 'ai ha'ata'inia tanaa dona mareho 'isi ra ha'a-momori.
16 Rei'uaa, taha na ororiu naasi, 'anai awa suriai mareho God na bwane ha'ata'ini'i
tanagia.
17 Arai do'ora mana asimee'i, moi ha'isuriai awangagu mamoi ha'isuria ro'u atei na
awa suriai ha'ausuringa'i nameu haua tana'amou ani.
18 'Au ha'atee o'asi, 'inia ra ragoi nei nara here 'onaa do rau hinihinia Kraest, mana
barongadaa'i ra ai'a goro. 'A ha'ata'inia do rau ura bwarasiai tarohanai mae ana
Kraest na'i dadaahoro miraau ra'i maerongana ro'u. Nau bwane taringai 'unua ga'u
tana'amou, mawai 'unua ro'u tana'amou beiai ahutotou.
19 Nei ra o'asi, rai sadoia nadaau i mae tarau, 'inia na hei'irisi 'anai abe narau
'adoma'i ororiu 'inia. Na mareho narau ga'i ninima 'inia i haa'i, naraugu ha'apa'o
'ini'i. Marau 'adoma'i riu moi 'ini'i mareho ni marewana.
20 Migaau ra'i noni auhenua anai aro, magau totori ha'i wa'ewa'e 'inia i aho'i ana
mai Ha'atahi, 'ia Araha aga, Jisas Kraest.
21 Ma na'i madoraasi, na abega na maemae'a moi ma 'ome ta'aa, 'ai orisia maai
'onaai abena na hauasa. 'Ai orisi'i abegaa'i 'iniai mena ana na marungi'i 'ini'i mwane
mareho hako.

4

Pol 'A Ha'abasuraaui Noni Hinihini

1 Arai do'ora mana asimee'i, 'au tarisi'amou mau ta'ahi'amou di'u. Mou ha'a-
wa'ewa'eau minau ha'atee ha'agorohia God 'ini'amou. Naasi, moi ha'isuri'i mareho
nau 'unu'i 'isi neina moi ura baabau na'i hinihinimoou beia Araha.
2 Mau ha'a-ta'u'u'amurua rua urao, i'oe a Iuodia mea Sinidiki, murui ha'a-arataraa
i haiu'au'a na to'o na'i ahoaamurua ma murui 'adoma'i aratara, 'inia murua muru
suria hako Araha.
3 Mau ha'angoni'o mo'o no'o mangudi 'anai tatau'aro beiau ani, 'oi 'a'auhirarua, 'inia
rarua raru tau'aro 'a'auhiau 'anai taroha'iniai Taroha Goro. Ma ai'a do 'irarua moi
rua uraosi nararu 'a'auhiau, miraau ro'u tara'i nei beia Klemen. 'Iraau na atadaa'i ra
awa na'i buka nara usu'i atadi nei rai dauai tahi tarau.
4 Moi wa'ewa'e tarau 'iniai hagu amoou beia Araha. Mawai 'unua ro'u, moi
wa'ewa'e!
5 Moi awa 'abenga'i beiraau hako i noni, 'inia Araha 'a gaarangi mai boi.
6 Abui ta'aa i 'adoma'imoou 'ini'i mwani maho. Mei suri'i mwani maho mou siri
suri'i, mou ha'arahesia God. Mou ha'angonia 'ini'i taha mou 'irisi'i mamou ha'atee
ha'agorohia ro'u.

7 Ma naasi 'ia God 'ai ha'apapaku'i 'adoma'imoo'i mana ahumoo'i nara torakoke,
'iniai 'u'uria amoou a Jisas Kraest. Mana herengana God 'anai ha'apapaku'i
'adoma'igaa'i 'a bwarai aidangi tarihana.
8 Mana maho hahako, arai do'ora mana asimee'i, 'a goro domoi 'adoma'ini'i tarau
mareho 'ini. Moi 'adoma'inia tarau i maho na ha'a-momori ma arari 'anai ha'ahoua,
i maho na odo-odo ma wariwari baaniai ora-ora'a, mana maho na goro, mana maho
na mwani noni hako ra 'adoma'i ha'agorohia.
9 Moi ha'isuri'i ha'ausuringa'i nau hau'i tana'amou ma moi hau'i ro'u mareho mou
rongo'i nau 'unu'i ma mou 'omesi'i nau haa'i. Ma naasi 'ia God na ha'apapaku'i
'adoma'imoo'i nara torakoke 'ai awa bei'amou hako.

Ha'atee Ha'agorohi Ana Pol

10 'Au wa'ewa'e di'u mau ha'atee ha'agorohia Araha 'ini'amou. 'Inia rei'uaa na
gere orea'a, mou ha'ata'inia ro'u i 'adoma'i ororiu namou haua 'anai 'a'auhiau. 'Au
'iraraa moi do 'i'amou mou 'adoma'i ororiu 'iniau, magu ai'a madoraa tana'amou 'anai
'a'auhiau.
11 'Au ha'atee o'asi, ai'a do'au 'irisi'i tara'i mareho baani'amou. Rei'uaa nau ai'a
to'ora mareho, 'inau matanga'i awa na'i 'uruhadi mwani tahinga hehe'ete'i o'asi, mana
mareho nau to'ora'i ra aro'a 'iniai ahugu.
12 'A matanga'i aro'a i ahugu, rei'uaa na mwani maho ra he'ua tanaau. Rei'uaa nau
pohara ma'ua toto'ora, rei'uaa nau awa hihioro'a ma'ua 'au masu, rei'uaa nau to'ora
mareho arari ma'ua na ai'a.
13 Beiai wetewete na'ia Kraest na haua tanaau, 'inau 'au matai awa suri'i mwani
tahinga he'ete'i hairiu.
14 Ma'ata 'a goro i 'a'auhiau amoou na'i madoraa nau bwara o'ani.
15 'I'amou noni hinihini na'i Pilipae, mou 'iraraa na'i madoraa nau awa bei'amou
na'i Provensi Masidonia 'anai taroha'iniai Taroha Goro tari 'oha nau hura'a, ai'a ta
ruruha i noni hinihini ro'u nai 'a'auhiau. 'I'amou moi namou 'a'auhiau na'i aba 'anai
ha'a 'iniai tatau'aro agua.
16 Mamou taringai 'a'auhiau'a na'i awa nau haa na'i 'omaa i Tesalonaeka.
17 'Au ha'atee o'asi, ai'a do'au 'irisi'i tara'i mareho ro'u baani'amou, me 'au 'irisia do
'ia God, 'ai tahari'amou 'iniai tau'aro goro amoou.
18 'Io, na mwani mareho mou ha'ataari'i mai tanaau ani beia Epafrodaetas ra taha
hako beiau. Mana hisu mou hau'i tanaau ra rago arari, ma ai'a ta mareho nawaigui
pwapwaku 'inia. Na hisu mou haa'i ra 'onaai ho'asi na si-si'ini goro na 'ia God 'a
ahugoro 'inia.
19 Na mwane mareho hako, 'iaana'i a God nau tau'aro tanaa. Naasi, mana mareho
na ta'isada do'oi to'ora'i, 'ai haa'i tana'o, 'iniai hagu amua beia Jisas Kraest.
20 Gau magau ha'aasaa God i Amaga tarau tarau. Amen.

Ha'atee Ha'ahako

21 'Io, 'oi 'unuai ha'atee wa'ewa'e agua tanaraaui noni ana'ia God 'isi nara hinihinia
Jisas Kraest. 'Iraaui noni hinihini nameu ta'i awa 'ini, rau 'unua wou i ha'atee wa'ewa'e
adaau ro'u tana'amou.
22 Miraau hakoi noni ana'ia God na'i 'omaani rau 'unua ro'u i ha'atee wa'ewa'e adaau
tana'amou. Ororiu 'ira i nei ra tau'aro tanaai Mwaeraha adaaui Rom.
23 'Au ha'arahesi mia Araha aga, 'ia Jisas Kraest, 'ai ha'agorohi'amou hako.

Na Usu-usu Ana Pol Tanaraaui Noni Hinihini Na'i Kolosae

Gere Mamaani 'Iniai Bukani

'A ga'i 'ome he'ua i tahinganai sae hinihini? Na Baebol 'a 'unua tanagia do na'i madoraa nagau hinihinia Kraest, 'iia 'a awa beigia. Na'i Buka Kolosae 'ia Pol 'a maania taha nagau to'oraa na'i madoraa na 'ia Jisas 'a awa suri'i tahingagaa'i.

'Ia Pol 'a 'unua do na'i 'oha nagau ai'a waia Jisas mau suri'i tahingagaa'i, gau ha'atau di'u baania God. Ma'ata 'ia Jisas 'a waigia mai gaarangia God. Gau to'oraa'a i tahinga haoru mana ora-ora'a agaa'i 'a 'adoma'i nugasi'i hako. 'Iia 'a bwane ha'a-dadara'agia baani'i mwane ha'ausuringa'i ni marewana nara 'unua dogai suri'i mwani ringeringe 'anai sadoiai tahi tarau.

Ni hagu nagau haua beia Kraest 'e kae mareho raha di'u. 'Oi wana na'i bukani 'anai sadoi'i taha narai to'o na'i tahingamu na'i madoraa na'o hagu beia Jisas.

1-2 Tana'amoui noni ana'ia God na'i 'omaa i Kolosae namou hinihinia wetewete a Jisas Kraest. 'Inaua Pol, Ha'ataari ana Jisas Kraest 'onaai 'irisia ana God, mea Timoti, 'i do'oragaau beia Jisas Kraest, miri haua i usu-usuni. Miri ha'arahesi mia God i Amaga 'ai ha'agorohi'amou ma'ai ha'a-awa goro'amou.

Ha'arahesi Ni Ha'atee Ha'agorohi

3 'Ado 'oha nameu ha'arahesi 'a'auhi'amou, meu ha'atee ha'agorohia Godi Amana Araha aga 'ia Jisas Kraest.

4 'Inia meu rongoai hinihinia amooua Kraest mana ta'ahiraau amoou hakoi noni ana'ia God.

5 Mou haua o'asi, suria mou hinihini wetewete domoi dauai tahinga haoru na goro di'u na 'ia God na ha'aagaua tana'amou na'i Aro. Mana mahosi mou bwane rongoa na'i madoraa ra taroha'inia tana'amou i Taroha Goro. Na tarohasi 'a ha'a-momori

6 ma 'adarara hura'a suriai marewana ma ada ro'u bei'amou. Na Taroha Gorosi na orisi'i moe'asi tahingadaa'i noni. Ma naia ro'u naasi na orisi'i tahingamoo'i taraawa'a mau na'i 'oha namou bura'i rongoa mamou bura'i 'irara ha'agorohiai goro na haua God 'ini'amou.

7 'Ia Epafaras, i geresae goro agaau na tau'aro bei'ameu, naasi na taroha'inia tana'amou tahamora i Taroha Gorosi. Me 'iia 'a mangudi 'anai tau'aro tanaa Kraest 'anai 'a'auhi'amou.

8 'Iia na maania tana'ameu i heita'ahi anai Hi'ona Maea na awa bei'amou namougu taarai ta'ahiraau 'inia i noni hinihini nara awa suriai mwani dora.

9 Tarana naasi, taraawa'a na'i 'oha meugu rongo mamaani 'ini'amou, meu ai'a agoheta'i ha'arahesi 'a'auhi'amou. Meu ha'arahesi waiori tanaa God 'ini'amou ma 'ai ha'ata'iniai taha na 'irisia domoi haua, mamoi to'oraai aidangi mana madoma baania God neina moi aidangisi'i barongana'i.

10 'Onaa nai o'asi, moi matai awa na'i tahinga na arari na'i maana Araha ma 'ai wa'ewa'e 'ini'i mwane mareho goro moi haa'i. Ma ro'u, moi aidangisia goro di'u ro'u woua God.

11 Meu ha'arahesi mana mena ana God na raha 'ai ha'a-ahumaratanoa'amou ma 'ai ha'a-'o'ori'amou 'anai ura baabau ha'i wa'ewa'e na'i madoraa ni rongomaata'i.

12 Meu ha'arahesi neina moi ha'atee ha'agorohia God 'iniai watea ana tana'amoui noni ana'i 'anai dau'i mwani mareho na duruduru 'ini'i tana'amou i sae namoi awa na'i dora marewa ara'ai aro.

13 'Ia God 'a waigaau hura'a baaniai mena ana Saetan na marungiraaui nei nara awa na'i kuhi, ma nugagia bahainai heimarungi anai garena na ta'ahia.

14 Mana garena 'a bwane 'adoma'i nugasigia ma ruhasigia baani'i ora-ora'a agaa'i
'iniai 'abuna.

'Ia Kraest 'A Ahaaha

Baani'i Mwani Maho Hako

15 'Ia Kraest na aho'i ta'i noni 'a ta'isada beia God, sae 'iia 'a ai'a aho'i ta'i noni. 'Iia
'a ahaaha baani'i hakoi mwani ha'apwa'ara.
16 'Ia Kraest 'a ha'apwa'ara'i mwane mareho hako na'i aro mei ano suriai hei'irisina
God. 'A ha'apwa'ara'i maho ga re'i'i mana nei ga ai'a re'i'i, 'onaai'i enjel mana mareho
ra to'o mena ni heimarungi. Mwani taraani maho hako 'ia Kraest na ha'apwa'ara'i
suriai hei'irisina God, neina rai ha'aasaa 'ini'i.
17 'Ia Kraest 'a awa'a maragu pwa'ara ro'u i mwane maho hako, 'iia na daugoni'i.
18 'Iia naasi na bwauodonai heisoi, mana heisoi naasi na 'onaai abena. 'Iraaui sae ni
heisoi rai dauai huunai tahi baania, 'inia 'iia naasi nei tahamora na tahi aho'i baaniai
mae nagu bwa'i mae'a ro'u ta'oha. 'A o'asi neina 'ai ahaaha baani'i mwane taraani
maho hako.
19 Na'i 'oha na 'ia Kraest 'a boi marewana, 'a ta'isada hako beia God, 'inia naasi taha
na 'ia God na 'irisia.
20 Ma ha'ahagugoni'i aho'i beia 'i mwane taraani maho hako na'i aro mei ano 'iniai
'abunai garena na ahe na'i dadaahoro.
21 Na'i na'o 'i'amou mou ai'a hagu ga'u beia God. 'I'amousi mou ha'imae beia 'ini'i
mareho ta'a'i namou 'adoma'ini'i mamou haa'i.
22 Mana Garena God 'a aho'ita'i noni ma mae, naia namougu hagu goni aho'i ro'u
'inia beia God. 'A haua o'asi nei namoi matai ura na'i maana 'onaai noni odo-odo na
ai'a ta ta'i ta'aa nai awa beia.
23 Me ma'ata moi ura baabau na'i hinihinimoou. Moi abui 'adoma'i wanusi 'ini'i
mwani mareho na 'ia God na duruduru 'ini'i tana'amou na'i Taroha Goro namou
rongoa ani. Mana Taroha Gorosi ra taroha'inia ro'u 'ari suriai marewana hako.
Minaua Pol naasi 'e sae tatau'aro na 'ia God na sigihiau 'anai taroha'iniai Taroha
Gorosi.

Tau'aro Na Haua Pol Na'i Heisoi

24 Rei'uaa wai rongomaata'i 'iniai tau'aro nau haua, mau wa'ewa'e moi, suria 'a
'a'auhi'amou. 'Ia Kraest 'a rongomaata'i ga'u 'anai 'a'auhiai heisoi na 'onaai abena.
Minau 'au mwa'emwa'e 'anai rongomaata'i o'asi ro'u 'anai 'a'auhiai heisoi.
25 'Ia God 'a 'adoma'i nunuga 'inia do 'inau wai tau'aro tanaa na'i heisoi 'anai
taroha'inia hakoi Taroha Goro tana'amou.
26 Na'i 'ohabwani, tarohasi 'a awa bainihu baaniraau hakoi sae. Mana'i 'ohani 'ia
God 'a ruhasia tanaraaui noni ana'i.
27 'A haua o'asi, 'inia 'a 'irisia do 'i nei mou ai'a Jiu moi aidangisia doni taroha hauasa
naasi 'a matai ha'ahonusiai tahingamoo'i 'ini'i mwani mareho goro. Mana tarohasi
naia naani. 'Ia Kraest 'a awa na'i tahingamoo'i, naia namou to'oraa 'inia i 'adoma'i
heimamasi 'anai awa goni beia God ara'ai Aro.
28 Naasi, meu ha'arangasiai tarohana Kraest suri'i mwani dora meu ataha suri'i.
Meu haua beiai ha'abasu mameu ha'ausuriraaui sae hako beiai madoma, neina na'i
'oha nai boi mau, rai matai ura na'i maana God 'onaai inoni nara odo-odo'a suriai
hagu adaau beia Kraest.
29 Tarana naia nau tau'aro wetewete 'inia beiai mena na haua Kraest tanaau.

2

1 'Au rabasia domoi aidangisiai tau'aro raha agua 'ini'amou me 'iniraau ro'u i sae
ni heisoi na'i Leodisia beiraaui nei rau ai'a re'iau mau 'onaaiamousi.

2 'Au tau'aro raha o'asi 'anai ha'a-'o'ori'i 'adoma'imoo'i ma 'au rabasia domoi hagu
goni beiai heita'ahi. Ma naasi, 'i'amou moi aidangi tarihana doni taroha na awa
bainihu ga'u beia God 'a ha'a-momori. Mana taroha naasi 'ia Jisas Kraest.
3 'Iia naasi mamaai tara 'anai ha'ata'inia he'ua 'anai dauai huunai madoma mana
aidangi.
4 Nau ha'atee o'asi suria nau ai'a rabasia domoi ha'awatea tanei 'ai ha'abweu'amou
'ini'i mamaani pwari'i, rei'uaa nara rongo goro he'ua.
5 Rei'uaa nau ai'a awa bei'amou na'i 'ohani, ma'ata 'inau 'ado'adomoou tarau. 'Au
wa'ewa'e 'iniai rongoa aguai awaha odo-odo amoou mana ura baabau amoou na'i
hinihinimoou beia Kraest.

Huunai Tahinga Beia Kraest

6 'I'amou mou waia Kraest hako'a na'i tahingamoo'i do 'iia nai Araha amoou. Naasi
moi awasuria tarau.
7 Moi nugaai rari odomou beia, me 'iia nai ahuina i tahingamoou. Moi wetewete
na'i hinihinimoou 'onaai ha'ausuri'amou ada, mamoi ha'atee ha'agorohia tarau 'ini'i
mwani mareho goro na haa'i tana'amou.
8 Moi abui watea tanei 'ai rau'amou baania Kraest 'ini'i moi ha'ausuringa'i pwari'i
nara rongo goro me ra matai ha'ateha'amou baania. Ha'ausuringa'i 'isi ra ai'a boi
baania Kraest, me ra'i ringeringe ni marewanani moi ma'uasi ra'i mareho nara
mamaani usuringa'ini'i moi sae wari.
9 Ra gasi pwari'i'amou, 'inia 'ia Kraest 'a to'oraa hakoi barongana mana mena ana
God rei'uaa na aho'ita'i sae 'onaaigia.
10 Me 'iniai hagu amoou beia, mwani mareho na 'ia Kraest na to'ora'i, mou to'ora'i
ro'u. Moi aidangisia do 'ia Kraest 'a ahaaha baani'i hakoi mwane enjel mana adaro
mana mareho ra to'o mena ni heimarungi.
11 'Oha mou rado wou beia Kraest, 'a 'onaa do mou dauai aha ha'ara. Ma'ata ai'a
do mou daai aha ha'arasi baaniraaui noni.* Ai'a! Me 'a 'onaa do 'ia Kraest na haai
aha ha'ara tana'amou 'oha na ha'agata'ini'i hei'irisi ta'a'i amoo'i nara haua tana'amou
i ora-ora'a.
12 Na'i 'oha mou bwareomaea, 'a 'onaa do 'ia God 'a toringiai tahinga bwani amoou
beia Kraest mamougu suruta'e aho'i ro'u 'anai dauai tahinga haoru. 'A o'asi suria mou
hinihinia i mena ana God na ha'a-suruta'ea Kraest baaniai mae.
13 Na'i na'o, 'i'amou mou suriai tara 'anai mae tarau, 'inia mou awa moi 'anai haa'i
here ta'a'i mana ora-ora'a amoo'i ra ai'a ha'agata'ini'i mau. Me na'i 'ohani 'a 'onaa
domou suruta'e aho'i beia Kraest 'anai dauai tahinga haoru, 'inia 'ia God 'a 'adoma'i
nugasi'i hako i ora-ora'a agaa'i.
14 'Ia God 'a 'onaa do'a kaiai pepa nara awa iei mwane ora-ora'a agaa'i nara ga'i
hiiri ha'amaesigaau 'ini'i. 'A waa ma rabua na'i hunganai dadaahoro.
15 Na'i mae na haa na'i dadaahoro 'ia Kraest 'a rahi'i mena adaa'i adaro mana
mareho ra to'o mena ni heimarungi. 'A ha'a-ninimairaau na'i maadaa'i sae rago na'i
'oha na ha'ata'inia haaria do 'a ha'ahehoraau.
16 Naasi moi abui rongo suriraaui Jiu narau ha'atee ha'a-ta'ai'amou 'iniai ai'a suri'i
amoo'i ringe adaa'i. Ringe 'onaai taha namoi ngaua mana gonohia, ma'ua ringe 'ini'i
dangi hauasa adaa'i 'onaai dangi ni mamaro mana dangi 'anai ha'ahouai hura gare.
17 Ringe 'isi ra'i nunu moi 'iniai huunai maho nai boi mau. I huuna naasi 'ia Kraest.
18 Tara'i sae ra ha'ausuri'amou domoi awa ano-ano 'onaairaau mamoi ha'arahesi'i
enjel 'iniai mauru'a'i ada tara'i mareho. Ra 'unua domoi araisuri'i mareho 'isi 'anai
dauai tahi tarau. Ma'ata moi abu wate'i sae o'asi do rai pwari'i'amou, 'inia ra ha'aba'o
'ini'i moi 'ado'adodaa'i haariraau. Mou gasi bwa'i dauai heitahari amoou.

---

* **2:11** ***Aha ha'ara:*** 'Oha 'iraaui Jiu ra hauai aha ha'ara, ra ha'agata'iniai gere uri-uri baaniai sae mwane. Wanasia “aha ha'ara” na'i Diksonari.

19 'Iraau sae o'asi ra ai'a hasi beia Kraest, i bwauododaau hakoi sae hinihini. 'Iia na
marungia hakoi sae hinihini ma 'a'auhigia 'anai awa goni goro 'onaai'i wawaro'i raha
mana rado nara daugoni'i mwane doranai abe 'onaai ta'i. Ma 'onaa gai hasi tarau beia
Kraest, 'ia God 'ai 'a'auhigia magai wetewete ara'a mai na'i tahingagaa'i beia Kraest.

Kraest Na Waa Mai Tahinga Haoru

20 'I'amou 'a 'onaa doni tahinga bwani amoou 'a mae goni beia Kraest na'i
dadaahoro, ma na'i 'ohani mougu ai'a awa'a na'i bahaidi ringeringe adaa'i sae nara
ai'a awasuria Kraest. Naasi, 'a 'ua namougu awa 'inia 'onaai sae ahurodo na suri'i
ringe nara niga'i sae na 'unua o'ani,
21 "Abu dauai marehoni, ma'ua abu ngauai marehosi, ma'ua abu karohi'i mareho
'isi."
22 Ringe o'asi ra'i 'ado'adodi sae moi 'ini'i mareho nagau ngaa'i mara hako raurau
moi.
23 Araisuri'i ringe o'asi 'a 'onaa do'e mareho 'anai ha'amadomaa i sae. 'Inia na nei
na suri'i ringe o'asi, tara'i 'oha 'a ha'a-rongomaata'ia i abena 'anai ha'a-wa'ewa'ea God
ma 'ome 'onaa do'a ta'ahia di'u ma ha'a-auruhia haaria. Ma'ata 'anai 'a'auhia 'anai
awa ha'ahirihiri bwarasi'i hei'irisi ta'aa anai abe, ai'a!

3

1 'I'amou 'a 'onaa do 'ia God 'a ha'a-suruta'e'amou baaniai mae beia Kraest 'anai
to'oraai tahinga haoru. Naasi moi 'adoma'i wetewete 'anai haa'i mareho nara ha'a-
wa'ewa'ea God na awa ara'ai Aro, dora na heimarungi ieia Kraest na'i aba odona
God.*
2 Moi nuga'i 'ado'adomoo'i suri'i mahoni Aro, abu suri'i maho ni marewana moi.
3 'Inia 'a 'onaa domou bwani mae'a, mana sae na mae 'agu bwa'i haa'i'a i here ta'a'i.
Mana huunai tahitahi namoi haua beia Kraest na heinagu na'i bobona God, 'a ai'a
ha'ata'i goro mau hura'a.
4 'Ia Kraest naasi ahuina i tahinga haoru amoou. Ma na'i 'oha 'ia Kraest naigui aho'i
mai 'anai ha'ata'inia haaria tanaraaui noni, 'i'amou moi ha'ata'i ro'u mai beia. Na'i
'ohasi, moi odo-odo ha'atai mamoi dadara'a baani'i mwani ora-ora'a hako.

Baronga Bwani Mana Baronga Haoru

5 Naasi moi nugasi'i mwane here ta'a'i namou hahaa'i ga'u. Abui taritari'a beiai
nata sae mana haa'i here wawaasua'a, abui 'adoma'i sisiwa 'iniai nata nei mana haa'i
hei'irisi ta'a'i. Abui hairaurau, 'inia na mahosi 'a ta'isada ro'u mau 'onaai ha'arahesi'i
araaranunu. 'Inia na nei nara haua o'asi ra 'adoma'i ororiu 'iniai marehoni marewana
di'ua God.
6 'Ia God 'a taesu'a di'u 'ada'i sae ra hairaesi mara haa'i here ta'a'i o'asi.
7 Nara 'isi here namou haa'i ga'u na'i 'oha mou ai'a aidangisia maua Kraest.
8 Naasi moi agoheta'i haa'i here o'asi. Moi agoheta'i taesu'a mana awaha haungari
mana hereta'aa 'anai ha'ata'aiai nata sae. Moi abui ha'atee ha'ata'ai'i sae, ma'uasi
hei'isi'isi.
9 Moi agoheta'i pwari'i'amou hairiu, 'inia mou bwane nugasia'a i tahinga bwani
amoou mana here ta'a'i o'asi.
10 Na'i 'ohani 'i'amou mou daua'a i tahinga haoru. Mia God na haua tana'amou
i tahinga haorusi, 'ai ha'ahaoru'i barongamoo'i tarau tari 'oha na barongamoo'i rai
ta'isada 'onaaiai barongana mamoi aidangisia hako a God.
11 Naasi, beigaaui nei nagau to'oraai tahinga haoru, 'igaau 'e ta'i moi na'i 'ado'adona
God. 'A ai'a 'ua 'onaa i'oe 'e ai Jiu ma'ua ai'a, ma'ua 'o dauai ringei aha ha'ara ma'ua
ai'a, ma'ua i'oe 'e sae na'o bwaahere maramara Grik ma'ua 'e sae na'i burungadaaui

* **3:1** 3:1 Aba odona God naasi dorani ha'ahou.

nei nara awa hahaingahui'a,† ma'ua 'e slev ma'ua ai'a. 'Inia 'ia Kraest na ahaaha baani'i mwani maho, me 'iia na awa hako suri'i tahingagaa'i.

12 'Ia God 'a ta'ahi'amou ma 'ome sigihi'amou. 'I'amou ra'i huunai sae ororiu ana'i. Naasi moi ta'ahiraaui nei nara awa ha-ha'aroha'a, moi goro 'iniraaui noni, moi awa manego, awa 'abenga'i, mamoi ahumaratanoa.

13 Moi abui taesu'a mwada'u bei'amou hairiu, mamoi 'adoma'i nugasi'amou hairiu 'ini'i maho taritari'a namou haa'i tana'amou hairiu 'onaai 'adoma'i nugasi'amou ana Araha.

14 Heita'ahi na ororiu di'u'i hakoi mwani maho. Naasi maho na daugonigaau 'anai awa goni goro 'onaai ta'i abe.

15 'Adomoou ra'i aba 'iniai ta'i ruruha, mia God 'a 'ome sigihi'amou 'anai hagu goni goro. Naasi moi watea Kraest 'anai marungi'i 'adoma'imoo'i, 'inia 'iia 'a matai 'a'auhi'amou 'anai hagu goro o'asi. Mamoi abui kaku'aa 'anai ha'atee ha'agorohia ro'u a God.

16 Moi ha'awate'i ha'atee ana'ia Kraest rai honusi'i 'adoma'imoo'i neina moi ha'ausuri'amou mana ha'a-odoodo'amou hairiu beiai madoma. 'Oha namoi gana, moi ganari'i Psalm mana hymn mana gana mae'i 'anai ha'atee ha'agorohia God 'ini'i mwani mareho na haa'i tana'amou.

17 Mana mwane mareho namoi 'unu'i ma'ua haa'i, moi haa'i 'onaai ra'i noni nara ura 'inia Araha. Ma 'iniai hagu amoou beia Araha, moi ha'atee ha'agorohia taraua God i Ama.

Tara'i Ringeringe 'Ada'i Saeni Heisoi

18 Urao ha'iwai moi mwa'emwa'e 'anai awa bahainai heimarungi adaa'i mwane amoo'i. Naasi maho namou ga'i haua 'onaai rongoiusuri ana Araha.

19 Mi'amoui mwane, moi ta'ahi'i urao amoo'i. Moi abui haa'i ha'atee haungari tanaraau, moi 'abenga'i moi beiraau.

20 Mi'amoui gare moi araisuri'i tarau i inamoo'i mana amamoo'i, 'inia 'ia God 'ai wa'ewa'e 'onaa namoi haua o'asi.

21 'I'amoui ama moi abui ha'a-taesu'araaui gare amoo'i 'oha moi ha'a-aidangiraau. Rau gasi arunga ahutotou tarau maraugu 'age'age tana'amou.

22 'I'amoui slev moi araisuriraau tarau i bwauodo amoo'i. Moi abui araisuriraau moi na'i 'oha rau wanawana do nei narai taeni'amou. Ma'ata moi ha'isuri'i tarau i heiatenga'i adaa'i, rei'uaa 'oha ra awa ma'ua ai'a. Moi haua o'asi 'iniai ha'ahoua amoou Araha.

23 Moi here raorao 'iniai tagora 'onaa domou tau'aro tanaa Araha, ai'a tanaa inoni.

24 Moi abui kaku'aa do 'ia Kraest ma'ata namou tau'aro tanaasi. 'Iia nai tahari'amou 'ini'i mwani mareho goro na duruduru 'ini'i tanaraaui noni ana'i.

25 Mei moi aidangisia ro'u do 'ia God 'a ai'a matai aba dingana ta sae. 'A matai ha'a-mama'ai'i mwane sae hako nara haa'i here ta'a'i.

4

1 'I'amoui nei mou bwauodo 'iniraaui slev, moi goro tatarasi 'iniraau hako mamoi here goro tanaraau. Mamoi abui kaku'aa do 'e nei na bwauodo 'ini'amou, 'iia ro'u mau na'i Aro.

Here Goro Nara Ga'i Haa'i Saeni Heisoi

2 Moi ha'arahesi waiori mana 'adoma'imoo'i ra ga'i bwa'i teha baani'i mareho namou ha'arahesi 'ini'i. Mamoi ha'atee ha'agorohia ro'u a God 'ini'i mwani maho na haa'i tana'amou.

---

† **3:11** 3:11 Na'i ha'ateeni Grik ra ai'a 'unuai “sae na hahaingahui'a.” Ra 'unuai “saeni Sitia.” 'Iraau 'ai Sitia ra mataihere heingahui ma goro adaau di'u.

3 Moi ha'arahesi 'a'auhi'ameu ro'u mia God 'ai ha'amwada'ua tana'ameu 'anai
'adara'iniai tarohana Kraest na bainihu baaniraaui noni na'i 'ohabwani. Naia na
taroha'inia agua Kraest naragu nugaau 'inia na'i rumaniho'oni.
4 Moi ha'arahesi nei nawai maani ha'arawamataa i tarohasi, 'inia naasi taha nau
ga'i haua.
5 Na'i 'oha moi awa beiraaui nei narau ai'a hinihinia Kraest moi awa odo-odo goro
suriai awa namoi haa'i. Ha'amomori, moi awa ha'aagau 'ado 'oha 'anai haa'i here
nara goro neina rai hinihini ro'u.
6 Moi mamaani goro beiai heita'ahi tanaraau marai mwa'emwa'e tarau 'anai
bahurongo'amou. 'Onaa moi haa'i mareho 'isi, mou matai arami'i goro i taha rai
songa'ini'amou 'ini'i.

Ha'atee Ha'ahako

7-8 'Inau wai ha'ataaria woua Tikikas bei'amou 'anai mamaani ha'a-wa'ewa'e'amou
'inia taha nameu haua na'i 'ohani. 'Ia Tikikas 'e sae goro agaau na tau'aro mangudi
bei'ameu tanaa Araha.
9 'Ia ro'ua Onesimas, na awa na'i ruruha amoou, nawai ha'ataaria ro'u wou. 'Iiasi
'e sae goro ma mangudi ro'u. 'Irarua rarui maani'i tana'amoui taha ra to'o mai 'ini.
10 'Ia Aristakas namiri ta'i awa na'i rumaniho'o, 'a ha'ataaria wou i ha'atee wa'ewa'e
ana tana'amou. Mia ro'ua Mak, gere do'orana Banabas. 'Onaai bwani 'unua agua
tana'amou, moi ha'amaotoa Mak 'onaa nai gaariri'amou.
11 'Ia Jisas, mo'o ra 'unua ro'u 'inia Jastas, 'a ha'ataaria ro'u wou i ha'atee wa'ewa'e
ana tana'amou. Neiraau moisi oru ai Jiu hinihini narau tau'aro beiau 'anai ha'a-
aidangisiraaui inoni 'iniai hourana ana God. Rau ha'a-wetewetea di'u i 'adoma'igu.
12 'E ta'i 'ini'amou ro'u na tau'aro tanaa Jisas Kraest 'a ha'ataaria ro'u wou i ha'atee
wa'ewa'e ana tana'amou, 'ia Epafaras. 'Ado 'oha 'a ha'arahesi wetewete taramoou
neina moi ura baabau na'i hinihinimoo'i mamoi 'iraraa ha'agorohiai taha na 'irisia
God domoi haua.
13 'Au 'iraraa do 'ia mo'osi 'a tau'aro raha di'u 'anai 'a'auhi'amou miraaui sae hinihini
na'i Leodisia mana Hierapolis.
14 I sae goro agaaua Dokita Luk, 'a ha'ataaria ro'u wou i ha'atee wa'ewa'e ana
tana'amou. Mia ro'ua Dimas.
15 Moi 'unuai ha'atee wa'ewa'e agua tanaraaui sae hinihini na'i Leodisia, mei tanaai
urao ra 'unua 'inia Nimfa miraaui nei rau matai boi goni 'anai rihunga'i na'i ruma
ana.
16 Na'i 'oha moi 'oha'inia hakoi usu-usuni, moi ha'ataaria ro'u 'ari na'i Leodisia marai
'oha'inia na'i ruma maea. Mi'amou ga'i 'oha'inia ro'u i usu-usu nau usua tanaraau.
17 Moi 'unua tanaa Akipas maai hauai tau'aro 'ia Araha 'a 'unua tanaa do'ai haua.
18 'Inaua Pol nau usu'i tatara ha'ahako 'ini 'iniai rimagu haariau. I sae na usu-usu
tanaau 'a ai'a usu'i.
Moi abui kaku'aa do 'inau 'au awa na'i rumaniho'o. 'Au ha'arahesi mia God 'ai
ha'agorohi'amou.

Na 'Etanai Usu-usu Ana Pol Tanaraaui Noni Hinihini Na'i Tesalonaeka

Gere Mamaani 'Iniai Bukani

'A 'ua? Na'i tahingamu 'o 'omesia do ra'i sae ra ha'ata'ini'i hura'a i baronga goro suri'i tahingadaa'i tana'o 'anai suri'i? Ra'i baronga he'ua na 'o ha'ata'ini'i tanaraaui geresae amu'i miraaui do'oramu'i mana asimu'i 'anai suria? Na'i madoraa na 'ia Pol 'a usuai 'etanai usu-usu ana tanaraaui sae hinihini na'i Tesalonaeka, 'a 'unua tanaraau do 'iraau ra'i ha'ausuringa'i goro tanaraaui noni hinihini na'i Provens adaau.

'Ia Pol naasi na taraawa'anai heisoi na'i Tesalonaeka na'i ruanai 'oha na 'aariha 'anai taroha'iniai Taroha Goro. Na'i madoraasi 'iraaui sae ahurodo na'i 'omaasi rau taraawa'a norata'airaaui sae hinihini. 'Ariwou mana heisoi 'a ha'ataaria hura'a Pol baaniai 'omaa 'iniai magugu adaau 'inia, mia Pol 'a 'adoma'i wetewete di'u mau 'iniraau.

Naasi mia Pol 'a ha'ataaria 'ari a Timoti neina 'iia 'ai matai waa'i mai taroha 'ini'i taha nara to'o na 'omesi'i ma rongo'i. Naasi na'i 'oha na 'ia Timoti 'a aho'i 'ari, 'a maani'i mwane mareho tanaa Pol 'ini'i taha nara to'o na 'omesi'i ma rongo'i. Mana'i mamaani na haua 'a 'unua do 'iraaui noni hinihini na'i Tesalonaeka rau awa na'i tahitahi na 'ia God 'ai wa'ewa'e 'inia. Naia naasi 'anai heitaguma'i hairiu, ma 'anai hasura'ini'i hinihinidaa'i beiai nata nei. Taranai o'asi ana na 'ia Pol 'a usu-usu 'inia tanaraau ma 'unua do 'iraau ra'i ha'ausuringa'i goro tanaraau tara'i sae hinihini ro'u na'i Provens adaau.

Na'i usu-usu ana, 'ia Pol 'a ha'a-wetewete'i 'ado'adodaa'i noni hinihini na'i Tesalonaeka. Mia Pol 'a ha'ausuriraau ro'u 'ini'i dora narau maemae'a suri'i, ma aramiai heisonga'i adaau 'iniai aho'i mai nai haua Jisas. Naasi na'i 'oha na'o 'oha'iniai Tesalonaeka 'oi sibaniai here na'oi suria 'inia i heiha'auu goro na 'iraaui noni hinihini na'i Tesalonaeka rau ha'ata'inia neina i'oe ro'u 'oi ha'ata'iniai taha nai goro tanaraau ro'u i haru nei.

1 'Inaua Pol, 'ia Saelas mea Timoti na meu haua i usu-usuni tana'amou i sae hinihini
na'i 'omaa i Tesalonaeka, 'i'amou i sae ana'ia God Amaga mia Araha aga Jisas Kraest.
Meu ha'arahesi mia God 'ai ha'agorohi'amou ma'ai ha'a-awahi'amou goro.

'Iraau Tesalonaeka 'E Ha'ausuringa'i

Tanaraau Tara'i Sae He'ete'i Ro'u

2 Meu ha'atee ha'agorohia taraua God 'ini'amou, ma meu 'adoma'ini'amou tarau
suri'i ha'arahesi amee'i.
3 Meu ha'atee ha'agorohia God i Amaga 'ini'i mwani mareho goro namou haa'i na
ha'ata'iniai hinihinimoou mana heita'ahi amoou tanaa. Meu ha'atee ha'agorohia ro'u
'iniai 'adoma'i heitotori amoou 'iniai boi aho'i ana Araha aga, Jisas Kraest, na ura
baabau.
4 Arai do'ora mana asimee'i na'i Kraest, meu 'iraraa do'ia God 'a ta'ahi'amou ma
'ome sigihi'amou nana.
5 'Inia 'oha nameu 'ari wou ani 'anai maania tana'amou i Taroha Goro 'inia Jisas
Kraest, ai'a domeu hadahada moi, ma'ata meu ha'ata'inia tana'amou i mena anai
Hi'ona Maea. Ma na'i madoraa meu taroha'iniai Taroha Goro tana'amou, meu
ha'ata'inia ro'u do meu huunai hinihiniai Taroha Gorosi. Ma na'i 'oha nameu
awa bei'amou, mou 'omesi'i hako i taha na meu haa'i. Meu awa odo-odo 'anai
ha'ausuri'amou 'anai haua o'asi ro'u.

6 Na'i 'ohasi, mougu taraawa'a awa suri'i barongamee'i nara goro mana baronga
goro ana Araha. Rei'uaa nara ha'a-mama'ai'amou ma mou rongomaata'i di'u, me
mou dauai Taroha Goro beiai wa'ewa'e na haa tana'amou i Hi'ona Maea.
7 Naasi 'i'amou 'e ha'ausuringa'i tanaraaui sae hinihini na'i Provensi Masidonia ma
na'i Provensi Akaea.
8 'Iniai hinihini amoou, 'a ragoi nei nara rongoai Taroha Goro 'inia Araha. Ai'a do
na'i moi Provensi Masidonia mana Akaea narau rongo tarohana do mou hinihinia
God, me gaarangi 'iraau hako i sae hinihini suri'i mwani dora. Naasi 'agu ai'a arari'a
ro'u do meigui maani'amou tanaraau.
9 'Inia 'iraau haariraau rau maani'amou tana'ameua Saelas mea Timoti, do mou
ha'amaoto'ameu na'i 'oha tahamora na meu taha bei'amou. Ma ro'u do mou rihosi
baaniai ha'arahesi'i araaranunu mamou suriai huunai God na tahitahi.
10 Ma rau maania ro'u tana'ameu do mou totoriai Garena God, 'oha 'ai boi aho'i
baaniai aro. Naasi 'ia Jisas, na 'ia God 'a ha'a-suruta'ea ani baaniai mae. 'E madoraa
nai boi mau na'ia God 'ai ha'a-mama'airaaui noni 'iniai taesu'a ana 'adaau 'ini'i ora-
ora'a adaa'i. Mia Jisas 'ai ha'atahigaau baaniai ha'a-mama'aisi.

2

Na Tau'aro Ana Pol Na'i Tesalonaeka

1 Arai do'ora mana asimee'i na'i Kraest, mou 'iraraa 'oha na meu taha bei'amou
tahamora ani, ai'a do meu ha'a-gata'ini'i madoraa amee'i. 'Inia 'oha meu awa
bei'amou, ra rago i mwani maho goro nara to'o.
2 Mou 'iraraa do ra bwane ha'atee ha'a-ta'ai'ameu mara ha'a-mama'ai'ameu na'i
Pilipae ma meugu boi ani bei'amou na'i Tesalonaeka. 'Oha meu awa bei'amou na'i
Tesalonaeka, ra rago i sae ra ura bwarasi'ameu ro'u. Ma rei'uaa na o'asi, 'ia God 'a
'a'auhi'ameu do mei abui mamaa'u mameugu taroha'inia hura'a i Taroha Goro ana
tana'amou.
3 'Oha nameu taroha'iniai Taroha Goro tana'amou, meu rabasia do moi hinihinia.
Naasi, na ha'ausuringa'i amee'i ra ai'a pwari'i mameu ai'a to'ora'i 'ado'ado ta'a'i ma
ai'a do meu raba ha'a-bweubweu'amou.
4 God 'a 'omesi'i tahingamee'i do ra odo-odo, tarana naasi nagu 'u'uri'ameu 'inia
'anai taroha'iniai Taroha Goro tanaraaui noni. Mana 'oha meu taroha'iniai Taroha
Goro, meu ai'a maani'i maho do 'ira i noni rai wa'ewa'e 'ini'i. Ai'a! Meu 'unu'i moi
mareho 'ia God 'a 'irisia do mei maani'i. Me 'iia naigui wa'ewa'e 'ini'ameu. 'Iia moia
God na matai aidangisi'i 'ado'adomee'i, 'onaa ra goro ma'ua ta'aa.
5 Mou 'iraraa i 'oha na meu awa bei'amou, meu ai'a ha'a-gorogoro'amou do moi
haa'i taha nameu rabasi'i. Mana heitaroha'i nameu haa tana'amou ai'a do 'anai ha'a-
bweubweu'amou 'ini'i maho namou to'ora'i. 'Ia God 'a aidangisia do 'i'ameu meu ai'a
haua o'asi!
6-7 'A mwada'u tana'ameu 'anai ha'angoni'i tara'i mwani maho baani'amou ma'ua
'unua do 'i'amou beiraaui mwani noni rai ha'a-aneane'ameu, 'inia 'i'ameu ra'i
Ha'ataari ana'ia Kraest, mi'ameu ra'i na'otara amoo'i ro'u. Me na'i 'oha nameu awa
bei'amou, meu ai'a haua o'asi. 'I'ameu meu ta'ahi'amou 'onaai ina na ta'ahiraaui gare
ana'i.
8 Meu ta'ahi'amou di'u! Na tarana naasi na meu taroha'inia 'inia tana'amou i Taroha
Goro, mameu wa'ewa'e 'anai 'a'auhi'amou rei'uaa namei mae.
9 Mou 'iraraa meu ta'ahi'amou, 'inia na'i 'oha nameu awa bei'amou 'anai taroha'iniai
Taroha Goro tana'amou, meu tagora raha ro'u suri rodo mana dangi 'anai siba nameu
ha'a. Neina mei abui ha'ahihi'amou 'anai hori'i tana'ameu i taha nameu 'irisi'i.
10 'Ia God mi'amou hako i sae hinihini, mou 'iraraai tahingameu bei'amou 'a maea,
'a odo-odo na'i maana God, ma 'a bwarai ha'ahuni'ameu 'inia ta maho.
11 Mou 'iraraa ro'u doni here nameu haua tana'amou 'a 'onaai here na ama 'a haua
tanaraaui huudi gare ana'i.

12 Meu ha'a-ta'u'u'amou mameu bonga'ini'amou 'anai awasuriai tahinga na arari-
raaui noni ana'ia God. 'Iia na 'ome sigihi'amou 'anai ta'i beiraaui nei na marungiraau
mana heimarungi ana 'a hauasa.
13 Nata maho ro'u na meu ha'atee ha'agorohia God tarau 'inia, naani. 'Oha nameu
taraawa'a taroha'ini'i ha'atee ana'ia God tana'amou, 'i'amou mou hinihini'i. Mamou
'adoma'i o'ani, “Na ha'atee 'ini ai'a boi baani'i noni, me ra'i huudi ha'atee ana'ia God!”
Ha'amomori! Na ha'atee 'isi 'iaana'ia God, marai 'a'auhi'amou 'anai orisi ha'agorohi'i
tahingamoo'i.
14 Arai do'ora mana asimee'i na'i Kraest, na maho na to'i'amou 'a to'iraau ro'u i noni
hinihini ana'ia God na rau awa na'i Jiudea. 'Iniai suria adaaua Jisas Kraest, 'iraau
moi noni adaa'i, 'iraaui Jiu, nara ha'a-mama'airaau. 'A 'onaai ha'a-rongomaata'i'amou
adaaui huudi sae amoo'i na'i kantri amoou.
15 Na'i 'oha bwani, 'iraaui Jiu ra ha'amaesiraau tara'i rarabea ana'ia God. Ma ro'u
rau ha'amaesia Jisas, Araha aga. Me na'i 'ohani, 'iraaui Jiu rau ha'a-hura'ahi'ameu
baaniai kantri adaau ma rau ha'a-mama'ai'ameu. 'Ia God 'a taesu'a 'adaau 'ini'i here
ta'aa adaa'i, miraau ura bwarasiai taha na matai 'a'auhiraaui mwani noni.
16 'Inia na'i 'oha meu tatariori 'anai heitaroha'i tanaraaui nei na ra ai'a Jiu do neina
rai daua nadaaui tahi tarau, 'iraaui Jiu rau bonasiai ha'a-papaku'ameu. 'Oha rau hau'i
here 'isi, 'iraau rau ha'arago'i ro'u i ora-ora'a adaa'i. Mana ha'a-mama'ai ana God 'ai
auru na'i hungadaau'a 'iniai taesu'a ana 'adaau.

'Adoma'ina Pol 'Adaaui Sae

Na'i Tesalonaeka

17 Arai do'ora mana asimee'i, mou 'iraraa do ra ha'a-hura'ahi'ameu tara'i sae baaniai
'omaa amoou. 'A ai'a orea ma meu tarisi'amou'a. Meu bonasia do mei garihi'amou
maagu bwara tana'ameu. Rei'uaa na meu awa ha'atau baani'amou, mi'ameu meu
'adoma'ini'amou moe'a mau.
18 Ha'amomori, 'inau ro'ua Pol, 'a rago i madoraa nau raba ada wou bei'amou maagu
'ia Saetan na ha'a-bwarasi'ameu hako.
19-20 Me na'i 'oha 'ai boi aho'i Araha aga Jisas Kraest, meigu wa'ewa'e mamei
mari'ori'o 'ini'amou 'iniai hinihinia amoou taraua Jisas. 'I'ameu mei mari'ori'o
'ini'amou 'onaai sae na dauai heitahari na'i 'eba hei-ohooho. Ha'amomori! 'I'amou
moi ha'a-wa'ewa'e'ameu di'u mamei mari'ori'o 'ini'amou! Naia nameu raba ada aho'i
'iniasi bei'amou.

3

1 'I'ameu hako meu 'ado'ado raorao ani 'anai adai'amou, 'inia meu tarisi'amou di'u
maagu bwara tana'ameu. Na'i 'ohasi meu arunga ta'aa di'u mameu 'adoma'inia do
'i'amiria Saelas mirii awa ga'u moi na'i 'omaa i Atens
2 mamiri ha'ataaria wou ania do'oragaau na'i Kraest, 'ia Timoti. 'Iiasi 'e ta'i sae
tatau'aro ro'u ana God neani, me'iia 'a 'a'auhimiria Saelas ro'u 'anai taroha'iniai
Taroha Goro 'inia Jisas Kraest. Miri ha'ataaria wou ania Timoti 'anai ha'a-'o'ori'amou
ma 'anai ha'a-'o'ori'i hinihinimoo'i.
3 Miri ha'ataaria wou bei'amou, 'inia 'a gasi rihota'i aho'i tanei baania God 'ini'i
mwani rongomaata'i namou siri suri'i 'ohani. Mou ga'i 'iraraa moi doni noni rai ha'a-
rongomaata'igaau 'iniai hinihinigaau beia Kraest.
4 'Oha meu awa ga'u bei'amou ani, meu bwane 'u'unua tana'amou do 'ira i noni rai
ha'a-mama'aigaau 'iniai suria agaaua Kraest. Ma na'i 'ohani, na maho na meu 'unua
ani, 'a to'o'a.
5 'Au 'adoma'i raha di'u 'ini'amou 'oha nau rongoa do 'ira i noni rau ha'a-
rongomaata'i'amou. 'Au 'adoma'inia, gasi 'ia Saetan 'a ohongi'amou 'anai
ha'atehamou. Naasi maho nau ha'ataaria wou 'inia ania Timoti tana'amou, neina
'iia 'ai boi aho'i maigu'i maania tanaau 'onaa namou suria maua God. Ma 'onaa 'ia

Saetan 'a ha'atehamou, ma 'a ha'ata'inia doni heitaroha'i nameu haua tana'amou 'inia
i Taroha Goro, 'a 'ari pwaranga moi.
6 Ma'ata, na'i 'ohani 'ia Timoti 'a taha aho'i mai beiai taroha na goro 'ini'amou. Do
'i'amou mou hinihinia maua God mamou ta'ahi'amou hairiu. 'A 'unua ro'u i 'adoma'i
goro namou haua 'ini'ameu, mamou raba 'omesi'ameu ro'u 'onaai raba 'omesi'amou
ameeu.
7 Arai do'ora mana asimee'i na'i Kraest, rei'uaa meu rongomaata'i mana maho ra
bwara tana'ameu 'ini, 'i'ameu meu wa'ewa'e moi. 'Inia meu 'iraraa do 'i'amou mou
ura baabau suri'i hinihinimoo'i.
8 Mara aroi ahumee'i 'inia mou 'u'uria tarau Araha.
9 Madoraa meu ha'arahesi, na ha'atee ha'agorohi ameeu tanaa God 'a bwarai hako,
'iniai wa'ewa'e ameeu 'ini'amou.
10 Ha'amomori, meu ha'arahesi wetewete suri rodo mana dangi 'anai boi gar-
ihi'amou aho'i. 'Inia meu raba ha'ausuri'amou 'ini'i tara'i mareho nara matai ha'a-
wetewete'i hinihinimoo'i.
11 Hoita, naani ha'arahesi ameeu tanaa God i Amaga mea Araha aga Jisas Kraest.
"God i Ama, meu ha'arahesi dona mwani maho rai 'ari odo-odo maai mwada'u
tana'ameu 'anai garihiraaui noni hinihini na'i Tesalonaeka.
12 'Oi 'a'auhiraau neina heita'ahi adaau hairiu mei tanaraaui noni 'ai raha di'u ro'u
'onaai heita'ahi ameeu tanaraau.
13 Ma 'onaa rai ta'ahiraau hairiu o'asi, meu ha'arahesi ma'oi ha'a-'o'ori'i 'adoma'idaa'i
marai awa odo-odo. Ma naasi, na'i 'oha 'ia Araha aga 'ia Jisas Kraest 'ai aho'i mai goni
beiraaui noni maea ana'i, 'iraau rai 'onaairaau ro'u. Na'i madoraa rai ura na'i maamu,
i'oe 'oigui 'unua do 'iraau rau odo-odo."
Naasi ha'arahesi ameeu 'ini'amou.

4

Na Tahinga 'Ia God 'A Wa'ewa'e 'Inia

1 Arai do'ora mana asimee'i na'i Kraest, 'au raba 'unu'i ro'u tara'i maho tana'amou.
Mou 'iraraa do meu bwane ha'ausuri'amou 'ini'i baronga na 'ia God 'a wa'ewa'e 'ini'i.
Ma tari mai dangini, mamou susuri'i mau. Meu ura 'inia Araha aga Jisas Kraest, ma
naasi meu ha'a-ta'u'u'amou 'anai suri'i moe'a i ha'ausuringa'i 'isi.
2 Mou bwane aidangisi'i ringe nameu 'unu'i tana'amou. Na ringe 'isi ai'a baani'ameu
moi, mei baania ro'u Araha aga, 'ia Jisas Kraest.
3 Nara 'ini maho 'ia God 'a rabasi'i do moi suri'i. 'A 'irisia do moi awa maea ma mou
abui haa'i mwane here wawaasua'a.
4 Moi abui ha'awate'i hei'irisi ta'aa anai abe 'anai na'otaramoou, ma'ata moi
ha'ahou'i abemoo'i mamoi haa'i 'ini'i here nara odo-odo.
5 Abui 'adoma'i sisiwa tarau 'onaai'i sae nara ai'a hinihini.
6 Abui ha'ata'aiai nei na hinihini 'anai mauru beiai urao ana ma'ua i mwane
ana. 'Oha na'o haua o'asi, 'a 'onaa do 'o beriai maho na'o ai'a to'oraa. Meu bwane
ha'abasu'amou wetewete 'ia God 'ai ha'a-mama'airaau i nei rau haua o'asi.
7-8 'Ia God ai'a 'ome sigihigaau 'anai hau'i mwani here wawaasua'a. Me 'a 'ome
sigihigaau 'anai ha'i noni ana'i neina gai awa maea. Ma haua tanagaau i Hi'ona Maea
'anai 'a'auhigaau 'anai awa maea. 'Onaa tei na gagata'iniai ha'ausuringa'isi, 'iia 'a
gagata'inia God, ai'a i noni. 'Inia ni ha'ausuringa'isi 'a boi baania God.
9 'Io, 'a ai'a arari'a ro'u do meigu usu-usu tana'amou do moi ta'ahi'amou hairiu. 'Inia
'ia God 'a bwane ha'ata'inia tana'amou i here 'anai ta'ahi'amou hairiu. Ma'ata, rei'uaa
na o'asi, mamei gere usu-usu tana'amou mau 'inia.
10 Meu aidangisia do mou ta'ahiraaui sae hinihini na'i Provens amoou i Masidonia.
Mameu 'irisia doni heita'ahi amoou 'ai raha di'u ro'u.
11 'Onaai bwane 'unua ameeu tana'amou, moi bonasia awa 'abenga'i, hau'i odo-odo
i tau'aro amoo'i mamoi abui heiheiai tau'aro anai nata sae.

12 'Onaa moi hau'i maho nameu 'unu'i 'isi, naasi 'iraaui nei rau ai'a hinihini raigui
ha'ahou'amou. Ma ro'u, 'i'amou mou bwa'i 'u'uria'a ta sae 'anai ha'i ha'a tana'amou
ma'ua mahoingau.

Na Boi Aho'i Ana Jisas Kraest

13 Arai do'ora mana asimee'i na'i Kraest, meu raba ha'a-aidangisi'amou 'inia i taha
nai to'o tanaraaui noni hinihini nara mae'a. Meu ai'a 'irisia do moi ahutotou 'iniraau
'onaai nei na ai'a hinihiniai suruta'e aho'i baaniai mae.
14 Gau 'iraraa, 'ia Jisas 'a mae ma suruta'e aho'i. Ma naasi, gau 'iraraa do 'ira i nei ra
'u'uria Jisas na'i marewanani, rai suruta'e aho'i ro'u baaniai mae. Ma gau hinihinia
do'ia God mea Jisas rarui taragoniraau beirarua.
15-17 'E ta'i maho ro'u na 'unua tana'ameu a Jisas, 'a o'ani. Do 'iia haaria 'ai dio mai
baaniai aro, ma na'i 'ohasi gaigui rongoai na'ohadaaui enjel, 'ai awara. Ma gaigui
rongoa ro'u i trampet ana God narai 'uhia na rongo 'onaai ahuri. Na'i 'ohasi 'iraau
noni hinihini narau mae'a, raigu tahi aho'i na'i na'o. Murina, 'onaa gau tahi mau na'i
'ohasi, 'ia God 'ai waigaau hako ara'a suri'i rorodo 'anai heisadoi beia Jisas 'anai awa
beia tarau.
18 Na'i 'oha moi ahutotou 'iniai nei hinihini na mae baani'amou, moi ha'a-'o'ori'amou
hairiu 'ini'i mareho 'isi.

5

Gai Ha'aagau 'Iniai Boi Ana Araha

1 Arai do'ora mana asimee'i na'i Kraest, ai'a arari do mei 'unua ro'u tana'amou i
'oha 'ia Araha 'ai aho'i mai.
2 'Inia mou bwane 'iraraa do 'ai boi ta 'oha moi. 'Ai boi 'onaai sae beriberi na
ha'aagau 'anai sirihiai ruma amua na'i rodo 'oha na'o ai'a 'iraraa.
3 Na'i 'oha maigui boi Araha, 'ira i noni rai ha'atee o'ani, “Na'i 'ini na ohi ma papaku,
'a bwa'i maho ta'aa nai to'igaau.” Raigui 'asu'a mai to'iraau'a ta kae ha'a-mama'ai na
bwa'i tanei'a nai hora baania. 'Ai 'onaai urao pote nagu 'asu'ani maesi ahu moi 'anai
ha'ahutaai gare.
4 Arai do'ora mana asimee'i, mou ai'a 'onaaira i nei ra awa na'i kuhi narau ai'a
ha'aagau 'anai boi ana Jisas. Naasi mou bwa'i 'asu'a 'oha 'ia Jisas 'ai boi raurau 'onaai
sae beriberi na boi na'i 'oha na ai'a sae nai 'omesia.
5 'I'amou hako mou awa na'i marewa. 'Igaau ai'a awa na'i kuhi magau ai'a haa'i
maho ta'a'i 'onaaira i noni ra awa na'i dora kuhi.
6 Naasi gai abui 'onaai sae na mauru. Ma'ata gai awa ha'aagau mana 'ado'adogaa'i
rai odo-odo tarau 'onaai sae na rarai.
7 Na'i rodo tara'i sae ra mauru, ma na'i rodo tara'i sae ra bweu 'ini'i waini bweu.
8 Me'igaau gau ai'a 'onaairaaui sae 'isi. 'Igaau gau awa na'i marewa. Na tarana naasi
nagai 'omesurigaau haarigaau 'inia baaniai ora-ora'a. Gai 'u'uria God, gai ta'ahia,
gai ta'ahira i mwani noni, magai hinihinia tarau do'ia God 'ai ruhasigaau baaniai
ora-ora'a. 'Onaa gai haua o'asi, gai 'onaai sae hehei'oi na nugaai didimaa hau 'anai
ha'abwarasiai bwauna ma ho'osiai to'oni baabau 'anai ha'abwarasiai waiburuna.
9 'Ia God ai'a 'ome sigihigaau 'anai ha'a-mama'aigaau. Ai'a! 'A 'ome sigihigaau do'ia
Jisas 'ai ruhasigaau baani'i ora-ora'a agaa'i.
10 'Ia Jisas 'a mae 'inigia do gai awa tarau beia. Na'i 'oha 'ia Jisas 'ai aho'i mai, rei'uaa
nagau tahi mau ma'ua mae'a, 'igaau hako gai awa tarau beia.
11 Hoita, 'onaa tanei 'ini'amou 'ai ahutotou 'inia ta nei hinihini na mae, moi ha'a-
'o'ori'amou hairiu 'ini'i mareho 'isi 'onaai bwane hahaua amoou.

Ha'atee Ha'ahako Ana'ia Pol

12 Arai do'ora mana asimee'i na'i Kraest, meu ha'a-ta'u'u'amou 'anai 'adoma'i
ha'ahouraaui na'otara amoo'i narau tatau'aro bei'amou 'anai ha'a-'o'ori'amou na'i
tahingamoou beia Kraest.

13 Moi 'adoma'i ha'ahouraau mamoi ta'ahiraau 'ini tatau'aro adaau. Moi awa goni
goro ma abu 'ini ringei heihoa.
14 Arai do'ora mana asimee'i, meu ha'a-ta'u'u'amou ro'u 'anai ha'atee wetewete
tanaraaui nei rau awa ahuare moi nara ai'a raba tau'aro. Moi ha'a-'o'ori'i 'adoma'ida
i nei ra mamaa'u mara wairikoi'a i 'adoma'idi 'ini'i taraani maho moi. Moi 'a'auhira
i nei ra bwarai 'a'auhiraau haariraau, mamoi ahumaratanoa beiraaui mwani noni
hako.
15 'Onaa 'e nei na haai ta'aa tanaa tanei 'ini'amou, 'ai abui su'ua aho'i 'iniai ta'aa.
Mamoi bonasia do moi haa'i mwani maho goro tana'amou hairiu mei tanaraau ro'u
i mwani noni.
16 Moi wa'ewa'e waiori,
17 mamoi ha'arahesi tarau,
18 ma rei'uaa ra hehe'ua i maho tana'amou, moi ha'atee ha'agorohia taraua God
'inia. Na'isi maho 'ia God na 'irisi'i do moi haa'i, suria 'i'amou 'iaana'ia Kraest.
19 'Io, moi abui ha'abwarasiai Hi'ona Maea 'anai tatau'aro suri'i tahingamoo'i.
20 'Onaa tei nai 'unua do 'a raba ha'arangasi'i hura'a i 'ado'ado ana'ia God, moi abui
rongo agoheta'iniai taha rai 'unua.
21 Ma na'i na'o, moi wai'ado'ado goro ga'u suriai taha rai 'unua. Ma 'onaa ra odo-odo,
ma naasi moigui hinihini'i.
22 Ma'ata moi nugasi'i mwani maho ta'a'i.
23 Meu ha'arahesi tanaa Godi ni gooroha, 'ai ha'amaea'i tahingamoo'i maai bwarai
ha'ahuni'amou 'inia ta maho tari 'oha nai aho'i mai Araha aga, 'ia Jisas Kraest.
24 'Ia God na 'ome sigihi'amou, me 'iia moi nai 'a'auhi'amou 'anai awa odo-odo. 'Inia
'iia 'a haua tarau i taha na 'unua.
25 Arai do'ora mana asimee'i, moi ha'arahesi 'a'auhi'ameu ro'u.
26 'Oha moi awa goni noni hinihini 'onaai ta'i ruruha, moi here beiai nata nei* 'anai
ha'ata'iniai heita'ahi amoou tana'amou hairiu.
27 'Inaua Pol 'au 'unua tana'amou na'i atana Araha aga Jisas Kraest, 'anai 'oha'iniai
usu-usuni tanaraaui noni hinihini na'i 'isi.
28 'Io, mameu ha'arahesi 'ini'amou, 'ia Araha aga Jisas Kraest 'ai ha'agorohi'amou
hako.

* **5:26** ***Here beiai nata nei:*** Na'i ha'atee ni Grik ra 'unua "ngooniai nata nei beiai heingooni ni heita'ahi." Na'i madoraasi, 'iraau sae mwane rau ngooniai babanai nata sae mwane, miraaui urao rau ngooniai babanai nata urao 'anai ha'ata'iniai heita'ahi tanaraau hairiu. 'A ta'isada beiai herehere agaau na'i 'ohanisi 'oha gau here beiai nata nei.

Na Ruanai Usu-usu Ana Pol Tanaraaui Noni Hinihini Na'i Tesalonaeka

Gere Mamaani 'Iniai Bukani

'Ai wetewete tari he'ua i 'adoma'imu 'anai ura baabau na'i hinihinimu? 'Io, na'i 'omaai Tesalonaeka 'iraaui noni ahurodo rau awa ha'ata'airaau di'u i sae hinihini 'iniai suria adaaua Kraest. 'Ia Pol 'a ha'atee ha'agorohiraau di'u i noni hinihini nai Tesalonaeka, suria rei'uaa narau siri suri'i mwane mareho ta'a'i, me 'iraau ma'ata rau ura wetewete suri'i hinihinidaa'i beia Kraest.

'Ia Pol 'a usuai usu-usuni 'anai ha'a-weteweteraau 'anai ta'ahia God miraau ro'u i noni, marai abui rihota'i aho'i na'i hinihinidaau. 'Ia Pol 'a 'unua tanaraau do rai 'iraraa do 'iraaui nei narau haa'i mareho ta'a'i 'ia God 'ai ha'a-mama'airaau, rei'uaa sae ahurodo ma'ua sae hinihini. Naasi 'iraaui noni hinihini rau ga'i bwa'i arunga ta'aa 'oha rau re'iai sae na haa'i here nara taritari'a maagu ai'a daua ta ha'a-mama'ai 'ini'i na'i marewanani.

Mia Pol 'a 'unua ro'u tanaraau dorai abui agohe 'anai tau'aro. Tara'i nei ra 'age'age di'u mara ai'a raba tau'aro 'anai siba ha'a nadaau, 'inia rau 'adoma'inia do 'ia Jisas 'ai boi aho'i raurau.

Na'i 'oha na'o bonasiai ura baabau na'i hinihinimu 'oha na'o siri na'i madoraa bwara, 'oi 'adoma'iniraau tarau i noni hinihini na'i Tesalonaeka. Na'i 'oha na'o 'iraraa do ra here ha'ata'ai'o 'iniai suria amua Kraest, ma'ua 'o siri na'i heiohongi, 'oi 'iraraa do 'ia Kraest 'a awa tarau 'anai 'a'auhi'o. 'Oi sibaniai here na 'oi ura baabau 'inia 'oha na 'oi 'oha'iniai ruanai usu-usu tanaraaui Tesalonaeka.

1 'Inaua Pol, 'ia Saelas mea Timoti nameu hauai usu-usuni tana'amoui sae hinihini
na'i 'omaai Tesalonaeka, 'i'amoui sae ana'ia God Amaga mana Araha aga Jisas Kraest.
2 Meu ha'arahesi mia God Amaga mea Araha aga Jisas Kraest rarui ha'agorohi'amou
ma rarui ha'a-awagorohi'amou.

God 'Ai Hiiriraaui Noni

'Oha Nai Aho'i Mai a Kraest

3 Arai do'ora mana asimee'i na'i Kraest, meu rongoa doni hinihinimoou beia God
mana heita'ahi amoou hairiu 'a goro di'u ro'u baaniai na'o. Mameu hadahada
wa'ewa'e tarau tanaa God 'ini'amou, 'inia 'a goro ma odo-odo do mei haua o'asi.
4 Ma naasi, na'i 'oha meu garihiraau ro'u tara'i noni hinihini, meu hadahada
wa'ewa'e tanaraau 'iniai ura baabau amoou mana 'u'uria amooua Kraest, rei'uaa
namou siri suri'i mwani madoraa bwara mana rongomaata'i 'iniai suria amooua
Kraest.
5 Suria mou ura baabau suri'i rongomaata'i namou haa'i 'iniai awa amoou na'i
bahainai heimarungi ana God, 'a ha'ata'inia doni heihiiri nai haua God 'a odo-odo.
'Inia na'i 'ohasi 'ai 'unua hura'a do mou arari 'anai awa tarau na'i hourana ana
beiraaui noni ana'i.
6 Ha'amomori! 'Ia God 'ai haua tarau i maho na odo-odo. Naasi, 'ia God 'ai ha'a-
rongomaata'iraaui nei ra ha'a-rongomaata'i'amou.
7 Maai ha'a-ai'a'i baanigaau ro'u i rongomaata'i agaa'i na'i 'oha 'ia Jisas Kraest 'ai
dio mai baaniai aro na'i raronai ngarungarui 'eu beiraaui enjel wetewete ana'i.
8 'Iia 'ai boi 'anai ha'a-mama'airaaui nei nara ai'a raba suria God ma rau ai'a
hinihiniai Taroha Goro 'inia Araha aga Jisas Kraest.
9 'Ia God 'ai ha'a-taariraau 'ari na'i dora ni rongomaata'i tarau maai ha'a-
mama'airaau. Rai awa ha'atau baania Araha marau bwa'i 'omesia mwada'u i mena
ana na hauasa.

10 Maho 'isi rai to'o na'i 'oha 'ia Jisas 'ai aho'i mai miraaui mwani noni ana'i rai
ha'atee ha'a-ahaahaa beiai heimwaota'i nai raha di'u. Me 'i'amou moi awa ro'u
beiraau, 'inia mou hinihini'i ro'u i maho meu taroha'ini'i 'abaia Jisas Kraest.
11 Hoita naasi, suria moi awa goni beiraau na'i 'ohasi, meu ha'arahesi tarau
'ini'amou, do na'i 'ohasi 'ia God 'ai 'unua hura'a domou awasuriai tahinga na rabasia
do gai awasuria. Meu 'iraraa moi do mou raba hau'i maho goro, 'iniai 'u'uria amooua
God. Na tarana naasi nameu ha'arahesi 'inia, mea God 'ai haua tana'amou i mena
'anai hau'i maho.
12 Miraau hako i nei hinihini raigu ha'atee ha'agorohia Araha aga Jisas Kraest 'ini
'omesi'i adaa'i baronga goro suri'i tahingamoo'i. Marai ha'atee ha'agorohi'amou ro'u
'iniai hinihinia amooua Kraest. 'Ai o'asi, ai'a do 'igaau gau arari, me 'iniai goro ana
God mea Kraest 'inigia.

2

Sae Ta'aa Ana Saetan

1 Arai do'ora mana asimee'i na'i Kraest, meu raba maania tana'amoui aho'i mai ana
Araha aga, 'ia Jisas Kraest, mana 'oha gai goni hako wou beia.
2 Ra gasi pwari'i'amou tara'i sae do 'ia Jisas 'a bwane boi'a aho'i. Marai matai 'unua
ro'u doni Hi'ona Maea na ha'arangasia tanaraau, ma'uasi do rau rongoa baani'ameu,
ma'ua do rau 'oha'ini'i ro'u suri'i usu-usu nameu haa'i. Ma'ata 'inau 'au 'unua
tana'amou do 'ai abui kakui ahumoou ma'ua ahutotou 'oha moi rongo'i maho 'isi,
'inia maho 'isi ra ai'a ha'a-momori!
3 Moi abu watea tanei 'ai pwari'i'amou o'asi, 'inia 'e rua maho nai to'o ga'u maigui
tano'i aho'i mai Araha. 'Etana, 'ai ragoi noni rai rihosi baania God, mana ruana, i
sae ta'aa ana Saetan* 'ai ha'ata'i. Ma'ata, 'ia God 'a bwane 'adoma'i nunuga 'inia 'anai
ngahu ha'a-ai'aa.
4 Hoita, na sae ta'aasi 'ai ha'atee ha'ata'ai'i mwani hi'ona ma'ua araaranunu na
'iraaui noni rau ha'arahesi'i, mai 'unua do 'iia na ororiu di'u. Ma'ai siri heinagu na'i
Ruma Maea ana God mai 'unua do 'iia naasia God.
5 'A 'ua? Mou kaku'aa do 'inau bwane 'unu'i hako i maho 'isi tana'amou 'oha nau
awa bei'amou?
6 Mou bwane aidangisiai taha na ha'abwarasia 'inia i boi anai sae ta'aasi. 'Iia 'ai boi
moi na'i huunai madoraa 'ana.
7 Suri'i dangi 'ini, 'ia Saetan 'a tau'aro na'i marewana 'anai ha'a-bweubweu'araaui
sae 'anai hau'i maho ta'a'i. 'Au 'iraraa o'asi suria 'ia God na ha'ata'inia tanagaau.
Ma'ata na sae ta'aa ana Saetan 'a bwa'i ha'ata'i mau tari 'oha 'ia God 'ai waiai nei na
ha'abwarasiasi.
8 Na'i 'ohasi, na sae ta'aasi 'aigu ha'ata'i. Ma na'i 'oha nai aho'i maia Jisas, 'aigu
ha'a-ai'aai sae ta'aasi 'iniai manawana mana rarahana na hauasa.
9 Ma'ata, na'i na'o 'ia Saetan 'ai hauai mena tanaai sae ta'aasi maai haa'i mwani
ha'abu'oahu ma tara'i maho ro'u 'anai ha'ata'iniai mena ana. 'Oha na 'iraaui noni rai
re'i'i mareho 'isi, 'iraau raigu 'adoma'inia do'ia God na hauai mena tanaa.
10 Na saesi 'ai haa'i mwani mareho ta'a'i mai ha'a-bweubweu'araaui noni narau
suriai tara 'anai dora ni rongomaata'i. 'Ia God 'a ga'i ha'atahiraau 'onaa rau ga'i
hinihiniai Taroha Goro. Me na'i 'oha narau rongoa, rau ai'a raba araisuria marau
ai'a hinihinia ro'u.
11 Naasi 'ia God 'ai ha'akuhi'i ahudaa'i marai hinihini'i pwari'i na haa'i sae ta'aasi.
12 Ma na'i dangi ni heihiiri, 'ia God 'aigu 'unua do'iraau ra'i sae ta'a'i, suria rau
wa'ewa'e 'ini'i maho ta'a'i na rau haa'i marau ai'a hinihini'i maho ra ha'a-momori.

Moi Ura Baabau Suri'i Hinihinimoo'i

---

* **2:3** ***Sae ta'aa ana Saetan:*** Naasi sae nara 'unua 'iniai Antichrist.

13 Arai do'ora mana asimee'i na'i Kraest, 'ia Araha 'a ta'ahi'amou. Taraawa'a mau mai, 'ia God 'a 'ome sigihi'amou 'anai ruhasi'amou baani'i ora-ora'a amoo'i. 'A ruhasi'amou 'oha mou hinihiniai Taroha Goro 'inia Jisas Kraest mana Hi'ona Maea 'a taraawa'ai tau'aro suri'i tahingamoo'i 'anai ha'amaea'amou. Naasi 'a arari do mei hadahada wa'ewa'e tarau tanaa God 'ini'amou.
14 Ha'amomori, 'ia God 'a 'ome sigihi'amou 'anai daua namou i tahi tarau. Mamou bwane daua mau na'i 'oha meu taroha'inia tana'amoui Taroha Goro. 'Ia God 'a 'ome sigihi'amou do ta'oha moigu rara ro'u 'onaaia Araha aga Jisas Kraest.
15 Naasi arai do'ora mana asimee'i, moi ura baabau mamoi hinihini'i tarau i mareho nameu ha'ausuri'amou 'ini'i suri'i usu-usu amee'i ma ro'u mareho mou rongo'i baani'i ngoomee'i.
16-17 Mameu ha'arahesi do'ia Araha aga Jisas Kraest mea God Amaga, rarui ha'a-'o'ori'i 'ado'adomoo'i mararui 'a'auhi'amou neina ha'atee amoo'i mana maho namou haa'i rai goro. 'Ia God 'a ta'ahi'amou mai 'a'auhi'amou 'iniai goro ana 'inigia. Ma ha'a-wetewete'i tarau i 'adoma'igaa'i magau 'iraraa do rei'uaa gai mae me 'igaau gai awa ro'u beia.

3

'Ia Pol 'A Ha'angoniraau

'Anai Ha'arahesi 'A'auhia

1 'Io, arai do'ora mana asimee'i na'i Kraest, moi ha'arahesi 'a'auhimeu. Moi ha'arahesi neina Taroha Goro 'ai 'adarara raurau hura'a 'ari tanaraaui mwani noni suri'i mwani dora. Mamoi ha'arahesi marai 'adoma'i raorao 'iniai Taroha Goro, marai hinihinia 'onaai hinihinia amoou.
2 'Onaai 'iraraa amoou, 'a ragoi sae ta'a'i nara raba ha'a-mama'ai'ameu suria rau ai'a hinihiniai Taroha Goro. Naasi moi ha'arahesi ro'u, mea God 'ai taatahi bwarasi'ameu baaniraau.
3 'Ia Araha 'a haa'i tarau i mareho na 'unu'i. 'Iia 'ai ha'a-wetewete'i 'adoma'imoo'i maai taatahi bwarasi'amou baania Saetan.
4 'Ia Araha 'a ha'a-'o'ori suri'i 'adoma'imee'i do 'i'amou mou suri'i taha nameu bwane 'unu'i tana'amou mamoi suri'i tarau.
5 Mameu ha'arahesi mea Araha 'ai ha'a-aidangisi'amou goro ro'u wou 'iniai heita'ahi ana God tana'amou, me 'iniai here 'anai ura baabau suri'i rongomaata'i namou siri suri'i 'onaaia Kraest.

Moi Abui 'Age'age

6 Arai do'ora mana asimee'i na'i Kraest, na'i atana Araha aga Jisas Kraest, meu 'unua wetewete tana'amou 'anai awa beira'i baaniraaui sae ni heisoi nara 'age'age. 'Iraau nei nara awa moi 'anai to'o hano, rau ai'a araisuriai ringe nameu 'unua tanaraau 'anai suria.
7 'Onaai bwane 'iraraa amoou, 'i'ameu meu ai'a 'age na'i 'oha meu awa bei'amou. Naasi mou ga'i tau'aro wetewete ro'u 'onaaimeeu.
8 'I'ameu meu tahariraaui noni 'oha rau hangani'ameu. Meu tau'aro tarau neina mei abui ha'ahihi'amou 'anai hori maho memeeu.
9 'A mwada'u di'u 'anai 'unu'i maho meu 'irisi'i tana'amou 'anai 'a'auhi'ameu pwaranga moi 'ini'i, suria 'i'ameu ra'i na'otara amoo'i. Me 'i'ameu meu ai'a haua o'asi, suria meu raba ha'ata'inia tana'amoui huunai baronga 'anai awaawaha.
10 Ma na'i 'oha meu awa bei'amou ani, meu o'ani 'ini'amou, “'Iatei na ai'a raba tau'aro, moi abui haa'i 'ana mahoingau.”
11 Meu 'unu'i mareho 'ini, suria meu rongoa do tara'i nei bei'amou ra 'age 'anai haa'i tagora, rau hano hairiu moi 'anai ha'a-ta'aabedaau i nei narau raba tau'aro.
12 Na'i atana Araha aga Jisas Kraest, meu ha'atee wetewete o'ani tanaraaui sae o'asi, “Moi awa hatara'i mamoi tau'aro 'anai 'omesuri'amou haarimoou.”

13 Mei tana'amoui nei namou ai'a 'age'age, meu o'ani, “Moi abui agoheta'i hauai
taha na odo-odo.”
14 Hoita, ma 'onaa 'iatei na ai'a araisuri'i taha nameu 'unu'i tana'amou na'i usu-
usuni, moi aidangisia goro'a mo'osi mamoi abui hagu beia maigu ninima 'iniai
'age'age ana.
15 Ma rei'uaa namou bwa'i hagu beiai sae o'asi, moi abui here mara maeronga 'inia.
Ma 'a ga'i goro do moi ha'abasua 'ini'i maho ta'a'i na haa'i, 'inia 'iia 'e do'oramoou mau
beia Kraest.

Ha'atee Ha'ahako

16 'Io, meu ha'arahesi mea Araha 'ai awa bei'amou hako maai ha'apapaku'i
'adoma'imoo'i nara torakoke, rei'uaa narai to'oto'o tara'i maho bei'amou.
17 'Io, 'inau haariau a Pol nawai usu ha'ahakoai usu-usuni 'iniai rimagu, 'onaai
bwane haua agua suri'i usu-usu agu'i. Ma na'i madoraa moi re'iai usu nau haua 'ana,
moigui aidangisia do 'inau haariau nau usuai usu-usuni, ai'a ta sae'a ro'u.
18 Meu ha'arahesi mia Araha aga Jisas Kraest, 'ai ha'agorohi'amou hako.

Na 'Etanai Usu-usu Ana Pol Tanaa Timoti

Gere Mamaani 'Iniai Bukani

'E taha na ororiu na'i aba 'anai na'otaranai heisoi? Na'i madoraa adaaui Ha'ataari, 'e taha i tau'aro adaaui na'otara 'anai heisoi ma'e taha i tau'aro adaaui noni hinihini? Ra'i gere mareho nagau 'irara'i 'abaia na'i 'etanai usu-usu ana Pol tanaa Timoti.

'Ia Timoti 'e geresae goro ana Pol ma tatau'aro mai orea'a beia suriai taringai harisi. Ma tara'i 'oha raru hano goni 'anai taroha'iniai Taroha Goro. 'Ia Pol 'a ha-ha'ausuria Timoti ma sigihia 'anai na'otara ma 'anai ha'ausuri suri'i tara'i heisoi nararu taraawa'adi suri'i tara'i 'omaa. Na'i raronai usu-usunisi ra'i ha'ausuringa'i tanaa Timoti 'iniai taha nai ha'ausuriraau 'ini'i noni hinihini na'i Efesas na'i madoraa na 'ia Pol 'a bwa'i awa beiraau.

Tara'i ha'ausuri pwapwaari'i ra ha'ausuriraaui noni 'ini'i taha nara ai'a ha'a-momori 'inia Jisas. Tatau'aro ana Timoti naasi 'anai ha'ausuriraaui noni hinihini 'iniai taha na ha'a-momori neina rai abui hinihini'i taha nara ai'a ha'a-momori. Taha na 'ia Pol 'a ha'ausuria ro'u 'inia Timoti, naasi na'i aba 'anai rihunga'i mana ha'arahesi.

Ni usu-usuni, ni aba raha 'inia naasi na hadanga'iniai he'ua i baronganai na'otara na'i heisoi. 'Ia Pol 'a hadanga'inia ro'u he'ua i 'omehanai barongadi noni hinihini.

Ni ha'ausuringa'i ana'ia Pol tanaraaui sae ni heisoi na'i madoraasi ra ha'a-momori ro'u mau tanagaaui sae ni heisoi na'i madoraani. 'Oha na 'oi 'oha'iniai 'etanai Timoti 'oi 'ome'ome 'ini'i tara'i ha'ausuringa'i na 'ia Pol 'a hau'i na'oi matai ha'isuri'i.

1-2 Tana'o Timoti:

'Inaua Pol, i Ha'ataari ana Jisas Kraest. 'Ia God i ha'atahi aga mia Jisas Kraest nagau 'u'uria 'anai haa tanagia i tahi tarau, raru ha'ataariau hura'a 'anai tau'aro tanararua. Timoti, i'oe 'o 'onaa do'e huunai garegu 'inia gara to'oraa i ta'i hinihini. Mau ha'arahesi mia God i Amaga mana Araha aga, 'ia Jisas Kraest, rarui ha'agorohi'o, arunga ta'ahi'o ma rarui ha'a-awagorohi'o.

Ha'abasu 'Iniraaui Nei

Ra Heitaroha'i Pwapwaari'i

3 'Oha nau hano 'anai 'ari na'i Provens i Masidonia mau awa ga'u bei'o ani na'i Efesas, 'au ha'ata'u'u'o do'oi awa ga'u 'isi 'anai ha'a-papakuraau i sae rau maani hiosi'i huudi ha'ausuringa'i 'inia Kraest. Ma na'i 'ohani 'au ha'ata'u'u'o ro'u!

4 'Oi 'unua tanaraau marai abui pwarero 'anai maani'i mamaani ni 'ohabwani nara ai'a ha'a-momori mana bonasiai sadoi'i 'ado'ado adaa'i atadi burungadaa'i. Ni mareho 'isi ra ha'a-heiraeraesi'i moi noni, maragu ai'a 'a'auhiraau 'anai hauai taha 'ia God na 'irisia tanaraau. Naia moi na hinihini nagau matai haua 'inia i mareho God na 'irisia.

5 Timoti, 'au 'unua do'oi ha'a-papakuraausi, 'inia 'au 'irisia do 'i'amou i nei hinihini na'isi, moi ta'ahi'amou hairiu. Me 'anai ta'ahi'amou hairiu, moi awa odo-odo tarau na'i maana God, na tahingamoo'i rai wadiwadi, mana hinihinimoou 'ai odo-odo ro'u.

6 Me 'onaai bwani 'iraraa agaau, tara'i nei rau teha baani'i baronga goro 'isi marau tarisu moi 'anai hadanga'ini'i mareho ra bwa'i 'a'auhiraau.

7 Rau raba ha'ausuriraaui noni 'ini'i Ringe ana'ia Moses, miraau haariraau rau ai'a aidangisi'i ro'u. Rau here 'onaa do rau madoma, marau ai'a 'iraraa do rau to'o hadahada moi.

8 Me'igaau gau 'iraraa doni Ringe ana'ia Moses ra goro tanaraau i noni, 'onaa rai araisuri'i suria i herehere na odo-odo.

9 Ma gau 'iraraa 'i ringe 'isi, 'ia God 'a ai'a haa'i 'anai ha'a-odoodoraau i nei ra bwane odo-odo'a, me 'anai ha'a-odoodoraau i nei ra ta'a'i. 'Onaairaaui nei ra horosia i ringe,

'iraau sae hehereta'a'i, 'iraaui ahurodo, 'iraaui nei ra awa na'i ora-ora'a, 'iraaui nei ra 'itaa God mana mwani mareho maea, 'iraaui nei ra ha'amaesi'i amadi mana inadi mana taraani sae ro'u moi,
10 'iraaui nei ra wawaasua'a, 'iraaui sae mwane nara 'ari ro'u moi beiai mwane, mana urao na 'ari ro'u moi beiai urao, 'iraaui nei ra beri'i sae 'anai raonga'ini'i 'anai ha'i slev 'ini'i, 'iraaui nei ra pwari'i raha mana nei ra matai pwari'i na'i 'ohani kooti, mei 'iraau hako ro'u i nei ra hau'i mareho nara ai'a suriai huunai ha'ausuringa'i.
11 Mana huunai ha'ausuringa'i, naasi ha'ausuringa'i na suriai Taroha Goro 'abaia God na hauasa. Mia God 'a ha'a-'u'uriau 'anai taroha'inia hura'a i Taroha Goro naasi.

Pol 'A Ha'atee Ha'agorohia God

'Iniai Heita'ahi Ana
12 'Au ha'atee ha'agorohia Araha aga, 'ia Jisas Kraest, 'inia 'a 'ome sigihiau ma ha'a-'u'uriau ma ha'a-weteweteau 'anai tau'aro tanaa.
13 Na'i na'o, ha'arago 'au ha'atee ha'ata'aia Kraest, mau manuraau mau ha'a-rongomaata'iraaui nei rau suria. Rei'uaa na o'asi, ma'ata 'ia God 'a ta'ahiau mau ma ai'a ha'a-mama'aiau, 'inia na'i madoraasi 'au ai'a aidangisiai maho nau haua, mau ai'a hinihinia ro'ua Kraest.
14 Me'ia God 'a goro di'u 'iniau ma haua tanaau i hinihini mana heita'ahi nararu boi baania Jisas Kraest.
15 'Inau wai 'unua tana'amou, 'ia Jisas Kraest 'a boi marewanani 'anai ruhasiraaui noni ta'a'i baaniai ora-ora'a. Na ha'ateesi 'a ha'a-momori di'u. Naasi 'a goro dona noni hako rai aidangisia marai daua mana hinihinia. Me 'inaua Pol 'au 'iraraa do 'inau naasi mo'o nau ta'aa di'u'a na'i marewanani.
16 Rei'uaa na o'asi, ma'ata 'ia God a arunga ta'ahiau ma ha'ataaria maia Jisas Kraest 'anai ruhasiau baaniai ora-ora'a. Mia Jisas 'a haua o'asi 'anai ha'ata'inia tanaraaui noni ta'a'i do 'iia 'a ahumaratanoa di'u 'iniraau, miraau rai hinihini marai daua nadaau i tahi tarau.
17 'Io, gaau magau ha'aasaa God! Rei'uaa gau bwa'i re'ia, me 'iia 'a mwaeraha tarau tarau ma bwa'i mae ta 'oha! 'Iia moi naasi ta'i God! Gaau magai ha'aasaa tarau! Amen.

Tatau'aro Ana Pol
18 Timoti, nau ta'ahi'o 'onaai ama na ta'ahiai gare ana. Mau 'irisia do'oi aidangisia doni ha'atee nau usu'i na'i usu-usuni, ra suri'i moi mareho na 'iraaui sae hinihini narau matai ha'arangasi'i 'ado'ado ana'ia God rau bwani 'unu'i 'ini'o. Ma 'onaa 'oi ha'isuri'i, na mareho 'isi rai 'a'auhi'o 'anai ura baabau na'i tahingamu beia Kraest.
19 'Oi dau baabau na'i taha na'o hinihinia ma'oi bonasia do'oi awa odo-odo tarau na'i maana God. Tara'i nei ra ai'a raba awa odo-odo mana hinihinidi beia Kraest ra ai'a'i.
20 Tara'i nei 'iniraaui mwanesi naasia Haemeneas mea Aleksanda. 'Au raba ha'a-mama'airarua'a. Naasi 'au waterarua na'i bwabwahenai rimana Saetan. Mana'i 'oha nararui rongomaata'i, rarui 'ome 'iraraa doni ha'atee ha'ata'aia adarua God ai'a goro.

2

Huunai Herehere 'Anai Ha'arahesi
1 'Io. 'Au ha'a-ta'u'u'amou hako i nei mou hinihini, moi ha'arahesi 'iniraaui noni hako. Moi ha'arahesi 'a'auhiraau mamoi ha'atee ha'agorohia God 'ini'i mwani mareho.
2 Mamoi ha'arahesi 'iniraaui saemaua na'i Gaumani ma tara'i na'otara agaa'i ro'u 'anai na'otara goro magai awa 'abenga'i mana awa odo-odo suriai hei'irisina God.
3 'A goro dogai ha'arahesi 'iniraaui mwani noni hako, mia God, ni Ha'atahi aga, 'ai ahugoro 'inia.

4 'Inia God 'a 'irisia do 'iraau inoni hako rai daua nadaaui tahi tarau marai aidangisi'i
mareho nara ha'a-momori.
5-6 Nara 'ini mareho nara ha'a-momori:
'E ta'i God moi na awa.
Ma 'e ta'i nei moi na awa i ahoaanai noni mia God, 'ia mo'o ra 'unua 'inia Jisas Kraest.
'Iia 'a watea haaria 'anai mae 'anai ruhasigia baaniai ora-ora'a.
'A mae na'i madoraa 'ia God na 'adoma'i nunuga 'inia.
Mana mae na haa, 'a ha'ata'inia goro do'ia God 'a 'irisia do'iraau hako i noni rai dauai
tahi tarau.
7 'Ia God 'a 'irisia dowai taroha'iniai tarohasi tanaraaui nei nara ai'a Jiu marai
hinihiniai huunai ha'ausuringa'i. Tarana naasi na 'ome sigihiau 'inia 'anai Ha'ataari
ma ha'ataariau tanaraau. Nau ha'a-momori, nau ai'a pwari'i!
8 Mau 'irisia do'iraaui sae mwane hinihini suri'i mwani dora rai ha'arahesi. Na
tahingadaa'i rai odo-odo marai abui heihoa ma'ua taesu'a 'ana tanei na'i madoraa rai
taranga'ini'i rimadaa'i ara'a 'ini ha'arahesi.
9 'A o'asi ro'u, 'iraau mwani urao rai ha'arahesi suriai here ro'u na odo-odo. Rai
abui ho'osi'i bwana na do 'iraaui sae rai wana tonabuu 'iniraau. 'A ta'isada dorau ga'i
ho'osi'i bwana na 'ome arari dorau ga'i ho'osi'i. Rai abui here riaria'i abedaa'i 'onaai
hiohio ra haa'i 'ada'i warihudaa'i, ma'ua ha'araurauni 'ini'i gol mana pal, ma'ua dorai
ho'osi'i moe'a i bwana ra hori bwara.
10 Ma'ata, na urao hinihini, 'ai ha'a-'omegoroai tahingana 'ini'i moi tau'aro goro na
haa'i. Naasi here na ta'isada dorai haa.
11-13 Suri'i madoraa ni rihunga'i, 'iraaui urao rai awa papaku bahurongo'i
ha'ausuringa'i adaa'i saemwane. 'Inau 'au ai'a watea do 'iraaui urao rai ha-ha'ausuri
na'i heisoi, 'inia 'ia Adam naasi nara ha'apwa'araa na'i na'o, maragu ha'apwa'araa Iv
na'i muri. Nau ai'a watea ro'u dorai marungiraaui mwane. 'Ini 'uaana?
14 'Inia Saetan ai'a pwari'ia Adam, 'ia Iv naasi na pwari'ia ma horosiai ringe ana
God.
15 Na tarana naasi nara rongomaata'i 'inia urao 'oha ra ha'ahutahuta. Ma'ata, 'ia
God 'ai ha'atahiraau 'onaa rai hinihinia taraua God, awa heita'ahi, awa maea marai
'omesuriraau haariraau baaniai ora-ora'a.*

3

'I Awaha Na Ga'i To'oraa

i Bwauodo Na'i Heisoi

1 Mawai 'unua tana'o Timoti, 'iatei na raba bwauodo na'i heisoi, 'a sigihiai tatau'aro
na goro di'u.
2 Me 'anai hauai tau'arosi, abu ta maho nai taritari'a na'i tahingana, maigu arari
'anai na'otaradaaui noni na'i heisoi. Na tahingana beia Kraest 'ai odo-odo neina
'a bwa'i sae nai hiiria mwada'u 'inia ta maho. 'Ai to'oraa moi ta'i urao, mai abui
ha'ata'aiai ha'iwai ana. 'Iia 'ai 'omesuria haaria baaniai ora-ora'a mai abui haua i
awa 'ome to'o bweubweu'a. 'Iia 'ai wa'ewa'e 'anai taguma'iniraaui mahuara ma'ai
ha'i sae ha-ha'ausuri goro.
3 'Iia 'ai abui gono raha 'ini'i wai ni bweu 'anai ha'abweua. 'Ai abui awa
hahaingahui'a, me 'ai awa 'abenga'i beiraaui noni. 'Ai abui awa ha'a-heita'iaraau i
noni mai abui ta'ahia di'u i ha'a.
4 'Iia 'ai matai 'omesuri ha'agorohi'i gare ana'i mana urao ana. Miraau i gare adaru'i
rai ha'ahoua marai abui hahairaesi.
5 'Onaa 'ai bwara tanaa i 'omesuria haariai ruruha ana, 'ai bwara o'asi ro'u tanaa
'anai 'omesuri'i noni ana'ia God.

---

* **2:15** 2:15 Na'i ha'atee ni Grik ra o'ani, “Suria 'iraaui urao nara ha'ahutahuta, 'ia God 'ai ha'atahiraau 'onaa rai hinihinia taraua God, awa heita'ahi, awa maea marai 'omesuriraau haariraau baaniai ora-ora'a.”

6 Na nei na bura'i hinihini, 'ai abui bwauodo ga'u na'i heisoi. 'A gasigu ha'ata'ea haaria 'iniai sigihia raurau ada, magu 'onaaia Saetan na'ia God 'a ha'a-mama'aia 'iniai ha'ata'ea ana haaria.
7 'A goro doni tahinganai sae nai na'otara na'i heisoi 'ai odo-odo na'i maadaaui noni nara ai'a hinihinia Kraest, marai 'ome 'iraraa do 'iia 'e sae goro. Ma 'onaa na tahingana 'a bwa'i odo-odo, 'iia 'ai ninima 'oha rai hiiria 'iniai taha na ha'atari'aa, mea Saetan 'ai wa'ewa'e 'iniai haua ana i taha na 'irisia.

'I Awaha Na Ga'i To'oraa

i Nei Na 'A'au Na'i Heisoi

8 'Onaa 'iatei na raba 'a'au suri'i tatau'aro ni heisoi, 'iraau i noni ra ga'i ha'ahoua ro'u 'iniai awahana na goro, ma'aigu tagora na'i heisoi. 'Iia 'ai abui pwapwaari'i mai abui wai gono'a 'iniai wai ni bweu. 'Ai abui ha'a-bweubweu'araaui noni 'ini'i ha'a adaa'i.
9 'Iia 'a ga'i dau baabau suri'i huudi ha'ausuringa'i na'ia God na ha'ata'ini'i tanagaau mai abui 'adoma'i heiruarua'a 'ini'i.
10 Tei na raba 'a'au na'i heisoi, gau ga'i 'ome surisuria goro ga'u i awahana. 'Onaa na awa odo-odo ma bwa'i maho i ha'atari'aa, naasi 'iia 'a arari 'anai hauai tau'arosi.
11 'A o'asi ro'u, 'iraaui noni rai ha'ahouai urao ana 'iniai awangana na goro. 'Iia 'a ga'i bwa'i to'o mamaani ma'uasi awa to'o bweubweu'a. Ma'e urao na gau ga'i 'u'uria 'ini'i mwani maho hako.
12 Na nei na 'a'au na'i heisoi 'a ga'i to'oraa moi ta'i urao mai abui ha'ata'aia i ha'iwai ana. 'Iia 'ai 'omesuria goro i urao ana bei'i gare adaru'i.
13 Na nei na 'a'au goro na'i heisoi, 'iraaui noni rai ha'ahoua mana 'adoma'ina 'ai wetewete ma bwa'i mamaa'u 'anai taroha'iniai hinihinina beia Jisas Kraest.

Na Huunai Ha'ausuringa'i 'Inia Kraest

14-15 'Io Timoti, rei'uaa nau 'adoma'inia dowai 'ariwou mau 'anai garihi'o, me 'a goro i haua agua i usu-usuni tana'o. 'Inia 'onaa nau bwa'i boi raurau, mi'amou ga'i bwane aidangisiai awaha nai goro tanagaau hairiu na'i heisoi ana God na tahi tarau. Mana heisoi naasi 'anai 'o'oridi huudi ha'ausuringa'i ana'ia God 'onaai'i auu nara ha'a-'o'oriai ruma.
16 Ma ha'a-momori di'u, na ha'ausuringa'i anai heisoi na'ia God na ha'ata'ini'i tanagia, ra ororiu di'u. Naani taha nagau ha'a-momoria:
'Ia Kraest 'a boi marewana 'onaai inoni.
Mana Hi'ona Maea 'a ha'ata'inia tanagia doni awangana 'a odo-odo.
'Iraau na enjel rau 'omesia.
Mia Kraest ra bwane taroha'inia 'ari gariai marewana hako.
Mana mwani noni suri'i mwani 'omaa rau hinihinia.
Mia God 'a waia ara'a i aro.

4

Ha'abasu 'Iniraaui Nei

Rau Heitaroha'i Pwapwaari'i

1 Na Hi'ona Maea 'a 'unu tahanga'inia goro hura'a do suri'i dangi ha'ahako tara'i nei rai su'a aho'i baania Kraest. Rai suri'i mwani ha'ausuringa'i ta'a'i adaa'i adaro ta'a'i 'anai pwari'iraaui noni.
2 'Iraau sae 'isi, rau here 'onaa do 'iraau ra'i sae hinihini maraugu ai'a. Rau pwari'i suri'i ha'ausuringa'i adaa'i! Marau ai'a sigihia i goro mana ta'aa suria ra kuhi i 'adoma'idaa'i
3-5 Rau ha'a-bwarasiraaui noni baaniai ringe i ha'iwai ma 'anai ngaa'i tara'i mahoingau. Ma'ata, 'ado'adosi 'a ai'a suriai 'ado'adona God. Na'i 'oha 'ia God na ha'apwa'ara'i mwani mareho na'i marewana, 'a 'unua dora goro hako. Ai'a ta mareho

nai ta'aa! Mea God 'a ha'apwa'ara'i mahoingau tanagaaui nei na gau hinihiniai huunai ha'ausuringa'i. Naasi, 'onaai bwane 'unua ana God, mwani mahoingau ra goro hako ma 'a goro 'anai ngaa'i taha gau 'adoma'inia 'anai ngaa'i. Ma'ata na'i na'o magaigui ngau, gai ha'arahesi ga'u 'anai ha'atee ha'agorohia God 'ini'i.

Sae Tatau'aro Goro Ana Jisas Kraest

6 Timoti, 'onaa na'o haa i ha'ausuringa'i 'ini tanaa hako i 'adonai noni hinihini, i'oe
'oi ha'i sae tatau'aro goro tanaa Jisas Kraest. Mai ha'ata'inia do'o raha ara'a wetewete
na'i ha'ausuringa'i anai hinihinigaau mana mwani ha'ausuringa'i goro na'o ha'isuri'i.
7 Abui bahurongo'i mwani mamaani rongo to'o bweubweu'a ni marewana nara ai'a
ha'a-momori. Ma'ata 'oi bonasia dona tahingamu beia Kraest 'ai wetewete ro'u wou.
8 Mawai 'unua tana'o, haa'i here 'anai ha'a-weteweteai abemu 'a goro, ma'ata here
'anai ha'a-weteweteai tahingamu beia Kraest 'a goro di'u ro'u wou. 'Inia na'i 'ohani
'ai 'a'auhi'o na'i marewanani, mei na'i ta'oha nai boi mau 'ai haua tana'o i tahi tarau.
9 'A goro gai hinihini'i ha'atee 'isi magai ha'isuri'i.
10 'Ia God na awa tarau, 'a ha'ataaria mai garena 'anai mae 'anai ruhasiraau hako i
noni baaniai ora-ora'a, ororiu 'igaaui nei gau hinihinia. Tarana naasi nagau tau'aro
raha 'inia tanaa Jisas, suria 'igaau gau 'u'uria do 'iia nai ruhasigia.
11 Naasi 'oi ha'ausuriraaui noni hinihini 'ini'i mareho 'isi, ma'oi 'unua tanaraau 'anai
ha'isuri'i.
12 Abui tanei 'ai 'adoma'i ha'adiohi'o 'iniai haoru amua. Ma'ata na ha'atee amu'i
mana barongamu, na heita'ahi amua mana hinihinimu mana tahingamu na odo-odo,
'e ha'ausuringa'i tanaraaui noni hinihini 'anai suria.
13 Tari 'oha wai taha aho'i mai bei'amou, 'oi abui agoheta'i 'oha'inia hura'a i Usu-usu
Maea tanaraaui noni 'anai ha'ausuriraau mana ha'a-'o'oriraau 'inia.
14 'A 'ua? 'O 'adoma'inia mau i madoraa 'iraau na rarabea ra ha'ateenga'ini'o ani,
mana na'otara na'i heisoi ra nuga'i rimadaa'i hungamu 'anai daubohi'o? Na'i 'ohasi
'ia God 'a haua tana'o i bane na ororiu di'u ma rabasia do'oi tau'aro tarau 'inia.
15 Abui kaku'a'i ma'oi abui agoheta'ini'i mareho nau 'unu'i tana'o 'isi. Me'iraaui noni
rai 'omesia do'o here ha'agorohiai tatau'aro amua tanaa God.
16 'Oi 'omesuri ha'agorohiai tahingamu mana ha'ausuringa'i amu'i. 'Onaa 'oi haua
o'asi tarau, 'ia God 'ai ha'atahi'o beiraaui nei rau bahurongo'o.

5

Barongamu Tanaraaui Noni

1 Abui ha'atee haungarimu tanaai nei na wari, 'onaa ra'i mareho na ha'atari'a'i.
'Oi 'abenga'i ha'atee tanaa 'onaa do'iia 'e huunai amamu. Tanaraaui geresae rau ga'i
'onaa do ra'i do'oramu,
2 'iraaui urao wari 'onaa do ra'i inamu, miraaui gere urao rau ga'i 'onaa do ra'i
koamu. Tanaraaui gere urao 'oi haua beiai 'adoma'i na odo-odo.
3 Moi taguma'iniraaui nao nara bwarai taguma'iniraau haariraau.
4 Ma'ata 'onaa 'e nao na to'ora gare, 'iraaui gare ana'i ma'uasi 'iraaui wawae ana'i
narai taguma'inia. Naasi taharia aho'i adaau inadaau ma'ua wae adaau 'ini'i taguma'i
na hau'i tanaraau na'i 'oha narau kekerei. 'Ia God 'ai wa'ewa'e 'iniai mahosi. 'A ororiu
do 'iraaui nei rau 'unua haariraau do ra'i sae hinihini rai ha'ata'ini'i na'i tatau'aro
adaa'i taha rau hadanga'ini'i.
5 'Irai nei nara rabasiai hei'a'auhi naasi 'iraaui nao nara ai'a to'o nei 'anai
'a'auhira. Na 'u'uridaau 'a awa hako beia God mara ha'arahesi waiori tanaa God
'anai 'a'auhiraau.
6 Ma'ata 'onaa 'e nao na suria moi hei'irisi ta'aa anai abe, 'a ai'a ta'isada do moi
taguma'inia, 'inia rei'uaa na abena 'a tahi, ma na'i tahingana beia Kraest 'a bwani
mae'a.

7 Nera 'isi mareho na'oi ha'ausuriraau goro i nao 'ini'i 'anai ha'isuri'i. 'Onaa 'ai o'asi,
mara bwa'i sadoia ta maho narai ha'ahuniraau 'inia.
8 Me 'onaa 'ia tei na ai'a haua ta mareho 'anai 'a'auhiraaui nei na'i burungana ma'ua
na'i ruruha ana haaria, na hinihinina beia God 'a ai'aa, ma ta'aa di'u ro'u wou baanira
i nei ra ai'a hinihinia God.
9 'A goro do'o ga'i usu'i dio i atadi nao na ta'isada 'anai 'a'auhi'i. Ma'ata 'oi aidangisia
dorai tari ono tangahuru harisi ma ara'a, ma'oi aidangisia ro'u do 'iraau rau ai'a
ha'ata'ai'i ha'iwai adaa'i.
10 'Oi usu'i dio i atadi nao na 'iraaui noni rau 'ome 'irara'i mwani tau'aro goro
adaa'i. 'A 'ua? Rau 'omesuri ha'agorohi'i gare adaa'i? Rau ha'amaotoraaui mahuara
suri'i ruma adaa'i? Rau ha'a-anoanoraau haariraau 'anai 'a'auhiraaui noni hinihini?
'A 'ua? Rau matai 'a'auhiraaui noni narau bwara suri'i tahingadaa'i? 'Iraau ra'i urao
nara bonasia haa'i tarau i mwane mareho goro? 'Onaa rau here goro o'asi, naasi 'a
ta'isada 'anai usu'i dio i atadaa'i.
11 'Oi abui usu'i dio i atadi nao ra ai'a tari ono tangahuru harisi. 'Inia na'i 'oha nai
wetewete i 'adoma'idaa'i 'ini raba ha'iwai aho'i, ra matai kaku'aa moi duruduru nara
haua beia Kraest 'anai tau'aro tanaa.
12 'Oha na o'asi, 'ia God 'ai hiiriraau 'iniai horosia adaaui duruduru naasi.
13 Ma ro'u, rau gasi wai'age'a 'onaa rai awa moi 'anai hano hairiu suri ruma
'anai mamaani. Ma gasigu 'ariwou maraugu taraawa'a 'anai hadanga'iniai nata nei,
bonasiai rongo sibasiba nga'ini'i maho na nata sae na haua, mana hadanga'ini'i
mareho nara ai'a ta'isada 'anai hadanga'ini'i.
14-15 'O 'iraraa, tara'i nao ra haoru nara bwane murisia Kraest 'anai suria Saetan.
Naasi 'a goro do'iraau i nao nara haoru mau rai ha'iwai aho'i, neina rai to'o gare
marai matai 'omesuriraaui gare adaa'i. Ma naasi, na maerongagaau rau bwa'i 'unu
ha'a-ta'ai'agaau, 'inia na nao ra awa to'o 'iniai ha'iwai adaau.
16 Naani ha'ahakonai mareho nau raba 'unua 'iniraaui nao. 'Onaa 'e urao hinihini
na to'oraai nao na'i ruruha adaau, 'a goro do 'iia na ga'i taguma'inia. 'A ai'a goro do'ai
ha'a-'u'uria 'iniai heisoi, neina heisoi 'a bwa'i hihi'a di'u tanaa 'anai taguma'ini'i nao
na ai'a ta sae 'anai 'omesuri'i.

Ha'ausuringa'i Tanaraaui

Na'otara 'Anai Heisoi

17 Timoti, 'a goro dona bwauodo na'i heisoi, moi 'adoma'i ha'ahouraau mamoi
tahariraau goro 'iniai tau'aro goro adaau. Ororiu 'iraaui nei rau tau'aro raha 'anai
taroha'iniai Taroha Goro marau ha'ausuriraaui noni 'inia.
18 Ni 'uaana nau 'unua 'inia domou ga'i tahariraau goro? 'Inia na Usu-usu Maea 'a
o'ani, "'Oha na'o ha'atau'aroai kau 'anai buu kahoi'i koradi wiit, 'abu hunasiai ngoona,
maai ngau."* Ma o'ani ro'u, "'Iatei na tau'aro, 'a arari do rai taharia."†
19 Abui bahurongoai mamaani na ha'ata'aia i na'otara 'anai heisoi 'onaa 'a hura'a
baania moi waira ta'i. 'Onaa 'e waira rua ma'ua oru, naasi na odo-odo 'anai
bahurongoa.
20 Ma 'onaa 'e na'otara na'i heisoi na hauai mareho na ai'a goro ma ai'a raba
agoheta'inia, 'oi ha'atee wetewete tanaa na'i maadaaui noni hunga neina rai 'omesia.
Naasi raigui mamaa'u 'anai ha'isuria ro'u i taha na haua.
21 Na'i maana God mea Jisas Kraest mei maadaau hako i mwani enjel maea wai
'unua tana'o. 'Oi 'adoma'ini'i tarau i mareho 'isi ma'oi ha'isuri'i. 'Oi ha'ata'isadaa hako
i tatau'aro amua tanaraaui noni ma'oi abui aba beia tanei.
22 'Oi abui to'o sigihia raurau moi sae 'anai tatau'aro na'i heisoi. 'Inia 'onaa 'e maho
ta'aa nai haua, 'ai 'ome 'onaa do i'oe 'o 'adoma'i aratara beia 'iniai maho na hauasi.
'A goro do'oi bonasiai awa beira'i baani'i mwane mareho ta'a'i.

---

* **5:18** 5:18 Diutronomi 25:4 † **5:18** 5:18 Levitikas 19:13; Luk 10:7

23 Ma'ata, 'a ai'a ta'aa 'onaa 'oi gonohia ta gere waen 'anai ha'agorohiai daoha na
to'o tarau na'i ahumu. 'Oi abui gono wai tarau moi.
24 Timoti, 'oi aidangisia doni 'inodi tara'i sae ra ha'ata'i goro moi hura'a mana noni
'a mwada'u 'anai hiiriraau 'ini'i. Mana 'inodi tara'i nei ra bainihu tari 'oha raigui
ha'ata'i mau ro'u hura'a.
25 'A o'asi ro'u na'i tatau'aro goro. Tara'i sae gau re'i'i tatau'aro goro ra hau'i. Ma
tara'i nei gau ai'a re'i'i tatau'aro goro ra haa'i. Ma'ai tari mau mai madoraa rai
ha'ata'ini'i hura'a i tau'aro goro adaa'i.

6

Tanaraaui Slev

1 'Iraau i slev nara hinihini, 'a goro dorai 'adoma'i ha'aasaa mana ha'ahouai nei na
marungiraau. Ma naasi 'iraaui noni rau bwa'i ha'atee ha'ata'aia mwada'ua God mana
ha'ausuringa'i ana'i heisoi.
2 'Onaa i'oe 'e slev mana bwauodo amua 'e sae hinihini, 'oi abui 'ado'ado o'ani,
“Bwauodo agua, 'e sae hinihini ro'u. Naasi wai abui ha'ahoua ma'ua tau'aro raha
tanaa.” 'Ado'adosi ai'a goro! 'O ga'i tau'aro raha di'u 'anai 'a'auhia ma 'o ga'i tau'aro
goro tanaa, 'inia 'iia 'e sae hinihini ro'u na'o ta'ahia.
Timoti, 'oi ha'ausuri ma'oi ha'ata'u'uraau hako i noni hinihini 'anai ha'isuri'i mwani
mareho 'isi.

Huunai Toto'ora

3 Ra'i nei ra haa'i ha'ausuringa'i he'ete'i tanara i noni. Marau ai'a suriai huunai
ha'ausuringa'i 'inia Araha aga, 'ia Jisas Kraest, na ha'ausurigaau 'iniai awaha na odo-
odo.
4 'Iraaui nei ra o'asi, ni 'adoma'ida 'a honu moi 'iniai ha'a-ta'eta'e maraugu ai'a
aidangisia'a ta maho. Rau awa moi 'anai heitohetohe nga'ini'i 'ado'ado 'ada'i ha'atee.
Ma naasi ra kakawa 'omesiai nata nei mara heihoa, ra hei'isi'isi mara hinihini
ha'ata'ai'i sae.
5 Rau awa moi 'anai heita'ia mana 'adoma'ida ra ai'a odo-odo. Ma bwara tanaraaui
'ome 'iraraai taha na ha'a-momori. Rau 'adoma'i do 'onaa rai hinihinia God rai
toto'ora.
6 Ma'ata, na nei na hinihinia God ma wa'ewa'e 'ini'i mareho na to'ora'i, naasia mo'o
na huunai toto'ora.
7 'Oha gau huta mai marewanani, ai'a mareho gai huta beia. Mana 'oha gai mae, 'a
bwa'i mareho ro'u gai waa.
8 Naasi 'onaa gau to'o mahoingau 'anai ngau mana bwana 'anai ho'osi'i na'i awa
gau haa, ma 'ai o'asi'a. Gau ga'i wa'ewa'e 'ini'i.
9 Mana nei ra bonasiai toto'ora, ra siri na'i heiohongi mara 'onaai sae na to'o na'i
hu'o na bwarai hura'a baania. Na mwani 'adoma'i ta'a'i mana 'adoma'i bweubweu'a
nara siri suri'i, rai ha'ata'ai'i hako i tahingadaa'i, mea God 'ai ha'a-mama'airaau 'ini'i.
10 'A rago i mareho ta'a'i ra siri mai 'ini 'adoma'i riu 'iniai ha'a. Tara'i nei nara
rabasia di'u i ha'a, ra bwane teha baaniai hinihinidi beia Kraest mana ahutotou 'ai
maata'i 'onaai naihi na ganu tahuraga suri'i to'ohunudaa'i.

Maho Timoti Nai Haua

11 Me i'oe, i'oe 'iia ana God, 'oi awa beira'i baani'i maho ta'a'i o'asi. Bonasia awa
suriai maho na odo-odo na'i maana God. Na'i tahingamu beia Kraest 'oi awa suriai
hei'irisina, 'oi ura baabau na'i hinihinimu, ma'oi 'u'uria tarau a God. 'Oi ta'ahia God
mana mwani noni hako, 'oi ura baabau suri'i rongomaata'i na'o siri suri'i, ma'oi
'abenga'iniraaui noni.
12 'Oi bona ma'oi here goro na'i hahano amua beia Kraest. 'Oi 'onaai sae na 'eba
wetewete 'anai dauai heitahari. Mana heitahari, naasi 'i tahi tarau. 'Inia naasi tahi

'ia God na soi'o 'ana, na'i madoraa na'o taroha'inia hura'a i hinihinimu na'i maadaau hako i mwani noni rago.
13 Na'i maana God na haa'i tahi tanaa hako i 'ahutanai mareho, ma na'i maana Jisas Kraest na ha'ateenga'inia hura'a i hinihinina tanaa Pontias Paelat, wai 'unua tana'o.
14 'Oi ha'isuri'i odo-odo maho God na ha'ata'u'u'o 'ini'i ma'oi 'omesuri'i goro daara'i tari 'oha 'ia Jisas Kraest, i Araha aga, 'ai aho'i mai.
15 Mia God 'ai ha'ataaria maia Jisas Kraest na'i madoraa 'iia haaria na sigihia. 'Ia God na hauasa, 'iia haaria na marungi'i mwani maho na'i marewana ma mena di'u'i mwani mwaeraha mana araha hako.
16 'Ia God moi na awa tarau ma bwa'i mae ta'oha. 'A awa na'i bewaa na bwa'i sae 'ai taha mwada'u iei. Ai'a ta sae 'ai re'ia God ma bwa'i sae nai matai 'omesia. Gaau magau ha'a-aneanea God, 'inia 'iia 'a mena tarau ma bwa'i hako! Amen.
17 'Io, 'oi ha'a-ta'u'uraaui sae ni heisoi nara toto'ora 'ini'i bori ni marewana. Rai abui ha'ata'eraau haariraau. Rau ga'i bwa'i 'u'uri'i toto'ora adaa'i, 'inia mareho 'isi rai ai'a'i moi, ma'ata rai 'u'uri moi beia God. 'Inia 'iia na bane'i tanagiai mwani maho 'anai ha'a-wa'ewa'egia.
18 'Oi ha'ata'u'uraau mana here rai haa'i rai goro 'anai 'a'auhiraau hako i noni. 'Unua tanaraaui toto'ora 'anai ha'i inoni hisuhisu beiai ahu mwa'emwa'e. Na here goro o'asi, naasi huunai toto'ora adaa'i.
19 'Onaa narai haua o'asi, 'iraau rai ha'igoni'i nadaa'i ara'ai aro i toto'ora na matai 'a'auhiraau na'i madoraa nai boi ta'oha. Ma naasi raigu'i sadoia nadaaui huunai tahi.
20 'Io Timoti, 'omesuri ha'agorohiai maho God na ha'a-'u'uri'o 'inia. Abui bahurongo'i mwani mamaani rongo to'obweubweu'a ni marewana. Tara'i nei ra rongo madoma 'onaa dora ha'a-momori maragu pwari'i moi.
21 Tara'i nei ra suri'i ha'ausuringa'i 'isi mara bwani ha'a-ai'a'i hinihinidaa'i.
'Io, 'au ha'arahesi mia God 'ai ha'agorohi'amou hako.

Na Ruanai Usu-usu Ana Pol Tanaa Timoti

Gere Mamaani 'Iniai Bukani

'A 'ua? Tara'i 'oha 'o arunga 'onaa do i'oe 'o ai'a arari 'anai haa ta mareho goro tanaa God? 'Ia Timoti 'e heiha'auu goro tanagaau 'iniai he'ua God na matai tau'aro beia namoiwou moi ta sae 'anai haa'i tara'i mareho ororiu.

'I amana Timoti 'e ai Grik mana inana naasi 'e ai Jiu. Naasi 'a 'ome 'onaa do 'iraaui Jiu, goni beiraaui Grik rau bwa'i taraa wa'ewa'e 'anai bahurongoa Timoti. Mana nata mareho ro'u, 'ia Timoti 'e sae na haoru di'u.

Mana'i herehere adaau na'i madoraasi, 'iraaui saemaua naasi nara ha'ahou'i di'u'i sae haoru. Taringai 'oha na 'ia Pol 'a 'unua tanaa do 'ai abui mamaa'usiraaui noni 'anai ura 'anai hadahada na'i maadi. 'A 'ua? Sae o'asi 'a matai hauai tatau'aro na ororiu tanaa God ma'ua ai'a?

'Io. Na'i muri 'ia Timoti 'agu buna ha'i na'otara goro na 'a'auhia goro a Pol na'i tatau'aro ana, ma 'a'auhiraau di'u ro'u i noni hinihini suri'i ro'u tara'i 'omaa. 'Ia Timoti 'a hauai tatau'aro na ororiu tanaa God rei'uaa na 'ia Timoti 'a ai'a taraa goro suri'i tara'i mareho. Na'i usu-usunisi 'ia Pol 'a ha'a-weteweteai 'ado'adona Timoti mai ramoramo 'anai ha'ausuriraaui noni hinihini 'iniai taha na ha'a-momori.

1-2 'Inaua Pol, nau usuai usu-usuni tana'o Timoti. 'Ia God 'a sigihiau 'anai Ha'ataari, mawai taroha'iniai tahi tarau na durua tanaraaui nei ra hagu beia Jisas Kraest. Timoti, i'oe 'o 'onaa do'e huunai gare agua. 'Au ha'arahesi mia Godi Amaga, mea Araha aga Jisas Kraest, rarui ha'agorohi'o, rarui goro 'ini'o, mararui ha'a-awagorohi'o.

Abui Ninima

'Anai Taroha'iniai Taroha Goro

3 'Au ha'atee tagio tanaa God nau tau'aro tanaa beiai awaha na odo-odo 'onaairai wauwa agu'i. 'Au ha'atee tagio tarau tanaa 'ini'o suri'i ha'arahesi agu'i suri rodo mana dangi.

4 'Au 'adoma'iniai angisiau na'o haa na'i madoraa nau hano baani'o, maugu kae raba re'i'o aho'i. 'Au ga'i kae wa'ewa'e 'onaa garai hairee'i ro'u.

5 'Au 'adoma'inia ro'u i hinihinimu na wetewete 'onaaiai hinihininai waeamu, 'ia Lois, mia inamu, 'ia 'Iunis. Mau hinihini wetewete dona hinihinimu 'a ta'isada ro'u o'asi.

6 Tarana naasi nawai 'unua ro'u 'inia tana'o. 'Oi tau'aro tarau 'iniai bane ni tatau'aro na 'ia God na haua tana'o na'i madoraa nau nuga'i rimagu na'i hungamu mau daubohi'o.

7 Na Hi'ona Maea na'ia God na haua tanagia ai'a 'anai ha'a-mamaa'usigia. Me 'a haa tanagaau i mena, heita'ahi, mana wetewete 'anai 'omesurigaau haarigaau baaniai ora-ora'a.

8 Naasi, 'o abui ninima 'anai taroha'inia Araha aga, ma'o abui ninima 'iniai awa agua na'i rumaniho'o 'iniai suria agua Kraest. Ma'ata garai ta'i rongomaata'i 'anai taroha'iniai Taroha Goro. Ma'o abui mamaa'u, 'inia 'ia God 'ai ha'a-wetewete'o 'iniai mena ana.

9 'Iia 'a ruhasigaau baaniai ora-ora'a ma soigaau dogai ha'i noni ana'i, ai'a do 'ini'i tau'aro goro gau haa'i. Me 'a suriai hei'irisina mana heita'ahi ana tanagia. Ni heita'ahi ana, 'a haua tanagia na'i garena, 'ia Jisas Kraest, mau na'i na'onai pwa'ara na haa i marewana.

10 Ma na'i 'oha 'ia Jisas Kraest 'a huta mai, 'agu buna ha'ata'inia tanagiai heita'ahi anasi. Mana Taroha Goro 'a ha'ata'inia tanagia do'ia Jisas 'a ha'a-ai'aai mae tarau ma ha'ata'inia ro'u i tara 'anai dauai tahi tarau.

11 'Ia God 'a sigihiau 'anai Ha'ataari mana ha'ausuri 'anai taroha'iniai Taroha Goro naasi.
12 Tarana naasi nau rongomaata'i o'ani 'inia na'i rumaniho'o. Ma rei'uaa na o'asi, 'inau ai'a ninima, 'inia 'au aidangisia Jisas Kraest nau 'u'uria. Mau 'iraraa do'iia 'ai 'omesuriai taha na ha'a-'u'uriau 'inia, 'aigui tari 'oha 'ai aho'i mai.
13 Timoti, ni ha'ausuringa'i nau 'unu'i tana'o 'oha nau awa bei'o, 'oi daa'i baabau, 'inia mareho 'isi ra ha'a-momori. Ra'i heiha'auu goro tana'o na'i here na'oi ha'ausuriraaui noni. Ma 'oi haa'i mareho 'isi beiai hinihini mana heita'ahi nagau to'oraa 'iniai hagu agaau beia Jisas Kraest.
14 'Oi taguma'inia goro i Taroha Goro 'ia God na ha'a-'u'uri'o 'inia. Na Hi'ona Maea na awa beigaau nai 'a'auhi'o.
15 'Onaai bwane 'iraraa amua, 'ia Fijelas mea Hemojenis miraaui noni hinihini na'i Provensi Eisia ra gagata'iniau 'iniai awa agua na'i rumaniho'o.
16-17 Me 'au ha'angonia Araha 'anai ha'agorohia Onesiforas mana urao ana bei'i gare adaru'i. Rei'uaa nau awa na'i rumaniho'o, mia 'a ai'a gagata'iniau. Na'i madoraa na ataha wou i Rom, 'iia 'a siba suriau nagu buna sadoiau na'i rumaniho'o. 'Iia 'a ha'a-weteweteai 'adoma'igu 'ado 'oha.
18 I'oe 'o 'iraraa ha'agorohia ro'u i tatau'aro goro na haua tanaau na'i Efesas. Naasi, 'au ha'arahesi mea Araha 'ai goro 'inia na'i madoraa nai aho'i mai.

2

Sae Hehei'oi Goro Ana Jisas Kraest

1 Garegu Timoti, 'oi ura baabau beia i wetewete na'ia Kraest na haa tanagia 'iniai ta'ahigia ana.
2 Ni mareho na'o bwane rongo'i nau ha'ausuriraau 'ini'i inoni 'isi, 'oi taroha'ini'i hura'a tanaraaui nei na'oi 'u'uriraau, marai taroha'ini'i hura'a ro'u tanaraau tara'i nei.
3 'Oi awa ha'aagau 'anai rongomaata'i beiau, 'onaai sae hehei'oi goro ana Jisas Kraest.
4 Ni sae hehei'oi goro 'ai ha'a-wa'ewa'ea tarau i mwaeraha ana, tarana naasi 'a bwa'i bwarabwara'a 'ini'i mwane tatau'aro ni abau 'omaa.
5 'A o'asi ro'u, 'iatei na 'eba heiohooho ma bwa'i suri'i ringe ra nuga'i, 'a bwa'i daa mwada'u ta heitahari.
6 Mea tei na tagora raha 'iniai mou, naasia mo'o na ta'isada 'anai ngau tahamora na'iei.
7 'Io, 'oi wai'ado'ado suriai oru heiha'auusi, mea Araha 'aigui ha'a-aidangisi'o 'ini'i.
8 Timoti, 'oisu 'adoma'i suria Jisas Kraest. 'Iia 'a hura'a mai na'i burungana Deved ma ha'ata'inia do 'iia 'e noni. Mana mae mana suruta'e na haua 'a ha'ata'inia do 'iia 'ia God. Naasi Taroha Goro nau taroha'inia tanaraaui noni.
9 Mei suriai taroha'inia o'asi agua, ra hunasiau na'i rumaniho'o 'anai ha'a-mama'aiau 'onaai sae hehere ta'aa. Rei'uaa na o'asi, na ha'atee ana God ra bwa'i hunasi'i mwada'u. Na Taroha Goro 'ai 'adarara hako 'ari suriai mwane dora.
10 Tarana naasi, rei'uaa nau rongomaata'i, 'au bwa'i agoheta'i tau'aro tanaa God. Nau raba 'a'auhiraaui nei 'ia God na bwani 'ome sigihiraau marai hagu beia Kraest. Mia God 'ai ha'atahiraau baaniai ora-ora'a marai daua nadaau i tahi tarau.
11 'E ha'atee na huunai ha'a-momori na o'ani,
Rei'uaa gau mae 'iniai suria agaaua Kraest,
'igaau gai tahi tarau beia.
12 Rei'uaa na bwarai mwani maho magau ura baabau na'i hinihinigaau,
'igaau gai heimarungi beia.
Ma 'onaa gau 'unua dogau ai'a 'iraraa,
'iia 'ai 'unua do ai'a 'iraragaau ro'u.

13 Rei'uaa gau ai'a dau baabau suri'i duruduru agaa'i,
me 'iia 'a dau baabau suri'i duruduru ana'i, 'inia 'iia 'a bwa'i horosiai taha na durua.

Sae Tatau'aro Goro Ana God

14 Timoti, 'o abui agohe 'anai maani'i mareho 'isi tanaraaui noni hinihini na'i 'isi. Na'i maana God 'oi ha'atee wetewete tanaraau do rai abui awa moi 'anai heiraeraesi suri'i 'ado'ado 'ada'i ha'atee suri'i ha'ausuringa'i agaa'i. 'A bwa'i mareho goro rai sadoia na'i heiraeraesi. Mareho 'isi rai ha'ata'ai'i 'adoma'ida i nei ra bahurongo.
15 'Oi bonasia doni tatau'aro amua tanaa God 'ai goro, mia God 'ai taeni'o 'inia. 'Oi ha'ausuriraaui noni 'iniai ha'atee ana na'i huunai ringe goro ma odo-odo. 'Onaa 'ai o'asi, i'oe 'o bwa'i arunga ninima 'iniai tatau'aro amua na'i maana God.
16 'Oi abui bahurongo'i mwani mamaani rongo to'obweubweu'a ni marewana. 'Inia mamaani o'asi ra ha'atehaa i noni baania God.
17 Mareho ra maani'i ra ta'a'i di'u 'onaai keo ta'ata'aa na ngangau. 'Ia Haemeneas mea Filitas nararu haa'i mamaani o'asi.
18 Raru bwane ha'a-ai'aai huunai hinihinidarua na odo-odo. Mararu taroha'inia 'ari do gau bwa'i tahi aho'i ro'u ta'oha baaniai mae, 'inia 'igaaui noni hinihini gau bwane to'oraai tahi haoru 'oha gau hinihinia Kraest. 'Iniai ha'ausuringa'isi, raru bwane ha'ata'ai'i hinihinidi tara'i nei ro'u.
19 Ma rei'uaa na o'asi, na huunai ha'ausuringa'i ana God 'ai ura baabau 'onaai kaeni hau na bwarai su'a. Ma na'i hunganai hausi ra usua o'ani, "'Ia Araha 'a aidangisiraaui noni ana'i." Ma ra o'ani ro'u, "'Iraaui nei ra 'unuraau do ra'i noni ana'ia Araha rai rihosi baani'i barongadaa'i nara ta'a'i."
20 Na'i raronai ruma raha ra'i rabo'o ma ra'i oba ra awa iei, 'e nei ma'e 'omehana. Ra'i nei ra tagora'i 'ini'i gol ma'ua silva, ra'i nei 'ini'i hasi'ei, ma ra'i nei 'ini'i mwago. Ra'i nei 'ada'i dangi ororiu ma ra'i nei 'ada'i dangi haari'i.
21 'Ia tei nai sigia haaria baani'i ta'a'i nau 'unu'isi, 'iia 'ai 'onaai rabo'o ra haa 'anai dangi ororiu. Na tahingana 'ai odo-odo mia Araha 'ai matai sigihia 'anai haa'i mwani tatau'aro goro tanaa.
22 Timoti, 'oi sigi baani'i mwani 'adoma'i ta'aa ada'i sae haoru. 'Oi bonasia awa odo-odo ma'oi 'u'uria taraua God. 'Oi ta'ahiraaui noni, ma'oi hagu goro beiraaui sae nara wariwari baaniai ora-ora'a.
23 'Onaai 'unua agua tana'o, 'oi abui bahurongo'i mwani heitohetohe rongo to'obweubweu'a. 'Inia mareho 'isi ra ha'asirihi'i mai moi heita'ia tanaraaui noni.
24 Na noni tatau'aro ana God ai'a 'anai ha'aheita'ia, ma'ata 'anai 'a'auhiraaui noni. 'Iia 'ai ha'ausuri goro mai abui taesu'a mwada'u.
25 'Ai 'abenga'i beiraaui nei nara ai'a 'adoma'i aratara bei'i ha'ausuringa'i ana'i. 'Onaa 'ai o'asi, 'ia God 'ai matai rihosiai 'adoma'idaa'i marai aidangisiai huunai ha'ausuringa'i.
26 Ma na'i 'oha na 'adoma'ida 'ai odo-odo, rai hora baania Saetan na dauraau ma ha'a-araisuriraau 'iniai hei'irisina.

3

Ta'a'i Suri'i Dangi Ha'ahako

1 'Oi aidangisia, do na'i gaarangiai madoraa na'ia Kraest 'ai aho'i mai, 'ai bwara di'u tanaraaui noni hinihini.
2 Na noni rai 'adoma'iniraau moi haariraau marai ta'ahia di'u i ha'a. Rai 'adoma'i ha'a-ororiuraau baaniai nata nei marai ha'ata'eraau haariraau. Rai ha'atee ha'ata'aiai nata sae, marai hairaesi bei'i amadaa'i mana inadaa'i. Ra bwa'i ha'atee tagio tanaai nata nei, mara bwa'i 'adoma'inia God.

3 Ra bwa'i to'oraai heita'ahi mana 'adoma'i nugasi tanaai nata nei. Rai to'o
haisubuni, rai awa heheingahui'a mana sibania moi haa'i here ta'a'i. Rai 'ita'i mwani
mareho goro.
4 Rai ha'ahaingahu 'ini'i nei adaa'i marau bwa'i matai 'ome taradi mareho ra haa'i.
Na 'adoma'idaa'i rai honu 'iniai ha'a-ta'eta'e. Rai mwa'emwa'e di'u 'anai hau'i taha
'anai ha'a-arungagoroai abe, mana ta'ahia God 'a bwa'i.
5 Rai here 'onaa do ra'i noni hinihini maragu ai'a, 'inia rau ai'a 'irisiai mena ana
God 'anai marungiraau.
Timoti, 'oi sigi baani'i noni o'asi.
6 Tara'i nei o'asi, rau siri suri'i ruma adaa'i urao nara matai hinihini mwada'u. Rau
raba pwari'iraau moi 'ini'i mwani ha'ausuringa'i he'ete'i. Urao 'isi rau arunga 'ino'a
'ini'i mareho ta'a'i rau bwane hahaa'i maraugu raba araisuria moi hei'irisinai abe.
7 Nei ra o'asi, namoiwou ta ha'ausuringa'i rai rongosuri'i, maraugu bwa'i aidangisia
moe'a i huunai ha'ausuringa'i.
8 Nei ra hano hairiu suri'i ruma adaa'i urao 'isi, ra ha'atee ha'ata'aiai huunai
ha'ausuringa'i, 'onaaia Janis mea Jambris 'oha raru ha'atee ha'ata'aia Moses. Na
'adoma'ida i noni o'asi ra ta'a'i hako, mana hinihinidi ra o'asi ro'u.
9 Ma'ata 'a bwa'i orea miraaui noni rai 'ome 'iraraai here bweubweu'a adaausi,
'onaai 'oha 'iraaui noni rau 'ome 'iraraai here bweubweu'a na haua Janis mea
Jambris.*

Heiatenga'i Ana'i Pol Tanaa Timoti

10 Timoti, i'oe 'o aidangisi'i hako i ha'ausuringa'i agu'i mana awangagu. 'O
aidangisi'i ro'u mareho nau raba haa'i. 'O aidangisiai hinihinigu beia Kraest mana
ahumaratanoa nau haa tanaraaui noni. 'O aidangisiai heita'ahi nau haua tanaraaui
noni mana ura baabau nau haua mai suri'i mwani rongomaata'i.
11 'O aidangisiai norata'aiau mana ha'a-rongomaata'iau nara haa 'iniai suria agua
Kraest. Ha'amomori! Na'i madoraa nau awa suri'i 'omaa raha na'i Antiok ma na'i
Aekoniam mei Listra na maerongagu ra norata'aiau di'u. Ma'ata 'ia Araha na 'a'auhiau
ma ha'atahiau baani'i mwani rongomaata'i o'asi.
12 Ma ha'a-momori di'u! 'Ira i nei ra hagu beia Jisas Kraest mara awa suriai
hei'irisina, rai norata'airaau o'asi ro'u.
13 Mana nei ra heitaroha'i pwapwaari'i miraaui noni ta'a'i rai ta'aa di'u ro'u wou.
'Ia Saetan 'ai awanga'i pwari'iraau moi 'anai pwari'iraaui noni.
14 Mi'oe, 'oi dau baabau suri'i ha'ausuringa'i nameu haa'i tana'o na'o hinihini'i. 'Inia
'i'ameu, 'o aidangisi'ameu goro nameu ha'ausuri'o 'ini'i.
15 Taraawa'a na'i 'oha 'o kekerei mau, 'o bwane aidangisiai Usu-usu Maea. Mana
Usu-usu Maea 'a matai haua tana'o i madoma 'anai daua namua i tahi tarau, 'iniai
hinihinimu beia Jisas Kraest.
16 Ni mwani usu-usu raronai Usu-usu Maea, ra hura'a mai baaniai 'adoma'ina God
maraugu usu'i dio i noni. Mana Usu-usu Maea 'a ororiu di'u 'anai ha'ausurigaau 'iniai
taha na ha'a-momori, ma 'anai ha'a-aidangisigaau 'ini'i awaha odo-odo. 'A ororiu ro'u
'anai ha'ata'ini'i tanagiai ha'ausuringa'i mana barongagaa'i nara ai'a odo-odo neina
gai ha'a-odoodo'i.
17 Ma naasi, 'igaaui noni ana'ia God, gaigui huunai arari 'anai haa'i mwani tau'aro
goro.

4

1 Na'i atana God ma na'i atana Jisas Kraest, mo'o nai boi aho'i 'anai marungiraaui
noni ana'i ma 'anai hiiriraaui nei ra tahi mana nei narau mae'a, 'au ha'ata'u'u'o

* **3:9** 3:9 Eksodas 7:11-12; 8:18-19

2 do'oi abui agohe 'anai taroha'iniai ha'atee ana God. 'Oi wetewete 'anai taroha'inia,
rei'uaa rai raba rongoa ma'ua bwa'i. 'Oi ha'atee wetewete tanaraaui nei ra taritari'a,
ma'oi ha'a-aidangisiraaui noni 'anai 'ome 'irara'i 'inodaa'i. 'Oi ha'ata'u'uraau 'anai
hauai taha na odo-odo ma'oi ha'ausuriraau beiai ahumaratanoa.
3 Ta madoraa wou 'isi, 'iraaui noni ra bwa'i raba rongo'i huudi ha'ausuringa'i.
'Inia rai raba suri'i moi 'adoma'idi 'anai suri'i taha ra 'irisi'i. Rai hano hairiu 'anai
sibaniraaui ha'ausuri narai maani'i mareho narai arunga goro 'ini'i.
4 Rai 'ita'i huudi ha'ausuringa'i 'abaia Kraest marai suri'i hinihinidi noni 'ohabwani
nara ai'a ha'a-momori.
5 Mi'oe Timoti, 'oi taguma'inia tarau i 'adoma'imu na goro. 'Oi ura baabau suri'i
rongomaata'i na'oi siri suri'i. 'Oi wetewete 'anai taroha'iniai Taroha Goro ma 'anai
ha'a-arotahaa i tau'aro God na haua tana'o.

'A Pwapwaku i Tahingana Pol

6 Na madoraa agua 'anai mae, naani'a. 'A bwa'i orea mana 'abugu 'ai ahe 'onaai
waen nara ringisia na ahe na'i dora hoho'asi 'anai ho'asi 'inia.
7 'Au tau'aro raha tanaa Araha, mana tagora na haa tanaau, 'au ha'ahakoa goro.
Mana hinihinigu beia, 'a wetewete tari mau mai 'ohani.
8 Naasi na heitahari nai haua tanaau 'iniai tau'aro goro nau haa, 'a bwani ha'aagau
totoriau 'inia. Na'i dangi ni hihiiri, 'ia Araha na hihiiri odo-odo, 'ai 'unua do 'inau 'au
odo-odo na'i maana, naasi heitahari agua. Ma ai'a tanaau moi, mei tanaraau ro'u i
nei ra mamasiai aho'i ana mai.

Ha'atee Ha'ahako Ana'ia Pol

9 'Oi bonasia do'oi taha raurau mai beiau.
10 'Inia 'o 'iraraa, 'ia Dimas 'a nugasiau ma 'ari Tesalonaeka baaniau, 'inia 'a ta'ahiai
tahinga ni marewana. 'Ia Kresens 'a bwani 'ari ro'u na'i Provensi Galesia, mea Taetas
'a bwani 'ari Provensi Dalmesia.
11-12 'Ia moia Luk na awa mau beiau, 'inia 'ia Tikikas 'au bwane ha'ataaria 'ari Efesas.
Na'i 'oha 'oi boi, 'oi 'unua Mak mamurui ta'i boi, 'inia 'iia na matai 'a'auhiau ro'u.
13 Mana nata maho ro'u, 'oha murui boi, murui waa mai to'oni tewa agua nau nugaa
ani beia Kapus na'i 'omaai Troas. 'O abui kaku'a'i buka agu'i, ororiu nei ra tagoraa
'iniai uri-uri mwamwaa.
14 'O 'iraraa Aleksanda, na nei na mataihere tau'arodi mareho 'ini'i 'aean, 'iia 'a
ha'a-arungata'aiau di'u. 'Ia Araha 'ai su'ua tanaai here na haa gugua.
15 'Oi herehere goro 'inia, 'inia 'ia mo'osi 'a huunai ura bwarasi'i ha'ausuringa'i
nagau haa'i.
16 Na'i 'oha tahamora nara hiiriau na'i kooti, ra hora hako baaniau. Ai'a ta ta'i nei
'ai gaarangiau 'anai 'a'auhiau. Ma'ata 'au ha'arahesi mea God 'ai abui su'ua tanaraaui
taritari'a adaau.
17 Rei'uaa ra nugasiau hako, 'ia Araha 'a awa beiau ma ha'a-weteweteau 'iniai mena
ana, do 'inau wai taroha'iniai Taroha Goro hako 'ari tanaraaui noni nara ai'a Jiu marai
rongoa. 'Iia 'a'auhiau baaniraaui noni rau gasi hiiri ha'amaesiau.
18 'Ia Araha 'ai taatahi bwarasiau baaniai mwani maho ta'aa, mai waiau taha i
hourana ara'a i aro. Gau magai ha'aasaa tarau tarau. Amen.
19 Ha'atee wa'ewa'e agua tanaa Prisila mea Akuila, mei tanaa Onesiforas mana
hasiwae ana bei'i gare adaru'i.
20 'Ia Erastus ai'a hano beiau 'ini, 'iia mau na'i Korin. Mia Trofimas na mata'i, mau
hano baania mau i Maelitas.
21 Timoti, 'oi ha'imaania ataha mai, maigui tari madoraa ni awarosi.
'Ia Iubiulas, mea Piudens, 'ia Laenas mea Kilodia miraau hako i noni hinihini na
'ini, rau 'unua wou i ha'atee wa'ewa'e adaau tana'o.
22 'Io, Timoti, 'au ha'arahesi mia Araha 'ai awa bei'o na'i tahingamu mia God 'ai
ha'agorohi'amou hako.

Na Usu-usu Ana Pol Tanaa Taetas

Gere Mamaani 'Iniai Bukani

Tara'i 'oha ni baronga ta'a'i agaa'i ra 'onaa do ra'i mareho nagau haa'i tarau ma gau 'adoma'inia do 'a gere bwara 'anai gaasi'i. Naasi ta'i mareho na taritari'a beiraaui noni hinihini na'i maraui Krit.

'Iraaui noni nai Krit rau to'ora'i gere herehere adaa'i haraariraau. 'Iraau ra'i sae nara pwari'i raha, ra'i sae 'ada'i 'agerosu, mara awa hahaingahui'a. Na'i madoraa na tara'i noni nai Krit raugu ha'i sae hinihini rau siri ro'u na'i heisoi bei'i baronga ta'a'i adaa'isi. 'Ia Pol 'a usuai usu-usuni tanaa Taetas 'inia 'iia naasi na tatau'aro beiraaui sae hinihini na'i Krit. 'A usu-usu tanaa Taetas 'anai ha'a-aidangisia 'ini'i taha na ta'isada dorai aidangisi'i ma 'anai haa'i. 'Onaa narau huunai hinihinia Jisas rau ga'i ha'ata'inia hura'a suri'i tahitahi adaa'i.

Ma'ata 'a bwara 'anai orisi'i baronga ta'a'i agaa'i 'inia moi wetewete agaau haarigaau. Naasi 'ia Pol 'a usu-usu ro'u 'abaiai tatau'aro anai Hi'ona Maea. Na'i 'oha nagau waia Jisas suri'i tahingagaa'i, na Hi'ona Maea 'a ha'a-wariwarigia baaniai ora-ora'a ma ha'ahaoru'i tahingagaa'i. Ni Hi'ona Maea na 'a'auhigia 'anai orisi'i barongagaa'i nara ta'a'i 'anai awa suriai taha na 'ia God na 'irisia.

'A 'ua? I'oe 'o ha'a-haingahuiai orisi'i barongamu'i nara ta'a'i? Na'i 'oha na 'oi 'oha'iniai buka Taetas 'oi 'omesi'i hei'a'auhi na matai haua i Hi'ona Maea ana God tana'o.

1 Tana'o Taetas:

'Inau a Pol, sae tatau'aro ana God ma'e Ha'ataari ana Jisas Kraest. 'Iia 'a ha'ataariau 'anai 'a'auhiraaui nei na 'ia God 'a bwane 'ome sigihiraau. 'Au 'a'auhiraau dorai hinihinia Jisas ma rai 'iraraai taha na ha'a-momori 'inia. Mana maho ha'a-momori 'isi rai 'a'auhiraau 'anai awa suriai hei'irisina God.

2 Gau 'iraraa do na'i 'oha gai hinihiniai taha na ha'a-momori gai to'oraai 'adoma'i wetewete 'anai daua nagau i tahi tarau. 'Ia God 'a bwane durua tanagaaui tahi tarau na'i madoraa na marewana ai'a awa mau, mea God 'a bwa'i pwari'i.

3 Ma na'i huunai madoraa na 'ia God 'a sigihia, 'agu ha'ata'inia hura'a i taroha gorosi tanaraaui sae. Mea God na ha'atahigaau baaniai ora-ora'a, na ha'a-'u'uriau 'anai taroha'inia hura'a.

4 Taetas, i'oe 'o 'onaai huunai gare agua suria garaa to'oraai ta'i hinihini. 'Au ha'arahesi tanaa Godi Amaga mea Jisas Kraest i Ha'atahi aga, rarui ha'agorohi'o ma rarui ha'a-awagorohi'o.

Baronga Ni Na'otara Na'i Heisoi

5 'Au niga'o na'i marau i Krit do i'oe 'oi ha'a-arosiai tatau'aro ana Araha nau ai'a ha'ahakoa mau. Ma 'au rabasia do'oi sigihi'i tara'i sae 'anai na'otaranai heisoi suri'i 'omaa na'i Krit nara hinihini. Ma'oi haa 'onaai bwane 'unua agua tana'o.

6 'Au 'unua tana'o do na na'otara 'anai heisoi, 'e sae na awangana 'ai odo-odo na'i maana God, neina 'iraaui noni ra bwa'i ha'ahunia mwada'u 'inia ta maho. 'Iia 'ai awa moi beia ta ta'i urao mai abui ha'ata'aiai ha'iwai ana. Mana gare ana'i rai hinihinia Jisas Kraest ma rai suriai barongana. Neina bwa'i ta sae 'ai matai 'unua do 'iraau ra'i gare ta'a'i ma'ua 'unua do rau hairaesi di'u.

7 Na na'otara 'anai heisoi, 'ia God na 'ome sigihia 'anai 'omesuriai tatau'aro ana. Tarana naasi nai goro 'inia i awangana, neina bwa'i ta sae nai ha'ahunia 'inia ta maho. Ni bwauodo 'e sae na bwa'i ha'ata'ea haaria ma'ua taesu'a mwada'u. 'E sae na

bwa'i gono raha 'ini'i waini bweu mana awa hahaingahui'a ma'ua pwari'i'i sae 'anai
ha'a-bweubweu'araau 'ini'i ha'a adaa'i.
8 'Iia 'ai abui haa'i maho ta'a'i 'isi, ma'ata 'iia 'ai ha'i sae baronga goro. 'Ai
ha'amaotoraaui mahuara nara boi na'i 'omaa ma'ua ruma ana. 'Iia 'ai wa'ewa'e 'anai
awa odo-odo. 'Ai wetewete 'anai ura bwarasi'i 'ado'ado ta'a'i na'i tahingana. 'Ai awa
odo-odo beiraau i noni ma'ai awa odo-odo na'i maana God.
9 Mana ha'ahakona, 'iia 'ai dau baabau suri'i huudi ha'ausuringa'i na garaa hau'i
tanaraau ani. Ma naasi 'aigui arari 'anai ha'a-wetewete'i hinihinidaa'i noni 'ini'i
ha'ausuringa'i nara odo-odo. Ma na'i 'oha na sae 'a ai'a 'adoma'i aratara 'ini'i huudi
ha'ausuringa'i, 'iia 'ai ha'ata'ini'i hura'a i taritari'a ana'i.
10 'O 'iraraa, 'a rago i nei na'i Krit nara ai'a raba rongosuriai Taroha Goro 'inia Jisas
Kraest, ororiu 'iraau i Jiu nara ha'i sae hinihini mara rabasia do gai ha'isuri'i mau i
ringe adaa'i. 'Iraausi rau pwari'iraau moi inoni 'ini'i ha'atee ra rongo to'o bweubweu'a
narau haa'i.
11 Taetas, 'oi ha'a-papakuraaui nei ra heitaroha'i pwapwaari'i, 'inia ra rago'a i nei
narau ha'ata'ai'i hinihinidi beia Jisas Kraest. Tara'i sae ha'iwai bei'i gare adaa'i
rau rihosi hako'a. Ra pwari'iraaui noni 'ini'i ha'ausuringa'i pwapwaari'i 'anai rahi'i
pwaranga i ha'a adaa'i.
12 Na'i 'oha bwani, 'e sae ni Krit narau 'adoma'inia do'e sae madoma, 'a ha'atee
o'ani, "'Iraaui sae ni Krit ra'i sae 'ada'i pwari'i! Ra hehere ta'aa 'onaai'i mwamwaa
wawauru. Rau 'age'age marau ngangaura'a."
13 Mana ha'atee 'isi ra ha'a-momori di'u! 'Iraaui Krit rau o'asi mora, ma rai
o'asi'a. Hoita, naasi nau 'irisia 'inia do'oi ha'atee wetewete tanaraaui nei rau suri'i
ha'ausuringa'i pwapwaari'i, marai hinihini'i huudi ha'ausuringa'i!
14 Marai abui suri'i moi mamaani 'oni'oni adaa'i ha'ausuri 'ada'i Jiu, ma'ua
ringeringe adaa'i nei ra ai'a rabasi'i huudi ha'ausuringa'i.
15 Mwani maho hako ra goro tanaai sae na odo-odo na'i maana God. Me tanaai nei
na do'o'a na'i maana God ma ai'a hinihinia Kraest, 'a 'adoma'inia dona mwani maho
ra ta'a'i. 'Iraaui sae o'asi, na 'adoma'idaa'i ra ta'a'i mara ai'a 'iraraai maho na goro
mana maho na ta'aa.
16 Rau 'unua do rau aidangisia God magu barongadaa'i mana tatau'aro adaa'i 'a
ha'ata'inia do 'iraau rau ai'a aidangisia God. Rau honu 'iniai ta'aa marau ai'a suri'i
ringe ana'i a God. Rau ai'a arari 'anai haa'i maho goro.

2

Awanga Ni Sae Hinihini

1 Taetas, 'oi abui 'onaairaaui sae ra heheitaroha'i pwapwaari'i. Ma'ata na
ha'ausuringa'i amu'i tanaraaui sae hinihini rai odo-odo 'onaai ha'ausuringa'i ana'i
a God.
2 'Oi ha'ausuriraaui sae wari marai 'omesuriraau haariraau baaniai ora-ora'a. Na
awahadaau 'ai odo-odo neina 'iraaui noni rai ha'ahouraau. Mana hinihinidaau 'ai
odo-odo ro'u marai ta'ahiraaui sae suri'i maho rau haa'i. Mana hinihinidaau 'ai hano
daara'i, rei'uaa na mwani maho ta'a'i rai to'oto'o.
3 'A o'asi ro'u, 'oi ha'ausuriraaui urao wari marai ha'ata'iniai ha'ahou tanaa God
suri'i mwani maho narai hau'i. Rai abui to'o haisubuni marai abui gono raha 'ini'i
wai ni bweu. Rai abui haa o'asi, ma'ata rai ha'ausuriraaui noni 'ini'i baronga goro.
4 'Iraaui urao wari rai ha'ausuriraaui urao haoru 'anai ta'ahiraaui mwane mana
gare adaa'i.
5 Rai ha'ausuriraau marai 'omesuriraau haariraau baaniai ora-ora'a marai awa
suri'i mwane adaa'i. Rai ha'ahou'i mwane adaa'i marai araisuriraau ro'u. Rai
'omesuri ha'agorohi'i mwane adaa'i bei'i gare adaa'i marai 'a'auhiraau ro'u i noni

'etea. 'Onaa rai ha'isuri'i ha'ausuringa'i 'isi, 'a bwa'i nei 'ai 'unu ha'ata'aia mwada'u i awangadi sae hinihini.
6 Taetas, 'oi ha'ausuriraau ro'u i sae mwane haoru. 'Oi ha'a-'o'oriraau marai 'omesuriraau haariraau baaniai ora-ora'a.
7 Nai'i suri'i mwani maho, 'oi ha'ata'ini'i tanaraaui taha nara goro ma odo-odo 'anai suri'i. Mana ha'ausuringa'i amu'i ra ga'i odo-odo tarau 'anai ha'ata'inia do'o 'adoma'i ha'a-ororiu'i.
8 Mana ha'atee amu'i ra ga'i ha'a-momori tarau neina abu ta sae 'ai ha'atee ha'ata'ai'i ha'ausuringa'i amu'i. Ma 'onaa 'ai o'asi, 'iraaui nei narau ura bwarasi'o raigui ninima 'oha rau bwa'i sadoia ta here 'anai 'unu ha'a-ta'aigaaui sae hinihini 'inia.
9 Ma 'oi ha'ausuriraau ro'u i slev. Rai araisuriraau bwauodo adaa'i suri'i mwani maho rau 'unu'i tanaraau. Marai haa'i maho na bwauodo adaa'i rai wa'ewa'e 'ini'i. Rai abui heiraeraesi beiraau
10 ma'uasi beriraau. Ma'ata rai tau'aro goro, neina 'iraaui bwauodo adaa'i rai ha'a-'u'uriraau. Miraaui sae rai 'ome 'iraraa i tau'aro mana barongadaau na goro. Mana awahadaau na goro rai re'ia marai raba suria ha'ausuringa'i ana'ia God na ruhasigaau baaniai ora-ora'a.
11 Taetas, 'oi ha'ausuriraaui noni hinihini 'anai awa odo-odo, 'inia 'ia God 'a goro 'inigia rei'uaa gau ai'a arari. 'A ha'ata'iniai goro ana 'inigia 'oha na ha'ataaria mai a Jisas 'anai ruhasiraaui noni baaniai ora-ora'a.
12 Mea God 'a ha'ausurigaau 'anai rihosi baaniai ringe i ahurodo mana 'adoma'i ta'a'i ni marewana. 'A ha'ausurigaau magai to'oraai wetewete 'anai 'omesurigaau haarigaau baaniai ora-ora'a, ma 'anai awa odo-odo mana awa suriai hei'irisina God na'i marewanani.
13 Gai awa odo-odo o'asi, 'oha gau totoriai boi aho'i ana God aga, 'ia Jisas Kraest, beiai mena mana raraha. Magai wa'ewa'e 'oha gai 'omesiai boi anai Ha'atahi.
14 'Ia Jisas 'a watea haaria 'anai mae taragaau 'anai ruhasigaau baaniai ora-ora'a ma ro'u 'anai ha'a-ai'a'i ora-ora'a agaa'i neina 'igaau gai ha'i inoni ana'i magai 'adoma'i raorao 'anai hau'i mwani mareho goro.
15 Nara 'isi mareho nau 'irisi'i do'oi ha'ausuriraau 'ini'i noni hinihini na'i Krit. 'Oi ha'a-'o'oriraau 'anai araisuri'i marai ha'isuri'i ha'ausuringa'i amu'i. 'Oi ha'atee wetewete tanaraaui nei nara ai'a raba araisuri'o 'inia i'oe naasi na'otara adaau. 'Oi abui watea do rai wana bodio 'ini'o.

3

Ha'ausuringa'i 'Ada'i

Barongadaa'i Sae Hinihini

1 Taetas, 'oi ha'a-'adoma'i aho'isiraau ro'u i noni hinihini marai 'adoma'i ha'ahouraau mana araisuriraaui nei rau na'otara miraaui nei ra to'oraai mena ni 'omesuri na'i gaumani. Rai 'adoma'i aratara ro'u 'anai hauai taha ra goro mara odo-odo 'anai 'a'auhiraaui noni.
2 Abu ta sae 'ai ha'atee ha'ata'aiai nata sae, ma'ua awa ha'a-heita'ia'i noni. Ma'ata rai awa 'abenga'i beiraaui sae marai ahumwa'eta 'anai 'a'auhiraau.
3 Gau ga'i 'a'auhiraaui noni, 'inia na'i na'o, 'igaau gau ahurodo ga'u mia God 'agu ruhasigaau. Gau bweu magau hairaesi beia God. Miraaui sae rau pwari'igaau dogai haa'i here ta'a'i. Gau bwarai ura bwarasiai hei'irisi anai abe mana awangagaau 'ado dangi 'anai hau'i moi mareho ta'a'i mana kakawa 'omesiraaui sae 'ini'i mareho narau to'ora'i. 'Iraaui sae rau 'utaigaau migaau 'utairaau ro'u.
4-5 Rei'uaa na gau o'asi, 'ia God, na ruhasigia baania i ora-ora'a, 'a ha'ata'iniai heita'ahi ana tanagaau na'i madoraa na ha'aboihia Jisas. 'A ruhasigia, ai'a do mareho gau haa'i ra odo-odo, me suriai heita'ahi ana tanagaau. 'A haua tanagaaui Hi'ona Maea ana 'anai ha'a-wariwarigaau baaniai ora-ora'a ma gai to'oraai tahinga haoru.

6 God 'a watea dadara'a mai Hi'ona Maea ana tanagaau mai awa na'i raroga, 'inia
Jisas Kraest 'a mae 'inigaau.
7 Rei'uaa gau ai'a arari, 'ia God 'a goro 'inigia ma 'unua do gau odo-odo na'i maana.
Ma haua tanagaaui Hi'ona Maea magai ha'i gare ana'i neina gai 'iraraa ha'a-momori
do gau daua'a i tahi tarau.
8 Ni mareho nau 'unu'isi, ra odo-odo mara ha'a-momori.
'Io, 'au rabasia do'oi hadahada wetewete tanaraaui noni hinihini na'i Krit, neina
'iraaui nei ra 'u'uria God rai 'adoma'i raorao 'anai wate'i madoraa adaa'i 'anai hau'i
mwani maho goro tanaraaui noni. 'Inia na mareho nau 'unu'i 'isi, ra goro hako mara
matai 'a'auhiraaui noni.
9 Taetas, tara'i sae ra ai'a here goro moe'a. Tara'i madoraa ra to'o heitohetohe moi,
ma tara'i 'oha ra heitohetohe nga'ini'i burungadaa'i, ma tara'i 'oha ra heitohetohe
nga'ini'i ringe ro'u na usu'i a Moses. I'oe 'oi abui awa beiraaui noni o'asi, 'inia mareho
'isi ra ai'a goro mara bwa'i 'a'auhia ta sae.
10 'Onaa ta sae hinihini 'ai heitohetohe tarau 'ini'i maho o'asi, 'oi ha'aabua. 'Onaa
'o 'unua tanaa ha'arua do'ai papaku mana saesi 'ai heitohetohe mau, 'oi abui
ha'apapakua'a ro'u. Ma na'i 'ohasi, 'oi abui watea do'ai hadahada na'i ruma maea
amoou.
11 Taetas, gau 'iraraa doni sae o'asi, ra mamaani hiosi'i huudi ha'ausuringa'i. Mana
barongadaa'i ra ha'ata'inia goro do'ia God 'ai ha'a-mama'airaau 'ini'i ora-ora'a adaa'i.

Ha'atee Ha'ausuringa'i Ha'ahako Ana Pol

12 'Inau wai awa na'i 'omaa i Nikopolis suri'i hura ni awarosi. Mawaigui 'ari
Nikopolis, wai ha'ataaria ga'u wou a Atemas ma'ua Tikikas bei'o na'i Krit. Madoraa
ta nei 'inirarua nai ataha bei'o, 'oi ha'imaania ma'ata'a do'oi ataha mai beiau na'i
Nikopolis.
13 Ma 'au rabasia ro'u do'oi ha'imaania 'omesurirarua goro i rua mwaneni, 'ia Apolos
mea Sinas, 'e loea. Na'i 'omesuri na'oi haua 'oi ha'imaania dona awa na rarui haa,
abu ta mareho rarui pwapwaku 'inia na'i 'aariha adarua.
14 Taetas, 'oi ha'ausuriraau moe'a i sae hinihini na'i Krit do rai tagora raha 'anai
haa'i maho goro. Neina rai 'a'auhiraaui nei ra rabasiai hei'a'auhi ma rai abui awa
pwaranga.
15 'Io, 'iraau hako i noni hinihini 'ini rau ha'atee wa'ewa'e tana'o. 'Oi 'unuai ha'atee
wa'ewa'e ameeu ro'u tanaraaui nei hinihini narau ta'ahi'ameu.
'Au ha'arahesi mia God 'ai ha'agorohi'amou hako.

Na Usu-usu Ana Pol Tanaa
Pilimon

Gere Mamaani 'Iniai Bukani

'Oha na 'e sae na haa i taha nagau arunga ta'aa di'u 'inia, 'a gere bwara 'anai 'adoma'i nugasia. Ni marehosi 'ia Pol 'a aidangisia na'i 'oha na hauai usu-usuni tanaa Pilimon.

'Ia Pilimon 'e ta'i sae toto'ora na awa na'i 'omaai Kolosae. 'Iia 'a to'oraai kae ruma ma to'ora'i ro'u i mwani slev nara tau'aro tanaa. Hoita, 'a 'ariwou ma'e ta'i 'iniraaui slev ana'isi 'a beriai ha'a ma hora'a. Mia Pilimon 'a taesu'a 'ana 'iniai here na hauasi.

'Ariwou ma'e ta'i 'oha na 'ia Pilimon 'a daa i usu-usu baania Pol. Na'i 'ohasi 'a kae heimwaota'i di'u na'i 'oha na aidangisia do 'ia Pol 'a heisadoi beia Onesimas na horasi. 'Irarua raru awa goni na'i rumaniho'o, ma na'i madoraa nararu awa 'isi 'ia Onesimas 'a rihosi ma hinihini. 'Ariwou ma garangi'ai 'oha nara ga'i ha'ahura'ahia Onesimas baaniai rumaniho'o. 'Ia Pol 'a hadahada wetewete tanaa do'ai 'ari aho'i beia Pilimon. 'Ia Pol 'a 'irisia do'ia Pilimon 'ai 'adoma'i nugasia Onesimas, mai waia aho'i siri na'i raronai ruruha ana. 'Ia Pol 'a 'unua do 'iia 'ai taha mau beia Pilimon na'i muri 'anai 'omesia do mwane maho ra 'ari odo-odo.

Na'i Baebol 'a ai'a ha'arangasia goro hura'a taha nagu haua Pilimon na'i murinai 'oha na 'oha'iniai usu-usuni. Ma'ata ni taha na'ia Pol 'a usu'i na'i usu-usuni ra rawamataa goro. 'Ia Pol 'a 'unua do na'i 'oha nagai ha'atari'aa ta maho tanaa ta sae gai aho'i 'ari beia 'anai ha'angonia 'anai 'adoma'i nugasigia. Mana'i 'oha narai haa'i taha na taritari'a tanagia, gai to'oraai 'adoma'i nugasi tanaraaui nei nara haa'i taritari'a tanagia. Na'i 'oha na'oi 'oha'iniai Pilimon, 'oi 'adoma'i sibasiba 'inia tei na 'o ga'i 'adoma'i nugasia 'inia ta maho.

1 Tana'o Pilimon, sae goro agua na garaa tatau'aro tanaa God:
'Inaua Pol nau hauai usu-usuni na'i madoraa nau awa i rumaniho'o 'iniai taroha'inia agua i Taroha Goro 'inia Jisas Kraest. Mia Timoti, do'oragaau na'i Kraest, 'a awa beiau ro'u 'ohani.
2 'Oi 'unuai ha'atee wa'ewa'e ameeu tanaai asimeeu beia Kraest, 'ia Apia, ma ro'u tanaa Akipas, na wetewete 'anai ura bwarasiraaui maerongagaa'i. Ha'atee wa'ewa'e ameeu tanaraau hako ro'u i noni hinihini nara ririhunga'i na'i ruma amua.
3 Mau ha'arahesi mia God i Amaga, mea Araha aga, 'ia Jisas Kraest, rarui ha'agorohi'amou mararui ha'a-awahi'amou goro.

Heita'ahi Mana Hinihinina Pilimon

4 'Oha nau ha'arahesi 'a'auhi'o Pilimon, 'au ha'atee ha'agorohia taraua God.
5 'Inia 'au rongo to'oana i heita'ahi na'o haa tanaraau hako i noni hinihini mana hinihinimu beia Jisas, Araha aga.
6 Mau ha'arahesi dona hinihinimu beia Kraest 'ai 'a'auhi'o 'anai hauai taha na odo-odo. 'Onaa 'ai o'asi, 'ai ha'a-aidangisi'o ro'u wou 'ini'i mwani maho goro 'ia God na haa'i tanagia na'i tahingaga beia Kraest.
7 'Au ha'atee ha'agorohia ro'ua God 'iniai heita'ahi amua tanaraaui noni ana'i na ha'a-wetewete'i 'adoma'idaa'i. 'Au wa'ewa'e di'u 'inia, ma ha'a-wetewetea di'u ro'u wou i 'adoma'igu.

Pol 'A Ha'angonia Pilimon

Do 'Ai 'Adoma'i Nugasiai 'Inona Onesimas

8-9 Tarana naasi, 'au raba ha'angoni'o 'anai hauai maho na odo-odo do'o ga'i haua. 'Onaa 'au rabasia, 'au ga'i matai ha'a-'usu'usu'o moi, 'inia 'inau 'e Ha'ataari ana Kraest. Ma'ata, wai ha'angoni'o moi 'iniai heita'ahi agaraa hairiu. 'Onaai 'iraraa amua, 'inau 'au wari'a, mau awa na'i rumaniho'o 'inia i tatau'aro agua tanaa Kraest.

10 Naasi, 'au ha'angoni'o do'oi arunga ta'ahia Onesimas,* 'inia 'iia 'au waia mai tanaa
Kraest na'i madoraa nau awa 'ini na'i rumaniho'o, ma 'iia 'a 'onaa do 'e gare agua.
11 'Iia ai'a 'a'auhi'o ga'u na'i na'o, me na'i 'ohani 'iia 'a matai 'a'auhigaraa di'u.
12 Ma rei'uaa nau ta'ahia di'u, me wai ha'ataaria'a aho'i wou tana'o.
13 'Au 'irisia do 'a ga'i awa moi 'ini beiau mai 'a'auhiau na'i 'oha nau awa i rumaniho'o
'iniai taroha'inia agua i Taroha Goro. Me 'iniai ai'a awa amua 'ini, 'iia 'a ga'i hauai
tau'aro na i'oe 'o ga'i haua.
14 Ma'ata, 'a ai'a goro do'ai 'a'auhiau 'oha nau ai'a ha'a-tohonga'inia bei'o. 'A goro
'onaa 'oi ha'awatea, ma'ata 'oi watea beiai 'adoma'imu hako, 'a gasi 'onaa do'au ha'a-
'usu'usu'o moi 'inia.
15 Gasi 'ia God 'a ha'awatea Onesimas do'ai hora baani'o suria ta gere madoraa moi,
neina 'oha nai aho'i mai, naasi 'aigui awa tarau'a bei'o.
16 'Iia ai'a do'e slev moi tana'o, ma'ata 'ohani 'iia 'e huunai do'oramu na'i Kraest nau
ta'ahia di'u. Ma na'i 'ohani, ni heita'ahi amua tanaa 'ai di'ua ro'u i heita'ahi agua. 'Inia
'oi ta'ahia, ai'a do 'onaa moi sae tatau'aro me 'ai 'onaa do 'iia 'e do'oramu ro'u beia
Kraest.
17 'Inau 'e ta'i bei'o na'i ruruha ana Kraest. Naasi 'au rabasia do'oi ha'amaotoa aho'ia
Onesimas 'onaai ha'amaotoau na'o ga'i haa.
18 'Onaa 'e mareho na ha'atari'aa tana'o ma'ua 'e ha'a na ai'a su'ua, 'inau na waigui
orisia aho'i tana'o.
19 'Anai ha'ata'inia do 'inaua Pol wai su'u'i aho'i tana'o i mareho 'isi, 'au usua dio i
tatarani 'inia i rimagu haariau. Sae tatau'aro agua 'agu ai'a usu-usu'a tanaau. Hoita,
ma'oi aidangisia do'e maho na i'oe 'o ai'a su'ua ro'u mau tanaau na raha di'uai kaoni
ana Onesimas. Naasi i 'a'auhi'o nau haa 'anai ha'a-aidangisi'o 'inia i tahinga haoru
beia Kraest.
20 Hoita, do'oragu beia Kraest, 'au ha'angoni'o 'anai ha'amaotoa aho'i. 'A goro 'oi
ha'a-wa'ewa'eau na'i tahingagu, 'inia 'igaraa 'e ta'i beia Kraest.
21 'Au hauai usu-usuni 'inia 'au 'iraraa do'oi ha'isuriai maho nau ha'angoni'o 'inia.
Mau 'iraraa ro'u do'oi goro 'inia Onesimas di'u'i maho nau 'unu'i 'isi.
22 Ma'e ta'i mareho ro'u nau raba 'unua tana'o. 'Au 'irisia do 'oi ha'aagaua ta dora
taragu na'i ruma amua, 'inia 'au hinihini do'ia God 'ai arami'i ha'arahesi amoo'i 'iniau.
Ma bwa'i orea mawai ataha aho'i bei'amou.

Ha'atee Ha'ahako

23 'Io. 'Ia Epafaras 'a 'unuai ha'atee wa'ewa'e ana tana'o. 'Iia 'a awa ro'u beiau na'i
rumani ho'oni, 'iniai haua ana ro'u i tatau'aro ana Jisas Kraest.
24 'Ia Mak, 'ia Aristakas, 'ia Dimas mea Luk, mwane rau 'a'auhiau 'anai taroha'iniai
Taroha Goro, rau 'unua tanaau dowai ha'ataaria ro'u wou i ha'atee wa'ewa'e adaau
tana'o.
25 'Au ha'arahesi mia Jisas Kraest, i Araha aga, 'ai ha'agorohi'amou hako.

* **1:10** 10 Ni 'ado'ado 'anai Onesimas na'i ha'atee ni Grik naasi hei'a'auhi.

Na Usu-usu Tanaraaui
Hibru

Gere Mamaani 'Iniai Bukani

Tara'i sae rau 'adoma'inia do'oi ha'isuri'i ma'ata i Ringe ma'oigui matai ha'i sae hinihini. Rau ai'a aidangisia do 'a 'ari moi suriai hinihini na'o haua beia Jisas.

Ni Hibru 'e usu-usu nara haua tanaraaui Jiu narau hinihini maragu ura wetewete di'u mau suri'i ringeringe mana ha'atora na'ia Moses na 'unu'i tanaraau. 'Ia mo'o na usuai usu-usuni 'a 'unua hura'a do ni mareho na ororiu di'u naasi 'anai 'irara ha'agorohia Jisas, 'inia 'iia naasi God. 'Ia Jisas naasi na ha'a-arotaha'i duruduru mana ha'atee rarabea nara haa'i rarabea 'ohabwani. Ma 'unua ro'u do ai'a ta'isada do gaigui suu ho'asi tarau'a ro'u, 'inia 'ia Jisas 'a watea haraaria 'onaai ho'asi 'ana'ai mwane 'oha 'anai horigia baani'i ora-ora'a agaa'i. 'Ia Jisas 'a tahangiai tara tanagiai noni 'anai 'ari daara'i beia God. Na'i ringeringe adaaui Jiu, gau 'iraraa do 'iraau moi tara'i sae ororiu 'onaai Piriisi narau matai siri na'i raronai Ruma Maea adaau 'anai ataha beia God.

'Ia mo'o na hauai usu-usuni, 'a raba ha'a-aidangisiraaui Jiu do naia moi na hinihini naasi na'ia God nai wanawana na'iei. 'A ai'a rabasia do 'iraaui sae hinihini rai suria aho'i mwani ringeringe ana'ia Moses. 'A 'irisia moi dorai ura baabau na'i hinihini adaau beia Kraest.

Jisas Kraest Garena God

1 Na'i 'oha bwani 'a ragoi 'oha ma ragoi herehere na 'ia God na haa'i 'anai hadahada
tanaraaui wauwa agaa'i. Ma sigihiraaui rarabea 'anai ha'arangasi'i hura'ai hadahada
'isi.
2 Mei suri'i dangi ha'ahako nagau awa suri'i madoraa 'inisi, 'ia God 'a ha'ataaria
mai Garena 'anai 'unu'i hura'ai ha'atee ana'i tanagiai inoni. Mia God 'a 'ome sigihiai
Garena 'anai to'ora'i mwane mareho hako, mana Garena 'a ha'apwa'araai marewana
mana ahoasara mana mwane mareho hako na'i raroda suriai hei'irisina God.
3 'Iia na ha'ata'inia hura'ai rarahana mana gorohana God, mana barongana'i ra
ta'isada hako bei'i barongana'ia God. 'A dau goni'i hako i mwane mareho 'iniai mena
anai ha'atee ana na wetewete. 'A mae 'anai ha'a-wariwarigia baaniai ora-ora'a magu
'ari heinagu auru na'i dora ni mwaeraha na'i aba odona God na mena di'u'i mwane
mareho hako.

Kraest 'A Ororiu Di'u'i Enjel

4 Ni mareho 'isi ra ha'ata'inia do'ia Kraest 'a ahaaha di'uraaui enjel. Ma na'i 'oha
na 'ia God 'a 'unua Kraest 'iniai Garena ma ai'a 'unua 'iniai enjel 'a ha'ata'inia ro'u i
ahaaha ana Kraest.
5 Gau 'iraraa do 'ia Kraest 'a ahaaha di'uraau suria 'ia God 'a ai'a o'ani 'inia ta ta'i
'ini'i enjel ana'i,
"I'oe naasi gare agua,
na'i 'ohani 'inau naasi Amamu."*
Mia God ai'a do 'iia 'ai o'ani 'inia ta enjel,
"'Inau naasi Amamu,
me i'oe naasi gare agua."†
6 Mana'i 'oha na 'ia God 'a ha'ataaria mai huunai ta'i Garena na'i marewana 'a o'ani,
"'I'amoui enjel hako, moi ha'aasaa."‡
7 Mia God 'a ha'atee o'ani 'ini'i enjel ana'i,
"'I'amou mou tau'aro tanaau,
ma 'onaa wai 'irisia, moi hura'a 'onaai ro'a,

* **1:5** 1:5 Psalm 2:7 † **1:5** 1:5 2 Samiuel 7:14 ‡ **1:6** 1:6 Diutronomi 32:43

ma'ua 'onaai ngarungarui 'eu.”§
8 Mei tanaai Garena 'ia God 'a o'ani,
“I'oe God, na hourana amua 'ai awa tarau tarau.
'O heimarungi beiai ahu odoni na'i hourana amua.
9 'O ta'ahiai mareho na odo-odo na inoni na haa'i,
ma'o 'ita'i maho nara ai'a odo-odo.
Na tarana naasi nau 'ome sigihi'o 'inia,
mau haua tana'o i wa'ewa'e mana ha'ahou na di'u baaniraaui nei namou poru goni goro.”*
10 Mia God 'a 'unua o'ani ro'u 'iniai Garena,
“Araha, mau mai taraawa'ana, i'oe 'o ha'apwa'araai marewanani.
Baaniai rimamu na'o tau'aronai ahoasara mana mwane mareho na'i rarona.
11 Na mwane mareho 'isi rai ai'a'i moi, ma'ata i'oe 'oi awa tarau.
Rai hanoriai ta'aa 'onaai'i bwana bwani.
12 'Oi here rumirumi'i 'onaai to'oni ta'aa,
ma'oi orisi'i moi 'onaai sae na orisi 'iniai bwana na ho'osia.
Mi'oe 'o bwa'i orisi,
ma'o bwa'i matai mae'a ta 'oha.”†
13 'Ia God 'a ai'a o'ani 'inia ta ta'i enjel ana'i,
“'Oi heinagu auru na'i aba odogu,
tari 'oha wai nugaraaui maerongamu'i
na'i bahainai heimarungi amua.”‡
14 Ni enjel 'isi ra'i sae tatau'aro moi. Ra'i mareho tahitahi na 'ia God 'a ha'a-taariraau mai 'anai 'a'auhiraaui nei naraai dauai tahi tarau.

2

'E Ha'abasu

1 'Iniai ororiu na haa i Garena, gai dau baabau suri'i ha'ausuringa'i ha'a-momori nagau bwane rongo'i, neina gau bwa'i matai su'a hairiu suri'i hinihinigaa'i.
2 Ha'atora na 'ia God 'a ha'a-taariraau mai enjel 'anai maani'i tanaraaui wauwa agaa'i, ra'i mareho 'anai 'adoma'i hihi'a 'ini'i. 'Inia 'ia mo'o na ai'a araisuri'i, 'ai daua ma'ata'a i ha'a-mama'ai ohanai taha na ha'atari'aa.
3 Naasi, 'a ha'ata'inia do 'ia God 'ai ha'a-mama'aigaau ma'ata, 'onaa nagau bwa'i 'adoma'i ororiu 'iniai 'ado'ado ana 'anai ha'atahigia. Mana here na haua 'anai ha'atahigia 'a goro di'u. 'Ia Araha na ha'arangasia tahamora hura'a i 'ado'ado naasi, miraaui nei narau awa beia marau rongoa rau ha'ata'inia hura'a tanagia do 'a ha'a-momori.
4 Ma 'anai ha'ata'iniai ha'a-momori adaa'i tanagia, 'ia God 'a hauai mena tanaraau 'anai hau'i mwane ha'abu'oahu mana ha'ara ma ha'atora'ini'i bane ni tatau'aro baaniai Hi'ona Maea tanaraaui noni hinihini suriai hei'irisina.

'Ia Jisas 'A Aho'ita'i Noni

5 'Ia God 'a ai'a 'ome sigihiraaui enjel 'anai heimarungi na'i marewana haoru nai boi ta'oha. Naasi marewana nagau hadanga'inia ani.
6 'E dorai Usu-usu Maea na o'ani,
“God, 'a 'ua 'o 'adoma'i ororiu 'iniraaui noni ma'o raba taguma'iniraau?
7 Na'i na'o ga'u 'o ha'a-anoanoraau baaniraaui enjel.
Mana'i 'oha nai boi mau, 'oi ha'a-ororiuraau ma'oi haua tanaraaui ha'ahou na raha.
8 Mana mwane mareho hako 'oi nuga'i na'i bahainai heimarungi adaaui noni.”*

§ **1:7** 1:7 Psalm 104:4 * **1:9** 1:8-9 Psalm 45:6-7 † **1:12** 1:10-12 Psalm 102:25-27 ‡ **1:13** 1:13 Psalm 110:1
* **2:8** 2:6-8 Psalm 8:4-6

Hoita, ra 'unua na'i dorai Usu-usu Maea naasi do 'e 'oha nai boi na 'iraaui inoni rai
marungi'i mwane mareho hako na bwa'i do ta ta'i mareho na do 'aigui doe. Me na'i
'ohani, gau ai'a 'omesia mau doni inoni ra marungi'i hakoi mwane mareho.
9 Ma'ata, 'ia Jisas gau 'omesia do na'i na'o ga'u, 'ia God 'a ha'a-anoanoa baaniraaui
enjel do neina 'ai ha'ata'iniai goro ana God na'i mae na haua 'iniraau hako i noni. Ma
'iniai mae na haa 'inigia, 'ia God 'a ha'a-ororiua ma haua tanaai ha'ahou na raha.
10 'Ia God 'a ha'apwa'ara'i mwane mareho hako neina gai ha'aasaa 'ini'i. Naasi 'a
odo-odo do 'ai ha'awatea do 'ia Jisas 'ai rongomaata'i. 'Inia na mae na haua, 'a ha'a-
araria 'onaai na'otara odo-odo 'anai na'otaranai kae ruruhai noni 'anai daua nadaaui
ha'ahou mana tahi tarau.
11 Naasi 'ia Jisas miraaui noni na ha'amaearaau 'e ta'i ruruha narau to'oraai ta'i
Ama. Mia Jisas ai'a ninimata'i 'unuraau 'ini'i do'orana'i mana asina'i.
12 Mia o'ani 'inia God,
"'Inau wai taroha'inia hura'a tanaraaui do'oragu'i mana asigu'i tau'aro hauasa na'o
haa'i.
Wai gana ha'aasa'o na'i 'oha rai boi goni 'anai ha'arahesi'o."†
13 Mia o'ani ro'u, "'Inau wai 'u'uri na'i hungamu," magu o'ani ro'u, "Ninauni, beiraaui
gare na'o hau'i mai tanaau."‡
14 Ni gare na 'unu'isi ra'i inoni moi. Naasi 'ia Jisas 'a boi ha'i inoni 'onaairaau. 'A
haua o'asi do 'iniai ha'i inoni ana, 'iia 'ai matai mae, mana'i mae nai haua 'ai matai
ha'a-ai'aa i mena ana Saetan na to'oraai mena ni ha'amaesi.
15 Mana'i moi here naasi na matai ruhasiraaui nei na 'onaa doni 'ado'ado ni
mamaa'usiai mae 'a ho'osiraau taraawa'a mau mai 'oha rau kekerei.
16 Gau hako gau aidangisia do boi na haua Jisas 'a ai'a boi 'anai 'a'auhiraaui enjel,
ma'ata 'a boi 'anai 'a'auhiraaui warowarona'i a Ebraham.
17 Naasi 'anai 'a'auhigia goro, 'a ororiu do'ia Jisas 'ai ha'ata'isadaa beiraaui do'orana'i
mana asina'i. 'A haua o'asi neina na'i tatau'aro ana tanaa God, 'iia 'ai 'onaai
Bwauododaaui Piriisi nai mangudi nai ahu ta'ahiraaui inoni ana'i. Ma ro'u, 'ai matai
mae 'onaai ho'asi 'anai ha'a-ai'a'i ora-ora'a adaa'i noni.
18 Ma naasi 'a matai 'a'auhiraaui nei na 'ia Saetan 'ai ohongiraau, 'inia 'iia haaria
Jisas 'a siri na'i rongomaata'i mana heiohongi.

3

Jisas 'A Ororiu Di'ua Moses

1 Mwane do'ora mana asigu'i na 'ia God 'a soi'amou 'anai ha'i noni ana'i ma 'anai
awa beia ara'ai Aro! Moi wai'ado'ado surisuria Jisas nagau hinihinia do'ia God na
ha'ataaria mai 'onaai noni heitaroha'i ana ma 'onaai Bwauododaaui Piriisi.
2 'Iia 'a mangudi na'i tatau'aro ana tanaa God na sigihia 'ana, 'onaai mangudi na
haua Moses tanaa God 'oha na 'ia God 'a ha'a-'u'uria 'iniraaui nei ana'i nara 'onaai ta'i
ruruha.*
3 'A 'ua? 'Onaa ta sae nai tagorahiai ruma 'anai ruruha ana, 'a odo-odo do gai
ha'ahouai ruma ana di'ua mo'o na tagorahiasi? 'A o'asi ro'ua Jisas. 'Iia naasi nagau
ga'i ha'ahoua di'u baania Moses.
4 'Adona hakoi ruma ra to'o sae na tagorahi'i, ma'ata 'ia God naasi na tagorahi'i
mwane mareho.
5 'Ia Moses 'e inoni tatau'aro moi magu mangudi na'i tau'aro ana beiai ruruha ana
God. Mana tatau'aro ana, naasi 'anai ha'ata'inia tanaai ruruha ana God i taha na 'ia
God 'aigui 'unu'i mau ro'u na'i muri.
6 'Ia Kraest 'a mangudi ro'u na'i tatau'aro ana. Ma'ata 'iiasi ai'a inoni tatau'aro me
'iia naasi bwauodo, suria 'iia 'e Garena God. Migaau naasi ruruha ana God 'onaa

---

† **2:12** 2:12 Psalm 22:22 ‡ **2:13** 2:13 Aisaea 8:17,18 * **3:2** ***'Iniraaui nei ana'i:*** Na'i ha'atee ni Grik ra 'unua "'iniai ruma ana God." Ma'ata ni 'ado'ado 'ana 'a ta'isada moi.

gai dau baabau tarau suri'i hinihinigaa'i, marai raorao i 'adoma'igaa'i 'iniai 'adoma'i heitotori 'ini'i duruduru ana'ia Kraest tanagia.

Dora ni Mamaro

Tanaraaui Inoni Ana'ia God

7 Naasi 'a 'onaai ha'atee anai Hi'ona Maea na o'ani,
"Dangini moi bahurongoai taha 'ia God amoou na 'unua tana'amou.
8 Moi abui rongoasa 'onaairaaui wauwa amoo'i 'ohabwani narau hairaesi beia God,
marau haa'i mareho ta'a'i na'i dora mangasara 'anai sadoia 'onaa God 'a
ahumaratanoa ma'ua ai'a."
9 Mia God 'a o'ani, "Rau bonasiai ha'imaaniau rei'uaa narau bwane 'omesi'i mareho
nau hau'i tanaraau suriai hai tangahurui harisi.
10 Tarana naasi nau taesu'a 'inia 'adaau mau o'ani, ''Iraau 'ageta'i awa suriau tarau
marau kakawa suri'i ha'atee agu'i.'
11 'Au taesu'a 'adaau mau hauai duruduru na wetewete o'ani,
'Rau bwa'i tari mwada'u beiau na'i dora ni mamaro!' "†
12 Naasi moi 'ome'ome goro, arai do'ora mana asigu'i! Moi abu ha'awatea dona tahingamoo'i rai honu 'ini'i mareho ta'a'i ma'ua 'adoma'i heiruarua'a. Mou gasigu rihota'i baania God na tahitahi.
13 Ma naasi, na'i dangini, 'oha namou to'o madoraa mau 'anai bahurongoa God, 'a goro domoi ha'a-ta'u'u'amou hairiu 'ado dangi. Moi haua o'asi 'anai ha'a-bwarasi'amou baaniai ora-ora'a. Mou gasi pwari'i'amou haarimoou doni ora-ora'a 'e mareho goro mamougu bwarai rihosi tanaa God.
14 'Onaa nagai wetewete 'anai 'u'uria God 'ari tari na'i ha'ahakona 'onaai bwane haua agaau na'i 'oha gau taraawa'a hinihini, 'igaau gai hagu tarau ro'u beia Kraest.
15 Ma'ata moi 'adoma'inia tarau i ha'abasu na o'ani,
"Dangini moi bahurongoai taha 'ia God amoou na 'unua tana'amou.
Moi abui rongoasa 'onaairaaui wauwa amoo'i 'ohabwani narau hairaesi beia
God."‡
16 'A 'ua? 'Iraau atei narau hairaesi beia God na'i 'oha narau rongoai ringena? 'Iraaui gareni Israel na 'ia Moses na wairaau hura'a baaniai Ijip.
17 'A 'ua? 'Iraau atei na 'ia God 'a taesu'a 'adaau suriai hai tangahurui harisi? 'Iia 'a taesu'a 'adaaui nei narau ora-ora'a. 'Ari wou marau haimaesi hako moi na'i dora mangasara.
18 Miraau atei 'ia God na duruduru wetewete tanaraau do'iraau rau bwa'i matai tari beia na'i dora ni mamaro ana? 'Iia 'a hadanga'iniraaui sae narau hairaesi beia.
19 Naasi gau aidangisia do suria ai'a hinihini adaau, rau ai'a matai ataha beia God na'i dora ni mamaro ana.

4

1 Hoita naasi, ni duruduru ana God tanagia 'anai siri beia na'i dora ni mamaro ana, 'a ta'isada 'onaaia mau. Naasi gai herehere goro, ra gasigu bwa'i siri tara'i nei 'ini'amou.
2 'Inia 'i Taroha Goro 'iniai dora ni mamaro nara taroha'inia tanagaausi, ra taroha'inia o'asi ro'u tanaraau na'i 'oha bwani. Maagu rei'uaa narau rongoai marehosi, ma'ata 'a ai'a 'a'auhiraau. 'A ai'a 'a'auhiraau, suria 'oha narau rongoa, rau ai'a hinihinia.
3 Me 'igaaui nei nagau hinihinia naasi nagai siri na'i dora ni mamaro na 'ia God na duruduru 'inia tanagia. Mei tanaraaui nei narau bwa'i hinihini 'ai 'onaai 'unua ana God o'ani,
"'Au taesu'a 'adaau mau hauai duruduru na wetewete o'ani,

† **3:11** 3:7-11 Psalm 95:7-11 ‡ **3:15** 3:15 Psalm 95:11

‘Rau bwa'i tari mwada'u beiau na'i dora ni mamaro.’ ”*
'Ia God na 'unua o'asi rei'uaa na dora ni mamarosi 'a bwani ha'aagaua mau na'i
'oha na hauai marewanani.
4 Gau 'iraraa o'asi, 'inia 'e dora na'i Usu-usu Maea 'a hadanga'iniai biunai dangi
o'ani,
“Na'i biunai dangi 'ia God 'a mamaro baani'i tagora ana'i.”†
5 Ma o'ani ro'u na'i dora ani na'i Usu-usu Maea, “Rau bwa'i tari mwada'u beiau na'i
dora ni mamaro!”
6 Naasi, ni dora ni mamarosi gau matai siri mau ro'u na'iei. Miraaui nei narau bwane
rongoa mau mai orea i Taroha Goro maraugu hairaesi beia God, rau ai'a siri na'i
dorasi.
7 Naasi mia God 'a nigaa ro'u i madoraa he'ete'i 'anai siri na'i dorasi, mana madoraasi
naasi na'i dangini. Gau 'iraraa o'asi suria 'a ragoi harisi nara hako'a murinai 'oha
narau ai'a siri na'i dora ni mamarosi, mia God 'agu tau'aro na'i 'adoma'ina Deved
'anai usuai mareho nau bura'i 'unua tana'amou ani. 'A o'ani,
“Dangini moi bahurongoai taha 'ia God amoou na 'unua tana'amou.
‘Moi abui rongoasa.’ ”‡
8 Gau 'iraraa do ni dora na 'ia Josua na wairaaui saeni Israel 'ana, ni dorasi ai'a
dora ni mamaro. 'Inia 'onaa naasi'a i dora ni mamaro, 'ia God 'agu bwa'i 'unua'a ro'u
ta 'oha he'ete'i 'anai siri ro'u na'i dora ni mamarosi.
9 Me suriai o'asi ana, 'e 'oha ni mamaro namau nadaaui inoni ana'ia God, 'onaai
mamaro na haua God na'i biunai dangi murinai ha'apwa'araa na haa i marewana.
10 Miraaui nei narai siri na'i dora ni mamarosi rai mamaro baani'i tau'aro adaa'i
'onaai 'oha 'ia God 'a mamaro baaniai tagora ana.
11 Gau magai bonasiai tari na'i dorasi. 'Inia 'onaa 'iatei na bwa'i araisuri'i ha'atee
ana'ia God 'onaairaaui noni nai Israel, 'iia 'a bwa'i tari na'isi.
12 Moi abui rongo agoheta'iniai Ha'atee ana God, 'inia ni Ha'atee ana God 'a honu
'iniai tahi mana mena na wetewete. 'A mwamwakaru di'u'i naihi ni hei'oi nara
mwamwakarui rua aba hairiu, 'inia 'a matai ganu daara'i siri na'i dora na awaiei
tahinga mana 'adoma'inai inoni. Na Ha'atee ana God naasi nai hiiriai 'ado'ado mana
hei'irisinai inoni.
13 'A bwa'i do ta ta'i maho na'i marewanani na do'ai bainihu ta'inia God. Na mwane
mareho hako ra dadao hako na'i dora marewa na'i maana, me 'iia naasi gaigu'i 'unu'i
hura'a tanaa i taradi mwani mareho hako gau haa'i.

Jisas Naasi Huunai Bwauododaaui Piriisi

14 Naasi, gai daua baabau i hinihini nagau hadanga'inia tarau hura'asi. 'Inia 'igaau
gau to'oraai huunai Bwauododaaui Piriisi 'anai 'a'auhigia. 'Iia naasia Jisas, garena
God na bwane ara'ai aro 'anai awa beia God.
15 Na Bwauododaaui Piriisi naasi 'a aidangisiai maemae'a nagau haa. Na'i 'oha na
awa na'i marewanani, 'iia 'a siri ro'u o'asi suri'i mwane heiohongi 'onaaigaau, ma'ata
'a ai'a haua ta ora-ora'a.
16 Naasi, gau magai ramoramo 'anai boi gaarangia God na goro 'inigia. 'Iia 'a matai
ahu ta'ahigia, maai 'a'auhigia na'i 'oha nagai 'irisiai hei'a'auhi.

5

1 'Adonai Bwauododaaui Piriisi ra 'ome sigihia baaniraaui noni 'anai ura 'iniraaui
noni na'i tatau'aro ana tanaa God, 'anai hau'i bane tanaa God, ma 'anai hau'i tanaa i
ho'asi adaa'i noni 'anai ha'a-ai'a'i ora-ora'a.
2 Ma suria 'iia 'e inoni moi na matai hauai ora-ora'a tara'i 'oha, 'iia 'a maratanoa
beiraaui nei nara taritari'a maraugu ai'a aidangisia dorau taritari'a marau teha
baania God.

* **4:3** 4:3 Psalm 95:11 † **4:4** 4:4 Jenesis 2:2 ‡ **4:7** 4:7 Psalm 95:7-8

3 Ma suria 'iraaui Bwauododaaui Piriisi rau maemae'a ro'u moi 'onaairaaui noni,
na ho'asi narai haa'i 'ada'i ora-ora'a adaa'i inoni, rai haa ro'u 'ada'i ora-ora'a adaa'i
haraariraau.
4 'Anai ha'i Bwauododaaui Piriisi, 'e tau'aro na hauasa. 'A bwa'i sae nai matai ha'i
Bwauododaaui Piriisi suriai hei'irisina haaria. Naasi 'adonai Bwauododaaui Piriisi,
'ia God na soiraau 'ana, 'onaai soia na haa Eron, i 'etanai Bwauododaaui Piriisi.
5 'A o'asi ro'ua Kraest. 'Iia 'a ai'a 'ome sigihia haraaria 'anai hauai tau'aro hauasa
naasi. 'Ia God naasi na 'ome sigihia. 'Ia God a ha'atee o'ani,
"I'oe naasi gare agua. Na'i 'ohani 'inau naasi Amamu."*
6 Ma na'i ta'i dorai Usu-usu Maea ro'u, 'ia God 'a o'ani, "I'oe 'e Piriisi 'onaaia Melkisedek
ma'oi ha'i Piriisi nai 'ari moe'a na bwa'i hako."†
7 Na'i 'oha 'ia Jisas 'a awa na'i marewanani, 'a ha'arahesi ha'i angiangi tanaa God
do'ai 'a'auhia baaniai mae. 'Ia God 'a rongoai ha'arahesi ana, 'inia 'iia 'a ha'ahoua
God.
8 Ma rei'uaa na 'ia Jisas 'e garena God, me 'iia 'a rongomaata'i di'u. Mana'i
rongomaata'i na haua naasi nagu ha'ausuringa'inia 'iniai huunai herehere 'anai
araisuria God.
9 Ma 'iniai araisuria ana God, 'ia God 'a ha'a-araria 'anai hauai tahi tarau tanaraaui
nei narau araisuria.
10 Mia God 'a sigihia Jisas 'anai Bwauododaaui Piriisi 'onaaia Melkisedek.

Ha'abasu 'Iniai Teha Baaniai Hinihini

11 Ra ragoi mareho nau ga'i 'unu'i ro'u mau 'iniai he'ua Jisas nagu taarai ha'i
huunai Bwauododaaui Piriisi 'inia 'onaaia Melkisedek magu bwara, suria mou bwarai
aidangisi'i raurau i mareho.
12 'I'amou mou ha'i sae hinihini orea'a ma ta'isada domou ga'i bwane
ha'ausuriraau'a ro'u tara'i nei 'ini'i mareho nagau hinihini'i. Me 'a 'ome 'onaa do
'a ta'isada dora ga'i ha'ausuri'amou moe'a ro'u mau 'ini'i ha'atee ana'ia God nara
mwada'u 'anai aidangisi'i. 'I'amou mou 'onaai gare na ta'isada'a do 'a ga'i bwane
ngau mahoingau baabau, magu tara go-gonogono wai susu moi 'onaai kakae.
13 I nei na 'onaai gare na go-gonogono wai susu moi, na aidangina 'a kekerei mau
'onaai gare ma ai'a aidangisiai taha na goro ma odo-odo.
14 Mia mo'o na matai ngaa'i mahoingau baabau 'a ha'ata'inia do'iia 'a mwanemaua'a.
'Iia 'a matanga'i 'usu haraaria, 'anai 'ome 'iraraa i goro mana ta'aa.

6

1 Naasi gai abui hadanga'ini'i waiori i ha'ausuringa'i 'inia Kraest nara mwada'u
'anai aidangisi'i. Gai su'a ara'a suri'i ha'ausuringa'i 'abaia Kraest na ta'isada beiraaui
nei ra maua suri'i hinihinidi. Ai'a ta'isada dogai taraawa'a he'ete'i aho'i ro'u bei'i
mareho nagau bwane rongo'i'a 'onaai herehere 'anai hinihinia God mana herehere
'anai rihosi baani'i baronga ta'a'i nara matai waigia 'anai mae tarau.
2 Magau ga'i bwa'i 'ari aho'i suri'i ha'ausuringa'i 'ini'i mwani bwareomaea he'ete'i
hairiu,* mana ha'ausuringa'i 'iniai taranai taha nagau nuga'i 'ini'i rimagaa'i na'i
hunganai sae, mana ha'ausuringa'i 'iniai suruta'e aho'i baaniai mae nagai haua, mana
ha'ausuringa'i 'iniai hihiiri na 'ia God 'ai haua na'i ha'ahakonai dangi.
3 Gau magai 'ari daara'i magai maua suri'i hinihinigaa'i. Naasi here nagai haua,
'onaa 'ia God 'ai ha'awatea o'asi.
4 'Iraaui nei narau hinihinia ga'ua Kraest maraugu rihota'i baania, 'ai bwara di'u
tanaraaui do raigu'i rihosi aho'i ro'u tanaa. 'Inia 'ia God 'a bwane ha'amarewa'i

---

* **5:5** 5:5 Psalm 2:7 † **5:6** 5:6 Psalm 110:4; 'Oha'iniai mamaani 'inia Melkisedek na'i Jenesis 14:17-24. * **6:2** ***Bwareomaea:*** 'A 'ome 'onaa do ra ai'a hadanga'iniai bwareomaea 'onaai sae hinihini. Me ra hadanga'ini'i mwane herehere he'ete'i hairiu adaaui Jiu 'anai ha'a-wadiwadiraau baaniai ora-ora'a 'iniai wai.

'adoma'idaa'i, marau bwane arunganai goro ana God 'iniraau, marau bwane daua
ro'u i Hi'ona Maea.
5 Rau aidangisia marau arungana i goro na haa i ha'atee ana God mana mena ana
nai ha'ata'i hura'a na'i marewana nai boi mau.
6 Naasi na'i 'oha narau daa'i mwane mareho goro o'asi, maraugu rihota'i baania
Kraest, 'a bwara do raigu'i orisi ro'u, 'inia 'a 'onaa dorau rabu ahita'inia aho'i ro'u i
garena God na'i dadaahoro ma do 'iraaui inoni rai haikou ro'u aho'i 'inia.

7 Tara'i sae ra 'onaai dorai ano goro. Na rangi 'a didio na'i hungana mana
mahoingau ra hungu goro mana sae nara ngaa'i ra tahi goro 'ini'i. 'Ia God 'ai
ha'agorohiai nei na 'onaaiai dorai anosi.
8 Ma tara'i nei ra 'onaai dorai ano na honu moi 'ini'i hahaarisi ta'a'i mana
waroraraki. 'A bwa'i mareho nai goro nai hura'a baania. Ni sae na to'oraai dorai
ano, 'ai ha'atee ha'ata'aiai mousi maai suu ha'a-ai'aa.

9 Mwane sae goro agu'i, rei'uaa nau ha'atee o'asi, ma'ata 'inau ai'a hinihinia domoi
'onaaiai dorai ano na ta'aasi. Ma'ata 'au hinihini raorao do 'i'amou moi suri'i baronga
goro nara arariai nei na 'ia God 'a ruhasia baaniai ora-ora'a.
10 'Ia God, ai'a God 'anai ha'a-bweubweu'a. 'Iia 'ai haua ma'ata i heitahari tana'amou
'iniai tau'aro raha namou haa tanaa, ma 'ini ha'ata'inia amoou mau mai, i heita'ahi
amoou tanaa na'i 'oha namou 'a'auhiraaui inoni hinihini.
11 'Au kae 'irisia do 'adomoou hako moi ta'ahi'amou hairiu o'asi tari 'oha na 'ia Kraest
'ai aho'i mai. Ma naasi moigui 'iraraa do ni taha namou 'adoma'i heitotori 'ini'i rai
to'o ha'a-momori.
12 'Inau ai'a rabasia domoi 'age, ma'ata moi here suriraaui nei ra hinihini beiai
ahumaratanoa. 'Iraau rau dau'i taha na 'ia God na duruduru 'ini'i tanaraau.

Duruduru Ana God 'A Haa Tanagia i 'Adoma'i Heitotori

13 Ai'a tanei'a ro'u naigui ahaaha di'ua God. Naasi suriai o'asi ana, ai'a do tanei'a
ro'u na 'ia God do'aigui duruduru na'i atana, ma'ata 'a tohe na'i atana haaria beiai
duruduru na haua. 'A duruduru wetewete tanaa Ebraham o'ani,
14 "'Inau wai ha'agorohi'o mawai ha'aragoraaui warowaromu."†
15 'Ia Ebraham 'a mangudi 'anai totoriai taha na 'ia God na duruduru 'inia tanaa,
mana'i ha'ahakona 'a to'o 'onaai durua ana God tanaa.
16 'Oha na 'iraaui inoni rai duruduru wetewete, 'iraau rai tohe na'i atanai nei na
ahaaha di'uraau. Na'i 'oha na o'asi, 'ai matai ha'abwarasiai heiraeraesi miraaui sae
rau 'iraraa doni durudurusi 'ai to'o ha'a-momori.
17 Naasi, 'ia God 'a tohe na'i atana beiai duruduru na haua, do neina 'iraaui nei
narai dauai taha na duruduru 'inia tanaraau, rai 'iraraa ha'agorohia do 'ia God a
bwa'i matai orisiai 'ado'adona.
18 'Ia God 'a hauai rua mahosi 'anai ha'ata'inia doni durudurusi 'ai boi ha'a-momori
ma'ata. 'Etana, 'a hauai duruduru. Ma ruana, 'a tohe na'i atana beiai duruduru na
haua. Rua mahosi raru bwa'i matai orisi, 'inia God 'a bwa'i matai pwari'i. Tarana
naasi 'igaaui nei nagau 'ariwou beia nagau ha'i dorani ohi 'inia, 'a ha'a-wetewete'i
'ado'adogaa'i dogai dauai taha nagau 'adoma'i heitotori 'ini'i.
19 Ni 'iraraa agaau dogai dauai taha na 'ia God na duruduru 'inia tanagia, 'a 'onaai
hauni huna ada'i tahingagaa'i na bwarai su'a. Mana hinihinia agaau o'asi, 'a 'onaa do
'a waigaau siri na'i dora na awaiei a God. 'A 'onaaiai 'oha na 'iraaui Piriisi rau siri
di'uai dora na awaiei bwana ubu-ubu'a nara rohea na'i Ruma Maea marau siri na'i
ahii na maea di'u.
20 'Ia Jisas na bwane siri na'i na'o beia God taragaau. Me'iia na Bwauododaaui Piriisi
tanagia 'onaaia Melkisedek me 'iia 'ai ha'i Piriisi nai 'ari moe'a na bwa'i hako.

---

† **6:14** 6:14 Jenesis 22:16-17

7

Melkisedek

1-3 'Ia Melkisedek naasi na Mwaeraha na'i 'omaa nara 'unua 'iniai Salem me 'iia 'e Piriisi ana God ororiu ara'ai Aro. Na 'ado'ado 'anai atana, naasi "Mwaeraha Raroma Goro," marau 'unua ro'u 'iniai "Mwaeraha ni Ha'ahagu," suria naasi 'ado'ado 'anai Salem. Ai'a ta ta'i mamaani narai 'iraraa na dorai usua dio 'inia tei naasi amana mia inana, ma'ua 'iiasi baaniai burungana tei. Ma ai'a tanei nai mataia 'oha na huta, mana 'oha na mae. Naasi 'a 'onaa do 'iia 'e Piriisi tarau'a 'onaai garena God.

Hoita, 'e ta'i 'oha 'ia Ebraham 'a hei'oi bei'i mwane mwaeraha ma ha'aheho'i hako. 'Oha na aho'i 'anai 'omaa ana, 'ia Melkisedek 'a heisadoi beia ma ha'agorohia Ebraham. Mia Ebraham 'a hau'i tanaa Melkisedek tangahurudi mwane mareho na sagu'i suri'i hei'oi 'isi.

4 Gau magai 'adoma'i surisuriai ororiu na haa Melkisedek. Rei'uaa 'ia Ebraham i 'etanai amadaa'i burungagaa'i nagau 'adoma'i ha'a-ahaaha 'inia, mia hau'i tanaa Melkisedek i tangahurudi mwane mareho na sagu'i suri'i hei'oi na siri suri'i.

5 Na'i Ringe ana Moses 'a ha'atoraraaui Jiu 'anai hau'i tanaraaui Piriisi narau awa na'i burungana Livae i 'adodi tangahurudi mareho narau to'ora'i. 'Iraaui Piriisi 'isi rau daa'i mareho 'isi baaniraaui inoni adaa'i, rei'uaa na 'iraau hako ra'i warowarona'i a Ebraham.

6 Me 'ia Melkisedek ai'a baaniai burungana Livae, me 'ia Ebraham 'a haa'i tanaa i tangahurudi mwane mareho na to'ora'i. Mia Melkisedek 'a ha'agorohia Ebraham, 'ia mo'o na 'ia God na bwane duruduru tanaa.

7 Ma 'onaai 'iraraa agaau, na nei na haua i ha'agorohi tanaai nata nei, naasia mo'o na ahaaha di'u baania mo'o na dauai ha'agorohi.

8 Na'i aba beiraaui Piriisi narau dau'i tangahurudi mareho adaa'i Jiu, 'iraaui Piriisi rai matai mae moi. Me 'ia Melkisedek na dau'i tangahurudi mareho ana'ia Ebraham, na Usu-usu Maea 'a ai'a ha'arangasia hura'a do'iia 'a mae.

9 Magai 'unu 'oniaa. 'Ia Livae miraaui warowarona'i narau matai dau'i tangahurudi mareho adaa'i Jiu, 'a 'onaa do 'iraau rau haa'i tanaa Melkisedek tangahurudi mareho adaa'i na'i madoraa na 'ia Ebraham 'a haa'i tanaa Melkisedek tangahurudi mareho ana'i.

10 'Inia rei'uaa na 'ia Livae 'a huta i muri, me 'iia 'e warowarona Ebraham na hau'i tangahurudi mareho ana'i tanaa Melkisedek.

11 Hoita, gau 'iraraa do na'i 'oha na 'ia God 'a hau'i Ringe tanaraaui Jiu, 'a 'ome sigihiraaui nei baaniai burungana Livae 'anai taguma'ini'i Ringe 'isi. 'Iraaui Piriisi 'isi rau bwa'i matai ruhasiraau inoni baani'i ora-ora'a adaa'i. Naia na ororiu 'inia do 'ia God 'ai ha'ataaria mai ta Piriisi he'ete'i nai 'onaaia Melkisedek, ma'ai abui 'onaaia Livae na boi baaniai burungana Eron.*

12 'Onaa 'ia God 'a orisiraaui Piriisi o'asi, 'a ha'ata'inia do ni ringeringe 'anai sigihiai Piriisi 'ai orisi ro'u.

13 'Inia 'ia Araha aga na gau hadanga'iniasi, 'a hura'a mai baaniai burunga he'ete'i na ruruha adaau ra ai'a sigihiraau 'anai tatau'aro 'onaai Piriisi na'i dora ni ho'asi.

14 Gau 'iraraa do'iia 'a hura'a mai baaniai burungana Jiuda, ma gau 'iraraa do 'ia Moses 'a ai'a hadanga'iniai burungasi na'i 'oha na hadanga'iniraaui Piriisi.

Jisas 'E Damana Melkisedek

15 Ni orisi na haua i ringe ana God gau aidangisia goro'a, suria 'e Piriisi he'ete'i nagu boi ro'u, mana Piriisi naasi 'a 'onaaia Melkisedek.

16 'A he'ua nagu ta'eha mai 'inia 'onaai Piriisi? Ai'a do 'iniai ringeringe na 'unua do 'iraaui Piriisi rai hura'a mai baaniai burungana Livae, me 'iniai mena ana, suria 'iia 'a bwa'i matai mae ta'oha.

---

* **7:11** 7:11 'Ia Eron naasi 'etanai Bwauodoi Piriisi. Me 'iia na'i burungana ro'ua Livae.

17 'Inia ni Usu-usu Maea 'a o'ani, “I'oe 'e Piriisi 'onaaia Melkisedek mi'oe 'oi ha'i
Piriisi nai 'ari moe'a na bwa'i hako.”†
18 Na ringe bwanisi 'anai sigihi Piriisi ra nugaa beira'i, suria 'a maemae'a ma ai'a
'a'auhigia.
19 Ha'amomori. Na Ringe ana'ia Moses ra bwa'i matai ruhasigia baani'i ora-ora'a
agaa'i. Naasi 'ia God a ha'ata'inia tanagiai tara nagau matai 'u'uri na'iei, ma goro
di'ua ro'u woui Ringe ana'ia Moses, ma matai waigia wou gaarangia God.
20-21 Mana nata mareho ro'u, 'ia God 'a hauai duruduru na wetewete tanaa Jisas. 'A
o'ani,
“'Inau Araha God, 'au duruduru tana'o na'i atagu
ma 'au bwa'i horosiai taha nau duruduru 'inia
do i'oe 'oi ha'i Piriisi nai 'ari moe'a na bwa'i hako.”‡
Ma na'i madoraa na 'iraaui burungana Livae ra sigihiraau 'anai Piriisi, 'ia God 'a ai'a
duruduru wetewete o'asi.
22 Hoita, na'i 'oha na 'ia God 'a duruduru na'i atana tanaa Jisas 'a ha'ata'inia doni
duruduru haoru ana 'a ororiu di'u baaniai duruduru bwani.
23 Mana nata mareho ro'u na ha'ata'iniai ororiu na haua Jisas baaniraaui Piriisi 'a
o'ani. Ra rago di'u i sae nara tatau'aro 'onaai Piriisi, ma 'onaa na 'ariwou ma'e Piriisi
nai mae, 'e nei he'ete'i narai orisia 'inia.
24 Ma'ata 'ia Jisas 'a awa tarau. Mana tatau'aro ana 'onaai Piriisi 'a bwa'i matai hako.
25 Ma naasi, 'iraaui nei ra boi beia 'anai 'ari beia Ama, 'iia 'a matai ha'atahiraau
odo-odo'a baaniai mae tarau. 'Iia 'a matai haua o'asi suria 'iia 'a ha'aagau tarau 'anai
aba dingadaaui nei ra boi beia God.
26 'Ia Jisas naasi Bwauododaaui Piriisi na arari 'anai 'a'auhigia. 'Iia 'a maea, 'a ai'a
haua ta ta'i ora-ora'a ma ai'a mareho nai taritari'a na'i aba ana dorai subunia 'inia.
'A he'ete'i baanigiai inoni ora-ora'a mia God 'a ha'a-ororiua ara'ai aro.
27 'Iia ai'a ta'isada do'ai ho'asi ha'ataringa 'onaairaaui haru Piriisi nara ho'asi ga'u
na'i na'o 'ada'i ora-ora'a adaa'i haariraau, maraugu ho'asi na'i muri ro'u 'ada'i ora-
ora'a adaa'i noni. Mia Jisas, ni ho'asi na haa 'iniai abena haaria 'a haua ha'atai moi,
mana ho'asi naasi 'a haua 'ana'ai mwane 'oha 'anai ha'a-gaasinga'ini'i ora-ora'a adaa'i
noni.
28 Na'i Ringe ana'ia Moses ra 'unua doni Bwauododaa'i Piriisi rai sigihiraau
baaniraaui inoni, rei'uaa rau ora-ora'a. Ma na'i duruduru wetewete ana ani a God na
boi murinai Ringe ana'ia Moses, 'ia God 'a sigihiai garena na odo-odo tarau.

8

Kraest, Na Bwauododaaui Piriisi Agaau

1 Na huunai mareho nau ha-hadahadanga'iniasi naani. 'Igaau gau to'oraai
Bwauododaaui Piriisi na heinagu na'i dorani mwaeraha ara'ai aro na'i aba odona
God.*
2 'Iia 'a tatau'aro 'onaai Bwauododaaui Piriisi na'i huunai dora maea na 'ia God
haaria na tau'arona, ai'a do 'iraaui inoni.
3 Ma 'onaai 'iraraa agaau do 'adonai Bwauododaaui Piriisi ra hau'i bane mara ho'asi
tanaa God, na Bwauododaaui Piriisi agaau 'ai haua ro'u i ho'asi mana bane ana.
4 Do 'onaa na'i marewanani 'ia Jisas 'a ga'i bwa'i ha'i Piriisi, suria ra'i Piriisi nara
bwane awa na'i marewana narau ha'isuri'i Ringe ana'ia Moses 'anai ha'i bane tanaa
God.
5 Mana tatau'aro adaau 'onaai Piriisi na'i marewana 'a 'onaa do'e ha'inununa moi
taha na to'o ara'ai Aro. 'A ta'isada o'asi ro'u 'oha na 'ia God 'a ha'atee o'ani 'inia Moses
'oha na ha'aagau 'anai ha'a-urasia ara'ai Ruma Maea Saira. 'Ia God 'a ha'abasua ma
ha'atee o'ani 'inia,

† **7:17** 7:17 Psalm 110:4 ‡ **7:20-21** 7:21 Psalm 110:4 * **8:1** 8:1 Psalm 110:1

"'Oi here suria goro, ma'oi 'iraraa do'oi tagora suria ma'ata i nunu nau ha'ata'inia tana'o na'i hungahunga ani."†
6 Ma'ata na'i 'ohani 'ia God 'a haua tanaa Jisas i tatau'aro ni Piriisi na ororiu di'u'i ro'u wou i tatau'aro adaa'i Piriisi narau tau'aro na'i marewana. Mana duruduru haoru na 'ia God na haua tanaa Jisas 'anai haua tanaraaui inoni 'a ororiu di'u baaniai duruduru bwani. 'Inia ni mareho na 'ia God na duruduru 'ini'i tanagia na'i duruduru haorusi, ra goro di'u ro'u wou baani'i mareho na duruduru 'ini'i na'i duruduru bwani.
7 'Onaa ai'a ta mareho nai taritari'a na'i duruduru bwani, ra ga'i bwa'igui orisia'a 'inia ta duruduru he'ete'i ro'u.
8 Me 'ia Araha God haraaria na 'omesiai mareho na taritari'a 'inia, na'i 'oha na ha'atee o'ani,
"'E 'oha nai boi mau na 'inau wai haua ta duruduru he'ete'i beiraaui inoni nai Israel mei Jiuda.
9 Mana duruduru naasi 'a bwa'igui 'onaaia'a i duruduru bwani nau haua beiraaui wauwa adaa'i 'oha bwani, na'i 'oha nau wairaau hura'a baaniai Ijip.
Suria ai'a awa suria adaaui duruduru nau haa beiraau, naugu taarai murisiraau 'inia."
10 Ma ha'atee o'ani ro'u,
"Naani duruduru haoru nawaigui haua ro'u na'i murinai nei bwani beiraaui noni nai Israel.
'Inau wai nuga'i ringeringe agu'i suri'i 'adoma'idaa'i mana tahingadaa'i, neina rai ha'isuri'i.
'Inau wai ha'i God adaau, miraau rai ha'i inoni agu'i.
11 Ai'a ororiu do ta sae nai 'unua'a ro'u tanaraaui noni na'i 'omaa, ma'ua tanaraaui nei ana'i, do 'anai aidangisia Araha.
'Inia taraawa'a beiraaui hasihasi inoni, ara'a tari beiraaui sae mwanemaua rai aidangisiau hako.
12 'Inau wai 'adoma'i nugasi'i taha nara taritari'a narau haa'i, mau bwa'i 'adoma'ini'i aho'i ora-ora'a adaa'i."‡
13 Hoita, 'oha na 'ia God 'a 'unua do ni duruduru naasi 'e duruduru haoru, 'a ha'ata'inia do duruduru na'i na'osi, 'a bwani'a. Mana mareho na bwani, 'onaai 'iraraa agaau, 'a hahanoria'a wou i ta'aa 'anai ai'aa.

9

Herehere Bwani Na'i Rihunga'i

1 Na'i duruduru tahamora, 'ia God 'a hau'i tanaa Moses tara'i herehere do 'anai suri'i na'i rihunga'i ma 'unua tanaa 'anai tau'arona ta ruma saira 'anai Ruma Maea na'i marewanani 'anai rihunga'i na'iei.
2 Mana'i raronai Ruma Maeasi, 'e rua ahii na awaiei. Mana'i 'etanai ahii 'e raita, ma'e tebol na awaiei, mana'i hunganai tebol naasi na awaiei bredi maea, mana ahiisi ra 'unua 'iniai dora maea.*
3 'E kae bwana ubu-ubu'a nara rohe bwarasia 'iniai ruanai ahii. Na ruanai ahii ra 'unua 'iniai dora na maea di'u.†
4 Na'i raronai ahii naasi nara nugaa ei dora ni ho'asi nara matai suungi'i ei insens, mana dora ni ho'asi naasi ra tau'arona 'iniai gol. Na'i ahii ro'usi na awaiei bakosi nara 'unua 'iniai "Bakosi Duruduru ana God," mana abena hakoi bakosi naasi ra kuhaia 'iniai gol. Mana'i raronai bakosi naasi 'e bei nara tagoraa 'iniai gol nara awa i mahoingau nara 'unu'i 'ini'i "Mana," i 'a'abi ana Eron nara pwirai rawa na'iei, ma nai'i'ai hau hetaheta'a nara usua ei ta'i tangahurui ha'atora.‡

---

† **8:5** 8:5 Eksodas 25:40 ‡ **8:12** 8:8-12 Jeremaea 31:31-34 * **9:2** 9:2 Eksodas 26:1-30; 25:23-30, 31-40 † **9:3** 9:3 Eksodas 26:31-33 ‡ **9:4** 9:4 Eksodas 30:1-6; 25:10-16; 16:33; Nambas 17:1-11; Eksodas 25:16; Diutronomi 10:35

5 Mana'i hunganai bakosisi 'e rua cherubim, ra'i mareho gahogaho'a nara aranunudi
nararu ura na'iei 'anai ha'ata'inia do ni rarahana God na awa 'isi. Mana gahogahodi
rua cherubimisi ra adaahusia hako i dora na'i hunganai bakosi nara 'unua 'iniai dora
ni ha'a-gaasinga'ini'i ora-ora'a adaa'i inoni.§ Na'i 'ohani, 'inau ai'a to'o madoraa arari
'anai 'unu tahanga'ini'i goro hako i mwane maho.
6 Hoita naasi na'i 'oha nara ha'a-aratara'i hako o'asi mareho 'isi, 'iraaui Piriisi rau
matai siri na'i 'etanai ahii 'ado dangi 'anai hauai tau'aro adaa'i.*
7 Ma'ata na'i ruanai ahii naasi, na Bwauododaau moi Piriisi na matai siriei, ma
matai siri ha'atai moi 'ado harisi. 'Oha nai siri 'ai waa ma'ata'a i 'abunai mwamwaa,
ma waa siri 'anai ho'asi 'inia tanaa God 'ini'i ora-ora'a ana'i haaria mana ora-ora'a
adaa'i inoni nara haa'i maraugu ai'a aidangisi'i.†
8 Suri'i herehere 'isi, na Hi'ona Maea 'a ha'ata'inia tanagia doni mwani inoni na'i
'oha bwani ra bwa'i matai ataha siri beia God na'i dora na maea di'usi. 'A bwara, suriai
awa ana mau i 'etanai ahii na'i Ruma Maea Saira mana mwani herehere bwani na
ura 'ana.
9 Ni mareho 'isi ra ha'ata'inia tanagiai noni nagau tahi na'i madoraani, doni bane
mana ho'asi nara wate'i tanaa God, ra bwa'i matai ha'a-wariwari'i tahingadaa'i ma'ua
ha'a-ai'a'i 'inodaa'i nei narau waa'i mai.
10 'Inia ni bane mana ho'asi nara haa'i, rau haa'i moi 'ada'i ringeringe 'ada'i
mahoingau, mareho 'onaai gono, ma tara'i herehere 'anai ha'a-wadiwadi'i abedaa'i.
Mana ringeringe 'isi ra'i ringe 'ana moi abe. 'Ia God 'a niga'i tanagia 'anai suri'i tari
na'i 'oha na nigaa i herehere haoru.

Kraest Na Huunai Ho'asi

11 Naasi 'ia Kraest 'a boi'a ma tatau'aro 'onaai Bwauododaaui Piriisi agaau. Me 'iia
'a waa'i mai mwane mareho goro nagau to'ora'i'a suri'i tahingagaa'i. 'Iia 'a siri 'ari na'i
huunai dora maea ara'ai aro, mana dora maea naasi, ai'a dora na inoni nai tau'arona,
ma'uasi do'e aba 'iniai ha'apwa'ara na'i marewanani.
12 'Iia 'a siri ha'atai moi na'i dora na maea di'u magu bwa'i hura'a ro'u ta'oha. 'A
wateai 'abuna tanaa God mana 'abu naasi, ai'a 'abui gout ma'ua 'abui kau. 'Iia 'a
hauai 'abuna haaria, me 'iniai 'abuna 'a ruhasigia tarau'a baaniai ora-ora'a.
13 Na'i herehere bwani, na 'abunai kau mana gout, dohudohunai garei kau bwabwa
nara suu ho'asi 'inia, ra tamusia huniraaui nei rau ora-ora'a.‡ Naasi 'anai ha'a-
wadiwadiraau aho'i baani'i taha nara ha'ado'o'araau.
14 'Onaa na o'asi, moi 'adoma'i suriai wetewete na haai 'abuna Kraest. Ni 'abuna
Kraest 'ai ha'a-wariwari'i tahingagaa'i baani'i here nara matai waigia 'anai mae tarau
do nei nagai matai tau'aro tanaa God na tahitahi. Beiai mena anai Hi'ona Maea na
awa tarau, 'ia Kraest 'a watea haaria tanaa God 'anai ho'asi 'inia haaria, 'e ho'asi na
goro ma odo-odo hako.
15 Tarana naasi 'ia Kraest na waa mai duruduru haoru ana God tanaraaui inoni,
neina 'iraaui nei na 'ia God na 'ome sigihiraau, rai dauai taha na 'ia God 'a duruduru
tanaraau 'inia mana mareho 'isi rai awa tarau. Rai daa'i mareho 'isi, 'inia 'ia Kraest
'a mae 'anai ruhasi'i ora-ora'a adaa'i nei rau haai ta'aa na'i 'oha narau awa mau na'i
bahainai heimarungi anai duruduru bwani.
16-17 Hoita, 'onaa 'e nei nai hauai duruduru, mai duruduru tanaa tanei do 'ai daa'i
toto'ora ana'i na'i 'oha nai mae, na durudurusi ai'a wetewete na'i 'oha na 'ia mo'osi 'a
ai'a mae mau. Ma'ata 'aigui wetewete na'i murinai mae ana.
18 Na tarana naasi narau haa 'iniai 'abu na'i duruduru bwani, 'anai ha'ata'inia hura'a
do'e mae na to'o.
19 Na'i 'oha na 'ia Moses 'a aoha'ini'i hako i ha'atora tanaraaui inoni, 'a hiri'iai
warihui siip nara ha'a-wangawangaa na'i gere raraa baaniai pwirapwirai hasi'ei nara

§ **9:5** 9:5 Eksodas 25:18-22 * **9:6** 9:6 Nambas 18:2-6 † **9:7** 9:7 Levitikas 16:2-34 ‡ **9:13** 9:13 Levitikas 16:15-16; Nambas 19:9, 17-19

'unua 'iniai hisop, ma ruha'inia dio na'i wai nara doraria 'inia 'abui kau mana gout.
Naasi ma tamusia 'iniai bukani ha'atora, magu tamusiraau ro'u inoni 'inia.
20 'A haua o'asi magu ha'atee o'ani, “Naasi 'abu 'anai ha'a-'o'oriai duruduru na 'ia
God na ha'atora'amou 'anai suria.”§
21 Naasi magu tamusia ro'u i Ruma Maea Saira, mana mwane mareho na'i rarona
na 'iraaui Piriisi rau tatau'aro 'ini'i, 'a tamusi'i hako.*
22 Na'i Ringe ana'ia Moses, gaarangi 'adonai mareho hako rai tamusi'i 'iniai 'abu, ma
naasi 'agu ha'ata'inia do 'agu wadiwadi baaniai ora-ora'a. Ma 'onaa na 'abu 'a bwa'i
ahe, 'ia God 'a bwa'i 'adoma'i nugasi'i ora-ora'a adaa'i inoni.†
23 Naasi 'a ororiu doni Ruma Maea Saira mana mwane mareho na'i rarona nara
ha'inunudi mareho ni aro, rai ha'a-wariwari'i 'iniai 'abu. Ma'ata na huudi mareho ni
aro, rai ha'a-wariwari'i 'iniai ho'asi na ororiu di'u baani'i ho'asi nara bwani hahaa'i
na'i marewanani.
24 'Ia Kraest 'a aho'i ara'ai aro 'anai ura 'inigaaui noni na'i maana God. 'Iia 'a ai'a siri
na'i dora na maea di'u na'i Ruma Maea na'i marewanani na inoni moi nara tagoraa,
'inia ni Ruma Maeasi 'e nunu moi 'anai huunai nei na'i aro.
25 Mana ara'a na haua na'i aro, ai'a do'ai ho'asi 'inia haaria 'ado 'oha 'onaairaaui
Piriisi agaa'i Jiu nara siri 'ado harisi na'i Ruma Maea 'anai ho'asi 'iniai 'abui
mwamwaa.
26 'Onaa na ga'i o'asi, 'ia Kraest 'a ga'i bwane taringai mae mau mai taraawa'anai
marewana. Me 'a ai'a. Na'i madoraa na raumwadu i hahakonai dangi, 'iia 'a boi
ha'atai moi 'ana'ai mwane 'oha 'anai waia beira'i ora-ora'a 'iniai ho'asi ana 'inia haaria.
27 'Adonai inoni 'ai mae ha'atai moi, mana'i murinai mae 'e hihiiri.
28 Naasi 'ia Kraest 'a o'asi ro'u, 'iia 'a mae ha'atai moi 'anai wai'i beira'i ora-ora'a
adaa'i hakoi mwane inoni. Mana aho'i mai nai haua, ai'a do 'anai mae ro'u 'ada'i ora-
ora'a, ma'ata 'ai boi 'anai hauai tahi tarau tanaraaui nei narau ha'aagau mamasia.

10

1 Ni mwani herehere na'i raronai Ringe ana'ia Moses ra'i nunu moi 'ada'i huudi
mareho goro narai boi ta 'oha, ai'a do nara 'isi'a i huudi mareho. Ni ho'asi na Ringe
ana'ia Moses na 'unu'i nara hahaa'i 'ado harisi, ra ai'a huunai ha'a-wariwariraaui nei
narau boi 'anai rihunga'i.
2 'Onaa na ga'i huunai ha'a-wariwariraau, na ho'asi naasi ra ga'i bwa'igui haua'a
ro'u, marau ga'i bwa'i arunga 'ino'a mau 'ini'i ora-ora'a adaa'i.
3 Me ai'a o'asi. Ni ho'asi narau hau'i 'ado harisi, ra ha'a 'adoma'i aho'isiraau tarau
'ini'i ora-ora'a adaa'i.
4 Suria na 'abui kau mwane mana 'abui gout 'a bwa'i matai ha'a-gaasinga'iniai ora-
ora'a.
5 Tarana naasi 'ia Kraest 'a ha'atee o'ani tanaa God na'i 'oha na boi na'i marewana,
“I'oe 'o ai'a rabasi'i ho'asi mana wawate nara haa'i.
Me i'oe 'o hauai abe tanaau dona 'inau wai wateau haariau tana'o 'onaai ho'asi.
6 I'oe 'o ai'a ahugoro 'iniai mwamwaa nara ho'asi susuu 'inia mana ho'asi 'anai ha'a-
gaasinga'ini'i ora-ora'a.
7 Naasi mau o'ani, ‘God. 'Ome, ninauni. 'Inau 'au boi 'anai hauai taha na'o 'irisia
'onaai usu 'abaiau ada na'i Usu-usu Maea.’ ”*
8 Na Ringe ana'ia Moses 'a 'unua do 'iraaui Piriisi rai suu ho'asi marai haa'i tara'i
wawate tanaa God. Ma rei'uaa na o'asi, na'i dorai Usu-usu Maea ani, 'ia Kraest 'a
ha'atee o'ani 'inia God, “I'oe 'o ai'a rabasi'i ho'asi mana wawate nara haa'i, ma'o ai'a
ahugoro 'ini'i ho'asi susuu, mana ho'asi 'anai ha'a-gaasinga'ini'i ora-ora'a.”
9 Naasi magu o'ani ro'u na'i muri, “Ninauni. 'Inau 'au boi 'anai hauai taha 'o 'irisia.”
Naasi ma ha'ahakoai duruduru bwani 'anai nugaai nata nei.

§ **9:20** 9:19-20 Eksodas 24:6-8 * **9:21** 9:21 Levitikas 8:15 † **9:22** 9:22 Levitikas 17:11 * **10:7** 10:5-7 Psalm 40:6-8

10 'Ia Jisas Kraest 'a araisuriai hei'irisina God ma wateai abena 'anai mae ha'atai
moi 'inigia 'onaai ho'asi. Ma naasi, 'igaau gau ha'i noni maea ana'ia God.
11 Na'i duruduru bwani 'iraaui Piriisi adaa'i Jiu ra ura 'ado dangi 'anai taraa hahaa'i
moi ta'i ho'asi nara bwane hahaa'i mau mai nara ai'a matai ha'ahakoai ora-ora'a.
12 Me 'ia Kraest, ni ho'asi na haua ha'atai moi 'ada'i ora-ora'a 'a goro daara'i 'ana'ai
'ado 'oha. Naasi magu heinagu na'i dora ni ha'ahou na'i odona God.
13 Ma totori tari madoraa na 'ia God 'ai nugaraaui maerongana'i na'i bahainai
heimarungi ana.
14 Me 'iniai ta'i ho'asi naasi, 'a huunai ha'a-ararigaau i noni maea ana'ia God 'anai
'ari wou beia.
15 Na Hi'ona Maea 'a ha'ata'inia ro'u hura'a tanagia do 'a o'asi ha'a-momori. 'Inia
na'i Usu-usu Maea ra usua o'ani,
16 "'Ia Araha God 'a o'ani, 'Naani duruduru haoru nawai haua beiraaui inoni na'i
huunai madoraa 'ana.
Wai nuga'i ha'atora agu'i suri'i 'adoma'idaa'i mana'i tahingadaa'i marai aidan-
gisi'i.' "†
17 Maagu o'ani ro'u,
"'Augu bwa'i 'adoma'ini'i'a i ora-ora'a adaa'i
mana taha nara taritari'a narau haa'i."‡
18 Hoita, 'onaa na bwane 'adoma'i nugasi'i ora-ora'a, ai'a ta'isada do raigui hau'i ro'u
tara'i ho'asi 'anai ha'a-gaasinga'iniai ora-ora'a.

'Anai Dau Baabau Na'i Duruduru Ana God

19 Naasi arai do'ora mana asigu'i, suriai 'abuna Jisas 'a ahe 'inigia, 'igaau gau
mwaridanga'a 'anai ataha siri beia God na'i dora na maea di'usi.
20 Gau matai haua o'asi, suria gau to'oraai tara haoru na hano 'anai tahi tarau na
'ia Kraest na tahangia tanagia 'iniai mae na haa na'i dadaahoro. Mana mae na haa 'a
'onaa do'a rahiai kae bwana ubu-ubu'a nara rohe bwarasia 'iniai dora maea.
21 'Igaau gau to'oraai Bwauododaaui Piriisi hauasa 'anai 'omesurigaaui inoni ana'ia
God.
22 Naasi, gau magai boi gaarangia God beiai huunai tahinga na ha'a-momori ma
huunai 'u'uria. 'Iia 'a bwane ha'a-wariwari'i tahingagaa'i 'iniai 'abuna, do neina gaigui
abui arunga 'ino'a'a ro'u, ma 'onaa do'a ha'a-wariwarigia 'iniai wai na goro.§
23 'Igaau gau bwane maania hura'a tanaraaui noni do ra'i mareho na gau 'adoma'i
heitotori 'ini'i. Gai dau baabau magai abui 'adoma'i heiruarua'a 'ini'i mareho 'isi. 'Inia
'igaau gau matai 'u'uria taraua God suri'i duruduru ana'i tanagia.
24 Gai 'adoma'i raha 'iniai taha na gau matai haua 'anai 'a'auhiai nata nei, neina 'iia
'ai ha'ata'iniai heita'ahi tanaa ro'u i nata nei, ma 'ai hau'i mwane mareho goro.
25 Gai abui mamarota'i boi goni 'anai rihunga'i, rei'uaa na tara'i nei ra bwane
mamaro'a. Ma'ata moi boi goni 'anai ha'a-'o'ori'amou hairiu. 'A ororiu di'u domoi
haua o'asi tarau, 'inia na dangi nai aho'i mai Araha 'a raumwadu.
26 'Onaa nagau ta'ahia mau i ora-ora'a magau bwa'i agoheta'i haa'i mareho ta'a'i na'i
'oha nagau bwane aidangisiai huunai ha'ausuringa'i, me 'a bwa'i ho'asi'a ro'u naigui
awa ro'u nai matai ha'a-gaasinga'ini'i ora-ora'a 'isi.
27 Me 'igaau gai mamasi moi ha'i mamaa'u 'anai 'oha na 'ia God 'ai ha'a-mama'aigia
na'i 'eu raha na matai noro ha'a-dorohuraaui nei narau ha'imae beia.
28 'Onaai bwane 'iraraa amoou, 'onaa 'e waira rua ma'ua oru narai ha'arangasia
hura'a do 'e sae na kakawata'i araisuri'i Ringe ana'ia Moses, 'ia mo'osi ra bwa'i arunga
ta'ahia, rai ngahu gata'inia moi.*

---

† **10:16** 10:16 Jeremaea 31:33 ‡ **10:17** 10:17 Jeremaea 31:34 § **10:22** 10:22 Tara'i sae ra 'adoma'inia do ra hadanga'iniai bwareomaea. * **10:28** 10:28 Diutronomi 17:6; 19:15

29 Naasi, moi 'adoma'iniai mamaa'a nai hauai ha'a-mama'ai tanaai nei na here bodio
'iniai Garena God, ma ai'a 'adoma'i hihi'a 'iniai 'abuna, rei'uaa na 'abu naasi na ahe
'anai ha'a-'o'oriai duruduru haoru ana God ma ha'a-wariwaria baaniai ora-ora'a. 'Ia
mo'osi 'a here ha'ata'aiai Hi'ona Maea na ha'ata'iniai goro ana God 'inigia.
30 Magau 'iraraa do'ia God na o'ani,
"'Inau wai ha'a-mama'airaaui sae hehereta'a'i.
'Inau wai su'ua aho'i tanaraau."
Magu ha'atee o'ani ro'u,
"'Inau a Araha God, 'inau wai hiiriraaui inoni agu'i."†
31 'E maho na ha'amagugu abe di'u naasi do'ia God na tahitahi, 'ai hiiri'o.
32 Abui kaku'aai 'oha namou taraawa'a hinihiniai Taroha Goro 'inia Kraest mamou
siri mai na'i marewa. Moi 'adoma'i suria aho'i ura wetewete namou haua suri'i
hinihinimoo'i, rei'uaa tara'i 'oha mou siri suri'i rongomaata'i nara raha di'u.
33 Ra'i 'oha ra ha'atee ha'a-ta'ai'amou mara here ha'a-maata'i'amou suri'i maadi
inoni. Tara'i 'oha mou 'a'auhiraaui nei ra ha'a-maata'iraau ro'u o'asi.
34 Mou arunga ta'ahiraau mamou 'a'auhiraaui nei ra gaasiraau na'i rumaniho'o.
Ma rei'uaa ra waa'i baani'amou mareho namou to'ora'i, 'i'amou wa'ewa'e moi. Mou
wa'ewa'e suria mou aidangisia do 'e mareho nai goro di'u ro'u wou nai awa tarau
namoi dau'i mau ro'u ta'oha.
35 Rei'uaa mwane mareho rai to'oto'o he'ua, me moi abui ha'a-ai'aai 'ado'ado
wetewete 'anai 'u'uria Araha. 'Inia 'e kaeni heitahari raha namoi daua 'inia.
36 Moi wetewete mamoi mangudi neina moi hauai hei'irisina God mamoi dauai
taha na 'ia God na duruduru tana'amou 'inia.
37 'Inia na Usu-usu Maea 'a o'ani,
"'A bwa'i orea mia mo'o nai boi 'ai boi'a,
'iia 'agu bwa'i mamasi'a ro'u.
38 Miraaui nei narau odo-odo na'i maagu narau hinihiniau rai to'oraa i huunai tahi,
mia tei nai rihota'i aho'i baaniau 'au bwa'i ahugoro 'inia."‡
39 Me 'igaau gau ai'a 'onaairaaui nei narau rihota'i aho'i narai ha'a-mama'airaau na'i
dora ni rongomaata'i. Ai'a. 'Igaau ra'i inoni nagau hinihinia God, mia God 'ai haua
tanagaau i tahi tarau.

11

Tara'i Heiha'auu 'Iniai Taha Naasi Hinihini

1 Taha naasi hinihini? Hinihini, naasi 'adoma'i wetewete nagau to'oraa do na
mareho nagau 'adoma'i heitotori 'ini'i rai to'o ha'a-momori, rei'uaa nara ai'a to'o mau.
2 Ma na'i 'oha i na'o, 'ia God 'a taeniraau inoni suriai hinihinia adaau.
3 Suriai hinihini, naasi nagau aidangisia 'inia do na marewanani 'a pwa'ara moi
'iniai ha'atee ana God, do neina baaniai taha nagau ai'a matai 'omesia rai hura'a mai
taha nagau matai 'omesi'i.
4 Suria Ebol 'a hinihinia God, 'ia Ebol 'a hauai ho'asi na arari goro na 'ia God na
wa'ewa'e 'inia baaniai ho'asi na 'ia Kein na haa. Mia God 'a wa'ewa'e 'iniai ho'asi na
haua, ma 'unua do 'iia 'e inoni odo-odo. Ma rei'uaa na 'iia 'a bwane mae, ma'ata ni
hinihini na haua beia God 'e ha'ausuringa'i tanagiai noni mau tari mai na'i dangini.
5 Suria 'ia Inok 'a hinihinia God nara waia ha'i tahi 'inia ara'ai aro. 'Agu 'asu'ani
ai'aa moi, suria 'ia God na waia.* Na'i Usu-usu Maea 'a 'unua do 'ia God 'a waia Inok,
'inia 'ia God 'a wa'ewa'e 'inia.
6 Naasi mou 'omesia do 'abwa'i nei nai matai ha'a-wa'ewa'ea God 'onaa na bwa'i
to'oraai hinihini. 'Inia 'iatei na raba boi beia God, 'ai hinihini ma'ata'a do 'ia God 'a
awa ha'a-momori ma matai tahariraaui nei narau siba suria.
7 Suria 'ia Noa 'a hinihinia God, 'ia Noa 'a araisuriai ha'abasu na haa God tanaa 'iniai
mareho narau ai'a 'omesia do'ai to'o ga'u ta 'oha. 'Iia 'a araisuria God ma tagoraai

† **10:30** 10:30 Diutronomi 32:35-36 ‡ **10:38** 10:37-38 Habakuk 2:3-4 * **11:5** 11:5 Jenesis 5:24

haka 'anai ha'atahiraaui ruruha ana. 'Iniai hinihinina beia God, 'iia 'e ta'i 'ini'i nei
nara odo-odo na'i maana God. Mana barongana Noa 'a ha'ata'inia doni inoni na'i
'ohasi ra ta'aa ma arari do'ia God 'ai hiiri ha'amaesiraau.
8 Suria 'ia Ebraham 'a hinihinia God, 'ia Ebraham 'a araisuria God 'oha na soia ma
'unua tanaa do'ai hura'a maai hano 'anai dora na duruduru 'inia tanaa do'ai haua
tanaa. Na'i 'oha na hura'a na hano, 'iia 'a hano ha'i ai'a aidangisiai dora na 'ia God na
duruduru tanaa 'inia.
9 Ma na'i 'oha na ataha na'i dorasi, 'iia 'a awa na'i 'isi mana hinihinina 'a awa mau
na'i hungana God. 'Iia 'a awa suri'i ruma saira 'onaai mahuara. Mana garena, 'ia
Aisak, mana wauwana, 'ia Jekop, raru awa o'asi ro'u rei'uaa na 'ia God na duruduru
tanararua ro'u 'iniai dorasi.
10 'Ia Ebraham 'a mwa'emwa'e 'anai awa o'asi 'inia 'a 'adoma'i heitotori 'iniai 'omaa
nai awa tarau. 'Omaasi 'ia God nai hauai nununa, me 'iia ro'u nai tagoraa.
11 Suria 'ia Ebraham mea Sera raru hinihini, rei'uaa raru wari di'u'a, mia Sera 'a
'amara ro'u, me rarugu buna to'o gare mau. 'A o'asi 'inia 'ia Ebraham 'a hinihinia
do'ia God 'a bwa'i horosia mwada'u i duruduru ana.
12 Rei'uaa na 'ia Ebraham 'a wari di'u'a 'anai haua ta gare, me baania 'a hura'a mai
kae ruruha raha na bwa'i nei nai matai uduma'i arariraau. Na rago rau haa 'a 'onaai'i
hee'u nai aro mana nunu'u nai one.
13 'Iraaui inoni 'isi, rau hinihinia God tari mae, rei'uaa narau ai'a daa'i na'i
marewanani taha na 'ia God na duruduru tanaraau 'ini'i. Ma'ata 'a 'onaa do rau
wanasi'i 'ariwou i taha narai daua mau ta'oha, marau wa'ewa'e 'ini'i. Naasi, rau
ha'ata'inia hura'a do 'iraau ra'i mahuara, ma ra'i inoni nara gaariri moi mai na'i
marewanani.
14 'Irai nei nara here o'asi, 'a ha'ata'inia dorau siba suria nadaau i huunai 'omaa.
15 'Onaa narau ga'i 'adoma'inia doni 'omaa narau hano baania naasi huunai 'omaa,
rau ga'i suria aho'i tara narau boi suria.
16 Me ai'a! Rau siba suriai 'omaa na goro di'u ro'u wou, 'e 'omaa goro na'i aro.
Tarana naasi 'ia God 'a mari'ori'o 'iniraau 'oha narau 'unua do'iia 'e God adaau. Gau
'iraraa o'asi, 'inia 'iia na tagoraai 'omaa tanaraau na'i aro.
17-18 Suria 'ia Ebraham 'a hinihini na taarai mwa'emwa'e 'anai ho'asi 'inia Aisak, 'oha
na 'ia God 'a ohongiai hinihinina Ebraham. 'Ia Aisak naasi'a i ta'i gare ana, ma'ata 'a
mwa'emwa'e 'anai ho'asi 'inia tanaa God rei'uaa na 'ia God 'a bwane duruduru o'ani
tanaa, "Baania Aisak naasi narai hura'a mai inoni 'anai ha'arago'i warowaromu."†
19 'Ia Ebraham 'a hinihini do 'onaa 'ai mae a Aisak, 'ia God 'ai matai ha'a-suruta'ea
aho'i baaniai mae. Naasi na'i 'ohasi, 'ia Ebraham 'a 'onaa do 'a waia aho'i garena na
mae ga'u.
20 Suria 'ia Aisak 'a hinihinia God nagu taarai ha'agorohirarua 'inia i rua gare ana,
'ia Jekop mia Iso. 'A maania tanararua i ha'agorohi na 'ia God 'ai haua mau tanararua.‡
21 Suria 'ia Jekop 'a hinihinia God nagu taarai ha'agorohirarua 'inia i rua wauwa
ana, ni rua gare mwane ana Josep. Na'i 'ohasi 'ia Jekop 'a wari di'u'a ma gaarangi
mae'a, ma dau wou na'i 'a'abi ana ma ha'aasaa God.§
22 Suria 'ia Josep 'a hinihinia God, 'oha na gaarangiai 'oha ana 'anai mae, 'a
hadanga'iniai hura'a wairaau nai haa God inoni nai Israel baaniai Ijip, ma 'unua
tanaraaui here narai haua 'ada'i surisurina'i 'oha nai mae.*
23 Suria inana mana amana Moses raru hinihinia God, nararugu taarai girua 'inia
Moses suriai oru hura murinai huta ana. Ni 'omesia adarua do'iia 'e gare 'ome goro,
rau ai'a araisuriai taha i mwaeraha na 'unua.
24 Suria 'ia Moses 'a hinihinia God, 'oha na raha ara'a, 'a ai'a rabasia dorai 'unua do
'iia 'e gare anai gare urao anai Mwaeraha ni Ijip.

---

† **11:17-18** 11:17-18 Jenesis 21:12 ‡ **11:20** 11:20 Jenesis 27:27-29, 39-40 § **11:21** 11:21 Jenesis 47:31-48:20
* **11:22** 11:22 Jenesis 50:24-25; Eksodas 13:19

25 'Iia 'a 'adoma'i nunuga na'i tahingana hako 'anai rongomaata'i goni beiraaui inoni
ana'ia God. 'A 'iraraa doni heresi 'a goro di'u baaniai awa wa'ewa'e moi na'i gere
madoraa na'i ora-ora'a.
26 'Iia 'a 'adoma'inia do, 'anai rongomaata'i 'iniai hinihinina do 'ia God 'ai ha'ataariai
Ha'atahi 'anai ha'atahiraaui Jiu, 'a goro baaniai to'ora'i mwane mareho goro na'i Ijip.
Suria 'iia 'a wana 'ari na'i 'oha nai boi mau 'anai kae heitahari raha na 'ia God nai
haua tanaa.
27 Suria 'ia Moses 'a hinihinia God, nagu taarai hano 'inia baaniai Ijip ha'i ai'a
mamaa'usiai Mwaeraha. 'Iia 'a hano moi ma ai'a raba rihota'i aho'i, 'inia na'i
'adoma'ina 'a 'onaa do'a rere'ia'a woua God, rei'uaa na ai'a ta sae mau nai wana
to'ia beia.
28 Suria 'ia Moses 'a hinihini nagu taarai haua 'inia tanaraaui inoni nai Israel i ringei
Roho Aharau, ma 'unua tanaraau 'anai tamusi'i bwaudi maraaruma adaa'i 'iniai 'abui
mwamwaa, do neina enjel 'anai ha'amaesi 'a bwa'i matai ha'amaesi'i garemwane
hutai na'o adaa'i.
29 Suria rau hinihinia God, 'a hoaiai asi meramera'a taradaaui inoni nai Israel marau
hano horo na'i dora mamata. 'Oha na 'iraaui Ijip raugu ataha wou na'i 'isi 'iniai hano
haisuri adaau, na asi 'a toto goni aho'i huniraau, marau dodo hako.

30 Suria rau hinihinia God, 'e biu dangi na 'iraaui inoni nai Israel rau hano gariai
Jeriko, mana'i murinai biu dangisi, na banihau 'anai 'omaasi 'a kokohu.
31 'Ia Rehab 'e urao rebirebi na'i 'omaasi. Me suria 'a hinihinia God, ra ai'a ngahu
ha'amaesia beiraaui inoni narau hairaesi beia God na'i 'omaa anasi. 'Inia 'iia naasi
na ha'a-maotoraruai rua saeni Israel nara ha'a-taarirarua wou 'anai wana girugiru
na'i 'omaasi.
32 'A goro'a ga'u! 'Au ai'a to'o madoraa 'anai mamaani surisuria 'aria Gidion, 'ia
Barak, 'ia Samson, 'ia Jefta, 'ia Deved, 'ia Samiuel, miraaui rarabea.
33 Suriai hinihinia adaaua God, rau ha'ato'o'i kae mareho. Rau ha'aheho'i tara'i
kantri narau hei'oi bei'i. Rau heimarungi beiai here odo-odo ma rau daa'i taha na 'ia
God na duruduru tanaraau 'ini'i. Tara'i nei 'iniraau, na laeon ai'a ngauraau suria 'ia
God 'a ha'abwarasi'i ngoodi.
34 Tara'i nei ra gaasiraau na'i kae 'eu mara ai'a noro. Tara'i nei, na naihi adaa'i
maerongadaa'i ra ai'a to'iraau. Tara'i nei, rei'uaa narau maemae'a na'i na'o, na'i
muri rau wetewete. Tara'i nei, rau ramo suri'i hei'oi marau ha'aheho'i maerongadaa'i
marau ha'ahorahiraau.
35 Suriai hinihinia adaaua God, ra'i urao na gare adaa'i ra mae, mara tahi aho'i.

Ma'ata, tara'i sae hinihini na maerongadaa'i ra here ha'a-rongomaata'iraau. 'Onaa
rau ga'i nugasi'i hinihinidaa'i, ra ga'i ha'a-hura'ahiraau dadara'a, me rau wa'ewa'e moi
'anai rongomaata'i o'asi tari mae. 'Inia rau 'irisia do rai suruta'e aho'i 'anai dauai tahi
na goro di'u ro'u wou.
36 Tara'i nei ro'u ra haikou 'iniraau mara rabusi'i, ma tara'i nei ra tosi'i 'ini'i arihau
mara gaasiraau siri na'i rumaniho'o.
37 Tara'i nei ra buta ha'amaesi'i 'ini'i hau, ra'i nei ra horosi'i abedi 'ini rua aba, ra'i nei
ra ha'amaesiraau 'ini'i naihi hehei'oi. Ra'i nei ra'i hasihasi inoni ma rau ho'osi'i moi
uri-uri siip mana gout suria rau ai'a to'o bwana. 'Iraaui sae ra here ha'a-mama'airaau
mara norata'airaau.
38 Rau hano hairiu 'ari suriai dora mangasara mei suri'i hungahunga 'anai bainihu
suri'i giru mana wabwa. 'Iraau ra'i inoni goro na ai'a ta'isada dorai awa goni beiraau
inoni ta'aa anai marewana.
39 Hoita, 'ia God 'a taeniraaui inoni o'asi 'ini'i hinihinidaa'i, magu ai'a tanei 'iniraau
nai daua mau i taha na 'ia God na duruduru 'inia tanaraau.
40 'Inia 'ia God 'a to'oraai 'ado'ado na goro di'u ro'u wou. 'A rabasia dorai totorigaau,
neina na'i ta'i 'oha 'igaau hako gai ha'i sae narau huunai arari 'anai 'ari wou beia God.

12

God Amagaau

1 Naasi suriai wanasigaau adaaui kaeni ruruha narau ha'ata'inia tanagaau i
taha naasi hinihini, gau magai nuga'i beira'i taha nara matai ha'abwarasigia suri'i
hinihinigaa'i beia God magai nugasi'i ro'u i ora-ora'a nara awa baabau suri'i
tahingagaa'i, magai 'eba wetewete na'i 'eba heiohooho na 'ia God na haua tanagaau
'anai 'eba na'iei.
2 Na 'adoma'igaa'i hako rai awa beia Jisas, 'onaai nei na wana wetewete 'anai dora na
'eba 'ana. 'Inia 'ia Jisas naasi ahuinai hinihinigaau me 'iia na ha'a-'o'oriai hinihinigaau
tari 'oha nagai ura baabau. 'Iia 'a mwa'emwa'e 'anai rongomaata'i tari mae ana na'i
dadaahoro, 'inia 'a 'adoma'iniai wa'ewa'e nai to'oraa na'i muri. Mana ninima na ga'i
haa 'iniai mae ana na'i dadaahoro, 'a 'adoma'i mara mareho haaria moi 'inia. Mana'i
'ohani 'a heinagu na'i odona God na'i dora ni Mwaeraha ara'ai aro.
3 'Adoma'i aho'isia Jisas. Rei'uaa na 'iraaui inoni ta'a'i ra hauai ta'aa tanaa, 'iia
ai'a maemae'a. Naasi 'i'amou ro'u moi abui wai'ate'a ma'ua maemae'a na'i 'eba
heiohoohosi.
4 'Inia na'i haisuasua mana heingahui namou haa beiai ora-ora'a, ai'a tanei 'ini'amou
mau 'ai gaarangi mae.
5 'A 'ua? Mou kaku'a'i ha'atee ha'a-'o'ori na 'ia Araha God na haa'i tana'amou 'onaai
gare ana'i? 'Iia 'a o'ani,
"Garegu, 'oi abui 'adoma'i mara mareho haari'i moi 'ini'i taha nau ha'a-odoodo'o 'ini'i
na'i madoraa nau ha'a-odoodo'o,
ma'oi abui arunga ta'aa na'i 'oha nau ha'a-aidangisi'o 'ini'i taritari'a amu'i.
6 'Inia 'inau 'au matai ha'a-odoodoraaui nei nau ta'ahiraau,
mau matai ha'a-mama'airaaui nei nau 'unuraau 'ini'i gare agu'i."*
7 Naasi suri'i rongomaata'i namou siri suri'i, moi wa'ewa'e 'onaa do ni mareho o'asi,
ra'i ha'a-odo-odo na 'ia God na hau'i tana'amoui gare ana'i. 'Inia 'adonai Ama, ra
haha'a-odoodo'i gare adaa'i.
8 'Onaa na 'ia God 'a ai'a haha'a-odoodo'o 'onaai here na hau'i 'ada'i gare ana'i, naasi
'a ha'ata'inia do i'oe 'e gare na'o ai'a to'o amamu, ma'o ai'a ta'i beiraaui huudi gare
ana'ia God.
9 Ni amagaa'i na'i marewanani, na'i 'oha narau haha'a-odoodogaau, gau
ha'ahouraau. Naasi 'a ororiu di'u do gai mwa'emwa'e 'anai awa na'i bahainai
heimarungi ana Amagaau ara'ai aro ma naasi nagaigui dauai huunai tahi.
10 Na'i madoraa na amagaa'i rau ha'a-odoodogia, rau haua moi 'anai gere madoraa
suriai herehere narau 'adoma'i ha'agorohia. Me 'ia God 'a ha'a-odoodogia 'anai goro
agaau do neina 'igaau ro'u gai awa odo-odo 'onaaia.
11 Na'i 'oha nara ha'a-odoodogia, 'a arunga ta'aa di'u. Ai'a do 'e mareho na abe nai
arunga goro 'inia. Ma'ata na'i muri, ra'i hua goro narai ta'eha mai na'i tahingagaa'i,
'igaau nei na 'ia God na ha'a-odoodogia. Mana ha'a-odo-odo ana'ia God rai 'a'auhigia
'anai awa odo-odo mana awa goro beiai nata sae.

Tahitahi Na 'Adonai

Inoni Hinihini Rai Suria

12 Na 'eba heiohooho namou haua, moi ha'a-wetewete'i aho'i 'i uwamoo'i mana
rimamoo'i nara mamaera'a.
13 Moi hahano suriai tara na odo-odo neina 'iraaui nei na hinihinidaau ra maemae'a
rai abui maemae'a di'u ro'u wou, ma'ata rai ara'a mai wetewete.

Ha'abasu 'Iniai Rihota'i Baania God

---

* **12:6** 12:5-6 Proverbs 3:11-12

14 Moi bonasiai awa goni goro beiraau hakoi inoni ma 'anai awa odo-odo tarau.
Mou bwa'i matai 'omesia Araha 'onaa namou bwa'i haua o'asi.
15 Moi 'omesuri'amou hairiu neina abu tanei 'ini'amou 'ai hauai taha nai matai
rihota'inia haaria baania God na bwane ha'ata'iniai goro ana tanaa. 'A gasi to'o o'asi
mana tahitahi ana 'ai 'onaai hahaarisi ta'aa na tahi ara'a bei'amou. Suria ni ta'aahana
'ai matai here ha'a-ta'ai'amou.
16 Moi aidangisia do abu tanei 'ini'amou nai awa wawaasua'a, ma'uasi awa
ahurodo'a 'onaaia Iso. 'Iia 'a raonga'iniai mena ni heimarungi ana 'onaai gare na
hutai na'o 'inia moi rabo'o i mahoingau.
17 Na'i muri, 'oha nagu raba dauai ha'agorohi baania amana 'onaai gare hutai na'o,
ma bwara'a. Rei'uaa nagu angi ha'ata'ata'ahi he'ua, me 'a bwara'a do raigui sadoia
ta here naigui orisia 'iniai hereta'aa na haua na do'aigui daua aho'i 'inia i ha'agorohi
baania amana.
18 Ni boi na gau haua beia God na'i 'ohani, 'a ai'a 'onaairaaui wauwa agaa'i na'i
'ohabwani narau boi beia God na'i hungahungai Saenai. Na'i hungahungasi rau re'iai
ngarungarui 'eu mana kuhi ma uhi ro'a raha na'iei.
19 Nai 'ohasi rau rongoai aohanai biugil goni beiai ringe na hadahada tanaraau.
Na'i 'oha narau rongoai ringesi, rau ha'angoni wetewete do'aigu abui ha'atee'a ro'u
tanaraau
20 suria ni mareho na 'unua 'a kae rongo ha'amamaa'u abe di'u. 'A o'ani, "'Onaa
ta sae, ma'uasi ta mwamwaa nai hatariai hungahungani, moi buta ha'amaesia
ma'ata'a."†
21 Rei'uaa 'ia Moses, ma mamaa'usia ro'u i taha narau 'omesia ma o'ani, "'Inau 'au
'idi'idi 'iniai mamaa'u."‡
22 Na'i 'ohani gau bwa'i mamaa'u o'asi. 'Inia 'igaau 'a 'onaa do gau boi beia God na'i
hungahungai Saeon, na awa iei 'omaa raha ana God tahitahi, naasi Jerusalem na'i aro
narau awaiei meru ma'e merui enjel nara rurugoni 'anai ha'aasaa God ha'i wa'ewa'e.
23 'A 'onaa do gau rurugoni beiraaui nei nara 'onaai'i gare hutai na'o ana'ia God nara
bwane usu'i atadaa'i na'i aro. 'Igaau gau ataha'a beia God, mo'o nai hiirirai mwani
inoni hako. Gau taha na'i dora adaa'i aungadi noni hinihini nara bwani mae na 'ia
God na ha'a-wariwariraau hako baani'i ora-ora'a adaa'i.
24 Gau taha beia Jisas, mo'o na waa mai duruduru haoru ana God tanaraaui inoni.
Ni 'abuna na ahe 'anai ha'a-wariwarigia baaniai ora-ora'a 'a goro baaniai 'abuna Ebol.
'Inia na 'abuna Ebol 'a waa mai ha'a-mama'ai.
25 Naasi moi herehere goro, mou gasigu 'ageta'i araisuria God na hadahada
tana'amou na'i 'ohanisi. 'Onaa na bwara tanaraaui inoni nai Israel 'anai horata'iniai
ha'a-mama'ai 'inia ai'a bahurongoa adaaui ha'abasu na haa God tanaraau na'i
marewanani, 'ai he'ua tanagiai nei nagau ai'a raba bahurongoa God na ha'abasu dio
mai baaniai aro?
26 Na'i 'oha na 'ia God 'a ha'atee na'i hungahungai Saenai na'i 'oha bwani, na ringena
'a 'ihara'iniai ano. Mana'i 'ohani 'a haua ro'u i duruduru na o'ani, "Ta 'oha, wai
'ihara'inia ro'u i ano. Ma na'i 'ohasi, wai 'ihara'inia hakoi ano mana ahoasara."§
27 'Oha na 'ia God 'a 'unua do'ai 'ihara'inia ro'u i ano mana ahoasara, 'a ha'ata'inia
do na mwane mareho na ha'apwa'ara'i rai ai'a'i. Mana taha nara bwa'i 'ihara'i naasi
narai awa tarau.
28 Gau magai ha'atee ha'agorohia God. 'Inia 'igaau gai awa na'i hourana ana God na
bwa'i matai 'iha'iha ma'ua ai'aa. Gai ha'a-aneanea na'i here nai wa'ewa'e 'inia, magai
haua beiai ha'ahou mana ginagina.
29 'Inia ni God agaau 'a matai ha'a-mama'airaaui nei nara ai'a araisuria, 'onaai 'eu
na matai suu gata'ini'i ha'aro'a.

---

† **12:20** 12:20 Eksodas 19:13 ‡ **12:21** 12:21 Diutronomi 9:19 § **12:26** 12:26 Haggai 2:6

13

1 Mou ta'ahi'amou waiori 'onaai ha'ido'orada mana ha'iasida beia Kraest.
2 Abui kaku'aa 'anai ha'amaoto'i mahuara nara boi suri'i 'omaa amoo'i. Ra'i nei
nara haua o'asi, raugu buna ha'amaoto'i enjel suri'i ruma adaa'i ha'i ai'a 'iraraa.
3 Abui kaku'araaui nei ra awa na'i rumaniho'o. Ni arunga namoi to'oraa 'adaau,
'ai 'onaa domou awa ro'u beiraau na'i rumaniho'o. 'Ado'adoraaui nei narau
rongomaata'i, mamoi arunga 'onaa domou rongomaata'i ro'u beiraau.
4 Ringei ha'iwai 'e mareho na 'iraaui inoni hako ra ga'i ha'ahoua, mana mwane
'ai abui taritari'a baaniai urao ana mana urao 'ai o'asi ro'u. 'Inia 'ia God 'ai hiiri
ha'a-mama'airaaui nei ra wawaasua'a, miraaui nei narau taritari'a baani'i urao adaa'i
ma'ua mwane adaa'i.
5 'Oi ha'imaania do na'i tahitahi amua 'oi abui ta'ahia di'ui ha'a. Ma'oi ha'imaania
do na mareho na'o to'ora'i, rei'uaa raha ma'ua kekerei, 'oi arunga goro moi 'ini'i. 'Inia
'ia God 'a o'ani, "'Inau bwa'i nugasi'o, mau bwa'i murisi'o."
6 Naasi nagau to'oraa 'iniai 'adoma'i wetewete 'anai o'ani, "'Ia Araha naasi na
hei'a'auhi agua, 'inau bwa'i mamaa'usiai taha na 'iraau moi inoni rai haua tanaau."*
7 Moi 'adoma'i suri'i na'otara amoo'i na'i heisoi 'ohai na'o narau taroha'iniai Taroha
Goro tana'amou. Moi 'adoma'i suri'i hua goro nara hura'a mai baani'i tahingadaa'i,
mamoi suriai hinihinidaau beia Jisas.
8 'Inia 'ia Jisas 'a ta'isada 'onaa mau i 'ohabwani, mei 'ohani, mai 'ari moe'a na bwa'i
'ohai hako.
9 Naasi moi abui suri'i mwane ha'ausuringa'i haoru namou rongo'i nara sisiri mai
'anai ha'ateha'amou baaniai huunai ha'ausuringa'i. Ni huunai mareho 'anai ha'a-
weteweteai hinihinigaau, naasi i goro na haua God 'inigia. 'A ai'a 'ini'i mwane
ringeringe 'ini'i mahoingau. 'Iraaui nei nara suri'i o'asi ringeringe 'ada'i mahoingau,
na ringeringe 'isi ra bwa'i 'a'auhiraau.
10 'Igaau gau to'oraai dora 'anai ho'asi na'i aro na 'iraaui Piriisi nara tagora na'i
Ruma Maea ana God ra bwa'i matai ngaai taha nara ho'asia na'i hungana.†
11 Na'i ringeringe adaaui Jiu na'i raronai herehere 'anai ho'asi, 'iraaui Piriisi ra waa'i
siri 'abudi mwamwaa na'i ahii na maea di'u 'anai ho'asi 'ada'i ora-ora'a. Mana abedi
mwamwaa naasi nara suungi'i hura'ai abau 'omaa baaniai raronai 'omaa.
12 'A o'asi ro'ua Jisas, 'iia 'a rongomaata'i ma mae hura'ai abau 'omaa baaniai 'omaa
raha 'anai ha'a-wariwariraaui mwane inoni hako baani'i ora-ora'a adaa'i 'iniai 'abuna
haaria.
13 Naasi gau magai hura'a beira'i baaniai 'omaa 'anai heisadoi beia Jisas magai
arungana ro'u beia i ninima na siri na'iei.
14 'Inia na'i marewananisi, gau ai'a to'oraa ta 'omaa do nai awa tarau. Na huunai
'omaa agaau nai boi mau, gau 'adoma'i mamasia mau.
15 Naasi, 'iniai ho'asi na haua Jisas 'inigia, gau magai ha'a-aneanea taraua God. Ni
ha'a-aneane nagai haua 'ai 'onaai ho'asi agaau tanaa 'anai ha'arangasia hura'a do'ia
Jisas naasi Araha aga.
16 Abui kaku'aa 'anai goro tanaai nata nei ma 'anai hasura'i nga'ini'i beiraaui
mareho na'o to'ora'i. Nai'i nara 'isi ho'asi na 'ia God na ahugoro 'ini'i.
17 Ha'isuri'i taha na 'iraaui na'otara amoo'i na'i heisoi nara 'unu'i tana'amou. 'Iraau
naasi narau awa 'anai 'omesuri'i tahingamoo'i beia Kraest. Mana'i muri rai ura 'anai
ha'arangasi'i tanaa God i tatau'aro adaa'i. Moi araisuriraau neina 'iraau rai haua ha'i
wa'ewa'e i tatau'aro adaau, ma abu beiai ahutotou. 'Onaa rai ahutotou, 'aigui bwara
tanaraau 'anai 'a'auhi'amou.

---

* **13:6** 13:6 Psalm 118:6 † **13:10** 13:10 Tara'i sae ra 'adoma'inia do ni tatarani 'a hadanga'inia Jisas. Ni dora 'anai ho'asi 'a 'onaai dadaahoro ma'ua Jisas. 'Iraaui nei narau 'u'uri'i mwane ringeringe 'anai ruhasiraau baaniai ora-ora'a, 'ia God 'a bwa'i matai 'adoma'i nugasi'i ora-ora'a adaa'i. Naasi 'ado'ado 'anai dora na o'ani, "Ra bwa'i matai ngaai taha nara ho'asia na'i hungana."

18 Moi ha'arahesi 'a'auhi'ameu waiori. 'I'ameu meu 'iraraa do meu ai'a haua ta
maho nai ta'aa, 'inia meu 'irisia do mei hau'i tarau i mwane mareho odo-odo.
19 Mau ha'angoni'amou wetewete 'anai ha'arahesi do'ia God 'a bwa'i orea maai
ha'ataariau aho'i wou bei'amou.
20-21 'Ia God 'a ha'a-suruta'ea Araha aga Jisas baaniai mae, 'inia 'a ahugoro 'iniai
'abuna na ahe. 'A mae 'anai ha'ato'oa i duruduru haoru beiraaui noni na bwa'i 'oha
nai hako. Ma na'i mae na haua, 'ia Jisas 'a 'onaa do 'a ha'i 'omesuri siip goro tanagaau.
Hoita, 'au ha'arahesi mia God ni gooroha, 'ai hau'i tana'amoui taha namou ga'i to'ora'i
'anai araisuriai hei'irisina. Mau ha'arahesi ro'u do na'i mena ana Jisas Kraest, 'ia God
'ai tau'aro suri'i tahingamoo'i mamoi hau'i taha namoi ha'a-wa'ewa'ea 'ini'i. Naasi gau
magai ha'ahauasaa Kraest tarau tarau. Amen.
22 Arai do'ora mana asigu'i, 'au ha'a-ta'u'u'amou, moi bahurongo ha'agorohi'i ha'atee
ha'a-'o'ori nau usu'i dio na'i gere usu-usuni.
23 'Au rabasia domoi 'iraraa do ni do'oragaau a Timoti ra ha'a-hura'ahia'a baaniai
rumaniho'o. 'Onaa nai ada mai raurau, ma wai 'unua tanaa mamiri ta'i boi 'anai
'omesi'amou.
24 Moi 'unuai ha'atee wa'ewa'e agua tanaraaui na'otara amoo'i, miraau haru sae
hinihini narau awa 'isi bei'amou. 'Iraaui noni hinihini na'i Itali rau 'unuai ha'atee
wa'ewa'e adaau tana'amou.
25 'Ia God 'ai goro 'ini'amou hako.

Na Usu-usu Ana
Jems

Gere Mamaani 'Iniai Bukani

'A 'ua? Ai'a ta 'oha narai 'unua tana'o 'anai ha'ata'ini'i hura'ai ha'a-momori adaa'i mareho na'o hadanga'ini'i? Ma'ua, ai'a ta 'oha na'oi 'unua tanaa tanei 'anai ha'ata'iniai awaha odo-odo mana 'amaua ma'ua aidangi ana? Taha na 'irisia Jems na'i usu-usu na hauani, do 'iraaui nei narau 'unua haraariraau dora'i sae hinihini, rai ha'ata'inia hura'a suri'i barongadaa'i mana mareho nara haa'i.

Na'i na'o, 'iraaui nei nara dauai usu-usunisi rau suri'i ga'u i mwane ringeringe adaa'i Jiu maraugu tano'i ha'i sae hinihini. Na'i madoraa narau ha'i sae hinihini narau mwaridanga baani'i ringeringe 'isi, rau 'adoma'inia do rau matai ha'isuri'i moi 'ado'adodaa'i. 'Iniai aidangisia adaau do'ia God 'a ha'atahiraau 'iniai hinihinia adaaua Kraest, ma ai'a do 'ini'i mareho goro narau haa'i, rau 'adoma'inia do ai'a ta'isada do raigui bonasia do raigui hau'i ro'u i mareho goro.

Na'i usu-usu na haua Jems, 'a 'unua do ni here 'anai ha'ata'inia hura'a do i'oe 'e sae hinihini, naasi 'anai ha'ata'iniai heita'ahi 'onaai ha'atoragia na haua God. Ni huunai sae hinihini 'ai 'u'uria God suri'i 'oha na siri suri'i madoraa bwara. 'A bwa'i here ha'agorohiraau moi nei narau toto'ora, ma'ata 'ai 'a'auhiraau ro'u i pohara. 'Ai 'ome'ome goro 'ini'i taha nai maani'i ma 'ai to'oraa ro'u i madoma ana God. Na'i madoraa na 'iraaui noni hinihini rau to'oraai heita'ahi o'asi 'a ha'ata'inia do 'iraausi ra'i huudi sae hinihini.

'A 'ua? Suri'i mareho na'o haa'i na'i tahitahi amua, 'o ha'ata'inia hura'a ha'a-momori do i'oe 'e huunai sae hinihini? Na'i 'oha na'oi 'oha'iniai bukani 'oi wai'ado'ado surisuri'i dora narai 'a'auhi'o neina barongamu 'ai ta'isada beiai hinihinimu.

1 Wa'ewa'e tana'amou hakoi ai Jiu namou hinihini namou awa 'adarara 'ari suriai marewana hako. 'Inaua Jems, i noni tatau'aro ana God mia Araha aga Jisas Kraest nau hauai usu-usuni.

Hinihini Mana Madoma

2 Arai do'ora mana asigu'i beia Kraest, moi wa'ewa'e na'i 'oha moi siri suri'i mwani heiohongi mana mwani mareho bwara.

3 'Inia mou 'iraraa dona mareho nara ohongi'i hinihinimoo'i o'asi, rai 'a'auhi'amou 'anai ura baabau.

4 Moi bonasiai ura baabau na'i hinihinimoo'i, neina 'i'amou moi odo-odo mana barongamoo'i rai goro hako na'i maana God.

5 'Onaa tanei 'ini'amou nai kakui ahuna 'iniai here nai haua nai ura baabau 'inia, ma 'ai ha'arahesi mai ha'angonia God, mia God 'ai haua tanaa i madoma. 'Inia 'ia God 'e God hisuhisu ma 'abwa'i ha'aninimaia tanei nai ha'angonia.

6 Ma'ata 'iatei nai ha'angoni, 'ai hinihini, ma'ai abui 'adoma'i heiruarua'a. 'Iatei na 'adoma'i heiruarua'a na'i tahingana, 'a 'onaai'i tabaosi nara ro'a hairiunga'ini'i na'i asi.

7 Na nei na o'asi 'ai abui 'adoma'inia do'ai daua ta maho nai ha'angonia Araha God 'inia.

8 Suria na 'adoma'ina 'a ai'a hatara'i na'i ta'i maho ma 'adoma'i heiruarua'a 'ini'i mwani maho na haa'i.

9 'Io. Na sae hinihini na awa mwamwaeta'aa na'i marewanani 'a ga'i wa'ewa'e, 'inia 'ia God 'a 'adoma'i ha'a-ororiua.

10 Mia tei na toto'ora na'i marewanani 'a ga'i goro 'onaa 'ai wa'ewa'e na'i 'oha 'ia God 'ai ha'a-auruhia. 'Inia rei'uaa na toto'ora, mia mo'osi 'ai hako raurau ro'u moi 'onaai tagai raraaua.

11 Na'i 'oha na ara'ai sina mana rarahana 'a raangiai raraaua, na taga 'a nugu ma
ahoda, mana 'omegorohana 'agu ai'aa. 'A o'asi ro'u i noni toto'ora, 'iia 'ai matai mae
ro'u moi na'i 'oha na tagora mau 'anai siba ha'a.

Heiohongi

12 Ha'amwania di'u a mo'o na ura baabau na'i 'uruhadi mwani heiohongi ma'ua
suri'i mwani mareho bwara, 'inia 'ai dauai heitahari ni tahi tarau na 'ia God na durua
tanaraaui nei rau ta'ahia.
13 'Onaa tei na siri na'i heiohongi, 'ai abui 'unua doni heiohongisi 'a boi baania God,
'inia 'ia God 'abwa'i ohongiai noni 'anai haa i maho na ta'aa. Ma 'abwa'i tanei ro'u
nai matai ohongia God do 'ai hauai maho ta'aa.
14 Na noni 'a siri na'i heiohongi na'i madoraa na 'iia 'a wai'ado'ado suriai 'ado'ado
ta'aa mana 'ado'ado ta'aasi 'a ha'a-bweubweu'aa 'anai ahoda na'i ora-ora'a.
15 Na 'adoma'i ta'aa 'a hauai ora-ora'a, mana ora-ora'a 'a hauai mae.
16 Arai do'ora mana asigu'i, 'oi abui pwari'i'o haari'o do 'ia God 'a matai ohongi'o
'anai hauai ta'aa.
17 'Inia na mwani bane goro hako ra dio mai aro baania God na ha'apwa'araai
sina mana hura mana mwani hee'u. 'Iia 'abwa'i orisia mwada'u i barongana, 'onaai
ori-orisi ada'i mwani mareho na ha'apwa'ara'i na'i ahoasara.
18 'Ia God 'a haua tanagiai tahinga haoru 'iniai hinihinia agaau i Ha'atee ana na
ha'a-momori. 'A haua o'asi suriai hei'irisina neina 'igaau gai ororiu baani'i mwani
mareho hako na ha'apwa'ara'i.

Bahurongo Mana Haiaraisuri'i

19 Arai do'ora mana asigu'i, moi aidangisia domoi mwa'emwa'e 'anai bahurongo,
mamoi abui raurau 'anai ha'atee ma'ua taesu'a.
20 Na taesu'a 'a bwa'i 'a'auhiai sae 'anai awa odo-odo 'onaai 'irisia ana God.
21 Naasi moi nuga'i beira'i mwani baronga ta'a'i mana here ta'a'i nara raha di'u
bei'amou. Moi ha'a-auruhi'amou mamoi suri'i ha'atee ana'ia God na nuga'i suri'i
tahingamoo'i nara matai ha'atahi'amou.
22 Moi ha'isuri'i mareho na Ha'atee ana God na ha'ausuri'amou 'ini'i. 'Oi abui
pwari'i'o haari'o do 'oi dauai tahi tarau 'onaa 'o taraa babahurongo moi ma'ogu ai'a
ha'isuria.
23 'Iatei na rongoai Ha'atee ana God ma ai'a ha'isuria, 'a 'onaai nei na wanasia
haariai nununa na'i gilaasi.
24 'Oha na wana na'iei, 'a 'ome ha'agorohia haariai nununa. Hoita, 'oha nagu
hura'a wou, ma kaku'aa'a aho'i 'omehana maagu ai'a haua'a ro'u ta here 'anai ha'a-
'omegoroa.
25 Ma'ata, moi abui haua o'asi. 'Onaa moi wana hegahegaa mana ha'isuriai
Ha'atee ana God, 'ia God 'ai ha'agorohi'amou suri'i mwani mareho hako namoi haa'i.
'Inia 'i'amou mou bahurongo mamou ha'isuriai Ha'atee ana God mamou ai'a matai
kaku'aa raurau. 'Onaai 'iraraa amoou, i Ha'atee ana God 'a odo-odo hako ma matai
ha'adadara'aai noni.
26 'Iatei na 'adoma'inia do 'iia 'e sae ni heisoi ma ai'a 'ome taranai hadahadangana,
'iia 'a hinihini kongari ma pwari'ia haaria.
27 Mana huunai ha'i sae ni heisoi na odo-odo na'i maana God i Amaga, naasia mo'o
na 'omesuria haaria baani'i mwani mareho ta'a'i ni marewana, ma ro'u a mo'o na
'a'auhirai gare a'osi mana nao nara 'irisiai hei'a'auhi.

2

'Adoma'i Ha'ahouraaui Pohara

1 Arai do'ora mana asigu'i, 'oi abui 'unua do i'oe 'o hinihinia Jisas Kraest, 'i Araha
hauasa, 'oha na i'oe 'o 'adoma'i ha'a-ororiuai nata sae baaniai nata nei.

2 'Onaa 'e sae toto'ora na siri suri'i to'oni hori bwara nara 'ome goro mana ringi gol
na'i kaka'una nai sirimai na'i ruma-ni-ha'arahesi amoou. Ma na'i moi ro'u i 'ohasi, ma
siri ro'u mai sae na pohara na siri suri'i bwana ngangata'a.
3 Naasi me i'oe 'oi o'ani 'iniai sae na toto'ora, "'Oi boi 'ini ma'oi heinagu 'ini na'i
dora heheinagu." Mia mo'o na pohara 'o o'ani 'inia, "'Oi ura wou 'isi, 'onaa bwa'i
ma'oi heinagu auru wou i anosi."
4 'Onaa 'oi o'asi, i'oe 'o taritari'a, 'inia 'o ha'ata'inia doni nata nei 'a ororiu di'u baaniai
nata nei. Beiai 'adoma'i ta'aa na'i tahingamu 'o 'adoma'inia do ra'i noni ra ororiu di'u
baani'i tara'i nei.
5 Moi bahurongo arai do'ora mana asigu'i. 'Ia God 'a sigihiraaui pohara dorai
toto'ora suri'i hinihinidaa'i. Mana dora na 'ia God na marungia, rai awa ro'u na'iei,
'inia naasi taha na 'ia God na duruduru 'inia tanaraaui nei narau ta'ahia.
6 Mi'amou mou 'adoma'i ororiu 'iniraaui noni toto'ora mamou ha'a-ta'airaaui nei
ra pohara. 'A 'ua? Mou 'irararaaui noni toto'ora namou 'adoma'i ha'ahouraausi?
Neiraausi nei narau here ha'a-ta'ai'amou marau wai'amou na'i kooti!
7 'A 'ua? 'Iatei na haikou 'inia ma ha'atee ha'ata'aiai atana Jisas, Araha aga? 'Iraau
na toto'ora!
8 Ma'ata, naani ha'atora na ororiu di'u na'i Usu-usu Maea, "'Oi ta'ahiraaui mwani
noni hako 'onaai ta'ahi'o amua haari'o."* 'Onaa mou suriai ha'atorasi, 'i'amou mou
hauai mareho na odo-odo.
9 Ma 'onaa mou 'adoma'i ha'a-ororiu'i tara'i noni baaniraau tara'i nei, 'i'amou mou
bwane ora-ora'a'a mamou horosiai ha'atora ana God.
10 Mou 'iraraa, na nei na araisuri'i mwani ha'atora hako maagu horosiai ta'i, 'a
ta'isada moi beia mo'o na horosi'i hako.
11 'Inia God na o'ani, "Abui taritari'a baaniai mwane amua ma'ua urao amua,"† ma
o'ani ro'u, "'Oi abui heingahu."‡ 'Onaa 'o ngahu ha'amaesiai noni, i'oe 'o horosiai
ha'atora, rei'uaa na'o ai'a taritari'a baaniai urao amua.
12 Naasi na ha'atee mana mwani mareho hako mou haa'i ra ga'i odo-odo, 'inia 'ia God
'ai hiiri'amou na'i bahainai ha'atora na 'unua dogai ta'ahiai nata nei 'onaai ta'ahigia
agaau haarigia. Naasi ha'atora na matai ha'adadara'aai noni.
13 Ma na'i 'oha na 'ia God nai hiiriraaui noni, 'iia 'abwa'i goro 'ini'o 'onaa i'oe 'o
ai'a goro 'iniraaui nei narau awa ha-ha'aroha'a. Mei 'onaa 'oi goro 'iniai nata nei, ai'a
ta'isada do'oi mamaa'usiai ha'a-mama'ai ana God.

Hinihini Mana Awaha

14 Arai do'ora mana asigu'i, 'a ai'a goro do'o 'unua do i'oe 'e noni hinihini ma 'ogu
ai'a ha'ata'iniai hinihinimu 'anai hau'i mareho goro. Na hinihini o'asi 'abwa'i haua
tana'o 'i tahi tarau!
15 'Onaa 'e noni hinihini na 'irisiai hei'a'auhi 'iniai bwana mana mahoingau,
16 ma'ogu o'ani moi 'inia, "'Io, 'oigu hano moe'ata, 'ia God 'ai ha'agorohi'o. 'Oi
ha'abwarasi'o baaniai aruwai ma'oi ngaungau goro." 'A 'ua? Mou 'adoma'inia doni
ha'atee pwaranga o'asi 'ai 'a'auhia 'onaa namou bwa'i haua tanaai taha na 'irisia? 'A
bwa'i!
17 Ni hinihini na'o haua beia Kraest 'a o'asi ro'u. 'Onaa 'o hinihinia, ma'ogu ai'a
ha'ata'iniai hinihinimu 'anai hau'i mareho goro, na hinihinisi 'e mareho haaria moi
ma bwa'i ha'atahi'o.
18 'Iatei na ai'a 'adoma'i aratara mai o'ani, "Ra ragoi tara 'anai dauai tahi tarau.
Tara'i nei ra to'oraa moi hinihini, ma tara'i nei ra to'oraa moi here goro adaa'i." Minau
'unua tana'amou, 'onaa 'o to'oraa moi hinihini ma'ogu ai'a haa'i here nara goro, 'e taha
nai ha'ata'iniai ha'a-momori anai hinihinimu? Minau wai ha'ata'iniai ha'a-momori
anai hinihinigu 'ini'i here goro nau haa'i.

---

* **2:8** 2:8 Levitikas 19:18 † **2:11** 2:11 Eksodas 20:14; Diutronomi 5:18 ‡ **2:11** 2:11 Eksodas 20:13; Diutronomi. 5:17

19 Mou hinihinia do 'e ta'i God moi na awa. Hinihinisi 'a goro, ma'ata 'oi aidangisia
doni adaro ra hinihini o'asi ro'u, marau mamaa'usiai hihiiri ana God ha'i 'idi'idi.
20 Oru bweu! 'A 'ua? Mou rabasia dowai ha'ata'inia goro tana'amou doni sae na
hinihini moi ma ai'a haa'i mwani mareho goro, na hinihini naasi 'e mareho haaria
moi?
21 Ni 'uaana na 'ia God 'a 'unua 'inia doni wauwa agaaua Ebraham 'e noni odo-odo?
'Ia God 'a 'unua o'asi suriai here na haua Ebraham, na'i 'oha do 'ai ho'asi tanaa God
'iniai garena 'ia Aisak.
22 Naasi mou 'omesiai 'ari goni anai hinihinina mana here ana Ebraham. Ni here
na haua 'a ha'ata'inia doni hinihinina 'a ha'a-momori.
23 Mana taha na Usu-usu Maea na 'unua 'agu ha'a-momori, 'oha na o'ani, "'Ia
Ebraham 'a hinihinia God mia God 'a 'unua do 'ia Ebraham 'a odo-odo'a na'i maana,"
mara 'unua do'ia Ebraham 'e sae goro ana God.
24 Naasi mou 'omesia doni noni 'a odo-odo na'i maana God 'ini'i here goro na haa'i,
ma ai'a 'inia moi hinihinina.
25 'E ta'i heiha'auu ro'u naasi 'inia Rehab. 'Iia 'e urao rebirebi, mia God 'a 'unua do'a
odo-odo na'i maana 'iniai waterarua ana i rua saeni Israel 'anai bainihu na'i ruma
ana, ma 'iniai 'a'auhirarua ana 'anai hano girugiru baani'i maerongadaru'i suriai tara
he'ete'i.
26 Naasi na nei na hinihini moi ma ai'a hau'i mareho goro, na hinihinina 'a mae ma
'onaai noni na ai'a to'o aunga.

3

Ngooga

1 Arai do'ora mana asigu'i, 'a ai'a goro do 'ai rago i nei 'ini'amou moi ha'i ha'ausuri
na'i heisoi. 'Inia mou 'iraraa doni hihiiri na 'ia God 'ai haua tana'ameu i ha'ausuri
'ini'i ora-ora'a amee'i 'ai raha di'u baaniai hihiiri nai haua tanaraaui nei narau ai'a
ha'ausuri.
2 'Igaau hako gau matai ha'atari'a'i mareho 'ado dangi. Me 'onaa 'iatei na matai
'ome taranai hadahadangana, 'iia 'e noni odo-odo, me 'iia 'a matai 'omesuria haaria
ro'u baani'i mwani mareho ta'a'i na'i marewana.
3 'E gere dorai 'aean moi 'anai ho'osia na'i ngoonai hoosi, 'anai rihota'inia 'ari na'i
dora na'o 'irisia do'ai 'ari ei.
4 'E kae ro'a nai wetewete maigui ono i kae haka ha'aro'asi, ma'ata 'ia mo'o na ta'e
muri 'a rihota'inia 'anai waia 'ari dora na 'irisia 'inia moi gere dorai baba.
5 'A o'asi ro'u i ngoogaa'i. 'E gere dora moi na'i abega, maagu wetewete di'u.
Mamoisui 'adoma'iniai gere mwagarahai 'eu kekerei ta'aa moi. 'Oha ra ha'ahodaria
na'i hasimou ma noro, 'a matai haa i kae 'eu.
6 Ma o'asi ro'u, na ngoogaa'i 'a 'onaai 'eu na 'ia Saetan na suungia. Na ngoogaa'i
'a honu 'iniai ta'aa ma matai oge'i mwani dora suri'i abega 'anai hauai ta'aa.
Ha'amomori, 'a matai ha'ata'aia hakoi tahingaga.
7 Ngarutani mwamwaa wawauru, mwani manu, mana mwani ii'a, mana mwani
maho 'onaai mwaa nara kakaro 'ini'i ahudi, gau matai ha'amanata'i.
8 Ma'ata 'a bwa'i noni 'ai ha'amanataa mwada'u i ngoo. 'Ado 'oha 'a ha'aagau 'anai
ha'ahura'ahiai mareho na ta'aa 'anai ha'ata'aiai noni 'onaai mwaa mamaesia.
9 Na ngoo, tara'i 'oha gau ha'aasaa Araha God i Amaga 'inia, ma tara'i 'oha gau haua
ro'u 'anai ha'atee murisiai noni na 'ia God na ha'apwa'araa do'ai 'onaaia.
10 Arai do'ora mana asigu'i, na ha'atee nara goro mana ha'atee ta'a'i ra ga'i bwa'i
hura'a goni na'i ta'i ngoo!
11 Na wai mana asi raru bwa'i matai hura'a na'i ta'i hurahura.

12 Mana kokoke i asi ra bwa'i matai taruhiai wai baania. Na hasi'ei nara 'unua 'iniai fig 'a bwa'i matai hungu 'ini huai 'oliv mana hasi'ei grep 'abwa'i matai hungu 'ini huai fig.

Huunai Madoma

13 'Iatei 'ini'amou na'o 'adoma'inia do'o madoma ma'o aidangisiai taha na odo-odo 'anai haua, ma'oi ha'ata'ini'i hura'a i mareho goro na'o haa'i mamei 'ome 'iraraai madoma na'o haa. 'Onaa 'o ai'a ha'aba'o 'ini'i mareho goro na'o haa'i, naasi i'oe 'o madoma ha'a-momori.
14 Ma 'onaa na tahingamoo'i ra honu 'iniai hai'ubwani, ma 'onaa mou 'adoma'ini'amou moi haarimoou, ma ai'a ta'isada domoi ha'ata'e'amou domou madoma, 'inia mou pwapwaari'i.
15 'Onaa na 'adoma'imu 'a o'asi, na madoma amua 'a ai'a boi baania God, ma'ata 'e madoma ni marewana na boi baanira i adaro, ai'a baaniai Hi'ona Maea.
16 'Inia 'onaa na tahinganai sae 'a honu 'iniai hai'ubwani mana saesi 'a 'adoma'inia moi haaria, na mwani mareho ra bwa'i hano goro, mana mwani mareho ta'a'i rai awa.
17 Mana nei na honu 'iniai madoma ana God, na tahingana 'a odo-odo goro. 'A raba awa goni goro beiraaui mwani noni, 'a awa 'abenga'i ma mwa'emwa'e 'anai bahurongoai nata nei. 'Iia 'a 'a'auhiraaui nei nara 'irisiai hei'a'auhi ma hau'i mwani here goro. 'A ai'a aba 'anai 'a'auhi'i moi tara'i noni, ma ha'a-momori tarau na'i awangana.
18 Na nei na 'a'auhiraaui noni 'anai awa goni goro, 'ai 'a'auhiraau 'anai suriai awaha na odo-odo.

4

Abu Ta'ahi'i Mareho Ni Marewana

1 'A 'ua? 'E taha nara ha'ataarau 'ini'i heita'ia nara to'oto'o tarau na'i ahoaamousi? Ni mareho 'isi ra to'o, suria na mwani hei'irisi ta'a'i nara awa suri'i tahingamoo'i ra ura bwarasi'i hei'irisi goro amoo'i.
2 Mou naga 'ini'i mareho anai sae he'ete'i maagu bwarai domoi to'ora'i. 'Agu haa mamou heingahu'a. Mana'i 'oha namou 'irisi'i mareho mamougu ai'a to'ora'i, mou heita'ia. Ni 'uaana namou ai'a to'ora'i 'ini'i mareho namou 'irisi'i? Mou ai'a to'ora'i suria mou ai'a ha'angonia God 'ini'i!
3 Ma rei'uaa namoi ha'angonia God, mia God 'abwa'i wate'i tana'amou, 'inia na huudi 'adoma'imoo'i 'ada'i mareho namou ha'angoni'i ra taritari'a. Mou ha'angoni'i moi taha namoi goro 'ini'i moi haarimoou.
4 'I'amou mou 'onaai urao na taritari'a baaniai mwane ana, suria mou murisia God 'anai ta'ahiai maho he'ete'i. 'A 'ua? 'I'amou ai'a 'iraraa dona nei na ta'ahi'i mareho ta'a'i na'i marewanani, 'a ha'imae beia God? Mawai 'unu aho'isia ro'u tana'amou, 'onaa mou raba hagu goro bei'i mwani maho ta'a'i na'i marewana, ma 'i'amou ra'i maerongana God.
5 'A 'ua? Mou 'adoma'inia dona Usu-usu Maea 'a to'o hadahada moi 'oha na o'ani, "'Ia God 'a huunai 'irisia dogai ta'ahia moi haaria, 'inia 'iia na ha'apwa'aragia."*
6 Ma rei'uaa na bwarai haua o'asi, 'iia 'a goro 'inigia ma 'a'auhigia. Na tarana naasi na Usu-usu Maea 'a 'unua ro'u o'ani, "'Ia God 'a ura bwarasiraaui nei narau ha'ata'eraau haariraau, ma goro 'iniraaui nei rau ha'a-auruhiraau."
7 Naasi moi wate'amou haari'amou tanaa God. Mamoi ura wetewete bwarasia Saetan mai hora baani'amou.

---

* **4:5** 4:5 Tara'i Baebol ra o'ani, "Na Hi'ona Maea na'ia God 'a nugaa beigia 'a 'irisia do 'igaau 'iaana moi haaria."

8 Moi boi gaarangia God mia God 'ai gaarangi'amou. 'I'amoui noni ora-ora'a, moi nugasi'i baronga ta'a'i amoo'i. Mi'amoui nei namou 'adoma'i heiruarua'a, moi ha'a-wariwari'amou baaniai ta'aa na awa suri'i 'adoma'imoo'i!
9 Ai'a ta'isada domoi da'a ma ai'a ta'isada domoi wa'ewa'e. Ma'ata, mou ga'i angi mamou ga'i ahutotou 'ini'i mareho taritari'a namou haa'i.
10 Mana'i 'oha moi ha'a-auruhi'amou haarimoou na'i maana Araha God, 'iia 'aigui ha'a-ororiu'amou.

Abu Hiiriai Nata Sae Hinihini

11 Arai do'ora mana asigu'i, mou abui hihiiri ma'ua ha'atee ha'ata'aiai nata nei. 'Onaa namou hihiiri ma'ua mou ha'atee ha'ata'aiai nata noni hinihini, 'i'amou mou hiiria mamou ha'atee ha'ata'aiai ha'atora ana God tanagia 'anai ta'ahiai nata nei. 'Onaa moi 'unua doni ha'atorasi 'a ai'a goro, 'a ha'ata'inia domou ai'a araisuria'a.
12 'Ia moi 'etea God na matai haa'i ha'atora tanagia ma ta'isada 'anai hiirigia. 'Iia 'etea na 'iraraa, 'ai ha'atahigia ma'ua 'ai ha'amaesigia? Naasi ai'a tana'amou 'anai hiiria ma'ua ha'atee ha'ata'aiai nata nei.

Ha'abasu 'Ini 'Unuai Taha Nai To'o Ho'oa

13 Moisu bahurongo, 'i'amoui nei namou o'ani, “Na'i de'eni, ma'ua na'i ho'oa, gai hano magai 'ari awa na'i taon suria ta ta'i harisi 'anai siba here nagai toto'ora 'inia.”
14 'I'amou mou bwa'i 'iraraai taha nai to'o ho'oa! 'Inia ni awangagaau na'i marewana 'a 'onaaia moi waha na ha'ata'i moi gere madoraa ma ai'aa aho'i.
15 Ni mareho namoi 'unua 'ai o'ani, “'Onaa 'ia Araha God 'a 'irisia, naasi gai tahi mau magai hauai taha nagau 'adoma'ini'i.”
16 Mi'amou mou ha'apa'o mamou ha'ata'e'amou, 'inia mou 'adoma'inia domou bwani 'iraraai taha nai to'o ho'oa. Mou taritari'a 'iniai heresi.
17 Hoita, moi aidangisia. 'Iatei na 'iraraai taha na odo-odo 'anai haua maagu ai'a haua, 'iia 'a bwane ora-ora'a.

5

Ha'abasu Tanaraaui Sae Toto'ora

1 Moisu bahurongo, 'i'amoui sae toto'ora. Mou ga'i angi uru-uru 'iniai ahutotou 'ini'i mwani mareho ta'a'i namoi siri suri'i.
2-3 Na'i marewanani mou boribori'i toto'ora amoo'i. Ma'ata moi 'iraraa doni marewanani 'a bwa'i orea mai hako. Na toto'ora amoo'i ra ta'a'i, mana 'adi ra ngaa'i hako i bwana goro amoo'i. Na silva mana gol amoo'i ra he'a'a, mana he'a 'isi 'a ha'ata'inia hura'a tanaa God i kikipau amoou. Mana kikipau namou haua 'ai ha'a-ta'ai'amou 'onaai 'eu na suu gata'ini'i ha'aro'a.
4 Moi bahurongo, mamoi rongoraaui sae mou ha'atau'aro'i suri'i mou amoo'i namou ha'a-bweubweu'araau suri'i horihoridaa'i. 'Iraau rau ha'angonia wetewete Araha God huunai mena 'anai hiiri'amou, mia Araha God 'a rongoraau.
5 Na tahitahi amoou na'i marewanani 'a mwada'u di'u 'inia moi toto'ora amoou, mamou haa'i mwani mareho namou arunga goro 'ini'i. Mou 'onaai boo ra hangani ha'abwi'aa 'anai ngahuia, 'inia mou 'adoma'inia ro'u do 'a bwa'i maho ta'aa nai to'i'amou ta 'oha.
6 'I'amou mou hiiriraaui sae goro na bwara tanaraaui ura bwarasi'amou, mamou ha'amaesiraau.

'Abenga'i Mamasi Moi

7 Naasi arai do'ora mana asigu'i, tari 'oha nai boi aho'i Araha, moi mamasi beiai ahumaratanoa 'oha nara here ha'a-ta'ai'amou. Moi ahumaratanoa 'onaai nei na 'abenga'i totoriai mou ana dorai hungu goro i mareho na 'odora'ini'i. 'Iia 'a 'abenga'i totoriai rangi 'anai rangi ha'atahiai mou ana mai hua'a goro.

8 'I'amou ro'u mou ga'i ahumaratanoa mamoi abui maemae'a, 'inia 'ia Araha 'a
gaarangi mai boi'a.
9 Arai do'ora mana asigu'i, abui 'unu'unuai nata nei. 'Ia God 'a gasi hiiri'amou, 'inia
'iia 'a ha'aagau'a 'anai hiiriraaui noni hako.
10 Moi 'adoma'ini'i mamoi ha'isuri'i barongadaa'i rarabea na'i 'oha bwani narau
taroha'iniai ha'atee ana God. Rau ahumaratanoa suri'i mwani rongomaata'i narau
siri suri'i.
11 Magau 'iraraa, gau 'adoma'i ha'a-ororiuraaui nei narau ura wetewete tari
ha'ahakodi rongomaata'i o'asi. 'I'amou mou bwane 'iraraai noni ra 'unua 'inia Job.
Na'i tahitahi ana, 'a siri suri'i mwani madoraa bwara mana rongomaata'i, ma'ata 'a
ura wetewete na'i hinihinina. Ma 'onaai 'iraraa amoou, 'ia Araha God 'a ha'agorohia
na'i ha'ahakonai rongomaata'i na haa. 'Inia 'ia God 'e God na honu 'iniai heita'ahi
mana hei'a'auhi.
12 Ta'i maho na ororiu ro'u arai do'ora mana asigu'i, mou abui tohe 'iniai aro mana
ano, ma'ua namoiwou ta maho. 'Oha na ta'isadai 'unuai "'Io," 'oi haa 'io odo-odo,
mana'i 'oha na ta'isadai 'unuai "Ai'a," 'oi 'unua odo-odo moi "Ai'a," 'inia God 'a gasi
hiiri'amou.

Ha'arahesi Beiai Hinihini

13 'Onaa tanei 'ini'amou na rongomaata'i, ma 'ai ha'arahesi. Ma 'onaa tei na awa
wa'ewa'e, 'iia 'ai gana ha'aasaa God.
14 Ma 'onaa tei nai daoha 'ini'amou, mamoi soiraaui bwauodo anai heisoi marai
ha'arahesi 'ana, marai rotohia 'iniai rumu na'i atana Araha.
15 'Onaa mou hinihini na'i madoraa namou ha'arahesi 'anai nei na daoha, 'ia Araha
'ai ha'atahia baaniai daoha na sadoia. Ma 'onaa 'e daohani 'ino, 'ia Araha 'ai 'adoma'i
nugasiai 'inona.
16 Naasi, 'onaa ra'i ora-ora'a namou to'ora'i mamoi ha'arangasi'i tana'amou
hairiu, mamoi ha'arahesi 'a'auhi'amou hairiu ro'u. Moi haua o'asi, mia God 'ai
ha'agorohi'amou baani'i daoha. Na ha'arahesi adaa'i noni odo-odo, ra to'oraai mena
na wetewete 'anai 'a'auhiraaui noni.
17 'Ia Elaija 'e noni 'onaaigia moi, mana'i 'oha na ha'arahesi wetewete tanaa God do
'a bwa'i rangi nai to'o, 'e oru harisi mana ono hura na ai'a rangi nai to'o na'i dorasi.
18 Na'i muri 'agu ha'angonia God do'ai rangi. Ma na'i 'ohasi 'agu rangi ha'atahi'i
mwane mareho na'i ano.
19 Arai do'ora mana asigu'i, 'onaa tanei 'ini'amou nai teha baaniai huunai
ha'ausuringa'i, 'a goro domou ga'i 'a'auhia 'anai aho'i mai.
20 Moi 'iraraa do na'i 'oha namou waia aho'i mai nei na teha na'i hinihinina, 'ia God
'ai ha'atahia baaniai mae tarau ma'ai 'adoma'i nugasi'i mwani ora-ora'a ana'i.

Na 'Etanai Usu-usu Ana Pita

Gere Mamaani 'Iniai Bukani

Ra'i mwane here he'ete'i hairiu nagau matai raharaha ara'a suri'i. Gau raha ara'a na'i abegaa'i tari 'oha gau maua. Gau raha ara'a suri'i aidangigaa'i na'i 'oha nagau ha'ausuringa'ini'i mareho na'i skuru. Nata mareho na 'igaau gau matai raha ro'u ara'a na'iei, naasi suri'i tahitahi agaa'i beia Kraest.

Na'i usu-usu naanisi 'ia Pita 'a 'unua do 'anai raha ara'a suri'i tahitahi agaa'i beia Kraest 'e mareho nagai bonasia 'onaa gau raba ara'a mai wetewete na'iei. 'A 'onaai ha'ausuringa'i na'i skuru. 'Onaa 'o bwa'i bona, 'a bwara do'oi here goro na'iei. 'I awa maea mana ano-ano, naasi mareho narai 'a'auhiai sae 'anai raha ara'a na'i tahitahi ana beia Kraest. Na'i usu-usuni 'ia Pita 'a maani'i hura'ai tara'i herehere 'anai awa maea, ma 'anai ano-ano.

'Ia Pita 'e ta'i 'iniraaui rongoiusuri ana'ia Jisas me 'iia 'e ta'i na'otara ororiu beiraaui noni hinihini na'i 'ohai na'o. 'Ia Pita 'a usuai usu-usuni tanaraaui noni hinihini 'anai ha'abasuraau 'iniraaui sae narai norata'airaau 'iniai suria adaaua Kraest. 'A 'unua tanaraau dorai ura wetewete na'i hinihinidaa'i neina 'ia God 'ai wa'ewa'e 'iniraau. 'Ia Pita 'a 'irisia do 'iraaui noni hinihini rai raha ara'a goro suri'i tahitahi adaa'i beia Kraest maraigui siri suri'i mareho ta'a'i na 'iraaui maerongadaa'i rai haa'i tanaraau. 'Igaau gau ga'i matai bonasiai haua ro'u moi heresi 'anai raha ara'a suri'i tahitahi agaa'i beia Kraest.

Na'i 'oha na'oi 'oha'i na'i 'etanai buka ana Pita 'oi matai sadoi'i here narai 'a'auhi'o 'anai raha ara'a na'i tahitahi amua beia Kraest.

1 'Inaua Pita, Ha'ataari ana Jisas Kraest, nau usu-usu tana'amou sae ana'ia God
namou awa 'onaai mahuara 'adarara suriai Provens na'i Pontas, Galesia, Kapadosia,
Eisia ma na'i Bitinia.
2 'Ia Godi Ama na 'ome sigihi'amou suria i hei'irisina. 'A ha'amaea'amou 'iniai Hi'ona
Maea ana, neina moi araisuria Jisas Kraest mana tahingamoo'i rai wadiwadi 'iniai
'abuna. Mau ha'arahesi mia God 'ai huunai ha'agorohi'amou mai ha'a-awahi'amou
goro.

'Adoma'i Heimamasi

3 Gaau ha'a-aneanea God Amana Araha aga Jisas Kraest. 'Iniai ahu ta'ahigia di'u
ana, 'a haua tanagiai tahinga haoru 'iniai ha'a-suruta'ea ana Jisas Kraest baaniai mae.
'Iniai haua o'asi ana nagau to'oraa 'iniai 'adoma'i heimamasi
4 'anai daa'i mwani mareho goro na'ia God na nuga'i tanaraaui sae ana'i. 'A nuga'i
tana'amou na'i aro, dora ra bwa'i matai ngabo ma'ua ta'a'i ma'ua ai'a'i.
5 Me 'iniai hinihinia amooua God, 'iia 'ai taatahi bwarasi'amou 'iniai mena ana tari
dangi hahako, 'oha nai ha'atahi'amou.
6 Moi wa'ewa'e 'iniai mahosi, rei'uaa moi ahutotou ta gere madoraa 'ini'i mwani
rongomaata'i he'ete'i hairiu namou siri suri'i na'i 'ohani.
7 Mareho 'isi ra'i maho moi 'anai ha'a-ohoohoai hinihinimoou beia Kraest, 'onaa
namou hinihini ha'a-momori ma'ua ai'a. 'A 'onaai 'oha 'iraau sae ra raangiai gol 'iniai
raoraohanai 'eu 'anai ha'agata'inia i do'o baania ma 'anai sadoia ha'a-momori 'onaa 'e
gol ha'a-momori ma'ua ai'a. Ma rei'uaa ra haua o'asi, i gol 'a bwa'i matai awa tarau.
Mea God 'a 'adoma'inia dona hinihinimoou 'e maho na ororiu di'ua i gol. Ma 'onaa rai
sadoia domou hinihini ha'a-momori, ma naasi, na'i 'oha nai aho'i maia Jisas Kraest,
'iia 'ai ha'a-aneane'amou mai ha'ahou'amou.

8 Rei'uaa namou ai'a re'ia, 'i'amou mou ta'ahia mamou hinihinia. Ma na'i 'ohani,
na wa'ewa'e namou haua, 'e wa'ewa'e na raha di'u na bwarai sadoia ta ha'atee goro
'anai huunai ha'arangasia goro hura'a,
9 'iniai daua amoou i tahi tarau suriai hinihinia namou haa.
10 Naia na tahi tarausi na 'iraaui Rarabea na'i 'oha bwani, rau ha'atee
rarabeanga'inia do'ia God 'ai banea tana'amou. Ma rei'uaa na o'asi, rau ai'a aidangisia
mora maraugu siba suriai huunai 'ado'ado anai mahosi.
11 Mana Hi'ona Maea ana Kraest na awa beiraau 'a ha'arangasia do'ia Kraest 'ai siri
na'i rongomaata'i raha maigu dauai mena mana raraha. Ma naasi ra bonasiai sadoiai
'oha he'ua mai he'ua i to'o nai haua.
12 'Ia God 'a ha'ata'inia tanaraaui Rarabea do tau'aro adaau ai'a do 'anai 'a'auhiraau
haariraau, me 'anai 'a'auhi'amou. Ma na'i 'ohani, tara'i sae rau maaniai Taroha Goro
tana'amou 'iniai mena anai Hi'ona Maea na'ia God 'a ha'ataaria dio mai baaniai aro.
Ma 'ohani na mamaani narau haua, 'a ta'isada beiai mamaani ra haua Rarabea. Maho
'isi, ra'i mareho na 'iraaui enjel rau raba aidangisi'i ro'u.

Ha'ata'u'u 'Anai Awa Maea

13 Hoita naasi, moi ha'aagau suri'i tahingamoo'i 'anai suria Araha mamoi
'omesuri'amou haarimoou ro'u baaniai ora-ora'a. Moi 'adoma'i heimamasi 'iniai tahi
tarau na'ia God 'ai banea tana'amou na'i 'oha nai aho'i maia Jisas Kraest.
14 Moi araisuria God mamoigu abu haa'i'a i here ra ta'a'i namou haa'i ga'u na'i na'o,
'oha mou ai'a aidangisia maua God.
15 'Ia God na 'ome sigihi'amou, 'a maea. Ma naasi, 'i'amou moi awa maea ro'u suri'i
mwani maho moi haa'i.
16 Naia na Usu-usu Maea 'a ha'arangasia 'inia o'ani, “Moi awa maea, 'inia 'inau 'au
maea.”*
17 'Ia God, namou 'unua 'inia Ama na'i 'oha mou ha'arahesi, 'a bwa'i 'adoma'i ha'a-
ororiua ta noni 'oha nai hiiriraau 'ini'i taha ra haa'i. Naasi moi ha'ahoua God na'i
madoraa mou awa mau na'i marewanani.
18 'Inia 'ia God 'a hori'amou 'anai ruhasi'amou baaniai tahinga ta'aa namou
ha'ausuringa'inia baaniraaui wauwa amoo'i. Na tahingasi 'a bwarai 'a'auhi'amou.
'Ia God 'a ai'a hori'amou 'iniai maho na matai ta'aa moi 'onaai silva ma'ua gol,
19 ma'ata 'iniai huunai 'abuna Kraest na hauasa. 'Ia Kraest 'a 'onaai garei siip nara
ha'aagaua 'anai suu ho'asi na ai'a ta ta'i maho nai ta'aa beia.
20 Na'i na'o mia God 'agu ha'apwa'araai marewana, 'a bwane 'ome sigihia Kraest
do'ai ruhasi'amou. Mia Kraest ai'a boi mau na'i marewana 'ohasi. 'Agu boi na'i 'ohani,
gaarangiai hahakonai dangi, neina 'ai 'a'auhi'amou.
21 'Iniai maho na haua Jisas, 'i'amou mou hinihinia God. 'Iia na ha'a-suruta'ea Jisas
Kraest baaniai mae ma ha'a-ororiua. Na tarana naasi, na hinihini mana 'u'uri amoou
'ai awa tarau beia God 'anai haua o'asi ro'u tana'amou.
22 'Iniai araisuria amooui huunai ha'ausuringa'i 'inia Jisas Kraest, 'i'amou mou ha'a-
wadiwadi'i haarimooui tahingamoo'i mamou ta'ahiraau ro'u i noni hinihini. Naasi,
moi ta'ahi'amou hairiu tarau 'ini'i tahingamoo'i hako.
23 Mou matai haua o'asi, 'inia mou to'oraai tahinga haoru. Ma ai'a do mou to'oraai
tahinga haorusi baanira i noni nara matai mae moi, ma'ata baaniai ha'atee ana God.
Na ha'ateesi 'a tahitahi ma 'ai awa tarau.
24 'Inia na Usu-usu Maea 'a 'unua o'ani,
“'Iraau hakoi sae ra 'onaa moi raraaua,
mana mwani mareho goro ra hahaa'i ra 'onaai moi tagai raraaua.
Raraaua na matai maria mana taga na matai anunu.
25 Ma'ata, ha'atee ana Araha God 'a awa tarau.”†
Mana ha'ateesi, naasi Taroha Goro nara bwane taroha'inia tana'amou.

---

* **1:16** 1:16 Levitikas 11:45; 19:2; 20:7 † **1:25** 1:24-25 Aisaea 40:6-8

2

'Ia Kraest 'A 'Onaai Hau Na Ororiu

1 'Iniai o'asi ana, moi nugasi'i mwani maho ta'a'i. Moi abui pwapwaari'i ma'ua here
'onaa domou goro. Abui kakawa 'ome ma'ua ha'atee ha'ata'aiai nata nei.
2-3 'I'amou mou aidangisiai gorohana Araha. Naasi, moi hioronga'iniai ha'atee ana
God neina moi raha ara'a mamoi tahi 'inia. Moi 'onaai'i gare mweramwera'a ra
hioronga'iniai suuhiai wai susu haoru.
4 Moi boi beia Araha. 'Iia na haua tanagia i tahi tarau. 'A 'onaai hau na 'iraaui sae
tatau'aro ruma rau 'itaa. Ma'ata, 'ia God 'a 'adoma'i ha'a-ororiua di'u ma 'ome sigihia.
5 'I'amou namou dauai tahi tarau, mou 'onaai'i hau na 'ia God na hau'i 'anai ha'a-
urasiai ruma anai Hi'ona Maea, naasi heisoi. Me 'iniai hei'a'auhi ana Jisas Kraest,
moi tau'aro 'onaai piriisi maea nara tau'aro beiai mena anai Hi'ona Maea mara wate'i
mareho tanaa God 'anai ha'a-wa'ewa'ea.
6 Na Usu-usu Maea 'a o'ani,
"'Au 'ome sigihiai hau na ororiu di'u
mau ha'a-urasia na'i di'unai bani na'i 'omaa i Saeon.
'Iatei nai nugaa i 'u'uri ana beia, 'agu bwa'i ahutotou'a ta 'oha 'iniai 'u'uri na nugaa
beiasi."*
7 'A ororiu di'u i hausi tana'amoui nei mou hinihini.
Mei tanaraaui nei ra ai'a hinihini,
"Na hau 'iraaui sae tatau'aro ruma narau 'itaa,
naia nagu 'onaai hau na ororiu di'u."†
8 Mana nata dora na'i Usu-usu Maea 'a o'ani ro'u,
"Naani hau ra matai tora'i ei
mara matai agusu 'inia."‡
Ra agusu, 'inia ra ai'a araisuriai ha'atee ana God. Ra agusu, 'inia 'ia God 'a bwane
'adoma'inia mau mai do 'ai to'o o'asi.
9 Ma'ata 'i'amou 'e ruruhai sae na'ia God na 'ome sigihia. 'I'amou ra'i Piriisi anai
Mwaeraha God ma ra'i noni maea ana'i. 'A wai'amou hura'a baaniai kuhi na'i dora
marewa ma 'ome sigihi'amou domoi taroha'iniai mwani mareho goro na haa'i.
10 Na'i na'o ga'u, 'i'amou ai'a noni ana'ia God, mia God ai'a ahu ta'ahi'amou. Ma na'i
'ohani, 'i'amou ra'i noni ana'i na 'ia God 'a ahu ta'ahi'amou.

Awa 'Onaai Sae Tatau'aro Ana God

11 Arai do'ora mana asigu'i, 'i'amou mou awa moi 'onaai mahuara na'i marewanani,
suria ni marewanani 'a ai'a huunai 'omaa amoou. Wai ha'atee wetewete tana'amou!
Moi abu suriai hei'irisi ta'aa anai abe hasi'o, 'iniai abe hasi'o 'a hei'oi bwarasiai tahinga
haoru namou awa iei na'i 'ohani.
12 Moi haa'i here nara goro neina 'oha 'iraaui sae ahurodo rai ha'ahuni'amou, rai
re'i'i mareho goro mou haa'i marai ha'atee ha'agorohia God na'i 'oha nai aho'i mai.
13 'Anai ha'a-wa'ewa'ea Araha, moi araisuriraaui nei ra marungi'amou, ororiu
Mwaeraha ni Rom, 'inia 'iia na bwauodo na ororiu di'u na'i marewana.
14 Moi araisuriraau ro'u Primia, 'inia neiraausi sae tatau'aro anai mwaeraha 'anai
ha'a-mama'ai'i sae ta'a'i mana ha'atee ha'agorohi'i sae goro.
15 'Ia God 'a 'irisia domoi haa'i mwani here goro maai ha'apapaku'i ha'atee
bweubweu'a adaa'i sae bweu nara ha'atee ha'a-ta'ai'amou.
16 Bwa'i ta sae nai matai ha'a-abu'amou 'inia ta maho namoi raba haua, 'inia
'ia Kraest 'a bwane ha'a-dadara'amou. Ma'ata rei'uaa na o'asi, me 'i'amou ra'i sae
tatau'aro mau ana'ia God. Mou gasi 'adoma'inia domou dadara'a mamoigu haa'i here
nara ai'a odo-odo.
17 Moi ha'ahouraau hakoi mwani sae mamoi ha'ata'iniai huunai heita'ahi tanaraaui
nei ra hinihini. Moi 'adoma'i ha'ahoua God mamoi ha'ahouai Mwaeraha 'anai Rom.

---

* **2:6** 2:6 Aisaea 28:16 † **2:7** 2:7 Psalm 118:22 ‡ **2:8** 2:8 Aisaea 8:14

Kraest 'A Ha'ata'iniai Huunai Herehere

'Iniai Rongomaata'i Ana

18 'I'amou slev, moi awa na'i bahaidi heimarungi adaa'i na'otara amoo'i mamoi
ha'ahouraau tarau. Moi haua o'asi, rei'uaa tara'i nei 'iniraau ra goro 'ini'amou ma
tara'i nei ra here ha'a-ta'ai'amou.
19 'Inia 'onaa na 'oi siri na'i rongomaata'i na ai'a arari dorai haua tana'o, ma 'o
mwa'emwa'e 'iniai 'adoma'inia amua tarau a God, 'ia God 'ai ha'agorohi'o.
20 'A 'ua? 'O 'adoma'inia do'oi dauai ha'agorohi 'onaa ra ha'a-mama'ai'o 'iniai maho
ta'aa na'o haa ma'o mwa'emwa'e moi 'inia? 'Ia God 'ai matai ha'agorohi'o moi 'onaa
ra ha'a-mama'ai'o 'iniai maho goro na'o haua ma'o mwa'emwa'e 'inia.
21 Naia na 'ia God 'a soi'amou 'inia, 'inia 'ia Kraest 'a rongomaata'i 'ini'amou ma
ha'ata'inia tana'amoui huunai herehere domoi suria.
22 'Ia Kraest 'a ai'a haua ta ora-ora'a ma ai'a ta pwari'i nai hura'a na'i ngoona ta
'oha.
23 Na'i 'oha ra ha'atee ha'ata'aia, 'a ai'a heiarami 'inia ta ha'atee ta'aa. 'Oha na
rongomaata'i 'a ai'a 'unua do'ai su'ua aho'i ta'aa. 'A 'u'uria moia God, 'ia mo'o na
hihiiri odo-odo.
24 'Ia Kraest 'a waa'i ora-ora'a agaa'i na'i abena 'oha na hano 'anai mae na'i
dadaahoro, neina gai nugasiai ora-ora'a magai awa odo-odo. 'Ini'i maara na'i abena
nagaugu goro aho'i 'inia.
25 Na'i na'o, 'i'amou mou 'onaaia ga'u i siip na teha ma na'i 'ohani mou aho'i mai
beia mo'o na 'omesuri'amou ma taguma'ini'i tahingamoo'i.

3

'Iraaui Sae Ha'iwai

1 'A o'asi ro'u, 'i'amou urao ha'iwai moi awa bahaidi heimarungi adaa'i mwane
amoo'i. 'Inia 'onaa tara'i nei 'iniraau rau ai'a hinihiniai ha'atee ana God, marai matai
rihosi 'anai hinihini 'iniai re'ia adaa'i barongamoo'i nara goro. 'A ai'a ororiu domoi
hadahada,
2 'inia 'iraau rai re'i'i barongamoo'i ra goro mana ha'ahoua amooua God.
3 'A ai'a taraa ororiu domoi haa'i here do rai 'ome goro 'iniai abemoo'i, 'onaai hiohio
warihu mana nuga ringi wadowado suri'i karingamoo'i mana ha'aha'abii mana ho'o
bwana 'ome goro.
4 Ma'ata 'a ororiu di'u doni barongamoo'i rai 'ome goro. Moi awa manego, 'inia
naasi maho na matai awa tarau mana maho na'ia God 'a 'adoma'i ha'a-ororiua.
5 Na tahingadaa'i urao nara awa maea na'i 'oha bwani ra 'ome goro o'asi. Rau
'u'uria God marau awa bahaidi heimarungi adaa'i mwane adaa'i. Naasi maho nara
haua 'anai ha'a-'omegororaau haariraau.
6 'Ia Sera 'a haua o'asi. 'A araisuri'i taha na 'unu'ia Ebraham ma ha'abwauodoa.
Ma naasi 'onaa moi abu mamaa'u mamoi haa'i mwani mareho goro, mou ga'i 'onaai
huunai gare ana'i.
7 'I'amou ro'u i saemwane ha'iwai, 'oha mou awa bei'i urao amoo'i moi aidangisia
do 'iraaui urao ra ai'a wetewete 'onaaimou. Moi ha'ahouraau, 'inia 'i'amou hako moi
daua baania God i ta'i bane, naasi i tahi tarau. 'Onaa moi haua o'asi, 'a bwa'i ta maho
nai ha'abwarasi'i ha'arahesi amoo'i.

Rongomaata'i 'Iniai Hauai Mareho Na Goro

8 Maho hahako, 'au rabasia domoi to'oraai ta'i 'ado'ado mamoi ahu ta'ahi'amou
hairiu ro'u. Moi ta'ahi'amou hairiu 'onaai ha'ido'orada, moi hauai here na goro
tanaraaui noni hako, ma ro'u, moi ha'a-anoano'amou haari'amou.

9 Moi abu su'uai ta'aa 'iniai ta'aa ma'ua su'uai ha'atee ta'aa 'iniai ha'atee ta'aa.
Ma'ata, moi ha'angonia God maai ha'agorohiraau. 'Inia 'oha na'ia God na soi'amou
'anai suria, 'a durua do'ai ha'agorohi'amou ro'u.
10 'A 'onaai ha'arangasia anai Usu-usu Maea o'ani,
"'Onaa 'o raba to'oraai tahinga goro
mana awa wa'ewa'e tarau,
'oi abu haa'i ha'atee ta'a'i
mana pwapwaari'i.
11 'Oi nugasi'i baronga ta'a'i
ma'oi haa'i mwani baronga goro.
'Oi bonasia do'oi awa goro beiraaui mwani noni hako.
12 'Inia 'ia Araha 'a wanasiraaui nei ra odo-odo
ma rongo'i ha'arahesi adaa'i,
ma ura bwarasiraaui nei ra ta'a'i."*
13 'Iatei nai matai ha'a-ta'ai'amou 'onaa moi bonasiai haa'i here goro? Bwa'i ta sae'a!
14 Ma'ata 'onaa moi rongomaata'i 'ini'i haa'i amoo'i maho odo-odo mamou ga'i
wa'ewa'e! Moi abu ta'aabemoou ma'ua mamaa'usiraaui sae,
15 ma'ata moi ha'abwauodoa Kraest suri'i tahingamoo'i. Moi awa ha'aagau 'anai
arami'i heisonga'i adaa'i nei rai songa'ini'amou 'iniai taranai taha namou hinihinia
'inia Jisas.
16 Ma'ata moi haua beiai ahu manego mana ha'ahou. Moi awasuri'i taha namou
aidangisi'i do ra odo-odo neina 'oha rai ha'atee ha'a-ta'ai'amou 'ini'i maho goro mou
haa'i 'iniai suria amooua Kraest, rai ninima 'ini'i maho rau 'unu'i.
17 'Onaa 'ia God 'a 'irisia dogai rongomaata'i 'ini'i mareho goro gau haa'i, 'a goro
baania rongomaata'i 'ini'i mareho ta'a'i nagau haa'i.
18 Mou wai'ado'ado ga'u suria Kraest. 'Iia 'a odo-odo na'i maana God maagu mae
'ini'i ora-ora'a agaa'i sae nagau ai'a odo-odo. Rei'uaa na ai'a ora-ora'a, 'a mae 'inigiai
noni ora-ora'a 'anai wai'agaau 'ari beia God. 'A mae ha'atai moi, ma 'agu bwa'i mae'a
ro'u 'ini'i ora-ora'a agaa'i ta 'oha. Ra ha'amaesiai abena, ma'ata ni aungana 'a tahi
mau.
19 Mana aungana 'a 'ari heitaroha'i tanaraaui aunga na'i rumaniho'o.
20 Aunga 'isi, naasi aungadaa'i nei ra hairaesi beia God na'i 'oha na mamasiraau
dorai rihosi, na'i madoraa na'ia Noa 'a tagoraai haka. Ma'e waira waru moi narau
ta'e na'i haka narau tahi 'iniai wai.
21 Mana waisi 'e heiha'auu 'iniai wai na'i bwareomaea na matai ha'atahigaau
baaniai ha'a-mama'ai. Mana bwareomaea, 'a ai'a 'anai dori gaasinga'ini'i do'o ni abe,
me'e duruduru gau haua tanaa God 'anai awasuri'i taha nagau aidangisi'i do ra odo-
odo. Ma gau matai to'oraai tahi 'inia, suriai suruta'e aho'i ana Jisas Kraest baaniai
mae.
22 'Ia Jisas 'a ara'ai aro ma awa na'i aba odona Godi Ama ma marungi'i enjel hako
mana mwani maho ra heimarungi mara mena na'i aro.

4

Tahinga Haoru Adaa'i Noni Hinihini

1 'Ia Kraest 'a rongomaata'i na'i madoraa na awa na'i marewanani. Naasi 'i'amou
ro'u moi ha'aagau 'anai rongomaata'i 'onaai rongomaata'i na haua. 'Inia 'onaa moi
rongomaata'i, 'a ha'ata'inia do 'i'amou mou nugasiai ora-ora'a.
2 Ma naasi, 'oha mou awa na'i marewanani, moi nugasi'i hei'irisimoo'i mamoi suriai
maho na'ia God na 'irisia.
3 Na tahingamoou na'i na'o mou awa 'onaai sae ahurodo. Na'i 'ohasi, mou to'ora'i
mwani hei'irisi ta'a'i, mou awa 'onaai mwamwaa, mamou hano hairiu 'anai gonogono

* **3:12** 3:10-12 Psalm 34:12-16

mana haa'i kae ngaugoni 'anai haa'i here wawaasua'a. Mana mareho na ta'aa di'u na
mou haua, mou ha'arahesi'i araaranunu.
4 Na'i 'ohani 'iraaui nei namou ta'i haa'i ga'u i here o'asi, 'a kakui ahudaau 'iniai
taranai taha namougu nugasi'i 'ini'i here 'isi marau 'unu'unu'amou 'iniai haa amoou
o'asi.
5 Ma'ata 'iraau rai ha'arangasi'i haariraau taha rau haa'i tanaa God na ha'aagau
'anai hiiriraaui nei ra tahi mana nei nara bwani mae.
6 'Inia naia nara taroha'inia ro'u 'iniai Taroha Goro tanaraaui nei ra bwani mae,*
neina rei'uaa abedaa'i ra mae 'onaai mae nai to'o beigaau hakoi noni, ni aungadaa'i
rai tahi marai awa beia God.
7 Na hahakodi mwani maho 'a gaarangi'a. Naasi moi 'omesuri'amou haarimoou
baaniai ora-ora'a mamoi wai'ado'ado goro neina mou matai ha'arahesi goro.
8 Maho na ororiu di'u, moi ha'ata'iniai heita'ahi na raha tana'amou hairiu, 'iniai
heita'ahi 'a matai 'a'auhi'o 'anai 'adoma'i nugasiai ora-ora'a nara haua tana'o.
9 Moi ha'amaoto'amou hairiu suri'i ruma amoo'i mamoi haua beiai wa'ewa'e mana
ahu mwa'emwa'e.
10 'Adonai nei 'ini'amou 'ia God 'a banea tanaa 'e ta'i 'ini'i bane ana'i. Naasi moi
tau'aro goro 'ini'i bane 'isi 'anai 'a'auhiraaui noni mamoi haua suriai ringe na odo-
odo.
11 'Iraaui nei ra to'oraai bane 'anai heitaroha'i, rai heitaroha'i 'onaai nei na
taroha'ini'i huudi ha'atee ana'ia God. 'Iraaui nei nara to'oraai bane 'anai hei'a'auhi,
rai 'a'auhiraaui noni 'iniai wetewete na haua God tanaraau. Neina 'ado mareho
namoi haa'i, rai ha'atee ha'agorohia God 'inia, na'i atana Jisas Kraest. Gau magai
ha'a-aneanea God, 'ia mo'o na to'o mena tarau tarau. Amen.

Rongomaata'i 'Iniai Ha'i Sae Hinihini

12 Arai do'ora mana asigu'i beia Kraest, moi abu heimwaota'i 'iniai siri amoou
na'i rongomaata'i, 'onaa do'e maho haoru tana'amou. Mahosi 'a boi 'ana moi ha'a-
ohooho'amou.
13 Ma'ata moi wa'ewa'e, 'inia mou rongomaata'i 'onaai rongomaata'i ana Kraest,
neina wa'ewa'e amoou 'ai honu aharau na'i 'oha na 'ia Kraest 'ai boi aho'i beiai mena
mana raraha.
14 Mou ga'i wa'ewa'e 'onaa ra here ha'a-ta'ai'amou 'iniai suria amooua Kraest, 'inia
'a ha'ata'i dona Hi'ona Maea ana God na mena di'u, 'a awa bei'amou.
15 'Inau 'au ai'a raba rongoa domou rongomaata'i 'iniai heingahu ma'ua beri, ma'ua
raesiai ringe, ma'ua hadahada rago siri suri'i mareho na ai'a ta'isada do'oi 'a'au
siriwou suri'i.
16 Ma 'onaa mou rongomaata'i 'inia 'i'amou ra'i sae ana'ia Kraest, ma ai'a ta'isada
domoi ninima 'iniai mahosi. Mou ga'i ha'atee ha'agorohia God, 'inia 'i'amou ra'i sae
ana'ia Kraest.
17 Na madoraa anai taraawa'a hihiiri 'a boi'a, miraaui sae tahamora na 'ia God nai
hiiriraau, 'iraaui sae ana'ia God. Ma 'onaa 'ai taraawa'a beigaau, 'ai 'ome he'ua 'oha
nai hako beiraaui nei ra ai'a hinihiniai Taroha Goro ana God?
18 Mana Usu-usu Maea 'a o'ani,
"'Onaa 'a ai'a mwada'u tanaraaui sae goro 'anai dauai tahi tarau,
ma'ai he'ua tanaraaui ahurodo narau ora-ora'a?"†
19 Naasi 'onaa namou rongomaata'i suriai hei'irisina God, mamoi abu agoheta'i haa'i
maho ra goro. Moi 'u'uria taraua God na ha'a-pwa'ara'amou, 'iia 'a bwa'i kakua'amou
mwada'u.

5

Tanaraaui Na'otara Na'i Heisoi

* **4:6** ***Nei ra bwane mae:*** 'Iraau noni hinihini nara rongoa i Taroha Goro ga'u maraugu mae, ma'ua 'iraau sae nara mae na'i ahe raha na'i madoraa anai Noa. † **4:18** 4:18 Proverbs 11:31

1 Tana'amou na'otara na'i heisoi, 'au raba ha'a-ta'u'u'amou. 'Inau 'e na'otara na'i
heisoi ro'u, mau 'omesia 'iniai maagu i rongomaata'i ana Kraest. Ma na'i maadi mwani
noni hako rai ha'ahouau ro'u bei'amou na'i 'oha na 'ia Kraest 'ai aho'i mai.
2 Naasi wai ha'a-ta'u'u'amou. 'Onaai 'omesuri siip na 'omesuriraaui siip ana'i,
'i'amou ro'u moi 'omesuriraaui nei na 'ia God na ha'a-'u'uri'amou 'iniraau. Moi haua
ha'i mwa'emwa'e 'inia naasi hei'irisina God. Moi abu haua 'onaai nei nara ha'a-
'usu'usua moi. 'A ai'a goro domoi hauai tau'arosi 'iniai 'irisia moi amoou i ha'a. Moi
abui haua o'asi, ma'ata moi haua 'inia mou raba 'a'auhiraaui nei ra ha'a-'u'uri'amou
'iniraau.
3 Moi abu na'otara beiai ha'a-ta'eta'e, ma'ata na'otara 'anai ha'ata'iniai huunai
herehere tanaraau 'anai suria.
4 Ma na'i 'oha nai aho'i mai 'i bwauododaaui 'omesuri siip, 'ai tahari'amou 'iniai
heitahari na bwa'i ai'aa mwada'u. Moi awa tarau na'i rarahana ma na'i gorohana.

Tanaraaui Sae Mwane Haoru

5 'I'amoui sae mwane haoru, moi awa bahaidi heimarungi adaa'i sae wari amoo'i,
mamoi ha'a-anoano'amou haarimoou 'anai 'a'auhi'amou hairiu. 'Iniai Usu-usu Maea
'a 'unua o'ani, "'Ia God 'a 'itaai nei na ha'aba'o, ma 'a'auhiai nei na ha'a-anoanoa
haaria."*
6 Moi ha'a-anoano'amou haarimoou 'anai awa na'i rimana God na mena di'u, neina
'ia God 'ai ha'a-hauasa'amou na'i 'oha nai tari madoraa 'ana.
7 Moi nuga'i hako tanaa God i taha ra torakoke 'ini'i 'adoma'imoo'i, 'inia 'iia na
'adoma'ini'amou ma 'omesuri'amou.
8 Moi awa ha'aagau tarau mamoi 'ome'ome goro. 'Iniai maerongamoou, 'ia Saetan, 'a
hano hairiu 'anai 'ome'ome 'inia tanei do'ai ha'ata'aia. 'A 'onaai laeon na ngurunguru
'anai raba haingau.
9 Moi ura baabau na'i hinihinimoou mamoi ura bwarasia. 'Inia 'onaai 'iraraa
amoou, ai'a do 'i'amou moi, me'iraau ro'u i sae hinihini hako na'i marewana narau
siri ro'u na'i raronai rongomaata'i o'asi.
10 'Ia God 'ai 'a'auhigaau tarau 'iniai heita'ahi ana na raha di'u. Ma 'iniai hagu amoou
beia Kraest, 'a soi'amou 'anai to'oraa beia Kraest i ha'ahou mana ha'aasaa na matai
awa tarau. Ma na'i 'oha naigui hakoi rongomaata'i namou haua 'ohani suriai gere
madoraa, 'ia God 'ai ha'a-haoru'i tahingamoo'i, 'ai ha'ababauai hinihinimoou ma'ai
ha'a-wetewete'i 'adoma'imoo'i.
11 Gaau magai ha'aasaa God 'iniai mena ana na awa tarau tarau. Amen.

Mareho Hahako

12 'Ia Saelas na 'a'auhiau 'anai usuai gere usu-usuni. 'Iia 'e do'oragaau na'i Kraest nau
'u'uria. Hoita, 'inau 'au hauai usu-usuni 'anai ha'a-wetewete'i hinihinimoo'i ma 'anai
ha'arangasia tana'amou dona mwani mareho nau usu'i na'i usu-usuni rai ha'ata'iniai
huunai goro na haa God 'ini'amou. Naasi, moi ura baabau na'i gorohana God.
13 Ha'atee wa'ewa'e tana'amou baaniraaui sae hinihini na'i Babilon na 'ia God 'a 'ome
sigihiraau 'onaai 'ome sigihi'amou ro'u ana. 'Ia Mak 'a haua ro'u i ha'atee wa'ewa'e
ana tana'amou. 'Iiasi 'a 'onaa do'e gare agua.
14 Moi ha'atee wa'ewa'e tana'amou hairiu beiai haingoni ni heita'ahi ni heisoi.
'Io, mau ha'arahesi mia God 'ai ha'a-awahi'amou goro, 'i'amou hakoi nei ana'ia
Kraest.

---

* **5:5** 5:5 Proverbs 3:34

Na Ruanai Usu-usu Ana Pita

Gere Mamaani 'Iniai Bukani

Tara'i 'oha 'a goro 'anai ha'a-'adoma'i aho'isi'o haari'o 'iniai taha na ororiu. 'A 'ua? Ha'asiha nara ha'a-'adoma'i aho'isi'o 'ini'i taha nara ororiu do'o ga'i haa'i?

'Ia Pita 'a hauai ruanai usu-usu ana 'anai ha'a-'adoma'i aho'isiraau inoni hinihini 'ini'i tara'i ha'ausuringa'i. 'Iraau noni hinihini narau daua i usu-usuni, rau bwane rongo'i ga'u'a i mwane ha'ausuringa'i 'isi na'i na'o. Ma'ata tara'i nei 'iniraau ra ai'a matai bahurongo goro ma 'ariwou mara hau'i aho'i ro'u moi taha na'ia God 'a ai'a wa'ewa'e 'ini'i.

Na'i usu-usuni 'ia Pita 'a ha'a-'adoma'i aho'isiraau wetewete inoni hinihini do 'a ororiu di'u tanaraau do rai abui agohe 'anai bonasiai aidangisia goroa God. Ma 'unua tanaraau do 'iia 'a bwa'i agoheta'i 'unua tanaraau. 'A ororiu di'u 'anai ha'ausuringa'inia tarau i Ha'atee ana God 'anai ha'ahaoru'i tarau i 'adoma'igaa'i 'inia tei naasia Jisas ma'ai he'ua nagai ha'a-wa'ewa'ea 'inia. Mana taha na ororiu di'u naasi, ai'a do'oi bahurongo moi; ma'ata 'oi bahurongo ma'oi ha'isuriai taha na'o rongoa na'i Ha'atee ana God.

'Oha na'oi 'oha'iniai ruanai usu-usu ana Pita, 'oi ha'a-'adoma'i aho'isi'o 'ini'i taha nara ha'a-momori 'inia Jisas.

1 'Inaua Saemon Pita, sae tatau'aro mana Ha'ataari ana Jisas Kraest, nau hauai usu-usuni tana'amoui nei namou dauai hinihini hauasa na ta'isada be'iniai hinihinimeeu. 'Ia Jisas Kraest, i Ha'atahi mana God aga, na haua tanagiai hinihinisi, 'inia 'iia 'a odo-odo tarau.

2 Mau ha'arahesi mia God 'ai ha'agorohi'amou ma'ai ha'a-awahi'amou goro tarau 'iniai aidangisia amooua God mia Araha aga Jisas.

Taha 'Ia God Na 'Irisia

3 Beiai mena ana God, 'ia Kraest 'a hau'i tanagiai mwani mareho nagau ga'i to'ora'i 'anai awa 'inia na'i tahitahi na matai ha'a-wa'ewa'ea God. Ni mwane mareho 'isi 'iaagaa'i suria gau aidangisia goroa God na soigaau 'iniai goro ana na hauasa.

4 'Iniai o'asi ana, ra'i kae duruduru raha na 'ia God na hau'i tanagia neina 'i'amou moi to'oraa ro'u i barongana mamoi matai awa dadara'a baani'i hei'irisi ta'a'i na'i marewana nara ha'a-ta'airaaui noni.

5 Naasi 'iniai hau'i ana'i mwani maho goro 'isi tanagia, moi tau'aro wetewete 'anai ha'a-weteweteai tahingamoou beia Kraest. Beiai hinihini namou to'oraa, moi a'oia 'iniai tahinga goro. Ma 'onaa moi to'oraai tahinga goro mamoi bonasiai aidangisia God.

6 Ma 'onaa moi aidangisia God, mamoi bonasiai 'omesuri'amou haarimoou baaniai ora-ora'a. Ma 'onaa moi 'omesuri'amou baaniai ora-ora'a mamoi bonasia domoi ahumaratanoa 'oha ra nora ta'ai'amou. Ma 'onaa moi ahumaratanoa, mamoi bonasiai hauai tahitahi na matai ha'a-wa'ewa'ea God.

7 Ma 'onaa moi hauai tahitahi o'asi, mamoi bonasiai 'a'auhiraaui sae hinihini. Ma 'onaa moi 'a'auhiraaui sae hinihini mamoi bonasiai ta'ahiraaui noni hako.

8 'Onaa ni baronga goro 'isi rai raha hanehane ara'a suri'i tahingamoo'i, naasi 'a ha'ata'inia do taha mou aidangisia 'abaia Araha aga Jisas Kraest 'a 'a'auhi'amou 'anai haa'i mwane mareho goro.

9 Mia tei na ai'a to'ora'i baronga goro o'asi na'i tahingana, 'iia 'a 'onaai nei na bwa'i wana ha'atau ma'ua nei na kuru, ma kaku'aa do ora-ora'a ana'i ra bwani 'adoma'i nugasi'i.

10 Arai do'ora mana asigu'i beia Kraest, moi bonasia to'ora'i baronga goro 'isi suri'i
tahingamoo'i neina moi ha'ata'inia goro do 'ia God na 'ome sigihi'amou 'anai ha'i noni
ana'i. 'Onaa moi haua o'asi, mou bwa'i matai ahoda mwada'u na'i hinihinimoou.
11 Mia Araha mana Ha'atahi aga Jisas Kraest 'ai wa'ewa'e 'oha nai ha'amaoto'amou
na'i hourana na awa tarau.
12 'I'amou mou bwani dau'i baabau i huudi ha'ausuringa'i nara hau'i tana'amou.
Rei'uaa na o'asi, 'inau wai ha'a-'adoma'i aho'isi'amou tarau ro'u mau 'ini'i.
13 'Au 'adoma'inia do 'au ga'i ha'a-'adoma'i aho'isi'amou 'ini'i tarau tari 'oha wai mae.
14 'Ia Araha aga Jisas Kraest 'a ha'arangasia tanaau do ni tahi nawai haa na'i
marewanani 'a bwa'i orea.
15 Naia nau bonasia 'inia domoi 'adoma'i aho'isi'i tarau 'inia i mareho 'isi, neina
mou bwa'i kaku'a'i na'i murinai mae nawai haua.

Taha Rau Re'i'i Ha'ataari 'Ini'i Maadaa'i

16 Na'i 'oha meu maania tana'amou i aho'i mai nai haua Araha aga Jisas Kraest
beiai mena, meu ai'a suriai mamaani adaa'i sae madoma nara taraa to'o mamaani
moi. Ai'a! Meu re'iai rarahana Jisas 'ini'i maamee'i.
17-18 'I'ameu meu awa beia Jisas na'i hungahunga maea na'i 'oha na 'ia God 'a haua
tanaai raraha ma ha'a-ororiua. Ma na'i madoraasi, na ha'atee 'a ao mai baaniai aro.
'Ia Godi Ama na hauasa 'a o'ani, "Naani gare agua nau ta'ahia mau wa'ewa'e 'inia."
19 Maho 'isi ragu ha'a-wetewete'i di'u ro'u wou i hinihinimee'i, do maho rau 'unu'i
Rarabea ra ha'a-momori. Naasi moi wanawana riariaa goro i ha'atee adaa'i Rarabea,
'inia ra 'onaai raita na marewa na'i dora kuhi. Na raitasi 'ai marewa tari 'oha na 'ia
Jisas Kraest 'ai aho'i mai. Na'i 'ohasi, 'ia Kraest na 'onaai hee'u ni dangi, 'ai boi mana
marewahana 'ai marewasi'i 'adoma'imoo'i.
20 'A ororiu di'u domoi aidangisia do mwani ha'atee rarabea na'i Usu-usu Maea
'iraaui Rarabea rau ai'a 'unu'i mareho 'isi suri'i moi 'adoma'idaa'i haraariraau.*
21 'Inia ai'a ta ha'atee rarabea nai hura'a mai baania moi 'adoma'inai noni, ma'ata
na Hi'ona Maea naasi na na'otaradaau 'ini'i.

2

Ha'ausuri Pwapwaari'i

1 Na'i 'oha bwani ra'i Rarabea pwapwaari'i ra pwa'ara ara'a beiraaui Israel. Na'i
'ohani ra'i ha'ausuri pwapwaari'i rai pwa'ara ara'a ro'u bei'amou. Rai ha'a-sirimaihi'i
ha'ausuringa'i nara matai ha'ata'aiai hinihinimoou ma na'i 'oha narai haua o'asi
'i'amou mou bwa'i 'ome 'iraraa. Rei'uaa na 'ia Araha 'a ruhasi'i 'inodaa'i, miraau rai
su'amuria Araha. 'Iniai haua adaau o'asi, 'a bwa'i orea mia God 'ai ha'a-mama'airaau.
2 Rai ragoi sae hinihini narai suri'i herengadaa'i nara ta'a'i di'u mara ha'aninimai
abe, miraaui ahurodo rai taraawa'ai ha'atee ha'ata'aiai ha'ausuringa'i agaa'i nara ha'a-
momori.
3 'Iniai 'irisia di'u adaaui ha'a, 'iraau ha'ausuri 'isi rai haa'i ha'ausuringa'i
pwapwaari'i 'anai rahi ha'a baani'amou. Here narau hauasi 'ia God 'a bwani hiiriraau
mau mai orea 'inia, mana ha'a-mama'ai adaau 'ai boi mau ma'ata'a.
4 Mou 'iraraa do'ia God ai'a wana agoheta'iniraau moi enjel narau ora-ora'a. 'A
gaasiraau hura'a baaniai aro 'ari dora ni rongomaata'i. 'A ho'osiraau 'ini'i arihau
marai awa na'i kuhi mamasiai madoraa ni hihiiri.
5 Ma na'i madoraa ana Noa, 'ia God 'a ai'a wana agoheta'iniraau ro'u moi sae ta'a'i.
'A ha'ataariai ahe raha 'anai ngahu gata'iniraau. 'E wera biu moi beia Noa naraugu
tahi, 'inia 'ia Noa naasi na 'unua tanaraaui noni dorai awa odo-odo.
6 Mia God 'a suu ha'ata'aia ro'u i 'omaai Sodom mana 'omaai Gomora 'iniai 'eu, 'e
ha'ara 'iniai ha'abasu tanaraaui nei ra ora-ora'a.

* **1:20** 1:20 Nata here 'anai orisiai tatarani 'a o'ani, "'A ororiu di'u domoi aidangisia do 'a bwa'i sae nai 'iraraa haaria ta ha'atee rarabea ra awa na'i Usu-usu Maea."

7-8 Ma ha'atahia Lot, 'e sae goro na arunga ta'aa 'ini'i here wawaasua'a narau haua i sae. 'Ado dangi 'a rongomaata'i 'iniai ahutotou 'ini rongo'i mana re'i'i ana'i here ta'a'i narau haa'i sae na awa beiraau.
9 Hoita naasi, mareho 'isi ra ha'ata'inia do'ia God 'a matai ha'atahiraaui nei ra araisuria baani'i maho bwara nara siri suri'i. Ma matai ha'a-mama'airaaui nei ra ora-ora'a tari dangi ni hihiiri ma 'ari'a.
10 Na ha'a-mama'ai 'ai hihi'a di'u tanaraaui nei ra haa'i hei'irisi ta'a'i anai abe hasi'o mana nei ra ai'a ha'ahouraaui na'otara adaa'i.
'Iraau ha'ausuri pwapwaari'i rau wetewete 'anai haa'i here ta'a'i, rau raba suri'i moi hei'irisidaa'i marau ai'a mamaa'uta'i ha'atee ha'a-ta'airaaui nei hauasa na'i aro.
11 Rei'uaa 'iraaui enjel rau wetewete marau to'o mena di'uraaui ha'ausuri pwapwaari'i 'isi, marau ai'a ha'atee ha'a-ta'airaaui nei hauasa na'i maana Araha God.
12 'Iraaui ha'ausuri pwapwaari'i rau ha'atee ha'ata'ai'i maho narau ai'a aidangisi'i. Rau ai'a he'ete'i baani'i mwamwaa nara ai'a aidangi nara awasuria moi arunga. Ra huta mai 'ana moi daa'i mara ngahui'i'a. Miraaui ha'ausuri ta'a'i 'isi, rai mae ro'u 'onaai'i mwamwaa 'isi 'oha 'ia God 'ai hiiriraau 'anai ha'amaesiraau.
13 'Iniai haa'i adaa'i here nara ha'a-ta'airaaui noni, 'ia God 'ai ha'ata'airaau o'asi ro'u. Rei'uaa na'i dangi, ma goro adaau moi haa'i here wawaasua'a mana ngangaura'a na'i maadaa'i noni. 'Oha rau boi 'anai ngaugoni bei'amou suri'i ngaungau mou haa'i, rau ha'apa'o 'inia rau awa moi 'anai pwari'i'amou. Ni awa adaau bei'amou 'e mareho na ha'a-ta'ai'amou mana mareho namou ga'i ninima 'inia.
14 Ni 'adoma'idaa'i ra honu 'ini wawaasua'a na'i 'oha ra wanasi'i urao mana here ta'a'i rau haa'i ra bwarai hako. Rau ha'a-bweubweu'araau ro'u i nei ra maemae'a i 'adoma'idaau dorai haa'i ro'u i here ta'a'i narau haa'i. 'Iraaui ha'ausuri pwapwaari'i ra'i sae 'ada'i hairaurau. Ma'ata 'ia God 'ai ha'a-mama'airaau 'ini'i here rau hau'isi.
15 Rau teha baaniai tara odo-odo marau suriai tara ta'aa na suria Belam, gare ana Beo. 'Ia Belam 'a wa'ewa'e 'anai dauai ha'a 'anai hauai mareho na ai'a odo-odo.
16 Ma na'i 'ohasi, na dongki ana 'a ha'atee tanaa 'onaai inoni do'ai abui hauai here ta'aa na hauasi. Mia Belam 'a araisuria maagu ai'a haua'ai here bweubweu'a na raba haua ga'u.
17 'Iraaui ha'ausuri pwapwaari'i rau ai'a 'a'auhia tanei 'onaai hurahurai wai na mamata mana rorodo na ro'asia hairiu ro'a na bwa'i wai nai hura'a baania. 'Ia God 'a ha'aagauai dora na kuhi baabau tanaraau.
18 Rau ha'atee 'ege'ege'araau maagu mareho narau 'unu'i ra ai'a 'onaa moi'a ta maho. Rau 'unua tanaraaui nei narau bura'i rihosi baaniraaui ahurodo do rau matai suri'i moi hei'irisi ta'a'i anai abe. 'Iniai heresi, rau ha'a-bweubweu'araau 'anai haua aho'i ora-ora'a.
19 Rau durua do 'onaa 'e sae nai awasuri'i ha'ausuringa'i adaa'i, 'ai awa dadara'a. Ma'ata 'iraau haariraaui ha'ausuri pwapwaari'i rau ai'a dadara'a, 'inia rau awa mau bahainai mena ni ora-ora'a nai ha'ata'airaau. 'A o'asi, suria 'i sae 'ai suria ma'ata i maho na marungia.
20 Na'i 'oha rau nugasi'i here ta'a'i ni marewana 'iniai aidangisia adaaua Jisas Kraest, na Araha mana Ha'atahi aga, maraugu aho'isi'i ro'u i here ta'a'i 'isi marau ha'awate'i 'anai marungiraau, na tahingadaa'i rai ta'aa di'u baaniai na'o.
21 Naasi 'a goro 'onaa rau ga'i bwa'i aidangisiai awaha na odo-odo. 'A o'asi, suria na'i 'oha rau aidangisiai awahasi, maraugu si'omuriai taha na 'ia God na 'unua tanaraau 'anai haua, ni ha'a-mama'ai 'ai raha di'u tanaraau.
22 Maho rau hauasi 'a ha'ata'inia do maho nara 'unu'i ha'atee 'ini ra ha'a-momori. “I misu na 'a'ana 'a ngaua aho'i ro'u i 'a'anana mana boo na mwa'anu wadiwadi'a 'a aho'i 'ari 'anai idu-idu na'i su'usu'u.”

3

'Ia Araha 'Ai Aho'i Mau Mai

1 Mwane sae goro agu'i, naani ruanai usu-usu agua tana'amou. Na'i usu-usu agu'i
'au bonasia domoi 'adoma'i aho'isi'i tara'i mareho narai 'a'auhi'amou 'anai to'ora'i
mwane 'ado'ado goro suri'i 'adoma'imoo'i.
2 'Au 'irisia domoi 'adoma'i aho'isi'i tarau i maho rau maani'i Rarabea ana'ia God na'i
'oha bwani mana heiatenga'i ana'ia Araha, na Ha'atahi aga, narau maani'i Ha'ataari
tana'amou.
3 'A ororiu domoi aidangisia do gaarangiai madoraa na 'ia Kraest 'ai aho'i mai, ra'i
sae rai suri'i moi hei'irisidaa'i nara ta'a'i marai haikou 'ini'amou.
4 Rai o'ani, "'Ia Araha 'a durua do'ai aho'i ro'u mau mai. Na'i hei na awa iei 'ohani?
'Iraau sae wari amee'i ra mae hako'a ma ai'a mareho nai he'ete'i, taraawa'ana mau
mai pwa'ara na haai marewana."
5 Ma'ata 'a ai'a ha'a-momori do ai'a maho nai orisi, 'inia rau raba 'adoma'i kaku'aa
moi do ahoasara mana ano 'a pwa'ara 'iniai ha'atee ana God. Na ano 'a pwa'ara na'i
wai ma pwa'ara 'iniai wai.
6 Ma na'i muri na ano na awa na'i 'ohasi 'a ai'aa 'iniai ahe raha.
7 Mia God 'a bwane ha'ateenga'inia ro'u hura'a doni ahoasara mana ano nararu awa
na'i 'ohanisi, rarui awa tari madoraa nai ha'a-ai'ararua 'iniai 'eu. Na'i 'ohasi 'ia God
'ai hiiriraau ma 'ai ha'a-ai'araau i nei ra ai'a araisuria.
8 'E ta'i maho namoi abu kaku'aa sae goro agu'i. Na'i beia Araha God 'e ta'i merui
harisi 'a 'onaa moi ta'i dangi, mana ta'i dangi 'a 'onaai ta'i merui harisi.
9 Naasi, 'ia God 'a ai'a poruporu'a 'anai ha'ato'oai duruduru ana 'anai ha'ataaria
aho'i maia Kraest 'onaai 'adoma'inia ada tara'i sae. 'Iia 'a 'abenga'i mamasi'amou,
'inia 'a ai'a 'irisia do tanei 'ai siri na'i mae tarau, ma'ata 'a 'irisia do mwane inoni
hako rai rihosi baani'i ora-ora'a adaa'i.
10 Dangina Araha 'ai boi 'onaai sae beriberi. Na'i dangisi ahoasara 'ai ai'aa beiai
aoha na rongo raha 'onaai 'eu na nanara, mana mwani maho na'iei rai noro marai
ta'a'i. I ano mana mwani maho na'iei rai anoro.*
11 'Onaa mwani maho hako rai ha'a-ai'a'i o'asi, 'e taha namou ga'i haa? Moi awa
maea mamoi haa'i mareho na 'ia God nai wa'ewa'e 'ini'i
12 na'i 'oha mou mamasiai aho'i mai ana. Gai bona neina dangisi 'ai to'o raurau.
Na'i dangisi, na ahoasara 'ai noro mai ai'aa mana mwani maho na'iei rai dorohu 'iniai
raorao.
13 Me 'igaau gau mamasiai ahoasara na haoru mana ano haoru na 'ia God na
duruduru 'inia tanagia, na 'iraau moi nei ra odo-odo narai awa iei.
14 Naasi mwani sae goro agu'i, 'iniai mamasia amoou i dangisi, moi bonasiai awa
ha'atau baaniai ora-ora'a neina 'ia God 'a bwa'i ha'ahuni'amou 'inia ta maho mamoi
awa goro beia.
15-16 Moi abui kaku'aa do'ia Araha 'a 'abenga'i mamasi, 'inia 'a raba nuga madoraa
tanaraaui noni do neina rai rihosi marai tahi. 'Ia Pol, 'i do'oragaau nagau ta'ahia, na
maani'i ro'u i mareho 'ini suri'i mwani usu-usu na haa'i. 'Oha na usu-usu tana'amou,
'a usu-usu beiai madoma na 'ia God na haua tanaa. Tara'i dora suri'i maho na
maani'i 'a bwara dorai aidangisi'i. Tarana naasi na tara'i sae bweu nara maemae'a i
hinihinidaa'i, rau maani hiosi'i mareho 'isi marau maani hiosi'i ro'u tara'i dora na'i
Usu-usu Maea. Suriai haua adaau o'asi, 'ia God 'ai hiiri ha'a-mama'airaau.
17 Sae goro agu'i, mou aidangisia'a i here adaausi. Naasi, moi 'ome'ome goro.
Mou gasigu hinihini'i ha'ausuringa'i pwapwaari'i adaa'i sae ta'a'i o'asi mamoigui su'a
baaniai hinihinimoou na baabau.
18 Moi raha hanehane ara'a na'i gorohana mana aidangisia namou haa Araha Jisas
Kraest, i Ha'atahi aga.
Gaau magai ha'aasaa tarau. Amen.

---

* **3:10** ***I ano mana mwani maho na'iei rai anoro:*** 'E nata here 'anai orisia 'a o'ani, "I ano mana mwani mareho na'iei rai noro" Ma 'e nata here ro'u 'a o'ani, "I ano mana mwani mareho na'iei rai sadoi'i."

Na 'Etanai Usu-usu Ana St. Jon

Gere Mamaani 'Iniai Bukani

Ha'atora he'ua na bwara di'u tana'o 'anai ha'isuria? 'A 'ua? 'E 'oha nara ha'atora'o 'anai haua ta kae maho na rongo goro amu? Na'i 'etanai usu-usu ana Jon 'e kae maho na ororiu di'u nara ha'atoragaau 'anai haua. Ra ha'atoragaau 'anai ha'ata'inia hura'ai heita'ahi.

'Ia Jon 'a 'irisia do 'iraau 'adonai sae hinihini rai ha'ata'inia hura'ai heita'ahi ana Jisas tanaraau hakoi noni. Huunai 'ado'adona Jon naasi do 'iraaui nei narau ta'ahia Jisas rai ta'ahiraau ro'u i haru nei. 'Onaa nara ai'a ta'ahiai nata nei 'a ha'ata'iniai dorau ai'a huunai ta'ahia ro'ua Jisas. Na ha'atora 'anai heita'ahi naasi 'a boi baania Jisas haraaria, mia haaria 'a ha'isuria 'onaai ha'atoragia ana. Tara'i herehere na'ia Jisas 'a ha'ata'inia hura'ai heita'ahi ana suri'i, ra 'unu'i hura'a na'i raronai usu-usu nisi.

'Ia Jon na usuai usu-usu naanisi 'ia ro'u mau i ta'i Jon na usuai Taroha Goro ana St. Jon, Ruanai Usu-usu ana Jon, Orunai Usu-usu ana Jon, beia ro'u i Buka Ha'ata'i. 'Ia Jon 'e ta'i 'ini'i rongoiusuri ana'ia Jisas me 'iia haraaria 'a 'iraraa goro do 'ia Jisas 'a ta'ahia.

'Oha na'oi 'oha'iniai 'etanai usu-usu ana Jon, 'oi wai'ado'ado surisuriai taha na'o matai haua 'anai ha'ata'iniai heita'ahi tanaai nata nei.

'Ia Jisas Naasi Ha'atee Ni Tahi

1 Nau usu-usu tana'amou 'iniai Ha'atee ni Tahi. 'Iia 'a bwane awa maagu pwa'ara i marewana. 'I'ameu meu rongoa'a i hadahada ana tana'ameu mameu wanara'i maa'a ro'u 'inia. Ha'amomori, meu re'ia'a mameu karohia ro'u i abena.

2 Na nei na ha'ata'inia i huunai tahi, 'a ha'i noni. Meu re'ia mora'a mameu maaniai saesi tana'amou mameu ha'arangasia tana'amou dona saesi 'ai awa tarau. Taraawa'a mau mai, 'iia 'a bwane awa beia Amana. Ma na'i 'ohani 'ia Amana 'a ha'ata'inia'a mai tana'ameu.

3 Na maho nameu bwane re'i'i mameu rongo'i, naasi maho nameu 'unu ha'arangasi'i tana'amou neina moi hinihinia ro'u me 'igaau hako gaugui hagu goni beia Amaga mea Jisas Kraest i garena.

4 Ma naani 'au usu-usu 'abai'i mareho 'ini tana'amou mamoi hinihini goni bei'ameu magai honu 'iniai wa'ewa'e.

Gai Hagu Beia God

5 'Ia God naasi marewa ma na'i beia ai'a ta kuhi.* Naasi mareho na 'ia Jisas 'a 'unua tana'ameu nameu ha'arangasia ro'u tana'amou.

6 'Onaa 'igaau gau 'unua do gau hagu beia God, magaugu awa mau na'i kuhi, na mareho na gau 'unuasi 'a pwapwaari'i moi magau ai'a suri'i ha'atee ha'a-momori ana'i a God.

7 Me 'onaa gai awa na'i marewa 'onaaia God na awa na'i marewa, gai hagu goni goro. Mana 'abuna Jisas, naasi 'anai ha'a-wadiwadigaau baaniai ora-ora'a, 'inia 'iia naasi garena God.

8 'Onaa gau 'unua do gau ai'a ra'i sae ta'a'i, gau pwari'igaau haarigaau. 'Onaa gau 'unua o'asi mana ha'a-momori ai'a awa beigaau.

---

* **1:5** ***Ai'a ta kuhi:*** 'A minimua do ai'a ta ta'i ora-ora'a nai awa beia God.

9 Ma'ata, 'onaa gai ha'arangasi'i tanaa God i ora-ora'a agaa'i, 'iia 'ai 'adoma'i nugasi'i
mai ha'a-wadiwadigaau baani'i ta'aa agaa'i hako. 'Ai haua o'asi, 'inia 'ia God 'a
mangudi suri'i duruduru ana'i ma haua tarau i maho nara odo-odo.
10 'Onaa gau 'unua do gau ai'a ora-ora'a, 'a ha'ata'inia do gau 'adoma'inia do'ia God
'a pwapwaari'i magau ai'a hinihini'i ha'atee ana'i. 'Inia 'a bwane 'unua dona i noni
hako ra to'o ora-ora'a.

2

'Ia Kraest Na 'A'auhigaau

1 Arai gare agu'i, 'au usuai usu-usuni tana'amou dona moi abui haa'i maho ra ta'a'i.
Ma'ata 'onaa 'e nei 'inigaau 'ai hauai maho ta'aa, 'e sae na awa 'anai aba dingana mai
'a'auhia. 'Iia 'ai ha'angonia God 'anai 'adoma'i nugasia. Na saesi, 'ia Jisas Kraest, na
nei na odo-odo na'i maana God.
2 Mia moi a Kraest haaria na mae 'onaai ho'asi 'anai ha'a-ai'a'i ora-ora'a agaa'i. Ma
ai'a do 'anai ora-ora'a agaa'i moi, me 'ada'i ro'u i ora-ora'a adaa'i mwani sae hako nai
marewana.
3 'Onaa gau suri'i maho na 'unu'i a God, ma naasi gaugui 'iraraa do gau aidangisia
mora a God.
4 'Onaa ta sae nai 'unua do'a aidangisia God maagu ai'a suri'i maho na 'unu'i, 'iia 'a
pwari'i mana ha'a-momori 'a ai'a awa beia.
5 'Onaa 'iatei sae nai araisuri'i ha'atee ana'ia God, 'iia 'a ta'ahia mora a God. Mana
maho na ha'ata'inia do gau hagu beia God naanisi.
6 'Onaa 'iatei sae nai 'unua do'a hagu beia God, 'iia 'ai awa suria ma'ata'a i barongana
Jisas Kraest.

Na Ha'atora Haoru

7 Mwani sae goro agu'i, 'au ai'a usua ta ha'atora haoru tana'amou, me 'e ha'atora
bwani moi namou bwane 'iraraa mau mai 'oha na mou taraawa'a suria Jisas Kraest.
Na ha'atora bwanisi naasi hadahada namou bwane rongoa, dona gai ta'ahigaau
hairiu.
8 Ma rei'uaa na gau bwane rongoa'a, 'a 'onaaia ro'u moi i ha'atora haoru. 'Inia
na heita'ahi na haua Kraest tanagaau, 'a ha'ata'inia tanagaaui huunai herehere 'anai
ta'ahiraaui noni. Mana heita'ahi namou haua hairiu, 'a ha'ata'inia ro'u i haoru anai
ha'atorasi. Ma na'i 'oha gau ta'ahigaau hairiu, na baronga nara ta'a'i ra taraawa'a ai'a'i
mana baronga goro ana Kraest 'a ha'ata'i hura'a 'onaai marewa suri'i tahingagaa'i.
9 'Onaa 'e sae na 'unua do'a awa na'i marewa ma awa ta'aa tanaai nata sae hinihini,
na tahingana 'a awa mau na'i kuhi.
10 'Onaa 'iatei sae nai ta'ahi'i sae hinihini, saesi 'a awa na'i marewa. Ma bwa'i ta
mareho na'i tahingana 'ai ha'atehaa 'anai hauai ora-ora'a.
11 Ma wai 'unua ro'u, 'onaa 'e nei nai awa ta'aa tanaai nata sae hinihini, 'iia 'a awa
mau na'i kuhi. 'A kakui ahuna 'iniai taha na goro mana taha na ta'aa. Ma ai'a 'iraraai
taha na haua. 'A kakui ahuna 'inia na ta'aa 'a ha'akuhiai tahingana.
12 'Io, 'inau 'au usu-usu tana'amoui mwane gare, 'inia God 'a bwane 'adoma'i nugasi'i
'inomoo'i 'iniai mae ana Jisas taragaau.
13 Nau usu-usu tana'amoui nei wari, 'inia mou aidangisia'a Kraest na bwane awa
mau mai, maagu pwa'ara i marewana.
Nau usu-usu tana'amoui sae haoru, 'inia mou bwane ha'ahehoa'a Saetan.
'Au usu-usu tana'amoui mwane gare, 'inia mou bwane aidangisia'a i Ama.
14 'Au usu-usu tana'amoui nei wari, 'inia mou aidangisia'a Kraest na bwane awa
mau mai, maagu pwa'ara i marewana.
Nau usu-usu tana'amoui sae haoru, 'inia 'a wetewete i hinihinimoou, mana ha'atee
ana God 'a awa tarau suri'i 'adoma'imoo'i, mi'amou mou bwane ha'ahehoa'a Saetan.

15 Hoita, wai 'unua tana'amou hako, moi abui ta'ahi'i maho ni marewana nara ta'a'i.
'Onaa 'o ta'ahi'i maho ni marewana, 'o ai'a ta'ahiai Ama.
16 Na baronga ta'a'i na'i marewana ra ai'a boi baania God, ra boi baaniraau moi
noni. Maho 'onaai haa'i maho 'anai ha'a-arungagoroai abe, naga 'ini'i maho na'o
re'i'i, mana ha'aba'o 'ini'i toto'ora amu'i.
17 Ma'ata na mwani maho ta'a'i 'isi rai ai'a'i madoraa na marewana 'ai ai'aa. Mia
tei sae nai suria i hei'irisina God 'ai tahi tarau.

Na Maerongana Kraest

18 Arai gare agu'i, na ha'ahakonai dangi 'a gaarangi'a. Na'i na'o meu 'unua
tana'amou do gaarangiai ha'ahakonai dangi 'e sae ta'aa nai boi, 'iia naasi maerongana
Kraest.* Ma na'i 'ohani, mou bwane 'iraraa do'a rago i maerongana Kraest nara
bwane boi'a. 'A ha'ata'inia'a dona ha'ahakonai dangi 'a gaarangi mai boi'a.
19 'Iraau sae 'isi, rau awa ga'u beigaau na'i ruruha ana Kraest. Ma na'i 'ohani rau
nugasigaau ma rau hura'a. 'Iraausi rau ai'a huunai ruruha ana Kraest. 'Onaa rau
huunai hinihini, rau ga'i awa mau beigaau. Ma naasi, gau 'iraraa do 'iraau rau ai'a
huunai hinihinia Kraest.
20 Mei tana'amoui huudi sae hinihini, 'ia Kraest 'a bwane haua'a tana'amoui Hi'ona
Maea. Ma naasi mou 'irara'i hako i mareho nara ha'a-momori.
21 Nau usuai usu-usuni tana'amou, ai'a do mou ai'a 'irara'i maho nara ha'a-momori.
Me 'au 'iraraa do mou bwane 'irara'i mamou 'iraraa ro'u dona pwari'i 'a bwa'i matai
awa beiai ha'a-momori.
22 Wai 'unua tana'amou, 'ia mo'o na 'unua do 'ia Jisas ai'a naasi Ha'atahi, 'iia 'e sae
pwapwaari'i mora ma'e maerongana Kraest. Mea mo'osi 'a 'itaa God mana Garena.
23 'Iatei na 'itaai Garena God, 'a 'itaa ro'u a God. Mia tei na ha'arangasia hura'a do
'a hinihiniai Garena God, Godi Ama 'a hagu ro'u beia.
24 Moi hinihini moe'a i ha'ausuringa'i namou rongo'i na'i 'oha namou taraawa'a
suria Kraest. 'Onaa moi haua o'asi, moi hagu goro tarau beia God mana Garena.
25 Ma naasi gai dauai tahi tarau, 'onaai bwane durua ana God tanagaau.
26 'Inau 'au usuai usu-usuni tana'amou 'anai ha'abasu'amou 'iniraaui sae narau raba
pwari'i'amou beiai ha'ausuringa'i pwapwaari'i 'iniai Taroha Goro.
27 Ma'ata 'ia Kraest 'a bwane haua'a tana'amoui Hi'ona Maea. Mana Hi'ona Maeasi
'a awa hatara'i bei'amou. Ma naasi ai'a ta'isada dona ta sae he'ete'i naigui haua ro'u
tana'amou ta ha'ausuringa'i. 'Inia na Hi'ona Maea 'ai ha'ausuri'amou 'ini'i mwani
maho hako. Mana mareho na Hi'ona Maea 'a ha'ausuri'amou 'inia, 'e maho mora,
ai'a pwari'i. Naasi 'onaai 'unua ana Hi'ona Maea tana'amou, moi hagu tarau beia
Kraest.
28 Arai gare agu'i, moi hagu tarau beia Kraest neina na'i madoraa nai aho'i mai na'i
marewanani, mou bwa'i mamaa'u mamou bwa'i ninima 'anai 'ari wou beia.
29 Mou 'iraraa dona barongana Kraest ra odo-odo hako. Ma naasi, 'i'amou mou ga'i
'iraraa ro'u dona sae na barongana ra odo-odo, 'iia 'e ta'i gare ana ro'u a God.

3

'Iraau Gare Ana'ia God

1 Moisu wai'ado'ado suria mamoi 'omesiai heita'ahi ana God tanagaau. 'A 'unugaau
'ini'i gare ana'i! Ma ha'a-momori! Mara rago i sae nai marewanani narau ai'a
aidangisia do 'igaau ra'i gare ana'i, suria rau ai'a aidangisia ro'u a God.
2 Mwani sae goro agu'i, na'i 'ohani gau 'iraraa do 'igaau ra'i gare ana'i a God. Ma'ata
gau ai'a 'iraraa goro mau 'e taha nagai 'onaaia na'i 'oha nai boi mau. Ni mareho nagau
'iraraa, dona 'oha 'ia Araha 'ai aho'i mai na'i marewanani, ma gaigui re'ia'a i huunai
'omehana, ma naasi gaigui 'onaaia.

---

* **2:18** ***Maerongana Kraest:*** Na'i ha'atee ni haka ra 'unua 'iniai Antichrist.

3 Naasi 'adonai nei 'ini'amou namou hinihinia do i'oe 'oi 'onaaia Araha, 'oi awa
odo-odo 'onaai awa odo-odo ana Kraest.
4 'Onaa tanei nai ora-ora'a, 'a horosiai ha'atora ana God. 'Inia ni ora-ora'a, naasi
horosiai ha'atora ana God.
5 Mou bwane aidangisia goro do 'ia Jisas Kraest 'a boi na'i marewana 'anai ruhasigia
baani'i ora-ora'a agaa'i. Mamou 'iraraa dona 'iia 'agu ai'a haua ta ta'i ora-ora'a.
6 Ma naasi, 'a ha'ata'inia goro dona 'onaa 'e sae na hagu beia Kraest, 'ai abui awa
moi 'anai ora-ora'a. Me 'onaa 'e sae nagu ora-ora'a tarau, 'a ha'ata'inia goro dona 'iia
'a ai'a aidangisia Kraest na'i tahingana.
7 Arai gare agu'i, moi 'ome'ome goro! Ra gasigu pwari'i'amou 'inia i maho na wai
'unu'ini. 'Iatei na haa'i maho ra odo-odo, 'iia 'a odo-odo na'i maana God 'onaaia Kraest
na odo-odo.
8 Mia tei sae na ora-ora'a tarau 'a ha'ata'inia haaria dona 'iia 'a aba beia Saetan.
'Inia 'iia 'a ta'isada 'onaaia Saetan na ora-ora'a tarau taraawa'a mau mai na'i 'oha na
marewana ai'a awa mau. Mia Jisas Kraest, garena God, 'a boi na'i marewanani 'anai
ha'a-ai'a'i mwani tatau'aro ta'a'i ana'ia Saetan.
9 'Iatei sae na ha'i gare ana God, 'a ga'i bwa'i ora-ora'a tarau. 'Inia na barongana
God, 'a awa beiai saesi. Magu bwa'i ora-ora'a tarau'a ro'u, tarana 'iia 'e gare ana God.
10 Ni maho 'anai ha'ata'iniai sae do'iia 'e gare ana God ma'ua gare ana Saetan naani.
'Onaa 'e sae na ai'a hauai maho na odo-odo ma ai'a ta'ahiraaui sae hinihini, 'iia ai'a
gare ana God.

Gai Ta'ahigaau Hairiu

11 Taraawa'a mau mai 'oha mou bura'i suria Kraest tari mau 'ohani, 'ia God 'a 'unua
do gai ta'ahigaau hairiu.
12 Gai abu 'onaaia Kein na aba beia Saetan ma ngahu ha'amaesiai do'orana 'ia Ebol.
'Iniai ni 'uaana na 'ia Kein 'a ngahuiai do'orana? 'A o'ani. Na maho 'ia Kein na hau'i ra
ta'a'i mea do'orana 'a hau'i maho nara odo-odo. Naasi 'ia Kein 'a taesu'a ma ngahuiai
do'orana.
13 Ma naasi arai do'ora mana asigu'i, moi abui heimwaota'i 'oha na noni ta'a'i na'i
marewana rai 'itamou. 'A ta'isada moi 'oha na'ia Kein na 'itaa do'orana 'ia Ebol.
14 'Onaa gau ta'ahiraaui sae hinihini, 'a ha'ata'inia do gau dadara'a baaniai
heimarungi anai mae magau daua nagaau i tahi tarau. Mia tei na ai'a heita'ahi,
'iia 'a awa mau bahainai heimarungi anai mae.
15 'Onaa 'i'amou sae hinihini mou 'utai'amou hairiu, mou 'onaai abe na ha'amaesiai
nata sae. Magau bwane aidangisia dona 'e abe na ha'amaesiai nata sae, 'iia 'a ai'a
daua nana mau i tahi tarau.
16 'Oha 'ia Jisas 'a mae taragaau, 'a ha'ata'inia tanagaaui herehere 'anai huunai
ta'ahiraaui mwani noni. Ma naasi 'igaau ro'u gau ga'i mwa'emwa'e ro'u 'anai mae
taradaaui sae hinihini.
17 'A 'ua? 'Onaa 'e sae na to'o maho arari na ai'a raba 'a'auhiai sae na ha-ha'aroha'a.
Mou 'adoma'inia dona heita'ahi ana God 'a awa beia?
18 Arai gare agu'i, 'igaau gai abui taraa 'u'unua moi do gau ta'ahiraaui sae, ma gaugu
ai'a 'a'auhiraau. Gai ha'ata'iniai huunai heita'ahi 'anai 'a'auhiraau.
19 'Onaa gai huunai ta'ahiraaui noni 'etea o'asi, magau 'iraraa do gau suriai huunai
tara. Ma na'i 'oha gai ha'arahesi, na 'ado'adogaa'i rai arunga dadara'a.
20 Ma rei'uaa ni 'ado'adogaa'i ra ha'ahunigaau do 'igaau ra'i sae ora-ora'a, gau 'iraraa
doni 'ado'adona God ra di'u'i ro'u wou i 'ado'adogaa'i mia God 'a aidangisi'i mwani
maho gau haa'i.
21 Naasi mwani sae goro agu'i, 'oha gau 'iraraa do gau wadiwadi baaniai ora-ora'a,
gai abui magugu 'anai boi beia God na'i ha'arahesi.
22 Mia God 'ai haa'i tanagaau i mwani maho nagau ha'angonia 'ini'i, 'inia gau
araisuri'i ha'atora ana'i magau hau'i maho na wa'ewa'e 'ini'i.

23 Na maho 'ia God na 'unua tanagaau do gai haua nara 'ini. Do gai hinihinia Jisas
Kraest i garena, magai ta'ahigaau hairiu 'onaai bwane 'unua ana Jisas tanagaau.
24 'Iatei sae na hauai taha na 'ia God na 'unua, 'iia 'a hagu beia God mea God 'a hagu
ro'u beia. Mea God 'a haa tanagaaui Hi'ona Maea 'anai ha'ata'inia do 'ia God 'a hagu
tarau beigaau.

4

Herehere 'Anai 'Ome 'Irara'i

Sae Pwapwaari'i

1 Mwani sae goro agu'i, 'a rago'a i ha'ausuri pwapwaari'i nara awa suri'i mwani
dora. Naasi, moi abui hinihinia 'adonai nei na 'unua do'a to'oraai Hi'ona Maea beia.
Ma'ata, moi wai'ado'ado goro ga'u suri'i taha na saesi na 'unu'i 'anai 'iraraa 'onaa 'a
to'oraa mora i Hi'ona Maea beia ma'ua ai'a.
2 Naani herehere 'anai aidangisia 'onaa 'e sae na huunai daua mora i ha'ausuringa'i
ana baaniai Hi'ona Maea ma'ua ai'a. 'Iatei sae na 'unua do 'ia Jisas Kraest 'a ha'i noni,
saesi 'a dauai ha'ausuringa'i ana baania God.
3 Me 'iatei sae na 'unua dona 'ia Jisas ai'a ha'i noni, saesi ai'a dauai ha'ausuringa'i ana
baania God me baaniai maerongana Kraest. Mou bwane rongoa dona maerongana
Kraest 'ai boi na'i marewana. Ma naasi 'a boi'a, ma bwane awa'a na'i 'ohani.
4 Mi'amou arai gare agu'i, 'i'amou ra'i noni ana'i a God. Mamou ha'aheho'i hako'a
i ha'ausuri pwapwaari'i 'isi suria 'i'amou mou ai'a hinihiniraau. Mou haua o'asi 'inia
na Hi'ona Maea 'iia bei'amou. Mana mena anai Hi'ona Maea 'a mena di'uai mena ana
mo'o na marungiraaui ahurodo na'i marewana.
5 'Iraau ha'ausuri pwapwaari'i 'isi, rau ai'a aidangisia God marau ha'ausuriraaui sae
'ini'i moi maho ta'a'i ni marewana. Naasi 'iraaui saenai marewana nara ai'a aidangisia
God, rau wa'ewa'e 'anai bahurongo'i ha'ausuringa'i adaa'i.
6 Mi'ameu Ha'ataari, meu ra'i noni ana'i a God. Ma naasi 'iraaui sae narau aidangisia
God, rau wa'ewa'e 'anai bahurongo'i ha'ausuringa'i amee'i. Me 'iatei sae na ai'a ta'i
bei'i sae ana'i a God, 'a bwara 'anai bahurongo'i moe'a i ha'ausuringa'i amee'i. Naasi,
baani'i maho 'isi, gau matai 'ome 'iraraa 'onaa 'e sae na maani'i mareho ha'a-momori
nara boi baaniai Hi'ona Maea ma'ua 'a maani'i mareho nara pwari'i nara boi baania
Saetan.

Na Heita'ahi 'A Boi Baania God

7 Mwani sae goro agu'i, 'igaau hako gai ta'ahigaau hairiu. 'Au 'unua o'asi tana'amou,
'inia na heita'ahi 'a boi baania God. Me 'iatei na ta'ahiraaui sae, 'iiasi 'e gare ana God
ma aidangisia God.
8 Mia tei na ai'a ta'ahiraaui sae, 'a ai'a aidangisia God. 'Inia 'ia God 'a honu 'iniai
heita'ahi.
9 Gau 'iraraa ha'agorohia do 'ia God 'a ta'ahigaaui noni, 'inia tarana naasi 'a
ha'ataaria mai gare otohuu ana 'ia Jisas Kraest na'i marewana neina gai matai dauai
tahi tarau.
10 Na huunai herehere 'anai ta'ahiraaui sae 'a boi baania God. Ai'a i here na do'igaau
nagau haua tanaa God ma'e here na 'ia God na haua tanagaau. 'A ha'ataariai Garena
'anai mae 'inigaau 'onaai ho'asi 'anai ha'a-ai'a'i ora-ora'a agaa'i.
11 Mwani sae goro agu'i, tarana 'ia God 'a ta'ahigaau o'asi, 'a goro do gai haua o'asi
ro'u 'anai ta'ahigaau hairiu.
12 Ai'a sae mau nai 'omesia God. Ma'ata, 'oha gau ta'ahigaau hairiu, 'ia God 'a hagu
beigaau. Mana heita'ahi ana 'aigui ha'ata'i goro suri'i tahingagaa'i.
13 'Ia God 'a banea tanagaaui Hi'ona Maea ana, ma naasi gau aidangisia do 'igaau
gau hagu beia God mia God 'a hagu ro'u beigaau.

14 'I'ameu meu re'iai Garena God mameu taroha'inia tanaraaui sae do'ia God na
ha'ataaria mai 'anai ruhasiraaui noni baaniai ora-ora'a.
15 'Iatei sae na ha'arangasia do'ia Jisas naasi Garena God, 'ia God 'a hagu beia, me
'iia 'a hagu ro'u beia God.
16 Ma naasi gau aidangisia do'ia God 'a ta'ahigaau magau hinihinia do 'a ha'a-
momori.
'Ia God 'a honu 'iniai heita'ahi. Ma naasi 'iatei sae na ta'ahia tarau a God beiraaui
noni 'etea, 'iiasi 'a hagu beia God mia God 'a hagu ro'u beia.
17 'Oha gau hagu beia God, na heita'ahi ana 'ai ha'ata'i goro hura'a suri'i tahingagaa'i.
Ma na'i dangi ni heihiiri, gaugu bwa'i mamaa'u'a. 'Inia na'i madoraa gau awa na'i
marewana, gau awa suriai barongana Kraest.
18 'Iatei na to'oraai huunai heita'ahi beia, 'a bwa'i mamaa'u. 'Inia na huunai heita'ahi
'a ha'a-ai'aai mamaa'u. Me 'iatei na ai'a to'oraai huunai heita'ahi beia, 'iia 'ai mamaa'u.
'Inia 'ai mamaa'usiai ha'a-mama'ai na 'ia God 'ai haa tanaa.
19 Gai ta'ahiraaui noni, 'inia 'ia God na ta'ahigaau na'i na'o.
20 'Onaa 'iatei na 'unua do 'a ta'ahia God ma awa ta'aa tanaai nei na hinihini, 'iiasi
'a pwapwaari'i. 'Inia 'a bwa'i ta'ahia mwada'u a God na ai'a re'ia mau, 'onaa 'a bwa'i
ta'ahiai sae na re'ia!
21 'Ia God 'a haua tanagaaui ha'atorani 'anai suria, 'a o'ani, "'Iatei na ta'ahia God, 'ai
ta'ahiraau ro'u i sae hinihini."

5

'Oi Hinihinia Jisas Ma'oi Ha'i Garena God

1 'Iraau atei rau hinihinia do'ia Jisas naasi Ha'atahi, 'iraau ra'i gare ana'i a God.
Miraau atei rau ta'ahia Ama, rai ta'ahiraau ro'u i gare ana'i.
2 'Onaa gau ta'ahia God magau haa'i maho na 'unu'i tanagaau, naasi gaigu 'iraraa
do gau ta'ahiraau ororiu i gare ana'i.
3 'Onaa gau ta'ahia God, gai ha'isuri'i maho na 'unu'i mana maho na 'unu'i ra ai'a
bwara 'anai suri'i,
4 'inia 'igaau gau nugasi'i baronga ta'a'i ni marewana. Gau matai haua o'asi suria
'igaau ra'i gare ana'ia God magau hinihinia Jisas.
5 'A 'ua? 'Iatei na matai nugasi'i baronga ta'a'i ni marewana? 'Iraau moi i nei ra
hinihinia do'ia Jisas naasi Garena God.
6 Gau 'iraraa do 'ia Jisas Kraest naasi Garena God, 'inia 'iia 'a boi na'i marewana
mea Jon 'a bwareomaeaa 'iniai wai. Ma'ata 'a ai'a do'a bwareomaea moi, me 'a ahe
ro'u i 'abuna 'oha na mae. Mana Hi'ona Maea 'a 'unua ro'u do 'ia Jisas naasi Garena
God, mana Hi'ona Maea 'a ha'a-momori tarau.
7 Naasi gau re'ia 'e oru maho na ha'ata'iniai taha na ha'a-momori 'inia Jisas.
8 Na Hi'ona Maea, na bwareomaea ana Jisas 'iniai wai, mana 'abuna Jisas na ahe
baaniai abena. Ni oru mahosi, ra ha'ata'inia moi tanagaaui ta'i maho, do 'ia Jisas
Kraest naasi Garena God.
9 Tara'i 'oha gau hinihini'i maho na 'iraau moi noni rau maani'i. Ma'ata maho 'ia
God na 'unu'i ra ororiu di'u ro'u wou. Ma naasi gau ga'i hinihini'i maho na 'ia God
na 'unu'i 'iniai Garena, 'inia 'iia naasi God.
10 'Onaa gau hinihiniai Garena God, 'a ha'ata'inia do gau hinihini'i maho na 'ia
God na 'unu'i 'iniai Garena. Me 'onaa gau ai'a hinihini'i maho 'ia God na 'unu'i, 'a
ha'ata'inia do gau 'adoma'inia do'ia God 'a pwari'i.
11 Ma'e taha na 'ia God na 'unua? 'A 'unua do 'a bwane haua tanagaaui tahi tarau.
Mana Garena, naasi tara 'anai dauai tahi tarausi.
12 Ma naasi, 'iatei na hagu beiai Garena, 'a to'oraa ro'u i tahi tarau. Me 'iatei na ai'a
hagu beiai Garena, 'a ai'a daua mau i tahi tarau.

Ha'atee Ha'ahako

13 'Au usu'i hako i mwani mareho na'i usu-usuni tana'amoui nei na mou hinihiniai
garena God, neina moi 'iraraa ha'agorohia do mou to'oraa'a i tahi tarau.
14 Magau 'iraraa ha'agorohia ro'u do'ia God 'ai rongo'i ha'arahesi agaa'i, 'oha gau
ha'angoni'i maho nara suriai hei'irisina.
15 Ma naasi 'inia gau 'iraraa do'a rongogaau, gau 'iraraa dona 'iia 'a watea'a
tanagaaui taha gau 'irisia.
16 'Io, 'onaa mou re'iai sae hinihini na ahoda na'i ora-ora'a, mamou 'iraraa dona ora-
ora'asi 'a bwa'i ha'asirihia na'i mae tarau, moi ha'arahesi 'a'auhia mea God 'ai ruhasia
baaniai ora-ora'a ana. 'A he'ete'i baaniai sae na hauai ora-ora'a na matai ha'asirihia
na'i mae tarau. 'Inia 'e ta'i ora-ora'a na awa na matai ha'asirihiai sae na'i dorasi. Mau
ai'a 'unua do moi ha'arahesi 'a'auhiai nei na hauai ora-ora'a o'asi.
17 Mwani maho ta'a'i na noni na haa'i, naasi ora-ora'a na'i maana God. Ma'ata ai'a
do mwane ora-ora'a hako ra matai ha'asirihiai sae na'i mae tarau.
18 'Igaau 'iraraa do 'iatei na ha'i garena God, 'a ai'a awa moi 'anai ora-ora'a. 'Inia
Jisas Kraest 'a taatahi bwarasia mia Saetan 'a bwa'i ha'ata'aia.
19 Gau 'iraraa ro'u do 'igaau ra'i gare ana'i a God, ma'ata Saetan 'a marungiraaui
noni nara ai'a 'u'uria God.
20 Gau 'iraraa ro'u dona Garena God 'a boi na'i marewana ma ha'a-aidangisigaau
'iniai huunai God. Ma gau hagu beiai huunai God, 'inia gau hagu ro'u beiai Garena,
'ia Jisas Kraest. 'Ia naasi huunai God me'iia na haa tanagaaui tahi tarau.
21 Arai gare agu'i, moi abui ha'arahesi'i araaranunu.

Na Ruanai Usu-usu Ana St. Jon

Gere Mamaani 'Iniai Bukani

Na'i madoraa adaaui Ha'ataari, 'iraaui ha'ausuri ra matai hano baaniai nata 'omaa 'anai 'ari 'anai nata 'omaa. Mana inoni suri'i 'omaa ra matai ha'amaotoraau, ra matai hanganiraau mara matai ha'amauruaau. 'Iraaui noni hinihini ra wa'ewa'e di'u 'ini'i sae ra boi baani'i dora he'ete'i 'anai ha'ausuriraau 'inia Jisas. Me tara'i nei nara 'unuraau haariraau dora'i ha'ausuri ra ai'a huudi ha'ausuri. 'Iraau ra'i sae nara 'agerosu nara ngau moi dora agau, ma na'i aba 'anai mono rau o'asi ro'u. Tara'i nei nara 'unuraau 'ini'i ha'ausuri rau ha'ausuriraaui noni 'ini'i taha nara ai'a ha'a-momori 'inia Jisas.

'Iraaui noni hinihini 'a kakui ahudaau 'ai he'uai ha'ata'inia narai haua i heita'ahi ana God tanaraaui ha'ausuri pwapwaari'i o'asi. 'Ia Jon 'a 'unua na'i usu-usu ana do 'a ai'a goro do 'iraaui noni hinihini rai 'a'auhiraaui ha'ausuri pwapwaari'i 'isi. Ma ai'a goro ro'u do 'iraaui ahurodo rai 'omesia do 'iraaui noni hinihini rau 'a'auhiraaui ha'ausuri nara haa'i mamaani nara ai'a odo-odo 'abaia Jisas. Naasi 'ia Jon 'a 'unua do 'anai 'a'auhiraau hakoi noni, 'a goro do rai abui 'a'auhiraaui ha'ausuri pwapwaari'i.

'Anai ha'ata'iniai heita'ahi ana Jisas, tara'i 'oha 'a gere bwara. 'Oi 'oha'iniai ruanai usu-usu ana Jon ma'oi wai'ado'ado surisuria goro he'ua na'oi ha'ata'inia 'inia i huunai heita'ahi ana God.

1 'Inau na'otara 'anai heisoi nau usua i usu-usuni tana'o i urao na 'ia God na 'ome sigihi'o, mau usua ro'u tanaraaui gare amu'i.* Nau huunai ta'ahi'amou di'u. Ai'a do 'inau moi, me 'iraau ro'u i nei rau 'iraraai taha na ha'a-momori 'inia Kraest.
2 Meu ta'ahi'amou suria 'igaau hako gau aidangisiai taha na ha'a-momori mana taha na ha'a-momori 'ai awa tarau beigaau.
3 Meu ha'arahesi mea God i Amaga mana Garena, 'ia Jisas Kraest, rarui ha'agorohigaau, ta'ahigaau, ma rarui ha'a-awahigaau goro, suria gau hinihiniai huunai ha'ausuringa'i magau ta'ahigaau hairiu.

Huunai Heita'ahi

4 'Au kae wa'ewa'e di'u 'ini rongo'i agu'i mamaani 'ini'i tara'i gare amu'i do rau awa suriai huunai ha'ausuringa'i 'onaai ha'ausuringa'i ana God tanagia.
5 Mau ha'angoni'amou, gai ta'ahigaau hairiu! Na ha'atora nau usua tana'amousi, ai'a do'e ha'atora haoru ma'e ha'atora nagau bwane 'iraraa mau mai.
6 Mana 'ado'ado 'anai heita'ahi naasi, do gai araisuri'i ha'atora ana'i a God. Mau na'i 'oha namou taraawa'ai suria Kraest, 'ia God 'a bwane ha'atoragia do gai ta'ahigaau hairiu.

Ha'abasu 'Iniraaui Ha'ausuri Pwapwaari'i

7 'A rago'a i ha'ausuri pwapwaari'i ra hura'a na'i marewana. Rau 'unua do'ia Jisas ai'a ha'i noni. 'Iraaui sae o'asi, ra awa moi 'anai pwari'i, miraau ra'i maerongana Kraest.
8 Naasi moi 'omesuri'amou haari'amou baaniraaui sae o'asi, rau gasi wai'amou baaniai huunai ha'ausuringa'i 'inia Kraest. Ma 'a gasi 'ari pwaranga i tau'aro raha amoou tanaa God. 'A ga'i goro di'u 'onaa 'i hinihini amoou 'ai 'ari daara'i, mia God 'aigui tahari'amou 'iniai tau'aro goro amoou.

---

* **1:1** 1:1 'Ia Jon 'a hauai usu-usuni tanaraaui sae hinihini na'i ta'i 'omaa. 'A ai'a raba 'unua goro hura'a do 'a usu-usu tanaraaui sae hinihini, ra gasi ngahuiraau i maerongadaa'i. Na tarana naasi nagu 'unua 'iniai urao mana gare ana'i.

9 Wai 'unua tana'amou, 'iatei na a'oia wou i ha'ausuringa'i ana'i a Kraest suriai
'adoma'ina moi, ma ai'a hinihini'i tarau i ha'ausuringa'i ana'i a Kraest, 'iiasi ai'a hagu
beia God. Me 'iatei na hinihini'i tarau i ha'ausuringa'i ana'i a Kraest, 'iia 'a hagu beia
God i Amaga mana Garena.
10 'Onaa ta sae nai taha bei'amou 'anai ha'ausuri'amou, mana ha'ausuringa'i ana'i
ra ai'a ta'isada bei'i ha'ausuringa'i ana'i a Kraest, moi abui ha'amaotoa ma'ua waia
'ari ruma amoo'i.
11 'Iatei nai ha'amaotoai sae o'asi, 'iia 'a aba beia ma tatau suri'i maho ta'a'i na haa'i.

Ha'atee Ha'ahako

12 'A rago di'u i maho nau raba maani'i tana'amou maugu ai'a raba maani'i na'i usu-
usu. Na maho nau 'adoma'inia naasi do wai gaariri wou 'anai ada bei'amou magai
mamaani neina gai wa'ewa'e goni.
13 'Iraau gare ana'i do'oramu† 'ini na 'ia God na 'ome sigihiraau ro'u, rau ha'ataaria
wou i hadahada wa'ewa'e adaau tana'amou.

† **1:13** ***Gare ana'i do'oramu:*** 'Ia Jon 'a hadanga'iniraaui sae hinihini nara awa na'i nata 'omaa. Wanasiai koment na'i tatara 'e ta'i.

Na Orunai Usu-usu Ana St. Jon

Gere Mamaani 'Iniai Bukani

Na'i Baebol 'a ha'ausurigia do 'a goro 'anai 'a'auhiraaui noni hinihini narau 'irisiai hei'a'auhi, rei'uaa na 'iraaui nei nagau ai'a 'irararaau. Ha'asiha na'i tahingamu na'o sadoiai madoraa 'anai 'a'auhia ma 'anai tau'aro tanaai noni hinihini na rabasiai hei'a'auhi?

'I usu-usuni 'ia Jon 'a usua tanaai ta'i geresae ana nara 'unua 'inia Gaeas. 'A haua 'anai ha'a-ta'eta'ea 'iniai kaeni tau'aro goro na haa na'i 'a'auhiraau na haa i haru nei. 'Ia Gaeas 'e sae ni heisoi na awa ha'atau. Ma'ata na mamaani 'ini'i goro na haa na'i ha'amaoto, mana taguma'iniraau na hauai noni na'i ruma ana 'a taha beia Jon.

Suri'i 'oha na 'iraaui ha'ausuri mana inoni narau hura'a 'anai taroha'iniai Taroha Goro, ma tara'i inoni hinihini ra taha na'i 'omaa na awa ieia Gaeas, 'iia 'ai bonasia doni sae 'isi rai to'o dorani mauru, goni bei'i tara'i mareho ro'u narau 'irisi'i. 'Ia Gaeas 'a aidangisia do 'oha na 'a'auhiraau o'asi noni narau 'aariha, 'iia 'a 'a'au 'anai ha'a-'arihia ro'u i Taroha Goro 'inia Jisas Kraest.

'Iraau atei na'o ga'i taguma'iniraau na'i 'oha narai ataha na'i 'omaa amua? 'Oha na'oi 'oha'iniai orunai usu-usu ana Jon 'oi 'adoma'i suri'i herehere he'ua na'oi haa 'anai 'a'auhiraaui noni na'i heisoi, 'iraaui noni hinihini na'i 'omaa amua, mana'i gariai marewana hako.

1 'Inau i na'otara 'anai heisoi nau hauai usu-usuni tana'o Gaeas, sae goro agua nau ta'ahi'o ha'a-momori.
2 Sae goro agua, 'au ha'arahesi doni abemu 'ai tahi goro. 'Au 'iraraa doni tahingamu beia Kraest 'a goro, mau ha'arahesi doni mwani mareho hako rai hano goro o'asi ro'u tana'o.
3 'Au wa'ewa'e di'u 'iniai rongoa agua beiraau tara'i do'oragaa'i beia Kraest narau ada mai, do i'oe 'o suria tarau i taha na ha'a-momori.
4 Ai'a ta wa'ewa'e ro'u nai di'uai wa'ewa'e nau to'oraa na'i 'oha nau rongoa do 'iraaui nei nara 'onaai gare agu'i, rau awa suriai taha na ha'a-momori.

Tau'aro Goro Na Haua Gaeas

5 Sae goro agua Gaeas, 'a goro di'u i hei'a'auhi na'o hahaa'i 'oha na'o 'a'auhiraaui do'oragaa'i beia Kraest narau hura'a 'anai taroha'iniai taroha goro, rei'uaa namou ai'a haimatai'i.
6 Ra'i nei 'iniraau nara boi bei'ameu, rau maania tana'ameu i heita'ahi amua tanaraau. 'Au wa'ewa'e di'u madoraa nau rongoa do'o haa'i tanaraaui maho rau 'irisi'i na'i 'oha rau hano baani'amou. Mau rabasia do'oi haua o'asi moe'a, 'inia 'ia God 'a wa'ewa'e 'inia.
7 'Iraausi, ra hura'a 'anai hauai tau'aro ana Kraest, miraau ai'a rabasi'i hei'a'auhi baaniraaui sae ahurodo.
8 'Igaau nei hinihini naasi gai 'a'auhiraau 'ini'i maho narau 'irisi'i, nei nagai tau'aro goni beiraau 'anai taroha'iniai taha na ha'a-momori tanaraaui noni.

Sae Ta'aa 'Ia Daeotrepis

9 'E usu-usu pwapwaku nau ha'ataaria ga'u wou tana'amoui sae hinihini na'i 'omaasi. Mea Daeotrepis ai'a raba araisuri'i maho nau usu'i 'isi. Suria 'a 'adoma'inia do 'iia'a naasi na'otara 'anai heisoi.
10 Hoita, ma na'i madoraa nawai taha wou na'i 'omaa amoou, waigu maani'i hako tana'amoui maho 'ia Daeotrepis na hau'i. 'Iia 'a ha'atee ha'ata'aiau 'ini'i maho ra ai'a ha'a-momori. Mana maho na ta'aa di'u na haua, 'a ai'a raba 'a'auhiraaui sae narau hano 'ari suri'i mwani dora 'anai heitaroha'i. Ma ha'a-bwarasiraau ro'u i nei

narau raba 'a'auhiraau. Ma 'onaa rai 'a'auhiraau, 'a ai'a ha'awateraau 'anai ha'arahesi beiraaui sae hinihini.
11 Sae goro agua Gaeas, 'oi abui suri'i barongadaa'i sae ta'a'i, ma 'oi suriraaui nei na barongadaa'i ra goro. 'Inia 'iatei na hau'i maho goro, 'iia 'e garena God. Me 'iatei na hau'i maho ta'a'i, 'iia 'a ai'a aidangisia God.

Sae Goro 'Ia Demitrias

12 'Iraau hako i noni hinihini, rau 'unua do'ia Demitrias 'e sae goro. 'Iia 'a awa suriai taha na ha'a-momori, naasi na ha'ata'inia 'inia do 'iia 'e sae goro. Minau 'unua ro'u tana'amou do 'iia 'e sae goro, mamou 'iraraa do maho nawai 'unua, 'a bwa'i pwari'i.

Ha'atee Ha'ahako

13 Ra rago mau i maho nau raba maani'i tana'o, maugu ai'a raba maani'i na'i usu-usu.
14 Na maho nau 'adoma'inia naasi, 'a bwa'i orea mawai gaariri wou 'anai 'omesi'o. Ma garai awa goni 'anai mamaani.
15 'Iraaui sae ni heisoi 'ini, rau 'unu'i wa'ewa'e adaa'i tana'o ma'oi ha'atee wa'ewa'e ro'u tanaraau hako i sae ni heisoi na'i 'omaasi.
'Io, 'au ha'arahesi do'ia God 'ai ha'a-awahi'o goro.

Na Usu-usu Ana
Jiud

Gere Mamaani 'Iniai Bukani

'A ganu he'uai aidangisia na'o haa i taha na'o hinihinia? 'A 'ua? 'Onaa ta sae nai heitohetohe bei'o 'inia, 'o 'adoma'inia do 'o ga'i matai ura baabau na'i hinihinimu?

Na'i madoraa na 'ia Jiud 'a usuai usu-usu ana, 'a ragoi sae narau bwane ha'asirihi'i mai na'i heisoi ha'ausuringa'i 'abaia Kraest nara maani hiosi'i. 'Iraaui nei nara haa i heresi ra'i sae nara 'unua do 'iraau ra'i sae ni heisoi maraugu ai'a raba hinihinia hakoi Taroha Goro. Rau hinihini'i moi dora narau rongo ha'agorohi'i maraugu bonasia do 'iraau tara'i sae hinihini narai aba ro'u beiraau na'i hinihinidaau na ai'a odoodosi.

Rei'uaa na'i madoraanisi, ni marehosi 'a matai to'oto'o mau beigaau. 'Iraaui sae hinihini pwapwaari'i rai maani'i hura'ai mareho nara ai'a ha'a-momori 'inia Jisas. Naasi 'a ororiu di'u do gai aidangisia goroi taha nagau hinihinia nei nagai matai ura wetewete bwarasiai mahosi.

'Oha na'oi 'oha'iniai Jiud 'oi wai'ado'ado surisuriai taha na ororiu 'inia 'anai aidangisia goroi taha na'o hinihini'i.

1 'Inaua Jiud, sae tatau'aro ana Jisas Kraest ma'e do'orana Jems nau hauai usu-usuni tana'amoui nei na 'ia God na 'ome sigihi'amou. 'Ia Godi Amaga 'a ta'ahi'amou mia Jisas Kraest 'a 'omesuri'amou.

2 'Au ha'arahesi mia God 'ai huunai ahu ta'ahi'amou, mai huunai ha'a-awa goro'amou, mana goro ana tana'amou 'a bwa'i hako.

Ha'ausuri Pwapwaari'i Ra Siri Mai

3 Tana'amoui sae goro agu'i. Na'i na'o ga'u, 'inau 'au 'adoma'i wetewete 'anai usu-usu tana'amou 'abaiai tahinga haoru na 'igaau hako nagau daua. Ma naani 'au 'adoma'inia do 'e maho he'ete'i nawai usu-usu tana'amou 'inia. Na'i usu-usuni 'au raba ha'a-ta'u'u'amou domoi taatahi bwarasiai ha'ausuringa'i odo-odo na 'ia God na haua tanagia i noni ana'i. 'Ia God na hauai ha'ausuringa'isi tanagia inoni ana'i 'ana'a i mwane 'oha maagu bwa'i orisi'a.

4 'Au ha'atee o'asi, suria ra'i sae narau ai'a 'adoma'i ha'ahoua God rau to'o sirimai na'i ruruha amoou mamou ai'a 'ome 'irararaau do ra'i sae pwapwaari'i. Rau hiosiai ha'ausuringa'i 'iniai heita'ahi ana God tanagia. Rau 'unua do 'ia God 'ai wa'ewa'e moi 'anai 'adoma'i nugasigaau rei'uaa nagai awa moi 'anai hauai wawaasua'a. Marau ai'a hinihinia do 'ia Jisas Kraest moi naasi ta'i bwauodo mana Araha agaau. Na'i 'oha bwani, ra usua na'i Usu-usu Maea i ha'a-mama'ai nai to'iraaui nei o'asi.

5 Rei'uaa mou bwane aidangisia, 'au rabasia domoi 'adoma'i aho'isiai taha na to'o tanaraaui noni nai Israel. 'Ia Araha God 'a ha'atahiraau baaniraaui Ijip. Ma'ata na'i muri 'agu buna ha'amaesiraau ro'u mau i nei narau ai'a hinihinia.

6 Mamoi 'adoma'i suriraaui enjel narau hairaesi ani beia God. 'Ia God 'a nugaa tanaraau i tau'aro 'anai haa. Ma 'ariwou ma tara'i nei rau 'ita'i tau'aro adaa'i, marau hano baaniai huunai 'omaa adaausi. 'Ia God 'a ho'o ha'a-bwarasiraau na'i dora kuhi 'ini arihau na bwa'i 'ohai ta'aa 'anai awa 'isi totoriai dangi ni hihiiri.

7 Mamoi 'adoma'i surisuriai rua 'omaai Sodom mana Gomora ma tara'i 'omaa ro'u gaarangirarua. 'Iraausi narau here to'obweubweu'a ro'u 'onaai'i enjel 'isi. Rau ai'a wawaasua'a moi beiai urao, marau hau'i ro'u here 'ini abedaa'i nara ta'aa di'u ro'u wou beiai nata saemwane. Na ha'a-mama'ai adaau, naasi 'eu nagau 'iraraa na bwane suu gata'iniraau ani. Gai 'iraraa do naasi 'e ha'ara 'anai ha'abasugia do 'irai nei narau haa'i mareho ta'a'i o'asi, rai ha'a-mama'airaau na'i 'eu na bwa'i matai kuru ta'oha.

8 'Iraaui nei narau sirimai na'i ruruha amoousi 'anai pwari'i'amou, rau o'asi ro'u.
Rau haa'i here wawaasua'a 'ini abedaa'i marau 'unua do rau suri'i moi taha narau
mamauru'a'i. Rau ai'a raba awa na'i bahainai heimarungi ana God, marau ai'a
mamaa'uta'i ha'atee ha'a-ta'airaaui nei hauasa na'i aro.
9 Rei'uaa 'ia Maekol, i na'ohadaaui enjel, ma ai'a ha'atee ha'ata'aia Saetan, ma'ata 'a
o'ani 'inia, "'Ia God nai raongi'o." Ni mareho naasi 'a to'o na'i 'oha na 'ia Maekol 'a
heiraeraesi beia Saetan 'inia tei nai to'oraai abena Moses.
10 Hoita, 'iraaui ha'ausuri pwapwaari'i 'isi rau ha'atee ha'ata'aia namoiwou ta
maho narau ai'a aidangisia. 'Iraau rau here 'onaai mwamwaa nara ai'a wai'ado'ado
surisuri'i maho. Ni mareho na abedaa'i ra 'irisi'i naasi mareho nara ta'ahia, ma nara
'isi ro'u i mareho na 'ia God 'ai hiiri ha'amaesiraau 'ini'i.
11 'Ai ta'aa di'u tanaraau! Rau suriai herengana Kein na ngahu ha'amaesia Ebol,
do'orana. Rau 'onaai rarabea nara 'unua 'inia Belam na awa moi 'anai ha'ateharaaui
noni nai Israel suriai 'adoma'i ororiu ana 'iniai ha'a. Rau 'onaaia Kora na ura bwarasia
God mia God 'ai hiiri ha'amaesiraau 'onaai hiiri ha'amaesia ana Kora.*
12 Suri'i madoraa namou boboi goni 'anai ngau 'onaai ruruhai sae hinihini, 'iraau
ha'ausuri pwapwaari'i 'isi rau ai'a ninima 'anai siriwou bei'amou. Rau ngau 'ome ta'aa
'inia rau 'adoma'iniraau moi haraariraau. 'Iraau rau matai ha'ata'ai'i hinihinimoo'i
'onaai mwaro na matai here ha'ata'aiai haka. Rau bwa'i 'a'auhia tanei 'onaai rorodo
na ro'asia hairiu moi ro'a na ai'a haua moe'a ta rangi. Rau 'onaai'i hasi'ei nara ai'a
matai hungu na'i madoraa nara ga'i hungu i hasi'ei, suria ra mae mara aihu ro'u.
13 'Iraau rau ha'a-sirimaihi'i mwane maho ha'aninimai abe 'onaai'i huai naho nara
ha'a-sirimaihi'i mwane agohu 'ome ta'a'i. Rau 'onaai'i hee'u nara su'a baani'i dora
nara ga'i awa suri'i. 'Iraau rai hano 'anai awa tarau na'i dora na kuhi baabau na 'ia
God 'a ha'aagaua tanaraau.
14 'Ia Inok, 'e ta'i 'iniraaui biunai ugui noni baaniai burungana Adam na bwane
ha'atee agau ro'u o'ani 'iniraaui sae 'isi,
"'Ome, 'ia Araha 'ai boi beiai taringai merui enjel maea ana'i.
15 'Iia 'ai boi 'anai hiiriraau hakoi noni,
ma 'ai ha'a-mama'airaaui nei narau ai'a ha'ahoua nara hau'i mareho ta'a'i,
goni beiraaui nei ora-ora'a narau ha'atee ha'ata'aia."
16 'Iraau mwane 'isi ra'i sae moi 'ada'i mangurunguru mana hei'unu'unu. Rau
ha'isuri'i moi maho ta'a'i narau 'adoma'ini'i, marau awa moi 'anai ha'a-ta'eta'eraau.
Rau ha'a-gorogororaaui noni do neina baaniraaui noni rai dauai taha 'anai goro adaau
haariraau.

'E Ha'abasu 'Anai Ura Baabau

17 Sae goro agu'i, 'i'amou moi 'adoma'ini'i tarau i taha 'iraau na Ha'ataari ana'ia
Araha aga Jisas Kraest narau bwani ha'atee agau mau mai 'ini'i.
18 Rau o'ani, "Suri'i dangi ha'ahako maigu tano ai'aa i marewanani, ra'i nei rai
haikou 'ini'amou, miraau rai ha'isuri'i moi 'adoma'idaa'i nara ai'a suriai hei'irisina
God."
19 Hoita, neiraausi mwane narau ha'a-haihoa'amousi. 'Iraausi rau suria moi hei'irisi
anai abe, mana Hi'ona Maea 'a ai'a awa beiraau.
20 Ma'ata tana'amoui sae goro agu'i, 'au raba ha'a-ta'u'u'amou. Moi ha'a-'o'ori'amou
hairiu 'iniai ha'ausuringa'i nagau daua baania God neina moi ura baabau. 'Oha namoi
ha'arahesi, moi ha'awateai Hi'ona Maea maai na'otaramoou.
21 Na'i madoraanisi, 'oha namou mamasia Araha aga Jisas Kraest 'anai wai'amou
na'i tahi tarau 'iniai heita'ahi ana tana'amou, moi awa 'onaai sae na awa na'i bahainai
heita'ahi ana God.
22 Moi ahu ta'ahira mamoi 'a'auhira i nei na heiruarua'a i 'adoma'ida 'ini'i taha nara
hinihini'i.

---

* **1:11** 11 Nambas 16:1-35; 26:9-10

23 Moi 'a'auhiraaui nei nara suriai tara 'anai 'eu marai suriai tara ni tahi. Mei
tanaraaui haru nei ra awa 'anai haa'i moi here ta'a'i, moi ha'ata'inia tanaraaui
heita'ahi, mamoi mamagugu ro'u. Mou gasigu ahoda ro'u suri'i ora-ora'a narau siri
suri'i.

Mareho Ha'ahako

24 Ha'a-aneanea God. 'Iia moi na matai 'omesuri ha'agorohi'amou baani'i mareho
namou matai ahoda suri'i. 'Iia 'ai wai'amou ara'a beia mamoi re'iai rarahana ma bwa'i
ta mareho nai sadoia 'anai ha'ahuni'amou 'inia, ma'ai haua tana'amou i wa'ewa'e na
raha di'u.
25 'Iia moi naasi ta'i God. 'Iia na ha'atahigia 'inia Jisas Kraest i Araha aga. Taraawa'a
mau mai tari 'ohani ma 'ari'a, 'iia na hauasa, 'iia na arari 'anai ha'aasaa, me 'iia na
arari 'anai heimarungi beiai mena. Amen.

Buka Ha'ata'i

Gere Mamaani 'Iniai Bukani

'A 'ua? 'O aidangisiai he'ete'i hairiu anai ha'atee ha'agorohi mana ha'a-aneane? Gau ha'atee ha'agorohia Jisas 'iniai here na haua tanagia mana mareho goro na bane'i tanagia. Magau ha'a-aneanea Jisas 'inia 'ia naasi Garena God, magau ha'a-aneanea 'iniai barongana.

Ni Buka Ha'ata'i 'e buka na honu 'iniai ha'a-aneane. 'A ha'a-aidangisigia goro 'inia tei naasia Jisas. 'A ha'a-aidangisigia 'iniai 'omesia nagai haa Jisas na'i ha'ahakonai dangi.

'Ia Jisas 'a ha'ata'inia tanaa Jon 'i mwani mareho nara awa na'i bukani. 'A 'onaa do'a 'omesi'i na'i mauru'aa, ma'ata 'a ai'a do 'a mauru. 'Ia Jon 'a re'i'i tara'i mareho ha'abu'oahu ma ra'i ha'ara 'ini'i mareho narai to'o na'i 'oha nai boi mau. Taha na'ia Jon 'a 'omesi'i na'i 'ohasi ra bwara di'u 'anai 'unu ha'agorohi'i hura'a. Naasi 'iia 'a 'unu'i moi hura'ai taha nara 'ome ta'isada bei'i taha na 'omesi'i.

'Oi abui ha'imaania do'oi aidangisi'i hako moe'a i mwane mareho na'i Buka Ha'ata'i, 'inia 'ia Jon ma ai'a aidangisi'i hako ro'u! Ma'ata 'oi ha'imaania do ni taha na'ia Jon 'a ha'ata'inia hura'a tanagia, 'ai ha'ata'inia tana'o do 'ia Jisas na hauasa ma ahaaha baani'i mwani mareho hako.

'Oha na'oi 'oha'iniai Buka Ha'ata'i 'oi wai'ado'ado surisuri'i taha na'o matai ha'a-aneanea 'ini'i a Jisas.

1 Naani taha 'ia God 'a ha'ata'inia tanaa Jisas Kraest 'anai ha'arangasia tanaraaui
sae tatau'aro ana'i 'iniai taha na bwa'i orea maai to'o'a. Mia Kraest 'a ha'ataariai enjel
tanaaua Jon i sae tatau'aro ana, 'anai ha'ata'inia tanaau.
2 Minau 'au maani'i mwane maho nau re'i'i. Naia naasi ha'atee ana'ia God na 'ia
Jisas Kraest na ha'ata'ini'i tanaau.
3 'Ia God 'ai ha'agorohirai nei ra 'oha'inia hura'a i bukani tanaraaui sae ni heisoi,
mai ha'agorohirai nei ra rongoa mara ha'isuria. Na madoraa 'a raumwadu'a mana
mareho nau usu'i na'i usu-usuni rai to'o'a.

Usu-usu Na Haa'i a Jon

Tanaraaui Saeni Heisoi Na'i Eisia

4-5 'Inaua Jon nau usu'i usu-usu 'ini tana'amoui sae ni heisoi na'i biu 'omaa na'i
Provensi Eisia. Mau ha'arahesi mia God mea Jisas Kraest mana biu Hi'ona nara
awa na'i maanai dora ni mwaeraha ana God rai goro 'ini'amou marai ha'a-awa
goro'amou.* 'Ia God naasi na bwane awa mau mai, ma na'i ro'u mau 'ohani, mai
awa ro'u mau na'i 'oha naigu boi. 'Ia Jisas Kraest 'a mangudi tarau 'anai taroha'ini'i
ha'atee ana'ia God. Me 'iia naasi nei tahamora na suruta'e aho'i baaniai mae na bwa'i
mae ro'u ta 'oha. 'Iia 'a marungi'i hakoi mwani mwaeraha ni marewana. 'A ta'ahigia
ma ruhasigia baani'i ora-ora'a agaa'i 'iniai 'abuna.
6 Ma marungigia 'onaai mwaeraha, ma haugaau 'onaai Piriisi neina gai tau'aro
tanaa God i Amana. Gau magai ha'a-aneanea magai ha'aasaa 'iniai mena ana tarau
tarau. Amen.
7 'Ado'adoa! 'Ia Jisas 'ai boi aho'i na'i hunganai rorodo. 'Iraau hakoi mwane sae rai
'omesia, rei'uaa 'iraaui nei rau rubu'ia 'iniai oo'o rai 'omesia ro'u. Miraau hakoi sae
rai angi uru-uru na'i 'oha rai re'ia. Ni mahosi 'ai to'o o'asi. Amen.

---

* **1:4-5** ***Biu Hi'ona:*** Na'i Baebol, i naba biu 'e naba hauasa. Naasi, 'iraau sae madoma nara aidangisiai Baebol ra 'adoma'inia do ai'a huunai biu Hi'ona. Me ra hadanga'inia moi ta'i Hi'ona Maea na hauasa.

8 'Ia God aga na mena ma bwane awa mau mai, ma awa mau na'i 'ohani, mai awa
ro'u mau na'i 'oha naigu boi, 'a o'ani, “'Inau naasi Alfa mana Omega, na taraawa'a
mana hahakodi mwani mareho.”†

'Ia Jon 'A Re'ia Jisas Kraest

9 'Inaua Jon 'e ta'i do'oramoou beia Jisas Kraest. 'Igaau gau rongomaata'i suriai awa
gau haa na'i bahainai heimarungi ana, ma'ata 'iia 'ai ha'a-wetewetegaau 'anai ura
baabau. 'Inau ra gaasiau na'i gere maraui Patmos suriai taroha'inia aguai ha'atee
ana'ia God mana ha'ausuringa'i ana'ia Jisas.
10 'E ta'i dangi sade na Hi'ona Maea 'a rabe beiau. Mau rongoa na'i murigu i ringe
na rongo raha mana aohana 'a 'onaai ahuri.
11 'A o'ani, “'Oi usu'i dio na'i buka i taha na'oi re'i'i. Ma'oi ha'ataari'i 'ari tanaraaui sae
ni heisoi na'i Efesas, Smana, Pagamam, Taeataera, Sadis, Piladelfia mana Leodisia.”
12 'Augu rihota'i aho'i do wai re'iai sae na ha'ateesi mau re'iai biu raita gol nara
ura-ura.
13 Ma'e maho 'ome 'onaai sae na ura na'i 'ubutadi raita 'isi 'a 'ome 'onaaiai Garei
Inoni. 'A siri na'i to'oni tewa na dio tari ano. Mana bwana ra tau'arona 'iniai gol 'a
garia na'i waiburuna.
14 Ni bwauna mana warihuna ra mamaahui 'onaai tagai 'abe, mana maana ra 'onaai
ngarungarui 'eu.
15 Ni uwana ra 'ome 'onaai dorai bras na madoro 'iniai 'eu, mana ringena 'a rongo
'onaai aohanai wai na kae ahe.
16 Ma dauai biu hee'u na'i rima odona. Ma'e naihi na mwamwakaru hairiu na
hura'a na'i ngoona. Ni hauraena tari auru na'i 'u'una 'a wadora'i 'onaai 'oha na rara
wetewete i sina na'i atoaa.
17 'Oha nau re'ia, 'au topira'i ruru mau abwa auru dioi ano na'i maana 'onaai sae na
mae. Mia dau mai beiau 'iniai rima odona ma o'ani, “'Oi abu mamaa'u! 'Inau naasi
taraawa'a mana hahakonai mwani maho.
18 'Au mae mau tahi aho'i ro'u, mau bwa'i mae'a ro'u ta 'oha. 'Inau naasi maanai
bara 'anai mae, minau to'o mena ro'u 'ini'i aunga nara awa na'i dora adaa'i nei ra
mae.
19 'Oi usu'i dioi taha na'o re'i'i nara bwane to'o'a, mana taha na'o re'i'i nara to'o na'i
'ohani mana taha rai to'o ro'u mau ta'oha.
20 Mawai mamaani ruhasia tana'o i 'ado'ado 'anai biu hee'u na'o re'i'i na'i rima
odogu mana biu raita gol. Na biu hee'u, naasi biu enjel narau 'omesuriraaui sae ni
heisoi na'i biu 'omaa na'i Eisia, mana biu raita gol, naasi 'iraau sae ni heisoi na'i biu
'omaasi.”

2

Usu-usu Tanaraaui

Saeni Heisoi Na'i Efesas

1 Mia mo'osi 'a o'ani 'iniau, “Nara 'ini taha na'oi usu'i tanaai enjel na 'omesuriraaui
sae ni heisoi na'i Efesas maai ha'a-aidangisiraau 'ini'i. 'Oi o'ani,
Baania mo'o na dauai biu hee'u na'i rima odona, ma hahano na'i 'uruhanai biu
raita gol, moisu bahurongoai taha wai 'unua.
2 'Inau 'au aidangisi'i hakoi taha mou haa'i. 'Au aidangisiai tau'aro raha namou
haua mana ura baabau namou haa suri'i mwani mareho bwara namou siri suri'i.
'Au aidangisia do mou ura bwarasi'i sae ra haa'i here ta'a'i. Ma na'i 'oha tara'i sae ra
haa'i here dorai 'unuraau 'inia do 'iraau ra'i ha'ataari agu'i, mou wana hegahegaraau
mamougu 'iraraa do rau pwari'i moi.

† **1:8** ***Alfa mana Omega:*** Ni rua ha'ateesi naasi taraawa'anai leta mana leta ha'ahako na'i alfabet adaaui Grik.

3 Na'i madoraa mou siri suri'i mwani maho ra ha'abooboo abe 'iniai suriau amoou,
'i'amou mou ai'a here nuga, mou ura baabau moi.
4 Ma'ata 'e ta'i maho namou haua na 'inau 'au ai'a wa'ewa'e 'inia! Na'i 'ohani
mougu ai'a huunai ta'ahiau'a 'onaa na'i na'o.
5 Moi wai'ado'ado suriai he'ua i raha na hauai heita'ahi amoou tanaau na'i na'o
ani. Moi rihosi mamoi haa'i aho'i mwani here goro namou haa'i ga'u na'i na'o. 'Onaa
mou bwa'i rihosi, me 'inau wai boi bei'amou mawai rahiai raita amoou baaniai dora
ana.
6 Ma'ata 'e ta'i maho namou haua nau wa'ewa'e 'inia. Mou 'ita'i mwane here ta'aa
adaa'i ruruha nara suri'i ha'ausuringa'i pwapwaari'i ana'i a Nikolas. 'Inau 'ita'i ro'u.
7 'Onaa mou to'o karinga ma moi rongoai taha na Hi'ona Maea na 'unua tanaraaui
sae ni heisoi. 'Iatei nai ura baabau tari hahakona 'ai ngauai huanai hasi'ei ni tahi
na'i mou ana God."

Usu-usu Tanaraaui

Saeni Heisoi Na'i Smana

8 Mia mo'osi 'a o'ani ro'u 'iniau. "Nara 'ini taha na'oi usu'i tanaai enjel na
'omesuriraaui sae ni heisoi na'i Smana maai ha'a-aidangisiraau 'ini'i. 'Oi o'ani,
Nara 'ini ha'atee agu'i. 'Inau naasi taraawa'anai mwani maho. Minau ro'u naasi
hahakonai mwani maho. 'Inau 'au mae ga'u ma na'i 'ohani 'au tahi aho'i ro'u. Moisu
rongoai taha wai maania.
9 'Inau 'au aidangisiai rongomaata'i amoou mana pohara amoou. Ma'ata 'i'amou
mou ai'a pohara ro'u. Mau aidangisia ro'u i hadahada ha'a-ta'ai'amou adaaui Jiu.
Rei'uaa narau 'unua do 'iraau ra'i Jiu, na'i 'ado'adogu 'iraau ai'a huunai Jiu, 'inia 'iraau
'e ruruha ana moia Saetan.
10 Naasi moi abui mamaa'usi'i rongomaata'i namoi siri suri'i. 'Ia Saetan 'ai nuga'i
tara'i abe 'ini'amou na'i rumaniho'o 'anai ohongi'amou mamoi rongomaata'i suria ta
tangahurui dangi. Me 'onaa moi ura baabau na'i hinihinimoou, rei'uaa moi mae,
'inau wai taharimou 'iniai tahi tarau.
11 'Onaa mou to'o karinga mamoi rongoai taha na Hi'ona Maea 'a 'unua tanaraaui
sae ni heisoi. 'Iatei nai ura baabau tari hahakona 'a bwa'i rongomaata'i na'i ruanai
mae."*

Usu-usu Tanaraaui

Saeni Heisoi Na'i Pagamam

12 Mia mo'o naasi 'a o'ani ro'u 'iniau. "Nara 'ini taha na'oi usu'i tanaai enjel na
'omesuriraaui sae ni heisoi na'i Pagamam mai ha'a-aidangisiraau 'ini'i. 'Oi o'ani,
Nara 'ini ha'atee agu'i. 'Inaua mo'o nau to'oraai naihi na mwamwakaru hairiu!
Moisu rongoai taha wai maania.
13 'Au aidangisia do 'i'amou mou awa na'i 'omaa na 'ia Saetan 'a tau'aro wetewete
na'iei. Rei'uaa na o'asi mi'amou mou ura baabau suriai hinihiniau amoou. 'Au
aidangisia ro'u i taha na to'o tanaa Antipas, i sae tatau'aro goro agua nara ngahu
ha'amaesia 'iniai taroha'iniau ana na'i 'omaa amoousi na tau'aro ieia Saetan. Rei'uaa
na o'asi, mi'amou ai'a agoheta'i hinihiniau.
14 Ma'ata tara'i maho 'au ai'a wa'ewa'e 'ini'amou 'ini'i. Mou ha'awate'i tara'i
nei 'ini'amou 'anai suriai ha'ausuringa'i ana Belam.† Na'i 'oha bwani 'ia Belam 'a
ha'ausuria Balak 'iniai here nai haua 'anai ha'a-sirihiraaui noni nai Israel na'i ora-
ora'a. Mia Balak 'a ha'ausuriraau 'anai ngaa'i mahoingau nara ho'asi 'ini'i tanaraaui
araaranunu, ma 'anai haa'i mwani here wawaasua'a.
15 'I'amou mou o'asi ro'u. Mou ha'awateraau tara'i nei 'ini'amou 'anai suri'i
mwane ha'ausuringa'i ta'a'i ana'i ruruha ana Nikolas.‡

---

* **2:11** 2:11 Na'i Buka Ha'ata'i 20:14 ra hadanga'iniai 'ado'ado 'anai ruanai mae. † **2:14** 2:14 Nambas 22:5, 7; 31:16; Diutronomi 23:4; Nambas 25:1-3 ‡ **2:15** ***Ruruha ana Nikolas:*** Wanasiai 2:6

16 Naasi moi rihosi! 'Onaa mou bwa'i, ma bwa'i orea ma wai boi hei'oi bei'i sae
'isi 'iniai naihi na hura'a baaniai ngoogu.
17 'Onaa mou to'o karinga mamoi rongoai taha na Hi'ona Maea 'a 'unua tanaraaui
sae ni heisoi. 'Ira tei narai ura baabau tari hahakona, wai ha'angauraau 'iniai
'mana' na awa mau na'i dora bainihu§ mawai haa'i tanaraau tara'i hau mamaahui
nara bwane usu'i ata haoru adaa'i suri'i. 'Abwa'i ta sae ro'u nai 'irara'i ata 'isi, 'iraau
moi nei rau to'ora'i hau narai 'irara'i."

Usu-usu Tanaraaui

Saeni Heisoi Na'i Taetaera

18 Mia mo'osi 'a o'ani ro'u 'iniau. "Nara 'ini taha na'oi usu'i tanaai enjel na
'omesuriraaui sae ni heisoi na'i Taeataera maai ha'a-aidangisiraau 'ini'i. 'Oi o'ani,
'Inau garena God! Ni maagu ra 'onaai ngarungarui 'eu, mana uwagu'i ra
wadowado 'onaai bras. Moisu bahurongoai taha wai maania.
19 'Au aidangisi'i hakoi mwani maho 'ini'amou, ni heita'ahi amoou, ni hinihini
amoou, ni tau'aro namou haa tanaau, mana here mou haua namou ura baabau 'inia.
'Au aidangisia ro'u doni mwane mareho namou haa'i na'i 'ohani, ra goro di'u baaniai
na'o.
20 Ma'ata 'e ta'i maho nau ai'a wa'ewa'e 'ini'amou 'inia. Naasia Jesibel, ni urao
na 'unua haaria do 'iia 'e Rarabea magu ai'a, mi'amou ha'awatea 'anai ha'ausuri
ma ha'ateharaaui sae tatau'aro agu'i 'anai wawaasua'a mana ngaa'i mahoingau nara
ho'asi'i tana'i araaranunu.
21 'Au nugaa tanaa i madoraa 'anai orisi ma ai'a raba agoheta'iniai awa
wawaasua'a na hauasi.
22 'Inau wai ha'a-rongomaata'ia Jesibel mawai ha'a-rongomaata'iraau ro'u i nei ra
wawaasua'a beia 'onaa narau bwa'i rihosi.
23 Wai ngahu gata'iniraau ro'u i nei ra suriai ha'ausuringa'i ana. Ma naasi 'iraau
hakoi mwane sae ni heisoi raigu aidangisia do 'inau 'au 'irara'i hakoi 'adoma'idaa'i
sae mana hei'irisidaa'i. Ni taharimou nawai haua 'ai 'ari moi suriai mareho namou
haa'i.
24 Tara'i nei 'ini'amou na'i Taeataera mou ai'a suriai ha'ausuringa'i ta'aa ana
Jesibel. Mou ai'a 'iraraa ro'u i taha 'iraaui nei ra suria Jesibel ra 'unua 'iniai
ha'ausuringa'i ana'ia Saetan nara bainihu. Naasi 'au bwa'i 'unua tana'amou ta maho
bwara do moi suria.
25 'E ta'i maho moi nawai 'unua. Moi ura baabau na'i hinihinimoou tari 'oha wai
boi aho'i.
26 'Iraaui nei ra ura baabau marau araisuriau tari hahakona, 'inau wai hauai
mena tanaraaui 'anai marungira hakoi burungai noni na'i marewana.
27-28 Mawai haua tanaraaui mena na ta'isada beiai mena na haua tanaau i Amagu.
Ni heimarungi adaau 'ai wetewete di'u maai ha'amaemae'aai 'adoma'idaa'i burungai
sae narau marungi'i. Rai here ha'ata'airaau 'onaai panikeni hau nara roho kasakasaa.
Mawai haua tanaraau ro'u i hee'u ni dangi.
29 'Onaa mou to'o karinga mamoi rongoai taha na Hi'ona Maea 'a 'unua tanaraaui
sae ni heisoi."

3

Usu-usu Tanaraaui

Saeni Heisoi Na'i Sadis

1 Mia mo'osi 'a o'ani ro'u 'iniau. "Nara 'ini taha na'oi usu'i tanaai enjel na
'omesuriraaui sae ni heisoi na'i Sadis mai ha'a-aidangisiraau 'ini'i. 'Oi o'ani,

§ **2:17** ***"Mana" na awa mau na'i dora bainihu:*** 'Iraaui Jiu ra 'adoma'inia do na'i gaarangia woui hahakonai dangi, rai sadoiai bakosi na awa iei mahoingau nara 'unua 'iniai 'mana' na 'ia Rarabea Jeremaea na girua.

Nara 'ini ha'atee agu'i. 'Inaua mo'o nau marungiai biu Hi'ona ana'ia God mana biu hee'u.* Moisu bahurongoai taha wai maania. 'Au aidangisiai taha namou haua. Mwane sae ra 'adoma'inia do 'i'amou ra'i sae hinihini namou dauai tahi tarau, me mou 'onaai sae na mae na bwarai araisuria God.

2 Naasi moi rarai! Moi bonasia do moi ha'a-wetewetea aho'i hinihinimoo'i. Na'i 'ohani, na gere hinihini na mou to'oraa mau, 'a gaarangi mae ha'atai'a. 'Inia 'au sadoia doni barongamoo'i ra ai'a taraa odo-odo na'i maana God.

3 Moi 'adoma'i aho'isi'i ha'ausuringa'i nara haa'i tana'amou namou rongo'i. Moi dau'i baabaui ha'ausuringa'i 'isi mamoi rihosi. 'Onaa mou bwa'i rarai minau wai boi na'i madoraa namou bwa'i 'iraraa 'onaai sae beriberi.

4 Tara'i nei 'ini'amou ra ai'a ha'ado'o'a'i tahingadaa'i 'ini ora-ora'a 'onaai sae na ha'ado'o'aai bwana ana 'ini mwagiro. 'Iraausi wai ha'ato'oniraau 'ini'i to'oni mamaahui marai tatariori beiau na'i hourana agua, suria 'iraausi rau arari 'anai awa 'isi.

5 'Irai nei ra ura baabau tari hahakona rai ho'osi'i bwana mamaahui. Minau bwa'i kai'i atadaa'i baaniai bukani tahi. 'Inau wai ha'arangasia tanaa Amagu miraaui enjel ana'i do 'iraausi ra'i rongoiusuri agu'i.

6 'Onaa mou to'o karinga mamoi rongoai taha na Hi'ona Maea 'a 'unua tanaraaui sae ni heisoi."

Usu-usu Tanaraaui

Saeni Heisoi Na'i Piladelfia

7 Mia mo'osi 'a o'ani ro'u 'iniau. "Nara 'ini taha na'oi usu'i tanaai enjel na 'omesuriraaui sae ni heisoi na'i Piladelfia maai ha'a-aidangisiraau 'ini'i. 'Oi o'ani,

'Inaui nei nau maea mau ha'a-momori, 'au to'oraai kii ana Mwaeraha Deved minau nau to'oraai mena 'anai marungiai hourana ana God.† Na'i 'oha wai tahangiai maraaruma anai hourana ana God, 'a bwa'i sae naigu matai honosia, mana'i 'oha wai honosiai maraaruma, 'abwa'i ta sae naigui tahangia ro'u. Moisu rongoai mareho wai 'unuani.

8 'Inau 'au aidangisi'i hakoi maho mou haa'i. Ruruha amoou ai'a taraa wetewete di'u mamougu araisuri'i moi ha'ausuringa'i agu'i, mamou ai'a tohe hunia do 'i'amou ra'i rongoiusuri agu'i. Naasi 'a 'onaa do 'au tahangia tana'amoui maraaruma na bwa'i ta sae ro'u nai matai honosia baani'amou.

9 Moisu re'iai here wai haua tanaai ruruha ana Saetan. Rau 'unua do 'iraau ra'i Jiu maraugu pwari'i. 'Inau wai ha'a-auruhiraau marai topira'i ruru tana'amou marai aidangisia do 'inau 'au ta'ahi'amou.

10 'Iniai araisuria amoou i ha'atora agua tana'amou domoi ura baabau suri'i mwani mareho bwara, 'inau wai taatahi bwarasi'amou baaniai madoraani rongomaata'i raha nai ha'imaaniraau hakoi sae na'i marewana narai siri na'iei.

11 'Inau 'abwa'i orea mawai boi'a aho'i. Naasi moi dau baabau na'i hinihini namou to'oraa, neina ra bwa'i rahi'i didimaa ni mwaeraha narai taharimou 'ini'i.

12 'Iraau hakoi nei ra ura baabau tari hahakona, rai 'onaai auu na'i Ruma Maea ana God agua, 'inia rai awa 'isi tarau. Mawai usua na'i abedaa'i i atanai God agua mana atanai 'omaa maea, i Jerusalem haoru na 'ia God agua 'ai ha'ataaria dio baaniai aro. Mawai usua ro'u i ata haoru agua na'i abedaa'i.

13 'Onaa mou to'o karinga mamoi rongoai taha na Hi'ona Maea 'a 'unua tanaraaui sae ni heisoi."

Usu-usu Tanaraaui

---

* **3:1** ***Biu Hi'ona:*** Wanasiai 1:4 † **3:7** ***Kii ana Mwaeraha Deved: Wana na'i Aisaea 22:22. Kii 'e nunu 'iniai mena hauasa na to'oraa Deved na'i 'oha bwani. Na'i 'ohani, 'Ia Kraest na to'oraai kii ma'ua menasi 'anai marungiraaui noni na'i marewana hako.***

Saeni Heisoi Na'i Leodisia

14 Mia mo'osi 'a o'ani ro'u 'iniau, “Nara 'ini taha na'oi usu'i tanaai enjel na
'omesuriraaui sae ni heisoi na'i Leodisia maai ha'a-aidangisiraau 'ini'i. 'Oi o'ani,
Nara 'ini ha'atee agu'i. 'Inaua mo'o nara 'unuau 'iniai ‘Amen.’ 'Inau 'au mangudi
'anai taroha'ini'i ha'atee ana'ia God mana mwani maho nau 'unu'i ra ha'a-momori.
'Ia God 'a ha'atau'aroau 'anai ha'apwa'ara'i mwane maho na'i marewana. Moisu
bahurongoai taha wai 'unua.
15 'Inau 'au aidangisi'i hakoi maho mou haa'i. Mou ai'a 'adoma'i wanusi 'iniau
ma mou ai'a 'adoma'i raorao 'iniau ro'u. Mau rabasia do mou ga'i 'adoma'i wanusi
ma'uasi mou ga'i 'adoma'i raorao.
16 Me suriai gere 'adoma'i raorao moi mau amoou, 'inau wai busura'ini'amou
hura'a baaniai ngoogu.
17 Mou 'unua domou toto'ora, mamou to'ora'i hakoi mwani maho mou rabasi'i,
mamougu ai'a aidangisiai ta'aa ha'atai amoou. 'A arari do 'iraaui sae rai arunga
ta'ahi'amou, 'inia mou pohara mamou wa'aroko mamou kuru.
18 Naasi moi boi beiau mamoi hori'i gol nara bwani ha'a-wadiwadi'i 'iniai 'eu.
'Onaa moi haua o'asi, moi toto'ora ha'a-momori. Moi hori bwana mamaahui beiau
ro'u mamoi ho'osi'i, neina moi abui wa'aroko ha'aninimai inoni o'asi! Mamoi hori
merisini 'ada'i maamoo'i, neina moi wanawana goro aho'i.
19 'Iraaui nei nau ta'ahiraau 'au matai hadahada wetewete tanaraau na'i 'oha rau
taritari'a mau matai ha'a-mama'airaau ro'u. Naasi moi 'adoma'i raorao 'iniau mamoi
rihosi baani'i ora-ora'a amoo'i.
20 Moi bahurongo, 'inau 'au ura na'i maraaruma mau pwepwee. 'Iatei nai rongoai
ringegu ma'ai tahangiai maraaruma, 'inau wai siri beia mawai ngau beia.
21 'Ira tei ra ura baabau tari hahakona rai heinagu beiau na'i dora ni mwaeraha
agua, 'onaai ura baabau agua mau heinagu beia Amagu na'i dora ni mwaeraha ana.
22 'Onaa mou to'o karinga mamoi rongoai taha na Hi'ona Maea 'a 'unua tanaraaui
sae ni heisoi.”

4

Ra Ha'arahesia God Na'i Aro

1 Na'i murinai re'i'i agu'i mwani maho 'isi, 'augu 'ome mara tahangia'ai maraaruma
na'i aro. Mana ringe nau rongoa ga'u ani na rongo 'onaai ahuri 'a o'ani 'iniau, “Ta'eha
mai 'ini, mawai ha'ata'inia tana'o i taha naigu to'o ro'u.”
2 Na'i 'ohasi mana Hi'ona Maea 'a rabe beiau. Mau re'iai dora heheinagu anai
mwaeraha, 'e sae na heinagu na'iei.
3 Ni saesi, 'a wadora'i 'onaai hau 'ome goro ra 'unua 'iniai Jespa mana Kanalian.
Mana rau'aro na wadowado 'onaai hau ra 'unua 'iniai Emarol 'a awa garigariai dora
heheinagu anai mwaeraha.
4 Mana rua tangahuru mana hai dora heheinagu ra awa garigariai dora heheinagu
anai mwaeraha na awa na'i 'ubuta. Ni rua tangahuru mana hai dora heheinagu 'isi,
ra'i saemaua nara heinagu suri'i. Ra ho'osi'i bwana mamaahui marau nuga'i suri'i
bwaudaa'i didimaa ni mwaeraha nara tau'arodi 'iniai gol.
5 Ma na'i dora heheinagu anai mwaeraha na'i 'ubuta 'a hura'a mai ei mararea mana
hita. Ma 'e biu raita ngarungaru nara awa na'i maanai dorasi. Nara 'isi biu Hi'ona
ana'ia God.*
6 Mana'i ro'u i maanai dorasi 'e mareho na 'ome 'onaaiai asi na ma'inora goro ma
wadora'i goro 'onaai gilaasi na awaiei.
Ma na'i garigariai dora heheinagu anai mwaeraha 'e hai kae maho tahitahi na
abedaa'i hako ra honura'i maa.

---

* **4:5** ***Biu Hi'ona ana'ia God:*** Wanasia koment na'i 1:4

7 'E nei ma'e 'omehana. Maho tahitahi tahamora 'a 'ome 'onaai laeon. Nei haisuri
'a 'ome 'onaai kau mwane. Orunai nei, ni hauraena tari auru na'i 'u'una 'a 'onaai sae,
mana haina 'a 'ome 'onaai hada na roho.
8 'Iraaui hai marehosi rau 'ado ono gahogaho mana abedi ra honura'i maa tari auru
suri'i bahaidi gahogahodi. 'Ado rodo mana dangi rau ganariai
"Maea, Maea, Maea, Araha God 'o mena.
'O bwane awa mau mai ma na'i 'ohani
mei ta'oha nai boi mau ro'u."
9 Mana hai maho tahitahisi rau matai ha'aasaa marau ha'ahoua marau ha'atee
ha'agorohia mo'o na awa tarau na heinagu na'i dora heheinagu anai mwaeraha.
10 'Ado 'oha narau ha'arahesia mo'osi, na rua tangahuru mana hai saemaua rau
topira'i ruru tanaa marau ha'arahesia. Rau nuga'i didimaa ni mwaeraha adaa'i na'i
maanai dora heheinagu anai mwaeraha marau o'ani,
11 "I'oe naasi God mana Araha ameeu,
I'oe 'a arari dorai ha'aasa'o marai ha'ahou'o 'iniai mena amua.
'Inia i'oe 'o ha'apwa'ara'i ma'o ha'atahi'i mwani maho na'i marewana suriai
hei'irisimu."

5

Na Buka Mana Siip

1 Mia mo'o na heinagu na'i hunganai dora heheinagu anai mwaeraha 'a dauai buka
'iniai rima odona na 'onaai rorokui pepa nara usu-usu na'i rua aba hairiu. Ni bukasi
ra bwani honosia, mana bukasi 'e biu dora 'anai ha'ababaua na awa iei.*
2 Mau re'iai enjel na mena na ha'atee raha o'ani, "'Iatei na arari 'anai rahiai biu
dora 'anai ha'ababauasi maai tahangiai buka?"
3 Me 'a bwa'i sae na'i aro mana'i marewana mana'i dora adaaui nei nara mae'a nai
matai tahangia mwada'u i buka 'anai wana na'i rarona.
4 Mau angi uru-uru, 'inia 'a bwarai sadoia ta sae nai arari 'anai kehasiai bukasi
'anai wana na'i rarona.
5 Ma'e ta'i 'iniraaui rua tangahuru mana hai saemaua 'isi 'a o'ani 'iniau, "'Oi abu
angi! 'Oisu 'ome. 'Ia Jisas nara 'unua 'iniai Laeon na huta na'i burungana Jiuda mea
Deved, 'a bwani ha'ahehoa Saetan. 'Iia nai matai rahiai biu dora ra ha'ababaua na'i
bukasi maai matai kehasia."
6 Mau re'iai Garei Siip na ura na'i na'onai dora heheinagu anai mwaeraha, miraaui
saemaua mana hai maho tahitahisi rau awa garigaria. Na Garei Siip naasi 'a 'ome
'onaa dora ngahu ha'amaesia ga'u. 'A to'oraai biu rangorango mana biu maa. Na'isi
biu Hi'ona ana'ia God na ha'ataari'i hura'a 'ari suriai marewana.
7 Mana Garei Siip 'a 'ari wou ma rahiai buka baaniai rima odona mo'o na heinagu
na'i dora heheinagu anai mwaeraha.
8 'Oha na rahia hako i bukasi, 'iraaui hai maho tahitahi ani mana rua tangahuru
mana hai saemaua rau topira'i ruru bwarasia. Rau 'ado gitaa mana rabo'o gol nara
honu 'ini'i insens. Ni insens 'isi 'e nunu 'ini'i ha'arahesi adaa'i sae ana'ia God.
9 Ma rau suru'iai gana haoru o'ani,
"I'oe na'o arari 'anai rahiai buka
mana rahiai biu dora nara ha'ababaua 'inia.
'Inia i'oe nara ngahu ha'amaesi'o mana 'abumu na'o horiraau 'iniai sae na'i marewana
tanaa God,
sae suri 'ado burunga mana 'ado ha'atee mana 'ado marau.
10 'O marungiraau 'onaai mwaeraha ma'o ha'a-piriisiraau neina rai tau'aro tana'o.
Ma ta dangi raigu marungiraaui sae na'i marewana."

---

* **5:1** ***Biu dora 'anai ha'ababauai buka:*** Ni herehere nara haua, ra suungiai rumu ii'a (candle) mara ha'auduhia na'i hunganai buka 'anai ha'ahasigonia.

11 'Augu wanawana ro'u wou mau rongoai ringenai kae ruruhai enjel. 'A bwarai
uduma'i tarihadi 'iniai rago di'u adaau. Ma rau awa garigariraaui saemaua mana hai
maho tahitahisi mana dora heheinagu anai mwaeraha.
12 Rau ganagana raha o'ani,
“Na Garei Siip nara ngahu ha'amaesia ga'u, 'a arari dogai ha'aasaa,
'inia 'iia 'a mena ma toto'ora ma wetewete ma madoma.
Gai ha'ahoua magai ha'aasaa
magai ha'atee ha'agorohiai atana.”
13 Mau rongoai 'ado ngarutadi mareho na ha'apwa'ara'i a God na'i aro mana'i
marewana mana'i dora adaa'i nei ra mae'a ma na'i asi rau o'ani,
“Gau magai ha'atee ha'agorohia tarau i Garei Siip
mea mo'o na heinagu na'i dora anai mwaeraha,
magai ha'aasararua magai ha'ahourarua 'inia 'irarua raru mena.”
14 Mana hai maho tahitahisi narau awa garigariai dora heheinagu anai mwaeraha
rau o'ani, “Amen.” Miraaui saemaua raugu topira'i ruru marau ha'arahesirarua.

6

Garei Siip 'A Tahangiai Buka

1 Mana Garei Siip 'a rahiai dora tahamora nara ha'ababaua 'inia i buka. Mau
rongoai ringenai ta'i 'iniraaui hai mareho tahitahisi, 'a rongo 'onaai kae huai hita
na maguru. 'A o'ani, “Hura'a mai!”
2 Mau re'iai hoosi mamaahui, mana nei na heinagu na'i hungana 'a daai ba'e.
Ra nugaai didimaa ni mwaeraha na'i bwauna ma ta'e hura'a 'onaai sae hehei'oi na
ha'aagau 'anai hura'a wini'i tara'i hei'oi.
3 Mana Garei Siip 'a rahiai ruanai dora 'anai ha'ababauai buka. Mau rongoai ruanai
mareho tahitahi 'a o'ani, “Hura'a mai!”
4 Ma hura'a mai ta'i hoosi ro'u na wangawanga. Na nei na heinagu na'i hungana 'a
daai naihi na mwamwakaru hairiu ma to'oraai mena 'anai ha'a-haingahuiraaui sae
na'i marewana 'anai ngahu ha'amaesiraau hairiu.
5 Mana Garei Siip 'a rahiai orunai dora 'ana ha'ababauai buka, mau rongoai orunai
mareho tahitahi 'a o'ani, “Hura'a mai!” Ma hura'a mai hoosi buruburu'a. Na sae na
ta'e na'i hungana, 'a daa i maho 'anai toho ha'ata'isada'i hihi'a adaa'i mareho.
6 Mau rongoai ha'atee na hura'a mai na'i 'uruhanai hai mareho tahitahisi 'a o'ani,
“'Oi hano ma'oi ha'ata'ai'i mahoingau na'i marewana neina ni horihori 'anai ta'i dangi
bubu 'ai araria moi ta'i gere rabo'oi flaoa, ma 'onaa flaoa 'a ai'a taraa goro, ma'ai araria
moi ta oru gere rabo'o. Ma'ata 'oi abu hereta'ai'i hasi'ei ngaungau 'onaai 'oliv mana
grep.”
7 Mana Garei Siip 'a rahiai hainai dora 'anai ha'ababauai buka. Mau rongoai
ringenai hainai mareho tahitahi na o'ani, “Hura'a mai!”
8 Mau re'iai hoosi na kala ana 'a 'ome 'onaai rawai hasi'ei na gora, na 'ome 'onaa
do 'e maho na bwani mae'a. 'Ia mo'o na ta'e na'i hungana ra ha'a-atania 'iniai “Mae.”
Mana nata nei na haisuri ra 'unua 'iniai “Dora adaaui nei ra mae.” 'Ia God 'a haua
tanararuai mena 'anai ha'amaesiai kae ruruhai sae na'i 'ado dora na'i marewana.*
Rarui matai ha'amaesiraau na'i 'oha rarui ha'ataari'i mwamwaa wasi 'anai ngauraau
mararui ha'ato'o'i kae heingahui, mana hioro raha, mana daoha ta'a'i.
9 Mana Garei Siip 'a rahiai rimanai dora 'anai ha'ababauai buka. Mau re'i'i aungadi
mwani sae ra mae'a ra awa na'i maanai dora ni ho'asi. Nara 'isi aungadi sae nara
ngahui'i 'iniai hinihinia adaau mana taroha'inia adaau i ha'atee ana God.

* **6:8** 6:8 Na'i ha'ateeni Grik ra 'unua do ta'i kota (1/4) 'iniraaui sae rai mae.

10 Miraaui aunga rau ha'atee raha o'ani, “Araha God, i'oe 'o mena di'u. 'O maea ma'o
ha'a-momori. Na'i ngaita na'oi hiiriraau ma'oi ha'a-mama'airaaui nei na'i marewana
nara ha'amaesi'ameu?”
11 Mara ha'a 'ado to'oni tewa mamahuiraau mia Araha 'a o'ani 'iniraau, “Moi
mamasi ga'u tari 'oha narai ha'amaesiraau ro'u i sae hinihini ra awa mau na'i
marewana nara tau'aro ro'u tanaa God.”
12 Mana 'oha na Garei Siip 'a rahiai ononai dora 'anai ha'ababauai buka 'e nunu
raha na to'o. Ni sina 'a buruburu'a 'onaai bwana buruburu'a mana hura 'a rara
wangawanga 'onaai 'abu.
13 Ni hee'u ra ahoda dioi marewana 'onaai huai hasi'ei fig nara ahoda 'oha na
nunusi'i dioi ro'a raha.
14 Mana ahoasara 'a heihoa ma sara 'onaai hi'o ra rokurokua. Ni hungahunga mana
marau ra sara baani'i dora adaa'i.
15 'Iraaui mwaeraha ni marewana mana na'otara, miraaui na'otara adaa'i hehei'oi,
miraaui nei toto'ora, miraaui nei to'o mena, miraaui slev, miraaui nei nara ai'a slev,
rau bainihu suri'i wabwa marau ohi suri'i hau suri'i hungahunga.
16 Rau awara tanara i hungahunga mana hau o'ani, “Moi kukuhai'ameu mamei
bainihu baania mo'o na heinagu na'i dora heheinagu anai mwaeraha, mana taesu'a
na haa i Garei Siip.
17 'Iniai madoraa adarua 'anai ha'a-mama'ai'ameu naani'a. 'Iatei nai matai
wetewete 'anai ura bwarasia?”

7

'E Ta'i 'Arangi Hai Tangahuru Mana

Hai Merui Saeni Israel Ra Ha'araraau

1 Na'i muri ro'u 'au re'iai hai enjel rau ura suri'i hai di'unai marewana. Rau dau
bwarasiai hai mamaai ro'a 'anai abu aruwaisiai ano mana asi mana hasi'ei.
2 Rau to'oraa ro'u i mena 'anai here ha'ata'aiai ano mana asi. Mau re'ia ro'u ta'i
enjel na boi baaniai dora na ara'a iei sina, 'a ha'aagau 'anai ha'araraaui noni 'iniai
ha'ara ana God na tahitahi. Ma ha'atee raha tanaraaui hai enjel o'ani,
3 “Moi abu ga'u here ha'ata'aiai ano, miraaui hasi'ei mana asi! 'Ai tari madoraa
nagai nugaai ha'ara ana God na'i hauraedi sae tatau'aro ana'i.”
4 Mau rongoai siha sae rai to'oraai ha'ara na'i hauraedi. 'E ta'i 'arangi hai tangahuru
mana hai meru baaniai burungadaa'i Israel.
5 'E ta'i tangahuru mana rua meru baaniai burungana Jiuda,
'e ta'i tangahuru mana rua meru baaniai burungana Ruben,
'e ta'i tangahuru mana rua meru baaniai burungana Gad,
6 'e ta'i tangahuru mana rua meru baaniai burungana 'Asa,
'e ta'i tangahuru mana rua meru baaniai burungana Naftali,
'e ta'i tangahuru mana rua meru baaniai burungana Manase,
7 'e ta'i tangahuru mana rua meru baaniai burungana Simion,
'e ta'i tangahuru mana rua meru baaniai burungana Livae,
'e ta'i tangahuru mana rua meru baaniai burungana Isaka,
8 'e ta'i tangahuru mana rua meru baaniai burungana Sebiulan,
'e ta'i tangahuru mana rua meru baaniai burungana Josep
ma'e ta'i tangahuru mana rua meru baaniai burungana Benjamin.

Sae Baani'i 'Ado Marau

9 Na'i muri mau re'i'i mwani sae rago nau bwa'i matai uduma'i tarihadi. Mwani
sae abe 'ome he'ete'i hairiu baani'i 'ado burunga mana 'ado marau mana 'ado ha'atee
hehe'ete'i na'i marewana. Ra ura na'i na'onai dora heheinagu anai mwaeraha ma ro'u
na'i maanai Garei Siip. Ra siri suri'i to'oni tewa mamaahui mara dau'i hahaai niu.

10 Ra ha'atee raha o'ani, "'Ia God aga na heinagu na'i hunganai dora heheinagu anai
mwaeraha mana Garei Siip, raru to'oraai mena 'anai ha'atahigia."
11 Miraaui enjel ra ura garigariai dora heheinagu anai mwaeraha miraau ro'u i
saemaua mana hai maho tahitahi ani rau topira'i ruru marau mwaoro dio na'i ano
na'i na'onai dora heheinagu anai mwaeraha marau ha'arahesia God o'ani,
12 "Ha'amomori, i'oe God ameeu,
meu ha'a-aneane'o mameu ha'aasaai atamu.
Meu ha'atee ha'agorohi'o mameu ha'ahou'o
'inia i'oe 'o madoma, ma'o mena ma'o wetewete tarau na bwa'i hako'a ta'oha!
Amen."
13 Ma'e ta'i 'iniraaui saemaua 'a songa'iniau o'ani, "'Ira tei sae to'oni mamaahui tewa
'isi? Mana'i hei ra boi ei?"
14 Minau aramia o'ani, "Saemaua, 'inau ai'a 'iraraa. I'oe gasi."
Mia o'ani, "Neiraausi nei narau tahisiai rongomaata'i raha narau bwane siri na'i
rarona. Rau wasi'i bwana adaa'i 'iniai 'abunai Garei Siip narau ha'amamahui'i 'ini'i.
15 Naia narau ura 'inia na'i maanai dora heheinagu ana God marau ha'arahesia
suri rodo mana dangi na'i ruma maea ana. 'Ia mo'o na heinagu na'i hunganai dora
heheinagu anai mwaeraha 'ai awa beiraau mai 'omesuriraau.
16 Raugu bwa'i hioro'a, ma'ua maesiai gono, mana raoraohanai sina ma'ua ta maho
ro'u 'agu bwa'i to'iraau'a.
17 'Inia na Garei Siip na awa na'i maanai dora heheinagu anai mwaeraha 'a
'omesuriraau 'onaai sae na 'omesuri'i siip ana'i. Ma'ai na'otaradaau 'anai 'ari gono na'i
hurahurai wai ni tahi. Mia God 'ai idu'i'i wai baani'i maadaa'i, raugu bwa'i ahutotou'a
ro'u ta'oha."

8

Ra Rahiai Biunai Dora 'Anai Ha'ababauai Buka

1 Na'i 'oha na Garei Siip 'a rahiai biunai dora 'anai ha'ababauai buka, na'i aro 'a
papaku suriai abai 'aoa.
2 'Iraaui biu enjel narau ura na'i maana God, ra ha'a 'ado ahuriraau.
3 Mana nata enjel na daai rabo'o gol ra awaiei insens, 'a boi ma ura na'i bobonai
dora ni ho'asi. Ra haa'i insens rago tanaa 'anai nuga goni'i bei'i ha'arahesi adaa'i noni
ana'ia God. Ma hauai suu ho'asi 'ini'i na'i hunganai dora ni suu ho'asi nara tagorahia
'iniai gol na awa na'i maanai dora heheinagu anai mwaeraha.
4 Mana asuasunai insens mana ha'arahesi adaa'i noni ana'ia God ra ara'a goni tanaa
God baaniai rabo'o na daa i enjel.
5 Na'i muri 'augu 'ome mana enjel 'a ha'ahonua'a i rabo'o anai insens 'iniai 'eu
baaniai dora ni suu ho'asi, ma gaasia dio na'i marewana. Ma boi kae rongo raha ma
mararea ma hitahita ma kae nunu na 'ihara'iniai ano.

Ra Uuhi'i Ahuri

6 Mana biu enjel rau ha'aagau 'anai uuhi'i ahuri adaa'i.
7 Na'i madoraa na enjel tahamora 'a uuhiai ahuri ana, i wai ra 'unua 'iniai 'aesi 'a
haidorari beiai 'eu mana 'abu, ra ahoda dioi marewana 'onaai rangi. Ma ragoi hasi'ei
mana ano ra noro.* Mana mwane hahaarisi mamarewa'a ra noro hako.
8 Mana ruanai enjel 'a uuhiai ahuri ana, ma'e maho na 'ome 'onaai hungahunga na
ngarungaru 'a ahoda dio na'i asi. Ma'e kae dora 'iniai asi na aho'ita'i 'abu.†

* **8:7** 8:7 Na'i ha'ateeni Grik ra 'unua do ta'i third (1/3) 'ini'i hasi'ei mana ano ra noro. Na'i ha'atee ni Arosi 'a bwarai 'unua ta'i third. † **8:8** 8:8 Na'i ha'ateeni Grik ra 'unua do ta'i third (1/3) 'iniai asi na aho'ita'i abu.

9 Ma rago i mareho tahitahi na'i asi ra mae, ma ragoi haka ra here ha'ata'ai'i.‡
10 Mana orunai enjel 'a uuhiai ahuri ana, ma'e kae hee'u na ngarungaru 'onaai
hahaaisina nara suungia na ahoda dio baaniai aro marawa hunganai kae dora 'ini'i
wai mana hurahura.§
11 Na atanai hee'usi, ra 'unua 'iniai mahai, ma'e kae dora 'ini'i wai ra mahai. Ma
ragoi sae ra mae 'ini'i gonohi'i wai mahai.*
12 Mana hainai enjel 'a uuhiai ahuri ana, ma'e kae dora 'iniai sina mana hura ra
kuhi, mana hee'u ra o'asi ro'u ma'e hai 'aoa 'iniai dangi na ai'a marewa mana rodo 'a
o'asi ro'u.†
13 'Augu 'ome ma'e hada na roho ahaaha 'ari aro marawa 'a ha'atee raha o'ani, "Ha'a-
arohai'amou di'u i saenai marewana. Na'i 'oha 'iraaui nata oru enjel raigu uuhi'i ro'u
i ahuri adaa'i, 'ai ta'aa di'u tana'amou."

9

1 Na'i 'oha rimanai enjel 'a uuhiai ahuri ana, 'au re'iai hee'u na ahoda dio baaniai
aro marawa na'i marewana. Ra haua tanaai hee'u i kii 'anai tahangiai honohono anai
waumu na ai'a to'o hahakona.
2 'Oha na tahangia, asuasu ra hura'a na'iei 'a 'onaai asuasunai kae 'eu. Ni asuasu 'a
ha'abwarasiai rarahanai sina, mana marewana 'a kuhi.
3 Mana ngabo ra roho hura'a baaniai asuasu mara 'adarara 'ari suriai marewana.
Mana wetewete nara hau'i tana'i ngabo 'isi ra wetewete 'onaai'i suhari.
4 Ra ha'a-aburaau 'iniai here ha'ata'ai'i hahaarisi mana hasi'ei mana mwani taraani
raraaua. Rai matai ha'a-mama'airaau moi nei ra ai'a to'oraai ha'ara ana God na'i
hauraeda.
5 Rai ha'a-maata'iraau suria ta rima hura, ma'ata ra bwa'i ha'amaesiraau. Ni ha'a-
mama'ai rai haua tanaraau, 'ai maata'i 'onaai su'i na haa i suhari.
6 Na'i madoraasi, 'iraaui sae rai bonasiai haa'i herehere dorai mae 'inia, marau bwa'i
mae. Rai 'irisia di'u i mae magu bwara.
7 Ni ngabo 'isi ra 'ome 'onaai hoosi nara ha'aagau 'anai hei'oi. Maho ra 'onaai
didimaa gol adaa'i mwaeraha ra awa suri'i bwaudi mana hauraedi tari auru suri'i
'u'udi ra 'ome 'onaai sae.
8 Ni warihudi ra tewa 'onaai warihui urao, mana rihodi ra 'onaai rihoi laeon.
9 Ra ho'osi'i to'oni ni hei'oi na'i waiburudi nara tau'arodi 'iniai 'aean. Mana
gahogahodi ra rongo raha 'onaai bwea nara ogea 'iniai hoosi na 'eba 'iniai heingahui.
10 Ni kekeredi ra 'onaai kekerei suhari ra to'o maho ra haisu'isu'i 'ini'i nara
mwamwakaru 'anai ha'a-mama'airaaui sae suriai rima hura.
11 I mwaeraha adaau, naasi enjel ta'aa na 'omesuriai waumu. Atana na'i ha'atee
adaau Jiu, ra 'unua 'inia Abadon, miraaui Grik ra 'unua 'inia Apolion. Ni 'ado'ado
'anai rua atasi, 'ia mo'o na matai here ha'ata'ai'i maho.
12 Naasi maho ta'aa tahamora na to'o. 'Abwa'i orea ma ta rua maho ta'aa 'ai to'o'a
ro'u.
13 Mana orunai enjel 'a uuhiai ahuri ana, mau rongoai ha'atee na boi baaniai hai
rangorango anai dora ni ho'asi nara tagoraa 'iniai gol na ura na'i maana God.
14 'A o'ani 'iniai ononai enjel, "'Oi ruhasiraaui hai enjel nara ho'osiraau na'i bobonai
wai rahai Iufreitis."
15 'Iraau rau bwani ha'aagau mau mai, raugu mamasia moi madoraai dangi mana
hura mana harisi 'anai ha'amaesiai kae ruruhai sae na'i marewana.*

‡ **8:9** 8:9 Na'i ha'ateeni Grik ra 'unua do ta'i third (1/3) 'ini'i mareho tahitahi na'i asi ra mae ma 'e ta'i third 'ini'i haka ra here ha'ata'ai'i. § **8:10** 8:10 Na'i ha'ateeni Grik ra 'unua do ni kae hee'usi 'a ahoda hunganai ta'i third (1/3) 'ini'i wai mana hurahura. * **8:11** 8:11 Na'i ha'ateeni Grik ra 'unua do ta'i third (1/3) 'ini'i wai ra mahai. † **8:12** 8:12 Na'i ha'ateeni Grik ra 'unua do 'e ta'i third (1/3) 'iniai sina mana hura mana hee'u ra kuhi. * **9:15** 9:15 Na'i ha'ateeni Grik ra 'unua do 'e ta'i third (1/3) 'iniraaui sae na'i marewana rai mae.

16 Mau rongoai 'unua ada i siha sae hehei'oi narau to'oraa narai ta'e suri'i hoosi, 'a
'onaai rua 'arangi milion.
17 Mau re'i'i sae hehei'oi ra ta'e suri'i hoosi. Ni to'oni ni hei'oi nara nuga'i suri'i
waiburudi ra 'ome wangawanga 'onaai ngarungarui 'eu ma tara'i 'omehanai 'eusi ra
gere raba 'ome borabora'a mana togatoga'a. Ni bwaudi hoosi 'isi, ra 'onaai bwau i
laeon, ni 'eu mana asuasu mana hau madoro ra hura'a baani'i ngoodi.
18 'E kae ruruha 'iniraaui sae na'i marewana nara maesiai oru ha'a-mama'ai raha
ra hura'a baani'i ngoodi hoosi, ni 'eu mana asuasu mana hau madoro.†
19 Ni wetewete adaa'i hoosi 'isi ra awa suri'i ngoodi mana'i kekeredi. Ni kekeredi
ra 'onaai bwau i mwaa nara hahairete nara matai here ha'ata'airaau 'ini'i sae.
20 Miraaui nei nara ai'a mae na'i ha'a-mama'ai raha nara to'o 'ini, ra ai'a nugasi'i
mau i herehere adaa'i nara ai'a goro. Ra ha'arahesi'i moi mau i adaro mana
araaranunu nara ai'a matai wanawana ma'ua rongorongo ma'uasi hadahada, narau
tau'arodi 'ini'i gol, mana silva, mana bras, mana hau, mana hasi'ei.
21 Marau ai'a nugasi'i ro'u tara'i baronga ta'a'i adaa'i 'onaai heingahu, hai'uaasi,
wawaasua'a, mana beri.

10

Enjel Mana Gere Buka

1 Mau re'ia ro'u i enjel na mena, 'a dio mai baaniai aro. 'A ho'owa'a 'iniai rorodo,
ma'e rau'aro na awa na'i ahoranai bwauna. Ni hauraena tari auru na'i 'u'una 'a 'onaai
sina, mana uwana'i ra 'onaai kae ngarungarui 'eu.
2 'A daa i gere buka na 'onaai rorokui pepa nara bwani kehasia'a. Ma ura, na uwa
odona na'i hunganai asi mana nata uwa na'i dora mamata.
3 Ma awara hura'a 'iniai ringe raha na rongo 'onaai laeon na ngurunguru. Na'i muri
'e biu huai hita nagu ha'atee ro'u.
4 'Au gaarangi usu'i taha rau 'unu'i ma'e ha'atee na boi baaniai aro 'a o'ani, “'Oi abu
rangasi'i ma'ua usu'i maho 'isi.”
5 Mana enjel na ura tahanga na'i asi mana dora mamata 'a taranga'iniai rima odona
ara'ai aro.
6 Ma hauai duruduru na wetewete na'i atana God na awa tarau na ha'apwa'araai
ahoasara mana marewana mana asi mana mwani mareho na'i rarodi. Ni enjel 'a
o'ani, “'Ia God 'agu bwa'i mamasi'a ro'u.
7 Na'i 'oha na biunai enjel 'ai uuhiai ahuri ana, 'ai to'o i taha na 'ia God na 'adoma'i
nunuga 'inia mau mai. Naasi 'ado'ado na bwani ha'arangasiai tanaraaui sae tatau'aro
ana'i, 'iraaui Rarabea, magu ai'a ha'arangasia hura'a tanaa namoiwou ta sae.”
8 Mana ha'atee na boi baaniai aro 'a o'ani ro'u 'iniau, “'Oi 'ari ma'oi rahiai buka
nara bwani kehasia baaniai rimarimanai enjel na ura tahanga na'i asi mana dora
mamata.”
9 'Oha nau 'ari mau ha'angoniai gere bukasi baaniai enjel, 'a o'ani 'iniau, “'Oi hauai
buka ma'oi ngaa! Ni ahumu 'ai mamasi 'inia, ma'ata na'i ngoomu 'ai mamagi 'onaai
huai modi'o.”
10 Mau rahiai gere buka baaniai enjel mau ngaa. Ni ngauhana 'a mamagi 'onaai
huai modi'o na'i ngoogu ma na'i ahugu 'a mamasi.
11 Mana enjel 'a o'ani ro'u 'iniau, “'Oi taroha'inia waiori taha nai to'o tanaraaui
sae 'ado burunga, 'ado marau, mana 'ado ha'atee hehe'ete'i hairiu, mana mwani
mwaeraha he'ete'i hairiu ro'u.”

† **9:18** 9:18 Na'i ha'ateeni Grik ra 'unua do 'e ta'i third (1/3) 'iniraaui sae rai mae.

11

Rua Rarabea Ana God

1 Mara haua tanaaui gere bahoroi hasi'ei 'anai tohotoho, mara o'ani 'iniau, "'Oi
'ari ma'oi tohongiai Ruma Maea ana God. 'Oi tohongia ro'u i dora ni ho'asi ma'oi
uduma'iniraaui sae ra ha'arahesi.
2 'Oi abu tohongiai kae dora a'ora na'i abau 'omaa. 'Oi nugaa moi, 'inia ra bwani
nugasia'a tanaraaui nei ra ai'a 'iraraa God. 'Iraau rai marungiai Jerusalem suria ta
hai tangahuru mana rua hura.
3 Ma'ata wai ha'ataariai rua sae heheitaroha'i agua 'anai taroha'iniai ha'atee agu'i
suriai hai tangahuru mana rua hura.* Rarui siri suri'i bwana ni ahutotou.
4 "Ni rua Rarabea naasi rua hasi'ei nara 'unua 'iniai 'Oliv mana rua raita ra ura na'i
maanai mwaeraha na marungiai marewana.
5 I maeronga nai raba here ha'ata'airarua, ni 'eu 'ai hura'a baani'i ngoodaru'i maai
ha'amaesia. Naasi here nararui haa 'ana tanei nai ha'imaania here ha'ata'airarua.
6 Raru to'o mena 'anai ha'abwarasiai rangi na'i aro ma'ai abu rangi na'i madoraa
rarui heitaroha'i. Mararu to'o mena 'anai ha'a-aho'ita'ini'i wai 'iniai 'abu, mararu
matai haa'i mwani ha'a-mama'ai 'onaai here ha'a-ta'airaaui sae na'i marewana
namoiwou ta 'oha nararui rabasia.
7 "Na'i 'oha na rua Rarabea raru heitaroha'i hako, ni kae mwamwaa wasi 'ome ta'aa
na awa na'i kae waumu na ai'a to'o hahakona, 'ai hura'a mai ma'ai heingahui beirarua
ma'ai ngahu ha'amaesirarua.
8 Mana abedaru'i rai dadao na'i koranai tara na'i 'omaa raha ra rabua na'i
dadaahoro i Araha adarua. 'Iraau sae ni 'omaasi gau ga'i 'unua do ra 'onaairaaui
sae ni Sodom mana Ijip na'i 'oha bwani nara 'ageta'i araisuri'i ro'u i ha'atee adaa'i
rarabea.
9 'E oru dangi mana aba na sae suri'i 'ado marau mana 'ado burunga mana 'ado
ha'atee rai wana suri'i moi abedaru'i rua Rarabeasi. Ra bwa'i watea ta sae 'anai
toringirarua.
10 Miraau hakoi sae na'i marewana rai haa'i kae ngaungau marai wa'ewa'e. Rai
ba'oba'oraau hairiu 'iniai mae adarua i rua Rarabea raru ha'a-mama'airaau.
11 "Ma na'i moi murinai oru dangi mana aba, mia God 'ai haa'i aho'i manawa
tanararua. Rarui ura ara'a miraaui nei rai re'irarua rai mamaa'u.
12 Mana rua Rarabea rarui rongoai ringe nai boi baaniai aro nai ha'atee raha o'ani,
'Ta'eha mai 'ini.' 'Iraaui maerongadaru'i rai wana riu na'i 'oha rai wairarua ara'ai aro
na'i rorodo.
13 "Na'i 'ohasi 'e kae nunu raha nai to'o. 'Ai 'ihara'iniai ano maai here ha'ata'aiai
tangahurudi ruma na'i 'omaasi. 'E biu merui sae nai mae. 'Iraaui nei rai tahi mau,
rai mamaa'u marai ha'aasaa God na awa na'i aro.
14 Naani ruanai maho ta'aa nai to'o, ni oruna 'abwa'i orea ma'ai to'o'a ro'u."

Na Biunai Enjel 'A Uuhiai Ahuri Ana

15 Mana biunai enjel 'a uuhiai ahuri ana, mau rongo'i ringe ra rongo raha ra boi
baaniai aro. Ra o'ani, "Na'i 'ohani mwani maho hako na'i marewanani ra awa na'i
bahainai heimarungi ana Araha God mana nei na 'ome sigihia 'anai ha'atahiraau. 'Ia
God 'ai marungiraau tarau ma bwa'i hako'a."
16 Miraaui rua tangahuru mana hai saemaua narau heinagu suri'i dorani mwaeraha
na'i maana God, rau topira'i ruru marau mwaoro dio na'i ano marau ha'arahesia.
17 Rau o'ani,
"Araha God, na mena amua 'a di'u'i hako i mwani maho.
I'oe 'o bwane awa mau mai ma'o awa mau ro'u na'i 'ohani.
Meu ha'atee ha'agorohi'o

---

* **11:3** ***Hai tangahuru mana rua hura:*** Na'i Ha'atee ni Grik ra 'unua 1,260 dangi, me 1,260 dangi 'a ta'isada beiai 42 hura.

'inia 'o ha'ata'inia'a i mena amua na'o taraawa'a marungiraau 'inia inoni.
18 'Iraaui nei ra ai'a hinihini'o ra taesu'a mumua,
ma'ata 'a tari'a ro'u i madoraa amua 'anai ha'ata'iniai taesu'a amua.
Naani'a i madoraa 'anai hiiriraaui nei ra mae
mana tahariraaui sae tatau'aro amu'i.
'Oi tahariraaui nei amu'i, 'iraaui Rarabea miraaui nei ra ha'ahou'o, rei'uaa ra'i sae ororiu ma'ua ai'a.
Naani'a i madoraa ro'u 'anai ha'a-ai'araaui nei ra here ha'a-ta'airaaui sae na'i marewana."
19 Hoita, na maraaruma anai Ruma Maea ana God na'i aro 'a wawaa'a mara matai re'ia moi bakosi ra awa iei Ha'atora ana'ia God. Mau 'omesiai mararea mau rongoai maguru anai huai hita ma'e nunu na 'ihara'iniai ano ma ra'i mwani dorai 'aesi rago ra ahoda dio baaniai aro marawa.

12

Urao Mana Draegon

1 Ma'e maho 'ome ha'abu'oahu na ha'ata'i mai na'i ahoasara. 'E urao na bwana ana naasi i sina, mana hura na'i bahainai uwana. 'A nugaai didimaa ni mwaeraha na'i bwauna na awa iei ta'i tangahuru mana rua hee'u.
2 'A angi awaawara 'iniai maata'i anai ahuna 'iniai raba ha'ahuta.
3 Ma'e ta'i maho 'ome ha'abu'oahu na ha'ata'i ro'u na'i ahoasara. 'E kae draegon wangawanga na to'oraai biu bwau mana tangahuru rangorango. 'Ado bwau ra to'o didimaa ni mwaeraha.
4 'A ragoi hee'u na'i ahoasara na taragoni'i 'iniai kekerena ma gaasi'i dio na'i marewana. Mana draegon 'a rihota'i tanaai urao, 'inia 'a raba ngaai gare ana 'oha nai huta.*
5 Ma ha'ahutaai gare mwane nai marungia hakoi mwani marau na'i marewana, mana heimarungi ana 'ai wetewete di'u. Ra tahunga'iniai garesi mara waia beira'i tanaa God na heinagu na'i dora ni mwaeraha ana.
6 Mana urao 'a hora 'ari dora mangasara na'i dora na 'ia God 'a ha'aagaua tanaa. Rai 'omesuria iei suria ta hai tangahuru mana rua hura.

'Ia Maekol 'A Hei'oi Beiai Draegon

7 'E heingahui raha na to'o na'i aro. 'Ia Maekol miraaui enjel ana'i rau heingahui beiai draegon mana enjel ta'a'i ana'i.
8 'Ia Maekol mana ruruha ana rau ha'ahehoai draegon mana ruruha ana. Rau tariha'iniraau hura'a baaniai aro
9 mara gaasiraau dio na'i marewana. Ha'amomori! Ni draegon naasi mana enjel ana'i, ra gaasiraau hura'a baaniai aro. Naia mau i mwaa ra 'unua 'inia Ha'ahuni ma'ua Saetan na pwari'iraau hakoi sae na'i marewana mau mai na'i taraawa'a.
10 Mau rongoai ringe na ha'atee raha, 'a boi baaniai aro ma o'ani,
"Na'i 'ohani 'ia God agaau 'a ha'atahigaau'a ma ha'ata'inia do 'a to'o mena 'anai heimarungi 'onaai mwaeraha. Mana Ha'atahi na 'ia God 'a 'ome sigihia 'a ha'ata'inia haaria do 'a to'o mena 'anai marungi'i mwani maho hako. 'Inia 'ia Saetan na ha'ahuniraaui sae agaa'i na'i maana God 'ado 'oha, ra gaasia'a hura'a baaniai aro.
11 'Iraaui sae agaa'i rau ha'ahehoa'a Saetan 'iniai mena anai 'abunai Garei Siip mana mena anai Taroha Goro narau taroha'ini'i. Rau mwa'emwa'e 'anai wate'i tahingadaa'i tanaa God rei'uaa rai mae.
12 Naasi, mou ga'i wa'ewa'e 'i'amoui nei mou awa na'i aro. Ma ha'a-arohai'amou di'u i nei mou awa na'i marewana mana asi, 'inia ra gaasia'a dio a Ha'ahuni na'i marewana. 'Iia 'a taesu'a di'u 'inia 'a 'iraraa do madoraa ana 'a pwapwaku'a."

---

* **12:4** 12:4 Na'i ha'ateeni Grik ra 'unua do 'ai gaasi'i dio ta'i third (1/3) 'ini'i hee'u.

13 Na'i 'oha na draegon 'a aidangisia do ra gaasia'a dio na'i marewana, 'a
tariha'inia'ai urao na bura'i ha'ahutaai gare mwane.
14 Mana urao, 'ia God 'a haua tanaai rua gahogaho 'onaai gahogahoi kae hada 'anai
roho ha'atau 'ini'i 'ari dora nara ha'aagaua tanaa na'i dora mangasara. Na'i 'isi narai
'omesuria iei marai taatahi bwarasia baaniai draegon suria ta oru harisi mana aba.
15 Mana draegon 'a ngisuta'inia hura'a i wai na 'onaai kae wai raha na'i ngoona do
'ai taresiai uraosi.
16 Mana ano 'a 'a'auhiai uraosi, 'a 'onaa do 'a ha'a-mwangangaai ngoona ma gonohiai
wai na hura'a baania ngoonai draegon.
17 Mana draegon 'a taesu'a di'u 'anai uraosi ma hauai heingahui raha bei'i gare
ana'i. Neiraausi nei ra araisuri'i taha na 'unu'ia God mana ha'ausuringa'i ana'ia Jisas.
18 Mana draegon 'a hura'a na ura na'i one.

13

Rua Kae Mwamwaa Wasi 'Ome Ta'aa

1 Mau re'iai kae mwamwaa wasi 'ome ta'aa na hura'a mai baaniai asi. 'A
to'oraai tangahuru rangorango mana biu bwau. 'Ado rangorango ra to'o didimaa
ni mwaeraha. Mana 'ado bwau ra awa iei ata ra ha'atee ha'ata'aia God.
2 Ni mwamwaasi 'a abe 'onaai leopad ma uwa 'onaai bea ma ngoo 'onaai laeon.
Mana draegon 'a haua tanaai mwamwaasi wetewete ana mana mena ana 'anai
heimarungi.
3 'E ta'i 'ini'i biu bwausi 'a 'ome 'onaa do 'a kae maara ga'u na 'ome 'onaa do'a ga'i
mae 'inia, ma'ata 'a goro'a aho'i. 'Iraau hako i sae na'i marewana ra heimwaota'i 'inia
marau araisuriai mwamwaasi.
4 Rau ha'arahesiai draegon na hauai mena tanaa marau ha'arahesia ro'u i
mwamwaasi, rau o'ani, "'Abwa'i ta sae nai ta'isada 'onaai mwamwaasi! Ma bwa'i
sae nai arari 'anai heingahui beia."
5 Mia God 'a ha'awateai mwamwaasi 'anai ha'a-ta'eta'ea haaria ma 'anai ha'atee
ha'ata'aia God. Ma'ata 'e hai tangahuru mana rua hura moi ra watea tanaa do 'ai
heimarungi suria.
6 Ni mwamwaasi 'a ha'atee ha'ata'aia God ma ha'atee ha'ata'aiai atana God mana
dora monomono ana miraaui nei rau awa beia na'i aro.
7 Ra ha'awatea do 'ai heingahui beiraaui sae ana'ia God maai ha'ahehoraau. Mara
haua ro'u tanaa i mena 'anai marungiraau 'ado burunga, 'ado marau, mana 'ado
ha'atee.
8 'Iraau hakoi sae na'i marewana rai ha'arahesiai mwamwaasi. 'Iraau moi nei
ra awa i atadi na'i buka ni tahi taraawa'a na'i 'oha 'ia God 'a ai'a ha'apwa'araa
mau i marewana naraugu bwa'i ha'arahesia. I bukasi 'iaanai Garei Siip nara ngahu
ha'amaesia.
9 'Onaa 'o to'o karinga ma'oi bahurongo ma'oi aidangi tarihana!
10 'Onaa 'ia God nai raba dau'o 'anai gaasi'o na'i rumaniho'o, ma'oi 'ari rumaniho'o.
Ma 'onaa 'ia God nai raba ngahui'o 'iniai naihi na mwamwakaru hairiu, ma'oi mae
'iniai naihi na mwamwakaru hairiu. Naasi 'a ha'ata'inia do 'i'amou sae ana'ia God
moi ura baabau mamoi hinihinia wetewete a God.

Ruanai Kae Mwamwaa Wasi 'Ome Ta'aa

Na Hura'a Mai Baaniai Ano

11 Mau re'iai ta'i kae mwamwaa ro'u na hura'a mai baaniai ano. 'A to'oraai rua
rangorango 'onaai Garei Siip ma ringe 'onaai draegon.
12 Ni 'etanai kae mwamwaa 'a hauai mena tanaai ruanai mwamwaa maai
tau'aro tanaa. Mana ruanai mwamwaa 'a ha'a-'usu'usuraaui inoni 'anai ha'arahesiai
mwamwaa na maara ga'usi ma goro aho'i.

13 'A haa'i kae ha'abu'oahu raha ma'e ta'i 'oha 'a ha'adiohiai 'eu baaniai aro marawa
na'i maadaa'i sae rago.
14 Ni ruanai mwamwaa 'a ha'abweuraau'a i sae na'i marewana 'iniai haa'i ana'i
ha'abu'oahu 'iniai mena anai mwamwaa tahamora. 'A ha'a-tau'aroraaui sae 'anai
aranununai mwamwaa na maara ga'usi 'iniai naihi na mwamwakaru hairiu ma ai'a
mae.
15 Mia God 'a ha'awatea do'ai hauai manawa tanaai araaranunusi mai matai ha-
ha'atee. 'Iraau hakoi nei rai kakawata'i ha'arahesia, rai ha'amaesira.
16 Ni ruanai mwamwaa 'a ha'a-'usu'usura i mwani sae hako 'anai nuga ha'ara na'i
rima ododa ma'ua na'i hauraeda. Rei'uaa i'oe 'e sae ororiu ma'ua ai'a, rei'uaa 'o
toto'ora ma'ua ai'a, rei'uaa i'oe 'e slev ma'ua ai'a,
17 'oi to'o ha'ara ma'ata'a. 'Iatei na bwa'i, 'a bwa'i matai hori ma'ua raonga'inia ta
maho. Ni ha'ara 'a ura 'iniai atanai mwamwaa tahamora mana naba anai atana.
18 'Onaa 'o madoma ma'oi 'iraraai 'ado'ado anai naba anai mwamwaa. 'A ura 'iniai
ata i sae, mana nabasi naasi 666.

14

I Garei Siip Mana 144,000 Rongoiusuri Ana

1 'Augu 'ome ro'u mana Garei Siip 'a ura na'i hungahungai Saeon beiraaui ta'i 'arangi
hai tangahuru mana hai merui sae ra usu'i atanai Garei Siip mana atana Amana na'i
hauraeda.
2 Mau rongoai maho na rongo raha na'i aro. 'A rongo raha 'onaai wai na ahe ma'ua
guruguru 'anai hita, ma rongo ro'u 'onaa 'oha nara takiri'i mwani gitaa.
3 Ma'e gana haoru ra ganaria na'i maanai dora ni mwaeraha ana God ma na'i
maadaaui hai kae maho tahitahi miraaui saemaua. Ai'a ta sae'a ro'u nai 'iraraai
ganasi, 'iraau moi ta'i 'arangi hai tangahuru mana hai merui sae na 'ia God na
rahiraau hura'a baaniai marewana.
4-5 'Iraaui sae 'isi ra ai'a 'ari beia ta urao marau suriai Garei Siip na'i hei nai wairaau
'ariei. Rau ai'a pwapwaari'i marau odo-odo na'i maana God. Ra rahiraau hura'a
baaniai marewana 'anai wateraau 'onaai bane na ororiu di'u tanaa God mana Garei
Siip.

Hadahada Adaaui Oru Enjel

6 Mau re'ia ro'u i enjel na roho aharau 'ari aro marawa. 'A waai Taroha Goro na
bwa'i hako'a ro'u ta 'oha tanaraaui sae suri'i 'ado burunga, sae 'ado ha-ha'atee mana
sae suri'i 'ado marau na'i marewana.
7 Ni enjel 'a o'ani, “Moi ha'ahoua God mamoi ha'a-aneanea. 'Iniai madoraa ana
naani'a 'anai hiiriraaui sae. Moi ha'arahesia mo'o na ha'apwa'araai ahoasara mana
anoi bahai mana asi mana mwani wai.”
8 Mana ruanai enjel 'a boi haisuri ma o'ani, “Ni kae 'omaa raha i Babilon 'a kokohu'a.
'A 'onaai gere urao na ha'agono waeniai saemwane 'anai ha'akarea maai wawaasua'a
beia. 'Inia naasi 'omaa na ha'a-karekareraaui sae ni marewana 'anai ha'arahesi'i
araaranunu.”
9 Mana orunai enjel 'a boi haisuri ro'u ma o'ani, “'Iatei sae nai ha'arahesiai kae
mwamwaa wasi ma'uasi ha'arahesiai araaranunu ra aranununa 'iniai mwamwaasi,
ma 'iatei sae nai to'oraai ha'ara ana na'i rimana ma'ua hauraena,
10 'ia God 'ai taesu'a 'ana maai ha'a-mama'aia. Ni ha'a-mama'ai 'ai haua tanaa 'ai
raha di'u mia God 'a bwa'i ahu ta'ahia 'inia. Na'i maadi enjel maea mana Garei Siip
'ia God 'ai ha'a-mama'aia 'iniai 'eu na raorao di'u na noro 'iniai hau madoro.
11 'Iatei nai ha'arahesiai mwamwaa wasi ma'uasi ha'arahesiai araaranunu ra
aranununa 'iniai mwamwaa wasi naasi, ma 'iatei nai rabasiai ha'ara anai atana, rai
ha'a-mama'aia 'ado rodo mana dangi. Na asuhanai 'eu na ha'a-rongomaata'ia 'a bwa'i
papaku mia mo'osi 'a bwa'i arunga maarihu.”

12 Naasi, 'i'amou sae ana'ia God moi ura baabau mamoi araisuri'i taha na 'unu'ia God mamoi hinihinia wetewete a Jisas.
13 Mau rongoa ro'u i ha'atee na boi baaniai aro na o'ani, “'Oi usu'i dioi maho wai 'unu'i. Na'i 'ohani ma 'ari'a 'ia Araha God 'ai ha'agorohiraaui nei ra mae ha'i hinihini.” Mana Hi'ona Maea 'a heiarami o'ani, “Ha'amomori, 'iraau rai mamaro baani'i tagora raha adaa'i marai tahariraau 'ini'i tau'aro goro adaa'i.”

Ha'amama'ai Ana God

'A Dioi Hungadaaui Sae Na'i Marewana

14 'Au 'ome ro'u mau re'iai rorodo mamaahui, ma'e sae na 'ome 'onaai Garei Inoni na heinagu na'i hungana. 'A awa i didimaa ni mwaeraha ra tau'arona 'iniai gol na'i bwauna, ma daai naihi mwamwakaru.
15 Ma'e enjel na hura'a mai baaniai Ruma Maea na'i aro, 'a totoro o'ani, “'Oi taraawa'a tau'aro'a 'iniai naihi amua, 'inia madoraa 'anai husi'i hua baani'i hasi'ei naani'a. Mwani hua na'i marewana ra maua'a.”
16 Mia mo'o na heinagu na'i hunganai rorodo 'a taraawa'a tau'aro 'iniai naihi ana, ma ha'igoni'i hako i hua na'i marewana.
17 Ma'e ta'i enjel na daai naihi mwamwakaru 'a hura'a mai ro'u baaniai Ruma Maea na'i aro.
18 Mana nata enjel na 'omesuriai 'eu na'i dora ni ho'asi 'a hura'a mai ma o'ani 'iniai enjel na to'oraai naihisi, “Na mwani grep na'i marewana ra mada'a. 'Oi husi'i 'iniai naihi amua.”
19 Ma tabari'i bubungudi mwane grep na'i marewana ma gaasi'i dio na'i giru do raigu buuhara hungadi, naasi ha'ara 'iniai taesu'a ana God.
20 Ni giru 'a awa hura'ai murinai 'omaa. Na'i 'oha ra buu roosi'i huadi grep 'anai ha'ahura'ahi'i waidi, ni 'abu 'a ahe hura'a ma aho'ita'i kae wai raha. Ni tewa na haa 'a 'onaai oru 'arangi kilomita, mana dodo na haa 'a 'onaai ta'i tahanga.

15

Ha'amama'ai Hahako

1 Na'i muri mau re'ia ro'u i kae maho na'i aro na 'ome ha'abu'oahu. 'E biu enjel narau waa mai biu ha'a-mama'ai hahako. Na'i muri mia God 'agu bwa'i taesu'a'a ro'u.
2 Mau re'iai maho na 'ome 'onaaiai asi na maremare 'onaai gilaasi nara doraria beiai 'eu. Miraaui nei narau ha'ahehoai mwamwaa wasi mana araaranunu ra aranununa 'iniai mwamwaasi mana naba anai atana, rau ura na'i hunganai asi naasi. Mia God 'a haa'i gitaa tanaraau
3 marau ganariai gana na 'ia Moses, sae tatau'aro ana, mana Garei Siip nararu ganaa. Rau gana o'ani,
“Araha God, 'o mena di'u'i mwane mareho hako
mana mareho na'o haa'i ra hauasa mara ha'abu'oahu.
'O marungi'i hakoi mwane marau,
mana mwane mareho na'o haa'i ra odo-odo mara goro tatarasi.
4 Araha, mwane sae hako ra ga'i ha'ahoua ma'ua ha'aasaai atamu.
'Inia i'oe 'ete'o na'o maea.
Miraau hakoi sae suri'i mwane marau rai ha'a-aneane'o,
'inia rau 'omesi'i mwane mareho odo-odo na'o haa'i.”
5 Na'i muri mau re'ia i Ruma Maea na'i aro nara tahangiai ahii na maea di'u na'i rarona.
6 Mana biu enjel 'anai waa'i ha'a-mama'ai tanaraaui noni ra hura'a mai baaniai Ruma Maea. Ra siri suri'i to'oni tewa mamaahui, ra nuga'i rorowa'a gol ruahoro auru suri'i waiburudaa'i.
7 'E ta'i 'iniraaui hai maho tahitahi 'ani 'a ha'a 'adoraaui biu enjel 'ini'i rabo'o nara tau'arodi 'iniai gol. Ni rabo'o 'isi ra honu 'iniai taesu'a ana God, God na awa tarau.

8 Mana raronai Ruma Maea 'a honu 'iniai asuasunai mena ana God, 'inia 'ia God na
awa na'i dorasi. 'A bwa'i sae nai matai siri na'iei tari 'oha 'iraaui biu enjel rai ringisi'i
hakoi ha'a-mama'ai hahako.

16

Biu Ha'amama'ai Hahako Ana God

1 Mau rongoai ringe na ha'atee na rongo raha na boi baaniai Ruma Maea. 'A o'ani
'iniraaui biu enjel, "Moi hura'a mamoi ringisi'i biu rabo'o ra honu 'iniai taesu'a ana
God na'i marewana."
2 Mana enjel tahamora 'a hura'a ma ringisiai rabo'o ana na'i marewana. Ai'a orea
mana keo 'ome ha'amwagimwagi mara maata'i ra hura'a suri'i abedaa'i sae ra to'oraai
ha'ara anai mwamwaa wasi mana nei ra ha'arahesiai araaranunu ra aranununa 'iniai
mwamwaasi.
3 Mana ruanai enjel 'a ringisiai rabo'o ana na'i asi. Na'i mau 'ohasi mana asi 'a
aho'ita'i 'abu 'onaai 'abunai sae na mae. Na mwane maho tahitahi na'i asi ra mae
hako.
4 Mana orunai enjel 'a ringisiai rabo'o ana suri'i mwani wai mana hurahura mara
aho'ita'i 'abu ro'u.
5 Mau rongoai enjel na to'o mena 'ini'i wai, 'a o'ani,
"God, i'oe 'o maea di'u,
'o bwane awa mau mai ma na'i ro'u mau 'ohani.
Ni ha'a-mama'ai na'o haua tanaraau 'a odo-odo,
6 'inia ra ha'a-ahesi'i 'abudi sae amu'i miraau ro'u i Rarabea.
Na'i 'ohani 'o ha'a-gonohiraau'a aho'i 'iniai 'abu,
'inia 'a arari do'oi haua o'asi tanaraau."
7 Mau rongoai ha'atee na boi baaniai dora ni ho'asi, 'a o'ani,
"Ha'amomori, Araha God, i'oe 'o mena di'u
mana ha'a-mama'ai na'o haa'i ra odo-odo mara goro tatarasi."
8 Mana hainai enjel 'a ringisiai rabo'o ana na'i sina, mana sina 'a ha'a-nororaaui sae
'iniai raoraohana na 'onaai 'eu.
9 'Iraau hakoi sae ra noro 'iniai raorao marau ha'atee ha'ata'aia God 'inia 'iia na
hauai ha'a-mama'aisi. Rei'uaa na o'asi ma ai'a ta sae nai orisi 'adoma'i maai rihota'i
tanaa God ma'ai ha'a-aneanea.
10 Mana rimanai enjel 'a ringisiai rabo'o ana na'i hunganai dora ni mwaeraha anai
mwamwaa wasi. Na'i mau 'ohasi mana dora na marungi'i mwamwaa wasi, ra kuhi
totobono'a mana sae ra taraawa'a 'ara ngingita 'iniai rongomaata'i ada.
11 Rau ha'atee ha'ata'aia God na awai aro 'iniai rongomaata'i ada 'ini'i keodaa'i.
Ma'ata rau ai'a agoheta'i haa'i here ta'a'i.
12 Mana ononai enjel 'a ringisiai rabo'o ana na'i wai rahai Iufreitis mana wai raha
naasi 'a mamata 'anai ha'aagauai tara tanarai mwaeraha mana sae hehei'oi adaa'i
narai boi baaniai dora na ara'a iei sina.
13 Ma'e adaro na 'ome 'onaai warau na hura'a na'i ngoonai draegon. Ma'e nei na
hura'a na'i ngoonai kae mwamwaa wasi ma 'e nei ro'u na hura'a na'i ngoonai rarabea
pwapwaari'i.
14 Ni adaro 'isi ra to'o mena 'anai haa'i ha'abu'oahu. Ra hura'a suriai marewana
'anai taragoni'i mwani mwaeraha hako 'anai hei'oi beia God huunai mena na'i dangi
nai hihiiri na'iei.
15-16 'Iraaui mwani mwaeraha rau goni na'i dora 'iraaui Jiu rau 'unua 'iniai
Amagedon.
Naasi moi 'ado'adoai maho na 'unua Kraest na o'ani, "Moi ha'aagau, 'inia 'inau wai
boi na'i madoraa namou bwa'i 'iraraa 'onaai sae beriberi. Wai ha'agorohiraaui nei
narau awa ha'aagau tarau. Rau bwa'i ninima 'onaai sae hehei'oi na rahiai bwana ana
'anai mauru magu 'asu'a 'iniai hei'oi ma ninima'a 'iniai hahano ha'i wa'aroko ana."

17 Na'i 'oha na biunai enjel 'a ringisiai rabo'o ana na'i 'ari ahoasara, 'e ringe na
ha'atee na rongo raha na boi baaniai dora anai mwaeraha na'i Ruma Maea. 'A o'ani,
“Agau'a!”
18 Ma mararea ma guruguru mara pusu i kae huai hita, ma to'o i kae nunu raha.
Ai'a ta nunu o'asi nai to'o ga'u ta 'oha!
19 Na ano 'a kakahita mana 'omaa rahai Babilon 'a heihoa 'iniai oru dora. Ma
tara'i 'omaa raha suri'i nata marau ra kokohu. 'Ia God 'a ha'agonohiai Babilon 'iniai
panikeni waen na honu 'iniai taesu'a ana.
20 Na mwane gere marau mana hungahunga ra ai'a'i.
21 Mana buruburui 'aesi na hihi'a adaa'i 'e rima tangahurui kilo ra ahoda huniraaui
sae baaniai aro marawa. Miraaui sae rau ha'atee ha'ata'aia God 'iniai ha'a-
mama'airaau ana, 'iniai 'aesi 'a ha'ata'airaau di'u.

17

Urao Rebirebi

Mana Mwamwaa Wasi Wangawanga

1 'E ta'i 'iniraaui biu enjel na daa'i biu rabo'o 'isi 'a boi beiau ma o'ani, “'Oi boi
mawai ha'ata'inia tana'o i 'omaa raha na awa na'i bobodi mwani wai. 'Ia God 'ai
ha'a-mama'aiai 'omaasi, 'inia 'a here 'onaai urao rebirebi.
2 Babilon 'a 'onaai gere urao na ha'agono waeniai saemwane 'anai ha'akarea maai
wawaasua'a beia. 'Inia naasi 'omaa na ha'a-karekareraaui sae na'i marewana 'anai
ha'arahesi'i araaranunu. Mana 'ado mwaeraha na'i marewana ra bwani taritari'a
beia.”
3 'Iniai hei'a'auhi anai Hi'ona Maea, i enjel 'a waiau 'ari dora mangasara mau
re'iai urao na heinagu na'i hunganai kae mwamwaa wasi wangawanga. Ni abenai
mwamwaa wasi naasi 'a honura'i ata nara ha'atee ha'ata'aia God ma to'oraai biu bwau
mana tangahuru rangorango.
4 Ni bwana anai uraosi 'a borabora'a ma wangawanga mana uraosi ra ha'araunia
'iniai gol mana pal mana hau 'ome goro. 'A daai panikeni gol na honu 'iniai maho
ha'amwagimwagi nara 'ome ta'a'i na haa'i.
5 Ra usuai ata na'i hauraena na 'ado'ado 'ana 'a awa bainihu na o'ani, “'Inau kae
'omaa rahai Babilon naasi inadaau hakoi mwani rebirebi mana mwani maho ta'a'i
na'i marewana.”
6 Mana uraosi 'a 'ome 'onaa do 'a ru'uhia 'iniai gonohi'i anai 'abudaa'i sae ana'ia God
na ha'amaesi'i 'iniai hinihinia adaaua Jisas. Na'i 'oha nau re'iai uraosi, 'au heimwaota'i
di'u.
7 Mana enjel 'a o'ani 'iniau, “Ni 'uaana na'o heimwaota'i 'inia? Wai mamaani ruhasia
tana'o i 'ado'ado 'anai urao mana kae mwamwaa wasi na heinagu na'i hungana na
to'oraai biu bwau mana tangahuru rangorango.
8 Ni mwamwaa wasi na'o re'ia ani naasi mwamwaa na tahi ga'u ma na'i 'ohani
'agu mae. Ma bwa'i orea maai hura'a mai'a aho'i ro'u na'i kae waumu na ai'a to'o
hahakona. Me ma'ata 'ai hura'a mai moi neina 'ia God 'ai ha'a-ai'aa daara'i'a. 'Iraau
hakoi nei na'i marewana nara ai'a awai atadaa'i na'i buka ni tahi taraawa'a na'i 'oha 'ia
God 'a ai'a ha'apwa'araa mau i marewana, rai heimwaota'i 'oha rai re'iai mwamwaasi.
'Inia 'a tahi ga'u ma mae magu tahi aho'i ro'u.”
9 “'E sae madoma nai wai'ado'ado goro 'a ga'i matai aidangisia moi 'ado'ado 'ada'i
maho 'isi. Na biu bwau 'a ura 'iniai biu hungahunga na uraosi 'a heinagu suri'i. Ma
ura ro'u 'iniai biu mwaeraha.
10 'E rima nei 'iniraaui mwaeraha 'isi na mae'a. Ma 'e ta'i na heimarungi na'i 'ohani,
mana nata nei naigu boi mau ro'u. Na'i 'oha nai boi 'ai heimarungi moi suria ta gere
madoraa.

11 Mana kae mwamwaa wasi na tahi ga'u ma mae, naasi 'e ta'i 'iniraaui biu
mwaeraha maigu aho'i ro'u mau mai 'onaai warunai mwaeraha. Ma'ata, aho'i mai
nai haua, 'ai aho'i mai neina 'ia God 'ai ha'a-ai'aa daara'i'a.
12 Na tangahuru rangorango na'o re'ia ani naasi nata tangahuru mwaeraha narau
ai'a heimarungi mau. Ma'ata rai ta'i heimarungi mwamwaa wasi suria ta gere
madoraa moi.
13 Ni 'ado'adodaa'i ta'i tangahuru mwaeraha 'isi ra ta'isada, rau haua tanaai
mwamwaa wasi i mena mana wetewete adaau 'anai heimarungi.
14 Rai hei'oi beiai Garei Siip. Ma'ata ni Garei Siip miraaui nei na 'ome sigihiraau
marau tau'aro mangudi tanaa, rai ha'ahehoraaui mwaeraha 'isi. 'Inia 'iia naasi huunai
Araha mana huunai Mwaeraha."
15 Mana enjel 'a o'ani ro'u 'iniau, "Ni wai na'o re'i'i na urao rebirebi na heinagu
bobodi, naasi ruruhai sae baani'i mwani marau he'ete'i mana sae 'ado ha-ha'atee
he'ete'i.
16 Ni tangahurui rangorango mana mwamwaa wasi wangawanga rai taraawa'a
'itaai urao rebirebi. Rai rahi'i bori ana'i baania marai nugasia maai awa ha'i ore-
ore. Rai ngauai uraosi, mana aba narai ngau tahia rai gaasia ara'ai 'eu.
17 'Ia God 'ai ha'a 'adoma'i aratararaaui tangahurui mwaeraha dorai hauai mena
adaau tanaai mwamwaa wasi naasi. Rai haua o'asi tari madoraa nai to'o i maho na
'unua God.
18 Ni urao na'o re'ia ani, naasi kae 'omaa raha na marungi'i hakoi mwani mwaeraha
na'i marewana."

18

'Omaai Babilon 'A Kokohu

1 Na'i muri mau re'ia ro'u i enjel na mena na dio mai baaniai aro. Ni marewana 'a
marewa hako 'iniai rarahana.
2 'A totoro raha o'ani, "Kae 'omaa rahai Babilon na baabau ani, 'a kokohu'a. 'A ai'a
ura'a. 'A ha'i 'omaa ta'aa'a, 'iraau moi adaro naraugu awa iei 'ohani. 'A aho'ita'i nu'i
adaaui manu ta'a'i mana mwamwaa ta'a'i.
3 Babilon 'a 'onaai gere urao na ha'agono waeniai saemwane 'anai ha'akarea
maai wawaasua'a beia. 'Inia naasi 'omaa na ha'a-karekareraaui sae na'i marewana
'anai ha'arahesi'i araaranunu. 'Iraaui mwani mwaeraha na'i marewana rau bwani
taritari'a hako beia. Miraaui sae raoraonga'i bori na'i marewana rau toto'ora, 'inia
'iraau saeni Babilon rau hairaurau di'u."
4 Mau rongoa ro'u i ha'atee na boi baaniai aro na o'ani, "'I'amou sae agu'i moi
hura'a baaniai Babilon. 'A gasi to'i'amou i ora-ora'a ana'i maigu to'i'amou ro'u i kae
ha'a-mama'ai raha nai to'ia.
5 'Inia ora-ora'a ana'i ra wadu taha'a ara'ai aro mia God 'a bwa'i kaku'a'i moi ora-
ora'a 'isi.
6 Rai ha'a-mama'aiai Babilon suriai here na haua tana'amou, ma'ata na ha'a-
mama'ai narai haua tanaa rai ha'adi'ua tanaa. Maho ta'aa na haa tana'amou, rai
a'oia ara'a i wetewetehana maraigu haua aho'i tanaa 'anai ha'a-rongomaata'ia.
7 Na'i na'o 'a ha'a-ta'eta'ea haaria ma wa'ewa'e 'ini'i mwane mareho goro na to'ora'i.
'A o'ani, 'Inaunisi 'au heimarungi 'onaai mwaeraha. Mau bwa'i 'onaai nao nawai
ahutotou mawai angi.' Naasi 'ohani rai ha'ata'isadaai rongomaata'i mana ahutotou
beiai siha arunga goro na to'oraa na'i na'o.
8 'Iniai 'unua ana o'asi, na mwane ha'a-mama'ai rai to'ia Babilon na'i rarona moi
ta'i dangi. 'Iraaui saeni Babilon rai maesiraaui hioro, rai angi uru-uru ma 'ai rago i
nei narai mae. Mana 'eu 'ai suungiai 'omaasi, 'inia Araha God na mena nai hiiria."
9 'Iraau mwani mwaeraha na'i marewana narau taritari'a beia marau hasura'ini'i
beiai maho goro na to'ora'i, rai ahutotou marai angi uru-uru na'i 'oha rai re'iai
asuhanai 'eu 'oha nai noro.

10 Rai mamaa'usiai ha'a-mama'ai na auru na'i hungana. Rai ura ha'atau marai o'ani,
"Ha'arohaiai kae 'omaa baabau ani, ha'arohaiai Babilon! 'Agu 'asu'a moi mana ha'a-
mama'ai ana 'a to'ia'a."
11 'Iraau hakoi sae raoraonga'i bori na'i marewana rai ahutotou marai angi 'inia 'a
bwa'i sae naigu hori'i maho rai raonga'ini'i.
12 'A bwa'i sae nai hori'i gol mana silva mana hau 'ome goro mana pal mana bwana
hori bwara 'onaai silika mana bwana 'ome goro mamaahui mana borabora'a mana
wangawanga. Ra to'ora'i ro'u i hasi'ei sisi'ini goro mana maho 'ome goro ra tau'arodi
'ini'i rihoi elopant mana maho ra tau'arodi 'ini'i hasi'ei hori bwara, mana maho ra
tau'arodi 'iniai 'aean mana bras mana hau 'ome goro.
13 Rau to'ora'i ro'u tara'i bori he'ete'i, maho 'onaai waen mana rumu mana insens,
nei he'ete'i hairiu, mana maho ra ha'angaugoroi mahoingau mana flaoa mana wiit
mana kau mana siip mana hoosi mana bwea ra oge'i hoosi. Rau to'ora'i ro'ui slev
'anai raonga'ini'i.
14 'Iraau sae raoraonga'i bori rai o'ani, "Ha'arohai'o Babilon. Mwani maho goro na'o
raba to'ora'i di'u ani ra ai'a'i'a! Mana mwani maho nara ha'ata'iniai toto'ora amua ra
hako'a ma 'ogu bwa'i re'i'i ro'u ta 'oha."
15 'Iraau sae raoraonga'i bori narau toto'ora 'iniai raoraonga'i adaau tanaai 'omaasi,
rai mamaa'u 'oha rai re'iai ha'a-mama'ai na to'ia. Rai ura ha'atau, rai ahutotou marai
angi.
16 Rai o'ani, "Ha'arohaiai kae 'omaai Babilon! 'A ho'osi'i bwana 'ome goro
ra mamaahui mana wangawanga mana borabora'a, ma 'ome goro 'ini'i maho ra
tau'arodi 'iniai gol mana hau 'ome goro mana pal.
17 'Agu 'asu'a moi mana mwane toto'ora ana'i ra ai'a'i hako'a!"

'Iraau mwani sae bwauodo suri'i haka mana sae tatau'aro adaa'i mana nei ra ta'e
suri'i haka mana sae raoraonga'i bori nara dau ha'a 'ini'i haka rai ura goni ha'atau
maraigu wana.
18 'Oha rai re'iai asuhanai 'eu 'oha nai noro i Babilon, rai o'ani, "Ai'a ta 'omaa nai
ta'isada bei'o Babilon."
19 Naasi marai nuga kahua 'ada'i bwaudaa'i 'iniai ahutotou adaau marai angi. Rai
o'ani, "Ha'arohaiai Babilon! 'Iraaui nei ra hahano suriai asi suri'i haka rau toto'ora
'ini'i maho goro na to'ora'i ma na'i moi gere madoraa ma ai'aa'a i 'omaasi."
20 'I'amou na'i aro, mou ga'i wa'ewa'e! Mi'amoui sae ana'ia God miraaui Ha'ataari
mana Rarabea mou ga'i wa'ewa'e ro'u 'iniai ha'a-mama'ai na haua God tanaai Babilon
'iniai here na haua tana'amou.
21 Hoita, ma 'e ta'i enjel na mena di'u 'a rahiai kae hau ma gaasia na'i asi ma o'ani,
"'Ai 'onaai gaasia nau haa i hauni i kaia rai haa i 'omaai Babilon. 'Agu bwa'i ura'a
aho'i ro'u ta 'oha.
22 Na'i raronai 'omaasi ragu bwa'i rongoa'a ro'u i angianginai gitaa mana uhi-uhi 'au
mana ahuri mana gana. 'A bwa'i 'oha raigu ha'a-urasia ro'u ta dora ni tagora mana
dora ni tau'aro flaoa 'anai ha'atoto bred.
23 'Abwa'i raita naigu marewa ro'u na'i 'omaasi ma bwa'i ta sae raigui ha'aha'iwaia
ro'u na'i 'isi. Na'i na'o, 'iraaui sae raoraonga'i bori amu'i narau ha'i saemaua na'i
marewana. Ma'o ha'abweubweu'i sae suri 'ado marau 'iniai 'uaasiraau amua.
24 Ni ha'a-mama'ai 'a dio na'i hungamu 'iniai ha'a-ahe'i amu'i 'abudaa'i sae ana'ia
God miraaui Rarabea mana mwani sae na'i marewana."

19

Gana Wa'ewa'e Na'i Aro

1 Na'i muri mau rongoai maho na rongo 'onaai'i ringedi mwane sae rago na'i aro.
Ra totoro o'ani, "Ha'agorohia Araha God aga na ha'atahigia. 'Iia 'a hauasa ma mena.

2 Ni hihiiri ana 'a odo-odo ma goro tatarasi. Ni urao rebirebi na ha'a-oraora'araaui
saeni marewana 'iniai here ana na ai'a goro, 'ia God 'a hiiria ma ha'a-mama'aia 'iniai
ngahui'i ana'i sae tatau'aro ana'ia God."
3 Miraau ha'atee raha o'ani ro'u, "Ha'agorohia God! Ni 'omaai Babilon 'a bwa'i
agoheta'i asu 'iniai noro na haa."
4 Miraaui rua tangahuru mana hai saemaua mana hai maho tahitahi ani, rau topira'i
ruru marau mwaoro dio na'i ano marau ha'arahesia God na heinagu na'i dora ni
mwaeraha ana. Rau o'ani, "Amen! Ha'agorohia God."

Ngau Goni Na'i Ha'iwai Anai Garei Siip

5 Ma'e ha'atee na hura'a mai baaniai dora ni mwaeraha, 'a o'ani, "'I'amou nei na
mou ha'ahoua God, moi ha'a-aneanea. 'I'amoui sae tatau'aro ana'i, rei'uaa na i'oe 'e
sae raha ma'ua 'e taraani sae moi, moi ha'a-aneanea God!"
6 Mau rongoai maho na rongo raha 'onaa kae ruruhai sae ma raba rongo 'onaai
wai na ahe, ma guruguru ma pusu, 'a raba rongo 'onaai hita. Rau o'ani, "Ha'agorohia
Araha God aga! 'Inia 'iia 'a mena di'u'i mwane mareho hako ma heimarungi 'onaai
mwaeraha.
7 Gai wa'ewa'e magai ha'aasaa, 'inia naani'a i dangi 'anai ha'aha'iwaiai Garei Siip.
Na urao rarui hagugoni 'a ha'aagau'a.
8 Ra bwani haua tanaa i bwana ni ha'iwai ana. 'A mamaahui wadowado ma
wadiwadi. Ni bwana 'a ura 'iniai maho goro rau haa'i sae ana'ia God."
9 Mana enjel 'a o'ani 'iniau, "'Oi usu'i dio maho 'ini. 'Ia God 'ai ha'agorohirai nei
ra ari'ahuraau 'anai ngaugoni na'i ha'iwai anai Garei Siip." Mana enjel 'a o'ani ro'u,
"Hadahada nau haa'isi, ra'i ha'atee ana'ia God nara ha'a-momori."
10 Mau topira'i ruru mau abwa auru na'i ano tanaai enjel 'anai ha'arahesia. Mana
enjel 'a o'ani 'iniau, "'Oi abu haua o'asi tanaau. 'Inau 'e sae tatau'aro ro'u moi 'onaai'o
ma 'onaairaau ro'u tara'i nei narau araisuri'i ha'ausuringa'i na 'ia Jisas 'a ha'ata'ini'i.
'Oi ha'arahesia moia God. Na nei na ha'arangasi'i hura'a 'ado'adona'i a God, 'ai
ha'arangasia ma'ata i mareho na 'ia Jisas 'a ha'ata'ini'i."

'Ia Mo'o Na Ta'e

Na'i Hunganai Hoosi Mamaahui

11 Mau re'iai aro 'a wawaa, mau re'ia ro'u i hoosi mamaahui. 'Ia mo'o na ta'e na'i
hungana, atana 'ia Mangudi ma'ua Ha'amomori. 'A hihiiri odo-odo ma odo-odo na'i
'oha na hura'a 'iniai hei'oi.
12 Ni maana ra 'ora'ora 'onaai ngarungarui 'eu mara rago i didimaa ni mwaeraha na
to'ora'i, 'inia 'iia naasi huunai mwaeraha. 'E ata ra usua beia, me 'iia moi na 'iraraai
'ado'ado 'ana.
13 Mana bwana ana 'a buni 'iniai 'abu, mana atana mo'osi, naasi Ha'atee ana God.
14 'Iraau mwane sae hehei'oi na'i aro rau ta'e suri'i hoosi mamaahui marau suria
mo'osi. Rau ho'osi'i bwana mamaahui nara wadiwadi.
15 Ma'e naihi na mwamwakaru na hura'a na'i ngoona 'anai ha'ahehoraaui mwane
marau. Na heimarungi ana 'ai wetewete di'u. 'Ai ha'ata'iniai taesu'a ana God huunai
mena 'oha nai rogairaaui maerongana'i 'onaai sae na buu roga'i huadi grep 'anai
ha'ahura'ahi'i waidi.
16 Na'i bwana ana ma na'i 'abina ra usuai ha'atee na o'ani, "Huunai Araha mana
huunai Mwaeraha."
17 Mau re'iai enjel na ura na'i sina. 'A ari'ahuraaui mwani manu na'i ahoasara, 'a
o'ani, "Moi boi mamoi rurugoni na'i ngaugoni na haua God.
18 'I'amou moi ngaa'i hasi'odi mwani mwaeraha, mana hasi'odi na'ohadi sae hehei'oi
miraaui sae hehei'oi, mana hasi'odi hoosi mana nei ra ta'e suri'i, miraaui slev mana
nei ra ai'a slev, mana hasi'odi saemaua miraau taraani sae ro'u."

19 'Au re'ia ro'u i kae mwamwaa wasi 'ome ta'aa miraaui mwani mwaeraha na'i
marewana miraaui sae hehei'oi adaa'i. Rau boi 'anai heingahui beia mo'o na ta'e na'i
hunganai hoosi mamaahui mana ruruha ana.
20 Marau daurarua i mwamwaa wasi mana Rarabea pwapwaari'i. 'Iia mau
Rarabea pwapwaari'i na haa'i ha'abu'oahu 'anai tau'aro tanaai mwamwaa wasi 'anai
ha'abweuraaui nei ra to'oraai ha'ara anai mwamwaasi mara ha'arahesiai araaranunu
ra aranununa 'iniai mwamwaasi. Rau gaasirarua ha'i tahitahi na'i bwerai 'eu na noro
'iniai hau madoro ra 'unua 'iniai salfa.
21 Mana sae hehei'oi adaru'i, rau ngahuiraau 'iniai naihi na mwamwakaru na hura'a
na'i ngoona mo'o na ta'e na'i hunganai hoosi. Mana mwani manu ra roho dio mara
ngaa'i abedaa'i narau masu riu 'ini'i.

20

'E Ta'i Merui Harisi

1 Mau re'iai enjel na dio mai baaniai aro beiai kii anai kae waumu na ai'a to'o
hahakona. 'A dadaa ro'u i kae arihau.
2 Ma tosiai draegon 'iniai arihau 'anai ha'abwarasia suria ta ta'i merui harisi. Na
draegonisi, naia mau i mwaa ani ra 'unua 'inia Ha'ahuni ma'ua Saetan.
3 Mana enjel 'a gaasia dioi draegon na'i waumu ma pwaru bwarasia ma ha'ababaua.
'Ai awa 'isi suria ta ta'i merui harisi maigu matai ha'abweuraau ro'u i saenai
marewana. Ma'ata na'i 'ohasi rai ha'ahura'ahia moi ta gere madoraa.
4 Mau re'i'i dora heheinagu adaa'i mwaeraha. 'Iraaui nei ra heinagu suri'i, neiraausi
nei ra sigihiraau 'anai hihiiri. Mau re'i'i ro'u i aungadi nei ra horosi'i 'u'udi
suriai taroha'inia adaaui ha'atee ana'ia God mana ha'ausuringa'i ana'ia Jisas. 'Iraau
ro'usi rau ai'a ha'arahesiai mwamwaa wasi mana araaranunu ra aranununa 'iniai
mwamwaa wasi naasi. Marau ai'a rabasia dorai nugaai ha'ara anai mwamwaa wasi
na'i rimada ma'ua hauraeda. 'Iraau rai tahi aho'i ro'u marai heimarungi beia Kraest
suria ta ta'i merui harisi.
5-6 Neiraausi nei tahamora ra ha'a-suruta'eraau aho'i baaniai mae. Rau maea
mia God 'a ha'agorohiraau. Na ruanai mae nara 'unua 'iniai bwerai 'eu 'agu bwa'i
to'iraau'a. Rai ha'i Piriisi tanaa God mia Kraest marai ta'i heimarungi suria ta ta'i
merui harisi.
'A bwa'i ta sae ro'u raigu ha'a-suruta'ea baaniai mae tari murinai ta'i merui harisi.

'Ia Saetan 'A Heho'a

7 Na'i murinai ta'i merui harisi, 'ia Saetan rai ruhasia baaniai rumaniho'o.
8 Ma'ai ha'abweuraaui sae suri'i mwani dora hako na'i marewana nara 'unuraau
ro'u 'iniai saeni Gog mana saeni Magog. Rai rago 'onaai nunu'u na'i one. 'Ia Saetan
'ai 'unuraau mai 'anai hei'oi beiraaui sae ana'ia God.
9 Rai hahano mai marai awa gariai dora ra awa iei sae ana'ia God mana 'omaa na
'ia God 'a ta'ahia. Rei'uaa nai o'asi, ni 'eu 'ai dio mai baaniai aro 'anai ha'a-ai'araau.
10 Mia Saetan, mo'o na ha'abweuraau, rai gaasia na'i bwerai 'eu na noro 'iniai
hau madoro ra 'unua 'iniai salfa. 'Ai awa beiai kae mwamwaa wasi mana Rarabea
pwapwaari'i nara bwane gaasirarua na'iei ani. Rai rongomaata'i goni suri'i rodo
mana dangi na bwa'i hako.

'Ia God 'A Hiiriraaui Noni

11 Mau re'iai dora heheinagu anai mwaeraha 'a mamaahui ma'e nei na heinagu
na'iei. Mana marewana mana aro marawa raru hano baania mo'osi na ai'a ta sae
naigu re'irarua ro'u.
12-13 Mau re'iraaui sae ra mae'a, 'iraaui sae ororiu miraau taraani sae ro'u, ra ura na'i
maanai dora heheinagu anai mwaeraha. 'Iraaui nei nara awa ga'u na'i dora adaaui
nei ra mae, ra awa ro'u 'isi goni beiraaui nei ra mae na'i asi. Mia God 'a kehasi'i buka

ra ha'arangasi'i taha ra haa'i sae 'oha ra tahi mau, ma kehasia ro'u i buka ni tahi. Mia
God 'a hiiriraaui sae suriai mareho nara ha'arangasi'i nara awa suri'i buka 'isi.
14 Na'i muri, na mae mana dora adaaui nei ra mae ra gaasirarua na'i bwerai 'eu.
Ni bwerai 'eu naasi ruanai mae.
15 'Iatei na ai'a awa i atana na'i buka ni tahi, rai gaasia na'i bwerai 'eu.

21

Ahoasara Haoru Mana Marewana Haoru

1 Mau re'ia ro'u i marewana haoru mana ahoasara haoru. Na marewana tahamora
mana ahoasara raru ai'aa, mana asi 'a o'asi ro'u.
2 Mau re'iai Jerusalem haoru, i 'omaa maea, 'ia God 'a ha'ataaria dio mai baaniai
aro. 'A 'onaai gere urao na ha'aagau 'anai ha'iwai na siri suri'i bwana 'ome goro 'anai
heisadoi beiai mwane ana.
3 Mau rongoai ha'atee na boi baaniai dora heheinagu anai mwaeraha. 'A o'ani,
"'Omaa ana God 'a awa'a beiraaui sae ana'i. 'Ia God 'ai awa beiraau miraau ra'i sae
ana'i. Ha'amomori, 'ia God haaria 'ai awa beiraau.
4 'Ia God 'ai idu'i'i wai baani'i maadaa'i. Raugu bwa'i mae'a ro'u ta 'oha ma'ua
ahutotou ma'ua angi ma'uasi rongomaata'i. Mwani maho ta'a'i ra to'iraau ga'u, ragu
ai'a'i'a."
5 Mia mo'o na heinagu na'i dora heheinagu anai mwaeraha 'a o'ani, "'Au ha'ahaoru'i
hakoi mwani maho!" Magu o'ani ro'u 'iniau, "'Oi usu'i dioi taha nau 'unu'i. Ha'atee
agu'i ra ha'a-momori ma'o matai 'u'uri'i."
6 Ma o'ani ro'u, "Mwani maho ra agau'a. 'Inau naasi Alfa mana Omega, i
taraawa'ana mana hahakona. 'Inau wai hisu dadara'a 'iniai wai na hura'a mai baaniai
hurahurai wai ni tahi tanaraaui nei ra raba gono.
7 'Iraaui nei ra ura baabau tari hahakona rai daa'i mareho goro 'isi. Minau wai ha'i
God adaau miraau rai ha'i sae agu'i.
8 Mawai 'unua tana'o i taha nai to'iraaui nei ra mamaa'uta'i hinihiniau, ma'ua
murisiau, ma'ua to'ora'i baronga ta'a'i ma'ua heingahu ma'ua awa wawaasua'a ma'ua
hai'uaasi ma'ua ha'arahesi'i araaranunu ma'ua pwapwaari'i. Rai siri na'i ruanai mae,
rai gaasiraau na'i bwera na noro 'iniai hau madoro ra 'unua 'iniai salfa."

Jerusalem Haoru

9 Mau re'iai ta'i 'iniraaui biu enjel nara daa'i rabo'o nara honu 'iniai biu ha'a-
mama'ai ani. 'A boi beiau ma o'ani, "'Oi boi mawai ha'ata'inia tana'o i gere urao
nai wainai Garei Siip."
10 'Iniai hei'a'auhi anai Hi'ona Maea, i enjel 'a waiau ara'a na'i hungahunga ahaaha.
Ma ha'ata'inia tanaaui Jerusalem, 'omaa maea na dio mai baania God na'i aro.
11 Ni rarahana God 'a marewa hako 'ari suriai 'omaasi. Mana 'omaasi 'a marewa
wadowado 'onaai hau wadowado ra 'unua 'iniai Jaspa ma ma'inora 'onaai gilaasi.
12 Ni 'omaasi ra bara garia 'iniai bani hau na ahaaha ma bwabwanahora ma to'oraai
ta'i tangahuru mana rua maraaruma. 'Ado maraaruma ra 'ado enjel 'anai 'omesuria.
Mana 'ado maraaruma ra usu'i ei atadi 'ado ta'i tangahuru mana rua burungadaa'i
Israel.
13 'E oru maraaruma na awa na'i aba na ara'a iei sina, 'e oru na awa na'i aba na
suu iei sina, 'e oru na awa aba bo hura'a, mana nata oru na'i aba bo siri.
14 Na'i wa'anai bani hau anai 'omaasi, 'e ta'i tangahuru mana rua kae hau na
awa 'anai dau 'o'oriai bani. 'Ado hau ra usu'i ei atadi 'ado ta'i tangahuru mana rua
Ha'ataari anai Garei Siip.
15 Mana enjel na ha'atee tanaau 'a to'oraai mareho 'anai tohotoho nara tagorahia
'iniai gol 'anai tohongiai 'omaa mana bani hau 'anai 'omaa mana maraaruma 'anai
bani hausi.

16 'Omaasi 'ado hai aba 'inia, ra ta'isada, tewa ana mana bwabwahora ana. Mana
ahaaha na haa i hai aba ra ta'isada ro'u, 'a 'ome 'onaai bakosi. 'Oha na enjel 'a
tohongia, ni tohotoho anai 'ado aba 'e rua meru hai 'arangi kilomita. Ni tewa mana
ahaaha mana bwabwahora na haua ra ta'isada hako.
17 Mana enjel 'a tohongia ro'u i bani hau 'anai 'omaasi. Ni ahaaha na haa, 'e oru
tangahuru mana ono tahanga. Tohotoho na hauai enjel 'a 'onaa ro'u moi herehere
nara hahaua ro'u moi sae.
18 Bani hau 'anai 'omaasi ra tau'arona 'iniai hau ra 'unua 'iniai Jaspa mana ano
mana mwani maho nara tau'arona 'iniai 'omaasi ra tau'arodi 'iniai huunai gol na
ma'inora 'onaai gilaasi.
19 Ni kae hau ra dau 'o'oriai bani 'anai 'omaa ra ha'arauni'i 'ini'i hau 'ome goro.
Hau tahamora na dau 'o'oriai bani ra ha'araunia 'iniai hau 'ome goro ra 'unua
'iniai Jaspa,
ruana ra raunia 'iniai Safae,
oruna Agit,
haina Emarol,
20 rimana Oniks,
onona Kanalian,
biuna Krisolait,
waruna Beril,
siwana Topas,
tangahuruna Krisopeis,
tangahuru mana ta'ina Jasint,
mana tangahuru mana ruana Ametis.
21 Honohono 'ada'i ta'i tangahuru mana rua maraaruma 'anai bani ra tau'arodi 'iniai
pal, 'e ta'i pal ma'e ta'i honohono. Mana tara anai 'omaa ra tau'arodi 'iniai huunai gol
na ma'inora 'onaai gilaasi.
22 'Au ai'a re'ia ta ruma maea na'i 'omaasi. 'Inia 'ia Araha God huunai mena mana
Garei Siip raru awa tarau 'isi. 'Irarua nararu 'onaai ruma maea anai 'omaasi.
23 Mana 'omaasi 'agu ai'a 'irisia'ai hura mana sina 'anai ha'amarewaa. Ni rarahana
God mana Garei Siip raru ha'amarewaa'a.
24 'Iraaui mwani sae suri'i 'ado marau, marewa na'i 'omaasi na haua tanaraaui
marewa 'anai hahano suria. Mana mwani mwaeraha rai wai'i mai toto'ora adaa'i na'i
'isi.
25 Ni maraaruma na'i bara 'anai 'omaasi ra ai'a matai honosi'i, 'inia na'i 'isi 'a bwa'i
rodo.
26 Na mwani toto'ora adaa'i mwani marau mana maho goro ra to'ora'i rai waa'i mai
na'i 'omaasi.
27 I mareho 'anai haa'i 'ini'i hereta'aa mana sae hehereta'a'i miraaui sae pwapwaari'i
rau bwa'i awa na'i 'omaasi. 'Iraau moi nei ra awa i atadaa'i na'i buka ni tahi anai Garei
Siip narai matai awa na'isi.

22

1 Mana enjel 'a ha'ata'inia tanaaui wai ni tahi na wadora'i 'onaai gilaasi. 'A ahe
hura'a baaniai dora heheinagu ana God mana Garei Siip.
2 Ma ahe dio na'i 'ubutanai tara raha na'i 'omaa. 'Ado bobo i wai ra tahi ei hasi'ei
ni tahi nara hungu 'ado hura suriai ta'i harisi. Rawadi 'iraaui sae suri'i 'ado marau
na'i marewana ra ha'i merisini 'ini'i 'anai ha'agorohi'i daoha adaa'i.
3 Ni ha'a-mama'ai ana God 'a bwa'i dio'a i hungadaaui sae na'i 'omaasi. 'Ia God mana
Garei Siip rarui heinagu suri'i dorani heimarungi adaru'i, miraaui sae na'i 'omaasi rai
ha'arahesia God.
4 Marai re'ia haaria God mana atana 'ai awa na'i hauraeda.

5 Na'i 'omaasi 'abwa'igui rodo'a ro'u ta 'oha, ma bwa'i sae nai 'irisia ta raita 'anai
ha'amarewa ma'ua 'ai 'irisiai marewanai sina. 'Inia 'ia Araha God naasi raita adaau,
miraau rai heimarungi tarau beia 'onaai mwaeraha.

Na Aho'i Mai Ana Jisas

6 Mana enjel 'a o'ani ro'u 'iniau, “Ha'atee 'ini ra ha'a-momori ma'o matai 'u'uri'i. 'Ia
Araha God na ha'ataariai Hi'ona Maea ana tanaraaui Rarabea, 'iia 'a ha'ataariai enjel
ana tanaraaui sae tatau'aro ana'i 'anai ha'ata'inia tanaraaui taha na bwa'i orea mai
to'o'a.”
7 'Ia Jisas 'a o'ani, “'Ado'adoa! 'Inau 'abwa'i orea mawai aho'i'a mai. 'Ia God 'ai
ha'agorohiraaui nei ra suriai taha na ha'arangasia i bukani.”
8 'Inaua Jon nau rongo'i, mau re'i'i maho 'isi. 'Oha nau rongo'i mau re'i'i hako, 'au
topira'i ruru mau abwa aurui ano 'anai ha'arahesiai enjel na ha'ata'ini'i tanaau.
9 Mana enjel 'a o'ani, “'Oi abu haua o'asi, 'inia 'inau 'e sae tatau'aro ro'u moi 'onaai'o
miraaui Rarabea, miraau ro'u i nei ra araisuri'i taha ra usu'i dio na'i bukani. 'Oi
ha'arahesia moia God!”
10 “'Oi ha'arangasi'i hura'ai taha ra ha'ata'inia tana'o na'o usua na'i bukani. 'Inia
'abwa'i orea marai to'o'a.
11 'Iraau sae ora-ora'a rai haa'i moe'a i here ora-ora'a, miraaui sae hehere ta'aa rai
haa'i moe'a i here ta'a'i, miraaui sae goro rai haa'i moe'a i here goro, miraaui sae
odo-odo rai haa'i moe'a i here odo-odo.”
12 Mia Jisas 'a o'ani, “'Ado'adoa! 'Abwa'i orea mawai aho'i mai. 'Oha wai aho'i mai
wai tahariraaui sae suriai taha rau haa'i.
13 'Inau naasi Alfa mana Omega, i taraawa'ana mana hahakona.
14 'Ia God 'ai ha'agorohiraaui nei ra wasi ha'a-wariwari'i bwana adaa'i. Miraau rai
ngauai huanai hasi'ei ni tahi marai ha'awateraau 'anai siri na'i maanai bara anai
'omaa.
15 Miraaui sae hehere ta'aa mana hahai'uaasi, mana sae ra wawaasua'a, mana sae
hahaingahu, mana sae ra ha'arahesi'i araaranunu, mana sae ra pwapwaari'i, rai awa
na'i hura'ai murinai 'omaa.”
16 “'Inaua Jisas nau ha'ataariai enjel agua 'anai taroha'ini'i maho 'ini tana'amou,
'i'amou sae ni heisoi namou awa suri'i mwani dora. 'Inau 'au huta na'i burungana
Mwaeraha Deved minau naasi hee'u-ni-dangi na bewaa.”
17 I Hi'ona Maea miraaui sae hinihini nara 'onaai gere urao nai wainai Garei Siip,
raru o'ani 'inia Jisas, “'Oi boi!” Mia tei na rongoai ha'ateesi 'a ga'i o'ani ro'u, “'Oi boi!”
Mia tei na raba gono, 'oi boi! 'Onaa 'o rabasiai wai ni tahi, 'oi boi ma'oi haua, 'oi haua
dadara'a moi.
18 Naani ha'atee ha'abasu agua tanaraaui nei ra rongoai ha'atee rarabea nara awa
na'i bukani. 'Ia tei nai a'oi'i taha ra maani'i na'i bukani, 'ia God 'ai ha'a-mama'aia
'onaai ha'a-mama'ai ra awa na'i bukani.
19 Ma 'iatei nai rahi'i tara'i ha'atee rarabea ra hadanga'ini'i na'i bukani, 'ia God 'ai
rahia ro'u baania i maho goro ra hadanga'ini'i na'i bukani, ma bwa'i awa na'i 'omaa
maea, ma bwa'i haua ta hua baaniai hasi'ei ni tahi.
20 'Ia Jisas na 'unu'i maho 'ini 'a o'ani, “Ha'amomori! 'Abwa'i orea mawai aho'i mai!”
Naasi Araha Jisas, 'oi aho'i mai raurau.
21 'Au ha'arahesi mia Araha Jisas 'ai goro 'ini'amou hako. Amen.

DIKSONARI

Aha ha'ara *(Circumcision)* Na'i ringeringe adaa'i Jiu, rau matai hauai maho nara 'unua 'iniai aha ha'ara na'i warunai dangi murinai huta anai gare mwane. Mana mareho nara haua naasi ra aha horoosiai 'uri'urinai maho anai gare mwane. I aha ha'ara 'e ha'ara 'anai ha'ata'inia do 'ia mo'osi 'e ai Jiu me 'iia 'e ta'i 'iniraaui noni ana'ia God. (Jenesis 17:4-7, 19)

Bakosi ni Duruduru *(Ark of the covenant)* Ni Bakosi ni Duruduru ra tagoraa 'iniai hasi'ei maragu kuhaia 'ari hakoi abena 'iniai gol. Na'i raronai bakosisi nara nugaa i rua hau papaheta'a nara usua iei ta'i tangahurui ha'atora. Mara nugaa ro'u i 'a'abi ana Eron mana hua i wai na honu 'iniai mahoingau nara 'unua 'iniai "mana." 'Iraaui sae ni Israel rau waiai bakosisi 'ari suri'i mwani dora narau 'ari suri'i.

Ni bakosisi mana mareho nara awa na'i rarona ra maea di'u, mana mareho 'isi ra'i ha'ara 'ini'i duruduru ana'ia God beiraaui sae ana'i. 'Ari tari na'i 'oha narau ha'a-urasia hako'a i Ruma Maea ana God na'i Jerusalem naragu nugaa siri bakosisi na'iei.

Duruduru *(Covenant)* Na'i Baebol, ni 'ado'ado 'anai durudurusi 'a 'onaai mareho na rua sae ma'ua rua ruruhai sae nararu ahu aratara 'inia. 'Onaai heiha'auu, nata ruruha 'a duruduru 'anai haua ta maho mana nata ruruha 'a duruduru ro'u 'anai haua ro'u ta mareho.

Na'i raronai Usu-usu Maea gau re'iai rua kae duruduru na 'ia God na haua. 'Etana, 'a hauai duruduru nara 'unua 'iniai duruduru bwani (old covenant). Mana ruana, 'a haua i nei nara 'unua 'iniai duruduru haoru (new covenant). Na'i duruduru bwani, 'ia God 'a hauai duruduru beiraaui sae ni Israel. 'A durua do 'iia 'ai 'omesuriraau ma 'ai ha'atahiraau 'onaa 'iraau rai araisuri'i mwani ringe ana'i na ha'arangasi'i tanaa Moses. Ma durua ro'u do 'ai ha'a-mama'airaau 'onaa rai horoosi'i. Ma'ata 'a bwara tanaraau 'anai araisuri'i hako i ringe 'isi, tarana naasi 'a bwara ro'u dorai odo-odo ro'u na'i maana God.

'Oha na 'ia God 'a haua i duruduru haoru, 'a durua do 'ai ruhasiraaui sae baani'i ora-ora'a adaa'i 'onaa rai hinihinia Jisas Kraest. 'Inia na'i mae na haua na'i dadaahoro, 'ia Jisas 'a dauai ha'amama'ai na 'igaau ga'i daua 'ini'i ora-ora'a agaa'i. Naasi na nei na hinihinia Kraest 'a odo-odo na'i maana God.

Draegon *(Dragon)* Ni draegon ra ai'a huunai awa na'i marewana. 'E mwamwaa nara mamaania moi maagu ai'a ta sae mau nai re'ia tanei. Ra 'unua do na mwamwaasi 'a raba 'ome 'onaai haha, ma'ata 'e kae mwamwaa raha di'u. Na'i Buka Ha'ata'i 'i draegon 'a ura 'inia Saetan.

Enjel *(Angel)* 'I mareho nara 'unu enjel 'ini'isi, ra'i sae heheitaroha'i ana'ia God narau awa beia God. Ma'ata ra ai'a huudi sae. 'Iraausi ra'i mareho tahitahi nagau bwa'i matai taraa to'o 'omesi'i moi tari 'oha narai raba ha'ata'i haariraau tana'o ma'oigui matai re'i'i.

'Ia God 'a ha'a-taariraau hura'a i enjel na'i marewana 'anai tatau'aro tanaa. Ra 'omesuriraaui sae ana'ia God 'ado 'oha. 'Ia Maekol naasi na'ohadaaui enjel. 'E ta'i enjel na ororiu di'u ro'u, naasia Gebriel.

Farisei *(Pharisees)* 'Iraau Farisei ra'i na'otara ororiu na'i madoraa ana Jisas. Rau aidangisi'i mwani ha'atora mana ringe na 'ia God na 'unu'i tanaa Moses marau ha'ausuriraaui Jiu dorai araisuri'i hako. Rau a'oi'i ro'u wou i ringe ana'ia Moses 'ini'i ha'ausuringa'i adaa'i haariraau marau ha'ausuriraaui noni 'ini'i 'anai ha'isuri'i. Rau matai ha'aba'o di'u, 'inia rau 'adoma'inia do 'iraau rau goro di'uraau hakoi mwani sae.

Garei Inoni *(Son of Man)* Na'i Buka Duruduru Bwani, 'ia Rarabea Daniel 'a ha'atee rarabeanga'iniai Ha'atahi na 'ia God 'ai ha'ataaria dio mai 'anai ha'atahiraaui noni baani'i ora-ora'a adaa'i. 'A 'unua mo'osi 'iniai Garei Inoni.

Na'i Buka Duruduru Haoru, 'a rago i 'oha na 'ia Jisas 'a 'unua haaria 'iniai Garei Inoni. 'E kae 'ado'ado na awa na'iei. Ni 'ado'ado 'ana, do 'ia God 'a ha'ataaria mai beiai mena ana. Ni atasi 'a ha'ata'inia do 'ia Jisas naasi God, me 'iia ro'u 'e huunai inoni.

Ha'ataari *(Apostle)* 'Ia Jisas 'a 'ome sigihiraaui ta'i tangahuru mana waira rua sae baaniraaui sae narau suria 'anai ha'i Ha'ataari ana'i. 'Iraausi narai ura 'inia Jisas na'i marewana. 'Ia Jisas 'a ha'a-taariraau hura'a 'anai maani'i tanaraaui noni mareho narau re'i'i, ma 'anai taroha'inia tanaraau i Taroha Goro. 'Iraau narau na'otara tanaraaui sae hinihini.

Tara'i sae ro'u 'onaaiasi a Pol, gau 'unua do 'iia ro'u 'e Ha'ataari rei'uaa na 'iia 'a ai'a ta'i 'iniraaui ta'i tangahuru mana rua rongoiusuri ana'ia Jisas. 'Iia 'e Ha'ataari ro'u suria 'iia God 'a 'ome sigihia 'anai taroha'iniai Taroha Goro ma 'anai na'otaranai heisoi.

Ha'atahi *(Saviour)* Ra 'unua Jisas 'iniai Ha'atahi suria 'a ha'atahigia baaniai ha'amama'ai na 'ia God na ga'i haua tanagia 'ini'i ora-ora'a agaa'i. 'Iraau hako i noni 'a ta'isada do 'ia God 'a ga'i gaasiraau siri na'i mae tarau marai awa ha'atau baania. Me na'i 'oha na 'ia Jisas 'a mae na'i dadaahoro, 'a dauai ha'amama'ai na 'iraau rau ga'i daua, rei'uaa na 'iia ai'a haua ta ta'i ora-ora'a. Naasi 'ia God 'a mwa'emwa'e 'anai 'adoma'i nugasi'i ora-ora'a adaa'i nei nara hinihinia Jisas Kraest ma 'unua do rau odo-odo na'i maana. Na'i mae ana, 'ia Jisas 'a ha'atahiraau ro'u baaniai mena ana Saetan.

Heimarungi ana God *(Kingdom of God)* Tara'i 'oha, "kingdom of God" 'a ta'isada moi beiai hourana ana God ma'uasi heaven. Ma'ata, tara'i 'oha na 'ado'ado 'a gere he'ete'i. Na'i 'oha nara hadanga'iniai "kingdom of God" ra hadanga'iniai heimarungi na 'ia God 'a haua beiraaui noni ana'i na'i raronai tahingadaa'i. 'Ia God 'a marungiraaui sae hinihini 'onaai mwaeraha. 'Iia 'a tatahi bwarasiraau, 'a taguma'iniraau, 'a na'otaradaau ma 'unua tanaraau i taha narai haua.

'I 'oha na 'ia Jisas 'a boi na'i marewana, 'i heimarungi ana God 'a ataha mai. Ma'ata 'a ai'a 'onaai 'adoma'inia adaaui Jiu. 'Iraau rau 'adoma'inia do 'ia Jisas 'ai ha'a-urasiai hourana ana na'i marewana. Ma'ata 'ia Jisas 'a boi 'anai heimarungi suri'i tahingadaa'i sae narai hinihinia.

Naasi na'i 'ohani, na heimarungi ana God 'a awa beiraaui sae narau waia Jisas 'onaai mwaeraha na'i tahingadaa'i. Ma na'i 'oha nai aho'i mai, 'ai taraawa'a heimarungi na'i hourana ana na 'iraaui sae rai matai 'omesia.

Hi'ona Maea *(Holy Spirit)* 'I Hi'ona Maea 'e God ro'u, 'onaa Godi Ama, ma'ua Godi Gare, 'ia Jisas Kraest. Miraausi 'e ta'i God moi. Na Hi'ona Maea 'a sirihiraau ma rabe beiraau i nei nara hinihinia Jisas Kraest ma awa 'anai 'a'auhiraau.

'A ha'a-aidangisiraaui sae 'ini'i mareho nara ha'a-momori. 'A ha'arahesi tanaa God taradaaui sae hinihini. 'A na'otaradaau marai aidangisiai taha 'anai haua. 'A ha'a-weteweteraaui sae hinihini marai taroha'ini'i ha'atee ana'ia God marai tau'aro tanaa. 'A haa'i bane ni tatau'aro tanaraau 'anai tau'aro 'ini'i 'anai ha'a-wetewetea i heisoi.

Kansol *(Council or Sanhedrin)* Ni Kansol 'e ruruha nara awa iei biu tangahuru mana ta'i saemaua adaaui Jiu. 'Iraausi narau to'oraai mena 'anai hiiriraaui Jiu suri'i taha narau ha'atari'a'i. Na Na'ohadaaui Piriisi naasi na na'otaradaau. 'Oha ra waia Jisas 'anai awa na'i maanai Kansol, ra hiiria 'anai mae. Ma'ata 'iraau moi Rom nara to'oraai mena 'anai ha'amaesiai sae na'i 'ohasi. Naasi marau ha'ataaria Jisas 'ari tanaa Paelat, 'inia 'iia naasi ai Rom, me 'iia na Primia na'i 'ohasi.

Rarabea *(Prophet)* 'I rarabea 'e sae na taroha'inia hura'a i taroha ma'ua hadahada na 'ia God na ha'ata'ini'i tanaa.

Na'i Buka Duruduru Bwani, 'ia God 'a ha'ataari'i mwani rarabea tanaraaui Israel. Tara'i nei 'iniraau naasia Samiuel, Aisaea mea Jeremaea. 'Ia God 'a ha'ata'inia tanaraaui taha nai to'o ta 'oha nai boi mau. 'A 'unua ro'u tanaraaui maho 'anai 'unu'i tanaraaui Israel 'anai ha'a-aidangisiraau 'ini'i ora-ora'a adaa'i.

Ringe ana'ia Moses *(Law of Moses)* Na'i Baebol, na'i 'oha nara 'unuai Ringe ana'ia Moses, ai'a do naia moi ta'i tangahurui ha'atora. Ra 'adoma'ini'i mwani maho nara awa na'i rima buka na 'ia Moses 'a usu'i. Naasi Jenesis, Eksodas, Levitikas, Nambas mana Diutronomi. 'I buka 'isi ra honu 'ini'i mwani ringeringe mana mwani ha'atora he'ite'i hairiu na 'ia God na nuga'i tanaraaui Jiu.

Rongoiusuri *(Disciple)* 'Iraaui nei narau suria Jisas marau bahurongo'i ha'atee ana'i marau araisuri'i, ra 'unuraau 'ini'i rongoiusuri ana'i a Jisas.

Rongo 'ini bredi nara ai'a dorari'i 'iniai draebam *(Feast of unleavened bread)* Ni rongosi ra ha'ato'oa suriai biu dangi na'i moi murinai Rongo 'anai 'adoma'i aho'isiai Roho Aharau. Suriai biu dangi, 'iraaui Jiu rau ngaa'i moi bredi nara ai'a dorari'i beiai draebam. Naasi herehere adaau 'anai 'adoma'i aho'isiai 'oha na wauwa adaa'i ra hora hura'a baaniai Ijip. Na'i 'ohasi ra here ha'a-osaosa di'u, naasi tarana nara ai'a to'o madoraa 'inia 'anai dorari'i 'ini'i bredi adaa'i 'iniai draebam.

Rongo nara 'unua 'iniai Pentikos *(Festival of Pentecost)* Ni 'ado'ado 'anai Pentikos naasi rima tangahuru. 'Iraaui Jiu rau ha'ato'oai Rongo i Pentikos rima tangahuru i dangi murinai taraawa'anai Rongo 'anai 'adoma'i aho'isiai Roho Aharau. Rau ha'ato'oa na'i madoraa 'anai taragoni'i wiit na'i hura i Mei. Ni Hi'ona Maea 'a dio mai ma sirihiraaui sae hinihini na'i 'oha nara ha'ato'oai Rongo i Pentikos. Tarana naasi nagaugu 'unua 'iniai dangisi 'iniai dangi Pentikos.

Rongo ni Roho Aharau *(Passover festival)* Ni Rongo ni Roho Aharau 'a ororiu di'u tanaraaui Jiu. 'I rongosi 'a waiwai ta'i sade mara haua 'ado harisi. Mana rongo naasi 'e rongo na 'iraaui Jiu rau 'adoma'i aho'isiai 'oha na 'iraaui wauwa adaa'i ra tau'aro 'onaai slev na'i Ijip tari 'oha na 'ia Moses 'a wairaau hura'a.

Na'i 'ohasi, 'ia God 'a ha'abasuraau do 'ai ha'ataaria mai enjel ana 'anai ngahui'i gare mwane hutai na'o suri'i 'ado ruma. Ma'ata, 'a 'unua tanaraaui Jiu do rai ngahui'i tara'i garei siip marai more'i bwaudi maraaruma adaa'i 'ini'i 'abudi. Rai haua o'asi, neina na'i 'oha nai boi enjel ni heingahu maai 'omesiai 'abu na'i maraaruma, 'ai roho aharau moi baaniai rumasi.

Taraawa'a na'i 'ohasi, suri'i 'ado ruma adaa'i Jiu ra ngahui'i garei siip marau ha'amatota'i 'anai ngaa'i suri'i 'ado 'oha narau ha'ato'oai Rongo ni Roho Aharau.

Ruma Maea ana God *(Temple of God)* 'Iraaui Jiu rau to'oraa moi ta'i Ruma Maea. Naasi ruma nara 'unua 'iniai Ruma Maea ana God. 'I ruma maeasi 'ia Mwaeraha Solomon na tagoraa ma awa na'i Jerusalem. Naasi 'etanai Ruma Maea nara tagoraa. Na mwani mareho maea nara awa na'i Ruma Saira ana God, ra ru'u'i hako 'ari na'i Ruma Maea anasia God.

Taraawa'a na'i 'ohasi, 'iraaui Jiu rau matai haa'i ho'asi adaa'i moi na'i rumasi, 'agu bwa'i do ta dora he'ete'i ro'u. Naasi, na'i 'oha narau ha'ato'o'i dangi ororiu adaa'i ma'ua rongo adaa'i, 'iraaui Jiu rau hano 'anai 'ari na'i Jerusalem.

'Oha narau awa moi suri'i 'omaa adaa'i, 'iraaui Jiu rau ha'arahesi suri'i ruma nara 'unu'i 'ini'i ruma ni ha'arahesi (synagogue). Rai 'oha'iniai Usu-usu Maea marai sukuru hadahada, ma'ata rau bwa'i matai hauai ho'asi na'iei.

Ruma Saira ana God *(Tabernacle or Tent of God)* Na'i 'oha bwani, na'i 'oha na 'iraaui Jiu ra hano hairiu na'i dora mangasara, 'ia God 'a 'unua tanaa Moses 'anai tagoraa ta ruma saira tanaa. Ma 'unu ha'agorohia tanaa i 'ome he'ua nai haua i ruma sairasi. 'A 'unua tanaa do 'ai tagorahia 'iniai bwana 'ome goro mana uriuri mwamwaa. Rumasi rai matai rahia dio moi neina rai matai wawaa hairiu moi 'ari suri'i dora narai 'ari suri'i. 'Oha narai 'ariwou ta dora narai 'adoma'iniai gere awa na'iei, marau ha'a-urasia ga'u marau mamaronga'iniai Bakosi ni Duruduru na'i rarona.

Na'i raronai ahii nara nunuga iei Bakosi naasi, 'e ahii na maea di'u. Na'i ro'u i rumasi na 'iraaui noni ra matai waa'i mai taha narau wate'i tanaa God mana Piriisi 'ai ho'asi 'ini'i tanaa God. Naasi taha narau haua moe'a 'ari tari 'oha na 'ia Solomon 'a ha'a-urasiai Ruma Maea ana God (Temple) na'i Jerusalem.

Sadiusi *(Sadducees)* 'Iraaui Sadiusi 'e ruruhai sae toto'ora beiraaui Jiu. 'Iraau rau hinihinia do 'iraaui sae rau ga'i araisuri'i moi ringe ana'ia Moses, ma'ata ra ga'i bwa'i araisuri'i ringe na 'iraaui sae moi naragu a'oi'i moi wou na'i muri. Suriai o'asi ana narau matai heita'ia tarau 'inia beiraaui Farisei. Tara'i hinihinidaa'i ra gere hehe'ete'i ro'u baaniraau i Farisei. 'Iraau Farisei rau hinihinia do 'iraaui sae rai suruta'e aho'i murinai mae narai haa'i. 'Iraaui Sadiusi rau ai'a hinihini o'asi.

Taroha Goro *(Gospel)* Na'i Baebol, 'oha nara 'unuai Taroha Goro, ra ai'a minimuai hai taroho goro ana Matiu mea Mak mea Luk mea Jon. Ni Taroha Goro, naasi taroha na 'ia God na haua tanaraaui noni. Ni tarohasi, do 'ia God 'a ha'ataaria mai Garena na'i marewana 'anai ha'atahiraaui noni baaniai ha'amama'ai nara ga'i daua 'ini'i ora-ora'a adaa'i.

Usu-usu Maea *(Scripture)* Na'i Baebol, na'i 'oha nara hadanga'iniai Usu-usu Maea, ra minimu'i mwani buka na'i Buka Duruduru Bwani, taraawa'a na'i Jenesis 'ari tari na'i Malakae. Na'i madoraa adaaui Ha'ataari, na mwani buka nara awa na'i Buka Duruduru Haoru (New Testament) na'i 'ohanisi, ra ai'a nuga goni'i mau 'onaai ta'i buka. Naasi, na'i 'oha nara hadanga'iniai Usu-usu Maea, ra hadanga'iniai Buka Duruduru Bwani. Ma'ata na'i 'ohanisi, na'i 'oha nagau hadanga'iniai Usu-usu Maea, gau 'adoma'ini'i mwani buka hako na'i raronai Baebol.

Dora 'anai sadoi'i tatara nara maani'i tara'i mareho ororiu

'A'auhiai nata nei
(Helping others) Matiu 6:1-4; 7:12; 25:31-46; Luk 3:10-11; 6:38; Buka Tatau'aro 11:27-30; 1 Korin 10:24; 2 Korin 8:1-15; 9:1-15; Galesia 6:9-10; Pilipae 4:14-19; Hibru 10:24; 13:1-3; 13:16; Jems 1:27; 2:15-16; 1 Jon 3:16-18.

'Adoma'i nugasi
(Forgiveness)
'Ia God 'a 'adoma'i nugasi'i 'inogaa'i. Matiu 26:28; Mak 11:25-26; Buka Tatau'aro 5:31; 10:43; 26:18; Efesas 1:7; Kolosae 1:13-14; 2:13-14; Hibru 10:17-18; 1 Jon 1:8—2:2.
'Adoma'i nugasiai nata nei. Matiu 6:12-15; 18:21-35; Mak 11:25; Luk 6:37; 17:3-4; 2 Korin 2:5-11; Efesas 4:31-32; Kolosae 3:13.

Araisuria God
(Obedience to God) Jon 14:15; 14:21; 14:23-24; 15:10-17; Rom 13:8-10; 1 Pita 1:14-16; 1 Jon 2:3-8; 3:22-24; 2 Jon 5-6.

Aro
(Heaven) Luk 12:32-34; Jon 14:1-3; 2 Korin 5:1-8; Pilipae 1:23; Kolosae 3:1; 1 Pita 1:4-5; Buka Ha'ata'i 4:1-11; 21:1-4; 21:22—22:5; 22:14-15.

Awa manego; Ha'a-anoano'o; Ha'a-auruhi'o
(Humility) Matiu 5:3-12; 18:1-5; Luk 14:7-11; 18:9-14; Efesas 4:2; Pilipae 2:3-11; Kolosae 3:12-13; Jems 4:5-10; 1 Pita 5:5-7.

Baronganai sae hinihini
(Characteristics of a Christian) Jon 13:34-35; 14:27; Rom 12:9-13; Galesia 5:22-26; Kolosae 3:12-17; 1 Tesalonaeka 5:16-18.

Bwareomaea
(Baptism) Matiu 28:18-20; Jon 3:22; 4:1-2; Buka Tatau'aro 2:37-42; 8:12; 8:36-38; 10:44-48; 16:14-15; 16:31-33; 19:1-7; 22:12-16; Rom 6:1-4; Galesia 3:26-27; Kolosae 2:12; 1 Pita 3:20-22.

Dora ni ha'amama'ai; Dora ni rongomaata'i; 'Eu na bwa'i kuru
(Hell) Matiu 10:28; 13:41-42, 47-50; 25:41; Luk 16:23-26; 2 Tesalonaeka 1:9; Buka Ha'ata'i 20:10-15; 21:8.

Gare ana'ia God
(Children of God) Jon 1:12-13; Rom 8:14-17; Galesia 4:6-7; Hibru 12:5-11; 1 Jon 3:1-3.

God
(God) Mak 10:27; 12:29-30; Luk 1:37; 6:35-36; Jon 4:24; Buka Tatau'aro 14:14-17; 17:22-31; Rom 1:18-23; 11:33-36; 1 Korin 8:4-6; 2 Korin 1:3; 1 Timoti 1:17; 6:15-16; Hibru 4:13; 10:30-31; Jems 1:17; 1 Pita 1:14-17; 1 Jon 1:5; 4:7-12; 4:16; Jiud 24-25; Buka Ha'ata'i 4:8-11; 15:3-4.

Gono raha 'ini waini bweu
(Drunkenness) Rom 13:13; 1 Korin 5:11; 6:9-11; Galesia 5:19-21; Efesas 5:18; 1 Timoti 3:1-3; Taetas 1:7; 1 Pita 4:3-5.

Gaumani
(Government) Matiu 22:15-22; Buka Tatau'aro 5:27-29; Rom 13:1-7; 1 Timoti 2:1-4; Taetas 3:1; 1 Pita 2:13-17.

Ha'a; Toto'ora
(Money, possessions) Matiu 6:19-21; 6:24-34; Luk 12:13-21; 12:32-34; Buka Tatau'aro 20:35; 1 Timoti 6:6-10; 6:17-19; Hibru 13:5-6; Jems 2:1-9; 5:1-6.

Ha'agorohiai sae baaniai daoha

(Healing) Matiu 4:23-25; 9:35; 11:2-5; Buka Tatau'aro 3:1-6; 8:4-8; 19:11-16; 28:8-9; 1 Korin 12:9; 12:29-30; 2 Korin 12:7-10; 1 Timoti 5:23; 2 Timoti 4:20; Jems 5:14-15.

Ha'apwa'ara

(Creation) Matiu 19:4; Jon 1:3; Buka Tatau'aro 14:15; 17:24-26; 1 Korin 8:6; Kolosae 1:15-16; Hibru 1:2; 11:3; Buka Ha'ata'i 4:11.

Ha'arahesi

(Prayer)

Ha'ausuringa'i 'ini ha'arahesi. Matiu 6:5-13; 7:7-11; 18:19-20; Mak 11:24-25; Luk 11:1-13; 18:1-8; 21:36; Jon 14:13-14; 15:7; 16:23-26; Rom 8:26-27; 12:12; Efesas 2:18; 6:18; Pilipae 4:6-7; Kolosae 4:2; 1 Tesalonaeka 5:17; 1 Timoti 2:1-4; 2:8; 4:4-5; Hibru 4:16; 10:19-22; Jems 1:5-8; 4:2-3; 5:13-18; 1 Pita 4:7; 1 Jon 3:21-22; 5:14-15.

Heiha'auu 'ini ha'arahesi. Matiu 11:25-26; 14:23; 19:13-15; Mak 1:35; Luk 5:16; 6:12; 22:32; 22:39-46; Jon 11:41-42; 17:1-26; Buka Tatau'aro 4:24-31; 16:25; 20:36; 21:5; Rom 1:9-10; 10:1-2; 15:30-33; 2 Korin 12:7-10; Efesas 1:15-20; 3:14-21; 6:19-20; Pilipae 1:3-5; 1:9-11; Kolosae 1:9-12; 4:3-4; 1 Tesalonaeka 3:9-13; 2 Tesalonaeka 1:11-12; 3:1-5; Hibru 5:7; 7:25.

Ha'arahesi araaranunu mana haa'i ha'abu'oahu 'iniai mena anai adaro

(Idol worship and Sorcery) Matiu 4:10; Buka Tatau'aro 13:4-12; 17:22-31; 19:11-20; 1 Korin 5:11; 6:9-11; 8:1-13; 10:1-22; 2 Korin 6:14-18; Galesia 5:19-21; 1 Tesalonaeka 1:9-10; 1 Jon 5:21; Buka Ha'ata'i 21:8; 22:15.

Ha'ariri 'ini ngau; Nuga ngau

(Fasting) Matiu 6:16-18; Mak 2:18-20; Buka Tatau'aro 13:1-3; 14:23.

Ha'atee ha'agorohiai nata nei; Tagio tanaai nata nei

(Thankfulness) Luk 17:11-19; Jon 6:11; Rom 1:21; Efesas 5:20; Kolosae 2:7; 3:17; 4:2; 1 Tesalonaeka 5:18; 1 Timoti 2:1; 4:4-5.

Hagu nagai haua beiraaui sae hinihini

(Fellowship with believers) Matiu 18:19-20; Buka Tatau'aro 2:41-47; Rom 12:4-8; Efesas 1:22-23; 4:11-16; Kolosae 3:15-17; 1 Timoti 4:13; Hibru 10:24-25.

Haigaasi

(Divorce) Matiu 5:31-32; 19:3-9; Luk 16:18; Rom 7:2-3; 1 Korin 7:10-16.

Heisoi ana Jisas Kraest

(Church of Jesus Christ) Matiu 16:13-20; Buka Tatau'aro 2:41-42; Rom 12:4-8; 1 Korin 12:12-30; Efesas 1:22-23; 2:19-22; 4:1-16; Kolosae 1:18; Hibru 10:24-25; 1 Pita 2:4-10; Buka Ha'ata'i 19:5-10.

Heita'ahi

(Love)

Heita'ahi ana God tanagia. Jon 3:16; Rom 5:8; Efesas 2:4-5; 1 Jon 4:9-10.

Gai ta'ahia God. Matiu 22:37-38; Mak 12:28-30; Jon 14:21; 1 Pita 1:8; 1 Jon 5:3.

Gai ta'ahigaau hairiu. Matiu 5:43-48; 22:39; Jon 13:34-35; 15:12-17; Rom 12:9-10; 13:8-10; 1 Korin 13:1-13; 16:14; Galesia 5:13-14; 1 Tesalonaeka 4:9-10; 1 Pita 4:8; 1 Jon 2:9-11; 3:11-18; 4:7-21.

Herehere 'anai ha'ahehoa Saetan mana heiohongi

(Overcoming Satan and temptation) Matiu 4:1-11; 6:13; Luk 22:31-32; Jon 17:14-19; Rom 8:31-39; 12:12; 16:19-20; 1 Korin 10:12-13; 16:13; 2 Korin 12:7-10; Efesas 3:20-21; 6:10-18; Pilipae 4:13; 1 Tesalonaeka 3:5-8; 2 Tesalonaeka 3:3; 2 Timoti 1:7-8; Hibru 2:18; 4:14-16; 12:1-2; Jems 4:7; 1 Pita 1:5; 5:8-11; 1 Jon 4:4; 5:3-5; Buka Ha'ata'i 12:7-12.

Hihiiri ana God; Dangi ni hihiiri

(Judgment of God) Matiu 7:21-23; 16:24-27; 25:31-46; Jon 3:18-21; 5:24-29; Buka Tatau'aro 17:30-31; Rom 2:1-11; 14:10-12; 1 Korin 3:10-15; 4:5; 2 Korin 5:9-10; 2 Tesalonaeka 1:5-10; Hibru 9:27-28; 10:26-31; 1 Pita 1:17; 4:3-5; Buka Ha'ata'i 20:11-15.

Hinihini

(Faith, believing)

Dauai tahi tarau 'iniai hinihini. Jon 1:12; 3:15-18; 3:36; 6:47; 14:6; 20:31; Buka Tatau'aro 4:12; 16:30-31; Rom 3:20-22; 10:9-10; Galesia 2:16; Efesas 2:8-9.

Hinihini nagai haua 'onaai sae hinihini. Mak 11:22-25; Luk 17:5-6; Jon 14:1; Rom 5:1-2; 14:22-23; 1 Korin 13:13; 2 Korin 5:6-7; Galesia 5:6; Hibru 11; Jems 1:2-8; 2:14-26; 1 Pita 1:3-9.

Hi'ona Maea

(Holy Spirit) Matiu 28:19; Mak 1:9-11; 3:28-30; Luk 1:35; 3:16; 4:1; 11:13; 12:12; Jon 1:32-34; 3:5-8; 7:37-39; 14:15-17; 14:26; 15:26; 16:7-15; 20:19-23; Buka Tatau'aro 1:4-5; 1:8; 2:1-18; 2:38-39; 4:31; 5:3-5; 8:14-17; 10:44-48; 13:2-4; 15:28; 16:7-10; 19:1-7; Rom 5:5; 7:6; 8:9-16; 8:26-27; 1 Korin 2:4; 2:9-16; 3:16; 6:11; 6:19; 12:1-13; 2 Korin 1:21-22; 5:5; Galesia 3:2-5; 4:6; 5:16-18; 5:22-25; Efesas 1:13-14; 1:17; 3:16; 4:3-4; 4:30; 5:18-20; 6:17-18; 1 Tesalonaeka 1:5-6; 5:19; 2 Tesalonaeka 2:13; Taetas 3:5-6; Hibru 2:4; 9:14; 1 Pita 1:2; 1:11; 2 Pita 1:20-21; 1 Jon 2:20; 3:24; 4:13; 5:6-8.

Ho'asi; Watea Haari'o tanaa God

(Sacrifice) Matiu 9:13; Mak 12:33; Rom 12:1; Hibru 9:6—10:18.

Jisas Kraest

(Jesus Christ)

Jisas Kraest na Garena God. Matiu 11:27-30; 16:13-17; Luk 1:35; Jon 1:1-18; 5:19-29; 6:35-40; 8:58; 11:25-27; 14:5-11; 17:1-5; 20:26-31; Buka Tatau'aro 3:13-16; 4:10-12; Rom 1:3-4; 1 Korin 3:11; 2 Korin 4:4-6; 5:21; Galesia 4:4-5; Pilipae 2:5-11; Kolosae 1:15-20; 2:9-10; Hibru 1:1-14; 7:26-28; 1 Jon 2:1-2; 5:20; Buka Ha'ata'i 1:12-18; 19:11-16.

Jisas Kraest 'a huta 'onaai noni. Jon 1:14; Luk 1:26-38; Matiu 1:18-25; Luk 2:1-20; Matiu 2:1-23; Galesia 4:4-5; Pilipae 2:6-7; Hibru 2:14-18.

Jisas 'a ha'ausuriraaui noni ma ha'agorohiraau baani'i daoha. Matiu 4:23-25; 7:28-29; 9:35-36; 11:1-6; Luk 4:14-44; Buka Tatau'aro 10:36-38; Jon 20:30-31.

Jisas 'a haa'i mwani ha'abu'oahu. Matiu 8:1-4; 8:5-13; 8:14-15; 8:23-27; 8:28-33; 9:1-7; 9:18-26; 9:27-31; 9:32-33; 12:9-14; 12:22; 14:15-21; 14:22-32; 15:22-28; 15:32-38; 17:14-18; 20:29-34; 21:18-22; Mak 1:21-28; 7:32-37; 8:22-25; Luk 5:4-8; 7:11-15; 13:10-13; 14:1-4; 17:12-14; 22:50-51; Jon 2:1-11; 4:46-54; 5:5-9; 9:1-7; 11:11-44; 21:4-6; Buka Tatau'aro 2:22.

'Iraau na'otara rau daua Jisas marau hiiria 'anai ha'amaesia. Matiu 26:47-68; 27:1-2; 27:11-31; Mak 14:43-65; 15:1-20; Luk 22:47-53; 22:63-71; 23:1-25; Jon 18:1-14; 18:19-24; 18:28—19:16.

Ra rabua Jisas na'i dadaahoro. Matiu 27:32-56; Mak 15:21-41; Luk 23:26-49; Jon 19:17-37.

Ra aoraa Jisas na'i wabwa. Matiu 27:57-66; Mak 15:42-47; Luk 23:50-56; Jon 19:38-42.

Jisas 'a tahi aho'i ma ha'ata'i tanaraaui noni. Matiu 28:1-20; Mak 16:1-8; Luk 24:1-49; Jon 20:1—21:14; Buka Tatau'aro 1:3-8; 2:24-32; 3:15; 4:10; 4:33; 10:39-43; 13:29-39; 17:2-3; 17:30-31; Rom 1:4; 4:24-25; 1 Korin 15:3-8; 15:12-21; Buka Ha'ata'i 1:18.

Jisas 'a ara'ai aro. Luk 24:50-51; Buka Tatau'aro 1:9-11; 2:32-36; 5:30-31; Rom 8:34; Efesas 1:20-23; Pilipae 2:9-11; Hibru 1:3-11; 2:9; 4:14-16; 7:25-26; 10:12-14; 1 Pita 3:22.

Jisas 'ai boi aho'i mau. Matiu 24:29-44; Jon 14:1-3; Buka Tatau'aro 1:10-11; 3:19-21; Pilipae 3:20-21; Kolosae 3:4; 1 Tesalonaeka 1:9-10; 3:13; 4:13—5:11; 2 Tesalonaeka 1:6-10; 2:1-4; 1 Timoti 6:13-15; 2 Timoti 4:8; Hibru 9:28; 2 Pita 3:1-18; 1 Jon 3:1-3; Buka Ha'ata'i 1:7; 22:12-13.

Mae

(Death) Jon 6:39-40; 11:17-27; 14:1-4; Rom 8:10-11; 8:38-39; 14:7-9; 1 Korin 15:12-58; 2 Korin 5:1-10; Pilipae 1:20-24; 1 Tesalonaeka 4:13-18; Hibru 2:14-15; Buka Ha'ata'i 14:13; 21:1-4; 22:1-5.

Na'otara na'i heisoi

(Church leaders)

Barongadi na'otara na'i heisoi. Buka Tatau'aro 6:1-6; Buka Tatau'aro 14:23; 1 Timoti 3:1-13; Taetas 1:5-9.

Ha'ausuringa'i tanaraaui na'otara na'i heisoi. Matiu 28:18-20; Luk 22:24-27; Buka Tatau'aro 20:17-35; 1 Tesalonaeka 2:1-12; 1 Timoti 4:1-16; 2 Timoti 2:1-26; 3:10-17; 4:1-5; Taetas 2:7-8; 1 Pita 5:1-4.

Ha'ahouraaui na'otara na'i heisoi. 1 Korin 9:14; Galesia 6:6; 1 Tesalonaeka 5:12-13; 1 Timoti 5:17-22; Hibru 13:7; 13:17.

Ngau maea

(The Lord's Supper) Matiu 26:26-30; Mak 14:22-26; Luk 22:14-20; Jon 6; 1 Korin 10:14-22; 11:17-34.

Nora ta'airaaui sae hinihini

(Persecution) Matiu 5:10-12; Mak 13:9-13; Luk 12:4-9; Jon 15:18-21; 16:1-4; Buka Tatau'aro 5:41; Rom 8:35-37; 12:12-14; 12:17-21; 1 Korin 4:11-13; 2 Korin 4:8-11; 12:10; Pilipae 1:28-29; 2 Tesalonaeka 1:4-8; 3:2-4; 2 Timoti 3:10-13; Hibru 10:32-39; 12:3-4; 1 Pita 3:13-17; 4:12-19; Buka Ha'ata'i 2:10.

Odo-odo na'i maana God

(Justification) Buka Tatau'aro 13:38-39; Rom 3:21-26; 5:1; 5:9-10; 5:18-19; Galesia 2:16; 3:6-9; Taetas 3:7.

Ora-ora'a; 'Ino; Here ta'aa

(Sin)

'E taha naasi ora-ora'a? Rom 1:18-32; 8:5-8; Galesia 5:19-21; Efesas 2:1-3; 5:3-5; Kolosae 3:5-10; Jems 4:17; 1 Pita 4:3; 1 Jon 3:4-5.

Mwani sae hako ra ora-ora'a. Jon 8:7-9; Rom 3:9-20; 3:23; 5:12; Galesia 3:22; 1 Jon 1:8-10.

'A ororiu do'ia God 'ai ha'atahiraaui noni baaniai ha'amama'ai nai boi ta 'oha. Matiu 10:28; 13:41-42; Jon 3:18-20; 3:36; Buka Tatau'aro 17:30-31; Rom 1:18-19; 6:23; Galesia 6:7-8; Kolosae 3:5-6; 2 Tesalonaeka 1:7-9; Hibru 9:27; 10:26-31; 1 Pita 1:17; 4:3-5; Jiud 7; Buka Ha'ata'i 20:11-15.

Rihosi baaniai ora-ora'a

(Repentance) Matiu 4:17; Mak 6:12; Luk 13:1-5; 15:1-31; 24:45-47; Buka Tatau'aro 2:37-40; 3:19-20; 17:29-31; 20:21; 26:19-20; 2 Korin 7:8-11; 2 Pita 3:9; Buka Ha'ata'i 9:20-21.

Rongomaata'i

(Suffering) Rom 8:18-25; 8:28; 2 Korin 1:4; 4:16-18; Jems 1:2-4; 1 Pita 1:6-9; 2:19-21; 5:8-10.

Ruhasigaau ma'ua ha'atahigaau baaniai ora-ora'a; Dauai tahi tarau

(Salvation) Jon 3:16-17; Buka Tatau'aro 2:37-39; 4:11-12; Rom 5:1-11; 10:9-13; Efesas 2:1-10; 1 Timoti 1:15-16; 2:3-7; 1 Pita 1:3-5.

Saetan

(Satan) Matiu 13:19; 25:41; Luk 4:1-13; 22:3-4; Jon 8:42-44; 2 Korin 2:10-11; 4:4; 11:13-15; Efesas 2:2; 1 Tesalonaeka 2:18; 2 Tesalonaeka 2:9-12; 1 Pita 5:8-9; 1 Jon 3:8-10; Buka Ha'ata'i 12:7-12; 20:1-3; 20:10.

Tahinganai rua sae ha'iwai bei'i gare adaru'i

(Family life)

Rua ha'iwai. Matiu 19:4-6; 1 Korin 7:1-16; Efesas 5:21-33; Kolosae 3:18-19; Taetas 2:3-5; Hibru 13:4; 1 Pita 3:1-7.

Mwani gare. Matiu 15:3-6; Luk 2:51; Efesas 6:1-3; Kolosae 3:20; 1 Timoti 5:4; 5:8; Hibru 12:7-11.

Ama mana ina. Efesas 6:4; Kolosae 3:21; 1 Timoti 3:4-5.

'Iraaui nao. Buka Tatau'aro 6:1; Rom 7:2-3; 1 Korin 7:39-40; 1 Timoti 5:3-16; Jems 1:27.

Tahi tarau

(Eternal life) Matiu 19:16-30; Luk 10:25-28; Jon 3:1-16; 5:19-29; 10:10; 11:25-26; 14:6; 17:2-3; 20:31; Rom 5:21; 6:5-14; 8:10-17; 2 Korin 5:17; Galesia 2:20; Efesas 2:1-6; Kolosae 2:13; 3:1-4; 2 Timoti 1:10; Taetas 3:4-7; 1 Pita 1:23; 1 Jon 5:11-13.

Taritari'a baaniai urao amua ma'ua mwane amua

(Adultery) Matiu 5:27-30; Jon 8:2-11; Rom 13:8-10; 6:9-20; Galesia 5:19; Hibru 13:4.

Taroha Goro

(Good news) Buka Tatau'aro 20:24; Rom 1:2-4, 16-17; 1 Korin 1:17-25; 15:1-7; Galesia 1:6-12; Efesas 1:13; Pilipae 1:27; Kolosae 1:5-6; 1 Tesalonaeka 1:5; 2 Tesalonaeka 2:14; 2 Timoti 1:8-11; 2:8-10.

Usu-usu Maea

(Scriptures) Matiu 4:1-4; 5:17-20; 22:29; Jon 8:31-32; 20:31; Buka Tatau'aro 20:32; Rom 15:4; 16:26; Kolosae 3:16; 1 Tesalonaeka 2:13; 1 Timoti 4:13; 2 Timoti 3:14-17; Hibru 4:12; 1 Pita 1:22-25; 2 Pita 1:19-21; 2 Jon 9-10; Buka Ha'ata'i 1:3.

Waiai nata sae na'i kooti

(Lawsuits, court cases) Matiu 5:25-26; 5:38-42; 18:15-17; Rom 12:14-21; 1 Korin 6:1-8.

Wadiwadi baaniai ora-ora'a 'iniai mae na haua Kraest

(Cleansing from sin by Christ's death) Matiu 26:26-29; Rom 3:25; 5:9-10; Efesas 1:7; Hibru 9:11-14; 1 Jon 1:6-7; Buka Ha'ata'i 7:14-17.

Wawaasua'a

(Fornication) 1 Korin 5:9-11; Galesia 5:19; Efesas 5:3; Kolosae 3:5-6; 1 Tesalonaeka 4:1-8; Hibru 13:4; Jiud 7.